MS 6787

Sha‘are torat erets yisra’el.

1914.

System no. 0076263

These images are from the collection of the Library of the Jewish Theological Seminary (JTS). JTS holds the copyrights to these images. The images may be downloaded or printed by individuals for personal use only, but may not be quoted or reproduced in any publication without the prior permission of JTS.

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תש"ע

ספר

שערי תורת ארץ ישראל.

כולל הערות והגהות

על הירושלמי ד' סדרים

מאת

זאב וואלף [בה"ר חיים שלמה זלה"ה בהר"ר מכונה בהגאון ר' יוסף

(ראבינאוויטש) דור צבי אב"ד בק"ק מיר בליטה}

Jewish Theological Seminary of America LIBRARY

ВОЛЬФЪ РАБИНОВИЧЪ
№
Брестъ-Лит.

02593

These images are from the collection of the Library of the Jewish Theological Seminary (JTS). JTS holds the copyrights to these images. The images may be downloaded or printed by individuals for personal use only, but may not be quoted or reproduced in any publication without the prior permission of JTS.

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תש"ע

ק

הקדמה

בראש כל דבר אנחנו נותנים הודאה להשי"ת אשר שם חלקנו מיושבי בית המדרש והזמין לנו פרנסתנו בכל עת ובכל זמן הן בריוח בין בצמצום בין בדוחקנו בעיר בריסק המעטירה ובין בגלותנו מסוף שנת תרע"ה עד תרפ"ט בעיירות שונות בעיר גאראדיי ובשעדלוויץ ובסמאלאוויטש כי נגרשנו מעיר מולדתנו בסבת המלחמה הגדולה שפרצה בשנת תרע"ד, והשי"ת לא עזב אותנו גם בכל ימי גלותנו ונתן לנו לחם לאכול ובגד ללבוש עד אשר שבנו לעירנו בריסק ביום ב' י"ז שבט תרפ"ט, וגם בכל מקום אשר הלכנו היתה תורת ה' עמנו ולולא התורה. שעשועינו כי אז אבדנו בענינו.

והנה מנעורינו ועד עתה שמנו חלקנו גם בתורת ארץ ישראל המכונה ירושלמי, ומצאנו כי כל המפרשים המצויים בידינו עוד לא יצאו ידי חובתם בפירושיהם כי מלבד אשר הניחו מקומות רבים אשר לא יכלו להשוותם למישור הנה עוד פעמים רבות חטאו בפירושיהם את הישרות כי על פי רוב תפסו את שיטת תלמוד הבבלי גם להירושלמי ובצרור אחד הקריבו את הרחוקים, וגם כבר אשר הוכחנו ומצאנו מקומות רבים בירושלמי אשר באו בהם דברים מחולפים ובלולים ומשובשים, אשר המפרשים כולם עוד לא עמדו עליהם, לכן ראינו את עצמנו מחוייבים להוציא את הערותנו והגהותינו על הספר. ובודאי יש חדושים רבים הנוגעים להוראה או' ובכל תולדותיהם ודיניה. אשר נקוה כי יתענגו עליהם הקוראים החכמים.

Jewish Theological Seminary of America LIBRARY

מפתח לחידושים הנמצאים בספר זה

א) ענין השמטות והגירסאות הרבות שבירושלמי, ברכות פ״ב ה״ה.

ב) שיש הרבה הוספות והגהות בתוך הירושלמי, פאה פ״ז ה״ד.

ג) שנתחבר ירושלמי על מנחות, חלה פ״ג ה״ה, ועל בכורות [illegible] פ״ח ה״ו.

ד) שנתחבר ירושלמי על זבחים, מגילה סופ״א.

ה) במה שאמרו בירושלמי „ואית כאן" לפעמים הכוונה שאין הלכה כן, עירובין פ״ו [illegible].

ו) לפעמים יש השגרות לשון בירושלמי, פסחים פ״ג ה״ג.

ז) „איפשר" [illegible] בירושלמי ענינו לפעמים כמו „אי אפשר", חגיגה פ״ב ה״א.

ח) זמן חיבור התוספתא, שביעית פ״ז ה״ג ובסוף ב״ק, וע׳ [illegible] פ״ח ה״א

ט) מסדר הירושלמי על הבבות אינו זה שסודר הירושלמי על שאר התלמוד ב״מ פ״ט ה״ג.

י) מסדר הבבלי לא ראה את התלמוד הירושלמי, סנהדרין רפ״ה.

יא) שנתחבר ירושלמי על חולין, סוף נדה.

יב) בירושלמי נחלף לפעמים ה״א וע׳ וא׳ דבבלי לח׳ וכן להפך ח׳ דבבלי, פעמים
נתחלף בירושלמי לה״א ואל״ף מגילה פ״א ה״ד.

יג) הפרש בין בבלי לירו׳ בנוסח הברכות והתפלות, ברכות פ״ד ה״ה, ובענין חתימה של [illegible] שבעה פ״ו ה״ג [illegible]
ובברכות של התורה שם פ״ח ה״ו, ובנוסחאות לולב בשבת עירובין ספ״ג, ובברכות [illegible] ברכות פ״ח ה״ו ואש
בכתובות פ״א ה״ו וגיטין פ״ו ה״ב ובברכות פ״ו ה״ב.

יד) פעמים שמסדר התלמוד הוסיף בתוך ברייתות דברים לפרש לשונה תרומות פ״ג ה״ה ובתוספתא
פ״ב ה״ח. ופסחים פ״ב ה״ו.

טו) [illegible]

טז) מה הוא החצב שבו [illegible] יהושע את הארץ, פאה פ״ב ה״ו

יז) [illegible] הזכרון השכחה [illegible] סוף פאה

יח) מה הן הירודות כלאים פ״ח ה״ה

יט) כמה פעמים יש בירושלמי שהענין מוסב על איזה ברייתא שנשמטה [illegible] ונעלם מהירושלמי ע׳ תרומות
פ״ב ה״ד פסחים פ״ח ה״ח וזבחים פי״ד ה״ד סוכה פ״א ה״ו

כ) [illegible] אומר ה׳ בשאלות [illegible] פ״ג [illegible], תרומות פי״א ה״ג, וכן בסוכה פ״ד ה״ג

כא) [illegible] של ר׳ אלעזר בר׳ שמעון יש מחלוקת בין הבבלי והירושלמי. מעשרות פ״ג ה״ח.

כב) ענין אחד נמצא לשני טעמים כתובות פ״ח ה״ו, ב״ק פ״ו ה״ה.

כג) במשנה [illegible] שייך לומר „אחר לה סתם" שבת פ״ו [illegible] ע״ז.

ט

מפתח לחידושים מתולדות האמוראים ועוד כמה ענינים הנמצאים בספר זה

א) ר' אבא מרי היה תלמידו של ר' מנא, כלאים סופ"ב.

ב) ר' אחא סתם בירושלמי הוא ר' אחא בר חנינא דבבלי, שבת פ"ז ה"ג.

ג) ר' אבדימא דציפורין בירושלמי הוא ר' אבדומא בר חמא דבבלי, מגילה פ"ג ה"ד.

ד) ר' אחי [illegible] בירושלמי שבא מפקיד לבורא כמה פעמים הוא ר' אחא בר דליא [illegible], מעשרות פ"ד ה"ו.

ה) ר' אבא בר חייה בירושלמי הוא רבה בר חייא קטוספאה דבבלי, כלאים רפ"ב.

ו) ר' בא בירושלמי המכוון לפעמים על רבה בר נחמני שבבבלי, שבת פ"ז ה"א.

ז) ר' ביבי סתם בירושלמי אינו ר' ביבי בר אביי דבבלי, ביכורים פ"א ה"ה.

ח) זעיר (או זעירא) בר חיננא בירושלמי הוא זעירא (או זעירי) דבבלי, ע"ז פ"ב ה"ה.

ט) בכ"מ שיש בירושלמי „ר' זעירא בשם ר' מנא" יש להגיה ר' עזרא במקום ר' זעירא, שביעית פ"ה ה"ט.

י) בשם אביו של ר' חנניה דברת חוורן היה שמו ר' עזיאל, מע"ש פ"ה ה"ו.

יא) מאמר אודות ר' הושעיה בריה דר' שמי, מגילה פ"ג ה"ב.

יב) כמה אנשים בזמנים שונים מתאחרים בירושלמי ובבלי בשם ר' חנינא סתם, קדושין פ"ג ה"ב.

יג) בכ"מ שיש בירושלמי „ר' חייה בר אבא בשם ר' מנא" יש להגיה „בר אבא" (במקום בר אבא) פאה פ"ג ה"ח.

יד) בשמואל [illegible] ר' חייה בר אבא ושמעון בר אבא אחים היו, ברכות פ"ב ה"ג.

טו) ר' יעקב קורשאי בירושלמי הוא סתם ר' יעקב במשנה ובברייתא ובבלי, שבת פ"י ה"ג.

טז) ר' יעקב בר אחא בירושלמי הוא המאורא ר' יעקב סתם בבבלי, ברכות פ"ג ה"א.

יז) שר' יוחנן היה חי עוד אחר שנפטר רב או לוי, ע"ז פ"ו ה"ד.

יח) ר' יצחק סתם בירושלמי הוא ר' יצחק נפחא דבבלי, תרומות פ"ח ה"ו.

יט) ר' יצחק בר מרי בירושלמי הוא ר' יצחק קסקסאה דבבלי, ברכות פ"ו ה"ו.

כ) יהודה ברבי או יהודה בר רבי בירושלמי הוא ר' יהודה בנו של ר' חייא רבה, יומא פ"ח ה"ג.

כא) ר' יוסי בר בון שנים היו קדמון ואחרון, ברכות פ"ג ה"ג.

כב) ר' יצחק בר חקולה דירושלמי ובבלי הוא ר' יצחק בר אלעזר דבבלי, ור' יצחק בר אלעזר דירושלמי אחר הוא שהיה אחרון, דמאי פ"ב ה"א.

כג) רבי ירמיה סתם דירושלמי ובבלי הוא בר [illegible] ורב ירמיה סתם דירושלמי הוא בר אבא, ברכות פ"א ה"א.

כד) ר' יוסף דירושלמי הוא לפעמים רב יוסף סתם דבבלי, שבת פ"א ה"א דף ז' ע"ב.

כה) ר' יונתן סתם האמורא דירושלמי ובבלי הוא ר' יונתן בן אלעזר, ב"ק ספ"ב.

כו) ר' לעזר סתם דירושלמי הוא לפעמים ר' לעזר בר' יוסי האמורא תלמידו של ר' יוסי, מע"ש פ"א ה"ב.

כז) חילוף דירושלמי בין ר' מנא לר' אמי, ברכות פ"א ה"א

כח) ר' מני הקדמון (אמורא) דבבלי הוא ר' מנא בר תנחום דירושלמי ור' מונא (התנא) דבבלי הוא ר' מנא (התנא) דירושלמי וסתם ר' מנא (אמורא) דירושלמי הוא בנו של ר' יונה, שביעית פ"ה ה"ט.
כט) ר' נחמן סתם דירושלמי תלמידו של ר' מנא הוא ר' נחמן בר כהן דבבלי. שקלים פ"ד ה"ג.

ל) ר' אילא דירושלמי הוא ר' עולא [illegible] דבבלי, ורב עולא דבבלי אחר הוא. מעשרות פ"ג ה"ח.

לא) בר קפרא הוא ר' אלעזר הקפר, ע"ז פ"ג ה"ד.

לב) בכמה מקומות יש בירושלמי „שמואל בר סוסרטי" צ"ל שמעון בר אבא, ברכות פ"ב ה"ג.

ר' תנחום בר חייה דירושלמי הוא ר' תנחום בריה דר' חייה [illegible] כפר עכו דבבלי, מ"ק פ"ג ה"א.

בר קפרא ור' חמא אבוי של ר' הושעיה ובנו ר' הושעיה כלן היו מקומן בדרום, ברכות פ"ב ה"ג.

ר' יוסי סתם דירושלמי (אמורא) הוא ר' יוסי בר זבידא דבבלי, חלה פ"ג ה"א.

ר' אסי דבבלי מכונה דירושלמי לפעמים ר' יוסי או ר' יוסה או ר' אסי, [illegible] ועי' שבת פ"ה [illegible] ג'.

[illegible] „ר' יודן בר פזייה קומי ר' יונה" צ"ל „ר' יודן בר פזי קומי ר' יונה", שביעית פ"ה ה"א.

[illegible] „ר' חנינה בר יעקב בר אחא" צ"ל „ר' חנינה ר' יעקב בר אחא", שביעית פ"ג ה"ה.

[illegible] סמוכים אחד לחבירו דירושלמי ענינים דכמה נושאים, שקלים פ"ב ה"ה

[illegible]לוקת בין הירושלמי והבבלי אי הוא ר"מ [illegible], נזיר פ"ו ה"א.

רבי סתם דירושלמי הוא לפעמים ר' גמליאל הזקן או ר' גמליאל [illegible] או ר"ש בן גמליאל, רה"ש פ"ב ה"א.

[illegible]ירושלמי נתחבר בארץ טבריא, סוף כלאים.

[illegible] אנטוכיה דירושלמי הוא עצמו ר' חנן סתם דבבלי בסוף ערלה
[illegible] בני ר' [illegible] הן [illegible] והפרש [illegible] בין הבבלי והירושלמי שביעית פ"ח ה"ה

ירושלמי דברכות

פ"א ה"ו (דף ב' ע"ח) ר' זעירא בשם רב ירמיה ספק בי' – כמה פעמים מצינו בירושלמי שר"ז
אומר בשם ר' ירמיה כמו לקמן רפ"ג, ופ"ו ה"ו (דף ו' ע"ב) ועוד שם ר' ירמיה בעצמו
מידבק לר' זעירא (ומזה מוכח שר' זעירא היה תלמיד לר' ירמיה), וגם נמצא
הרבה פעמים להיפך כמו לקמן פ"ב ה"ו (דף ה' ע"ב) "ר' ירמיה בשם ר' זעירא"
ורפ"ג "ר' ירמיה שאל קומי ר' זעירא", ובפ"ג ה"ה (ו' ד') "ר' ירמיה בשם ר' זעירא" ועוד
"ר' ירמיה ר' זעירא בשם רב", ועכ"פ זה הוא שיש הפרש בין רבי ירמיה ורב
ירמיה שרב ירמיה סתם בירושלמי הוא רב ירמיה בר אבא שהיה תלמיד חבר
לרב (בבלי ברכות כ"ז ב') ורבו של ר' זעירא (בירושלמי הוא "ר' זירא" דבבלי ע' [illegible]
[illegible] ב"ב מ"ז ב') ור' ירמיה בר אבא זה היה בבבל ולא נמצא בשום
מקום שעלה לא"י (ואעפ"י שרש"י בחולין ע' ב' ד"ה "הא שמעתא" ר' ירמיה סתם שעלה
לא"י הוא ר' ירמיה בר אבא עי"ש הגה"ה אין דבריו נכונים דזה חדא דבחולין
שם מבואר דבשעלה ר' זירא לא"י כבר מצא שם לר' ירמיה סתם אבל ר' ירמיה
בר אבא עדיין היה באותו זמן בבבל כדמוכח בחולין דף נ"ז ע"א ועוד ועוד
שמשה מוכיח שר' ירמיה סתם הוא "בר תחליפא") והוא נקרא בשם התואר "רב"
כמנהג חכמי בבל אבל ר' ירמיה סתם שעלה לא"י מכונה בתואר "רבי" כמנהג
חכמי א"י, והוא היה תלמידו של ר' זעירא, ובשם התואר יש להכיר בין ר' ירמיה
בר אבא, לר' ירמיה סתם, אלא שבדפוס נשתבשו התוארים והחליפו מרב לרבי
ומרבי לרב, וע' ירושלמי שבת פ"ו ה"ו (דף ג' ע"ב) רב ירמיה סליק גבי רבסו, ואותו
עניין בבבלי שם (י"ב ב') ושם מפורש "ר' ירמיה בר אבא", ועוד בירושלמי גיטין
פ"ג ה"ב רב ירמיה שאל לשמואל אמר לשניהם אמרו בו' ואותו עניין בבבלי שם (ס"ו ב')
מפורש "ר' ירמיה בר אבא", ועוד בירושלמי ע"ז פ"ב ה"ג "ר' ירמיה בשם רב"
ואותו עניין בבבלי שם (ל"ו א') "ר' ירמיה בר אבא בשם רב", ועל הטעות נמצא
בירושלמי "ר' ירמיה בר אבא" עם שם אביו כמו בנדרים פ"ו ועוד בביצה מיוחד
כי סמכו על התואר ועל המקום כי ממקומו ניכר אם הוא הקדמון או האחרון
וכן מצינו כמה פעמים בירושלמי שהשמיטו מר' חייא בר אבא, את שם אביו
והוא ניכר ממקומו.

ודע שלדעתי "ר' ירמיה סתם תלמידו של ר' זעירא היה בנו של "תחליפא" כי כמה
פעמים מצינו בבבלי דא"ל ר' יעקב לר' ירמיה בר תחליפא אסברה לך (כמו בב"ב
סמ"ך ב', סנהדרין פ"ו ב', ע"ז מ"ב ב' זבחים ל"ג ס' ומ"ז א') ובשום מקום לא מצינו
לר' ירמיה בר תחליפא אלא אצל ר' יעקב ובאופן שאומר לו "אסברה לך" (ואיך
שמצינו שהוא [illegible] מרחק כל זה הוא ט"ס ע' למטה) ולכן נראה שעניין הדברים
הוא שר' יעקב אמר לר' ירמיה (סתם) בלשון זה: בר תחליפא! אסברה לך [illegible]
שכן היה [illegible] דרך החכמים לכנות את חבריהם ותלמידיהם על שם אבותיהם כמו
בר קפרא ([illegible]) בן פדרת (יבמות ע"ב ב') בן אודי (שם צ"ז ב').
ויש הכרח לפירושנו זה ממנחות מ' ב' מתקיף ר' ירמיה בו' אוכח דאמרי הוא
מתשבלה והוא מפסין לה ואנ"ד א"ל ר' יעקב לר' ירמיה בר תחליפא אסברה לך, וזה
מבואר שיש אומרים שר' ירמיה בעצמו השיב לקושייתו ויש אומרים שלא ר' ירמיה
בעצמו השיב זה אלא ר' יעקב השיב לר' ירמיה את קושייתו, ומכל זה הנה נבין דהא
דאיתא בזבחים (ע"ב ב') מתקיף ר' ירמיה בו' א"ל ר' ירמיה בר תחליפא אסברה לך
יש להגיה שם "א"ל ר' יעקב לר' ירמיה בר תחליפא אסברה לך", וכה בדפוסי
שמרים שם [illegible] בשם בו' ועוד (פ' ס') מתקיף ר' דומי ויש להגיה מתקיף ר' ירמיה

ירושלמי ברכות

ומ"ד במ"ן ו"ת א' אל ר' יעקב לר' ירמיה אסברה לך, וי"ל להגיה אל ר' יעקב לר' ירמיה בר תחליפא אסברה לך, וכ"ה בד"ס שם.

ודע שר' יעקב זה שהיה כפי הנראה חבירו של ר' ירמיה הוא הנקרא בירושלמי ר' יעקב בר אחא כי הוא דוקא דקבלו פסוקים צע"ג ד' בשם ר' יעקב אותם בירושלמי פ"ח הל"ב בשם ר' יעקב בר אחא, ומ"ד דקבלו ע"ז נ"ג ב' ר' יעקב בן [illegible] ר' ירמיה בבן פיזט כו' ואותו ענין בירושלמי שם פ"ח הל"ג ר' יעקב בר אחא:

(דף ב' ע"ב) ר' יוסי בר בון בעי אין תימר כו'. — צ"ל ר' יוסי בעי אין תימר כו' (וכעין זה בגירסא פ"ב הל"ט).

שם (דף ב' ע"ג) אמין ותנינן רחיה נחלקים לשלש ר' יוסי אל נשתנה כו'. — צ"ל „אל נאמרה" (פי' עמדתם על ענין זה נוסף אחרת דכ"ולי ר' יוסי היה בעין בין השמשות אחת כהרף עין ונראה בלומר להסתפק אם מצות חיה מהום שעבר ומכ[illegible] מאילות שאחריו וכן דבדלו נדה נ"ב ב' שראיה בין השמשות עולה לשני ימים וע"ש בפרש"י על דבריו דבזה אמר כו' למה אמר ליה נאמרה (פי' דנים כל הרף עין שבחצי אול ספק האל אד"ה שראיה מאחת והיה ברור לו שמצותה מהום ומצותה לאחר הא"פ דמשנה הנ"ל כבר חצי אול וכפירוש המפרש ע"ש) אל בשיבת אליהו ואמר זהו בין השמשות (פי' דהרף עין זה הוא הוא בין השמשות) ודע לכך זה שבאותו הרף עין שהוא[illegible] (וכעין זה מצינו בתוספתא פ"ג סוטה דף ח' ע"א ר' יוסי בעל נאמו ר' ואחנן את כר' יוסי כו' אל אין בקליה נאמרה עליה והשבתם פ"ה הל"ג ר' בעירה בעת נאמו ר' יוסי כו' אל אין בקליה נאמרה עליה, וע"ש פ"ב ח' סוטה אין דבליה נאמרה עליה) ושם [illegible] ואמר אומר [illegible] (פי' וכן ר' נחמיה לוי ואתוך ולמה אמר כר' ו[illegible] ע"ש „בין השמשות" עד „השמשות" ובעין זה בפירוש המפרש).

ג' נראו ג' כוכבים הדא שהחמה נתונה באמצע הרקיע כו'. — פי' באמצע עובי הרקיע דהיינו שכבר שקעה החמה אבל עדיין אינה מגולה וגלויה כי לא עברה עוד כל עובי הרקיע.

[א' ה"ב]

אר חשבון מאילות השחר כו'. — וי"ל להגיה כגון כהנוסח שבאמן רפ"ב (והבאור הנכון נמצא בתשובות כהונה דבר פ"ב).

ומתניה דר' חייה כר' יהודה. — צ"ל ואתייה דר' חושבן כר' יהודה (וכה נוסח המפרש).

[א' רוש]

(דף ב' ע"ב) אין השטן מקטרג באותה שעה כו' אין השטן מקטרג באותה הזמן. — בלוקין פי' רפ"ב ונראה העריך „מקטרג" במקום „מקטרג".

והבריח על פתחו של אלף. — במעריך ערך ריע פירש הרמב"ם חצר וסבב ע"כ ונמשה שרוח אמשון ההרת"ע (ושעיה מ' י"ט) ורמזים כמם דף [illegible] שענינו שלשלות וכן כמו ענינו שסובב כשלשלת.

[ה"ג א"]

פוגן על רבנן ולא עבד כן. — עוד מצינו בדמאי פ"ג ה"ג דר' יוסי פליג על ולא עביד עובדא כוותיה.

הד"ה כל הסובלין לויום אחד בדשים לאום. — בתו"ה ח"ב סימן רנ"ג העתיק: כל הסובלין לויום אחד כגון בדשי בדשים.

(ג' סע"ב) דודנה וצלים בכך כו'. — עי' רש"ש ע"ז בובחים סוטה.

[illegible] בתוספתא צבים פ"א ואודה ר' יוסי שאם רואה אחת בין השמשות שנועד שעין [illegible]

ירושלמי ברכות

שם ה"ו (דף ג' ע"ג) שתהא הגיית היום והלילה שוין כו'. — בסדר רע"ג (סדר שחרית) העתיק ותהא הגיית היום והלילה שוין" (פי' מעשה ונאמרו גם בשחרית ד' ברכות הן שגם בערבית ונאמרו ג' ברכות וע"ל אתב"ד) ר' יוסי בר אבין כו'.

שם ה"ט (ג' ד') שבעים לגבולה הסמוך וכו'. — מבואר שהירושלמי היה כבן שבעים וכו' (דלא כבבלי כ"ח ע"א) ולהירושלמי שאמר "ואנכי כבן וכו' (מצאנו שלם ר' יהושע אמר כבן זה "הריני כבן שבעים שנה" דמשמע ר' אבא עומד כבן זה פטר.

ה"ט (דף ג' ע"ד) מתניתה פליגה על רבנן דהכא כו'. — צ"ל מתניתה פליגה על רבנן דתמן מצבורין כו' מתניתה פליגה על רבנן דהכא ויאמר אומן נוהג כו'.

פ"ב ה"א (דף ד' ע"ג) ר' יוחנן בסיתוא דהוה חזין רישיה הוה לביש תפילוהון כו'. — נ"ב כמה הם שנים להפסק ופי' "חזין" קושר הקשר במטפחת. וכן עיין שבעין בה"ז תענית. פ"ב ה"ה (ט' ד') ר' יודה בן פזי כד הוה חשש הוה חזין רישיה, ועוד בשבת רפ"ח ר' יודה בר אלעאי שתה ארבעתי כסו דלילי פסחא וחזק רישיה עד חגא:

שם (דף ד' ע"ד) כגון ארצונו תפארתנו. — פי' שהם נוגע הנון בוו שבצדו למעלה משנה צורת האות ופסול אבל אם נוגע למטה צורת האות ניכר וכשר. ועי' באו"ח סימן ל"ב.

ה"ד מה אתה שמ"ה אף אבון עוד כו'. — חסר בינתיים וכצ"ל: מה אתה שמ"ה מהלל שם ה' כמגורת שמש עד מבואו (פי' כמו שהשמש רגיל לצאת תמיד ממזרח למערב, ולא להפסק) אף אבון כו' (כעין גירסא זו הובא במגילה רפ"ב אלא שנתהפכו השורות שם ע"ש).

שם ומהם שלשים וכמה נביאים. — אולי שצ"ל, ומהם שלשים וכמה נביאים" וכה במגילה פ"א הי"א [נו"דא] מ"ש שם.

שם ה"ה (ה' א') לפניו אסור לאחריו מותר. — צ"ל דלשון זה דהכא נשתבש. ואח"כ פ"ג ה"ה, ופי' כאן "לאחריו אסור לפניו מותר" (פי' שהם צרורין ותלויין לאחוריו אסור מפני שאין בעינן מושבים עליו שמא יאבדו ממנו ויהא לא ירגיש אבל לפניו מותר שהרי הוא רואה אותן תמיד, וזהו שאמרו למטה ר' יוסה היה צוררן ותופסן בידו.

ודע שענין השיבוש והערבוב מצוי הרבה בירושלמי ועל כמה מהן העירו המפרשים כמו בשביעית (פ"ד ה"ג) "הרי ר' יוסי לרדות עמו" וכתב ע"ז בפ"מ: לא שייך הכא אלא בע"ז דמתני' דנותנין העושה בטומאה הוי שאסור לרדות עמו פת ולא נאמר כדאמרינן התם ואיידי דהוו סוגיות בשביעית כתובה הוא שם הועתק גם לכאן ובכה תמצא דהוו תלמודא למאות אמות מקומות ע"כ; ועוד בשביעית סופ"ב "שרף פורי פגין פורי" וכו' שם המפרש הקשה ולא שייכי כאן אלא סוגיה דתרומה איירי לה הכא ע"כ, ובפסחים פ"ב ה"ד ועל פגה שהוא כו' דתנן כו' וכתב ע"ז בקה"ע שם ל"ג זה הכא ואגב שטפיה דמסכת שבת כתבוהו לכאן ע"כ, וגדול האחרונים ממפרשי הירושלמי הגאון הרה"ג מהרי"ש נ"ל מגאונים בהקדמתו החשובה לספרו "נר" כתב "ירושלמים הרבה מגיע להן בה השתבשות ~~לשון~~ ואף ~~[illegible]~~ לסוגיות.

ובענין הגרורות והשטפות שבירושלמי כתב בספר דורות הראשונים ח"ב פרק ס"ה שיש הבדל בין הירושלמי והבבלי שהבבלי נערך ונסדר והירושלמי לא נערך ונסדר והוא בודאי רק כפי שלמדו במתיבתא בסוף ימי ר' מנא ור' יוסי בר בון ובסוף הימים כאשר נכתב הירושלמי לפנינו רבו עם הספר כתבו אותו בהכרח רק כפי אשר נשאר בודאי מהימים הראשונים מסגנון הלימוד של המתיבתא ולא ערבו אף לצדדים לשנות בו דבר

ירושלמי ברכות

מכפי שגרסו במחשבתם לצורך דברים, ולכן נשארו כל הדברים לאמרו כמו שהם, והמעתיק שם
הרבה בזה כדרכו ובמנהגו בכל הספר זה בדברים ותשובות ובפלוגות כמה פעמים. ועוד
תשובות דבריו כבר כתבנו, ואחרו נראו את דבריו [illegible]
כי לא נכנסו בהעלם ואולם אין אותם כל עיקר כי לאחר במחשבתם עורכו בלומדם
דברים שאינם שייכים בעולמם רק במקום אחר לצורך דברים, ואף דבר אין בדבריו
כדי ליתן טעם כל שהוא אל לב מבין, ואולם זה מעורר דבריו פורכו בלמטה
אדבר שגם בבבלי — שמעתיק ונסדר לפי דברי הרב — מצינו כמה גרירות ותוספות
כמלה שבירושלמי ואף כי הן מעטות במספר לעומת מספרן המרובה שבירושלמי
מ"מ מוכרח הוא שלא העתיק והסדר הוא הגורם לזה, ולכן החובה מוטלת עלינו
לבדוק ולחפש טעמים אחרים טובים ויפים מהטעם לפנים שנתן בעל דורות הראשונים
ומה שנראה לנו בזה הוא, שכבר נודע שהסופרים הראשונים בחפצם לקצר במלותיהם
מלאכת הכתיבה המרובה, אם מצאו סוגיות כפולה בירושלמי או בבבלי ומדרשות היה
דרכם לכותבה בשלימותה במקום אחד ובמקום השני קיצרוה, ורמזו בשער הסוגיא
נמצא באותו מקום השני, ודרך סופרי הירושלמי לכתוב באופן כזה "גרס" (ר"ת
גמרי שם) בהולכתם עולתא" או "בהולכתם קדמייתא" כמו ביומא פ"ג ה"ז, ופ"ח
ה"ג ובכתובות פ"ב ה"ח, ודרך סופרי הבבלי לכתוב באופן כזה "וכולה" כמו בנזיר (ט"ז ב')
"וכולה כדאיתא בה אלובא דברי פרה ור' מתניה" ובחולין (ל"ב ב') "ונבחין כולה", ובפסיקתא
דרב כהנא השתמשו הסופרים במאמר "שאר [illegible] דכוותיה" [illegible] ר' יוסף
אחרי מות דף (ע"ה [illegible]) דף פ"ח, ובבבלי השתמשו בלשון "וכולה [illegible]" עיי"ש פ"מ.
ולפי השערתי השתמשו בקיצור זה במדה מרובה הסופרים הראשונים מהירושלמי, אבל
הסופרים שבאו אחר שרצו להשביח את מלאכתן ולהוציא מתחת ידן ספרים שלמים
ונקיים הוסיפו להעתיק מהמקום הנרמז כל העניין בשלימותו, והסופרים האחרונים
לא היו חכמים ומבינים כל כך (כמו שאמרו בבבלי סוטה מ"ט א' שהן ספקות לאמיתו
כתבנו) הוסיפו להעתיק אותן מקום דברים שאינם שייכים כל עיקר לכאן ומהסופרים
המעתיקים במלה באו השלמו רוב התוספות והגררות והחזרות שבירושלמי
הנמצאות לנו בידינו [illegible] הסופרים הקדמונים נשארו עד היום בידינו אחדים מהם
ומצאנו עליהם למעלה. וגם בתוספתא נמצאו כפילות וגררות ע' מ"ש במעש פ"ב ה"ו.
והנה מצינו כפילות וגררות גם במשניות כמו במכות סוף פ"ב "כיוצא בו" כתב הרע"ב
שאין סורכה משבועות פ"ג מ"ח, ודרפח דזבחים (ע"ח ב') כתב רש"י ד"ה ומכרו דלא
גרסינן ומכרו וע"ש שהוא סורכא מרושה שם, ועוד דנגעים פ"ו מ"ה וכן בפסחים בהלה
כתב הרא"ש שם לא גרסינן בהלה גבי פסול והסופרים הגיהו [illegible] בסופה
כמו ברישא ובשבועות פ"ג מ"ג [illegible] *
וכמו כן יש כפילות ותוספות בתלמוד הבבלי כמו בב"ב ק"ג ב' כתב רשב"ם (ד"ה הג"ה וכו')
משום דאמרן לעיל בי' לבך טעו וכתבו גם בכאן כו'; ועוד בסנהדרין צ"ב א' אוהבו
עדיפי מינה כו' כתב רש"י ע"ב אוידו דגררא [illegible] כתבו הכא; ועוד בזבחים
מ"ב א' כתב רש"י (בד"ה נ"ל) וגירסא הכתובה בספרים [illegible] אי ס"ד כו' לא שייך
[illegible] הכא הכי כו' ובמנחות (ט"ו א') האי דגרסינן לה הכי כו'; ועוד בתמורה
(ל' א') כתב רש"י (ד"ה רבא אמר) [illegible] דמתחלף כגון שהיא לו חולה בתוך ביתו
כו' לא גרסינן ליה ושבשתא היא דמיירי התם במחוסר זמן כלל אבל בתוספתא [illegible] (ס"ב א')
[illegible] לה כו'; ועוד בחולין צ"ב ב' כתב רש"י (ד"ה [illegible]) [illegible] שהוא בכל
הספרים [illegible] הדבר שהוא שיבוש ולא יש חכם [illegible] ויושבו על כאן כו' אלא בפרק

---

* [illegible] חלה פ"א מ"ט [illegible] כתב [illegible] כדי [illegible] דההוא מתני' תנא [illegible]
[illegible] שבירושלמי פ"ב ה"ז [illegible] שם ובערלה פ"א ה"ב [illegible] וענין זה [illegible]
[illegible] כמו בשבועות פ"ב ה"ו ונסוב פ"ח מ"ה ועי' מ"ש [illegible] לקידושין פ"ב ה"ו

גיד הנשה גרסינן לה לכולה כי הא ואגב שוטפה דגירסא אושתבשא בה לאיגרסא
הכא ע"כ וטעם השוטפות האלה הוא כמו שכתבנו למעלה שהסופרים הקדמונים קיצרו
במקום אחד מפני שסמכו על סוגיא כזו במקום אחר, ובאו הסופרים האחרונים
והשלימו למלאות את החסר בכל מקום וגם הסופרים להעתיק מהמקום השלם אף
דברים ותשובות שאינם שייכים כאן כי עיקר וכל המוסיף גורע.

ועוד אנו מוסיפים סיבה אחרת לשטפות ולהוספות האלו והוא שבאשר כפי
המדע* שהיו גורסים בראשונה את התלמודים בעל פה בין התלמוד הירושלמי ובין
התלמוד הבבלי וכשהחלו לכתוב את התלמודים היה הסופר יושב בפני החכם
והחכם קורא מפיו והסופר כותב על הספר בדיו ומתוך הרגל הלשון השגור
בפי החכם אירע כמה פעמים שמתוך שווי הענינים בשני תלמודות סירך
והגיע להוסיף ממקום אחד למקום אחר והסופר לא דקדק בזה וכתב כל
מפי השמועה כל הענין כמו שיצא מפי החכם בשלימות, ועוד בזה מבואר
בירושלמי בפרקין למעלה הד"ה "השגרת לשון", ודעת ר' חסדא שגם במשנה יש "השגרת
לשון" ועיין בזה כתב ר' תם בספר הישר (כ' ח' תוד"ה ועדים) ומ"ש ה"ב [illegible] ועדים
בהדי נשים ועבדים כיון דאין שוין בעדיות וי"ל דכן דרך התנא לשנות יחד נשים
ועבדים ועדים ע"כ עוד בזה בירושלמי שבועות פ"ד ה"ו [illegible] ועי' מ"ש בהערות שם.
ובכלל זה של שגרת הלשון ונתיישבו לנו ענינים רבים כמו בפסחים (צ"ה ב')
"הפסח ושבתו אוחזין את פסחיהן ונוטלין את לולביהן ואין אומרים הלל", וכתב רש"י
שם "נוטלין את לולביהן אגררא. נסבה דברייתא היא הכי דפרקין בתרא (קי"ז א')
ועוד ביומא (נ"ח ב') הם למדים שכל פעמים שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין
למזבח" וכתב רש"י "דרך ימין למזבח לא שייך למיתני הכא למזבח אלא במסכת
זבחים כו' ואגב ריהטא דההיא גירסא נקיט לה דכולה תלמודא" עוד בע"ז
(כ"ה א') כתב רש"י בד"ה "ספר משנה תורה" וספר שופטים לא הכא ואגב ריהטא
דגירסא דלמן נקרעו היא ושבשבעה היא ע"כ; עוד בבכורות (ל' א') ואמר
על רגליו ועומד בק' וכתבו התוספות (ד"ה עומד) לא גרסינן ועומד בק'
לא כאן ואגב דפרק תפלת השחר דמה עדות שייך כאן אלא לסנהדרין ברוב
פרק כהן גדול גרסינן ליה גבי עבדא דינאי ואגב ריהטא דהרגש נכתב כאן ע"כ
ועוד בב"ב (נ"א א') כתב לו על הנייר או על החרס אע"פ שאין בו שוה פרוטה שדי מכורה
לך שדה קנויה לך הרי מכורה ונתונה" וכתבו התוספות (ד"ה הב) תימה דאין
ראיתם הוספה שוה פרוטה בשלמא גבי קידושין (קידושין ט' א') נקט כו', וכאן הנשה
בתמיה, דבקידושין נהי לתכף זה אבל לדעתנו פשוט שאינו אלא "שגרת הלשון
שלשון "זה הוא רגיל לענין קידושין לכן נקט ליה נמי לענין מכירה; עוד
בחולין (ז' ב') הב"ע כשהוכרו וכשהוכרו ונתערבו" וכתב רש"י שם "שהוכרו לאו דוקא
ע"כ ודבריו נכונים שאין זה אלא שגרת הלשון שבקידושין (נ"א ב') ואשה מוכרת
לומר "שהוכרו"; עוד בתמורה (כ"ח ב') ותנא דבי ר' ישמעאל כל מקום שנאמר
השחתה אינו אלא דבר ערוה וע"ז דבר ערוה דכתיב כי השחית כל בשר וגו'
וע"ז דכתיב פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל סמל כל שהמום פוסל בהן
דבר ערוה וע"ז פוסלין בהן" וכתבו ע"ז בתוספות שם כל שהמום פוסל בו דבר ערוה
וע"ז פוסלין בו צ"ע מאי קאמר הא דבשלמא שפיר רובע ונרבע מכו משחית ע"כ ואבל
הדבר ברור אצלנו שהסיום כל שהמום פוסל בו' אינו אלא משגרת הלשון שנתשגר
מבכורות (נ"ג א') ושם מוכרת סיום זה ע"ש. וע"ע בתוספתא יו"ט [illegible] פ"ב ה"ג.

---

*) וכפי המדע היו בזמן האמוראים אנשים אשר אומנותם היתה לשנות הברייתות בעל פה הרבה פעמים
עד שהיו רגילין בהן והם היו נקראים אצלן "תנאים" כמו שמצינו בבבלי [illegible] תנא [illegible] באבות [illegible] התנאים
והתנאים [illegible] היו חכמים [illegible]

ירושלמי ברכות

והנה הריהטות והגרדות שבתלמוד הבבלי מעטות מאוד בערך כפי מה שמצוים אותן בירושלמי, וטעם הדבר נראה שהוא מפני שהתלמוד הבבלי היה נלמד בבבל בישיבות ורבו החכמים שעסקו בו בכל דור ודור בשקידה גדולה ומשא ומתן מרובה וכשמצאו דברים ותשובות משובשות ורהיטות הסירו אותם ממקומן ותקנו כפי הצורך וכך מיעוטם נשארו אבל החכמים העוסקים בתלמוד הירושלמי בכל דור ודור היו מעטים במדה וגם אלה שעסקו בו לא עסקו בו במדה גדולה כ"כ כמו בבבלי לכן נשארו בו כל הריהטות והשבושים כמו שיצאו מן הסופרים הקדמונים ועי' בשו"ת המיוחסות לרמב"ן סימן צ"ו ומ"ש בהוריות פ"ג ה"ג ושבת פ"ו [illegible] ה' ופסחים פ"ג ה"ג.

שם ושרתון ווהבון לר' חנניה כו'. – צ"ל ושרתון ווהבון לשמעיה דר' חנניה (פי' שעזבו התפוש הנפל והגידו עם המעות וניתנו למשמשו של ר' חנניה) וכך פירשתי לפרשה (פי' שנטל [illegible] לתעבורות של משרת חנניה כדי שלא יברח עם מעותיו) ושרתון ועיין (פי' שהמשרת התפוש את הנפל וברח עם המעות) אזל ומה בירך (פי' שהוכחה שאלו לר' חנניה ומה שמעות אתה בעון לה) כו'

שם (ה"ב) בעון קומוי דר' יוחנן מהו לבעול בעולה שניה כו'. – צ"ל מהו לחשות קודם המטה את הורה מהו לבעול בעולה שניה (פי' דשבת) כו' (כן העתיק הרא"ש בהלכות נדה)

שם ה"ג [illegible] רבנן דקיסרין [illegible] תוקף רבנן דרומיים כו'. – הג"ה [illegible] [illegible] [illegible] רבנן דרומיים [illegible] [illegible] רבנן דקיסרין [illegible] ר' חמא כי ר' חמא היה מושבו בדרום [illegible] חכמים [illegible]

שם כהדא דשמואל בר אבא כו'. – צ"ל כהדא דשמעון בר אבא כו' (וטעות כזה מצוי הרבה בירושלמי כמו בסוטה פ"ב ה"ו שמואל בר אבא בעי, וכמו פ"ג ה"ד [illegible] שמואל בר בא בעי וכן הג"ה בהגהותיו שנדפסו בספר שערי ירושלמי מגילה שם שמעון בר בא ובשבועות פ"ה ה"א ר' יעקב בר אחא בשם שמואל בר אבא, ובפסחים פ"ו ה"ד ר' יעקב בר אחא בשם שמואל בר אבא ועוד הרבה ומקודם דכוותה בביצה פ"א ה"ו (דף ס"ק ע"א) ריב"ל אמר שמואל בר אבא בעי, ואותו ענין בבבלי חולין (קל"ב ב') ר' שמעון בר אבא, ועוד בבכורים פ"ג ה"ג ר' חלבו ור' יעקב בר אידי [illegible] עבד שמואל בר בא כו' ואותו ענין בבבלי [illegible] ל"ג ב' ר' שמעון בר אבא [illegible] על האחרים.

ועוד דשמעון בר אבא זה [illegible] עיין [illegible] בירושלמי [illegible] שם המאמר כבר זכרו מפני שהם נסמך בגרסתם דירושלמי דבכורים פ"ג ה"ג וכמו זה בבבלי סנהדרין י"ב א' רבי שמן בר אבא והוא עצמו ר' שמעון בר אבא דבבלי ושמעון בר אבא דירושלמי. שבירושלמי כתובות פ"ב ה"ד [illegible] אמר ר' חנינא לשמעון בר אבא [illegible] ואותו ענין בבבלי ש(כ"ג א') שר' חנינא אמר לר' שמן בר אבא, ועוד שמצינו בירושלמי מאמרות בירושלמי לשמעון בר אבא בשם [illegible] [illegible] שמעון בר ווא כו'. ומ"ש בירושלמי [illegible] כמו אבא.

ונ"ל שמעון בר אבא זה ור' חייא בר אבא היו אחים שמואל חברו של רב [illegible] בירושלמי ובבלי כתובות [illegible] שמעון בר [illegible] היה כהן [illegible] שמואל וגם היה מבכר בבכורותיו בשבת (פ"ו ה"ג ובבלי חולין [illegible]) וכן ר' חייא בר אבא כהן היה כמבואר בירושלמי [illegible] פ"ח ה"ה [illegible] היה בבלי כמבואר בסוכה פ"ב ה"ב [illegible] מ"ש [illegible] פ"ג ה"ב.

[illegible] ר' חייא [illegible] שמעון [illegible] ר' חמא [illegible] [illegible] ר' [illegible] היה [illegible] פ"ה ה"ג [illegible] פ"ג ה"ד [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ירושלמי ברכות

[ג' ע"א]

שם דלא יסכי מיירי הא אין בעי תפי' בת"ב כו'. — דעת הירושלמי ביומא פ"ח ה"א דסיכה ביוה"כ אסורה אפי' בחולה שאין בו סכנה (וזה דלא כה"בי או"ח ר"ס תרי"ד שנבוך להשוות את של התלמודים) אבל בת"ב כל סיכה שאינה של תענוג מותרת כמבואר ביומא שם, והא דאמרינן הכא דלא יסכי מיירי כו' משום דיוה"כ נקט לה דאלו בת"ב כל שאינה של תענוג מותר ול"ש שיש להגיה כאן "מהו דיסכי" ואמר לון "דלא יסכי מיירי" כו' פי' דהיינו סיכה דאלו רחיצה אפי' ביוה"כ כל שאינה של תענוג מותרת כדמשמע בירושלמי יומא שם ובתוספתא יומא פ"ד.

שם ה"א הא דלא חורים אחרים מקבלין תנחומין עליהן כיון שמתו כו'. — בהגה"ה לראב"ן ענין ההספדה נראה שהיה הנוסח לפניו: "מקבלין תנחומין עליהן אלא משום דהוה חשיב עליה כפרוה".

שם (ה' ג') ומג"ע כ"בן בתורה לכ"ח שנה כו'. — נראה שחס ר' בון זה ומג"ע בתורה כ"ח שנה היו שנותיו ואחר מכ"ח שנה ויש סמך שהו י"ח שנה ממדרש תנחומא פ' תשא סימן ג' דה"א שם: "אדם שבא שנותיו ל' שנה ומעשר שנה ואילך הוא עמל בתורה ובמצות ומת לשלשים שנה ואדם אחר הו שמאה שנה ומעשר שנה ואילך עמל בתורה כו' אתה אומר הואיל ולא יגע הראשון אלא עשרים שנה בתורה וזה שיגע ע' שנה כו' לפיכך הוא אומר הם מעט והם הרבה והכל שמתן שכרו של זה כמתן שכרו של זה".

שם ה"ט אל ולא דבון הוה כו'. — ע' הנוסח באוצ"ח סימן פ"ד.

פ"ג ה"א (ו' א') אל אם בחייהן אין מטמאין להן כ"ש במיתתן (פי' שר' חנינה אמר לר' מנא כיון שאתה סובר שאין מטמאין לאחות הנשיא משום כבוד הנשיא מפני שהנשיא חי אין אתה חושש לכבודו, כ"ש שאין מטמאין לנשיא עצמו שמת שכיון שמת אינו מרגיש בכבודו) אף נפש במיתתן עשו אותן כמת מצוה (פי' דבדיני שאין כבוד לנשיא אחר מותו אבל חכמים תקנו שיטמאו לו כמו במת מצוה אבל קרובין לא עשו כמת מצוה).

שם (ו' ב') תורה ה' בפסק בשעה שהיא חדור בה. — בפרדס לרש"י סימן נ"ט הנוסח "בשעה שהיא תהיה בה".

שם ה"ד (ו' ג') ואפי' רואה עצמו ניאותו בחוץ כו'. — ע' הריטב"א בבבלי נדה י"ג א'. ②

פ"ד ה"א (ז' ב') שהם מתשם בתשנן. — פי' בבא עליכם צרה וצוקה (משלי א' כ"ז) תרגומו "כד תיתי עליכון עקתא ושנוקא", ותרגום זה מובא גם בערוך ערך שנק, והא פירושו שהם מתשם בצוקה (ופי' המפרשים רחק ודחק) ומפרש "בלא נר" מפני שאין להן אלא שמן שומשמין (ע' שבת פ"ב ה"ב) "בלא מרחץ" (ע' בבלי ע"ג ב' שהקדמונים היו צריכין מרחצאות בעיירות מה שלא עשו הפרסים)*

שם ה"ה (ח' ב') אכיב"ד בתחילה אחוריהם כו'. — צ"ל כבתחילה (בכ"י) דכתיב אחוריהם כו' (וכפירש רה"פ) ובעין זה לעיל פ"ג ה"ד דף ו' ע"ג "בתחילה והיו נכנסים אחים השלישי" וגם שם צ"ל כבתחילה בכ"י וכ"ה בנוסח מהר"ש שם ועוד בסנהדרין פ"ח ה"ה דף י"ט ע"ב "בתחילה ועל דוד", וגם שם יש להגיה כבתחילה בכ"י, ובר"ה פ"א ה"א דף נ"ו רע"ד "כתחילתה והוי בחדש הראשון" כו' ועוש"ה "טעם דר"ש כתחילתה" כו'.

שם (ח' ג') בברכה בונה ירושלים (פי' בברכת המזון) ובנוסח זה גם בבבלי מ"ה ב' ומ"ח ב' אבל נוסח הרמב"ם בסדר התפלה שלו בונה ברחמיו ירושלים וכ"ה נוסח מהר"ם ע' ב"י או"ח סימן קפ"ח) בתפלה אלהי דוד ובונה ירושלים. — פי' שבמקום שיש הברכות בונה ירושלים וצמיחת קרן ישועה היו מברכין בא"י רק ברכה אחת בלילות וחותמין בה אלהי

---

*ומצינו בברייתא דמסכת נדה (בהוצ' הגי"נ) פ"ב ה"ד במעשה דאוכסון (חגיגה פ"ב ה"ב) זה שהלכו אחר מטתו בשיטוק הזה, זה שלא הלכו אחר מטתו אלא צרה בני אדם הוא בריוח" והעיר הרב המו"ל שם "שיטוק תרגום של צוקה וזה מן המלות המיוחדות לברייתא זו".

ירושלמי ברכות

דוד ובונה ירושלים* וכגירסתנו לעיל ה״ה כולל של דוד בבונה ירושלים וכ״ה בתוספתא סופ״ג וכתב ר׳ בחיי פ׳ וישלח (לב׳ ט׳) היה רגיל אבי הגדולה ר׳ יצחק בן הרב ז״ל (הוא ר׳ יצחק סגי נהור בן הראב״ד ז״ל) לומר בתפלתו אלהי דוד ובונה ירושלים, ובהקדמת ספר שלחן ארבע כתב היה אומר אחד קדוש מגדל בתפלה אלהי דוד ובונה ירושלים (והקדוש הזה הוא ר׳ יצחק הנ״ל) ומשום עוד בהאמונה והבטחון פ״ט שהחכם ר׳ יצחק ז״ל היה רגיל לומר אלהי דוד ובונה ירושלים ע״כ ואע״פ שבסוף סותר דבריו אבל מן המפורש נלמד על הסתום שבתפלה היה אומר כן, וכפי הנראה היה סוף הברכה נוהגין כר׳ יצחק בן הרב ז״ל עד כי מצא הרב ר׳ ישעיה הזקן בספרתו להשיג עליהם כי צ״ל בתוספותיו ותשובותיו (ח״ב ח׳) אנו שעושין כפי הבבלי שאין כוללין בברכת דוד בבונה ירושלים אלא מברכין בברכת דוד מצמיח קרן ושטה הבדותות גדולה הם לומר אלהי דוד בבונה ירושלים כי אף יש לאומרו נאמר אותו בברכות ואז נמצאים מצמיח קרן ושועה סמוך אלהי דוד אלא ובאני ברוכות ושטות הוא לאומרו כלל כי כל היכי דפליגי בבלי וירושלמי הלכה כבבלי ע״כ.

וכאותם בריקאנטי עהת״ס סופ׳ נח וכן בפ׳ עקב שכתב בר׳ יצחק בן הרב היה חותם בברכת המזון ברוך ה׳ אלהי דוד ובונה ירושלים, והביא זה גם במגן סימן קפח אות ג׳, וזה פוק דמיק וחדש ר׳ יצחק נוסח להפך מן המפורש בבבלי וירושלמי, ואלו ספק שטעה הרב ריקאנטי בדברי האמונה והבטחון הנ״ל שכתב סתם ועלה בדעת הריקאנטי שבברכת המזון אמר כן, וכבר נתעורר שטעה בזה. (והנה בספר הקנה בסדר השלחן כתב בברכת המזון אלהי דוד ובונה ירושלים ובתפלה בונה ירושלים, ובודאי שסמך על הריקאנטי שהעתיק ממנו כמה ענינים בלי הזכרת שמו ואודות מחבר ספר הקנה ראה מה שכתב עליו הרמ קורדובירו בספרו פרדס רמונים תחלת שער י״ב וכן בפ״ב שם ועוד בספרו אלימה וכן בספרו שיעור קומה ערך שורש אלפי שנה הוא אומר דברים קשים וחדים אבל אמיתים ונכונים).

בברכות שמע פורס סוכת שלום כו׳. — כן היה נוסח א״י בברכה אחרונה של ק״ש דערבית בין בשבת בין בחול וכן נראה במדרש תהלים מז׳ ו׳ (ועי׳ בהערות הר״ש במדרש ז״ל בהוצאה שלו) אבל בבבל היו אומרים בין בחול בין בשבת שומר עמו ישראל לעד (כמבואר בסדר רע״ג סדר שבתות ואולם באוצר בטוא״ח סימן רס״ז) ורק בימות רבינו שבבבל (שהוא בימי הרב גאונים שאצלו היה בימי תפלה כי מנהגו היה שלא לשנות מפתח בימי כגאותו בסוף ואחסין בשם ר׳ נתן הבבלי) היו חותמין בשבת בלבד פורס סוכת שלום כמנהג א״י כי פשוט בין המנהגים לומר בחול כמנהגם ובשבת כמנהג א״י (עי׳ סדר רע״ג וטוא״ח שם) ובמנהג זה תפשו בדורות האחרונים בכל הארצות ועפ״י מנהג זה האחרון הוסיפו מאמר בירושלמי כאן אף על פי שאין מצוה בזכרות גדולה לפורס מוסיף שומר עמו ישראל א״כ לזו הבנה בשמע בחול אבל בשבתות וימים טובים אומר פורס סוכת שלום (הוספה זו נמצאה בתשובה סימן ל״ג וברכת סימן מ״ט הור שם) וברור שאין זה מעלם הירושלמי. אלא הגהה היתה שנבלעה מאיזה חכם.

ועוד מצינו שתי נוסחאות בברכת הגאולה שאחר ק״ש שנוסח בבל היה גאל ישראל (בבלי פסחים קי״ז ב׳) ונוסח א״י מלך צור ישראל וגואלו (עיין בה׳ ג׳ ע״ב) והאחרונים תפסו לומר בחול ובשבת גאל ישראל אבל ביו״ט שהיו אומרים פיוטים שבהן מצלם אלו כמו פיוטי הזולת ושאר הפיוטים ובהן היה חתימת הברכה כנוסח א״י היה המנהג גם בארצותינו לומר ביו״ט מלך צור ישראל וגואלו כנוסח א״י (ועי׳ טוא״ח סימן ס״ו וב״ח ומ״א שם אות ו׳ ומגן״א ד״ס רל״ו שלא עמדו על טעם שינוי ברכה זו ביו״ט).

---

* גם כל הפוסקים שנמצאו בהן חיבורו וחבר ברכת את צמח דוד ובונה ירושלים כאן פוסק [illegible] לפורים [illegible], וכן בסוחות [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אלהי דוד ובונה ירושלים

ירושלמי ברכות:

עוד יש חילוק בסיום ברכת העבודה שבתפלת ר"ח שבא"י היו חותמין "שאותך לבדך ביראה נעבוד" (ירושלמי ומובא בפ"צ וברכת פ"ס שכ"ו בשם מדרש ויכולו ובה"ג ברכות פ"ה) ובבבלי — "המחזיר שכינתו לציון" (נוסח ר' עמרם גאון בסדורו) ולבסוף אעפ"י שנהגו בנוסח בבל מ"מ ביום שהכהנים נושאין כפיהן שמנהגנו לומר "ותערב לפניך עתירתנו" שמובא מא"י (עי' מ' ונפלאים הוצאות רשב"ג צל מג' ז' ובס' ומדרש שמואל סופלון) המנהג שהש"ץ מסיים "שאותך לבדך ביראה נעבוד" כמו שהיה מנהג א"י.

עוד יש הפרש בנוסח ברכה אחרונה של א"י שבבבל היו פותחין בה בין בחול בין בשבת בין בערבית בין בשחרית בין במנחה שים שלום (מגילה י"ח א') וגם חותמין בה המברך את עמו ישראל בשלום (סדר רע"ג) אבל בא"י היו פותחין בה בין בערבית ובין בשחרית ובין במנחה שלום רב (עי' ויקרא רבה סופ"ט) וחותמין בה עושה השלום (ברכת שם בשם מדרש ויכולו ובה"ג שם) והאחרונים החזירו במנהג בבל, לבד, מעשרת ימי תשובה שהיו מוסיפין בסוף ברכה זו בספר חיים וכו' (שמקורה בלו ספר מס' וכן זכרנו לחיים במגן וזכור רחמיך וכו' כעסק במודים [illegible] בה"ג ברכות סופה שעדיין בזמנו לא היו [illegible] בהוספות הללו ע"ש) לכך סיימו ג"כ בה כנוסח א"י "עושה השלום", אבל מה שנהגו [illegible] לומר הנוסח בתפלתה בשחרית שים שלום ובמנחה וערבית שלום רב עדיין לא מצאתי טעם ברור בזה.*

עוד מצינו חילוק בברכת השיר דהיינו נשמת כל חי שהאשכנזים ואמרו הנוסח "בפי ישרים תתהלל" בשבת ויו"ט אבל, בר"ה ויוה"כ ואמרו. "בפי ישרים תתרומם" כי אבל הספרדים ואמרו תמיד בפי. ישרים תתרומם כי ונראה שנוסח בבל בשבת ויו"ט ור"ה ויוה"כ הוה בפי ישרים תתהלל ובא"י היו אומרין תמיד בפי ישרים תתרומם כי [illegible] נתפס האשכנזים בשבת ויו"ט כמנהג בבל אבל בר"ה ויוה"כ שנהגו אבות בפיוטי הקליר ושאר הפייטנים שבאו להם מא"י הן אומרים הנוסח בפי ישרים תתרומם כפי הנוסח שמצאנו בתוך ספרי פייטני א"י, ומפני שלא ידעו האחרונים טעם לחילוק זה הלבישו בקשו טעמים אחרים לזה.

שם ה"א ומאן דאמר באמן של שומר תפלה בחול — ומה שלא חשש בחול על האמן של "הקל הקדוש" נ"ל דמשום שבא"י לא היה המנהג לומר קדושה בחול (עי' בבלי סנהדרין ל"ז ב' תוספ' מגילה) לכך לא הזכירו באמן שלו משא"כ בשבת.

ס"ה ה"א (ח' ד') המתפלל בתוך ביתו כאלו מקיפו חומה של ברזל (פי' שאין תפלתו עולה למעלה וכעין זה בגיטין פ"ה הי"ב "אפי' חומה של ברזל אינה מפסקת ובבבלי פסחים פ"ה ב' אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים) כ' במקום שהוא מיוחד לתפלה (פי' ואם יש לו בביתו מקום מיוחד לתפלה ויתפלל שם הוא כבית הכנסת) כ' כאן ביחיד (פי' שהם מתפלל ביחיד יותר טוב להתפלל בבית הכנסת) כאן בצבור (פי' צבור מתפלל בצבור טוב יותר להתפלל במקום שהוא מיוחד לתפלה אפי' בביתו וכה דעת הרמב"ם בפה"מ ה"ג מתפלה אלא שיש להגיה שם "תפלה בצבור" במקום "תפלת הצבור" וזה כפירוש ר' יונה שהביא בכ"מ שם והירושלמי הזה שלפנינו הוא המקור לדבריו הרמב"ם שם) (ועי' בדברי העזרי סו"ב בשם ירושלמי פרק [illegible] א"ר יוחנן כל המתפלל בתוך ביתו כאילו מתפלל בתוך בית המקדש" ועוד בס"ב שם איתא "כל המתפלל בתוך בית הכנסת כאלו התפלל בבית המקדש" ואין [illegible]
שם (ט' א') ולא עקרב מפסיק למה דמחייה וחבצה ומחייה — פירוש דעקרב ממש למה הוצרכו פה לשתי הנוסחות וכי אין בנשיכה אחת של עקרב להמית את האדם לכך

---

*) ועי' הגהות מרדכי מגילה פרק הקורא עומד בשם סדר ר' עמרם שלא חילק אלא שכתב בכל שנה ומתחילין בה "שלום רב" ובאמת שכן [illegible] בסדר רע"ג שלפנינו בערבית של יוה"כ שאומר שים שלום.

ירושלמי ברכות

נ״ל דיש להגיה כאן למה "דומה מחייה וחוזרת ומחייה" וביאור ענין זה דנשיכת הנחש שבגמ׳ ודאי שממיתה אך דרך הנחש כשנוגע בעקב האדם, לנושכו מיד, ואם אירע שכרך נכרך על עקבו ולא נשכו מיד שוב אין דרכו לנושכו עוד; אבל העקרב אם נכרך על עקיבו של אדם אע״ג שלא עקצו מיד סופו לעוקצו אח״כ ולפיכך מפסיק את תפלתו כדי לנטלו מעל עקיבו, ובפירוש זה ויובן לנו מה שהפליגו בספר נפלאות הבורא ח״ב על דבריהם כאן ממה דאיתא בשבת רפט״ז ה׳ נחשין דשבת כו׳ ועקרב שבחדייב ונחש שבגליל ע״כ ולדבריו ניחא דודאי שהן נושכין וממיתין אבל אין דרך העקרב שבגליל לרדוף אחרי אדם אבל אם יכרך על עקיבו סופו לעוקצו אבל הנחש שבגליל מנהגו לרדוף אחרי איש ולנושכו אלא שאם הוא כרוך על עקיבו של אדם ולא נשכו מיד אין מנהגו עוד לנושכו וכמו שנתבאר, ונראה שאמרו למטה "לא אמרו אלא כרוך אבל אם היה מרתיע ובא כנגדו ה״ז מפסיק תפלתו".

שם הב ר׳ חייה ~~[illegible]~~ רבה שמע לה מן הדא. — בדקדוק ערך שקל אי׳ הערוך ר׳ חייה כרוזא שמע כו׳ ופי׳ שט״ס הוא והוא דספ״ד אות ח׳ שכתב: ר׳ אחא בר מניה ירושלמי ברכות פ׳ אין עומדין" אולי שכן היה לפניו הנוסח בערוך שם

(ס׳ ב׳) א״ר יצחק בר אלעזר מבדיל כו׳. — יש להפך הגירסא וכצ״ל אריב״א מבדיל וזהב אומר מטבע דרבה ר׳ אלעזר בן אנטיגנוס בשם ר״א ב״ר ינאי ובמי אומרים שאסור לעשות מלאכה ~~עד שיבדיל~~ ~~[illegible]~~ ~~אסור~~ לעשות מלאכה עד שיבדיל ודכוותה אסור לו לאדם לתבוע צרכיו עד שיבדיל (כל זה אותה לפשט למטה) ר׳ אלעזר בשם ר׳ הושעיה ובלבד שלא יפחות מג׳ הבדלות כו׳ וחותמין בברוך הן ר׳ זעירא ר׳ אלעזר בר אנטיגנוס בשם ר׳ אלעזר ב״ר ינאי בשם ר׳ יודה דרבו, אך לא הבדיל כו׳ דמה שבינתיים מיותר כאן ושייך למעלה וכ״ה בביאור הגר״א או״ח סימן רצ״ד).

ה״ג (ס׳ ג׳) היה קורא בתורה ונשתתק (פי׳ עד שלא קרא ג׳ פסוקים כדתנן במגילה פ״ג מ״ב) כו׳ אם אומר אחר במקום שפסק הראשונים נתברכו לפניהם (פי׳ לפי דין המשנה במגילה שם מ״ב דהראשון מברך לפניה והאחרון לאחריה ואם טעה הראשון טרם שקרא ג׳ פסוקים אם יתחיל השני ממקום שפסק הראשון ולא יברך לפניה נמצא במנינים שקראו הראשון נתברך לפניו והשני נתברך לאחריו ואין המנינים שקרא הראשון מצטרף עם השני מאחר שלא קרא הראשון ג׳ פסוקים כמשפט לפיכך יש לשני להתחיל ממקום שהתחיל הראשון ויחזור ויברך לפניה, ואם טעה השני או השלישי טרם שגמר לקרות ג׳ פסוקים זה שבא אחריו צריך ג״כ להתחיל ממקום שהתחיל זה שלפניו אלא שאין צריך לברך לפניה כדין המצורעים, וכן פוסק בפרישה או״ח סימן קמ״ג).

ר׳ חונה הוה יתיב דחד כנישתא כו׳. — השוה כנוסח הגלי״ה סימן צ״ה: ר׳ אלעזר הוה יתיב כו׳ (כדמשמע מזה דמיתתו למטה אתא לגבי ר׳ אלעזר)

שם בגין דלא הוינא מתער לה עובדא. — בר״ה ז״ל של הערוך דלא הוינא "מעתד" ונ״ל להגיה "מעתדא" בדלי״ת וביאורו מזומן כמו בכלאים פ״ט ה״ג "אין אדם משום אינה מעותד".

[ב״ז ר״ח]

פ"ו ה"א (יו"ד ב') ר' יצחק בר מרי קמיה ר' יוסי בר אבון כו'. — בבבלי (נ"ג א') באותו ענין ר' יצחק נפחא קמיה ר' יוסי בר אבין כו' ומהבבלי והירושלמי יחד יש לשער דר' יצחק בר מרי הוא עצמו ר' יצחק נפחא.

שם שאל ר' זעירא גבי אילין דבית ר' ינאי. — פי' בית ר' ינאי הן החכמים שלמדו בבית מדרשו אע"פ שכבר נפטר ר' ינאי עצמו. [illegible] בראשונים ח"ב דף קח. [בה ע"א]

ה"ב אפילו לאיהן פרגין ואחונייה ונפוסין כו'. — פי' אחונייה הן מין פרי העץ (עי' דמאי פ"ב ה"א (דף כ"ב ע"ב) "אחוניות הבכורות" ופירש ר' האי גאון בספרו המוסף ערך אוח שם פרי ובבבלי דמכילתין ל"ט א' איתא במקום "אחונייא" דהכא "דורמסקין" ומפורש ברש"י וערוך ערך דרמסקין ובמוסף ערוך שם שהוא מין פרי עץ אגוס ועי' רשב"א ל"ח ב' פירש לאחונייא בגמ' שהוא מין עשב כפעלי' ה"א הב אחוונא לתרוייהו כו' כמו אחו שבמקרא אבל אין זה מחוור דאחוונא לחוד ואחונייא לחוד) ולפיכך אם היה מברך על הנפוס בורא פרי האדמה היה פוטר את האחונייא בדיעבד דברך על פרי האילן בורא פרי האדמה יצא.

שם (יו"ד ג') מסתברא דברך על הנפוס שהוא טפלה לו (ומ"ש ולפענ"ד דוגמתו האמור "נהיה בדברו" יש לאחוק ולאיין דבנוסח מהרש"ל). — פי' שעיקר תבשיל כזה הוא הנפוס "אלא שדרכו ליתן בו גם בשר ופרכים כדי למתק את טעמו וכה"ג דרכו בשל הנפוס גם בזמננו כנודע.

שם ה"ד ר"בא אמרי מה פליגין כו'. — ז"ל מה פליגין ר' יודה ורבנן כשהיה בדעתו לאכול פת (פי' דאל"כ אינו צריך לברך אחרי הפירות דלשיטת הירושלמי ג' ברכות פוטרות מעין ג' אם מכוין לפוטרן) אבל אם אין בדעתו כו' ממין ז' עליו הוא מברך (פי' שמאחר דצריך לברך לאחריהן, דברכת מעין ג' חשובה מברכה אחת ומברך לאחריהן מעין ג' וכיון שמברך לאחריהן על מין שבעה צריך לברך גם לפניהם על מין ז') א"ר אבא צריך לברך בסוף (פי' דאף אכל פירות ודעתו לאכול פת צריך לברך בסוף על הפירות קודם שיאכל פת) א"ר יוסי כו' ואמר ר' בא צריך לברך בסוף (פי' ולכך אין הפרש בין שהיה בדעתו לאכול פת בין שלא היה בדעתו לאכול פת) הדא גריזמתא (ומה שבינתיים שייך למטה) כו' על תורמסה (פי' גריזמתא הוא תבשיל שעושין מתורמסין ותמרים ואגוזים לקינוח סעודה והעיקר בזה הוא התורמוס והשאר טפלה) שהכל נעשה טפלה ותנינן תמן כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפילה א"ר לוי על שם אל תגעלו בו כל האוכל (פי' שהתורמסין נאכלין בצלו ודרך עניים לאוכלן ועי' במדרש תנחומא פ' במדבר סוף כ"ב אל תגעלו זו זה התורמוס שנכנס עם הפרפראות לא יאמר אדם יש לפני אגוזים ותמרים עליהם אני אומר ברכה תחלה ואניח את התורמוס אמר הקב"ה אל תגעלו זו ע"כ ועי' בסו"ס ושו"ש ב"ן בדברים שבין כלם בבא לכלם א"י סימן ב' "כלם ככל בשעה שיש תורמסין ופרי עץ מברכין על פרי העץ ומניחין פרי האדמה. כלם אי מברכין על התורמסין שהכל דבלו אדמה" עד כאן כו') לא היה בדעתו לאכול פת לא בדא (פי' דמאחר שצריך לברך לאחריהן מעין ג' על התמרים לפיכך צריך לברך עליהן ג"כ בתחלה וכ"ש לאחרונה, ומש"כ מזה מצאתי בהגהות הגר"ן)

ירושלמי ברכות

שם ה"ה א"ר יוסי ד"ה היו[illegible] בשבת לא פטר את מעשה קדירה. — צ"ל בשבת לא פטר את הפרפרת ולא את מעשה קדירה.

שם ה"ו (ע"ד ב') אשר נתן ריח טוב בשמן. ערב פי' יצחק ברבא כו'. — חסר בירושלמי ובנ"ב אשר נתן ריח טוב בשמן ערב כיצד מברכין על חופה דומה א"י אשר נתן ריח טוב בעצי בשמים ויצחק בר אבא כו' (עי' בבלי מ"ג ב' ומשם תבין שהגהתנו נכונה).

שם ה"ז שנוצאות ונפרעות כו'. — בערוך ערך שנוצאין כתב שהוא בלשון יוני חשבונות פנים מבלשוות שאין חוץ הפרופורט קיימות הדין לברך עליה במ"מ כלעיל ה"ב.

צ"ל ה"ו נ"א ה"י הכא אותמר אין רשאין לחלק ובה אותמר חייבין לזמן. — פי' דאין רשאין לחלק משמע לכתחלה ואם הלך זה לכאן וזה לכאן שוב אין חייבין עוד להצטרף אבל חייבין לזמן" משמע שחוזר זה אחר זה בדבריהם מונח אפי' הם רחוקים זה מזה חייבין לילך אחד לחבירו ולהצטרף יחד כדי לזמן.

ר' חלבו בר חנן בשם רב. — בדפוס קושטנדינא הנוסח "ר' חלבו רב חנן" כו' וכן עיקר דניינו כמו ר' חלבו בשם ר' חנן, ובדל"ף פרק זה העושה מפורש ר' חלבו בשם ר' חנן.

ורב כדון כרע"ק כר' ישמעאל? — פי' רע"ק דריש ג"ש שאינה מופנה ור' ישמעאל לא דריש כדאיתא בסנהדרין פ"ז ה"ח [כ"ב ע"ד].

אילין ג' קריות מה את עביד לון כו'. — פי' ג' אנשים שקורין בתורה זה אחר זה ביחידות (דבזמן משנה שאמר במגילה רפ"ד הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה) והיה מנהג לברך ביחיד לפני הקריאה ולאחר הקריאה כדמשמע לקמה וכן משמע במגילה פ"ד ה"א (דף ע"ה ע"א) "ר' יונתן עבר קומי ספרא כו' עד מהו אתא שאל עושין את התורה קריות נרחות" ועי"ש וכן נראה במסכת סופרים פי"ג ה"ח, ושם פי"ג ה"ב שם בקריאת התענית הן נוהגין לברך ואין זה אלא ביחיד, שאין קורין בכתובים ברבים.

הכל למדו ברכת התורה מברכת הזימון אלא לרבים. — פי' לרבים בעשרה וביום שחייבין בקריות בצבור ובאופן זה דינן כג' שאכלו כאחד אבל הקורין בתורה כל אחד ואחד לעצמו בפחות מעשרה דינן כג' שאכלו כאחת בפני עצמן שאין מצטרפין לזימון והר"נ בא את מברך לפניו ולאחריו.

שם ה"ב שאם היה קטן עושין אותו ספק עושין אותו ודאי. — צ"ל שאם היה אחד קטן ואחד ספק קטן עושין אותו ספק עושין אותו ודאי (עי' ב"ר פ"ג ובמלחמות לרמב"ן ובראב"יה סימן קכ"ח).

שם תשעה נראין כעשרה מהו מצטרפין מסויימין כו'. — צ"ל ט' נראין כעשרה מצטרפין. מה"ד פי' דאיבעיא ליה מה הוא דינא ט' נראין כעשרה) מסויימין (פי' שהן אנשים גדולים וחשובים כמו אדם מסוים לקמן רפ"ט) או אפי' קטן ביניהן (פי' דט' גדולים וקטן אחד חשוב להו ט' נראין כעשרה מפני שהן כעשרה אבל לא עשרה ממש מפני שאחד מהן הוא קטן).

שם ה"ג (וא"ג) א"ל (פי' ר' זעירא לר' אבא בר זמינא) כמה דאת [illegible] דעתך מפנה ותבך
ודי חובתך בברכתא (פי' בברכת המזון) כן הב דעתך מפנה ודי חובתך בזמן (פי'
דאלבד המשמיע גם השומע צריך לכוון לצאת ידי חובתו ובעין זה בבבלי ר"ה ל"ג ב'
שאמר נמי ר' זעירא לשמעיה איכוון ותקע לי ונראה דשמעיה דר' זירא הוא עצמו
ר' אבא בר זמינא דהכא) א"ר תנחום כו' המתעסק לא יצא כו' (פי' דשניהם צריכין
לכוון ומתעסק לאו דוקא דה"ה בשומע מן המשמיע לעצמו לא יצא מאחר שלא התכוון
להוציא את חבירו והכל מסכים בבבלי ר"ה שם).

שם נאמר כאן עדה. — פי' דכתיב (תהלים קי"א א') אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה.

שם א"ל ר' יוסי בר' בון. — נ"ל דשם ר' יוסי בר' בון ושנים בירושלמי: א) בזמן בימי ר'
יוחנן ותלמידיו והוא דהכא שאמר לר' סימון שהיה תלמיד ר' יהושע בן לוי במועד
ובשקלים פ"ג סה"ב גמליאל זוגא שאל לר' יוסי בר' בון (וגמליאל זוגא שאל ג"כ [illegible]
בחלה פ"ד ה"ד [illegible] ור' שמעון בן לקיש היה מסתמיך עליו כדאיתא בע"ז פ"ג ה"ג [illegible] ופ"ג
הא דאיתא בירושלמי סוף ביצה גמליאל זוגא שאל מר' מנא וכן בע"ז פ"ג ה"ה [illegible]
זוגא דמכתא אחתשה סליק [illegible] אחוה עימיה א"ל ר' מנא כו' יש להגיה בשניהם "ר'
אמי" במקום "ר' מנא" כי ר' מנא היה בדור ג' אחר גמליאל זוגא ואה"נ שגמליאל
גמליאל זוגא הזקן מר' מנא הצעיר, והחילוף בין ר' מנא ור' אמי מצוי הרבה בירו'
כמו שהוכיח למטה רפ"ח וכן הא דאיתא בעירובין פ"ב ה"ב ר' יוחנן שאל לגמליאל זוגא
יש להגיה "ר' יוסי" במקום "ר' יוחנן" שר' יוחנן ורשב"ל היו גדולים מגמליאל
זוגא) ובפי הנראה ריב"א זה הוא הנזכר כמה פעמים בבבלי עם בר מחלוקתו
ר' יוסי בר זבידא ובמה פעמים אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי במערבא ר' יוסי
בר אבין ור' יוסי בר זבידא (עי' בבלי שבת כ"ו ב' וכו' א') הרי שהיה גדול בזמן
עולא ובן בבלי ובאות מ"ה ב' אמר רבינא אמרי לי ר' גלזא אוקימא ר' יוסי בר אבין
ואמתניתין כו' א"ל ששת לדידי אמר לי ר' גלזא לא ר' יוסי בר אבין הוה אלא ר' יוסי בר
זבידא הוה כו' הרי שהיה בזמן ר' ששת (ולפ"ז צ"ל דרבינא דשם הוא רבינא הראשון
ואף שבדפוסים פ' וישלח סכה הנוסח ר' אשי במקום ר' ששת מ"מ נ"ל עיקר כנוסח
שלנו* אבל שמצאנו בשבת נ"ה ב' א"ר יוסף ולירוך אנא אתרנגולתא דר' אבא ועוד
אמר ר' גלזא כו' דמשמע דכל זה מדברי ר' יוסף וזה דעת הרב סה"ד בערך ר'
גלזא והרי שר' גלזא הוה בזמן ר' יוסף ומוכרח שגם ר' יוסי בר אבין היה בזמן
ר' יוסף והא דאיתא בחולין נ"ה א' דר' עוקא אמר דין אחד משמיה דרבה דר' יוסי
אבין הקשה עליו [illegible] שגם חכמי א"י שלפני רבה אמרו כדינו של רבה ועל זה הגה
שהקשה ר' יוסי בר אבין ובבבלי הביאו זה וג"כ להקשות על רבה שאמר אבשם בדין
הזה וכעין זה כתב הרלב"ח בתשובה סימן י"ב עש"ה [illegible] דאיתא בתענית כ"ג ב'
דר' יוסי בר אבין אמר לפני ר' אשי ע' בדק"ס שם שבספר אגדת התלמוד הנוסח
"ר' אסי" במקום "ר' אשי" והרב דק"ס שם הסכים לגירסא זו והאריך בזה אך כל
דבריו שם אינן מחוורין עש"ב ב) ריב"א זה אחרון שהיה בזמן ר' מנא ותלמידיו (עי'
שבועות פ"ו ה"ג ריב"א [illegible] בעא קומי ר' מנא ובכתובות פ"ו ה"ג [illegible] לתלמידו דר' מנא)
ודע שר' שמואל בר' יוסי בר"ב המצוי בירושלמי הוא בנו של ריב"א האחרון עי' גיטין
פ"ה ה"ג ר' שמואל בריה דריב"א ור' מתניה הוון יתבין כו' ור' מתניה היה מן האחרונים
האחרונים מתלמידי ר' יוסי כמו ר' מנא ור' יודן בן שלום עי' שבת פ"ב ה"ד דף ו' ודף [illegible]

* ושוב ראיתי דאפשר לומר כגירסת הדפוסים ר' אשי וגם רבינא הוא האחרון אגב שר' גלזא היה בימי ר' יוסף
בבחרותו כבן עשרים שנה ובימי רבינא ור' אשי כבר היה בן שבעים או שמונים שנה.
מתוך נראה דריב"א דחולין שם הוא האחרון

ירושלמי ברכות

שלום הוה בר מחלוקתא דר' מתנייה ובעירובין פ"ג ה"ו אמר ר' יודן בן שלום קמי ר' יוסי (ועי' מ"ש בסנהדרין פ"ח ה"ב ד"ה ע"ב)

ובסוף ספר דורות הראשונים ח"ב פרק ע' יעוי"ש שהאריך להוכיח דתרי שלום הוו בבבלי אחד קדמון והב' בזמן ר' אשי וזה האחרון הוא שאמר פליגי תרי אמוראי במערבא ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבידא ור' יוסי בר אבין זה הוא שהיה תלמידו של ר' אשי ובירושלמי הוא מגיה מדעת עצמו (כי לא ראה גירסת השאילתות) ר' אשי במקום ר' ששת, ולפ"ז מוכרח דהאי דאיתא בשבת קמ"ה ב' ועוד הא אמר ר' גזא בן' אימא מדברי יוסף אלא דסתמא דתלמודא מייתי לה, (וכל זה אינו מחוור לדעתי וכבר הארכתי בזה בספרי על סדר הדורות ערך עולא ע"ש) ועי' שם עמוד 382 ~~[illegible]~~ שלא היה קלא ר' יוסי בר [illegible] והיה [illegible] הדור בימי ר' סימון ור' אבהו והאריך [illegible] (וגם זה אינו [illegible]):

שם במקהלות כתיב — פי' בספר המסורת סימן ב' דלא כתיב במקהלים כמו דתהלים כו' י"ב, אבל במקהלות לפי הכתיב יש לקרותו בשורק ואז יהיה לשון יחיד כמו ילדות ובחרות

ה"ד ר' זעירא נפק מרי בן' אל רחבא מרפשה דבן אימון נהיגין כדויהו. — ר' זעירא מבבל היה ולפי הנראה היו בזמנו מקומות בבבל שהיו כל הקוראים בתורה מברכים לפניה ולאחריה ושלא כדין המשנה (עי' מ"ש למעלה פ"ד ה"ג) ור' חייא בר אשי ג"כ היה בבבל אבל במקום שהיו נוהגין כדין המשנה שרק הפותח והחותם בתורה מברכין לפניה ולאחריה ובסוף ימי חכמי התלמוד תקנו בבבל שבכל המקומות יברכו כל הקוראים לפניה ולאחריה כדאיתא בבבלי מגילה כ"א א'.

ה"ח (דף ז') קדושת-הלילה קודמת לקדושת היום. — צ"ל קדושת הלילה קודמת לכבוד היום כדאיתא בתוספתא פ"ג ובבלי פסחים ק"ה ב'

ה"ט חד מנא מדברי שפתן בן' וחד זעירא מדברה שפתן בן'. — פירשו המפרשים דר' זעירא דאמר מדברה שפתן בן' היינו מדברי ר' יוסי ור' מנא שהפלגו בזה, ולפ"ז צ"ל ג"כ בתחילה כאן "ר' אמי" במקום "ר' מנא" שהרי של ר' זעירא יוכיח מדברי ר' מנא תלמיד תלמידו של ר' יונה [illegible] ר' מנא היה תלמיד ר' זעירא במו"ע, והחילוף מר' אמי לר' מנא מצוי בירושלמי בכמה מקומות עיין פ"ב ה"ג ועוד דפאה פ"ג ה"ד ר' בון בר חייא בעי קמי ר' מנא, ולעיל פ"ב [illegible] שרבה נפטר בחיי ר' זעירא ור' זעירא הספידו ואיך שייך שר' מנא הצריך [illegible] שעדיין לא נולד בימיו אבל צ"ל שם ר' אמי במקום ר' מנא; ועוד בסוטה פ"ה ה"ב [illegible] בשם ר' מנא, צ"ל בשם ר' אמי; ועוד בקידושין פ"א ה"ד (דף ס"ב ע"א) חד בר נש [illegible] [illegible] בשם בן' אתא עובדא קומי ר' מנא אמר בן' [illegible] בר אחא אמרו ר' אמי בן' והנה [illegible] שלא דין ברישא [illegible] שם אחד או בשלהן ר' אמי או [illegible] ר' מנא אבל [illegible] כי ר' [illegible] בר אחא היה בזמן ר' יוחנן וריש לקיש (עי' שבועות פ"ח ה"ח) מוכרח שצ"ל גם ברישא ר' אמי (ודלא כהמפרשים שהגיהו [illegible] גם בסיפא ר' מנא וכן [illegible] בחידושי אנשי שם על המרדכי בב"מ פ"ח); ועוד בע"ז פ"ב ה"ב (דף מ"א ע"ב) שאלון לר' יצחק ולר' אמי, ויש להגיה "לר' יצחק ולר' אמי" כי ר' אמי היה חבירו של ר' יצחק דירושלמי (ועי' ר' יצחק נפחא דבבלי) ושלחו אחדהן כ"ש בתלמוד פ"ח ה"ה ע"ש) כמו בפומה רבן ר' יצחק ר' אמי [illegible] ועוד בקידושין פ"א ה"ג (דף נ"ט סע"ד) מאן אינון רבנן ר' יצחק ור' אמי; ועוד בסוף תרומות א"ר סימון והדא [illegible] ר' מנא הגוה [illegible] ר' [illegible] בר' מנא שלשה דורות אחר ר' סימון, ועוד בנדרים סופי ר' מנא סליק מושבי נברא דגמליאל [illegible] ר' מנא סליק מושבי נברא דגמליאל בר ברבי [illegible] כמה דעבדנא לסבי כו' וגם בזה [illegible] "ר' אמי" במקום "ר' מנא" שהרי ר' גמליאל [illegible] נפטר כבר לפני ר' סימון שהיה ר' [illegible] (עוד יש להגיה כאן [illegible])

[נת מר״ב] ועוד בסוגיה פה ה״ה ר' אומי בשם רשב״ל דב״ש היא" ואותו ענין כאן למטה שם "ר' חנא בשם רשב״ל" ומובן שט״ס יש כאן
ר' אומי" במקום "ר' חנא".

שם נהיגין תמן במקום שאין יין ש״צ עובר לפני התיבה ואומר ברכה אחת מעין ז' וחותם במקדש ישראל ויום השבת. – פי' נהיגין תמן שבבבל כי תפלות מעין שבע מקורה בבבלי כדאיתא בבבלי, שבת כ״ד ב' (ואף כי שם איתא משום סכנה עי״ש ברש״י, וכאן אמרו במקום שאין יין) אלא שבחתימת ברכה זו תמצא בירושלמי כאן כפי נוסח א״י "מקדש ישראל ויום השבת" אבל מנהג בבל "מקדש השבת" כדאיתא בבבלי פסחים (קי״ז ב') וכן בחילופי מנהגים שבפ״ס ויש בק״ך סימן ל״ב "בני בבל אומרים מקדש השבת ובני א״י אומרים מקדש ישראל ויום השבת". ועיין זה מצוין להפך בבבלי ביצה (י״ז א') תנא תנא קמיה דרבינא מקדש ישראל והשבת והזמנים א״ל אטו שבת ישראל מקדשי ליה והא שבת מיקדשא וקיימא אלא אימא מקדש השבת וישראל והזמנים ע״כ הנה הוראה תנא קמיה דרבינא ברייתא שהביאה מא״י וכפי מנהג א״י ורבינא תיקן ברייתא זו כפי מנהגו מנהג בבל, והנה יזכור כי התוספתא המצויה בידינו מקורה א״י ואף תנא במכילתין פ״ג דחותם ברוך מקדש את השבת וישראל והזמנים ע״כ וברור הוא שהמעתיקים הבבליים תקנו ג״כ בתוספתא כפי מנהגן.

שם יברך על היום המזון קודם. – פי' שהרי ב״ש סברי דפריקין את המזון קודם להבדלה ואת המזון קודם לקידוש היום.

שם (י״ב ע״א) לוי אמר ינהג. – צ״ל להגיה ינהגה, ולפ״ז שפיר הוא מעין שנהרים יין נר כר' חנינה וקידוש לפני הבדלה כר' יוחנן.

כד הוה אזיל לדרומה הוה עבד כר' חנינה. – נראה שהיינו זמן היה ר״ת בלוד כבמשנה בשלום טופה ולוד היא דרום כמבואר בסנהדרין פ״ח ה״ב דלוד היא מיוחסת ויהודה היא דרום כמבואר ולכן בסוף ומין היה בציפורי ושם נפטר עי' גם סופס.

שם ה״ב לחוה ונטילת ידים אדם מהלך ד' מילין. – עוד מצינו בירושלמי שיעור ד' מיל בשבת [illegible] ד' רפ״ב בעירובין ובפסחים פ״ג ה״ב בחימוץ. [הי״א]

שם ה״ג (י״ב ב') הלבד בנקיפות. – פי' קופצים דהיינו שהבית גדולה וגבוהה כדאמרה הבן פ״ו ה״ה [ה״י] וע' בערוך ערך קפח ב'.

פ״ט ה״א (י״ג ב') בן וישנו פטרון את הטריח עליו בחינוך הוא אומר השכח פלן בן. – צ״ל אשגח פלן בן (רוצה אני פלוני).

שם ה״ב והא מצוה מתפלל ע' עובד ע״ז תני ר' ישמעאל בן. – ושהפך הגירסא וכצ״ל תני ר' שמעון בן גמליאל אומר אף בחו״ל כן והא נמצא מתפלל על עובדי ע״ז (פי' שבחו״ל הוי הרבה שאדום ונמצא הרבה ישראל בין הגוים ע' ובאמת פ״ה הד' [רצה] ונמצא מתפלל על העולם מבל ישראל אבל בחו״ל לא היו שאדום ונמצא מתפלל על עובד ע״ז מהגוים) אז״ר ואתון בני.

שם ברוך שלא עשאני גוי ברוך שלא עשאני בור ברוך שלא עשאני אשה. – עיין זה שנוי בתוספתא פ״ו ומשולש בבבלי מנחות (מ״ג ב') ובשלשתן נוסח אחד אבל בריתותיו פ' משפטים (דף צ״ד ע״ג) כתב "נחלו רבותינו ז״ל במנחות דאם יש לברך שלא עשני בהמה" ע״כ ואולי ספר שמר על צבלות ושנה הדברים של רבי ניכר שלא היה בקי בתלמוד בע״פ, ונבר מדבר שלפתח הצפרון השלכחה רובצות.

שם ה״ג (י״ג ד') ואתא הלבנה בתקופתה. – בבבלי (נ״ט ב') הנוסח "לבנה בגבורתה" ובירושה רבה פ״ג "חמה בגבורתה" והכל ענין אחד שרואה אותה בשעת הניגוד דהיינו באמצע החדש שאז כדורה בעגול השלימות ואורה בתוקף גבורתה ועיין זה בתמורת מסכת זו "החמה בתקופתה" ויש שם הענין באמצע החדש ממש. ולפ״ז נראה דהנך ענין "החמה בתקופתה" דהיינו בתקופת תמוז דבזמן הזה הוא עצם חוזק אורה וחומה.*

שם עד שתגיע כתפי המטה. – העיקר כמו שהעתקתי בספר האורה ורש״י סימן ע״ז "בחנו חמוש" [illegible]

---

* וכן מצינו בספר שלחן ארבע להשואהס ר' בחיי סוף שער ב' שכתב "הרואה את השמש בתקופת תמוז שיש לברך עליו ברוך עושה בראשית.

ירושלמי ברכות

ובדבר רש"ב ז"ל בהערותיו שם פירש חמיטה עריכה כמו במעשרות פ"א מ"ז ולי נראה לפרש חמיטה כמו צ'ט[illegible] ויש רפה ועירוב ערך חמץ הי' וחמיטה ברירה סוגין. רב"ח שהעתיק בשם ירושלמי "כחלב המטה" והוסיף "פירוש כחלב עוגה" ובדור הזה שטס לפנינו ברירה וצ"ל "כחלב חמיטה" וכן פירש בביאוריו (וע' מגילה פ"א ה"ח דף ע"א ע"ג "חזה עשוי כחלב חליטה" ומ"ש בהערותיו שם)

שם ה"ג (י"ג א') וחושש שמא נעקרו. ר' בא בשם רבנן דתמן בלא מעיים בחזקת כושר. — מצה שטמנו וחושש שמא שנקבו כו' משמע שלא נמצאו לפנינו הבלא מעיים וצריך לבדוק כל הבלא מעיים אם לא נעקרו וכן מצינו בחולין מנהגים שבסוס ושש בן סימן י"א בלא אלו בודקין בית הכוסות בלא בבל אין בודקין אלא בריאה בלבד ע"ש והנה כנוסח שלנו בירושלמי העתיק בעיטור שער ב' טריפות הריאה ואות ד' ערך בודקין אבל רחוק במשפט אך סימן א' וחדושי רשב"א חולין ס"א וכן בר"ן שם שלום העתיקו: "וחש לומר שמא נקבה הריאה" וקרוב בעיני שגם לפניהם היה הנוסח בירושלמי כנוסח שלנו אלא שהחליפו "ריאה" במקום "בלא מעיים" עפ"י המנהג המפורסם אצלם שאין בודקין אלא הריאה בלבד, והם לא ידעו ממנהג א"י הנ"ל.

שם ה"ח (י"ג ב') ופגעו זה בזה בחבות משכנו. — בנוסח מהרש"ס "בהבת משכנו" וכן עיקר דמשכנו היא שם עיר שהוא במצע הדרך שבין טבריה לצפורי וע' סנהדרין פ"ג ה"ב ומ"ש שם.

פאה

ה"ז (ט"ו ב') דר' יוחנן דו אמר אדם טופל בהמות לבהמה הוא דו אמר דוחה כו'. — צ"ל להפך וכצ"ל דר' יוחנן דו אמר אדם טופל בהמות לבהמה הוא דו אמר אינו דוחה ורשב"ל כו' ומאן אדם טופל מעה למעה הוא דו אמר דוחה.

שם (ט"ו ג') ר' תנחומא ור' יוסי בן זמרה חד אמר כו'. — צ"ל ר' תנחומא אמר ר' אלעזר ור' יוסי בן זמרה (כן העתיק הר"ש כאן).

(ט"ז א') אמ"ר חשובה בזה ורואה כמה היא קשה אבק לשון הרע שדוברו כו'. — צ"ל בזה ורואה כמה גדול הוא השלום שדוברו כו' (וזה ~~[illegible]~~ בפרק השלום שבסוף מסכת דרך ארץ ועיין זה בבבלי ב"מ פ"ז ס' וספרי נשא פיסקא) מ"ב וכצה הגיה [illegible] למטה בדברי רשב"ג).

שם (ט"ז ב') אלא עוד אלא כל העבירות שעשה הן נחשבין אליו כזכויות כו'. — טעם הדבר הזה ע"פ מ"ש בבבלי יומא (פ"ו ב') מי שעבר עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר, וידוע שבדבר שנעשה כהיתר אין העובר עליו מתחרט ותשובתו קשה אצלו מאד וכל מה שמוסיף לחטוא בעבירה זו ונשתרש בה תשובתו יותר קשה וזה שרגיל הרבה בעבירות ולבסוף התגבר על יצרו ושב על חטאיו הרי חטאיו הרבים כזכויות הן לו שכל מה שהרבה לחטוא היה צריך להתגבר יותר על יצרו. וכל זה כששב מאהבה אבל אם שב מיראה, אמרו ביומא שם שזדונות נחשבין כשגגות והטעם בזה שמתוך שהיה ירא מן העונש שיבוא עליו, בין בעוה"ז בין בעוה"ב, התחרט מחטאיו ואין תשובתו קשה כל כך, שכן דרך האדם להמנע מחפצו משום עונש ויותר מבשביל הפסד שכר.

שם ה"ג מה ר"ל לקצור אלא אפי' יש לו כמה לקצור. — בר"ש כאן העתיק.. אפי' אין לו קמה לקצור.

שם שלא תאמר ועשה קצור הקדש בקציר הדיוט. — צ"ל: שלא תאמר ועשה קוצר לגבוה (פי' שקוצר משדה הדיוט חטים לעשות מהן סולת למנחות) בקציר הקדש (פי' באלו קוצר הגזבר משדה שהוא של הקדש דפטורה מן הפאה כדמוכח בסוגין).

שם ה"ו (ט"ז ג') חרבו חנות בני חנן ג' שנים עד שלא חרב בהמ"ק. — בבבלי ב"מ (פ"ח א') הנוסח "חנויות בית הינו" וכן מצאנו בספרי הנוצרים שכפר בית הינו היה על הר הזיתים (ע' בדברי ימי ישראל חלק ט' הערה ה' [illegible] בהספר אוצר [illegible] עמוד כ"ד) ונזכרו החנויות שעל הר הזיתים גם [illegible] (פ"ב ה"ח דמע"ש ע"ג) [illegible] בעיר שנקרא חנן. [illegible] אותם אהליהם על הר המשחה נקראו החנויות.

שם חנווני כהן (פי' שפתח חנות למכור בשר) כו' חנווני יכול להערים (פי' שיכול לקבל בהמות גם בהמות שחטן ושאל המוכרן כדי לפוטרן מן המתנות ויאמר שהוא עצמו שחטן וע' חולין קל"ב ב' [illegible]).

פ"ב ה"א (ט"ז ד') ר' זעירא בשם [illegible] ר' יוסה נחבוין לזכות מן המוצר ושורש מונה. — צ"ל: ר"ז בשם [illegible] ר' יוסה המוצר מהו שיפסיק (פי' ויהא צריך להפריש פאה מכל שדה ושדה) ושורש מונה (כן נוסח [illegible] אשתגרא לישנא הוא מקידושין פ"ג ה"ה ד"ס ע"ד) כו' פשיטא ליה שהוא מפסיק (פי' דלכתחילה אין מפרישין פאה משדה לחברתה שיש מיצר ביניהן) לא צורכא דלא נדשה משום פאה אלא לא נדשה (פי' בדיעבד אם הפריש משדה לחברתה) תני ר' הושעיה כו'.

שם חצובות מפסיקין לפאה כו'. — הרשב"ם בב"ב (נ"ה א') כתב חצב הוא אילן או עשב שבו תחם יהושע את [illegible] לפי שיורד [illegible] כנגדו כו' כדאמר (ביצה כ"ה ב') חצובא [illegible] דשרשוי שמשוגין גבול רעיהן ע"כ והרמ"ה (שם נ"ו א') כתב עשב שצורתו אותו בין תחום לתחום ושרשיו בוקעין ויורדין עד התהום [illegible] ע"כ וכ"כ רש"י בביצה שם דחצובא הוא עשב, והרמב"ם בפה"מ [illegible] כתב צמח שושן. שרשים יורדים בעומק הארץ במישור ארוך נוטה. [illegible] ע"כ וכל המפרשים הללו לא קראו בשם העשב או האילן או הצמח הזה מפני שלא ידעו מה הוא, ובערוך ערך

ירושלמי פאה

חי"ב ג' כתב עשב הוא שעורין שרשיו בארץ אמות הרבה ולא ונשא הוא והנה כו' ונקרא אודם (פי' בלשון לע"ז דאלו בלשון חז"ל אדרה הוא מין תולין ע' ערך אדר) כו' ונקרא בלשון ארמי ובלא ע"כ ובערוך יבל כתב עשב שמן ויבלא ובלה"ק חצובה ונראה מדברי הערוך ע"ג שהוא מין ~~עשב~~ נמוך אבל דבבלי פסחים (קי"ג ב' אותו) „בסולת דחצבא דלא חזב גרמידא" ומצד מבואר שהוא מין צמח שגדל בגובה אמה ויותר, ולפי הסתעדותם הוא הצמח הנקרא בלשון רומית והשפנציות קקטוס (Cactus) ובלשון ערבית „צבר" ובחילוף האותיות „רצב" קרוב להשם „חצב" (וחילופים כאלה מצויין הרבה בלשונות המזרחיות ע' ערוך ערך חגן ב' ובוחסין אומר ל' ערך ה' והודה בר חשון) וע' שביעית פ"ז ה"ב בשווין צובר, (וזה לשון ערבית ממש) ואותו ענין בבבלי ב"ב (פ"ג ב') בחצובא ומבואר דצובר היינו חצובא (והרמב"ם בפירושו שם [illegible] „בחצובא" במקום „צובר" אבל אין צורך) ובעוקצין פ"א ה"ב בשווין צובה, ויש להגיה ג"כ „צובר" ואותו ענין בבבלי שם (נ"ו ב') בחצובא, וצמח זה גדל הרבה בא"י בגובה קומת אדם ויותר ומצאתיו אחד גדל ג"כ בשלושים ותמונתו עלי צמח זה הוא בכל סדר ג' עלים ובכל סדר שלמעלה כל עלה כנגד האויר שבין ב' העלים שלמטה הימנו ובכל עלה ועלה יש הרבה קוצים כמחטים ואין לצמח זה רק גזע אחד בלבד ומנהג הערביים בארצנו לעשות עד הוזין לנטוע בצמח זה סביב גבולו שלשדותיהם במקום שאין אבנים מצויות כי קוצו ואינו אחד הצרים מלעבור עליהם, ומפני שיש לצמח זה ג' עלים סביב כדמות [illegible] כנגדם סגולתם בכל שרצו חז"ל לציין תמונה כעגולה אמרו „כחצובא" (אבה רמ"ו ועיין ערך חלב אל[illegible]) כחצובא כו' כגלי קנקן ולפי דעתי קרוב לאומר להפך דאחשו שיש לקנקן ג' רגלים כמו בחצב כמו גם לקנקן בשם חצב אלא שבבבלי שבת ע"ז ב' אמרו חצבא שמוליך מים מן הנהר).

ב' [illegible] „במה דברים אמר הרחוק עד שלא הדביקה שלוש ומשהדביקה שלוש פטור מן הלקט כו'. — צ"ל ומשהדביקה שלוש מותר (פי' מותר לקצור לפני העומר) כן ר"מ אומר הרחוק עד שלא הדביקה שלוש ומשהדביקה שלוש מפסיק (וכזה בגמרא הלכה ח' ומתחלתם) הלכה ד' אמת המים כו' (ומה שבינתיים מותר).

ה"ב (נ"ב א') אם עוקר הוא את המחרישה כו' מצד אחד אחד הוא מפסיק. — צ"ל אם עוקר הוא את המחרישה מצד זה ומתחנן לצד זה מפסיק ואם לאו אינו מפסיק (שערי ירושלמי).

ה"ג ר' מנא אמר נמשון דהוה בה כו'. — צ"ל ר' מנא נמשון דהוה בה כו'.

ה"ה מן האגדו שבתחלה על השאומות שבתחלה מפריש כו'. — צ"ל מן האגדו שבתחילה על השחמתות שבתחילה ואצ"ל שהוא מפריש מן האגדו על האגדו ומן השחמתות על השחמתות בשבילה את שדהו כו'.

ה"ו חד אמר אף שומרת מה שבפה ושומרת מה שבכרוב כו'. — צ"ל חד שומרת מה שבפה בפה ושומרת מה שבכתב בכרוב אף כורת כו' שומרת מה שבפה בפה ושומרת מה שבכתב בכתב אחד מנקב שבכר כו' (כן מובא בשמות רבה פ"ג ושם מפורש ד"ר יוחנן אמר שבכר ור' יודן ב"ר שמעון אמר כריתת וע' בהגהות רד"ל שם).

שם אית לך מימר שוק וגורן כך היא הלכה בידן ושכחה (פי' בתוספתא דאלו אין בלין חייבין בפאה מן התורה ע' ר"ש פ"ו מ"ד ובתוספות פסחים ו' ד"ה כל אלו שע"ד דאמרין מן ההלכה דהיינו משה מסיני תקין שעשאן ר' גרמא).

פ"ג ה"ב (י"ז ג') עד כדון בשהיה יבש מכאן ומכאן ולח באמצע כו'. — פי' דלשון משנה משמע דעושה לפחות ב' קרחות והיינו בקוצר היבש מכאן ומכאן אבל בקוצר בקרחה אחת בלבד מבעיא ליה אם מפריש מן הלח שבצד זה על הלח שבצד זה.

שם ה"ג אר' יוסי הדין נוצחה כו'. — צ"ל הדין נוצחה (פי' בזרע הבצלים מכונה „נוצחה" שהן דקין ושחורין כנצח) כד אית בזרע ליה (פי' שבתחילה זורעין הזרע ועושה בצל דק) כו', כד אית שתל ליה (פי' ואחר שותלין הבצל הדק ומגדל בצלים גדולים) הוא עביד בצל רב (פי' ונהי לר' יוסי עיקר האירוע שחייב בתחילתו כשהוא בצל דק וחייב בסופו כשהוא בצל גדול) די לא כן מה נן אמרין הואיל והוא לזריעה כו' (פי' למה לי להשמיענו לר' יוסי דבצל הדק חייב אעפ"י שאין עיקרו אלא לזריעה פשיטא דהרי תנינן ג"כ זורעין אותן וחייבין) וזה רובו לזריעה. מה עביד לה ר' יוסי (פי' דמה טעם בצל דק חייב הא אין מכניסין אותו לקיום אלא מעולה רק לזריעה) אינו מכניסו לקיום (פי' מאחר שבצלים גדולים שהן עיקר מכניסין לקיום מעולה לפיכך גם הדק חייב) על דעתיה דר' ירמיה ורך חייב בפאה (פי' לר' ירמיה דמפרש חייב בתחילתו במחוי בצלין לחין, דכמו שהוא פוטר את הבצל הדק אפילו שאינו מכניסו לקיום ה"נ הגדולים האחרים שאין מכניסין אותן לקיום והוו פטורין) גמור הוא ואינו מחוסר אלא ליבש (פי' ויבשין מכניסין לקיום).

שם היו לו חמש גפנים כו'. — צ"ל היו לו חמש גפנים והוא בוצרן ומכניסן לתוך ביתו פטור מן הפרט ומן הפאה ומן השכחה וחייב בעוללות כו' (כה"ג בתוספתא פ"ב) ענבים דרך הבא כשבינים לעשותן עיסה (שערו ותשלמו ועי' רמב"ם ורדב"ז פ"ב מהל' מתנות עניים).

שם שאם בינו לאוכלן מלילות ואפי' לא שייר. — פי' הוא פטור מן הפאה אבל לעשותן עיסה אם לא שייר חייב בפאה, והיינו לענין מעשרות דהא קי"ל שקולין לאוכלן מלילות אסור לאכול מהן ארעי, ולעשותן עיסה מותר לאכול מהן ארעי, והטעם דחייב מעשר תלוי בגמר מלאכה ומאחר שקוטפן לאוכלן מלילות הרי גמרה מלאכתן ע' מעשרות רפ"ד.

שם ה"ד ר' בון בר חייא בעי קומי ר' מנא. — ע' א"ש בדברכות רפ"ח שיש להגיה בכאן: בעי קומי ר' אמי.

פ"ד ה"א (יח ה') התנו בושהן ואפי' כן אין שומעין לו. — פי' כגון שהיו שם עשרה עניים ועשר אומות, ומהן אמרו ט' לחלק וא' לבוז, והתנו העניים בושהן לחלק את האומות: והט' שרצו לחלק נפלו ט' אומות כדי לחלק בושהן והעשירי לקח אולן את לא שמעין אין שומעין להן דחוששין שמא יבואו עניים אחרים שירצו לבוז בעוד שלא הספיקו הראשונים לצנוח בפירותיהן, וכן הדין בדליות ובדקל.

שם ה"ג שלש אונקיות. — פי' ליטרות כנזכר מתרגום יונתן ישעיה (א' ח') וע' רש"י שם שרמז למשנה זו*.

שם ה"ה (יח ג') אר' יוחנן זכה הוא מה ששנה לנו רבו. — צ"ל אר' יוחנן בעזרה הוא מה ששנה לנו רבו (וכעין זה אר' יוחנן בבבלי קידושין ט"ב וחולין קל"ז ב').

פ"ה ה"ב (יח ד') דבר שהוא ראוי להציל ושכחו אחרי שיעשה שכחה כו'. — צ"ל דבר שהוא ראוי

---

* ובירושלמי סמיך לה על הכתוב „נבעו מצפוניו" כי משאורת וגילוי מה שגבל על הורף וגלה את החיגים שהיה מכוסה ונגלה.

ירושלמי פאה

להציל ונטלו (פי' שנטלו קודם שנזכר דבזה שכחה) מהו שיעשה שכחה כו' נטל את החמישי הנ"ל שכחה והיינו תניי תנא אף שחה (פי' ששחה עצמו כדי ליטול את החמישי ועדיין לא נטלו ונזכר ברביעי מ"מ הנ"ל שכחה מאחר שבשעה ששחה כדי ליטול את החמישי עדיין היה שכוח מרביעי) ליטול החמישי כו' כשוש של ששו מ"ד אף שחה ליטול את החמישי דשאני של ששו אף עד שלא נטל את החמישי לא כבר נראה לו הרביעי לדון כשורה (פי' דשורה נקרא כשהן ג' וכאן הרי יש ג' רביעי חמישי וששי שהן שורה כדתנן פ"ו מ"ה ואלו היה שוכח את שלשתן אין זה שכחה כבפ"ו מ"ד והרי חמישי וששי ראויין להציל את הרביעי ומ"מ אף נטל את החמישי הנ"ל שכחה) הדבה אמרה כו' (עי' ר"ש פ"ו מ"ד שנדחק בזה, והרדב"ז דפ"ה ה"ו מ"ד כתב שהי נוסח שלנו משושה כדי ליטול החמישי כו' אבל לוי משמע כן מלשון הירושלמי "אף שחה ליטול" ולא אמר כדי ליטול") ראוי להציל ונטלו הרי הוא שכחה.

שם דבר שאינו ראוי להציל מהו שיעשה שכחה. – צ"ל דבר שהוא ראוי להציל ושכחו (פי' הך את המציל) מהו שיעשה שכחה כשאינה מן הדבה (פ"ו מ"ח) סאה תבואה עקורה וסאה שאינה עקורה אינה מצטרפת ותנ"ל שאינה עקורה את העקורה (פי' שאינה עקורה היא צמח ונמה מצלת את העומרין, שם מ"ג) הדבה אמרה דבר שהוא ראוי להציל כו' (שערי ירושלמי).

שם הל' (ה"ח) ר' יונה אמר בזוכר את הקשים. – פי' ר' יונה דוחה שאין ראיה מסוגיה לבוא מחוברין בקש דהא דתנן עומר שחיפהו בקש אינו שכחה אינו אלא באופן שזוכר את הקש ולפ"ז יו' דמק כשבא העומרין מחוברין בקש ושכח אחד מהן וזוכר את הקש שעליו אינו שכחה ואין זה דומה לשכחת סאה שאינו זוכר מן העומר כלום (והמפרשים שהמכו דר' יונה מולתק בהאפ נפשה הוא אינו מחוור דלפ"ז היה מקומו לעיל ה"ה).

הל' ר' יונה והוא דבר שבעזרה כו'. – צ"ל ר' יונה בעי והוא שעקורה (פי' דנהי דבעומר חשובה בטלה העומרים [illegible] [illegible] כל עומרו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

שם (ה"ג) אמר תני תנא אף שחה ליטול את החמישי כו'. – עי' מש"ל לעיל ס"פ הב'.

שם ה"ד לא אמר אלא בזוכרין את כולן לא. – פי' דבבעתם גם ב"ש מודין לב"ה דבג' אינן שכחה כדאמר שאינו כאן גמר מלאכה ואפי' ג' חשובין כשורה ואינן שכחה (עי' תוס' ברפ"ב שנדחק בזה).

שם אחז בשם ר' יונתן והוא שיהא חותכן בשוה. – פי' שאם בוצרן גרגרין גרגרין של גרגרין פרט, ואם בוצרן אשכולות אשכולות אשכול שלם פרט. ואם בוצרן חצי חצי אשכולות הרי חצי אשכול פרט. וכן משמע בר"ש פ"ה הל' מ"ד.

שם (ה"ה) ולמה עומר שסביבותיו עומרין כו'. – צ"ל ונאמר עומר שסביבותיו קמה ... עומר שסביבותיו עומרין (פי' מה לדבוק עומר שסביבותיו קציר ונדבוק עומר שסביבותיו קמה כו' כעיל פ"ד ה"ד בשדה זו שכחת קמה) עומר שסביבותיו עומרין כו'.

שם את שכח שכחה תשפרו בששכח כו'. – חסר ביניתיים וכצ"ל הרן אם שכח שכחה (פי' דמה דתנן כל שאינו שכחה אפי' לוי משמע שאם שכח ואח"כ אף את הלוה הנ"ל שכחה) לוי הדבה אמרה דבר שהוא ראוי להציל ושכחה הנ"ל שכחה (ופשוט מן שכחה עד שכחה) תשפרו בששכח את הנמה התחלה. הרן אם הוא שהיו עקורות כו' כר' גמליאל ותנ"ל שאינה עקורה לעקורה הדבה אמרה כו' (עי' פ"ה ה"ב ומ"ש שם).

שם כגון תבואה שבכרם כו'. – צ"ל כגון התבואה והכרם (כ"ה בדפוס אמשטרדם ובדפוס [illegible])

ותבואה וכרם זה על אחר הוא (פי' דמשמע דתבואה וכרם אלו הויין מחוברין דאל"כ הא
למה [illegible] „כגון לפת שבתבואה ופירות שבכרם" ועוד דמסיים עלה בתוספתא: וכל שאר בהמות
רשות [illegible] בחמץ כגון פירות האילן הרי אלו מצטרפין" וביאור זה שאין דין [illegible] באילן
[illegible] באילן (אג"א) ואע"פ שגם בפירות האילן יש שכחה אפשר לשדה אמר שתצא
בלא שכחה אבל הא"ל לשדה שתצא בלא לפת שהלפת מצוי אצל הנכרים ומצה מוכח דאפ'
נכוות לבא דאי אורתן עד שתבוא ממש אם היה שבחות אולך בחמץ למה יהין
מצטרפין שהרי זה כשוף של עצו והוא דאופן שכבר שכחו מאתמול ואין זה מצטרף עם של היום)

פ"ב ה"ב (כ' א') ודעו וראו מכל המחבאים אשר יחבאו שם. — נ"ל שאין זה מעיקר הירושלמי
אלא פירוש הוא שנכתב בצדו והסופרים שאינם בקיאים הכניסו זה בפנים (ואפשר
שדרך הירושלמי ע"פ רוב כשמביא ראייה מן הכתוב לומר ע"ז..כמה דתימר כמו לעיל
סופ"ה. ושביעית פ"ד ה"ו ומ"ו פ"ו ה"ה ד"פ ע"ד) ובגולה יש הרבה בירושלמי כמו בתרומות
(פ"א ה"ו) „ותאומא והחייש" (וכ"כ בהגהות הגר"א שם) ועוד (פי' ה"י) שורו עוכר [illegible] (וכתבו
ע"ז התוספות בחולין ס"ד ב' ד"ה גיעולי „ודומה שאינן מסוגיית הירושלמי ושום תלמוד הגיהו)
ובשבת (פ"א ד"ג ס"ע"ב) שנאמר כי מעט אשר היה לך לפני ויפרוץ לרוב ויברך אבותיהן
פרצן לרוב, ובעירובין (פ"ה ה"ה) „כגון צמן וחדשה ומגדל גד", וע"ע הפסחים סופ"ח ומגילה פ"א
ה"ג ופ"ד ה"ג וחגיגה פ"ג ה"ה וגיטין ס"פ מהג וכתובות ר"פ ב' וד"ן רפ"ה והא רפ"ו וע"ע
פ"א ה"ו ושביעית פ"ב ה"ו ותרומות פ"ח ה"ט וע' מ"ש בדמאי ועוד דעוקצים פ"ג ה"ד וחלה פ"א ה"א
ושבת פ"ג ד"ע ט' ע"ד ומגילה פ"א ה"א וסוטה פ"א ה"ד ושקלים פ"ב ה"א.

שם ה"א (כ' ב') ודכוותה אין נטע רבעי בשביעית מעתה אל יהא לו קדושה כו'. — יש
להפך ~~[illegible]~~: ודכוותה אין נטע רבעי בשביעית (פי' דקודם דבש אין נטע רבעי
בשביעית כל עיקר ולמטה [illegible] לה) ותש רשב"ג אחד שביעית וא' שאר שנים שבוע כשנה אין לו
חמש ואין לו ביעור על דעתיה דהדין תנייה כו' בקודש שקורין עליו את ההלל (פי' בביכורים
שקורין עליו ארמי אובד אבי) יהא חייב בביעור (פי' בבכורים) ב"ש כר"ש דר"ש פוטר מן הביעור
והא מותר לאונן (פי' בבכורים לר"ש דמותבין לאונן) תש קדש מאוד שהוא אסור לאונן [illegible]
במחובר לקרקע (פי' דבכורים קדש במחובר כדתנן בביכורים פ"ב מ"ד והמפרשים נדחקו [illegible]
גירסא שלפנינו).

שם ה"ב לר"ש כיש מתשתה אין לגוי כרם רבעי כל עיקר. — נ"ל: אין לגוי כרם רבעי בסוריא
כל עיקר (כ"ה בהגהות הגר"א ופירוש „כל עיקר" אפי' אם הפירוש אינו נדוש וכ"נ בסוריא
אבל בא"י אם [illegible] הגוי לכרם ה"ז נדוש כדין תבואה דגוי לר' יהודה וכ"כ הר"ש בתרומות
סופ"ג). [illegible]

שם שמואל בר אבא בעי. — נ"ל שמעון בר אבא בעי (ע' מ"ש בברכות פ"ב ה"ג).

שם (כ"ה ע"ג) ר' יוסי בר [illegible] ר' לעזר בר"ש אומר. — נ"ל ור' לעזר בר"ש אומרים.

שם א"ר יוסי והוא בשיטת בנן. — נ"ל והוא לא בשיטת בנן.

שם אף מנו אלו נאמר כב"ש. — נ"ל: אנו נאמר כב"ש.

שם שמחייב בפרט מהו שתהא חייבת בחלה. — נ"ל שמחייב בחלה מהו שתהא חייבת בפרט
(כן הגיה הגר"א במע"ש פ"ה).

שם א"ל ולא ר' יודה היא וסברינן מימר כל הדא הלכתא ר' יודה כב"ש. — נ"ל א"ל ולא ב"ש היא
וסברינן מימר כל הדא הלכתא ב"ש כר' יודה.

שם הח ר' חייא בר אבא בעא קומי ר' מנא. — בכ"י רומי הנוסח: ר' חייא בר אדא בעא קומי

---

* (מעשרות) הג' הדא אמרה פרט בנטיעתו קדש (פי' שאוד שעשה [illegible] לקט אף שאר הגוי' [illegible] דאתה בזה
שאמרו כלומר תחת הגפן. לא נגע אלא הענייה [illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible]

ירושלמי פאה

ר' מנא (וכן עיקר שר' חייה בר אבא היה תלמיד ר' מנא ושאל ממנו הרבה פעמים כמו בדמאי פ״ב הל' ב׳ ע״ש ובמע״ש פ״ג הל״ ואבל* ר' חייה בר אבא היה תלמיד ר' יוחנן ורבו של ר' זעירה ור' זעירא היה רבו של ר' יונה שהיה אבי ר' מנא כמבע״ר והחילוק בין ר' חייה בר אבא ור' חייה בר אבא מצוי הרבה בירושלמי כמו במעשרות פ״א ה״ו ושבת פ״ח דב״ ע״ג

ומ״ש שהרב ר' יצחק אייזיק הלוי בספרו דורות הראשונים ח״ב פ״ג עמוד 26 הוכיח מזה שר' חייה בר אבא בעת ימי ר' מנא שהיה עוד ר' מנא אחד קדמון בירושלמי לבד ר' מנא בנו של ר' יונה אמנם זה [illegible] שבספר פתבנו שבכ״מ שמצינו בגמרא יש להגיה ר' חייה בר אבא במקום ר' חייה בר אבא. ועוד דבר אין בירושלמי ר' מנא סתם אלא אחד לבד והוא בנו של ר' יונה אבל בבבלי יש ג״כ ר' מני סתם קדמון ולפי דעתו הוא ר' מנא בר תנחום דירושלמי כי זה שאמר ר' יוסי בשם ר' מני בבבלי קידושין ע״ג א׳ איתא בירושלמי שם פ״ג ה״ד וכן בערובין פ״ו ה״ג ר' יוסה בשם ר' מנא בר תנחום, ולפי המבע״ר ר' יוסה דירושלמי הוא עצמו ר' יוסי דבבלי [illegible] והוא [illegible] בירושלמי. ר' אויסי כמו בתרומות פ״ה ה״ג ר' אויסי בשם ר' מנא בר תנחום, והארכנו בערוגות פ״ד ה״ט ע״ש.

ע״ב מתניתא. ולמה לי תנן כיי דאמר ר' יוחנן דברי ר' יוסי כו'. – ר״ל ולמה לי תנן בעינן לה כיי דאמר ר' יוחנן דברי ר' יוסי אפילו שנדר נדבו להדליקו ונה אפילו שנדר הקדישו להפקר תורה (פי' [illegible] קולי שנדרו [illegible] אפי' זה נודע הרחלות יהו העולות של אחיו דר״ג משום [illegible] הקדישו להפקר תורה משה״ אין העולות לעניים).

[illegible] (פי' ד') נאמן בן לוי לומר אינש דבר הוא לפוטרו מן השבע אבל כאומר כו'. – ר״ל לפוטרו מן השבע. כאומר ניתן לי אבל כאומר משלו הן (פי' לוי עם האוכל שאמר מעשר ראשון זה ~~נתנוהו שלו) אינו נאמן (בצ״ע)~~.

בירושלמי אינו נאמן אלא על דבר שבן דרך כל אדם לנהוג כן. – ר״ל דרך כל [illegible] כן (כ״ה נוסח ר״ש, והיינו דנאמן הוא על חטים ושעורים ומוצאן שהן שבן הן [illegible] שבחה פיאה ומעשרות, אבל אינו נאמן על קמח ופת שבכל נשתמש מכבר [illegible]. ובן אינו נאמן על חטים ושעורים אם הוא עצמו אומר שאת ניתנו לו [illegible] שהן מעשר ראשון ומתנותיה שלו וכפי׳ בון בר חייה.

ה״ה זה כולל [illegible] מסתור אלא מכנו. – פי' זה הכל ממך לסתור [illegible] זה דבר פ״ב ה״ג זה כולו מיעל כו' (ומצוי הרבה בבבלי לאון כל [illegible], כל כמונה בתמורות [illegible] ב' יסתי' פ״ג ב') ויש להגיה כאן: ,,זה כולו אינך מסתור כו'" (ועי' תרומות פ״ה ה״ו ומ״ש שם).

א״ר מנא תניא חרבה לופרין. – ר״ל א״ר מנא מנה חרבע ריטלין (כ״ה בכתובות פ״ה ה״ב [illegible] הערוך [illegible] ערך רטל ובפ״מ בכתובות שם, וריטל הוא אין מולין של רובע מנה דהיינו [illegible] כה זוז אבל כפ״מ בכתובות שם שכתב ריטלין כמו ליטרין דהוי בתרומות פ׳ [illegible] דליטרא היא משקל מאה זוז, ואף שהוחסין סדר אמוראים ערך ר' יהודה בר חנינא כתב על הא דאיתא בירושלמי בר פ״[illegible] ונסיה ליטרא דדהבין, והליטרא דדינרין וליטרה הפוך רטל ע״כ דלו ספק שזה נתבון על רטל דירושלמי אלא על הרטל נהוג בזמנם שהיתה של ל' דנרין [illegible] שבערוך ערך דרס ג' בשם גאון כתב [illegible] הוא לוג וכ״כ ר' חננאל בעירובין (פ״ב [illegible] ועי' בשאלתות פי' בשלח סוף סימן ט״ז שכתב ,,דורדע סאין הן צ״ו ליטרין" ועל כרחך [illegible] ט״ס וצ״ל ,,ריטלין" במקום ,,ליטרין" דדורדע סאין הן צ״ו לוגין ולוג הוא רטל כבערוך רח [illegible], ומ״מ אין רטל של הגאונים כ״ה זוז כמו רטל דירושלמי שהרי ר״ח עצמו כתב

---

* פ״ד ה״ב ומעשרות פ״ב ה״ה.

ירושלמי פאה :

לפי דברי ערוך ערך רבע שרביעית משקל כה"כספים (וכ"ה בתוספות סוטה ד' א' שכתבו בשם ר"ח שרביעית משקל כ"ה סלעים) ולפ"ז הלוג משקל מאה כספים וכספים אלו הן זוזים של אלכסנדריאן עיי' מלואים ר"ח צ"ל שכ"כ הרי"ף ברפ"ח דעירובין שהלג יש בו ארבע מאה זוז במשקל אלכסנדריאן וכתב דבפותר ופרח פט"ז בשם הרי"ף פ' כיצד מעברין (ולפשט נשמט זה ברי"ף שלנו) ליטרא מאה דינרין שהם במשקל של ערביים שהוא משקל אלכסנדריאן ומ"ד זוז ע"כ ולפ"ז הלוג שהוא משקל מאה כספים של ערביים דהיינו זוזים של אלכסנדריאן הוא משקל שבעים. זוזים של התלמוד והוי משקל רטל וחצי רו"ל שהוא משקל אלו. ואגב אזכיר בענין זה בתוספות פ"ו פ"ב.
עוד כתב בערוך שם בשם הגאון דבריס שיעורו ט' כסף ול' שלישי כסף ע"כ. ואין דבור דבס"ס הוא [illegible] כסף ול' שלישי כסף.
והיינו בכספים ערביים שלוג משקל מאה זוז ופרס שהיינו ד' בצים שהן ב' שליש לוג (כמבואר ברש"י עירובין פ"ב א') הוא ט' ול' שלישי.

שם אר' יונה הדא דתמר ביין אבל בשמן מערבין בו מזון ב' סעודות כו'. — צ"ל: אבל בשמן מערבין כדי לאכול בו מזון ב' סעודות ותנו (תוספתא עירובין פ"ו) מערבין בשמן כדי לאכול בו מזון ב' סעודות ובחומץ כדי לטבל בו מזון ב' סעודות ר' ירמיה בשם רשב"ג כדי לטבול בו ירק הנאכל בשתי סעודות (כגירסא זו מובא בבבלי עירובין כ"ט א' עיי"ש).

שם ה"ג (כ"ה א') היו אותו יוצא מן העיר ונכנס ליה כו'. — צ"ל היו אותו יוצא מעיר זו ונכנס לזו (פי' לכשיצא מזו בדרך הזה שנותנו לו שם כבר פרנסיו כפי הדין ובשבא בו ביום לעיר אחרת אם גם שם חייבין ליתן לו כבר פרנסוהו או לא) אל הנותן כו'.

שם אין מעמידין ב' אחין פרנסין. — פי' פרנסין לאלו את הצדקה לעניים וכעין הפרנסין שאצלנו דאוכח שהן המחלקין לעניים אבל גבאים לגבות צדקה מעמידין - אפי' ב' אחין, כדאיתא בבבלי ב"ב (ח' ב' ~~[illegible]~~ ואיתא כ"ש בחו"ב הלכות צדקה סימן ב' ומובא בארבעה בב"ב שם (המגיה בית דוד כאן ב"ב שם), אבל שם בבבלי מובא דגם לגבאים לגבות אין מעמידין ב' אחים רק שלשה אותם גבאים.

שם השתים אחרים פסקו להן חכמים של מאות בכרי זהב כו'. — מדברי הגר"א בהגהותיו לספרי פ' ראה פיסקא ק' נראה שמפרש דדרשינן מן הכתוב ואכלו בשעריך ושבעו שאם אין בעיר הרבה מעשר עני כדי צורך ספוק לכל העניים הנמצאים שם אינן רשאין להוציא עניים חוץ לעיר כדי להתפרנס שם אלא חייבין בני העיר ליתן מעות לעניים כדי שיתפרנסו בעיר.

שם והתני מעשה בהלל הזקן כו'. — צ"ל תני מעשה בהלל כו' (ומילתא באפי' נפשה היא).

שם באנשי הגליל שהיו מעלין לזקן א' ליטרא כו'. — צ"ל: לזקן א' בליטרא (פי' בליטרא מעות ובמטבעות שלנו ובבבלי כתובות ס"ז ב') דשר צפורים בכל יום ויום ואפשר כן (פי' שהג"א למוש אתר לאכול כ"כ בשר ביום אחד) אלא דלא אכול אלא עם חורבן (ספר ניר).

שם אף מנה כלי כסף וכלי זכוכית בגופיהן. — גירסת הגר"א (בהגהותיו על הר"ש וכן בשנות אליהו) „כלי נחשת וכלי זכוכית בגופיהן" (וכוונתו לדעתו דר' מנא אומר שאין הדין כדברייתא בו אלא שזה שמשתמש בכלי נחשת וכלי זכוכית אין מחליפין אותן בפחותין מהן מפני שההפרש בין כלי נחשת לכלי זכוכית וכן בין כלי זכוכית לכלי חרס אינו גדול כל כך לפיכך אין מחליפין אותן בפחותין מה שאין כן בין כלי זהב לכלי כסף וכן בין כלי כסף לכלי נחשת ולכך מחליפין אותן, ומה שאמר ר' מנא „בגופיהן" ביאורו שמשתמש בגוף הכלים עצמן ואותן מחליפין בפחותין, אבל מה דאיתא למטה „בגון בגופו" ענינו מלבוש שעל גוף האדם).

שם (כ"ו ב') ר' חמא בר חנינא ור' הושעיה הוון מטיילין כו'. — בשו"ת רשב"ש ח"ג סימן ל"ג העתיק בשם ירושלמי בערוך דסוף פאה בלשון משונה: רבי מחוי לרב תבעא לבי כנישתא

ירושלמי פאה

דבה בני אמר כמה ממון שרצו אבדוהו בעולם הזה ה"ל אדרבה כמה נפשות שרצו אבדוהו בעולם הזה ובי לא הוה תמן דף נ"ש דמלך באורייתא או חולים המוטלים באשפה נרה עלון המגרה הזה ושבח ושרה עושהו ובין הירבות ע"ב ודבור הוא שהרשב"ד העתיק ירושלמי זה מתשב"ץ קון לתלמיד מהר"ם סימן תרלג ולא חש לדבר אחריו, ובתשב"ץ קון שם כתב בשם ירושלמי דברים כפי הנוסח שהעתיק הרשב"ד אלא שלפנינו בתשב"ץ קון שם נשמטו דברים בינתיים ונעתקו בשלימות בשו"ת מהר"ן שרש רכ"ח בשם תשב"ץ זה ומשם בבית יוסף יו"ד סוס' רמ"ט, וכנראה הדבר שתלמיד מהר"ם ז"ל כתב ירושלמי זה ע"פ השמועה וסמך על זכרונו ונתחלף לו מאמר זה דפאה שנמצא ג"כ בהוריות בירושלמי ושקלים לפה עם מאמר אחר הנמצא רק בשקלים שם ע"ש, והרב"ק שבשו"ת מהרי"ט ב"ב ברוך דבס פרוק סימן תרצ"ב מובא ג"כ אותו ענין דתשב"ץ קון שם בשם ירושלמי דשקלים והעתיקו כתיקונו ובנוסח שלפנינו.

ויש להעיר שבשו"ת מהר"ן שם סמך על נוסח הירושלמי שהעתיק מתשב"ץ קון והוציא ממנו דין חדש נפלה שאם לא היו עניים חולים רק עניים בלבד טוב יותר לתת לבית הכנסת, וחבן בשלחן הטהור יו"ד סוס' רמ"ט הכלפסו לדין זה הנפלה וכתב: ויש מי שאומר שמצות בהכ"נ עדיפא ממצות צדקה, וכבר הדגמנו שבשו"ת מהר"ק ד"ב העתיק הירושלמי כתיקונו באופן שאין ממנו שום ראיה להדין החדש הזה, וגם הרשב"ד בתשובתו שם הלך שהעתיק הירושלמי בנוסח תשב"ץ קון מ"מ כתב עליו באמת נראה שיותר היה מצוה לפרנס העניים מבנין בהכ"נ, והביא עוד ראיה לזה ממדרש אגדה שהביא רש"י (במלכים א' ז' נ"א) ואגרות דפסיקתא רבתי (פיסקא ששית משלש כל המלוכה) אמר שלמה כשם היה דומה בבית שלש שנים והיה לו להבנות מה בשנים הללו להתחיל בית עניים ישראל. (ועי' מש"כ בענין זה בסוף קידושין מאמר אחר שסמך התלמיד על זכרונו ומשולש עוד דתשב"ץ לתלמיד מהר"ם סימן ק"ו, בריך כל הבשלו רמי בר תמרי בהוא רמי בר דיקולי איכלע למרדכא במעלי יומא דכפורא חזי להנהו צורבי דרבנן שדי כבדו וכוליתא כו' וכבר הדפיס שם בהגה"ת כי זה המאמר בזכרונו לו יותר דבריך כל הבשר נו' א' הכל נשבה פברך גיד הנשה צ"ה ב' ואשון אמר ר' נחמן מנהרדעא סולוור לגבו ר' נהנון לפום נהרה דאשלי ויומא דכפורי כו' ואמר שכתב ע"פ זכרונו נתערבו לו הענינים. ופלא שהרב"ש ואמ"פ ח"ה סוס' נ"ג והטור אחריו את סימן תרנ"ה העתיקו כל הענין מתשב"ץ עם שיבושיו. וכבר נודע אשר לפתח הזכרון השכחה רובצת, ועי' מש"כ בהערותי פ"ח ה"י מגילה פ"ב ה"ו.

דמאי

ה"א (כ"ו ג) .אמר צעירה לית סופך דבר הלוים שבדמאי אלא אפי' דמאי עצמו. — גירסא הגר"א: לית הלוים שבדמאי אלא דמאי עצמו (והוראת זה לדעתו דר' צעירה מחלק דמרולשחש דמכשירין לת אוורי בלוין שבדמאי אלא בפירות שסתמן חייבין בדמאי ולכן מחצה על מחצה בדמאי אבל הלוים שבדמאי דמחצה על מחצה מחלוקת ר' יוחנן ורשב"ל דלר' יוחנן אפי' בדמאי פטור (ורשב"ל חייב).

ה"ג (כ"ב ב') מחייבין היו בה בשמן ורב ווריגון. — בערוך ערך ורגון גורס כהן ירקונן ופירש באוסף שם שהוא בלשון יון שמן ערב נעשה מהנפט שנקרא אורוס בלשון משנה.

ה"ד ר' ינה בר אחא בר אודי בשם רוב"ל. — צ"ל ר' יונה בר אחא ר' יונה בר אודי בשם רוב"ל.

שם עולה לתמן ואמרה בשם ר' יוחנן וחברון כו'. — בענין זה בקידושין פ"ג ה"ח (ס"ד ב')

שם היו לפניו שתי כלכלות של טבל ונתן עליה נוטל מן השניה שתי תאנים ושתי עישורין ועישורו של עישור. – פי' שהיה לפניו ב' כלכלות ואמר מעשרות של זו בזו הראשונה מעושרת, וצריך להפריש מכלכלה שניה מעשר ראשון על כלכלה ראשונה י"א תאנים ובאופן שהיה בכל כלכלה וכלכלה מאה תאנים (ושיעור י"א תאנים למע"ר אינו מדוקדק וצריכין להוסיף עוד משהו, כמו שאמר שמואל לעיל פ"ה ה"א) ועוד צריך להפריש על מאה תאנים הללו למעשר שלו מכלכלה שניה ג"כ י"א תאנים, ומפני שי"א תאנים האחרונים שמפריש למעשר שלו הן טבולין למעשר ראשון הנ"ל צריך להפריש עליהן עוד תאנה אחת למעשר ראשון (ואף שתאנה אחת אינה מתעשרת אלא ט' וצריך להפריש עוד שתי תשיעיות תאנים ויתן עוד שתים לא דק בפחות מתאנה וכ"ש למעלה), ובסך הכולל הן כ"ג תאנים שהן ממאה תאנים ב' עישורין (דהיינו כ' תאנים) ועישורו של עישור (שהוא אחת) ועוד ב' תאנים.

פ"ב ה"ג (כ"ב ג') הר' מנא אזלית לקיסרין כו' שאלית לר' יצחק בן אלעזר. – כתב בספר מבוא הירושלמי: "ר' יצחק בן אלעזר היה בדור הרביעי סוף החמישי" והשיג עליו בספר דורות הראשונים ח"ב פ"ט עמוד 302 שהרי מבואר בבבלי מ"ק כ"ה ב' כי נח נפשיה דר' יוחנן ספדו עליה ר' יצחק בן אלעזר נחת הוא כו' ואמה וודאי שהיה בזמן ר' יוחנן ודברי ספר המבוא שר' יצחק בן אלעזר האריך ימים מדור ר' יוחנן עד דור ר' מנא אבל עדיין אין זה מספיק שבירושלמי נראה שר' יצחק בן אלעזר היה בר גילו של ר' מנא ע' שבת רפ"ט ר' שמואל בר אבדומא הל' עזבה כו' שאל לר' מנא כו' שאל לר' יצחק בן אלעזר כו' ועוד מצינו בשבת פט"ו ה"ה ר' יצחק בר אלעזר ~~אספר~~ לר' הושעיה בר שמו, ובמגילה פ"ג ה"ב ר' מנא משלח כתב לר' הושעיה בר שמו, ולכן נ"ל דב' ר' יצחק בן אלעזר הוו הן ר' יצחק בן אלעזר דבבלי שהיה בזמן ר' יוחנן והוא מכונה ג"כ בבבלי ר' יצחק בר חקולא ובגמרא דבבלי פסחים (ל"ג ב') הנה ר' יצחק בן חקולא הוא ר' יצחק בן אלעזר (כפי הנוסח הנכון שהביא הר"ן סוכה פ"ג ובדקדוקי סופרים) ור' יצחק בן אלעזר זה הוא ג"כ בירושלמי בשם ר' יצחק חקולא או בר חקולא (אבל לא בשם ר' יצחק בר אלעזר) וכבר כתב הר"ן בסוכה שם דאותו ענין שאמר ר' יצחק בן אלעזר בבבלי שם לה' ב' אותו בירושלמי שם בשם ר' יצחק חקולא ומצאנו עוד שזה שאמר ר' יצחק בן אלעזר בבבלי כתובות כ"ג א' אותו גם בירושלמי שם פ"ב ה"ג בשם ר' יצחק בן חקולא. וב') ר' יצחק בן אלעזר דירושלמי וזה היה בזמן ר' מנא בנו של ר' יונה ומאוחר הרבה לראשון ואולי שהשני היה בן בנו של הראשון וזה האחרון אינו נזכר בבבלי כלל עיקר* וזה היה עוד בנעורותו לפני ר' יוסי חבירו של ר' יונה אביו ויוסי זה היה רבו של ר' מנא כנודע וגם רבו של ר' יצחק בן אלעזר ובגמרא בברכות פ"ו ס"ה היתיב ר' יצחק בר' אלעזר קומי ר' יוסה (ובנוסח מהרש"ס ר' יוסי) כו' אמרין חבריא קדמוי טליא כו', ור"ל זה האחרון היה בר קיסרין ויושב בכנישתא מדרתא (או מרודתא) דקיסרין כדאיתא בבכורים פ"ג ה"ג ומדרש שמואל רבתא פ"ג ומפני שהיה בקיסרין הוא מכונה בתנחומא החדש (הוצאת הרב החוקר רש"ב ז"ל) פ' בהעלותך סימן ט"ו ר' יצחק בן אלעזר דקיסרין כי מאמרו שם נמצא גם בירושלמי שבת (פט"ו דף ג' ע"ג) בשם.. ר' יצחק בן אלעזר" עיי"ש ועי' מ"ש במגילה פ"ג ה"ב.

שם ר' יצחק בר אלעזר בשם צוגא דקיסרין כל דחמא מיי שריי. – פי' כל מקום שרואין ממנו את הים אסור דחיישינן שפירות הנמצאים שם באו בספינה מאיי הים שבחו"ל, וקיסרי היום עיר עובדת אליל שבה הים כנודע.

---

*ומצאתי בבלי יומא ס"ט ב' א"ר אלעזר [illegible] והוא זה האחרון שמצינו זה אותו בירושלמי [illegible] בשם ר' יצחק בר לעזר.

ירושלמי דמאי

שם בשעה שזו שבוע דמאי ביהודה ושביעית בגליל כו'. — צ"ל דמאי והוא ודאי (כה"ג בכתב יד רומי) בישראל וכותים דמאי וגוים חייבין (פי' כמבואר בריטב"א [illegible] הא דפירות הגוי ודאי ישראל וכותים דמאי, על הגוים (וצ"ע דבספר [illegible] דגוי וגוים וישראל וכותים דמאי) **

שם (כב ד) גמלים צורה אמר תחינות. — גירסת ר' אליהו גאון (בספרו המלוא ערך אוח) ומג'ומליפס (וע' שם בשמו דברכות פ"ו ה"ב).

שם ג'יונה בעי היתה שדהו זרועה ירק ובזה ומצאה אורז כו'. — צ"ל היתה שדהו זרועה אורז ובזה ומצאה ירק, ירק מותר והאורז אסור (פי' שהיה ידוע בפניו שבקש זה זרע בשדה של אורז, ובזה החבר, ומצא שדה זו כבר נזורה מן האורז ואינו שם ירק ירק מותר בשדה זו ומצא אורז בגורן בעל השדה הזאת האורז אסור דחיישינן שמא מכר את האורז שגדל בשדהו והאורז שבגרנו אחר הוא שקנה מזה שבוה מאוי אבל הירק מותר אע"פ שודאי בא ממקום אחר כיון שאינו מן המינין האסורין שם שאלו היה מוצא בשדה זו אורז נזור ומונח במקומו היה מותר דתלינן שמשדה זו נעקר וזהו מה"ש) אורז מלמטן וירק מלמעלן (פי' שמצא בשדה זו ירק מונח על הארץ ואורז מונח למעלה על הירק) ירק מותר והאורז אסור (פי' אע"ג ששדה זו היתה זרועה אורז כיון שאין האורז המצוי בה נוגע בארץ שהרי הירק מפסיק בינו לארץ חוששין שמא אורז זה לא גדל בשדה זו אלא מאוי הביאו אותו ואסור) מה (פי' בקושיא היא) רוב השדות הללו אינן עושות המינין הללו? והפי' תימר רוב השדות הללו עושין המינין הללו כו'.

שם המורים שבחולות אסורות מותר בשמונה. — פי' חולות אנטוכיה ברעות אנטוכיה ונראה שהיו [illegible] על נשב בגיות (דברים ג' כ"ה) ויתבונן בחולות ** אבל י"ל לפרש שהשדות הסמוכות לאנטוכיה היו של חול והיה דרכן לזרוע בהן אורז שאינו טוב לזריעת תבואה (כמו בשביעית פ"ב ה"ד ואין מלמדין את השדה לחרוש אלא בחולות, ובצפרכין פ"ג מ"ב אחד המגדיש בחולות המחוז, כפי' פירוש הערוך ערך חלת א' ודלא כפרש"י, ורע"ב שם ע"ש).

שם הב"ע בצימוקין (פי' משום של צימוקין שאין עושין בעיגולי דבילה כדאמרה בנדרים פ"ח ה"ה וע"ש בהגהות) אלא לתקרובת כו' אין כל אני עושה משום אחד של צימוקין (פי' מלשון זה נראה שאין קבלה אלו כל כך צימוקין כמו שיטען כאן) ואין כל אני עושה משום אחד של צימוקין? אלא כן אנן אין אנוש. אלו עושה משום של צימוקין (פי' שאין מקום בזה שעושין צימוקין בשמואות שלו וזה מוכיח שהביאו אותו מאחר).

שם ה"ב מה אנא בעי מרשב"ג דכל מה דהוא אכיל מן שוקא הוא אכיל. — פי' שלא היה לו לרשב"ג שדה שלו והיה קונה מן השוק תבואה ואמר טובל לדברי הירושלמי (מעשרות פ"ב) הפי' בדבר שלא נגמרה מלאכתו והרי הלא אסור אע"ג דאכילת ארעי ואין צריך תנא להשמיעו תמים וידו דבר שאינו מתוקן והוא מעשר מיד ולפיכך אין שלח זה לרבנו אחר הרי השוק פטור מלעשר, וע' שבתוס' פ"ה [illegible] ע"ש דשם כפול, ועיין גם על רשב"ג ומ"ש בהערה שם.

שם ה"ד (כ"ג א') הר' יוסי לה על הבאל ר' אילא אמר הבאל אולניה כו'. — פי' ר' אילא אולך אסתמא בתלמודא אמלה "דחבריא דאמרו בשם ר' לעזר דר"א הוא" אמתפשטן אמרו כן, ור' אילא סבר דחבריה אמרי לה מחבריה בשם ר' לעזר.

שם ובן פלסטר מבה דבה. — פי' "ובן" כמו "וכגון" וזה מצוי הרבה בירושלמי וע' מ"ש בהקדמות פ"ב מ"ו. ובנו' מהדפוס באמת הגירסא "וכגון".

שם ה"ה תיפרע באומר לו מהכנישה. — פי' שהנחתום אפה מהתבואה שכנס משדה שלו ובזה אין הפרש בין דינה לנסח ותני ב"ד הוא דתבואות מעשר משל מוכר ומעט. משל לוקח.

שם (כ"ג ב') אילין דיהבין בביישן כו'. — צ"ל אילין דעבדין בביישן (דג"רא).

שם (כ"ג ג') מהו שיהא נאמן לומר נטלתי כו'. — פי' עם הארץ זה שהפקיד אצלו.

שם (כ"ג ג') ר' ירמיה בעא קומי ר' זעירא מה בפירותיו מאש כו'. — צ"ל ר' חנינא בעא קומי ר' [illegible] מה בפירותיו מאש כו', אלא וכל דבר (פי' דרמאי ובעין זה דעולה פ"ב ה"ב דסב ע"ב)

[illegible] תבנית בהיותו בגולה [illegible] ספר ערך מלין [illegible] שכתב "חולה" בלשון רומי חולל ועמוק והוא הנקרא [illegible]".

** צ"ל "והוא [illegible] בגוים וכותים ודאי בישראל דמאי גוים וכותים ודאי על ישראל" [illegible]

ולא על יאות הוה ר' חנינה מתביס לנקוליה (כ"ה הנוסח בעל"ז פ"ב ה"ג [מא"ש] ובוודאי שהתלמוד אומר דשלא כהוגן היה ר' חנינה חוזר על ר' מנה שלא לשמוע לדבריו ומכאן ואילך התחלת ענין חדש) ר' אחא ר' בון בר חייה [זכה דביר] בשם ר' יוסי בן חנינה (ובעין זה מצינו לקמן רפ"ה ר' אחא ר' בון בר חייה בשם ר' יוסי בן חנינה).

שם שאומר בר בר בעין נותן לתרומות. — עי' מ"ש בדבורות פ"ב ה"ל.

פ"ב ה"ב (כ"ג ב) ואפי' יש לו מאורת המין הי לא תשוב. — צ"ל ואפי' יש לו מאורת המין הרוצה תשוב (ובעין זה בירוש' פ' הד"ן שאין יצר הרע תשוב אלא דבר שהוא אסור לו, וזה כבול בנזיר פ"ו ה"ח [מא"ש]).

שם (כ"ב א') שאלו שבת הראשונה ולא בא בו'. — צ"ל שאלו שבת הראשונה ובאה השנייה לא יאכל בו' (ובעין זה בתוספתא פ"ה שואלו בשבת, לשבת הבאה לא יאכל עד שיעשר, והמלה "ולא" נשתבשה במו מלמטה הי"ב).

שם ה"ג בגין דמשדרת ותגינתן ואתעשרין מתגנן הוון. — צ"ל ותגינתן ואתעשרין מתגנין הוון.

שם ה"ח (כ"ג ב) ועד אחד נאמן. — עי' מהרי"ט אלגאזי הלכות בכורות פ"ב שהאריך בסוגיא זו.

פ"ה ה"ב (כ"ג ג) שמא אורס חולין ~~אורס~~ אורס תבואה מעשר ומנוש אחד בו'. — צ"ל עושה אורס תבואה מעשר ("ומנוש אחר" מותר ומחוי הגמ') ובחשב בו' ... דתבואות כל עמך ועוד (פי' שאורח עושה גלוליות ונוגע בהן את המעשר מתבואות ה... כמה שהוא צריך ואפי' חשבון והשאר הרי הוא חולין ונמצא פוחת מהן לתבואות מעשר והרי יש בה חולין שאורס מעשר ובה עובר כשהוא תרומות מעשר)

שם ומאוחר עד שהוא מגיע בכל עשר מסב אורס בהן בו'. — צ"ל בכל עשר ונשוב חדש ובכל חדש אורס בה מעשר ונש חולין.

שם ה"ג ור' יודה אומר בחלה ולא אמרו היא נגדות בו'. — צ"ל ולא אמרו היא נגדות (פי' אבל הנחתום ואיש הפריש הפריש לכולם ואיש לא הפריש לא הפריש בו עורך) אלא בשואל שאור לעשות עיסתו (ואושמין שמא שלא שאור מאחד שהפריש ממנה חלה ועירבה בעיסה אחרת משלו ואותה עיסה פטורה מן החלה) ואפי' בן לא אמרו הוא נגדות (פי' שאפי' אם עירב שאור הפטור בעיסה ~~חייבת~~. בלא חייבת בחלה) אלא בשואל כבר למאות תאור (פי' ויש לחוש דבבר שנאל בבר ~~הפריש~~ הפרישו ממנו חלה) ואיש בשואל כבר למאות תאורן ועשה מבו כבר וכבר (פי' ר' יהודה אוסר משום אמש ליה היוש דגזה) אלא לא כבר ואחתן דרוגה כאן (פי' דלדעה משנתנו מיירי בעושה בטומאה ... ודאי ויש לחוש שמא שאל בבר מחבורו וצריך לעשות מבו כבר וכבר) בי אלא בר' אלעזר בר' בעושה בטהרה (וזה אין דרכו לשאול מחבירו בחושש שמא אין חבורו עושה בטהרה) אבל מתניתין בפטור הוא מתשובה (פי' הא. דרש. אוס. בתבואות מעשר ומתשו בחלה קאי על המשנה. דמשה באורח מן הפוטר ובעור זה נעשה בשמות אשוח עש"ו) וה"ר יודן אבהו בר' מתניה בעושה בטומאה אמ ריוחן בי אל ר' יודה אומר בה (פי' הא דקשיא לך למה ר' יודה אוסר בחלה אין ה"נ בעוש אוסר) וחש בן ב' (בן הגי' הג"ר ובתוספתא באור מחתמן).

שם ה"ה (כ"ד ד) שהבא הוא נותנו ~~ממאה~~ סלה הוא בו'. — צ"ל שהבא הוא נותן ממאה מאה הוא בו'.

ירושלמי דמאי

שם ה"ג הלכה מפני משנה הזה כמה דתימר תמן כו' — צ"ל מפני משנה הזה מ"ט דר"מ דרך שאגודה יותר והוא קושיא בפני כמה דתימר תמן דרך אגודה יותר וכא דרך אגודתו והרעדה (פי' שאגודות הנמכרות מתערבות אחרות בחבורתה) ואפי' תימא כר"מ אין דרך אגודה יותר (פי' מלעמה) אלא שהוא מתשב (פי' בודאי) ונותן מה שבפניו לאחד ומה שבחוץ לפעם (פי' שמדבר אחרי העדים הטובים ונותן בחוץ כדי לעפות את האגודה).

שם ה"ט חזקה הוא הבא דוש לו קניין נכסים כו' — צ"ל חזקה הוא דוש לו קניין נכסים מהו קניין נכסים אף בלא שעבוד פירות דהלוקח מאחר פירות כו' ביכורים דבר ועוד (פי' וחזקה דוש לגוי קניין נכסים).

שם מה טעם כי תקחו מאת בלע ושמעאל כו' — צ"ל מה טעם אף לעזר כי תקחו מאת בלע ושמעאל מאת בלע ושמעאל אתה מוצא ואין אתה מוצא מן הגוי (ומה שבונתיים מותב והתחבר ממ"ש פה ה"ח).

שם בגשן והמצרים על הר המלך ופסתרו כו' — פי' הר המלך הוא ביהודה (שבועות פ"ט ה"ב וספרי פ' דברים פיסקא ו') ורוב שדותיה של גוים (עי' פ"ו ה"ח).

שם דלא כן מה נן פמרין ר"מ ור"ש אין הלכה כר"ש אלא בגין כו' — חסר פה נתיים וכצ"ל: אין הלכה כר"ש כר"מ ור' יהודה אין הלכה כר' יהודה כר"ש כר"מ ור' יהודה ור"ש אין הלכה כר' יהודה ור"ש אלא בגין כו' (עי' תבואות פ"ג ה"ג).

שם (כ"ה א') אלא משום כך — פי' שאתה אסור ליקח ממנו המעשר מפני שעשרו לו [illegible] כבהן מסייע בבית הגרנות אבל אם שהוא מכירו ובלא זה הוא נותן לו מתנה (ניר) ואוכל שעושה [illegible] הוא מן השבט [illegible] ודאי יכול ליתן מתנה אפי' לכהן המסייע.

שם (כ"ה א') עמיה ריבה על לוים אין צריך — פי' שהלוקח פירות תלושין מן הגוי אינו צריך ליתן לשבט אלא תרומה ותרומת מעשר אבל לא מעשר עצמו.

שם שהוא לוקח מפסיכיה של כותין — פי' ברעות אחד שכותים ושבים עליה באוי וכן בחגיגה פ"ג ה"ב ... פסיקיית של כותים:

ה"ח (כ"ה ב') מתנשתא כרשב"ג כו' — צ"ל מתנשתא כר' יהודה (בגירסת הגר"א) מה דתנן ר"ח כחכמים (תוספתא פ"ו וע' ב"מ פ"ט ה"ג ומ"ש שם) ואפי' תימר תוך מה דתנן ר' חייא כר' יהודה מתנשתא במקום שנהגו לעשות שעורים כפויים כחטים (פי' והוא בבורר חובו) מה דתנן ר' חייא במקום שנהגו לעשות שעורים כחטים (פי' והרי הוא נותן לו חבירו והנהגות אלו מבוארות בתוספתא ב"מ פ"ט וע' בירושלמי שם פ"ט ה"ח).

ה"ב מ"ד תפשה ניחא מ"ד קנסו בידו — צ"ל מ"ד תפשה ניחא (פי' מאחר שדיה עתה אלא ושמעאל לא תפסו מדעת הדין) מ"ד קנסו כבר קנסו בידו (פי' דאף והוא עתה אלא ושמעאל מ"מ יש לקנסו על שעבר תחלה וחכר אלא הגוי).

ה"ג אין אתם אומרים לו שאם הרוצנו לו בוניהן שהן חולקין המעשרות כו' — צ"ל שאם התנו לו בוניהן שהמעשרות שלהן ואפי' התנו במה כנו אמרו לנה בוון שהתנו עשה כאומר תלוש מן הקרקע הזה שתיתנו לך מעשרותיו (פי' דשטות הירושלמי ב"ב פ"ג ה"א תלישה היא (כמין) אמר מן אומנין (פי' כמו... אוף אנן בשתנו מלות והיא לשון נכר בדרך הירושלמי, ובלא הדבר דומין לדבר וכן בערוך השלם ערך אומנין פירשו מלה זו כי מוצאה מלשון לע"ז ומודה והמו אוב לה ינבו לבטוש חוט השערה כבה) אות ל' סעיף נ עשה כאומר תלוש מן הקרקע הזה שתתנו לך מעשרותיו. ותש כהן מכהן כו' (הגהות הגר"א וביאור השגון וביאור ממש):

ז' כהן לישראל מה דר' יוסי אמר כו' — צ"ל כהן לישראל מה דר' יוסי בר חנינא אמר (פי'

דריב״ה דאמר לישראל לוקח מלוי לישראל אחר כדי שיתן מתנות לכן דוקא כהן אף הוא מותר ג״כ לכהן שיתן לישראל כדי שיתן, לכהן אחר ומשום שבתוספתא פ״ה ושמא דין זה, לכך נסתפק אי אבל דבבלי בכורות (כ״ז א׳ מפורש דאסור) לא אגיבון ר׳ חנניה בשם ר״א אמר הכין אמר ליה ע״ד דר׳ יוחנן ישראל לישראל למה הוא אסור לא מפני מראית העין אף ר׳ יוסי ד״ח הוית ליה כהן לישראל אסור מפני מראית העין כ׳ המסייעין בבית הגרנות אין נותנין (כה בקידושין ס״ו ב) להן לא תרומה כו׳.

שם (כה ג׳) מהו שימכרם לכהן. — פי׳ חק הכהן יכול למכור לחבירו כהן את מעשר תבואתו אחר תלישת השדה בלבד.

שם ע״ד כגון בורגין שהן מלות אפי׳ בורגין שאינן מלות. — פי׳ כגון אשה שמכרה מנכסיה ע״מ שיהיו המעשרות לה ולזרעה ונישאת ומתה ויורשה בעלה וירושת הבעל דרבנן.

שם שיהו כל המעשרות שלו כל זמן שהיא לפניו כו׳. — צ״ל כל זמן שהוא לפניו המעשרות כו׳ (כה בתוספתא פ״ו).

שם ה״ה מעשה אין וסבור רבו כר׳ ליעזר כו׳. — צ״ל מעשה אין וסבור ר׳ יהודה כר׳ ליעזר דר׳ ליעזר אומר כו׳ כהן ולוי שירשו צריך מישראל (כה גירסת ר״ש) המעשרות שלהן שע״מ כן הוא מתנותיו לא אמר כן דתני פרתו של כהן כו׳ (פי׳ ומכאן מוכח שאין הטעם משום דצריך כורע דהא גם בפרה ס״ל לר׳ יהודה שהבכור לכהן אלא שטעמו שכל דבר דעושין של כהן גם מתנותיו לכהן.

שם ישראל שהיה מוכר צחים בשוק כו׳. — צ״ל שהיה מוכר צחים שיפין לוג טבלים אמר לו הכהן בריך רחמנא תנם לו כו׳

שם ה״ט (כה ד׳) ישראל שהיה לו ארוס בסוריא ושולח לו פירות ואמר הרי אלו מעשרות שלא אומר כו׳. — צ״ל ואמר הרי אלו מעשרות ה״ז נאמן אבל אומר מן השוק לקח כו׳ (פי׳ שאין דין הארוס כבעל הבית שיודע שיש לו שדה שפירותיו חייבין במעשרות אלא דינו כמי שאין לו שדה דפירות פטורין מן המעשר מפני שכל שלוקח בסוריא מן השוק פטור ממעשר שרוב שדות שבסוריא של גוים הן כדאיתא בירוש׳ פרק צה ויש נותן לגוי בסוריא להפקיע מן המעשר (עי׳ בתוספתא ס״פ).

שם ה״ב (כו א) ע״ד דר׳ הילא חושש תנש לא ואמר כו׳. — צ״ל ע״ד דר׳ הילא חושש הדה הפועל חרש ע״ד דר׳ הילא לא חשש שאין צריך לחרש ע״ד דר׳ זעירא חושש תנש לא ואמר כו׳.

שם ואומר הבא לו פרשים מן המוצר כו׳. — בבבלי ע״ז (ע״א א׳) הנוסח ״מלטוני״.

ופ״ג ה״א מהו דחמיה מיגל בלשו תלוו בו. — צ״ל אגל מהו דחמיה בחלמא (עי׳ מע״ש ס״פ ב) אגל תלוו בי (כן מוכח בבבלי ובאורה צ״ג ב׳).

שם ולא בשאין לו תנאי לא עלוו ולא על אחרים כו׳. — צ״ל: אלא בשאין לו תנאי עלוו ולא על אחרים צריך כו׳ בשם ר׳ אבהו הכין אותה אמרת זכי. זבדי בן לוי [illegible]׳.

שם ה״ב (כו ב׳) דתנינן תמן אטלטלין תרומה טהורה עם החולין. — צ״ל אטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה ועם החולין (כה בשבת רפכ״א).

ירושלמי דמאי

שם ה"ד תשבח סברת אוינוס. — פירש במערוך ערך אוינוס שבאור בלשון יונית: חלש.

שם ה"ה טעמא דר' יוסי שאין וסוער. — צ"ל טעמא דר' יוסי שלא סוער (פי' אבל לר"ש אינו צריך לסיים כבתבואות פ"ג מ"ה ואף שהוא אומר "כתוכו" אבל "בו" כמבואר בסוגיא שם וזה דלא כשיטת בבלי עירובין ל"ז ב').

שם הו שאמר פרוטה בכיס הזה הקדש תפס על הראשונה כו'. — צ"ל שאמר פרוטה בכיס הזה הקדש ר"ע אומר מעל וחכ"א לא מעל עד שיוציא את כל הכיס ומודה ר"ע לחכמים באומר פרוטה מן כיס זה הקדש שהוא מוציא והולך עד שיוציא את כל הכיס ותני עלה (ר"ע היטב בתוספתא מעילה פ"ב) על הראשונה (פי' פרוטה ראשונה) מעל בספק (פי' ולר"ע חייב באשם תלוי ע' כריתות כ"ב א' דר"ע מחייב על ספק מעילות אשם תלוי) ועל השניה מעל בודאי דר"ע וחכ"א על הראשונה לא מעל ולא כלום ועל השניה מעל בודאי אמר ר' יודן אבוי דר' מתניה הדא דתימר בשהוציא שתים אבל אם היו שלש על כולן מעל בספק ועל האחרונה מעל בודאי רשב"ל בעא קומי ר' יוחנן מה בין האומר בכיס מה בין האומר מן הכיס אלא האומר מן הכיס כאומר אם יצא הכיס תהא ידי הקדש בפרוטה, רשב"ל אמר אפי' הוציא את כל הכיס עד פרוטה אחרונה ונאבד הכיס לא מעל כמה דתימר תמן למפרע טבל שהיה ואמר אף הכא למפרע הקדש הוציא ועשה הלה דהפרוטה ברך הזה פרוטה האחרונה הקדש באמצע שהוא, מחולפת שיטתיה דרשב"ל תמן צריכא ליה (פי' דשאל מר' יוחנן מה טעם באומר מן הכיס לא מעל עד שיוציא את כל הכיס) וכא פשיטא ליה מן דאצרכת ליה חזר ופשטה אר"י ונחק לר' אלעזר כו'.

שם אמר הי"ז תרומת מעשר מחול אשר הי"ז תרומה מחלל כו'. — צ"ל ואם אמר הי"ז תרומת מעשר מחולל הי"ז תרומת מעשר ואם אמר הי"ז עירוב לא אמר כלום. בתוספתא פרק ב' לשעבר ותני ר' חייה אומר אינו לך מומר לשעבר וחזר בו (פי' שרוב"ר חזר מדבריו) ונתנה פרוטה על רוב"ר אומר שלא תאמר שבתו עומד להפריש אין כאן מכבר הראשונה.

ה"ו ותני עלה נוטל מן השנייה שהיא מתוקנים כו'. — ע' ביאור עניין זה למעלה סוף ה"ג.

שמואל אמר לא מצא תנייה כו'. — עיקר ביאור דברי שמואל אלו כמו פירש ב' שב"ש ותמן לשון הברייתא מדעדברת שהרי בעשר תאנים שהוא מפריש מתקן העשרים ובחמשה אחרת הוא מתקן תשעה והרי יש כאן עוד אחת שלא נתקנה ועליה הוא צריך להפריש אלא אחד ממאה של המעשר דהיינו עשירית תאנה ועדיין אינו מתקן בעשירית תאנה זו אלא תשע עשיריות של תאנה ועוד נשארה עשירית התאנה אחרת שלא נתקנה, וכן עד אין סוף. ולכן והא טוב היה לתקן תחלה בשלימות דהיינו שיפריש תשיעית של עישור שהן אחת ותשיעית תאנה ובזה הוא מתקן יפה כל המעשר השעורות.

שם אמר רבי בר חנינא על הראשונה עובר בעשה ועל השנייה כו'. — צ"ל א"ר יוסי בר חנינה על הראשונה עובר בעשה ול"ת (פי' הראשונה ברישא באומר מעשרותיו של זו בזו) ועל השנייה (פי' בסיפא באומר מעשרותיהם מעשר כלכלה בחבירתה) בעשה על הראשונה עובר בעשה ול"ת שנבא שם שמות כאחד ושהקדים שני שבראשונה לראשון שבשנייה

(פי' שהרדים אע"פ שנטל מן השניה על הראשונה לפט[ור] מעשר ראשון של שניה עצמה) על השניה דעלמא שקבע שלו שמות באחד (כנוסח זה מובא ג"כ בתשורה ד' א' חגיגה ואורעמב) אף לעזר דר"מ היו כו'.

שם (כו ג) א"ר אבונה מודים חכמים לר"מ באומר תרומה זו תחת שני חייב כו'. - צ"ל [illegible] חכמים לר"מ באומר בהמה זו תחת שני זבחים אלו (פי' שעושה אותה תמורה) תחת שני זבחים שאינו חייב (פי' שמוצר ומקדישה לזבח) שאין דבריו האחרונים כלום (כ"ה בתוספתא תמורה פ"ג והטעם בתמורה ותוספתא שהוא כמגיד כבנזיר פ"ה הו' ונזיר [illegible] תחת ב' זבחים אלו נתפסה בתמורה ושוב אין יכול להקדישה) אבל כן אף שמואל דרו בשם ר"ה אמר זו תמורת עולה חוזר בו בתוך כדי דבור כאן במתכוין לפרוע (פי' שרוצה לחזור ולגמרי שלא תהא קדושה בתמורה כלל עיין ה"נ יכול לחזור בתוך כדי דבור ואף בתמורה ותוספתא ג"כ שונה הייתר דוקא באופן שלא נזכר בתוך כדי דבור (או חזר בו) כאן במתכוין להוסיף (פי' שאינו חוזר לגמרי אלא שרוצה להוסיף על קדושת התמורה עוד קדושת אחרת זבח בזה אין חזרתו כלום).

שם כיצד הוא עושה נוטל עשרים ושנים כו'. - צ"ל כיצד הוא עושה (פי' בשאומר מעשרותיהן מעשרות כלולה בחבירתה) נוטל מכל אחת תשע עשר ושנים. היה לו שתי כלכלות (פי' היינו אותו דאמר נפשה שהיה לו ב' כלכלות ורוצה להפריש מהן מעשר ראשון בלבד) נוטל עשרים ושנים מאיזה מהן שירצה כו' אם לשם מאתים הוא נוטל עשרים ושנים ושנים ובנו אלף אם לשם מאה הוא נוטל אחת עשרה אם לשם אלף כו'.

שם ה"ה רשב"ג אמר צריך להתנות ואומר כו'. - חסר כאן וכצ"ל א"ר יוסי אם אומר אחת נוטל מאה אני אומר כל חולין על בידו ונמצאו אלו דטבלן אלו נוטל מאה ואחת בכדי להפריש תרומת מעשר מהטבל (כ"ה בב"מ ועי' עש והרמב"ם הביא זה בקיצור מפה"מ להרמב"ם, ור' יוסי בא לאפוקי מת"ק מה שמנוע מאה טבל מאה חולין נוטל מאה ואחת, והוא שאם היה קובע עשרה מעשר מק' טבל שמעורבות עם ק' חולין וג"כ היה קובע מהעשרה אחת לתרומת מעשר היו כל הר' סאין אסורות לזר משום מדומע דהוי במרבה חולין מצוד דאסורות בדתנן דתרומות טופלת או שבטן אמורו בדברים שדרכן למנות שאף באלף אינו עולין וכמבואר לעיל ולתקן זה נוטל ק"א ונמצא בזה, אחת שהיא ודאי טבל ונקבעה לתרומת מעשר וק"ח אלו ודאי אסורין לזרים משום מדומע והשאר חולין ומעשר מתוקן ומותרין) רשב"ג אומר צריך להתנות ואומר אם טבל עלה בידי כו' (פי' באחת טבל ומאה מעשר בנוטל מאה ואחת וצריך לקבוע עשר למעשר ראשון ומהן א' לתרומת מעשר והק"ח אסורין משום מדומע והשאר מותרין לו ואמר עשר מהטבל קובע אני למעשר בין שאין נמצאין בתוך הק"א ובין שהן שם אחת בתוך הק"א מפני שצריך לברר דבריו לרשב"ג ולכך פירש אם נמצאו בתוך הק"א עשר טבל קובע אני למעשר ואם לאו אין בדבריו כלום וחוזר ואומר אם אין כל עשר טבל בתוך הק"א מה שחסר עד עשר אני קובע בתוך הק"ט) לא עשיתי כלום ר' יוחנן אמר אינו צריך להתנות דין כבעשה ודין כבעשה דמתפלגין תרומות שנו כריים באחד אמר ר' יוחנן אמר כו'.

שם ה"ט מ"ד אמר עושה אותם שם למקום אחר והרנה אמר עושה כולו כו'. - צ"ל מ"ד אמר עושה אותם שם למקום אחר (פי' ד"ק טבל וק' מעשר שנוטל עשר מתוך הק"ג ואומר אם מעשר עלו בידי הרי אלו קובע עשר למעשר על הק' טבל ואם טבל בתוך הק"ב עלו בידי הרי אני קובע

ירושלמי דמאי

נותן למעשר על הטבל וחוזר ועושה אותן תרומת מעשר על שאר המעשר ונותנן לכהן ונמצאו בתערובת הנשארת צ' מאין מעשר ראשון וצ' טבל למעשר שני ולכן אמר אחד מהם שצ' אלו הטבולין למע"ש יכול לעשותן שני על תרו"מ ס' מאין הטבולים למע"ש ממקום אחר ואחרים אמר אין עושה אותו שני למקום אחר (פי' דסובר דמע"ש צריך לסמוך מקומו ובמן שאינו ודאי אינה מעום הצ' הטבולין למע"ש אינו יכול לעשותן מע"ש למקום אחר ובן אינו יכול לקבוע בהן עצמן ט' למע"ש על פ"ה מאותו טבל עצמו) פלפול מפורש אלו שני ממקום אחר.

שם ה"ו וחוזר ועושה כן בשני וטובל ושותה דברי רבי כו' — גי' [illegible]: וחוזר ועושה כן בשני ושותה מצה וטובל ושותה מצה וטובל דברי רבי ר' אלעזר בר"ש אומר טובל אלו בסוף הכל מודים בשותה משקין טמאין שהוא אסור לעשות אפי' ספק תרומה, ספק משקין טמאין כל עמא מודיי שאינו חושב לאכול אפי' תרומה ובגוו אלו כו אנן קיימין כהדא דתניא מ"ט דרבי אני אומר שמא שתה משקין טמאין בתחלה (פי' ולכך צריך טבילה קודם שישתה מהלגין הב') מ"ט דר"א בר"ש אני אומר שמא שתה משקין טמאין בסוף מאחר שעל ידי זה ועי' זה נעשה הטמאה טעון טבילה חזר ביה דר"א בר"ש שמא שתה משקין טמאין דתחלה בשותה פחות מרביעית מ"ט דרבי שלא יבוא לידי רביעית (פי' שאם נשאר לזה ששתה מהראשון פחות מרביעית לשתות מהלגין השני בלא טבילה יש לחוש שמא לא ידקדק כל כך וישתה רביעית שלימה מהראשון ומהב' ושתה ג"כ מהשני בלא טבילה) ואית ליה לר' לעזר בר"ש שלא יבא לידי רביעית כו' ור' לעזר בר"ש חשש שמא שותה משקין טמאין בסוף (פי' דס"ל דבזה דומה לשותה ספק משקין טמאין ולכך אינו חושש שמא שותה משקין טמאין בתחלה).

כלאים

א' ה"ב (כנ"ל א') דברי חכמים אדם נוטל מאה אחת מפינטה של קישות ונוטעה והיא עושית אבטיח כו'. — צ"ל והיא נעשית מלפפון אדם נוטל כו' (וכן משמע למטה מדקתני למטה הקישואין והאבטיחין והמלפפונות אינן כלאים זה בזה ומקרינן דהיינו הקישואין והמלפפון וכן האבטיח והמלפפון אינן כלאים זה בזה אבל הקישות והאבטיח אפשר שהן כלאים זה בזה והו' צריך ערך מלפפון שבמתני' והירושלמי בתוספ'.

ה"ב (כנ"ל א') אפילו כן צווחין ליה בלשון יוון מולפפון. — פי' שלשון יון ,,מלפין" הוא אבטיח ופומי (Pomis) הוא תפוח ועי' מוסף הערוך ערך מלפפון שנתערבב בזה.

שם אורב[illegible] יסוח יוו. — עי' בפסחים פ"ב ה"ה שהוא בחור על ,,חרחבינא" דהתם, ושם נשתבש משום בדרך הירושלמי.

שם עולשי השדה עולשין כו'. — צ"ל עולשי השדה עולשין דחקלא. כרשין כרתין כרשי שדה קפלוטין.

שם ה"ה הלפת והצנון הלכו בהן אחר הפרי. — פי' אע"פ שהעלין דומין זה לזה ה"א הן כלאים זה בזה משום שפירותיהן אין דומין זה לזה ([illegible] דאמ"ר בפ"ק ה"ז מבלגים והרמב"ם בפ"ג ה"ה שם כתב להפך שהן דומין בפרי ולא בעלין ואינן כלאים זה בזה, ואין זה מחוור דמשנה מבואר דצנון דומה לנפוס בפרי ולא אותה בדעת הרמב"ם דנ"ש

הנפוס דומה ללפת בפרי נמצא דנפוס ג"כ דומה ללפת בפרו והרי למטה אמרינן דלפת
ונפוס אינן כלאים זה בזה משום שהולכין בהן אחר העלין ומוכח שאינם דומין בפריו
לכן הט' לגי' גירסת הגר"א במנחת תוספתא וצנון כלאים זה בזה).

שם ה"ו א"ר יוחנן צריכה להדא דר' יוחנן תמן הכלב כו'. - צ"ל א"ר יונה צריכה להדא דר' יוחנן
תמן תנינן חיה ופרסותיה הבא תנינן תמן בהמה ופרסותיה הבא ע"ע תנותה תמן כו'
בא להודיעך שהרבעה אסור בהרבעה (פי' דממתניתין דבה"ק הוא דבהנהגה אסור
ר' ירמיה אמר בה נ"ו כו' למינהו כלאים נוהג בו הרי בהנהגה הרי אף הדגים כתיב
בהן למינהו מעתה כלאים נוהג בהן (פי' וזה אינו שאין הרבעה שייכה בדגים)
כו' ואינן שייפין דין עם דין ומנהגין.

שם ה"ז (נ"ז ב') ר' פנחס אמר שמחה בזווייה והוספה אולי סרך. - צ"ל רפ"א אמר שנתה בזווה כו'

שם מה נתנם אין בהן הרכבה כו'. - פי' שאם מרכיבין ייחור של זית באילן על אחר אינו
קולט לעולם אבל אם מרכיבין ייחור של מין אחר בזית בזה אפשר שיקלט,
כדאיתא ואל סופך נתין ורימון מה נפיק מבינייהון שיפון והיינו שמרכיבין ייחור
של רימון בזית.

שם הוא מבין שיש בהן פסולת כו'. - צ"ל: זית הדא אמרה שיש בהן הרכבה שניטל
היוצא הנבא שהוא עתיד למותנה (פי' דזה שמרכיבין ענף של אף זית הנטוע
בכנב של תמרה אינו כדי שיקלוט אלא כדי שענף הזית יקבל מתיקות מהתמרה
ומ"מ אסרו חכמים לעשות כן מפני מראית העין).

שם הט' א"ר הילא רשב"ל בדעתיה דר"ש בשם חזקיה ראש תור מחורבה ~~[illegible]~~ אחד אפי' שני
חטין כו'. - צ"ל א"ר הילא אין זית רשב"ל כר' יהודה אית זה כרבנן מעתה אפי' שני חטין
ושעורה והתנינן כו' הפנה לו חטה מכאן וחטה מכאן כגדר מכאן וגדר מכאן (פי' דשני
החטין כב' גדרים) ושעורה באמצע א"ר מתנייה הדא דתימר (פי' הא דאמר ר' יהודה
דחטה ושעורה אינן כלאים) שאין שם חורבה (פי' אלא שנזרעו בבקעה) אבל אם יש שם
חורבה (פי' דהיינו מחיצות דלא תגרה מגידין את החטה והשעורה) אסור (פי' משום
שהן חבושות).

פ"ב ה"א (נ"ז ג') ואבא בר חייא בשם רב הדורר צריכה כו'. - בבבלי ב"ב צ"ג ב' באותו ענין
"רבה בר חנה תוספתא משמיה דרב" ומוכח דאבא בר חייא דירושלמי הוא עצמו
"רבה בר חייא" תוספאה דבבלי.

שם אלא בשנתערבו דרך מכאן והא תנינן כו'. - צ"ל אלא בשנתערבו ~~דרך~~ מכאן ומה
טעם אמרו רובע עד כאן חשוב פחות מכאן אינו חשוב והא תנינן באמת כו'.

שם ה"ב (נ"ז ד') אין דחצב ארטבון אלא פון סמך ר' זעירא כו'. - צ"ל אין דחצב ובשין אלא
פון סמוך אין דסמך ארטבון אלא פון אשרש ר' זעירא כו'.

שם ה"ה בשגרפה לעמיר היות מתנותא. - פי' שגרפה להכלות בהמה שאכל הוא רוצה
בפת מנה עשבים ועמיר הוא קש של זרעין כדאיתא בערוך ערך עמר ב' (והוא כתירוץ
ב' בבבלי ב"ק פ"ב א' עיי"ש).

ירושלמי כלאים

שם ר' זעירא בשם דבית ר' ינאי כל הספיחין מותרין חוץ כו' — צ"ל כל הספיחין אסורין (פי' אסורין משום גזל חוץ מאלו שמונה כמו דאיתא דהן משום גזל וכעין זה דבכלו ב"ק פ"ט וכן בשמיטה פ"ה ה"ג [illegible], אבל הרמב"ם בפ"ד ה"ד משמיטה וכן הרמב"ן בפי' בהר כ"ה ה' וגם בתורת [illegible] עיין הסוגיות פירשו המאמר דהכא לענין איסור ספיחין דשביעית [illegible] ג"כ כל הספיחין אסורין כו' וכמו שהוא הנוסח בירושלמי ד"ב רפ"ט שביעי' שאין [illegible] מחוור דה"נ שוב אין לך במקום איסור ספיחין מאחר שזרוע המרובעות הן מותרין חוץ מן העולין בשדה בור בשדה ניר בשדה כרם ונאמר חוץ משדה ושלא שזרעה לזרע (פי' ומלשון אמר ר' יונה נמי חוץ משדה פרוץ שזרעה לזרע שא' דבכלה הספיחין אסורין משום גזל) ה"נ ויסו מרובע דכי' ולחנן מסויעא ליה (פי' לר' זעירא בשם ר' ינאי) כו' אמר [illegible] לוקט לפי השוק ומוכר (פי' דכיון שאלו עשבים בין הזרע אינו חייב ללקוט כל הירק בבת אחת אלא לוקט הירק מעט מעט בכל יום ויום לפי מה שהוא צריך למכור בשוק).

הל' עושה ד' אמות על ד' אמות ומוצר והולך כו' — פי' כל מושב ומושב אינו צ"ל רוחב ד' אמות אלא ברחבותו ובאמצע וכל הפחות להיות מוצר והולך ברוחבו עד שלא ברוחב כל שהוא ואינו צריך להיות ד' אמות סוכך על ד' אמות רוחב בדמובח [illegible] צריך שיהיה המושב מפולש מתחלת השדה לסופה.

[illegible] בחורבה כל שהוא ויבא כו'. — צ"ל אף דחורבה כו' (פי' דמחיצות בלי תקרה מקיפות [illegible] החלל וזה מותר ולא חיישינן למה שהן מכוונות) ויבא כוי דגמר ר"ל כי הבא מחורבה מותר ור' יוחנן אמר ראש תור הבא מחורבה אסור וכן ~~[illegible]~~ כו' (ועיין שם).

(מהו שדה קטנה מהו (פי' שהשדה היא קטנה מבית סאה אם מותר לעשות מושב מכל מין ומין (פי' אין כל המושב מפולש דמאחר שהשדה קטנה אינה נראית דבר או שמא צ"ל מפולש כבשדה גדולה) כו' בגדולה חמשים אמה (פי' גדולה כבה ורחב [illegible] אמה שיעור בית סאה, צ"ל כל מושב באורך חמשים אמה אבל אינו לעשותן מפולשין, הכא חמשים המחולין על אלה ויסו סדרו דחויד לעשותן מפולשין [illegible] השדה לסופה עי' תוספתא פ"ב).

[illegible] על פני רובה כו'. — צ"ל ודקטנה על פני כולה (פי' צריך שיהא המושב [illegible]) מה דאת אמר שנתנו שיעור לגדולה (פי' שמחולין בגדולה שבו למושב להיות נ' אמה ואינו צ"ל מפולש דו(ה)) לא נתנו שיעור לקטנה (פי' ומצריכין להיות [illegible]) חכמים שלא נתנו שיעור לגדולה (פי' דמחמירין שצ"ל מפולש) לא כ"ש שלא נתנו [illegible] לקטנה (פי' וצריך להיות מפולש)

הל' א"ר יוחנן לא שנו אלא שלא ראש תור הבא ראש כו'. — צ"ל לא שנו אלא ראש תור דבעוה (פי' שאינה מוקפת מחיצות) הא ראש תור הבא מחורבה (פי' חורבה מוקפת מחיצות בלא תקרה) אף יש בה ראש תור משנו מוליך אסור.

שם מפני שהחטה אחר חטה נכנס לתוך של שעורין חטים ושעורה כו'. — צ"ל נכנס לתוך של שעורין ושעורה אחר שעורה נכנסת לתוך של חטים אבל כו' (וכה בתוספתא פ"ב).

שם אם בשאינו מתכוין לבדוק לו למה זרע פשתן כו׳. – צ״ל למה לו שאר המינים אפי׳ זרע פשתן אסור (כן הגירסא בר״ש).

שם ר׳ שמואל בשם ר״ז דר״ש היא דר״ש אמר אין אדם מקדיש כו׳. – צ״ל ר״ז בשם ר״ל ר״ש כדעתיה כמו דר״ש אמר (פ״ז מ״ב) אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו כן הוא אמר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו (וכ״ה לקמן פ״ד ה״ג) רב אמר אין אדם חובש כו׳.

שם בה״א אם יש בין בד לבד בית רובע זו היא גדולה. – צ״ל אם יש בה בכל צד בית רובע (פי׳ אם יש סביבות השורה של חרדל בית רובע בכל צד) זו היא גדולה.

שם בית רובע בבקעה מותר לזרע בו ד׳ אילן הקיפו גדר כו׳. – צ״ל שתי [illegible] אילנות בבקעה מותר לזרוע בהן שני אילן הקיפו גדר אסור. גדר זרוע מהו שיציל את הזרעים חריץ זרוע מהו שיציל את הזרעים. ר׳ שמואל בשם ר״ז שמע לה מן הדא (תוספתא פ״ב) וסומך לשרשי אילן שיבשו כו׳ ר׳ יוסי שמע לה מן הדא (פי׳ להפך) סומך לגדר ולנגר ולגפה ולגדר שהוא גבוה עשרה טפחים ולחריץ שהוא עמוק עשרה ולאילן שהוא מיסך על הארץ (פי׳ וסתמא תנן אפי׳ בשאילן הוא לח. ובאמור משנה זו הוא שמותר לסמוך לאחד מאלו מין אחד אע״פ שכל השדה זרועה במין אחר מפני שהמין הסמוך ניכר והוא כשדה בפני עצמה וכן מוכח לקמן פ״ג ה״ב בדין סומכין לגדר ואין סומכין לגובה) הדא אמרה שגדר זרוע מציל את הזרעים וחריץ זרוע מציל את הזרעים, אפי׳ תימר גדר זרוע מציל את הזרעים שנייא היא שהוא גדר אבל חריץ זרוע אינו מציל את הזרעים ר׳ יודן בעי כו׳.

שם [illegible] עבודה תלתא ותרתיי וחדא ותרתיי וחדא. – צ״ל תלתא ותרתי. וחדא וחדא ותרתי (פי׳ בצורה כזה:

א זרוע	ב	ג זרוע	ד	ה זרוע
ו	ז זרוע	ח	ט זרוע	יוד
י״א זרוע	י״ב	י״ג	י״ד	ט״ו
ט״ז	י״ז	י״ח	י״ט	כ׳ זרוע
כ״א זרוע	כ״ב	כ״ג זרוע	כ״ד	כ״ה

ויזרע בשורה ראשונה שלשה רובעין והן המסומנין באותיות ובשורה שניה – שני רובעין והן המצויינין בז׳ ט׳ ובשורה אחד באות י״א ובשורה רביעית רובע אחד באות כ׳ – שני רובעין באותיות כ״א וכ״ג, ויותר מאלו אי אפשר לזרוע והיה סמוך או מוקף משלש רוחות ואם תעשה הוא בשורה רביעית גם את הרובע המצויין ב[illegible] וי״ז שאינו משלש רוחות באות י׳ ואות כ׳ אוכל לומר שחכמים שבאלכסון הוא חבוש מארבע רוחותיו, והם שאמרו חכמים ולא אמרו סתם: ורב מכוין לאסורות.

[illegible] וה׳ [illegible] – רובע [illegible] חמשה [illegible] שלא אפשר לזרוע חבוש אלא חסר [illegible] מפני שנעשה אסורות:

[כה ב]

שם מן מה דר׳ זעירה מתיב על דר׳ יוחנן תמן נוטע חצי שורה כו׳. – צ״ל מה דאמר ר׳ זעירה פליג על כהנא דתמן דתמן אמרין נוטע חצי שורה (פי׳ דהכא תנן ירק בורך ששה טפחים, ועכשיו זה דיבור הכא שיכול לזרוע כל השורה כולה בלי שום הרחקה רק שיעשה כל ערוגה וערוגה של ששה טפחים ובכל ערוגה וערוגה יכול לזרוע כל מין שירצה כי ערוגה של ששה טפחים בורך הוא מקום חשוב ושוב אין זה עירבוב ואם נוטע רק חצי שורה דהיינו חצי ערוגה של ששה טפחים והשאר הניח חריבה) ועמד לו וביקש להוסיף בשורה אחרת (פי׳ לזרוע ערוגה אחרת של ששה טפחים באין ירק אחר) ר׳ חסדא אמר אסור כו׳ (פי׳ דסבר דצריך לזרוע לפחות רוב ערוגה זו ואם לא זרע אלא חציה אינו רשאי לזרוע בערוגה שאצלה מין אחר שיש כאן עירבוב ודלא כר״ל) חד אמר אפי׳ שלשה בתוך ששה אסור (פי׳ דצריך שלשה ומשהו דהיינו רובה כר׳ חסדא דרובה ככולה) וחרנא אמר אפי׳ א׳ מכאן וא׳ מכאן וא׳ באמצע מותר (פי׳ דבאופן כזה הוי כזורע כולה) הוי ידעין כו׳ וא׳ באמצע אם היה זרעין כבין על החריבה מותר (פי׳ הוא דאמר ר׳ יוחנן ובלבד שלא יראה שם חריבה הוינן

ירושלמי כלאים

בעל הערוגה אבל בשדה רובה ממין אחד כאלו נזרעה כולה (ומותר).

ה״ו א״ר אבהו מרי לא כן הוה ר׳ מנא אומר רבי אמר כל הן כו׳. — נ״ל לא כן הוה ר׳ מנא רבי אומר כל הן כו׳ (פי׳ ר׳ מנא היה רבו של ר׳ אבהו מרי ע׳ ביצה פ״א ה״ו דר׳ אבהו מרי היה חבירו של ר׳ מתניה ור׳ מתניה היה חבירו של ר׳ יוסי ב״ר בון וגם ר׳ שמואל כמבואר בגיטין פ״ה ה״ב ור׳ יוסי ב״ר בון היה תלמידו של ר׳ מנא ע׳ שביעית פ״ו ה״ג) ונ״ל ע״ד ר׳ יוסי ב״ר בון בשם (ואמר ר׳ מנא) קישות ופול המצרי אף דעשה מצרות בכולן (פי׳ כאן בשבת פ״ט מ״ג זרע קישואין שנים כו׳ זרע פול מצרי שנים.

ה״ו (כ״ח ג׳) ערוגה מיעוט זרעים שנים כו׳. — זה שייך על המשנה דשבת פ״ט מ״ב, וע׳ מ״ש עשה פיאה באמצע זרע בגו מסין משכו בכמה. — בפירוש הערוגה להגר״א מבואר וגירסתו היתה זרע בגו מסין משכו בכמה (ולא היה גורס המלות „עשה פיאה באמצע" וגם אחד כתב דבצד הירושלמי לגרוס אלו „מסין" פירוש באמצע והסופר הכניס בפנים שלא כראוי בשיבוש ע׳ מ״ש בפיאה פ״ב ה״ב) ובאמר זה דשואל על הא דתנן בהיה לו גדול זרע א׳ באמצע ואם צריך לזרוע כל השטח שמחוץ דוקא דבאופן זה אינו עירבוב מפסיק שגם בפחות משטח סגי (וע׳ מ״ש במעשרות פ״א סה״א).

שבלים לחורבה שבון. — פי׳ הא דתנן גומות שהן עמוקות טפח שזורעין לתוכה ג׳ זרעונין אינו אלא באופן שנוטה העלין מהזרעונין לחוץ למקום חרב שאינו זרוע אבל אם מניח העלים במקומן בגומא אסור וכעין זה יש לרמז ה״ה.

מונשה עצמו מהו שיצר ברחש הגובל. — פי׳ אם זרע מונשה בחלק מהו שיהא מותר לזרוע על גבולו מין אחר.

ה״ז (כ״ח ד׳) א״ר יוחנן דברי ר׳ ישמעאל אפי׳ שורה כו׳. — נ״ל דברי ר׳ יוסי אפי׳ שורה יחידית נותנין לה עבודה ארבע אמות אבל יותן כו׳.

ה״ח (כ״ט א׳) ר׳ דכ״ה המניח נלח אחד בתוך שלו לזרע כו׳. — כעין זה בבבלי סנהדרין (צ״א ב׳) בשם רופא. נלח של כרוב שהקשה מרחיב לו בית רובע.

ה״ט היך עבידה חמש שורין מן שובע שובע כו׳. — נ״ל היך עבידה שובע שורין מן שובע שובע נסב חד במין כו (פי׳ כצורת כף יוני שהוא כדמות שני קוים האותיים חוש או רעהו באלכסון ובאמצע ע׳ מוסף הערוך ערך כו) אות ד׳ כרמין וב׳ נסב חד חורן אות תאן תרתי כרמין ותבין דוניין נסב חד חורן אות תאן תרין כרמין וחד דוניין (בצורות אלו)

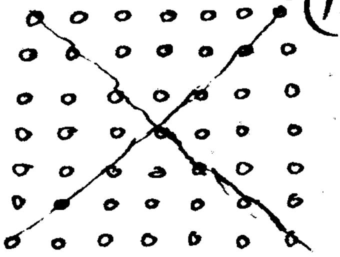

צורה א׳

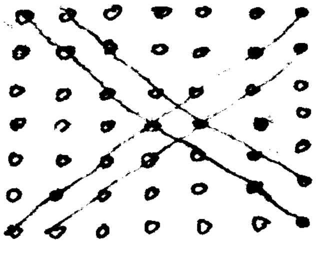

צורה ב׳

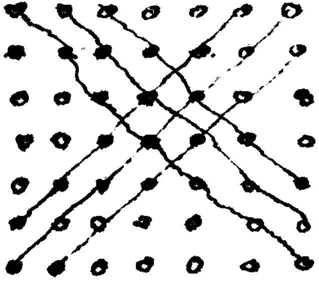

צורה ג׳

אשכבות הגפן ע״ד דב״ש ח׳ אמות ולדעתיה דב״ה שש אמות. — נ״ל ע״ד דב״ש שש אמות ולדעתיה דב״ה ארבע אמות והתגומן למובק כו׳.

ה״י (כ״ט ב׳) עשה פסין כנגד הבינוין כו׳ רבה על הפרוץ כנגד העומד כו׳. — נ״ל עשה פסין כנגד הבינויין (פי׳ כנגד האויר שבין הגפנים) ויש בעומד ד׳ והעומד רבה על הפר

אף כנגד הפרצה מותר, הפרוץ מרובה על העומד כנגד העומד מותר כנגד הפרוץ אסור. עשה פסין כנגד הגפנים כו' (פי' כנגד הגפנים לרבותא דאע"פ כנגד הפירצה אסור וכן ברישא נקט כנגד הבינוני לרבותא).

שם שהלך ר' יהושע בן קרחה כו' והיה נוטל אבן וסותם כו' - פי' ואם פוחת מארבע יותר מעשר הוי לעשות פחות.

שם הדא פשטא מה את אמרת מלמעלן מן הצד או נימר מלמעלן הוא כ"ש מן הצד כו' - צ"ל אין תימר מן הצד כ"ש מלמעלן אין תימר מלמעלן הוא מן הצד לא (פי' דמלמעלן עדיף ממן הצד כמבואר בבבלי עירובין ט"ו א') אין תימר מלמעלן לא אמר ר' חגיי כולה אין תימר מן הצד ואתא אמר ר' חגיי מה נפשך אם מלמעלן הרי מלמעלן אם מן הצד הרי מן הצד כו' כמן דורן (פי' לעולם פחות מארבע אף יותר מעשר ואפילו אף מן הצד ומה לא תעשה מהמשנה דמדברת ג' חבלים שאינם אלא בגובה שרשי החבלים בקנים של דורנין דהיינו שהרבה קנים יוצאין מנגע אחד [ע' רש"י עירובין ט"ו ב' וסוכה ז' א'] וגם עשוין מן הצד ומשום שהדורן הוא מהרבה קנים אינו מתיר מן הצד משום פחות אלא מלמעלה דוקא וכדאיתא בתוספתא פ"ד ומובא גם בבבלי עירובין ט"ו ב' היו שם קנים הדורנים ועשה להן פחות מלמעלה אפי' ביותר מעשר מותר).

שם א"ר אבהו כל אילין מיליא לענין משא ומתן הוא להורות (פי' שתהא פחות מותרת בסוכה) אסור להורות (ומכאן ואילך אינן דברי ר' אבהו אלא מסדר התלמוד) מה אם סוכה קלה כו'. *

הה (פ"ג ג') והוא שזרע כנגד האמצעי כו' - צ"ל והוא שזרע כנגד כולם (והכוונה שאפילו נשתבש אופן פה רהה דבורו שאם זרע כנגד כולם לא אוסר את כל השורה לב"ש אפי' היות מאוחה גפנים אבל אם לא זרע אלא כנגד אחדות אינו אוסר רק ה' גפנים בלבד) ~~כנגד~~ כנגד האמצעי ע"ד ב"ש אוסר את כל השורה (פי' אם זמן השורה ויותר מה' גפנים) כו' אם הן זרעים נראין לאחת מהן פוגה אוסרה השורה והשנייה מותרת (פי' ואוסרין הזרעים ג' גפנים לצד הקרוב וב' גפנים לצד הרחוק) ואם לאו הרי שתיהן אסורות (פי' ג' מצד זה וב' מצד זה) ע"ד ב"ה אסור ארבע כו' הזוית ע"ד ב"ש אינו שורה אסורה (פי' ולכך שתיהן אסורות) כו' כו' ע"ד ב"ה אוסר שתים כנגד שתים כו' (פי' בצורה כו' ואם זרע כנגד גפן ראשון שבשורה ה' אוסר שש גפנים והן ג' ראשונים משורה ה' וב' ראשונים בשור' ד' וגפן ראשונה שבשורה ג') זרע כנגד הבינוני שבקרן הזוית (פי' בין גפן ראשונה משורה ה' וגפן שניה משורה ד' באלכסון) ע"ד ב"ש אוסר ארבע שורות (פי' כל שורה ה' וכל שורה ד' לאורך וכן כל שורה 1 וכל שורה 2 לרוחב) ע"ד ב"ה אוסר שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב מכאן ואחת יוצאה זנב מכאן (פי' ב' ראשונים משורה ה' וב' ראשונים משורה ד' וב' זנבות אלו שספק הוא איזה הן וכמבואר למטה) זנבות אי זו הן שלישיות שבראשונה (פי' גפן ראשונה שבשורה ג' וגפן שלישית שבשורה ה' דהיינו גפן שלישית משורה ראשונה לאורך וגפן שלישית משורה ראשונה לרוחב) שניות שבשלישיות (פי' או שהזנבות הן גפן 2 שבשורה ג' וגפן 3 שבשורה ד' שהיא גם שניה שבשלישיות אם נחשוב השורות מאורך מדרום וכו' לצפון) ובעיא זו לא נפשטה ונ"ל שאם הזרע סמוך יותר לשורות הראשונות הזנבות הן שלישיות שבראשונה ואם הזרע סמוך לשורות שניות הזנבות הן שניות שבשלישיות ואם הזרע באמצע כל הזנבות אסורות וכעין שנתבאר למעלה וכל זה הוא מהגר"א והתוספות יו"ט הגהה ובאורים. ואמנם הבנתיב צ"ור).

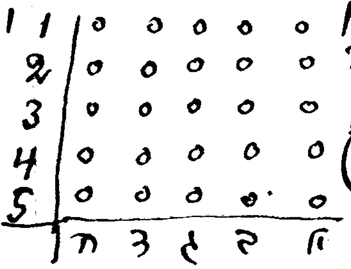

הה ר' יונה בעי נטע ב' כנגד ב' וא' יוצאה זנב ב' כו' - צ"ל נטע ב' כנגד ב' וא'

---

*ירושלמי שם אין תנא פחות מצלות לא ריבה כו' - צ"ל דלא כריב"ב (פי' כמבואר למעלה בכרם שריב"ב היה נוטל וסותם באבן ודורנין ולא עשה פחות) ולא אדחי תנא (פי' שר' צדוק אמר לו שידע את התנא ריב"ב שאין הלכה כמותו אלא פחות מצלות בכרם ובעין זה אף צורת הדמוי פ"ג ה"ו).

ירושלמי כלאים

יוצאה זנב מכאן ואחת יוצאה זנב מכאן (כצורה זו ○ ○ ○ ○ ○) אינה רואה בזוית אחרת נטועה כו' (פי' ורואין אותן כאילו הן מרובע כנגד מרובע ○ ○ אין שאין אומרין רואין אלא כדי לעשות מחמש שש אבל אם כבר יש שש גפנים אין אומרין עוד רואין אפי' לר' יוחנן אלא מוסיף דאלכסון משני צדדים) נטע ג' כנגד ג' ואחת מכוונת כנגד האמצעית אינה רואה כאילו אחרת נטועה כאן וכאילו אחרת נטועה כאן כדי לעשותן כרם גדול וזה כן אינה אומר (עיין פ"ד ה"ג) כו'.

ה"ח עד דאינון תמן (ויימתח תמנו שאולה חוצה לו שורה עשרה. — צ"ל תוכו שורה עשרה (פי' המרובע ג' שורות אסור להביא זרע בינתיים עד שיהיה בין שתי שורות ט"ז אמה כיון מפני שאוסרין פאות משמונה מצד זה ופאות משמונה מצד זה) חוצה לו שמונה (פי' שאם רוצה לזרוע חוץ לג' שורות מצד זה ומצד אחר אינו צריך להרחיק אלא ח' אמות דהיינו ד' אמות משורה חיצונה מצד זה וד' אמות משורה חיצונה מצד אחר) או"ר לעזר כו'

ה"ט דברו מאיר שאין מתחילה נטען מטע ט"ז על ט"ז היה מותר בח' אמות. — צ"ל שאילו מתחילה נטען בפאות מט"ז היה מותר בח' אמות (פי' היה מותר לזרוע בהרחק ד' אמות משורה זו וד' אמות משורה זו ואפי' לב"ש ובחורבנו אף אין ביניהן ט"ז אמה אסור להביא זרע שם)

שם ה"ט אלא כר' ישמעאל דר"י אמר אין עבודה לגפן וחידוש דברי חכמים רובא כו'. — צ"ל דר"י אמר אין עבודה לגפן וחידוש ואפי' תאמר כחכמים רובה כו' (וע' בשערי אליה רבה שנדחק מאוד בפירוש זה לנוסח שלפנינו והרמב"ם כמו כתב שכן דרך ע"ש זה על גדולי האחרונים שלפנינו אחד לומר דברי חכמים ע"ש ואנחנו מצאנו ע"פ רוב שהתלמוד אומר כן על החכמים המתנגדים בחלוקים על היחיד שאלה ע' דרכות פ"ג סוה"ב שביארו סופה ובמכילתין פ"ו ה"ג ומשאות כספ, ומ"ש בשערי אליה של אינו מחוור וע"ש והנה במשנות של אותו: „דברי חכמים ר' יהודה בר אידי בשם רובא" ומשם נשתרבב לכאן ג"כ „דברי חכמים רובה בשם ר"ל" בדרך הירושלמי ובמקור זה במשנות של דר' יעקב בר אידי אמר בשם ר"ל שכן הוא דעת חכמים המתנגדים ע' מע"ש פ"ד ה"ד ובהגהותינו שם)

ה"ו (כ"ד ז') נשתיירו של עשרים גפנים נ"ס תרתי מבגון כו'. — צ"ל נשתיירו של עשרים גפנים נ"ס חדא מבל כל וכן ותרתי מבגון ותרתי מבגון חדא מיבגא כו' (נמצאו שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב כו' לפני כמן (פי' כהאש הכרן ט"ז אמה על ט"ז אמה) אינו וכולו (פי' אלא שצריך להרחיק אמות מכל צד משני צדדין מפנים שאינה רואה כאילו נטועה זנב) שהוא זנב ואין זנב לזנב לפנים כמן אינו וכולו שהוא זנב ואין זנב לזנב לפנים כמן אינו וכולו שהוא זנב ואין זנב לזנב לפנים כמן מהו וכולו שהוא זנב ואין זנב לזנב חדא אמרה נותנין זנב לכרם קטן לעשותו חדא פשיטא שאולתה דר' יונה (פי' דאילו פ"ד ה"ג שאל מהו ליתן זנב לכרם קטן ולעשותו גדול נמצאו שיש מרבע (פי' דבט' שורות הנטועות שמונה על שמונה ישנן ח' אורכים וח' פעמים ח' הן ס"ד) על הרבעים ושמונה נ"ס תרתי מיבגא (פי' מהס"ד אמה ויהיו רק ס"ב שמה והאויר בין כל שורה ושורה שמונה פאות כדינאה אמה) ויהב לון הכא (פי' שמוסיף לג' שורות שברוחב שש בינתן ששה פורין ויהיה רוחב אויר של שתי שורות ח' אמות ושלוש והן בס"ה חמשים אמה כשעור רוחב כרם שהוא נ' על נ') נמצאו שלשים ושתים על עשר חד ופלגא כו' (פי' שיש כאן עוד יותר מנ' על נ' וכ' אמה על מ"ח אמה וגם אמות בקרנות המרבע שמותר לזרוע בהן ט"ז על ט"ז אלא שצריך להרחיק כדי עבודת ד' אמות ונשאר של י"ב על י"ב ואת הן חד ופלגא בינייין שהן י"ב על מ"ח) ויהב רוח ט"ז על ט"ז עבודתו ד' אמות (ע' הגירסא והציור בשערי אליה ואנחנו הוספנו ירון ובאורך) מה אינו עביד לה הכא ועבודתו לתוך כרם שהוא או חוץ לעבודתו

אין תערובתה הוא ועבודתו לתוך בית סאה (פי' אם בעשר גפנים שבמשנתנו המכוון הוא שהגפנים עם עבודה ד' אמות שבסביבותיהן הן בתוך בית סאה ולפ"ז גם בצור דפי' צורה, יש לחשוב ג"כ העבודה סביב) חשבה יתר תלת מאה ותשעין (פי' שהמשוך על המשוך הן 2500 אמה מרובעות וצור דרצ"ל שהוא ס"ד על מ"ח ויש בו 3072 אמה ואחר שנשליך מהן ד' קרנות שכל קרנה מט"ז על ט"ז שהן יחד 1024 אמה ישארו 2048 אמה ונשליך עליהן עבודה סביבן ד' אמות שהן 832 אמה כצורה זו

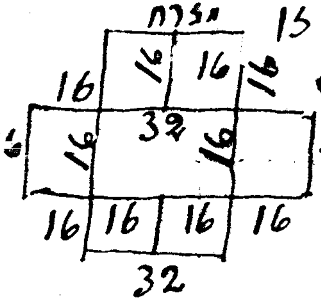

שהעבודה דכל קרן ק"ב אמה דהיינו לצד אחד ט"ז על ד' ולצד אחר מ"ב על ד' שהאחר שמרחיק לצד דרום ט"ז על ד' אין דהרחקה מצד מזרח אלא ו"ד על ~~ב~~ בצפון ובס"ה נ"ב אמה וד' פעמים נ"ב הן תת"ח ועוד יש עבודה במזרח ובמערב ~~דרום וצפון~~ דכל צד ל"ב על ד' שהן קכ"ח ובס"ה רנ"ו ועוד עבודה בדרום ובצפון דכל צד ט"ז על ד' שהן ס"ד ובס"ה קכ"ח אמה, והרי תת"ח ורנ"ו וקכ"ח שהן יחד תתקצ"ב אמה ועם 2048 הן בס"ה 2880 והרי יש כאן ש"פ אמה יותר מבית סאה) ואין תערובתה חוץ לעבודתו (פי' שבמשנתנו הבית סאה הוא כולו בין הגפנים, לבד מעבודתן סביב שאינו בחשבון בית סאה ולפ"ז גם בצור דרצ"ל אין אנו צריכים להוסיף כלום אלא הן רק 2048 אמה) חשבה חסר ארבע מאות וחמשין ותרתי (פי' עד בית סאה שהוא 2500 אמה) ואין תימר דבחוצה כו'.

דף ה"ב א"ר הונא שאתר להבותן ע"ג גפנים. — צ"ל: א"ר הונא שאינן נאסרין בתוך ד' אמות (כה גירסת הגר"א והאור זה שאם זרע בתוך ד' אמות אין הגפנים נאסרין אלא זרע בתוך ששה טפחים אבל הזרעים עצמן נאסרין ~~[illegible]~~ בתוך ד' אמות [illegible]).

שם ולא דמייא תמן כו' רצופין ורווחין אין עליהן שנותי נכרות ברים הבא כו'. — צ"ל: רצופין ורווחין אין עליהן שנותי נכרות (פי' מאחר שנכרו מתחילה רצופין לא נכרו אלא לשלח אל בקרים לפניהם) ~~[illegible]~~ אבל כאן כשבא וזבאן רצופין (פי' ואנו יודעין שם נכרו תחילה רצופין או לא) ר"ש אומר אמר ~~[illegible]~~ גל נפל עליהן ורצפן (פי' שנפל גל על הרבה אנשים חיים ויהרגו במקומן והרי אין זה שנותי נכרות, והא דלא אמר פ"ש שנכרו רצופין משום שאין זה שכיח כל כך כמו גל) ורבנן אמרין מרווחין היו ורצפן ברים הבא מרווחין ורצפן במחלוקת רצופין ורווחין דברי הכל (ובא נגמרה הלכה זו).

שם ה"ג עד שיהא מבריך כדי הוא ועבודתו כו'. — צ"ל: עד שיהא מפסיק כדי כו' בחה"ד מפסיק כדי הוא ועבודתו.

שם בחורש מינקאן אסור דלכן מה אנן אמרין עשרה אסור תשעה לכ"ש. — צ"ל: דלכן מה אנן אמרין מותר ומה לה תשעה משעה אם תשעה מותר עשרה לכ"ש.

שם (ל: א') צריך שיהא שם ג' טפחים עפר אלמעלן. — פי' שתהא קרקע הפנים גבוה ג' טפחים בשאורה זו (באמורה הנה בית קטן עשוי מעפר והשומר יושב בתוכה לשמור וכעין זה בערוך ערך שמר ב' ובירושלמי עירובין כ"ג א').

שם ה"ד מג' ועד ד' הוא מרווח פתוח מג' כפתוח (פי' דהא דתנן גפן שהוא נטועה בגת או בנקע נותנין לה עבודתה כו' ועל זה שאם רוצה לזרוע בתוך הגת או הנקע מרחיק ששה טפחים וזורע ור' יוסי חולק ואוסר לזרוע בתוך הגת והנקע אלא רחב ארבע אמות ואם רוצה

ירושלמי כלאים

לזרוע למעלה על עובי כותל הגת והנטע מרחיק ג״ב שלשה טפחים ואח״כ זורע ואם זה בכלל „ונותנין לה עבודתה" דתנן הכא אבל בזה גם ר׳ יוסי מודה שאינו חולק על ת״ק אלא אם רוצה לזרוע בתוך הנוף והגפן למטה בכה״ג מלשון „לה ודוקא זורע לשם" ותניא בתוספתא פ״ג גפן שנטועה בנוף עומק עשרה ורוחב ארבעה נותנין לה עבודתה למטה פחות מכאן נותנין לה עבודתה למעלה ע״ל וביאור זה שאם הגפן עומד במקום עשרה ורוחב ד׳ טפחים ה״ז מקום חשוב לעצמו ואם רוצה לזרוע למטה מרחיק כדי עבודה שלשה טפחים אם יש שם מקום ארוך וזורע אבל למעלה על עובי הכותל יכול לזרוע בלי שום הרחקה כלל. עיין באלו [illegible] דינהן ואם אין בנוף גובה וד׳ טפחים או שאין רוחבן ד׳ טפחים אם רוצה לזרוע למעלה צריך להרחיק כדי עבודה, והתלמוד מבאר דין זה שאם אין הנוף רחב שלשה טפחים בדי הוא כסותם ורואין את הגפן כאלו עומדת אצל הכותל ומודד שלשה טפחים מתחלת הכותל ואין מצרפין באמצע לו את החלק שבין הכותל לגפן) מג׳ ועד ד׳ משלים (פי׳ שמודד את החלק שבין הגפן לכותל ומשלים למעלה עד שלשה טפחים וזורע) ארבעה זורע מיד (פי׳ דהוי כמו גדר וכמו שנתבאר).

שם במשנה ח׳ האירוס והקיסוס ושושנת המלך וכל מין זרעים כלאים בכרם. — גם הגר״א בשנו גורס כן אבל בסדר המשנה שבבבלי ובמשניות הנוסח „אינם כלאים בכרם", וכן בתוספתא פ״ג: ושושנת המלך מין זרעים ואינם כלאים בכרם, וכה דעת הרמב״ם בפ״ה ה״ג מהל׳ כלאים וכן דעת הראב״ד שם הי״ט וכן עיקר; והטעם מפני שאינם אלו אינם מאכלים פירות הנאכלים לאדם או לבהמה והוי הן כזרעים שאין מגיעין כמותן ואינם כלאים בכרם ואכן איתא למעלה פ״א ה״ו: דבר שאינו אוכל אינו מטמא ואינו כלאים; וכב׳ ברכות כאן ע״ש.

שם ה״ח הגהה דשנו כלאים בכרם ואינם כלאים בזרעים. — צ״ל: כלאים בכרם וכלאים בזרעים (פי׳ דב״ש מסתפקי זה בכלל אם מין אילן הוא או מין זרע ובספק האילן דן בזה דבר לחומרא וכן איתא לקמן פ״ח ה״ה דבכלל באילן לב״ש הוא ספק וכה בבבלי ברכות ל״ו א׳).

ה״ט (ל׳ ב׳) מהו לזרוע בינתיים כמכוונות הן כו׳. — צ״ל מהו לזרוע בינתיים (פי׳ בין גפן עריס בהרחק שלשה טפחים מכל גפן) ככרם הן (פי׳ שדין עריס ככרם שהרי נותנין עריס כדי עבודה ד׳ אמות בכרם) ואת אמר מותר לזרוע בינתיים ר׳ [illegible] עריס כו׳ (ומה שבינתיים מותר ונתבאר למעלה פ״ג ה״ב וגם הנוסח נשתבש כאן בהוספה זו).

בין כנ״ד מעיקר הגפנים מושחין בין כנ״ד מעיקר הגדר מושחין מה בינייהו א״ר ונפתב כו׳. — יש להגיה ולתקן הגירסא וכצ״ל: מה בינייהו היו שם שתי אמות מ״ד מעיקר הגדר מושחין ואינו אוסר ~~מ״ד מעיקר הגפנים מושחין אוסר~~ ואם שתי אמות מ״ד מעיקר הגפנים מושחין אוסר עד שתי אמות [illegible] גירסת הראב״ד בפ״ח ה״ג מכלאים) ר׳ יונה בעי היו הכרתין נועצין מרצתן ומג [illegible] מרצתן חוץ לד׳ אמות מ״ד מעיקר הגפנים מושחין ניחא ומ״ד מעיקר הגדר מושחין עד מקום שהחוט כלה אסור והשאר מותר (פי׳ שבין הגפנים שחוץ לחוט מותר לזרוע בהרחק של שלשה טפחים או שאין חולקין את העריס ומאחר שבין הגפנים שבפנים אין זורעין ה״נ בין הגפנים שבחוץ) א״ר יוחנן ר׳ יוסי כו׳.

על גבי פיטה שהיא מוקפת עריס (פי׳ שהגפנים נטועים בתוך הגנה [illegible]) אם יש בה אלא בוצר וסלו מכאן כו׳ (פי׳ דאלו בוצר וסלו הן שתי אמות כמבואר למטה ואז יש בתוך העריס אויר אלא רוחב ד׳ אמות ונותנין לעריס כדי עבודה שלשה טפחים מכאן ושלשה

טפחים מכאן ונזרעו את המותר).

שם והכין ר' יוחנן בן נורי דהכא. — צ"ל: נחתן (פי' וזה) רובא בהכא (כן הוא בפירוש הראב"ד עדיו שם).

שם ר' יהודה בשם רב הלכה כר"ע. — פי' דרב פוסק בחו"ל שהיה מקומו של רב כר"ע לקולא, וכן לעיל סופ"ד דפסק ר' חייא בר אשי בשם רב הלכה כר"מ ור"ש לקולא, היינו נ"כ בחו"ל דומיא ור' יעקב בר אידי בשם ר' יונתן כלל ואמר דלאו דווקא בשתי מקומות אלו בלבד הלכה כדברי המיקל בחו"ל, אלא בכל מקום הלכה כמיקל בחו"ל, ובזה מיושב מה שמקפק בשנות אליהו. כאן ע"ש.

שם ה"ב רשב"ג ר' יונתן בשם ר' ליעזר הקומם כו'. — צ"ל: בשם ר' ליעזר בן יעקב הקומם כו' מה טעם. מרוחק הוא. דברי חכמים? עד שיגביה מן הארץ (וכה בשבועות סופ"ג [illegible]

שם (ה"ג) ר' חנינא אמר באוכף לוכסן (פי' דהאי דתנן בצורך ד"א בכותל ומטה מעשרה טפחים ה"ז חייב היינו אע"פ שאין ד' אמות שלמות מקום שעומד ולצד הכותל אלא שיש מקום שצריך עד המקום שבו צריך בהכותל ד' אמות באלכסון כגון שצריך מסמוך לכותל עד ד' טפחים והגיע לכותל במקום שהוא גבוה מן הארץ ט' טפחים ואם יהיה האלכסון ד' אמות אע"פ שמטה הארץ פחות מד' אמות ה"ז חייב) ואין סופה לירד (פי' למטה בארץ והיה צריך למדוד ד' אמות בארץ ולא באלכסון).

שם ה"ג (ה"ד) חנינה אמר משלשה ועד ארבעה הכין מרכנותא פחות משלשה כסותם (פי' דהא דתנן במשנה ה"ד הבדן שבו נקבות הרבה שר' יהושע אמר תחת הקורה הזו אסור והשאר מותר ואם אין בין קורה לקורה ג' טפחים בקורה אחת הן וכולן אסורין) מג' ועד ד' משלים (פי' שאם יש בין קורה לקורה מג' טפחים ועד ד' ה"ז צריך להרחיק ששה טפחים מן הקורה הזו ומשלים לעובי הקורה הסמוכה עד ששה ונזרע תחת השאר וכ"ש חבות ורחב הקורות ובאופן זה הן דברי' ר' יהושע והא דאמר והשאר מותר היינו אחר שמשלים עד ששה בקורה הסמוכה) ארבעה נחת הוא להדא (פי' שמאחר שיש בין קורה לקורה אויר ד' טפחים שהוא מקום חשוב לעצמו ה"ז מותר לזרוע מיד מתחת שאר הקורות בלי שום הרחקה כלל ובאופן זה לא היה ר' ישמעאל מסתפק וכעין זה יש לעיל פ"ה ה"ד) עד הכן (פי' עד כמה הוא אסור להביא זרע תחת המותר בקורה אחת או אפי' בשאר קורות אם הן סמוכות לה בתוך ששה) כו' עד ארבע אמות (פי' אבל אחר מכאן אינו בטל ע"ג גפן ומותר לזרוע תחתיה) כו'.[1] אם היו שתי סיפורות מותר (פי' דאע"פ דבי' קורות סמוכות זו לזו בתוך ג' דינן בקורה אחת ושתיהן אסורות היינו מפני ששתיהן ועומדות מצד אחד אבל שתי הסיפורות אפי' סמוכות זו לזו בתוך ג' וגפן מודלות על אחת מהן מותר להביא זרע תחת השנית).

שם ה"ד חינגא ותני ופליג אם היה דרכו לפסוע כו'. — צ"ל: א"ר חונגא אם היה דרכו לפסוע אסור (פי' דהא דתנן תחת קורה זו אסור והשאר מותר היינו בשאין ענפיהן מתעדרין יחד אבל אם היו הענפים מגיעין מקורה אחת לחברתה בקורה אחת הן ואסורין) ותני כן (ותוספתא פ"ג) רשב"א אומר אם היה מפסיע בין קורה לחברתה הרי הן בקורה אחת (כה בתוספתא שם).

שם ה"ד צרור עולם צריך חיזוק צרור שעה אינו צריך חיזוק. — פי' אפי' נימא כתנא דאחלוף היינו טעמא דצרור עולם דרכו לחתך כל הקורות החמרי סביב כדי שיהיה שוה ויפה וזה גמר מלאכתו וכל זמן שלא גמר מלאכתו ה"ז טהור אבל צרור שעה אין דרכו לחתכו סביב ולכך טמא מיד שאינו חסר עוד מלאכה.

שם ה"ה ליות הבא פוגעה על ר"ל דר"ל אמר כו' (פי' דהא דתנן במ"ז בפיסקי ערוס שאם יש שם

---

[1] ובספרים מה שאומר לפנינו "ר' אחא ר' חיננא בשם ר"ל עד שש אמות" הגירסא הר"ש בפ"ב "מג' עד ששה טפחים" ונוסחא משובשת נזדמנה לו.

ירושלמי כלאים

שמונה אמות לזה ויבוא צריע לשם פליג על ר״ל דלדידיה אין אפשר שלא יהיה שם אלא״ ד׳ אמות דהוא בין גפן לגפן אינו פחות מד׳ אמות וכיון שנחלק גפן אחד בונעים הרבה באופן שהן דוקניים שהן ח׳ אמות ועוד מקום הגפן כל שהוא והנ״ל יש כאן ח׳ אמות וכ״ש) אחר ה׳ שמונה אמות וכל שהוא (פ׳ והוא דרבנן ח׳ אמות לזה ויבוא צריע לשם היינו שיש שם שמונה אמות וכל שהוא ובמשהו לא דק) ואמר לה תניינה כו׳ ועוד טפח (פי׳ והנ׳ ח׳ אמות ועוד דפסקו ערוס היינו ח׳ אמות וטפח וכ״ה בתוספתא פ״ד) והא רובה צובחר (פי׳ דהא דאמרתן דח׳ אמות דהכא לא דק היינו שהוא ח׳ אמות ומשהו וא״כ אמאי שנינן ברישא ״אך יש שם שמונה אמות ועוד״ לא ויבוא צריע לשם היינו אמרין דהיינו שמונה אמות וטפח וגם לא היה יכול לשנות דסיפא ״שמונה אמות ועוד״ ואפי׳ היה שונה ברישא שמונה אמות ומשהו יש לטעות ולומר דמשהו היינו טפח וצ״ל ״ועוד״ היינו וא״כ מטפח) כו׳.

שם והא שהוא דקרן זוית ארבעה טפחים כדי מקום. —פי׳ הא דתנן במשנה ח׳ ערוס שהוא יוצא מן הכותל מתוך קרן וכלה כו׳ שביאורו שהיו שם שתי מחיצות מצד מזרח ומצד דרום כצורה זו

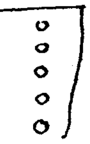

ואצל המחיצה הדרומית נטועות ה׳ גפנים כדין ערוס אצל הגפן סמוך לקרן רחוקה ממחיצה מזרחית יותר משלשה טפחים זה דקרן זוית ששה טפחים מן הגפן החמישית כדי עבודה

החמשות המוקפות נותנין לו לערוס וזורע השאר באורך הכותל הדרומית וכן בצד מזרח באלו לא היה אלא מחיצה דרומית בלבד, ואין אין שם אלא ששה טפחים מן הגפן החמישית שבקרן עד מחיצה מזרחית אסור לזרוע בקרן זה כנגד מחיצה דרומית וכנגד מחיצה מזרחית עד שירחיק ששה טפחים מן הגפנים ולצפון והשאר מן המחיצה המזרחית מותר לזרוע ועל אמרינן הכא והא שיש בין גפן חמישית למחיצה מזרחית ארבעה טפחים כדי מקום, אבל אם אין שם ד׳ טפחים צריך להרחיק מן הגפנים לצד צפון ד׳ אמות ואסור מותר לזרוע לצד מחיצה מזרחית שדין מחיצה זו כמו נגד הערוס שמרחיק ד׳ אמות.

שם הנ״ל שמעון בר בא בשם ר׳ יוחנן עד מקום שהוא נראה. —צ״ל: עד מקום שהוא נעמד (ופירוש ״נעמד״ כמו נעמד ונכווץ כמו דעמחבין בפ״ה הנ״ה וא״כ שהוא נעמד ומפוסל״ וכו׳ אש״ש ובשבת סו״פ, ודברי ר׳ יוחנן נאמרו על הא דתנן במשנה ט׳ הפרח היוצא מן הערוס כו׳ כנגדו אסור, ואמר ר׳ יוחנן שמודדין את הפרח כמו שהוא נכווץ ואע״פ שהם היו מושכין ומותחין את אלו הפרח היו מתארכין ומתגדלין אין לך אלא כמו שנפלה עתה לפנינו).

צ״ל הנ״ל (ל׳ ז׳) אמרי לך מומר מחרישה מאלכות מן הצד. —צ״ל: אמרית לך מומר מחרישה אינה מאלכות מן הצד (פי׳ בתמיה דודאי דרך המחרישה להוליך באלכסון)!

שם הדא דתימר בהדין צלמה ברם כו׳. —צ״ל: בהדין צונמא (פי׳ קרקע קשה כסלע וכן בב״ק רפ״ב תנו בצונם מותב) ברם בהדין רכובה מתפתמות היא (ועיין זה הערוך ערך דוו״ סימן רצ״ה).

שם בבה דתימר בשוון הראשון נראות כו׳. —צ״ל: הדא דתימר בשוון הראשון ורואות אבל אם היה הראשון נראות ניתן ששה טפחים כו׳ (פי׳ דהא דתנן המבריך את הגפן אם אין עפר ע״ג ג׳ טפחים לא יביא זרע עליה אבל אם יש ע״ג ג׳ טפחים מותר לזרוע עליה היינו דוקא בשוון ראש הענף שהבריך נראה לחוץ אבל כוון מכוסה בעפר ואע״פ שמצד אחד הענף מחובר לעץ והוא נראה מ״מ ניכר לעין שאינו אלא ענף מאחרת רחוקה מכאן ואינו גפן לעצמה אבל אם ראש הענף נראה מתוך העפר

לחוץ דגפן אחרת היא נטועה וצריך להרחיק ממנה ששה טפחים).

שם ה״ג הדא אמרה כרם גדול שנטעו ח׳ על ח׳ אין לו מחול כגון ט״ז על ט״ז כו׳. — צ״ל: כרם גדול שנטעו שמונה על שמונה עד מטע ט״ז על ט״ז אין לו מחול אין תאמר יש לו תוכו אסור ואינו מקדש (פי׳ כר׳ לעזר דאמר לעיל פ״ד ה״ח ופ״ה ה״ה דמשמונה ועד ט״ז אסור ואינו מקדש ויתר מששה טפחים) חוצה לו לא כל שכן (פי׳ וכיון שאינו מקדש חוצה [illegible] אינו מחול).

שם ה״ד (ה״ה א׳) רשב״ל אמר נסיה דרא ועבד עובדא דכוותיה מן הדא המסכך כו׳. — וש להחליף הגירסא וכצ״ל: רשב״ל אמר נסיה דרא מן הדא המסכך כו׳ ר׳ יעקב בר אחא בשם ר׳ אבונה המאכיל בו כנעשה שכיר (פי׳ מאחר שמאכילין אותו לעבד במעשרות ושואלין בעצתו ה״ז נהנה וכנעשה שכיר הוא) רשב״ל אמר נסה דרא ועביד עובדא דכוותיה (פי׳ בתמיה דברי חכמים חולקין על ר״מ ולמה עשה כיחיד) רו״ר לא אמר כן כו׳.

שם אבל המסכך את גפנו של חבירו על תבואתו כל עמא מודין שהאוסר נאסר. — פי׳ דמאחר שהתבואה נאסרת אבל שיכול לאסור את שלו דסיכוך הגפנים של חבירו על תבואתו לסכך גם הגפנים האוסרין נאסרין, אבל המסכך גפנו ע״ג תבואתו של חבירו למ״ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו שאין התבואה נאסרת גם גפנו אינה נאסרת לר׳ לעזר כיון שאין דבר מסכך על הגפנים מלמעלה אלא שר׳ יוחנן אוסר את הגפנים משום קנס.

פ״ח ה״א (ה״ב׳) על דעתיה דר׳ יונתן כתיב שדך לא תזרע כלאים לאי זה דבר נאמר לא תזרע כרמך כלאים בהמה דא״ר הילא כו׳. — צ״ל: על דעתיה דר׳ יונתן לאי זה דבר נאמר לא תזרע כרמך כלאים (פי׳ דלדידיה את „כלאים" מותבת משד״ך לפי זה שיהא דכתיבה לרבות שני מינין דוקא כמבואר לעיל) בהמה דא״ר הילא כו׳ (וזה שבינתיים מותב ונשתרבב מלמעלה)

שם מה עביד לה ר׳ יוחנן שני דברים הן ושני דברים יצאו מן הכלל חולקין. — צ״ל: ושני דברים יצאו מן הכלל אינן חולקין (פי׳ שיהא חייב על כל אחד ואחד) ואית ליה לר״ל שאינן חולקין ואית ליה לחלוק כו׳ (וע׳ בסנהדרין פ״ז ה״ה נוסח אחר בזה).

שם על דעתיה דר׳ יוחנן מותר לחפור כו׳. — העיקר כגירסת ק״ע בשבת פ״ז ע״ש וכספרא ר״פ בהר מפורש דמותר לחפור בורות שיחין ומערות.

שם אית תניי תני שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך אית תניי כו׳. — צ״ל: אית תניי תני (פי׳ דאיכא בסוף הברייתא שמעלה: יכול יהא לוקה על התוספת) תלמוד לומר שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך אית תניי תני (פי׳ ג״כ בסוף ברייתא הנ״ל) ת״ל שדך לא תזרע כו׳ ושש שנים תזמור כרמך מסייעא לר׳ לעזר (פי׳ דמוכיח מן הכתוב דכל שש שנים כולן מותר לזרוע ואפי׳ בשתי פרקים) ת״ד שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור מסייעא לר׳ יוחנן (פי׳ ~~דמעשים~~ מן הכתוב שאינו אוסר אלא זריעה וזמירה בלבד ולא חרישה) מתני׳ פליגא על ר׳ לעזר כו׳.

שם ר׳ זעירא בר חייה בר אשי בשם כהנא. — צ״ל: ר׳ זעירא רב חייה בר אשי כו׳ (וכה הנוסח בסנהדרין פ״ז ה״ה).

שם ה״ג (ה״ג׳) כמאן לדעתה היא מהלכת. — פי׳ שהרי הוא עומד מרחוק ואינה רואה אותו.

שם ר׳ יצחק בר נחמן בשם ר׳ הושעיה הלכה כדברי התלמוד. — ע׳ היטב בבלי כתובות ק״י ב׳.

שם מודים חכמים לר׳ יהודה בסוס בן סוס בן חמור עם חמור בן חמור כו׳. — צ״ל: מודים חכמים לר׳ בסוס בן סוס עם סוס בן חמור (פי׳ בסוס בן חמור נדמה כגון שחמור ילדה מין סוס מעצמה ולא מחמת כלאים) וחמור בן חמור עם חמור בן סוס (פי׳ ג״כ בנדמה) שאסור (פי׳ דאע״ג דס״ל לרבנן:

ירושלמי כלאים

כל מין פרדות אחד מ"מ הבא לזה שאמרינן כל מין בצורת סוס או כל צורת חמור אחד והטעם משום שאין מבחינתן שום הבדל בין מסוס והשני מחמור, וברמב"ם פ"ה [illegible] דנצמה מותר עם אמו דהולכין אחר המין [illegible] שממנו נולד ואין הולכין אחר הצורה והפך כמו אע"פ שצורה אחת הן מאחר שמשני מינים באו אסורין זה עם זה) ר' חגיי ר' זעירה בשם יוסי בני עזים ובני רחלים אסורים זה עם זה דלא כן מה נן אמרין מותרים זה עם זה אלא על בן עז עם עז בן רחל ורחל בן רחל עם רחל בן עז (פי' כלאים בנצמה).

שם ההא וכו' עכני אמר בר נש דטור הוא והוא חיי מן טבוריה כו'. - ופה כתוב בספר הברית והמצוה (פי' שאילו סימן י"ג) שזה מין מאות האדם ועיקר חיותו בטבורו, הוא אותו מחובר בארץ כ"ש הר"ש מפי השמועה שהיא נכונה והם אותם מן החיות הטורפות שהיו מצוי במדבר (פ' אות י"ב) שמצבע כלי אדם לגדול כמות שבן אותו שם. כו ויש דברים מרבים הרבה כגון מגדלי קופות וחתולות וחולדות הסנין ואדני שדה וכלב הים.

שם הירודות והנעמיות הרי הן כעוף לכל דבר. - כמה הנודע ירודות ונעמיות בלשון הראשונות הן תנים ובנות יענה בלע"ז, ובירושלמי כמו מבואר דירוד הוא מין עוף וכפרש"י בסנהדרין נ"ט ב' וכ"כ בחולת חור סימן נ"ב דתנין הוא שם עוף מכבדי אדם (ולהוצאה מפרשו ישעיה ל"ד י"ג שהוא מין חיה רעה וגם יש ממפרשי המקרא שכתבו שהוא מין נחש), ואולם לא הודיעו לנו איזה עוף הוא, ונשער שהוא עטלף שבעופות (ויקרא י"א י"ט) שעליו כתיב (איכה ד' ג') גם תנים חלצו שד הניקו גוריהן, ומבואר שהתנים הן מין עוף המניק ויש לו דדים ואין בכל העופות מין כזה חוץ מעטלף וכדאיתא בבכורות (ז' ב') וכל המטיל בצים אינו מניק חוץ מעטלף שאע"פ שמטיל בצים מניק. ופרש"י שם שהוא קלבא שורך דומה לעכבר ויש לו כנפים ע"כ והוא מכונה בלשון לע"ז עכבר הפורח, ואין זה מצוי בחורבות ובמערות ~~ובלילות~~ וביום אינו סובל את אור השמש ולכן אינו יוצא מקנו אלא בלילה וכמו שאמרו בסנהדרין (צ"ח ב') משל לתרנגול ועטלף שהיו מצפים לאורה אמר תרנגול לעטלף אני מצפה לאורה שאורה שלי היא ואתה למה לך אורה. ופרשו עטלף קלבא שורך בלע"ז ואין לו עינים (ופלא שבפרות ויקרא י"א י"ח כותב רש"י על התנשמת שהוא קלבא שורך וכ"כ בחולין ס"ג א' ואתר פלא שבשבת ע"ח א' ד"ה דמה כתב רש"י דעטלף הוא שקורין טלפא שהרי ויקרא שם וכן בחולין שם פרשו דתנשמת שבשרצים היא טלפא אבל עטלף הוא מין עוף וכמו שנתבאר) ומכונה עוף זה בשם עטלף מחובר משתי מלות עט-אפל דהיינו שמעופף באפלה ומאופל נעשה עטלף (וכ"ש בערוך ערך חלף ה' שיש הרבה דברים הפוכים) ונראה גם כן תנים מפני שדרכו לצעוק וקולו כילד בוכה מלשון (שופטים י"א מ') לתנות לבת יפתח, ובלשון ארמית נקרא ירודא הוא ג"כ מענין זה כדכתיב (תהלים נ"ה ג') אריד בשיחי וכתוב (מיכה א' ח') אעשה מספד כתנים ותנים הוא שם רבים וביחיד יש לומר "תן" כמו אבל מתנים לשון רבים ויאמרו בלשון יחיד "תנין". ותרגום תנינה תנינה, ופעם אחת נמצא תנים במקום תנין (יחזקאל כ"ט ג') ולכך תרגום יונתן שם תנינא דהיינו תרגום תנין והוא מין דג שיש לו קשקשים הנזכר ביחזקאל שם.

והטעם שהוצרכו לפרש פה שהירודות והנעמיות דינן כעוף הוא מפני שכנפי העטלף אינם כנפי שאר העוף כי גם שתי כנפיו של העטלף כמו שתי רגלים הן הן דאותן יש בה כף כמו ה' אצבעות וגם יש בה כמו אצבע גדול עם ציפורן גדול ויש בין כל שתי אצבעות עור רחב כעור משך בין האצבעות שברגלי האווז וגם אין בכנפי העטלף שום נוצה ושער וכשעטלף עומד הוא סומך גם על כנפיו כאלו עומד על ארבע רגליו, וגם נודע כי הנעמיות אינן נכללות לעוף באמור כשאר העופות לכך צריכין היו להודיענו שגם הירודות והנעמיות דינן כשאר העוף.

ירושלמי כלאים

שלשה ספרים הן כו׳ — בבבלי מנחות [ ] יש עוד ספר מרושרש לב״ש ונשמט בירושלמי כאן.

פ״ט ה״ג (ל״ב ב׳) ר׳ נחה בר סבה ר׳ יוחנן בשם ר׳ זעירה. — צ״ל: ר׳ נחה בר סבה ר׳ יונה בשם ר׳ זעירה (כה״ה בזוהר זרוע הל׳ סימן רצ״ב וכן הערתיך בר״ש כאן [illegible] שם (ל״ב א׳) מה תולעת דבר שיש בו רוח חיים אף כל כו׳. — פי׳ דתולעת שני הוא מן התולע שבהרים (תוספתא סוכה) וארגמן נצבע מדם מין צפרדע שבים (שמכונה בלע״ז פורפור [illegible]) והמלכים הקדמונים היו לובשין בגדים הצבועים בצבע זה וגם דימוהו עוד [illegible] הפיספורים בגדי ארגמן ועי׳ בקונטרס הרוכלים לבעל תפארת ישראל ריש סדר מועד סימן ג׳.

שם ר׳ הלל בי ר׳ וולס היה לו בגד בלי ריבוא והביאו לרבי ומצא בו כלאים כו׳. — צ״ל: והביאו לרבי והיה עליה עד דהוה מבדק ומצא בו כלאים ושרפו (עי׳ בבלי גיטין נ״ו א׳) ר׳ חנא היה לו בגד בל׳ ריבוא ומצא בו כלאים והביאה לר׳ חייא בר אבא אזל צבעה למיתה אר׳ חגי ר׳ שמואל בר׳ מיישה מהלך מבו צרה (פי׳ שדרכו היה לעבור ד׳ בגדים יחד ואפי׳ בכלאים עי׳ פרה פ״ב מ״ט ופשוט ג״כ שהבורסי היה גוי) ומייתי עליה עשרה חייטין (פי׳ שהחייטים בקיאין בחוטי צמר ופשתן והוא חשש שמא נשארו בהן מקצת חוט מהכלאים) ומפשפשין ליה.

[illegible] גדול צעירה גדול כבוד הרבים שהוא דוחה כו׳. — פי׳ ואפי׳ ל״ת של תורה דוחה כמבואר בברכות [illegible]

שם הל׳ והוא מפנה על מגו ואינו יודע משום כלאים בלא יגבון. מאמי. — פי׳ דהא דתנן במשנה ד׳ לא יתן המרדעת על כתפו כדי להוציא עליה את הזבל היינו הוא מפני שמכוין שלא יטנף את גופו ודוגמא כש בתוספתא רעיה שם שמכוין שלא יטנף את בגדיו בזבל דבזו בפני מושבו שהי׳ כבמשמר הכה, וכן ברוש פירקין אמרו אין לו אלא דבר שאין מהנה את הגוף ועוד שדרך ליתן מרדעת על הכתף כדי שלא ירגיש קושי המשא [illegible] את הזבל (עי׳ שביעית רפ״ג) והרי זה הנאת הגוף.

שם א״ר יונה לר׳ [illegible] ולמה לא אלא מלה מסלקתה כו׳. — צ״ל: ולמה לא אמר לך מלה [illegible] (פי׳ למה לא אמר לך ר׳ בון בר חייא דבר שאין עליו תשובה) אלו אמר לך דלא כך אסורה בהנייה (פי׳ דמטפחת של ס״ת אסורה בהנייה) מה הוה לך מימר ליה [illegible]

שם הל׳ (ל״ב ב׳) חיוורין חפותין. — פי׳ חפויין מצומצמין (כן מובא במדרש שמואל רפ״ג) [illegible] בבגדיו [illegible]

שם הל׳ (ל״ב ב׳) אזיל ליה דברעון לגו פפתה. — בתשובות פ״ה הג׳ המוסף לגו פתחה [illegible] ט״ס ונכון במלה אחרת לגולבתה״ וכה״ה במדרש קהלת פ״ט אות ו״ז ולגולבתה היא את [illegible] המוכה לציפורן וכן אמרו בב״ר סופ״ צ״ח דגית החמר הוא גולבתה דציפורן, ו[illegible] סופה מטין הוונה בחולין גופתה דציפורן נראה שהוא גולבתה דציפורן (ועי׳ מ״ש בשבועות פ״ו ה״ה) שוב מצאתי בספר תבואות הארץ פ״ג עד ק״ד (דפוס ירושלים) שגם הוא כתב כן.

שם (ל״ב ג׳) ארץ שמתיה חיין תחלה לימות המשיח כו׳. — שמתי א״י יחיו בתחלת ימות המשיח שיאריכו כמה שנים (עי׳ בבלי סנהדרין צ״ט א׳) והמלך שני משיח (כלשון בר״ה פ״ב) אבל מתי חו״ל לא יחיו עד שיתחדש העולם הבא ואז יהיה יום הדין הגדול ולבסוף מסופקין דגם צדיקי חו״ל יתגלגלו במחילות לא״י ויחיו בתחלת ימות המשיח ובעוה״ב יהיה תחיית המתים לכל אדם, ואמרו בתנא דבי אליהו רבה פ״ה תחיית המתים [illegible] להקב״ה לימות בן דוד כדי ליתן שכר לאוהביו וליראיו וכן תחיית המתים להקב״ה לעוה״ב כדי ליתן דין וחשבון.

שם ז׳ ימים סובבין את הארץ ושבעה משום רבינו כו׳. — עי׳ בבלי ב״ב (ע״ד ב׳) ז׳ ימים אלו בשמות שמות והעירו בנוסח הירושלמי (ועי׳ בר״ס ב״ב שם), והנה מצינו עוד בדה״ו (ב׳ ב׳ ט״ו) יש

חוצץ פלוני צדר לית להון [illegible]. — פי׳ שמשניות והברייתות אלו הם להשבון אליבה דרבעון ואין הלכה כוותיה ועוד זה בערלה פ״ג [illegible] חג״י רשתיה [illegible] ועי׳ סוכה פ״ב [illegible] ר׳ [illegible] והרבה כוותה [illegible] וכן הירוש [illegible] ע׳ חגיגה פ״ב [illegible] פלוני על [illegible] ועי׳ יבמות פ״ג [illegible] וגיטין פ״ג [illegible] פ״ג ה״ב. ורמב״ם [illegible]

ירושלמי כלאים

יפו, (ונזכר ים יפו גם בספרי ברכה פיסקא שנ"ג) וכן ים פלשתים (שמות כ"ג ל"א) וכן ים האחרון (דברים י"א כ"ד) ושלשתם הם כינויים לים הגדול (ור' בחיי כתב דשמות כ"ג ל"א דים האחרון הוא ים סוף וזה פלא) ויש עוד ים הקדמוני (יואל ב' כ') וכן ים הערבה (דברים ג' י"ז) ושניהם הם כינויים לים המלח שהוא במזרח א"י וגבולים (בדברים שם) ים הערבה ים המלח, וע' ירושלמי שקלים פ"ו ה"ב וכן בתוספתא סוכה פ"ג שדרשו הערבה זה ימה של טבריה נראה דבין ים המלח ובין ים טבריה מכונים ים הערבה (ותמוהין דברי רשב"ם ר"פ דברים שכתב דים הערבה הוא ים סוף) ויש עוד (ביהושע י"א ה') מי מרום והוא נהר גדול סמוך [illegible], והוא ימה דסמכו וע' שקלים שם דימה דסמכו הן מים מתוקים, וים כנרת (במדבר ל"ד י"א) ובלשון חכמים ים גנוסר והוא עצמו ים של טבריה כי הים הזה סמוך לטבריה אבל ים סוף לא נמנה בין הימים שסובבין את א"י מפני [illegible] [illegible] הסובבין את גבולי א"י שנחלקה לשבטי ישראל בפי משה ואין ים [illegible] עוד בגבולים הללו אלא שהוא הגבול הדרומית לערבה לבד (בשמות כ"ג ל"א) אלא שמצאתי בדרשה לר' סעדיה גאון שנעתקה מלשון ערבית (וינא תרכ"ח) על עשרת הדברות שכתב בדבור ד' ז' ימים ברא הקב"ה ומכלם בחר את ים סוף (ולשון בערבית "קלזם" ובגוף המתרגם [illegible] הסמוכה ים סוף מכונה בלשון ערבית "קלזם") כו' ובו הראיות לעמו את [illegible] ע"כ ואינו יודע מקור לזה ובפרקי דר"א פ"ח מצאתי בלשון אחר ז' ימים ברא הקב"ה ומכלם [illegible] בחר אלא ים כנרת.

שם (ל"ד ד') כ' דכינורא ור' לעזר הוון מטיילין באיסטרין כו' – כפי' הנראה היה מקום ר' אלעזר בטבריה שהרי היה תלמיד מובהק לר' יוחנן שהיה יושב בטבריה וכן ר' צעירא [illegible] ציפורה בבלי) שהוא חשב בטבריה (בבלי [illegible]) התפלל לבל ימות ר' אלעזר בימין ויבוא עלון [illegible] (בבלי [illegible]) וכן מפורש [illegible] עד כ"ד [illegible] הוא מהלך בפולו שהוא [illegible] וכה בתנחומא פ' ויחי סימן ג' ובפ"ג ל' והגיה כאן "באיסטרין" בבליא (וכה הנוסח בערוך ערך) ואוסטדין הוא מקום שהאנשים נוחים עם שוורים כבדרך הרמאים באותו זמן ומבואר בעירובין פ"ה ה"ו שסמוך לטבריה היה "אוסטדין" (ובפסיקתא רבתי פסקא א' אומר אין הנוסח "הוון מטיילין באולפס" ובדור הוא שכתוב "באוסטדין" שנשתבש בפסיקתא נעשה "באולפס" כי בפסיקתא מובא ענין זה כפי סגנון הירושלמי ע"ש) ומזה יש להוכיח שהירושלמי נתחבר בטבריה ושם נודע לכל שהאוסטדין היה חוץ לעיר אבל המדרשות שנתחברו במקום אחר השמיטו את האוסטדין וכתבו במקומו שם העיר, ומצאתי עוד בפסיקתא רבתי באחר הוא כד הוון עיילין באולין דקיסרין דסדרה רבה הוו מדליקין עליהו נרות כו' ומבואר בשבת פ"ו ה"ב [illegible] דסדרה רבה היה בטבריה ומשום שהירושלמי נתחבר בטבריה אמרו שם "באותה דסדרה רבה" והיה ידוע שזה היה בטבריה אבל באותן [illegible] בב"ר פ' ל"ג אותה אגדה עיילין הוון זו לאו גרסה בהדא ביטוטא דטבריה והוון בודינו נרות כו' ומפני שהמדרש נתחבר בעיר אחרת כמו שנתבאר הוצרך לפרש ביטוטא דטבריה, וע' עוד ראייה לזה במגילה פ"ג ה"ב (כמ"ש בהערות שם) ועוד בא הראיה [illegible]
[illegible]
[illegible]
התם [illegible] בגון צור וחברותה קיסרין וחברותה הדא אמרה בחוץ הים שמאבינש הים. – [illegible] אמרה מחוץ הים ומאבינש הים (פי' שמאבינש הים הן המקומות הרחוקין הרבה מאוד משא"כ צור וקיסרין הקרובין לים) וכן בגיטין פ"א סוה"א משמע דקיסרין אינה ממדינות הים, ומזה מוכח דתרתי קתני מחוץ הים ומדינות הים.

[illegible] אחרין דצבין עמרה אן גו (פי' [illegible]) תבור בפשוטו מניחין בתרגום צמר על מקום הפרסה כדי [illegible] רגל אבל אין תופרין את [illegible] דבק אין בו משום כלאים) בהדא דר' צעירה כו'

בקדמוניות היהודים ספר י"ח פ"ב שאנטיפס בנו של הורדוס שבנה את העיר טבריה בנה בה

דלא יחוש ליה מסאנה בכיון אלא בפלוגה (פי' שהיה דרכן להדביק את הצמר בדבק להמנעל לכך אסור).

שם ר' זעירא מפקד לר' אבא בר זבינא. — בראבן סימן קנ"ג העתיק: בר צמינא (ונכון הוא כי הוא היה תלמיד ר' זעירא (עי' מש לעיל דא') אבל ר' אבא בר זבינא לא מצינו לו חבר, והירושלמי וסה"ד לא הכירוהו).

שם הל' ר' חנינא אמר עד יחוט כל סיטרה. — פי' דברי ר' חנינא ונאמרו על הא דתנן בשבת פי"ג מ"ב בין לה מלמטה והתופר שתי תפירות וה"ל לר"ח דכל תפירה ותפירה היא מהולכה והבאה.

שם עשה שני רכושיה לצד אחד מארתם עד יחוט ויסוך כו'. — צ"ל: מארתם עד יחוט ויסוך ויחוט ויסוך (פי' ואין צה בכל הלשון „עשה שני רכושיה לצד אחד" דהיא בהולכה והבאה אחת ג"כ שני רכושיה לצד אחד) והתני ר"ח עד שישלש מארתם עד יחוט ויסוך ויחוט ויסוך ויחוט ויסוך (פי' וה"ל לומר עד שישלש כדי שלא נטעה בדבריו) אלא הכין והפוך (פי' דשתי תפירות הן הולכה אחת והבאה אחת).

שביעית

פ"ה ה"א (ל"ג ע"א) ר' יוחנן בעי לה כן תנינן כו'. — צ"ל: ר' יונתן בעי כו' (וכה בשבת פ"א ה"ב).

ה"ב (ל"ג ע"ב) רב אמר בעשוין זובר. — ע' מ"ש בפאה פ"ב ה"ג (לעיל דף 24).

שם הל' אר' יוחי [illegible] תנינן דרבעה ג' אילנות כו'. — צ"ל: אף אנן תנינן דרבעה (פי' והוא רבותא) ג' אילנות כו' וחורשין כל בית סאה בשבילן (פי' ומשנתינו הוא זו ופירוש חורשין כל בית סאה עד העצרת כדין ג' אילנות במשנה א' ה' ועי' ר"ש ורא"ש ותוי"ט).

שם הל' ורבנן דקיסרין אמרין אף הבא מרבעתא. — פי' המנהג שלא להקיז דם בימים ידועים בשנה משום חשש סכנה ע' בבלי שבת קכ"ט ב'.

שם תני נטיעה מאן עשר כו' נטיעה שהיא נראית כצנינה את מונה לה כצנינה ואת אמר כו'. — צ"ל: תני (תוספתא פ"א) נטיעה מאן עשר וצנינה מאן שלש (פי' שנטיעות אין חורשין כל בית סאה בשבילן אלא כשהן עשר אבל צנינות חורשין כל בית סאה אף אם הן שלש) ואותו חאי נטיעה שהיא נראית כצנינה את מונה לה כצנינה (פי' דבכה"ג קים לן שחורשין כל בית סאה אפי' אם יהיו אלא שלש ע' בתוספתא שם) וצנינה שהיא נראית כנטיעה את מונה לה כנטיעה (פי' שאין חורשין בשבילן כל בית סאה בפחות מעשר) ואת אמר נטיעה מאן עשר וצנינה מאן שלש אר' חונה מהו מאן עשר כו' שלא תאמר ג' נטיעות שהן עשויות (פי' כבר דבולה) בשלש צנינות שהן עשויות (פי' לא יחרשו בשבילן אלא עד עצרת) ודכוותה שאין עשויות כעשר נטיעות שאינן עשויות (פי' ויחרשו בשבילן עד ר"ה) לפום כן צריך אומר נטיעה מאן עשר וצנינה מאן שלש שדה נטע נידונות כנטיעות ר' אבהו בשם ריב"ל במפוזרין שנו (פי' הא דתנא בתוספתא שדה נטע נידונות כנטיעות) לית הדא (פי' הא דתנן בעשר נטיעות מפוזרות בתוך בית סאה ואלו בצנינות לא דתנן הכא) פליגא על רב דרב אמר בצובר שנו הכא ע"י שהן מפוזרות כו' כרם ברם תמן כלן נתונין במקום אחד (פי' שבצנינות שהן במקום אחד אמר רב שצריכין שיהו עשוין צובר אבל אם הן רחוקין)

ירושלמי שביעית

אחת מחברותיו של גאון אחד דנעלם כותב סוה ואחת דפוס ואחת בומבי ואפוי רב אודה שבעשויין. שורה ג' מותב) [עיין זה הוא מהגר"א ובתוספות השגון ובחוף מחתמו :]

שם הס"ל ג' [illegible] מאי הדא מרביעה דתשיעתא אתיא בפורי אר' יודן בר טרפון לערובה. — כל האומר זה הוא שייך כאן ונשתרבב מערלה פ"א הל' ג' ושם כתבתי ביאור מאמר זה.

ודע שהר"ש כאן העתיק בנוסח אחר: אר' יודן בר טרפון ר' שמעון ור' אליעזר כו' וכה"ג נוסח ואחסין בשמות האמוראים ערך ר' יודן בן טרפון (וכן הסכמתי בביאורי בערלה שם) וזה נעלם מהר"ש סה"ד [illegible] אות ט' ע"ש.

פ"א ה"א אלא ר"מ כמשנה הראשונה (פי' דהוו סברי ב"ה כל זמן שבני אדם חורשין כו') ור"ש כמשנה אחרונה (פי' דסברי ב"ה בשדה לבן עד הפסח).

שם אלא ר"מ שנייה מחורת ור"ש שנייה כב"ה כו'. — צ"ל: אלא ר"ש שנייה מחורת (פי' שהיא מחורת ב"ש וב"ה דב"ש חורשין כל זמן שהוא יפה לפרי וב"ה נתנו זמן קבוע ור"ש סבר כב"ה) ור"מ שנייה כב"ה (פי' שלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה אלא שבשדה חורשין כל זמן שהוא יפה לפרי) הוי מאן תנא עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית ר"ש דברי ב"ש כר"מ ב"ה כל זמן שהוא יפה לפרי לא אף דברי כו'.

הס"ל ג' (ל' ד') הוון סברין מימר דר"ש כו' [illegible]. — גירסת הגר"א "דר"ש כרבנן דקיסרין" ולפ"ז יש לפרש ר"ש כל [illegible] רבנן [illegible] קיסרין [illegible].

שם הה"ג (ל"ה) [illegible] לחוננה בר חייא והתני [illegible] אות גורע לתוכו כו'. — צ"ל: מתיבין לחוננה בר חייא ולצבור אות גורע לתוכו ונמצא מעשר מן החדש על הישן ומן הישן על החדש אר' יוסי קיימה חוננה בר חייא ר' יונה כו' תבואות צרעי מעשר אחד אות מעשר בשנה אחת ואין אות מעשר שני מעשרות בשנה אחת (פי' ואם יצבור גורע ויעשר בבת אחת מן החדש ומן הישן הרי הן שני מעשרות בשנה אחת) התיבון הרי פול המצרי הרי הוא שני מעשרות בשנה אחת (פי' דתנן בתוספתא פ"ב מטל את המעשר ועושה אותו מעשר על ומעשר שני) אר' זעירא כתיב שש שנים כו' בשנת ליום גן וכלין קיימין ואת אמרת בשביעית (פי' שאם החולין אחר שליש לא יהיו בשש שנים אפי' שש תוספות דהוי מה שזורע בשנה הראשונה מביא שליש בשנייה והרי מגרעות חמש שנים ה' תוספות ואם שזורע בשנה ששית מביא שליש בשביעית ואם אין החולין אחר השביעית הוא שיובא לשנה שביעית ואין כאן אלא חמש תוספות ולא שבע תוספות) אלא כיני שש זרעים ושש תוספות לא שיהא זרעין וחמש תוספין התיבון הרי פול המצרי שזרע [illegible] הרי שש זרעים וחמש תוספין (פי' שהחולין בו אחר שליש ואין דרכו להביא שליש אלא אחר ר"ה) דתנן כו' [illegible] ובתוספות תיקון ובאור).

ונסמה' ביציה. — עיין זה יש בגנזה פ"א הל' ז' ועיין זה מלשון נסמים ובפירוש ר"ה [illegible].

זהב מוצר ממנו שלש מורביות. — פי' מורביות הן שורות שהיה דרכן ללקט (ובגרסתו לקמן פ"ג מ"ד עד שיהא בו ג' מורביות) וכן מוכח למעשרות פ"ד ה"ה דשם איתא כיון שלקט ממנו ב' ג' מודביות (היינו מורביות דהכא) דאלה במחשבות ירק (וכה"ג דעת הרמב"ם בפ"א ה"י מעשר).

זרעו לזרע ~~[illegible]~~ לפני ר"ה של שביעית ונכנסה שביעית בין כו' זרעו אוכל ירקו מאה תני ר' חייה כו'. — צ"ל: ~~[illegible]~~ זרעו לירק לפני ר"ה השמינית ונכנסה שמינית בין זרעו בין ירקו מותר. זרעו לזרע לפני ר"ה השמינית ונכנסה שמינית בין זרעו ובין ירקו אסור. זרעו לזרע ולירק לפני ר"ה השמינית ונכנסה שמינית זרעו אסור וירקו מותר. זרעו לזרע לפני ר"ה השביעית ונכנסה שביעית בין זרעו ובין ירקו מותר. זרעו לירק לפני ר"ה השביעית ונכנסה שביעית בין זרעו ובין ירקו אסור. זרעו לזרע ולירק לפני ר"ה השביעית ונכנסה שביעית פשיטא זרעו מותר וירקו אסור. תני ר' חייה אסור. תנן ר"ח ב"ש מותר. אר' סימון בר זבדא קומי ר' יוסי ואפי' כמ"ד מותר לא יאכל אדם בהמתו ולא יתן לו לבהמת [illegible] לשלוחו ולא יהיה לוקט על אומן (פי' כל העבודה דברים אחרים אלו מעט מעט) כההיא חד בר נש [illegible] עין עשה מוסרין (פי' אגודות) דאזל מעשה לר' ירמיה אל לון תעבד כן אלא צוורכה דפסה ואפי' כמ"ד אסור היה לוקט (פי' זרעו) ונמצא בתוכו ירק

ירושלמי שביעית

מותר א"ר יוסי בכ"ב אם נעקרה הנימא מותר (פי' נימה היא הזרע* ואם אינו אלא הזרע בלבד ניכר שהוא לזרע ומותר לקוץ אפי' הרבה בבית אחת. ובזה נגמרה הלכה זו כולה, ומתחלת הלכה ט' והשגיונים אלה לקחתי מעט מהגהות הגר"א שבספר שערי ירושלמי אבל החלפתי והפכתי רוב הדברים מפני שלפי מ"ש בהגהות שם אינו מובן מה שאמרו „היה לוקט ונמצא בתוכו ירק מותר" שהרי לדברי האוסר בין זרע ובין ירק אסור).

פ"ג ה"ג (ל"ד ג) אפי' שלשה חבלים זה למעלה מזה ובלבד שלא יהא כו'. — חסר כאן וכצ"ל (וכדאיתא בתוספתא פ"ב) אפי' שלשה חבלים זה למעלה מזה ובלבד שלא יהא בין חבל לחבירו שלשה טפחים כדי שיכנס הגדי עוקר מסהר זה ונותן לתוך סהר אחר (פי' שמותר להעתיק את הסהר ממקום זה ולהעמידו במקום אחר) ובלבד שלא יהא בין סהר כו'.

שם ה"ה (ל"ד ד) ר' חייה בר בא שאל אילן שיעורה כמין שיעורה (פי' שגובה של מורביה אמרת הוא ארבעה טפחים בגובה של נדבק) ר' חנניה בר יעקב בר אחא בשם ר' יוסי בר חנינא (יש להגיה „ר' חנניה ר' יעקב בר אחא בשם ריב"ח" כי לא נמצא במקום אחר עוד לר' חנניה בר יעקב בר אחא וגם כי ר' יעקב בר אחא הוא שרגיל לומר בשם ריב"ח כלעיל פ"ב ה"ב) אילן שיעורה כמין שיעורה (פי' בגובה כמו שנתבאר אבל באורך ורוחב הן אמה על אמה כגזול שהן אבני דלת משפוין כריש פ"ב).

שם הורי ר' יוסי כהן תניה לקולה. — צ"ל: הורי ר' יוסי כהן תנייה כמייה לקולה (וכעין זה יש לקמן פ"ו ה"ה).

שם ה"ו בפירצה שהיא סגה את העפר (פי' ברוצה לגדור לפרצת הגדר המניח נקע שעפרה ראוי לזריעה) אבל בפירצה שאינה סגה את העפר (פי' אלא שמניח מקום סלעים וטרשים) כו'.

שם כתיב ושם דרך אראנו בישע אלקים שנייה היא הכא כו'. — צ"ל: אראנו בישע אלקים ואמר רשב"ל שאול לא זכה לזכה אלא ע"י שהיה זכינו מדליק נר לרבים כתיב אחד אומר כו' על ידי שהיה מדליק נרו לרבים נקרא שמו נר שנייה היא הכא שהוא תנין וסופו לתקנו ר' אבון בעי עד שלא פירקו כו' (מהגהות הגר"א בשערי ירושלמי ובית תקון).

פ"ד ה"א (ל"ה א') כל העם חורשין פעם אחת והוא חורש שני פעמים ובא כן א"ר יוסי כו'. — צ"ל: והוא חורש שתי פעמים בראשונה כשהיתה המלכות אונסת כו' (ומה שבינתיים אינו שייך כאן ונשתרבב מסוגיא דלקמן פ"ו ה"ז עי"ש).

שם ר' יונה ור' יוסי הורון מפי לארסקינס בשבתות. — כפי המובא בדברי ימי הרומאים היה נציב בסוריא השר ארסקינס בשם המלך קונסטנציוס משנת ד"א קי"א עד קי"ד כשלש שנים.

שם (ה"ב) אתחבט ואמ' ר' ירמיה בשמר וכי אין זה ב"ד כו'. — צ"ל: אתחבט ואמ' ר' ירמיה ואמר (פי' ר' ירמיה) וכי אין זה ב"ד עמד ובטל (פי' מה שהתירו ב"ד כשהיתה המלכות אונסת וע"ש בתוספות [illegible]).

שם ה"ג מ"ד חרוש בה טבעות ואתא נסב לה מינק ברתר שמוטתא מה שאתין בשלום אושא. — צ"ל: מה שאתין בשלום בשלום ושפיר אושא (וכ"ה בגיטין ספ"ה) [illegible]

שם ה"ד מהו המידל נוטל אחד ומניח שנים כו'. — צ"ל: מהו המידל אחד או שנים (פי' דתנן במתניתין נוטל אחד ומניח שנים או נוטל כו') והא תנינן המחליק שלשה זה בצד זה הרי מידל כו' (ומ"ש לפנינו „בגפנים" יש למחוק).

שם רשב"ג אומר נוטעין אילן סרק בשביעית. — מבואר בתוספתא פ"ב דהיינו בנוטע לסייג.

שם ה"ו (ל"ה ר"ע) מטמאין טומאת אוכלין עד שיבואו לעונת המעשרות א"ר יוסי מתניתא אמרה כן כו'. — צ"ל: מטמאין טומאת אוכלין עד שיבואו לעונת המעשרות ר' פדת בשם ר' יוחנן הכל מודין בשביעית שהן מטמאין טומאת אוכלין (פי' שבשביעית שאין זריעה אין אוכלין מצויין ואוכלין אפי' פגין) ובוסר לבר מודה ר' יוחנן בן נורי דמטמאין טומאת אוכלין וכעין זה לקמן פ"ז ה"ב „עולשין חשובין הן לטמאו טומאת אוכלין בשביעית" (בהגהות הגר"א שבספר שערי ירושלמי גורס דבפגים אינן מטמאין טומאת אוכלין ופלא שבתוספתא [illegible] פ"ה ושני בתוספתא עוקצין פ"ה ומשולש דבדבי עירובין כח ב').

* ולנוסח שלפנינו „אם נעקרה הנימא" ענינו שעקר כל השרש [illegible] שהוא [illegible] ונעשה [illegible] גומא (ובעין זה בכלאים פ"ג ה"ב אבל בירושלמי אין [illegible] בין הגומא) ואמר [illegible] כל השרש ניכר שאינו אלא [illegible]

ירושלמי שביעית

דכפניות מלמדין טומאת אוכלין) ה״ר יוסה מתניתא אמרה כן הפגין משיזריחו אוכל בהן פתו בשדה הבסר כצ״ל לכל דבר כו׳.

שם ור׳ יוסה מפנדין על שגליה כו׳. — צ״ל: ור׳ יוסה מנפיד על שגליה ואמר לון מן לכון כו׳ הוה אמר לן (פי׳ ר׳ יודה בן פזי) ה״ר יוסי מתניתא פליגא כו׳ שהיה מלמדנו קור ובפגיות אסור (ע׳ תוספתא פ״ג) אין תימר כצ״ל הן כך אנו אומרים עד אסור לשלוח ידו בגין דנדושא שביעית אלא אולפנא כן צריך מימר אסור גבי נפניות מה אנא לך מימר (פי׳ שאותן האוכלות אמפילה בלא שליקה) ה״ר אבון שבן כו׳ (הגהות הגר״א שבסדר ירושלמי וביתר תקון).

שם ה״ג מה שלוש לוג מתניתא שהן עשון כו׳. — צ״ל: מה שלש לוג (פי׳ דשלוש גידולין הוינן שמסתה לבעל עושין לוג) מתניתא אמרה כן (בספרא פ׳ בהר עה״פ תהיה כל תבואתה לאכול) שהן עושין שלשה לוגין לסאה (פי׳ שבתים גמורין עושין שלשה לוגין לסאה ומצה ששלוש גידולין עושין לוג).

שם ה״ו ה״ר יונה ולאו בו עד שהא עושה מבע בתים. — צ״ל: ולאו בו עד שיהא עושה עד לרובע בתים.

שם דאכול פרוטגמין (פי׳ סעודה ראשונה של נישואין ע׳ דמאי פ״ד ה״ד וערוך ערך פרוטגם ובמוסף שם) ואכול משתותה (פי׳ הסעודות שבשבעת ימי המשתה) שאל ר׳ יוסי ואמר ואתת (פי׳ בתמיה) עד כדון אית תותבה לעולם בזית (פי׳ וכי יש הכרח לומר שאיס מעשר ושאכלו אחרי שבעת ימי גוג).

ה״ה הוה התנה ר׳ יודן בר פזייה קומי ר׳ יונה. — צ״ל: הוה תני ר׳ יודן בן פזי קומי ר׳ יונה (דר׳ יודן בר פזייה היה רבו של ר׳ יהושע בן לוי וקדם בשלש דורות לר׳ יונה). ועמ״ש

שם (ה״ז) ר׳ יעקב בר אחא בשם שמואל בר אבא. — צ״ל: בשם שמעון בר אבא (ע׳ מ״ש בברכות פ״ב ה״ג).

שם ה״ט סבר ר׳ אומי אמר אסור ספירין תורה. — צ״ל: סבר ר׳ יוחנן אסור ספיחין תורה (פי׳ ולאו גזירה).

שם ה״ב (ו ה׳) ר׳ יוסה בשם ר׳ לא תיפתר שעקרן עד שלא צימחו. — פי׳ לעולם אין דיבון כעוקר ורק באופן שצמחו אחרי כן אבל דיבון דברייתא מיירי בשעקרן אחר כך בשנה שלישית עד שלא התחילו לצמוח שאז לא דיבגן ועקרן בשלישית אף שלא צימחו הוו האוכלין בהן אחר לקיטה.

שם שנהגו לחרוש וחרוש לנבש ונפש. — צ״ל: שנהגו לחרוש וחפור לחפור ועדר.

שם ה״ב ה״ר עולה אדבה דהוון חכימין כו׳. — פי׳ גורן של אלה וגורן של אטד נעבר, ומובא שהערבים מגמרים כשלג ורחים לפני הצתים להופך שערך הגתים קודם לשערי הבדים (ע״ש פ״ב ה״ג דף ל״ג טור ב׳ ותוספתא רפ״ח ובבלי ב״ב כח א׳ תוספתא בנס) ונה בירושלמי מעשרות פ״ג ה״ב.

ה״ח תנא המובר שנה כו׳. — אולי צ״ל „תני" כי מחלוקת האמוראים אלו הוזכר בירושלמי עוד בדוגמה חמורות כמו דבבא פ״ג ה״ט ובבא פ״ב ה״ה, ועוד בעירובין פ״ו דף כ״ד ע״ט תני מעשה שהיו מסובין כו׳ ואתא אבדו קומי שמואל כו׳ ועוד באופן אחר בשביעית רפ״ה תני מפי עצמו בשביעית העדות אתן להודות שאלה נכוב בעינו שבכל אלה הגרמות אולי „תני" מותרת, וע׳ בכ״ן פ״י ה״ה ערלה פ״ב ה״ה וברכות פ״ב ה״ד.

ה״ט ר׳ עזירה בעא קומי ר׳ מנא. — בכמה מקומות בירושלמי נמצא שר׳ עזירה בעא קומי ר׳ מנא כמו בכתובות פ״ב ה״ג דף כ״ג ע״ב ופ״ב ה״א דף כ״ג רע״ב, וברור אצלי שבכולם נשתבשו ויש להגיה „ר׳ עזרה" במקום „ר׳ עזירה" כי ר׳ עזרה היה תלמיד מובהק לר׳ מנא ונשא ונתן עמו לרוב (ולדוגמה ע׳ עירובין רפ״ב עובדא סופה ומאפלא - בפסחים פ״ב ה״ב שר׳ עזרה קרא לר׳ מנא „רבי") והחילוף בין עזרה לעזירה מצוי הוא בירושלמי כמו בגיטין פ״ג ה״ה „ר׳ עזירה בעה קומי ר׳ מנא" ואותו ענין בתרומות פ״ח ה״ה „ר׳ עזרה בעי קומי ר׳ מנא" וגם אותו ענין דכתובות פ״ג ה״ה (שרמזתי עליו למעלה) שנוי הוא בתרומות פ״ב ה״ה ושם נוסח „ר׳ עזרה" במקום ר׳ עזירה) ועוד מצינו בתרומות פ״ח ה״ב ב׳ פעמים „ה״ר עזירה קומי ר׳ מנא" ענין כזה בפסחים סופ״ג ושם הנוסח מתוקן „ר׳ עזרה קומי ר׳ מנא" ועוד בכמה מקומות יקוש. ומודע כי ר׳ עזירה היה רבו של ר׳ יונה שהיה אבי ר׳ מנא והכ״א שר׳ עזירה ישאל מבן תלמידו.

ומצאתי להרב ר׳ אייזיק הלוי בספרו דורות הראשונים ח״ב דף 26 והלאה שהשתדל להוכיח שבירושלמי נמצא גם ר׳ מנא קדמון ואמר שזה הקדמון הוא ששאל לר׳ עזירה ונכר כתבנו שבכל מקום שמצינו ר׳ עזירה דשאל קומי ר׳ מנא הוא טעות.

ולדברי הרב [illegible] פסחים רפ״ו „דר׳ יודן נשיאה צוחה ושאיל לר׳ מנא" והוא ר׳ מנא הקדמון

ועיין שבה נוסח שונה אלו דפוס מ״מ, ובפה״מ הנוסח כנוסח הירושלמי שלפנינו.

בן דורו של ר' יוחנן ור' יודן נשיאה הוא השני, ואינו נכון אלא שהוא ר' יודן נשיאה השלישי
ויותר נכון הרביעי.

עוד הביא מעירובין פ"ו ה"ג ר' יוסה בשם ר' מנא כו' והוא הראשון שהרי ר' יוסה שהוא ר' אסי
בבבלי אמר משמו ע"כ וזה טעות גמור שהרי בעירובין שם מפורש בשם ר' מנא בר תנחום
(ולא ר' מנא סתם) והנה אותו ענין שאמר ר' יוסה בשם ר' מנא בר תנחום בירושלמי שם
אותה נמי בבבלי קידושין ע"ג א' שאמר זה ר' אסי בשם ר' מני, וזה מוכח שר' מני הנזכר
המצוי בבבלי הוא עצמו ר' מנא בר תנחום דירושלמי אבל ר' מנא סתם דכל הירושלמי
אינו אלא אחד והוא בנו של ר' יונה.

עוד הביא הרב מירושלמי שבת פ"ג ד"ו ע"ג ר' חייא בר אבא בעא קומי ר' מנא
ור' חייא בר אבא היה תלמיד ר' יוחנן ומוכרח שהוא הראשון, ונ"ל אינו כלום שכבר
הוכחתי בפנים פ"ג ה"ו שבכת"י שלפנינו כתוב בזה הוא ט"ס וצ"ל ,,ר' חייא בר אדא"
בדפוס כי ר' חייא בר אדא היה תלמיד [illegible] לר' מנא בנו של ר' יונה.

עוד הביא הרב מע"ז פ"ג ה"ג חד תלמיד מן דר' מנא הורי לחד מן קריבוי דנשיאה משחא צורפה בק'בתא
ימים היו לו ר' יעקב בר אחא משום ר' יוסה כו' ומזה מוכח שר' מנא ותלמידו קודמים בזמן לר' יעקב בר אחא
ור' יוסה שהוא רבי אסי, אבל לדעתי נראה דר' מנא הזה אינו האמורא כי אם תנא תלמידו של ר'
יהודה ומוזכר בברכות רפ"ב ומגילה פ"ב ה"ב (ור' מנא התנא מכונה בבבלי ר' מונא ע' ברכות מ"ב א'
שבת נ"ח ב' ומגילה י"ח ב') ולקמן פ"ו ה"ד (דף ל"ז ע"א) מבואר שהיה בר זמנו, ורבי ור' יוסי בר' יהודה
נתארחו אצלו, ומצאתי עוד בשני מקומות כעין זה שחד תלמיד מן דר' מנא הורי לחד מן קריבוי דנשיאה
והם ביומא פ"ח ה"ה וסוכה סופ"ב, ואף הראשון נראה על האחרונים שכאן הוא ר' מנא התנא.
סוף דבר שלדעתי אין בירושלמי אמורא בשם ר' מנא סתם אלא אחד והוא בנו של ר' יונה.

שם וחרנה ואמר אויסף מן כו'. — ע' מה שהגהתי בזה לעיל פ"ב ה"ג (ע"א—)

פ"ו מ"א (ל"ו ע"ב) מכזיב ועד הנהר ועד אמנה נאכל אבל לא נעבד כו'. — על ביאור המפרשים
דנהר זה הוא נחל מצרים כבר הקשה עליהם הר"ש ואחריו באריכות בספר תבואות הארץ
רפ"א, ובתוס' שם פירש דנהר זה הוא פרפר נהר דמשק, אבל גם זה אינו מחוור דבשום
מקום לא נמצא כזה שיקראו לנחל מצרים או לנהר פרפר ,,נהר" סתם ולכן נ"ל שנהר זה הוא
נהר פרת המכונה ,,נהר" סתם במקרא וביאור משנה זו הוא כן: כל שהחזיקו עולי מצרים
מכזיב (פי' מגזיב שהוא התחום שהחזיקו בו עולי בבל ועד סוף תחום עולי מצרים) ועד הנהר
(פי' וגם עד נהר פרת שהוא גבול המזרח ויש בכלל זה ארץ סוריא שהיא ארם צובה
כדמוכח במשנה ב' דסוריא נאכל ולא נעבד ומפורש בירושלמי כאן ,,ולפיכך נאכל אבל לא
נעבד כסוריא" ואף סוריא היא עד ,,נהר פרת" כ"ש רש"י בגיטין ח' א' סוריא היא ארם צובה
וכן בשה"ג על הרי"ף שם פ"ד ד"ב (ס"ג ע"א) בשם ריא"ז סוריא שהיא מארם צובה עד
ודמשק בכלל, ועוד בערוך ערך ,,סוריא" ,,מדמשק עד צובה קורין לו חצי סוריא" אבל
ארם נהרים מכונה אצל חז"ל ,,בין הנהרות" ע' יבמות ט"ז א' ובבלי קידושין ע"ב א'
וכן הוא מכונה אצל חכמי העמים ,,מסופוטמיה" וכן דבר? רפ"ב ורפ"ס שביהודה בלשון יוונית
,,בין הנהרות" כ"ש באוצר הערוך ערך מסופוטמיה ונראה דעת הרמב"ם לא כן הוא בפה"מ
הל' תרומות שדעתו שם דגם ארם נהרים בכלל סוריא וכ"ה דעת התוספות בב"ב
צ' ב' ד"ה לסוריא עיי"ש, ומזה שאמרו בספרי עקב פיסקא נ"א וכן בירושלמי חלה פ"ב ה"א
שדוד כבש גם ,,ארם נהריים" אין להכריע כרמב"ם ותוספות ז"ל דאף שכבשה דוד
לא הנהיגו בה חז"ל דיני סוריא מפני שהיתה רחוקה הרבה מא"י וגם נהר פרת מפסיק
בינה ובין א"י) ועד אמנה (פירשו בירושלמי מגזיב ועד אמנה והוא גבול צפונית
מערבית) כו' מן הנהר ומאמנה ולפנים (פי' היינו ארצות בבל וארם נהרים שהן בין

ירושלמי שביעית

גדולי הנהרות פרת וחידקל ומשום שהן דינעיים ופה אמרו עליהן "ולפנים" ועי' ר"ש שנדחק בזה, ופי' בערוך ועי' בחדושי רמב"ן גיטין פ"ח שדעתו ג"כ דנהר דהכא הוא פרת, וכ"כ שם בשם ר' משה בר חיבדלי ומ"מ ציוריהם שם הן סותרין את המציאות עיי"ש).

שם ה"ה אוסיה ואספמיא. — צ"ל: אוסיה ואפמיא (כ"ה הרד"ל בהגהותיו לב"ר ספמ"ד דבריו ואספמיא רחוקה הרבה מאד כמרחק שנה כבבלי פ"ג מ"ג ועי' אלה סופ"ד דמבואר דאפמיא היא מסוריא).

שם (ה"ג) ~~(ר' ישמעאל בר' יוסי ובן הקפר)~~ רבי תנחום בר' חייא הוא המחבר. — באמת עיין בגיטין פ"ו הגי' הנוסח "ר' תנחום בר ירמיה" וכ"ה באיכה רבה פ"ב סימן ו' וכן יש להגיה כאן שהרי ר' תנחום בר חייא נשיא טובא מר' מנא שהיה בנו של ר' יונה שכבר מצינו בברכות פ"ה ה"א (דף ט' ע"ג) ר' יונה בשם ר' תנחום בר חייא.

וכעין שבבבלי סנהדרין ה' ב' איתא בדין מעשה זה דהכא והמעיין שם ובגמ' ומצא כו יש להגיה שם מפס' "בחנוים, חונ"ל (כי חפר היה את החפר שבנהרות בזבולון ביהושע י"ט ג' והיה נמצאה "מזרחית" לבנות לציפורי ע' אש דבלאים פ"ט ה"ד אבל ע"ר חתב לזה מציאו בגבולה בשם מנוס ועי' בערוך השלם ערך חתב שהרחיקה מאד) ור' תנחום בר ירמיה בחנוים ר' תנחום בר אמי (שלא נמצא בשום מקום עוד אין דבבלי אין בירושלמי ובדפוסים) ור' מני מן ציפורי בחנוים ר' מני בר צור (שר' מנא שהוא ר' מנא הוא מנוס מושבו בציפורי ולא בצור כדמשמע בפסחים פ"ד ה"ט דף ל"ו ע"ב וגם נפטר בציפורי כדאיתא בכתובות (הורה פי"ג סימן ח').

דבי ר' ישמעאל בר' יוסי ובן הקפר כו'. — צ"ל: רבי ור' ישמעאל בר' יוסי (וכ"ה בתוספתא אהלות עיי"ש) ובן הקפר כו' — וטולין ואוכלין (פי' הגר"א דמדהלכו לשם אותה שהיתה טהורה. וטבלו משום צרעת דגוי שנעשה עליהם) כו' מסתמך על דין הקפר אמר לו רבי מפני מה מטבעת אתה וכו' ממנו א"ל תמהני אני היאך שטימאתי (פי' שטמאתם ארץ העמים מדרבנן) אני הוא שטהרתי ועכשיו אני מטהרה שמא נתגבשה כו' (בגירסא זו מבואר בתוספתא שם אע"פ בר"ש סוף אהלות).

אימתי היא טמאה משום ארץ העמים כו'. — צ"ל: אימתי היא טמאה משום מדור העכו"ם (פי' שאין דין טומאת מדור העכו"ם בארץ העמים אלא בא"י ומאחר שטיהרו אשקלון מדין ארץ העמים חל עליה דין מדור העכו"ם) או' סימן משתהא כו' מיד היא טמאה משום מדור העכו"ם א"ר מנא כו' והכונה שם אינה מתחייב (פי' בנחמיה) אמר לוה דלא תסבור אומר כו' ולכוד יהודה את עזה ואת גבולה ואת אשקלון ואת גבולה (פי' ובאלו דבבל כתיב בנחמיה י"א כ' ושאר ישראל הכהנים הלוים בכל ערי יהודה, ומצה מבואר שבין ערי יהודה הם מכבוש עולי בבל ואשקלון שהיתה מערי יהודה בכבוש ראשון היתה ג"כ מערי יהודה בכבוש שני) ליתי עזה ליתי אשקלון (פי' דאשקלון שלנו שהיא כלחוף אין זו אשקלון שביהושע שבגבול יהודה וא"כ גם עזה הסמוכה לה שבגבול יהודה עם אשקלון אין זו עזה שלנו הסמוכה לאשקלון שלנו) מעתה ההן נחל מצרים ליתי נחל מצרים (פי' דכתיב ביהושע ט"ו מ"ז עזה בנותיה עד נחל מצרים וא"כ עזה שלנו הסמוכה לנחל מצרים אין זה נחל מצרים הסמוך לעזה שביהושע. כל ענין זה הוא באהלות הגר"א שבשעריו והשלמתי עם תוספות ביאור).

שם ג' פרסטגמות שלח יהושע עד שלא נכנסו כו' גרגשי פינה כו'. — פי' שכתוב ביהושע (כ"ד י"א) ותבאו אל ירחו וילחמו בכם בעלי ירחו וגו' והגרגשי, ואלו שנאמר שרוב על הגרגשי פינה מאליו ורק מעטים מהם נשארו, הן שאלו שנתיישבו במקומן מכונים ג"כ גרגשי.

מפני מה לא גזרו על אותה הרוח שבגרדיקי. — פי' שלא גזרו עליה טומאת ארץ העמים

27

ירושלמי שביעית

ויגרדנו הוא חלף גרר וע' בב"ר פט"ז סימן ג'.

שם שלח שאל לר' חייא בר ווא ותנין בגוי דבי אבדימי דדמאי. — פ': לר' חייא בר ווא ואתנין בגוי דבי אבדימי דדמאק (פי' שבאורח צמן נפטר ר' אבדימי שהיה גדול הדור, ע' בגלוי גיטין ו' ב', ואולי שאל תבנוי ומר' חייא בר ווא).

שם מערה לא יחושו הכהנים על אהלות (פי' אהל המערה בחוץ תבטל דבר וכן יהיה טבול יום מותר לאוכלה ע' אהלות פט"ז מ"ח, וכעין זה יש בע"ז פ"ה סה"ד ע"ש) כו' לא בגין מילתא דבית המערה אלא בגין דלא הלכתא אלבותא דיבנה (פי' זה שנהגו בהן היתר לעשון מעשרות אין הטעם משום שהן מחוץ לארץ אלא משום שהשדות לא נותנו מהמלך לכותים לעולם ואין הכותים בהן אלא כאריסין בלבד ומשכר שוש קבין לציים באלו כדי להפקיען מן המעשר, ולפ"ז ש"ר יודה בן פזי פליג אר' יונה וסל שאומר עזרה נהגו בהן היתר ולא אומר והושע בן נון.

שם רשב"ג שאל לר' חנינה הגונה בעמון ומואב כו' ומגיב ליה תבוא רשב"ג אצל כו'. — יש להעיר בה הסוגיה ובבלי: רשב"ג ומצא לבוצרה (ע' בבלי ע"ז נ"ח ב') ואתון כו' וכי צור אינו מסורפלך ושם הקונה של אינא מתחייב סבר רשב"ג אומר מה בצר במדבר שאל לר' יוחנן אל בצר אינה בוצרה ר' יוחנן ב"נ אמר רשב"ג שאל לר' חנינה הגונה מעמון ומואב מהו אל אמו לה שמעתיה מר' חייא הגדול אלא מפרשנא משקין אחוד ונשיה בהדא שאל ליה הבא ומגיב ליה הבא אלא בגין דלית רוח אמר מלה דלא שמע מן ומוי (ע' ע"ז פ"ג הב"ן) ובגין דלא מפירתיה ריש בגין בן שאל ליה הבא ומגיב ליה הבא אר' צעירא רשיותה קמי ר' יסא לית עמון ומואב במשה (פי' דעמון ומואב במשה ודלוי אינן אלו ופטורין) אר' יוסי בר"ב כתוב כי חשבון כו' צריבה לרשב"ג טהרה איד סיחון כו' ארצו חלין לפני אר' מנא רשיותה קמי ר' חגיי לית עמון ומואב דרבנן (פי' דרבנן ביורים פ"ב מ"ג דחייבין במעשר) אשכח תני סמוך לעמון ומואב ואחר מצרים שתי ארצות אחת נעבדת ואחת נעבדת ולא נעבדת (פי' השתי ארצות הן הן) עבר הירדן שאינן אלא מכיבוש עולי מצרים בלבד והמצות ר"ל"ב בפ"ב הב"ח משמיטה נעבד ולא נעבד, ואף הרמב"ם במעשר שם שסבר דעבר הירדן נתקדש גם מעולי בבל מ"מ גם לדעתו נעבד ולא נעבד כמבואר שם ע"ש, וב') שחר הוא שבין עמון ומואב ובין ארץ מצרים הוא חוץ לארץ ונעבדת ונעבדת וכן עמון ומואב ומצרים עצמן ניטלין ונעבדין כבמעשר ביורים פ"ב מ"ג ודלא כרמב"ם בגין ומנחת הבכורים על התוספתא פ"ב שכתב דעמון ומואב נעבד ולא נעבד) ר' חונה בעי אישרי התורה ויבוננו כו' (מהגהות הגר"א שבשערי ירושלמי ובורר תשעון ובאור).

שם הב' (ל' ד') מקום שהוא נעבד ולא נעבד מהו להשביר בהמתו שם. פי' לשבאל חשוב לעבוד בפירות אבל להשביר לגוי בהמה גסה אסור הכל מקום ע' ע"ז פ"א ה"ו [ ].

שם ר' הושעיה יהיב לעמאה פרטין כו'. — פ': ר' הושעיה לא יהיב לעמאה פרטין (פי' כדרתנן בכלאים פ"א מ"ה הפאטות אסורות דהיינו מין פרבות ובשהיה לו ר' הושעיה להוביל משאו בפריטין לא מסר אותן בשביעית לגוי) לא משום דהוא אסור (פי' שאסור למסור בהמה לגוי בשביעית שמא יעבוד בה) אלא כו'.

(ואול)

שם הד' (ל"ד ח') רבי ור' יוסי בר' יהודה נותן לעבו ואותבלון גבו ר' מנא. — נראה כתבתה לעיל פ"א ה"ו דר' יונה דהכה הוא הרונן תלמידו ר' יהודה וע' בפתחות הירושלמי למהרש"ס חנ"ן שנסותף בלה וכן בגיר כתן שגה בצה ע"ש וגם בסה"ד ערך ר' מנא עירבב אחת הרונה עם האמורה יחד וע' גם בערך ר' יונה

שם ניכר הוא זה שהוא מפותו של שמואל אל רובירי ומפי מפותו של שמואל אינו כו'. — פ': ניכר הוא זה שהוא מפותו של שמואה (פי' שהיה עושה סעודות גדולות ע' בב"מ פ"ב מ"ה) אל רובירי ומפי מפותו של שמואל (פי' אותו אינו ולמה כו' כד אתא (פי' רבי) לגביה אבוה (פי' רשב"ג אבוה של רבי) תני ליה עובדא אל צריך הורתה עביד כוותיה (פי' מאחר שר' מנא הוא תלמידו של ר' יהודה היה לך לנהוג כמנהג מקומו כר' יהודה ושלא לבקש אכלו ביות ירק).

שם הבא דתנינן עד שלא הגיע רבי להביא ירק מחוץ לארץ אבל משהגיע רבי להביא כו'. — פ': עד שלא בא תורה שאמרו עלין בבבל ברכורות (ו' ע"ב) והשובתא הרמתה כו' שם זוקן שבא מקום שהלך שם בוקו ענף שהיה עשוק ואה' בפ"מ שכתב שהיה תלמידו של שמואל, כנדומה לו שהבא שמואל חבירו של רב, והוא בוחנה שכבר נתבאר שהיה תלמידו של ר' יהודה.

ירושלמי שביעית

רבותינו להביא ירק מחוץ לארץ אבל משהתירו רבותינו להביא כו' (פי' שכבר מבואר. ומעשה שאז [illegible] רבי התקין שיהא מותר להביא ירק מחו"ל לארץ. וה"נ תניא בתוספתא סופ"ד רבותינו התירו שיהו מביאין ירקות מחו"ל לארץ וגם בבבלי סנהדרין י"ב א' איתא אין מביאין ירק מחו"ל לארץ ורבותינו התירו).

פ"ב ה"ו (ז' ד') וצבה אילנותיו שהוא אסור לחפירין. - אולי המכוון לאילן ובדאורייתא בשבת פ"ז ה"ג [ ] סכין אילנותיו לחולה בשבת, ואולי יש להגיה "לחפירין" ועיין נמי לחליש (ע' בבלי שבת ו"ב ב').

שם והבצלים הוא והצובע בה צבע ולא נמצא מפסד את אוכלי בהמה כו'. - צ"ל: ולא נמצא מפסד את אוכלי אדם (פי' שכבש שמדליקין בשמן הראוי לאדם ה"נ צובעין באוכלין הראוין לאדם) תיפתר בצבעין לאדם (פי' בהא כבואות והא כבואות, והצובע בה צבע אינו אלא באוכלין הראויים לצביעה ולא ראויים לאדם) א"ר מנא כו' (ואף שכאן דוחה מלצבוע במינים שהן אוכלי אדם מ"מ מבואר לקמן בפ"ח במתני' לצבוע מאוכלי אדם לאדם).

שם ה"ב מיני הדלקות מה אית לך כגון הפן הפועה כו'. - צ"ל: מיני הדלקות מהו שיהו עליהן קדושת שביעית מה אית לך (פי' דאלו צבעים ואגוזים וצמחים שעושין מהן שמן להדליק הרי הפירות עומדין לאכילה ופשיטא שיש עליהן קדושת שביעית) כגון הפן הפועה (פי' שאינם ראוין לאכילה אלא שעושין מהן שמן להדליק עי' שבת פ"ב מ"ב) הפן ורד ותני דה כו' (פי' הפן ורד"ב מותרת בחופה נפשה היא וכה' בתוספתא פ"ה).

שם עד שלא התיר רבי להביא ירק כו'. - צ"ל: עד שלא התירו רבותינו ~~רבותינו~~ להביא ירק מחו"ל לארץ אבל משהתירו רבותינו להביא כו' (עי' מ"ש למעלה סופ"ו).

[illegible] מכרו ולקח בו שמן אין מדליקין בו. - צ"ל: מכרו ולקח בו שמן אחר אין מדליקין בו (וכה' בתוספתא פ"ה).

היין עד הפסח בשמן עד העצרת ובגרוגרות עד הפורים. - פי' כל אלו שנשתנו מביעורן לפי שמתקיימין זמן מרובה נתנו להן חכמים זמן ביעור אחד לכל הארצות ולפיכך הנוסח שלפנינו בבבלי פסחים נ"ג א' ענבים (במקום יין דהכא) אינו מחוור ונכר הנושא בזה להר"ש בפ"ט מ"ג דמכילתן ע"ש.

ודע שבבבלי פסחים שם הביאו ברייתא דאוכלין בתמרים עד הפורים ובגרוגרות עד החנוכה ור' יוחנן מחליף בגרוגרות עד הפורים ובתמרים עד חנוכה, והוא כנוסח הירושלמי כאן והכי מסתבר דהרי הגרוגרות מתקיימין זמן מרובה משא"כ התמרים ומ"מ יש לתמרים ג"כ זמן קצוב לכל הארצות כדתנן לקמן פ"ט מ"ג וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים (ונשתהין דברי הרמב"ם בפ"ז ה"ז שמטה שכתב שאוכלין בתמרים עד הפורים כו' ובגרוגרות עד החנוכה).

שם חמשה אחין אריסין ואחד מוכר על ידיהן א"ר יוסי בר"ב ולבדד כו'. - צ"ל: א"ר יוסי בר"ב ולבדד שלא יעשה פוטר (וכן מפורש בתוספתא פ"ו ונוכח שהתוספתא נתחברה אחרי ר' יוסי בר"ב בזמן שהיה בזמן ר' חושעיא ובבבלי חולין [illegible] לזמן הזה ועי' מ"ש בבה"ג פ"ו ה"ה) מהו ולבדד שלא יעשה פוטר (כן הערוך בר"ש מ"ג) שלא יהא מצבין דהרואה אותו בכל שנה (פי' שבראותו מכיר שמוכר בשאר שני שבוע לא יאמר בשביעית כן, ושנה את המשנה) ואולי דבעי' מימר דלא יהא מצבין בהרואה אותו בכל שנה (פי' שבראותו מכיר שמוכר בשביעית היום לא יאמר בו למחר הלא ושנה את מכירו).

שם לא תהוון מחשבין אגריכון על מושחא אלא על חוטיה. - צ"ל: לא תהוון מחשבין אגריכון על חוטיה אלא על מושחה.

הה' ברישה דפירקא את אמר אין אוכלין על העיקר כו'. - צ"ל: ברישה את אמר אין אוכלין על העיקר (פי' שברישא דמתני' אמר דלולבי זרדין יש להן ביעור ולא שעיקרי הלולבין משתיירין באילן) וכא את אמר אוכלין על העיקר (פי' דלולבי אלה אין להן ביעור מפני שעיקרי לולביהן משתיירין באילן וכן פירש הגר"א) א"ר פנחס תמן (פי' בזרדים) סופן להקשות (פי' דעיקר הלולב הנשאר באילן נעשה ונקשה כעץ ואינו ראוי לאכילה) מכיון שהקשו נעשו כאביהן (פי' כאילן עצמו ואין אוכלין על האילן) ברם הכא (פי' עיקרי לולבי האלה) אין סופן להקשות ותני ובלבד שנכנסו כו' (ואולי [illegible] אחר בהגהות הגר"א שבספר שערי ירושלמי).

ודומה ביעור היין בשני חדשים לפני השמן מפני שבעצרת ענבים קדמון לאסוף בתים באותו זמן כמ"ש לעיל פ"ה ה"ג.

שם והתני הסאה והאזוב והקורנית שהוביאו לחצר כו'. — צ"ל: תני הסיאה והאיזוב והקורנית שבחצר (עי' תוספתא מעשרות פ"ג) אף הותנה שנייה נכנסת לשלשות שלושות מחמישות לששות ששות משבעות לשביעית ששות.

פ"ח ה"א (ל"ח א') היה זה מעמיד וזה מעמיד רובה כהדא אף המוכר כו'. — צ"ל: היה זה מעמיד וזה מעמיד ויבא כהדא (תוספתא ב"מ פ"ב) אף המוכר כו'.

שם ה"ב ולא יין ושמרים. — צ"ל ולא יין משמריו (וכה"ג בתוספתא פ"ו).

שם אבל אחת ואבל למדרש ותני כן אין סכין כו'. — צ"ל: אבל אסור ותני כן אין סכין כו' (ומה שבינתיים מותר).

שם ולא שמן שריפה לא בבתי כנסיות כו'. — צ"ל: ולא בשמן שריפה לא בבתי כנסיות ולא בבתי מרחצאות מפני בזיון קדשים (פי' דמאוס הוא להדליק שמן שריפה במרחצאות אלו כ"כ בספר המסלות מסלת שדה כובס עמוד (ל"ג).

שם ה"ג טבח כהן שנתמנה לו בכור מהו כו' — פי' דרך הטבחים להביא את הבהמה שלימה לשוק ולנתחה לנתחיה בשוק ואם מנתחה תחילה בביתו ואח"כ מביאה לשוק הל"ז. שיטון.

שם ה"ד מהו מהלכות של עמעום הוא כך אני אומר במקום שאין פת ישראל כו'. — צ"ל: כך אני אומר במקום שפת ישראל מצויה בדין היה שתהא פת גוים אסורה ועמדו עליה והתירוה אבל במקום שאין פת ישראל מצויה בדין היה שתהא פת גוים מותרת כו' (וכה"ג בע"ז רפ"ב ושבת פ"א).

שם כך אנו אומרים במקום שתבשילי ישראל אינן מצויין כו'. — צ"ל: במקום שתבשילי ישראל מצויין יש בדין היה שיהו תבשילי גוים אסורין ועמדו עליהן והתירום אלא כן הוא במקום כו'.

שם מה לן קיימין נהגון באומר הב לי ודרי לי הא ויהב לך כו'. — צ"ל: מה לן קיימין אלו באומר לו הב לך והב לי בה"א מותר (פי' שאם נתן לו ירקות שדה קודם שלקח הבצר מותר שאין זה פורע חוב שהרי בשעה שנתן לו הירקות עדיין לא נתחייב לו) הב לי ואנא יהיב לך בה"א אסור (פי' מפני שפורע חובו בעד הבצר עם הירקות) אלא כי אנן קיימין הב לי ודרי לי ואנא יהיב לך (פי' כשנותן לו בני ירקות שדה ואומר לך) ר' יודה כו' וחכמים מתירין מפני שירקות שדה מצויין (פי' ואין הבצר אלא שכר רגליו שהרי היה עצמו היה יכול ללקט הירקות בשדה שהרי מצויין הן, וכן הגיה הגלה דהג הדומו למע"ש פ"ג ה"ו).

שם ה"ה (ל"ח ב') יהודה איש חוצי עבד טמיר כו'. — צ"ל יוסף איש הוצל (דבבלי נדרים פ"ג א' באותו ענין אותו: איסי בן יהודה" והוא עצמו יוסף איש הוצל דהכא כמבואר בבבלי פסחים קי"ג ב') עבד טמיר כו' נ"ל לר' אבדימוס בריה (עי' יבמות פ"ח ה"ג שהיה לר' יוסי בן בשם אבדימוס ור' אבדימוס זה מכונה בבבלי נדרים שם ורדימוס ובה"א כבבלי שבת נ"ח ב' דורדימוס היינו ר' מנחם שבמשנת הירושלמי אבדימוס לחוד ומנחם לחוד אלא שאבדימוס ואבטולס וגם ורדימוס שם אחד הוא בשינויים קטנים ודוגמא הלשון, ובאמת לא מצינו בשום מקום מוצאר ר' אבטולס המובא בבבלי שבת שם מצינו בספרות פא[illegible] על הכתובל ו[illegible] צורך לא תפס ור' אוורדימוס בר יוסי אל [illegible] כו' (ועיי' בבלי סוכה מ' א' שיטה אחרת בטעמו של ר' יוסי).

שם ה"ו תמרון מצלפין להדה אפורדיטי כו' — צ"ל: חמתון מצלפין מהדא אפרודיטי אל כו' (פי' אפרודי היא צורת כוכב נוגה ומפיה היא מלחת מי מעיין ע' ע"ז פ"ג מ"ד ועין מצלפין הייגו שמטילין מים במו באמ' רפ"ב [illegible] וגומר ובפלה פ"ו מ"ב [illegible] את המים ועי' דבלי ע"ז נ"ח ב').

פ"ט ה"א (ל"ח ג') ולמה לא תנינן הסיאה והאיזוב והקורנית עמהן (פי' דתנן במעשרות פ"ג מ"ט דאשתרין נשמרים בחצר חייבין הן במעשר פטורין) שלא תאמר אלו נשמרין בחצר וחייבין כו' (פי' ואם תאמר דגם לא שנינו אותן כאן מפני שאינן בין אלו שאין לכן אלו, לא כן הוא אלא דין שניהן שוה).

שם אלו נשמרין בגינה ואלו נשמרין בגינה ופטורין כו'. — צ"ל: אילו נשמרין בגינה וחייבין ואילו

נשמרין בגינה ופטורין אלא אילו ואילו אם נשמרין בגינה חייבין ולמה לא תנינן אלא אלין שלא תאמר הואיל ורוב המינין הללו נזרעין ובאין (פי' שמינים הללו שבמשנתנו דרך לזורען בגינה) והן אסורין (פי' מליקח מכל אדם) לפום כן צריך מימר מותרין (פי' אבל סיאה ואיזוב וקורנית אין דרך לזורען כל עיקר).

שם מחתין מגלגלין בהדין חרדלא. - פי' שהיו אוסרין ספיחי חרדל ולכן לא השתמשו בהן בשביעית וכדין זה ועוד [illegible] מגלגל עצמן ברחיצה.

שם נפיל מינה [illegible] נסיב ליה. - צ"ל: נפיל מינה ולית דנסיב ליה (פי' שהחרדל היה נופל מעצמו משדות ואין מי שאוסף).

שם הורי ר' חנינה דמן חוורן בביות חוורן כההדא דר' יודה עאל ר' יוחנן ודרש כו'. - צ"ל: הורי ר' חנינה דמן חוורן בציפורי כההדא דר' יודה עאל ר' יוחנן ודרש כו' (וכן מפורש בביצה פ"א שדרש לציפוראים ומבואר בסופ"ב דנדה שר' יוחנן היה מתגלה בציפורי, ואחר שבא ר' חנינה דמן חוורן הוא לציפורי והלך בפסקיו על ר' יוחנן חרה זה לר' יוחנן ויצא משם לטבריה ובכתובות [illegible] מן קואר אלין תרתי אילייה נחת ליה ר' יוחנן מציפורין לטבריה. והנה בביצה שם הנוסח ר' חנינה במקום ר' חנינא דמן חוורן הנ"ל, וברור שט"ס בביצה שם שהרי ר' חנינה היה רבו של ר' יוחנן כמבואר בנדה שם ובב"מ סופ"ב ואי אפשר שר' יוחנן יורה הלכה בציפורי לפני רבו ועוד יחלוק עליו ועוד שר' חנינה היה יושב בציפורי עוד בזמן רבי כמבואר בתענית פ"ד ה"ב בדס"ח ע"א וחיך ואמר עליו ר' יוחנן "מה תתיתמון" כאלו זה מגרוב בה לשש [וכל זה דלא כדכ"ן חג פ"ג ודורות הראשונים ח"ב ומי המאורות פט"ז אות [נ"ג] ואף שר' חנינה דמן חוורן משמע שהיה גדול אף מר' יוחנן ור' יוחנן אמר בשמו לעיל פ"ו ה"א מה חרה לר' יוחנן על אנשי ציפורי שהביאו לר' חנינה לרבותן בתוך ביתן ועיר מולדתן!).

שם (ה"ד) אר' יודן קומי ר' מנא מפכה לה גבי ביצה. - צ"ל: מה אלכפלה לה פתולה גבי ביצה (וכעין זה במעשרות פ"ה ה"ב ויבמות פ"ג סוף ה"ד ועי' סוטה פ"ב ה"ה "מה אליכפת ליה מימר גבי קומוי" ובהמ"ט)

שם שלא ילך ויביא מן האיסור ויאמר מן האמהות הבאתי. - פי' שאלו היה כרוב של שביעית מותר באכילה היה מביא של שביעית ואומר של ששית הוא ואינו חושש מה שלא ינהגו בו בקדושת שביעית אבל לאחר שאסרו ספיחי כרוב של שביעית באכילה לא יחליפו עוד של שביעית בשל ששית שאינן חשודין להחליף את האיסור באכילה.

שם ולא נמצא מאבד אוכלי בהמה. - פי' שהוא מניח את הלוף והקונרס בקרקע סופן שירקבו בארץ ולא יצמחו עוד ונמצא מאבד אוכלי בהמה ולמה אינך מחייבין אותו לעקור את הלוף ולשרש את הקונרס.

שם ה"ב ובסוף תלתים שנין וחזרו להתירון. - הרמב"ן בפה"ת פ' ויחי (מ"ט כ"ח) הביאו "ובסוף תלתים שנין" (ועי' מ"ש שם ע"ב). וכה הילקוט שמ"ש רמז תתנ"ד ע"ש.

שם מבורת חורין עד היום מבינה אומת פרא כורין. - ע' ערוך ערך פרכורין שהעתיק מלה אחת "פרכורין" ופירשו בלשון יונית מקומות קרובים לעיר.

שם איתה חמי אילון עמן שביהודה כו'. - צ"ל: איתה חמי אילו עמן כו'.

שם ולית בהון עלי ננים כו'. - פי' דאשגרות לישנא הוא דננים, וגם פנים שניים יחד דכמה מקומות. כמו בתוספתא ומה פ"ג וכדלו. וב"ב פ' ב' (ועי' מ"ש בברכות פ"ב ה"ד) ובן פ"ה ה'. ועי' ירושלמי [illegible] וכדלו ב"ב לג ב' ובמכילתא פ"ב מ'.

שם וכד מחסרין מייתין מן שוריא. - פי' שמביאין משורות הספיחין שבשדה.

שם בקרע ובעל כדי ליתן טעם לא נמצא מאבד אוכלי בהמה כו'. - צ"ל: אם יש בקרע ובעלף כדי טעם אף אנו תופתר בקדושת שביעית כו' (ומה שבינתיים מותר ונשתרבב מלמעלה פ"ב ה"ה מ"ש בברכות פ"ב ה"ה ועי' רמב"ם שפרש אלא נמצא מאבד אוכלי בהמה כשעושה בתבן וקש וזה תמוה שהרי מפורש לעיל פ"ח ה"ב שמדליקין בשמן טהור של שביעית אף שהוא מיוחד לאכילת אדם, הן אמת שבבבלי סוכה מ' א' אוכלו אתן דמוסף להדליק בתבן וקש של שביעית מפני שהנאתן אחר ביעורן ע"ש ואבל אין זה כדרך הירושלמי כמו שרמזתי למעלה פ"ח ה"ה)

שם ה"ח מהו מיכלא בפניין בשעלון. - צ"ל: מהו מיכלא כפניין בשעלון (פי' דבפניות יש בהן קדושת שביעית כמ"ש פ"ד ה"ז והשעלון היה חוץ לגבולין עי' לעיל פ"ו ה"א ולכן שואל אם יש לחוש לבפניות שבשעלון שמא הן ממין האסורות באכילה לאחר הביעור).

שם הפרק אפילו דלא מחמיניה תני פרק. — צ"ל: דלא מחמיניה עד דפרק.

שם הלוה מדבר שביעית מדברי גאולתו וחבריו. — צ"ל רמב"ן בפה"ת פ' בהר (כה צ'): ואותו כינה היה חשוב לענין פירות שביעית ולאכלן אחר הביעור ואיסור ואמר שאיסור אכילת הטבל מן התורה והביעור ואיסור אכילת פירות שביעית אחר הביעור מן דרבנן וחבריו או שהביעור מה"ת ואיסור האכילה מדבריהן ולא היה חושש אלא שלא יתפס איסור תורה כו' או שמא אותו רשע סבר כדברי רבו (בבלי גיטין לו א') דאמר בשתי שמיטות הכתוב מדבר ושביעית בזמן הזה דרבנן אע"פ שחלה דאורייתא (כ"ה ברמב"ן שם).

פי' הה"כ (לה"ט ב') המשעבד שדה לאשתו והלך ומכרה אם רצתה לגבות כו'. — צ"ל: אם רצונה לגבות ממנה גובה משאר נכסים גובה א"ר הילא הורי ר' לעזר כהן תנייה (פי' כתנא דברייתא על דמשעבד שדה לאשתו כו') חברייא בעיין אימר לא תגבה אלא מנכסים משועבדין (פי' מאותה שדה שעיבד ואח"כ מכרה) כו' ואת אמרת ממשועבדין מתניתא (פי' ברייתא דלעיל שאם רצונה לגבות משאר נכסים גובה) בשאמר לה יהא לך פרעון מזו אבל אם אמר לה לא יהא לך פרעון אלא מזו אינה כו'.

שם תיובתיה דר' יוסי מן הדא שור מצוי הוא להבריחו כו'. — צ"ל: מן הדא (ברייתא דיבמות פ"ג ה"א) העושה עבדו אפותיקי ומכרו ולית מכור מה עביד לה ר' אחא עבד מצוי הוא להבריחו שדה כו'.

שם ומפני שהוא מונע לו פעם שנייה נעשית ראשונה מלוה א"ר לעזר דר' יודה כו'. — צ"ל: ומפני שהוא מונע לו פעם שנייה נעשית ראשונה מלוה ר' בא בשם ר' זעירה מכיון שהוא ראוי לתובעו כמי שהוא ראוי ליתן לו מעות והואיל וראוי ליתן לו מעות הרי נעשית ראשונה מלוה (ומה שבינתיים מיותר ונשתבש מלמטה הלכה ב' ע"ש).

שם ר' יוחנן אמר כגון חרישה כו'. — צ"ל: ר' אמר כגון חרישה רשב"ל אמר כגון בנין על דעתיה דר' יוחנן כל מלאכה שהיא פוסקת מאליה (פי' מפני שאסורה בשביעית) על דעתיה דרשב"ל כל מלאכה שהיא פוסקת בשביעית (פי' שכבר נגמרה אותו המלאכה לפני שביעית אף שהיא מלאכה המותרת בשביעית) מה ר' יוסי כר' יהודה דר' יהודה אמר ראשון ראשון משמט (פי' וכל מלוה הפוסקת בשביעית משמטת) ולא ר' יהודה כר' יוסי אע"ג דר' יהודה אמר אין דרך כו'.

שם ה"ב (לט"ג) אמר רשב"ג בן היינו נוהגים ביבנה והתני קידשוהו בראשון ובשני כו'. — יש להחליף הנוסח וכצ"ל: א"ר שב"ג בן היינו נוהגים ביבנה ר' בון בשם רב אחד בראשון ואחד בשני שנה ראשונה ושנה השנייה והתני (תוספתא ר"ה פ"ב) קידשוהו ביום הראשון וביום השני ר' זעירא בשם ר' חסדא אותה השנה נתקלקלה קידשוהו קודם זמנו כו'.

שם המלוה את חבירו ע"מ שלא יתבענו שביעית משמטתו כו'. — צ"ל: ע"מ שלא יתבענו אין שביעית משמטתו והתנינן השוחט כו' כיי דא"ר בא בשם ר' זעירה (מעילה הלכה א') מכיון שהוא ראוי לתובעו כמי שהוא ראוי ליתן לו מעות וכאן משראוי להשמיט כמי שראוי לתובעו וכיון שראוי לתובעו כמי שראוי ליתן לו מעות והואיל והוא ראוי ליתן לו מעות ולא נתן נעשית ראשונה מלוה צ"ע ר' יוסי בר"ב כו' שלא תשמטנו שביעית השביעית משמטתו.

שם תנא שלשים יום לא אית מה שלשים יום לא איתי כו'. — צ"ל: שלשים יום לתביעה מהו שלשים יום לתביעה שמואל אמר כו' שלא תאמר כל שלשים יום אינו רשאי לתובעו (פי' שמעלה מזה כתוב פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע וגו' ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו, וענין הכתוב הוא שלא ירצה להלוות את האביון בתוך שלשים יום לפני ר"ה של שמינית אפי' שהשביעית משמטת בסופה ובתוך שלשים לא יוכל לתובעו ומזה מוכח שכתב מלוה סמוך לר"ה השמינית אינו יכול לתובעו בתוך זמן זה) כו' לא כן א"ר בא בר ממל ר' עמרם ר' מתנה בשם רב המלוה את חבירו ע"מ שלא יתבענו אין השביעית משמטתו (פי' דאפ"ל אף שיהיה ענין הכתוב כמבואר הנ"ל שהרי אין הפסד למלוה כל עיקר בזה שכיון דכותב מלוה שלשים יום והלוה לו בתוך שלשים לפני ר"ה השמינית הרי אינו יכול לתובעו לפני ר"ה.

ירושלמי שביעית

ואין השביעית משמטתו ויכול לתובעו אחר ר"ה השמינית) משנה תני ר' ישמעאל כו'.

שם ר' יהודה אמר רב דר"א היה דר"א אומר באלוה הדבר תלוי — צ"ל: ר"י א"ר דר"ש היה דר"ש אומר בהגדה הדבר תלוי (פי' דתנן הכא סתם דאונס ומפתה אינן משמטין דמשמע אפי' עומד בדין והא כר"ש דס"ל בכתובות פ"ד מ"ב שבזמן שלא גבו אותן עדיין דינן כמעשה ב"ד ואין משמטין וכדאיתא בהלכה ב' שם בכתובות על בעיות דר"ש אין השביעית משמטתם ע"ב דרבנן השביעית משמטתם)

שם ה"ד ר' חנניה בשם ר' ירמיה ואפי' נראין ברומי — פי' שטרותיו מונחין ברומי והוא עומד בגולה יכול לאסור שטרותיו שברומי לב"ד שבגולה בזו (ואינו מחוור מה שפירשו בזה המפרשים שהדיינין הן ברומי וכה במרדכי גיטין פ"ד).

שם ה"ה (ל"ט ד') היה בעיר אומר מ"ד פסול משום מאוחר כו'. — צ"ל להפך: מ"ד פסול משום מוקדם ומ"ד כשר משום מאוחר.

שם אלא מ"ד פסול משום זיוף. — צ"ל: ואית מאן דאמר פסול משום זיוף. (פי' שהוא מזויף מתוכו).

שם הן השותפין והאריסין והאפוטרופין אין להן פרוזבול. — בזה מוכח דחכמים חולקין על ר' חוצפית.

שם ה"ג מה ארץ שא"א מונה חורשה מביך דבש כו'. — צ"ל להפך: א"ר מנא מה ארץ שא"א חורשה מבין דבש אף את אמר כו'.

שם ר"ב"ח בשם רשב"ל אמר שמעה ונבה כן. — צ"ל: אמר שמועתה כן.

שם וזימנין דאמר אמר אין אוסרין אותו אלא למי שפרע. — צ"ל: אין אוסרין אותו למי שפרע (וכה בבמ"ש פ"ד ה"ב והג' וכן בתוספתא שם פ"ג).

שם א"ל היה לאו צדק והיו צדך. — צ"ל: והיינו (פי' והיכן היא וכעין זה בתרומות פ"ח ר"ה והיינו וכתב לה לשמה) לאו צדק והיו צדק (כן ברשונו דספרו פ' קדושים).

ירושלמי תרומות

שם ה"ה (מ' א') דתנינן הכל כשירין לכתוב את הגט חוץ מחש"ו א"ר הונא כו' — צ"ל: הכל כשירין לכתוב את הגט ואפי' חש"ו ר' יוחנן בעי והיינו וכתב לה לשמה א"ר הונא והוא שיהא פיקח עומד על גביו אמר ר' יוסי ואמר תנן כו' דרך הנה הוא חושב והוא תופש והוא משפשף ר"ב"ח בער הדא אמר כתב הוא וגירש הוא גט הוא (פי' בתמיה דהא תנן ביבמות רפי"ד ומובא גם למטה נתחרש הוא או נשתטה הוא אינו מוציא עולמית) ותני תנינן (פרה פ"ה מ"ד) הכל כשירין לקדש חוץ מחש"ו ותני עלה ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר בינן לבין עצמן אין קידושיהן קידושין בינן לבין אחרים קידושיהן קידושין ר"ב"ח ר' חייה בשם ר' יוחנן חולקין על המשנה הזה (פי' על ר' בנו של ריב"ב) מהו כדון אתיא דרשב"ג בתרומות כר' ישמעאל בנו של ריב"ב דקידושין ודרבנן דתרומות כרבנן דקידושין דתני חרש שתרם אין תרומתו תרומה כו'.

שם (מ' ב') א"ר יודן תמן באומר כך וכך עשו ברם הכא באומר כך וכך עשו. — פי' ר' יודן דוחה ואומר שאין ראייה מדבריהם דגיטין דחכמים חולקין על רשב"ג מפני שאין דומין זה לזה שבתרומה זה שנתחרש כותב מה שעשה כבר כשהיה פיקח ודאי מה שעשה עשוי אבל בגיטין הוא כותב כשהוא חרש צאת וצאת עשו דהיינו שהסופר וכותב הגט והעדים יחתמו ולפיכך אף רשב"ג מודה בזה שאינו גט.

שם אין בו דעת לשעבר אין בו דעת להבא. — צ"ל להפך: אם אין בו דעת להבא (פי'

לצוות לכתוב ולחתום. גט) אין בו דעת לשעבר (פי' ואינו נאמן לכתוב שתרם כשהיה פיקח ודלא כר' יודן).

שם ותני כן בד"א בזמן ש[illegible] מתוך בוריו כו'. — זה הענין אינו שייך כאן אלא בגיטין רפ"ז דתנן התם נשתתק ואמרו לו נכתוב גט לאשתך והרכין בראשו בודקין אותו ג' פעמים כו' וכצ"ל: ותני כן בד"א בזמן שנשתתק מחמת חליו אבל אם נשתתק מחמת בוריו דיו פעם אחת (וכעין זה בתוספתא רפ"ה דגיטין והובא בר"נ שם רפ"ז. היה חולה ומשותק אמרו נכתוב גט לאשתך והרכין בראשו בודקין אותו שלש פעמים" וכעין זה יש גם בתוספתא כפ"ה דמע"ש ופורש. חולה ומשותק" היינו שנשתתק מחמת חליו ולפ"ז אין התוספתא חולקת על הירושלמי ודלא כר"נ גיטין שם עיי"ש).

שם מאן תנא תרומ[illegible] כר' יודה כו'. — פי' דלר' יהודה אם נראו אחרים לתרום [illegible] בשותפות לתבוע את תבואתן ולא צריך שאמרו לתרום, תבואתו תבואה ובאלו נראו לו הבעלים עכשיו שם דאלו חרש שתרם בעצמו מתבואה שלו אין תבואתו תבואה לר' יהודה, מאחר שאינו בן לרצות שם ואפי' פיקח שלא נראה שם אין תרומתו תרומה כדתניא בתוספתא מע"ש פ"ד הפריש תרומה ומעשר ראשון ומע"ש ולא נראה שם ר' יוסי אומר נתקדשו ר' יהודה אומר לא נתקדשו, וזהו מה שכתוב למטה בדין פיקח שתרם.

שם הולכ[illegible] במטרונים. — פירש באוצ"ף הערוך ערך בוליקוס שזה אדם שנופל עליו תרדמה וכשהוא ישן הוא גם ממשמש ועולה על הגגים ועל עמודים גבוהים ונופל בצה וכשהוא מקיץ אינו יודע מזה מאומה.

שם המעביר אורח כוחתו בוליקוס. — פירש בע"ר שם שהוא בעל חמה גדולה עד שנוקר בחמתו אף בגדיו.

שם ונשאל כרשב"ג דרשב"ג אמר כשותפה כו'. — צ"ל: מה שאומר (צ"ל מסת רוקב) כרשב"ג דרשב"ג כשותפה רובה בשמואל[illegible] דרשב"ג דהוא אמר בד היה חוש יתן ג' פני' דות. [illegible] ואמר שמואל דצריך שיהיה חוש מתמלא ומריקה עד אחר נת[illegible]).

שם ותמלאו ותחיינו. — עי' ע"ש בפנים פ"ג ה"ב (דא' 28).

שם מאן תנא פיקח דלא כר' יהודה דתנן פיקח כו'. — עי' מה שתירץ בזה בשנים אלוהן אלו שמסוים שם בירושלמי הנ"ל מוכח דלא גרסינן במשנה ג' פיקח שלא הביא שתי שערות ר' יהודה אומר תרומתו תרומה "מבאנצריך להביא ראיה מדברי[illegible] דאמר ר' יהודה [illegible] כו' דאמר יונה פיקח דלא כר' יהודה עי"ש, ואנחנו לא באנו לודע מדה צו כו במשנה ג' מדבר בפיקח שמפריש תבואה [illegible] שלו, אבל משנה ראשונה איירי בתבואות אחרים שנתנו רשות לפיקח לתרום שאין תרומתו תרומה מפני שאין שליחות לפיקח כדאמר בירושלמי כאן ולמטה הנ"ל מבואר שהוא בתורם את כריו ולפ"ז אין ראיה כל עיקר. ומשנה ג' דר' יהודה חולק על משנתנו במשנה שהוא דאינו צריך לשליחות משום דבשל אחרים ולכן הביאו. ומדבריו תם דגם בזה חולק ר' יהודה הולך שפיר גירסת במשנה ג' דבשותפו לפניו. וכן בירושלמי ובדפוס פיו הב"ב מפורש תנא תני פיקח שלא הביא שתי שערות ר' יהודה אומר תרומתו תרומה" (והובא בר"ש מ"ג) וכן יש לגרוס בבבלי נדה מו ב' (וכן בדפוס ר"ש שם) ומוספות קושיות התוספות שם עי"ש.

שם אתם פרט לתורם את שאינו שלו מה את עביד ליה כו'. — יש להפך הגירסא וכצ"ל: אתם פרט לתורם את שאינו שלו הבעלים כראו ותרמו וחזר ונגנב בו מה את עביד ליה כתורם את שאינו שלו או כתורם את של חבירו (פי' ונתן לו רשות) אין תעבדיניה כתורם את שאינו שלו אין תרומתו תרומה אין תעבדיניה כתורם את של חבירו תרומתו תרומה (פי' דאין מותה בתרומת הבעלים והוי כשלו רשות) נשמענה מן הדא גנב תרומת הקדש כו'.

שם דר' יוסי אמר הוא הדבר הוא אחר. — ועיין זה בחלה פ"ג ה"ב [נה א'] ומגור דברי ר' יוסי לא נודע לנו והר"ש כתב שדברי ר' יוסי הן בטלים ובקשתי שם ולא מצאתי.

ירושלמי תרומות

שם (מ' ג') אבל אם עשאן זה עד שלא נטמנו לזה לא כהדא דר' מונא דבטל כו'. - צ"ל: לא בהדא (פי' לא בזה יכול לומר דכן לוי אחר) דר' מתניתא דבטל כו' וכוונה מיונה (פי' דלא כל בהיתר של לוי לעשותה תרומות מעשר באמירה בעלמא של ישראל) פתר לה כר' יוסי דר"י אמר כו' מה שעשה עשוי וכה מכוון שאמר לו כור מעשר יש לך בידי נעשה שלוחו ונמצא כתורם ברשות ושפיר ר' יוחנן בשם ינאי ושפיר כו'.

שם הי"ג מהו לעשות תרומה אין סבר ר"מ הורשה כו'. - צ"ל: אין סבר כר"ע (בבכורות נ"ג א') הורש כל המעשרות זה וזה ויסבור כר"ש (תרומה י"ג א' ועי' עו"ש ר' ד') דרשות מעשר בהמה לומר על כל הנכסים לתרומה כשם שאינו מביא מעשר דגן כך אינו מביא מעשר בהמה כשם שאינו מביא מעשר בהמה כך אינו עושה תרומה כשם שאין מימר בו כו'.

שם ה"ד (מ' ד') תרומה אמר לא אמרו אלא זיתים על השמן כו'. - פי' לא אמרו ב"ש תרומתן תרומה אלא דהן אלו דזיתים על השמן וענבים על היין אבל לא בשאר הדברים הנמנים במשנה ה' דבאלו מודין ב"ש לב"ה דאין תרומתן תרומה.

שם דברי ב"ש נעשה כאומר ה"ז תרומה עליה ועל שאמתין ר"ח סבר מותר באיום כו'. - צ"ל: ה"ז תרומה עליה ועל שאמתין (פי' דמגלגלת זיתים וענבים אלו והיה תרומה על שאר הזיתים והענבים וגם על השמן ועל היין) כה סבר מותר כן (פי' כר' יוחנן) אם ה"ז לא תגבל עליך כן מכוון שאמר ה"ז (פי' דמגלגלת ענבים וזיתים הללו והיו תרומה) נפטר כו' וחולין פוטרין את הטבל (פי' ולא היה יכול לומר תחילה שזיתים יהיו תרומה גם על השמן או שהענבים יהיו תרומה על היין).

שם ה"ו הסומא והשוטה. - אולי "והשוטה" יש למחוק וכן בר"ש ושנות אליהו לגר"א.

ה"ד אמר אבהו בר אבין חד חסיד שאל לאליה צ"ל ערום מהו שיקרא שמע כו'. - אבבלי בא נו"ד ב' ויצא שחסיד זה היה רבה בר אבהו אלא דבבבלי הנוסח "מנין לערום שלא יתרום", ועל נוסח הירושלמי קשה וכי נעלם מאותו חסיד משנה שלמה דברכות פ"ג מ"ה יעלה ויתכסה ויקרא כו' דמצה מוכח דערום אסור לקרות את שמע, ונראה שט"ס כאן וצ"ל: "ערום מנין שלא יקרא את שמע".

ה"ז כמן בתרומה גדולה כמן בתרומת מעשר ותני כן אליעזר כו'. - צ"ל: וכמן בתרומת מעשר ואפי' תימר כמן וכמן בתרומת מעשר תאן כרבנן וכה כאליעזר בן גימל דתני אליעזר בן גימל אומר כו'.

ה"ח הוי רעיון כר"מ אזל כו'. - צ"ל: הוי דעיון דעיון (פי' דעות מהופכות וכעין זה ביבמות פ"ח ה"ו ד"ב ע"ג דעון דעון אות לר' יוחנן, וכן בכתובות כפ"ו הוויי דעיון דעיון אות לרשב"ג, ועי"ש פ"ה הל"ה הוי כעיון אות ליה לרשב"ג, ויש להגיה הוי דעיון דעיון אות ליה לרשב"ג).

ה"ט (מ"ח ז') הכל מודין בכולכסין שהן תורמין כו'. - פי' כולכסין מין זיתים טובים ושמנים ורובן משויה ותניא בתוספתא פ"ד תורמין גלופסין על ציתו שמן כו' וגלופסין הן כולכסין דהכא ועוד שנינו בסוף ד"ע"ז ...ציתו קלוסקי האגוזיין ונראה דקלוסקי היינו נמי כולכסין דהכא וגלופסין דתוספתא.

הי' והוסרת מן הגורן ויש לו שיעור בתרומה אית לך מימר אוסרת מן הגורן כו'. - צ"ל: והוסרת את הגורן ויש לה שיעור בתרומה אית לך מימר תרומה אוסרת את הגורן קודם מירוח לא לאחר מירוח וכה (פי' בתרומת מעשר) לאחר מירוח הדבר אמרה כו' (ועי' מהר"ם פלאגי הלכות חלה אות ב' שנראה דצ"ל דבר בעיור בירושלמי כאן ועיין דברי הרמב"ם בפי"ג ה"ט ממעשר שאינו לוקה על טבלו אלא מכת מרדות ועי' באו"ש שם).

הי"א (מ"ח ב') ותרומת מעשר לומר על תרומה גדולה שהיא ניטלת מן המוקף כו'. - עי' תוספתא רי"ד ב"ע (ק"ט ב') שכתב דמוכיחין לה תרומת מעשר מדכתיב (במדבר י"ח כ"ח) ונתתם ממנו וגו' ודרשינן ממנו מן המחובר ועיין זה במנחות ע"ז ב'.

עד כדון בשהיה לו אגודת האזוב (פי' הא דאמר ר' נחמיה שאין מפרישין מן הטהור על הטמא היינו בשיש לו אגודת האזוב והוא טהור דבידו) לא היה לו אגודת האזוב (פי' טהור מהו שיתיר ר' נחמיה לפרוש מן הטהור על הטמא או שמחייב אותו לעשות אגודת האזוב טהור מן הטמא ולפרוש מן הטהור על הטמא) נישמעינה מן הדא כו' בעא מרבנן מיחזי לחבריה (פי' שהיה לו גלוסקאות הרבה ורצה ליתן כולם בבית אחות דטמאי

וטמא אלו שלא נתקנו והוא צריך לקנות מאותו המין מן השוק כדי לתקנן דסבר כר' נחמיה).

שם אומר לך מוכר בשדה לו מאותו המין. – חסר כאן מלה אחת וצ"ל: אומר לך מוכר בשדה לו מאותו המין טהורים (פי' דר' חנינא ובאו חשש שמא יטמאו כל העשורים על אחד האלו אין לו צורך לקנות טהורים מן השוק וש"מ דר' נחמיה אפי' אין לו מאותו המין טהורים צריך לקנות מן השוק מאותו המין טהורים כדי לתקן את הטמאים).

שם מכיון דתנינן הוו שני עיגולין ושתי אגודות ושתי עדשות אם צורכה כו'. – צ"ל: מכיון דתנינן הוו שני עיגולין ושתי אגודות ושתי עדשות אם צורכה או' דר' אדא בערימה של קישואין ודילועין היה מתנבא (פי' שאפי' בערימה של קישואין ודילועין שמקצתן טהורין ומקצתן טמאין, מפריש מן הטהורין על הטמאין אע"פ כי הקישואין והדילועין גדולין ונפרדין זה מזה ואחת נכרכת בפני עצמה, ומאחר שבזה מותר להפריש מן הטהורין על הטמאין היינו טעמא לומר שגם בשתי עדשות מפריש מן הטהורין על הטמאין לכך שנינו דהא ותרום מזו על זו) היו שני עיגולין אחד מקצתו טמא ואחר מקצתו טמא מה שיתרום כו'.

שם דתני חמשה שנין בגורן אין תורמין ואין מעשרין מזה על זה. – צ"ל: חמשה שנין בגורן תורמין ומעשרין מזה על זה (וכן מוכח במע"ש פ"ג וכה בתוספתא תרומות פ"ג).

שם היך עבידה קורה אחת לשני בורות שני קורות לבור אחד כו'. – חסר כאן ברייתא ומצויה כמעט בתוספתא פ"ג וכצ"ל: תני וכן היה ר' יהודה אומר כל בורות הבד תפיסה אחת כיצד קורה אחת לשני בורות שתי קורות לבור אחד בזמן שכולן תפיסה אחת תורמין ומעשרין מזה על זה נטמא אחד מהן תורמין מן הטהור שבו על הטמא שבו אין כולן תפיסה אחת אין תורמין ומעשרין מזה על זה נטמא אחד מהם אינו תורם מן הטהור שבו על הטמא שבו. ניחא קורה אחת לשני בורות אלא שתי קורות לבור אחד לא מתוק כו'.

שם ה"ב (מ"ג) ה"ר אוכלין שבן טבולי יום מצויין בין התרומות (פי' ועליהם נשנה בזה שאמר "שלוש" ולא לשאר טומאות שאינן מצויות) ה"ר יוסי אין טבול יום מגע אלא טבל (פי' ואם נגע טבול יום בשלשה שתורם ויחזור לטבלו ויהיה כולו טהור משא"כ בשאר הטומאות שמטמאין אע"פ שחזר וטבל מעכב לא עליהן נשנה בשלוש שאמר אלא על הטבול יום לבד).

שם ה"ג אבא בר [illegible] ואמרת אר' יוסי המטמא בשוגג בשבת כו'. – פי' ולא כר' יהודה ~~שאמרה~~ ר"מ כמו שהמבשל בשבת במזיד ועבור ה"ג המבשל במזיד לא יאכל עולמית ולכך אמר זה ואמר דברייתא דעסוקות אותה במזיד וכו'.

שם נזיר פחות אלי יום לפני שבועות ונכנסה שמונית אין תימר חשש יש כאן חשש כו'. – צ"ל: נזיר פחות משלשים יום לפני שבועות ונכנסה שמונית אין תימר חשש יש כאן חשש אין תימר אונן אין כאן אונן תנא נזיר ומת בלא מותר לרחו ואתיא כמ"ד מפני החשש ברם כמ"ד אונן זה אונן בלא אונן (ובזה נגמרה הלכה זו וע' שבועות פ"ב ה"ה דל"ג ע"ד).

שם ה"ד (מ"ד) ר' ירמיה סבר מימר אחה רואה את הצמח כאלו טפח ונסב סלון כו'. – צ"ל: ונסב תאינייה כברבין (פי' שר' יוסי אבי ר' ישמעאל היה נוטל ז' תאנים גדולות מן הכלכלה אע"פ שהגרוגרות הן ערוכה (טמאות הן) ר' יונה ור' יוסי תרויהון אמרין דרך התפוח לצמוח (פי' ודבר שהוא צומח ותחלתו ואח"כ נתפח רואין אותו כצומח אבל התפוח מתחלה ולא טהור ודאי רואין אותו כמו שהוא עתה ואין דרך הצמח לתפוח (פי' והפוך בתפוח מעיקרו ואח"כ צמח אין רואין אותו כאלו תפוח) ונסב תאינין כמה דאינון (כה גירסת הגר"א בהגהותיו והפ' דנטל מן הכלכלה ז' תאנים טמאות כגרוגרות שאין רואין את הגרוגרות כתאנות) אמר לון ר' אחא כן הוה ר' אילא רבנן הוה בדה תמן תנינן כו' בצים חלה הרי אלו טהורין דרומאי אמרין והוא שלא היה כביצה מעיקרו (פי' ואח"כ נעשה ונעשה כביצה וחזר וצמק לכך טהורין אבל אם מתחלה היה כביצה אע"פ שאח"כ צמק אינו יוצא לעולם מידי טומאה שרואין את הצמח הזה כאלו תפוח) ר"י ורשב"ל תרויהון אמרין ואע"פ שהיה כביצה מעיקרו (פי' דתפוח מעיקרו ואח"כ צמק אין רואין את הצמק כאלו תפוח) תמן תנינן אמרו לו כו' על דעתיה דר' ירמיה ר' יוסי (פי' אבי ר' ישמעאל) ודרומאי ור' מאיר שלשתן אמרו דבר אחד ביותירה על דעתיה דר' יונה ור' יוסי ר' יוסי (פי' אבי ר' ישמעאל) ור' יוחנן ורשב"ל (פי' ר' יוחנן ורשב"ל נעשו כאן לאחת מפני ששניהן אמרו דבר אחד) ור' יהודה (פי' שחולק

/ ד

ירושלמי תרומות

על ר״א וסובר שנותנין טעם הבצל בתוך המדוכה) שלשתן אמרו דבר אחד בותרב אלון דבר פטו כו׳
ויסב לו חיי לגבל מבושל ואכלוך ר׳ יוסי אף אנן סבר כן (פי׳ אף דסבורה לו לאמלה שאין דרך
הבצל לתפוח מ״מ אנו מודה הכא) למה שדרכו לתפוח (פי׳ שאין אוכלין אורז חי כי אם מבושל
וסופו לתפוח לכך יכול להפריש מעט מאורז חי כפי ערך המבושלים).

ה״ה תני ר׳ יוחנן דהוא אמר מפני שהוא ממעטן משורתו. — גירסת הגה״ה בשנות אליהו: הוי דר׳ אלעזר
דהוא אמר מפני שהוא ממעטו משורתו (פי׳ דאי אמרינן דר״א הוא דאמר מפני שממעטו משורתו
מחה דכהן אומר לבשל דזה אוהב את המבושל והבעלים אסורין להפריש מן המבושל על שאינו
מבושל דאין המבושל ראוי לכל כהן אלא לזה שאוהב מבושל בלבד אבל אי הוה אמרינן דר״א
הוא שאמר מפני שממעטו ממדרגו קשה למה אמר ר״א שהבעלים אסורין להפריש מן המבושל
על שאינו מבושל כיון שלפי מדה הן תורמין א״כ מכוין בזה אלא ש״מ כדאמרן. וע׳ מה
שפירש בזה בשנות אליהו שאינו מובן וכבר תמה על זה בספר נ״ר, ולפי הנראה זה שסובר
את השנות אליהו שמ״ע ונע״ה).

מתניתא פליגא על ר׳ יוחנן ואף משאינו מבושל כו׳. — צ״ל: מתניתא פליגא על ר׳ לעזר ואף
משאינו מבושל על המבושל וכ״ש מהמבושל על שאינו מבושל (פי׳ ומתניא כר׳ יהודה ומ״מ הוא
מתיר לבעלים להפריש מהמבושל על שאינו מבושל ודלא כר׳ לעזר דאמר שאף לר׳ יהודה
אין הבעלים יכולין להפריש מן המבושל על שאינו מבושל, אבל לר׳ יוחנן ניחא דמתניא כר׳ יהודה
דרפא דלדידיה יכולים הבעלים ~~לפרוש~~ להפריש מן המבושל המשובח על שאינו מבושל) אר׳ אימי לא
תני ר׳ לעזר אף (פי׳ דגם בברייתא תניא כלשון המשנה „משאינו מבושל על המבושל;
אבל מן המבושל על שאינו מבושל אינו מפריש) ל׳ דין דר כהנא כו׳.

הא דבר שהוא אוכל מותר מתניתא דר׳ ישמעאל כו׳. — צ״ל: הא דבר שהוא אוכל תרומה מתניתא
דר׳ ישמעאל בר׳ יוסי כו׳ (פי׳ דלדברי אף דבר שהוא אוכל או משקה כגו יין וחומץ אם תרם מזה על זה אין
תרומתו תרומה כי אומר יין וחומץ שני מינין אין תורמין ולא מעשרין זה על זה עבר ותרם אין תרומתו
תרומה (כן מובא בתוספתא פ״ב ושם הנוסח ר׳ יוסי דאמר „כדי” והוא ט״ס, ע׳ שנות אליהו ר״פ ובירושלמי
שם ובבלי ב״ב פ״ד ב׳).

ה״ג (מ״ב א׳) מטמא טומאת אוכלין ושורפין אותה בטומאה כו׳. — צ״ל: מטמאה טומאת אוכלין ואין שורפין
עליה את התרומה (פי׳ שאם נגע בפושות זו ככר של תרומה אין שורפין את הככר מפני שטומאת
המשקה אינו אלא ספק טומאה דבשאר נשות מרה אינה אוכל שמקבל טומאה) ואין חייבין עליה
חומש ואין לוקין עליה לחוץ לחומה (ע׳ בפ״מ והגר״א) כו׳ ככר שנטמא בספק רה״י מגעו ברה״ר
טמא (פי׳ דטומאות ספק היא כודאי דנטמא ברה״י ולפיכך אם נגע אח״כ ככר אחר בככר
זה אחר כשהוא ברה״ר הנ׳ טמא ודאי גם הוא) והלכה טהור שהן שני ספקות (פי׳ שאם
נטמא בספק ברה״י אלו שהן ספק אוכל ואח״כ נגע בהן ככר של תרומה ברה״ר הנ׳ הככר
טהור שה״ע שכל שאתה יכול להרבות ספקות ברה״י הנ׳ טמא כבטהרות פ״ו מ״ד מ״מ
כשנגע ברה״ר טהור; וע׳ בבלי נדה ג׳ ב׳).

ה״ג יין טומאתו מצויה שמן אין טומאתו מצויה תני מילתיה כו׳. — חסר כאן וצ״ל: יין טומאתו. מצויה (פי׳
מפני שנפשו של אדם מתאוה ליין יותר מלשמן וחוששין שמא יגעו הטמאין ביין ולא בשמן) שמן אין טומאתו
מצויה א״ר חייא בר אדא כאן וכאן אין טומאתו מצויה (פי׳ שגם ביין אין חוששין לטמאין שיקחו מיין שאינו
שלהן) אלא שטומאה מצויה ביין יותר מבשמן (פי׳ שדרך שבעלים לשמור יין ולא שמן והפרוים כשבעלים
שותין יין הן מתוך שם ומטמאין את היין) תנו מילתיה תורמין כו׳ (מה שהתוספתא כאן נמצא לפנינו
למטה בסוף הלכה ז׳ ואינו שייך שם כל עיקר אלא שנשמט מכאן).

א״ר יוחנן הדבורות מכיון שהלכו בהן שתי וערב מטמאין את הבור מ״ב אלא כאן ביין כאן בשמן ולא הוא
יין כו׳ — צ״ל: כאן ביין כאן בשמן (פי׳ דאין השמן נטמא משהלכו בו שתי וערב) דתני ר׳ יוסי בר׳ יהודה
אומר (ומה שבינתיים מותר שאם נשתרבב מלמעלה ומקצת מזה שייך שם וכמו שרמזנו למעלה) אם רצה

כו' והולך ובא עליהן (פי' ואע"פ יכול להפריש על כל הכד אעפ"י שעדיין לא נעשה כולו שמן וכן הדין ביין
ובדבלות למעלה מלומדת תורמין את העיגולים משהילכו בהן שתי וערב)׳

שם ה"ה (מ"ב ב') ותנינן עושה אותה כמין כי חד מן ארבעה (פי' כבר כתבנו בר"פ דבלים דבי' ולעניות דעתי
כתבנו שני קוים החותכים זה את זה באמצע אלכסון ולפ"ז ביאור דברי חכמים הן בצורה זו
ורובע הכרי הצפוני, בו נקבע את התרומה והוא מבואר) רשב"ג אומר נוטל
תרומתו מצפון צפונו חד מן תמניא (פי' כצורה זו
שחולקין לרובע הכרי הצפוני לשני חלקים ובחלק
השמאלי נקבע את התרומה והוא מבואר והוא
אחד משמונה הכרי, והשאר הוא חולין.

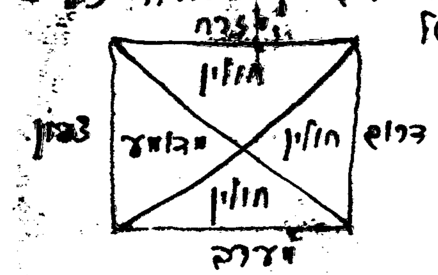

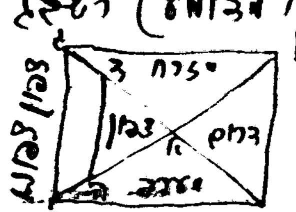

והנה אני מתמיה כלו איך יחלק בעיגול את הרובע הצפוני
דהיינו המשולש אב"ג לשני חלקים שוים והוא שתהיה יש לחלק את הקו ב"ג לשני חלקים שוים [illegible]
נעשה בתוך המשולש הגדול אב"ג משולש קטן אשר הקוים א"ד וכן א"ה יהיה ארוכים [illegible]
הקו ב"ג והנה יהיה שטח המשולש הקטן אד"ה מחצית המשולש הגדול אב"ג והמופת [illegible] מבואר
המדות, וכל זה בכרי מרובע אבל בכרי עגול יש לבקש חשבונות אחרים אשר אין [illegible] עסק בו
(ומפרשי הירושלמי והתוספתא שגם שם שנוי דברי חכמים ורשב"ג לא עמדו על אמיתת ביאור
זה על בוריו) והנה מסדר התלמוד הוסיף כאן בתוך הברייתא לברר דברי רבי, וחכמים ורשב"ג וכנראה יש בספרים

הג"ה [ובדע שהרמב"ם כתב בפי' המ' מתרומות כלשון הזה: אמר תרומות הכרי הזה בצפונו חולין
לשנים והחלק שבצפון לשנים ונמצא רביע הכרי שהוא צפון צפונו הוא המבואר [illegible]
מבואר שפסק כחכמים חד מן ארבעה, ותפס לשון רשב"ג צפון צפונו, וזה פלא. ועוד אף
כן מתוך התוספתא דשם שנויה ברייתא זו בלי הוספת פירוש הירושלמי כלשון הזה
ותנינן עושה אותו כמין כי רשב"ג אומר נוטל את התרומה בצפון צפונו ע"כ; ופירש
שרשב"ג לא בא אלא לפרש דברי חכמים; אבל אין זה מחוור [illegible] שאמרו
חכמים "כמין כי", ועוד למה דחה ביאור הירושלמי על דברי חכמים ורשב"ג, ותפס ביאור
חדש לעצמו, ועוד יותר נפלאות על מעשי כלי הרמב"ם שהרמב"ם כתב שם ע"ל: "שם באור
וכחכמים", וכ"כ הרדב"ז שם. ופסק כחכמים שאמרו עושה אותו כמין כי חד מן ארבעה:"

שם ה"ג ר' שמואל בר אבא בעי מעשר ראשון שהקדימו כו'. — צ"ל: ר' שמעון בר אבא בעי כו' (ע'
מ"ש בברכות פ"ב ה"ג)

שם תרומה אינה מעכבת את הביכורין (פי' שאם הפריש ביכורים מכרי מאורח אין הביכורים חייבין
בתרומה ע' תוספתא פ"ד ופאה פ"א ה"א דף ט"ז ע"ב) אמר לון [illegible] בנימין היא ר' יוסי בר' [illegible]
בנימין אל ר' מנא שאמרת אבא תני (כמין זה דביכורים פ"ג ה"א) ביכורים ביאוש ותרומה בשאלו (פי'
שהפריש ביכורים מכרי מאורח ואח"כ הפריש את התרומה) כו' אתון דמר עובד רבנן (פי' דסברי
שמכרי מאורח יש להקדים תרומה לביכורים ואם הקדים את הביכורים הרי הביכורים עצמן חייבין
בתרומה) אתון דמר אתון עובד אבא בנימין׳

שם הא רשב"ג אומר אינו צריך להפריש אלא מעשר ראשון בלבד הולכה כו'. — צ"ל: אינו צריך להפריש אלא
תרומה גדולה בלבד (פי' והוא ודאי מעשר ראשון אבל לרבי אינו אלא ספק) הולכה להן אע"פ כו' רשב"ג
אומר אינו צריך להפריש אלא [illegible] ומעשר ראשון בלבד (הג"מ)

שם הוון בעיין מימר מה פליגין בחומש הא בדימוע לא. — פי' דלשון פוטר שאמר [illegible] אינו שייך אלא על
החומש ולא על הדימוע.

ד' ה"א (מ"ג ג') והתורם אבל לא על מקום אחר (פי' הוא במשנה ה' "המרבה בתרומה ר' אליעזר א' אחד מעשרה
כו' [illegible] ועשנה תרומת מעשר אבל לא למקום אחר" כ"ה עיקר הגירסא שם [illegible] בירושלמי
כאן. ולא כשנוי אליהו שם ע"ש) תיפתר במרבה בתרומה (פי' דהתם במשנה ה' מיירי במכוון

ועוד בבתמונות פ"ב ה"א (ע' ת"ט שם) ובן ע"ש פ"ה ה"ד דהוון דרשין וכתן כו', עוד בגיטין פ"ג ה"ד שלח
[illegible] אמרו החולו, [illegible] בפסחים פ"ג ה"ג [illegible] דרבנן [illegible]
[illegible]

ירושלמי תרומות

...ות בתרומה, וזה שהוא יותר מכשיעור אינו אלא חולין טבלין למעשרות לפיכך אין לעשות
...מה על טבל אחר וזהו ענין מה ששנינו אבל לא ממקום אחר אבל אין הפירוש שלא יעשנו
...ומות מעשר ממקום אחר וכן פירש הר"ש אבל הוא דרשב"ג אינו אלא דטועה הוא כיון דרבות
...עיף לפיכך לסברה השנית הוה טבל טבול לכל ולכן יכול לעשותה תרומה ממקום אחר.

...לא טעמא דרשב"ג מכיון דו אמר כל הטבל עלה בידו כו'. — צ"ל: מה טעם דר' מאיר מכיון דאמר
כל הטבל כו' מה בין מוצא ממנו על מקום אחר עד כדון בשלא נירען רובו של כרי נירען
...ו של כרי פלוגתא דחזקיה ור' יוחנן (פי' דלחזקיה שהטבל בטל ברוב אינו יכול להפריש ממנו
...עליו) כו' ור' יוחנן אמר אין הטבל בטל ברוב תמן (פי' דחזקיה ור' יוחנן) בשנתערב דרך
... מכוון שנתן דעתו להפריש נפתיימה כו' (פי' וגם כשנתקן רובו של כרי אף חזקיה מודה דיכול
...להפריש ממנו עליו) והוא דבעי מימר בההיא דתני ר' ליעזר בן יעקב כו' (פי' דזה שנשאל: עד כדון
נירען רובו של כרי כו' נאמר על הא דר' ליעזר בן יעקב וגם השאלה היתה להפך)
...לא כו' (מדברי הניר וביותר בחזור).

ג (מ"ב ד') כמה דנן אמרין תרם ועלה בידו אחד מחמשים תרומה כו'. — צ"ל: תרם ועלה בידו
ד משלשים (כן הגיה בעיר) תרומה ואינו צריך לתרום כן ב"ש אומרים תרם ועלה אחד מחמשים
(פי' אבל אם עלה אחד מס' יחזור ויתרום) א"ר חנינה בר יוסי לא כן תני בר קפרא (פי'
...בה דב"ש) אלא תרם כו'.

...ר' לעזר כמות שהיא לאוד במדה כו'. — צ"ל: כמות שהוא לאוד שלא במדה כו' תוספת תרומה מה
במעשרות אל משום ר' יהודה אנו שונה אותה (פי' שנינו בברייתא בדין זה בשם ר' יהודה
...אים חולקין עליו ולא פירש מה ששנה חייב או פטור, ובברייתא ששנה הוא בשעלה בידו אחד
...בשלשים משנה שלימה היא חזר והוסיף חייב במעשרות) מה לחייב לפטור כו'. אלו דבריו [illegible]
...בנו תרם ועלה בידו משלשים ואחד תרומה ויחזור ויתרום ותני עלה חזר והוסיף חייב [illegible]
...כתרומות מעשר אמרו ליה לר' יוחנן אין אמת כו' חברייא שמעונה ר' ינאי אמר כו'.

...צ"ד א"ר חנינה בריה דר' הלל כאן במתכוין לפחות וכאן במתכוין להוסיף. — צ"ל: כאן במתכוין
לפחות (פי' רישא דמתניתין בשלית שהוסיף ותרם אחד מארבעים תרומתו תרומה מיירי
...ופן שחשב שכן הוא דעת בעל הבית אלא שטעה בדעתו) וכאן במתכוין להוסיף (פי'
...יפא במתכוין להוסיף אפי' אחד אין תרומתו תרומה מיירי כשיודע דעת בעה"ב אלא
...מזיד להוסיף על דעתו).

...ה צ"ד דפי' ר' יוחנן נחות א' מעשרה שבו קידש לשם תרומה והשאר א' מעשרה תרומה והשאר כו'.
צ"ד דפי' (פי' דסבר בריש פרקין דאין הטבל בטל ברוב) נחות א' מעשרה שבו קידש לשם תרומה
...חר טבל טבול למעשרות לפום כן תנינן יותר מיכן יעשנה תרומות מעשר שבה לא על
...ם אחר (פי' שלא יעשה השאר תרומה למקום אחר מפני שאינו אלא טבל טבול למעשרות
...דה) צ"ד דחזקיה נשוא א' מעשרה שבו קידש לשם תרומה והשאר טבל בטל ברוב
...ינן יותר מיכן יעשנה תרומות מעשר אבל לא על מקום אחר (פי' וכיון שהנשאר נתבטל
...התרומה אינו יכול לעשותו תרומות מעשר ודחוק הוא לומר דמשנתנו מיירי באופן
...שיתר הוא יותר מן התרומה דוקא) סבר חזקיה כהדא דתני ר' חייה יותר מיכן לא
...נה תרומות מעשר ולא על מקום אחר.

...ח (מ"ג א') ר' יוסי בשם ר' יוחנן טעמא דר"א תאנים שחורות שנפלו לתוך הלבנות (פי'
...חורות מאלה) אוכל את הלבנות והלבנות מעלות את השחורות (פי' דנפלו בתוך מאה
...לבן תשעה אוכל לה).

...ר' חזקיה בעה קומי ר' מנא. — צ"ל: ר' עזרא בעה קומי ר' מנא (ער' מ"ש בשינויים מה הטע').
...די ר' יוחנן שאם תרם ממנו על מקום אחר כו'. — צ"ל: שאם נפל מהן למקום אחר.
...ר' יהושע אומר בין בודאי ובין בספק ודאי תעלה בחד"א כו'. — צ"ל: בין בודאי בין
שחסר בירושלמי כאן (וכן שיער מ"ש כאן) וכן תני (תוספתא פ"ה) הוא לשונות זה ותרום אחד מחמשים [illegible]
(בתוספתא [illegible] חזר והוסיף [illegible]) תרומתו תרומה [illegible]
[illegible] תרומתו תרומה [illegible]

בשוגג ונודע לאו תלה דברי ר' יהודה רמזה בין במזיד בין בשוגג ונודע לאו ועולה כו' (פי' דברי ר' יהודה ר' יהושע הוא המחמיר כמו דאיתא לעיל שבמשנה יו"ד אבל משנה ח' ברא אחרן)

שם הבא מסייעא למ"ד תניין אינון. — נראה שכל זה מיותר ויש למוחקו שכבר אמר למעלה: "הדא מסייעא לר' יוחנן דו אמר תניין אינון". ומצאתי בפירוש ר' חננאל דביצה (ד' ח') שהעתיק הירושלמי בהבנה והשמיט מלות הללו וזה מראה שלא היה לפניו כל זה בנוסח ירושלמי.

שם הדא אמרה בלעטים ואפי' ח' ממאה שבה אוסר. — פי' דכאן שבגון אוסר הפוך אע"פ שאינו אלא ח' ממאה מן הרובות ה"נ בלעטים וכ"ש אפי' ח' ממאה שבה אוסר כבלעטים שאומה וזה דומה למ"ד כל הדברים מקדשין אבל למ"ד אינן מקדשין אלא שבעה דברים בלבד אין חלק מבלעטים אוסף ומשנה שאומה היא בערלה פ"ג מ"ז נחלקו הבלעטין ואלו במאתים ואחד.

משנה יו"ד. וכן ר' אליעזר מיקל כו'. — בסדר המשנה שבבבלי ובמשניות הנוסח "וכבן ר' אליעזר מיקל" כו' ולפי נוסח הירושלמי צ"ל דעיבון "וכן" הוא כמו "וכמו", וכן כתב בתשב"ץ לתלמיד הרמב"ם סימן רכ"ט בשאור מה דאיתא בפירוש דר' ישמעאל שבפיר ספרא, וכן שני כתובים המכחישים זה את זה" שהוא כמו "וכמו ב' כתובים" כו'. וע' מש"כ בדבור פ"ב הל"ג שהרבה מלין בירושלמי "וכן" כמו וכמו, ובזה ניחא גם הגירסא דפסחים פ"ו מ"ב וכן הבן שנולד כו' שהוא כמו וכמו ועי' רע"ב שם.

שם הי"ב וכן שתי מגורות בזה עשרים סאה ובזה פ' סאה ונפלו ג' לוגין מים שאובין בתוך א' מהן כו'. — לפי ביאור הרמב"ם א"ש במקום שנתבטלו הג' לוגין צריך הוא להוציאן כמו בתרומה וזה לא שכבר תפסו כל הפוסקים במקוה שיש בה מ' סאה ואפי' אחד מנו כל מים שאובים שבעולם אינן נפסלות, ומקוה שאין בה מ' סאה שלמים ונפלו בתוכו ג' לוגין מים שאובין אינו חוזר להכשיר עד שיוציא ממנו מלואו ועוד כחכמים במגורות רבנן; ולכן נ"ל שדעת הירושלמי דאי"ל שבשני מגורות שבא אחד מהן של כ' סאה שנפלו ג' לוגין מים שאובין לתוך א' מהן ואינו יודע לאיזה מהן שניהן פסולין (כדאמרת במגורות פ"ב מ"ג וכן בתוספתא שם ובמשנה למלך) מ"מ אם חזר והוציא ממקוה אחד אן משנהן עשרים סאה ועוד משהו, השאר כשר להכוות עליו שכבר יצא מהן מלואו ועוד, והיינו שאמרו כאן שאם רצה להוציא קורא פסולה מזה שהיא כשיעור כ' סאה ועוד, אז המקוה השני חוזר לכשרותו וכן יכול להוציא מחצה מקוה זה ומחצה מזה, וכל זמן שלא הוציא כדי מלואו ועוד שניהן פסולין וכאן שנתבאר וא"ש שבשני קופות שתיהן מצטרפות להעלות זו את זו היינו משום שדרכן להתערבות ושתי מגורות בשתי עליות ונפל סאה תרומה לתוך אחת מהן אינן מצטרפות משום שאין דרכן להתערבות והכ"נ שני מגורות אין דרכן להתערבות ולפיכך אינן מצטרפין:

שם (מ"ג: ע"ב) ריבה על הידועה ובטלה שוגג מעלה ומרבה והשנייה חזרה להוכיחה נמצאו כו'. — יש להחליף הגירסא וכצ"ל: ריבה על הידועה (פי' עוד ק"נ סאין של חולין מפני שחולין שיש בה ל' סאין של תרומה ובטלה שוגג מעלה (פי' שתי סאין) ומרבה והשנייה חזרה להוכיחה (פי' שאחר שהותרה הראשונה שוב אין חולין עוד בה אותה סאה שנפלה לתוך אחת מהן ולא היה יודע לתוך איזה מהן נפלה אבר' השנייה מוכחת שמא נפלה אותה ~~סאה~~ לתוכה) עד שירבה ~~[illegible]~~ שתי קופות בכל חמשים סאה כו' אין אומר למקום שנפלה השנייה שם נפלה הראשונה מעלה ~~סאה~~ אין שנייה ודומה (פי' שכבר נצטרפו שתי הקופות להעלות סאה ראשונה בתחלה כשנפלה סאה לתוך אחת מהן ולא היה ידוע לאיזה מהן נפלה) ומרבה והשנייה אסורה עד שירבה לה שוגג ריבה על הידועה ובטלה שוגג (פי' שריבה לה חמשים סאה) מעלה (פי' סאה אחת) ומרבה נמצאו שתי סאין עולות מן מאה וחמשים סאה אמר מה שאמרו תרומה כו'.

שם ואף במקוה כן אמר מה שאמרו כו'. — חסר כאן וכצ"ל: ואף המקוה כן שתי מגורות בזה עשרים סאה ובזה עשרים סאה ונפלו ג' לוגין מים שאובין לתוך אחד מהן ונודע לאי זו נפלו ואח"כ נפלו שניים ואינו יודע לאי זו נפלו אני אומר למקום שנפלו הראשונים שם נפלו שניים שתי מגורות בזה עשרים סאה ובזה עשרים סאה ונפלו ג' לוגין מים שאובין לתוך אחד מהן ואינו יודע לאי זו מהן:

ירושלמי תרומות

נפלו ואח"כ נפלו שניים וודאי לאו זה אחר נפלו אין אומרין לאותן שנפלו השניים שם נפלו הראשונים (ככל ענין זה נמצא בתוספתא מתרומות פ"ב) אמר מה שאמרנו כו'.

ה"ג (מג ע"ג) ובדבר שאין דרכו להיבדל כו' — צ"ל: ובדבר שדרכו להיבדל (פי' כגון לח בלח) אבל בדבר שאין דרכו להיבדל הלכה אחר הרוב כו' (ע' תוספתא פ"ה דמעשר דשאני בלח שלא יותר מן [illegible]).

ה"ד חיננא מתניתא אמרה כן אחד שהוא אינו לאו תעלה — צ"ל: אחד שהוא, לאיזו ולאיזו תעלה.

ה"ה (מג ד') תני ויתנו סאה תרומה שנפלה למאה חולין כל שהן כו' — צ"ל: סאה תרומה שעלתה מתוך מאה (וכה [illegible]) חולין כ"ש מבטלין אותה (פי' מאחר שלפי חשבון אין באותה סאה תרומה אלא א' [illegible]) מתניתא פליגא על ר' אינה מדמעת אלא לפי חשבון (פי' שאף אותה סאה שעולה נפלה לתוך חצי סאה של חולין ה"ז מדמעת שבסאה שעולה יש תרומה אחד מק' ואין בחצי סאה חולין אלא כדי חמשים, ומאה חולין חולין שבתוך אותה סאה שעלתה אינן מצטרפין לבטל את החולין תרומה מפני שכבר נקרא על כל אותה סאה שם תרומה אבל נפלה אותה סאה בסאה ה"ז בטלה) ר' יוסי בשם ר' לא (פי' דר' לא אר ר' אושעיא [illegible] יוסי כמודע וכ"כ בספר ניר) לא תני ר' יוחנן אלא אינה מדמעת כל עיקר ר' אמי אמר והוא שרבו חולין על התרומה כדי שתבטל ברוב (פי' זה שאמר ר' יוחנן "חולין כל שהוא" לאו דוקא אלא כדי שתרבה חולין על חשבון תרומה שיש באותה סאה דהיינו שתבטל אותה סאה לתוך סאה אחרת שאז בטלה התרומה ברוב שבסאה וזהו שאמרו חכמים אינה מדמעת אלא לפי חשבון וכה דעת הרמב"ם בפהמ"ש בזמן הזה) [illegible] והוא שנפלה לתוך מדומע אחר (פי' הא דתנן אינה מדמעת אלא לפי חשבון בנפלה לתוך מדומע אחר אבל אם נפלה לתוך חולין אפי' כל שהוא [illegible] אותה וכר' יוחנן) צ"ל: דברי ר' לעזר חולין שאמרו חולין מצטרפין לעלות (פי' שאם נפלה אותה סאה לתוך המדומע מצטרפין גם החולין שבתוך אותה להעלות את התרומה שבה ואע"ג אין התרומה שבאותה סאה מדמעת כלום שהרי יש בה חולין מאה נגד התרומה) סבר ר' לעזר אומר חולין שאמרו נעשין חרשין (פי' דכיון שנקרא עליהן שם תרומה שוב אינן מצטרפין כדי לבטל וכמו שנתבאר).

ה"ו חילפא אמר על דר' לעזר חולין שאמרו נעשו חרשין כו' — צ"ל: חילפאי אמר על דר' לעזר חולין שאמרו נעשו חרשין (פי' שאפי' לר' אלעזר אם נפלה סאה מדומע לתוך אחר אינה מדמעת באלו הרבה כל השוה תרומה אלא כפי חשבון תרומה שיש באותה סאה ואין החולין שבאותה סאה מצטרפין כדי לבטל את התרומה אבל לרבנן אף חולין שבאותה סאה מצטרפין לבטל את התרומה ואינו דומה לסאה שעלתה מתוך מאה שנפלה לתוך אחר שאין חולין שבאותה סאה מצטרפין לבטל אפי' לרבנן דהתם שאני שכבר נקרא שם תרומה על כל הסאה שעלתה וכמו שנתבאר לעיל הלכה ה') והוא ר' לעזר אומר על דעתיה דרבנן חולין שאמרו נעשו חרשין כו'.

ה"ז ר' אבהו בשם ר"י אבד רובו של מנה (פי' בין בנתן סאה ונפל סאה וחצר ונתן סאה ונפל סאה [illegible] שנתן כמה סאין דברים אחרים ונפל כמה סאין דברים אחרים) ובא את אמר תבין (פי' דתנן במשנה סאה תרומה שנפלה למאה ולא הספיק להגביהה עד שנפלה אחרת אסורה).

תמן היה בו רוב ואת מרבה עליו כו' — צ"ל: תמן היה בו כשיעור (פי' מדמעים סאה) ואת מרבה עליו והוא כשר (פי' שאם הרבה על המדמעים סאין כמה סאין מי פירות אם נפל אחר כלום כשר עד מחצה, והא דתנן נתן סאה ונפל סאה כשר רבותא קמ"ל דב"ש כשלא נפל כלום ועדיין יש בו כל המדמעים סאה אינן כשרין דכשר רבנן מסתברא אע"ג שאין דין זה מבואר בפוסקים) ברם הכא כו'.

ו' ה"א (מה א') כשניתנה [illegible] בשוגג בודאו הד' יוסי הגלילי אמרה כו' — צ"ל: מזיד בספיקו בשוגג בודאו (פי' שאכל תרומה ולא ידע שהיא תרומה ובאו אלא שהיא ספק תרומה אבל ויודע הוא שחייבין על תרומה מיתה וחומש ה"ז

ירושלמי תרומות.

חייב קרן וחומש כמי שאוכל תרומה הידועה אלא שהיה סבור דבר מותר לאכול תרומה אבל בדבר שחייבין עליו חט' אין הדין כן אלא שוגג בודאו חייב חטאת ומזיד בספיקו פטור מכלום) א"ר יוסי אתת אמר (בספרא פ' ויקרא ד' כג) השב לו מידיעתו חייב קרבן על שגגתו כו' ואין וסבור רבה"ח כרשב"ג דרשב"ג אמר אין מעילה פחות משוה פרוטה אסור מן התורה והבוא כו'

שם (מ"ד ב') ומודי ר' ליעזר בפטמי חמורות שנפלו כו'. — ע' היטב בבכורות ו"א א' וג"ב א' ובמהר"ש אלגאזי הלכות בכורות שם פ"א אות ג'.

שם ה"ב ר' אבהו בשם רשב"ל הדא למה זה דומה למוכר חפץ לחבירו ונמצא שאינו שלו כו'. — צ"ל: ר' אבהו אמר הדא למה זה דומה למוכר חפץ לחבירו ונמצא שאין לו שהוא חייב להעמיד לו מקחו (ע' תוספתא ב"מ פ"ד המוכר פירות לחבירו בחזקת שיש לו ונמצא שאין לו לא כל הימנו לאבד זכותו של זה וע"ע בירושלמי ב"מ פ"ד ה"ב) אילו כרשב"ל איתמרינת ניחא כבא איתמר ואין כו' ואחת איתמרית עיקר סעודה ביניהן ואת אמר הכין ר' אבהו בשם ריש לקיש שבת סעודה ביניהן (פי' דאתה צריך לשלם דמי כל הסעודה ולחכמים אינו משלם אלא המותר את שחולין שאין יותר מן התרומה) ולא כבר אכלו (פי' זה שפסק לפועליו מזונות והאכילן תרומה הרי כבר אכלו והן שבעים ואף שהפועלים צריכין לשלם קרן וחומש איך זה אלא כפרה או קנס כדאמרן רפ"ג הפיבק לא ישלם בה"ב לכהן או לפועלים אלא דמי תרומה שכן היותר שוה אצל כהן) כשפסק עמהן להאכילן דבשלו חולין והאכילן דבשלו תרומה (פי' ומאחר שפסק להן חולין בפירוש הרי זה כמוכר להם תרומה לשם חולין שאם אכלום צריך להחזיר להם כל הדמים לחכמים כמו שאבאר) וכמאן דאמר טבלים נפשו של אדם חתה מהן (היינו חכמים דפליגי על רשב"ג בתוספתא מע"ש פ"ג ובבלי בכורות י"ב א' במוכר בכור טבלים ויין נסך ואכלום מחזיר את הדמים והוא הדין במוכר תרומה לישראל לשם חולין).

שם ה"ג הלקט ושכחה אין בהן צורת תרומות ומעשרות כו'. — צ"ל: הלקט ושכחה ופיאה אין בהן צורת תרומה ומעשרות (פי' בתוספתא דאורייתא שבלים שנפלו אחד ונעשו לקט וכן העומרים ששכחן, טרם שנפלו אלו ששכחן היו ראויין להתחייב ~~בתרומה ומעשר וגם~~ פיאה עומרים בשכחה ולא הגיע פיאה בקמה קודם שעשאו פיאה ראויין היו להתחייב במעשרות) אלא בשכחת קמה ובפיאה קמה אין ראויין (פי' ואין צורת תרומה ומעשרות במחובר כל עיקר) והא תנינן לקט [illegible] בלקט [illegible] שכחה דחולפיי שאם לקט בגזירה מהו שיהדס (פי' דאם הלקט בנשירתו טרם שיגיע לארץ כבר נעשה לקט הרי לא היה בו מעולם צורת תרומות ומעשרות) ר' יוחנן אמר לה על כולהון (וזבה הוא. סוגיא הלכה זו ופי' על כולהון אלא על לקט שכחה והפקר והרשב"ל רק על מע"ש והקדש שנפדו והן אחד ומעשר ראשון שנטלה תרומתו [illegible])

שם ה"ו שלא התיר רבי להביא ירק מחוץ לארץ. — צ"ל: עד שלא התירו רבותינו להביא ירק כו' (ע' מ"ש בשביעית סו"פ ו').

פ"ג ה"א (מ"ב א') ולא כן א"ר אבהו בשם רשב"ל מזיד בחלב כו'. — צ"ל: ר' אבהו בשם ר' יוחנן מזיד כו' (ועיין לעיל רפ"ב ובירושלמי אחרים).

שם נערה יש לה קנס ואין לה מכר כו'. — צ"ל: נערה יש לה קנס ואין לה מכות בוגרת יש לה מכות ואין לה קנס כו' (וכה בכתובות רפ"ג).

שם והתני מודין חכמים לר"מ במגנב חלבו של חבירו ואכלו כו'. — ע' תוספתא מכות פ"א.

שם וברתנא מודין חכמים לר"מ בחוסם פרתו של חבירו כו'. — צ"ל: והתניא (ע' תוספתא ב"מ פ"ח) החוסם את הפרה משלם שהיא קרין כו' (בגירסא זו פירשו בכתובות פ"ג ה"א והכי מוכח נמי למטה מדאמר ר' יוסי דר"ב תמן אמרין תני דמוקר בחוסם בתרומה כו')

שם משלם שהיא קרין לפרה כו'. — ע"ע בתוספתא ב"מ פ"ח אבל בבלי ב"מ (צ"א א') ארבעה קבין לפרה ושלשה קבין לחמור.

שם א"ר יוסי שכן במחוייבי מיתות גנב תרומות הקדש ואכלה כו'. — צ"ל: א"ר יוסי וכן במחוייבי מיתה גנב כבר הקדש ואכלה לוקה ומשלם כו' (וכן משמע מדברי הרמב"ם פ"א ה"ג ממעילה).

שם ה"ב (מ"ד ב') מה דבעון והחת אוכל כהן ערופה ואפי' חללה מבונה כו'. — צ"ל: ערלה ואפי' חללה מבונה (פי' כגון כהן שנשא גרושה וילדה בת וכדין זה בקידושין פ"ד ה"ו חללה מבונה" והגיה הפ"מ שם "חללה מכהן") כו' שונה אני על דרי ישמעאל ואפי' חללה מכהונה (פי' מיוחסת בשריפה).

ירושלמי תרומות

ה״ג ראובן שגזל משמעון והתפיסה ללוי יצא ידי גזילו כו׳ — צ״ל: והתפיסה ללוי ושולח לוי לשמעון יצא (פי׳ ראובן) ידי גזילו.

ושם ר׳ חייה רובה מודי מכיון שנתנה ללוי יצא ידי גזילו. — צ״ל: מכיון שנתנה לו ללוי (פי׳ אף שר׳ חייה סב׳ שאין מוציאין מן השני מ״מ מודה שאם לוי הוציאו כדי לשלם לשמעון) יצא בה ידי גזילו.

ה״ו (מ״ה ע״ב) מה בין טבור שהוא אסור ונמצא מותר שהוא פטור. — צ״ל: מה בין סבור שהוא מותר ונמצא אסור (פי׳ כגון שאכל כ״ד דחלב מותר ונמצא על פיהן) שהוא פטור (וכעין זה הנוסח בריש הוריות).

על דעתיה דר״כ בלבד כהן מקריב. — פי׳ כהן מיוחס שבא״צ בדקו אחרי אבותיו ולא מצאו בהן פסול ע׳ בסוף מסכת מדות.

ה״ז לעולם שאר הדברים כן מקבל ואחד זורק כו׳ — צ״ל: מקבל ואחר זורק (פי׳ דה״ק שנודע אחר שקבל כהן זה שהוא פסול מ״מ יכול כהן אחר כשר לזרוק הדם שקיבל זה) קומץ ואחר מקטיר מולק ואחר מזה ר׳ יעקב כו׳ הדא אמרה שהוא מקבל ואחר זורק קומץ ואחר מקטיר מולק ואחר מזה.

ר׳ יצחק שאל היה עומד ומקריב ע״ג המזבח כו׳. — ר׳ יצחק סתם דירושלמי הוא ר׳ יצחק נפחא דבבלי שבאותו ענין בבבלי מפורש וז״ל ב׳ אותה: נאמר דיון ונעשה כהן בן גרושה או בן חלוצה פליגי בה ר׳ אמי ור׳ יצחק נפחא חד אמר מחלה כהונה וחד אמר בטלה כהונה עוד ביבמות פ״ח ה״ו (דף ח׳ ע״ב) ר׳ יצחק בשם ר׳ יהושע בן לוי מעשה באחד שערב על אחות של עבדים עליו מן הגוי ע״מ למהלן וחזרו דהן כו׳ ואותו ענין יש גם בבבלי שם אח׳ ב׳ בשם ר׳ יצחק נפחא ע״ש, עוד בבבלי קדושין ל״ג ב׳ ר׳ אמי ור׳ יצחק נפחא חד אמר לגנוי וחד אמר לשבח, וענין זה איתא במדרש תנחומא הקדום (הוצאת הר״ש ב״ב ז״ל) פ׳ פקודי אות ב׳ ושם הוא מאוחר ר׳ חמא (בלא ספק ט״ס הוא וצ״ל ר׳ אמי) ור׳ יצחק, ועוד בירושלמי מגילה פ״ג ה״ב [דף ע״ד ע״ב] ר׳ יצחק סחורה שאל לר׳ יצחק ר״ח שחל להיות בתענית במה קורין כו׳ ואותו ענין במסכת סופרים פי״ב ה״ג ר׳ יצחק סחורה שאל את ר׳ יצחק נפחא ר״ח טבת שחל להיות בשבת כו׳ (וט״ס שם ויש להגיה בסופרים כפי הנוסח שבירושלמי מגילה שם).

שעבודתו כשרה עד שיפסל בב״ד. — פי׳ ולכך הוי כמו שמת ונפ״מ ותאחזו דברי הבא פ״ב הי״ב מרובה ע״ש.

ה״ג הדין צורת מורייסין עד שלא יצלול שיהו מצהלות צלול אסור. — פי׳ שהתולעין בציר ומורייס מעצמן הן גדלין ומתבין בציר ומורייס כל זמן שהן מעורבין יחד אבל כשהתולעין נצפין למטה בשולי הכלי והציר והמורייס צלולין למעלה הרי התולעין נפרשו מהציר והמורייס ולפיכך אסור לשתות הציר והמורייס מפני זה דבשעה שמטה הכלי כדי לשתות מתערבין התולעין בציר ובמורייס ויגיעו לתוך פיו לכן נותן הציר והמורייס בתוך משמרת כדי לסנן מן התולעים.

ה״ד (מ״ה ג׳) ר״ש בר״ח אומר ר״ש עושה נצוצות החובל בתחלתו. — צ״ל: ר״ש בר״ח או ר״ש עושה נצוצות החובל בתחלתו (פי׳ מאחר שאין דרך לאכול כל האשכול או הרמון והאבטיח בפעם אחת אלא אוכל גרגיר גרגיר באשכול ופורט ברמון וסופת באבטיח עושה ר״ש נצוצות כל גרגיר מהאשכול וכן כל פרוסה ופרוסה מהרמון והאבטיח המונחין לפניו כאלו קוצץ הגרגיר והפרוסה מן המחובר שאז אין זה קבע ולפיכך מתיר ר״ש לאכול כל האשכול וכל הרמון או האבטיח שאחר אינו אוכלן אלא גרגיר גרגיר ופורט ברמון וסופת באבטיח)

ה״ה ~~ר״ש דבר בשם~~ במתניה דר״ח רובה היה מעררת בתאנייה כגון דלא אכלון חברייה כו׳. — צ״ל: היה מערבת בתאנייה סגין ולא אכלון חברייה והוה ר״ח רובה אכיל מנהון ולית אסור מידעם היה עובדא (פי׳ שראו דצפרים נקרו בתאנים אלו).

רבנן דקיסרין בשם ר׳ חייה בר טוטס. — צ״ל: בשם ר׳ יודה בר טוטס (וכה בע״ז פ״ב ה״ג [דף מ״א ע״א] ובגיטין פ״ה ה״ו [מ״ז ג׳]).

שם קרינה צריכה לר׳ יוחנן והרמון שאלון לו לכ״ש יין מבושל עמל כו׳ — צ״ל: קרינה צריכה לר׳ יוחנן לכ״ש יין מבושל והרמון שאלון לו עמל שאל כו׳.

שם דבכל אתר ר׳ לעזר סמיך לר׳ חנינה. — בעירובין פ״ב ה״ד (כ׳ ב׳) איתא: בכל אתר ר׳ לעזר סמיך לר׳ חייה רובה.

שם פעם אחת לקה בדלקת (פי׳ שמעשק שותה מים גלוים ששתה מהן נחש חלה בדלקת) וראו אותו יושב ודורש בוהכ״נ וצלוחית של מים בידו (פי׳ דאשום סכנה מחלת הדלקת היה צריך לשתות בכל שעה ואם לא היה שותה היה מת מן הדלקת ולפיכך התירו לו לשתות מים אפי׳ בוהכ״נ).

שם (מה ב׳) אדלין ואשכחון שפריגו שהוה דומה לשעדה. — ראיתי באוצ׳ המבוא [illegible] ור״ב שנמצא אין נמצא הענין בלא״ז ,,באנד-שאהנגל" והוא דג כפתיל פשתים וארכו כרגל אחת, והוא היותר מסוכן שבנחשים ומי שנשוך ממנו לא יחיה יותר משעה אחת ע״ש ולדעתי זה הוא השפיפון.

שם אמר רשב״ל אלו צבועים גרמב לודנין כו׳. — כתב בערוך ערך לודר (שנמצא בשמות רבה פ״ל) שבאיטלי בלשון ונירט שומר [illegible] ע״ש והיינו נמי לודנין דהכא לודים שדבלו והחיות היו נלחמות אצל הרומיים בקרקסאות ואדם השומר אותם היה קרוב להן ולכן סכנה.

שם הבית בהן עכברים ואובשין לחולה מסוכן. — בתוספתא פ״ז הנוסח עובטין (בתוספתא כ׳ ,,חובשין" וכן עיקר והיינו אובשין דהכא) ודורמסקנין, והרמב״ם בפי׳ ה״ז מרוצת הערוך פרושים ודורמסקנין.

שם המשמרת של יין ר׳ נחמיה אומר אם היתה פקוקה כו׳. — [illegible] היתה התחתונה מכוסה כו׳ (ומה שביאר מותב [illegible] בתוספתא פ״ז).

שם אני אומר חרס שותה היה. — [illegible] ע״פ הנסיון שאין חרס הנחש מזיק לאדם אא״כ נתערב החרס בתוך דמו ולכן יורה לפעמים דהאוכל והשותה מכלי משקה שנפל בהן חרס הנחש [illegible] [illegible] שהחרס [illegible] שנכנס דרך פיו כן יצא דרך בני מעיו אבל אם יש לאדם צד [illegible] מכה פי מחט דקה בתוך פיו או בתוך בני מעיו אז יבוא החרס בתוך הדם וגורם מות [illegible] ויותר (ובענין שאמרו שאלה זה השבת [illegible] [illegible] [illegible]) [illegible] אפשר ששתו עשרה בני אדם [illegible] [illegible] והאחד שיש לו [illegible] סרט בחללו ושתה ומת [illegible] דבגמ׳ השאלה [illegible] שתו כמה בני אדם שיש להן סרט [illegible] לא ושתו עוד אחרים דשמא חרס שותה היה.

שם רט אומר [illegible]. — יש [illegible] [illegible] ..בדבש״ [illegible] ה׳ משקין [illegible] רש ובן [illegible] [illegible] בשבת פ״ח ה״ג ע״ש ובתוספתא דשבת פ״ז והכי מובח נמי בחולין [illegible] ק׳. [illegible]

שם הדין בבי שוהה חבורת שוחין מחמאה [illegible]. — הרמב״ם הגיה חבורת שוטין, ובהנוסח שבתוספתא פ״ז אבל אין צורך כי שוחין היינו שוטין כדאיתא בשבת פ״ו ה״ב [illegible] מי שחו משום אר חונא דאתרין צוחין לשוטות שחונא.

שם (מו א׳) ואל דאומר הוא ואיתבלעים ומית כו׳ שצריותה דחיוו אשכחון בהון ואיתבלעיסון ומיתון. — הדיבור כאן שני מעשים אלו ללמדנו דרך הרוב שאם יראה אדם לחבירו שאוכל או שותה כל דבר רע או של סכנה [illegible] לו ובע לו ויצא צר דבר מגונה מפיו ומספר לו כי צאת ובצאת אכל או שתה שאחר המעשה לא יועיל לו כלום ואדרבה עוד יזיק לו כי כל זמן שלא ידע האיש כי דבר של סכנה אכל או שתה אפשר שלא יהיה לו היזק אבל אם צר מספר לו מה שאכל ושתה קרוב הדבר שמתוך הפחד והיראה יחלה וימות והוא ענין מה שאמרו בכריתות (י׳ א׳) דולאו חלשה דעתיה ומתבע מצוה ע׳ בפרש״י שם, וצ״ל הר״ן בדרשותיו סימן י״א ,,כי האמצעי המזון כשיאכלהו אוכל על דעת שאוכל אותו הנה מחשבתו תפעל באוכל הקדמה ויוסף ממנו הזיק אם לא שיהיה אופ״ג; וע׳ בהג׳ פסחים ק״ב בזהו דאיתא כל [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

שם הה״ט ואין תאמרון ליה לכא תלויה כו׳. — צ״ל: ואין אמרין (פי׳ ר׳ יוסי אמר צר לחברייא) ליה לכא תלויה (פי׳ שתישרף) דתני כו׳.

שם אר צערה קומי ר׳ מנא תיפתר בתלויה. — צ״ל: אר צערה קומי ר׳ מנא (וכה בסוגיא דפסחים וע׳ מש דשבועות פ״ה ה״ט א׳ —) [illegible]

שם דתני תלויה שאמר טהורה היא. — צ״ל: טהורה שאמרו תלויה היא הה״ט טמאה (פי׳

ירושלמי תרומות

דמאחר שאמרו לו שנולד בה ספק טומאה בבר הסיע דעתו מלשומרה) אף אמר כו' (כן העתיק הר"ש בטהרות פ"ב מ"ח דשם תוספתא פ"ח שם ולפנינו בתוספתא שם וכן בתוספתא תרומות ס פ"ב ט"ה ע"ש).

שם ואתיין אמרין חבירת הראשונה כר' יוסי ואית ר"מ מודה בה והתני כו' — צ"ל: ואתיין אמרין חבירת השנייה כר"מ ואית ר' יוסי מודה בה והתני בדלת בבור שאין בו כדי להעלות אבל בבור שיש בו כדי להעלות אפי' כ"ש אסור לטמאות (בגירסת הגר"א וכה בבבלי פסחים כ"ח א') ואין כר"מ דהא יש בו כדי להעלות הוא אין בו כדי להעלות מותר לטמאות (פי' דכמו שהוא מתיר בפסחים פ"א מ"ז לשרוף את הטהורה עם הטמאה בפסח מפני שלאחר הכי הולך לאבוד ה"נ יותר כאן לטמאה כיון שהולך לאבוד) ועוד מן הדא כ' תמן התורה חסה על ממונן של ישראל (פי' שגם יצטרך לשרוף גו בעצמה ולא בעצמה והא צריך עצים מיוחדים לזה אחרת ואחרת לכך התירו לשורפן יחד) הכא מה אית לך מימר (פי' שגם אם לא יטמא בודי לאבודה לו מצה שום הפסד) א"ר יוסי ב"ר בון (ומה שבינתיים מואתב והגהה היתה מן הצד מה שהעתיק אחד מן התלמידים מבבלי פסחים כ' ב' והסופרים הכניסוה בפנים ע' מ"ש בפנים פ"ב הג"א תוספת כו' (פי' כדי לאכול נקשה שנייה) והשנייה בין כר"מ בין כר' יוסי א"ר עזרא ואי כ' מנא ואית הדא מתניתא פליגא על ר' יוחנן (פי' דאמר חבירת הראשונה כר' יוסי ודלא כר"מ דלר"מ מותר לטמאה לכתחילה ובבריתא דלעיל תני דבבור שיש בו כדי להעלות אפי' כ"ש אסור לטמאות) א"ל מתניתא דלא כר"מ ונאמר אף הראשונה (פי' חבירת הראשונה) כר"מ ואית ובה לפי [illegible] ר"מ שורף תלוה בר"מ בר' ירמיה ר"מ שורף ותלוה בר"מ ואמרית בר' תורה אמר לו אין אנן כו'

ואתיין ר' יהושע ור"ש שניהן אמרו דבר אחד כו' — חסר כאן לפני דברי ר' יוחנן וצ"ל: תמן תנינן בבור שאמצו בה מפי הנדה אין מגיעין לו אלא הדם ואכה ויגע ובלבד שלא יעשה בו מום ואם עשה בו [illegible] א"ל ושחט עליו ר"ש אומר יגע ואע"פ שעשה בו מום (וכל זה חסר לפנינו [illegible] ואינו שייך שם) ואתיין ר' יהושע ור"ש שניהן כו'.

כלי שתוכו טהור ואחוריו טמאין אין מטמאין כו' דבר מועט אפי' להציל בו דבר מרובה (פי' לר' יהושע דהתנינן רביע ותאמה ואל יטמאנה בידיו (פי' סומך אסיפא דרבנן במשנה י"ד על זה וע"ז אמר ר' יהושע לא זו תרומה שהוא מוזהר עליה מלטמאה) א"ר שמואל בר' ברכיה תיפתר (פי' הא דר' יוסי בר חנינא) בשני כלים א' תוכו טהור ואחוריו טמאין וא' תוכו טמא (צ"ל "תוכו טהור" בגירסת הגר"א שלא מצינו בשום מקום כלי שתוכו טמא ואחוריו טהורין) ואחוריו טהורין (פי' והכלי שאחוריו טמאין גדול מהכלי שכולו טהור אע"פ כן לא יציל בזה שאחוריו טמאין הרבה שאם יטמא דבר מועט אלא יציל בכלי שכולו טהור אע"פ שאינו מציל אלא מעט).

מהדי מתניתא בכלי אחד טמא כו' — צ"ל: מה דמתניתא בכלי אחד טמא (פי' הא דרבנן דלר' יהושע מותר לטמא בידיו מיירי בשאין לו שום כלי טהור ואינו יכול להציל אפי' רביעית בטהרה כמבואר במשנה צ) אבל מני תיפתר בבור טהור (פי' ר' יוסי בר חנינא מיירי שזה הבור שנפל בו השמן או היין הוא טהור אלא שהוא של חולין לכך אסור להציל בכלי שאחוריו טמאין) מה דמתניתא בבור טמא (פי' כדתנן במשנה צ' והתרומה טמאה והרי סוף הטהורה טמא לכך מותר לטמא בידיו) והתנינן רביע ויעשה וכו' וכלוגה בידיו (פי' וסמיך אסיפא דאמר ר' יהושע דמותר לבלוגה בידיו שהן טמאין אע"פ שהשמן נשפך על הקרקע שהיית טהורה) תיפתר שנתגלגלה לבית פרס.

ה"י לא מסרינתה אם היונה כבר טמאה. — פי' דאז מותר למוסרה להם ולא יטמאו את כולן ועיין זה בתוספתא סנהדרין פי"ג וכן בירושלמי שם סופ"ח נעשה המעשה אין מצילין אותו בנפשו ובבבלי שם ע"ג א' שאם כבר נפגם אין מצילין את הרודף בנפשו.

עולא בר קושב תבעתיה מלכותא. — פי' שממשלת המלך תבעה אותו להמיתו ועיין זה בבראשית פ' צ"ד ה"ג (ט"ו ג') הוין צפוראי מתבעיין ועוד דמדרש קהלת פ"ז סימן כ"ו ר"מ הוה מתבעי למלכותא.

בסוף דר חיננא אתרציו בספסופה. — כתב בספר דברי ימי ישראל (לה' גרעטץ הדרוש שפר צ') פלי דספסופה היה שם עיר (חיפה?) ומגיחה המלכה הודא אשת [illegible] בר נצר שמלך בעיר תדמור במזרח שנת דל"ה וכ"ב לבה"ע (ובבי בר נצר זה נזכר באגרת ר' שרירא גאון

[illegible]: בספר הזכרון שערות היא כפר סמוך לצפורי, אבל הוא כעין זה במדרש קהלת רבה [illegible] ירושלמי בהדין ספסופה" ומזה משמע שהיא. שם עיר וברור הוא דספסופה דשם הוא ספסופה דכאן

ירושלמי תרומות

שביעית עיר נהרדעא בזמן רבה בר אבהו ור' נחמן) ואחרי מות אודנת אשתו זנביה ומלכותה
רודה גם על הרך ושמחה, עוד מצאתי באוסף השלוח כרך וד צד 548 שכבר נזכר זה ~~[illegible]~~
ע' א' מקרוביו בן אחיו או בן דודו ולפ"ז הפשט שיש להגיה בירושלמי במקום חייטוף בר נצר
מאחוי (וע' בבלי כתובות נ"א ב' ובר"ר פע"ו סימן ה') וזה הוא בשנת ד"א כ"ב ליצירה.

שם ר' יוחנן איקפד בעלי ר' נייה כו' כל האיברין תלויין בלב כו'. — בפי' ר' משה בוטריל לספר
יצירה פ"א מ"ג כותב בשם הירושלמי: ר' שמעון אזל לקריינות נפקין עליה ליסטיא בעון מה
דליה בעון מניה תלת מילין וחד אגיב להון אמרין ליה בבול באפסרבת ואונך אפסרבת
לבק אמר לון כל האיברים תלויין בלב והלב תלוי בכיס ע"כ, וגם בספר החיים (לאחי מהר"ל)
הו' פ"ב כותב כן בשם הירושלמי ובלי ספק שע"פ הבוטריל כותב זה וכשל שלא ונפל עוור
כי קרוב הדבר אשר הבוטריל כותב הירושלמי ע"פ זכרונו ושגה בזה.
עוד ראיתי בבלי יפה רפ"ו צו שגם הוא כתב ענין זה בשם הירושלמי ובנוסח משונה
מעשה בר' יוחנן דאזדבד ליה כוסניה ובעון מיניה אוריתם ולא ועד סמרין ליה וכו' אפנו
דאזדבדה כוסניה אזדבדה דעתיה אמר להו דעתה דלבא תליא ולבא בכיסא תליא.

פ"ט מ"ב הפירוש עומרין שלו ונתחלפו לו אפי' בן עניי ישראל כו'. — צ"ל: אפי' בן עניי ישראל
אוכרין אותן שלהן לכהנים בדמי תרומה (פי' כשנתחלפו לו, ודע אלו שלקט מגידולי תרומה עם עומרין שלו
של חולין אם צריך שאוכרן לכהנים ואף דלקמן הו' אינה [illegible] להן חולין כל שהוא אוכרין היינו שנפלו ואחד דוגמא) ת'
השתא כו'.

שם הל"ד אותו תניי תני בדבש שהוא מותר לך כו' ואסור לך ואר הוא כו'. — צ"ל בדבש שהוא מותר לך כו' בדבש
שהוא אסור לך מתניתא אמרה אף בדבש שהוא אסור לך דתנינן תולה כפיפות בצואר בהמה (ומה שב' נו"ב
מיותר והן בלשון אחרת אלקמן רפ"י והוא בתוספתא פ"ד הל"ד ובמכילתא הסופרים בפנים ושלה באזמן)

שם (מ"ו ד') בדישו ולא בדורכו. — צ"ל: בדישו ולא בדרכו (כן הגירסא במ"א פי"ג הל"ד משפחות;
וביאור זה שהם אין האדם מרעמין לדישה אלא שהשור לדרכו הולך ועובר בתבואה והיא
נידשת אינו עובר בלא תחסום ודעת הר"א שם שהרמב"ם פירש כן גם בהא דאותה דבבלי ב"מ
פ"ט ב' פרות המרכסות בתבואה אינו עובר משום בל תחסום, וכ"כ בהגהות הגר"א בב"מ שם.
ואין זה מחוור לדעתי שהרי בירושלמי למעלה אותה "המרכין בקטניות ובולתן אינו עובר
משום בל תחסום" וברור הוא ש"מרכין" דהכא ו"מרכסות" דבבלי ענין אחד הוא ומאחר שכתב
א"א לפרש דמרכין היינו עובר לדרכו מבואר הוא שגם המרכסות דבבלי אין פירושן כן. והעיקר
כפירושי והערוך דמרכסות היינו להסור הקליפה עי"ש) ר' אליעזר בן יעקב אומר אף בדרכו.

שם הל"ו כמן דר' יוחנן אמר תמן טוחן ומותר כו'. — צ"ל: כמו דבר פדוייה אמר תמן (לעיל פ"ד ה"ח) טוחן
ומותר אף הכא כן (פי' שאם נתערבה אחת של תרומה במאה של חולין בדבר שאין זרעו כלה וזרע
אתה כולן וכול לתולשין והן מותרין) תמן מצה ומצה עלו בידו ברם הכא כל התרומה עלה
בידו (ע' תוספתא פ"ח)

שם הל"ז מה אית לך אריב"ל כגון הבלוסין. — נראה שחסר כאן וצ"ל מגודש: תני תרומה
שאין הכהנים מקפידים עליה גידוליהן מותרין מה אית לך אריב"ל ~~כגון~~ כגון הבלוסין והחרובין והשעורין
שבאדום (ע' בכורים פ"ב ה"ג ומ"ש לעיל פ"ו ה"ט).

שם ה"ח טורטי תרומה שנטמאת שחתן ועושה אותן תבואה. — צ"ל: שתולי תלתין שנטמאו שותלן ועושה
אותן תבואה.

שם תאנים וענבים שנטמאו סוחטן ועושה אותן תבואה. — צ"ל: זיתים וענבים שנטמאו, (דאלו תאנים
וכן לגירסת הר"ש והרמב"ן אין משקין שלהן חייבין בתרומה אלא מדרבנן כדתנן בפ"א מ"ב ואיך
יתירו לסוחטן ומשנה שלמה שנינו שם דאוג דתאנים של תרומה אסור לסוחטן ומה שאמרו בפ"ב
פסחים ל"ג ב' על הא דתניא הא למה זה דומה לתבואות ותאנים וענבים כו' אין בהן סחיטה להו, צ"ל
דגל ענבים בלבד קאי ולא אתאנים וע' עוש"ב כ"ד ב')

ירושלמי תרומות

מה בין לקולא בין לחומרא כו'. — צ"ל: מה לקולא לחומרא (פי' זה שאמר ר' יהודה עד שיגום וישנה לקולא אמרה או לחומרא) אין תימר לחומרא ניחא אין תימר לקולא (כל זה מספר נ"ר) והוגיה עד שיגום [illegible] עד שיגום את התבל וישנה אותו) ר' אבהו בשם ר"י כו'.

(צ"ה)

היו שנים שלשה קטנים כמחותכין הן. — צ"ל: אהו שנים שלשה (פי' שנגדלו שנים בצלים, כתאומים, כיחד או שלשה יחד). וקטנן (פי' שהפרישן ואלקן אחד אחד) כמחותכין הן (וכל הסוגיא צ"ל כאן שהגיה בשגגה אליהו! וכל מציעה זה שנשתבש שם מ"ש).

ה"ב מה בין באחתך בעוקץ אבל במחתך בעוקצו מותר. — צ"ל: במחתך בקופו אבל במחתך בעוקצו זה מותר (כן מוכח מסוף ה"ב).

הד (מ"ב) או צונן (פי' צונן היה סוחה בלשון המשנה ע' שביעית פ"ב סה"ב והמים שנבשלו בהן הבצלים) רב אמר אסור (פי' מפני שיש בהן טעם בצלים) ושמואל אמר מותר (פי' שסבר שטעם אינו כממש).

חייבו שמואל לרב אי צונן הדין טוייה. — צ"ל: בהדין טוייה (כן הגיה בער וביאורו שמפני שהבצלים נותנים טעם במים והמים נותנים טעם בבצלים הו"ל נותן טעם בר נותן טעם ואפי' רב מודה דמותר וכעין זה יש בבבלי חולין [illegible] ר' דשמואל הקשה לרב דגים שעלו בקערה בכותח דהוי נ"ט בר נ"ט. ובהמפרש התם וכן היה שוגה במים דבצלים מגרה טפי והא דאותה התם [illegible] בעיקר [illegible] ודלא בתוספות שם).

והן רב אמר נ"ט לפגם מותר בהדא כו'. — צ"ל והן אשכחן דרב אמר נ"ט לשבח ולא לפגם אסור בהדא דתנינן (במשנה יג) ר"ש אומר כו'.

ה"ג [illegible] ערב נתנו לתוך כו'. — מכאן הוא מקור לדברי הרמב"ם בפט"ו ה"ב מאירוחין שכתב דתרומה המורה בכלי [illegible] אלא שתי רביעיות אבל מ"ש עוד הרמב"ם שם שמשקל ליטרה מים הוא לה' דינר הוא סותר הירושלמי. כאן שהוא משקל מאה צוזים (ואע"פ שהרמב"ם שוער במים והירושלמי איירי בציר דגים אפ"ה [illegible] יוכבד מן המים [illegible]). וכ"כ רש"י בבכורות נ' א' וכפי המודע גם הליטרא של היונים היתה של מאה דינר כ"ש בסוף הערוך ערך ליטר, אבל דברי הרמב"ם צריכין מאמר טהור מהגאונים כמו שנתבאר להלן.

ודע שהתוספות בסוטה (ה' א') כתבו בשם ר"ח שהרביעית היא משקל כ"ה סלעים ולפ"ז משקל הליטרא [illegible] צוז והוא שיעור מופלג, וכבר תמה ע"ז בשו"ת חות השני סימן צ"ג ונדחק בזה ע"ש. אבל כרוך הוא שט"ס נפל בתוספות ויש להגיה "כ"ה כספים" וכמו שהוא בערוך ערך רבע שלו ספק שדבריו מועתקין מפירוש ר"ח, וכספים אלו שהזכיר ר"ח הן הן צוזים של אלקירואן שהזכיר הרי"ף בריש עירובין בשם כתב שהקשה [illegible] משקל אלקירואן (עיר במדינות אפריקה במערב והיא עיר מולדת ר' חננאל), ור' נסים [illegible] המפתח עירובין פ"ב בשם הגאונים דמשקל הביצה ז"ך כספים חסר שליש מכספים של [illegible] [illegible] הנה מדבר אודות כספים, עוד בשבלי הלקט סימן ר"ב בשם תשובות הגאונים שיעור ביצה משקל ט"ז צוז המדבר גירמאות (פי' כמו עשרים גרה השקל וגירמאות אלו הן מעות שהן שש בדינר) במשקל [illegible] של בגדד ע"כ ומשה ואלו דצוזי אלקירואן הן כספים של [illegible] ושראל וצוזים של בגדד, ונראים גם ערביים ע"ש בכפתור ופרח פמ"ג בשם הרי"ף פרק כיצד משתתפין (ומפתח נשמט זה מדברי הרי"ף שם) דליטרא מאה דינרין שהם [illegible] [illegible] שהוא משקל אלקירואן נמ"ד צוז ע"כ (והן הן הצוזים הערביים שנזכרו בבכורות נ' א' וע"ש [illegible] [illegible] ולפי מה שנתבאר שמשקל הרביעית לפירוש הגאונים היא כ"ה כספים ערביים, תהיה משקלה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] שהם שתי רביעיות משקל ל"ה דינרין בקירוב ומכאן נראין דבריו [illegible] [illegible] עירובין הגו"ל) וע"ע מ"ש בפסחא פ"ח ה"ה (צמ' 31).

[illegible] שהירושלמי כאן נראה שהצוזים שהן משקל הליטרא הן צוזים של יהודה, ומשמע מזה דבכל שנזכרו בתלמוד דינרין וסלעים סתם הן הן של יהודה ובתשובות חות השני הנ"ל נסתפק בזה ע"ש.

לא כן אבא בזמן ששוה כו'. — צ"ל: תני דבא בזמן ששוה כו'.

[illegible] אילוקות כו'. — פי' גבינים של עגלה [illegible] אותו, ע"ש והשתמשו לו ע' שביעית סופה ומשוש.

מודין חכמים לר"מ בבשר שהוא מותר כו'. — צ"ל: מודה ר"מ לחכמים בבשר בהמה שהוא אסור [illegible] ההגהות הקרבן העדה (אסור במקום מותר) הר"ר צריכה לר' יוסה ואולן לה [illegible] הדבו זה הוא [illegible] כן ר' [illegible] שמע לה מן דתנינה ר"מ אומר כל המתבשלין זה עם זה [illegible] חוץ מן [illegible] בשר בבשר אסור ודלמא לה [illegible] אלא מודה ר"מ לחכמים בורק של חזיר עם חטים [illegible] של תרומה שהוא אסור אה' ויסי הוויל סברין מימר של בעל כו'.

ר' ירמיה בעי שלפה בחלב מהו. — בנוסח זה המענין דברת סומא והשאלה היא: אם אין בזה [illegible] דברי הרי"ף והרמב"ם והגאונים [illegible] שיעור [illegible] עדפות שבמקום שהיורה משקל [illegible] דינרין צוזיים אבל [illegible] שיעור [illegible] הנזכרה בתלמוד שהיתה [illegible] חז"ל ומפני שהגאונים [illegible] [illegible] עדביים [illegible] [illegible] הרמב"ם שהיה [illegible] בשיעורים כ"ש [illegible] עירובין שם ולפי מה שאמרו [illegible] [illegible]

ירושלמי תרומות

משום בשר בחלב ואחר שאינה בולעת אחד בפא הגיה.. שנה בחלה״ וכן הסכים בשער הקודש שצ״ל המיוטר (שער חי הבשר); והיינו מחוור לדעתי שזה מצאתי בשום מקום בירושלמי שיקרא לחומ׳ „חלה״ רק בסיומי כאן בסופ״ד דמע״ש וברפ״ג דפסחים.

שם ה״ו הע״ד אבל חבורינו לפנינו בששים. — באוה״ז הוא סתנ״ד הענין בששים ואחד:

שם מעשה באו לפני רג״ בדבי ר״ל אבא לא אורי באורבעים ושבע כו׳. — פי׳ בלשון תמיה דאלף באו״ז בצים עם קליפתן עדיין אין בהן סה בצים קליפות ולפיכך אסרן רבי ולפ״ז בא״ה שאסורין וכן פרש״י בחולין צ״ח א׳ ועוד פירוש אחר כתב רש״י שם שהיה חולין ומותר אלף בא״ה ולפ״ז הוא בניחותא וכן בעוטר הש״ך יו״ד סצ״ו אות ט״ו ולפי פירוש הרא״ש כאן, ואין צ״ה מחוור מפני שאינו כסגנון הירושלמי.

שם והא שבלע בקליפיהן שאורות כו׳. — בשות רשב״א ח״ג סימן נ׳ העתיק בשם הירושלמי „בצים טרופות שבלען ...שם המאכלות מותרות הדא דתימר שבלען בקליפיהן אבל שלקן כשהן קלופות שיעור אחד ושלהן [illegible] — שם בצים שבנרזומו הן אסורות. — גירסי׳ [illegible] ברכה אותו „מותרות״ — ופי׳ שהקדירין בלו קליפה
והיינו מחוור, ועיין הגירסא „שה קלומו״ פי׳ שבנוגע בהן [illegible]
פיוה הא (מ״ז [illegible]) וחבר ונתנה אחלק נדירה ~~[illegible]~~ בטל טעמו מותר. — פי׳ שאם בטל טעמו בקדירה אחרת עד שאינו נרגש מותר.

שם והתני חמין מותר ושאינו חמין אסור כו׳. — הלשון כאן משובש וצ״ל כהנוסח שבע״ז פ״ב [מ״ג].

שם (מ״ז ד׳) הוי ר׳ יוחנן הוה דמר מפני שמעטין משותן. — ע׳ מ״ש ע״ז לעיל פ״ב ה״ה.

שם ה״ה ותנינן דבש תמרים ר׳ ליעזר מחייב במעשרות ור״י פוטר כמן שנבו משנטבלו כו׳. — צ״ל: והתנן דבש תמרים ר״א מחייב במעשרות ור״י פוטר כמן שנבו ~~[illegible]~~ משנתרמו כמן שנבו עד שלא נתרמו ר׳ ליעזר מחייב במעשרות תני ר׳ נתן אומר כו׳ אלא שר׳ ליעזר אומר שלא יאכל מן הדבש עד שיעשר על התמרים ואודי רבנן שאם עישר על התמרים והדבש אפי׳ בתוספתא שהן מותרין (כ״ה בתוספתא פ״ט) מילתיה אמרה שהוא מעשר מן התמרים על הדבש ועל התמרים לפי תמרים (ועי׳ במשנה ראשונה).

שם כר׳ ישמעאל דר״י אמר כלל ופרט הכל בכלל כו׳. — צ״ל וכר״י אמר פרט וכלל הכל בכלל (כמו שהגיה רו״ב ורובה כו׳ ואחר וכלל הכל בכלל (פי׳ דכתיב בתורה זה ד׳ וכל משקה כלל אשר ישתה פרט בכל כלי חזר וכלל ועי׳ נזיר פ״ו ה״ב) ר׳ פרנגורי דקיסרין אמר ר׳ ליעזר כר׳ ישמעאל (פי׳ לעולם ר׳ ליעזר סבר כר׳ ישמעאל דכלל ופרט וכלל דנין רק כעין הפרט) אלא כך משיב כו׳, אמרו לו לא דומין אוכלין למשקין לא אם אמרת באוכלין שכן אוכלי בהמה לאדם צריכין מחשבה (פי׳ ואם חשב באוכלי בהמה לאכילת אדם הרי הן מקבלין טומאה כדתני בספרא שמיני פ״ב פרק ט׳) לפיכך אוכל סרוח טהור תאמר במשקין שכן משקה בהמה לאדם אין צריכין מחשבה (פי׳ שגם משקה בהמה מקבלין טומאה) אמר להן מה אוכלין המיוחדין לאדם שאין צריכין מחשבה אוכל סרוח טהור משקין המיוחדין לאדם שצריכין מחשבה (פי׳ דמי גשמים טרם שחשב עליהן לאדם או לבהמה אינן מקבלין טומאה) אינו דין שיהא משקה סרוח שלהם טהור ותנו כן כל משקה מה ר״ל אשר ישתה כו׳.

שם ה״ד והא תנינן וכן עצמות הקדש אינו לך אומר באחוסרות לאצף. — צ״ל: אינו לך אומר בראשונות לאפיה לא באחוסרות לאצף.

שם ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן כן הוא שיעורה (פי׳ שדרך הסלים להיות כה לסאה דהיינו אחד מכ״ד ואם מסלים פחות מכ״ב לסאה ה״ז כאוכל את התרומה שנשארה בעומק הסיגון ~~[illegible]~~) והתנן מסלת בחטין כל שהוא רוצה ומונה סירף כ״ש רוצה ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן במעמידו על תרומתו (פי׳ שמותר לסלת כ״כ בחטין עד שלא ישאר שם רק אחד מחמשים כשיעור תרומה במדה בינונית לעיל פ״ד מ״ג והרי פשוט דר׳ יוחנן אדר׳ יוחנן) ר׳ ירמיה כו׳.

שם ה״ה (מ״ח א׳) והדין לוג של מצורע לא בקדשים שיש להן מתירין הן כו׳. — צ״ל: לא בקדשים שאין להן מתירין כו׳.

שם ר׳ יוסטא בר שונם בעא קומי ר׳ מנא תנינן אם הרכונה ומוצאת ה״ז תרומה ואת אמר הכין כו׳. — צ״ל: ר׳ יוסטא בר שונם בעא קומי ר׳ מנא תנינן נוטל ג׳ טיפין ומותן לרכנה חולין וכא את אמר הכין (פי׳ שבלי חרס שבישל בו תרומה צריך להגעיל ג׳ פעמים) אלא כאן כו׳ (כן העתיק בבדק הבית לרמ״ה הלוי, ואחרים גרוע, לכן סובר הרמב״ם דגזוין של ~~[illegible]~~ חותן הרבה מדינין צוריים שבו אחד של צון שעורה ואף הנוזין של [illegible] בו אחרת של שלשים ושלש ומחצה שעורה ולפיכך של ח״נ משלה מלה נוזין באלה הפ״ז תביה ישאל לוטרה כו׳ [illegible] ואחש דורי צורי והלוג שבעים דינרי צורי.

ירושלמי תרומות

שער ד' ובנימוני וכו' ב"ב פ"ה רמז תשלה ע"ש).

שם שמרים של תרומה הראשון והשני אסור והשלישי מותר דר"א בשנתן לתוכן מים כו'. — צ"ל: והשלישי מותר כ"א אומר אף השלישי. דבזה טעם שמרים של מע"ש כו' השני בנ"ט ושל הקדש ראשון שני ושלישי אסור ורביעי מותר ר"מ אומר אף הרביעי בנ"ט (כה"ה דבבלי ב"ב צ"ז א' וכעין זה בתוספתא תרומות פ"י אלא שיש שם ט"ס ע"ש) ר' יוחנן בשם ר"ש בן יוצדק אף בהכבש כן (וכה"ה בבבלי ב"ב שם) חרצן של זג ראשון ושני טמא ושלישי טהור בר"א שנתן לתוכו מים אבל לא נתן לתוכו מים אפי' עשירי טמא.

שם ה"ו ותני בר קפרא אחרת צו ואחרת צו לא תתכל בתרומה. — פי' בין ישראל ששם פרה אצבן ובין כהן ששם פרה מושפעל לא יאכלנה כרשו"א תרומה והוא חולק על המשנה.

שם ה"ז (מ"ב) כהן שבא אצל ישראל לעשות עמו חשבון והדליק על גביו שמן שריפה ועמד לצאת אמר להן באמצבה כו'. — צ"ל: והדליק ע"ג שמן שריפה אע"פ שעמד הכהן והלך לו אין מחייבין אותו לכבות עד שתכבה מאליו (כל זה מוכח למטה ואינו שייך שם) תני בית ישראל שנכנסה להדליק כו' (ומה שדוב"ק מותר וצ"ב בטעות אמעלה ולמטה).

שם א"ר חונא א' כן הוה שהר וא' כן הוה קרץ. — פי' "שהר" נתאחר הלילה (מלשון סוהרה ודמיונו בעריב כשהלבנה זורחת) וקרץ ענינו השכים בבקר (כמו קריץ וקריץ דברכות פ"ב ה"ח דף ה' ע"ג) ואף והערוך בהוב ג' ותנע בתרק ובירו אוש אות רעהו ותרגומו "בקריצותא" ותמוהין דבריו ע"ע דשבת פ"ב ה"ח שמתרגום הוא הדבות דאיה דפירוש קרץ חשך ע"ש וע' בערוך ערך קרץ ד' שפירש בקריצותא בהשכמה) וביאור דברי ר' חונא הוא שבשביל הנר הזה שהיה נותן לו לילה היה יכול לאחר בעבודתו בלילה וגם היה יכול להשכים לעבודתו בעלות השחר ולפיכך גם כשבא לבורגן לה כבה את הנר כדי שיהיה לו נר דולק בעלות השחר וילך עמו לעבודתו.

עוד יש לפרש ענין "שהר" התעוררות והיינו שכה בלשון סורית כ"ש בספר אוהב גר ערך שהר שבתרגום הלשון לאסתר ו' א' עה"כ נדדה שנת המלך מתרגם "דהוה שהיד ולא שכיב" והוא ט"ס וצ"ל "דהוה שהור ולא שכיב" וענינו כ"ש ע"ש.

וע' בשמות רבה פמ"ז אות ח' רשב"ל היה אומר לתלמידיו בואו ולמדו תורה דשחירין ודקרין בלילה ע"כ ונדחקו המפרשים בזה, ואפשר שיש להגיה "דשהיר ודקריץ" (במקום דשחירין ודקרין) וביאור זה שילמדו אצלו שעמד עליה על ידי שלמד בלילה בהגעה והתעוררות וכן בהשכמה טרם עלה השחר והמלה "בלילה" שבמדרש שם יש לאחר ואינה אלא הגהה שהועתקה מן הצד לבאר ענין "דשהיר ודקריץ" והסופרים הכניסוה ע"פ טעות בפנים.

דגין דאותה צבע (פי' מטבל ע' ערוך ערך צבע ג') פתילתא מן חולא (פי' שאותה פתילה שמדליק בה בחול הוא מטבל בשמן שריפה שבבית הכנסת שהוא משמש בו) כו' ר' יונה נסב פתילה (פי' שהיה לוקח מאותו שמש פתילה שטבל בשמן שריפה של בהכ"נ) כו' סבר ר' אולא משום גזל (פי' דגם ר' אולא מודה לר' אמי דשמן שריפה בטל ע"ג פתילה וגם זה מותר בדה אלא שחשש משום גזל שמן של בהכ"נ) וכולה מן הדין שמשה מבצבצת בהקדושה (פי' שלא כל כמינו של שמש זה לבצבץ שמן של הקדש בלי שאלת ז' טובי בהכ"נ ע' מש"כ בפרשה פ"ח הה"ל).

גמליאל זוגא שאל לר' יוסה מהו להוסיף שמן ~~שריפה~~ חולין ולהדליק. — פי' בשבת שאין מדליקין בו בשמן שריפה (ע' שבת פ"ב ה"ב) אם הוסיף בשמן שריפה גם שמן של חולין אם הוא מותר להדליקו בשבת (וכל ענין זה עיקרו בשבת שם ונשתרבב כאן כדרך הירושלמי).

שם ה"י של בית קודמין הוא. — כעין זה בכלים פכ"ג מ"ד "של כרת קודמין הוא" וע"ש במפרשים וכן בהוריות פ"ב ה"ב (לפי הנוסח שבהנסבר ובבלי) א"ר מנא דשלחות קודמין הוא" וע"ש.

שם ה"ח א"ר יוחנן לתרגמון ובלשון אלא שלושים רבוע בקומה הוא. — [illegible] פחות מכשון [illegible] רומח דאת רומה הוא בכל אורך [illegible] כבוש בקומתו [illegible]

ולכן כתב בספר [illegible] ה' 23 568 [illegible]

פ"ג ה"ו (מ"ק ג') ר' יונה בשם ר' חסדא אף בהקדש כן. — פי' שאם פדה שיבלין אין תבואתו תבואה ואי כסופה דפירא ועיש דפכ"ג מה דמבואר דבלה חייב במעשרות וזה לר' חסדא דאיירי שם בהקדיש זרע עם התבואה שעליה ופדה ג"כ הזרע עם התבואה.

שם נכנס לשם שיבדק וכן שונין בו כו'. — צ"ל נכנס לשם שיבדק וכן שונין בו (וכה למטה בעמוד ב' וגם בחלה פ"ג ה"ג) אר' יוחנן חבורה היה מנשה (למה שאיתא בירושלמי "הוא לפי היא שבאה היא פירה היא הבקר" מורע ונשתבש כאן מחלה שם) הרי הקדש הרי נכבד וכן שונין (פי' שאסור בהנאה לכל אדם) כמו שאין נכבד וכן שונין (פי' וחייב במעשרות כמבואר למטה) כו' כי ק נייאן דשהקדיש שיבלין וחזר ופדה בהן הקדיש שיבלין וחזר ופדה אורז בהפקר פטור בהקדש חייב (פי' והיינו דלא כר' חסדא).

שם (מ"ק ד') ר' חייא בר אבא בעא קומי ר' יוחנן כו'. — צ"ל ר' חייא בר אבא בעא קומי ר' יוחנן (ע' מש"ש בפירא פ"ג ה"ח).

שם דלעת שגידלה בבית אביה כל אותה הגומא אסורה (פי' שדרך הדלעת להתפשט ולהיות ענפיה גדולין הרבה דוליעין ואם ניקר הנחש אפי' דלעת אחת המחוברת לענף אחד היוצא משרשה הרי כל הדליעין המחוברין לכל הענפים היוצאין משרש זה אסורין מפני שהרס הנחש עובר עם יסוד האוכל מדלעת זו דרך הענפים והשרש ומתפשט בשאר הדליעין המחוברין לשרש זה כאן שהארס מתפשט בדם של דג (וי' מראשו לסופו כמבואר בתרומות פ"ח ה"ג) אף דאשכלות תמרה כו'. (פי' אם ניקר הנחש בתמרה אחת שבאשכלות המחוברת בעץ התמר אם כל התמרים שבכל האשכלות המחוברות בעץ זה אסורות או לא?) כו' לכן צריכה דשנקרו כולן (פי' דהיתם דאמר כל הדקל אסור איירי כשנקרו כל התמרים שבו אלא שאינו יודע מי ניקרן נחש או צפור ולכך כולן אסורין משום ספק אבל אם נחש ניקר רק תמרה אחת דלבד לא מתפשט מהתם דמפשר בשאר התמרות אותיות).

שם ר' יודה בר פזי בשם ריבל אשכבתא מחצה. — פי' דאיסור לשון ואינה ערגיה מחצה או במחצה כמו שתמצא בערוך ערך מס ב' (ובזה אין צורך להגהת שער אליהו ע"ש) ועיין בכלאים פ"ג ה"ז.

שם ה"ג תני ר' חיננא בר פפא חרובין שולשין הוא חרובין. — כל מאמר זה אינו שייך כאן ונשתבש משביעית פ"ד ה"ו.

שם ה"ד (מ"ט א') חצויה אמר בשדה של גושמין ושל דוליעין הוא מתניתא כו'. — צ"ל חצויה אמר בשדה של ורד עצמו הוא מתניתא אר' זעירא אפי' תימר בשדה של גושמין ושל דוליעין עד הוא ויש לו גדול כעבר שלש פעולות.

שם מאן דאמר קטנים במחלוקת מ"ד תפוחי אילה אילה ב"ה. — גירסת הגר"א: מ"ד תפוחים סתם במחלוקת מ"ד תפוחי אילה אילה ב"ה (וביאור זה דיש מ"ד דמשנתנו המחייבת תפוחים גדולים וקטנים זהו ר"ש מודה בזה שאינו חולק אלא בהתלשום איירי בתפוחים סתם ודלא כנהוראי בר שיניא אשמעי ר"ש אלא כחכמים דפליגי על נהוראי וסברי דר"ש מודה בתפוחים דחייבין גדולים וקטנים ויש מ"ד דמשנתינו איירי בתפוחי אילה אילה ואתיא אפי' כנהוראי בר שיניא).

שם אר' יוחנן וירדו לכאן ונתחייבו עלו כבר נפטרו. — צ"ל וירדו לכאן (פי' לטבריא שהיא מקומו של ר' יוחנן ע' רפ"ט דשביעית וטבריא היה בעמק כדתנן בשביעית פ"ט מ"ב לכך אמר בה לשון ירידה ושם פ"ט בר"ש אם סבר כר' יוסי) נתחייבו עלו לתמן (פי' לציפורי היושבת בהר ע' בבלי מגילה ו' א') נפטרו.

שם ה"ה פונה ושולף ברשות ההקדש ופדיו ואגדו ציגוע גדול כו'. — צ"ל פונה ושולף ברשות ההקדש ופדיו פטור ואגדו ציגוע (פי' אגודה) גדול לשדה והוא עתיד לאוגדו ציגוע קטן לשוק (פי' שאסור להתיר אגודה גדולה זו בשדה ולעשות ממנה הרבה אגודות קטנות כדי להביאן לשוק) נשבל (ע' תוספתא פ"ב ושם שם ט"ס) ר' עזרא בעי אדיין לא נגמרה מלאכת השדה ואת אמר הדין אלא כיני אגדו ציגוע גדול בשדה והוא עתיד לאוגדו ציגוע קטן בשוק (פי' שאותו שובות האגודה

~~נשלמין כבוש לא ברותח הוא" ומשב על מוהר ר' יוסי אומר כל הנשלקין עם התבלין אסורין מפני שהן נותנין את הטעם" ויש שהם שונין נכבשין אמר ר' יוחנן שטעמו הוא דכבוש אינו כרותח וכמו זה בבלי חולין צ"ז ב' כי אתא רבין א"ר יוחנן מליח אינו כרותח כבוש אינו כמבושל~~

ירושלמי מעשרות

הגדולה לשון ותרה ויעשה ממנה הרבה אגודות קטנות ומ״מ מלאכת השדה כבר נגמרה בשדה) נטבל.

שם ה״ו מאימתי הוא תורם את הגורן משתיעקר הגולה (פי׳ הגולה היא כמו קנה עב או רבות שגורפין בה את התבואה וכל זמן שלא נעקר הכרי עדיין עומדת בו הגולה וכשגומר דרכו לעוקרה מן הכרי ע׳ שבת פ״ו ה״ד וב״מ פ״ט ה״ה).

שם ה״ו (מ״ט ב׳) אר״ז יוסי בר׳ בון בשם ר״ה שוטטות כו׳ - בשבת פ״ג (דף ו׳ ד׳) הגירסא ר׳ יוסי סתם וכן עיקר מדהקשו לר׳ יונה ולר׳ יוסי סתם הוא בר פלוגתא אבל ר״י ב״ר בון היה דור ג׳ אחריו.

שם לא מסתברא בחולין פיצולי חולין הוא עושה - צ״ל: בחולין פיצולוה הוא עושה (פי׳ בצלחו תמרה, עי׳ בבלי ביצה מ׳ סע״א).

פ״ב ה״א (מ״ט ג׳) נהגין הוינן יהבין תיינין לחולין בחגלה - פי׳ ואני מתנושן כר״א לא היו בוצרים ר׳ ינאי עושין ביחיד.

שם אם במקום שרוב מכניסין לבתים בדא דתנינן טלו והכניסו כו׳ - צ״ל: בהדא דתנינן טלו והכניסו לביתכם לא יאכלו מהן עראי (פי׳ סמיך אסיפא דתנן לעיל אם הכניסו לביתהן אינן אוכלין אלא דמאי, ומאחר שרוב מכניסין לבתים נמצא שאינו מעושר הואיל וניתן ודמאי) אפילו שאמר טול והכניס כמי שאמר לו הכנסתים לביתי ועשרתים על ידי (כה גירסת הגר״א) במקום שרוב מכניסין לשוק נאמן לומר לו זה עשרתי (פי׳ וצריך לעשר [illegible]) ואינו נאמן לומר לו לתוך ביתי אני מכניסו (פי׳ לעיל אם נתן לו ועשה והכניסו לביתו אינו מעשרן אלא דמאי) נתן לו כו׳ (ונוסח שלפנינו אינו מובן דפשוט שאין עה״א נאמן לומר עשרתי ולא האמינו אלא לשבת כבפ״ד דדמאי).

ה״ג (מ״ט ד׳) אדם מגלגל באוכל כו׳ - פי׳ אין אדם מדקדק באוכל לאכול אחד אלא הוא לפעמים אפי׳ במקום שאינו רצוי לו כגון משום כך בשביתתו שדרכו לחפש לו מקום טוב ומובחר והוא מבחר, והלכך: בבא אדם לו כו׳ (וכעין זה בשביעית פ״ח ה״ה אדם מגלגל ברחיצה, עי׳ בב״מ פ״ט ה״ו מתנה מגלגל עם רשעיות)

שם אלא ר׳ יהושע בזוויתה שריתה לזה - פי׳ שר׳ יהושע אינו מסויים הוא, ורבים אלו אותו בשוקא לבדק לכן צריך הוא למצוא מקום טוב ומוזווה אף לאכול לוחו או שנותנין לו בב״א שאין מקום טוב ומזווה והוי כדבעי ודומה במקום שביתה.

ה״ד אם זתים על השמן וענבים על היין ב״ה מותר. צ״ל: אם זתים ועתיד לעשותן שמן וענבים ועתיד לעשותן יין ב״ה מותר (כ״ה בתוספתא פ״ב).

ונמלך להניחן כמות שהן ועבר והפריש כו׳ - צ״ל: ונמלך להניחן כמו שהן והפריש אין תאמר למפרע נטבלו (פי׳ דודאי כשנמלך שלא לדורסן מעלה לדושן כבר נגמרה מלאכתן אלא שאם נאמר דגמר מלאכה היא למפרע) ותבואה שהיא טובלת (פי׳ ואין שייך לשאול אם ראשון טובל) אין תאמר מובן ולבא (פי׳ שאינה נראה גמר מלאכה אלא משעה שנמלך) ראשון הוא שהוא טובל (פי׳ בזה יש ספק אם ראשון טובל).

שם ה״ו (נ׳ א׳) אדם שהוא אוכל במחובר אינו דין שיתבל בראשו ר״ל כו׳ - צ״ל: אינו דין שיתבל בראשו אי מה [illegible] בלא תחסום אף [illegible] בלא תחסום ר״ל לא תחסום כו׳ אינו דין שנתבל במחובר [illegible]

פ״ג ה״א תני מערים אדם על פועלו והוא אוכלין רשע כו׳ - צ״ל: תני מתנה אדם על פועלו והוא אוכלין אחרת וקוצין תשע (פי׳ שלא יעשו אלא רעבה אחרת לתשע שיוצאו בעד בעל הבית ופי׳ קוצין כמו בשביעית פ״ח מ״ו ועלים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה) אית תניי תני קוצין תשע ואוכלין אחת ניחה אוכלין אחת וקוצין תשע (פי׳ דפליג דהא פי׳ באוכל קודם שהתחיל במלאכה פטור מן המעשר ובדאורייתא לעול אוכל פועל חשבו הראשון והוא בלא היתנה והכא אמר דאף בהתנה (מותר) קוצין תשע ואוכלין אחת כו׳.

פ"ג ה"א (נ' ג') משעברו בזו שבמגדלא לחובו בזו שבטבריה מכיון שהעבירו דרך היותר קרוב. — פי' שאותה הוה למגדלא חורעי בחצר שבמגדלא וכן אדרבנו לטבריה עד שובחן לחצר שבטבריה.

שם ה"ב אלא משום הדבר שכן אם הכניסו לבית בסוף דרכו אסור כולה כו'. — ולשון מפי' הכניסו לבית בסוף תני אסור כולה כו' עד היכן עד כדי שיכול לתבוע מן המובחר (פי' כל זמן שלא נתקלקלו הפירות ועדיין ראוין לסעודה הבעלים מצפין עליהן) לא היה יכול לתבוע מן המובחר עושה אותם כו' (עי' בכורים פ"ג ה"ג).

שם ונמצאת תבואה גדולה טבולה לתבואה מעשר אי' מתנייה בגורן שם על משפחתו. — פי' אם ירצה לתקן התבואה גדולה שהפרוש (אם הוא מהמכניסין לשון שבכל נפרשה תבואה גדולה) האמר אחד מעשרה שיש בתבואה גדולה והיה מעשר ראשון וא' לעשרה מהנשאר והיה מע"ש ואחר כך המעות לא' מעשרה מהמעשר הראשון והיה תבואה מעשר.

שם ה"ה (נ' ד') ר' לעזר ב"ר שמעון הוה אכיל בשורה חמתיה ר"ש אזל בשורה את אכול ובטל גרמיה. — בראש ס"ע דקידושין בשם ר"ח הערוך "חמתיה ר' מאיר אזל אין שבח לתלמיד לאכול בשוק והאוכל אשל גרמיה" וגירסא נכונה היא אוכל בשוק המאמר "והאוכל אשל גרמיה" ותבא אחוור הדין נוסח שלנו "ובטל גרמיה" ועי' [illegible] אומר וי' אזל ר' יהודה הנשיא שכתב דבש ותמצאו ר"ש בר רבי הוה [illegible] בשוק חגיגה [illegible] שבח לבה [illegible] ובה בדוד ברלין סנהדרין סימן כב

שם ה"ח [illegible] בר"ש אזל לגביה ר"ש בן ר' יוסי בר לקוניא חמוי הוה מצע ליה כו'. — חסר כאן וצ"ל כמו שהוא [illegible] דר"נ פרשה בשלח: "רחברש אזל לגביה ר"ש בן יוסי בן לקוניא חמוי ונכיס ליה חד תורא ומספא ליה [illegible] [illegible] דפירות ופתח ליה חד כובא דחמר והוה מזיג ליה כו' ולא בכרסי שהיה רחבה ר"ן ב"ר"ש אותמני [illegible] (פי' שכ על השמפיים את הגביים) קטול בני נשא דחייבין קטול והוה ר' יהושע בן קרחה צווח ליה כו'.

שם מה דמו ליה היה צומד בראש הקופה כו'. — הלו"ם "מה דמו ליה" יש למחוק והוא דהיה צומד בראש הקופה כו' אותם בקופה נפשה הוא.

שם ה"ט או ר' טרפון ערב אוכל מתאנות. — ע' מ"ש עי' בתשובות פ"ח ה"ב (דמ"—

שם ה"י (נ' א') תני לרב רובה חייב כו'. — העיקר כגירסת הראב"ד בפ"ד ה"ד ממעשר וכן בשמואליה כאן (דליכא חייב מבטלה ותורת חצר כמאן דעדוקין בקי כג ב') אלא שגורשה ~~[illegible]~~ בסומה: הדבר ילפה מן ההיא ~~[illegible]~~ זה בשרה והיא שתהא ~~[illegible]~~ [illegible] בחיק [illegible] מהיא דר' נחמיה בצורך [illegible] שתהא צפונה לרוות ערדרות בגם הגה ~~[illegible]~~ צפה בלבד סגי והיא בגינה דר' נחמיה, לכך צ"ל והגיה הדבר ולפה אן ההיא שלם נער רובה "חייבת" והיה שלא תהא נעדרות" ובזמן זה שדרך לעדור סביבותיו ולום נעדבה כוב החצר מחמת הנשמות קרוי ערדרה זו מבטלה מתורת חצר כאלו לא היתה נטועה ואעפ שרובה נטועה.

שם היתה נטועה בגורן. — באריך ערך גורן פורש שהוא כאן "דגן" דהיינו ב' גנים מחוברים זה לזה ואלו נקרא דאומרי ליה אם נפל אחת ביד ואחת בגורן אם שותיהן מצטרפות.

שם הגה מתניתא דב"ש אומרין הכל כלפנים תני החציר את הגג מבפנים כו'. — יש להפך הגירסא ותהיה צ"ל תני החציר שהוא בגג מבפנים כאילו לפנים (פי' שאין לאו"ש שם פדיון) מתניתא דב"ש אומרים (מע"ש פ"ג מ"ז) ולאו והתני בירושלים (פי' בפירות שלא נגמרו מלאכתם שעברו בירושלים ולאן אותם יכול לפדור) ואותו תני [illegible] כב"ש (פי' בתשיה בן דגיה בנר וביתר תשון [illegible])

פ"ד ה"א דלא[illegible] אינן מחוסרין מלאכה עי' האור. — פי' שאין ההבהוב אלא משהו ועדיין לא נתבשל כל צורכן.

שם (נ' ב') עד דרשבל נטבל זו תרומה וזו אינה תרומה הכניסו לחצר בורש שמירה כו'. — צ"ל: זו תרומה וזו אינה תרומה על דעתיה דר' יוחנן נטבל. זו אינה תרומה וזו אינה תרומה. הכניסו לחצר בורש שמירה פדו ושכן [illegible] נטבל הקדישו וציימו ופדיוו מהו אין תימר הציומן (פי' ציוהו עי' האור) טובל הציומן פוטר. אין תימר אין הציומן טובל אין הציומן פוטר ר' ירמיה בעי טוגנו בשדה כו' אילו אפשר דלא מורת לגבור משח בעי הוא (פי' [illegible] היה אפשר לטגנו בלו שמן לא היה רצונו לטגנו כך ועיקר טיגונו הוא בשביל השמן לפובק אפשר אין טיגון בשמן טובל בעוך לבד) שוחבה לשון ודבוותה אוומעשן של קטן וחשייבין עד שוחבה ויולק לשון. [illegible] עד שתבא לשון כו'. צ"ל: עד

דברי ר' יוסי ואמו אופי נצרה. — נראה דצרה הוא מין פרי שהיינה חשובה.

בצפר חד [illegible] באדרש הגעלש [illegible] ויחל נח "ראב"רש אזל לעחמו לר' יוסי ב"ר שמעון בן לקוניא חמוי [illegible] ליה למיכל [illegible] [illegible] דכובא פתח ליה חד כוס דחמרא חמוי מזיג והוא שתי [illegible] לא אפשר בשמרה [illegible] זאת הלא שיעורו ולא בוא אל כאות שתי [illegible] בחמין

שם ה״ב ור׳ תנחומא בר אמי הוון יתבין קומי ר׳ לעזר אמ׳ וונה אין כוהן כו׳ – צ״ל: הוון יתבין קומי ר׳ לעזר והוון
לה (פי׳ הראו לר׳ לעזר איך מנפחין על יד על יד) עד קושיי׳ אזבעורנו (ע׳ בבלי ביצה י״ד א׳) והוון סבין מינה
(פי׳ דהונא בר חיננא ור׳ תנחומא בר אמי הוו גדולים בזקנה ו[illegible] ר׳ לעזר לכן לא רצה ר׳ לעזר לומר להם
בפירוש שטעו) והפך אפוי לכותלא (פי׳ כדי שיבינו שדבריהם אינן נראין בעיניו וכעין זה בבבלי ומה ע״ג
א׳ דר׳ אמי ור׳ אסי אהדרינהו לאפייהו מר׳ אבהו משום יקרא דבי נסר) ואוילון אלה טועין (פי׳ אלה ואגרא
כמו מי מדד בשעלו מים בישעיה מ׳ י״ב וכן מפורש בביצה שם אז׳ אלעזר מנפח בידו אחת ובכל כחו, ומה
שאירע כאן בינתיים אז׳ וונה אין כוהן בר אימי בר׳ מיונב והגהה היונה מן הצד מחכם אחד שהיה קשה לו
שהרי ר׳ אמי היה חבירו של ר׳ לעזר ואיך היה ר׳ תנחומא בנו קשוש מר׳ לעזר וע״ג אמר דאמי אבי ר׳
תנחומא אין זה ר׳ אמי שהיה חבירו של ר׳ לעזר והנה מוכח שהגהה זו נשתבשה בלשונה עוד הב[illegible]
המעברים קבעים ובהנה הרבה בירושלמי ע׳ מ״ש בפיהמ״ש פ״ב ה״ב (מ׳ 28).

ה״ג כיון שאלפי מאותה שנים שלש מאוזים כו׳ – פי׳ שנים זר״מ ושלש לחכמים ע׳ תוספתא שביעית רפ״ב
שבחרו בזה ר״מ וחכמים ובמקום מאוזים צ״ל „מורביורים" וכמו שהוא הנוסח בשביעית פ״ב ה״א וכעין זה
בתוספתא שם וע׳ מ״ש בירושלמי שביעית שם (דף ל״ד ע״א מ׳ 64 תפסו שלש כחכמים).

נראין הבוסריין דורגן בחיונה דברי ר׳ לעזר. – פי׳ בוסריין הוא של אגוזים (ובמוש״ל רפ״ב „ופירין בבוסריין"
והגיה „בבוסריין") ור׳ לעזר דהכא הוא ר״א בן שמוע דאזיל ר׳ אליעזר (חבירו של ר׳ יהושע) בבר
אמר במשנה ה׳ הטבלים מתעשרים אגוזים ורך ועירים.

(נו״ג) אז׳ ירמיה עוד היא דר׳ לעזר. – פי׳ ר׳ לעזר דבריותא דלרבנן אפי׳ ורך חייב.

רב מספקא ליה אוזן דבר׳ אחא. – כעין זה יש גם בסוכה פ״ב ה״ד וקידושין פ״א ה״ב ובבלי ב״מ פ״ב ה״א [illegible]
הנוסח [illegible] מספק׳ ליה רב אחא, ובנוסח זה האחרון לא עיגר ורק אחא זה הוא ר׳ אחא בר זלון
~~בבבלי~~ סוכה כ״ח וגיטין ו׳ ה׳ שרב הורה לו ופסק עליו (הובאו במספרם לר׳ [illegible] גאון ברכות ל״ב
ב׳ שבהרושם הה׳ בירושלמי על הס״א וגורס ג״כ ר׳ אחא) ואין להחליף רב אחא זה עם רבי אחא סתם דירושלמי
שהראשון היה בבבל ונתואר ברב כדרך חכמי בבל והיה בזמן רב והשני היה בא״י ונתואר ברבי בדרך חכמי
א״י וע׳ עו״ע של מובת בשנים הם וראה מ״ש בשבת פ״ב ה״ג, וע׳ בס׳ דורות הראשונים ח״ב צד צ״ב ובס׳ [illegible]
סופרים ערך ר׳ אחא בר חיננא [illegible] בהגדה ד׳ שהאליטו שנים כי ר׳ אחי זה שהוא הנזכר ר׳ אחא בר יאשיה, ורבינו זה המספק בבית מדרשו אחר פטירתו.

שם ר׳ הונא המונה מפקד לחבריין. – בסוכה שם וכן בקידושין שם אי׳ „ר׳ המנונא מפקד לחבריין"
ותו לא ובכל כמן אלה שהיה כותב בשיבוש „ר׳ הונא מפקד" ואחר אחד תיקן בצדו „המנונא" ונמצא
שהיו מובהק כותב שניהם יחד ועי׳ ע״ב שם הנוסח „ר׳ אמי מפקד לאינשי ביתה" והיה נראה להגיה גם
שם „המנונא" (במקום ר׳ אמי) אלא שגם במספרם ברכות של הערוך „ר׳ אמי".

שם כל הקורין גדולים עם הפירי (פי׳ דאפי׳ בגמר הפרי אין הקליפה נופלת ממנה) וזה פרי אלמזין (פי׳
בפרס שהיות הקליפה של הפרי הרקד בוטינה או אגוזים כשפרי גאירם יתגשה אלמעלה על
הצד וקליפה אלמטה (פי׳ והפרס דהיינו הקליפה בכר מטלות למטה על האוהל שדרבה לירול
במה שהפרי מחובר באילן ולכך מתיר רב קפרס של ערלה אעפ״י שאחרי קליפי ערלה אסורות
וע׳ בבלי ברכות ל״ו א׳ וב׳).

שם האלף דאלה באים בכרם ואינם כלאים בכרעים. – ע׳ מ״ש שהגהנו בעניין זה בכלאים סופ״ה (מ׳ 53).

פ״ה ה״ו מודה ר״ע לחכמים בלפת וצנונות שהן פסידין (פי׳ זה ששנינו במשנה ב׳ בעוקר לפת וצנונות
מתוך שלו ומשנו למוך שלו לצרע דחייב אפי׳ ר״ע מודה בזה מפני שלפת וצנונות שעוררין לצרע
הן מתרשין באשר אינן ראויין לאכילה ולכן הצרע שיוצא מהן אינו נשמר לכך צריך להפריש מהן
תרומה ומעשר טרם שזורען לצרע) וחטין אינן פסידין (פי׳ דהוא עקרין דקפלע) חטין יש
להן גורן אחרת (פי׳ דחטין חייבין במעשרות) אולין אין להן גורן אחרת (פי׳ דצרע לפת
וצנונות פסורין ממעשר כדתנן בסוף פרקין)

שם השולח לחבירו עקנין ושתין ואחביו והתיתן לו ואוכל עד שורש וכן כו׳. – צ״ל: ולאכל עד טירטר
ודאי שכן בני אדם חשודין לשלח לחבריהן טבלים בדברים הללו (כן מוכח למטה וכ״ה בתוספתא פ״ג)

ה״ד (נו״ב) אי׳ דאמיה די׳ יונתן בה׳ יוסי בעדמט רז״ רבן. – צ״ל: אלא אתיא דר׳ יונתן כו׳
[illegible] בחוץ [illegible] לפני שבירות ונכנסה שביעית אסורה משום ספיחין ולא חלה עליה כו׳ – צ״ל: אסורה משום
אחרים בלצירן אבל לא הוערו חכנן בכוסף דהוו לזרה וכחמרה. דהתם שבת ובמעשר
דבעה כחבה". וכפי שהוא כאן תפס כאן הצחת אמת להחמל השתי הושין כי סופר המעשה ברכותבר בירושלמי בהן הדלא

ספיחין וחלה עליה גדושה שביערים חטין כשהן עשבין ואוכלין משום ספיחין וזה חלה עליהן גדושה שביערים הבית פטורה משום לפני שמיטה ונכנסה שמיטה ואסורים משום ספיחין וזה חלה עליה גדושה שביערים וחטין כשהן עשבין אסורין משום ספיחין וחלה עליהן גדושה שביערים כו' הכיר והגדיש בסוריא (פי' שצבר מן ההפקר בכל מקום ואחר שהביאו שליש וכן כשצבר מן ההפקר בסוריא ואחר שהביאו שליש הבי באחד ושלשה ואפי' אם פדה תבואה נכרית הנ"ל חייב כדתנן בפסחה פ"ה מ"ו ועיין דסוריא קני אף מהפקר וכשצבר בשדה וגידולים והמוציא זה בתוך חייב במעשר כשאר פ"ו ה"ה דף מ"ו ע"ב) כו'.

שם ואף בחלה כן מחלוקת ר"ע וחכמים. — פי' בתבואה שהביאה שליש בחוץ לארץ ועירה ונתלה לארץ. זה

שם ה"ו (נ"ב א') שמואל בר בא אמר והן שגירדו כו'. — צ"ל: שמואל בר בא אמר כו' (ע' מש"כ בברכות פ"ב הי"ב)

שם וזלו כר' יוסי ברי' אמר הוא גיזבר הוא אחר. — זה נוסח מגוף דברי ר' יוסי והיה חש ואולי שלא ודאו כלפי דברי אמר כו' (והוא בתוספתא תבואות פ"ו ובבלי גיטין ל"ח ב' ודברי הגיזבר עצמו יכול להוציא עבדי הקדש לחירות כשנותנין לו דמיהן כאילו מכרן הגיזבר לאחר וחכמים חולקין עליו וסברו שאין הגיזבר יכול להוציאם לחירות אלא מוכרן לאחר והאחר מוציאן לחירות, וע' רמב"ם כאן שכתב דהלכה כר' יוסי הוא בשקלים ובמשנתו ולא אשכחתיה).

שם ר' חנניה חבריהון דרבנן כו'. — כל מאמר זה עד סוף ההלכה אינו שייך כאן ונשתרבב מחלה פ"ג ה"ה ובהגהות הגר"א נמחק כאן ועיי"ש הגירסא וגם הגיה „ואפי' יש בכל אחד כשיעור נעשה כדבר שלם" [illegible] כל זה אינו מחובר.

שם ה"ו (נ"ב ב') דף הוה עבדו שוק הכל עורכין לאחוזתן. — פי' שאם יהא מותר לאוכלו, בל אוכל ואמכור פירות מעשרו כדי שלא יהיו צריך לעלות לירושלים והתורה אמרה (דברים י"ד כ"ג) ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך וגו' למען תלמד ליראה וגו'.

שם (נ"ב ג') ולא יתננו לחנוני שיחזיקו עליו. — צ"ל: ולא יתננו לשולחני להתעסק בו (וכ"ה בתוספתא רפ"ג והגירסא שלנו סותרת משנה שלימה דפ"ב מ"ט שאומרין אומר ינתנה בחנות ויאכל כנגדה).

שם ה"ב ר' אבא בר יעקב בשם ר' יוחנן נאמר כאן לא יגאל כו' אף לא יגאל האמור כאן אינו לא נמכר ולא נגאל ר' אחא כו'. — צ"ל: אף לא יגאל האמור כאן אינו לא נמכר ולא נגאל אבל בבכור לא נאמר אלא לא תפדה (בגירסת הגר"א) ר' יונה דבראמיה כעת [illegible] בבכור לא תפדה בבעל מום (פי' ומצינו שאין פודין לבכור בעל מום) אבל מה מעשר בהמה לא תהא התמורה בין חי ובין שחוט ובין תם ובין בעל מום אף בכור לא תמכור בו בין חי ובין שחוט ובין תם ובין בעל מום (כן מצאתי [illegible] הלכות בכורות פ"ה הל"ז וע"ש) אין מוכרין בו [illegible]

שם ר' לעזר בשם ר' מנא אין אומר לו שותף אלתר אתי כו'. — צ"ל: אין אומרין לו שותף אלתיר אמרה הגונב [illegible] משלם אין אומרין לו שותף (ור' לעזר זה שאמר בשם ר' מנא כאן וכן בשם ר' אבון בפרקין פ"ג הי"ג ובשם ר' ניסא בגיטין פ"ה אין זה ר' לעזר סתם שהוא ע"פ רוב רא"ב בן פדת שהיה תלמידו של ר' יוחנן אלא ר' לעזר בר' יוסי תלמידו של ר' יוסי האמורא שהיה חבירו של ר' יונה, ור' יוסי ור' יונה היו תלמידי ר' זעירא ואר' זעירא בנו [illegible] ובסה"ד ערך ר' אליעזר בר' יוסי לא ידע שהיה אמורא בשם כזה ע"ש, ור' לעזר בר' יוסי האמורא היה חבירו של ר' מנא בן תלמידו וגם תלמידו של ר' אבין שהיה חבירו של ר' מנא ובירושלמי מעשרות פ"ה ה"ג אמרין ר' לעזר בר' יוסי בשם ר' אבון ועי' בילקוט פ"ג ה"ג ר' לעזר ור' אבהו מרי ור' מתניה הורי כו' הוא נ"כ ר' לעזר בר' יוסי זה האחרון שהרי חבירו ר' אבהו מרי ור' מתניה הוו בזמן ר' יוסי ור' מנא ע' כלאים ספ"ב שר' אבהו מרי אמר בשם ר' מנא ובגיטין פ"ה ה"ב ר' שמואל בר' יוסי בר בון ור' מתניה הוון יתבין כו' וידוע שר' יוסי בר בון חיה בזמן ר' מנא.

[או סדר]

שם ומ"ט דר' יודן בן פזי יהודה לך אמר לאחר שחוטה כו'. — צ"ל: ומ"ט דר' יודן בן פזי לך יהודה (פי' דכתיב כבבלי הפסוק שסיפרו אותו מעשה שר' ישמעאל בר' יוסי) ועשה שם ר' יוסי בן ר"ש בן לקוניא לחמיו של רשב"י כשוטים בבלי ב"מ (פ"ה ע"א) ע"ש והוא בירושלמי ומדרשות שחמיו של ר' אלעזר ברש"י הוא ר"ש בן יוסי בן לקוניא ובן [illegible]

במדבר י"ח י"ח ובשלמים יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין לך יהיה, והרי כפל הכתוב לך יהיה לרבות) ומפ' לאחר שהוסיף מה מוציא ריבה לך יהיה ריבה זו הויא לאחרת שיהא נאכל כו' (והוא בפירוש ר"ש בספרי שם ועי' רש"י שם הכוונה).

(וע' ב') ותאכלו כן (בפירוש נ"ר וע' מה שאין מטבעות של בבל בירושלים) א"ל אכין כל המטבעות היו יוצאות בירושלים כו' (והא שאינן מחלל בהן על המעות של בבל שכן בהן הטעם מפני שמעות אלו יוצאות בבל אבל אינן מעות דבבל אינן יוצאות בבל אלו ~~[illegible]~~ אלא בירושלים).

ה"ג מה נפיק מבינייהו ולדה בכור והקדישו לשלמים כו'. — צ"ל: מה נפיק מבינייהו נתעברה והקדישו (פי' שבהמת שלמים של מע"ש שנתעברה והקדיש עוברה לעולה) מ"ד לא התורה לוקח בכסף [illegible] אלא שלמים בלבד (פי' וקדושת מע"ש לא פקעה ממנה) ריבה שלמים מ"ד לריחונה פקעה ממנה קדושת מע"ש אינה ריבה שלמים (פי' אלא עולה ע' תמורה כ"ד ב') א"ר יוסי הכל כל אילין כו' (ומה שפירשו המפרשים כפי נוסח שלנו דחוק ורחוק).

מכו לומר לא יקחו אפי' חיה אפי' עופות. — מדברי הרמב"ם בפ"ג ה"ב ממע"ש נראה שהיה גרס: תכרו לומר לא יקחו אלא חיה אלא עופות (ועי' בכ"מ שם). X

ה"ד (ע' ה') והתנינן מעות בירושלים ופירות במדינה שנייה היא שהיה אחד אנוס כו'. — צ"ל: היא הוא שהיה אחד באונס (פי' שהמעות הן בירושלים) כד נפק כו' דא"ר לעזר דר"מ ורבנן (פי' בדמאי פליגי מ"ב שבדמאי מחללין נחשת על הפירות וחוזר ופודה את הפירות דברי ר"מ וחכ"א יעלו הפירות ויאכלו בירושלים) בדמאי הא בודאי לא (פי' שבודאי אין מחללין נחשת הפירות בחוץ אונס) מן מה דא"ר לעזר דר"מ ורבנן בדמאי הדא אמרה מתניתא (פי' הא דתנינן לעיל מעות ופירות במדינה) בדמאי ולא בודאי ר' לעזר הוה יתיב כו'.

ש[illegible] בן חנינה בו פירה א"ר הילא כו'. — צ"ל: ר' יוסי בן חנינה אמר צריך לפדות (פי' בההיא דתנן שאם לקח עבדים וקרקעות ובהמה טמאה מדמי מע"ש ואכל כנגדן צריך הוא תחילה לפדות את העבדים וקרקעות ובהמה טמאה) א"ר יודן צריך לחזור ולהקדישן (פי' בההיא דתנן שאם קדושה קינין מדמי מע"ש ואכל כנגדן צריך הוא אחר שאכל כנגדן לחזור ולהקדיש את הקינין) שהוא סבור לומר שקידשן והן לא נקדשו (פי' שטעה תחילה וסבר שמותר לקנות קינין מדמי מע"ש) א"ר הילא מן מה דתנינן ואכל כנגדן הדא אמרה קידשו (פי' דאם לא קידשו ושמאות את הקינין לשם חולין כעופות שקנה סתם מדמי מע"ש) א"ר יוסי מכיון שמשך קנה המעות (פי' לכך נקדשו הקינין מפני שצריך למשוך הקינין תחילה ואח"כ נותן מעות וכיון שמשכן קנה אותן לשם קרבן ונתקדשו) מכאן ואילך מעות מע"ש הן (פי' והמעות שנתן לו אח"כ לא נתחללו ועדיין הן מעות מע"ש אבל המוכר לכך צריך לאכול כנגדן) ובזה נסתיים פרק זה.

ה"ו (ע' ב') א"ר יוסי בן חנינה אין לוקין חוץ לחומה אלא על מע"ש טהור כו'. — צ"ל: א"ר יוסי וכ"ה אין לוקין חוץ לחומה אלא האוכל מע"ש טהור כו'.

ג ואין לוקין כמן סב לוקין כמן שותה דבר שהוא בא משני לשון מצטרף. — פי' ובתרומה אכילה ושתייה מצטרפין והא דתני בתוספתא פ"ו דתרומות דאכילה ושתיה אין מצטרפין ט"ס הוא וצ"ל "אכילה ושתייה מצטרפין"; ובענין זה יש להגיה בתוספתא פסחים פ"ג לענין חמץ ובתוספתא כריתות פ"ב לענין חלב, ובכל אלה השיבושים נשתרבבו מתוספתא יומא פ"ד לענין יוה"כ דבזה ודאי שאין אכילה ושתיה מצטרפין מפני שאין שיעורן שוה. וכן להפך שבתוספתא יומא שם איתא: "כשם שאכילה בכזית כך שתייה בכזית" ואינו שייך שם כל עיקר שהרי אכילה ביוה"כ בכותבת ושתיה כמלא לוגמיו, אלא שגם בזה נשתרבבה מתרומות ופסחים וכריתות הנ"ל, והרמב"ם בפ"י ה"ב מתרומות ובפ"ו מחמץ סתם הדברים [illegible] אם אכילה ושתיה מצטרפין בהן אבל בכפורים [illegible] ופרח פ"ט סומך על לשון התוספתות ויומא הנ"ל וכתב שם "אכילה ושתיה אין מצטרפין בתרומה" (ועי' ברכות פ"ב ה"ה [illegible] בענין השיבושים וההשתרבבות שמצוי הרבה בירושלמי).

ואם ... נותן בין ביד בין בכלי אינם תוה מ"ב נותן שאין עין ראשון כו'. — צ"ל: מ"ד נותן בין ביד בין

בכלי אחד מהם הוא נותן (פי' דנותן השמן ביד או בכלי ומניחו על ראשו) מ"ד נותן שמן ע"ג ראשו ולוחש אסור משום (פי' בתשובה שהוא נותן על הראש שמן משום ונותן בכלי והנותן על הראש אסור ולכך אסר ללחוש בשמן משום) הכ' ועוד כו' מ"ד נותן בין ביד בין בכלי מע"ש מותר (פי' מותר ליתן. בכלי כיון שאותו בשבת) מ"ד נותן שמן ע"ג ראשו ולוחש ובלבד שלא יתן לא ביד ולא בכלי מע"ש אסור (פי' דמע"ש לא נותן אלא לרפואה ושתיה ולסיכה בלבד ומאחר דבכלי אסור בשבת אסור גם במע"ש) הכ' ויוסי וכו כל כו' מה כדון ובלבד שלא יעשה כו' (פי' דבולה בשבת אסור ללחוש בכלי משום שהוא דרך חול ע' בבלי סנהדרין ק"א ע"א אבל במע"ש מותר ללחוש בכלי לדברי הכל).

שם (נ"ב רע"א) פתר לה בשמן טעם שבחו ניכר מתניתא פליגא כו'. — צ"ל פתר לה בשלא הותירה ומתניתא פליגא על ר' יוחנן כו' השבח לפי חשבון כלום יש בדגים אלא טעם והקפלוטות אלא טעם דגים (פי' דס"ד שאחר בישול נוטל אחר הקפלוטות מן הדגים) ר' יוסי בשם ר' הושעיה. תפתר שערבן שעשה כמחת ר' יונה בשם רה בלי הגע עצמך שבישל זה בפני עצמו וזה בפני עצמו ועירבן (פי' דבגמ' לר' יוחנן גם באופן זה השבח לפי חשבון ולמה שנו דגים שנתבשלו עם הקפלוטות דוקא) מתניתא פליגא על ר' הושעיה שמחלה כו'.

שם הל' בה תחומין עשו לאפרת הבית. — פי' כדין נתערב בה חטין של ראובן בעיסה קבין של שמעון שאין קבו של ראובן בטל ברוב לענין ממון כבורותא דבבלי ביצה ל"ח א' ור' בה דהכא הוא ר' אבא דהתם.

שם אם מן מתניתא אפי' עצים וסבירנון מומר עצים אין בהן ממש. — פי' דבגמ' יוסף מע"ש שהוסקה בעצים של חולין השבח לשנו ומבואר מזה שאין בעצים ממש ומ"מ לענין תחומין הל' חסדא דאפי' שולח עצים הרי אלו כרגלי שתהן והרי החמירו בתחומין בדבורי ממונות.

שם הל' מתניתא פליגא על ר' יוחנן אם דלא וחבן לפי חשבון פותר לה עד בעתים. — ולא פדיה וחגיגה לו שלא אמרו אלא בחולין אבל מודין הן במעשר שבדהן בלולה.

פ"ג הל' (נ"ב ע"ו) ופרס לו כתבשילו אדם הוא כך אנו אומר במקום שאין תבשילו כו'. — ע' שבועות פח הל' מה שנהגתם הספיק זה.

שם אם בהמת דאמר לוה הוא לך הב לו כו'. — ע' מה שהגהתי גם בזה בשבועות שם.

שם מהו שיאמר לו טול חבית של יין זו ותנו חולין כו'. — צ"ל ומהו שיאמר לו הא לך חבית של יין זו ותנו חולין חבית שמן שיש לו שם (פי' ושניהן של מע"ש) אף במעשר בהמה כן (פי' אם מותר לומר הא לך בהמת מעשר זו שנכנסה בירושלים) מע"ש ע"י שאין מכירתן מחוורת (פי' שהאיסור מכירת מע"ש אינו מן התורה אלא מדרבנן כדאמרינן לעיל פ"א ה"א) אבל אמר מותר מעשר בהמה ע"י שמכירתה מחוורת (פי' שאסור מן התורה מדכתיב לא יגאל ואפילו מחרמו כהנים כדלעיל פ"א ה"ב וע' בכורות ל"ב ב') הרי אם אמר אסור (פי' לא תפשוט דאף במעשר בהמה מותר) אין פשיטא לך דאם אמר שיאמר לו הא לך בהמה חיה זו (פי' של מעשר בהמה) ותנו חולין בשר שחוטה שיש לו שם (פי' ג"כ של מעשר בהמה).

שם ה"ג אמר רבי הונא טעמא דר"ש דו אמר אין הפסח עושה תמורה ושונה כו'. — צ"ל: אמר רבי הונא טעמא דר' חנינה דו אמר אליבא דר"ש דאמר (תמורה ט' ח') אין הפסח עושה תמורה ושונה היינו בן עזאי, פסח מותר בן עזאי שלמים וכיה הוסיף חומש בפדיון פסח חוזר ומוסיף חומש בפדיון שלמים וזהו ר' חנינא ולא בעיין הוה כרבי קרוי לה (פי' אם היו מותר פסח אם חוזר ומתיר כשלמים שלמים)

שם שהוא אומר לו חבר אלו טבולה אחת. — פי' זה שאומר לחבירו בירושלים בפני העדים הללו מחוללין על פירותיך ועשה זה צריך להעלות פירותיו בטהרה כמו ששנינו, ודומה כאלו אומר לחבירו לך ותבוא כדי שתוכל להעלות פירות מע"ש שלו בטהרה לטובתו והיינו אלו טבולה אחת.

שם ה"ה מה חצר בית שמירה מפרסמין זו תעמידו. — צ"ל: מה חצר בית שמירה טובלת אף זו תעמידו (פי' שעשן לירושלים שתעשה מע"ש העושר בתלכה שחייב להחזיר אותו להוכלו בירושלים כמו שחצר בית שמירה טובלת שאינו ונכל להוכלו עד מכורות עצמו אבל אין שמירה של ירושלים טובלת כמו בית שמירה).

שם. ה"ו (נ"ב ע"ב) אלא מפני חוץ לחומה ופודין אותן שם כו'. — צ"ל: אלא מפני חוץ לחומה ופודין אותן שם כו' סברת אחרים סברה מומר כר' והושעיה ואחרין רבנן סברין מומר כר' אליעזר (דברי רמב"ם ורי"ו מפורשין באורך)...

פ"ג מ"ו ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"ה דף י"ט ע"ב נחלקו בזה ר' יוחנן ורשב"ל וע' בבלי מגילה י"ג (ע"א) ר' פנחס כו'.

שם ה"ז א"ר יונה בהמקדש כיון שתערבה תוכן קודש וגגותיהן כו' — צ"ל: א"ר יונה בר אחא ותני הלשכות שבנויות בפנים ובחול ופתוחות לפנים תוכן קודש וגגותיהן מכנגד הקודש ולקודש קודש מכנגד החול ולחול חול בנויות בפנים ובחול ופתוחות לחול תוכן חול וגגותיהן מכנגד החול ולחול חול מכנגד הקודש ולקודש קודש בנויות בקודש ופתוחות לקודש לחול תוכן קודש כו' (ע' תוספתא פ"ב) על רוחב אמה ושלשים לחמש והתני (תוספתא שם) בנויות בחול ופתוחות לקודש גגן חול ותוכן קודש אוכלין שם קדשי קדשים ושוחטין שם קדשים קלים והנכנס שם בטומאה חייב תיפתר כהדין תנייה. דתני לשכה שהיתה בנויה בשווי חומת העזרה אוכלין שם קדשי קדשים ושוחטין שם קדשים קלים וטמא שנכנס לשם פטור תני א"ר יוסי זו משנת כ"ע אבל דברי חכמים בית הדבין בלשכות וכו' הלשכות כו'.

שם ה"ח ועוד דבר קשה על דב"ה דאמרי הכל יפדה כו' מה בין אב הטומאה לולד הטומאה בין בחוץ בין בפנים כו' — צ"ל: מה בין אב הטומאה בין בחוץ בין בפנים זה וזה לאו דבר תורה הוא שלא יאמרו ראיתם מע"ש נכנס לירושלים ויצא ר' עקיבא דרומייה בעי קומי ר' יוסי מעתה לא יפדה שלא יאמרו ראיתם מע"ש נכנס לירושלים ונפדה אלא כל ויצא לפדות (פי' ובודאי דמשום טומאה נפדה) ואין כל ויצא לאוצא ואפי' על דב"ה קשי' היא מקשייה דב"ה אומרים הכל יפדה ואפי' בחוץ חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים מה בין ולד הטומאה בין בחוץ בין בפנים זה וזה לאו מדבריהן הוא בשעה שנטמא בפנים מחיצה תופסתו בשעה שנטמא בחוץ אין מחיצה תופסתו טהור דבר תורה ואת אמר הכין בשהכניסו ע"מ שלא תתפסנו מחיצה (פי' דבכל שנטמא בולד הטומאה בחוץ אף שאח"כ הכניסו דבפנים דינו כאן שהכניסו ע"מ שלא תתפסנו מחיצה) א"ר זעירא הדא אמרה מע"ש טהור כו' אלא כיון עבר ופדה פדוי ר' חייא בר אדא בעא קומי ר' מנא כו'.

שם ה"ט (נ"ב רע"ג) הא חוילי דא"ר יוסי בשם ר' יוחנן חיה טהורה אינה טעונה כו' — צ"ל: הא אין מה דא"ר יוסי בשם ר' יוחנן חיה טהורה טעונה העמדה והערכה הא בהמה טמאה לא.

שם ותני כן (ספרא פ' בחקותי) ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך זה בהמה טמאה שמתה שאם טעונה פדיונה לערכי הקדושה (פי' שבין חיה ובין בהמה אסורה באכילה וכן פודין אותה שאינה צריכה העמדה והערכה) אף אני מרבה את המותה (פי' בהקדש בהמה טהורה בשחיטה מבחר).

שם אין תפתיניה לשם הלבנה אותה לא יכיל דתנינן חמור כו' — צ"ל ואין תפסתיניה לשם הלבנה אותה (פי' דבשה"כ מעלין בחלב חמורה מפני שדומה להקדש אתה שאין זה כמקדש חיה ואתה) לית יכיל דתנינן (מעילה פ"ג מ"ה) חלב המוקדשין וביצי תורין אין מועלין בהן (פי' ואי הוי חלב חי כמקדש אתה למעול בחלב המוקדשין וביצי תורין) א"ר חנינה קומי ר' מנא כן אמר שאר כל בהמה (פי' אפי' בהמה טהורה שהקדישה לבדק הבית).

שם ה"י משגבן קרח של קנה מעשר קנין כו' משגבן קרח של תורם מכאן — פי' לכתחלה תורם מכאן ואם עבר ותרם מאחד על הכל מה שעשה עשוי והיינו רישא משגבן קרח של קנה מעשר קנין.

שם משנה י"ג ואם רצה להחמיר על עצמו למכור באמה וזה קנין לחולין — והבין ביאור משנה זו נאמר בו בפדיון מע"ש מכוונה לפעמים בלשון מכירה כמו לקמן רפ"ד תני אבא חולפא בר קריה אמר בב"ה בודאי אבל בדמאי אין בודק והוצאו בין בזול והוכרו מוכרו בזול ע"כ פי' מוכרו בזול פודהו בזול וכה ענין משנה זו שדרכן היה לאלאות הקונים ביותר מן המדה ולא היו מדקדקים בזה כמו לוג ויותר מע"ש אם רב ויותר מע"ש בו דרך קנין המוכר ללוג שמחזיק יותר מע"ש וכן בקנין של כד וזה שפדה המע"ש שבקנינים אלו ואם החמיר על עצמו ופדה כפי המדה לא כמו שנהגין למכור קנין כמלא בלוג ובנה אלא שצריך את המותר שבכל קנין וקנין ללוג או לכד בזה החולפן לא קנה מעשר קנין ואין הקנין עצמו צריך פדיון וכן להפך הקונה בכסף מעשר קנקני יין ואינו מדקדק במדתן החולפן זה דרך המוכר לחשוב מדות גם בעד הכלי ואם מוכר אותן פתוחות שהקונה יכול להריקן מכליו של מוכר אל כליו

והקונה לה' עשה כן הלא לקח עם הכנענים של מוכר לה וכאן נאמן לחולין הוא קנה חבורות בפתוחות במדה ומגבן בחשבון המדות ומשלם לפי מדה באופן זה אין המוכר מכביד לחשוב מדות גם כדי הכנענים לפסוק וכאן הכנענים לחולין.

שם הלכה ריב״ל אמר על המשנה הראשונה (פי׳ זה שאמר ר״ש אף האומר לחבירו חבורות זו אני מוכר לך אלא מתוקנת ולא נאמן לחולין" הראשונה (פי׳ דתנן שבמקום שדרכן לימכר סתומות ולא נאמן לחולין ובמקום שדרכן לימכר פתוחות לא ולא נאמן לחולין ועז״ה אמר ר״ש דאם אמר חבורות זו אני מוכר לך אלא מתוקנת אפי׳ מכרן פתוחות ולא נאמן לחולין) ר׳ בא אמר על השנייה (פי׳ על מה ששנינו בסופה ואם רצה להחמיר על עצמו למכור במדה ולא נאמן לחולין והיינו בין בפודה ובין בקונה כמו שנתבאר ור״ש חולק ואומר דאפי׳ מכר במדה לא ולא נאמן לחולין עד שיפרש המוכר ויאמר חבורות זו אני מוכר לך אלא מתוקנת ואפי׳ בזה ר״ש הוא המחמיר.

שם רוב רביעיות חולין ויש לו בחבורות זו ולא נאמן לחולין כו׳ — צ״ל: אמר רביעית חולין ויש לו בחבורות זו (פי׳ שבשעה שמכר היין למע״ש אמר שמשייר רביעית אחת לעצמו בחבורות זו) ולא נאמן לחולין (פי׳ שלא נעשה מע״ש זה נאמן והכי תניא בתוספתא פ״ב הפקדון לתוכה רביעית של חולין אע״פ שגופם לא נאמן מעשר שנייה כו׳ חוץ מתוקנה ולא נאמן לחולין (פי׳ והיה בשישייר המוכר רביעית לעצמו הו״ל כאלו אמר המוכר חוץ מתוקנה שהרי רביעית שלו צריכה לנאמן זה).

פ״ד הלכה רבי הלל פורין הכא ופורין בכותיים — ע׳ מ״ש במעשרות פ״ב (דף נ״ח ע״ב).

שם (נ״ב ד׳) ונותנה מע״ש שהן על כו׳ ואף רואה אותן כאלו הן חתיכות (פי׳ ופודה אותן בזול כחתיכות של קשואין) כו׳ א״ר יונה ואחות אלו שנים כו׳ (פי׳ ופה אמר ר׳ יוחנן שפודה אותן בזול כמו ששוה כל חלק עשירי מקישואין שלמין)

שם רש״ג הוה מפקיד על חולין דרומיא דהוון מצלצלין בה כו׳ — צ״ל ר״ש בר׳ הוה מפקיד על חולין דרומיא דהוון מצלצלין בה (פי׳ שהן סברי כרבי ובכו אותן בזול כאלו הן חתיכות) נפתח בר נפחא וקרטסין קמיה (פי׳ שעשה אותן קרטין שחתך מתלי הקישואין) כו׳ מלה מקרטסא וטבא (פי׳ דבר כזה שאתך שעשה ממנו חתיכות הרבה והיו כל החתיכות יחד שוין כהדבר השלם. בלי פחות דבזה ובאו ובה בך שפודין אותו בזוזי) ריב״ל אמר אין פודין מע״ש אלא כרוב לשווי.

שם ר׳ סימון חוי פורין לר׳ חלקיה הל בשוויהן הל בך — כל זה מיותר ונכפל בטעות.

שם מניח עלין עד שיכמושו — צ״ל: מניחן בעלין (פי׳ מניח הפירות עם העלין) עד שיכמשו ופודה אותן מע״ש מיד (פי׳ שבמוצ״ש אין לקוחות מצויין הפירות בזה הזמן נמכרין בזול).

שם אין התגר משוה דבורות מעינה קייס כו׳ — פי׳ שלבושות מעינה היה שמן הרבה והיה דרכן למכור בזול ולכך אין שמו של ר׳ מנא שוה אפי׳ שש מנין דהיינו ת״ר זוז.

שם אחד גוי ואחד בעל לה אלא לצרדין אותם מרת — צ״ל: אחד גוי ואחד בעל פודין (פי׳ בתחילה) אלא לצרדן אותם מרת (פי׳ זה שאמר ר׳ יוחנן ואפי׳ אחד מהן גוי ואפי׳ אחד מהן בעל הוא או חמר או גוי או בעל)

שם הל׳ של סלע ואיסר קודם מפני שהוא מוסיף על הקרן — פיסקא זו מקומה למעלה בריש הלכה ב׳.

שם ובדב אין הבא מע״ש שאין דמיו ידועין — המלות "ועוד אף הבא" יש למחקן כאן ונכפלו ע״י ט״ס מלשון כזה למעלה.

שם ה״ד (נ״ג א׳) מה בן נויאות אם בגדולה זכה בסימנין אם בקטנה קטן זכה כו׳ — זה קאי על הא דתנן בעירובין פ״ב או ומצבה להן ע״י בנו ובתו הגדולים ועל ידי עבדו ושפחתו העברים, ונשמט כאן. תמן תנינן" כבכל הירושלמי ובב״ל: מה בן נויאות אם בגדולה כו׳ קטן זכה (פי׳ וכי קטן זוכה לאחרים) כו׳ ואין תימה קטן מתנה ר׳ יוסי בעי מעתה אפי׳ לעצמו לא יזכה דכתיב אל רעהו עד שיהא כרעהו (פי׳ וכיון שאין מתנתו מתנה אם לאחרים מוכיחין לקטן ג״כ לא יזכה) דברי חכמים (פי׳ מה דעת חכמים שחולקין על ר׳ יוסי בגיטין פ״ה מ״ט דר׳ יוסי אמר מציאות חש״ו יש בהן גזל גמור ולחכמים אין בהן אלא משום דרכי שלום) ר׳ יודה בר פזי בשם ר׳ יוחנן כו׳ עד שיבוא שתי שערות (פי׳ שחולק על ר׳ הונא שהוא מכבן דתנן שסובר דחכמים אין לר׳ יוסי דקטן יש בו דעת ליטול ולהקנות ויש בו גזל

גמור וזוכה גם לאחרים) כו' ברש כרבנן דהכא ר' יוסי בר"ב בשם ר' שמואל בר"י פתר לה כו' והתנינן אבל אינו מזכה כו' (והתוספות בגיטין ס"ד ב' ד"ה אלא הקטן מעצמו ושיטת הירושלמי עי"ש)

שם ה"ה ר' חוניה דבר סוסי סלין גבי ר' יונה א"ל חפרון לך בהדא סוערתה כו' — צ"ל: א"ל פרון לך בהדא סוערתה (פי' שר' יונה היה לו פירות של מע"ש ורצה לפדותן בלא חומש מה עשה נתן סלע שלו במתנה לר' חוניה שיפדה לו מע"ש זה וכשפדה ר' חוניה נתן הסלע לר' יונה בעד המע"ש והיה הסלע של מע"ש לר' יונה והפירות נעשו חולין והן של ר' חוניה) אמר (פי' ר' חוניה לר' יונה) אי בעית מינה נסבה (פי' אם רוצה אתה קח לך את הפירות שלי שהן חולין שאני נותן לך במתנה) חזר ונסבה מינה א"ר חוניה כך שמעית דעתיה (פי' של ר' יונה) דאלו נסבה כו' (פי' שאם הייתי לוקח הפירות שפדיתי לעצמי לא היה ר' יונה מקפיד כלום מפני שנתן לו הסלע במתנה גמורה שאלו היה ר' יונה מקפיד על ר' חוניה אם לא היה מחזיר לו הפירות א"כ הרי לא נתן לו הסלע בלב שלם והסלע נשאר לר' יונה ופדה בשלו והיה צריך להוסיף חומש).

ה"ג ר' חגי בעא קומי ר' יוסי רבי כר' יוסי ור' נתן כר' יודה כו' — צ"ל: רבי כר' יודה ור' נתן כר' יוסי דתנינן תמן אי אפשי שתקבל לה כו' מתניתא דרבי דתני אמרה התקבל לי גיטי והלך ואמר לו אשתך אמרה התקבל לי גיטי והוא אומר הולך לה ותן לה זכה לה התקבל לה אם רצה להחזיר לא יחזיר ר' נתן אומר הולך הולך לה ותן לה אם רצה להחזיר יחזיר זכה לה כו' ונשנית על דברי הולך מדיבורו כו' ונשנית על דר' נתן הולך כדיבורה אם רצה להחזיר יחזיר.

תחלה נפרש לשון המשנה: המנית איסר. למע"ש אוכל עליו אחד עשר איסר ואחד ממאה באיסר (כך הגירסא) וזה ביאורה דאם יש לו חולין טבולין למעשר ראשון ושני ומנה איסר לפדיון מע"ש יש כאן עשרה איסרין חולין ואלו שיש עוד להוסיף עליהן תשיעית למעשר ראשון דהיינו ותשיעית איסר ובס"ה י"א איסר ותשיעית אלא שאותה תשיעית צריך לעשותה תבואות על האיסר נמצא שיכול לאכול י"א איסר וזהו שאמרו ב"ה בודאי י"א ואבל בדמאי רק עשרה שהחמירו בדמאי והטעם נתפרש בתלמוד וכמו שיתבאר למטה וב"ש גזרו גם בודאי משום דמאי ולכך אמרו הכל עשרה, ור"מ דאשמעינן עוד חשבון אחר והוא שחושב לעשרה של מע"ש וחולין עוד אחד למעשר ראשון על העשרה ועוד עשירית מעשר ראשון על אחד ועשירית זו הוא עושה תבואות מעשר על האחד של מעשר ראשון אלא שבעשירית זו אינו מתקן מן מעשר ראשון רק תשע עשיריות מן האחד ועדיין נשארה עשירית שלא נתקנה וצריך להוסיף אחד ממאה באיסר כדי לתקן את העשירית האחרת מתבואות מעשר וזהו שאמר ת"ק אוכל עליו י"א איסר ואחד ממאה באיסר, ומ"מ אין דברי ת"ק מכוונין שהרי אותו אחד ממאה צריך לעשותו תבואות מעשר והרי אינו יכול לאכול [illegible], ועוד שזה האחד ממאה אינו מתקן אלא תשעה חלקים מאחד ממאה ועדיין נשאר חלק אחד ממאה שלא נתקן וכן עד העולם וזה שהקשו שואלת בתלמודא ואמר לה מצי תנייה אין יסב חד לעשרה צריך למיסב חד לעשרה כו' פי' וכמו שהחלק העשירי הוא תבואות מעשר כן החלק האחד ממאה הוא תבואות מעשר ועדיין לא תקן כלו מתבואות מעשר וצריך להוסיף עוד עד העולם.

ב"ש כר' ליעזר דר"ל אמר הנאמן על השני נאמן על הראשון א"ר יוסי ד"ה היא כו' — צ"ל: הנאמן על השני נאמן על הראשון הנאמן על הראשון אינו נאמן על השני (ובכאן סיום הלכה זו וכל השאר נשתרבב מדמאי פ"ב ה"ה. וביאור זה שאומר שיש מי שמפריש מעשר ראשון מפני תבואות מעשר שבו ואינו חש להפריש מע"ש לכך יש להסתפק בכל דמאי שלא נפרש ממנו מע"ר ולא מע"ש וזה שהניח איסר ואוכל עליו אינו אוכל אלא עשרה והן אחד למע"ש ותשעה לחולין וב"ש אמרו הכל עשרה דגזרו ודאי משום דמאי, ודין זה אינו אלא במניח כסף לפדיון מע"ש כדי שיוכל לאכול מפירות של עם הארץ טרם שהפריש מע"ש מן הפירות לכך חיישי ב"ה בדמאי שמא הכל עליו דמאי כזה שמודע שהפריש מע"ר ומשום הכי אמרו שלא יאכל אלא דמאי והוא עשרה וב"ש גזרו גם בודאי משום דמאי

שמצא שהפרש ממנו מע"כ, אבל אי שאמרו ששלו מע"ש פירות ואח"כ פודה אותן הכל מודין שפודן בשווין בין דמאי ובין ודאי ואוכל את הכל לבד תבואת מעשר שנותן לכהן, ומה שאמרו כאן ב"ש כר' ליעזר אתי להוציא לאפוקי שלא סבר כר' ליעזר אבל ב"ה ודאי סברו נמי כר' ליעזר וע' פירוש רא"ש והתוספות ושהמ"ן

שם עד כדון חדשות וישנות כו'. — צ"ל: עד כדון ישנה (פי' כשמצא חבות ישנה עם פירות ודאי מעשר באותה שהיה בה תבואה ופינה ונתן בה חולין) חדשה (פי' דמצא חבות חדשה ויודע שמקודם היה בה תבואה אם בזה חוששין שהפירות שבה הן תבואה לר' יוסי) אנן אומר את הכל כו' מצא באגופתו הרי הוא כתוב עליו מעשר (פי' שבאגופת החבות היה כתוב מעשר) הכ' מעשר. מאותים ומצא מנה הכל מעשר ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוסה דברי הכל דתנן אותים ומצא מנה מנה אותו ומנה ניטל דברי רבי וחכמ' חולין א"ר יוסי ב"ה הוא תמן הוא הניח הוא מצא (פי' דבברייתא אומרי שהוא הניח והוא מצא ואחר שיודע שלא לקח מהם כלום ודאי אחרים הן לכך אמרו חכמים חולין) ברם הכא אביו הניח ובא מצא (פי' ויש לחוש שאביו לקח מהם מנה ושבח לכך הנשאר מעשר) תמן תנינן צמן שחופין כו' באו הב"ד בבלים הוי דרבו הויה ר' בון בר כהן אמר קומי ר' יוסה כו'.

ה"ד (נ"ד ד') של ערלה בחרסית בחוורת שהיא יותר טובן. — פי' חרסית נקראה בלשון ירושלמי חוורה (וכה בשיירי פה ה"ד) והוא מין סיד לבן מאד ולכך הוא מכונה "חיוורא" וכן בערוך ערך חרס א' כתב חרסית מין סיד הוא שחופרין אותו מן הקרקע ועצ"ע. שהיא יותר טובן" שמשתמרת זמן מרובה ואינה מתקלקלת יותר מאדמה.

שם ר' עוזיאל בריה דר' חוניה דברת חוורן כו'. — בבבלי מ"ק ה' א' באותו ענין דהכא פותח "ר' עוזיאל בריה דר' עוזיאל רבה" ומצא נבר דאבוי ר' חוניה דברת חוורן (או ר' נחוניה אולי בערך ביום מרתון כפי מה שהוא מכונה בבבלי) היה שם ר' עוזיאל רבה. והנה בדקדוקי סופרים מ"ק שם הביא ב' נוסחאות אחרות: א) דפוס ויניציאה הראשון ר' עוזיאל בר בר עוזיאל משמיה דר' עוזיאל רבה, ב) גירסת כ"י ר' עוזיאל משמיה דר' עוזיאל רבה, ומהבבלי בירושלמי כאן דענין זה אמר ר' עוזיאל בשם אבון ר' חוניה נראה שהנכון כנוסח שלפנינו במ"ק שם. וראיתי ביוחסין שאמר ר' אושעי ר' עוזיאל בר' עוזיאל משמיה דעוזיאל רבה וירושלמי ע"ב וכן הוא ענין זה בסה"ד וזה לא נמצא בירושלמי ונראה שט"ס ביוחסין השבשים סופר וצ"ל עוזיאל בר' עוזיאל משמיה דעוזיאל רבה (כן היתה גירסת יוחסין בבבלי מ"ק שם) ר' עוזיאל בריה דר' חוניה דברת חוורן וירושלמי.

שם ה"ג (נ"ו א') דבכתיב ודם ענב תשתה חמר ומרת חמר הפין. — צ"ל: כתיב ודם ענב כו' פי' מאחר שהברכה מצויה כל כך שאתיך לבא בענבים ויין מפני מה תגאו לכשיבנה המקדש במהרה בימינו שיתקיים הדבר לכמו שהיה דעיקר תקנה בזה"ת כרם רבעי לירושלים לא היה אלא כדי שיהיו ענבים מצויים בירושלים כו' היא דמעלה.

שם ה"ג ובכוונתה חיין נטע רבעי בשביעית מעשר אל יהא לו ונדושה כו'. — ע' מה שכתבתי בענין זה בביאור פ"ג ה"ו (דמאי).

שם ה"ה (נ"ו ב') ר' יונה יהב מעשרו לר' אחא בר ~~עולא~~ לא משום דהוה כהן אלא משום דהוה כו'. — פי' שלא תטעה לומר שר' יונה סבר שנותנין לכתחילה מעשר לכהנים לפיכך נתן המעשר לר' אחא הכהן אלא לכך נתן המעשר לר' אחא משום שהיה עני ועוסק בתורה תמיד ובשעת הדחק סומכין על זה שאמר נותנין מעשר לכהונה.

שם ר' חגיי בל' בני הרי על גרמיה לדמיו לחול בגין דלא מוסב מעשר שאל בר נש כו'. — צ"ל בגין דלא מוסב מעשר מן בר נש ר' שמואל כו' (כן גורסת הגר"א וביאור זה שר' חגי היה עני וכהן והיה מוכרח לקחת מעשר מעשיר אחד בעבירה ששמו סולנו כבוטתו בשביעית רפ"ג והמרוות פ"ג ה"ל וכשמסך ר' חייא לקחת המעשר ממנו לא מצא במה להשתכר דלא היה מוכרח לדמים לחול להשתכר שם).

שם ר' ינאי מפקד לקריבוי בר תהוויין מחכרין אדעת לא תחכרון אלא מן דאחוניה כו'. — פי' ר' ינאי כהן היה (ע' תוספות ע"ב ה"ב) ר' ינאי מן [illegible] קרוביו וצוה אותם ר' ינאי שיעשו לא יקח שדה לחכירה

משכונות (וכל צד זה והוא עדש תבואתו וכל חוזר לו ויפול קדשה ויורית ב״ב יו״ד) ולא מן הלוים והכהנים מפני שהכהן החוכר משכונות המעשר שלו דמ״ע דכתחילה אין נותנין מעשר לכהן מ״מ המעשר שמוציא הכהן מפירותיו אין מוציאין מידו והל״ בחוכר שדה משכונות הל״ כמו השדה שלו.

לוקח בנו ושלוחו את מוצא ואין את מוציא מאכרי כהונה ולויה. — פי׳ דמשכונות שיש לו מכורין כהנים ולוים וקנה ליתן. מפירותיו למכורין אין מוציאין מידו כדי ליתן לכהן ולוי אחר וכ״ש שאין מוציאין מכהן עצמו.

שם אין אתה אומר ליה בזה בדרך הזה אל״ן שלח כו׳. — צ״ל: בזה בדרך הזה והדר ואל״ן אין שלח כו׳.

שם הל׳ (נ״ו ג׳) ולא טבל הוא ר׳ הילא בשם שמואל גזרה אומרת כו׳. — פי׳ שמשנה זו דתנן בא״ת שר״ע למד שכל הפירות שלא באו לעונת המעשרות פטורין מן הביעור הא אם באו לעונת המעשרות אף שעדיין לא הפריש את המעשרות חייב להפריש ולבער ומאי חייב בביעור טבל כיון שאין עדיין המעשר מופרש ממנו.

שם חנניה הבן אמרה שהיה ר״ג צריך לצבורות אל״ר יהושע כו׳. — צ״ל: אל״ר חנניה הבת דתוספ׳ שהיה ר״ג מצבה אתו ר׳ יהושע בפירות מונחים על הקרקע אחר נפתח כו׳ כולם עשר עד שיסוק (פי׳ שיעמרה הפירות מן הקרקע על הקרקע ע׳ ערוך ערך סייג ה׳ שתבאים היחידה אחת. דמאמת סויג בר נשא וסבר ר׳ חנניה שמעשרות של לוקח קונה את הפירות שהן ברשות של מוכר ומחלוקת דבב בבלי ב״ב פ״ו א׳).

שם (נ״ו ד׳) אין דהוה סליק למידן בירושלים עד דעלות תוגרין כו׳. — פי׳ שדרכן היה לשאול ולגדל הדין שלא תוגרין ע׳ כתובות פ״ה ה׳ (דף ל״ג ע״ב).

משנה. אלעזר בן פחורה ויהודה בן פתורה היו נוטלין אותן בזרוע והיה סיפוק דיכו כו׳. — נראה דאלעזר בן פחורה דהכא הוא עצמו אלעזר בן פועירה הדבורי שהיה ועיין של ינאי כפי מה דאיתא בבבלי קידושין (ס״ו א׳) ור׳ יוסי בר בון סבר דיוחנן דהכא הוא עצמו והוא דהדיש ובמקום בבלי ברכות (כ״ט א׳) דאמר הוא יוחנן הוא ינאי שנעשה צדוקי בסוף ימיו ולכך אמר שפטיש היה מכה בירושלים עד תחילת ימיו בעוד שהיה פרושו שלא ~~תשנו~~ תקנות הללו ~~...~~ ור׳ תנחומא סבר כדבבלי ברכות שם דיוחנן שהיה צדוק לחוד וינאי שנעשה צדוקי לחוד (וכן משמע לו מהא דתנן ידיים פ״ד מ״ו) וכך מסופר דהו לפרש עד סוף ימיו דבלנ תשן תשנה לו דהל״כ היה צריך לשנות בלשון אחר. ובימיו לא היה פטיש מכה בירושלים" וכמו ששונה המשנה. ובימיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי.

הלכה

(נ״ז ח׳) ר׳ יוסי בשם ר״ש תני ר׳ ישמעאל בר׳ יונה ר׳ זעירה כו׳. — צ״ל: ר׳ יוסי בשם ר״ש בן לקיש תני ר׳ כן (פי׳ כמו שאמרנו למעלה המשנה ערכיות תרכב) ר׳ יונה ר׳ זעירה רשב״ל בשם ר׳ ישמעאל (פי׳ ר׳ יונה חולק ר׳ יוסי והני אוכה לשיטה דב״ל נ״ז ע״ב) א״ר מנא אצלות לקיסרין ושמעית ר׳ אחווה בר זעירא אמר אבא (פי׳ ר׳ זעירא) הוה אמר לה בשם ר׳ ישמעאל נאמר להם בפסח כו׳ (כעין זה הרשב בתוס׳ ד״ה סומן כ״ד אך יש שם השמטות סופר ע״ש).

שם אין אמון במחמד בראשון אבל בשחמד בגופו דב״ה מותר. — ע׳ מה שהקהנו בענין זה דב בדבורות פ״ו ה״ב (ע״ש).

ר׳ יוסי אמר לה סתם ר׳ יונה בשם ר׳ יוחנן כו׳. — כעין זה יש בערלה פ״א ה״ג (נ״ז ד׳) ושביעית ס״פ ו״ב ותרומות פ״ג ה״ד (יז א׳) ועיין כולם כמו שפירש דר׳ פ כאן, ודלא כדואר שנות חלוקה בכאן שאינו כפי סגנון הירושלמי בכל מקום.

ונבר בזמן עד שלא נעשה איסור. — צ״ל: עד שלא נעשה עיסה.

ר׳ יהושע דרומיה בעי עושה כו׳ וחזר ועשה ה׳ עיסות מהם מינין ועירבן (פי׳ וכל שש העיסות יחד)

חטין שבו כו' (פי' שכל מין נתבטל עד שלא נעשה איסור ולא הוה מבטל את החטין מעיסה ראשונה שעשה מחטין בלבד) ~~לא צריכא דלא כו'~~ שני בדרים רבנן כו' (פי' פשיטא דכל המינין מעיסה ראשונה אצטריכא כדי לבטל כל מין מהעיסות האחרונות) לא צריכא דלא כו' וחזר ועשה ה' עיסות מה' מינין (פי' כל עיסה ממין אחד בפני עצמו) וערבן (פי' כולן עם הראשונות).

שם (נ"ג ג) דאמר צעירה עלי דרב בר בדעתן דבעו דר' חייה בר רבה כו'. — צ"ל: דאמר צעירה עליה דרב (פי' דרב אמר בבבלי מנחות ס"ח א' דבזמן שבהמ"ק קיים עומר מתיר במדינות חדש ולא היום) בר בדעתן דבעו דר' חייה רבה (פי' כתנייה דאמר לעילה בשעת הקרבן הקרבן מתיר וידוע דתנייה הוא כגון של ר' חייה רבה) דהוא סבר דבזמנהון הוון תמר איסורו דרב בר בעתיה דר' יוחנן (פי' דגם ר' יוחנן אין היום מתיר באכילה דבר תורה הוא ועניין שהוא לוה ורב אמר דבריו לעניין אכילה).

שם ר' ירמיה בשם ר' חייה בין בשעת הקרבן בין שלא בשעת הקרבן היום מתיר כו'. — צ"ל: ר' ירמיה בשם ר' חמא בשעת הקרבן הקרבן מתיר שלא בשעת הקרבן סוף היום מתיר א"ר [illegible] מתניתא דתנייה כו' עד הביאכם את קרבן אלהיכם ועוד אן הדא דתנינן משחרב בהמ"ק התקין ר' יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולו אסור (פי' ומוכח שיום הנף אותו דבר תורה אלא שאסור מתקנת ריב"ז) א"ר ותני אותהבת נימי. ר' יודה אמר אין זו וסבור ר' חייה כריב"ז וסבור כר' יהודה דר' אמר ~~[illegible]~~ דבר תורה אסור.

שם ר' יונה אמר קודם להבאה ר' יוסי אמר קודם לקצירה כו'. — צ"ל: ר' יונה אמר קודם לקצירה ר' יוסי אמר קודם להבאה (כה בבבלי מנחות ע' ב' וכן היה הנוסח לפני מהרש"ס בהקדמתו לירושלמי בחלק הב' והביא מכאן דר' יוסי בר בולעתיה דר' יונה בירושלמי הוא עצמו ר' יוסי בר זבידא דבבלי שם) א"ר יונה הבאה מתרת הבאה (פי' להביא מנחות למזבח וכש"כ אכילת הדיוט) הקצירה מתרת לקצירה א"ר יוסי הבאה מתרת הבאה וקצירה לעולם כן ר' יונה תלה בה (פי' שכל תלוי בה ורבות כהנה בירושלמי) קצר ורבים ונטמאו (פי' שקצר שעורים לעומר בלילה ונטמאו וצריכים לקצור שעורים אחרים לעומר) חזר הדיוט לאיסורו (פי' דבקצירה ראשונה התירה קצירה וכשנטמאו השעורים ואינם ראויין עוד לעומר שוב נאסרה קצירת יחיד עד שיקצרו שעורים אחרים לעומר) א"ר יונה מתניתה דבהנן מסייעא לי דבהנן אמר (ומה שבמתניתין מותב ואינו אלא הגהות חכם שכתב בצדו לתקן הגירסא כמו בבבלי והכניסוה המדפיסים שלא במקומו ע' מש"כ בפתיחה פ"ב ה"ב [עי' 28] רוב דברים אלו לקחתי מספר ניר עם הוספות ממני).

שם אבל במקום שנהגו לעשות מלאכה בי"ד לא דמעוש כו'. — צ"ל: ומפי' במקום שנהגו לעשות מלאכה כו' מהו שיביא העומר מהו שיקצר לומר הביא מתירן והא אמר הכין (פי' שלא יביא העומר מהן)

שם הב"ד אמר לא תאמר לו תרימו ובן תרימו חזר ואמר כו'. — צ"ל: אין הדא דכתיב (במדבר ט"ו כ') תרימו כן תרימו אל תאמר במעשר כתיב כן (בסוף פ' קרח) חזר ואמר כו'.

שם בשהפריש ממנו עליו ~~אבל~~ אם הפריש ממקום אחר עליו לא בדא. — פי' דאינו צריך להפריש תרומה ~~[illegible]~~ גדולה אינה ודיה שהיא כמין תרומה ותרומת מעשר מן ~~[illegible]~~ המעשר דכבר הפריש תרומת מעשר ממקום אחר.

שם ר' יונה בעי כאו"א אינו כנכסיו כו'. — צ"ל: ר' יונה בעי קומי ר' זעירא כאו"א אינו כנכסיו כו' תנא סבר. כן הוי מעשר ראשון הוא ול כו' הוי פליגא הוא (פי' על רשב"ג דאמר לעיל מעשר ראשון שהקדימו בשבלין פטור מתרומה גדולה) א"ר חייב אפי' תרומת מעשר שבו חייבת (פי' בתרומה גדולה) א"ר פטור אפי' חולין שבו פטורין א"ר חייב עשאו תרומת מעשר על מקום אחר (פי' שעשה כל מעשר ראשון זה שצריך להפריש ממנו תרומה גדולה לתרומת מעשר על מקום אחר) כגדוש שנמרח (פי' כגדוש של טבל לתרומה ומעשר שנתערב בו תרומה שעשאו כולו תרומה למקום אחר הרי כולו תרומה לבד משיעור התרומה שנתערבה בו שאינו פוטר לאחר שכבר היה תרומה והכ"נ אם עשה למעשר ראשון זה תרומת מעשר למקום אחר מה שעשה עשוי חוץ מתרומה גדולה שבו) כעיסה שנגמרה (פי' או שדומה כעיסה שנגמרה דפטורה מן החלה כדתנן בפרקין) א"ר והכ"נ מעשר ראשון זה שיש בו תרומה גדולה פטור מתרומת מעשר ואינו יכול לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר) ר' יוחנן אמר כו' (וע' בספר ניר).

(נ׳ ד׳) תני בשם ר׳ לעזר פינה חייבת בחלה ואין חדש יוצא בה ידי חובתו בפסח מהו שחייבין כו׳. — צ״ל:
ואין חדש יוצא בה ידי חובתו בפסח ואין חייבין על לחם שלו משום חדש (פי׳ דילפינן לחם לחם
מפסח) מהו שיהיו חייבין על קלי שלו משום חדש א״ר יודן כתיב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו את שחייבין
על לחם שלו משום חדש חייבין על קלי שלו משום חדש את שאין חייבין על לחם שלו משום חדש אין
חייבין על קלי שלו משום חדש (כעין זה למעלה ה״א דף נ׳ ע״ב וע׳ בנ״פ) ה״ה צריכה כותב כו׳.

שם שמואל בר אבא בעי אי זהו חדש וישן שבחלה. — צ״ל: שמעון בר אבא (ע׳ מ״ש בברכות
פ״ב ה״ג) בעי אי זהו חדש וישן שבחלה (פי׳ שאין מפרישין חלה מחדש על הישן ומישן על החדש כבפ״ב מ״ד
ובעיא זו מיותרת בכאן נפשה היא ודלא [illegible]).

שם ה״ה אי זהו בינוניים העושה עיסה מן הטבל חלה חייבת כו׳. — צ״ל: העושה עיסה מן הטבל מתניתא
פליגא על רביהון (תוספתא תרומות פ״ג וירושלמי דמאי פ״ה ה״א) העושה עיסה מן הטבל בין שהקדים חלה
לתרומה בין שהקדים תרומה לחלה מה שעשה עשוי חלה חייבת בתרומה תרומה חייבת בחלה מניין
שחלה חייבת כו׳ חלה תרימו תרומה (במדבר ט״ו כ׳) כו׳ מן קושיי פתרין הדין קרייה (פי׳ מתוך הדוחק
[illegible] זה מקרא מפורש שצריך להפריש חלה מן התרומה סמכו לאותו מקרא עצמו שהביאו למעלה
[illegible] חלה תרימו תרומה) אותה שצריך בה הקשיות (פי׳ היינו תרומה שם י״ח וי״ב) תרימו חלה.

שם ה״ו הכעכים חייבות כו׳. — בחוץ לארץ סימן ר״ט העתיק ר׳ חנינא בן עגיל בשם חזקיה שעושה (פי׳
[illegible]) שלא תשמר כו׳, ובפירוש ר׳ יצחק בן מלכי צדק "בן קוטח" וכתב "ובלעזן עזין לכבות
[illegible] בן לוטה".

~~[illegible]~~ מכיון שהוא עתיד לעשות בלב חייב בחלה כמה קלי כו׳. — צ״ל: מכיון שהוא עתיד לעשות
בלב חייב בחלה ותני כן (תוספתא פ״א) כמה קלי כו׳.

שם ה״ו עשה מצות אדם עושה עד שלא ועבל פרוסה משום לא תחרוש כו׳. — בשבלי הלקט סימן קצ״ח הובא
[illegible] עני באמום לא תחסום.

[illegible] חכמים לר״ע בהכניסתן לארץ שהבל הולך כו׳. — צ״ל: אודין חכמים לר״ע בספינה שנכנסה לארץ
שהבל הולך אחר. דקיימה בתמוה מן מה דתני (תוספתא סופ״ב) עיסת חו״ל שנכנסה בספינה לארץ
עד שלא קרמו פניה חייבת בחלה משקרמו פניה פטורה מן החלה (פי׳ ואין בזה מחלוקת כמו
בסוגיא דתוספתא) ר׳ יונה דעת כו׳ (ומה שבינוניים מותר ונכפל בט״ס משורות שלפני זה)

אם אפי׳ ויבשה אפי׳ צבורה מעורבת אפי׳ חטין בעלייה כך אנו אומרים לא אכלו ישראל כו׳. — פי׳ כל
זה מדברי ר׳ ירמיה שהשיב לר׳ יונה שהעמיק דאפי׳ קמח ויבשה אסורה משום חדש א״כ ה״ה צבורה
ואפי׳ חטין בעלייה והרי לא היה לישראל מצה בפסח וחובה שלא כבדריב אלא ויבשה בצבורה היתה ישנה
ואין אסורין משום חדש מאחר שהיו צבורין אצל הגוי טרם שבאו ישראל לארץ [illegible]
ישראל בעומר וע׳ מה שפלפלו בענין זה הב״ח והתוס׳ בשו״ת [illegible] בתחלו סימן ב׳ וג׳.

[illegible] וסו בו אמר אין מ״ע דוחה למצות ל״ת אלא [illegible] כתובה בצדה זה טיהוא כו׳. — צ״ל: אלא
[illegible] כתובה בצדה [illegible] אמר כל דמאות כו׳ [illegible] (פי׳ וכתיב בחדש
כי תבואו ויקרא כ״ג ו״ד) ואפי׳ תימר כר״ע אמה שהיו תגרי גוים מוכרין להם (פי׳ מתבואות א״ח
א״כ אין חדש נוהג בחו״ל) התיב ר׳ בון בר מדינה כו׳.

ה״ב (נ״ח ע״ג) הוי בדרי מומר מה באמר תמן חייב חוץ הכנה חייב כו׳. — צ״ל: הוין בעיין מומר מאן דאמר
תמן (פי׳ בפירות חול שנכנסו לארץ לעיל ה״א והוא כר״ע אליבא דר׳ יהודה) חייב חוץ הכנה (פי׳ בעפר
חו״ל שבא בספינה לארץ) חייב אפי׳ כמ״ד תמן פטור הכנה חייב כיון שנכנס (פי׳ העפר) לא׳ נתחייב
(פי׳ דעפר חול שבאלה עושה כעפר א״י שהרי הוא [illegible] מעפר א״י שרקתו משא״כ בפירות חו״ל שנכנסו
לארץ).

ה׳ [illegible] כל מה שכובש יהושע כובש צה כו׳. — צ״ל: ר׳ חנינה אמר כל מה שכובש יהושע כובש צה ור׳
[illegible] אמר וכתב מאה שכובש יהושע כובש צה [illegible] פי׳ סודרו מסוימת לר׳ [illegible] ואום קלום עשו ישראל
[illegible] (פי׳ שאום מעטום אחר שכובשה ורבעם בן יואש [illegible] מלך אשור [illegible]
[illegible] רמלוה אבל [illegible] כל מה שכובש יהושע כובש צה הרי היו [illegible] זמן מרובה [illegible]

שם ה״ג (נ״ח א׳) ר׳ יוסי ר׳ יוסה בשם חנינה בשם ר׳ חייה בשם ר׳ הושעיה. — לפנ׳ נוסח זה [illegible] שר׳ יוסה
[illegible] בשם ר׳ הושעיה (שלא שר׳ חייה רבה אמר בשם ר׳ הושעיה [illegible]
[illegible] בירושלמי [illegible] ר׳ ירמיה שהרי חזקיה אמר בשמו) אבל [illegible] שם [illegible]

שכבשה יהושע ועד ימי שלמה שכתוב עליו במלכים א' ה' א' ושלמה היה מושל בכל הממלכות מן הנהר ארץ פלשתים ועד גבול מצרים ובתבואה צוקה פ"ג אותה מה שלא אסר הקב"ה ביד יהושע בן נון כו' אסר הנ"ה ליה ורבנן כן והוא עכ"ל וכה ג"כ כר' יונה).

שם הל' מדקפליגין בשהוכשרה והחל נעשה שתי פירות מחוורין והכשור כו'. — צ"ל: שתי פירות מחברין לטומאה כו' ושמן אחד משבעת המשקין הוא הדבא אמרה עגבות אין בהן משום ערוה (ומה שבינתיים מותר ושייך למטה והחב"ר דשכו נגע בטומאה").

שם הד' אלב"ע דלא אמר ר' יוסי הדא מילתא כו'. — צ"ל: אלעזר דלא אמר ר' יוסי רבי הדא מילתא ואמר דכוותה דר' הונא אמר כו' (פי' דר' יוסי אמר כן בשם ר' הונא ובעין זה למטה ה"ג שאמר בשם ר' יוחנן ובפירוש הר"ב שם).

שם מתניתין דרע"ק דרע"ק עושה בטומאה כו'. — צ"ל: מה כרע"ק דרע"ק יעשנה בטומאה כו'.

שם הה' אוף תני הסל מצרף ואין התנור מצרף כו'. — צ"ל: הסל מצרף ואין צריך לומר התנור מצרף ואית תני כו' מדחולפין נשכו דה כאן וכאן מצרף לא נשכו דה כאן וכאן אינו מצרף מה פליגין כאן אלין פירותא דבבל (פי' שהן מחוברות זו לזו אבל אין נושכין זה את זה מחוברות כשהן מפרישין).

שם ירקות ועצמו אוכלה אורעיש כו'. — צ"ל: ירקות ועצמו דאוכלה אורעיש ותנן לאחרים דאינון אבלין אתרוגים (פי' שעושים ידעו שאינה חלה אחר שנעשה כך ויפרישו חלה אחרת מחלה הא(ילגון) אית תני תני ועצמו כו'.

שם הו' חד חבר שאיל לר' יוחנן אמר אוציא עביד אורדיא ופלג (פי' אורדיא רבעון ומחצה בשביל שלא יהא חייב בחלה דה' רבעון שאמין של ציפורי חייבין בחלה) ואמר ליה תלתא ופלג (פי' דהוא ר' יוחנן היה בטבריה כמבואר בשביעית רפ"ט וכבר אמר ר' ינאי לפני זה דקב טברני חייב בחלה דקב זה היה בו ה' רבעון של ציפורי וא"כ אבי' ד' רבעון של טבריה דהיינו קב טברני חייב בחלה).

שם צ"ל עשירה נקייה באתריהון רובעיה אינדרעון. — צ"ל: נקייה באתריה (פי' במקומו של ר' יוחנן דהיינו טבריה) רובעיה אינדרעין (פי' "אינדרעין" מלשון צעיר כמו דבלשון ב"ס הנזכרת מלשון זמן ועניין אינדרעין היינו שהקבין נתקטנו במקומו ובזמנו וכן כל מדות היבש והלח נתקטנו שם ברביע והקב שהיה בו בזמן ר' ינאי ה' רבעון ציפוריין נעשה בזמן ר' יוחנן רק ד' רבעין ולכך התיר לו ר' יוחנן ד' ומחצה רבעין והנה אמרינן בשבת פ"ח הל"ג [צ"א] דשמונים טבריא דאית עשירה ורבע ועשירות וזהו שאמרו נמי בבבלי פסחים ק"ט א' תמניא רבעייתא דמוריס דטבריה הוות ותרת על דא רובעא ובה משערין רביעית של פסח פי' תמניא היה שמונה ירושלמי והיא שמונה הנזכר של לח—ע' בבלי ב"ב צ' א'—ובתלמוד היה בשמונות לו ח' לוג מדברי [illegible] שתי רביעיות ואחרים השמיעה היא רביעית של תורה ולכך שיערו בה רביעית של פסח ודאי בפירוש ר"ח שם דבירושלמי הלו וכהן משערין רביעית של פסח". ועי' מ"ש בירושלמי שבת שם).

שם (נה ד') תלמידוי דר' חונה רובה דר' זעירא בשם ר' יהושע בן לוי. — צ"ל: תלמידוי דר' חייה בר ווא בשם ריב"ל (וכעין זה ביומא פ"ב ה"ג נדרים פ"ג ה"ג נזיר פ"ה ה"ה ושבועות סופ"ח).

שם ה"ג אף מתני' באומדות להיות מפרשת אחד מארבעים ושמונה כו'. — צ"ל: באומדות להיות מפרשת אחד מעשרים ולהבא (פי' הא דתנן נפתחה מזידה אחד מכ"ד היינו כשעושה עיסה לעצמה שדינה להפריש אחד מכ"ד ונטמאה מזידה בזה יש לחוש שטומאה מזידה כדי שלא תצטרך להפריש אלא אחד ממ"ח לפיכך נותנין אותה להפריש א' מכ"ד שלא תהא החוטאת נשכרת) אבל באומדות להיות מפרשת א' מארבעים ושמונה (פי' כגון שעשתה למכור בשוק) לא בדא מתניתא אמרה כן כדי שלא יהא חוטא נשכר (פי' והואיל זה שעשתה למכור בשוק אפי' נפרוש בטומאה אחד ממ"ח לא תהא נשכרת, והמפרש נדחק לפרש כגמסת שלפנינו וכבר כתב בנ"ר שאין פירושו מחוור עש"ה אי גורסים ר"ש וגם פירושו דחוק).

שם הו' ואין הפירות מצטרף דבר שהוא אפשר על רשעוברים אין הפירות מצטרף כו'. — עי' בספר הערימה והלכות חלה סימן פה שכתב דצ"ל "הבוי" במקום "הפירות" ובן נראה בשו"ת מהרש"ם דרב"ב ד' פכ"ג סימן שצ"ב ובשו"ת הרשב"א סימן תרע"ד.

פ"ג הה' תני ר' הושעיה חלה כמין גבולין משתגלגל בחטים כו'. — צ"ל: חלה כמין גבולין ר' אלעזר בשם

~~ר' יוסי ר' יוסה בשם חזקיה ר' יונה בשם ר' חייה (והוא ר' חייה בר אבא) בשם ר' הושעיה (וכעין זה בירושלמי ר"ה ר' יוסי בשם חזקיה ר' יונה בשם ר' ינאי" ועי' מ"ש בשקלים פ"ד ה"ה).~~

ד׳ העיסה משתעשה גלגולין והתנן עד שתגלגל בחטים ותטמטם בשעורין מה ופליג כמן להלכה כו׳.

שם וכמן בשוין בה כדי להעלות מכיון שהוא צריך כו׳.— צ״ל: וכמן בשוין בה כדי להעלות וחרנה אמר מכיון שהוא צריך להעלות כמי שיש כו׳ (פי׳ שהא צריך להפריש מן הטהור והנ״ל הרי יכול לומר חוץ מן הטמא שבו).

שם ה״ב אר׳ זעירה דה הוא ועשנה קבין דספינן הותיב כו׳.— צ״ל: דה הוא ועשנה קבין בטומאה (פי׳ דודאי אסור לעשותה בשיעור הראוי לחלה ומה שעשנו ועשנה בטומאה היינו דוקא קבין (קבין) הותיב ר׳ בון בר חייה קומי ר׳ זעירה (ר׳ בון בר חיה היה תלמידו של ר׳ זעירה ושאל הרבה ממנו כמו לקמן ה״ד והנ״ל אבל ר׳ חונה בר בון אינו רגיל בירושלמי ורק פעם אחרת במעש״ פ״ד ה״ה נמצא שר׳ זעירה אמר בשם חייה בר בון) והתני אף בתבואה כן (פי׳ דתני בתוספתא פ״א ובן פורות שנולד להן ספק טומאה עד שלא נגמרו יעשו בטומאה ומשנגמרו יעשו בטהרה) את לך אומר ועשה קבין בטומאה ר׳ צדודה אמר אינה בעותה.

ה״ד (פ״ רע״ב) שמא ימלך הגוי ליטלה.— צ״ל: שמא ימלך הגוי שלא ליטלה (כן הגירסא בחו״ל חו״ל סימן רל״ה וכן בהלכות חלה לרמב״ן).

תני ר׳ חייה אלונו של ישראל כו׳.— צ״ל: תני ר׳ חייה (כמו שהגירסא בחו״ל שם) אלונו של ישראל כו׳ (פי׳ כגון שישראל נתן קמח לגוי שיעשה עיסה ולאפותה ולמוכרה ולמחצות שכר ועיין בזה נכרי דב״מ „אלונו" ע׳ מוסף הערוך ערך אלונו ובבלי פסחים לה ד׳ הגה״ה סימן תמ״ט והמפרשים שם לא עמדו על אמיתת הענין של אלונו).

שם הלכה ישראל וגוי שעשו שני קבין וחלקו והוסיפו זה על שלו וזה על שלו ניחא חלקו של ישראל חייב חלקו של גוי מהו כלום חלקו של גוי חייב כו׳.— צ״ל: ניחא חלקו של ישראל חייב (פי׳ דהרי לא היה לו שעור חוסה שחציה של גוי אין בה חיוב חלה) חלקו של גוי מהו כלום חלקו של גוי פטור (פי׳ למה עלה על הדעת דחלקו של גוי פטור לא מהיותו חלקו של ישראל) (פי׳ שהרי שני גוים שעשו שני קבין וחלקו והוסיפו חייבין כמבואר לעיל) חלקו של ישראל חייב וחלקו של גוי פטור (פי׳ בתמיה).

שם מודה ר״ע לחכמים בעיסת הרועות שגלגלוה טובלה.— בספרי פי׳ שלח פוסקה ר״ע לא משאר כן (כמו שהעיר מהר״ם אלגאזי הלכות חלה אות ו״ב. ודתוס׳ כמק) וכן בתוספתא סו״פ״ב.

כהנא אמר דברי ר״ע אין מירוח פוטר במנין הקדש כו׳.— כל ענין זה שייך על הא דתנן דמנחות (פ״ו ה״א) וחייב (פי׳ שירי העומר) בחלה ופטור מן המעשר ר״ע מחייב בחלה ובמעשר, וכה״ שם סו״ב׳ בשם ר׳ כהנא והוא „כהנא" דהכא (ומצא מובא שהיה ירושלמי על מנחות וכן מובא בפסחים פ״ב ה״ג).

שם ומאן דאמר אין גלגול פוטר אין המירוח פוטר ברם כרבנן כו׳.— צ״ל: ומאן דאמר אין המירוח פוטר אין גלגול פוטר ברם כרבנן כו׳.

שם הל׳ ר׳ יוסי בשם ר׳ יוחנן עד שיהא רובה דגן וטעמה דגן כו׳.— אין זה ר׳ יוסי שהיה מסמך לר׳ זעירה שבמעלה שר׳ יוסי דלמעלה הוא חבירו של ר׳ יונה ושניהם תלמידי ר׳ זעירה אבל ר׳ יוסי דהכא הוא ר׳ יוסה (או יוסא) בירושלמי והוא רבי אסי דבבלי חבירו של ר׳ אמי ושניהם תלמידי ר׳ יוחנן ור׳ אסי זה נקרא ג״כ לפעמים בירושלמי ר׳ איסי או ר׳ אסא אבל נראה דעיקר הגירסא דבא בירושלמי „ר׳ יוסה" ואולי נשתבש שם זה לפעמים על ר׳ יוסי ור׳ איסי ור׳ אסא.

שם הל׳ (פ״ ג׳) ר׳ זעירה בעי או מה פליגין ר׳ יוחנן ורשב״ל.— צ״ל: ר״ז בעי או נומר מה פליגין כו׳ (וכדין זה בתרומות פ״ה ה״ב [מ״ג ג׳]).

והתנינן ואם לאו מוציא מיוחד על הכל כו׳.— צ״ל: והתנינן ואם לאו מוציא חלה אחת על הכל אר׳ יוסי כך אינו חושש להפרשה שנייה (פי׳ שהפרשה שנייה אינה מבוארת אף לפי חשבון כדין תרומה בתרומות פ״ב מ״ה).

אבל טבל שנפל מדבריהן הוא.— פי׳ שמן התורה אין תרומה אלא מדגן תירוש ויצהר ולכך דהיינו אחר שעשה מהענבים והזיתים יין ושמן וכפירוש רמב״ן בפה״ת (בדברים י״ב כ״ב) ומפורש דאף זיתים וענבים שנעשו חייבין מה״ת בתרומה מפני שנגמרה מלאכתן אבל אם מסך זיתים לעשות מהן

שמן ובצר ענבים לעשות מהן יין ונמלך לאכול מהן ענבים וזיתים פטורין מהם מן התרומה ובשיטה כמ״ש בחדושי ב״מ פח ב׳ ומובא בשמ״ק שם ולפ״ז נסתלקה הקושיא שהניח בתוספות רע״א תרומות פ״א מ״ט דצ״ע על שיטת רמב״ן דפה״מ מתנחומין דמדרש והפשט שכ״כ דפה״ם נתבאר הרמב״ן ולזה אלא שיטת ולא בוחר כל צורכו ומ״מ לפי שיטה זו כיון דבזית אסור שמסקן ע״מ לעשות מהן שמן אינן חייבין מה״ת בתרומה (וע׳ בטורי אבן רה״ש טו א׳ שכתב דכ״ש שזיתים וענבים לאכילה חייבין בתרומה מה״ת אבל אין גולה ביבש רק בלח כמו יין ושמן ע״כ ונעלם ממנו דב׳ ומגן סבר דבמאי פ״ה ה״ה דיש גולה ביבש עד כבודתם ואולי שנאמר עד ולא עד בכלל).

שם ר׳ יוחנן אומר מקום שנתרמה תרומתו של ראשון כו׳. — צ״ל: מקום שנסתיימה תרומתו של ראשון כו׳ (וכ״ה בתרומות פ״ג ה״ה [ע״ש]).

שם לפי דעות אחרות מפריש עליה והולך הכ״ז לוקח ובא כו׳. — צ״ל: הכ״ז בא ורושם ע״כ תרומה כו׳ רשב״ג אומר הכ״ז ~~[illegible]~~ מחשב כמות שהוא אוכל (וכ״ה בתוספתא תרומות רפ״ג).

שם א״ר בא כדי שיהא צריך ליתן לשבט בונהו. — פי׳ שרבי מצריך לרשום כדי שיהא מחוייב ליתן את הרשום שהוא ודאי תרומה לכהן ולרשב״ג שאינו רושם אינו נותן לכהן עד שיעשה כל הדעות תרומה.

שם אין דומה מעלה כולן על פי הכור תורם מן המוקף כו׳. — צ״ל: מ״ד מעלה כולן על פי הכור תרומה מן המוקף צריך להיות מוקף כולו זה לזה דבעינן אחת כל התרומה שתורם) ומ״ד מעלה את הראשונה ע״פ הכור אין תרומה מן המוקף.

פ״ב ה״ו (נ״ז ד׳) א״ר לעזר שתי דעות עשו אותן כשתי נשים כו׳. — צ״ל: א״ר לעזר שתי נשים עשו אותן כשתי דעות (פי׳ שאין דעת שתי נשים שוות זו לזו) שמאן דר אבא (עי׳ מ״ש בקרבנות פ״ב ה״ז) בעי אפי׳ רצופות (פי׳ דר׳ לעזר עושה שתי נשים כשתי דעות אפי׳ כשהן מנפיצות ורצופות שנוגעו זה בזה ולפי זה ר׳ לעזר פליג על ר׳ יוחנן).

שם ה״ג בפנדייס דהוי הוא לפדורנו ולחייבו. — פי׳ בפנדייס עושה אחר גולגלה שאם פרס אותה כשהיא עיסה חייבת בחלה אבל הפנדיס נמח ונגלגל הא״צבר ואחר נפרכה פטורה מן החלה כדתנן לעיל פ״א מ״ג.

שם ה״ד מצינו חלה מהלכת (פי׳ מדרבנן כגון חלת חו״ל וחלת דמאי) לא מצינו מעשר בהמה מהלכת (פי׳ שאין מביאין חולין בעזרה).

שם ה״ה ורבנן מדמין לה לתבואה שלא הביאה שליש עבר והפריש ממנה חלה אינה חלה. — צ״ל: לתבואה שלא הביאה שליש עבר והפריש ממנה תרומה אינה תרומה (פי׳ אבל לענין חלה אף תבואה שלא הביאה שליש חייבת כדלעיל פ״א מ״ג) אף כאן (פי׳ בנוטל חלה מן הבצק) אינה חלה (כן הגירסא באו״ז חלה סימן רמ״ז וע׳ תוספתא פ״ב).

שם ורבנן מדמין לה לאומר הרי תרומה על הפירות האלו לכשיתלשו. — צ״ל: על הפירות האלו המחוברין (כן הגירסא הר״ש כאן והלכות חלה לרמב״ן ואו״ז חלה סימן רמ״ג).

שם ה״ו (סמ״ג א׳) מטמא טומאת אוכלין ואת אמרת מאכל הכלב. — צ״ל: שורפין אותה בטומאה ואת אמרת מאכל הכלב.

שם שתורמין מעלי אוסתפנני על האוסתפנני במקום שאוכלין אותה. — צ״ל: במקום שאוכלין אותן (פי׳ את העלין מפני שיש מקומות שזורקין את העלין ואין אוכלין אותן וכתב במוסף הערוך ערך אסטפנני שהוא מין תבלין של (דורה).

שם גמלאל זוגא אינשי מתעניה אוסתפנינותיה. — פי׳ ונעשו בתבשיל כדרך התבלין ולא היה אפשר אוסתפנני אחר להפריש על זה שבתבשיל.

שם תני תרומת מעשר של דמאי אותה חמי כו׳. — צ״ל: תני תרומת מעשר של דמאי ניטלת מן הטהור על הטמא אותה חמי תרומת מעשר של ודאי ניטלת מן הטהור על הטמא (תרומות פ״ב ה״ז) תרומת מעשר של דמאי לא כ״ש א״ר יוסי בספק תרומה אנן קיימין ספק הפריש תרומה ספק לא הפריש (פי׳ שדמאי בתחלת בריאתו זו אין המכוון דספק דמאי דהיינו פירות שלקח מע״ה דבזה לא צריך

חלה

[כ]שמעינן חלת דמאי דהכא היינו ביש לו עסה טהורה ועסה טמאה שנתערבו לו וצ' הפריש מהן תבואה [דמאי] לאו ובזה הודיענו שאוסר לו להפריש מעסה הטהור על העסה הטמא) כמה דהנימא [...] הודאי על הדמאי תבואה ולא תהא עד שיוציא עליה תרומה ומעשרות (דמאי פ"ה מ"ח) ואמר דהכא כן (פי' בספק על הספק כן אפשר שאפשר שכבר תרם מאחרת ומהשנייה לא תרם) [כא]ר דודאי כמו דספק (פי' שאין חוששין אלא ודאי על הספק אבל לא ספק על הספק) ושם הה"ר אלא בחבירו אבות כגון מהיין דבורות רבי. — דאל"ץ אין סומך ר"ל הענין מהיין דבורות ר' יונתן.

[ב] ר' חייא תני אומר אותה של אור ניתן לו כו'. — צ"ל: אתנו אומר אותה של אור תיקן, אותה שנתן לו זה תיקן וכו' אנה כמו דאל"ו כמו בסורות (פי' שבסורות שמעשרותיהן מדרבנן אין אומרים עליו) הלוקח מן הנחתום ומן הרוצה כו' צריך להפריש כו' (פי' דאל"ו כדאמרה בדמאי פ"ה מ"א ועי' תוי"ט בערלה פ"ב ה"ח וזה דלא כהרמב"ם בסוף מהלכות בכורים). ~~צ"ל אינו צריך להפריש דמאי~~

חנויות בעלי בתים בסוריה אינו צריך להפריש אותה דמאי כו'. — צ"ל: אינו צריך להפריש דמאי (פי' דרוב שדות של סוריה הן של גוים ויש קנין לגוי בסוריה להפקיע מיד מעשר) אם ודאי שרוב מכנסו משלו צריך להפריש דמאי (כה בתוספתא דמאי פ"ה) דקבלת בעי לוים הבאו פליגו על ר' הושעיה אר' אנה כמו בודאי (פי' שיודע שהוא משלו דהיינו דרוב מכנסו משלו מפריש דמאי) וכמו בספק (פי' כגון שאין רוב מכנסו משלו וה"ז ספק אם הוא מתבואה של ישראל [...] דבר זה הניח ר' הושעיה להניח את הדמאי).

הא והוא שמשך עפר. — פי' דמה שנינו נתן אינו אלא באופן שנעשה עפר שמשכו לגריעה אבל אם הוא עדיין ברגב דהיינו עפר רך ואינו ראוי לגריעה הרי דינו כירדן עצמו.

ה"ר מאיר אומר הרובין תרגמונית. — בתב[ו]אות הארץ פרק ה' (דף ט"ז מדפוס ירושלים תרס"ט) כתב בתרגומנית היה אומה אחת בנצרים ובלשון ארץ בבל ולא הניחו לשופטם לקיים המצות עכ"ל. ולפי"ז רובין אומן רבה שם היא (פי') הבכורות והביכורים לאנשי משמר. — צ"ל: הבכורות והחרמים ובדשי מקדש והביכורים לאנשי משמר (עי' בתוספתא סוף סוכה) והא דתנא דבכורות היה תמיד אל תן הקריבנו אותו צ"ל דהיינו חוץ לירושלים אבל בירושלים אין מותנים את הבכור אלא לאנשי משמר.

אומרת היה ר' שמעון בן כהנא בימי ר' לעזר. — נראה שר' לעזר זה הוא ר' אלעזר בן הורקנוס ורשב"ג שבימיו אומנו הוא רשב"ג אבי רבו וכן בתוספתא פרה פ"ה אמר רשב"ג בשם ר' שמעון בן כהנא, וכתבתי זה להוציא מרא"ם שכתב כמו דר' לעזר דהכא הוא ר' אלעזר בן פדת ורשב"ג הוא ר' שמעון בן גמליאל בן רבו, והרי רשב"ג בן רבי אינו נזכר בשום מקום עוד אחר הוא שהוא רשב"ג אבי רבי ובה דעתי סה"ד ערך רשב"ג.

אף בה מרו ולא ר' חייא רובה היה עוד היה לוה וגזרו עליהן והחזירום. — צ"ל: אף בה מרי עוד היא תני ר' חייא רובה (פי' דכמו שתני ר' חייא למעלה אלא נרתני אנשי רעוע שגזרו עלון והחזירום לאחרון ה"נ תנא אלא אנשי אלכסנדריה) גזרו עליהן והחזירום.

ואתיין במ"ד פסחן של נשים רשות תני הושעיה כו'. — צ"ל: ואתייה כמ"ד פסחן של נשים בראשון רשות בשני אינן עושין דתני הושעיה כו'.

אר' יונה ואפי' כמ"ד חובה שניה היא שהדבר מסוים כו'. — צ"ל: ואפי' כמ"ד בשני רשות שנייה היא כו' (ועיין זה בפסחים פ"ב ה"ה [מ"ט סע"א]).

---

[1] לא מצינו בדבריו האמור אתו כנשה קומה זו לארץ בבל. ולא נראה דרובין ותרגמונית הן מקרים שבאון לבבל בימי ר' יוחנן וגזרו גזרות על ישראל כדאיתא בבבלי יבמות ס"ג ב', ובדהד"ר ח"ג נקי' [...] כתב שהן התרגומיים שבלשון אגם והרבעה בשנות ד"ג ה"ט לגזירה והן יודעים לשתייש[...] תרעות [...] צבחו [...] ועל[...] ... הובין תרגמיים" ולאחר זמן שנקטה בבל חזרו לארץ תרומות ומעשרות.

ה"ג המקיים אילנה של כרוב לזרע בטלה דעתו.— צ"ל: אילנה של הכרוע כו' (וכה במעשרות פ"ג ה"ט ועי' ערוך ערך הכרוע ושם מבואר שהוא מין עשב).

(ב) והתניין ר' יוסי אומר אפי' הפנימי לאוכל והחיצון לסייג כו'.— פי' והרי בזה זה מוכרע דחשבת חיוב הפנימי ואת החיצון פטור והנ"ל בנטע שנה ראשונה לסייג והיא פטור.

שם חושב עליו לאוכל והוסיף.— פי' בסוף ג' שנים כשהיו על העץ עדיין פירות משנה שלישית חשב עליו דהפירות שיש בו ואף שיגדלו אחר כך והיו לאכילה והפירות הללו הוסיפו ונתגדלו ספק הוא אם אסורין משום ערלה מאחר שכבר חשב על הפירות הללו שיהיו לאכילה או לא ונחלקו בזה ר' ירמיה ור' בון.

שם א"ר יוסי הדא דר' ירמיה מתחמיה נשות כו'.— צ"ל: הדא דר' בון מתמהיה נשמע כו'.

שם אבל אם השריש מאליו לאחר לא בדא שורש פטור פטור.— פי' [illegible] שהשריש באחר חייב.

שם ר' יוסי בשם ר' יוחנן שרשים אין בהן ממש א"ר נערה כו'.— צ"ל: ר' יוסי בשם ר' יוחנן שבעה [illegible] ממש לענין ביכורים (וכה בב"ב פ"ב ה"ב עיש) א"ר נערה לר' יוסה כו' ואמר שרשין אין [illegible] לענין ביכורים א"ר נערה הן דנאמר שרשין אין בהן ממש בהשרישו מתוך שלו לתוך של [illegible] (וכה לר' ועי' ב"ב שם) אבל אם השרישו מחול לאחר או מאחר לאחר שרשים יש בהן ממש סופגו כו' להכך חייב לצד התחתון חייב (פי' אם נטעו לצד התחתון לסייג והעליון לאוכל וסיפו לצד [illegible] הא חייב מטעם שיתברר) לצד העליון חייב להקדש שהוא ראוי לפדותו ולחייבו לצד התחתון חייב שהוא ראוי לחשוב עליו ולחייבו כו' ערלה תלוי לדעתו (פי' שאפשר לו לומר כל האילן לסייג ולעצים ולפטרו ולפיכך אף הנוטע תציין לסייג פטור) ומעשרות אינן תלוין לדעתו (פי' שאין לו לנטוע אילן באופן שיהא פטור מן המעשרות).

שם ה"ב ונטעתם פרט לשנטעו גוים עד שלא באו ושבאו לארץ ר' הונא כו'.— חסר וצ"ל: עד שלא באו ושבאו לארץ או יכול שאני מוציא את שנטעו משבאו ושבאו לארץ ת"ל כי תבאו מכאן אמרו נטעו גוים אעפ"י שלא כבשו ושבאו חייבין (כן הועתק בכו"ע ח"א סימן ש"ו) ר' הונא בשם ר' אבא.

(ה) שם (סוף ה') אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה ופטור מן המעשרות כו'.— צ"ל: וחייב בערלה בברייתא כי תבואו אל הארץ ונטעתם (פי' ובית בכלל הארץ) ופטור מן המעשרות כו'.

שם ה"ג א"ר יונה מן הדא חצר ביה דא"ר יוחנן בשם ר' ינאי מכיון שיש כמחט של מותני דבר בריה שיש לו כו'.— יש להחליף הגירסא ולהגיה וצ"ל: מכיון שיש כמחט של מותני דבר בריה שיש לו ג' שנים (פי' ואם מצא נטיעה שיש בה כמחט של מותני וידוע שעברו עליה שני ערלה ואי אותה דבפחות ממחט של מותני בתלוש דמי א"כ בנטיעה שיש בה מחט של מותני אנו יודעין שיצאה משני ערלה שמא היה [illegible] בפחות ממחט של מותני בשנה ראשונה או אף שניה) א"ר יוסי מן מותניה חצר ביה (פי' מדברי חצויה עצמו מוכח שחצר בו) דאמר ר' יוחנן בשם ר' ינאי מכיון שיש כמחט של מותני דבר ברוה שיש לו ג' שנים חצויה שואל שיש מחט שנה (צה אותה לפנינו לאמלה ושייך כותן) כו' למה שאל בן חו"ר וסה אפוי ויש בו ג' שנים אין בו כמחט של מותני א"ר יודן מתניתא מסייעא לר' יוסה דאמר ביה [illegible] מה אמרו באמת חמש באמת שש בעמר שבר כו' בפתים בגזים שבר (פי' הן נגרעות נטיעות [illegible] כמחט של מותני) ואתן חמיין הדין מרביותה דתאינה אתיה בפירו (פי' שהוא פלוני גידל התאינה שרשה נעשה מהר בדרכו אף בתוך ג' שנים כאורך מחט של מותני והאור בפירי באהוצה כאו בשבת סופו דף ח' ע"ג תאינה פרי בתביה וע' ערוך ערך פר ד') א"ר יודן בן טרפון (בגמ' ב"ש סוטה בשביעית וע' מ"ש שם) לעובה (פי' אף שבאורך השורש יש בו כאורך מחט של מותני בתוך ג' שנים אבל בעובי השרש אין בו כעובי מחט של מותני אפי' יש לו ג' שנים).

שם ה"ד ר' לעזר אמר ר' חייה בר בא מתניתא אמרה כן.— ע' מנחות ס"ט ב' ועוד"ה דאמר שהעתקנו בשם הירושלמי א"כ חנינה בר אבא מתניתא כו'.

שם דר' יהודה אמר מנחה היא עד שלא השריש ר' יוסי בשם ר' יוחנן כו'.— צ"ל: דר' יהודה אמר אותה היא עד שלא השריש (פי' דברי ר' יהודה הן בשביעית פ"ב מ"ו דשם אמר כל הרכבה שאינה קולטת לג' ימים שוב אינה קולטת ואיתו כהרכבה היא וקולטת לג' ימים ואילו בנוטע אילן בערך מודה

~~[illegible] על ר' יוסי ואת המשנה:~~

(ו) פה ה"ב (סוף ה') ר' זירא מפוס להשעה כלי חרס אומר דפתו שאינו נקוב [illegible] אפילו לטומאת כלים חרס כו' וכעין זה [illegible]

ר' יהודה לרבנן שאינו נוהג השרשתה בפחות משלשים יום וזה דלא כשיטת בבלי רה"ש ו"ז א' וב'
מה נטיעה והשרשה להרכבה ואפי' לר' יהודה עי"ש) ואפי' תימא כרבנן כיון שנתבוחה פטור
(פי' השרישה תחילה בקרקע) ר' יוסה בשם ר' יוחנן אוחזו אין בו ממש (פי' ואם נשרשה תחילה
ודאי חייבת בערלה ואש לפענ"ד שפירוש "אין בהן ממש" נשתבדבר ממעלה הרא"ש) אח"כ מצאתי לר'
יוסה בפירוש שמעוננה כו' הקדש פטור וצניעה פטור מה הקדש נטע ואח"כ הקדישו חייב אוף
הכא השרישה ואח"כ נתמחה חייבת ואת דמייה הקדש ראוי הוא לפדותו ולחזרו גבי צניעה
מה אית לך ראוי הוא לחשוב עליה ולחייבה (פי' בתמיה) ר' אבהו בשם ר' יוחנן כו' אין תימר
לא טהרה אפי' לא חנט אסור (פי' שבשעת הסיפון לא היה בו שום סימן של פירות ואחר
שסיפנו אחר שחנט מ"מ אסור כיון שהשריש טרם שסיפנו) ר' זעירא בשם רבנן אתרוג שחנט
בשנת ערלה ויצא בשנת היתר אז שסיפנו לחבירו אפי' מוסיף כמה אסור שאין גידולו מוסיף
את החוסר ולוקין עליו בכזיתות אח"כ מוישה כו' וזונה ואפי' חשבון שיש בו אח"כ וזנה על
(פי' הא דאמר לוקין עליו בכזיתות הראשונה היו יוצאין לשנת היתר אם שסיפנו בסיפנו
לחבירו) מה בין זה לזה בזה מחמת עצמו הוא חי ובזה מחמת הסיפון הוא חי מעתה
וזעיר כו' וסיפנו לחבירו וכן חבירו (פי' אתרוג אחר שחנט בשנת ערלה ויצא בשנת
היתר) סיפנו לזה טהרו זה את זה.

שם ה"ה (ס"ה ב') ר' יודן בעי אתי לעינן נבילה כן (פי' שנבילה ודאי לא תיבטל לעולם) חזר
ר' יודן ומר נבילה אין לה עלייה נקרע יש לו עלייה (פי' אחר שולקט וכן ברימון דבר אחר
שנתפצעו יש להן עלייה).

שם ה"ח (ס"ה ג') ר' יוסי אומר אין נטעין כו'. — צ"ל: ר' יוסי אומר נטעין ייחור אח"כ וחתן עבה ונטע (פי' אגוז
של ערלה) מותר (פי' מפני שצרע האגוז נרקב בקרקע).

שם על דמתניה דחציצה אין מפסיק ובזצת עם שעשוה הפרות. — צ"ל: צ"ע דחציצה איך תעשה
כו' (פי' שהרי חציצה סל בע"ז פ"ג הן שאם השתחוה לביצה זו אסורה מפני שאין בה תפיסת
ידי אדם) מה נן ניימין כו' (כה בע"ז שם) ור' חנניה בשם ר' פנחס מתנתה (פי' שר' פנחס
היה מתקן ומוסיף בדברי כהנא ור' יוחנן וזה דלא כהגר"א שפירש מתנתה בשם מקום שהרי
כמה פעמים נמצא בירושלמי ר' חנניה בשם ר' פנחס. סנש. אבל ר' פנחס מתנתה לא
נזכר עוד במקום אחר וכמו שפירשנו פירש גם הפ"מ בע"ז פ"ג ה"ו).

ב"ד ה"ח (ס"ה ד') ר' יונה בעי ולמה לא תנינן חלות דמאי כו'. — צ"ל: ולמה לא תנינן חלות דמאי
(פי' שבזו' נחשדו עמי הארץ על החלה כ"ש בחלה פ"א ה"ג ולפיכך תנן בדמאי רפ"ה דלוקח
מן הנחתום שחייב להפריש חלה והכי איכא בחלה פ"א מ"ו ואמרינן עלה הירוש' כשם שלא נחשדו
אלא על תרומה דמאי כך לא נחשדו על חלה דסוריה ומשמע דבזו' נחשדו) דגין דתנינן
חלה לא תנינן חלות דמאי והרבינן תרומת מעשר של דמאי. ר' חנניה בשם שמואל מדומע של
דמאי (פי' שנתערבה תרומת מעשר של דמאי בחולין) חייב בחלה (פי' ואפי' למ"ד דאחמור בתרומת מעשר
של דמאי כשל תורה מ"מ אין מדומע שלו פטור מן החלה אע"פ שהמדומע בתרומה ודאי פטור מן החלה
כדתנן בחלה פ"א מ"ד ור' חנניה בשם שמואל אותה בהאפה נפשה אמרה) אזל ר' חייה בר לוליבא
נטל הוא דמאו מן השבט (פי' בלשון שאלה) כו'. לאחר הוא מבית ודמי (פי' שיהא חלה מדומע
של נתערבה בה תרומה כל עיקר) ואומר מדומע היא (פי' בתרומת מעשר של דמאי) כדי
ליטול ממנו דמים כו' נהגין אתון מפרין חלה מן מדומע של דמאי כו' רוב העם מכניסין
לבתיהן (כה' הנוסח בברכות פ"ז סוה"א ובאור זה שהיו מכניסין לבתיהן לצורך עצמן את כל
תבואתם ולא בשביל למוכרן לאחרים ואפי' מי שחשוד שלא להפריש מעשרות מה שמוכר
הוא מפריש מזה שחוכל ולפיכך מדומע בתרומת מעשר של דמאי חייב בחלה דרוב עמי
הארץ מעשרין הן ותרומת מעשר צו איננה תרומה והעיסה איננה מדומע).

ז ר"ז יוסי בר"ב תני כ"ב שתהא חוצא בצפון צפונו. — נראה דאומר זה אין מקומו כאן והוא
~~בירושלמי ע"ז פ"ג ה"ג כלום אסרו דבר הבור הל' כלום אסרו לאיסורו מלתלבם.~~

שם מעשה עלה דר"ש שמעון בן אלעזר אם רצה נותן עיניו במצלתו והוכל את השאר ועל זה אמר רשב"ג תני ר"ז הוא שתפה תרומתו (כצ"ל) בצפון צפונו" פי' ואפי' לא נתן עיניו במצלתו מ"מ אוכל את השאר מתנאו ר"ז שתפה התרומה בצפון צפונו ואמר בצפון צפונו ולא בצפונו כדי לאכול שלש רביעיות מהכרי או שבע שמיניות עי' תרומות פ"ג ה"ה ומ"ש שם

שם דבר שהוא מעלה ומותר לגבוה (פי' כגון דם פסול שנתערב בדם כשר, אם מותר לזורקו לר' יהודה עי' זבחים ע"ח א') כו' אוכלו נדש באוכלו תרומה אוכלו נדש באוכלו נדש (כצ"ל ובגירסת רהמ"פ ועיין זה כגון מתנה של חטאת טמאה במאה ותרומות של חטאת טהורה וכן לענין גבוה בנתערבו איברי חטאות באיברי עולה) משוי תרומה במשוי חולין כו'.

שם א"ר חנניה הדא אמרה עולות בעולות אבל חטאות בעולות כו'. – צ"ל: א"ר חנניה הדא דתימר (פי' דלר' יהודה עולה ומותר אף לגבוה) חטאות בעולות (פי' איברי חטאות באיברי עולה שעולין ומותר להקריבן על המזבח) אבל עולות בעולות (פי' כגון איברי עולה בעולות אחרים באיברי עולה תמימה) הרי יש כאן ודאי בלא תעשה (פי' כדכתיב בויקרא כ"ב כ"ב ואשה לא תתנו מהם על המזבח ואינן בטילין עולין והכי תניא בזבחים ע"ז א' ובתוספתא שם פ"ח) היך סבר ר' יודה כר' ליעזר או כר' יהושע (פי' שנחלקו בתרומות פ"ה מ"ב) כר' ליעזר מעלה ושורף (כמו שסבר ר' אליעזר דסאה תרומה טמאה שנתערבה במאה חולין טהור מעלה ושורף) כר' יהושע מעלה ואוכל מאן תנא מצטרפין כו'.

שם (ס"ב א') עד כדון כר"ע כר' ישמעאל. – פי' דר"ע אית ליה למד מן הלמד ור' ישמעאל לית ליה כדאיתא בקידושין פ"ו רה"ב, ומקור מחלוקתם זו נמצא בספרי פ' קרח סוף פיסקא ק"ח דר"ע למד דבכור נאכל לב' ימים ולילה אחד מחטא ואשם של שלמים ור' יוסי הגלילי הקשה לו דנלמוד מחטא ואשם שנאכלין ליום ולילה אחד, ומשום פירכא זו הוצרך בו ר"ע ודרש לבכור ממקרא אחר; אבל ר' ישמעאל אמר שם וכי תודה מאין למדה משלמים ודבר הלמד מענין אחד אתה בא ללמד ממנו למד מן הלמד ע"כ. ומזה מוכח דר"ע לאו דוקא למד מן הלמד אפי' בקדשים והיא ג"כ שטת הירושלמי, ולפ"ז לדברי ישמעאל אין למד מן הלמד אפי' בחולין ולא כן שטת הבבלי במנחות מ"ט ב', נ"ג א' וסוף ב' דאמרינן דאפי' לר"ע אין למד מן הלמד בקדשים ואפי' לר' ישמעאל יש למד מן הלמד בחולין.

שם ה"ב מה פליגין שנפלו ג' קבין ערלה וג' קבין של כלאי הכרם אבל אם נפלו כו'. – צ"ל: מה פליגין (פי' ת"ק ור"ש במשנה א') שנפלו שלשה קבין ערלה ושלשה קבין של כלאי הכרם בבת אחת אבל אם נפלו ג' קבין ערלה ואח"כ ג' קבין ועוד כלאי הכרם מודה למה ועוד בטל בג' קבין ג' קבין בטלין במאה ואחד ואם נפלו ג' קבין ועוד ערלה ואח"כ נפלו ג' קבין כלאי הכרם אסור, נפלו ג' קבין ערלה ואח"כ נפלו עוד ג' קבין ערלה מהו כמו שנפלה סאה ערלה בבת אחת או כמו שנפלו ג' קבין ערלה ואח"כ נפלו ג' קבין כלאי הכרם פשיטא שבידיעתו מתירתו (פי' ואפי' לרבנן שחולקין על ר"ש בתרומה וסברי דהרמתו מבטלתו היינו בתרומה דוקא שצריך להרים אבל בערלה שאין צריך להרים אף רבנן מודין שבידיעתו מתירתו) וידיעתו חבורו כו' (ועי' בשנות אליהו).

שם נפלה סאה תרומה לתוך מאה מהן ואין ידוע כו'. – צ"ל: נפלה סאה ערלה לתוך מאתים מהן ואין ידוע איזה מהן נפלה ואח"כ נפלה שנייה מהדה ומצא בה מאתים אין תימר וידיעתו ספק כו' ספק אין בה נפלה סאה ערלה לתוכה ואח"כ נפלה שנייה אין תימר וידיעתו הספק (פי' זה שנודע לו שנפלה סאה ראשונה אע"פ שספק הוא לו אם עלתה) כידיעתו ודאי כו' (ועי' בשנות אליהו).

שם לא שהתרומה מעלה את הערלה אלא שהתרומה מצטרפת עם החולין להעלות את התרומה כו'. – צ"ל: לא שהתרומה מעלה את הערלה (פי' דלשון זה משמע דהיינו בנפלה סאה ערלה לתוך מאתים של תרומה) אלא שהתרומה מצטרפת עם החולין להעלות את הערלה ניחא כו' כלום טמאה מעלה את הטהורה ואפי' טהורה מעלה את הטמאה לא אסור בכהנים שמא תאכל הזרים (פי' ובשהתרומה מעלה את הערלה יהא אסור לזרים) אין תימר אף הכא בכהנים והתניא הערלה מעלה כו'.

שם ה"ג כתפוח עושין אותו בק"ש כו'. – פי' דבק"ש עושין את הפחות מכביצה כאלו נתפח מהמים שנותנין בעיסה ונעשה כביצה כדתנן בטהרות פ"ג מ"ד הניתן בגשמים ונתפח הרי זה טמאין.

ערלה

שם ואין פוסלין אותו בשונו ארוכה אלא בריה דפי' נחמן דבדרי ר"מ כו'. — חסר כאן ובצ"ל: ואין פוסלין אותו בשונו ארוכה תני (הוא בספרא שמיני פרק ו' פרשה ט') ר"מ פוסל בשונו ארוכה אלא בריה דבעי כו' כמה דבר"ש אומרים משום חימוץ ניכר בן ר"מ אומר משום כו'.

שם הל"ג גריסין של תרומה שנפלו עם עדשים של חולין כו'. — צ"ל: גריסין של תרומה שנתבשלו עם עדשים של חולין (כן העתיק בתשובת דרוש סימן נ').

שם על דעתיה דרבי עד שירבו על כולהון. — פי' דרבי לטעמיה דאית ליה (חולין ק"ח ב') תפשט לסותרו אסור (תמיה דעיין שם והאריך שם לבאר סוגיא זו ועיי"ש).

שם ה"ח תני חנניה בשם ר' יוחנן אף הראשונה במחלוקת כו'. — צ"ל: רבי חנניה בשם ר' יוחנן אף הראשונה במחלוקת אף יונה אמר פליגין בשחוטה כו'.

שם לא שנייה היא השביח היא פגם היא השביח היא המחלוקת. — צ"ל: לא שנייה היא השביח ולאחר פגם היא פגם ולאחר השביח היא המחלוקת.

שם (סב רע"ב) ואפי' נפל שאור של חולין תחילה נעשה כמי שהשביח מעיקרו ולאחר פגם כו'. — צ"ל: נעשה כמי שפגם מעיקרו (פי' שאחר שנתמצה העיסה מהשאור של חולין כפי צורכה הרי התרומה שנפלה אחרי כן היא פוגמתה מפני שמחמצתה יותר מדאי ולכך אף חולין ר"מ שאזה ר"ש דר"ש על ה"ש כמו שמדבר והולך) ועשוה אלו פגם ואת השביח שאת כולם הוא (פי' דהוי לשבח אף ר"מ מודה לר"ש בפגם מעיקרו) הכר ר' יונה ומה הוא שהיא הצגת כו' נעשה כמי שהשביח ולבסוף פגם ר' יונה דעת כו'.

שם כל שהדיוט טועמו ואומר נדירה בו אונה חסירה ונפל כו'. — צ"ל: נדירה בו אונה חסירה כלום ונפגם מפני בו (פי' מחמת אוצר זה שנפל בה) בו היה נותן טעם לפגם ומותר ואפי' אמר תבלין פלוני יש בקדירה בו (פי' שהדיוט טועם ואומר שתבלין פלוני יש בקדירה בו הרבה ומחמתו נפגמה) שהיה נותן טעם לפגם ומותר (פי' שאין סומכין על ההדיוט שאמר שהפגם הוא מחמת תבלין ותירוץ) וכו' שהאומן טועמו ואומר תבלין פלוני יש בקדירה בו (פי' ומחמת התבלין נפגמה ולא מחמת האיסור) בה הוא נותן טעם לשבח ואסור (והוא כפי הלשון השני שבבבלי ע"ז ס"ז א' עיי"ש).

שם התיב ר' חמא בר יוסי קומי ר' יוחנן. — צ"ל: התיב ר' חייא בר יוסף קומי ר' יוחנן (וכה"ג בנזיר פ"ו ה"ח).

מים ששרה ענבים ושרה פיתו בהן ויש בהן כדי לצרף בהן כזית חייב. — צ"ל מים ששרה ענבים במים ושרה פיתו בהן ויש בהן כדי לצרף כזית חייב (כה"ג בנזיר שם וכן העתיק בתוס' פסחים) והפי' דבזה ששרה ענבים במים הוא טעם כעיקר ונוהג בכל האיסורים אבל בזה שנותר ושרה הפת במים אלו שבהן טעם ענבים הוא היתר מצטרף לאיסור מפני שאין בפת טעם האיסור עצמו דהיינו הענבים עצמן).

ה"ז אדר' זעירא הכא דהוא אמר ובולה תניין היך עבידא. — נראה שכאן נשנה טעם שנויה דברי ר' זעירא שאמלה כל נותן טעם אין לוקין עליו עד שיטעום טעם ממשו של איסור כו' והסופר השמיט זה והעיר דמשה השמיט שבבלי בתוב זה לאמלה וכתב: הדא לאמלן ואיתאמרת ובולה תניין היך עבידא" (כן הוא הנוסח בע"ז ס"ח ב"ה).

שם ואומרים חמצן של כותים מותר לאחר הפסח — פי' שאין הכותים מקדשין את החודש על פי הראיות אלא לפי חשבונם לכן יקרה שהכותים עושין פסחן לפני זמן פסח שלנו ובזמן שלנו עדיין הוא פסח כבר נגמר אצלן ז' ימי פסחן וכבר ואפו חמץ והוא אצלנו חמץ שעבר עליו הפסח וזה שאלו כאן ואומרים והוא חמצן מותר לאחר הפסח וכן מבואר בתוספתא פסחים פ"ב.

והשאור של נכרים בכפרים כו' הוא בודה לו שאור לכל אותו השנה — פי'. בודה" מוצא (ע' מנחות נ"ב ב' בודה להן מתוכן ומחמצן) והיינו שנוהגין בכפרים להכין בכל שאור לכל מה שאופה אותו השנה אבל בכרכין שאין השאור מצוי היו נוטלין שאור מהעיסה שאופה עתה.

ערלה

להעיסה שיתפסה התרומה ובן מהשנים לשלישית לפוסק מותר בברכים הפי' הם הוספה שלשה תבוארים ראש אחד.

שם (פ"ב מ"ג) ועוד מן הכלל דאמר חנינא ב"ד אבהו אבא ה"ל כו'. — צ"ל: דאמר חנינא בר ר' אבהו אבהו כו' (וכה בירו' פה הוא).

שם הח"ה לא סגי דבר שלוחים אלא אפוי ספל. — פי' צ"ל דברא שלוחים שהיה צר דשלוחים כלו תרי הוא שבאותו הרבה כמו שאמרו בבבלי פסחים (ל"ו ב') חצים זהו דמעויתן" אלא אפוי ספל שהוא של מתבולת שהוא בולע הרבה [illegible] צר סבר ר' יהודה שהוא טובל אלא הצייה במשנה.

שם ה"ו ושאמה אבל הצרים וסורה שבידות אבל הבהגה אוכרת. — פי' בתשוח והרי השביעית אם לכהנים אסורה.

שם ה"ז גמ' ויונה לא אמר אלא בקדשים קלים פיגול ונותר לאחר צריכה כו'. — צ"ל: אמ"ר יונה פיגול ונותר לאחר צריכה לא כלפי צריכה רק לא אמר אלא פיגול ונותר של קדשים קלים דבר שאין צריכה מתירתן הם בקדשים קלים האמור והן מותרין כו' אה"ג ויסו לא אמר (פי' בבריתא צ"ו) פיגול ונותר של קדשים קלים אלא להוציא קדשים קלים לאחר צריכה הם לפני צריכה האמור והן אסורין לזרין עליהן משום זרות אה"נ אבין מתרונתם מסויעא לי.

שם ה"ח (ס"פ ד"ג) אמ"ר אבהו קיימתיה בגיד הנשה של נבילה. — צ"ל: קיימתיה שכן כבר הותר בגיד הנשה של נבילה (פי' דכתיב בנבילה או מכור לנכרי דהיינו היתר ואגודה שהגיד אסור את הנבלה והר"ה גיד של כשירה במותר דהנבלה).

שם אוכין שצבעו צריכה. — פי' שידוע שאין שום הפרש בין אוכין צבועין לאוכין שאינן צבועין ומחיר שניהן שוה ואין לו הנאה מצבע שלהן לכך הפשט שהן מותרין אם צבען בקליפה או בולמא מאחר שצבע רבה דבביעתן ויש לו הנאה מצה הרי הן אסורין.

שם בגד גדול שצבעו עם לחותכו מה אמר עביד לה כו'. — צ"ל: שצבעו עם לעשותו אוכין מה אמר עביד לה כמוסגר (פי' שבגד המוסגר שנגע ועשאו אוכין טהור כדתנן בנגעים ספי"א דבגד שבגד מוסגר טמא מה האוכין שנעשו ממנו טהורין והנ"מ בבגד שצבעו בקליפי ערלה ואסור בהנאה אם נגעו ועשאו אוכין שהוא אין לו שום הנאה מצביעתן הרי הן מותרין) או כמוחלט.

שם צבעו וחזר וצבעו הגבוה נאמר אם היה צריכה לצביעה הראשונה אסור כו'. — צ"ל: אם היה צריך לצביעה שנייה מותר (פי' דמאחר שבצביעה ראשונה עוד לא נגמרה מלאכתו וצריך לצובעו פעם שנית ובשנית הרי הצביעה ניכרת לכן מותר) ואם לאו אסור (פי' שצבעו נצבע הבגד בצביעה ראשונה ונאסר בה ומה שצבע וניכר אין זה מועיל) צבעו בקליפי אגוז של חולין וחזר וצבעו בקליפי אגוז של ערלה ונפגם אמ"ד נותן טעם לפגם מותר חוץ הכל מותר ואמ"ד נ"ט לפגם אסור חוץ הכל אסור בגד שצבעו בקליפי אגוז של ערלה שנתערב בבגדים שצבען בקליפי אגוז של חולין ייבא כהדא אילו דבילה בעגולים כו' בין מתגרעת כו' והתנים אלין אית הגדולים במנייתן ראוי הוא לחותכן ברם הכא אינו ראוי לחותכן (פי' שהחותך את הבגד הל' מקלקלו) אה"ג ויסו בלא"ה מה דמו לה בגד גדול שצבעו עם לחותכו מיעבדינה דוכסין (פי' נעלי רגל ע' סוף באלם וערוך ערך דרדסין פירש [illegible]) בגד שצבעו בקליפי אגוז של ערלה שנתערב בבגדים שצבען בקליפי אגוז של חולין מין אחר ייבא כהדא ר' יהושע אומר תאנים שחורות כו' מעלות את השחורות תאן אין במינו (פי' דבין שחורות ובין לבנות מין תאנים הן וגם טעמן שוה לפיכך הן כמין במינו) ברם הכא אין בשאינו מינו (פי' דזה צבע אדום וזה צבע שחור והן אין בשאינו מינו ואעפ"י ששניהן צבועין בקליפי אגוז דחולין אחר המראה ואין דעת כל האדם שוה דזה רוצה במראה אדום וזה רוצה במראה שחור ולפיכך הן בטלין בשוים ולא כמין במינו דצריך מאתים) אה"נ ואתיא סמכון בסמכון בטלין במאתים או צבעים דמי צבעים בטלין ברוב (פי' דבאחרון סלק את מינו שהוא הצבע כמי שאינו ושאינו מינו [illegible]

דהיינו המים דבין על צבע הערלה ומבטלין אותו וכאן שאוסרת למעלה פ"ב ה"ג).

שם (פ"ג ה') מתניתין פליגא על ר' בא בר ממל תבשיל שבישלו בקליפי ערלה וכו' (פי' ובסיפא תנן נתערב באחרים ועלו באחד ומאתים ואליבא דהנייה ערלה צריך ר"ת) פת שאפה [illegible] בגחלים (כפירוש הר"ן בשו"ת שלו סימן ע') דנתערב באחרים [illegible] או הטעמה. משום דיש שבח עצים בפת [illegible] בפסחים כ"ז א' כוסות וצלוחיות אסורין משום דיש שבח עצים בפת) אי ואי מגדבר סבר ר' בא בר ממל שאותו לעשות בו בתחלה (פי' ואי סבר ר' בא בר ממל דהנאות ערלה שנתבטלה ברוב אוסרת לכתחלה, ולפ"ז יש להקשות עליו מהא דתנן בתבשיל שנתערב באחרים ועלה באחד ומאתים) לא קשיא (פי' שאין ר' בא בר ממל מתיר לכתחלה אלא שלש צבע וצבע באו התערובות את הבגד ה"ז אותו להנאות מן הבגד וכן באו צבע של ערלה שאינו ראוי לצביעה מפני מיעוט הצבע שבו והתם נפלו בו צבע של היתר ונעשו ראוי לצביעה אותו לצבוע בו שבה ג"כ כדינבד באו אותף שאו צבע הערלה לא היה ראוי מתחלה לצביעה) אי בדין כו'.

א"ר חגיי כד נחתית מן אולפן שמעית קליה דר' יונה בר אחא ותוב מתלא כו'. — אמר שגם נוסח הדפוסים כן (ע"ב מה ר' תחזה הרג ודכ"ל שם) מ"מ נראה שיש להפך הגירסא ובצ"ל: א"ר יונה בר אחא כד נחתית מן אולפן שמעית קליה דר' חגיי ותוב מתלא כו' א"ר יונה בר אחא חגיי דשמעה כו'.

שם ה"ב אתתביה ר' חיים ציפוראה קומי ר' אמי כו'. — צ"ל: איתתיב ר' חיים ציפוראה קומי ר' אמי ואסרה בשמלה ולא הורי ליה א"ר יוסה ולא מתניתא היא כו' (כה דכתובות סוף [illegible] וכב בשיטי קרבן שם).

שם אילו אותבונה תשן איני הוות אמרת. — כל זה אינו שייך כאן ונשתרבב מפ"ה דה"ב ע"ש.

ובכור לא כדברים שיש להן מתירין הוא. — צ"ל: ובכור לא כדברים שאין להן מתירין הוא (פי' דבכור אפי' כשנפל בו מום אין לו פדיון ואי בגוף שנדחק לפרש כנוסח שלפנינו).

שם ה"ג גחלי ערלה שעוממו הרי אלו אוסרות ולא מתניתא היא אם חדש ואחד אם ישן ואבן ר' חנינא כו' — צ"ל: אם חדש ואחד אם ישן ואבן אפה ובישל בגחלים מותר (כה בתוספתא פ"א ומדרייתא צ"מ משמע אפי' לא עוממו הגחלים מותר ונעשה לפי ואחן) ר' חנינה אמר כו'.

שם ה"ו (פ"ג ב') היך מבשר לפתוחה אצל הסתומות סל צריכה תיפתר בפתוחה אצל החנוני כו'. — צ"ל: היך אפשר לפתוחה אצל הסתומות (פי' בשלמא בסתומה אצל הפתוחות ניחא דאפשרה סתומה אינה מתערבת ולבסוף כשנפתחה ונתערבה עם האחרות בטלה ברוב ~~אבל בפתוחה אצל הסתומות~~ אבל פתוחה אצל הסתומות אינה מתערבת וכשנסתמה הרי היא סתומה בין הסתומות ומקדשת כל שהן ואינה בטלה לעולם) א"ר צריכה תיפתר בסתומה אצל החנוני שהיה כפתוחה אצל ב"ב (פי' שדרך ב"ב שרוצה ליישן את היין לסותמו היטב ~~[illegible]~~ שלא יתקלקל אבל החנוני שמוכר את היין מעט מעט אין סתימתו חזקה כל כך כמו סתימת ב"ב [illegible] [illegible]מרין פתוחה בין הסתומות לאו פתוחה ממש אלא שאינה סתומה כל כך כמו אצל ב"ב ומ"מ אפשר שתתערב עם הסתומות היטב הנמצאות אצל החנוני מפני שאינו ניכר כל כך בין ~~סתומה~~ חזקה ~~[illegible]~~ וסתומה אצל חנוני שהיא כפתוחה: [illegible] ב"ב דומה כפתוחה ממש (בטלה ברוב) והתני ונסתמה (פי' וא"כ בכרך הכיר בה החנוני מקודם ואיך יהיה בטלה) ונפתר שחזר בעלה וסתמה (פי' שבא ב"ב שמכיר סתימתו אצל החנוני וחזר וסתם היטב אותה החביות שאצל החנוני סתומה היטב [illegible] החנוני טרם שנודע לו שהיא של ערלה ומ"מ כבר נתבטלה אצל החנוני קודם שנסתמה היטב) ר' קרוספאי כו'.

ה"ז ר' יהודה אומר בין שוגג בין מזיד יעלו. — דבבלי גיטין (נ"ד ב') שיטה אחרת דר' יהודה ע"ש כר"מ.

ה"ח ר' יונה בעי קומי ר' יוסי ולמה לא תנינן אף החולה עמהן. — פי' דתנן הרכה הכלאים מד"ס ותני הכלאים והחולה מד"ס (ולמ"ד בשביעית פ"ו ה"ו דבזה"ז נתחייבו במעשרות מה"ת צ"ל דמתניתין כמ"ד שהחולה בחו"ל מד"ס וה"ה למעשרות בשעתן נוהגין בחו"ל מד"ס) ועיין בזה. נשתרבב גם בקידושין פ"א ה"ט אבל אינו שייך שם כבדרך הירושלמי אבל התוספות

ועם פירוש זה אינו מחוור דהא קשיא מאי מטעמא ה' תנור שהסיקו בקליפי ערלה ואפה בו את הפת תידלק הפת נתערבה באחרים תעלה באחד ומאתים [illegible] להן יותר מחוור פי' [illegible] שר' בא בר ממל מחייב הנייה ערלה כשנתערבו תבשיל [illegible] של היתר בקדירה [illegible] קדירה של ערלה [illegible] קדירות של היתר.

שי׳

ערלה

קידושין ל״ז ב׳ ד״ה כל ומפרשי הירושלמי בהדיא דר׳ יונה שואל על הא דתנן בקידושין שם כל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ חוץ מן הערלה והכלאים ר׳ אליעזר אומר אף החדש דמה לא הוסיף ר״א אף החלה אבל אין זה מחוור ד״ל דמשנה דקידושין אתיא כר״ש דבבלי שם ס״ח א׳ דסבר דערלה וכלאים וחדש כולם נוהגים בחו״ל מדבר תורה משא״כ בחלה דאף ר״ל סבר דרבנן בחלה שאינה נוהגת בחו״ל מדבר תורה.

שם חד בר נש זרע חקלייה שעורין ולפת עבר חנן גבותה ועקרין כו׳. — צ״ל: עבר חנן מגופתייה (וכן בשבת פ״ה ה״ב חנן מגופתייה אמר ומוי שמואל ועי׳ בבלי קידושין ל״ט א׳ כאן מעשה בו דר׳ חנן שמעתה ומוכח דר׳ חנן סתם דבבלי הוא חנן מגופתייה דירושלמי) ועקרין כו׳ ורגשיה (פי׳ לחנן מגופתייה והודעו אין עושין עם ישראל בכלאים (בתוספתא כלאים פ״ב ובבלי ע״ז ס״ד ב׳ המוסח אין עושין עם הגוי בכלאים) כו׳ מאמר בעבירה אין עושין עם הגוי כו׳ בכך כלאים אחוז (פי׳ ונטיות לשמואל) כו׳ ר׳ יוחנן פונו מוגנים כו׳ בכלאי הכרם (פי׳ עושין עם הגוי בעירובות המוגלגלות) הא בכלאי זרעים אסור.

ביכורים

פ״א ה״א (ס״ג ג׳) חוליה דס׳ יונה מן הבצה היה חופר בורו כו׳ ועלום לה לשעה הן. — פי׳ שהמטע אילן בתוך שלו סמוך לשבר חבירו מבוא ורוכה והענף שבשרשו אלו זה מתפשטין לתוך שבה חבירו אין זה מעכב ובבגרות בבכ״ב פ״ב ה״ב אין שרשין לעניין ביכורים כלום (ועי׳ ערלה פ״א ה״א) שמכל מקום שרשין הן בשדה חבירו אין זה אלא לשעה דבשחבורו יחפור בורו הנ״ל קוצץ את השרשין וירדי.

שם ה״ב (ס״ג ד׳) רשב״ג בעי מהו שוביות ממנה לולב כו׳. — עי׳ בבלי ע״ז מ״ג א׳.

שם ה״ג אין מביאין לא מן הציפורנין ולא מן הבישנין כו׳. — מזה משמע שהן פירות רעות ובדעות הכמבים בפ״ת פואה רפ״ג ועי׳ בר״ש שם כתב דוש מפרשים שהן גרועין.

שם ותני תמן תמנים סכות מעגבות. — צ״ל: תמנים סורות מרובבות (כמו שהעתיק הרא״ש בפ״ב ה״ו [illegible])

[illegible]

שם מנה לו אמה בן אמה דבי שמר מהון דבי בר עשתור כו׳. — צ״ל: ר׳ יונה [illegible] שמעון חסיבה אמרון דבו בר עשתור כו׳ אר יוסי (ויאמר בנימן בר עשתור ואמי ר׳ חייה בר בא בגוי שבוא בעבודה כו׳ כולם הא מתכוון לא לאברהם יצחק ויעקב כולם נשבע הקב״ה לא לזכרים כו׳ היית אב לארם מכן ואילך כו׳ (כן העתיק [illegible] סיאן של״ה).

שם ה״ה אל ר׳ בידי לא כן אלפון רבי הלכה כר׳ יוסי. — למטה מוכח דר׳ בובי זה כהן היה אבל אין ר׳ ביבי דירושלמי ר׳ ביבי בר אביי דבבלי (כבערת רוא״ב כאן) שהיה מבורת עלי (בבלי רה״ש י״ח א׳) שר׳ ביבי דירושלמי הוא מוגדב בזמן לר׳ ביבי בר אביי ומבונה גם בבבלי ר׳ ביבי סתם (ע׳ בבלי שבועות א׳ ופ׳ ב׳) וזה היה בזמן ר׳ יוחנן ור׳ אמי ור׳ אסי ור׳ נחמן אבל ר׳ ביבי בר אביי לא היה בזמן ולא בזמן ר׳ יוחנן והוא בזוית בבבלי נדה כה ב׳ שהיה לפני ר׳ יוחנן הוא טו׳ ובו ר׳ ביבי סתם וכה פרושים ר׳ צמח בר בשוי מורה בשון בא ס״ב א׳ וכה בתמורת הביות לישבה גוית שבורת שעד ששו.

ר׳ יודה מטו בה בשם ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן. — צ״ל: ר׳ יודה מטו בה בשם רב, ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן (וכה

~~על ערלה [illegible] [illegible] של היותר [illegible] [illegible] אבל [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~

~~[illegible] של [illegible]~~

ביכורים פ"ב ה"ב (ונדפסו פ"ב ה"ח).

שם ה"ח (ס"ד ע"ב) כל דבר שבמינו בא קרב על המזבח אסור אין בכלל אלא פרכילי ענבים כו'. – פי': כל שבמינו בא קרב על המזבח אסור ותנינן עלה (עי' תוספתא תמורה פ"ד) פרכילי ענבים ועטרות של שבלין (פי' ענבים ושבלין עצמן אינן קריבין על המזבח והוי כשנשרתן ועשה מהן יין וסלתות הרי הן מותרין על המזבח לדעת הלל בדעתם דבבלי תמורה ל' ב' אלא שהביאה אותן ביכורים

שם ה"ט חלות שיגרונייה דביטין מנהן כו' בגמרא גינוסר מינהן. – וכן אמרו בב"ר פצ"ח סימן כ"ב [illegible] התחום בית שאן ושמה כנרת ובבבלי עירובין י"ט א' גן עדן אמר ריש לקיש אם בארץ היא בית שאן פתחה.

שם ה"י בחבירו בתוך אבות היה מתנייתא ר' הילא ר' זעירא בשם ר' יוחנן בבעלי אריסות וחכירות היא מתנייתא – (פי' בבעל השדה שמסר שדהו לאריס וחוכר ובזה סבר ר' יהודה שבעל השדה קורא) אבל בבאו אחר מ"ד בבעלי אריסות וחכירות היא מתנייתא הא אריס וחוכר לא (פי' שאריס וחוכר עצמן אינן מביאין) באריס שדה כו' וחכור לעולם מביא (פי' האריס והחוכר מביא שהוא עצמו כבעל השדה דמי מאחר שאין בעל השדה יכול להעבירו ולפ"ז אין מחלוקת לענין הדין בין ר' הילא ור' זעירא) אתיא ר' בא כו' ובחכור לעולם אינו מביא (פי' ואתיא כר' זעירא).

פ"ג (ס"ד ע"ג) בעון מיתה אתא חדי כו'. – פי': אתא וחדי בההיא דתני ר' חנינא בן אנטיגנס אומר [illegible] את החליל זה שחלל את השבת מפני ההיכרות וכי מה מודיעני שהוא בהיכרות אלא [illegible] המות לוים אחד כו'.

חולפיי בר בריה דר' אבהו אמר שמעית קלה דרבי דרש. – פי': שמעית קלה דסבי (פי' זקני דהיינו ר' אבהו) דרש (וכה במדרש שוחר טוב [illegible] וראיתי דילקוט תהלים רמז תשל"ח בשם שוחר טוב בענין זה ר' חלפתא בשם ר' אבהו והוא נכון כי ר' חלפתא הוא עצמו חולפיי ור' אבהו הוא זקינו אבל במדרש שוחר טוב שלפנינו הנוסח: ר' חלפתא בשם ר' אבוהו. והוא ט"ס, וכן זה שלום [illegible] דדו חג פ"ו שבלע דרבי, זה הוא ר' יהודה נשיאה).

שם ר' אבהו בשם ר' יוחנן לא בערתי ממנו מבעיר את התבואה בטומאה כו'. – פי': מבעיר את התבואה בטומאה ר' זעירא בשם ר' לעזר מניין לביכורים שנטמאו שאין מדליקין בהן ת"ל לא בערתי ממנו בטמא ראוי לבערתו ואינו מבער הכין (פי' דאם הכתוב בא לאסור מעש"ש שנטמא להדליקו אין בזה צורך דהא מעש"ש שנטמא ראוי הוא לבערתו ולכונס בעד המעשר פירות טהורין ופשוטו שאין מעש"ש ראוי להדליקו בטומאה) לא אתי בלא אלא בלוקח מעש"ש שנטמא וכר' יהודה (פי' דהוא ליה במעש"ש פ"ג מ"ה שאין לו פדיון) אבל ביכורים שנטמאו.

בבעלה יוגע לא אוכל כו'. – פי': בבעלה יוגע ובוגעין תבואה לא הוא רוצה לאכול לא הוא רוצה (פי' שהרי אין הפרש בתבואה בין אבילה לנגיעה, ומעשר השני ביחד עם התבואה משמע שוה לתבואה) אלא משום נפילת סרך (פי' שחכמים גזרו שלא יוגע במעשר בלא נפילה סרך תבואה) וכי יש חולין משום נפילת סרך (פי' [illegible] שם שעם מי דמעשר לחולין והרי לכ"ע מותר יוגע בידים [illegible]) אלא בחולין שנעשו כו'.

שם ולקח הכהן הטנא מידך עד בדון מעשר כו' העליון [illegible] – פי': ולקח הכהן הטנא מידך: ופטרו ודוי דכתיב (דברים כ"ו י"ג) ואמרת לפני כו' (ומה שהרמב"ם מותב ונכלל בטעות [illegible]).

(ס"ה א') מובא ר"ש בתוספתא השולה שהעלה ותמק מחה שהיא טעונה מחיצה הטעונה הניה כו'. – פי': שהוא טעונה מחיצה הטעונה בהונה (פי' שאסורה לזרים) ורבנן אמרין כולהון טעונות מחיצה הטעונות בהונה ר' יוחנן כו' אבל סתם מעשר ראשון וספיחי (ומעשר שני שבירושלים מותר וליתא בתבואות פ"ט מ"ד) כו'.

שם ר' זעירא רבנן דתמן סברין ורבנן דהכא אמרין כו'. – פי': א"ר זעירא רבנן דתמן סברין כן (פי' כמו שאמר ר' הילא) ורבנן דהכא כו'.

שם ה"ג (ס"ה ג') ר' יונה בר אחא בשם ר' לעזר דלא ייחמי סוטתו דסבין כו'. – פי': דלא ייחמי סוטתו דיתבין ועבר נואהן כו' עבד ושב לו נשיא משהוא רואהו כו'.

שם הלא ר' יונה בר אידי הוון יתבין עבר שמואל בר בא. – פי': עבר שמואל בר בא (וכה דבבלי

קידושין לג ב' ועי' תוס' בהערות לירושלמי ברכות פ"ב ה"ג).

שם וחדא שאין התורה עומדת מפני בנה. — פי' שבזה שעוסק בתורה נחשב כתורה עצמה וחכם העובר שאינו עוסק בתורה הוא כבן התורה ומסתבר אין העוסק בתורה רשאי להפסיק ולעמוד בפני זקן העובר ור' הילא ור' יעקב עוסקין בתורה היו והוא שאמר ר' זעירא. ר' אחא מפסיק וקאים ~~דהוה~~ שהחמיר על עצמו ועשה לפנים משורת הדין ובפירוש זה אזלא בבבלי קידושין לג ב'.

שם והוה יתיב ליה על אתר חד בגין מחמוניה ומניח ליה מן ומנו כו'. — פי' שר' ינאי ישב לו על מקומו ולא ומחכה עד שיעבור ולהודיע ולא יעמוד בפניו. ואמרו תלמידיו של ר' ינאי לר' ינאי הרי אין עומדין בפני זקן מכאן כשיראה אותו אלא כשהוא סמוך לו בתוך ארבע אמות (ובפירוש הנ"ל וכן ראה פירשו הפני

שם (סה ב') וכיון מעשו אבותיו של זה. — עי' ברכות פ"ב ה"ג שכתבתי דשמעון בר בא הוא אחיו של שמואל חבירו של רב ואבא בר אבא אביהם היה מגומלי חסדים ואמון של יתומים היה חביב אצלו ויתר משלו כדאיתא בבבלי ברכות יח ב' ואמרתו הי"ה שלא לשמוע דיבורו אף משום רוח אמון כדאיתא במדרש שמואל רבתי פרשה י"ג וכל זה ממעשי אבותיהם אביהן.

שם אבהו ריגלותיה אותנו שמעון דמשפרה לה אותגנו. — פי' אבהו הקטן שדומה לשובלים צנומות ונטעות (כמו בפאה סופ"ב "הרגליות" ועי' ערוך ערך רגל ג') נסמך בתוספ' "רבי" ושמעון הגדול שדומה לשובלים מלאות וגדולות כאלה שגדלין באזור העגלה עפריא (עי' מנחות פ"ג ב' וה"ה א' ושיח ברכיים) לא נסמך ברבו.

שם ה"ד מגישן על קרן דרומית מערבית ומניחה בדרומה של קרן. — צ"ל: הא כיצד מגישה על קרן דרומית מערבית ר' אלעזר אומר יכול יגישנה בדרומה של קרן או במערבה אמרת לאו שני כתובים אחד מקיים עצמו ומקיים את חבירו ואחד מקיים עצמו ומבטל את חבירו תופסים זה שמקיים עצמו ומקיים את חבירו ומניחים זה שמקיים עצמו ומבטל את חבירו כשאתה אומר לפני ה' במערב בטלת אל פני המזבח בדרום וכשאתה אומר אל פני המזבח בדרום קיימת לפני ה' במערב הא כיצד מגישה בדרומה של קרן (כן הוא בספרא פ' צו ובבלי זבחים סג ב' וברייתא זו שנויה לענין מנחות והביאוה כאן ללמוד ממנה לענין ביכורים בהנחה דכתיב [דברים כו ד] והניחו לפני מזבח יכול בדרום ת"ל [שם שם י"ד] והנחתו לפני ה' אלקיך אי לפני ה' אלקיך יכול במערב ת"ל לפני מזבח הא כיצד מניחן בקרן מערבית דרומית וכל זה לענין הנחה ולא לענין הגשה שאין ביכורין טעונין הגשה כדאיתא במנחות סא א').

שם ה"ה ר' יונה ור' זעירא חד אמר מחצר אנה וחרנה אמר כו'. — צ"ל: חד אמר מחצר אנה דאית אמר סלא (פי' שאחד היה מתרגם על טנא "אנא" והאחרים שתרגמו "סלא") וחרנה מחצר פטורין כו' מהו להביאן [illegible] של כסף הוו הוו דמתרגם אנה ר' פנחס מחצר פטורין בני תורי שאחד היה מתרגם כן על פרים בני בקר במדבר כ"ח י"א) דו אמר תורין בני תורי (וכ"ה בתרגום שלנו).

בא״ד (ב׳) ודכוותה ויציאות השבת ב׳ שהן ד׳ לחיוב והא תנא דאבות כו׳. — צ״ל: ודכוותה ויציאות השבת ב׳ שהן ד׳ לחוב ועוד מן הדא דתנן (ע׳ מדות רפ״ד) דלתות ההיכל שתים שהן ארבע ולא תנינן תמן (פי׳ ברפ״ב דשבועות) הדא אמרה לחיוב אתנינן מיתני ברם הכא (פי׳ בדלתות ההיכל) לא לחיוב ולא לפטור. נמצא שנים עשר פטורין (פי׳ כאן בשבת שנשנו פטורים ג״כ) אמ״ר חייה בר אבא לא אתינן מיתני אלא פטור שהוא חיוב (פי׳ דבר שהוא פטור בדיעבד ואסור לכתחילה שב״ה סימן היפוכא ע׳ סנהדרין סופ״ג) ההן פטור דתנינן הכא מתנ׳ א״ר יוסי כו׳ ויציאות השבת אין הכנסה בכלל (פי׳ בתמיה) המוציא מרשות לרשות אין המכניס בכלל (ג״כ בתמיה) ועוד מן הדא (כה דשבועות) דאמר ר׳ יוסה כו׳.

מה דאמר ר׳ יוחנן דלא כר׳ יוסי א״ר אילא זה סוף דבר כו׳. — חסר כאן וכצ״ל: הוי מה דאמר ר׳ יוחנן דלא כר׳ יוסי המוציא בגרוגרות בפתח זה ובגרוגרות בפתח זה בהעלם אחד ~~חייב שתים~~ א״ר אילא זה סוף דבר כו׳ ומפ׳ פתחין לפטור אחת דר׳ יוסי היא דר׳ יוסי מדמי רשויות להעלמות לפטור כמה [illegible] כו׳ שאם הוציא בגרוגרת וחזר והוציא בגרוגרת בפתח אחד בשתי העלמות שאין אינו חייב שתים וכן הוציא בגרוגרת בפתח זה ובגרוגרת בפתח זה בהעלם אחד חייב שתים א״ר יודן ר׳ יוסי מדמי העלמות לפתחות ברסום (פי׳ דלפ״ז י״ל דר׳ יוסי המוציא בגרוגרת בפתח זה ובגרוגרת בפתח זה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת).

דברא דבר עד שיטול או מניח להניח נטל ואפיל ונמלך להניח לא הוי חייב מה דאמר כו׳. — צ״ל: נטל לאפילו ונמלך להניח לא תני המוציא חצי גרוגרת כו׳ (ומה שבינתיים מותר ונכפל בטעות מלמעלה בעמוד זה).

(ב׳ ג׳ שורה ה׳) כהדא דתנן ואם לאו פטור. — צ״ל: כהדא תנא ואם לאו פטור (פי׳ בתמיה).

מני אמרו לו ר׳ יוסי מחלפה שיטתיה דר׳ יוסי כו׳. — צ״ל: מני אמרו לו ר׳ יוסי (פי׳ שר׳ יוסי הוא בכלל החכמים שחולקין על ר״מ) מחלפה שיטתיה דר׳ יוסי תמן לא עביד המוציא ~~כמניח~~ וכאן הוא עביד המזרק כמניח (פי׳ בהוציא חצי גרוגרת וחזר והוציא חצי גרוגרת והעבירה דרך עליה כמבואר למעלה) א״ר חיננא אמרו לו חכמים שנחלקו על בן עזאי (דברי ר׳ חיננא כתובים למטה בעמוד זה ושייכין כאן ודברי ר׳ יודן דהכא שייכין שם וכן המחבר דעניין) א״ר ינאי דלא חצי זיתים כו׳.

דגין מדמייתה לחלבין והוא עביד כן. — צ״ל: דגין מדמייתה לחלבין הוא אמר כן.

מן הדא המתכוין להוציא לפניו ובא לו לאחריו פטור לאחריו ובא לו כו׳. — צ״ל: המתכוין להוציא לפניו ובא לו לאחריו פטור הדא לאחריו ובא לו לאחריו חייב (כה בתוספתא פ״ו) ואפשר שלא נעשה בזה ובין הבורח כרמלית (פי׳ למטה סוף העמוד מבואר שאם אין בין הזדק והבורח ד׳ אמות נעשה אותו מקום כרמלית והזדק [illegible] מפתח ביתו ומשאו על אחוריו מיד כשיוצא לרה״ר ד׳ אמות כשעומד [illegible] כרמלית והרי הוציאו [illegible] דרך כרמלית ואמאי חייב) כו׳ וכא משאוי תבואה ר׳ חייה בר אבא (ע׳ מ״ש בפנים פ״ב ה״ח) דמר ר׳ מנא [illegible] הוציא הכא (פי׳ בתמיה) כו׳ ויידא אמרה דא ר׳ אחא ר׳ מיישא בשם ר׳ יוחנן המוציא אוכלים ונתנן על האסקופה (פי׳ וחזר והוציאם בין שהוציאם אחר פטור מפני שלא עשה מלאכתו בבת אחת כדתנן לעיל פ״א ואפי׳ שאם עשה מלאכתו בבת אחת חייב אע״פ שהעבירו דרך אסקופה כרמלית) כו׳ דלא אמרה מן גרמיה (פי׳ שלא הביא בעצמו כוויה בו אמוראי משנה) תני (ברייתא בבבלי ה׳ ב׳) המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב ובן עזאי פוטר ר׳ חונה בשם רב הכל מודין כו׳.

מתניתא מסייעא לדין ומתניתא מסייעא לדין מתניתא מסייעא לר׳ חונה כו׳. — צ״ל: מתניתא מסייעא לר׳ יהודה היה עומד ברה״ר כו׳ ואם הוציא פטור מתניתא מסייעא לר׳ חונה המוציא אוכלין כו׳ הא אם עשה מלאכתו בבת אחת חייב, כרבנן הא לבן עזאי אפי׳ עשה מלאכתו בבת אחת פטור מה עביד לה ר׳ יהודה (פי׳ דברייתא דמסייעא לר׳ יהודה לא קשיא לר׳ חונה דמוקים לה כבן עזאי אבל מתניתא דמסייעא לר׳ חונה [illegible] מוקים לה ר׳ יהודה לא כבן עזאי ולא כרבנן) א״ר יודן תיפתר שהיה (פי׳ האדם) עומד על האסקופה ומצעתו בפנים ומצעתו בחוץ ופשט ידו ונטלן והוציאן לחוץ והרי הוא חייב והא תנינן אומר כו׳ על דעתיה דר׳ יהודה דלא כבן עזאי ודלא כרבנן, ר׳ יוחנן בעי היה עומד כו׳.

ר׳ שמואל בשם ר׳ זעירא בחוטף כן הוא אם [illegible] חייב כו׳. — צ״ל: בחוטף כאן (פי׳ הא דתנן לקמה

אחר כו' היינו באופן שהטיל אותה באמצע דבכה טרם שהגיעה כנגד אותו מקום שבו תנוח לבסוף.
הו' אם קלט (פי' שקלטה מן האויר כנגד המקום שסופה לנוח שם) חייב אם אין נחה לאחר לנחה לתוך ידו ותהא
פשיטא לזה שהוא חייב (פי' ולמה נסתפק ר' יוחנן) תנן הוא צריך ואחר קיבל כו' אלו צריך דומין וקלט בשמאל
שמה אינו חייב מן הדין פוו (פי' שאמר ר' יוחנן למעלה דמי שמוטל על האסקופה ופשט ידו לפנים והכניס בגרוגרת
לחוץ ונתנו לתוך פיו ואפלו חייב).

שם ר' אחא בשם ר' אבא כמ"ד אסור להשתמש באויר עשרה (הוא ר' יהודה ע' עירובין פ"ז ה"ג) אית תניי תני
מותר (וכה בתוספתא עירובין פרק ו"ד).

שם הוון בעון מימר מ"ד מותר בשוע שבע רוחב ארבעה כו'. — צ"ל: הוון בעון מימר מ"ד מותר כמ"ד מותר להשתמש
באויר עשרה ומ"ד אסור כמ"ד אסור להשתמש באויר עשרה או"ו וסו' בר"ב בין צה כו'.

שם (ב' ד') אלא בשעה שהיה מרבע להן את הרוחות אמן קיימין. — צ"ל: אלא בשעה שהיה מכוון להן את
הרוחות (ע' עירובין פ"ה ה"ו).

שם ולא כן תני ר' נחמיה עגלה כמין כמוסטא היו (פי' שהעגלה היתה מקורה ומכוסה כולה ע' ערוך ערך [illegible]
אילו חוץ ברה"ר גבוה עשרה ורחב ארבעה שאז אינו אסור להשתמש כו' (פי' אפי' לחכמים [illegible]
והא עגלה מקורה כחור ברה"ר הוא ודינה כרה"י. אבל עדיין לא ידענו דעמוד ברה"ר גבוה י'
ורחב ד' שדינו כרה"י) תבוסות היו (פי' שהיו נוטלין מעליה את הקמור וכל העגלה היתה מגולה
והוי אז כעמוד ברה"ר).

שם אל חייב שאינה דומה לאותה סבר רבי כו'. — צ"ל: שאינה דומה לזו סבר רבי כו'.

שם אסטווה דתנינן וכן גשרין המפולשין מטלטלין תחתיהן בשבת. — פי' ואיסטווה היא גג מקורה
ונשען על עמודים פתוח לאויר בלא מחיצות וזהו שאמרו בתוספתא פ"ג ה"ח הכ' הבית מקורה
היה ותני כן אסטוו לפנים מסטיו (וכן פירש במוסף הערוך ערך אסטווה א' והוא שלא
כפירשו בבבלי דמכילתין ו' א' ובפסחים י"ג ב') וע' רכ"ב לג"ג ה"י.

שם (ג' א') מתניתין א'. אילו תני ר' חייה ולא תנינן אתן הוינן אמרין לא אלא חשובה כו'. — צ"ל: הוינן
אמרין לא אמרו אלא חשובה כו'.

שם ולא לבורסקי אותה חמי בדולין מאי שפיחו רע כו'. — צ"ל: ולא לבורסקי אינו היה התחלת בורסקי
משורתיו במלאכתו אותה חמי בדולין כו'.

שם (ג' ב') מתניתין ב'. הא שאר כל אדם וצבעין בבק מחלפה שטותיה כו'. — צ"ל: הא שאר כל אדם
וצבעין בבק פטורין מחלפה שטותיה כו'.

שם מתניתין ג' אמר שמעון בן חלפתא ולא מחלוק שמעון וחלוק יש לו כו'. — צ"ל: ולא מאלים שמעון
ואלים יש להן גידים ועצמות (וכה בבבלי ע"ה ב' ואין לגרוס כאן ..חלזון [illegible] דדברי הירושלמי לא
היתה במדבר צידת חלזון ובאמת תפלה כי לשיטת הירושלמי [illegible] צריכים תכלת וארגמן
ותולעת שני מוכנים ולא צדו אותו במדבר כבמובא לקמן פ"ג ה"ב ב' ו"ד ע"ג דשם שאלו מה
צביעה היתה במשכן והשיבו שהיו משפבטין דבהמה בעורות אלים מאדמים וכ"כ בשורי קרבן
שם; ועי"ש ה"ו שלמ"ד דתנמש לא צדו אותו במדבר לא היה צידה במשכן; ועי"ש ה"ב למב"ז את)
הקטורה במשכן מתופרי יריעות או מאורגי וחושת או מאורגי המשכן ולא הזכירו את החלזון
בכל אלה. ואיתא בשמות רבה סוף ל"ג וכשבא משה אמר להם שיעשו המשכן יש מהם שהביא
מעצמו ויש מהן שלא הביא אלא ממה שהיה מונח בידו שכן הוא אומר כל איש אשר נמצא אתו
תכלת וארגמן וגו' ועי"ש בידי משה ונפה"מ אבל שיטת הבבלי עצ"ב ב' במשורה נאמרת מעיידי חלזון
והעיון רשום דאינה מצאו את החלזון במדבר כבו לצדו וכבר נשאל על זה הרדב"ז בשו"ת ח"ב סימן
תרפ"ה ומה שהשיב שם שהחלזון מצוי בים בחלקו של זבולון כבאורגת דבבלי מגילה ו' א' ואין בים
סוף להר סיני אלא דבר מועט והיו הולכין לים סוף וצדין אותו ועי"ש אין לו יסוד כל עיקר שמעולם
לא היה ים סוף בחלקו של זבולון והים סוף רחוק מחלקו של זבולון כרחוק צפון מדרום גם
כי צידת החלזון לא היה בים סוף רק בים הגדול כבמאמר דספרי ברכה פיסקא שנ"ד ובבלי

שבת (כו ע"א) "צידי חלזון מסולמא דצור עד חיפה", וידוע דצור וחיפה הם על שפת ים הגדול שהוא היה גבול חלק זבולון כמ"ש בכפתור ופרח פי"א והאריך בזה בדבור כדי לפרש פ"ח ושם נתקשה על מה שכתב הרמב"ם בפ"ב ה"ב מציצית דהחלזון מצוי בים המלח אבל נעלם מהרד"ל ז"ל שהרמב"ם מפרש לים הגדול "ים המלח" כדמוכח ממה שכתב הרמב"ם בהשלמות פירוש המשנה שלו, וראיתי בנ"ע שכתב לפי נוסח שלפנינו דבריו יש לה גידים ועצמות וחלזון אין לו גידים ועצמות. והוא הפך המורגש ומפורסם וכתב עוד בנ"ע דהצד חלזון והפוצעו אינו חייב אלא אחת משום צידה הנה תפס שיטת הבבלי עה"ח אך לא כן שיטת הירושלמי לקמן פ"ז ה"ב אלא שחייב אחת משום נטילת נשמה עי"ש). תני כל דבר שאין לו גידים כו'.

שם ר' יוסי בר' בון בשם רב צריך אחת לז' שנים כו'. — צ"ל: ריב"ב בשם רב אחת לז' שנים כו' נימה מתעביד אפרכס מתעביד שד (כן העתיק בספר חסידים הוצאת מקיצי נרדמים סימן תרעת) מאותה דרשה מתעביד עורב ובגמרא סמא (כן העתיק ר' חננאל בב"ק ט"ז ע"א ועי' בבלי דמכילתין ע"ב ב') תולעתה דסוסיא מתעבדא אורדעניא (פי' צפרדע) דעקרתה כו'.

שם עולה דר' ישמעאל בשם ר' לעזר אפי' כמה על דעתיה דר' לעזר כו'. — צ"ל: בשם ר' לעזר אפי' גבוה כמה על דעתיה דר' לעזר אפי' נעוץ כדברי אחר (כן העתיק הערוך ערך חב סימן ל"ב ור' לעזר זה הוא ר' אלעזר בן פדת האמורא שעולה דר' ישמעאל זו עולה מה שבבבלי רגיל לומר שם בירושלמי ובבלי ובתוס' שם נשתבש שזה לומר שהוא ר' אלעזר בן הורקנוס האיכין של ר' יהושע וכעין זה נשתבש בתוס' ב"מ סימן ג' שחשב דר' יוסי דירושלמי רפ"ק דב"מ הוא ר' יוסי התנא שנחלקו עמו ואינו אלא ר' יוסי האמורא חבירו של ר' יונה (ועי' מ"ש בחלה פ"ג ה"ו [illegible] ר' יוסי [illegible] וכעין זה בביאורי הגר"א אות סימן רס"ה אות ו' לא חשב על הא דאורה שבבלי שבת לה ע"ב אר' יוסי לא כוכבים גדולים כו' שהוא ר' יוסי התנא ואינו אלא האמורא ר' יוסי בר אבין כהגרסא שבירו' [illegible] ובבלי כמ"ש בדק"ס שם וכעין זה בירושלמי ריש ברכות אר' יוסי בר' בון [illegible] כוכבין [illegible]

שם אתא חדא רוחא ונטלתה נשרי ועבד בית כו'. — בערוך ערך נש סימן נ"ב הביא מעשה כזה בשינויים בשם מדרש תנחומא פרשת צו ספר, ונמצא בתנחומא החדש (הוצאת הר"ש בובער ז"ל) פ' בראשית אות כ"ג ונראה שלא הבין שם אותו מגוף המדרש רק הוספה [illegible] וראיה לזה שבתנחומא שם פ' נח אות ט"ו כתוב ג"כ מעשה זה באריכות וכפי הנמצא בכאן בירושלמי עי"ש.

שם מתניתין ד' כמ"ש שפנינו בהמת הלכה למשה מסיני מהו מתקן ראשי פרקים כו'. — יש להפך הגירסא וצ"ל: הלכה למשה מסיני תני (תוספתא פ"א ובבלי י"ג ע"ב) רשב"ג אומר התינוקות מתקינין להן ראשי (עי' היטב בבבלי שם) פרקיהן לאור הנר (פי' אפי' שלא בפני החזן) מהו מתקינין להן ראשי פרקיהן ספרין מהו כדון (פי' למה התינוקות מותרין לקרות לאור הנר אפי' שלא בפני החזן) אילין בעי' דיחפי בוציא ואילין כו' (פירוש שאין דעת כל התינוקות שוה דיש מהן שרוצין לכבות את הנר ויש שאינן רוצין ויש מהן שרוצין להטות הנר להרבות שמחה ויש שאינן רוצין ולפיכך אם רצה אחד מן התינוקות לכבות את הנר או להטותו לא יניחו לו האחרים ויזכירו לו דשבת הוא, ובאמת לר' נשיא ג"כ פירש באופן אחר שהתינוקות רוצין שתכבה הנר לכך לא יתנו כדי שתכבה ומפני זה מותרין לקרות לאור הנר אבל החזן רוצה שלא תכבה הנר לכך הוא אסור לקרות לאור הנר).

מתניתין ה' שנאמר כי מעט אשר היה לך לפני ויפרוץ כו' פרצו לרוב. — עי' מ"ש בפיאה פ"ג ה"ב.

שם (ג' א') ואם לאו תהא אבל שבעה יומין מן שתא. — נ"ל דז' ימים הם: פסח ב' ימים ראשון ושביעי, עצרת יום אחד, ר"ה שני ימים (מפני שבכל עושין ר"ה ב' ימים מפני הספק שאין היודעה מר"ח ידועה רק בהנך שמקדשין את החדש) סוכות ב' ימים, והטעם שצריך לטהר את עצמו ברגל כבגמרא דבבלי ר"ה ט"ז ע"ב אבל במאור ואחריו כל המפרשים דז' ימים אלו הן שבין ר"ה ליוה"כ ועל ר"ה לא הוצרך להזהיר שהכל ישן בביתן ואין זה מחוור דעשרה ימים [illegible] לומר וכעין שאמרו "עשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ".

שם ותנו' [illegible] ה"ל כ' [illegible] אלו הונה חסירה ומלמה יחות כו'. – ת"ל: אלו הונה מלוה וחסרה (פי'
שבאופן זה יפה המשבר אבל אין הדבר בן שלמה הדבר דומה) לחבירות מלוה [illegible] כו' ה"ל כ'
והפשע אלו הותב חסירה ומלמה יחות לחבירות שהוא מלוה שמן כו'.

שבתנו' י"ח דבר גזרו ובית דבר רבו ובית דבר נחלקו ואלו הן שגזרו כו' (פי' מספר התלמוד מונה מספר
לדברים האלו אבל אין זה מן הברייתא) ואל הלכות בעל פי (פי' שבעל הלכות מה שמותר לו לבעל פי
ללמוד ומה שאסור לו ובמפרש למטה שונה הלכות ואינו שונה אגדות כו' אבל דין בעל פה
בכלל, שאסור בתורה גזירה [illegible] היתה ומותסם לעצמו במגילה פ"ב ה"ו) ואל הלכות [illegible]
[illegible] שמונה דברים) תנן ותנינן כו' והטבול יום (פי' טבול יום דבדות [illegible] שהוא מדבריהם וב
[illegible] שמש ובבדותו בפסחים פ"ח ה"ז וזה דלא כשיטת דבלי בענין זה שאמרו סתי' [illegible]:
ובמעלין והכלים שנטמאו במשקין (פי' וכולן עשרה דברים ורש שמונה שמונה הן י"ח).

שם מאי שרבו שובעה [illegible] כו'. – ת"ל: מה שרבו שובעה [illegible] (פי' בדרך זה במשנה ואלו הן
[illegible] לא ישב אדם לפני הספר, ב) מפסיקין לק"ש, ג) לא יצא החייט, ד) לא יפלה את כליו, ה) לא יקרא לאור הנר
ו) התנן כותב כו', ז) לא יאכל הזב) ואלו [illegible] חופניות מי שהחשיך בדרך נותן כיסו לגוי, כל הפוסל
[illegible] הטמאה (ומה שבינתים [illegible] הלכה היא מן השבעה שבספרין שמנה בכסף
את גידולו תבואה (פי' והן כולן ה' דברים ועם השבעה שבספרין הן י"ח) אלו שרבו ואלו הן שנחלקו אלו
חושבת במתניתין (פי' אין שורין דיו, אין נותנין אונין, אין פורשין מצודות, אין מוכרין לגוי ואין נותנין
עורות) והשאר מה דתני כ"ש בן יוחי בו ביום גזרו על פיתן כו' ועל עדותן (פי' שאין מאמינין לעדות אשה
על בשהן מעידין לפי תמן ע' ירושלמי פ"ב ה"ד וכנר כתב בשם חכם אחד דבלי "ועל עדיהן" דהיינו שאסור
לשאת ולתת עמהן לפני ימי חגם ע' רש"ש ע"ז) ועל מתנותיהן (פי' שאם יתנו דורון לאחים וקיבה או בהמה
שיתנו לא יקבלו מהן אף להתנות לכלבים) כו' ועל בכוריהן (פי' שאם הביאו ביכורים מפירות שבדותהן
לא יקבל הכהן מהן) והנה כ"ש בן יוחי מונה בכאן י"ח דברים אלו שמונה חוזר [illegible] הן ענין
אחד נשארו ט"ז דברים ומהן יש ג' דברים שבכלל נחשבו בין י"ח דבר שגזרו עליהם [illegible] והן
פיתן ובניתן ובנותיהן ונשארו עוד י"ג דברים שרש"י גזרו גם עליהן החכמים נחלקו עליהן
ועמדו באמצעותן מפני שלא לא הסכימו עליהן וכתב רבי' [illegible] בשם [illegible] שגאל
הנזכרים בשם ירושלמי פ"א דשבת כו' תנא רשב"י אומר בו ביום גזרו על פיתן ועל שמנן כו
וחמותיהן ויש ירושלמי שאין שם חמותיהן ע"כ ובל זה אותו גם בהג' [illegible] הלכות
[illegible] לונד אלו בשם אותו בשם ספר הערוך" והוא ט"ס ובל הערוך" והנה לפנינו [illegible]
חסר "שמנן וחמותיהן" והראב"ן דף ס"ב הערוך כן "שמנן" וחסר "חמותיהן", ובמנהיג הלכות חלב
וחמאה של גוים סימן נ"ב כתב בשם ירושלמי [illegible] מודיעין דחושב י"ח דברים וחשיב חמאה בהדייהו
ובב' הרשב"א בתשובותיו ח"ג סימן [illegible] ולפנינו גם באין מודיעין אותם בנוסח זה וא"א יש רמז לנוסח
זה בחולופי מנהגים שבסוף [illegible] ויש בב' סימן י"ד בשם אומם דבני א"י אוסרין חמאה של גוים [illegible]
ג' דברים מפני חלב שחלבו גוי ומשום בישולי גוים ומשום חלב טמא ובני בבל מתירין חמאה של
גוים שאינו מקבל טומאה ע"כ וזה מובא גם במנהיג שם ובמרדכי ע"ז פ"ב ויש להגיה באנים
"בישולי גוים" שאין לו מובן "גיעולי גוים" ובני בבל לא חשו לגיעולי גוים בבחורה דבבלי ע"ז
ל"ט ב' "אי משום גיעולי גוים נותן טעם לפגם הוא ומותר" וגם משום חלב טמא לא חשו כמו
שאמרו שם לה ב' חלב טמא אינו עומד, והטעם שנגעו עוד משום חלב שחלבו גוי אינו
אלא משום חשש עירוב חלב טמא וכו' אין לבני בבל שום איסור לחמאה של גוים, והנה
לפי נוסח הנזכרים בירושלמי גם חמאותיהן צ"ל דיין וחומץ נמנין שניהן לאחד משום
דאיסור החומץ אינו אלא מפני שהיה בתחלתו יין).

פי' ועל שלשה דברים שורפין את התבואה נחשבו לשלשה ואלו דברים שרצו לשרוף [illegible] אלו שגזרו
[illegible] בזמן מרובה אחב"ב כשהיו [illegible] ובשלשה לא גזרו עליהן טרופה [illegible]
ח' ובבלי דשבועות ט"ו אבל כ"ט וזה גזרו עליהן לחלות ובכן תפסו לשון המשנה בטהרות פ"ד מ"ה
ואלו ד[illegible], וכל זה היה בהלכות גדולות [illegible] חולין 598 33 [illegible] והירושלמי [illegible] בזה.

שם כל האוכל שהוא נאכל חי כמות שהוא אין בו משום בישולי גוים ויוצאין בו משום עירובי תבשילין. - בעה"מ פ"ב דה' נשמטו המלות ,,ויוצאין בו משום עירובי תבשילין" ובנוסחאות אחרות שם ,,אין הפת יש בו משום בישולי גוים" פי' שאינו נאכל חי בעצמו אלא ע"י הפת אף שבשלו הגוי אסור. ועי' פ"מ שם.

שם כך אנו אומרים במקום שאין תבשילין ושמן מצויין כו'. - ע' שבועות פ"ח ה"ג מה שרשמנו בזה.

שם מה אנ"ק כ"ח כובה אוכל תשברנו מחרים כו'. - צ"ל: מה אנן קיימין רב טעמא דר"ח כובה אוכל תשברנו כו' שאם היה נשה עליך באוכל תשברנו, ואם לאו (פי' שאינו מסתפק באמנה של אוני אוכלין) [illegible] עליו כו'.

שם (ג' ד') אחרתו מאירתנו אני אומר אורס שרע היה השמן כו'. - וכאן חילוף הגירסא וצ"ל כמו שהוא דתבואות פ"ח ה"ה עיי"ש.

שם שהיו אוכלין עמו לפני המלך ונהרגין עליו. - פי' שרוב הזיתים היו גדולין בבית המלך והיו עושין מהן שמן ואין ושמן מצויין שם במקומות רבים והיו רבים מישראל אוכלין שם כדי לעשות שמן בעבור ושראל והיו בזיון לגוי סכנה ולכך התיר רבי שמן של גוים כדי שלא יהיו מוכרחין לעבוד לפני המלך לעסוק בעבודת השמן (דורות הראשונים ח"ב דף [illegible]).

שם שאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין. - כתב הרמב"ם בפירושו לעדיות שם דבעת דבחכמה ובמנין מנין שנים נאמר והבי אותו בירושלמי ע"פ ולפנינו בירושלמי לא מצאתו מפורש אם לא שנתכוין למגילה פ"ב ה"ב עיי"ש.

שם א"ר אבון יוסף צ' עממים ונגעו כ' והושע אגרית יוסף בוצוהן. - חסר דיבורים וכצ"ל: אוסף צ' עממים ובכותבה בשני מקומות כתיב בעופות טהורים לא תאכלו (ויקרא י"א י"ג) לא תאכלו (דברים י"ד י"ב) תנינו כו' [illegible] יוסף בוצוהן.

(בסופה ט"ו מלמטה) ר' כהנא בריה דר' חייה בר אבא. - צ"ל: ר' כהנא דשם ר' חייה בר אבא (ע' פ"ב ה"ח שר' כהנא היה תלמידו של ר' חייה בר אבא אבל לא מצאנו בשום מקום ר' כהנא בנו של ר"ח בר אבא) [illegible] (פי' [illegible]) [illegible] (ע' [illegible]).

(ה') אף ובן נראה כשלפיות בן דרוסאי אסרו דבר כו'. - צ"ל: כאכילות בן דרוסאי אסוף אסרו דבר בו.

שם ר' בגון אילין נרייאי דהוה מנפדין. - פי' ,,נרייאי" בני כפרים כמו אכרזון בקרייבון (יבמות פ"ט ה"ב ע' ערוך ערך נרע).

ר' מן מה דרב מערי מילת נמי כ' חייה. - פי' מערי [illegible] ובעין זה נמן פ"ב סוה"ג ר' חייה בר [illegible] מותיה נמי רב.

[illegible] שבכרכים הרי אלו אסורות. - פי' [illegible] שגרגרי ענבים הנשפכין מן [illegible] כשמתבשלו ודומין לצמוקין נקראים בלשון עמים ,,דמדמן".

ג' א"ר יוחנן בו דברי ר' יוסי ורע"ו בא להכריע כו'. - צ"ל: א"ר יוסי בר יהודה הין דברי ב"ה בא להכריע כו' (ע' בבלי נ"ח ב').

בשבת ובאבל ובחג הלכה כרשב"ג. - פי' שרשב"ג פ"א סוה"ה נחלק בעין מחלוקתן כאן [illegible] ושראל שהיו עושין עם הגוי בימי אידיהן, ובאבל היינו את דתנן במו"ק [illegible] פ"ה הא הפועלים שקיבלו מלאכה לעשות בתוך ביתו (פי' של אבל) אסור בתוך ביתם מותר. ר' שמעון בן יוחי (צ"ל: בן אלעזר כמבואר כאן וכן הגיה הגר"א בהגהותיו שם) אומר שבר אלם בין כך ובין כך אסור שבר הפועלים בביתו אסור בביתהם מותר [illegible] להכריע בין כך ובין כך אסור בעיר אחרת בין כך ובין כך מותר ע"כ וצה ג"כ כעין מחלוקתן כאן ודין שאלתן שוה.

ושבה"ג הלכות אבל כתוב בלשון הזה: ובכלל גדול ובאבל ולפני אידיהן הלכה כרשב"ג [illegible] סתם דבריו בחותם סגור ולא נודע על איזה הלכות נתכוון ואין לומר שנתכוון על אותן הלכות בירושלמי שהכי אחלוקתן לענין שבת הוא בירושלמי שבת פ"א ולא בפרק כלל גדול וצע"ג כו'

[illegible] בסיגנון הירושלמי [illegible] ולדין [illegible] ר' כהנא בריה [illegible] כו' אבל לפי [illegible] הסיגנון [illegible] שלא [illegible] אין שייך בו ,,סתם".

לא נמצא בפרק כלל גדול שום הלכה מרשב"א כ"ש בספר יד מלאכי, וגם כי מחלוקתו לענין שבת
אבל לא נמצא בהם כל עיקר.
וראיתי להרמב"ן בספר תורת האדם ענין אבילות הגרע שהעתיק מאו"ז כו' ב' וכן רשאין להפכו למטה והמחות
רשב"א אוסר באבלות כו' וכתב בהג' בכלל גדול ובאבל ולפני אוריין הלכה כרשב"א ובן סמך רבינו
ז"ל (הוא הרי"ף ז"ל כנודע) בהלכותיו ודבר זה מצאתי אותו בירושלמי ע"ב וכ"כ הרמב"ן במלחמותיו או"ן
שם ומובא בב"י יו"ד סימן ש"מ ורואין אנו שדעת רמב"ן הוא שבהג' נעשין לאותן ההלכות שבירושלמי.
וכבר נתבאר שאינו כן; וגם מה שחשב הרמב"ן שהירושלמי ובהג' רמזו באבל למחלוקת רשב"א וחכמ
באבלות הגרע הוא פלא בעיני שהרי לא מצינו מחלוקת של רשב"א וחכמים באבלות הגרע לא
בירושלמי ולא בהג' ואיך יעלה על הדעת שיכריעו הלכה בדבר שלא הזכירו אותו שום אדם, והרב
נון לפי שיטת רמב"ן לומר שנתכוונו על מחלוקת רשב"א וחכמים בדין קריעה דמו"ק כ"ב ב' דחכמים
אומרים שגם החוש ואחד חשיב ורשב"א אומר אשה קורעת את התחתון ומחזירתו לאחוריה וחוזרת
וקורעת את העליון, ומחלוקת זו אותה נמי בירושלמי מו"ק פ"ג ה"ח וכן בהג' הלכות אבל
(בסוף"ד שם פ"ג) גם בזה הלכה כרשב"א אפשר שלדעתו בכל הלכות אבל פסק בהג' כרשב"א
אבל כבר בררתי לעיל על מה נעשין הירושלמי בהלכה כרשב"א באבל ואין לפרש כלל בזה.

שם מתני' ד' (ד' ב') עד אימן ייבא כמה דאמר ר' יוחנן בשם ר' חנינא עד כדי הילוך ארבעה מיל כו'.
ז"ל: עד אימן (כפירוש פה"מ שאומרים אין נותנין. עדיות ולדבן אלה כדי שיעשו מבעוד
יום כמה שיעור כדי שיעשו) ייבא כמה דאמר ר' יוחנן בשם ר' ינאי עד כדי הילוך ארבעה
מיל (דברי ר' ינאי נאמרו על הא דתנן בחולין ק"כ א' שהולך בהן כדי עבודה וע"ש נ"ב
ב') וכן כאן. נתן כלין לגורס כו' אבל דר' מתניה הדבר דתימר כו'.

שם מתני' ה' ר' בון בר כהנא בשם רבנן [illegible] שנתבשל כל צרכו כו'. — ז"ל: ר' בון בר כהנא
בשם רבנן הדבר אמרה (פי' דאובה מהמשנה) תבשיל שנתבשל כו' ר' זעירא בעי בשר בלא
ובוצה מבטמן ורע לו (נחלק על ר' ישמעאל בר יוסי ור' חמא בר חנינא לעיל פ"ג ה"ד דסבר
בלום מבטמן) ויפה להן) כו' אתא ר' שמואל בשם ר' זעירא (ומצוי הוא בירושלמי פעמים
רבות שר' שמואל אמר בשם ר' זעירא) מאן שהחמו כל צרכן מותר לשהותן ע"ג כירה כו'

שם ר' תנחום בר חייא בשם ר"ש ברבי חמין שהחמו כל צרכן מותר כו'. — ז"ל: חמין שלא הוחמו כל צרכן
מותר להחזירן ע"ג כירה שאינה גרופה ר"ל דגרי לאסור איסור (פי' בדתנן דר"פ זה ותן עד שיגרוף
ואמרו ע"ז בירושלמי שם בנן מתניתא מקיימין פי' היינו שהייה) כו' בשם ר"ש בי רבי פסח שלא נצלה
כל צרכו כו'.

שם מתני' ג' תני חשובה ולאו את פסחיהן ואת אמר הכין כו'. — ז"ל: תני אין צולין [illegible]
ובוצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום ואת אמר הכין (כן נראה במשנה פ"ג ה"ב).

שם פסח מחזירו את שלם ואין את מחזירו מאותו כו'. — בתוספתא פסחים פ"ב וספרא דפיסחא
כ"ל משמע שדין זה הוא אף בחול, ואולי שעשו סייג בחול משום שבת.

שם מרנוב שאתה אומר לו שהוא מותר אף הכא אותו צולה אותו כל צורכו כו'. — פי' שורה לפסח מן
הוששה כבר. לבודקו אם נצלה יפה ואם נבלה שעדיין לא נצלה כל צורכו יש לחוש שיחזירו אף
בשבת ואם לא נצלה עדיין כמאכל בן דרוסאי ולכן שאסור להחזירו ולהפכו אסרו להחזירו מאותו
משום חשש זה אבל להחזירו שלם אין חוששין לכך שאם לא לבודקו אם נצלה כל צורכו אף
לדבריו להפכו לא יצוהו עד זמן מרובה כדי שידע דבודאי שנצלה יפה יפה מכל צדדין ובאופן
זה אף נאות להחזירו בתנור כדי שיהא חם הו"ל מותר להחזירו כשהוא שלם.

שם קורה ורובה דרוב הניסה. — ז"ל: קורה צרובה ברוב הניסה.

שם בית מתניתא אף בקמחין כל שהן. — ז"ל: בית מתניתא בפרומין אף בגבלון כל שהן.

פ"ב ה"ח (ד' ג') ר' חמא בשם ר' לוי דבימן. — פי' מבואר בלשון המקרא על שמן כגוונא בהרא"ש
פ"ב ה"ב.

---

*) עוד י"ל דביצה אינה אלא מחזירה לשונו ע"ש בברכות פ"ב ה"ה.

שם והא שיורא הרי זה הוצאה מחור ברוב הדלת (פי' שעשויות שאין צריכה להודא דוקא ברוב הדלת) אי"ר שני זה כן (פי' ודין נרה ושיורא כדין ד' מדופנות) כו'.

שם שבת שחלה להיות בחנוכה שאסור לראות כו'. — צ"ל: שבת שחל להיות בחנוכה אין מדליקין בפתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת והרי אסור לראות מטעם זה אור החנוכה הרי אינן שבת ומוציאתם הפתילה כו'. ~~[illegible]~~

שם ר' אחא בשם ר' חסדא צריך לומר שמותר להביט כו'. — פי' מדתנן במשנה ב' אין מדליקין שמן שריפה ביו"ט משמע דבערב יו"ט מותר להדליק [illegible] שדולק ביו"ט.

שם והא תנינן אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט כו'. — צ"ל: והא תנינן (במשנה ה') ולא בשמן שריפה (פי' והיינו בערב שבת והוא אסור) מפני שאין שחל להיות ביו"ט (פי' ולכך אסרו אף בע"ש שחל בחול) מעתה כו' בשופטים ר' ישמעאל (פי' בשמן שריפה אין חולק שאסור לשורפו בחולה כשופטים ר' ישמעאל בחולה שעבר זמנה).

שם ויש כאן צו כל מחויבי טבילות טובלין כו'. — צ"ל: ויש כאין צו כל מחויבי טבילות כו'.

שם ולא אמאי כבון מרבינן לשורפה. — פי' שאין מרבינן לסדול דמאן קודם שיעבור הזמן.

שם במה דתנינן תמן אף אחד ב"ד ובטל כו'. — ע' מ"ש בהערות לתרומות ספ"ג על סוגיא זו.

שם (ד' ד') אלו שמעון בר יוחאי בכתיב להלכות וכו' ונמוך שיעדרו כו'. — צ"ל אלו שמואל בר יצחק (כה דסוכה פ"ה ה"ג) וכן הרמב"ן בפירוש ל"ת כמאן) כתוב כו' שיעדו כו' (וכתב ע"ז דמנהיג הלכות שבת [illegible] ריבות סימן [illegible] זה ולמעטו. צמר גפן בה אלה ולמעטו כל היוצא מן העץ כו' הכא דאתנינן [illegible] צמר גפן אינו יוצא מן העץ אלא מן הגרעינין שבו שהן פרי עכ"ל ובזה נבון אבל הרמב"ם בשבת כ"ג ב' דה כל וכן ברא"ש רפ"ב שם כתבו בשם ר"ת דצמר גפן אינו על דבתי שעלים ופירש לזה הדבר אלונא ומתוך ע"כ הנה תגעא אין צמר גפן בה שאינו מוציא פירותיו אלא שנה אחת אבל עדיין לא תנינן אותו צמר גפן שמעיין הפירות בה שנה ושנה כאילנא אין זה מתכוונו. בהגה"ה פ"ב ע"ש

שם כתיב כחמנה. ותמן תנינן כו'. — אותה דבון שנוי לקמן פ"ב ה"ג (דף י"ד ע"ג) ושם ליתא "כחמנה" וגם כו' לא נמצא עוד אלה צו בשום מקום בירושלמי, ולכן נראה שבמקום "כחמנה" [illegible] "מתניתין" שכן היה הסגנון בפרק זה ובפרק שלאחריו על כל הלכה והלכה כותב "מתניתא מתניתין" וכמו כן היה תמורה עכן דהיינו פירושים אבגד שניפלה כו'.

שם ר' סימון בשם ר"ש נוצרת עשאה מצוף טהורה כו'. — צ"ל: עשה בה מעשה (פי' בגון בתוספתא כדי השוואה ותהא ראויה לפתילה) טהורה שריה בשמן לא כמו שעשה בה מעשה (פי' ועדיין היא טמאה ואסור להדליקה) ר' עזירה כו' מילו שלש על שלש. לא סוף דבר טהורה (אותה דאמר נפשה היא) נמי אפילו דאמר טהורה היא ומדליקין בה וע"ז אמרו דלאו דוקא משום דטהורה היא מותר רע"ז להדליק בה אלא אפי' היתה טמאה היא מותר) אלא אפי' טמאה בגון רב דרב אמר (ביצה פ"ג ה"ב) מסיקין בכלים (פי' ביו"ט) ואין מסיקין בשברי כלים (פי' שנשברו ביו"ט כמאמר שם ומאחר שמותר להסיק בכלים מותר נמי להדליק במטלטלים שמקבלת טומאה אפי' ביו"ט שחל בע"ש.

שם מה נפיק מן בינייהון הכן צנועה דיולון כו'. — צ"ל: הכן צנועה (פי' נוד ע' ע"ז פ"ב סוה"ד) דקפריה (פי' שנקב פיו ומעלה ועשה בו נקב קטן ומטה ובעתו על פי הנר) אין תימר משום שלא הותחל בכל טיפה (פי' וכל טיפה וטיפה שנופלת במוגב. הנר ~~דומה בתחלת הדלקה~~) כו' הרי אינו שובת ומערה נשמעינה מן הדא אם חיברה היוצר מתחילה מותר מפני שהוא כלי אחד אין תימר משום שלא הותחל בכל טיפה וטיפה הרי לא הותחל בכל טיפה וטיפה אלא משום שמא ושכח ועירה שניה היא שבולה אחד (פי' ומאחר שבולה אחד כמו שהתחיל בכל טיפה וטיפה) אשכחת תני (תוספתא פ"ב וע' בבלי כ"ט ב') אם חיברה ביסוד ובגפסוס מותר (פי' והרי כמו זה הוא כלי אחד מתחילה נמי מותר ומוכח שעיקר הטעם משום שמא ושכח ויערה) ר' יהודה כדעתיה (פי' ר' יהודה שמתיר למלאות קערה בשמן וליתן ראש הפתילה בתוכה) דר' יהודה אמר (עדיות פ"ג מ"ו) משיקה טופח חיבור.

מה בין המציל ומה שבצר ואין המציל מה שבצורת רבן דניסרין כו'. — צ"ל: מה בין המציל מה שבצר מה בין המציל את הבהמה רבן דניסרין כו'.

שם נפרתא אמר אפי' אינו צריך לדם אפי' אינו צריך אלא מרעיתה פוגם כו'. — צ"ל: אפי' אינו

צריך לספר ר' יוחנן אמר והוא שיהא צריך לדם והוא שיהא צריך לספר (כן הוא בירושלמי פ' הי"א וכן הרמב"ן בחדושיו (ז' א') מתניתא פליגא על ר' יוחנן שהרי כו' שורף שהדליק את הגדיש בשבת חייב אף שלא לצורך? כו' אפי' שלא לצורך ותני כל המתחייב בנפשו פטור מן התשלומין א"ר חנניה בריה דר' הלל מאחר שהוא לצורך היה כו'.

שם א"ר יוסי אין וסבור כר' יוחנן דאמר הבערה לומדה על כל המלאכות כו'. — צ"ל: אין לא וסבור כר' יונתן דאמר הבערה לומדה על כל המלאכות שבתורה (כה דאמרינן פ' ויקהל וכן בירוש' שם בשם אבותיו דר' יונתן אמר הבערה לחלק יצאת אבל בבבלי ע' א' הנוסח ר' נתן) וסבור כר' לעזר דר' לעזר אמר הבערה לומדה על עצמה (פי' ללאו יצאת ובבבלי שם איתא שר' יוסי סבר כן) ואית ליה לר' לעזר שיהא חייב על כל אחת ואחת משבת תני בשם ר' לעזר אבות לחייב על כל אחת ואחת (כה לקמן פ"ב ה"א דף ט' ע"א וע' בבלי ע' א').

שם · וחותה גחלים ומתחמם כנגדן בשבת פטור כו' כאו"ד חייב שתים חייב דאמר ר' אבהו כו'. — צ"ל: חייב שתים חייב אף יודן תמן (פי' בחותה גחלים מתחמם הכירה שר' לעזר בר צדוק מחייב שתים) רוצה הוא שיבערו (פי' התחתונות) ורוצה הוא שיכבו (פי' העליונות שאומרו בנפח שצריך לזה ולזה לכך חייב שתים) ברם הכא אינו רוצה שיבערו ואינו רוצה שיכבו (פי' שאינו רוצה שיכבו העליונות שהרי בדעתו להתחמם בהן) ר' אבהו בשם ר' יוחנן אית תנן חייב שתים (פי' דגם בחותה גחלים מתחמם הכירה אינו חייב שתים ממש) אלא מלין אלין באילו חייב שתים (ע' בבלי יבמות ל"ג ב') הבעיר ובשל אית תניי תני כו'.

שם היידא היא ר' יודה אמר משום מבעיר ר' יוסי אמר משום מבשל. — פי' ר' יודה ור' יוסי דהכא הן האמוראים ר' יודן ור' יוסי תלמידיו של ר' זעירא ובזמנן של ר' חגיי ור' דת (ע' סוטה פ"ג ה"ג) וכן משמע בסוף הלכה זו ולאפוקי מהק"ע שחשב שהן ר' יהודה ור' יוסי התנאים ולכן היה לו הגירסא אחרת עי"ש (כ"כ בחדושי ספר המצוות להגה"ק ר' דוב מייזליש זצ"ל את שכ"ג).

שם אתיב בר נפרה לר' חייה בר בא עבודה שהכהן מותר בה זר מחייב עליה ואתיב לה והוא מתיב ליה. — צ"ל: זר מחייב עליה והוא מתיב ליה (למה שבעתיים מותר).

שם (ה' ב') כיון שהאשה מנשכשת עיסתה דמים. — צ"ל: כיון שהאשה משכשכת עיסתה דמים (וכעין זה בתענית פ"ג ה"א .. עומד בקרן העופל ומשכשך את רגליו בנחל, ובגירסא זו נראה גם בערוך ערך שך ג').

שם ולמה לא אמר עשרתן אלא כל מה דהוה תביל מן שוקה הוה אכיל. — פי' וזה שקונה מן השוק אסור באכילת עראי שהמקח קובע אפי' בדבר שלא נגמרה מלאכתו (מעשרות סו"פ שני) ולכך היה ר' שמואל בר"ו מפריש מיד בלקיחתו ואין לו צורך עוד לשאול מבני ביתו אבל מי שיש לו פירות שמביאין משדהו יש לחוש שמא הביאו בני ביתו פירות שדהו קודם שנגמרו למעשרות ומשום שספק טובל לכך צריך לשאול אם עשרו.

שם הינות מצות הנר שהיא שבות וחייבין עליה ברכה כו'. — צ"ל הינות מצות הנר שהוא מצוה (פי' שמצוה להדליק נר שבת) וחייבין עליה ברכה (פי' אם אוחר והדליק משחשכה) והאיך לחלוף תפילין שאינן אלא רשות (פי' לחולצן בלילה וכמ"ד בברכות פ"ב ה"ג דף ד' ע"ג שאם היו עליו התפילין מבעוד יום מותר להניחן עליו בלילה) ~~ואינן אלא~~ שבות (פי' שהנחת תפילין בשבת אינו אלא איסור דרבנן ואף שבברכות שם דריש לה מן הכתוב הא מסיק התם שאינו מחויב מן התורה וכן בבבלי סנהדרין ס"ח א' ומנחות דרך פלוגתא בזה שתפילין אין משום שבות).

פ"ג ה"א (ה' ג') עד אימן עולה אמר עד שליש (פי' דעד ג' אצבעות בעומק דינו כמן עליה ומג' אצבעות ולמטה דינו כלמטה דשיעור כירה אינה פחות מג' אצבעות בגובה כדתנן בכלים פ"ח מ"ב וע' חדושי ר"ב לז' א' שהעומק עד שלשה ולפ"ז פירש עד שלשה טפחים בעומק) א"ר מנא עד מקום שהוא עושה חריץ (פי' שכיון דרך העושין לחרוץ בתוך הכירה סמוך לפיה ולפי אומנו חריץ נקרא עליה).

ריך תיפוק וזהב תולדת כופין ורמו עליהון. — פי' שותן על רצפת הכירה אבנים דגובה שלש
מנה ועליהן יעמיד את הקדירה (וכופין כמו „אתפי כופי" בשביעית פ"ד ה"ט דף לה ע"ג וע'
רוך ערך כף ב').

מה דתנו בחורף צריך לחטט בידו. — צ"ל: צריך לחתות בידו (כן העתיק רמב"ן ברפ"ג מחדושיו).

הדין חמרה אפי' לא נטש כל צורכו ויידא חמרה דא לא שחל כו'. — צ"ל: הדא אמרה אפי' לא נטש כל
רכו אע"פ שאין הדא אמרה ולא שאל והיות עי"ש (פי' שאסור להפוך באפר בזמן משום מכבה) מלבה עליה נערת
פשתן (פי' שבזמן מועט היא נדלקת) פוחה ונתלבת כו' (דף ה' ע"ד) ור' חנניה חבריהון דרבנן לבון (פי'
שהעיד ר' חיי[illegible] פוחה ונתלבת אם [illegible] מתיר להשהות עליה לבתחילה) לשעבר (פי' אין שאינו מתיר
[illegible] והשהה עליה בדיעבד) עבר ר' אמי ואידכרון (פי' שנזכרו אלו ע' ערוך ערך
ר ב') חבריה דעון מחזיר עליה (פי' לשאול לר' אמי אם לכתחילה מתיר ר' חייה או בדיעבד) אל ר' חנניה
יהון דרבנן מן דהוה עובדא לשעבר הוה עובדא א"ל שאיל בר סוסרטא לבן צריכה לבא (פי' שאלו
עבדא שכבר [illegible] ולא היו צריכין לשאול מר' חייה אבל שאלו ממנו אם מותר להשהות לכתחילה) א"ר
כו' אין נימר לשעבר אפי' בישל עליה בתחילה (פי' אפי' בישל [illegible] כל עיקר מותר כר"מ שפסק ר'
[illegible]ונעשה לזמן).

צוים מה הן ר' יוסי בשם ר' ישמעאל ב"ר יוסי אבא אלה לדורתו כו'. — צ"ל בצים מה הן ר' ירמיה ר'
בא בשם ר' ישמעאל בר יוסי כו' (כה בתבואות פ"ב ה"ג).

ר' שמואל בר נתן בשם ר' חמא בר חנינה אני ואבא עולנן כו'. — בבבלי (לח א') הגירסא אני ורבו"
בר רמה ע"ג בסה"ד ערך ר' חמא בר חנינה ובלי ספק שט"ס בבבלי ויש להגיה שם „אני" ואבא"
נוסח הירושלמי (וע' ירושלמי קידושין פ"ג ה"ד דף סד ע"ב)

ר אנא והוא אמר פ' יוסי רבי. — פי' ר' יוסי היה רבו של ר' מנא, ע' מש"ש בעירובין פ"ב ה"א.

המוצא בשבת שוגג וקיים כו'. — ע' מש"ש בתבואות פ"ב ה"ג.

ר ירמיה בי ר"ש אפי' מכורה שהבלה מאוא כו'. — צ"ל: א"ר ירמיה בשם ר' הושעיה אפי' מכורה כו'.
צריך לר' זעירא לא שמע מינה מותר (פי' צה שאמר ר' אמי שלא שמע כאן שאמר ר' ירמיה אם
מבין שלא שמע מר' הושעיה שאמר מותר) שמע מינה אסור (פי' או שלשמע ממנו בפירוש דאסור)
מפותח מותר ואם לאו (פי' שכבר העביר הפחם מאליו הז' גילה דעתו שאינו רוצה עוד להשתמש
ורה ושוב אסור להחזירו) אסור כו' העביר את ידו ממנו אסור (פי' אע"פ אם הוא מפותח).

בשבת אחר מהלך אחר הסינו (פי' שבוסח שהסינו) [illegible] נכורה ואם בגפת
ים [illegible] בתמוז) [illegible] טומאה את מהלך אחר גופו (פי' שאפילו [illegible] ואם הניפו כדי
[illegible] שיעורו [illegible] טומאה כבין כורה ואם הניפו כדי [illegible] בו שיעורו [illegible] טומאה כבין
[illegible] כלים פ"ה מ"ב [illegible] שיעורו [illegible] כתנור כו' [illegible] גופו).

א"ר יוחנן בר מריא בשלא העביר ידו ממנו אבל העביר אסור פגה שטמנה כו'. — צ"ל:
פגה שטמנה כו' (מה שבוחנים מוחב ונשתבר מאליו סוף ה"א וכן לשון בפסחים
ר ה"ד ע"ש).

ב') אורז לך מימר שביעית כר"ש דפתר לה שביעית כר"ש דר"ש מתיר כו'. — צ"ל אורז לך מימר
ביעית כר"ש ר"ש מתיר בספיחי שביעית כו' ומשום קדושת שביעית אע"פ הכא אינו חושש
משום שביעית אלא משום קדושת שביעית (וכעין זה בכלאים פ"ח ה"ט).

חמה דין תולדת חמה מותרת. — והא דתנן לא ופקעו הסודרין אע"פ שהיא תולדת
ר אינו אלא משום מראית העין דהרואה יאמר שהסודר [illegible] הוחם (שו"ת רש"ל סי' ס"ו).

דעתין דרבנן דתמן מעשה שעשו אנשי טבריה כו'. — צ"ל על דעתון דרבנן דתמן לא סלקת
עתה במעשה שעשו אנשי טבריה כו' (כן פירש רש"ש בחדושיו [illegible] ר' שאין הלכה כמנשי
יה וע"ש שהעתיק הנוסח להפך [illegible] ספק שט"ס הוא).

תני א' בראשונה היו [illegible]. — בתוספתא [illegible] ובבלי מ' א' הנוסח

הוו סותמין את הנקבים, וברשב"א שם הערתי „הוו סותמין את הַחַמִּין" ונראה שט"ס הוא.

שם ועל תוספתו עד ר' בה"ד, דר' אמי בטרים פה וטפס. — דאולך הערוך ערך טר ג' פירש דטרים ענינו בלשון יוונית מים חמים נובעין כחמי טבריה.

שם ר' אבהו חורכנו מצלפין ונפל עליו והוה אמר ר' לוונטי כו'. — צ"ל: ר' אבהו הוון חורכנן מצלפין ונפל עליו והנה לא אמר (פי' שאחרים היו מצלפין עצמן דאותב כתב דרש בן אנטוה ואמיליון נפל ג"כ על ר' אבהו ור' אבהו לא אמר להן שישמרו את עצמן מלצלף עליו דמאחר שאין כוונתן לצלף על אחר אלא על עצמן אף אם ונפל הצילוף על אחרים מותר) ר' לוונטי כו'.

שם אבטס שהוא ללוי סרוקה מותר לשתות כו'. — צ"ל: אבטס שהוא ללוי דבר טוסי (כמו שהגיה בדפוס קראטשין) מותר לשתות כו' הא אין הוא ומכור הוא לה' כלום (ענין מכור כמו בודמאות פ"ב סוף ה' דף י"ע הוא הבירה עד שעברו עליה שלשים יום והוא לשון נקיה).

שם אלונטית שותין אותו בשבת הא אם אינו גורף כו'. — בבבלי מ"ה ע"ב תנ"ה אלונטית כתבו בשם הרב פורת באשמ"ע בירושלמי לפרש דאף האלונטית מותר למזוג מים חמין ביין ואנטיכו אסור ע"ש אבל לפנינו בירושלמי אין שום משמעות לפרש כן, ומ"מ דברי הרב פורת בפירושו נכונים שכן מצאנו בהקדמות פירוש ספר יצירה לר' שבתי דונולו הרופא שכתב קומקום של נחשת של השרים שנקרא בלשון יון אלונטר והוא הכלי שמרתיחין בו משרתי השרים את המים החמים להשקות את אדוניהם עם היין מסוך ומזוג ומהלל בחמים ע"כ ומצה מבואר דעיקר האלונטר הכלי היה עשוי ועומד למזוג אתו מים חמין ביין וע' במוסף הערוך ערך אליר ועוד מצינו במעשרות פ"ד מ"ג שותין על הגת בין על הוומין כו' והרי ענין „שותין" שם ג"כ על המזיגה וע"ע ע"ז פ"ב ה"ג.

שם מתני' ג' (ו' ב') א"ר יוחנן אין לך דבר שהוא בעינו ואינו בהיכנו אלא דבר אחד בלבד. — פי' ר' יוחנן קאי אר"ש דאמר (במשנה ו') כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת ולפ"ז לר"ש מוקצה בדבר שהוא בעינו חוץ מן הנר הדולק בשבת אבל דבר שאינו בעינו כמו שברי כלים שאינן עושין מעין מלאכה (ע' פ"ג אות) אף ר"ש מודה שאינם בהיכנן.

שם התיב ר' חיננה הרי אוכלין שנתפזרו כו'. — צ"ל: התיב ר' חיננה הרי פירות שנשרו בעינן הן ואינם בהיכנן כו' הכא בכלים (פי' דבכללו של ר' יוחנן אין לך דבר כו' אינו אלא בכלים ולא באוכלין) כו' הרי מוקצה שיבש ולא ידע בו (כה"ג פירש ביצה) הרי כו' ואה דאוקמר תמן באוכלין התיב ר' חייה בר אבא (פי' ג"כ על כללו של ר' יוחנן) והא תנינן כופין סל לפני האפרוחין שיעלו וירדו ותני עלה (ע' תוספתא פט"ז ובבלי מ"ג ע"א) עלו מאליהן אסור לטלטלו אמרין הדא דר"מ דרבנן כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר שהדליקו בו בשבת דר"מ ר' יהודה אומר נר חדש כו' (פי' והרי ר"מ סבר דנר שהדליקו בו בשבת אסור כל היום אפי' אחר שכבה והנ"ל באפרוחין שעלו מאליהן אסור לטלטלו אפי' לאחר שירדו שכבר שיטת הירושלמי למטה ודלא כשיטת הבבלי מ"ג ע"א) כל המיוחד לאיסור אסור (פי' כגון נר שמיוחד ועומד להדלקה וגם הדליקו בו אסור לטלטלו בשבת אף לאחר שכבה אבל דבר שאינו מיוחד לאיסור אלא שנתייחד לשעה לאיסור אינו אסור לטלטלו אלא בזמן שהאיסור עליו אבל לא אחר שניטל ממנו האיסור) וחרנה אמר כל שייחדו לאיסור אסור (פי' אפי' כשאחד ייחדו לשעה לאיסור אסור לטלטלו אפי' לאחר שניטל האיסור) כו' מ"ד מיוחד הוא ייחדו לו ומ"ד ייחדו כ"ש מיוחד מתניתא פליגא על מ"ד כל שייחדו לאיסור אסור דתנינן תמן אוכלי כו' פותחין לה דלת הוא בשובת (פי' ולא היה כאן ייחוד אלא לשעה) כו' אית לך מימר הכא דלת הוא בשובת (פי' דע"כ ר"ש היא דאילו דמוקצה דר"מ ור' יהודה ודאי אסור לטלטלה בעוד שיש בתיבה מעות) מתניתא פליגא על מ"ד כל שייחדו לאיסור אסור דתנינן הדבן כו' מתניתא פליגא על מ"ד (דף ו' ע"ג) כל המיוחד לאיסור אסור דתנינן כופין כו' מאליהן אסור לטלטלו (פי' ומשמע אפי' אחר שירדו) א"ר בון בר חייא רז ונמצא במאוס (פי' שהסל נעשה כדמות הרעבולים בין בפנים ובין בחוץ מפני שהסל נעשה הוא) בו וסתה ותרנגולת מאוסה הן (פי' שהרי סתה ותרנגולת אינן עולין והן קיים בפנים ואפשר להשתמש בהן).

שם אנו אין לנו אלא משנה כל הכלים מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת. פי' כר"ש וכן אותה [illegible] התפלין בשם ר' יוחנן אמורה ניטנה מותר לטלטלה פי' בשעה הדולקין בה או שהדליקו בה ובכנתה

שם משתחרר רב ור' יוחנן אולין דאמרין חדא כו'. — צ"ל: משתכחת אמר רב ושמואל אולין דאמרין חדא [illegible] יהושע בן לוי ור' יוחנן ורשב"ל אולין דשריין חדא (לא נמצא בגמ' ר' חלבו ור' אבהו והאחרים מפני [illegible] מתלמידי האמוראין כמו).

[illegible] חנינה מעשה הוה ויטלוהו בעמט כו'. — צ"ל: ר' לעזר בשם ר' חנינה (וכעין זה דבבלי (קנ"א ב' בשם ר' חנינה ואולי צ"ל מצינו עוד באמוראי אחר לר' לעזר בר חנינה).

שם [illegible] דו אמר נר ואנוס פמוט אונו אנוס תני נר שהוא מונח כו'. — [illegible] להחליף הגירסא ולהגיה [illegible] פמוט אונו אנוס תני נר שהוא מונח אחורי הדלת פותח ונועל בשבת. ולפ"ד [illegible] ותבוין. לא לכבות [illegible] להדליק כד ושאול פתחין לה בשובה ומגלין (כן הלשון כאן בפרק טומאת כ"ב כ"ג וכעין זה לתשלה הב"א מיל לנשיא וכן בתוס' פ"ח [illegible] והעוד הרבה) ואם דעכ"ד כן וכרכות ה' להוש אשר ועשנה עד וזונה תני נר שהוא מונח ע"ג טבלה מסלק כו' לאחריו משום מגבה שמעון בר בא (ע' נ"ל בדרבות פ"ב ה"ג) אמר נמי ר' יוסה בנבלה כו' אין כר"ש אפי' נר והוא מותר אולא כר' יודה כו' אם [illegible] עלו (פי' להשתמש בו אחר שכבה) מותר מה אנן קיימין כו' כן אנן קיימין כר' יודה דר' יודה אמר נר ואלוס [illegible] (פי' ואסור לטלטלו משום מוקצה מחמת מיאוס ואם אין הדעה עליו מותר) הוי מאן תנא אם דעתה עלו מותר ר' יהודה תני אבל כוס וקערה ועששית אע"פ שכבו אסור ליגע בהן (כעין זה הלשון כמ"ש בתוספתא) כו' אף הוא מכבה אותן ומשתמש בהן (פי' מפני שאלו עשויין אף לתשמיש אחר) אר' יונה בדמיתא הוינן סברין אומר מה פלוגין (פי' ר"ש ורבנן דר"ש מתיר לטלטל אף הנר אחר שכבה) באותו שכבר גררו המעבירים את הפתילה (פי' דאז"ל אפי' כבה הרי הנר בסיס לפתילה שהיא אסורה) אבל באוצנה (פי' שהפתילה מהודקת ודחוקה בתוך הנר לכן היא בטלה לגבי הנר וכעין זה בבבלי* (נ"ה ב' כיון דהדקינה שויה דופן) ואפי' תימא כו' בשוש דתוכבו שמן (פי' הנר בסיס לדבר האסור והמותר) דרבנן תמן נטלו אדם כו' ולא הוינן אמרין כלום אן מה דר' רומנוס הוציא כו' גבי גחלים שמפוזרות הן או בשוש דתוכבה שמן הדא אמרה אפי' אין בתוכו שמן (פי' מפני דר"ש ספק [illegible] בסיס לדבר האסור מותר) א"ר אבהו ייאמתני כו'.

*[illegible] כו'. — ע' בבלי נ"ב ב' בשם ר' ירמיה רבה להדך.

ר' חונא בשם רבי [illegible] שבשת אותו אמרה. — צ"ל: ר' הונא בשם דבית ר' ינאי לעינן שבטת כו' (נ"ה ב"ב פ"ג ה"ח).

ה"ח (ו' ד') וכר' לעזר בן עזריה דר' לעזר אמר כופה מטה על צובה ונוטל וכרבנן כו'. — צ"ל: מטה על צובה ונוטל שמא יטול ואינו יכול להחזיר, מותר (פי' מותר להטמין אף בדבר המוסיף הבל כשטמין בדבר שאין מטלטלין אותו דאין לחוש שמא יחזיר שהרי אסור להחזיר בו) וכרבנן דתמן דאינון אמרין אם נתגלה הגומא אסורה (פי' כן אמר ר' בא בשם ר' יהודה בסוף הפרק והם מבלי והרי סוברים דאם לא נתגלה הגומא מחזיר ואינן חוששין שמא יחזיר אף כשנתגלה הגומא) אם היתה יורה מחוברת (פי' אל הקרקע) מותר (פי' לכסות אותה ~~בדבר~~ בדבר המוסיף הבל מפני שאינו מוציא את היורה ממקומה).

חסרו טמינה מפני כירה חסרו כירה מפני טמינה חסרו כירה שהבלה כו'. — צ"ל: חסרו טמינה מפני כירה חסרו כירה שהבלה כו' (ומה שבינתיים מיותר).

הגפת מלמטן ותבן מיכן ומיכן אסור ומודה בה ר' ינאי כו'. — צ"ל: הגפת מלמטן ותבן מיכן ומיכן אסור [illegible] מלמטן הגפת מיכן ומיכן מותר ומודה בה ר' ינאי (פי' שאין ר' ינאי אוסר אלא להעמיד הקדירה על הגפת אבל מתיר הוא להעמיד הקדירה על התבן אע"פ שהגפת מקופה סביב וע' בבלי מ"ז ב') ר' בון בעי בלין מה הן כו'.

א"ר יוסי אין מה דתנינן תמן טומנין בו כו'. — צ"ל: אין מה דתני תמן טומנין בו כו'.

ר' יודה בר פזי בשם ר' ירמיה בר חנינה ה"ד בשלח רבבה כו'. — צ"ל: בשם ר' יוסי בר חנינה (כגירסת המעלה) כו' (וטעה בזה דפוס ד' [illegible] ר' יהודה בן פזי ואצל ר' ירמיה בר חנינה).

תנן זמין פ"ט (דט"ז ע"ב). כיון שהוא מפוצה לה בגופה היא.

שבת

שם ה״ב (ל״א) ר׳ יונה ור׳ יוסי סלקון לסדרה דבר עולא דהוה רובעה תמן. – פי׳ שם היה מקום לימוד לחכמים והאורחים כמו לגין רבה דרבי ריבעא בו מדרשא, ובר עולא היה חזן ושמש בבית הכנסת של הבבלים שבעיר צפורי ע׳ ברכות פ״ה ה״א שבצפורי היתה כנישתא דבבלאי והוא רבה מבואר שבר עולא היה חזן שם.

שם ר׳ יוסי ר׳ חנינה בשם ר׳ ישמעאל בי רבי ר׳ יונה כו׳. – צ״ל: בשם ר׳ ישמעאל בר״ר יוסי ר׳ יונה כו׳
שם מישוריה דרב במהלין עד שיפשור את כל המלין מישוריה כו׳. – צ״ל: עד שיפשור את כל ההולכין מישוריה דרב׳ אבא כו׳ אם אומר אף עד שיפשור את ההלכין אין מעשה גדול מזה (כן העתיק רמב״ן במלחמות פ״ב).
שם עד שבא ר׳ חנינה בן אנטיגנוס ודרשה בעירו עבירת הירדן כו׳. – צ״ל: עד שבא ר׳ חנינה בן עקביה ודרשה בעירו כו׳ ומן הדרשה לים התיכון הרי נדיריא דמשלון כו׳ ומנצתא דירשה ועוד דבפי׳ עוד דרש חרוזי שנעשה בין לשכובה בין למהלין צריכות ושור אתליה דר׳ בזל דר׳ חנה׳ בן עקבי׳ (כה בנוסח רבה פ״ג אות ל״ז וע׳ בבלי נ״א) דגם שם הנוסח ר׳ חנינא בן עקביא).

שם ר׳ לעזר בשם ר׳ יהושע משרת הוותי כו׳. – צ״ל ר׳ לעזר בשם ר׳ הושעיה משפטי הוותי כו׳ ואף ר׳ ירמיה בשם ר׳ הושעיה אמרי׳ מכירה כו׳ (דר׳ הושעיה הוא ותלמידו של ר׳ חייא על פרוזה טופ״ג ונה ורופ״ג סופו)*
וכה בבבלי נא ב׳
שם הונב שמואל בר אבא על הדבה (במיירא). – צ״ל הונא שמואל בר אבא (ע׳ מ״ש בברכות פ״ב ה״ג).
פה ה״ז (נ״ב) כמה דתימא לענין איסור וכן כל שאר הבהמה לענין היתר כו׳. – צ״ל: כמה דתימא לענין איסור (במשנה ג׳) וכן כל שאר הבהמה כן את אמר לענין היתר וכן כל שאר הבהמה (פי׳ שכולן יוצאין באפסר ובחטם וכיוצא בהן). והסוס בשיר והל כן תני כו׳ ונפתר בעשיין לתת בהן יד (פי׳ שיש נקב בשיר כדי לאחוז בו בידו וע׳ בבלי נ״ב ב׳).
שם מתני׳ ה״ו ואותו אמר ר׳ יהודה בן בתירה ומה טעמון דרבנן כו׳. – צ״ל: ואותו אמר ר׳ יהודה (פי׳ שיוצאין ועזות צרורות לחלב מפני שאין עושין קשר כזה אלא לרפוי ויש לחוש שמא יפול וישא בידו) ומה טעמא דר׳ יהודה בן בתירה ר׳ יוסי ר׳ בון בשם ר׳ יהודה כו׳.

שם מתני׳ ה״ו ר׳ לא יצא הגמל במטוטלת כהדא כופה דהיא משוה לגינתה. – פי׳ גינונה היינו המטוטלת שעל גבי הגמל (כפירוש פ״מ) וע׳ שם הק״ע שהיא גבוהה נקרא גינדא גדן ע׳ ערוך כ״ן ב׳ ובתרגום ירושלמי שם ..גביה״ ונראה דזה כפירוש של הירושלמי אבל עיקר ענין של גבות הוא בעל המטוטלת ע׳ ערוך גבה ד׳ וערך גדן ד׳ והביאו שם עוד נוסח אחר בתרגום ירושלמי ..גביע״ וכעין זה בב״ר ספ״ס ..לכשתצא תני משה לך גביעונים״) ומפני שהיא עושה את הגמל כשה לשבת עליו לכך נותנין עליו כופה של צמר שהיא עוגה באמצע במקום המטוטלת ומשני צדדי המטוטלת היא שוה לגובה המטוטלת ועושה את כל גב הגמל כאלו מושבה וכיפה זו היא כמו כופה של צמר הנזכר בראש פ״ג בחלון ל״ח א׳.

שם ומ״ד מידו מותר מפני שאיפשר (פי׳ כאן שאי אפשר והדבה כיוצא בו בירושלמי. וענין זה שבין כך ובין כך הוא נושא את החבל שם ואחוז בראש החבל נושא הוא את החבל שבין ידו להבהמה ומ״ד זה הוא עובר על שביתת בהמתו שגם היא נושאת את החבל שבינה ובין יד מנהיגה ומ״ד ואחוז ברובל סמוך להבהמה הוא נושא את החבל שחוץ לידו ואסור להוציא את החבל מידו) ומצוה בהמה אסור שהוא מצוה על שביתת בהמתו כמוהו שנאמר למען ינוח שורך וחמורך כמוך (כן הוא גם בביצה פ״ה ה״ב אלא שבפ׳ משפטים כ״ג י״ב ליתא למלת ..כמוך״ ורבות במ״ע הצפירה תרמ״ד גליון ה׳ שאלה זו נמצאה בנוסח תורת השומרונים).
שם מתני׳ ג׳ (נ״ג) ר׳ זעירה בעי קומי ר׳ יוסי לית הדא כו׳ אלא אין בבלייה דאמתה עליה. – פי׳ ר׳ יוסי זה דהכא הוא ר׳ יוסה (או ר׳ אסי דבבלי) שהוא היה רבו של ר׳ זעירא (כ״ש בחלה פ״ג ה״ו) ור׳ יוסה עלה מבבל לא״י (ברכות פ״ב ה״ח) ולפיכך קרא אותו ר׳ יוחנן בבלייה (חגיגה פ״ב ה״ו ע״ה) וזה היה בראשית בואו לא״י אבל אחר שנשתהה שם שנים הרבה ונסמך שם והיה מגדולי טבריה וחכמי א״י, היה חושב את עצמו מבני א״י וקרא לר׳ זעירא אמשו זה

*~~וכה בבבלי נא ב׳~~

מערוב בין לאו „דבלאמא".

כלב ולא בספק שלו אף לחכות בו אסור. — פי' „לחכות בו" כדי שיהיה יכול לצודו מלשון כל משליכי ביאור חכה.

אף אודי דחוטריה. — פי' שהיה מעיר חוטרה הסמוכה לנהרדעא (ע' פה"מ מתנוי' ג' דף ב' ע"א וזה נעלם מסה"ד ערך ר' אודי דחוטריה).

הא (צ' ד') בקדמייתא הוינן אמרין על ידי שהם מתעים את השיעור. — צ"ל: שהיו ממעטים את השיעור (פי' שהחוטין והרצועות נעשין על [illegible] ואסור להתיר בשבת).

ואפי' עשה להם ענבלין והן טהורין (פי' שזוג באנשים אינו עשוי להשמיע קול אלא לנוי והעשוי לנוי אינו מקבל טומאה) ולא כן כו' ובלבד שלא ישמיע את הקול (פי' שמוליך ומביא בשבת בנחת באופן שלא יקשש הענבל בזוג ולא ישמיע את הקול) וחרנה כו' (וכל זה תוספתא היא).

וחרנה אמר אם השמיע את הקול אסור כו'. — צ"ל: אם משמיע את הקול אסור (אם כשמוליך ומביא שלא בנחת ומשמיע את הקול אף אם רצה להוליך ולהביא בנחת ובאופן אסור) ואם לאו (פי' כגון שהזוג פקוק בפנים דמוכין באופן שאף אם יוליך ויביא בכל כוחו לא ישמיע את הקול) מותר (פי' והרי כשהזוג פקוק אינו עשוי להשמיע קול ומ"מ זוגי הבהמה מקבלין טומאה כמבואר בתוספתא כלים ב"מ פ"ה ומובא בבבלי דמנחות נ"ו ב' וה"ה בזוגי אדם אע"פ שאינן עשויין להשמיע את הקול אם יש להן ענבל מקבלין טומאה וע"ז בא הוא המשנה על הרישא „ואפי' אם עשה להם ענבלים והן טהורין" תמן אם אינן עשויין כו' ברם הכא אינן עשויין להשמיע קול דין בחול דין בשבת ומפני מה עושה להן ענבלין לנוי לא בטוטפות כו'.

(ח' א') הדא אמרה עשוי לנוי ולנוך הדא אמרה אחד האיש כו'. — צ"ל: הדא אמרה עשוי לנוי ולנוך אסור הדא אמרה כו' (כן העתיק בחדושי רמב"ן)

אין מגררין מנעלים וסנדלים אבל סכין כו'. — צ"ל: אין מגררין מנעלים וסנדלים ישנים אבל סכין (כ"ה בתוספתא פ"ד וכן בירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ג).

הדא דתימר לאורך אבל לרוחב צריך שיהא חופה את רוב הרגל. — כל המאמר הזה אינו שייך כאן כל עיקר ונשתרבב מיבמות פי"ב ה"א ושם בפירוש ענינו.

(ח' ב') והוי מפיק בההיא אמוניה אלא משום תכשיט כו'. — צ"ל: ואהן מפיק בההיא אמוניה (פי' רביד זהב המחובר בכסות וסובב את צוארו ע' ערוך ערך מני) אמר לך לאו משום תכשיט (פי' לכך אינו אסור) נימר כל המחובר לכסות הרי הוא כבסות (פי' כב' אוקת ברוש פרק צ"ה) ואו משום משאוי בשבת (פי' ודבר שהוא משאוי ואפי' מחובר לכסות אסור כדין טוטפות שאינה מצוינת בהלכתה [illegible] בבלי (ל"ט ב') ודנינא לוסר והמניכא די דהבא על צואריה (פי' דמשמע שדניאל היה רגיל בו בכל יום אף בשבת ומוכח שאינו משאוי אלא תכשיט) ר' יוסי דכ"ב בשם ר' יוסי אבה כו' רבנן דתמן מתנין [illegible] ואוך עד אבה (ע' תוספתא פ"ו ובבלי נ"ד ב') ר' שמואל כו' ~~(מה שבהמתיים מותר ונשתרבב~~ ~~[illegible] ג') אפי' חוט שאינו דומה לשערה ואיזה היה (פי' שכן דרך~~

[illegible] שהוו מצוינים בחמשה עשר מינו צויין. — בפירוש הק"ע כתב שבספר המוסף „חמשה מיני צויין" וכה הפסיקתא דר' כהנא פיסקא ויהי בשלח והורות בשלח רמז רכ"ב.

תנפולות הענינים קורדינויו. — צ"ל: דרגוניה (כ"כ הרה"ג רש"ש ז"ל בהערותיו לפסיקתא דר"כ פיסקא [illegible] תימר צוין ודרקון הוא מין נחש שהיו הנשים מציירין אותן על מנעליהן ע' מדרש איכה רבתי פ"ב סימן ט"ו ערב סדרו, וגם ערכם הוא מין נחש).

והאוסריקה מצויין — פי' האוסריקה ענינה בלשון יונית כלי אשר [illegible] ע' ערוך ערך אוסרקי.

תנן בר' אמי אמר [illegible] ר' יהודה מנשיה בר מנשה ירמיה. — צ"ל חנן בר' אמי אמר [illegible] רב יהודה בשם ר' מנשה בר ירמיה (כן העתיק בהגה"ה סימן פ"ד) כו' ולצאת בחוטין (אע"פ שנכרים שאינן משערה) מ"ד אבהו כל שהוא תושב בשער נקרא פיאה. — פי' כל דבר שהוא מוסיף על דבר אחר ומוסיף היינו

ר' שמואל בשם ר"ז (מה שאמרתי לפנינו בוגרתים „ר' בא בשם ר' יהודה כו' צוארה" מותר ונשתרבב כאן אפי' חוט שאינו דומה לשערה ואצבע הם (פי' שדרך הנשים לצאת בחוטין).

נקרא אצלם ,,תושב" כמו בא"י פה הו כל שהוא תושב נקרא בניע כב' הרמב"ן בתה"ת ענין התשובה ע"ש.

שם (ח' רע"ג) דאורבניה דעזי מיהדרתיה בשבת וגזרו בו חבירו משום תבשיל כו'. — צ"ל: וגזרו בו חבירו ר' ינאי (ואיה פירושם בירושלמי ,,משום תבשיל" מותר כאן שנתבשל מאליו רש"י דלא דברי ורב [illegible] בתוך חמין בשבת ומפרש של צרב ביוו וגזרו בו חבירו משום תבשיל) סבר מומר שמן הוא שהוא מרפא (פי' דהשמן שעל המוך הוא מרפא את הכוצן ושמן מותר אף לרפואה כדתנן בפי"ד מ"ד החושש במתניו כו' סך המו את השמן) כו' ואל כן אנ"ב ורואה בשם ר' צעירת החושש בעצמו נותן שמן על ראשו והוא יורד והולך לתוך אזנו והלבד שלא יתן לתוך אזנו (והמוסח שלפנינו כאן נשתבש [illegible] הנ"ל ע"ש ובעין מה שהגהתי יש דבבלי קי"ד ב' אין נותנין חמין ושמן ע"ג מכה בשבת אבל נותן חוץ למכה ושותת ויורד למכה) ר' ינאי סבר מומר הוכה כו' וסי (פי' דאמר לקמן פ"ג מ"ח דכוסוי הבל אע"פ שאין לה בית אחיזה ניטלין בשבת) כו'.

שם אין מה דלא אמר ר' יוסה לא בטלה מן ואמי כו'. — צ"ל: דלא אמר ר' יוסה מילה בטלה מן ואמי (פי' שר' יוסה לא שח שוחה בטלה מימיו).

שם אתה דרשב"ג ככ"מ כמה דר"מ אמר דבר שהוא מוקצה מותר כו'. — אולי נתחלפו למה שאמר ר"מ לעיל פ"ג (דף ו' ע"ב) דמותר לטלטל נר ישן להשתמש בו אע"פ שהוא מוחד אלא להדלקה והנ"ל מותר לפרוק על האגוז העומד לשבירה.

שם אל"ר אבהו הוניס קטמין. — צ"ל: ,,אונוס קטמין" (נה מוסף הערוך בערך אנקטמין וע' במוסף שם דאונוס ביווני בלשון יוונית חמור וקטמין — עשן).

שם הבנים ובצים בקושרים בקושרי פואה. — כתב הרע"ב שביעית פ"ה מ"ד דפואה הוא מין צבע אדום ונקרא בלשון ערבית (ע' ערוך ערך פואה ג') וברומית ובלשון רוסית Маринъ корень ועיין צה"ד הוי הרבנים חושבים למועיל לרפואות לחלי [illegible] הרגילה בילדים וגם חשבו אזנו למועיל בפיאה ע' און חג פל"ז.

שם ר' לעזר עשל לפוחה (פי' כמו לאפעיו דהיינו לפעמים עקיו וכן מדאמר בבבלי דרבות ס"ב ב' ובר פרשה ויג) אתא אבטיונס (פי' במוסף הערוך ערך אבטיונס שהוא ראש שומרי העיר בלשון רומי)

שם (ח' ד') אמר אי דהבא גברא שבק דאוסתרוליגיה דבדיה שגריין. — צ"ל: אמר אי דההוא גברא שביק (פי' או שאני אמרתי שבק) אי דאוסתרולוגיה כו'.

שם קריב למכסה והב לה חמרה כו'. — צ"ל: קריב ליה חכונתה (פי' נחש) והב לה חמרה כו'.

פ"ז הל' (ה' א') הא אל וחנן כל שהוא ויודע עיקר שבת הוא ולא ויודע ושכח חייב כו'. — צ"ל: הוא הוה ויודע ושב' חייב כו' הבא הילכתא כר' לעזר דרם. כרבנן הוא חייב אלא אחת הבאו אמרה הוא הדבר (פי' ור' לעזר הרועה ס"ל לקמן ס' ב' לפי מה שהגיה שם דגדול שנשבה בין הגוים אינו חייב אלא אחת וגדול שנשבה היינו ויודע ושכח ואשמעינן אתנה כר"א) כו' כר' וחנן אמר לן.

שם ועשה ~~אחת~~ ועשה הנה ועשה מהנה ועשה אחת כו'. — צ"ל: ועשה אחת ועשה הנה ועשה מאחת ועשה מהנה. ועשה אחת לחייב על כל אחת ואחת, הנה לחייב על כולהן אחת מאחת לחייב על מקצת מלאכה (פי' כגון שם משמעון ע' פ"ב מ"ג) מהנה לחייב על התולדות.

שם בעבודתה לחייב על כל אחת (פי' כגון שפער עצמו לפעור וזרק אבן למרקוליס שחייב שתיים שלכל ע"ז עבודה בפני עצמה) בעבודת הגבוה לחייב על כולהן אחת (פי' כגון שזבח וקיטר וכו' אחת)

שם חלבים אין להן ותולדות עריות עשה בהן את המערה כגומר כו'. — צ"ל: חלבים ועריות אין להן תולדות התיבון הרי עריות עשה בהן את המערה כגומר (פי' ומערה היינו תולדה). חברייא אמרין שבת היא לה' לחייב על כל שבת ושבת. את אמר אין השבתות חלוקות (פי' וזה ששכח עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חייב על כולן אלא אחת) והשבתות מצטרפות (פי' דעיוז הוא דבעי שחושבין כל השבתות לאחד לענין שאינו חייב אלא אחת הכ"נ זה ששכח עיקר שבת ואכל חצי גרוגרת בשבת זו וחצי גרוגרת בשבת אחר והן מצטרפות לחייבו חטאת) אל"ו וסי' בר"ב כשם.

שאינן חולקות כך אינן מצטרפות אך הוא כתיב כל העושה בו מלאכה ומות זה העושה בו ובחבירו
גדול שנשכח בין הגוים כו'

ר' יוחנן בשם רשב"ל תניהון אמרין בזדון שבת ובשגגת מלאכות שאלו כו' - צ"ל: תניהון אמרין בשגגת
שבת ובזדון מלאכות שאלו (פי' אם חייב על כל שבת ושבת) דהא תנינן מלאכות הרבה כו' (פי' דתנן מה
נ"מ במה שעשה מלאכות הרבה) רבא בשם ר' חסדא אמר בזדון שבת ושגגת מלאכות שאלו (וכעין
זה בכריתות ט"ז א' שרבה אמר בזדון שבת ושגגת מלאכות שאלו אלא שבבבלי שם איתא דר' חסדא
חולק ואומר בזדון מלאכות ושגגת שבת שאלו, ומ"מ משמע דרבה דהכא דהיינו רבה בר נ' הוא רבה
דבבלי" וכן בירושלמי יבמות פ"ב ה"א ר' בא ר' יהודה בשם רב אם ורבה אליהו ואומר שחולצין
בבבל כו' והוא ענין בבבלי שם כ"ב א' "רבה אמר ר' כהנא אמר רב" וצ"ל בירושלמי שמחרב בר"
שהוא מאמוראי בבל אבל "רבי בא" דירושלמי הוא "רבי אבא" דבבלי שעלה לא"י ונסמך שם
כמו"ש) דהא תנינן כו' ר' זעירה בשם ר' חסדא ר' יוחנן בשם רשב"ל תניהון אמרין בשגגת שבת
וזדון מלאכות שאלו הודו ליה לא הודו ליה (פי' אם הודה ר"ע לר"א או לא) כו' הדא אמרה לא הודו ליה.
הא ר' בא בשם ר' חסדא אמר בזדון שבת ובשגגת מלאכות שאלו הודו ליה כו' מלאכה היא כן
שחייבין עליה כרת (פי' ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה) כו' חייב על כל העלם והעלם (פי' אם
נודע לו בין כל שבת ושבת שהיא מלאכה שחייבין עליה כרת) מפני שהן העלמות הרבה אבל אם
היה העלם אחד אינו חייב אלא אחת הדא אמרה דלא הודו ליה (ומה דאיתא בינתיים כגון. אין אחד
דלא מתניב להו" אומר ונשתבר כגון מרגיש עמוד שלאחריו) כו' בשם רשב"ל תניהון אמרין בשגגת
שבת ובזדון מלאכות שאלו הא בזדון שבת ובשגגת מלאכות לא ר' יודה כו' ר' בא בשם ר"ח אמר
בזדון שבת ובשגגת מלאכות שאלו הא בשגגת שבת ובזדון מלאכות לא רע"א ודבי כו' ותניבנה
כ"ת כו' הרי אין בה אלא אזהרה אחת ואת מודה לי שהוא חייב כו' היא הדא היא הדא הא ר'
זעירה בשם ר"ח ר' יוחנן בשם רשב"ל תניהון אמרין בשגגת שבת ובזדון מלאכות שאלו כו' שתים
שאלו שוגג בשבת ומזיד במלאכות שיהא חייב על כל אחת (פי' על כל שבת ושבת) מזיד בשבת
ושוגג במלאכות מהו לעשות את התולדות כעיקר (פי' אם הוא חייב על תולדה במקום אב) כו'
דברים רבי כן העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת בשבתות הרבה בהעלם אחד מהו כו'
שבתות הרבה הדא אמרה שוגג בשבת ומזיד במלאכות הא ר' בא בשם ר"ח אמר בזדון שבת
ובשגגת מלאכות שאלו ויש אדם מתחייב על הזדון (פי' ולדברי ר' בא פשט לו ר' אליעזר שחייב על
כל שבת ושבת כבמוכח לעיל דפשיטא דלא הודה ר"ע בזדון זה) כו' את נותן שגגת שבת
על זדון מלאכות לחייב על כל אחת ואחת (פי' על כל מלאכה ומלאכה) ולית ליה לר"מ הנה לחייב
[illegible] אחת משנה תני בשם ר"מ גדול שנשכח בין הגוים (פי' והשתהה אצלם זמן מרובה עד
ששכח [illegible] שבת) חייב על כולן אחת (פי' בשוכח כל עיקר שבת וכן מבואר לעיל במשנה א' ד"ה
תפי' ודע עיקר שבת ומ"מ שבחו אינו חייב אלא אחת על כולן, וע"ש פ"ב מתני' ב' ד"ה ר' ע"א, אבל
יודע עיקר שבת חייב על כל שבת ושבת ועל כל מלאכה ומלאכה) מה בין מזיד בשבת כו'.

(פ"ב) מתניתא הדא כתב אות אחת בחול ואות אחת בשבת כו' - צ"ל: כתב אות אחת בשבת
ואות אחת בשבת צו כ"ח מחייב ור' יהושע פוטר (ותניבת "חטאות" אוקמנא וכן בזדון דהא דלא
לומר דאיירי במזיד וכן איתא בכריתות ט"ז א' והכא פשוט מר' יהושע דפוטר וע"ש פ"ג ה"ז) כו'
מה אם הזדון שאינו חולק (פי' דר' יהושע שפוטר כאן בזדון שאין חולק בין שבת לשבת צ"ל
דבשניהם זדון שהוא מזיד בשבת ובמלאכה) אינו מצטרף שגגה שהיא חולקת (פי' דהרי שאל האופן
שיש חולק בין שבת לשבת דבאחת יש זדון שבת ושגגת מלאכה ובאחרת להפך) כו' לא
אמר אלא (צ"ל אלא) בתוספות באחרות בזדון שבת ובשגגת מלאכות כו'.

ר' אחא בשם ר' חנינא בן ר' מנא [illegible] לה ולא כן א"ר שמואל ר' אבהו בשם רשב"ל כו' - צ"ל: ר' אבהו
בשם ר' חנינא בן ר' אחא מטלה לה. (פי' על ר' לעזר בר שמעון ונשמרה הקושיא בלו תירוץ, ואחר
הוא ענין חדש על הא דרבנן העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא חטאת

אחת בשעלים פ"ב הל' א"ר חדא ומפי' תמיד בשומר שביר [illegible] [illegible] מצוין אבדו דאו שטערות
[illegible] ע"ש ואומר ענין דבלו דא"ו נ"ח פי' בשם "רבה".

אחרת) ולא כן אר שמואל כו' כרבנן אינו חייב אלא אחת אף הכא יהא חייב על כל אחת ואחת (פי' דעל מסקינן דר"ל עושה את התולדות כעיקר ומחייב על תולדה במקום אב) אר יוסי נימתניה כו' ואת כאן אינו חייב אלא חטאת אחת אלא חייב על כל אחת ואחת דבנן דקיסרין בשם ר' יוסה כו'

שם(פ"ג) ארבעים מלאכות חסר אחת ליידע אותה שאם עשאן כולן בעלם אחד חייב על כל אחת — צל: ושאם עשאן כולן בעלם אחד חייב על כל אחת ואחת.

שם אר כיון שאת למד מצדו אפי' כלל ממקום אחר את למד. — צל: כיון שאין את למד מצדו אבל ממקום אחר אין את למד.

שם זובח לאלהים יחרם יצאת זביחה ללמד על הכל. — פי' מה זביחה שעובדין בה לשמים וחייב עליה בע"ז אף כל עבודה שעובדין בה לשמים אם עבדן לע"ז הר"ז חייב אף שאין דרך ע"ז בעבודה בכך וכדפרשנו בבכורות על מקרא זה.

שם דאמר ר' ירמיה הבערה לצורך ויצאת ללמד כו'. — צל: אמר ר' ירמיה הבערה כו' אף שאמרו בכל מושבות לצורך ויצאת, לא תבערו ויצאת שלא לצורך ודבר שיצאת שלא לצורך ללמד (פי' שבכתוב לא תעשה כל מלאכה היה צריך לכתוב בכל מושבותיכם).

המעלה מבשר חטאת ומבשר אשם כו' ולחם הפנים ושירי מנחות ומן השאור ומן הדבש. — פי' מקטיר על המזבח מבשר חטאת או מחבירין עם שאור או דבש הר"ז עובר בלאו כמבואר בספרא על מקרא זה וכן פסק הרמב"ם בפ"ה הל' ד' מהמ"ק ועי' ותוספות מנות פ"ג ובספר התורה והמצוה על מקרא זה, ואלו הגר"א בהגהותיו על הספרא שם מחק ,,והקטירם מן השאור ומן הדבש" ועי' תוספות מנחות פ"ו בביאור

שם ר"א שאל לר' וצאו שתי הלחם וילמדו על הקדשים לכבש אל כהדא דתני כו'. — צל: וילמדו על הקדשים לכבש כהדא דתני כו' הדא אמרה שני דברים שיצאו מן הכלל חולקין אר"י חנינה כו'.

שם שלא תאמר האוכל ואין חייבין עליה משם טומאה כו'. — האוכל ואין חייבין עליה אלא משום טומאה בה משום שגגב בשאר [illegible] פ"ד ה"ד ואינו [illegible] אלא חלב בשם עדה, ומשעה הנדה אין הולד מאנה ממזר והיא עצמה מותרת לו לאחר שטהרה ובלא כרמב"ם שכתב ויקרא י"ח י"ח, דהשוכב עם הנדה חשוב מהעריות" ואם נדה היתה חשובה אשה חלב לעריות לא היו מתנאים לבעלה להסתכל בה ולכן עיינו מאנה כרמב"ם בפ"ג הל"ב מאה"ב) ולפי כן צריך לומר חייב על הבערה בגו אמר אלו והכתיב ואיש אשר כו'.

שם(פ' ז') אר יוסי דודתו לצורך ויצאת ללמד את אשת אחיו אמו כו'. — צל: ללמד את אשת אחי אביו מאמו נאמר כאן (פי' דאשת אחי אביו ויקרא כ' כ') דודו ונאמר להלן (שם כ"ה מ"ט) או דודו או בן דודו יגאלנו מה דודו שנאמר להלן באחי אביו מאביו הכתוב מדבר (פי' דכתוב ממשפחתו ואין משפחות אם קרויה משפחה) אף דודו שנאמר כאן באחי אביו מאביו הכתוב מדבר (וכה בספרא פ' קדושים שם) אף אשת אחיו לאמו מדודתו (פי' בג"ש ערירים ערירים) מה דודתו שנאמר כאן באשת אחי אביו מאביו הכתוב מדבר אף אשת אחיו כו' עד כאן כרע"ק (פי' שדורש ג"ש שאינה מופנה כוותה פ"ח ה"ג וסנהדרין פ"ב ה"ח והוא דורש למד מן הלמד ע' עדיה פ"ב ה"ג ומ"ש שם) כר' ישמעאל (פי' שאינו דורש ג"ש שאינה מופנה וגם אינו דורש למד מן הלמד) תני ר' ישמעאל כתיב איש אשר יקח את אשת אחיו כו' ויצאת אשת אחיו אמו שאין לה היתר לאחר מיסורה הא ר' אליעזר מקשי לה (פי' שהקשה למעלה על ר' יוחנן שלמד לחלק מן כרת שלאחותו כו' ולית ר"א כן אית ליה לא תקרבו אחד האיש ואחד האשה ומה עבידה לה ר' יוחנן פתר לה שאינו מחוור (פי' שאין מקרא זה מוכיח על האשה ד"ל דלא תקרבו על כל אחד ואחד והנפשות כתיב) ועוד מן הכא שמעת בה הל (ע' מ"ש בברכות פ"ב ה"ב) הדא רמי ר' עזורא וצאו שמיק ויחלקו למין על כל הקדשים לטומאה (פי' ואם תאמר כיון מיקרבן עולה וכבדות מיקרבן חטאות בהעלם אחד והיה חייב קרבן טומאה על כל קרבן וקרבן ופריש כלותות שנינו דלו כלותות ברמזה שאם עשה כולן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת ושם נמנה טמאה, שאכל קדש באחת ומשום שאינו חייב על כל קרבן וקרבן דאוי תני נפיטי לחו יותב מלו) אלא לצורך ויצא ללמד

(והוספה שלפנינו ,,על כל אחת ואחת" נשתרבב מלמטה עמוד ד')

לפנים

אמר קדשי דבק הכיוט שלא יהו חייבין עליהן משום פיגול ונותר וטמא ר' יונה בעי ולא מתניתא
הרי קדשי מזבח מצטרפין זה עם זה למעילה ולחייב עליהן משום פיגול ונותר וטמא מכוון שבן מצטרפין
חולין (פי' מחמר שהם חצי כזית הקומץ וחצי כזית מעולה וחצי כזית מבשלמים מצטרפין לחייבו קרבן. חטאות הרי
זה מוכיח שהן מין אחד ומוסיף עליה על דעתו של שמעון בר אבא לומר שחולין ולחייבו חטאת
על כל קרבן וקרבן שנשבע ממנו כזית בטומאה) אל ר' חנינא וכו' (פי' צוית הורתה שאלתו
של שמעון בר אבא) וחולין לא מצטרפין (ומה שכתוב לפנינו בגמרא ,,אלא שאין בן בקדשי
דבק הכיוט" אינו אלא הגה"ה מתלמיד טועה שהכניס אל הצד, והסופרים שמוהו בגליון
הכניסוה בפנים, וליתא בכתובות רפ"ג ע"ש וע' מ"ש בפירוש פ"ג ה"ב).

אמר לה חולין כו' אם אלמד ועושה מלאכה על לאו כו' - צ"ל: ואמר ליה ר' בא אינן חלוקין אלא זה
כו' ואין לאו מלמד על עשה על - דעתיה דר"ה עשה אינו מלמד על לאו אבל לאו מלמד על עשה על דעתיה
דר"מ נמצא אומר כו' ומשרות ע"ד דכ' ויתן מהו לחפור כו' של שנים ונצמר כרמך לא בשדותה
כו' ל"ת שהוא דבר מצות עשה הוא עובר בעשה ר' ירמיה אמר עובר בעשה ר' יוסי אומר אף בעשה
[illegible] ולוודא מלה כתיב כו' (ע' סנהדרין שם). (דף 54)

אמר חזי חני של שנים הנורע שבק ושל שנים תצמור כו' - ע' כלאים פ"ח ה"א מה
שהגהתי בענין זה:

וולד הטומאה אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין וכלי חרש אוכלין ומשקין כו' - צ"ל: וולד הטומאה
אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין (פי' אבל לא כלים ואפי' כלי חרס ע"י כמבואר ריש האוכלות
אבות הטומאות). אוכלין ומשקין וכלי חרש אינן נעשין אב הטומאה לטמא כלים (וכן בבבלי
עירובין ע"ב ב' שאין כלי חרס נעשה אב הטומאה) והכא תנינן כו'.

אמר חרישה היתה במשכן שהן חורשין לנטוע סממנין. - פי' סממנין לצבוע ושמן המשחה
סממנין לצבוע צמר למשכן לא היה צריך לשתות הירושלמי מפני שצמר צבוע היה מוכן להן
מה שהוציאו ממצרים כש"ו וגו' (פ"ה דף ז' ב' וע' מ"ש שם) ואולי זה כל אינו עיקר של מלאכות הארגמן
תולעת שני היו מביאין חיים ולא ממיתו צמחים כבהמות בכלאים רפ"ט (ע' מ"ש שם) ובתוספתא
כלאים סופ"ט, והא דאיתא במנחות מ"ב ב' בענין צביעת התכלת מייתינן דם חלזון
וסממנין כו' בבר דינהו רש"י שם שאין הסממנין הללו אלא כדי לשרות בהן הבגדים כדרך
הצובעין (ועי' בתוספות שם); ולדעת רש"י צ"ל היו נוהגין כן גם בארגמן ותולעת שני וצ"ל
דתפוח במ"ש בשבת ע"ב א' דבריעה וחרישה ושאר המלאכות היו בסממנין של צבע ותכלת
ארגמן ותולעת שני. ובבבלי שם ע"ד ב' אורח שבן ותנא דידן בושל סממנין [illegible] במשכן
[illegible] לדעת רש"י לשרות הבגדים, וזה פרש"י היה מפרש לפרש סממנין דשמן המשחה
בשקלים רפ"ו.

[illegible] צעודה בר חייה בר אבא בשם כהנא המנטע בשבת כו' - צ"ל [illegible] ר' חייה בר
אבא בשם כהנא כו' (ועי' בסנהדרין פ"ב ה"ה).

ר' אבא בשם רשב"ל הנוטל גורם ~~שערה~~ חייב עליו משום ~~שלש חטאות~~ ולא פליגין כו' - חסר כאן וצ"ל:
חייב עליו משום שלש פ' ותני אמר חטאו חייב אלא שתים א"ר יוסי דרב ולא פליגין כו'.

ע' ולוי שמוריד טעם אין דף' שמואן בשם ר' אחא ולוי אזלו ידע כו' - צ"ל: שמוריד טעם אין דף'
אבי בשם ר' אחא כו' (וכן מצינו למעלה בפרק זה ועוד דפ"ג ה"ח דף ד' ע"ג וכן בירושלמי
פ"ב ה"ז שאמר ר' שמי בשם ר' אחא) ממוצין ונפל בסלה וקולטה (ע' רבה"ת סימן ס"ק).
כד והייב משום משום דש. - בר"ף דהגיה ,,משום לש" וכ"ה באמת בהל"ג ח"ב סימן ס"ו.

ההן סיגורה כד מכחד בגפריה בגלופקרתה משום בורר כו'. - צ"ל: ההן סיגורה (פי' קנה
של פרוסין ממנו טוה ע' בהג' ברכות פ"ו סבר קנה דויה ודומי ע"ל הואן) כד מכחד בגרריה
בגלופרתה כו' כד משתלק בהנתרין (פי' אנתרין הוא דפוס בלשון רומית ע' ערוך ערך אנטרין)
[illegible] בנכה כד מקטע בנמייה (פי' שחותך ונקטע הפירורין והנימין שבולטין סביב הדפוס

ומזין זה לזמן עמוד ג' במלאכת הטויה כד מקלעה בנימיה. משום מחתכת ועי' בזה [illegible]
משום מחתך.

שם בדין שיוצק אם לורק טעם אסור אם להוציא שורפו מותר. — צ"ל: אם לורק טעם מותר אם להוציא שורפו אסור. (ועי' ערה סימן סו בהערתי כנוסח שלפנינו.)

שם (ע"ב) כ' אבא בר חייא בר אשי זה שבורך מבואר בכסותו. — צ"ל: ר' אבא בשם ר' חייא בר אשי [illegible] וכו' במאמר שלאחריו [illegible] מצינו בס' משפחות סופרים ערך ר' אבא בר חייא בר אשי שגם הוא [illegible] בו.

שם אפי' ראונים מן גו ראונים או כיני אפי' בני נש מן בני עש כו'. — צ"ל: אפי' ראונים [illegible] ראונים (פי' שבורר את היפים ואוכל) אין כיני אפי' בני נש כו' הכון דעתניבוק דאתון מיכל קוסיות בזופא (פי' והוא בבורר ראונים יפים ואוכל הוי כמו נתן בעתו לאכול הגרועים, שכה המנהג לאכול היפים תחלה או הנבלים ואחכ הגרועים או הקטנים).

שם ואה המזרע נמח מלמטן ומלמעלן. — פי' כדרכן דוכות פה ונפה שמוציאה את הקמח ועולים את הסולת ועי' במנחות ע"ו ב' ובפרש"י שם.

שם בסוגיא דבי מילתא אתא לשנויי את הקמח לאחורי הנפה כרבנן. — צ"ל: מאחר לרכך את הקמח לאחורי הנפה כרבנן (פי' שמאחר, דמשנה אחרונה דמותר אפי' בפעם ראשונה) כו' עוד שחק פלפלין כו' דהא' גיר (כן העתיק הרבה סימן סד) אבטון (פי' כעין חפוסים)

שם נשמעינה מן הדא הוציא דיו אם בקולמוס כדי לכתוב ב' אותיות כו'. — צ"ל: נשמעינה מן הדא (פרק אמר) הוציא דיו כדי לכתוב עליו שתי אותיות ותני עלה הוציא דיו אם בקולמוס כדי לכתוב שתי אותיות אם להגיה כדי להגיה אות אחת.

שם ר' ירמיה בעי מחלפה שיטתיה דרשב"ג דאיתפלגון התולש כנף כו'. — צ"ל: ר' ירמיה בעי לית הדא פליגא על דרשב"ג דתני התולש כנף (ע' בכורות כה א') כו' או"ר יוסי בר בון התולש חייב משום גוזז כו' (וזה שאיתא לפנינו בינתיים "ולא פליגין" מיותר. כן וכיוצא בזה בתחלת המשנה בסוף עמוד ג' ולא נשתבשבה מהתמיה אחרים כמו שאמר בכך בה "[illegible]" [illegible] ע"ש ע"כ).

שם (ע"ג) ר' כהן בשם רבנן דקיסרין המיינטון חייב משום מלבן. — צ"ל: המיינטון שנתנן באש חייב משום מלבן (פי' המיינטון הוא בגד הנארג מצמר אבן המתפורר לחוטים וכשמתלכלך בגד כזה מלבנין אותו באש ומתלבן ע' בדברים רבה סוף תבוא ומגדים בראשית סוף כ' כב הרה"ג רש באבער ז"ל בהערותיו לפסיקתא דרב כהנא פיסקא ל"ד אות רט).

שם ההן דעביד ממצור חייב משום טויה. — נראה דממצור הוא כמו מיצרן שבכלים פ"ט מ"ו וע"ש בפירוש הרמב"ם ור"ש.

שם ההן דעביד קופין כד צפר משום מוסיף כו'. — צ"ל: כד צפר לאורך משום מוסיף ורוחב משום אורג כד מחויט כו' (כן העתיק הגמ"ז ח"ב סימן סג).

שם ההן דעביד מאן ערסיין לאורך כו'. — צ"ל: ההן דעביד מטין ערסיין לאורך כו' (וזה כמו ששנינו בכלים כ"ה ט"ז המטה והעריסה).

שם נגלטון משום עושה בתים. — הוא מעשה שבכה כמ"ש במוסף הערוך ערך נגל.

שם א"ר יוסי מכיון שהבטיחן הנגה שהוא מכניס לאורך כו'. — צ"ל: א"ר יוסי בר בון מכיון שהבטיחן הנגה שהוא מכניס לאורך כמי שהוא לשעה אחד כדון או"ר פנחס מתפרי וירדות אבן (וזה למטה רוש הד' וכן ברי"ף ור"ב).

שם כי תנינה אמר ע"ז ואות בל סוטרא כו'. — עי' בסוף כלאים מה שהגהתי (דמאי)
צל [illegible] והחוללה.

שם הג"ה מאור פר' מגרין ומפריס מגרן כתיב השוחטו רשב"ג כו' מסרגלין לון ואירעה בני'. — צ"ל: מגרין ומפריס מגרן כתיב ואתיא כהיא דאמר שמואל בשם ר' אבהו אין עושין אהלין מעור בהמה טמאה (פי' דאהל העשוי מעור בהמה טמאה אינו נטמא מן המת שבעתכו מפני שלא מצינו בתורה אהל מבהמה טמאה דתחש מן חיה טהורה היה. ואיל פ"ב ה"ג אותה בדי אלעזר שאלו מהו לעשות אהל מעור בהמה טמאה ומה שפירש דע"ש כאן תמוה)

השואתו רשב"ל אמר לוח כמין שחוטה כו' מה עיבוד היה במשכן שהיו משרטטין בעורות (פי'
שהוא לומר עיבוד ממש שבכה"פ שנינו „והמוחקו" דאוליחה כעיבוד הוא וכן בבבלי ע"ה ב' היינו
מולח היינו מעבד ר' יוחנן ורשב"ל דאמרי תרוייהו אפילו חד מינייהו ואיזו שורטט) מה משרטטין
לין מסרגלין לון המוחק מה מחוקה הותה במשכן כו'.

יז ר' אחא בשם ר' יהודה בן לוי משום מוחק כו'. – צ"ל: ר' אחא בשם ר' יהושע בן לוי משום ממחק (כה
בחדושי הרמב"ן) הדא דאת אמר בחדש אבל בישן פטור. תני המכבד המרבץ כו' וחכ"א משום
[illegible] א"ר יוסי בר בון המכבד המרבץ כו' (ומש בותחיה „הא פליגין" מותר כ"ש למעלה [illegible] ב).
[illegible] שבאותו ענין דהכא איתא בבבלי ע"ה ב' א"ר אחא בר חנינא השף בין [illegible]
[illegible] חייב משום ממחק, ומצה נראה דר' אחא פרש דירושלמי הוא עצמו ר' אחא בר
חנינא דבבלי, עוד [illegible] דירושלמי סוטה דיבמות ר' אחא בשם ר' [illegible] ואותו ענין דבבלי
שם [illegible] ר' אחא בר חנינא א"ר אסי (ונכר בתבתע דחלה פ"ג ה"ו שר' אסי דבבלי הוא ר'
יוסה דירושלמי ושלפעמים הוא מכונה דירושלמי ר' יוסי) כו' עוד בירושלמי ברכות פ"ט ה"ג
[illegible] ע"ד ר' אחא ור' חיננא בשם ר' יוסי עד שתתמלא בגומותיה, ואותו ענין בבבלי סנהדרין
[illegible] ב' ר' אחא בר חנינא א"ר אסי, ועוד למעלה בסוכה דאמוראין ר' אחא בר חנינא ר' יוסה
[illegible] ר' יוחנן מנורה פנה מותב לפלטה ואותו ענין בבבלי, ע"ה ב' ר' אחא בר חנינא א"ר אסי
[illegible] כוש לקוש בצייבן מנורה הניטלת בידו אחת מותב לפלטה ע"ד [illegible] שוש [illegible]
ר' אחא ור' חיננא ר' יסה כו' (ובעין [illegible] דירושלמי דברכות פ"ט ה"ג), ועוד דברכות פ"ט ה"א דף
[illegible] ר' יודן בשם ר' אחא הנ"ל דרכו דקדושה כו' ואותו ענין נמצא במדרש תנחומא התדש (וארא
הרהג ר"ש בובער ז"ל) פי' בקדושים אותו צ' בשם ר' אחא בר חנינא, עוד מצינו בסנהדרין פ"ח ה"ב
שר' אחא היה אמור וידוע שלוד היה מדרום והנ' מצינו בבבלי סוטה נ"ב א' וביבמות נ"ג א' ושבת [illegible]
בו אתא ר' אחא בר חנינא מדרומא, ונראה שהיה ר' אחא זה דבבלי ואמר אתא ר' חנינא כ"ש [illegible]
ר' שרירא גאון דר' אחא בר חנינא אשקר מפירקיה דר' [illegible] (שכן היה הנוסח לפנו ביבמות
ס"ד ב' ולפנינו נשמט זה) ונתכה חבר לאבי, ור' חנינא אבי ר' אחא [illegible] שהוא ר' חנינא בר חמא
שהיה אצלה [illegible] (עוד היה מיהודה כמבואר בירושלמי סנהדרין שם יהודה היינו דרום [illegible]
בסוף הפירוש) כדאיתא בשלום רבה ועוד בדרכות פ"ח סוה"א שר' חנינא היה בדרום (וא
[illegible] שם) עוד מבואר בתענית פ"ה ה"ה שר' אחא היה כהן, וכן בבבלי בכורות ל"ו ב' שר' חנינא
היה כהן. וגם נזכר ר' חנינא אבון של ר' אחא בתנחומא החדש פ' נשא ס"ב ובפ' שלח סכ"ג ושם מאשר שאינו ר"ח בר חמא.

יח הנ"ל (ע"ב ב') א"ר עזירה כמו ר' מנא שוו בהדוסך כו'. – צ"ל: א"ר עזרה (ע' מש"כ דשביעית פ"ה ה"ט)
כמו ר' מנא כו' כמו ר' יוסי שכן שוין במצניע לזרע לדוגמא ולרפואה (כמו רפ"ב ו"ב) א"ר חנינה כו'.

יט א"ר חנינה נופדה משום לפוסתה כו'. – זה ענין בפני עצמו ובאיזה זה דשיעור הבשע
הוא פחות מכגרוגרת, ונראה דשיעורו כדי ללפות בו כבוצה קלה וכעין הא דתנן בפ"ט
[illegible] תבלין כדי לתבל ביצה קלה.

[illegible] ר' הושעיה שמע הצונן תבן לפרה במלא פי גדי שהוא פטור דלא תוסבור כו'. – צ"ל [illegible]
עצבים לפרה במלא פי גדי שהוא חייב דלא תוסבור כו' (וכעין זה בבבלי ע"ו א' ורבין)
[illegible] בר חייא [illegible] הגא אצבא שאין בתבשיל כגרוגרת כו'. – צ"ל: [illegible] עצמך שוש דהן
[illegible] הבגדים מרעלין ועונבין ומחכין! ומורסין, ואי דבעי הם (הוי) כגרוגרת בגרוגרת. וכיצד
בגרוגרת (פ[illegible]ר) שיש דפסולת כגרוגרת כמו שיש דאוכל כגרוגרת אפשר שהפסולת
כמ את האוכל ואין הפלוגון מצטרפין יחד פטור.

(דף ה') הרבה כוסות שאמרו ושנו רבותינו ין באיטלקי. – פי' באיטלקי רבדה איטלקיות
בדבריות כדתנן בכלים פי"ב מ"ח (ודלא כדיוקר המפרשים כאן) על בבלי פסחים ק"ח ב'.
שמעון אמר טיטרטון ורביע. – פי' טיטרטון הוא בלשון יוונית רביעית הלוג (עי' ערוך ערך
טיטרטון) ואפני שהאבות של תורה שהן [illegible] נתקנו דיאותם בבליות כדאיתא בחולה!

אמר בשם ר' חיננא כמו בעירובין פ"ה (דף כ"ג ע"א) ותנחומא פ"ה
ר' אחא בר חיננא ותנחומא ט"ס) ובפרשת אחר בשם ר' חנינא (והכל אחד) כמו

מנה הרבה פעמים בירושלמי שר' [illegible]
[illegible] ענין בברכות פ"ג ה"ב דף [illegible]

דף הו (ע"א ~~מהשנה~~ שם) ולכך אמרו כאן דרביעית של תורה היא במדה הקטנה שהיא [illegible] רביעית ורובע רביעית.

שם [illegible] דאורייתא תומנתא עתיקתא דאורייתא דציפורין. — פי' תומנתא הוא שמינית הקב דהיינו חצי לוג, וכפי הנודע שבעה לוגים וחומש הלוג ממדה מדבריות נעשו במדה ציפורית חמשה לוגין ולפי מה שאמר למטה היה אצלם מדה של לח גדולה בשליש ממדה של יבש, ותומנתא דהכא היא מדת לח ונמצא דחצי לוג ממדת [illegible] של ציפורי מחזיק לוג שלם מדברי ועוד יותר מעט [illegible] לה דק פורתא ולחומרא לה דק·

שם חצי חצי שמינית טברנית הישנה. — פי' שמינית היינו שמינית ה[illegible] חצי לוג וחצי [illegible] היא רביעית הלוג. ומדה ישנה של טבריה היותה כמדה של [illegible] ור' דבבלי [illegible] ח' ומש דהוה ב[illegible]

שם אצבעיים על אצבעיים על רום אצבע ומחצה ושליש אצבע. — והנה בבבלי פסחים דף [illegible] איתא דשיעור רביעית הוא אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעיים ומחצה וחומש אצבע, והחשבון מכוון מאד עפ"י שיעור מנה שהוא אמה על אמה ברום שלש אמות והוא מחזיק ארבעים סאה ועיין ברש"י ותוס' והרי שיעור הבבלי יותר משיעור הירושלמי בשליש פחות משהו. ובכבר הרגישו על סתירה זו בתוספות שם וגם השתדלו לקרב את המרוחקים בצרוף לומר שבבבלי שיערו באצבעות מדבריות ובירושלמי באצבעות ציפוריות עיי"ש, אבל אין זה אחור דאמרת הוא שהוסיפו על המטבעות (בכורות נ' א') ולא המדות (עירובין פ"ג א"ב) אבל לא מצינו בשום מקום שהוסיפו על האצבעות ולבד זה רחוק הוא להוסיף על הדבר הנראה וביד כל אדם ויתרעם, לכן נראה דהירושלמי חולק על הבבלי בשיעור רביעית של תורה, שדעת הירושלמי היא דזה ששנינו בכלים רפט"ו ארבעים סאה בלח שהן כוריים ביבש הכ' דמדה של יבש היתה עשויה קטנה ממדה של לח בשליש אלא שגם מאלין את המדה של יבש בגודשה אז היא מחזקת כמדה של לח שאינה מלאותה בגודש וכבר ~~[illegible]~~ ע' ח' כל מדות שבמקדש היו נגדשות ועיי"ש בפרש"י, והנה אותה כלי שמחזקת ארבעים סאה בלח היא עצמה מחזקת כוריים כשמאלין אותה ביבש ובגודש וכמו שאמרו בבבלי עירובין י"ד ב'. שאני התם גודשה תלתא הוי" והמכוון כאן שבגודשה והוא דגודשה עוד בעירובין שם והא כתיב מחזיק בתים שלשת אלפים היא לגודשה" הכ' דים של שלמה היה מחזיק שני אלפים בתים כדרך מדידתן בגודש אבל כשנמצאו את הבתים מחוקים יחזיק שלשת אלפים בתים דהגודש הוא שליש וכמו שנתבאר (ובביאור הזה מצאנו גם בדברות דוד סימן [illegible] עי"ש) ובזה מתיישבת קושיות הרשב"א בעירובין שם עיי"ש עוד שנינו בכלים [illegible] אות מדת הלח והיבש שיעורן [illegible] מדבריות, והנה שיטת הבבלי היא שמדת הלח ומדת היבש בגודש (ש[illegible]) שיעור אחד הוא כמו שנתבאר) היא עצמה מוסיפות ומה דבר אמרו בבבלי פסחים שם וכן בירושלמי עירובין פ"ה הל"ד באמה על אמה ברום ג' אמות מחזיקין מ' סאה בלח שהן כוריים ביבש לפ"ז נמצא מדת הרביעית אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע באמצום אבל שיטת הירושלמי היא דמדה אוסלרגית או מדבריות היא מדת היבש כשהיא מחוקה שהיא פחות שליש ממדת הלח ולפ"ז תהיה שיעור גובה מדת הרביעית פחות שליש משיעור הבבלי דהיינו בגובה אצבע ומחצה ושליש עשורות אצבע באמצום וזה פחות מעט משיעור הירושלמי דאחד משלשים באצבע כי הירו' תפס חומש אצבע דמנוק שליש עשורות אצבע כדי לצדד ולחומרא לה דק·

ועוד יש לומר באופן אחר ונראה לראשון שדעת הירושלמי היו רגילים למדוד את היבש בסאים פעמים מחוקות שמחזיקות שליש פחות ממדת הסאה של לח ואותן מינים שהוא מחזיק מ' סאה של לח היא עצמו מחזיק שיום סאה של יבש ושיעור רביעית של אותן או של מדבריות היה לפי חשבון של סאה היבש וגובה הרביעית יעלה ג"כ כפי חשבון הירושלמי הנ"ל·

שם (ע"א ב') אמר ר' יוסף [illegible] כר' יהודה כו'. — ר' יוסף זה הוא עצמו ר' יוסף דבבלי מנחות נ"ז א' (שהוא בר חייא

~~בזבחים [illegible] ר' [illegible] בשם [illegible] בן [illegible] כו' [illegible] ר' [illegible] והאמר ר' [illegible] [illegible] ר' [illegible] [illegible] ר' [illegible] [illegible] דבבלי [illegible]~~

שבת

דף פ הבא דאמרי אמר דהין עתניין ברש בהן דידן כדי לבשל ביצה קלה. — רש"י: בהן עתניין (פי' שמחמם ומבשל נתקלה ואינו ראוי לתבשיל) ברש ההן דידן כדי יתבשל בו ביצה קלה.

ר' יוה בשם ר' חסדא בדפנה מבוי לבוש הוא מתניתא. — פי' לצורך כגון לכבוס אבל אם הצניע לחוד כדי לשורפן פטור ולר"ש דס"ל לקמן פ' מה דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה.

אר"א למצניעיהן כל שהן ורתני כן כו'. — רש"י: אר"א אנא דברי חכמים למצניעיהן כל שהן ותני כן אל דרבנן לא נאמרו כל השיעורין הללו אלא למוציאיהן הוי למצניעיהן כל שהן ותני כן אל דר"ש לא נאמרו כל השיעורין הללו אלא למצניעיהן.

ה"ב הוציא כו' נזרים חייב. — רש"י: הוציא שני נזרים חייב (וכן בתוספתא סוף פ"ט הוציא שני נזרים באחד הר"ז חייב).

הוציא שטר חוב עד שלא החזירו לבע"ח חייב כו'. — רש"י: עד שלא פרעהו לבע"ח חייב (פי' שצריך לו כדי ליתנו למלוה שיתנו עליו מעות או על המעות שפרע לו [illegible] ועדיין לא מסר לו את השטר) משפרעהו לבע"ח פטור ר' יהודה אומר אף משפרעהו לבע"ח חייב כו' (פי' מפני שצריך לו כדי להראותו למלוה אחר דנראה דפרענו הוא וכה"ג דבבלי).

(ח ג') אמרי' אלא חבואות וכל דבר הנכנס לאור ויוצא. — פי' כל דבר שגמר מלאכתו באש כגון לבנה וסיד וכלי חרס. אבל שיטה אחרת דבבלי פ"ב א' דשם המוח, דבר שהאור שולטת בו [illegible] דבר שאם היו מכניסין באור היה נשרף, ולפי שיטה זו הוכרח הבבלי לפרש את שאמרו (שם) דקרמוות של קנה אין מגלחין בו הייתי שאין מגלחין בו פי מכה ע"ש; אבל לפי שיטת הירושלמי הא דתני דאין מגלחין בקרמוות של קנה הוא כפשוטו וכה"ג למטה כאן ואין מגלחין בה מפני שרוח רעה שורה עליה", וסתם קינוח הוא קינוח פי טבעת.

שם ואיזו שאין בהן ארבעים סאה אסור לענות בהן. — פי' דחוששין שמא שותין מהם נחש [illegible] תהומות בת מה.

[illegible] של ר' יוחנן לפסול את הגויה אינם פוסל כו'. — רש"י: לפסול את המקוה אינן פוסל (דתנן במקוואות פ"ג מ"ג דההוא בצינור של חרס שאינו מקבל רביעית אינו פוסל את המקוה) כו' דר' יוסי אומר (מקוואות שם) אף של חרס כל שהוא (פי' פוסל את המקוה) תני רח מסייעו כו' (כה בתוספתא כלים פ"ד סוף [illegible]).

ה"ו ([illegible]) וירת חדא פליגא אר' יוחנן דר"י אמר ע"ז שנשתברה אסורה כו'. — רש"י: ותיפלוג על רשב"ל דרשב"ל אמר ע"ז שנשתברה מותרת לא כן סברינן מימר אם עתיד להחזירן לכליין ד"ה אסור ואם ידוע אלו דר' מתניתא אם היו מונחין במקומן כמו שעתיד להחזירן לכליין הן, ואתון (פי' אדבנן ועצין ועפרין) במקומן הן. ואפי' על ר' יוחנן ליתא היא פליגא דר"י אמר האומר את הבית אין מועלין בו נתפרק באשתחוה אבן ואחר כך בנאו והרוצים (ע"ז פ"ג מ"ט) [illegible] בהגש הן תיפרוג שהשתחוה אבן ואחר כך בנאו ר' [illegible] דשם רב המשתחוה לבית כו'.

[illegible]

ה"ב ואין מן הים למדנו מה יש בו כו'. — רש"י: וכי מן הים למדנו מה יש בו ספינה חרש השך אינו מלמד אלא על כל האמור בפרשה כו'.

כותל אומר זרע זרוע זרועיה כו'. — רש"י: זרע זרועה זרועיה וכר' יהודה דר"ע ששה [illegible] זרועיה רח אמר זרעיה חמשה (פי' אין בה אלא חמש אותיות) כל כן דאנא משכת לה [illegible] מגיע לה כו' ואמר זרועיה אלא.

ה"ג (ו' ה') א"ר יוחנן מסיים לה ורבי מסיף בשלושה כו'. — יש להגיה ולשנות הגירסא והתחלה רש"י: תמן תנינן הפולטת ש"ז ביום השלישי טהורה דברי ר' אלעזר בן עזריה כו' [illegible] להמצית עונה שעות א"ר יוחנן מסיים לה (פי' ר' [illegible] ור' ישמעאל ור"ע) ורבי משה בשלושה דשבת (פי' ביום) אמר להן כו' כל מי שפירש בשלישי (פי' שפירש מעצמו) [illegible] עוד נודק שטמא [illegible] ויש [illegible] יום שלישי לו' רביעי ורביעי לו' חמשי.

[illegible] בשם ר' יוחנן

שבת

וחמשה בששי פלטה בלילה טהורה ביום טהורה, כל מי שפירש בפרישתו ג' [illegible] לו רבותי ורב[illegible] לו חמשה וחמשה בששי פלטה בלילה טמאה ביום טהורה (פי' ולשטת הירושלמי בערב שבת נזהרה [illegible] בתנאי דמבלות פ' ותבו וכן בפרק ר"פ מ"ו, ור' יוחנן לה דוגר טעמו של ראב"ע מפני שהוא [illegible] דמבלות שם היו נכונים לשלשה ימים אל תגשו אל אשה מכאן אמרו הפולטת ש"ז ביום השלישי טהורה דברי ראב"ע ע"כ וכל זה דלא כשיטת בבלי (פ"ו ב') ר' ישמעאל אומר [illegible] (פי' בשם המאירה נעורה שלך הפולטת כל שני טמאה ולכך לא קבלו אלא דמתך כל יום ששי וגם זה דלא כשיטת בבלי שם) אבל לדורות אלו דמדבר און בששי רע"ק אומר לעולם הן חמש וכן לדורות הח ר' ישמעאל עביד יום עונה חולה עונה כו' אשלימון לה מקצת עונה בשבועות ראב"ע אומר לילה ויום עונה ומקצת עונה ככולה.

שם דברי חכמים עד ג' ימים מכאן ואילך הויא נסרחת ואתיא כו'. — פי' ולמדו מזה ולא מסיני, ואחר שמשנתנו למדן מסיני אתיא דלא כחכמים. ולפי שיטת הירושלמי יש להגיה במשנתנו מניין לפולטת ש"ז ביום השלישי שהיא טהורה, וכ"ה במתניתין דבי מעדנה וגם במשניות דפוס נאפולי (כ"ש בדקדוקי סופרים ע"ש) וגם בבבלי פ"ו א' אינה דתני במשנתנו "טהורה" ועי' בתוספתא [illegible] תני.

שם הא"ל דלא כן דבר שהוא [illegible] משני לווין מצטרף. — ע' מ"ש ע"ז במעש"ש פ"ב ה"ז.

שם רז"ל (פ"ב) לא נצרכה [illegible] לה אלא תאמר מינים הרבה ויעשו בהעלמות הרבה כו'. — צ"ל: מינים הרבה ויעשו כמלאכות הרבה מעין מלאכה אחת והוא חייב על כל אחת (על פ"ז ה"ח דף ט' ע"ב דר"ח ספר [illegible] ויעשה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת חייב על כל אחת ועי' בבלי צ"ו תוס' ד"ה המוציא ורש"י ור"ש שם) ומה צריך לה אתיא אלא לדוגמא (פי' דהא דתנן חצר והכניסו אינו חייב אלא כשיעורו לה [illegible] אלא על דוגמא בלבד) שכבר נעשה הוראה (פי' שהוראה בפני [illegible] על פי הדוגמא, [illegible] אינה צריכה לו עוד דכל זרע וזרע צריך לדוגמא שלו ולא של זרע אחרת) אבל לזרע[illegible] אבי' כ"ש [illegible] (פי' [illegible] שתמיד הן ראויין לזרע ולרפואה).

[illegible] חוץ להר גבוהה עשרה ורחבה ארבעה מה הוא עביד לה כמשתמש מתנה להר כו'. [illegible] ותנן הר מהר ותנן רה"ר מה או במרשות הרבים לרה"ר אחרת רבנן כו' כמשה [illegible] מכרמלית לרה"ר או במרה"ר לרה"י.

שם ה"ג והן משה בני קהת. — פי' בתשמה דהא הארון שנשאו בני קהת וכן השלחן והמנורה והמזבח הזהב כל אחד מהן היה גדול מאד והנ"ל והיה מונח על כתיפו בגרוגרת פשוט.

[illegible] המאור בזמין ובקרת הסמוך בשמאל כו'. — כמשה שפתו הערוך גם במאור, אבל רש"י במכילתין [illegible] העתיק בשם הירושלמי שמן אחד בימין ושמן אחד בשמאל והקטרת באמצע והחביתין בכוהן וכ"ה בילקוט סוף במדבר ובמדבר רמז [illegible] לתורה במדבר ד' ט"ז ועי' במדרש אור עולם (שבכ"ס ראשית חכמה) בגדולה פ"ד.

שם ה"ג שרה מחייב חטאת ור' יהושע פוטר ר' יוחנן בשם ר' אלעזר כמ"ד בשני שמות כו'. — צ"ל: ור' יהושע פ' מתניתין (פי' הא דתנן לפניו ובא לו לאחריו פטור, הע"פ שלאחריו ובא לו לאחריו חייב כדתנן בתוספתא פ"ו) כמ"ד בשם אחד נחלקו וכר' יהושע דרש כמ"ד בשני שמות נחלקו אבל בשם אחד ד"ה חייב וכאן שם אחד הוא והוא פטור. לאחריו ובא לו לפניו חייב כמ"ד בשני שמות נחלקו אבל בשם אחד ד"ה חייב — דרש כמ"ד בשם אחד נחלקו לא אתיא אלא כר' אילא בשם ר"ל תניין אינון כו'.

שם תלמידו דר' יעקב בר קודשי הוה. — צ"ל: בר קורשיי הוה (וכ"ה בפסחים רפ"ו ובבלי הוריות י"ג ב' והוא ר' יעקב סתם שבמשנה ובברייתות שלנו. בהוריות פ"ג ר' יעקב אומר העוה"ז דומה לפרוזדור כו' ובמאמר זה איתא במדרש קהלת רבה פ"ג סימן י"ז בשם ר' יעקב בר קורשאי ועי' בבלי ומה [illegible] אמר רבו לו שנה ר' יעקב בלוגין ועי' מ"ש בחגיגה פ"ב ה"א).

שם הו' לא כן תני אלף רוח רע"ק כ"ש כו' ומודה ר"ש במוציאו התניה. — פי' ומפני מה פוטר ר"ש במוציא כזית מן המת במשנתנו.

תיבעי באמת גוו ושמואל כיון כע והוציאו לכלבו. — צ"ל והוציאו שלא לכלבו (וכן צ"ל פעם שניה למטה סע"ב: ולבה צו).

(דף צ') הנועל שלש נימין בהצד חייב משום אורג כו'. — צ"ל: הנועל שלש נימין לאדם (פי' לתכשיט אדם או ברנו (האמוני) לבהמה כמבואר למטה ועי' דבלו ס"ד א') טמא משום אורג ר' זעירה בעי לגו אורג הוא (פי' בתמיה וכי האורג שער של עיזים הוא של גמל שאינו טווי והיה טמא משום אורג) צ"ל כאן במרובה (פי' הוי אורג אף שאינו טווין שכן דרך האומנות לעשות הרבה שערות עם הרבה ערות) וכאן במועט (פי' בג' נימין לא הוי אורג אא"כ שטווין תחלה) הדא דאת אמר לאדם אבל דבהמה אחר כהדא דתני (תוספתא כלים ב"ב פ"ד ועי' הגר"א) העושה פסיקה כו'.

(ע"ב ד') יצחק בר אבוון אמר מה פליגין כו'. — צ"ל: יצחק בר מריון אמר כו' (יצחק בר מריון מצוי [illegible] אבוון" לא מצאנו במקום אחר, עי' סה"ד ערך ר' יצחק בר מרון ור' יצחק בר אוריין).

[illegible] — צ"ל: [illegible] נוגע לשאינו נוגע אלא הכשר צבעים בלבד כר"ש בקים [illegible] אורגין כו' (כה [illegible] פ"ג ה"ו).

[illegible] בין על דעתי [illegible] על דעתהון כו'. — צ"ל: בין על דעתיה דרבי בין על דעתהון [illegible] והוא שנעה (פי' [illegible] צה דוגה מחייבין בצורך מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע). מרה"י [illegible] דרבי ואפי' לא נעה על דעתהון דרבנן והוא שנעה (מחלוקת רבי ורבנן [illegible] בבלי צ"ז א') ר' בון ר' חונה בשם רב לא חייב רבי כו'.

מעשה הא שנו אלא למטה מעשרה הא למעלה מעשרה כו'. — צ"ל: הא למעלה מעשרה פטור (פי' אף לר"ע) מאי תניא דרבי אמר אפי' למעלה מעשרה (פי' מחייב ר"ע) דאמר ר' אילא בשם ר' אלעזר כו' (ועיין צה מגלות בחדושי רמב"ן צ"ז א' שכתב בסוף דאמר שמעתתא ~~[illegible]~~ — ולאו פסיקא בדבר' אלעזר מותר).

(ע"ג א') בי רב אמרי' לית כאן פטור אלא מותר כו'. — דבבלי צ"ט ב' שיטה מהופכת דפטור אבל אסור ולשמואל מותר [illegible].

[illegible] והאי שתפה כהר"ר מנפחתו אבל צד ר' יעקב בר אחא כו'. — צ"ל: והאי שתפה רה"ר מנפחתו אבל צד מן אילין עגלות והאגלות לאו רה"ר מנפחתו אבל צד (ומ"ש לפנינו ,,ועגלות לאו למעלה מעשרה הינון" נשתבש מלמעלה דף ע"ב סע"ד) ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן אפי' מרוח אחת (פי' הא דתנן דהמושיט חייב בדופנה אחת) ר' זעירא בשם ר' אושעיה כו'.

פשוטה לר' זעירה שאין עומד מצד אחד מצטרף כו'. — צ"ל: פשוטה לר"ל שאין עומד משני צדדין מצטרף פשוטה לוה שיהא העומד מצד אחד כרבה כו' (וכבר העיר הרשב"א בחדושיו צ"ט א' שגירסא שלפנינו בירושלמי משובשת).

חלונות הבאין שהן גבוהין עשרה ורחבין ארבעה מה אתון יימין כו'. — ואיתגן להחלון הגירסא ובבלי חלונות [illegible] והכותל שהן גבוהין עשרה ורחבין ארבעה הא ר' יוחנן אמר כאן פטור (פי' דאף דתנן פתוח מכותל פטור אינו צריך) אלא מותר מה אתון יימין (הא דר' יוחנן אמר מותר) אם בגבוהין עשרה ואין רחבין ארבעה הדא היא דאמר חסדא כל פחות שלשה ואילך (פי' לבבלי [illegible] ותנן ,,מותר" סתם משמע דאף להחליף מותר) כו' רשות הרבים מהלכת תחתיהם המופיס כו' (ונוסח שלפנינו נשתבש, מצא צ"ע לב' ע"ד).

ר' חסדא אמר במודד ומצא כו'. — צ"ל (כהנוסח שבבבלי ק' ה"ב): במודד ומצא כו' (ועי' בגמ' צה בבבלי שם).

ר' יוסי בשם ר' יוחנן בשהיה המקום מגדרון (פי' הא דתנן צריך לזרוק ד' אמות ונתגלגל לד' פטור לאו בשהיה המקום משופע וסופו לירד חוץ לד' דא"כ פטור מאחר שלא נתכוין לזרוק ד' דאפי' פשוטה) בהדא תנינן צריך חוץ לד' ונתגלגל תוך ד' חייב (פי' בתמיה כיון שלא משופע ולא נח שם עד שחזר לתוך ד' אמה הוא חייב)!

שם ה"ה (צ"ט ע"ב) ר' יהודה אומר אף היתה עמוקה מן הארץ עשרה טפחים כו'. — צ"ל: אם היתה עמוקה עשרה טפחים (ושתי המלות "מן הארץ" נכפלו בטעות מלמטה, וע' בבלי "ואיבעי" ותוספתא פ"א [illegible] לזה ברושא ובפיסקא) כו' ועמו סכנה (אולי הכוונה שעשתה לעצמו עד [illegible] ויש סכנה בזה ע' בבלי ל"ג ע"א).*

שם ספינה עולה ויורדת סלע באמצע הים וגם כרמלית הוא כו'. — יש להחליף הגירסא וצ"ל: סלע באמצע הים סלע שבים גבוהה עשרה טפחים אין מטלטלין לא מתוכה לים ולא מן הים לתוכה פחותה מכן מטלטלין מתוכה לים ומן הים לתוכה ומטלטלין בה עד בית סאתים ויתר מכן נעשית מחיצה שהוקפה לדירה שאין מטלטלין בה אלא בארבע אמות וגם כרמלית היא (פי' בפחות מכן מטלטלין בה עד בית סאתים במשמע דמותר לטלטל בפעם אחת כל בית סאתים) כלום הוא מותר לטלטל בכרמלית אלא בארבע אמות אלא אולא על רגלה (פי' הא דתנן מטלטלין בה עד בית סאתים זהו [illegible] בשאינה גבוהה עשרה טפחים אלא פרושה בשהיא גבוהה עשרה טפחים) ר' יונה בשם ר' [illegible] [illegible] והציד וגשות כו'. — צ"ל: כיני מתניתא והציד (פי' הא דתנן הצורך ונצרך כו' היינו [illegible] שהוא כן דתנן צרך לעשות חבורה כו' ונשא אלון ורה חד כו'.

שם [illegible] עמק אפי' מציד בהיבריות מלבין בו ונוגה כו'. — צ"ל: הגע עצמך אפי' מציד בלאו ושוגג בהיבריות מלבין בו ונוגה ומביא קרבן ר' אבהו בשם ר' יוחנן המציד בחלב (פי' בלאו) ושוגג בחטאות מלבין בו כו'.

פ"ב ה"א (י"ג ר"ע) מכיון שהבטיחן הכ"ה שהוא מבניסן לגוף כמו שהוא לעולם הדם אמרה אפי' מן הצד כו'. — צ"ל: שהוא מבניסן לגוף כמו שהוא לשעה הדם אמרה דבנין לשעה בנין הדם אמרה אפי' מן הצד כו' (וכה"ר ועי' פ"ג ה"ד).

שם דתני לוחים שבספינה ושבעריסה כו' וגד הסכין שבראשו הג' לא יחזיר. — צ"ל: וגוד הסכין [illegible] הג' לא יחזיר (כן הגירסא בתוס' ח"ב סימן ע"ח אות א').

שם מתני' דר"ש דתני הגורף הרודה כו'. — צ"ל: מתני' דלא כר"ש דתני הגורף כו' המוף עד שיחזור כו' גורפו אלו וענה דבר אחר [illegible] (פי' ר' יעקב חולין וסל דאבדיבא מתני' אתיא דלא כר"ש).

שם אתיא דרשב"ג כר' יהודה דתני השובט כו'. — צ"ל: דתני ר' יהודה אומר השובט כו' (וכה"ג בבבלי ע"ה ע"ב).

שם הכ' מה בכל לשון אלף אלפה. — פי' "אלפה" היא אות אלף בלשון יוונית (ע' שלום פ"ט מ"ב) ואם כתב אות אלף אשורית ואות אלף יוונית חייב והוה בכל שתי אותיות מאיזה לשון שהוא דהא אפי' בשתי שיטות חייב (ע' בבלי ק"ג ע"ב) ודלא כתוס' ח"ב סימן ע' והגהות רמ"א בשו"ע אות סימן ש"ו סעיף ו' וכבר תמה ע"ז במג"א סימן ש"ו אות ו"ד ע"ש.

שם כמו דלמטון הוא עשוין. — פי' הן הן היהודים שבכל [illegible] הנעשין בלדנים.

שם [illegible] (ע"ב) תני וגד מגדואל. — צ"ל: וגם מגמליאל (פי' אע"פ דאות "גם" אינה שם אחד [illegible] אלא החיבור ובכל אלה שהוא חייב, אבל אין לגרוס כנוסח שלנו דהרי כבר אשכח שלימה היא "גד מגדיאל").

שם [illegible] דר' יהודה כתב שתי אותיות שוין כו'. — צ"ל: ולית על דרבנן כתב שתי אותיות שוין [illegible] דר' יהודה חייב ע"ד דרבנן פטור ולית על דר' יהודה שתי אותיות [illegible] כו'.

שם [illegible] שמתניה דר' יהודה דתנן הוא אומר אינו כתב והכא הוא אמר כתב הוא בשיטתו כו'. — צ"ל: והכא הוא אמר כתב הוא. מה כתב ע"ג כתב חד לאו מן חד (פי' אלא כתב ב' אותיות בשורה אחת אלא בשתי שורות אות אחת ע"ג חברתה) ר' יעקב בר זבדי בשם ר"ה לא אמר כן אלא מחלפה שמתניה דרבנן תמן אינון אמרין אינו [illegible] הוא כתב כתב הוא והכא אינון אמרין כתב ע"ג כתב אינו כתב בשיטתו השיבוהו בשיטתם דאות אחר כתב הוא אינו מן [illegible] דר' יהושע בן בתירה כו' (ובנוסח זה היה לפני חדושי רשב"א ק"ה ב' ע"ש).

פ"ג ה"א (י"ג א') כתב אות אחת בחול ואות אחת בשבת [illegible] מחייב חטאת כו'. — ע' מה שכתבתי על זה לעיל פ"ג ה"א [illegible] ע"ב.

---

*) חב"ב [illegible] בגבוהה עשרה מן הארץ מתני' ר' יהודה לטלטל מתוכה לים ובדברים המוספים דה ר' יהודה (בבלי צ"ח ח') ורואים בפירוש ר' חננאל שם שהעמידו אמה מן הים לתוכה [illegible] מקצע הסכנה" והב"ז וש לפרש [illegible] ומוכח ומוכה לים בשוחה עשרה לזמן לנחות מים מן הים [illegible] לגוף [illegible].

שם, כהדא דאמר יעקב בר אחא ר' יוסה בשם ר"ל כתב אות אחת בטבריה כו' דלא כן קה"ע. — צ"ל: וההיא דמרובה ר' יוסה בשם ר' אלעזר כתב אות אחת בטבריה כו' חייב דלא כר' אליעזר (פי' דר' אליעזר אמר כתב אות אחת בחול ואות אחת בשבת חייב וכ"ש אם כתב שתי אותיות בשבת בשני מקומות).

פי"ד ה"א (יד ב') ר' זריקן בשם ר' יוחנן אמר איתפלגון ר' יוחנן כו'. — צ"ל: ר' זריקן בשם ר' יהודה (וכן לעיל [illegible] ר' זריקן בשם ר' יהודה) אמר איתפלגון כו' בין לאסור בין להתיר בין לטומאה הוי ר' יוחנן אמר בדברי הכל ורשב"ל אמר במחלוקת מתני' מסייעא כו' מתני' מסייעא לר' יוחנן שמונה שרצים הצדן והחובל בהן חייב א"ר יוחנן בן נורי לפיכך אומר אני כו' ואית שאין להן עורות פטור ר' יוחנן בן נורי אומר כל השרצים יש להן עורות (והמלות "לפיכך אומר אני" שבינתיים מיותרות ונכפלו בטעות מלמעלה מברייתא דמסייעא לר' יוחנן).

הל' (יד ג') מה בינייהו מאוסה מ"ד נותן בין ביד בין בכלי אחוס כו'. — ע' מה שהגהתי וביארתי בזה במעש פ"ב ה"ו.

שם (יד ד') הדא אורדענה סכנה. — כתב במוסף הערוך ערך אורדענה שהיא מין מחלה המכונה [illegible] צפרדע שהתבאר אורדענה והוא מורסא שגדל תחת הלשון בין הוורידים.

נותן עליה חמץ בפסח. — בפירוש ר"ח עז"ל כת"י א' הערוך בשם הירושלמי נותן עליה חומץ בשבת (ופי' כותח אבבלי).

שם הדין ציפרונה סכנה. — צ"ל: ציפדונה, וכה"ג לקמה וכן בע"ז פ"ב ה"ב ובבלי יומא פ"ד א' ושם מבואר סימנה דמתחלת בפה וגומרת בבני מעיין ורמי אורי בו כבו ומיותר דמו מבי דרי. והיא המחלה המכונה בלע"ז "Skarbut" ובלשון מדינתנו "[illegible]".

ריב"ל ה"ג ילוס הרמן ליה ר' חנינה כו'. — ע' בבלי יומא פ"ד א'.

ר' יונה ה"ד צמרמורין. — פי' היא מחלת הקדחת שבלשונינו של [illegible] ע' מ"ש [illegible] כה"ג.

שם אר אונא מתניתה אמרה כן שאין [illegible] הותר מכלל שבת כו'. — צ"ל: שאין מתבטין מגילוי עריות דתנני הותר מכלל שבת כו' (וכה"ג [illegible]).

שם לית סוף דבר בשאמר לו הרוג את פלוני ולא אפי' אמר את פלוני [illegible] הרמב"ן בחדושיו [illegible] ה' הביא בלשונו חיצוניות שלשה דברים אין עומדין בפני פקוח נפש ר' מאיר [illegible] אפי' [illegible] אין עומדין [illegible] (ע' סנהדרין פ"ח ה"ח) ונמצאת ברייתא זו בתוספתא ג' ו' (שוב [illegible] ר' יהודה בשם ר' מאיר).

תני גוי בושלא אסור ושלא בגוי מותר. — צ"ל: גוי בגוי בושלא חייב ושלא בגוי פטור (כה"ג בע"ז פ"ב ה"ב וכן בתוספתא שם פ"ט ולענין שפיכות דמים הא שניה שם).

שם ה"ב (טו א') אין מה דתני מודין חכמים לר"מ בחותמות כו' הדא אמרה אין חולקין על רה"ר. — צ"ל: הדא אמרה חולקין על רה"ר (פי' שבברייתא זו מוסיפין להתיר חותמות שבכרמלית והן אסור לקשור והרי ר"מ מתיר לקשור לפני פתח ביתו שהוא כרמלית, וע' עירובין פ"ג ה"ג שחכמים חולקין על ר"מ).

פט"ו ה"א כרחבל שהוא הדא מתני' חבל שהוא משיחל דפסיקיה. — צ"ל: כרחבל שהוא היא מתני' (פי' חבל [illegible] דלי [illegible] למשוך אותו הדלי מן הבור בזה חכמים אוסרין שמבטל אותו החבל לדלי הוא חבל שאינו שוחח כפסיקיה (פי' כגון חבל של גרדי אותו מבטל לדלו וסופו להסירו ממנו ואינו קשר של קיימא לפיכך דינו כפסיקיה שגם חכמים מודים שמותר לקשור בו).

שם כוני מתני' כל קשר שאינו של קיימא והיה לשעה אין חייבין עליו. — פי' שאין המכוון בקשר שאינו של "קיימא" שאינו קשר יפה וחזק וסופו להיותר [illegible] דבאופן זה אין צורך להשמיענו דאין חייבין עליו אבל עניינו דקשר זה [illegible] שלא נעשה מתחלה להיות קיים לעולם, אלא לשעה ובדעתו להתירו לאחר זמן אין חייבין עליו.

שם ידי שהספה הזה מסריח התירו לו לעסוק בהן דבר בשעה כו'. — במאירי ר"ל א' וכן באו"ח סימן פ"ט העתיקו אל ידי שהספה הזה טריח [illegible] בד"מ. ר' ברכיה ר"ח ב"ב לא [illegible] שהתחם ואמר טובים אלא [illegible] דד"מ [illegible] מסריח ואין לו פנאי לעסוק

בתוס׳ בד״ה נתנו להם שבתות ויש לעיין בזה בד״ה מתני׳ אסוותא כו׳.

פסקי הרי״ד (קט״ז ב׳) אין מצילין אותן מפני הדליקה מ״ז מטמאין את הידים מצילין כו׳. — צ״ל: מהו להציל אותן מפני הדליקה (פי׳ אותן שכתובין בכל לשון דתנן שטעונין גניזה) מ״ז מטמאין את הידים כו׳ (ומקור מחלוקת צ״ע מה נודע לי).

שם [illegible] ע׳ בא כבי רוב משניות לעולם הוי רץ אחר התלמוד יותר מן המשנה. — פי׳ שרבי שינה בתלמוד משניות הרבה ובשהוא למד התלמוד זה למד עמו גם משניות וזה טוב יותר ממשניות לבדן. ובזמן זה מצוי דבבלי ב״מ ל״ג ב׳ דבימי רבי נשנית משנה זו דהתלמוד אין לך מדה גדולה מזו ועי״ש.

שם פ״ה פרשיות שכתוב בתורה דבר אמירה וצווי כנגד שנעשו כו׳. — צ״ל: פ״ה פרשיות שכתוב בתורה דבור ואמירה כנגד שנעשו כו׳ (והאומר זה דאגיע באותיות דס״ת את צדין ומה משה שעתידה שכינה לדבר עמו בערה מגומות צ״ב ועיין זה שבנ״ה מגומות בתורה נתייחד הדבור למשה בלשון דיבור או אמירה וכבר מניתי אותם וספרתים אחד אחד ומצאתי בספר שמות ע״ו פעמים, בספר ויקרא ל״ה פעמים ובספר במדבר ס״ג פעמים, מלבד דיבור ואמירה שבמשנה-תורה שאינן בכלל הצחה).

שם קכ״ג פעמים שאמרו עונין הללויה כו׳. — כתב בהגהות הרש״ש שבס״ס נתיבות עולם שגירסתו הללויה באות ר״ל עד הודו לה׳ וכל פסוק שעונין עליו הוי חולקין לשנים ועל כל חצי פסוק הוי עונין הללויה כמו שנראה מדברי הרמב״ם סוף הל׳ חנוכה לבד אות פסוקים שהוי חולקין לשלשה חלקים אלא שם חוץ הוא עונין מוסיף לעצמו והם פסוק א׳ ט׳ בפרשה א׳ ופסוקי א׳ ב׳ ג׳ וח׳ בפרשה י״ג ופסוקי ג׳ ח׳ ט״ז ואת בפרשה ד׳ ובאין ד׳ בפרשה ה׳.

* שם ניצולין תיק הספר עם הספר ותיק התפילין עם התפילין. — פי׳ דתיק הספר הוא שומר לספר ונוגע בו אבל תיק התפילין אינו נוגע בפרשיות רק בבתים והבתים הם השומרים לפרשיות והתיק אינו אלא שומר לשומר ואין בו קדושה כל כך.

שם בן בתוכה כר׳ יהודה דתנא מפסיק כו׳ וחכמים אוסרין כו׳ — חסר כאן וכצ״ל: וחכמים אוסרין. מערבין במבוי המפולש וחכמים אוסרין (גם זה בעירובין פ״ט שם) ר׳ בון כו׳ מתניתא דר׳ הונא דאמר ארבע סעודות חייב אדם לאכול בשבת (בבבלי קי״ז ב׳ הנוסח ר׳ חידקא ונקט עליו ר׳ הונא דירושלמי) ונראה כו׳ לומר על דעתיה דר׳ יוסי לעולם מצילין שלש סעודות (פי׳ שכן סבר ר׳ יוסי במשנה ג׳) על דעתהון דרבנן לא יציל כלום כו׳.

שם (ט״ו ב׳) תני אין מערימין ר׳ יוסי בר בון אומר מערימין. — חסר כאן וכצ״ל: תני (תוספתא פי״ג) הציל פת נקייה אינו רשאי להציל פת הדראה הציל פת הדראה רשאי להציל פת נקייה ואין מערימין בכך ר׳ יוסי בר רבי יהודה אומר מערימין.

שם תני אף מכבין להציל מתניתא דר״ש דאמר (לעיל פ״ו מ״ה) עד שיהא לו צורך בגופו של דבר, ושאין דבר משום שבות עומד בפני כהני הקדש (עירובין פ״י מי״ג) והתני (תוספתא פי״ג) ספר שנפל לתנור מטמא את התרומה ומציל (פי׳ שהספר מטמא מציל את הספר ואין חוששין למה שהוא נוגע בשעת מעשה בתבואות של תבואה שבתנור או שידו מטמאה את חיבור התנור) הוא תבואה הוא מע״ש (פי׳ שגם מע״ש מותר לטמאו כדי להציל את הספר אף שאין מע״ש טמא נאכל לבער בטומאה משום בתבואה טמאה) אמר לך מוטב דבר שהוא משום שבות והתנא בכל קדש לסור ונגע לרבות את התרומה (פי׳ וזה לאו לנגיעה ע׳ בבלי מכות י״ב ב׳) מהו כדין ולהב שלא יעשה בשבת כדרך שעושה בחול (פי׳ שמכבה כלאחר יד בשינוי ובזה אפי׳ חכמים דסברי מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה מתירין לכבות בשביל הספר ולמכבן גם הטמא מותר להציל את הספר אף שמטמא את התרומה מאחר שאין כוונתו לטמאה אלא להציל את הספר והוי כמשנה ואינו חייב על טומאתו כלל).

שם שמונה עשר שנין עביד הוה יתיב בההיא ערב. — רש״י צ״ל פירש ״ערב שם מקום״ נראה שבעירן דערב היו ערביים והיא המקום שיושבים בו הערביים ולכן מצה בתורת בירושלמי כאן שריב״ז אמר ״גליל גליל״ מבואר שערב היה עיר בארץ הגליל וכן מבואר בברכות פ״ד ה״א שיש עיר ערב הסמוכה לציפורי.

---

* שבו בההיא [illegible] כבה בתבה כו׳ — פי׳ [illegible] של [illegible] שאמר זה [illegible] בסופה רפ״ב ״אמר [illegible]״ [illegible] ״חורי״ [illegible] [illegible] ״חורי״ ואין זה נכון כבו סבמון הירושלמי והבבלי. ועוד תמה על [illegible] ר׳ חנינא אחד שניבא לו שאסו בתבה [illegible] ויקדמו.

(וראיתי בתוספות הרא"ש פ"ג דסוכה חוץ ממה שכתב דאמרת בכל בערך ארבע שעות הגבר עכו"ם והוא ערב הנצבר בזמן שבגלות עכ"ל ולפענ"ד אינו כן שבדבר הוכיחו דערב צו היה סמוכה לציפורי) ונראה שריב"ז שהיה בערב י"ח שנה היה שם ~~שלא~~ שנחרב הבית כבמשמע מזה שאמר „סופך לעשות במסיקין" (כשהתחילו הרומיים במלחמה בגליל בא ריב"ז עם תלמידיו לירושלים.

פ"ג ה"ח (ט"ז א') דאמת הבית דרובה כו' הכוס דרובה שוטף כו' — ע' בבלי נ"ב ב' שנחלקה השיטה בזה ועי' בתמדה דרבה.

שם בשעה בארבעה ובחמשה אסור. — צ"ל בשלשה בארבעה ובחמשה אסור (כן העתיק רמב"ן בסופ"ט).

שם א"ר בא הדא דתימר בעומדין ששם אבל בעומדין שבן מותר. — צ"ל אבל בעומדין שבכאן (פי' שנוטלין מן הכובדין והן קבלו עצמן) מותר.

(ט"ז ב') מתניתא פליגא על ר' יוחנן האוכל ממלין בה ואינה נעשית ממלין בה כיון שהיא מפוצה כו'. — דמינה נעשית ממלין בה מה עביד לה ר' יוחנן כיון שהיא מפוצה לה כגופה היא ונעשה כמטלטל נראה שמא וסופא פליגא על ר"ח בר יוסף ואם לאו כו' כמטלטל נראה ע"ש. האבן מתניתא פליגא על ר' יוחנן ממלא אדם את בנו והאבן בידו ר' כהן בשם רבנן דתמן כו'.

שם ינאי ר' אמי אמר עד שיהא קשור בדלת. — צ"ל: ר' ינאי חמוי דר' אמי אמר כו' (וכה בעירובין פרק י"א). נגמז. פ' ינוקא דר אחא בשם רבנן כו'. — פי' נגמז שנתפרק החבל שנקשור הנגר בו ואינו ונגר והגיע אל המקום שצריך לנעול בו הנ"ל דוחק ודוחק את הנגר למטה בתוך החבל עד שמגיע למקום החור שתוקע שם את הנגר (וכעין זה בעירובין פ"ה ה"ג דף כ"ב ע"ד „ולא יהא שהוא נגמז" וכתב בפירוש הקרבן שם דהיינו נתפרק; וראיתי בערך סימן נ"ז שפירש בלשון הירושלמי שם הנה וכתב שהוא נפרק" אולי שכן היה הנוסח לפניו בירושלמי שם, אבל גם נוסח שלנו נכון שגמזין וגזגזין מתחלפות ו„נגמז" הוא כמו „נגמזא" ע' חולין מ"ו א' עשורים וגמזין ערוך ערך נגמז.

הה"ח (ט"ז ג') ומאן דאמר אין מטלטלין לתרומה טמאה ובאותה שיש בו כו'. — צ"ל: ומ"ד אין מטלטלין מאכלין בתרומה טמאה ובאותה שאין בו כדי להעלות אבל באותה שיש בו כדי להעלות לו בדבר (פי' ואפי' באדמוע בתרומה טמאה מותר לטלטל) דתנן מטלטלין אחד המדומע בתרומה טהורה ואחד המדומע בתרומה טמאה אין תנא מטלטלין (פי' מדומע בתרומה טמאה שיש בו כדי להעלות) ר' יהודה בתנינן (וכמן רפכ"ג) פי' יהודה אומר אף מעלין את המדומע במאה ואחד א"ר זעירה הדא אמרה טבל שיש עליו תנאי מותר לטלטלו כיצד הוא עושה (פי' טבל זה שיש עליו תנאי) נותן עיניו במקצתו ואוכל את השאר א"ר אלעזר אדם עומד ערב שבת ואומר הרי"ז תרומה למחר ואין אדם עומד בשבת ואומר הרי"ז תרומה למחר כו' וכך אמר הרי"ז תרומה משתחשך הרי"ז תרומה וכך אמר הרי"ז תרומה כו' ~~הכר~~ בו ריב"ב מהדא. מתניתא פליגא על ריב"ב אומר שני תאנים שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה (דמאי פ"ז מ"ו) מאי כדון מבכר לכשהפרישנה כו' מבכר לכשאניחנה בזוית תני מטלטלין את החרדל מפני שהוא מתקן ואינם כו' (וע' עירובין פ"ג ה"ה דף כ"א ע"ד).

אלא כי נן „יינין בשיש לו מאותו המין ואין אותו המין מצוי בשוק כו'. — צ"ל: אלא כי נן „יינין בשאין לו מאותו המין לאותו המין מצוי בשוק רבנן אמרין מכיון שאין לו מאותו המין כמו שאין המין מצוי בשוק ורשב"ג אומר מכיון שאותו המין מצוי בשוק כמו שיש לו מאותו המין אף בעזרה כו'.

מתניתא פליגא על מ"ד כל המיוחד לאיסור אסור כו'. — צ"ל: מתניתא פליגא על מ"ד כל שייחדו לאיסור אסור כו' מתניתא פליגא על מ"ד כל שייחדו לאיסור אסור (ע' מ"ש לעיל פ"ג דף ו' ע"ב).

ה"ה שאלנו את ר' יהודה הגוצר ואמר לנו במבוי שאינו מפולש כו'. — צ"ל: במבוי שאינו משותף והתני אסור לטלטל מתוכו לבתים כו' ובמוצאי שבת שבתנו במבוי והוא מותר לטלטל בכל המבוי.

ולא כן תני שאלו לחכם והתיר ושאלו לחכם אחר שמא יאסור — ע' בבלי ע"ז ז' א' תוס' ד"ה הנשאל „לא ישאל לחכם אחר" כו' וע' בתוספתא עדיות פ"א.

ע"ח שאם אומר פרט בין שאותב לצאת אצל הוא אינו מוצא כו'. — צ"ל: שאם אומר את כן שאותב (ע' ב"ר פל"ג אות ו' עיר היא בתחום בית שאן ושמה ערבו.

[illegible] עושה חולה (פי' [illegible] התשר לו לחלל שבת) אם אומר אדם שעושה חולה אף הוא אינו [illegible] לעשות חולה [illegible] מבותו.

שם אמר רשב"א לא נחלקו ב"ש וב"ה על הנולד מהול כו' ובה"ה אומר צריך להטיף ממנו דם ברית ר' יצחק כו'. — חסר כאן וכצ"ל: ובה"ה אומר צריך להטיף ממנו דם ברית ר' אלעזר בנו של ר"ה הנפר אומר לא נחלקו ב"ש וב"ה על זה ועל זה שצריך להטיף דם ברית על מה נחלקו על הנולד מהול בשבת שב"ש אומרים צריך להטיף בשבת דם ברית וב"ה אומרים אינו צריך ר' יצחק בר נחמן בשם רה"[illegible] כדברי התלמיד (כן הנוסח בילקוט פ' לך ובאשכול ח"ב סוס' ל"ח ופירש בנחל אשכול שם: שהתלמיד הוא ר' אלעזר הנפר שהוא תלמיד לר' שמעון בן אלעזר ועי' בהגהות מיימוניות בפ"א ה"ג ממילה שגם שם הערתי כנוסחא זה ובש"ך בפ"ו אבל לפנינו בכ"י שם הנוסח ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי (במקום בנו של ר"ה הנפר) [illegible].

[illegible]

שם ר' אבהו [illegible] ר' יוחנן הלכה כמי שהוא אומר מרחיצין את המילה. — כל זה מיותר ויש למחקו איתא לעיל פט"ו ה"ג.

שם לא אמרו אלא צריבה מלאה חמין ונתנה ע"ג מעיים בשבת כו"ל אמר ליה כגון אלא מותר. — פי' דאין שום איסור בזה משום שבת אבל הוא אסור אף בחול משום סכנה שמא ישפכו המים הרותחים על בשרו וכדאיתא בבבלי מ"ב ולפי"ז אם היה סתומה ופקוקה היטב באופן שאין חשש שמא ישפכו המים מותר אף בשבת וכ"ה המנהג הפשוט.

ודע שפשוט צ"ל שם נתן טעם לאיסור חמין ע"ג מעיים שמא ישפכו עליו ונמצא רוחץ את עצמו בחמין, ובתוספתא שם כתבו דאיסור משום שחיקת סממנין. ושני אלו הטעמים דחוקים דאטעם רשו הרי הוא גזירה לגזירה והטעם דהתוספתא קשה ומה התירו אלונטית חמה ע"ג מעיים, ובתוספתא שם כתבו דאלונטית לא מיחזי כרפואה ואינני רואה טעם נכון לחלק ביניהם.

שם (ע"ב) ר' יוסי בשם ר' יוחנן דברי ר"מ והוא שיהא ~~שם [illegible]~~. — צ"ל: דברי [illegible] (פי' הוא ת"ק [illegible]) והוא שיהא שם תמיק כו'. (ובסוגיא שאלה יש להגיה כגירסת [illegible])

שם הכתוב שיהיה שם חבורה אחרת שלא שחטה אה"ג צעירה מלתה דר' ינאי כו'. — צ"ל: שיהא שם חבורה אחרת שלא שחטה אה"ר ינאי והוא שעבר ומל את של שבת בלילה, אלו דשחרית כר' צעירא אמר מלתא דר' ינאי אמר פטור ר' בא אמר חייב כו' על דעתיה דר' צעירא ליה ר' חסדא כר' ינאי על דעתיה דר' בא ר' חסדא כר' ינאי אה"ר מנא קומי ר' יוסי (ונוסח שלפנינו כאן שהתבה מעורבין פ"ו ה"ה ע"ש) מה דאמר ר"מ כר"ש ומה דאמר ר' ינאי כר"מ (פי' דמשכחת שאמר ר' ינאי אלה והוא שעבר ומל כו' אתיא כר"מ) ומשוי דבר בין ר"מ לר"ש (פי' ולמה אמרו לעיל דלר' צעירא ליכא ר"ח כר' ינאי) אלא לא משכחן פלוגתי בין ר"מ לר"ש בשוגג (פי' דלא מצינו שנחלקו ר"מ ור"ש בצריך שישתייר חלק מהמצוה בחבורה אחרת או תשעה [illegible]) כו' אה"ר יוסי מוליהן דרבנן (פי' ר' חסדא [illegible] דלר"ש דמצריך דבר שאין לו תצבה לשיהא שם חבורה אחרת שלא שחטה וכן ר' ינאי לסברת ר' בא) צריך לו בדבר שאין לו תצבה (ושאר הסוגיא יש לתקן כגירסת ק"ע).

* שם ברישה דבי מילתא מהו לשנות כמה אחורי נפה. — ע' מה שהגהתי בזה לעיל פ"ה ה"ב דף ו ע"ב

שם ר' בא אבל מתקן צוצבא מינה ופריש לזהרו. — ע' בבלי חולין נ"ט א'.

שם (בסוף העמוד) תני נוטל אדם מלפני ~~החמור~~ ונותן לפני פרה מלפני בהמה כו'. — צ"ל: תני נוטל אדם מלפני בהמה שפיה רע ונותן לפני בהמה שפיה יפה (כעין זה מובא בבבלי קנ"ה ב' וגם שם פירשו מחמור לפני פרה) מלפני חמור ונותן לפני פרה.

שם אר"ר ינאי קריא קריחה נפוח נפוחה כו'. — צ"ל: קרות קריחה (פי' אמרי אינשי דבזה שוש לו קרחה בראשו [illegible] ממנו גם [illegible] השערות שנשתיירו בראשו כדי שיהא קרח בכולו) נפוח נפוחה (פי' זה שנתעפה [illegible] לגמרי ממנו גם הנעצה שנשאר אצלו) שפוך צנונים על מאן דקרירו ליה (פי' שישפוך [illegible] על החוש שנעכר) נפיק בורנו על מגיר ([illegible] כמו מגיר

* [illegible] ר' ינאי [illegible] הוה כיבעא בבי מדרשא. — פי' הוסב לעשרה וכעין זה ברבותא [illegible] לא מוסוף דבהא דבעי כו' גזירה דהוא רבע וחרת [illegible].

הוה״ בחגיגה פ״ק ס״ה רווח עליה (פי׳ אחר שנפל בורח שבינך ואין הגדול שבינך לבינם נעכר הכתב את גבולך וכח משל שבינך וכענין שאמרו בבבלי ב״ק צ״ב א׳ „ברוב ענות הצלת עניים״. וכל אלה משלים הרגילין בפי העם וכן כאן החמור על הערב שאין לו כר אף כדין לוקח מבעל ומפרש שחסר לו לענין את הדש והוה מוכרח לשכב עליו כמו שהוא פוי נענע וכמו שמפרש ר׳ חיית) תנו ר׳ ואוה הדין דין לעני (פי׳ דין צדק ולוא אלא לעני שאין לו כר אף סדין) והתני מדין כו׳ (פי׳ מלותא דאפט נפטר הטו ונשאו על הדבר בעגן מכבש של בעלו. בתים מתירין ומעשה מבריירעא באותמות שבברכע אין מתירין בשבת) ומתירין ומותבין בזוט בשבת מפרקין. כו׳ הדבה אמרה מכבש זה עשו אותו כבבבע הר׳ יוסי מתנוירם. זה אמרה כן ושל כובסין לא יגע בו.

עירובין

הלכה (ה״ב) ותני הבונה ארבע דיומדין וסיכך על גביהן (פי׳ שהן לסוכה ארבעה כתלים גבוהים עשרה טפחים והעמיד על הכתלים בארבע זויות ד׳ קנים וסמך את הסכך על הקנים) סוכה כשירה (פי׳ כשהקנים גבוהין אפי׳ כמה אמות מאחר שהמחיצות שתחתיהן גבוהות עשרה טפחים כדתנן בסוכה פ״א מ״ו מלמטן למעלן אם גבוה מן הארץ עשרה טפחים כשירה). נתן עליהן ויש בו רוחב ארבעה טפחים מתירים את המבוי. — פי׳ דקורה צריכה שתהיה בריאה כדי לקבל אריח (כדתנן במ״ג) אבל אם נתן שמלותיו רחב ארבעה טפחים אע״פ שאינה יכול לקבל אריח הג מתיר את המבוי והכי מפרשינן בבבלי (י״ג א׳) רחבה אע״פ שאינה בריאה.

אמר נחמן בר יצחק בשם ריב״ל הלכה כר׳ יוחנן ב״נ כו׳. — צ״ל: א״ר יצחק בר נחמן (וכן הגיה הרמב״ן בסוף מחדושיו) בשם ריב״ל הלכה כריב״נ (בפ״ב מ״ה) כו׳ הלכה כדברי המיקל בהלכות עירובין סברין מימר (מה שבינתיים מותר והיינו ברמב״ן שם) יחיד אצל רבים והיחיד הוא המיקל אצל חכמים אם אתה ר׳ יצחק בר נחמן בשם ריב״ל הלכה כריב״נ כו׳ ובא תהיה הלכה כר׳ יהודה שאמ׳ חכמים חלוקין עליו לפום כן צריך מימר אין הלכה כר׳ יהודה שאילו אמר הלכה כדברי המיקל בעירובין כו׳ עירובין אמרתי ולא מחיצות סבר כהנא כההיא דשמואל דאמר אלא למעלה מעשרים כו׳ ר׳ יוחנן אמר סוף שיעורין להחמיר (ע׳ בבלי חולין נ״ד א׳).

רבה אמר שחיטה מחצה למחצה כשירה ולמה אמר פסולה מפני מראית העין שאם תאמר שותה כו׳. — חסר כאן וכצ״ל: מפני מראית העין שאם תאמר שישחוט מחצה על מחצה אף הוא שוחט פחות ממחצה ואם אתה אומר שישחוט רובו אינו בא לשחוט פחות ממחצה וכן אם אתה אומר שיהא נראה בסוף עשרים אף הוא נותן למעלה מעשרים (כעין זה בתלמוד בבלי חת סימן שע״ע ובירושלמי סופג דנדה).

ר׳ אחא בשם ר׳ הושעיה ארבעה טפחים כדי מבוי. — צ״ל: ארבעה טפחים כדי מקום (וכה איתא בסמוך ועיין קרבן העדה).

ר׳ אחא אומר ארבע אמות כדי מבוי. — פי׳ כדאיתא לקמן סוה״ב (י״ט ע״א) שלחכמים מבוי שהוא פחות מארבע אמות אינו צריך לחי וקורה.

(ה״ג) ואית שורה בתוך שלש לבותי המבוי כו׳. — צ״ל: ואית (פי׳ הא דחריף ותנן מבחוץ) שורה בתוך שלשה לבותי המבוי ואפי׳ כמה תמן (פי׳ דשתי קורות וריוח ביניהם לקמן דף י״ט ע״ג) ארבעה מודי חכמים בשלשה

עירובין

מתני' ברחב המבוי ברום תקנת חלוק למבוי עושה גדר בפתח המבוי גבוה עשרה ורחב [illegible] ומתיר המבוי
[illegible] מתניר מכסדרה בבירות שרוי — פי' „בירות שרוי" היה עיר „בירות שערים" מקומו של רבו ע'
כלומר פס' ה"ז: ומתניתא לבירות שרי, עד בסנהדרין פ"ב ה"ב מעשה שהיית את בזו ור' לעזר
ב"ר צדוק מבירות שורון, והיה גם עיר בירות שערים שכן מפורש בהדיא עבן בתוספתא סוכה
פ"ב.

שם: לא סוף דבר שבה לו מ"ב שבונה אלא אפילו כדיום דוערן בה אפי' שנים והו אסורין כו'. — ז"ל:
אם היו כדיום דוערן בה אפי' כמה (פי' אפי' היו במכסדרה כמה עמודים) והו אסורין. אם
הרבים בוערן בה אפי' שנים והו מותרין את מרוח עבדה הוה עבדה.

שם ועושה פס ד' טפחים (פי' ויעמיד רוחבו לאורך המבוי וכן אמור דבבלי ד"ז ע"ב וד' ע"א ור' בפס
כצה בוולא המבוי לשנים וכל אחד צריך קורה לעצמו) כו' מעמיד נגד לבורכו (פי' נגד
אל מערן באמצע רוחב המבוי ובצה חולקו לשני מבואות).

שם ודעשה כן מבוי שיש לו ארבעה פתחים כו' — ז"ל: מבוי שיש לו שלשה פתחים כו'.

שם מבוי עקום ומפולש פוחה. נותן לחי וקורה מבאן (פי' בשני הפתחים המפולשין) ועושה צורת
הפתח מכאן (פי' בעקמומית ובצה הן נעשין לשני מבואות ובכל אחד אחד מטלטלין עד צורת
הפתח) כו' ע"א צריכה דר"ל ברשו לעשות להן תקנה (פי' כיון שאין עושין צורת הפתח הרי כל מבוי
פכולו במבוי לחבירו) אלו משתמשין עד מקום הכותל ואלו משתמשין עד מקום הכותל (פי' צורת מבוי
עקום הוא כמין גאם וגם דהויא כדוגמת שלו כגון מזרח ודרום ואלו שבמזרח מטלטלין עד
הכותל שבדרום וכן מבוי שבדרום מטלטל עד הכותל שבמזרח) ולא נמצאו שתי רשויות משתמשות
ברשות אחת (פי' שהרי בצורת העקום שבין שני המבואות שניהם משתמשין) אלא משתמשות
עד עקמומית ואלו משתמשות עד עקמומית (פי' כצורה צו 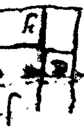 שהמבוי שבדרום [illegible]
ד' וכן המבוי שבמזרח משתמש עד הקו הנקוד א' אבל [illegible] בהעמדה [illegible]
משתמשין) ולא נמצאו שתי רשויות פרוצות לרשות האסורה. להן רב ושמואל ב[illegible] בשם
יצחק (פי' ולא היה בה צורת הפתח באלכסונו של קרן) כו' שהיו שוגגין ולא היו מזידין
אולא ערבה (פי' ר' יוחנן שאוסר לטלטל אם ערבן אלא בעירוב כדי שהאתרין והיו יכולין לטלטל
לו) אין תאמר עירב מחלפת שיטתה דר' יוחנן (פי' ר' יוחנן שאוסר לטלטל החלק את שיטתו
שערבן אלא בעירוב ועל ידי העירוב טלטלו בכל המבוי והרי פירש להם ר' יוחנן בדבר הרשות
[illegible]) אין תאמר לא ערב ואסור לבני המבוי כו' מ"ט דר"מ (פי' דסבר לומר [illegible] ע"כ דצדוקי
מבטל רשות) עשו אותו כשוגג ולא כמזיד (פי' שהצדוקי אינו מודה בעירוב מפני שמגזרתן) מ"ט דרבנן
כו' כמזיד ידו אין כו' ועשה שונין של ר' יוחנן כו' (פי' בהם אותם שלא טלטלו ר' יוחנן מפני
שלדעתו אין עירוב מועיל במבוי צה שלא תקנו אותו אלא בלחי וקורה א"כ דינו של ר' יוחנן המבוי
צה כצדוקי שאינו יכול לבטל רשות ורבנן) צדוקי חשוד לטלטל (פי' שלא שום עירוב) וכל מה אותו
לך היה עשוי כמין כו (פי' כצורה צו 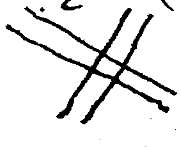 דהיינו שני מבואות שחותכין זה את
זה באלכסון ע' מ"ש בכלאים רפ"ד) כו'. — כצד

שם ר' ירמיה בשם רב מבוי שנפרץ מבנגדו ארבעה — פי' מכנגדו בפתח האמצעי שבנגד
פתח המבוי, אבל לשון הבבלי ו' א' „מראשו בארבעה". ופירש שם שהיה המבוי רחב עשרים
אמה ופתחו עשר ונפרץ באורכו סמוך ע"כ ויותר נראה שגם ענין הבבלי כענין הירושלמי.

שם אם יש שם עומד ארבעה צריך קורה ואם לאו לא צריך. — ז"ל: אם יש שם עומד ארבעה
אינו צריך קורה ואם לאו צריך (וכה בבבלי ה' א').

שם (ו"ח ב') ר' יוסה בשם ר' יוחנן הלכה כדברי האומר בשני פסין ואני אומר בפס אחד וכולבד פס
של ד' טפחים מכאן כו'. — ז"ל: וכולבד פס של ד' טפחים מה פס של ד' טפחים מכאן ופס של ד' טפחים
מכאן או פס משהו מכאן ופס משהו מכאן (פי' הבעיא לר' יוחנן דמצריך ב' פסין) אין מה באמר

עירובין

ר' יוסה (לקמן בפרק זה דף י"ט ע"ב) אמתני' כמאן דאמר חצר נתערבת בשני פסין ובלבד פס של [illegible] טפחים מיכן ופס של [illegible] טפחים מיכן אתיין כמאן דאמר פס של ג' טפחים מיכן ופס של ג' טפחים מיכן הוי דו אמר בשם ר' יוחנן פס של ד' טפחים מיכן ופס של ד' טפחים מיכן ר' זעירה כו'.

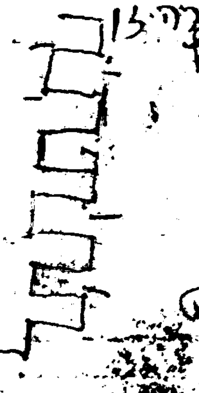

שם דבית דאורית דושירה מה דעי ה' מבואות פתוחין למבוי אחד מרובה כו'. —צ"ל: והיין [illegible] דאורית דושרה מרבען (בגירסת ע"ש) ה' מבואות פתוחין למבוי (פי' בצורה זו [illegible] קטנים פתוחין למבוי גדול) ואם הפרוץ מרובה על העומד (פי' הפרוץ בפתחי המבואות הקטנים שפתוחין למבוי הגדול) צריך קורה לכל אחד ואחד ואם העומד (פי' היינו הגדר שבין שני מבואות קטנים) מרובה על הפרוץ אין צריכין קורה לכל אחד (פי' אלא קורה אחת לפתח מבוי הגדול) [illegible] ואם יש ביניהן (פי' בין סוף פתח מבוי קטן זה לבין תחלת פתח הקטן שסמוך לו) ארבע אמות הופלג (פי' ואין כל פתחי המבואות סמוכין זה לזה פרוץ מרובה על העומד) תני רבה פתחים פתוחין לרה"ר (ע' [illegible] שבת ט' א').

שם אלא ולא נתנייה כן (פי' חנניה בר שלמיה שאל לרב מה דעתך דבריו אם כוונתו שיש להחליף לשון המשנה ושעורה בה "אם יש לו צורת הפתח צריך לחי") אל תניהו (פי' אין אתה צריך להחליף אלא כבתנן אינו צריך לחי) ואודעיה דלית כן (פי' הודיע לו ~~שאין~~ שאין הלכה כמשנתנו אלא שצריך לחי ומוצא דבה ויש עוד בירושלמי שאמרו "לית כאן" ועיי"ש שאין הלכה כן)

שם ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר יצחק צריך וכן צריך לא יהיה מחוסר אלא דלת אמרה כו'. —צ"ל: ר' ירמיה בשם רב דבעי צורת הפתח שאמרו קנה מיכן וקנה מיכן וקנה על גביהן אמרה ר' ירמיה ואו ר' זעירא אל זמה בידך אל לא אלא בשם ר' יוחנן צריך וכן צריך לא יהיה מחוסר אלא דלת אר"י יוסה רבנן דקסרין (פי' ר' יוחנן ורשב"ל) כדעתון ורבנן דתמן (פי' רב ורש בר יצחק דבשם ר' שמואל בר יצחק אומרין מקבל אלא שעלה לא"י ושם נפטר ע' סה"ד בערכו ומ"ש בעה"ד דר' ירמיה הוא מרבנן דא"י אינו נכון ע' ערכו בסה"ד)

שם הורי ר' אחא דההן דעבד צורת פתח שהוא צריך להיכנס לפנים מארבע אמות כו'. —פי' דצורת הפתח אינו אלא ג' קנין בלבד ואם עושה אותו סמוך לפתח הפתוח לרה"ר ורבים דוחקין שם יקלקלו את צורת הפתח ולפיכך צריך להיכנס בפנים מד"א בקורה.

שם (י"ט רע"א) וכי מה ראייה רשות שבת לבוא לבגן הדא אמרה ג' כר' יוסי כו'. —צ"ל: וכי מה ראייה רשות שבת לבוא לבגן הדא אמרה לחיים ולא קורה כבית הלל (פי' מדלא אלו נאי [illegible] [illegible] וב"ה שהחליפו שיטתן) הדא אמרה ג' כר' יוסי כו' (ונשמט ע"י הסופר מן "הדא אמרה" הראשון עד "הדא אמרה" השני).

שם כדי לקבל עליו דמוס של ארחין לאורכו תני רשב"ג כדי לקבל עליו דמוס של ארחין לרחבו —[illegible] הגירסא וצ"ל אצל ר' בא "לרחבו" ואצל רשב"ג "לאורכו" וכן הגיה הריטב"א בחדושיו (יג ב') וכה בתוספתא פ"א ובבלי י"ד א'.

שם שלשה כדי עבודת אדם מ"ד ארבעה כדי מגוש. —ע' עיל (ח ב') ולקמן פ"ו (כ"ב ד') ורפ"ב (כ"ב א') דבבלי אלה אותה דבדי מגוש הוא ד' טפחים אבל בתוספתא פ"ו איתא "כדי עבודת אדם ארבעה" ואולי ששטה הגה ע"ש.

שם כותלין שאינן שוין בתוך ג' והוא נראין בתוך עשרה טפחים מותר. —צ"ל: והוא נראין למעלה מעשרה טפחים מותר.

שם ר' חיננה לא אמר כן אלא רב חנינא כר' דלא והוון סברין כר' יודה דתמן תנן כו'. —צ"ל: דלא והוון סברין כר' יודה (פי' [illegible] מ"ד [illegible] שנינו קורתו או לחיו אותבין באותה שבת) הותר של כו' ולמה שבעניינים מותר ואותו שייך כאן ואינו אלא מסופר שאינו דבר שחשב שהכוונה כאן על ר' יודה דבוצה פ"ב [illegible] ואותה לקמן סופ"ב דמכילתין, ואגב נשתבש מאמר שלחה מש ע"ש).

כמו דשביזרים פ"ב ה"ה "לית כאן משמשי לשביזרים שעמת אלא שבזעות" פי' שאין הלכה כשרייתא זו המובא שם ע"ש

שם אומר בשם ר' יוסה בשם ר' זעירה זה היה בו'. — צ"ל: ר' יוסה בשם ר' זעירה זה היה והוא שהוא
[illegible] מן הצד (פי' שאם העומדות וצוה למעלה או למטה אין זה מעכב אפי' לרבנן. אבל בשוצוה
מצד חוץ למבוי אינה מתרת לרבנן וע' בבלי י"ד א' דלר' זעירא בשוצוה חוץ למבוי כשרה
והרפק מהירושלמי) כו' אי זהו עומדות שאינו מעכבת את. המצוה כל שאינו בו' (בב רשב"א י"ד א')

שם ולחיים שאמרו כו' מתני' במשוכין מן הכותל (פי' שהרחיקן מן הכותל עד ג' טפחים חסר משהו
אבל אם הרחיקן שלשה ודאי פסולין) אבל כו' ותני כן כו' או שהיו סמוכין לכותל פחות מג' מותר
(פי' ומוכח שמותר להרחיק את הלחיים מן הכותל עד פחות משלשה).

שם א"ר יוסי אתיא כמ"ד [illegible] ניתרת בשתי פסין ובלבד פס של ד' טפחים מיכן ופס של ד' טפחים מיכן
א"ר יוסי בר"ב כו'. — צ"ל: ובלבד פס של ד' טפחים מיכן ופס של ד"ט מיכן ואין כאן אלא פס של ג'
טפחים מיכן ופס של ג' טפחים מיכן א"ר יוסי בר"ב ואפי' תימר אתיא כמ"ד חצר ניתרת בפס אחד
ובלבד פס של ד' טפחים ואין כאן אלא פס של ג' טפחים מיכן ופס של ג' טפחים מיכן ר' עוקבה
[illegible] דתמן כו'.

אמר אילא משלשה ועד ,ארבעה הוא מתני' פחות מג' כו'. — צ"ל: א"ר אילא משלשה [illegible]
אבן [illegible] פחות מג' כו' (פי' ר' עולא אמר דבריו על דברי בה"ג שאין אלא מימרה דשמואל
ומוסיף בתוספתנו, נשתבש משום מקומות שנמצא שם כעין זה על משניות כמו לקמן פ"ח ה"ג
ובכלאים פ"ב ה"ד ועוד ש"ב ה"ג).

שם ולחכמים אין עושין אותו דופן אבל עושין אותו לחי א"ר אחא חד תנא הוא מ"ד עושין כו'. — צ"ל: אבל עושין
אותו לחי א"ר יוסי תרין תנאין אינון (פי' דלחכמים נראה דמותר לעשותו לחי שהוא מדרבנן אבל לא דופן
כמו לסוכה שהוא מן התורה אבל לר"מ קשה מאחר שעושין אותו דופן כ"ש שיהא מותר לעשותו לחי ולכך
א"ר דתרי תנאין הן לר"מ) מ"ד עושין אותו דופן עושין אותו לחי ומ"ד אין עושין אותו לחי אין עושין
אותו דופן א"ר אחא חד תנא הוא ולמה עושין אותו דופן שאילו ושמא הוא מרגיש ואין עושין אותו לחי
שאילו ושמא אינו מרגיש נק ר' יהושע דרומיה כו' מה אם בשעה שאילו ושמא כו' (פי' ובשעה שחכמים אוסרין הן
מתירין בלחי ואוסרין בדופן) לא כ"ש הוי תרין תניין אינון על דר' אחא (פי' דמוכרח שר' אחא נמי
תרין תנאין הן לחכמים דמ"ד אין עושין דופן כ"ש שאין עושין לחי ומ"ד עושין לחי כ"ש שעושין דופן)
כמה דתימר תרין תניין אינון על דר' אחא כן את אמר תרין תניין אינון על דר' יוסי (פי' אליבא
דר"מ ומוכח שר' אחא נמי ס"ל תרין תנאין לחכמים למה לו לחלוק על ר' יוסי שאמר תרין תנאים
אליבא דר"מ ולא לחכמים) ר"ש בר כרסנה בשם ר' אחא כו'.

(דף ג') היתה דופן של ג' טפחים והגביהו כו'. — צ"ל: היתה דופן של ג' טפחים וכל שהוא והגביהו בו

שם מעשה שהלך רובן אצל ריב"ז לגנוגר כו'. — ע' מה שתקנתי וביארתי בסוגיא זו בכלאים פ"ב ה"ד

שם שלחו בר' הונא המלה ובלבד אדם. — פי' דהא דתני ובלבד שלא ישיירו בה כדי [illegible] פעמי אין
האוהר פעמי מבליים כר' אחא אבל האוהרו פעמי אדם והוא שנותנין לכל אחד כדי סאתים אבל שאין
לו כלום להניח בתוכה אם שלשה בני אדם תופסו כדי ח' סאין הרי יש שם כדי סאתים פעמי
אדם ואסורין והיינו כמו בסוף הדעתה בבבלי כ"ג א' ע"ש.

שם תמן מהו שושלים בשורה היך עבידה היו שנים ועירבו כו'. — צ"ל: תמן מהו שושלים בשורה היו
שנים ובא אחד והוסיף כדי נכנס שבדרת האיסור היו שלשה ויצא אחד והפחת כדי נכנס שבדרת
ההיתר (וע' פ"ו ה"ד דף כ"ג ע"ג).

שם מהו ליתן לה שלש ראשי תארין שיהא זה משולש כו'. — פי' כצורה זו

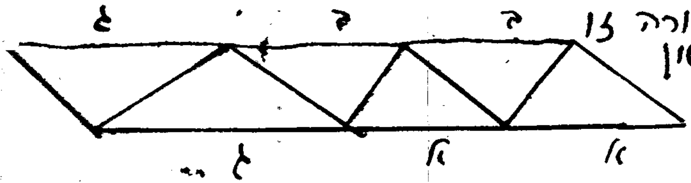

וכל משולש ומשולש זו הוא בשיעור בית סאה ונותנין ראשון
המשולשין א' א'. ושני המשולשין ב' ב'. ושלישי המשולשין ג' ג'
והרי בית סאה של ראשון הוא באמצע שני בית סאתין
של שני וכן בית סאה של שני באמצע שני בית סאתין
של ראשון ועוד יש בית סאה לשני באמצע של ראשון ושלישי ונמצא שכל אחד יהא מותר לטלטל [illegible]

עירובין

שם (טו:) ויש חצרות במחנה לסותר אוהלים כו׳. — בריטב״א (יב א׳) העתיק הירושלמי בנוסח אחר: ויש חצרות במחנה שכתב להתיר האוהלים שבמחנה כהדא דתני אוהלין שבמחנה אינן צריכין עירוב אוהלין שבשיירה צריכין עירוב (ועי׳ בריטב״א שם שדחה דברי הרמב״ם בפה״מ ה״ג מעירובין שהוא כנוסח שלפנינו, ועי׳ גם במ״א שם).

פ״ב הל׳ ה״ד עזרא קומי ר׳ מנא מתניתא אמרה כן עושין פסין לבירות בזמן הזה. — פי׳ ר׳ עזרא הי׳ מצא ברייתא דתני בה מבואר: "עושין פסין לבירות בזמן הזה".

שם (ה״ה) הוון בעי מימר ר״מ עבד לר׳ יודה ר׳ יודה לא עבד לר״מ ר״מ עבד לר׳ ר״מ אית כו׳. — צ״ל: ר״מ עבד לר׳ ר׳ לא עבד לר״מ ר״מ עבד לר׳ ר״מ אית ליה דיומדין פשוטין ואית אמר הכין אלא שאם הוסיף לדיומדין כדי פשוטין כשר (פי׳ שאף דסבר ר״מ דצריך לעשות גם פשוטין מ״מ הוא מודה לר׳ שאם הוא רוצה יכול להרחיק הני אמה לכל דיומד בשני צדדין ולא יצטרך לעשות פשוטין כל עיקר אבל ר׳ אינו מודה לר״מ שאם יש בין דיומד לדיומד י״ג אמה וכל דיומד ששה טפחים לכל צד ולא הרחיק בדיומדין אלא שהעמיד ~~דיומדין~~ פשוטין של ששה ששה טפחים שאסור עד שירחיק בדיומדין עצמן) ר׳ אחא בשם ר׳ חיננא לא דין מודה לדין ולא דין מודה לדין שאם עשה דיומדין ולא פשוטין (פי׳ לר״מ) אף הוא סבור לומר מחיצה שבת. כך היא והיא חוץ ועושה כן במקום אחר (פי׳ במקום שאין שם בור) מעתה שהוא עושה דיומדין ופשוטין בבור הגן אף מגב ולע״ג דלא אמר ר׳ יוסי לבי הדא מילתא אמר לכוונתה (כעין זה בחלה פ״ב ה״ו דף נ״ח ע״ד: ור׳ יוסי היה כבן של ר׳ מנא, ועי׳ יומא פ״ה ה״ג ושקלים פ״ב ה״ג וחגיגה ס״פ״ב) דאמר ר׳ יוסי ר׳ בון ורבנן בשון קומי ר׳ עזרא (כעין זה בכלאים פ״ד ה״ד דף כ״ט ע״ב) כמה יהא דיומד מרוחק ולא יהא צריך פשוט אלא עד עשר כסתום (פי׳ אם יש בין דיומד לדיומד עד עשר אמות הכל מודין שאין צריך פשוט) יותר מי״ג בבר הופלג (פי׳ ואף לר׳ יהודה צריך למעט החלל שבין הדיומדין) אלא כך אנן קיימין מעשר עד י״ג (פי׳ בזה נחלקו ר״מ ור׳ יהודה) אין תימר כו׳ (ועי׳ למטה בעמוד זה ונוסח שלפנינו נשתבש מפה״מ דף נ״ט ע״ב עי״ש).

שם לא שני בין כמ״ד שאם תחלק בין כמ״ד שאם תחלק מודה מבפנים כו׳. — צ״ל: מודה בין מבפנים ובין מבחוץ.

שם בלום פירה מצלים עד שתהא מוכרת מכל צדדיה. — צ״ל: עד שתהא מוקפת מכל צדדיה (פי׳ שתעשה הפירה מכל ארבע רוחות כדיומדין לעיל פ״ה ה״ט וכאן אינן אלא שתי רוחות).

בין שתים הומצאו מהו שיבוא לכאן ולכאן. — פי׳ שהוא שני בורות סמוכים זה לזה והן צריכין לדיומדין ופשוטין אם הפשוט שבאמצע עולה לשני הבורות והוא כצורה זו

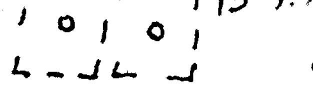

ר׳ חונה בשם רב אם עירבו דרך פתחים הגוי חוסר עליהן כו׳. — צ״ל: אם עירבו דרך פתחים אין הגוי חוסר עליהן (פי׳ כמאחר שפתחין זו לזו ועירבו יחד הוי בחצר אחת ויחוד במקום גוי אינו אוסר וכרבנן לקמן רפ״ו) דרך חלונות הגוי אוסר עליהן (פי׳ שעירוב דרך חלונות אין עושה אותן אחת מאחר שאינן פתוחות זו לזו וכעין פירוש ר״י בבבלי ע״ד ע״ב ומ״ה מבו׳ עי״ש והסופר כאן השמיט שורה אחת).

שם מהו לטלטל בין הפסים נימר אם יש בין זה לזה ד׳ טפחים כו׳. — צ״ל: אם יש בדיומדין ד׳ טפחים כו׳ (פי׳ והבעיא היא בעובי הפסין ממש אם עובי הפסין דינן כלפנים או כלחוץ כדי לטלטל בין עובי פס זה לבין עובי פס שכנגדו).

שם הל׳ ר׳ יוסי תמן בהא דאפסין לה ברם הכא באוכלת מאליה. — צ״ל: תמן באוכלת מאליה ברם הכא הוא מספיק לה (פי׳ שהוא שואב מים ומשקה אותה).

שם על בעיתיה דר׳ יודה בדיומדין אבל לא בפשוטין. — פי׳ דהא דתנן "מותר להרחיק כל שהוא ובלבד שירבה בפסין" עניינו לר׳ יהודה שיחריק את הדיומדין שבצדדין אבל אם לא יחריק את הדיומדין אלא שיעמיד פשוטין בנתיים אין זה מותר לר׳ יהודה כמבואר למעלה בעמוד זה.

68.

עירובין

רשב״ג אומר בה שיש בה מדרס פתחים חוצה צריך להרחיק כו׳. — צ״ל: שיש בה מדרס פתחים חוצה
מותר להרחיק ~~[illegible]~~ ולא את ראשה וגובה של פרה לפנים (כה בתוספתא פ״ו).

(כ׳ ב׳) מחלוקת שנויה בר׳ יהודה בזית וכן גשמים המקלחין כו׳. — פי׳ תוספתא סמוך דרשינן
הגנות ולפי אמר ר׳ יהודה מערבין באמת המקולח וחכמים אוסרין.

כמה יהא בור היורד המים על דעתיה דר׳ יהודה כו׳. — פי׳ מבוי שנפרץ אין הבור שמותר לרבנן עד
עשרה כדאיתא בפ״ק הוי דף וה סלע וכמה היתה הפורצה לר׳ יהודה וע׳ בסוף הלכה זו.

שם מעיינה אפי׳ לאורו ולא בור הרבים מימיו מצויין לבורות כו׳. — צ״ל: מעיינה אפי׳ בבור היחיד (פי׳ לא עשו
פסים) בור מימיו מצויין לבורות בבור אין מימיו מצויין לבורות (פי׳ ומה שעושין פסין לבור הרבים אע״פ
שמימיו מצויין לבורות הטעם משום דיש לו קול והכל יודעין מתי כלו מימיו).

שם מתניתא אמרה כן עושין פסין לבורות ולא לבורות והא תנן אבל לבור היחיד כו׳. — צ״ל: עושין פסין
לבירות ולא לבורות ותנן (פי׳ ואי תקשה דבירות לשון רבים משמע בור הרבים ובור היחיד ולכן
החויתא מה דתני בתוספתא פ״ו) עושין פסין לבורות והא תנינן אבל לבור היחיד עושין לו מחיצה
גבוהה עשרה טפחים דרע״ק (פי׳ ובירות [illegible] עד אתיא כרע״ק ומה תני בורות בלשון רבים
אע״פ שאין בור היחיד בכלל והיינו בבורות אינן אלא בשל רבים) כו׳.

שם גזוזטרא שיש בה אויר ארבעה טפחים אינו מותר לטלטל בה אלא בדלו כו׳. — צ״ל: גזוזטרא שיש בה ויתר מארבעה
פתחים אינו מותר לטלטל בה אלא בארבע אמות היו שנים בזה בית סלע וכזה בית סלע אוסר
ארבע אמות (פי׳ שבין בית פתחים כפתחות מבוית סגורים כדמוכח לעיל פ״ו דף וט ע״ג ולקמן פ״ו
דף כ״ו ע״ב ומ״ש הרע״ב בשם תמוה) ר׳ צפירה כו׳.

שם גזוזטרא שיש בה עד בית פתחים אמר אבהו הואיל כו׳. — צ״ל: גזוזטרא שיש בה ויתר מבורות פתחים (ע׳ בבלי
פ״ב) אמר אבהו הואיל כו׳ מרהר לתוכו חייב ר׳ שמואל בר׳ יצחק בשם מערבה מבוי שנפרצה למעלה
כו׳ מבוי שנפרץ כו׳ מרהר לתוכו חייב אלא לאסור אסור הא חייב חטאות אין כאן עד שתהא
שירה וחצר שהיא פתוחה לגזוזטרא כו׳.

שם היה חורבה יורד על רגעה אפי׳ אמה אחת אין מטלטלין בתוכה והדא פליגא על ר׳ יוחנן. — פי׳
דאמר לעיל (דעמוד זה) דשיעור פתחים למדו מחצר המשכן, וחצר המשכן עצמו היה אורכו כשנים ברחבו
שם והא תני כלאים ברובה ר׳ יוסי אומר כו׳. — צ״ל: ותני (ע׳ תוספתא פ״ב ובבלי כ״ג ב׳) ר׳ אליעזר אומר
אם היה אורכה כשנים ברחבה מטלטלין בתוכה. פוסקא. אמר אלעזר שמעון מר׳ אליעזר כו׳ ר׳ אלעזר
בשם ר׳ אלעזר במחלוקת בית פתחים על בית כור היא מתניתא (פי׳ הוא בית שיש בור ע׳ בבלי כ״ג
ב׳ הג״ג) אמר יוסה דכ״ה הוא מערבין בחצרות ומשתתפין בין בחצרות כו׳. — צ״ל: מערבין בתמחוין
ולא בחצרות ומשתתפין במבוי מבטי׳ בלא כר״מ דנשי לכל דבר כו׳ עם הפת אין מערבין בו דר״מ
משום [illegible] על דעתיה דר״מ אין מערבין בהן דתני ר׳ שמעון בן אלעזר (כה בתוספתא פ״ו
ובבלי כ״ט א׳) מעשה שעברו כו׳.

שם החלב והתורמוס על דעתין דרבנן אין מערבין בהן. — צ״ל: החלב והתורמוס על דעתיה דר״מ אין
מערבין בהן (פי׳ מפני שאין נאכלין חי כמות שהן אלא עם הפת) על דעתין דרבנן מערבין
בהן.

שם (כ׳ ד׳) אמר חיננא הדא דתימר בזיין אבל לא בשמן כו׳. — ע׳ מה שתקנתי בעגון זה בפנים
פה ההי׳.

שם לשרפה בתרומה שכן כהן ראוי לאוכלה ולכהן בבית הפרס מתני׳ דב״ש כו׳. — צ״ל: שכן כהן ראוי
לאוכלה מתני׳ דלא כב״ש (כה בבבלי ל׳ ב׳) דב״ש אמרין כו׳ סומכוס אומר בחולין ולכהן בבית הפרס
ראוי הוא לעבור על השבות ולעצמו ר׳ יהודה אומר אפי׳ בין הקברות שכן הוא ראוי ליכנס בשידה כו׳.
שם ותני ב״ש אומרים אין מערבין במע״ש בירושלים כו׳. — צ״ל: ותני מערבין במע״ש בירושלים (כה בתוספתא
פ״ב ופירוש דהכי אורע מפני שיכול לאוכלו בירושלים וכמו שותבא״ר) אמר ירמיה הדא דאת אמר
בעירובי חצרות (פי׳ שהן מערבות בתוך ירושלים) אבל בעירובי תחומין לא כדאת בעין עירוב

עירובין

חוץ לירושלים (פי' אע"ג שהוא יושב בירושלים מ"מ אינו יכול לאכול את העירוב [illegible] שהעירוב בהיותו חוץ לירושלים) אבל אם נתן את עירובו בירושלים (פי' אע"ג שהוא יושב חוץ לירושלים) מותר שהוא ראוי לאוכלו שם.

שם (כו א') שתהא רה"ר מפסקת אבל צד האומר שבורתי ומחתני תני נתנו כו'. — צ"ל: באומר שבורתי תחתיו אבל אם אמר שבורתי עליון לא בדין (פי' ואפי' למעלה מעשרה טפחים עירובו עירוב) תני נתנו בכלכלה ותלאו באילן למעלה מעשרה טפחים עירובו עירוב ואסור לטלטלו למטה מעשרה טפחים עירובו עירוב ומותר לטלטלו ונעשה אם עירובו עירוב כו' א"ר יוסי הדין אמר ספסל כו' להורכו ולבטל כהי שבו שעירובו עירוב ומן תלינן שרוש כו'.

שם רשב"א אומר מותר להשתמש על צדדי בהמה בשבת כו'. — צ"ל: מותר להשתמש על צדדי אילן בשבת (תוספתא סוכה פ"א תני דסוכה שעשה באילן עולין לה ביו"ט ובנוסח זה מובא דשבת פ"ה ה"ב ושם נשתבש כמו מ"ש פה לפנינו "היא צדדי בהמה היא צדדי אילן" שלפי מה שתקנתי אין [illegible] מקום כאן) ומן את כותב עמוד בגובה (פי' מאי אדתנן נתנו בבור כו' ובפירוש ק"ע וע' דבר שבת ק"ע ב').

ג נשירן לפני בהמה בתוך [illegible] נשורה היא ועולה כו'. — צ"ל: היא נשירה היא התבה היא נעולה היא פתוחה הדא דתימר במגדל כו'.

ז מה פלוגתין כר"מ (פי' דסבר דפליגי מ"ד דמי שיושב בדרך ולא נתכוין לקנות שביתה אינו קונה) ברם כר' יודה (פי' ד"ל שם דאע"ג דלא כוונה קונה שביתה) כל עמא מודיי שקונין לו.

ה חמר וגמל דר"מ בעירובו אונו שלא זכה לו עירובו לעקור כו'. — צ"ל: בעירובו אונו שלא זכה לו עירובו כבני עירו אונו שכבר נתן דעתו לעקור את רגליו מבני עירו (פי' הכי הוא לפי שמוזא ב"ה וצ"ח) חמר וגמל דר' יהודה הרי הוא כבני עירו שלא נתן דעתו לעקור את רגליו מבני עירו (פי' וכיון שספק לו אם קנה העירוב מותר הוא להלך מעירובו לביתו דאע"ג אם לא קנה לו עירובו מותר בצד דקנה שביתה בעירו).

ט א"ר יונה לא טמא ר' יוסה אלא משום הובח כו'. — צ"ל: א"ר יוסי (פי' הוא ר' יוסי אמורא בר פלוגתא של ר' יונה) לא טמא ר' יוסי אלא משום הובח כו'.

שם (כו ב') א"ר חגא ונהוס בעירובו אונו שלא זכה לו עירובו לעקור כו'. — צ"ל: בעירובו אונו שלא זכה לו עירובו כבני עירו אונו שכבר נתן דעתו לעקור את רגליו כו' דהא קאי ר' יוסי הכן אם במוכר הוא אל שניה הוא (כן העתיק בהגה"ה במ"מ סימן ש"ג וראב"ן במלחמות ביצה פ"ב ורמב"ש גיטין פ"ו סימן ט' וע' הגהו"ר במלחמות שם) כו' ר' ירמיה אמר ר' חנינא חברן דרבנן בעון ולמה כר"מ ואפי' כרבנן לא כן אמר ר' חגא בשם כו' ויאמר אל תנוף ולא יפסול תנאיו אלו לא כפי תני מיחבר קידושין (פי' [illegible] נתפסו קידושין היתה צריכה להחזיר מה שקבלה בקידושיה לכך אומר לא יהיו לו על כלום והקידושין מתנה וע' בעיטור אות מאמר תנאי שהעתיק כנוסח שלפנינו ונדחק מאד בפירושו) א"ר יוסי בר בון כו' (וע' בבלי גיטין ע"ה א' תוס' ד"ה לאפוקי).

שם מ"ד במצרת באוזן טרסיות. — פי' בערוך ערך טרסיות שהן רובי קשת מהפרסיים ושאר העמים שבמזרח אבל הרומיים היתה עיקר מלחמתן בחרב ובחנית.

שם ואין שלא יתערב בסל. — פי' שאחר שהחזיר בראשון ונטלו ובא לא יתערב לכבר זה בתוך סל שמונחים בו ככרות אחרים שלא יתערב בתוך הככרות וכשיבא אחד מהם אבשו שיאכל אותו שעירב בו לאוכלו ומחמת לכבר זה כפש עצמו ע' פנ"מ ובק"ע.

א"ר מנא קומי ר' יודן מה מבלין פתילה גבי ביצה. — צ"ל: מה אוכלין (ובעין זה במעשרות פ"ה ה"ב) פתילה גבי עירוב (ונוסח שלפנינו נשתבש מביצה פ"ז ה"ו).

ז מתניתין לא כר"א דהוא אמר אין מערבין לאדם משתחשך כו'. — צ"ל: דר"א אמר מערבין לאדם משתחשך (כגירסת ק"ע וע' בבלי ל"ח ב') כו' דברי הכל היא תמן אין מערבין לאדם

משתמע ברם הכא מבחוץ הוה קנה כו' על דעתיה דר"מ קנה על דעתיה דרבנן לא קנה אי
יומא ולמה אין מערבין לחדש מערב יום לשבת שכן אין מערבין לחדש מיום לשבת ברם הכא
שם ר' יוסי אמר לה מן דעה כד' זקנים עקרה כו'. — צ"ל: ר' יוסי אמר לה מן דעה הלכה כר' -
זקנים וכר"ש. אר מנא קומי ר"י ר' אמי ור' יודה אין הלכה כר"מ ור' יודה (פי' בתמיה) וכי
אין הלכה כר"מ ור' יהודה באמד דפרשו דסבר עירוב הוה חמר גמל) וכד' זקנים וכר"ש
הלכה ומה פלג תמן שומר שבה לו עירובו אית אומר שעושה רגליו מבני עירו (פי'
עירובו חמר גמל) ברם שנבה לו עירובו (פי' ליום אחד והוא חשב שזכה לו עירובו לשני
ימים) לא כש"כ (פי' שיהיה חמר גמל).

שם מ"ג) ומטעינין לולבין בטבריא שמע רבי מאיר כו'. — צ"ל: ומטעינין לולבין בטבריא (פי'
שאלה הירושלמי הכא כסתם משנה רפ"ד דסוכה דבא"י שיודעין בקביעות החדש כשחל
ראשון של חג בשבת נוטלין בו את הלולב אבל בבבל שאינן יודעין בקביעות החדש
אין הלולב דוחה את השבת וכן איתא בבבלי סוכה מ"ג א' אלא דשם מ"ד א' חזרו מזה
ומשני הרמב"ם דבזה"ז לא דחו שכבר כתב חילוק זה במנהגי הלכות אתבנו סומן
כ"ה בלשון זה אנשי מצרה אין נוטלין לולב בשבת אנשי מערב נוטלין לולב בשבת
ע"כ ונשמט חילוק זה מחילופי מנהגים שבין בני בבל לבני א"י שבפשטות שבץ ור' אבהו
כשהלך מא"י לאלכסנדריה כבר ידע היום שבו נקבע ר"ח תשרי והבך הצריכם ליטול
את הלולב ביום ראשון של חג שחל בשבת כמו שנוטלין בא"י) שאמר ר' אמי ואמר מאן
מגבא להון ר' אבהו בכל שתא (פי' וכיון שלא ידעו ר' אבהו [illegible] בכל שנה ושנה כדי
להודיע להם מתי שקבעו ר"ח תשרי בא"י סבר ר' אמי שלא אם אירע בשנה אחרת
שהודיעו להם מתי הוקבע ר"ח תשרי מ"מ לא יטלו את הלולב בשבת [illegible]
מנהגם מכבר שלא ליטול את הלולב בשבת שחל בו החג ביום ראשון שלא נפסדו להם
ההולכת שנה שנודע להם קביעות החדש ותורת לצלמם אף כשלא ידעו קביעות
החדש).

פ"ד הל' א' ר' אליעזר ותנינן חנינא בן עקיבה אומר כו'. — צ"ל: א"ר אליעזר ותני כן חנינא בן עקיבה
שם אין תאמר תחום הן אין מתנין לו ארבע אמות משני אמות. — פי' ה"א שאותו ליטול בתוך ד'
אמות מ"מ זה שיצא חוץ לתחום שיש לו שם ד' אמות אסור לצאת חוץ לד' אמות שלו אע"פ
כשעומד בגבול מד' אמות שלו ואינו צריך אלא אמה אחת או פחות, מפני שד' אמות
שלו דינן כתחום ואסור להוציא חפץ חוץ מתחום הבעלים כדתנן בביצה פ"ה מ"ג.

שם דרבני פירות שיצאו לרה"ר וחזרו שוגג ומזיד כו'. — צ"ל: פירות שיצאו חוץ לתחום שוגג ומזיד
מזיד לא יאכלו (בגירסת [illegible]) כו' ותיוו דר' נחמיה כר' יהודה דתנן (תוספתא שבת פ"ג) המבשל
בשבת בשוגג יאכל מזיד לא יאכל דברי ר"מ ר' יהודה אומר שוגג יאכל למוצאי שבת (פי' ור"נ
דאומר דפירות שיצאו חוץ לתחום אפי' שוגג לא יאכלו סבר כר' יהודה דאומר גבי המבשל בשבת
אפי' שוגג לא יאכלו בשבת).

שם אפי' כר"ג וכראב"ע פליגין לה הוה מי שנהנה כו'. — צ"ל: ואפי' כר"ג וכראב"ע פליגין (פי' שר' חנינא
דאמר בזה שנהנה לו שביתה והקיפוהו מחיצות שאין מחיצה מועלת כלום אמר כן אפי' לר"ג וראב"ע
שאין זה דומה למי שהוציאוהו חוץ לתחום ונתנוהו במקום שיש לו מחיצות דמהלך את כולו וכמו
שמבואר למטה) לה הוה מי שלא קנה לו שביתה ממי שקנה לו שביתה (פי' דמי שקנה לו שביתה במקום
שאין בו מחיצות אע"פ שהקיפוהו אח"כ במחיצות שוב אין מועילין לו אבל אם הוציאוהו אותו בשבת
למקום המוקף מחיצות המחיצות מועילות לו).

שם ר' יהודה אמר לה מן דעה מחלוקת ר' הונא וחייה בר רב. — פי' דלחייה בר רב דעיל הל' [illegible] הדיר ע"י
צריכה.

שם ר' זעירא ר' חנין בשם רב מה שרצו ר' יהושע כו'. — צ"ל: בשם רב מאה שרצו ר' יהושע בן ישהלבה

עירובין

ר"ג והלב"ע בספינה ר' [illegible] בשם רחב"א כו'.

אם היה הים גלום על דעתיהון דחברייא אסור כו'. – צ"ל: ואם היה הים גלום (פי' שהים שקט ואין בו גלים ואינו עוקר את הספינה ממקום למקום כ"כ דוחה מוסף הערוך ערך גלום ובפמ"א ובמות פט"ז ט"ו ע"ד) על דעתיהון דחברייא מותר ע"ד דר' זעירא אסור.

מצודות היו לו לר"ג שהיה מעשר כו'. – צ"ל: מצופות (כן העתיק בפירוש ר"ח וביאור זה דמצופות היינו שמוסרים שצופין בה למרחוק ובעין זה ליתא פה דף נ"ב ע"ד ר' חסדאי אמר מצופות ומשערבה) היו לו לר"ג כו' (והיינו שאמרו בבבלי מ"ג ב' שמופפות כו' וצופה בה).

ונשתבר שהיה בגמל ואתו מבות סמוכים ולא היו מחיצות גבוהות כו'. – צ"ל: שהיה בגמל ואתו מבות סמוכים או שלא היו מחיצות גבוהות עשרה או שהיו פרצות ואתו ~~[illegible]~~ שהיה עומד ~~כנגד עומד ופסוד כנגד פרוץ נוסח שמפי [illegible] שנתרבה~~ מאורי פי' דף כ"ב ע"ג).

ר' יהושע דרומיה בעי עד כדון בשוגג שוגג כו'. – צ"ל: עד כדון במזיד שוגג (ואפי' חזר מזיד או פנים מתניתא אמרה אפי' מזיד שכל היוצאין להציל כו'.

(נ"ב א') טעמא דרבי"ג מאחר שאילו היה ער היה קונה שביתה ישן לא קנה לו שביתה כו'. – צ"ל: מאחר שאילו היה ער היה קונה שביתה הרי ישן ולא קנה לו שביתה יש לו אלפיים אמה לכל רוח ר' יהודה אומר אפי' ער ולא קנה לו שביתה כאילו קנה לו שביתה (פי' מאחר שאם היה יודע שביתה סמוך לעיר היה קונה שביתה בעיר עכשיו נמי כשלא ידע קונה שביתה בעיר) ואתיין דר' יהודה כרבי"ג כמו דרבי"ג אמר מאחר שאילו היה ער היה קונה שביתה והרי ישן ולא קנה שביתה יש לו אלפים אמה לכל רוח כן ר' יהודה אומר מאחר שאילו היה יודע היה מכוין זה ידע זה כוון כאילו ידע וכוון ר' חונה אמר כנ"י דעי גר שטבל לאחר שהאיר המזרח (פי' ביום השבת אבל בלא שבת אלא שאין מטבילין את הגר בלילה עי' יבמות פ"ח ה"ו) מאחר שאילו טבל מאתמול היה קונה שביתה מה אמר בה רבי"ג ר' יצחק בר נחמן בשם ~~ריב"ל~~ כו' משחשכה אינו חוזר בו משחשכה ~~אלא מבעוד יום ויושב עליו~~ הוא; תנינן לה וכנס דרבא ר' יהודה אומר וכנס (פי' האמו) אמרינן דר' יהודה כרבי"ג) וכא את אמר הכין (פי' דהכא תנן דר' יהודה אומר יניחנה כנגד רוח שירצה ושאם בורר דאינו יכול לחזור בו אלמא שאין לו אלא ארבע אמות דלבד) א"ר כדון לא על הדא אתאמרת (פי' הא דאמר ר' יהודה יניחנה רוח שירצה) אלא על רישא דפירקא מי שהוציאוהו גוים או רוח רעה אין לו אלא ארבע אמות עליה אתאמרת ר' יהודה אומר יניחנה רוח שירצה ומודה ר"י שאם בורר אינו יכול לחזור בו. הע"ג דר' חנניה בן אנטיגנוס כו' מודה הוא; יתמני בעיבורי עיירות (פי' שעושה את העיר כטבלא מרובעת כברייתא לקמן רפ"ה).

דף הנ"ל (נ"ב ב') ר' יוחנן בשם ר' הושעיה מוסיפין לה אבר כו'. – צ"ל: ר' יוחנן אמר נומי ר' הושעיה מוסיפין לה אבר תלה עיניו ואסתכל ביה (פי' שר' יוחנן הסתכל בפני ר' הושעיה לדעת אם הוא מסכים לפירושו) א"ל למה את מסתכל בי צריך לך שתנך לך (פי' אם אתה צריך אלו ללמוד ממני היה לך לשתוק ולשאול הפירוש ממני) לא צריך לך הפליג לך (פי' היה לך להפליג ממני ולא לישב אצלו ועי' הנוסח בסנהדרין פ"א ה"ו).

והלא אליהו טירונין לנביאים היה. – צ"ל: והלא אליהו טורונין לנביאות היה (פי' טירון בלשון רומית הוא איש שאינו רגיל במלאכתו ועדיין בתחלת לימודו כ"כ במוסף הערוך ערך טרן ב' ובעין זה בשמות רבה פ"ג דשעה שנגלה הקב"ה למשה טירון היה משה לנבואה וע"ש בהגהות הרד"ל).

א"ר יוסה לר' יוסי בר אחא לא מסתברא כו'. – צ"ל: א"ר יוסי לר' יעקב בר אחא כו' (וכעין זה בסוף הפרק ר' יוסה בשם ר' יעקב בר אחא ובשקלים פ"ח ה"ד דף נ' ר"ע א"ר יוסי לר' יעקב בר אחא).

(נ"ב ג') א"ר אחא סבר ר' שמואל [illegible] ויתן סנדליו הכא כו'. – צ"ל: א"ר אחא מסברא ר' שמואל (וכעין זה בסוף הפרק וכן בפנ"י דף נ"ג ע"ד) אין יתן סנדליו הכא (פי' הרחק אלפים אמה מחוץ משהוא מצד ימין באופן שאינו יכול לילך מצד שמאל ליקח את סנדליו מפני שהן רחוקין יותר מאלפים אמה) הוא אתי בדא (פי' מצד ימין) ונסי לון ואין יתן סנדליו הכא (פי' הרחק אלפים אמה מצד שמאל) הוא אתי בדא ונסי

לון מן כאן אות בבא ומן כאן אתי בבא מרוח אחרת אסור משום רווחת מותב (פי' בתוספ' ואחר שיבוא
למרובע משום רווחת דהיינו פעמים מצד ימין ופעמים מצד שמאל אין סברא שיהא אסור מצד אחד אלא
אפי' אם הניחן רחוק אמה אחת מצד ואין מותב לו לילך מצד שמאל ארבעת אלפים אמה פחות שתי אמות
למרובע אבל אם יש בין שני ראשי הנעשה ד' אלפים אמה מכוונים אם יניח סנדלו באלכסון בכל אופן
אינו יכול למרבע שבכל צד שילך ומצד מרבעת סנדלו חוץ לתחום) כו' ויש בה ארך אמות עשרה ורחב
ד' אמ' רואים אותה כמפולש (פי' דארוך עמוק עשרה ורחב ד' העובר באמצעה של עיר מרובעת וסופה
חולק אותה לשני חלקים וצד שבר מצד אחד מודד אלפים אמה מסוף מחצותה ומצד שמחצותה השנית
סמוכה בחוץ שבעים אמה ושיריים אינה מצטרפות) ואם לאו רואין אותה כאלו מלא עפר וצרורות
(פי' ובכל אחד מודד אלפים מסוף מחצותה השניה) ר' הון אמר בר יתנאל כו'.

שם המוך היו עושין לבורות מדרשו של משה משה עשה כו'. — צ"ל: [illegible]היו עושין לבורות מדרשו של משה
אר' ואם מכוון שהו חוצין כו' (ומה שבינתיים מותר ונכפל בטעות משובה ד' שלמטה).

שם תני בשם ר' יודה אף ציציה וכתליה היו נמדדין עמה. — פי' ציצים וכתלים של הנפש שיש בו בורות
דירה כן מוכח בתוספות פ"ב.

שם רבנן דרשו וחוצה מה ת"ל מקיר העיר מבחוץ שנותנין קרפף לעיר הבא כו'. — צ"ל: מבחוץ שאין נותנין
קרפף לעיר (כן העתיק בחדושי רשב"א נ"ג א') הבא אמרה שנותנין קרפף לכל עיר (פי' מדתנן "אם
[illegible]לזו ע' אמה ושיריים ולזו ע' אמה ושיריים" ש"מ שנותנין קרפף לכל עיר ועיר דהיינו לשתי
עיירות שתי קרפיפות ורבנן וכר' הונא בבבלי נ"ג א' ע"ש).

שם (כב ד') והן ותני שהוא נמצא ומפסיד. — ברנת סימן צ"ל העתיק ..שהוא נבולי ועי' מש"כ בכלאים
פ"ה ה"ב ובשבת סופ"ג).

שם (~~כב ד'~~) ואית דתני בחבל של ארבע אמות. — כל זה יש למחוק כאן כי [illegible]זה שייכות
פה אבל הוא שייך למטה כמו שנכתב שם.

שם היה הנחל צר מלמעלן ורחב ~~מלמטה~~ עד חמשים אמה כו'. — צ"ל: היה הנחל צר ~~מלמטה~~ ורחב
מלמעלה עד חמשים אמה ורואה רואה כו' (פי' ומבליעו) ואם לאו (פי' שרחב מלמעלה יותר מחמשים
אמה ואין להבליעו) אין רואה אותו כי מתפס ועולה מתפס ויורד (פי' ומודד כל אלכסון
הכתלים וכן נראה לי שלמטה כיון שהוא צר שם למטה ורואו לילך על אלכסון הכתלים, ולשון
מתפס כמו לקמן רפט כמטפס ועולה כמטפס ויורד ובבבלי נ"ח א' מטפס ועולה מטפס ויורד
וברכת סימן צ"ל העתיק בלשון הירושלמי כאן מטפס ועולה מטפס ויורד ע"ש) היה הנחל מעוקם
(פי' ואין אלכסון הכתלים נוחין להילוך) ר' חסדא אמר נוטל מצופות (פי' שמופרות
שצופין בה למרחוק ע"ל פ"ד דף כ"ח ע"ב על הפוסק פעם אחת לא נכנסו לנמל) ומשער בה
[illegible]תו במשוך וחוצר ומעשה בן בנו של ר' אחא פ' חיננא כו' והוא שתהא מדה עגולה בהר ד'
טפחים כדי מקום (פי' הא דתנן שמודדין בהרים אינו אלא בהר משופע שאין חוט המשקולות יורד
כנגדו אלא שיוצא ד' טפחים אבל אם יוצא פחות מד' טפחים הרי זה כאלו חוט המשקולות יורד
כנגדו ואינו מודדו אלא שמודד רוחב ההר ~~מלמעלה~~ כלבד ואין משגיחין על אלכסון כמה פי'
עיין וכאן זה בבבלי נ"ח ב' ובג"א אין חוט המשקולות יורד כנגדו עד כמה אמר אביי ד', ועי' רש"י,
תוספות, ר"ן ורא"ש שם שפירש ד' אמות) כו' מטו בה בשם רב הלוי כנגד רגליו והתורתן
כנגד ראשו כ"ע מודים שאין מודדין (פי' אפי' שמשתבר כל קומת האדם) היה כנגד רגליו והאמת
כנגד מרגלותיו כל עמא מודים שמודדין מה פליגין כנגד לבו (פי' שההתחתון כנגד לבו) כו' בשם ר'
עוקבן אין מודדין אלא בחבל של חמשה אמות (ואית דגרס כנוסח שלפנינו "חמשים אמה" דהרי כל
המדידות של התחומין הן בחבל של חמשים אמה כדתנן הכא וא"כ מאי קמ"ל מר עוקבן) ואית
תניי תני בחבל של ארבע אמות (זה שייך לפנים למעלה ושייך כאן) ר' לעזרה בשם ר"ח כו'
(ועי' בבלי נ"ח ב' דאיתא נמי בחבל של ארבע אמות).

הבא אמרה בעל המבוי שנתנו קורתו על פתח המבוי כו'. — צ"ל: שנתנו קורתו באמצע המבוי כו'

עירובין

חמשה מבואות פתוחות למבוי כו' ומתיר את המבוי ר' פנחס בר סלוק להכא כו' (כן העתיק בחדושי רשב"א נ"ט ב' וע' שו"ת רשב"א ח"ב סימן ל"ה)·

שם כגון צבון וחדשה ומגדל גד· — כל זה חוץ מגדל הירושלמי ומיתה הגהה מן הצד מוכיח מעותין כי עיר חדשה נזכרת ביהושע ט"ו ובתוספות הכניס זה הסופר בפנים וע' מש"כ בגהה פ"ב ה"ב·

הוספה מי שהיה במזרח כו' מן נשווה מעשה זה בר נפחא כו'· — יש להחליף ולהגיה וכצ"ל: מי שהיה במזרח כו' נותח אם יש ממנו [illegible] כו' מותר לאכרובו ולביתו אסור מן נשווה מעשה זה בר נפחא למזרח בגו המערב בגו· פוסקא [illegible] עיר גדולה כו'·

שם (בסוף העמוד) א"ר מני מפני הראשונות· — צ"ל: מפני הרשעים (פי' שהיו בגדר חושים רעים שהיו [illegible] ועיין זה בבבלי ס"ו [illegible] מטלטלין והו בני גדר לבני חמתן)·

שם (כ"ג, ה') שמואל אמר אין לו מקום עירובו אלא אלפים אמה ר' בא בר כהנא כו'· — צ"ל: אין לו אלא מקום עירובו אלא אלפים אמה ר' לעזר בהדיא דרב דאמר ר' בא בר כהנא כו'·

שם בנה בתים ואח"כ בנה חומה זו היא חדשה כו'· — צ"ל: בנה בתים ואח"כ בנה חומה זו היא ישנה בנה חומה ואח"כ בנה בתים זו היא חדשה (וכה בבבלי נ"ו א') ר' זעירא אמר כו' כל שהיו בתי' [illegible] (פי' שדיורין עשויין בחומה עצמה) וחרבו כו' תשעה לשם קרפף ואחד לשם דיור (פי' שבנה גדר גבוה ט' טפחים לשם קרפף ואח"כ הוסיף עוד טפח לשם דיור) ר"ז אמר הרי הוא כקרפף (פי' דכמו שאין הטפח העשירי מועיל לעשות את הקרפף לשם דיור ה"נ בבונה בתים [illegible] חומה וע"ש שמבוין לשם דיור מאחר שאין דיור בחומה עצמה הרי דינה כקרפף ואין מודדין אלא מן הבתים אבל אם היה דיור בחומה עצמה אע"פ שנחרב אח"כ דינה כדיור ועיין זה בבבלי [illegible] תרגבים בפט"ו ה"ב משברים ע"ש בכ"מ ול' נורה אמר אין אוסר קרוי מתכרו") א"ר אלעזר ואפי' בנה [illegible] כו'·

שם בפסקא אמר להן רע"ק (בה) אומר עינך עירוב בכבר דבותן עירובו בקרפף כו'· — צ"ל: עינך עירוב בכבר כנותן עירובו בקרפף כו' ר' יודה אומר עינך עירוב בגלגלו כאומר תקנה לי שביתה בקרפף כו'·

שם הדא אמרה אפי' רבוה לדיורין א"ר יצחק בר אלעזר הדא אמרה עיר כו'· — יש להחליף ולהגיה וכצ"ל: הדא אמרה אפי' רבוה לדיורין ר' אחא בשם ר' חיננא אם היתה גגה של מערה מרבעת אלפים אמה חסר אחת (ע' בבלי מ"ג ב') מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה, ע"ג חומה (פי' שחומה מוקפת לעיר וכותל החומה רחב ומהלכין עליו והחומה היתה מוקפת לדירה) אפי' כמה מותר ואם היה גגה של מערה שלש אלפים אמה חסר אחת מהלך את כולה ע"י עירוב (פי' שכמניח עירוב על גגה רחוק מכותל אחד אלפים אמה ה"ז הולך דרך פתח זה ומרבעת אלפים אמה [illegible] והולך דרך פתח השני על הגג אלפים אמה והרי תחומו משני צדדין [illegible] ולסובב מותר הוא להלוך את כל הגג לבחוץ דרך פתח ראשון אבל אסור לו [illegible] משני [illegible] המערה ולהלאה אפי' אמה אחת דכיון שבעירוב [illegible] הגג ה"ז מפסיד למעלה, וזה שבוש ולפניו כמון והוצא לו"ש מאחרו ונשתרבב ממעלה בדרך הירושלמי [illegible] א"ר יצחק בר אלעזר הדא אמרה עיר שיש לה שני פתחים (פי' דהיינו עיר העשויה [illegible] דומיא דגגה [illegible]) אם יש כו' סנדלו הדא היא אתי בדא ונסו לון כו' אתי בדא ונסו לון [illegible] ואתא בדא [illegible] אין אתי בדא מרוח אחת אסור משתי רוחות מותר (ע' ב"מ ולעיל שם) אחורי הגגין מה [illegible] ר' יוסי בשם ר' יעקב כו'·

אחורי הגגין מטלטלין בהן אפי' כור אפי' כוריים ר"מ אומר כו'· — צ"ל: אחורי הגגים (מ"ד בהיותם רחבה שאחורי הבתים שבבבלי כ"ה א' ע"ש) מטלטלין בהן אפי' כור אפי' כוריים רב אמר מטלטלין בהן עד בית סאתים א"ר יוסי דר"מ מילתיה דרב פליגא עלוי (פי' דפליגא דרב אדידיה) דתנינן כו' הוא אחורי הגגים הוא גגים עצמן·

אידא חצר של גוי כדיר וסהר של [illegible] מטלטלין רבנן כו'· — צ"ל: חצר של גוי כדיר וסהר של בהמה

(בריותא בתוספתא פ״ה) מתיב רחב״י לרבנן אילו ישראל ובהמה שהיו דרים בחצר שמא הבהמה אוסרת כשם שאין הבהמה אוסרת כך הגוי אינו אוסר מתיבין רבנן לרחב״י אילו שני ישראלים (פי׳ שעירבו יחד) ובהמה שהיו דרים בחצר שמא הבהמה אוסרת ובגוי אוסר ר׳ אחא ר׳ חיננא בשם כהנא אין הלכה כרחב״י דלא כן מה אנן אמרין רחב״י וחכמים והא הלכה כרחב״י אלא בגין דאמר ר׳ יעקב בר אחא כו׳ הלכה כדברי מי שמקל בהלכות עירובין סברין מימר ביחיד אצל יחיד אבל יחיד אצל חכמים לא, אתא ר׳ יצחק בר נחמן בשם ריב״ל הלכה כריב״ל ואפי׳ חכמים חולקין עליו וכא תהא הלכה כרחב״י ואפי׳ חכמים חולקין עליו (ומה שהוא לפנינו בינתיים מיותר ומקלקל זה נשתבש מרפ״א ועי׳ מ״ש שם).

שם היה ישראל מיכן וישראל מיכן וגוי באמצע אחד וישראל אחד וגוי הולכין אחר הרגיל. — פי׳ שאם הגוי רגיל לילך דרך פתח של ישראל אחד אין הוא אוסר לחצר של ישראל השני מפני שאינו רגיל לילך דרך חצירו.

שם תניא דר״א אומר יש לו ביטול רשות מודה [illegible] שנכו באמצע תחלה כו׳. — צ״ל ומודה היא והיא שנכו במבוי תחלה ותני כן מפני שהוא מבטל רשות כשיטת דר״א והתניא (משנה ב׳ דמדין) בין שוגג ובין מזיד ה״ז אוסר עליו דר״א (פי׳ הא״ע שהן נכו במבוי תחלה אם מבטל חצר והקודם אתב ה״ז אוסר) כיני מתניתא אינו אוסר (ע׳ לעיל על משנה ב׳ דשם ג״כ אמרו כיני מתניתא אינו אוסר) כו׳ ר״מ אומר מבטל רשותו ואינו חוזר בו ורבנן אמרין מבטל רשותו וחוזר בו ר״א מבטל רשותו ואינו חוזר בו ואית אמר אהרן חלוק דר״א אמר מבטל רשותו ואינו חוזר בו והוא שנכו במבוי תחלה והתניא בין שוגג ובין מזיד ה״ז אוסר עליו (ונוסחא שלפנינו נשתבשה מלמעלה) דר״א כיני מתניתא אינו אוסר

שם מתניתא פליגא על שמואל שהיה מותבין לו והיה שביטל רשותו כו׳. — צ״ל: שהיה מותבין לו והיה לא בשביטל והיה רשותו והתניא נתנו לו רשותו כו׳ (פי׳ ומוכח ד[illegible] שמתחלה נתן הוא רשותו להם מ״מ יכולין הן אח״כ להחזיר וליתן רשותן לו).

שם (בג״ג) כד הוה נפיק לאכסנייה אין הוה משכח מיעבד תקנה הוה עביד (פי׳ אפי׳ באמצע ובתחלה) ואי לא מבדל מנוי (פי׳ ומאחר שכלו מפוזרין בכל הבית דינו כשבירה ולכתו שהוא יכול להשבור).

שם (פיסקא מאימתי נותנין רשות) כיני מתניתא דהוא משתמש. — צ״ל: דה אומרים צ״ל משתמש.

שם ר׳ זעירא אמר לא פליגין מ״ד יפה עשיתם שעברתם ומ״ד לא עשיתם יפה שטלטלתם כו׳. — צ״ל: ומ״ד לא עשיתם יפה שביטלתם (פי׳ שאין יכולין לבטל רשות בשבת אלא כשעברו מערב שבת אבל לא בשעברו בשבת מאחר שלא יכלו לערבו מאתמול ע׳ בבלי ס״ט א׳ וב׳) ר׳ בא אמר פליגי, מ״ד יפה עשיתם שעברתם ושביטלתם מ״ד לא עשיתם יפה לא שעברתם ולא שביטלתם תיליה דר׳ בא מן הדא כל שבת כו׳ חוץ מן המבטל רשות ויימר חוץ מן המשכיר (פי׳ דאף שנכנס שבת באיסור מ״מ יכולין לשכור ומדלא תני נמי משכיר ש״מ שאין שוכרין בשבת ולכן אמר לשכ״ל לא עשיתם יפה) ר׳ בא בעי אלין לעזין מחיצות כן היו שנים ובא אחד בשבת והוסיף כבר נכנס שבת באיסור (פי׳ בשנים שהניחו בחלונים ויתר מבוא סותרים ע׳ בבלי דף ס״ע ע״ג בפיסקא [illegible] בנכרים) היו שלשה ועבר אחד ובחת כבר נכנסה שבת בהיתר מהו לשכור רשות מן הנכרי.

שם אתא ר׳ נתן בדומה שאמן זה ושבת. — צ״ל: אתא ר׳ אפס בדמאה כו׳ (ובערן זה בבבלי ס״ה ב׳ ולכשנבוא אצל רבותינו שבבבל נשאל להן אתם שוילון לר׳ אפס כו׳ ור׳ אפס דבבלי הוא מקוצר בירושלמי לר׳ אפס ירושלמי תרגומת פ״ב הל״ג ס״ת [illegible] שר׳ אפס אחא מדרש אבל לא מצינו עוד בשום מקום לר׳ נתן ברומא וגם ביוחסין לא הזכירו ורק בסה״ד הביאו, שוב מצאתי להגר״א בביאור א״ח סימן שס״ב שהעתיק בלשון הירושלמי כמו ,,ר׳ אפס" במקום ,,ר׳ נתן").

שם ר׳ יוחנן בעי מעתה אין בתים שלנו. — פי׳ שבזמנו היה חוק המלכות שאנשי הצבא המתגוררים בעיר ידורו בבתי העיר יחד עם בעלי הבתים ומה שפירש הק״ע בזמן ובן הגר״א בביאור א״ח סשצ״ב אחוז

שם (בפיסקא דר״ב שהיה שותף לשכנים) על דעתיה דר׳ מנא כר׳ זעירא על דעתיה דרב בר׳ בון כו׳ — צ״ל: על דעתיה דר׳ מנא כר׳ זעירא (פי׳ לר׳ זעירא דאמר לעיל דהכל נהגו כר״מ להצריך עירוב ושיתוף) הלכה כר׳ אלעזר בן תדאי (פי׳ דר׳ מנא טעמו של ר׳ אלעזר בן תדאי הוא דסבר כר״מ דמצריך עירוב ושיתוף) על דעתיה דר׳ יוסי בר״ב ברב [illegible] בר״א (פי׳ דאמר אין מערבין לו אלא מדעתו) ל

עירובין

צעירא בשם ר' יוחנן כו'.
שם. טרקלין לפניהם כחצר של בתים — צ"ל: טרקלין לפניהם כחצר לבתים (כה בתוספתא פ"ה
וביאור זה דה' חבורות ששבתו בחדרים ועליות כל אחת במקום מיוחד וטרקלין משותף לכולן
צריכין עירוב כדי להתיר להשתמש בטרקלין).
שם (כ"ו ד') אר פנחס אף דאצרים חופין כו' — צ"ל: אלא באצרות חופין עשה פס לפנימי צריך
לעשות פס לחיצון עשה פס לחיצון אינו צריך לעשות פס לפנימי.
שם ר' אבהו בשם ריב"ל אפי' לא עירב הפנימי אין החיצון צריך לערב. — פי' והפנימי מבטל
רשותו ומותר ואין ביטול רשות החיצון מעכב.
שם מולייתה אמרה אין דיוטא שער ליחיד כו' — צ"ל: מולייתה אמרה יש דיוטא שער ליחיד מולייתה דרב
אמרה אין דיוטא שער ליחיד דאמר ר' בא ר' יהודה בשם רב הדא דרבנן (פי' אהא דרתנן בפ"ח מ"ד המניח
את עירובו בבית שער אינו עירוב והיינו אוסר ועי' בירושלמי שם) בבית שער של רבים אבל בבית
שער של יחיד ה"ז עירוב (ועי' בבלי ע"ה ב').
שם (בפיסקא ~~המוחין המותבן~~) מן מה דתני שאילו ולמעלה מעשרה שבות היו דו אמר במקום פטור. — צ"ל: מן מה
דתני שאילו האחין השותפין ~~שאין~~ אוכלין על שלחן אביהן וישנין אצלהן אין צריכין אלא
עירוב אחד הוא דו אמר במקום פטור (ונוסח שלפנינו נשתבש ~~[illegible]~~ אולמן פו' ד"ף כו ע"ב).
רב אמר עירבו דרך פתחים ~~אין~~ אוסרין עליהן כו' — צ"ל: עירבו דרך פתחים אין הגג אוסר עליהן
דרך חלונות הגג אוסר עליהן (וביאור זה בגמרא למעלה פ"ב ד"ף כ' ע"ג) אדא בר חונה בשם כו'.
שם (בפיסקא ה' חצרות פתוחות זו לזו) מע"ג דר"מ אית ליה ביטול רשות אודה כו'. — צ"ל מע"ג דר"מ
על ידי עירוב ועי' שיתוף אודה שאם שכח אחד מהן ולא עירב שהוא סומך על שיתופו אם מבוא
לזה עי' עירוב ועי' שיתוף לא ר"מ והוא אמר שכח אחד מבני החצר ולא עירב אוסרין כאן וכאן
מה טעם דר"מ דהוא משבח עלייהו הילכות עירובין פ' אחת ר' אילא חד מנהון אמר שמו כו'.
שם מערבין בחצרות אם רצו להשתתף במבוי אינן משתתפין כו'. — צ"ל: אם רצו שלא להשתתף
במבוי (פי' והיו אוסרין במבוי) אינן משתתפין ואם נשתתפו במבוי אם רצו לערב מערבין (פי' ואינן
בחצרות ואם לא רצו לערב אין זה מעכב ומותרין עי' השיתוף גם בחצרות) ותני כן מערבין
ומשתתפין כאחת כו' (ועי' בבלי ע"ה ב').
שם (כ"ו א') חד בשם מר עוקבן וחד בשם ר' נחמן בר יהודה נסמכין כו'. — צ"ל: וחד בשם ר' נחמן
בר יעקב (והוא זמן רבה) נסמכין כו' בשם ר' יהודה כגון אנשי בר דליה שאינן מקפידין על
פרוסתן (עי' רמב"ם פ"ה הי"ד מעירובין) ~~מעשה שהיו מסובין כו'~~ ר' בא בשם ר' יהודה ואפי'
לא כאנשי בר דליה שאין מקפידין על פרוסתן מעשה שהיו מסובין כו' (ע"ש בשיורי ק"ה [illegible]).
שם (פיסקא ב' חצרות זו לפנים מזו) אר יוסה דר"ע היא דברייתא ~~הרגל אוסרת~~ כו'. — צ"ל:
אר יוסי דר"ע היא (פי' נתוי עלה דרתנן שאם עירבה החיצונה ולא הפנימיות שתיהן אסורות)
~~[illegible] דריסת~~ הרגל אוסרת ר' לא בשם ר' ינאי דריסת הרגל אוסרה (פי' דריסת רגל בכל שהיא
אסורה במקומה) אוסרת (פי' שלא במקומה לדברי הכל ומתניתא אפי' כרבנן) פוס' שכח אחד
מן החיצונה כו' שכח א' מן החיצונה ולא עירב הפנימיות מותרות שהרי עירבה והחיצונה אסורה
שהרי לא עירבה א' מן הפנימיות ולא עירב שתיהן אסורות הפנימיות אסורה שהרי לא עירבה
והחיצונה אסורה שבדריסת הרגל אוסרתה (פי' אפי' לרבנן מפני שהפנימית אסורה במקומה) נתנו
עירובן במקום אחד ושכח א' בין מן הפנימיות ובין מן החיצונה ולא עירב שתיהן אסורות. נתנו
עירובן בחיצונה שכח א' מן החיצונה ולא עירב החיצונה אסורה שלא עירבה והפנימית
אסורה שעירובה בחיצונה אסור שכח א' מן הפנימיות ולא עירב הפנימיות אסורה שלא
עירבה והחיצונה אסורה שדריסת הרגל אוסרתה נתנו עירובן בפנימית ושכח א' מן החיצונה
ולא עירב נתנו החיצונה אסורה שלא עירבה אלא הפנימיות למה אסורה מפני שנתנו עירובן
במקום אסור הרי לא נתנו עירובן במקום אסור אלא שדריסת הרגל אוסרתה הרי אין דריסת

ונוסח שלפנינו נשתבש ואיל הג' [illegible] דף כ"ג ע"ב).

הרגל האסורה ה"ר וכא מבוין כו'.
שם אין תורמין חצר לגג שאם היה שכוי בעליונה את מורידו לסוף כו'. — יש להחליף הגירסא וכצ"ל:
אין תורמין דבקה לגג שאם היה שכוי בעליונה (פי' שאם ישראל דר בבית וגוי בעליה וסולם מוצב מבית
אל העליה ועלה הגוי מחוצה לפני פתח העליה עדיין הוא אוסר משא"כ כשישראל במבוזר למטה) את מורידו
לסוף אין תורמין חצר לגוי שאם היה שכוי בפנימית את מוציאו לסור (פי' אבל ישראל יחיד בפנימית הוא אוסר
שבה רגל המותרת במקומה) כו' כותל שהקיפוהו סולמות מכן ומכן מערבין שנים או מערבין אחד (פי'
ומאחר שהן יכולין לערב שנים מוכח שאין הסולם מבטל את המחוצה וא"כ למה הצריך ר' יהודה דבקה
לבטל העליה לפני ביתו) א"ר יוסי בר"ב תמן ע"י סולמות הן נידונין כפתחים (פי' ויש דין מחיצה לפתח
כדתנן בפ"ח מ"ב) ברם הכא דרך העליונים לירד למטן (פי' שאין לבטל העליה דרך אחת אלא
דרך הבית לכן צריך הגוי דבקה מה שא"כ בכותל שבין שתי חצרות שהקיפוהו בסולמות וע"ד בבלי
נ"ט ב' וסמ"ק א') כו'.

פ"ב ה"א (כ"ד ב') היה בה היקף צו טפחים כו'. — צ"ל: היתה עגולה והיה בה היקף כ"ד טפחים אפי'
שנים וכל שהיא בתוך עשרה כאן שכל הרביעה על הרביעה בתוך עשרה (ע' בבלי ע"ו א' ותוס' ד"ה ושנים)
מהו לאמרס בכלום כו'.
~~שם מכיבושו של מזבח שהוא באמצע עשרה טפחים מתוך שלש וש~~

שם והעמודין משלימין לארבעה וכא אמר כופת שהדריגה מאמצע מא כו'. — צ"ל: והעמודין משלימין לארבעה
אין העמודין משלימין לעשרה (פי' שאם יש בשלובין ועם העמודין שבהן תפורין השלובין רוחב ד'
טפחים הא"ע שהשלובין עצמן פחותין מד' טפחים העמודין משלימין אבל אין העמודין משלימין בגובה
שאם השלובין הולכין עד ט' טפחים והעמודים עולין עוד טפח למעלה מן השלובין והיה צריך
לגובה עשרה טפחים אינו מועיל מפני שאין העמודין מצטרפין בגובה) ר' יוסי אמר כופת
שהדריגה (פי' כופת הוא עמוד עב העשוי לישיבה ואם תקן דכופת צו מדריגות כסולם
שיוכל לעלות בה וא"ע שאין החריגות עוברות בכל עוביו הכופת מצד אחד לצד השני)
מאמצע אמה נעשות כשלובה רחבה (פי' כאילו סולם שיש לו שלובות רחבות ואחר מחזיק פרסות
האדם וכשעומד עליהן אין פרסות רגליו מגיעות עד סוף רוחב השליבה) ר' יוסי בר רבי בון כו'.
שם ר' זעירא בשם רב מותר לבטן ולבטן מחלפה שיטתיה דר' בא כו'. — צ"ל: ר"ז בשם רב מותר לבטן
ולבטן תבע לך (ומה שביניהם מותר ונכלל בטעות מועתק) דמר ר"ז ר"ח בשם ר' ציון ובלבד
שהן גבוהין עשרה ואין רחבין ארבעה (כן מוכח בבבלי ע"ז א' וכן גירסת ר"ח בזה והוא כגירסתנו
לקמן פ"י ה"ו כו' ע"ב וגם לפני הרמב"ם ז"ל כמבואר בבבלי פ"ט ב' עבר הוא לה הגירסא המשובשת)
מותר לבטן ומותר לבטן ובלבד שלא יחליף ר' יוסי בעי מחלפה שיטתיה דר' בא כו'.
שם [illegible] חריצות ברה"ר שעשו מחיצות ברה"ר כו'. — צ"ל: שעשו מחיצות ברה"ר (פי' שאם היקף ברה"ר
מקום של ד' על ד' רואין את החלל כאילו מלא עפר וצרורות וגם המחיצות עצמן יש דין רה"י)
שעשו מחיצות ברה"י (פי' בתמיה וה"נ שהכותל עומד ברה"י באמצע שתי חצרות אין רואין את
החצרות כאילו מלא עפר וצרורות כדי להתיר את הכותל לבטן ולבטן) ר' בא ר' יהודה כותל
שהקיפוהו סולמות מכן ומכן מערבין שנים או מערבין אחד (ע' לעיל סופו).
שם חוץ מכיבושו של מזבח שהוא באמצעו עשרה טפחים מתוך שלש ושלשים ומחצה כו'. — צ"ל: עשרה טפחים
מתוך חמש אמה וחמשה טפחים ומחצה (פי' חצי טפח) ואצבע (פי' כי אצבע משל מטפח) [illegible]
עשר אמות (פי' עם הקרנות אבל הכבש היה אורך ל"ב בגובה ט' אמות שהיה מונה לשער [illegible]
הקרנות ועפ"ז יהיה מכוון החשבון וע' ערוך ערך כבש ה' שהביא ירושלמי זה) וביאורו שמזבח
וששים עשר מסוון על פני כל הכותל כו' ארבע אמות מערבין אחד או מערבין שנים.
שם (כ"ד ג') דר' יוסי אמר תבן ובוטלו מבוטל. ר' יוסי בר בון כו'. — צ"ל: דר' יוסי אמר תבן ובוטלו מבוטל דתני

(תוספתא אהלות פט״ו) ר׳ יוסי אומר יש תבן שהוא כעפר ועפר שהוא כתבן תבן שאינו עתיד
לפנותו הרי הוא כעפר ועפר שעתיד לפנותו הה״ה כתבן ר׳ יוסי בר בון בשם ר׳ חסדא דה״ה הוא
מה דאמר ר׳ יוסי בשבילין בעפר דבורות ר׳ ינאי אמרי חופהו מחצלות (פי׳ האחריך קאי שאם חופהו
במחצלות ואין האחריך ניכר ונראה לעינים).

שם ה״ל תני׳ כד הוינן ותנין רבי מנחם הוינן אמרין שלא תאמר אינו כותל אוהלים כו׳. — צ״ל: שלא
תאמר הרי הוא כותל אוהלים. אם היה התבן מרודד (פי׳ שהיה מעט תבן והמחיצה דקה ונוטה
ליפול) הוא סומכן בצידי היריעה שהוא כסומך אוהלים (פי׳ וסמיכת אוהלים מותרת בשבת כדתנן
בשבת פכ״ג מ״ה).

שם אם רצה א׳ מהם לסתום את פתחו ולבטל רשותו הרי זה אסור וחבירו מותר חריף שבין כו׳. — צ״ל: הוא
אסור וחבירו מותר וכן החריף שבין שתי חצירות (פי׳ שתיהן אסורות להשתמש בו עד שיערבו ול׳
הנוסח בתוספתא פ״ו ובבלי ע״ט א׳ ושאר הסוגיא כאן יש להגיה כגירסת (ע״ש) כו׳ לזה
בפתח ולזה בפתח. שניהן אסורין ודוה פרא כו׳ (ואה׳ שבינתיים מותר ונגרר קטעות אומלה).

שם [illegible] בפתח שבין [illegible] הושיטה שמא ישבר וישתנה. — פי׳ שמא תתערב
אותה [illegible] בתוך שאר הזיתים שבמרתף וישתנה [illegible] חבורת של עירוב ולא
ישאר בה כשיעור והוא לה ודעו״גם שיטת התוספתא פ״ו כן היא דהכי תני התם אין
משתתפין לא באוצר ולא במבוי (צ״ל ולא במרתף כלשון הירושלמי) אא״כ יחד לו מקום (פי׳ כדי שלא
יתערב משלו) ע״כ. אבל בבבלי ס״ה א׳ שיטה אחרת דאין משתתפין באוצר משום דבירה וכמה אוהות
בתוספתא. אא״כ יחד לו מקום (ולא אתי ומד לו חבורת) אוכה בשיטת הירושלמי ובזה יובנו
קושיות התוספות שם ד״ה תנא דבי דאבוה ס״ל כשיטת ירושלמי וכעין זה ראיתי בפ״נ ד״א כו׳ ע״ב
ונוסח שלו ותנצו בסוף וכ״ש שם.

שם בי ואת אין מתנה אין מתנה כשר אונה מתנה דברי חכמים כו׳. — ע׳ מה שהגהתי בסוגיא
זו במעשר פ״ד ה״ד דף נה ע״א.

שם חבית שהניח בו פרס אחת כשר אוכל ואוכל שוריים (פי׳ שאוכל שבכרי הזה באוצר פרס
אחת נעשה דינו כשוריים ואף אם נפל ממנו אחר כלו אחד הה״ל כשר כדין שוריים בנגעים
ספי״ג) אף הכא כן (פי׳ שאם היה העירוב שלם שבת [illegible] דינו כשוריים לשבת שלו ואפי׳
אפי׳ בכשו).

שם (כ״ב ד׳) אוכלין בשוק כל אדם שבבו לו מאותו שבו חנוני מזכה להן ע״י אחר. — צ״ל: שכן דרך
הבית מזכה להן ע״י אחר.

שם ואתא עובדא קומי ר׳ ישמעאל ודנינהו לאסור. — צ״ל: ואתא עובדא קומי דישמעאל בר יוסי (וכה
בבבלי פ׳ א׳ וכו׳ [illegible] זה יש בירושלמי כתובות פ״ג ה״ז וע׳ מ״ש שם) ודנינהו לאסור.

פ״ח ה״ז (כה א׳) לזה בפתח ולזה בפתח שניהן אסורין מן הבית שבו כו׳. — צ״ל: שניהן אסורין מן
התבן שבין שתי חצרות (פי׳ דתנן בפ״ב מ״ה נתמעט התבן מעשרה טפחים שניהן אסורין)
כו׳ וצריכה אסורה שאינה בדרכה רב אמר שניהן אסורין מתניתא פליגא על רב כו׳ ולא לזה
בשלשול אלא מתניתא בתוך עשרה טפחים לעליונה כו׳.

שם ר׳ אלעזר בדרש בשם ר׳ הושעיה. — צ״ל: ר׳ אלעזר בשם ר׳ הושעיה.

שם בזמן שהאמצעית של שניהן אבל אם היתה אמצעית לא׳ מן השוק זה משתמש כו׳. — צ״ל: אבל אם
היתה אמצעית לאחד מהן זה משתמש כו׳.

פשוטה לר״ב שאין העומד מצד האחד מצטרף כו׳. — ע׳ מה שהגהנו בזה בשבת פ״א ה״א דף ג׳ ע״א.

ר׳ שמואל בר נחמן [illegible] היה מתניתא פחות מג׳ אפי׳ ויתר מעשר כו׳. — צ״ל: מג׳ ועד
עשרה היא מתניתא (פי׳ עלה דתנן במשנה ג׳ כל שאינה רחבה ארבעה טפחים) פחות מג׳ (פי׳
[illegible] הדור והסלע שהן סמוכין למרפסת פחות מג׳) אפי׳ פחות מעשר למרפסת ד׳ אפי׳ ויתר מעשר
אסור אלא כי תנן [illegible] מג׳ ועד ד׳ (ונוסח שלנו נשתבש מלמעלה פ״ה ה״ב דף [illegible] ע״ב) כו׳ [illegible]

ועי׳ דורות הראשונים ח״ב עמוד 78 שכתב דט״ס בירושלמי וצ״ל ואתא עובדא קומי ר׳ חייה ודנינהו לאסור [illegible]
ישמעאל בר יוסי כך שמעתי מאבא כו׳ מה כו׳ (כי לא מצינו בשום מקום לר׳ חייה לפני ר׳ יוסי וגם בבבלי כן הוא)

כמה של תשמישין היה בשאין שם נ"ב (פי' למעלה בתקרה שעל חוליות הבור והסלע ולפיכך אין להשתמש עליהן) כו'.

שם ר' יהודה בשם רב הדא דאת אמר בבורות שער של יחיד אבל בבורות שער של רבים כו'. — צ"ל: הדא בבורות שער של רבים אבל בבורות שער של יחיד הל' עירוב (על פי דק"ס כ"ג ע"ד ומ"ש שם).

שם רב אמר ובלבד דבר הניטל בשבת. — צ"ל: ובלבד דבר שהוא ניטל בשבת (וכ"ה בבבלי פ"ו א').

(14) שם כיון שצריך ליתן לפניהם מים כאו שהוא דבר הניטל בשבת. — פי' שהוא להדיח מים לתוך הבור דרך בור חבירו והוא צריך להוציא את התעגולין חוץ לבורו בשביל להשקותן וקורה להן והן באין.

שם פיסקא מילהון דרבנן פליגין דאמר ר' יענה בשם ריב"ל והוא שתהא מחיצה כו'. — יש להחליף הגירסא וכצ"ל: פיסקא ר' יענה בשם ריב"ל והוא שתהא מחיצה משוקעת במים לשלשל דלי (פי' שתהא המחיצה בתוך המים כדי גובה הדלי כדי שלא יעבור לרשותו של חבירו) מילהון דרבנן פליגין דאמר ר' טבלו בשם רב אין חורבה למים (פי' דאע"ג שאין מחיצה תלויה מתרת לחורבה מ"מ היא מתרת למים וכ"ה בבבלי פ"ו ב' כרבה דמצריך מחיצה משוקעת בתוך המים) היה שם תקרה רחבה ארבעה טפחים רואה אותה כאילו יורדת וסותמת (פי' ומתרת כאן מחיצה גבוהה עשרה טפחים) היה שם אמלתרא אינו רואה אותה כאילו יורדת וסותמת ולא נמצאו שתי רשויות משתמשות ברשות אחרת שיעורו למר אין הדלי מהלך יותר מארבעה טפחים (ע' בבלי שם) מיחלף שיטתיה דר' יהודה כו'.

שם נפרצה מיכן ומיכן נותן לחי וקורה מיכן ועושה צורת פתח מיכן ולא נמצאו שתי רשויות משתמשות ברשות אחת. — פי' דאמת המים בין חוליה גבוהה מחריץ שבין ב' חצרות שאין עשרה רחב ארבעה שמערבין שנים ואין מערבין אחד כדתנן בפ"ב מ"ג וה"נ אמה בין חוליות את החצר לשתי חצרות.

שם מתניתא פליגא על ר' מנא דאמרו לו מפני שלא היה בן כשיעור כו'. — צ"ל: מתניתא פליגא על ר' חנינה אמרו לו מפני כן הותרה לא עמוקה עשרה ולא רחבה ארבעה (בתוספתא פ"ו ובבלי פ"ב א' הגירסא "שלא היתה עמוקה עשרה ורחבה ארבעה" ומלת שלא מושך עצמו ואחר עמו ומשמע כאן בגמ' שלא היתה נמי רחבה ארבעה דא"כ למה לו להזכיר "רחבה ארבעה" כל עיקר וע' רש"י שם) אבל אם היתה רחבה ארבעה ואינה עמוקה עשרה אסור ואפי' רחבה ארבעה כו'.

שם פיסקא ר' זעירה ר' יהודה בשם רב והיא שתהא מחיצה משוקעת כו'. — יש להחליף הגירסא וכצ"ל: פיסקא נמצאו שתי רשויות משתמשות ברשות אחת (פי' מקשה על דתנן בכצוצרה שלמעלה מן הים עושה מחיצה מלמעלה ממלין ממנה אע"פ שכצוצרה אחרת של אחר סמוכה לה וגם לה עשה מחיצה) ר' זעירה ר' יהודה בשם רב והוא שתהא מחיצה משוקעת במים כמלוא הדלי אף הכא והוא שתהא מחיצה בתוך ג' טפחים לכצוצרה (פי' מחיצה זו שעושה למטה לא תהא רחוקה במשך מן הכצוצרה ג' טפחים אבל אם היא מופלגת ג' אסור דאמלתרא דרך מחיצה בו).

שם (כ"ה ב') והוא שיש בנ"ב ד' טפחים והוא שיש בו רוחב ד' כו'. — צ"ל: והוא שיש בנ"ב ד' טפחים והוא שיהא מחיצות (פי' של כצוצרה כדאיתא בתוספתא סופ"ו) גבוהות עשרה תמן אמרין (בבלי פ"ב א') ואפי' אין מחיצות גבוהות עשרה והוא שיש בה רוחב ארבע (פי' שהכצוצרה רחבה ארבע אמות) נעשית כמשמרת חד (פי' שד' אמות הן כ"ד טפחים ואמרינן כוף אותה עשרה טפחים לכל רוח ונעשית כמשמרת שיש בה באמצע נ"ב של ד' טפחים) כו' א"ר מנא מגתק הוה עימיה א"ר יוסי ברבי מילה דא (פי' שדברים אמתים אל ר' חייה שרוצה לאנות אותו לחכם מפני שיבה אמר ר' אידי, וכעין זה ביבמות פ"ח ה"ז דף ט' ע"ד) אותב לצלות כו'.

שם ר"ל אמר אין רה"ר עד שיהא מהלך מסוף העולם ועד סופו מחלף שיטת ר"ל כו'. — צ"ל: מסוף העולם ועד סופו ריש לקיש כדעתיה דאמר ר"ל אין רה"ר בעולם הזה כו' מתניתא פליגא על ריש לקיש אלו הן רה"ר שבילי בית גלגל וכן כיוצא בהן רה"י לשבת כו' (פי' דשבילי בית גלגל דומה לאסטרטין ואינן נוחין להילוך הן רה"י לשבת אבל שאר שבילין הן רה"ר לשבת וע' בבלי דף כ"ב ע"א וב').

שם ג' כצוצרות זו ע"ג זו ואסור להשתמש מן העליונה לתחתונה דרך האמצעית אבל משתמש מן החצר כו'. — צ"ל: אבל משתמש מן העליונה לתחתונה שלא בדרך האמצעית ואינו חושש (כ"ה בתוספתא)

עירובין

דפ"ח ושם מבואר דהיינו בשהעליונה והתחתונה של אחד והאמצעית של אחר.

שם משלשלין קדירות בשל מעל גבי זיז שגבוה כו'. — צ"ל: משלשלין קדירות בשל (פי' מחלון שבעליה) על גבי זיז כו' (וכה"ג בתוספות פ"ח ובשאר הסוגיא צ"ל כגירסת ר"ח).

שם שיערבו מקום תשמיש לאדם פתחים כו'. — צ"ל: שיערבו תשמיש לאדם פתחים ומקום ארבע אמות מבליעות פתחים.

שם נעשית העוקה אורך תוך צריך לשפוך אורך תוך חוץ צריך כו'. — צ"ל: נעשית העוקה אורך תוך אסור לשפוך אורך תוך מותר לשפוך (כה"ג בתוספות פ"ב ובגליון פ"ח ב' ד"ה מנא כו' א"ל ר' איפה דף מרייה הכי הוה ר' יונה תבוק הוה בה (וכעין זה בתוספות ר"ה) וטפחים מבפנים (פי' שהחצר משופע גבוה' ברחבה ונמוכה בסופה סמוך לרה"ר) ואפי' יותר מעשר ואמר (פי' ואפי' החצר היא בארכה וברחבה יותר מעשר אמות אסור לשפוך בה) מבחוץ (פי' שהמים מבחוץ דהיינו שהיא גבוהה סמוך לרה"ר ומשופעת לפנים) אפי' פחות מארבע אמות כי אזן נוחין בשוה.

שם ותני כן אם היתה מצחילה מותר. — צ"ל: ותני אם היתה מצחילה מותר.

פ"ט ה"ו (כה"ג) מה פליגי ר"מ ורבנן בשעירבו אבל בשלא עירבו מודו לה כו'. — צ"ל: אבל בשלא עירבו לא ואפי' תימר בשלא עירבו מודו לה כו' (הסופר השמיט מן עירבו ~~הראשון~~ עד עירבו ~~השני~~).

שם בשהיה שם פתח פתוח לגג אפי' כן הגדול מותר כו'. — פי' דבשהיה פתח פתוח מביתו לגג דבהאי צד אפי' לרב מותר לטלטל בכולו ואם הגג הגדול סמוך לקטן הגדול מותר לטלטל בכולו והקטן אסור אע"פ שיש גם בו פתח פתוח מן הבית.

שם הרי שהיתה החצר למעלה מן הגג. — פי' שהיו בתים בנוים בחצר שעל ההר ובית אחד סמוך לו בנוי בעמק וגגו שוה לרגלי ההר ולכן הבתים שעל ההר משתמשים בגג הבית שבעמק כמו שמשתמשים בחצר שלהם (ובתוספתא סופ"ז אמר להם אע"פ שחצר פעמים שיש תחתיה דורין).

שם אמר להן הרי שהיתה החצר חלוקה בפספסות. — צ"ל: חלוקה בפספסים (ולשון תוספתא סופ"ז היתה עשויה פספסי' ועניינו כדתנן במדות פ"א מ"ו ורובד פספסין מבדיל בין קדש לחול והביאור ע' במפרשים שם).

שם הגדול מותר והקטן אסור מתני' בזמן שהגג אבל בגג אחר אסור (פי' דאע"פ דבעל הגדול אמינא מותר אלה בשלו אבל לא בגג קטן אע"פ שבעל הקטן אסור בגגו, והנה אין הלשון ברור כאן והגי' צ"ל "אבל בגג קטן אסור" אלא שגירסא שלפנינו נשתרבבה מגופה דתני' רפ"ה עי"ש) בשאינן שוה (פי' שאין שני הגגות שוין אלא אחד גבוה והשני נמוך ממנו) אבל אם היה שוה מותר (פי' דאז בעל הגדול מותר אף בגג קטן).

שם מה דהוה עובדא הכי הוה עובדא. — כל זה מיותר כאן ונשתרבב מפ"ח ה"ח ע"ג.

שם אפי' כן הגדולה מותרת שנפרצה במלואה והקטנה אסורה שלא נפרצה במלואה. — צ"ל: הגדולה מותרת שלא נפרצה במלואה והקטנה אסורה שנפרצה במלואה.

שם לא אמר ר' לעזר אלא מקום מחיצות בשנטלו ראשי זויות כו'. — צ"ל: לא אמר ר' לעזר אלא ממקום מחיצות ר' זעירא ור' הילא תריהון אמרין (ומה שבינתיים מיותר ונשתרבב מלמטה אחר הלכה שעירות) אפי' שלא ממקום מחיצות כו' ואפי' כרבנן מודו הכא צורתה זימנין סגין בו'.

שם ר' ירמיה בשם רב בשנטלו ראשי זויות מוכן ומוכן. — פי' עלה דתנן בפ"ד דחצר שנפרצה משתי רוחות מותרת אותה שבת ואסורה לעתיד. לכן, דוה"נ לומר שהפרצות היו ביותר מעשר דאל"כ משתי רוחות דברוח אחת סגי וגם אין לומר שנפרצה בעשר דבפירצה עשר כפתחא הויא ומותרת לעולם אלא בשנפרצה בעשר בזוית וכה"ג דבלו צ"ל ב' ומזה דאמרינן הכא "ראשי זויות" שני רבים נראה דהיינו שנפרצה זוית מזרחית דרומית וזוית מזרחית צפונית כזה (ולא דלא כפרש"י) וכן מוכח למטה וכמו שיתבאר.

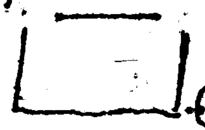

שם ובלבד בשוה. — צ"ל: ובלבד בעשר (פי' שאם הפירצה יותר מעשר אפי' מרוח אחת אסור).

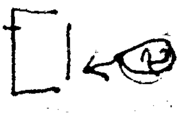

שם ולמה לי משתי רוחותיה אפי' מרוח אחת. — פי' למה אמר רב דנפרצה משתי צוויות דאפי' בצווית אחת
סגי דפירצה בקרן זוית לא עבדי אינשי.

שם ולא רב הוא דרב אמר חצר ניתרת בשני פסין (פי' שיהיו ברוח אחת שני פסין וכגון בעבור בצווית אחת
אין בהן אלו פס אחד לכל רוח) רש דשם צ"ל במחלוקת כו' (פי' ורב מוקי מתני' דנפרץ משתי רוחות דאית
בכ"ע ואפי' למ"ד דחצר ניתרת בפס אחד).

שם (כה ב') אר"י לא אמר ר' ליעזר אלא בחצר ובמבוי כו'. — צ"ל: אר' לעזר (פי' הוא ר' אלעזר בן פדת) לא אמר ר'
יהודה (פי' שאוסרין לעתר לבה) אלא בחצר ובמבוי אבל בבית כגשר הוא (פי' ור' יהודה סבר במשנה ה'
[illegible] ועשה הגשר דפי תקרה יורד וסותם).

שם [illegible] המדבר לאבות ומדבר מחיצה היה (פי' בתמיה וכיון שהמדבר לא היה מחיצה אין כה"ר מגורה) מתני'
לא אמרה כן אלא כו' וחכמים אוסרין (פי' [illegible] אוסרי מובח שוש. רה"ר מגורה) לא אמר אלא כו' (פי' לעולם אין
רה"ר מגורה ומ"ט אמר תמרא הגשר מדרבנן).

שם מהו שיהא צריך מחיצה כו'. — צ"ל: מהו שיהא צריך שש מחיצה (פי' שש בצורה דהיינו שתהא בג' שלש המפולשין
מחיצה בכל צד כגון טפח) ר' בא אמר צריך שש מחיצה ר' יוסי אמר אין צריך שש מחיצה כו'.

שם דאמר ר' יהודה הדא דאת: אר מפולשין לבקעה כו'. — צ"ל: אר' יהודה הב"ל (פי' דאמר ר' יהודה מערבין
במבוי המפולש) אר מפולשין לבקעה כו' בשאין שם מחיצה (פי' ג"כ שש בצורה דהיינו שאין שום מחיצה
בצדדין המפולשין) אבל אם יש שם מחיצה מותר (פי' אף במפולש לרה"ר מותר לערב).

דף ה"א (כו א') צ"ל דעתין דרבנן אין מחוור על דעתיה דר"ג מחוור. — פי' דר"ג אין מניחין תפלין בשבת מן
התורה לכך הוא מצריך להכניסן שנים שנים שיהא ניכר שאינו מניחן לשם מצות תפלין.

שם הוון בעי' מימר על דעתין דרבנן אין מחוור על דעתיה דר' אחא מחוור כו'. — צ"ל: הוון בעי' מימר
על דעתיה דר' אחא אין מחוור (פי' ר' אחא דאמר דר"ג יכול להכניסן זוג זוג או שנים שנים סבר
דמן התורה מותר להניח תפלין בשבת לכך יכול להכניסן זוג זוג) על דעתיה דר' יוסי
מחוור (וגירסא שלפנינו נשתבשה מלמעלה) ויבקש בידו (פי' מוחה שאהם אסור להניח תפלין בשבת
אין הפרש בין אם מכניסן ע"י שנותן בראשו ובזרועו ובין אם ויבקש בידו).

שם בד"א בישנות אבל בחדשות מותר. — צ"ל: בד"א בישנות אבל בחדשות פטור (ונוסחת משנתנו הוא).

שם הדא דתימר ברכך אבל בקשה כמשאוי הוא (פי' שעור הקשה אינו כמלבוש ואסור ולכן מכון בזמן
שהיה המקום מנדרון (פי' משופע ויש לחוש שיתגלגלו שם מי גשמים ויקלקלו את הטיט) אבל לא
היה המקום מנדרון לא בדא (פי' לא ירעיש בעזרה אלא מכסה אותה במלמה והולך לו).

שם מתניתא באסקופה מותרת אבל חוץ לאסקופה אסורה כו'. — צ"ל: מתני' באסקופה מותרת (פי' כגון
שהיא ברמלית דהיינו שהיא גבוהה עשרה טפחים לכך מותר לגוללו אצלו שאין כאן אלא שבות)
אבל באסקופה אסורה לא בדא ואפי' תימר באסקופה אסורה תיפתר שהיה יושב וקורא בו מבעוד
יום ונתגלגל עד שלא חשכה לו: עד שלא הגיע לעשרה טפחים כו'.

שם (כו ב') לא סוף דבר ספר אלא אפי' פסוקיא אמר. — צ"ל: אפי' פסוקיה מותר (פי' פסוקיה אגרת
אף אגור כמו בשבת פט"ה דף ט' ע"א נפלה ממנו קצה האחד מן האגרת ומגולגלת מן הארץ
כאלו נאמר ה"ג גוללו אצלו).

שם בשאין בהן רוחב ארבעה אבל יש בהן רוחב ארבעה הדא דמר כו'. — צ"ל: בשיש בו (פי' בזיז) רוחב
ארבעה אבל אין בו רוחב ארבעה הדא הוא דאמר ר' אחא בשם ר' יוחנן זיזין וכתלין שאין גבוהין
עשרה ואין רחבין ארבעה מותרין לכאן ולכאן כו'.

שם פוסקה לא סוף דבר עומד ברה"י ומטלטל ברה"ר כו'. — צ"ל: פוסקה כיני מתניתא עומד אדם
ברה"ר ומטלטל ברה"י ברה"ר ולבד שלא יוציא חוץ לארבע אמות (פי' דלפי נוסח
המשנה שלפנינו משמע דברה"י אסור להוציא חוץ לד"א וזה אינו ולכך מהפך הגירסא וכנה
הנוסח בריף וכן ברמב"ם רפ"טו מהלכות שבת) רב אמר מתניתא דלא כר"מ דרבנן לא יעמוד
אדם כו' (וכן דבלו צ"ו ב' דלרב משנתנו דלא כר"מ, וזה דאותה לפנינו בירושלמי כאן, לא סוף דברי
נשתבש ואתה דאותא שם, לא סוף דבר עומד ברה"י ומשתין ברה"ר).

עירובין

שם [illegible] מבפנים מלעשות אותן מבפנים מבחוץ מלעשות אותו מבחוץ אין פיו למעלה מעשרה טפחים ריבה לו מחלפה שמועתה כו׳. — כאן יש לתקן הרבה ולהחליף הגירסא ובצ״ל: אין פיו למעלה מעשרה טפחים (פי׳ בתמיה ואע״ג שהוא מבפנים ולעשות אותו מבחוץ) עד קנה והקיפו מחיצה וצריך דהכ״ר אתמכו ר׳ יצחק בן אלעזר אומר במחלוקת (פי׳ מחלוקת זו מצינו בבבלי שבת ק״א ע״א ר׳ יוסי בר׳ יהודה אומר עד קנה דהכ״ר ובראשו טרסקל וכו׳ ונח על גביו חייב וחכמים פוטרין עכ״ל) אף חייה וכן דגים לענין מעשר. ר׳ יהודה אמר דר״מ היא (פי׳ הא דתנן קולט אדם מן המזחילה למטה מעשרה טפחים אתיא כר״מ דשבת פ״ח ה״ג) דאמר את [illegible] את הכותל בגשם (פי׳ ולכך אסור לקלוט למעלה מעשרה טפחים מפני שהוא [illegible] את הכותל [illegible] הרבה כאלו יש בו עכ״ב כנגד המזחילה ואע״ג שהמזחילה אינה רחבה ד׳ היא מצטרפת עם עובי הכותל ובאחד הן רחבין ד׳ והוו כרה״י) ר׳ יעקב בר אחא בשם ר׳ לעזר דברי הכל [illegible] עד עשרה טפחים בתוך שלשה (פי׳ שהמזחילה אינה יוצאה למטה מן הג׳ ~~טפחים [illegible]~~ ופחות מג׳ כלבוד דמו ודין המזחילה אע״פ שאין בה לעצמה רוחב ד׳ [illegible] הגג שהוא רחב. ולכך אסור לקלוט ממנה אם היא למעלה מעשרה טפחים) לא כן תנינן היתה עומדת בראש הגג [illegible] לה כיון שהגיע לאויר הגג הכ״ז מגורשת אר׳ אלעזר מתני׳ בגג שיש לו מעקה והוא שירד לאויר מעקה ושאין לו מעקה שירד לאויר שלשה שהן סמוכין לגג שכל ג׳ הסמוכין לגג כגג ר׳ יעקב בר אחא בשם ר׳ חנינה לענין שבת שכל ג׳ וג׳ שהן סמוכין למחיצה כמחיצה הן (צ״ע צ״ל הנוסח בגיטין פ״ח ה״ג) ומה תמן (פי׳ בגיטין) שאינו צריך נייחא את אמר כן (פי׳ דשלשה שהן סמוכין לגג כגג הן) כאן שצריך נייחא לא כ״ש (פי׳ שבשבת צריך נייחא כדאיתא בגיטין שם. שבת עד שינוח) ומוכרח דבכאן נמי האיך במזחילה לכ״ש דג׳ הסמוכין לגג כגג הן) אר׳ יוסי בר׳ בון תיפתר ביוצא חוץ לשלשה ושאין בו רוחב ארבעה (פי׳ ולכך מותר לקלוט למטה מעשרה) אר׳ חנינא קומי ר׳ מנא אמ׳ לא נח (פי׳ בתמיה דהא האיך נמי במזחילה והיא בכרמלית והיה לן לאסור לקלוט ממנה לרה״ר) אל מבין. שאין בה רוחב ד׳ אפי׳ נח כאילו לא נח.

שם מן מה דתנינן שמותר למעלה מעשרה שבות הוא דין אמר כו׳. — צ״ל: למעלה מעשרה שבות הוי [illegible] אמר כו׳.

שם ר׳ אחא בשם רב אסור לתלוש שרשי צנורה בשבת. — צ״ל: אסור לדוש על גבי שרשין בשבת (פי׳ דלאו דוקא ישיבה אסורה אלא אפי׳ עמידה ודריסה אסורה וע׳ הנוסח בביצה פ״ה ה״ב).

שם ר׳ סחא ר׳ חיננה בשם כהנא אין הלכה כר׳ יהודה. — צ״ל: אין הלכה כר׳ מאיר (ונוסח שלפנינו נתהפך מפני שהוא דע״ל יח ע״ב ובדין צה ליה רפו וע׳ בהגהותינו שם).

שם (כו׳ ג׳) נשאל אסור נ(ומ) כו׳. — ע׳ מ״ש עז בשבת סופ״ג.

שם ר׳ [illegible] בשם רבנן דתמן נתנין רטייה על מכה בשבת כו׳. — ע׳ מה שהגהתי דבר זה בשבת פ״ו (דף ח׳ ע״ב).

שם אר׳ יוסי בר׳ בון דרשב״ג היא דתני רשב״ג אומר נימא שבכינור כו׳. — צ״ל: אר׳ יוסי בר׳ בון מתניתא דלא כרשב״ג דתני (תוספתא פ״ח ובעין זה בבבלי ק״ב ע״ב) נימא שבכינור שנפסקה לא יקשרנה. רשב״ג אומר אף היא אינה משמעת כו׳.

(כו׳ צ״ב) חצר שירדו בה גשמים והיה בה בורא אבל או בורא משתה הכ״ז נוטל את האבן כו׳. — צ״ל: הכ״ז מביא את התבן בקופה ומרדד ובלבד שלא יעשה כו׳.

מחלפה שיטתיה דר׳ יהודה תמן הוא אומר אסור להערים כו׳. — צ״ל: מחלפה שיטתיה דרבנן תמן אינון אמרין אסור להערים וכא אינון אמרין מותר תמן שמא יכניס ראשו ורובו ויהא עומד ברה״י ברם הכא משום מכניס כלום טמאים בלא תעשה מחלפה שיטתיה דר׳ יהודה תמן הוא אומר מותר להערים וכא אמר אסור להערים תמן [illegible] וסתקתיה כו׳ טומאה יוצאה מבפנים הוא אי
[illegible]
~~[illegible]~~ ר׳ יוסי בעי אם קמשופע עשרה טפחים בתוך שלשה כגג הן (פי׳ אפי׳ אם המזחילה למטה מעשרה טפחים והיה אסור לקלוט ממנה) ~~[illegible]~~

~~ומפשר לה לצאת בלא שהות בלא טומאה (פי' דצריך לשהות עד שיבוא צבאות של עוף או שיוצא מיד בהמיים וירבה אתה הטומאה) ומסר לו לעבור כו'.~~

פסחים

פ"א ה"ו כד הוון עיילין בחולין בטוריא דסדרא רבא. — פי' סדרא רבא הוא בית הכנסת הגדול והיה בטבריה (כדמוכח בשבת פ"ו ה"ב דף ח' ע"א וכן מפורש בדף פ"ט ובכ"מ בכלאים פ"ט ה"ד) ור' חונא זה שבאו היה תלמידם של ר' ירמיה ור' יוסי ובזמן ר' מנא שהיה גם תלמיד של ר' יוסי. ועל פ"ג ה"ט דהוכחתם שבזמן ר' מנא היו הרומיים מעליים על בני ציפורי ורודפים אחריהם להורגם וכפי הנראה היה ר' חונא מבני ציפורי וברח לטבריה והתחבא בחלונות שהיו תחת הסדרא רבא.

שם (כ"ג ב') והעלייה וגג הבדד וגג האגדל. — צ"ל והעלייה וגג הבית וגג האגדל (וכה"ג בתוספתא פ"ב).

* שם שהיו שניהן סמוכין לכותל אחד למעלה מעשרה ואחד למטה מעשרה. — צ"ל: אחד למעלה מעשרה ואחד למטה משלשה (פי' אבל האמצעיים משלשה ועד עשרה נוחין לתשמיש וצריכין בדיקה).

שם יש חצר שהוא כמבוי (פי' ומרוב שלו אינו צריך בדיקה כחוצר) ומבוי שהוא כחצר (פי' ומרתף שבו צריך בדיקה ובעין זה יש בכתובות פ"ב ה"ב דף [illegible] לא ע"ב בעינן ונראה ורואה פרוצה).

שם ה"ג (כ"ז ג') מחלפה שיטתיה דר' יודה דתנן ר' יהודה אומר בודקין כו'. — יש בה גירסא ושגמה הגירסא ונכ"ל: ר' יודה אומר בודקין אור לי"ד וי"ד בשחרית ובשעת הביעור וחכ"א אם לא בדק אור לי"ד יבדוק בי"ד (כן זה היה פוערת ממשנתנו) אם לא בדק בי"ד מהו שהוא צריך לבדוק שלש פעמים על דעתיה דר' יהודה בתוך המועד מה אם בשעה שלא הגיע זמן ביעורו כו' לא צורכה דלא אם בדק בתוך המועד מהו שהוא צריך לבדוק לאחר המועד ג' פעמים ומה שהוא משייר כו'.

שם רבנן דקיסרין בשם ר' אבהו אין חוששין שמא גיררה חולדה וכר' יודה חוששין. — צ"ל: אין חוששין שמא גיררה חולדה הא אם גיררה חוששין (פי' שאם ראינו שגיררה לבית אחר חוששין לאותו בית) וכר' יודה אין חוששין.

שם ה"ד ר' יהודה אומר מחמש ולמעלה מדבריהן שעות אסורה משום גדר. — צ"ל: הא כר' אומר משש שעות ולמעלה מדבר תורה שש שעות אסורה משום גדר (ועי' הנוסח בסנהדרין פ"ה ה"ג).

שם ה"ה (כ"ז ד') בשירות היו משום מאי הוא פוסלין שלא ישחט עליהן כו'. — צ"ל: משום מה הן פסולין שלא שחט עליהן את הזבח (פי' ועדיין לא נפסלו החלות) הא משחטה הן נדונות לפסלה ונפסלו (פי' בשעה ה' ומשום) ה"ר חנניה חיוות נראו (פי' הנחש עומד בפנים) לא אוכלין (פי' דתנן שאין אוכלין חמץ בשעה ה') אמרת יפדה ויאכלו ר' חנינה אמר פסולות היו כו' (וכה"ג בבבלי י"ג ב' בשם ר' חנינה).

שם ה"ו ר' חנינה סגן הכהנים שנייה משום ב"ש ובה"ה אר"מ כו'. — צ"ל: ר' חנינה סגן הכהנים שנייה משום ב"ש (פי' וב"ש דאמרי אין שורפין פסול תורה עם טומאות תורה צ"ל דמודו לשרוף טומאה קלה של חמורה של תורה אבל לבו לא היה צריך להשמיענו אלא) אר"מ כו'.

שם ר' ירמיה סבר מומר אורף העצמים ובלי צבוכות תלויה. — צ"ל: ר' מנא סבר מומר אורף העצמים ובלו צבוכות תלויה.

שם תפתע בטבלו ויום אבירות פרט שהוא מדבריהן כמ סגן הכהנים שנויה משם ב"ש ובה אר"מ ראמי ר' יוסי כו'. — צ"ל: תפתע בטבלו ויום אבירות פרט שהוא מדבריהן אר"מ (ומה שבינתיים מיותר ונכפל עי' ט"ס מלמעלה) ראמי ר'

* שם הכא דתימר בגבוהין ג' טפחים כו'. — צ"ל: הכא דתימר בגבוהין עשרה טפחים אבל אם אינן גבוהין עשרה טפחים בחורין הם (פי' ונקרין [illegible]) [illegible]

שם (כ"ז ג') הכי' דתנינן בחוליות. — צ"ל [illegible] ([illegible])

יוסי כו' בדעתיה דר"ע אמר וטמאה ונטמאה דבר תורה (פי' דהנ שנטמאה בטמא מת נעשה ראשון והשמן שהיה
פסול נעשה שני ועושה שלישי מדבר תורה ושפיר אמר כאן שמוסיפין טומאה על טומאתן אבל לר' ישמעאל
בסוטה פ"ה ה"ב דסבר שאין שני עושה שלישי מדבר תורה אף בתרומה שכה שיטת הירושלמי שם אין
כן אין כאן הוספה על הטומאה כל עיקר).

שם מ"ד טמא מת בכלי שטף מ"ד בטמא מת בכלי מתכות כו'. — צ"ל: מ"ד בטמאת מת בכלי שטף (פי' דהנ
הוא כלי שטף ונטמא בכלי שטף שנגע באדם שנטמא במת ויהיה הנ ראשון לטומאה דבע"ז פ"ב
הטומאה לא הועיל לותן בו שמן פסול להיות ראשון לטומאה ולכן דוקא נב כלי שטף אלא אפי' כלי
שטף וכש כלי חרס. וזה שאמרינן דהנ נגע בכלי שטף שנגע באדם שנטמא במת הטעם שאלו נגע
באדם עצמו שנגע במת הרי נעשה הנ אב הטומאה לפי שיטת ר"י מטומאין שהביא הר"ש והראשו'
באהלות פ"א מ"ג דכלי שטף שנגע באדם שנטמא במת הרי הוא כאדם עצמו שנגע במת ולפיכך
הוא נקט הירושלמי כאן טמא מת) מ"ד טמא מת בכלי חרס (פי' דהנ הוא כלי חרס ונגע במת עצמו)
מה טעם וכל כלי פתוח כו' (פי' ומקרא זה דכלי חרס כתיב) ואינו נעשה אב הטומאה (פי' ונ
כלי חרס אפי' נגע במת עצמו אינו אלא ראשון לטומאה. ול' ברמב"ם אהלות שם שהעתיק לשון הירושלמי
כפי נוסח שלפנינו ופירשו כפי שיטת הבבלי בפרקין י"ד א' הכא בנר של מתכות עסקינן כו' ואינו
יודע איך פירש מה שאמרו על זה כאן: מה טעם וכל כלי פתוח כו').

שם ה"ג (כח א') על דעתיה דרשב"ג מה בא ר' ליעזר ור' יהושע לכאן (פי' דהא במשנה מבואר דלר"מ ור'
יהושע אין שורפין טהורה עם הטמאה בפסח) אל תניין אימן (פי' דמתניתין ר"ש אליבא דר"מ ור' יהושע
אבל ר"מ סבר דלר' אליעזר ור' יהושע שורפין טהורה עם הטמאה כמבואר בסוף פרקין).

שם ונשוה דר' יונתן על דר"א והדא דר' יוסי אמר אונה היית המדה כו'. — צ"ל: ונשוה על דבר [illegible] נחה
דר"א בהדא ר' יוסי אמר אונה היית המדה סבר דר נפרה כרשב"ג דרשב"ג אמר [illegible] ור'
יהושע ונשוה על דר' מתן נחה דר' יוסי, בהדא ר"מ אמר מדבריהם למדנו.

ה' ותני כן תרומה תלויה שאמרו טהורה היא הל' טמאה כו'. — ע' מה שתכנתי והארתי בסוגיא זו
בתרומות פ"ח ה"ט.

ה"ה (כח ג') ואיידא אמר דבר לא ואכל חמץ היום אפי' לכלבים הל' דבר לאוסרו בהנייה כו'. — חסר כאן
וכצ"ל: לא יאכל חמץ היום מה ת"ל אם לאוסרו בהנייה כבר נאמר לא תאכל עליו חמץ (וכעין זה איתא במכילתא
בראשית זה) אלא לא בא הכתוב אלא לאוסרו אפי' לכלבים מה אתן קיימין אם לכלבו כו'.

הל' אבהו קיימתיה באיזה הנשה שבנבלות. — ע' מה שהגהתי והארתי בזה בערלה רפ"ג.

אבר והסיף ויבא בהדא אם חדש ואם ישן ואת. — פי' בהסיף בעצמו צ"ל הוא נשנה
בש"ס פ"ה מ"ד.

בוולד בזה אמר ר' יהודה אשה כי תזריע כו' בוולד בו אמר ר' יהודה ועשיתם דסוכות כו'. — המלות
"בוולד בו אר' יהודה" שתי פעמים אינן מן הדברים אלא הן הוספה מהסדר התלמוד שבוולד בו אר' יהודה
במקומות אחרים והעד כי בסוכות פ' בה ליתא כל דברי ר' יהודה ההוא ובספרא פ' תזריע דבריו בעלמא
[illegible] דבריו בסוכה בלבד וע' מש בזה בנוסחאות פ"ב ה"ח.

כח ב') אינם [illegible] שנה הגיע זמן ביעורו את מבערו בשריפה (פי' אותו אתה לחזור אחר
עצים כדי לשרפו משהגיע זמן ביעורו את מבערו בכל דבר (פי' ואסור להשהותו כדי לחזור אחר
עצים לשורפן אלא חייב לבערו מיד בכל אופן שהוא).

ה"ב נתתני לא ישרוף ושפל את בהמתו לגוי להבנות אלה חמץ פתר לה בבא עמו. — פי' שישראל
ה' אחר בהמתו ויש לחוש שמא ישבח ישראל ויאכל מחמץ שעליה.

ר' יוסה חמצו של גוי הוא ושל ישראל הוא שעבר עליו ולא ביערו. — צ"ל: או' יונה חמצו של גוי כו' ולא
ביערו (פי' ולכך אותו לאחר הפסח).

ה"ג (כט א') תני רשב"ג אומר משום ר' שמעון בן אלעזר. — כל זה אותו ולותו בתוספתא פ"ב ובבלי
ח' ומנהג זה נכבו כאן בשיבוש משורה שלפני זו.

שם אשר חטא מן הקדש ישלם פרט לפחות משוה פרוטה תני רבנן לרבות לתשלומין מ"ד כו'. — צ"ל:

ויש לפרש פשוט דהנ שהוא כלי שטף נגע באדם עצמו שנטמא במת ונעשה הנ אב הטומאה
ראשון לטמא ; דבנ כלי שטף שנגע במת עצמו דנעשה הנ ג"כ אבי אבות הטומאה אין אחרון

מאי תני לרבות (פי׳ לפחות משו״פ) מ״ד פחות לפחות משו״פ לחומש ולקרבן כו׳ פחות משו״פ מגיד שאם שאכלו משלם חומש ואשם משלם את הקרן (פי׳ בגמ׳ כדתנא לרבות לתשלומין) ואמר אוף הכא כן (פי׳ בתבואה) כו׳.

שם הד״ה (כ״ב ב׳) ר׳ יוסי בשם ר״ש תני ר׳ ישמעאל בן ר׳ יונה כו׳. — ע׳ מה שתקנתי בזה בהגהותי לר״ש חלה.

שם מה פליגין במחמץ בחומץ אבל במחמץ בגופו כו׳. — ע׳ מ״ש ע״ז בתבואות פ״י ה״ב.

שם דעין כמו ר׳ מנא לא כן אמר רבי בשם ר׳ יוסי. — פי׳ רבי היינו ר׳ מנא עצמו שהיה רבן של ר׳ עזרא ור׳ חנניה וע׳ מש״כ בקידושין פ״ג ה״ב.

שם כר׳ יהודה דר׳ יהודה אמר השאור ופסח ליחיד בבמה גדולה כו׳. — פי׳ וה״ז יחיד מביא קרבן נדרים בבמה ונדבות.

שם מצה ישנה במחלוקת דר״ש וב״ה אר׳ יוסי ד״ה היא כו׳. — כנוסח הזה הוא ג״כ בסוכה פ״א ה״ד ופלא שבקרבן חג סימן ר״ג (דף נ״ט ע״ג) העתיק בשם ירושלמי „א״ר מנא כי הוינן דפליגי בסוכה ישנה פליגי נמי במצה ישנה ור׳ בון אמר במצה כ״ע לא פליגי דכותב" והנה לשון זה אינו כפי סגנון הירושלמי ואולי העתיק ע״פ זכרונו וטעה.

שם ה״ו (כ״ט ג׳) בין חמין לצונן מורסן בין מורסן לצונן חמין (פי׳ בכל אופן מותר לחלוט) בשום הכן שמנונית (פי׳ מבואר דהוה דומיא „לא ולתוך אדם חטין ויתן ע״ג מכתו" נראה חטין הן שעושין אותו מין אחר משום שבחטין יש שמנונית הרבה וזה טוב למכה משא״כ בשאר המינין והנ׳ אירתא לזמן פ״ג ה״ב דבחטין יש שמנונית).

שם ה״ב א״ר יוסה מ״ד שופכן במקום אשבורן בשחיה אשבורן גבוה כו׳. — צ״ל: מ״ד שופכן במקום אשבורן בשהיה אשבורן גדול (פי׳ דאשבורן הוא מקום עמוק שנקוין בו המים ואם המקום רחב שיש בו כדי לבלוע את המים שופכין שם) מ״ד במקום מפרס בשחיה מפרס גבוה (פי׳ מפרס מקום משופע ואם מפרס זה גבוה עד שיש בו כדי לבלוע את המים בשעה שיורדין ממעלה למטה מותר לשפוך עליו) ואז ר׳ פנחס הכין הוה ר׳ אילא רבק הויבה (פי׳ ר׳ אילא היה רבו של ר׳ יוסי כמבואר בכתובות סופ״א דף כ״ה ע״ג. וה״ו ע״ש מדרכן ובעין זה בחלה פ״ג ה״ו דף נ״ז ע״ג ר׳ יוסי הוי בה ובתעניות רפ״ג ר׳ יונה אדק הוי בה).

פ״ג ה״ח (כ״ט ד׳) ומתן בנדירה והוא עביד בוידין. — צ״ל: והוא עביד כוידון (פי׳ מעביר את הצוהמא ע״י מוסף הדלק ערך כוידון שענינו לשון והנה צוהמא).

שם שבעים מיני תבשיל אין מצה אחת אונין והבו ארו יולף מצה מחמץ. — צ״ל: והבו את ולף חמץ ממצה.

שם רב אמר זה שיאור ואמר זה כותח הבבלי ושכר המדי. — פי׳ ה״ל לרב לומר דעירובו היינו כותח הבבלי ושכר המדי ומדלא אמר כן שמ״ע דרב סובר שאין לוקין עליהן (וכעין זה בבכורים פ״ב ה״ד ואמר חוץ משבה תלתן ענדים לערלה אוד בחלה פ״ג ה״ו ואמר הוא והטמא טבה).

שם קדירה שבישל בה מצה לא יבשל בה מוותא הדין אלא לאחר הפסח. — צ״ל: קדירה שבישל בה חמיצה לא יבשל בה מוותא הדין לאחר הפסח (כן העתיק באיסור והיתר באיסור חמץ וע״ש הלכות בשר בחלב, ובברכה סימן רצ״ג ונפל הט״ס „שבישל בה רותח לא יבשל בה מוותא הדין לאחר הפסח" והוא טעות נבונה)...

(פ״ד ה״א) שא״ר יוסי בר בון טחן לוה צרק כו׳. — צ״ל: טחן לוה צורך (פי׳ שבעצמו טחן לו קמח כמה שהיה צורך לו לפסח) ר׳ אבין הורי לטחונייה מירתן טוטריתן (פי׳ רבותינו הלוג ע׳ מ״ש בשבת פ״ח ה״א) בגוי בכל מודייה (פי׳ מדה של סאה) ומסלקה וברבע זמנין (פי׳ שמנענע ומערב היטב את החטין ע׳

ליתן בו שמן פסול אף שהשמן ג״כ אינו נעשה אלא ראשון לטומאה (דאוכלין ומשקין אינן עושין אב ~~הטומאה) וכ״ז בעי כלי חרס שנגע באב שעושה אותו כמותו ... אלא ראשון לטומאה והא דאמרינן ... בדעתיה ... טמאה וטמא ... משום דעבדי הכל ... כלי חרס וכתב ... של חרס.~~

ערוך ערך טן (ב׳) ר׳ חנינה ור׳ מנא חד אמר דעשבוק שפי מטננא בחול אסור ותרנה מחלף כו׳ משום שעורה ולמעלן מן דטלה פוגל מנהון.

שם בד״ה עד היכן (פי׳ אינו צריך לבער אף לא היה בעריבה במקום אחד כזית אע״פ שיש בו לצרף כמה זיתים) עד רובה של עריבה (פי׳ אבל אם היא רובה של העריבה מדובקות בבצק פחות מכזית חייב לבער) כו׳ צריך לבער את כולו אם הקפיד עליו חוצץ הוא לטבילה (ומה שבינתיים מיותר כ״ש בע״ש) ואם לאו (פי׳ שאינו מקפיד עליו אף שאינו רוצה בקיומו) אינו חוצץ לטבילה הא טבילה הוא הציה ואינו חיבור לטומאה מן הדין אף רוצה הוא בקיומו (פי׳ שרוצה ונוח ליה הבצק זה המדובק) הרי הוא כעריבה (פי׳ וחיבור אף לטומאה) ואם לאו (פי׳ שאינו נוחה בקיומו וגם אינו מקפיד עליו) אינו כגופו של עריבה (פי׳ ואינו חיבור לטומאה אף שהוא חיבור לטבילה והציה) רשב״ג אומר בם שנה רבי צואה שתחת הפכה (פי׳ דשם אינו מקפיד עליו שאין של הפכה דהוי שמקפיד עליו) חיבור לטומאה ואינו חיבור להציה (פי׳ והפך ממשנתינו דהמשנה מה שהוא חיבור להציה אינו חיבור לטומאה והיא מחלוקת ר״ע ור׳ יוסי הגלילי בתוספתא פרה פ״ט כפי הנוסח שהעתיק הר״ש פרה פי״ב מ״ו וכה״א הגר״א מתוספתא כ״י ומשנתנו אתיא כר׳ יוסי הגלילי).

שם והידות קירויה וברויה. — צ״ל: והידות קירויה והברויה (וכה בתוספתא כלים רפ״ג והר״ש שם פ״ג מ״ה כותב דהידות היינו משונות ע״ד אנו ברזל שסובבין על הקירויה ואחיזן והברויה כמו הבריכה דהיינו שאומה וכה כר״א והר״ש בכלים שם עי״ש).

שם הג״ה אר״ שמואל אחוי דר״פ תיפתר בעיסה טמאה שאינו מפריש חלתה אלא בסוף. — פי׳ בעיסה טהורה שעורסה בעיות אע״פ שעשה בזות אינו יכול להפריש חלתה בזות שהרי היה יכול להפריש בעיות אבל הכא איירי בעיסה טמאה שאינו יכול להפריש ממנה חלה משעורסה אלא לאחר גלגול ולישה לפיכך אם עשה אחת בזות יכול להפריש חלתה בזות, והטעם שאינו מפריש מעיסה טמאה אלא לאחר גלגול מפני שכן הוא עיקר מצות חלה אלא שחכמים תקנו בעיסה טהורה להפריש מיד כשהוא נותן את המים דחששו שמא תטמא העיסה וכמו שמבואר רו״כ.

שם מה בינה לקניבת ירק של תרומה. — פי׳ דמותר לזרוק בזות אע״פ שאין הקליפין נאכלין וקניבת ירק של תרומה מתעסקת לושנה דעיניות פ״ג מ״ג שהודאה בתרומות פ״ה ה״ד דלף מ״ח רע״ח אבל הוה יכול להנשות גם מירק של חולין.

שם הל׳ ב׳ והמשא ולא נמצאת עובר על בל תשקץ אל מוטב לבדור כו׳. — צ״ל: ולא נמצאת עובר על בל תשקץ מוטב לבדור כו׳ (ומאורי אמר ליה "שבועיים" מותבות יקרוב לענין זה נמצא בתוספתא זבחים סופ״ח עי״ש ולותה במשנה שם).

שם אר״ יוסה עד שתהא בחוור הבוית ויכרות לה שם אוור הבוית מצרף לחלה כו׳. — פי׳ כל זה מדברי ר׳ יוסה ולחלוק מה שאמר ר׳ ירמיה דשפור יכול הוא לקרות לה שם בעוד שהיא מופרדת בחוור הבוית דאף שהיא טמאה צריכה ג״כ שיעור בבחלה פ״ב מ״ג הרי החוור מצרפה לענין חלה וכל שכן כשהיא מונחת בתוך הבוית אבל לענין חמץ אפי׳ בתוך הבוית אינה מצרפת.

ודע שבספר התרומה הלכות חלה סי׳ נ׳ כתב בשם רבינו שמשון בירושלמי פרק כל שעה ושלוכה לאוור הבוית אוור בזות מצרף לחלה ואין בתוך בזות מצרף לחלה ומשני דבר שמקפיד על תערובתו אין הבוית מצרף דבר שאינו מקפיד על תערובתו הבוית מצרף עכ״ל והשבה״ל השלם סימן רו״ב כתב זה ג״כ בשם ספר התרומה ועי׳ חלה פ״ב ה״ח.

(עי׳ אי׳) ר׳ יונתן ור׳ יהושע חד כהדין וחד בהדין. — פי׳ חד סבר כר׳ אליעזר דאם תקרא לה שם עד שתאפה וחד סבר כבן בתירה דתטיל לצונן וכעין זה דבבלי מ״ח א׳ רבי אומר הלכה כר״א ור׳ יצחק אמר הלכה כבן בתירה (כ״כ בספר דורות הראשונים ח״ב עמוד רס״ג).

שם מילוהון דרבנן פליגין דאמר ר׳ חנניה ר׳ אבהו בשם ר׳ לעזר כו׳. — צ״ל: מילוהון דרבנן מסייעין דאמר ר׳ חנניה כו׳.

שם מ"ד בחטין שלשה ובין הגוש בהן שמנונית כו'. — צ"ל: מ"ד בחטין שלשה ובין שוש בהן שמנונית (פי' שוש בחטין שאין הרבה ובך אם עושין מהן עיסה גדולה אינה נוחין לגבל וע' מ"ש לעיל פ"ב ה"ה) בשעורין ד' ובין שאין בהן שמנונית מ"ד בחטין ארבעה ובין דאוינן רביכין (פי' שצמח של חטין דקה ונוחה בלישה) ובשעורין שלשה ובין דאוינן טרושין (פי' ובסין ונטין ע' ערוך ערך טרש ב' וע' בפירוש שאלה על השמועות פ' צו דף ו"ב ע"א שהגיה באופן אחר ואינו מחוור).

שם ה"ג אין מה דכתיב המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו הדא אמרה שמילת בנו קודמת כו'. — פי' כר' יונתן במכילתא פ' בא דתני הכא ר' יונתן אומר אין מילת זכרים מעכבתו מלאכול הפסח ומה ת"ל המול לו כל זכר הרי שהיו לפניו שתי מצות פסח ומילה אינו יודע איזה מהן תקדים כשהוא אומר המול לו כל זכר תקדים מצות מילה.

שם ה"ח עד מקום שהסוס רץ ואינו עושה צל. — צ"ל: עד מקום שהסוס רץ והוא עושה צל (וכה בבבלי נ"א וכן נראה מלשון התוספתא "כל מצילות" שדרוש זה ולא ממנו, וביאור זה לפי דעתו הוא שבערב עולה השמש בבקר במזרח החומה, והסוס עומד במערב החומה וסמוך לה: אין צל הסוס ניכר מפני שצל החומה נופל על צלו אלא שיהא הסוס עומד רחוק מהחומה עד שיעבור את צל החומה ועד אותו מקום תתרחב עיר ירושלים ושיעור זה הוא כשיעור הצופים ולכך נסמך דרוש זה לכאן וע' מ"ש ר"ש שם ד"ה יתרות (נעמון).

פ"ד ה"א (ל' ג') ר' לעזר שאל לה מן הדא ונתתה את הלוים נתונים לאהרן ולבניו כו'. — צ"ל: ~~שאל לה~~ מן הדא ונתתה את הלוים אלו הלוים נתונים לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל לעבוד את עבודת בני ישראל באהל מועד אלו הכהנים.

שם (ל' ד') ה"ב חייבנו כל הדברים מנהג. — פי' אפי' אם נהגו שלא לעבוד בארץ אחר שפנה הסדר ור' בשעה וחמשו אחר שפנה התענית ובואה בעזרתו קודם המנחה ה"ז מנהג טוב.

שם ד', ודה אמר אסור לפרש בים הגדול. — פי' משום סכנה (הגר"א בביאור או"ח תקל"ו אורח צ"ע ודלא כר"ש מן (ר"ן).

שם ה"ב אמר לון מן השוק הבאתם ואם אין את מאמינו כו'. — צ"ל: אמר לון מן השוק הבאתם ואם אין את מאמינו הרי שדה פלוני משומרת לפניך צא והבא כו' (פי' לא למצוה דפירות משומרין אסורין ע' שביעית פ"ח ה"ד דף ל"ח ע"ד ובבלי ובמות נ"ב אי תרומה של אלה כוון שהם שם פירות משומרין מותר לאכול פירות שלו שהבאתו מן המופקר).

שם ה"ג ומותר לגדל (פי' בהמה דקה תנן בב"ק ס"ט אין מגדלין בהמה דקה בא"י) אף בה כגון מהיר שהיה ט"ז מיל על ט"ז מיל (פי' ובמדברות גדולים כאלה מותר לגדל כבהמות בירושלמי שם).*

שם ה"ג (ל"ה ס') ר' חנניה ואמרו לה ר' יעקב בר אחא בשם רשב"ג. מקום שנהגו להדליק כו'. — צ"ל: ר' חנניה אמר לה ר' יעקב בר אחא כו'.

שם מה טעם אמרו מביאין בבשר ושערות מן הבהמה [illegible] מפני סכנה. — פי' דמוצלו והכ"פ מתמרי שאורו רבנן ואחר לאכול בלי הדחה ובלי קליפה וע' זה ובא לפעמים לידי סכנה כי משמר מצה שנחרו למטה, "מחביש" ולא מקנב ונמצא בא לידי סכנה.

שם ה"ה במתניה ועשו כל אדם עצמן ת"ח כו'. — צ"ל: במתניה לא ועשו כל אדם עצמן ת"ח (פי' שמשם מחוז במקום שהכל עושין מלאכה בת"ב ובשופבוש הוא מאשורת מלאכה והיו כוון תמחון עליו ה"ז עטה במלאכתו מפני שה"ג דמקום שאין עושין מלאכה בת"ב אינו אלא מנהג ולא גלידות חכמים ובעין זה למעלה סוגה ר' סימון בשם ר' יוחנן במתניה ה).

שם ה"ה (ל"ג ב') ותרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומה והן שיחזירוה כו'. — צ"ל: ותרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומה במועד (פי' דבמוד מועבין לבתמילה וכה בבבלי נ"ה ב') והן שיחזירוה בו'. והוא שישבה על ביצה שלשה ימים ואפי' אינן מעים לעת (ובשאר הסוגיא צ"ל בגירסא נ"ר).

שם ה"ה אין תנוב קוצצין רה"מ מען תנא גודשין ר' יודה (פי' קאי על הא דתנן במתניתין „אנשי יריחו קוצצין ברצון חכמים וגודשין שלא ברצון חכמים ולא מיחו בידם" ועלה אמרו כאן

---

*) השם שואר של ט"ז מיל שהוא כרגל בהמה רועה ע' בכורות (נ"ד ב').

דהא דתנן ברישא „קוצרין ברצון חכמים" אתיא כר״מ דאלו לר׳ יהודה גם הקצירה היתה שלא ברצון חכמים כדתני בתוספתא פ״ג וכן בבבלי נ״ה א׳, אבל הא דתנן בסיפא „וגודשין שלא ברצון חכמים" אתיא כר׳ יהודה מדקתני עלה „ולא מיחו בידם" ואתן שמעינן ליה דאמר מיחו ולא מיחו ר׳ יהודה והוא בתוספתא שם וכן מבואר בבבלי נ״ו ב׳ דאלו ר״מ לא הזכיר „מיחו ולא מיחו" כל עיקר, ומדלא התחיל הירושלמי כאן „תמן תנינן" מוכח שהיה ירושלמי על מנחות ומשם נעתקה סוגיא זו הנה וכבר כתבתי כן בחלה פ״ג ה״ה) א״ר יעקב בר אחא קמי ר׳ יוסי כל עמא מודיי שקוצרין (פי׳ אפי׳ ר׳ יהודה מודה שמותר לקצור לכתחילה לפני העומר וזהו שאמר ר׳ יהודה בתוספתא דמנחות יריחו קוצרין וגודשין לפני העומר ולא מיחו בידן, עניינו שלא מיחו על הגדישה אבל הקצירה היתה ברצון חכמים, והיינו נמי שאמרו על זה בבבלי שם „מאי מתנן קצירה" ואפ״ה כולה מתני׳ דמנחות אתיא כר׳ יהודה).

שם בעאי דר׳ מנא הוות נימורת בציפורין כו׳. — צ״ל: הוות טמירה בציפורין (פי׳ שאנשי ציפורי ברחו מפני הרומיים שהיו רודפין אחריהן להרגן מחיצה עליה ונדחותי דוכמאי פט״ז ה״ג דף ט״ו ע״ג באמו דאורסקינוס מלכא הויין ציפוראי מוטמעין ובנוסח שהגהתי העתיק בשערי תשובות למהר״ם בר ברוך שער ב׳ רמזי אהר״ע סימן כמ״ה ובענין זה בבבלי ב״ב נ״ב ב׳ „חזי דמטמרי הוו" ועי׳ ברשב״ם) והוון בתיהון משכונין [illegible] מיצד זון (פי׳ שבני ציפורי הללו שהתחבאו עצמן כשרצו לצאת ממחבואן למקום אחר) אפיק ר׳ מנא ברזל כדההיא דר׳ אמי כו׳ דלא יחלטון בתיהון (פי׳ דבני ציפורי אלו לא היה ביכולתם לפדות את בתיהן ואם לא היה ר׳ מנא מתיר להם למכור אותן היו נחלטין ביד המלוה לעולם ולפיכך התיר להם למוכרן לפנים משורת הדין).

בה״ה (דף סע״ג) א״ר יוסה שבק רוכל רישא ואמר סופה כו׳. — כעין זה יש בריש שקלים.

שם (הל׳ ד׳) קדם לתמיד כשם ויאמר אף בשחרית כן. — פי׳ חוץ ד׳ שעות ומחצה לפניו וב׳ שעות ומחצה לאחריו ושעה אחת לעיסוקו.

שם ורע״א מקדים שעה אחת לעיסוקו כדי שלא יכנסו למצוה משוכרין. — נראה שהיו נוהגין לשתות יין לאחר הקרבת הפסח משום כבוד היום ועונג שבת ויום ואחר הקרבתו ושתו עם חשיכה והיו משוכרים בשעת אכילת מצה ופסח.

שם תמיד אם מבטלו את עכשיו אימתי את מקיימו לאחר זמן פסח כו׳. — צ״ל: תמיד אם את מבטלו עכשיו את מקיימו לאחר זמן, פסח אם מבטלו את עכשיו אימתי את מקיימו ועוד יאוחר דבר כו׳ (ומה שאומרים לפנינו בינתיים מותר ונכפל בטעות מלמעלה).

שם מועד צאתך ממצרים אתה צוה. — צ״ל: מועד צאתך ממצרים אתה שוחט (כה׳ הספרי ראה פיסקא קל״ג והבבלי ברכות ט׳ א׳).

שם ואין מוקדם לתמיד של שחר אלא מאוחר לתמיד של בין הערבים אלא הפסח והקטרת בערבי פסחים. — צ״ל: אלא הקטרת והפסח בערבי פסחים (פי׳ הקטרת דכל ימות השנה).

ה״ב א״ר יוסי מעתה אפי׳ הקטיר אימורין ר״ש ונפסל כו׳. — מכאן מוכח דשיטת הירושלמי היא שדין שינוי בעלים הוא בשחיטה קבלה והולכה שחשב בעבודות אלו עצמן לא חשב על מקטיר אלא לשם בעלים, וזה דלא כשיטת הבבלי.

שם (דף ה׳) א״ר יוסי אין תרבינן מינה לא דמיא מחשבת פיגול למחשבת פסול איזו שחטו לשמו כו׳. — צ״ל: איזו שחטו לשפוך שיריו למחר שהוא זמנו פיגול שחטו לשמו לשפוך שיריו שלא לשמו כשר איזו שחטו היום להקטיר אימוריו למחר שהוא זמנו פיגול שחטו לשמו כו׳.

ר׳ חנניה אמר קומי ר׳ מנא בשם ר׳ יודן טעמא דר׳ יוחנן כל שאינו יכול להותה העבודה ואינו מחשב כו׳. — צ״ל: כל שאינו יכול להותה העבודה והוא מחשב לה (פי׳ שמחשבתו מועלת לפסול את הזבח) מחשב הוא עבודה אחרת לה איזו שחטו לשמו לזרוק דמו שלא לשמו שהוא זמנו פסול שחטו לשמו לזרוק דמו שלא לשמו פסול א״ל ר׳ מנא הרי איזו שחטו לזרוק דמו למחר שהוא זמנו כשר (פי׳ שאין מחשבת פיגול מועלת אלא במחשב על אכילת אדם או אכילת מזבח) ודשעתה קבלה אחשב הוא הרי כל שאינו יכול

לעותה העבודה והוא מחשב לה חוצו מחשב מעבודה אחרת לה אילו שחטו לשמו להקטיר אימורין
למחר שאז אינו פיגול ובשעת הקטרה אינו מחשב הרי כל שאילו ובא לעותה עבודה לחוצו מחשב
לה מחשב מעבודה אחרת לה׳.

ר׳ בון בר חייה בשם שמואל בר אבא מכיון שאין לו שם כו׳. — צ״ל: ר׳ בון ב״ח בשם שמעון בר אבא
(וע׳ מ״ש בקרבנות פ״ב ה״ג) מכיון שאין לו שם נעשה שוחטו לשמו ושלא לשמו כשוחטו בשתיקה והוה כשר
אלא כו׳ משעה ראשונה כשוחטו לשמו ושלא לשמו והוה כשר (פי׳ בשאר ימות השנה ולעיל אמרינן דרשב״ג
פסול, ואלא ״בשתיקה״ נשתבשה כאן מלפני זה ובשקלים פ״ב ה״ה ליתא).

שם הל׳ כיצד שלא למנויו שחטו לשם בני חבורה אחרת הדא אמרה שהקטן יש לו מנין כו׳. — צ״ל: כיצד שלא
למנויו שחטו לשם בני חבורה אחרת איתא תני תני כיצד שלא לאוכלוו שחטו לשם קטן שאינו
יכול לאכול כזית או לשם מי שהוא בדרך רחוקה הדא אמרה שהקטן יש לו מנין לפסול הדא
אמרה היה טמא בדרך ושחטו לשמו פסול הדא מסייעא לדרומאי דדרומאי אמרין אימורין שאבדו
(פי׳ לפני זריקת הדם) מחשב להן כמי שהן קיימין (פי׳ שצריך את הדם על מנת להקטיר למחר את
האימורין שאבדו נעבדו הזבח פיגול והאימורין שנאבדו דומין לשוחט הפסח על מי שהוא בדרך רחוקה)
הדא אמרה שחטו שנמנו ממנו חצי חבורתו כשר (פי׳ דהכא אמרינן בשחטו לשם חולה שאינו יכול לאכול
כזית פסול הא אם יכול לאכול כזית כשר אע״פ שלא שחטו אלא על שם חולה זה בלבד ולא על
שאר בני חבורה) א״ר חגיי אמר ר׳ יוסי תיפתר שהיו כולן חולין (פי׳ שאין כל אחד יכול לאכול כזית
ושחט לשם כולן לכך פסול משום שלא לאוכלוו אבל אם היו כולן בריאין יש לומר דצריך לשחוט לשם כולן)
אלו ניתני לשם בני חבורה חולין (פי׳ ולמה תני הברייתא דלעיל שהיא דתוספתא פ״ד, כיצד שלא
לאוכלוו שחטו לשם חולה״ דמשמע חולה יחיד דאל״כ ליתני ״לשם בני חבורה חולין״ ובברייתא דסיפא
כיצד שלא למנויו שחטו לשם בני חבורה אחרת) אלא בשהיו שם כשרין ושחטו לשם פסולין.

שם (לב ב׳) מה אנן קיימין אם כשהיתה המחשבה לכושר תרה מחשבה לפסול כו׳. — צ״ל: מה אנן קיימין
אם היה מחשבה לכושר (פי׳ שאם חשב לאוכלין שיאכלו כל אחד חצי זית הו״ל כשר) תרה מחשבה
לפסול (פי׳ שאם שחטו שלא לאוכלין ע״מ שכל אחד יאכל חצי זית ופסול) אם אינה מחשבה לפסול
לא תרה מחשבה לכושר א״ר יוסי מתניתא אמרה שאינה מחשבה לפסול דתנינן תמן עבל
בחצי זית כו׳.

שם דמחצורה תנייה חצר ביה ר׳ יוסי כו׳. — כעין זה ביבמות פ״ו ה״ב [illegible].

שם ה״ד תני חצניה לא תשחט על חמץ דם זבחי התורה קרוה אותו זבחי. — פי׳ דאע״ג שעובר בלא״ת הזבח כשר.

שם מצינו דבר פסול וחייבין עליו חטאתו כו׳. — צ״ל: מצינו דבר פסול וחייבין עליו (פי׳ בתמיה) ואחר שחייב
על השחיטה ועל הזריקה מוכח שהזבח כשר כר׳ שמואל בר׳ יצחק ואין צריכין לדרשא מגניה, ואולי ״חטאת
מיותרת״ וכן מחקה המל״מ פ״ו ה״ה מע״ק אלא שאין פירושו מחוור בזה עי״ש המחמיר את הפסולה כו׳. (15)

שם א״ר חסדא מ״ד חייב בשנפסלה מחמת חימוצה. — פי׳ ור׳ חסדא חולק על ר׳ שמואל בר׳ יצחק ור׳ מנא ור׳
תנחומא צ׳ ב׳ ולק״א.

שם אל למידין עונש מעונש ואין למידין עונש מפטור. — צ״ל: למידין עונש מעונש (פי׳ שלמדין כל הזבחים
ששחטן על החמץ דחייב מן הפסח שע״י כולן חייב בחוץ) ואין למדין פטור מעונש (פי׳ דהאולך עוף בחוץ
פטור כדתנן בזבחים פי״ג מ״ג)

שם (לב ג׳) הכל מודין שאם היה טמא כנגדו בחלון בירושלים א״ד ספק כו׳. — צ״ל: כנגדו בחלון בירושלים
* שהוא חייב א״ד ספק ודאי הוא א״ד בירושלים הוא.

שם א״ר מנא לא דכתיב זבח חג הפסח וא״ד אנן קיימין כו׳. — צ״ל: א״ר מנא מן מה דכתיב זבח חג
הפסח הדא אמרה בו״ד אנן קיימין, א״ר ואתון חבורה הירתה מעשה (פי׳ על הא דתנן ובמועד
לשמו פטור שלא לשמו חייב) מה אנן קיימין אם בשאבד ונמצא קודם לכפרה בין לשמו ובין שלא לשמו
פסול וניתן לרעייה (כדתנן בפ״ט מ״ה) אם בשאבד ונמצא לאחר כפרה בין לשמו ובין שלא לשמו כשר
שלמים הוא כו׳ שלא לשמו חייב והוא כשר תני (תוספתא פ״ד) אימתי בזמן שהוא ראוי לבא פסח אבל

פסחים

בזמן שאינו ראוי לבא פסח בין לשמו בין שלא לשמו חייב מפני שהוא כשר (והסופר השמיט מן כשר עד כשר) והיינו שאינו ראוי לבא פסח ותנן אמרין בשם ר' חסדא בשעברה שנתו בין ראשון לשני (פי' דבשובה פסח שנו בכר והיה יותר משנה משנולד ואינו ראוי לפסח) ר' אבא בשם ר' יוחנן בשעבר זמן כפרתו (פי' שכבר נתכפר באחר ואין לו צורך עוד לפסח) פסח שעבר זמנו כו' (ברייתא שם בתוספתא) על דעתיה דר' חסדא בשעיבר שנתו על דעתיה דר' אבא כו' (ומה שאיתא בירושלמי „בין ראשון לשני" מותר ונשתבש מלמעלה, והאור „שעיבר שנתו" בו"ד קנסן).

שם הא הכל מודין בשפוכה די הכן (פי' שעומד סמוך למזבח ושופך בנחת) דהזייה די הכן (פי' שעומד מרחוק ומזה בכח אחת).

שם ה"ח א"ר יונתן זה כל שבות התירו במקדש. — עי' עירובין פ' ד"ף כו' ע"ג דאיתא כן בשם ר' יוסי ב"ר בון. פי' הא (דף ה') אמרו לו כבר אמרנו שיש אבק תולדות. — צ"ל: כבר אמרנו אב ויש אבק תולדות (כלומר הזה כפול למטה ועניינו שאמרו לו שאין אתה דומה לדבורו וכמו שופכין למטה).

שם כך אם יהיה השוף בידו כו' איך הוא טהור. — כל זה אחר דע"ז וכן איתא בפרדס לרש"י סימן ע"ה אשר שם נערך כל הענין דבזה.

שם א"ר זה אפי' נשום מאחורי הקורין ודעות כו' — האחרו בהקדמת לאבות הענין א"ר שילה אפי' נשום כו'.

שם (דף ב') מתוק שהוא הפכו אינו כבוטל האומרין מתוק זבח מנוול. — פי' שהפסח תולין אותו ומפשיטין אותו (עי' פה"מ) והתליה היא על רגליו האחרונות וראשו למטה ומפשיטו מלמעלה למטה כמו בתמיד (כדתנן בתמיד רפ"ד ועי' רש"י בשבת קט"ז ב') וכשגומר להפשיט עד החזה הרי אתה שהפסח מן העור מתהפך ונופל למטה על הראש ונוטל האומרין אתה מתוק שכבר הופשט.

שם (דף ב') אין תאמר מוכחר הוא יקרעו ויצא האומרין כו'. — צ"ל: אין תאמר מוכחר אינו דוחה יקרעו ויצא האומרין א"ר יוסי בר"ב זה אתיא אלא כר"ש דתני כו' בשבת חייב ר' שמעון אומר הגורר כו' עד שיעשה כל צורכו והקטר חלבין כו' (ומה שבנתיים מותר ונשתבש משבת פ"ב ס"ה).

שם הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום זה אמר אלא חוץ לירושלים כו'. — צ"ל: זה אמר אלא בתוך ירושלים (פי' שאסור להרכיבו משום שבות אבל בתוך העזרה מותר.

שם ה"ב הבאתו מחוץ לתחום שבות (פי' כמו שאמר ר"ח הדא מסייעה כו' (פי' לר' חייה רבה).

שם תני כהנא ובאתו בכלי שבות (פי' בתמיה דבאתי מלאכה היא ואיך אמר ר"ח אילו שהם משום שבות) א"ר אבהו זה תני רובה (פי' כדברי ר"ח שאמר אילו שהם משום שבות וכזה נתיישב קושית שירי קרבן כאן) אלו הרכבתו והבאתו.

שם א"ר יוסי שנייה היא הכא דכתיב זבח כו'. — צ"ל: שנייה היא הכא שהוא בזבח (פי' ר' יוסי אמר דבריו על מה שהשיב ר"ע מהזייה שאינה דוחה שבת והא הרכבתו והבאתו, ור' יוסי אמר שאינו דומה דהזייה מכשרת את האדם ואינה בזבח אבל הרכבה והבאה הוא בזבח עצמו לכך דוחין) א"ר אבון (פי' הוא מבאר דברי ר' יוסי רבו) הזייה שבות ואלו שבות הזייה אינה דוחה ואלו דוחין אלא שזה בזבח כו'.

שם פ"ו ומה הכין הוה ר' ליעזר צריך מתכלה לר' יהושע כו'. — צ"ל: הכין הוה ר' יהושע צריך מותב לר' ליעזר הרי חגיגה יוכיח שהתירו בה משום מלאכה ואסרו בה משום שבות (פי' דתנן בביצה פ"ב מ"ד ב"ש אומרין מביאין שלמים ואין סומכין עליהן, ובירושלמי שם קוראן דשלמים אלו הן שלמי חגיגה ור' אליעזר [illegible] ב"ש כבוריתא בתוספתא פ"ה ה"ד והרי התירו בהן שחיטה שהיא מלאכה ואסרו סמיכה שהיא שבות).

שם ה"ה (דף ג') ר' יעקב בר אחא בשם שמואל בר אבא. — צ"ל: בשם שמעון בר אבא (עי' מ"ש בברכות פ"ב ה"ב).

ה"ו מתניתא דובע עד שהוא פסח ושחטו לשם שלמים היה ודא כו'. — צ"ל: מתניתא (דתנן במ"ח הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת חייב עליו חטאת) דובע עד שהוא פסח ושחטו לשם שלמים היה

(השמטה) שם א"ר חנן שמעית מר' יודן [illegible] ~~[illegible]~~ — המעיין בתחלה דיבור המתחיל זה, ומה שנראה לנו בזה הוא שכמעט [illegible] למשפחת הלל הזקן [illegible] אחרי מות ר' יהודה נשיאה בן בנו של רבינו זה [illegible] חכמים ויודעים [illegible] והשאירו [illegible]

סבור בו שהוא שלמים ושחטו לשם שלמים ר״מ נמי אמר יש בעשייתו מצוה (פי׳ דר׳ מאיר סבר דעקירה בטעות לא הוי עקירה) ר׳ יוסי אמר אין בעשייתו מצוה (פי׳ דס״ל עקירה בטעות הוי עקירה והפסח פסול) אבל אם היה סבור שהוא שלמים ושחטו לשם פסח כ״ע מודו שיש בעשייתו מצוה אלא אילו לגבור שהוא סבור כו׳ מתניתין (פי׳ הא דתנן דשחט כל הזבחים שחטן לשם פסח אם הן ראויין דר׳ יהושע פוטר) דסבור בו שהוא פסח כו׳ שמותר לשנות שלמים לשם פסח (פי׳ שהיה סבור דשוחט שלמים לשם פסח הל״צ כשר לפסח).

שם הל״צ רשב״ל אמר יש בעשייתו מצוה כגון יבמתו נדה ובא עליה. — ~~[illegible]~~ גדה דורה פוטר ר״מ וכן מוכח לזמן הא (עמוד ד׳ אבל צה, וזה בפירוש שירי קרבן הנבחר ממנו שם מחמת קושיה שיש לו כפי נוסח שלפנינו לקמה ר׳ יוסי בשם ר׳ יוחנן דברי ר״מ והוא שהיה שם תמיכו, אבל הוא ט״ס וצ״ל: ר׳ יוסי בשם ר׳ יוחנן דברי ר׳ שמעון והוא שהיה שם רשות פי׳, דר׳ שמעון הוא רבו דר״מ).

שם ר׳ יוחנן אמר אין בעשייתו מצוה כו׳. — פי׳ ואי״מ פוטר ר״מ מפני שדרכו להתחלף.

שם מתניתין פליגא על ר׳ יוחנן שכח ואל כו׳. — צ״ל: מתניתין פליגא על ר״ש בן לקיש שכח ואל כו׳.

שם א״ר יוחנן דר״מ היא דר״מ אמר דבר שיש בעשייתו מצוה כו׳. — ע׳ שבת פ״ט מה שהגהתי ובפירושי בסוגיא זו ובשאר עניינים צ״ל כגירסת ר״ע.

שם הא (ל״ג ד׳) א״ר יוחנן דר״ש היא ריבה ר׳ חיננא בשם רשב״ל דר״ש היא. — צ״ל: א״ר יוחנן דר״ש היא (פי׳ דסבר דבשאין בעשייתו מצוה חייב ולפיכך אם נמצא טריפה בגלוי חייב אבל אם נמצא טריפה בסתר פטור משום דאנוס הוא אבל לר״מ אפי׳ נמצא טריפה בגלוי פטור דר׳ יוחנן לטעמו לעיל הל״צ דר״מ אליבא דר׳ יהושע אפי׳ אין בעשייתו מצוה פטור) ריבה ר׳ חיננא בשם רשב״ל דר׳ מאיר היא (פי׳ ורשב״ל נמי לטעמו דאמר שם דאינו פוטר לר״מ אלא בשיש בעשייתו מצוה).

שם פותרין לה פטור כשר ר׳ יסא בשם ר׳ יוחנן דר׳ יהודה היא כו׳ — חסר כאן וכצ״ל: פותרין לה פטור כשר תני השוחט את הפסח (פי׳ בשבת) על היחיד פטור ר׳ יסא בשם ר׳ יוחנן דר׳ יהודה היא דתנינן תמן אין שוחטין את הפסח על היחיד ור׳ יוסי מתיר (פי׳ דלר׳ יוסי דמתיר לכתחילה לא צריכא למימר דפטור אלא לר׳ יהודה דאוסר לכתחילה מ״מ דאם עבר ושחטו על היחיד פטור משום דבדיעבד הפסח כשר ובביאורי לקמן פ״ח הל״צ מודה ר׳ יהודה ~~שאם~~ עבר וצריך את הדם שהורצה) ר׳ עזרה בעא״ש בביאורים פ״ה הל״ה) הן אשכחן פטור וכשר (פי׳ דאם כשר לפסח בדיעבד ג״כ לא צריך לאשמעינן דפטור והא דאמרינן לעיל פותרין לה פטור כשר היינו דבשר לשלמים ובזה צריך לאשמעינן דאע״ג דאינו כשר לפסח מ״מ פטור) אין תנינן הכא (פי׳ בשחטו לאוכליו ושלא לאוכלין) פטור ותנינן תמן (פי׳ לעיל פ״ה ה״ג) כשר.

פ״ז הא (ל״ד א׳) על דעתיה דהדין תנייה בריה חוצה והובכו. — פי׳ שמשייתמן נותן נצה השפוד הדף למטה בקרקעית של תנור כדי שיהא ראש הפסח למעלה וזה דרך כבוד וגם הוא תולה את הראש את כרעיו ובני מעיו לבעה״ג ר״ע ואפי׳ ר׳ יוסי הגלילי אינו חולק באופן הצלייה (ולא כן משמע בבבלי ע״ד א׳ דאתיא דאמרינן שם, כיון דאוכלו את השחוטה דמחלח מורד דייבו״ משמע דראש הפסח הוא למטה וע׳ פרש״י שם ונ״כ שם בתוס׳ ד״ה כיצד בשם ר״י אלא שיש לתשה על שיטת הבבלי דמצריך בית השחיטה לצאת הדם מאחר שהבטן פתוח והדם יצא דרך שם וכדתנן לעיל סופ״ה קרעו והוציא את אימוריו (ע׳ תוס׳ בתוספות ברש פרקין ד״ה אלא) ותנא ברא ג״כ אינו משנה סבר צליית הפסח דוגמא שהראש הוא למעלה אלא שתוחב מבית נקובתו עד פיו ונותן הנצה העב המשפוד למטה כדי שלא ישמט הפסח ממנו ויגע בקרקעות של תנור שבאופן זה צריך לתלות את מעיו כבמשנה ל׳ דפרקין.

שם צליו בגדי של חולין אין תאמר כירך עבה עבד לה ר׳ הגלילי פסול כו׳. — צ״ל: אין תימא כירך עבה עבד לה ר׳ הגלילי כשר אין תימר קריי דרש ראשו על כרעיו ועל קרבו פסול ותבך ממנו כו׳ צליו בחלק של גדירה אין תימר כירך עבה עבד לה ר׳ הגלילי כשר אין תימר קריי דרש ראשו ועל כרעיו ועל קרבו פסול. כשר לא כן תני צלו אש לא צלו גדירה פתר לה בנוגע בגופה של גדירה (כן העתיק באו״ז ח״ב סימן רכ״ט).

שם אפי׳ עשרה בני סדרים של ו״ד רואין את הפוונות כאלו אינן והתפתעות כשרות. — פי׳ אף שעשה כל סדר וסדר משבע שבע כשרות מפני שאין נותנין הבזיכין ע״ג הלחם אלא למעלה שורות העליונה

~~מעה עזון היו צריכים לשאול לחכמים (ע׳ עיי׳ פ״ה ה״ו שר׳ יודן נשיאה השיב שאלה מרשב״ל וגם ר׳ גמליאל שאל מר׳ אבהו והנה ר׳ יודן נשיאה הג׳ או הד׳ שאל מר׳ מנא בי׳ הפסחים פ״ו ה״ו ואת ״שרבוהו להם בע״ג אדם גדול״ היינו שהיו נשיאים) ומן הדין היה להצריכם להעמיד באגוזים חכמים גדולים וכמו שהעמידו לאדם במקום ״גדלו בתורה״ אלא מפני~~

מוצצים אלו נותנין אותן על השלחן בין הסדרים.

שם תנוק בר דברי ר' טרפון כו'. —צ"ל: תנוק בר דברי ר' ישמעאל ר' טרפון אומר מגולס (וכה בבבלי ע"ד א' ובמכילתא פ' בא כפי נוסח הגר"א שם ולפנינו ט"ס במכילתא וגירסת הילקוט בשם מכילתא ,,תנוק בר דברי ר' אליעזר ר' עקיבה אומר מגולסין" ולפ"ז ר"ע לטעמו במשנתנו) והאידנא דר' טרפון כר"ע ודר' ישמעאל כר' אליעזר תני איזהו גדי מגולס כו' (והאות ,,ר' יוסי הגלילי אומר" שבאותיות מיותרות ונשתרבבו מע"ש אחרת משורה שלמעלה וראה בבבלי שם ובתוספתא ביצה פ"ב) אהו תודוס כו' דרבנן (כל זה מוסף ב"ב ה' בגיין זבחו תודוס ע' אש בתרגומים ה"פ.)

שם ה"ב (לד ב) רג חולק על חכמים ועושה הלכה כיוצא בו. —פי' בתמיה שהרי מבואר בברכות פ"א ה"ב ועי' פ"ג ה"ב שרק חולק על חכמים ולא עביד עובדא כוותיה וכעין זה יש בע"ז שם וברמב"ם פי"ג ה"א וע' מ"ש שם.

שם ולא יאמר נא הייתי אומר היבהבו וצלוהו אותב כו'. —צ"ל: הייתי אומר היבהבו אותב (ימלו ,,וצלוהו" נכפלה כאן משורה ג' דלמטה) הוי צריך הוא שיאמר נא או אילו אמר לא תאכלו ממנו נא כי אם צלי אש ולא אמר ובשל הייתי אומר בשלו וצלוהו והוא מותב הוי צריך הוא שיאמר ובשל או אילו אמר אל תאכל ממנו נא ובשל כי אם צלי אש ולא אמר מבושל הייתי אומר שלקו וצלוהו והוא מותב הוי צריך כו' וצריך הוא שיאמר מבושל (פי' דשלוק היינו מבושל הרבה כדמשמע במכילתא על פסוק זה ולכן ענין הכפל בשל מבושל היינו המבושל ביותר וכמבואר במכילתא שם).

שם ה"ג חד בר נש בישל תרנגולתא. —צ"ל: חד בר נש טיגן תרנגולתא.

שם אתא שאל לר' יוסה א"ל אזל שוויה. —צ"ל: אזל שורפה.

שם נטמא הבשר ואבדו האימורין א"ר שמי והכהן ייאמה לה כמו כו'. —צ"ל: נטמא הבשר ואבדו האימורין (פי' מה הוא הדין לזרוק את הדם לר' נתן דאמר ואמון דזריקה באה אכילה) א"ר שמי והכהן עומד לה כמו שנטמא כו' הוא ואת אמר קומץ (פי' דתנן דאמר שבא בטומאה, אע"פ שאין האימורין שייכין בו) אוף הכא זורק א"ר מנא (וכן הנוסח בדף זה לקמן עמוד ג' וגם שם נשתבש רק הענין אכה ולא אין שייך שם וצ"ע שם) תיפתר כר' ליעזר כו'.

שם (לד ג) ה' חבורות שנתערבו עורות פסחיהן ונמצאת יבלת באחד של אחת מהן כולהן יצאו לבית השריפה ופטורין מלעשות פ"ש סברי מימר בר' נתן היא כו'. —חסר כאן וכצ"ל: ופטורין מלעשות פ"ש מתניתא דר' נתן (ובתוספתא סופ"ב ועוד בענין זה ,,צריכות לעשות פ"ש" ואתיא כרבנן) חבורה שנטמא אחד מהן ואינו ידוע איזהו הפסח יצא לבית השריפה ופטורין מלעשות פ"ש (ע' למטה ה"ו וכן בתוספתא שם ואיתא בזה צריכין לעשות פ"ש והא כרבנן) סברין מימר בר' נתן היא ואיתפתר דה בנטמאת בספק נגד הרואים (פי' ותנן נטמא טומאת התהום הציץ מרצה ובזה אף רבנן מודין וכיון שנודע כאן אחד שנטמא מלעשות פ"ש ואינו ידוע מי הוא כולן פטורין מפ"ש). וכר' נתן זורק את הדם (פי' זה קאי עלה דתנן נטמא הבשר והחלב קיים אינו זורק את הדם ואמרינן דלר' נתן זורק את הדם).

שם א"ר מנא ואיתפתר כר' אליעזר דרבה אמר אע"פ שאין שיריים יש קומץ. —כל זה ,,וש לאחוך מכאן ונכפל בטעות מלמעלה ושבה לו בדף זה בעמוד ב' ונ"ש שם.

שם ה"ו מאן תנא רוב כא כו'. —כל הענין הולך עלה דהוריות פ"א ה"ו וגם הלשון כאן משובש ויש לתקן כמו דהוריות שם עיי"ש.

שם ר' יהודה אומר הטהורין עושין לעצמן והטמאין עושין לעצמן. —צ"ל: ר' שמעון אומר הטהורין עושין לעצמן כו' (וכה בתוספתא רפ"ו ובבלי פ' א' ע"ש וכן הגיה הפ"מ)

שם על דעתיה דרבא היך אתיה על אתנה אף את עביד ליה כרוב במיעוט אין תימר כרוב הטהורין אינן עושין את הראשון כו'. —צ"ל: אין תימר ברוב הטמאין אינן עושין את השני (פי' דהטהורין ואינן עושין את הראשון מפני שהן כרוב אבל הטמאין למה עושין את השני כיון שהן כרוב אין רוב טמאין נדחין לשני) אין תימר כמיעוט הטהורין אינן עושין את הראשון (פי' בטהרה דמאחר שהן כמיעוט הרי יכולין לעשות את הראשון בטומאה) א"ר יוסה לא אמר מיעוט טהורים אינן עושין את הראשון כו' (פי'

שם ר' יהודה אומר תני כל שבט ושבט קרוי קהל (פי' רוב הקהל דהיינו דבשבט אחד חטאו והרב מחנון) שבטים שלימים (פי' ואם חטאו שבטים שלימין) שבט אחד כו'.

~~ספר ההיכל בני משפחה אלו הטמאים שלו ונהרגתם עם משפחות דבות עצירות ואותם~~

שההלכה שנאמרה דצבור עושין פסח ראשון בטומאה לא נאמרה בלשון זה: שאם המיעוט הן טהורים אותן עושין את הראשון בטהרה ואם הוא רובן טמאין לא יעשו פסח שני אלא כך נאמרה הלכה: רוב טמאין לא יבחו לפסח שני וכדאמרינן לקמן ר"פ איש טמא נפש נדחה לפסח שני ואין צבור טמא נפש נדחה לפסח שני ולפיכך במחצה על מחצה, מחצה טמאין נדחין לפ"ש, ומחצה טהורין עושין את הראשון בטהרה).

שם אר"ל לעזר הבא בטומאת כלי שרת הבא הטומאה היא כו'. - צ"ל: הבא בטומאת כלי שרת כבוד בטומאה הוא, הוא בא בטומאת כלי שרת הוא בא בטומאות ודנים (עי' יומא פ"ב ה"א ואו"ה ה"ד ה"א מבוארים) הוא בא בטומאות סכינין.

שם צבור שנטמא אחד מהן ואין ידוע איזהו ר"ז אמר יעשו בטומאה ותני ר"ה כו'. - צ"ל: ר"ז אמר יעשו בטומאה שלא לעשות יחיד כרת (פי' שאם יעשו כולן בטהרה נמצא זה האחד שנטמא ונכנס בעזרה חייב כרת משום טמא שנכנס למקדש) תני ר"ה יעשו כספיקן לא מסתברא בלא כהנא דתני ר"ה ר' יוסי בשם רשב"ל כו'.

שם לאחר הולכו מלבוא חמת עד נחל מצרים. - פי' שכל אלה הנמצאים בתוך הגבולים האלו חייבין במצות ראיה כל צבור, וזה הירושלמי נעלם מהמל"מ פ"א ה"א מק"פ שכתב שם ואף במצות ראיה לא ראיתי שיפטרו לבני בחו"ל.

שם ה"ג (ד"ד) כל שאת מגיל ביחיד שאך נתוודע לו לפני זריקה ועשה כמו שנטמא כו'. - צ"ל: שאות מגיל ביחיד שאם נטמא (פי' בטומאת התהום) לפני זריקה ונתוודע לו לאחר זריקה ועשה כמי שנטמא לאחר זריקה בשביל שלא ידחה לפ"ש (עי' תוספתא פ"ו) את מחמיר עליו דצבור שאם נתוודע להן לאחר זריקה ועשה כמו שנטמאו לאחר זריקה בשביל שלא יאכל הבשר (פי' דאותו עניל ה"ד שאם בא בטהרה ונטמא אינו נאכל בטומאה) כל שאת מגיל בנזיר טהור שנטמא (פי' בטומאת התהום) לפני זריקה ונתוודע לו לאחר זריקה ועשה כמו שנטמא לאחר זריקה שלא יביא קרבן טומאה (פי' והעי' דתנן בנזיר פ"ט מ"ב נזיר שגילח ונודע לו שהוא טמא כו' טומאת התהום אינו סותר ואם עד שלא גילח בין כך ובין כך סותר, הרי אמרו עלה שם בירושלמי אתן תנינן אם גילח ואם לא גילח ר"ז בשם כהנא עד שלא עבר הדם עליו ע"כ והרי זה שלא כשיטת הבבלי בסדרין פ"ח ד' ועי' רמב"ם פ"ו ה"ד מנזירות) את מחמיר בנזיר טמא שאם נתוודע לו לאחר זריקה (פי' שנטמא לפני זריקה עי' נזיר ס"ג ה"ח) כו'.

שם כלל של דבר כל שאת יכול להעמתו עושה גדר התהום כו'. - צ"ל: כל שאת יכול לראותו (פי' כגון בעפלה או בעניני הסלעים שיכול לראות לאור היום את שמכוסה באיזה צבים ונראה שאותם שם) אינו עושה גדר התהום וכל שאין את יכול לראותו (פי' כגון שמכוסה בקש ובתבן ובעפר) הרי עושה גדר התהום. וקש ותבן אינו עתיד לפנותו (פי' ומאחר שסופו יפנה את הקש והתבן לא יהא דינו כגדר התהום) מתניתא דר' יוסי דר' יוסי אמר תבן ובטלו בטל דתנן (תוספתא אהלות פט"ו) ר' יוסי אומר יש תבן שהוא בעפר ועפר שהוא כתבן תבן שאין אדם עתיד לפנותו הרי הוא בעפר (פי' אבל לרבנן אפי' ביטלו את התבן אינו בטל כדאיתא בפ"ב ה"ג דעירובין) עפר שאדם עתיד לפנותו הרי הוא כתבן או זהו גדר התהום כל שאין אדם זוכרו כו' (ומה שכ' נתיים מיותר ונשתרבב מעירובין שם).

שם לא זה דבר נאמר אין לך דבר עושה גדר התהום אלא האדם דלבד להוציא משכב ומושב. - צ"ל: להוציא הזב שעושה משכב ומושב.

שם ה"ט (ה"ח) מתיב ר' יוחנן לרשב"ל והא תנינן העצמות והגידין והנותר ישרפו בט"ז ויגולו מפני המות כו'. - צ"ל: העצמות והגידין והנותר ישרפו בט"ז ויגולו את העצמות (פי' דהרי ואחון אסור להשליך שמא ילקט אדם ויבשלם ומה שאיתא לפנינו "ויגול" שנשתרבב מלמטה רישא הי"ג ועי' מ"ש שם) מפני המות כו' (ובעיקר הסוגיא העיקר בגירסת ע"ש והירושלמי).

שם דר' יעקב אמר הבא בבושל משום מעשה נשמה אסור בשהירות הצ"ל ר' יוסי בשם ר'

הלא היו אחוריות [illegible] ולא הניחו להעבירים [illegible] לכן נהגו בכבודן ובנשמותן שלא ירקו מחוריהם

בשרפות [illegible] מפני מה נוהגין [illegible] בכבוד" [illegible]

לעזר מ"ט אמרו העצמות כו'. — יש להפך השמות הגירסא ובצ"ל: הגיד בכותל משעה ראשונה ונשמט אסור בשבירת העצם שמואל אמר ניתן כו' על דעתיה דר' יוחנן ושרף ומנה על דעתיה דשמואל ושרף ומנה מפני אבדן (בשום ר' אמי בשם ר' לעזר מ"ט אמרו העצמות והגידין והנותר ישרפו. בששה עשר (פי' ולא בט"ו) שהשורף יש בו משום שבות (פי' דהבערה שלא לצורך אסור ביו"ט והכי תניה במכילתא פי' בזה והנותר ממנו עד בקר שאינו נשרף עד אור ר' ישמעאל אומר אינו צריך הרי הוא אומר כל מלאכה לא יעשה בהם שריפתו מעין מלאכה היא ע"כ ומה שאיתא לפנינו כאן "סבר שמואל כר' יעקב דר' אמר הגיד בכותל משעה ראשונה ונשמט אסור בשבירת העצם" אינו שייך כאן כי עיקר ונפל בט"ס מענין שלמעלה) איתא דבעי אומר ולא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר כו'.

שם הי' מחלפה שיטתיה דרשב"ל תמן הוא עבד ליה כבשר כו'. — צ"ל: מחלפה שיטתיה דר' יוחנן הכא הוא עבד ליה כבשר ותמן לא עבד ליה כבשר או"ו ודה כו' כ"ש מחלפה שיטתיה דרשב"ל כו' (ועיין זה בתוס' פ"ב ה"ז וכ"ש מחלפה שיטתיה דר' יוסי כו')

שם (ה"ב) אתין דאמר יד כ"ש צפורן. — פי' דפגימה כזו שהיא מעכבת את היד כ"ש שהיא מעכבת את הצפורן וע' חולין י"ז ב'.

שם ר' יעקב בר אחא אמר שמואל בר אבא בעי מיניה לעזר כו'. — צ"ל: ר' אבא אמר שמואל (ע' מ"ש בברכות פ"ב ה"ג) בר אבא בעי מיניה כו' אבן וירוסס והא תנינן (בפ"ט דפרקין) וקולף עד שיגיע לפרק וחותך ויחלוף בשר מן העצם ויקוץ שלו לפרק תחת הבשר (מ"ג דף מתוספה זו נמצא לפנינו למטה בהוה ואינו שייך שם וגם נשתבש שם מלעיל ר"ה כמו שאעיר שם) עצם לחייב על כל עצם ועצם כו'. ורעזר ושברו חייב שתיים אבל המותר בטהור והשובר בטמא ~~אינו לוקה~~ אינו לוקה ארבעים ר' ירמיה בעי ליה הדא פליגא על רשב"ל דרשב"ל אמר עצם כו' לא אמרה (פי' משנתנו) אלא שלא יהא הוא לאסור אסור (פי' דפסח טמא אסור לשוברו לכתחילה, והטמא כמו שאינו דמי והוי כעצם שאין עליו בשר וכמו שמותר לשבור לכתחילה בטמא הה"נ בעצם שאין עליו בשר כו' עיי"ש) ר' אבון בשם ר"א מתניתא כשבא בטומאה כו' (פי' ופסח שבא בטומאה בצבור לכתחילה הוא בא לפיכך אינו כאגוז ואסור לשוברו בתחילה) כבא בטהרה ולוקין על שבירתו (פי' ולא קשיא על ר' יוחנן ורשב"ל דסברי שאין לוקין על עצם שאין עליו בשר מצה שבא בטהרה ונטמא שלוקין על שבירתו דמאחר שבתחלתו טהור היה אין דינו כאגוז): הלכה ו'. ר' סימון בשם ריב"ל בשם בר פדייה כו' (ומה שאיתא לפנינו ברוש הלכה זו מותר וכ"ש למעלה).

שם לא כן אמר ר' יוחנן כל הדברים טהורין ברובן. — נראה שדברי ר' יוחנן הן מה שאמר בחולין (כ"ג ב') [illegible] עוף טהור בקריעת רוב ודלא כרשב"ל שם עיי"ש.

שם ה"ד יחיד שהוציא בגיגית חוץ לחבורה מפני שבני חבורתו רואין ליושב כו'. — צ"ל: יחיד שהוציא בגיגית חוץ לחבורתו לר"ש מפני שבני חבורתו רואין ליושב אצלו (פי' אף [illegible]) נפטר מלות כו' ואפי' כרבנן מפני שבני חבורתו רואין ליושב אצלו ונפטרו מלות (פי' [illegible] אותה הוציא אחד בגיגית חייב) מה אינן עוברין בעשה (דע"ל אותה דרבנן אם ישבו אצלו עוברין בעשה לכן אין חוששין שמא יעברו על העשה ויושבו אצלו: יחיד אבל אם שנים שלשה הוציאו בגיגית יש לחוש שישבו בני חבורתו אצלו אף שעוברין בעשה כדי שיפטרו אלו מלות ורבן יעשו כן לכך אלו שהוציאו פטורין) שאם שאכל בגיגית כו'.

שם (ה"ג) ואם לאו נותנין לו חלקו ואוכל במקומו תמן אמרין דר"ש היא כו'. — צ"ל: תמן אמרין דר' יהודה היא (וכה בבלי פ"ח א' והאמור זה דר"ש דבאוכל אוכל בשני מקומות יכול השמש לילך אצלם ולאכול עמהם במקומם) ולא שמעון דאמר הילא כו' בתחילה שהן חולקין (פי' דטרם שהתחילו לאכול יכול כל אחד ליקח חלקו ולאכול בבית מיוחד) בסוף שאינן חולקין (פי' שאם כבר התחילו לאכול אפי' ר"ש מודה שאינן רשאין ליקח חלקו ולאכול במקום אחר) מה פליגין כשהיו יושבין

ואוכלין ופרצה עליהן הקורה כו' (פי' והנ' בשעה שהתחיל לאכול ולא פרצה עליו הקורה אינו רשאי עוד לאכול במקום אחר ואפי' לר"ש).

שם הרגילו אלו ונטמאו אלו זכו טהורין כו'. פי' בחלקן את הפסח לשתי חבורות בבית אחד.

שם אבל התחילו אלו ונטמאה אחד מהן כו'. צ"ל: אבל הרגילו אילו. ואילו (פי' דשתי החבורות התחילו לאכול) ונטמאה אחת מהן לא זכו טהורין בחלקן של טמאין (פי' שאין מעבירין מחבורה לחבורה).

שם יחיד מפשיט ידו בכל הבית ואין חבורה מפשטת ידה בכל הבית והא תנינן כו'. צ"ל: יחיד מפשיט ידו בכל הבית (פי' שאם חבורה אחת אוכלת בכל הבית הזה מותר ליחיד לאכול חלקו בכל מקום שירצה והכי תניא בתוספתא סופו אין שם אלא חבורה אחת אוכל בכל הבית ואינו חושש) ואין חבורה מפשטת ידה בכל הבית (פי' שאם שתי חבורות אוכלות בבית אחד אין יחיד רשאי לפרוש עצמו מחבורתו שלא יחשדו אותו שהוא אוכל בשתי חבורות) דתנן שתי חבורות כו' והא תנינן המיחם באמצע (פי' סמיך אסיפא דתנן וכשהשמש עומד למזוג כו', עד שמגיע אצל חבורתו, והרי שמש זה מותר להפשיט ידו גם לחבורה שאינה שלו) מפני שהשמש מוכח עליו שמש הוא חבורתו (פי' מחזיר פניו לחבורה שלו הרי זה מוכיח שאין דעתו לאכול עם החבורה האחרת) והא תנינן הכלה הופכת פניה ואוכלת (פי' אפי' בשתי חבורות כמו ברישא והרי היא הופכת פניה מבני חבורתה) כו'

פ"ח הל' ניחא זב וזבה ומצורע ויולדת ויש שוטה וחרשת כו'. ויש לגרוס והדיוק וכצ"ל: ניחא זב וזבה ומצורע ויולדת: מכיון שהטהורה לא כבר' יצאתה מרשות אביה אלא שאין אדם מפריש על אשתו שוטה ויש שוטה וחרשת: לא כן א"ר רדיפה ר' יונה כו' היא חיה וכנה מה מי כדון אלא שאין אדם מפריש על אשתו חרשת ר' ירמיה בשם ר' יוחנן אדם קובע כו' (ומה שבינתיים אותו וגריר [illegible] רבה עש).

שם (הל' ד') כצ"ל בשם ר' [illegible] אדם שוחט [illegible] על חבירו שלא מדעתו. אבל אינו מפריש שלא מדעתו [illegible] מתניתא אמרה כן כו'. צ"ל: [illegible] מפרישו שלא מדעתו (פי' שאין אדם יכול להפריש פסח על חבירו אלא עשה אותו שליח לזה) א"ר אבהו מתניתא לא אמרה כן האשה כו' תאכל משל בעלה (פי' דבכאן הפרישו שניהם שלא מדעתה וכן שחטו שלא מדעתה ומ"מ היא אוכלת משל בעלה) הדא פליגא על דר' יוחנן דר' אמר אדם קובע על חבירו חטאות חלב שלא מדעתו אבל אינו מפריש אלא מדעתו (פי' ובמשנתנו מוכח שמפריש פסח על חבירו שלא מדעתו ונ"ל שדין פסח כחטאות שהן) שנייה הוא פסח שנייה היא חטאות פסח לכשיגדיל ראוי הוא להתכפר בו (פי' דפסח שעברה שעתו קרב שלמים כלומר פ"ט הוה לכך מותר להפריש פסח על חבירו שלא מדעתו שאם לא יתרצה חבירו ועובר שעתו נקרב שלמים) חטאות לכשתגדיל אינו ראוי להתכפר בה (פי' שחטאת שעוברה שנתה תמות וע' בבלי נדרים לו א') מה נן קיימין [illegible] דבזמן שהיא בבית בעלה תאכל משל בעלה ובזמן שהיא בבית אביה תאכל ממקום שהיא רוצה) אם במחאה (פי' במחאתה בשעה שחטה ואמרה איני רוצה בשל אבי) בדא תנינן תאכל ממקום שהיא רוצה [illegible] בשאינה ממחה (פי' ונתרצתה בשל אביה) בדא תנינן תאכל משל בעלה אלא כי אנן קיימין בסתם (פי' שהלכה לשניהם אביה ובעלה דשחטין עליה ולא מוחתה על אחד מהן) סתם אשה ממחה ואמר אצל בעלי אני רוצה (פי' כשהיא אצל בעלה כמו ברישא, והא דאורחא למימר אצל בני אני [illegible] נשתבח אלמנה [illegible]) והתנן (ברייתא דבבלי פ"ט א') האשה רגל ראשון תאכל אצל אביה (פי' ובמשנתינו שנינו ברגל ראשון אוכלת ממקום שהיא רוצה) א"ר יוחנן ברגל דדופן שנו (פי' דבברייתא איירי ברגל דדופן ולכך אוכלת משל אביה) או זהו רגל דדופן א"ר בר' זה רגל ראשון שבעלה רודפה לבית אביה לא הלכה רגל הראשון כו' אלמנה מהו שיהא לה רגל דדופן (פי' אם רגל דדופן אינו אלא בבתולה או אפי' באלמנה שנישאת) נשמעינה מן הדא הלכה רגל הראשון לעשות בבית אביה (פי' וכאן היא רגל ראשון ואין דומה כרגל דדופן ואוכלת ממקום שהיא רוצה) או הדא אמרה לעולם אין לה רגל דדופן (פי' דאין רגל דדופן אלא בהולכת לבית

אבוה ברגל ראשון אחר נשואין [illegible] אם לא הלכה באותו רגל שוב אין לה רגל רדופין ומשנתינו מיירי כשלא הלכה ברגל הראשון (פי' לשני ראשון מפני שהוא ראשון להולכה) הא הדא אמרה האומנה אין לה רגל רדופין (ומשנתנו מיירי ברגל ראשון של האומנה ואף שאין לה רגל רדופין כדי לאכול משל אביה דוקא מא אוכלת מאיזה שהיא רוצה) אבודרהם תוספתא שיש לה בנים (פי' אפי' האומנה יש לה רגל רדופין ומשנתנו מיירי בהאומנה שיש לה בנים מבעלה הראשון) והן אצל בעלה (פי' אצל בעלה השני) ופעמים אשה רוצה אצל בנה (פי' אלא דמאחר שהוא רגל רדופין [illegible] פעמים שהיא רוצה אצל אביה ולכך תאכל מאיזה שהיא רוצה) א"ר לעזר בפסח של נשים כו'.

[illegible] בשם ר' אלעזר פסח של נשים ושל עבדים רשות כ"ש דוחין כו'. — צל: פסח של נשים ושל עבדים ~~רשות~~ [illegible] כן דוחין את השבת (ע' ומה' פ"ב ה' ד"ה מה עד דוש דברים שאינם מעכבין ואינן דוחין עליהן את השבת אבל דבדלי צה ר' שהוא אחרת שהפסח עלה אי רשות אמאי דוחה ~~[illegible]~~ את השבת אלא אומה דשני רשות ובראשון חובה ודוחה את השבת וע"ע דבלי רה"ש כ"ו מחללין. משום דמצוה לקדש כו').

שם א"ר יונה ואפי' כמ"ד פסחים של נשים רשות כו'. — צל: ואפי' כמ"ד פסח שני של נשים רשות כו'.

שם ובבוגרת גירש אין חוששין לגירושין. — פי' שאם זה שקידשה חזר ונתן לה גט ואפי' רואה[illegible] אין בו ומותרת לכהן.

שם שמואל בר אבא בעי עבד מהו שיהא משלשתם. — צל: שמעון בר אבא בעי כו' (ע' מ"ש בברכות פ"ב ה"ג).

שם ה"ב תוספתא שבח רבו בין שחיטה לזריקה. — פי' באופן זה לר' נתן פטור מפסח שני ולרבנן חייב (אבל [illegible] שבא אחר זריקה ואפי' לרבנן פטור מפ"ש ואם שבח קודם שחיטה ואפי' לר"נ חייב בפ"ש.

[illegible] שבח רבו מה אמר לו כו'. — צל: והא תני (וכר"ה היא) שבח רבו [illegible] אמר לו ושחוט גדי וטלה (פי' דאוכח דאפי' שבח קודם שחיטה שוחט [illegible] ואתיא לר' נתן).

[illegible]

שם [illegible] בשם רב מתניתא אמרה כן וכו'

— [illegible] כו' אחד מב. חבורה הראשונה אבל לא אחד מבני חבורה השניה (ע' תוספתא פ"ז ובבלי צ"ט א') ודברי ר' יודה כו' מה נפק מינייהו הפריש פסחו [illegible] ומנה אחר עמו ומשך ידו הימנו (פי' זה הפריש אותו בראשונה). צל: דעתיה דר' חונה (פי' אליבא דר' יהודה) כשם כו'. ע"ד דר' חונה הקדש יחיד הוא (פי' דלר' חונה הפרישו סתם כל מי שירצה מינויי הם לפיכך הפריש סתם ומנה אחר עמו וכל הוא הראשון למשוך את ידו הימנו אף לר' יהודה שהשני כמנוי עליו מתחילה) כו' ע"ד דר"ל הקדש שותפין הוא (פי' דר"ל אליבא דר' יהודה אין הראשון שהפרישו יכול למשוך את ידו הימנו באופן שלא יהיה שותף כל עיקר ואם עבר ומשך את ידו הימנו אינו מועיל אלא לפוסלו) כו' נמנו עליו מאה בני אדם כאחת אם יש כזית לכל אחד כשר ואם לאו פסול נמנו עליו מאה בני אדם זה אחר זה ע"ד דר' חונה אם יש כזית לכל אחד (ונשמט ע"י הסופר מן אם יש כזי' הראשון עד אם יש כזי' השני) כשר ואם לאו פסול ע"ד דר"ל עד מקום שיש כזית לכל אחד מהן כשר והשאר חייבים בפ"ש ותני כן (תוספתא פ"ז) נמנו עליו כו' לכל אחד כשר והשאר צריכים לעשות פסח שני.

שם א"ר יונה ור' יוסי תרויהון בקדמיתא הוינן אמרין ישראל ערל מצין עליו כו'. — צל: תרויהון אמרין בקדמיתא [illegible] הוינן אמרין ישראל ערל שוחטין וזורקין עליו (פי' באופן שאח"כ ימול ויוכל לאכול את הפסח לערב) והא הוינן אמרין כלום הן אלא מה דתני ר' סימאי בר זבדי קומי ר' הילא (ברייתא במכילתא פ' בא) נאמר כאן (פי' במילת זכרים) ואז יקרב לעשותו ונאמר להלן (פי' במילת עבדים) אז יאכל בו מה אז שנאמר להלן שהוא כשר בשעת אכילה אף אז שנאמר כאן שהוא כשר בשעת אכילה ומה אז שנאמר כאן שהוא כשר בשעת שחיטה אף אז שנאמר להלן שהוא כשר בשעת שחיטה הדא אמרה שאין שוחטין וזורקין עליו (וכן תניא בתוספתא פ"ז ערל שנזרק עליו דם ואח"כ מל ה"ז אינו אוכל וחייב לעשות פ"ש) פעמים שהוא נעשה כיוצא בהם כו'.

שם פעמים שהן עושין כיוצא בו בגל עגול כו'. — פי' דפעמים שבין אונן ויושב בבית האסורין וחולה

וצ״ל כדין [illegible] בגיל עגול שאין צריכין לעשות פ״ש כגון אם נודע שאירע להן פסול בין שחיטה לזריקה.

שם ה״ח בשנעשה אונן משעה ראשונה בין שחיטה לזריקה כו׳. — צ״ל: בשנעשה אונן משעה ראשונה או בין שחיטה לזריקה כו׳ כבר הורצה תני אי זו היא אנינה כו׳.

שם (לו״ב) מודה רבי לחכמים שאינו אסור אלא אותו היום בלבד כו׳. — צ״ל: מודה רבי לחכמים שאסור כל היום כולו (פי׳ מבואר בבבלי זבחים ק׳ דרבי לחומרא והא פירושו דאף אם מת ונקבר בשעתו ה״ז אסור כל היום כולו ולא בא רבי אלא להחמיר אלא שאם מת ולא נקבר עד לאחר ג׳ ימים שאסור עד ג׳ ימים) ותני כן רבי אומר כו׳ ואוכל פסחו לערב הרי אנו מוש ואם רעה (פי׳ אפי׳ אחר קבורה) ר׳ יוסי בר״ב כו׳.

שם א״ר חיננא כינו מתניתא אין אנינה טמאה אלא למת בלבד. — צ״ל: א״ר חיננא כינו אין אנינה טמאה אלא למת בלבד (ומלת "מתניתא" מיותרת ונשתרבבה ממקומות אחרים).

שם ואשמו בקדשים הרי הן כלוקטי עצמות כו׳. — צ״ל: והמבואות פסחים (כגירסת ק״ע) הרי הן כלוקטי עצמות נזה ונזה טובל ואוכל בקדשים ר׳ ירמיה בשם ר׳ חסדא תמוהה שנקבר משחשכה (פי׳ הא דתנו דהמבואות פסחים הוא כלוקטי עצמות והיינו כיום קבורה דקשה דאמרה ביום קבורה היינו אוכל פסחו לערב אי אפשר דהיינו בנקבר ביום דה״ל קשיא אדתנן אונן טובל ואוכל פסחו לערב אלא אוקי בנקבר משחשכה אלא אם שמע בקבלה או שלקט משחשכה אותו לשאול בפסחו) נזה ונזה טובלין ואוכלין בקדשים לערב וקבורה אוכלת בקדשים (פי׳ דס״ד דנזה ונזה קאי על יום שמיעה ויום קבורה וקשיא ליה אדתנן אונן טובל ואוכל פסחו לערב אבל לא בקדשים) אר״ד ר׳ (ועיקרו) בשמועה שמע שמת לו מת מאתמול טובל ואוכל בקדשים שמע שנקבר לו מת מאתמול טובל ואוכל בקדשים (פי׳ דנזה ונזה קאי על שמיעת מיתה ועל שמיעת קבורה ונוסח שלפנינו "שמע שנלקטו לו עצמות מאתמול" ודאי שיבוש הוא דהא למטה תנא אין שמועה ללקיטת עצמות).

שם נזיר שנטמא בספק רה״י ואינו בפסח ר״ה רבה אמר הנזיר מגלח כו׳. — צ״ל: נזיר שנטמא בספק רה״י ר״ה רבה (והמלות "ואינו בפסח" שבינתיים מיותרות והגהה היתה כתובה בצד הספר לפרש שדין זה אינו לענין פסח אלא לענין נזיר והסופרים הכניסו זה בפנים בטעות ועי׳ מש״ש בפנים פ״ג ה״ב) אמר הנזיר מגלח (פי׳ דעשרג דתנן הנזיר פ״ח מ״א בשני נזירין שאמר להם אחד ראיתי א׳ מכם שנטמא ואיני יודע איזה מכם מביאין קרבן טומאה וקרבן טהרה כו׳ ושם נעשה הספק ברה״י וכמבואר בבבלי שם וצ״ל אי היינו דוקא בשנים דלא אפשר לתקן בשני מיני קרבנות אבל ביחיד שנטמא בספק רה״י משוים ליה כודאי) ר׳ יוחנן אמר אין הנזיר מגלח (פי׳ אינו מגלח כנזיר טמא ודאי אבל מגלח כנזיר טמא בספק וכו׳ והא שע׳ בנזיר שם פ״ח מ״ב) היו דינו ספק (פי׳ ואי אדתני בתוספתא פ״ג ספק טמאין ספק טהורין פטורין מלעשות פסח שני זה הכלל כל הספקות פטורין מלעשות פסח שני ע״כ פי׳ ספק טמאין ספק טהורין שכבר נזרק הדם עליהן ותוספתא זו נשמטה* מירושלמי כאן ועלה שאלו כאן "היו דינו ספק" פי׳ מה "מרבה בזה הכלל כל הספקות כו׳) ר״ה רבה אמר רואה דפרקה (פי׳ דתנן במשנה ב׳ דפרקין שבח רבו מה אמר לו שנצרך ונאו לבית השריפה ופטורין מלעשות פסח שני דלפי השיטה רבה אתא לומר דזה הכלל מרבה ספק רה״י דהא לדידיה דינו כודאי כבהורות למטה) ר׳ יוחנן אמר אתן דהכא (פי׳ ספק רה״י שר׳ יוחנן דינו כספק) יחיד שנטמא בספק רה״י בפסח ר״ה רבה אמר: ידחה לפסח שני דתנינן תמן כל טומאה מן התהום שהנזיר מגלח עליה חייבין עליה על ביאת המקדש וכל טומאה מן התהום שאין הנזיר מגלח עליה אין חייבין עליה על ביאת המקדש (כל זה אותו לפנים למעלה ואינו שייך שם) ר׳ יוחנן אמר משלחין אותו לדרך רחוקה כו׳.

שם ה״ו (לו ג׳) טמא זיבה וטמא צרעת מניין ר״מ טמא מת ריבה. — צ״ל: ר״מ איש איש ריבה (עי׳ בבלי ס״ג ב׳).

---

* [ונמצא זה יש ביבמות פ״ד ה״ב (עי׳ בהערות שם) ובתרומות פ״ד ה״ב]

F (בפנים)

שם נותן לישראל לגמור בית הבחירה ויחיד עושה פ"ש ואין צבור עושין פ"ש (פי' שאף היתה המלכות נותנת רשות לישראל לגמור בית הבחירה בזמן שבין פסח ראשון לשני לא היו הצבור עושין פסח שני מפני שאין פסח שני אלא ליחיד ולא לצבור וכעין זה בתוספתא פ"ח ועי' בהגהות הגר"א שם ובמנחת בכורים על התוספתא שם לא עמד על כוונת הגר"א עיי"ש) ר"ה צבור עושין פ"ש (פי' דהיפך ל"ד בתוספתא שם ובבלי צ"ג א' דגר שנתגייר בין ראשון לשני וכן תינוק שהגדיל בין ראשון לשני פטורין מפ"ש היינו מפני שבפסח ראשון עדיין לא היו בני חיוב אבל באופן זה שנטמא המקדש הרי הצבור היו בני חיוב אף בראשון אלא שלא יכלו להקריבו מפני שלא היה המקדש בנוי לפיכך חייבין בפ"ש וה"נ סבר ר' יהודה שאם הצבור היו טמאין בטומאת זיבה וצרעת בראשון ולא בטומאות ע"כ שהן עושין את השני שגם באופן זה חייבין היו בראשון אלא שנדחו מפני הטומאה).

שם ה"ב (ו' ד') שניהם מקרא א' הן דורשין שם שם חד אמר (פי' ר"א) חוץ לעשייתו (פי' דכתיב בפסח דברים ט"ז ב' וזבחת פסח וגו' במקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם וכתיב בעולה שם י"ב י"ד שם תעלה עולותיך) וחורנה אמר (פי' ר"ע) חוץ לאכילתו (פי' דילפינן ממע"ש דכתיב דברים י"ד כ"ג ואכלת וגו' במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך).

שם דבשעה שההגדה כבדה על הכתב את דורש את ההגדה ומסלק את הכתב ור' אע"פ כו'. — צ"ל: ומסלק את הכתב וכו' ~~[illegible]~~ שאין כאן אלא עבודה אחת מלמעלה את דורש את הכתב ומסלק את ההגדה איש רחוק ואין דרך רחוקה.

שם ה"ג ואית תניי תני בין על הראשון בין על השני ענוש כרת מ"ד על הראשון הוא ענוש כרת כו'. — חסר כאן וכצ"ל: ואית תניי תני בין על הראשון בין על השני ענוש כרת ואית תניי תני על הראשון הוא ענוש כרת אע"פ לא עשה את השני מ"ד על הראשון הוא ענוש כרת כו' (וטאן ישה בין על הראשון בין על השני מ"ד על הראשון הוא ענוש כרת אע"כ לא עשה את השני (זה כדעת ר' חנניה בן עקביה בתוספתא פ"ח ובבלי צ"ג א') כי את קרבן ה' כו'.

שם ודוחה את הטומאה אמרת כו'. — צ"ל: ונדחה את הטומאה אמרת כן.

שם ה"ד ר' יונה בשם ר' ירמיה מכיון שכתוב בה כפרה כקדשים כאו כו'. — צ"ל: מכיון שכתוב בו ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף (שמות י"ב ז') כמו שיש מתן למזבח ודמו כן כו' (ונוסח שלפנינו נשתבש מסוגיא פ"ט ה"ה בדרך הירושלמי).

שם (צ"ז א') מ"ד סף אסכופה מה מקיים סף כלי כו'. — צ"ל: מה מקיים מן הדם אשר בסף שחוקק עוקה בתוך האסכופה ושוחט בתוכה וטובל ומזה (כה"ג דאיתא בבלי בשם ר' ישמעאל).

שם שה תמים אין גיזה תמימה. — פי' דאף שהיא קרח פסול (בכר"פ ז' דבכורות) מ"מ שה קרח כשר.

שם ה"ט יוסה אף ר' יוסי הגלילי דכוותהון דתני ר' יוסי הגלילי אומר כו'. — צ"ל: א"ר יוסה מתניתא (פי' הא דתנן ופסח דורות נוהג כל שבעה משא"כ בפסח מצרים) דר' יוסי הגלילי דתנו ר' יוסי הגלילי אומר כו' (וזה דאיתא לפנינו אף ר' הגלילי דכוותהון נשתבש מלעיל פ"ב ה"ח ל"ה א').

שם ה"י עולה שהקריבה בשחרית עולה היא כו'. — צ"ל: אשם שהקריבו בשחרית אשם הוא (פי' זכר בכל אופן ורעה עד שיסתאב) כו' חיליה דר' שמואל בר יצחק מן הדא קודם לפסח ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו שלמים אין תימר [illegible] בו ביום תמורתו קריבה שלמים ויתכנה לא מוטב ללמוד תמורת פסח מתמורת פסח ולא ללמד תמורת פסח מפסח.

שם תמן תנינן וולד חטאת ותמורת חטאת כו' ונמצאת בעלת מום וולד חטאת כו'. — חסר כאן וכצ"ל: ונמצאת בעלת מום שמותר אמר כל שבחטאת מתה כיוצא בו בפסח גופו קרב שלמים (כן היתה ועוד סופה) וולד חטאת (פי' דבכל אלו דתנן מתה בפסח שגופו יקרב שלמים) דאיתפליגון צבור והפריש נקיבה כו' (עי' תמורה כ' א').

שם ושאבדה ונמצאת ברי מותר ר' יוסי בשם ר' יוחנן אין לך פסח כו'. — יש לתקן ולהחליף וכצ"ל: ושאבדה ונמצאת בעלת מום ר' זעירא בעיא קומי ר' יוסי לא מסתברא דהן בעל מום דתנינן מכה בעובר הוא (פי' במום עובר דהלכה אין אמר עלה ורעה עד שיסתאב וכה סברת רבה בבלי תמורה כ"ב א') אלא אפי' הכא סבר כן ר' יוסי בשם ר' יוחנן אין לך פסח גופו נדב שלמים אלא שאבד ונמצא אחר שנשחטו הבעלים (פי' ור' יוחנן פליג על שמואל כדאיתא לעיל סופ"ו) הפירוש פסחו ואבד והפריש אחר כו' (עי' בבלי יומא ס"ב א') מצוה להקריב את [illegible] תני שמואל בורר את היפה כו'.

שם הן מתנייתא לאחר כפרה. וכר"ש דתני קודש לפסח כו'. — צ"ל: מתנייתא לאחר הפסח ודלא כר"ש דתנן (עי' תוספתא פ"ט ובבלי תמורה י"ט א') קודש לפסח (פי' קודש שעבר הפסח) תהא רועה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמיה פסח לאחר הפסח ורעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה שלמים (וכן יש להגיה בתוספתא „ויביא בדמיה שלמים" במקום ויפלו דמיו לנדבה) ר"ש אומר קודש לפסח תמכר שלא במום ויביא בדמיה פסח לאחר הפסח ותמכר ויביא בדמיה שלמים (פי' ואם באופן זה תמכר שלא במום).

שם הס"ד א"ר יוחנן דר' יודה היא דתנינן תמן אין שוחטין את הפסח על היחיד כו'. — יש להגיה ולהחליף וכצ"ל: הא של ארבעה לא (פי' זה קאי עלה דתנן במשנה י"ב וכן חמש חבורות של חמשה חמשה כו' דמשמע דבשל ארבעה ארבעה שלא ישחטו לכל פסח ופסח א' מחבורה ראשונה אין לו תקנה) א"ר יוחנן דר' יודה היא דתני (עי' פ"ח ה"ד ע"ש) ואם ימעט הבית מלמד שהן ממעטין והולכין ובלבד שיהא שם א' מבני חבורה הראשונה אבל לא אחד מבני חבורה השניה דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר בין מן הראשונה ובין מן השנייה ובלבד שלא יניחו את הפסח כמות שהוא (ונוסח שלפנינו נשתבש בשיבוש כמו אלמטה סוף פרק זה): לא כן א"ר יוחנן דר' יודה היא (פי' זה קאי עלה דתנן במשנה י"ג שניים שנתערבו פסחיהן כו' זה בזה אבל זה כו' וכיון דאתיא כר' יהודה קשיא דאיך אפשר שימנה עמו א' מן השוק והוא ימשוך וזה ימנה ולא ישאר א' מבני חבורה ראשונה) א"ר יוסי כל גרמה אמרה דהיא דר' יודה דתנינן תמן (פ"ח מ"ג) אין שוחטין את הפסח על היחיד דברי ר' יהודה ור' יוסי מתיר (פי' ומאחר שאין שוחטין לכתחילה את הפסח על היחיד הכ"ל צריך לכך למנות עליו עוד אחד וזה שמונה עליו אחד מן השוק דומה כאלו הוא מחבורה ראשונה ועי' בבלי צ"ט א' ובפרש"י שם).

* שם ~~[illegible]~~ כדי שיכנס לשבת דרגלוהי. — צ"ל: כדי שיכנס לאבא דרגלוהי (כן הערוך רמב"ן במלחמות פס"ג ועי' הערוך ..ר' חנא אבוה הוה בכור ולא הוה אכיל")

שם אשוי' [illegible] לפני רבו ואשה אשת לפני בעלה אלו דר' עד כמה שמעת. — צ"ל: בר' (או „בני") ע"ב שמעת (כי דרכם היה לבנות לתלמידיהם בניהם כאן בברכות רפ"ב דף ב' ע"ב אבהו בני, [illegible] פ"ב סוה"י. דף נו ע"א ורמיה בני ולענין זה יש להגיה בראש פ"ד סוטה דף 43 [illegible]

שם (ל"ז ג') תנן ושנן המוזגה יין כדי מזיגת הכוס כו'. — עי' שבות רפה מה שכתבתי בהערותי לתוספתא

שם ה"ג (ל"ז ד') סבר רשב"ל על הדא דבר קפרא מתנייתא פליגא על ב"ק כו'. — צ"ל: סבר רשב"ל כהדא דב"ק דתני בר קפרא שכבר כו' (וכעין זה בערלה סופ"ב ע"ש).

שם למה נקרא שמה רובה שהיא רבה עמו כו'. — צ"ל: ולמה נקרא שמה חרוסת זכר לליבנה שהיא מעשה חרסין ר' יהושע בן לוי אומר צריכה שתהא עבה כו' אית תניי תני צריכה שתהא רכה כו' (כן הערוך בערך סימן רפג אלא בשם הנוסח „ר' לוי" במקום ריב"ל ובהגה"ה חב סוגן רק הערוך בשם ירושלמי חד אמר צריך לעשותה עבה זכר לטיט וחד אמר צריך לעשותה רכה זכר לתפוח אלא אנן צריכין אנן למיחש לתרווייהו).

שם הי"ד חכם מה הוא אומר מה העדות כו' אלהינו אותנו. — וכה הלשון במכילתא פ' בא פרק י"ח וזה כנוסח תרגום השבעים בגולה אבל נוסח ספרים (דברים ו' כ') אתכם — [דכל הג' רב"ע].

שם ה"ב כשהכניסה רעשה לבש נפש בהו ואומרין שירה הרקיבו הרי גאולת מצרים כו'. — יש להפך הגירסא

* פי' הלל (ל"ז ב') א"ר אבא ר' יונה הוה בכור והוה אכיל. — עי' אלחאוי ר"ל [illegible] שאחרנו .והוא הוה אכיל".

וכצ"ל: תמן אומרין שירה הותיקין הרי מרדכי ואסתר שנייה היה שהיו בחול הותיקין הרי גאולת מצרים (פי' שהיה בחול ואומרין עליו הלל) שנייה היא שהיה תחילת גאולתן ומוכח דבעי מימר מרדכי ואסתר משונאיהם נגאלו לא נגאלו מן המלכות.

שם ר' אונייא בר סוסי מיני זמר. — פי' מיני פירות טובים ויפים כמו (בראשית מ"ג י"א) מזמרת הארץ ועי' בפרש"י שם.

שם הי' הגיע עצמך שוב שם חבורה אחרת הרי זה עבר חצות הוו לוי כו'. — צ"ל: הגיע עצמך שהוציא מחבורה לחבורה הרי הסיע דעתו (פי' הסיע דעתו מפני שנפסל כיוצא סופ"ב ומ"מ אינו טמא כמבואר בבבלי פ"ה א' וכן משמע כאן למטה דבעי ביוצא חוץ לחומה אם מטמא את הידים) הוו לוים טעמא דלא אלא מפני שעבר חצות.

ז:

ומאי

דף ה: (הל' א') על דעתיה דר' יוחנן דו ילוף לה מן הדין קרייה שמעלה היא בפרה כו'. — צ"ל: ע"ד דר"י דו לא ילוף לה מן הדין קרייה (פי' פרשת צ' בפרה) אלא שמעלה היא בפרה סלסול הוא בפרה ניחא על דעתיה דב"ק דהוא ילוף לה מן הדין קרייה למה כו' שלא יטמאו אותו ~~הכהנים~~ אחיו הכהנים (פי' שאף הטהור לקדש טמא לחטאת כדתנן בחגיגה פ"ב מ"ז) כו'.

שם או מה אייל המילואים מעכב אף שעיר של יוה"כ מעכב. — פי' מעכב פרשת צ' דאם לא הפריש צ' פסול וכן מפורש בבבלי ג' ב' ועי' ק"ע שטעה בענין זה דודאי שעיר של יוה"כ מעכב את הפר ואפי' סדר ההזאות מעכב כלקמן פ"ה ה"ט והא דתניא בתוספתא מנחות פ"ו „פר אין מעכב את השעיר והשעיר אין מעכב את הפר" יש לחלק אלא „אין" ברישא וענין הסוגיא מבואר לקמן פ"ד סוה"א ועי' מ"ש בהערותי שם.

שם אף שעיר של יוה"כ מעכב והוא מקבל מינה מן מה דאמר ר' מנא. — צ"ל: והוא מקבל מינה אמר ר' מנא.

שם אלו והקטור מה מליקה כו'. — צ"ל אלו והקטור מה הקטרה בראש המזבח אף מליקה בראש המזבח (כמו שהגיה בק"ע וכ"ה בספרא פ' ויקרא) הקטרה מעכבת (פי' ראש המזבח מעכב בהקטרה שלא מצות הקטרה אלא בראש המזבח) אין מליקה מעכבת (פי' שאם מלק ומצה למטה מן הסובב אפי' חמה אחת כשרה כדתנן בספרא שם וכן בזבחים ס"ה א' שדין מליקה ומיצוי שוין ודעת הירושלמי שאף לרבנן בספרא ובזבחים שם שאין עושין מעכבה ע"ג סובב. מ"מ מליקה ומיצוי כשרין למעלה מחוט הסיקרא דלמעלה מחוט דינו לענין זה כראשו של מזבח ועי' זבחים שם תוד"ה ואם).

שם תמיד נאמר תמיד בחביתין ונאמר תמיד בלה"פ מה תמיד האמור בחביתין כו'. — צ"ל: מה תמיד האמור בלה"פ י"ב אף תמיד האמור בחביתין י"ב.

שם (הל' ב') מה משה לא נכנס לפני לפנים כו' אף אהרן לא נכנס לפני לפנים עד שנתרבה בשמן כו'. — צ"ל: אף אהרן לא נכנס לפני לפנים עד שנתקדש כל שבעה (פי' שנתקדש בפרשת צ' לפני יוה"כ וכעין זה בבבלי ג' ב').

שם יהודה בר רבי אמר ואגרת אותם אבנט אהרן ובניו. — בפירוש שירי קרבן דסבר יהודה בר רבי שתחלה הלביש אבנטים לאהרן ולבניו ואח"כ הלביש לאהרן ציץ ומצנפת, ויהודה בר רבי דירושלמי הוא יהודה בנו של ר' חייא ובאותו ענין בבבלי ה' ב' אותם בני ר' חייא; עוד מצינו לקמן פ"ב ה"ו יהודה בי רבי אמר או כחטאת ביד כו', ואותו ענין במנחות כ"ו א' בשם ר' יהודה בר' חייא; עוד

בירושלמי עירובין פ״ו ה״ג כ׳ רע״ב יהודה בריבי אמר לה שנו אלה גמי כו׳, ואותו ענין בבבלי שם נ״ב ב׳ ר׳ יהודה ב״ר חייא; וכן בביכורים פ״ג ה״ג מכונה יהודה בנו של ר׳ חייא, „יהודה בר רבי״. וגם נמצא פעמים שיהודה בר חייא בירושלמי ומוחלף בבבלי בחזקיה אחיו כמו בירושלמי גיטין פ״ה ה״ד (כפי נוסח המפרשים שם) ר׳ יהודה בריבי אמר בדין היה שחבירו שורף והוא חייב ולמה אמרו פטור כדי שיהא מודיע, ואותו ענין בבבלי שם נ״ג א׳ בשם חזקיה; והנה בסנהדרין פ״י ה״ג א״כ כ״ט סע״ב איתא: „יהודה בר רבי חזקיה ורבי״ ויש לתקן „יהודה בריבי וחזקיה בריבי״ ואותו ענין נמצא גם ברעבואות פ׳ כלה סימן ו״ג ושם איתא ר׳ יהודה בריבי ואשלו חזקיה עי״ש. וכל זה נעלם מבעל המחבר סה״ד ערך ר׳ יודן בריבי וכן מהר״ש בובער ז״ל במבואו למדרש שמואל סימן ג׳ ערך יהודה בריבי הערה צ״ו עי״ש.

שם א״ר איבו הב״ח למצוה אבל לציווי ויקרב כו׳ — צ״ל: הב״ח לציווי אבל למצוה ויקרב משה את אהרן ואת בניו וירחץ אותם במים ואח״כ ויתן עליו את הכתנת ואח״כ ויחגור אותם באבנט ואח״כ וישם את המצנפת על ראשו וגו׳ ואח״כ ויקרב משה את בני אהרן וילבישם כתנות (ויקרא ח׳).

שם הבא אמרה חציים קרבה אין תאמר שלימה קרבה נראנו כו׳ — צ״ל: הבא אמרה שלימה קרבה (פי׳ חביתי כהן בין הערבים ולכן לזה היה צריך ללמד מעשה החביתין דבקר) אין תאמר חציים קרבה נראנו כו׳.

שם אין תאמר מן הקרבנות לילה אחרון אין לו יום כו׳. — צ״ל: אין תאמר מן הקרבנות לילה ואחרון יש לו יום (פי׳ יום ז׳ של מלואים שלפני הלילה) ויום ראשון יש לו לילה (פי׳ שלאחר היום) אין תאמר ממעשה בקדשים לילה אחרון אין לו יום (פי׳ לאחר הלילה) ויום ראשון אין לו לילה (פי׳ לפני היום) תמן תנינן כו׳ בלבד טפחו של זה שנאמר לפני תמיד ר׳ יוסי אומר אף אלו נוטלין ואלו מניחין אף זו היתה תמיד (ומה שנראה יש למחוק כאן) תני (תוספתא מנחות פי״א ע״ש) ר׳ יוסי אומר אפי׳ פירקו את הישנה בשחרית וסידרו את החדשה בין הערבים אף זו היתה תמיד א״ר יוחנן מישובת אהרן ובניו כו׳ ר״ח בר יוסף אמר מכיון שמסר לילה ליום דיו (פי׳ דיו אם הלחם מונח בסוף לילה ותחלת יום שאחריו כדי שימסור לילה ליום ולהיפך ואפי׳ אם פירקו את הישנה שחרית וסידרו את החדשה במוצ״ש לפני עלות השחר אף זו היתה תמיד ואלו איידי דאמר ר׳ יוסי בראש דבריו פירקו: את הישנה בשחרית נקט נמי בסופו סידרו את החדשה בין הערבים אבל אין בין הערבים דוקא אלא הה״ד בסוף הלילה של מוצ״ש ועי׳ מנחות צ״ט ב׳ ושם נוסח הברייתא לר׳ יוסי „ובלבד שלא יהא שלחן בלא לחם״ והרי זה עולה כר״ח בר יוסף כפי מה שהגהתי כאן; והנוסח שלפנינו כאן „מכיון שמסף יום ללילה דיו״ נשתבש מלשון פ״ב ה״ז ד״א ל״ט ע״ג לענין מי כיור והיינו משום דהתם נפסלו המים בהעדר שמש כדין הדם והקומץ אבל כאן בלחם עיקרו הוא כדי לקיים בו מצות תמיד לכן דיו בסוף הלילה ותחלת היום) מה אמר ר״ח בר יוסף בישובת אהרן ובנו מה אין תמן שכתוב בו תמיד את אמר מכיון שמסף לילה ליום דיו כאן שאין כתוב ~~בו תמיד~~ לכ״ש תנא בן שבעת ימי המלואים היה משה מעמיד את המשכן מושחו וסודר עליו את העבודות ומפרקו וביום השמיני העמידו ולא פירקו (כל זה לפנינו לתנא„ ושייך כאן) אשכחת אמר על דעתה דר׳ חייה בר יוסף הוו שם שמונה עמידות ושבע פירוקין (פי׳ שבין המלואים נמצא אהרן בראשון למלואים בבקר שלכך העמידו ביום ראשון בבקר ולאחר גמר עבודה פירקו בו ביום שבכל יום ויום היה צריך לפרקו ולכ״ע אין הלילה שלאחר היום הולך אחר יום שלפניו ובשאר הימים העמידו לפני עלות השחר כדי שימסור לילה ליום וגם בהם פירקו ביום לאחר העבודה לבד משמיני למלואים שהעמידו לפני עלות השחר מפני שגם לזה שמונה היה בכלל ושובה אבל לא פירקו עוד) על דעתה דר׳ יוחנן הוו שם חמש עשרה עמידות וארבע עשרה פירוקין (פי׳ שבראשון בבקר העמידו ולאחר העבודה פירקו וכ״ש למעלה וחזר והעמידו בסוף היום כדי שימסור יום ללילה ואחר שוב פירקו וחזר והעמידו לפני עלות השחר כדי שימסור לילה ליום וכן בכל הימים והלילות עד סוף ולא שמיני שהעמידו ולא פירקו) ר׳ יוסי

בד׳ יהודה אומר אף ביום שמיני העמידו ומשחו ופירקו א״ר זעירה [illegible] שהקמת הלילה פסולה לעבודת היום (פי׳ לר׳ יוסי דר׳ יוסי דסבר שהקמת סוף ליל שמיני שמסר לילה ליום פסול לעבודת היום ולפיכך צריך לפורקו גם ביום שמיני ולהעמידו כדי לעבוד עבודת היום ולפ״ז גם בכל יום ויום דשבעה ימי המילואים הקמת לילה פסולה לעבודת היום והיום צריך לפורקו בכל יום ואחר חוזר ומעמידו) משכחת אמר על דעתיה דר׳ חייה בר יוסף כרובי הוו שם ט״ו עמידות וי״ד פירוקין (פי׳ דשתי העמדות היו בכל יום א׳ קודם עלות השחר כדי למסור לילה ליום וא׳ ביום שמפרקו וחוזר ומעמידו לעבודת היום) על דעתיה דר׳ יוחנן כרובי הוו שם כ״ב עמידות וכ״א פירוקין (פי׳ שלר׳ יוחנן מוסיפין עוד העמדה אחד ופירקה בכל יום כדי למסור אף מיום ללילה).

שם (לח ג׳) רשב״ל אמר כאשר עשה ביום הזה צוה ה׳ וגו׳ (פי׳ כמו שהעמיד את המשכן ביום זה כן צריך לעשות כל שבעה וע׳ פרש״י בפסוק זה) ולא כבר תניתה (פי׳ דמקרא זה כבר דרשו ר׳ יוחנן למעלה בריש פרקין לענין יוה״כ).

שם מ״ד נתפרק נחות דכתיב שבעת ימים תמלא כו׳. — צ״ל: מ״ד לא נמשח נחות דכתיב שבעת ימים תכפר על המזבח מ״ד נמשח מה מקיים שבעת ימים כו׳ (פי׳ דס״ד כפרה בשמן והרי זה היה שמונה ימים) כדי שיכנסו הימים תחת הדם (פי׳ וס״ל לר׳ יהודה כר׳ יוסי במה דמשיחה היתה גם בשמיני ולכך לא אמר גם "תחת שמן המשחה").

שם אות תני פרט לשערי הר הבית והעזרות אות תני לרבות. — פי׳ לרבות את השער שנכנסין בו ללשכת פלהדרין ע׳ היטב בבלי י״א א׳.

שם ועבדוה הן גרוף אותה לשכת פלהדרין פרהדרין מי לא עבידה. — צ״ל: פלהדרין מילה [illegible] (פי׳ דברים [illegible] מצות)

שם (לח ד׳) מעשה בבן אלם מציפורין שאירע קרי לכה״ג כו׳. — בקדמוניות היהודים ליוסף בן מתתיהו הכהן מבואר שמעשה זה היה בימי הורדוס ושם הכה״ג שאירע לו קרי הוא מתתיהו בן תאופל ומאותו זמן תקנו חכמים שלא יניחו לכה״ג לישן בליל יוהכ״פ.

שם ר׳ ירמיה בשם ר׳ יוחנן ובגדי הדיוט כו׳ אזל ר׳ יונה עמך הוויין לה אמר כו׳. — צ״ל: ר׳ ירמיה ר׳ אימי בשם ר׳ יוחנן (כ״ה בהוראות פ״ג דף מ״ז ע״ד ושם השמיט הסופר המלות "ר׳ אימי" וכן במגילה פ״א ה״י השמיט "ר׳ ירמיה" ע״ש) ובגדי כו׳ אזל ר׳ יונה עמך הוויין (פי׳ שר׳ יונה היה עם ר׳ ירמיה לפני ר׳ אימי וע׳ בבלי ע״ג א׳ אבל לא מצינו באיזה מקום בירושלמי שר׳ יונה היה בפני ר׳ יוחנן ובבבלי בכורות ל״ו א׳ איתא ר׳ יונה ור׳ ירמיה תלמידי ר׳ זעירה ואמרי לה ר׳ יונה ור׳ זעירה תלמידי ר׳ יוחנן, והנה מזה משמע דר׳ יונה תלמיד ר׳ יוחנן אין זה ר׳ יונה תלמיד ר׳ זעירה, וכפי המדע ר׳ יונה סתם דירושלמי הוא תלמידו של ר׳ זעירה ולכך רחוק הוא שיהיה בפני ר׳ יוחנן. והרב הלוי בספרו דורות הראשונים ח״ב פ״ז עמוד [illegible] נשתבש בזה כי [illegible] ממנו הנוסח הנכון שבהוראות).

שם מקדשין לו אשה אחרת על תנאי כו׳ שנאמר וכפר בעדו ובעד ביתו. — וה״נ תניא בספרא פ׳ אחרי (ע״ש וכפר הכהן אשר ימשח) וברור הוא דשיטת הספרא והירושלמי שמקדש אשה אחרת בערב יוהכ״פ על תנאי שאם תמות אשתו זוגו תהיה זאת מקודשת לו, ולשיטה זו אף ארוסה נקראה ביתו והכי כתיב (דברים כ״ה ה׳) אשר לא [illegible] את ביתו אחיו וארוסה בכלל זה ליבום. אבל כן שיטת הבבלי י״ג א׳ וב׳ אלא שארוסה אינה נקראה ביתו וכדי לתקן זה נחלקו אחד דבבלי שם וגם הוכרחו לומר לפי שיטה זו שם דהחופה אתא לרבות את הארוסה ליבום, והירושלמי לשיטתיה אזיל דיבמות פ״ו ה״ה דהכונס דורשין חופה החיצונה ומיבמין את הארוסות ומוציאין את הנשואות וכל זה שלא כדעת התוספות (יג ב׳ ד״ה ולחדא) וכן בתוס׳ סנהדרין סוף סימן פ״ט דהירושלמי [illegible] אשה לקדשה ביוהכ״פ אחר שתמות אשתו, דא״כ למה הצריכו בירושלמי וספרא לתנאי וע״ש מה שכתבתי לפניה.

שם והא תשכחן דר' יהודה מחמיר ביחיד דתנינן רי"א אף אשה אחרת כו' שמא תמות כו'. — הירושלמי
לא חש להקשות הקושיא כי יש לחלק דודאי בקנ"ש הרבה חוששין שמא תמות אחת מהן אבל
באיש אחד אין חוששין למיתת אותו האיש.

שם וינדע מאתמול (פי' בלא שום תנאי) וכפר בעדו כו' לא ומצא כהונה קנין בשבת (פי' מאחר דאין
קידושי שניה צריכין אלא בזה אחר שראשונה מתה הו"ל כקונה בזה עצמו אע"פ שאינו עושה
בזה כלום) הו"ל משום שבות שהותרו במקדש (פי' ולא כמו חכמים לתקן שאחר מיתת אשתו
בזה יקדש שניה בו ביום וכדעת התוספות ואולי שכתבתי למעלה דחששו שמא תמות
אשתו בבירור בזמן שעובד עבודתו והכהן אותו ודאי וגומר העבודה בלא בית).

שם הדא אמרה אילין דכנסין ארמלין צריך לכונסן מבעוד יום כו'. — פי' תפס אלמנה מפני שלא
היה מנהג לכנוס בתולה בע"ש שמא יבעול בתולה בשבת וזה אסור לשיטת הירושלמי
*ברכות פ"ב ה"ו וע' ריב"ש סימן ל"ה שכתב ע"ד הירושלמי שאין נושאין בתולה בע"ש לפי שאין ב"ד
יושבין בשבת וחיישינן [illegible] דבעולה וכל זה דלא כהרא"ש [illegible] ע"ש.

שם ה"ב (דף ח') בולי ואסרטגי הוה להן קריבו. — פי' שהיה ביניהן מלחמה וריב בענין מה שהבולי המעלים
היו רוצין לשלם לפי נפשות והאסטרטגי היו רוצין שישלמו לפי ממון דהבולי היו עשירים.

שם אילין מי שאמר הרי עלי מאה עשרונים סתם ולא אמר בכמה כלים הוא מביאן. — צ"ל: ולא אמר בכמה
כלים לא בשנו כלים הוא מביאן (והמספר השמאי מכלים עד כלים).

שם מהד"ב בשם ריב"ל בכל יום כה"ג מתלבש בכליו כו' הוא מקריבן והולך בתוך ביתו ובא כו'. — צ"ל: הוא מקריבן
והולך ובא (כה בחגיגה פ"ב ה"ד) בלשכת פלהדרין (פי' שהולך שם מלבשו המקדש) ובא ומקריב תמיד של בין
הערבים ובא לן בתוך ביתו (ולפי נוסח שלנו עולה שכה"ג לא לן מאליו בתוך ביתו. וזה רחוק*) ר'
עקיבא בשם ריב"ל זה היה עושה כן אלא בשבתות וימים טובים (פי' ואין ביניהם מחלוקת. אלא שריב"ל
בשם ריב"ל מספר מנהג הכה"ג כל ימי הבית השני עד ימי מלכות הורדוס וארכלאוס בנו, אבל לאחר
שהגלו הרומיים את ארכלאוס לגלות היה זכר [illegible] ונציבי הרומיים [illegible]
היה להם גם בירושלים ~~[illegible]~~ ובהר הבית את שמו חוץ כי בגדי הכה"ג והיו מונחים
במגדל הבירה שבהר הבית [ע' פסחים פ"ז ה"ח דף ל"ה ע"ה] בלשכה נעולה ע"י פקיד הרומיים ורק
בשבתות ויו"ט פתח הפקיד את הלשכה והוציא את הבגדים ונתנם אל הממונה על המקדש ואחר
השלמת עבודות המקדש השיבו את הבגדים לרומיים כמו שסופר יוסף בן מתתיהו הכהן בספר
קדמוניות היהודים ועל זמן זה סובבים והולכים דברי ר' עקיבא בשם ריב"ל).

שם ה"ג אוכן היו מעמידין או מבפנים או מבחוץ אין תימר מבפנים כיי דתנינן תמן חמש טבילות כו'. — צ"ל:
מבפנים או מבחוץ נשמעינה מן הדא דתנינן תמן חמש טבילות כו' הדא אמרה מבחוץ אין תימר מבפנים
כולהן מחמת והכ"פ (פי' שאם היו מעמידין אותו בעזרה והכ"ג מבפנים היה צריך לטבול תחלה ומשחר
שבלאו והכ"ג לא היה ישן לא היה צריך טבילה בשחרית משום כניסתו לעזרה דכל עורך טבילה בו לא היתה
אלא מפני חשש קרי על פי הכ"ג ואמרת שחוץ טבילה ראשונה מה' טבילות היה מחמת והכ"ג אלא שיש
לדקדק בזה דודאי שגם ביום שביעי דהיינו בערב יוה"כ היה כהן עובד עבודת הראשונה והכ"ג אף
אם היו מעמידין אותו בשחרית מחוץ לעזרה מפרח הוא היה צריך לטבול כדי ליכנס לעזרה לעבודת
התמידין).

שם ~~ה"ה (דף י')~~ ומה לא אמר ושעיר אלו כבר קרעו בלא כך אינו צריך להערות משבח ושני
שעיר כו'. — צ"ל: ומה לא אמר שעירים משבח הנה ושעירים (ומה שבינתיים מותר ונשתבב
[illegible] פה ה"ג דף מ"ג. רע"ה).

שם ה"ה (דף ב'): מלמד שנותן מרום דבר מעלה עשן ומניין שאינו נותן דבר מעלה עשן. — פי' מניין שמה
דבר מעלה עשן לעכוב ואם עבר ולא נתן חייב מיתה וכדבאר בבבלי נ"ג א' ע"ש.

שם אמר ר"ה בר שמעון יכול עונש כו'. — בבבלי שם וכן בספרא פי' אחרי הנוסח ר"ה סתם.

שם הה ואחיו ליה דוצבעתיה צפר קוסר. — ע' הערות ספר ואחסון העורך לשון הירושלמי..ספר

---

*) וע' חגיגה פ"ג ה"ו תוספתא שהעתיק הירושלמי בנוסח אחר.

"בקוטר", וביאור זה לפי דעתי שהראה לו באצבעו על ספר והבין שיש לקרות "בקוטר" בפירוש כאן שיש ריש בספר ולא דל"ד שאינו נמצא בספר.

שם ה"ח הנה נוסח לשון המשנה שבבבלי "ולא היתה קריאת הגבר מגעת" כו' "ולא" בוא"ו, ולפ"ז משמע דבמי הרגלים בסוף איירי וכן מפורש בבבלי כ' ב', אבל נוסח המשנה בירושלמי "לא היתה קריאת הגבר" כו' "לא" בלא וי"ו ולפ"ז משמע שהוא חוזר על והכ' וכן יסד הפייטן בסליחות למוסף יוה"כ (בסליחה אשר תחלתה "אכפרה פני מלך") "בכל יום בעוד עמנו הי' בקריאת הגבר נתמלאת העזרה מישראל" ואולי שסליחה זו היא מהקליר שכפי הנודע יסד דבריו כפי הירושלמי עי' בבלי חגיגה י"ג ע"א תוס' ד"ה ורגלי ושבלי הלקט השלם הלכות מילה סימן ג', וראיתי במנהגי מהרי"ל הלכות יוה"כ בסדר מוסף שנדחק מאוד ליישב ענין סליחה זו שלא תסותר דעת המשנה הבבלי' ביומא שם עי"ש ואין בדבריו טעם.

פ"ב ה"ג (ל"ט ע"ג) לומד על הצורת האיש שלא תהא אלא בראשו של מזבח הראשון והא כתיב והאיש כו'. -צ"ל: לומד על הצורת האיש שלא תהא אלא בראשו של מזבח אמר ליה ר' יהודה הא, כתיב והאיש על המזבח כו' מחלפה שיטתיה דר' יהודה תמן צריכה ליה בראשו של מזבח והכא צריכה ליה כהן כשר (פי' דמאחר שהצבת האיש היא על ראש המזבח מוכרח שצריך כהן כשר דכי תעלה על דעתך שזר יורד ע"ג המזבח) א"ר תנחום כו'.

שם נמצא שנתנו ע"ג האישים והפריחתו הרוח בפריחה האחרונה נתעברו הבעלים כו'. -צ"ל: והפריחתו הרוח בפרידה הראשונה (פי' בגרגיר ראשון מהקומץ שנשרף ע"ג המזבח, והיינו שאמרו בבבלי מנחות כ"ו ב' "משעשה בה האור" וע' פרש"י שם) נתעברו הבעלים כו'.

שם בסוה"ע ותמן קומץ שנקדש בכלי והקטירו בין ביד בין בכלי כו'. -צ"ל: קומץ שקדש בכלי מקטירו בין ביד בין בכלי כו' הרתבון והתני (בברייתא במנחות כ"ו ע"א) קומץ קומצו ונתנו בשמאלו ומחזיר לימינו אם בשמאל הוא מחזיר לבזך (פי' שצריך להחזיר משמאל לימין כדי לקדש את הקומץ בבזך מפני שצריך לקדש את הקומץ בכלי אומון) לא כ"ש למזבח (פי' כ"ש שהקטיר למזבח צריך מימין) א"ר לא שנייא מקדש כו' רבנן דאמרי לון כלי שרת לא צריכה לון לימין ר"ש דאמר ליה כלי שרת צריכה ליה לימין.

שם מצוה להקדים אש לעצים (פי' קודם שמסדר שני גזרי עצים ע"ג המערכה צריך ליתן אש ומדליק את העצים ואח"כ מסדר על האש שני גזרי עצים אבל סידור עצי המערכה עצמן היה קודם לאש ומשנה שלימה היא בסוף פ"ב דתמיד וע' ברמב"ם פ"ב ה"ה מתמידין שכתב כן בשם רבו) שנאמר וערכו עצים על האש קודם עצים לאש (פי' שאלה הוא אם עבר וסודר שני גזרי עצים קודם שנתן האש מהו שהוא חייב לסדר עוד שני גזרי עצים אחרים אחר שנתן האש או שאין זה מעכב בדיעבד ובעיא זו לא נפשטה) סודר עד שלא תרם (גם זו שאלה אם עבר וסודר עצי המערכה על הדשן קודם שהרים את הדשן מה דינו) מושך ותורם (פי' שמושך את הדשן מתחת העצים ותורם ואינו צריך לפרק את העצים שסודר) מפרק ותורם (פי' או שצריך לפרק את העצים ותורם את הדשן ולחזור ולסדר את העצים וגם בעיא זו לא נפשטה).

שם ר' יעקב בר אחא אמר חולפיי שאל קומץ כו' חולפיי שאל תמורין כו'. - ע' היטב מנחות כ"ו ב'.

שם ולמה מתרומתה היה קידש ידיו ורגליו היום לעבודה של מחר כו'. -צ"ל: ולמה מתרומתה היה מקדש ידיו ורגליו היום לעבודה של מחר (פי' היינו דתנן בתמיד פ"א מ"ב לא היו רואין אותו ולא היו שומעין את קולו עד ששומעין קול עץ שעשה בן קטין מוכני לכיור, וסד"א שתרומת הדשן היא סוף עבודה מיום שעבר ומי שלא הסיח דעתו לא היה צריך לקדש ידיו לתרומת הדשן, ומכל מקום כל מי שזכה בתרומת הדשן קידש ידיו כדי שיהא ראוי לעבודת מחר) א"ר ואתן תרומת הדשן כו' שמסר יום ללילה דמי (פי' דמאחר שהשקיע את הכיור לפני שקיעת החמה, והעלהו בלילה לקדש ממנו לתרומת הדשן שוב אינו צריך

והשיעור דבסוף הלילה אינו נפסל) כו׳ בשם ר׳ יוחנן משהוא מגביהו הוא משיעור (פי׳ ר׳ יוחנן כדעתו לעיל פט ה״ו דצריכין מסירת יום ללילה ולילה ליום) כו׳ שאין הלינה פוסלת בידים בשירי עבודה אבל בתחלת עבודה צריך (פי׳ דמאחר שלהלכה צריך לקדש בתחלת עבודת היום א״כ לרבי צריך לקדש היום אף בשירי עבודה וקשיא לר״ח בר יוסף דאמר שעמוד השחר אינו פוסל בכיור וכ״ש שאינו פוסל בידים כדאיתא בסוף הלכה צו) ר׳ חייה בר יוסף פתר מתניתא קידש ידיו ורגליו ביום אינו צריך לקדשן בלילה (פי׳ שדווקא הכיור אלא שלנו לפי שנעשה התמיד הוא נפסל אבל הידים אינן נפסלין) בלילה צריך לקדשן ביום בשקידש לשירי עבודה (פי׳ שקידש ידיו בלילה לשירי עבודה כגון להקטיר אברים) אבל לתחלת עבודה (פי׳ כגון לתרומת הדשן) אינו צריך לקדשן ביום דברי רבי והברייתא אפי׳ עסוק בעבודה כל שלשה אינו צריך לקדש ידיו ורגליו שאין הלינה פוסלת בידים בין שקידש ידיו ורגליו בתחלת עבודה בין שקידש ידיו ורגליו בשירי עבודה ר׳ יוחנן פתר מתניתא קידש ידיו ורגליו ביום אינו צריך לקדשן בלילה בשירי עבודה אבל בתחלת עבודה צריך לקדשן. בלילה צריך לקדשן ביום אפי׳ בשירי עבודה דברי רבי והברייתא אפי׳ עסוק בעבודה כל שלשה אינו צריך לקדש ידיו ורגליו שאין הלינה פוסלת בידים בשירי עבודה אבל בתחלת עבודה צריך לקדשן חולפין אמר בשם כו׳:

שם ה״ג (לט׳ ב׳) ותלמידו דר׳ חייה בר וויני אמר מעתה צריך שיהא מוכן. — פי׳ שבשעה שכבתה הפתילה עדיין הנר חם ואית לדשנו בידיו.

שם טעמון דרבנן אחוד להדלקת כו׳ שלא יהא שם אלא הטבת נרות בלבד. — צ״ל: שלא יהא שם אלא הדלקת נרות בלבד (פי׳ דקטורת קודם להדלקת נרות וכאן כן בבקר קטורת קודמת להטבת נרות).

שם א״ר יונה לא גזרו על [illegible] גיזרין בשחרית. — פי׳ לא הצריכו שיתנו ב׳ גיזרין בשחרית בשעת הקרבת התמיד אלא שמיד אחר הצרכה עלו המערכה נותן ב׳ גיזרין ומפני זה אין נותן הגיזרין נחשב בין אלה שמפסיקין לתמיד של שחר, ותנינן שזה שנכנה בתרומת הדשן והוא יסדר עלו המערכה ומצוה את המשמרתו ב׳ גיזרי עצים ע״י דא״ו בב׳ א׳ וכמו שכתב מגשר במנחות צ׳ א׳ תעלה תמיד.

שם וכשהוא אומר תקריב אף לאחר הניסוכים אתה תני קודם לניסוכים כו׳. — צ״ל: וכשהוא אומר תקריב אף לאחר המוספין אתה תני קודם לניסוכים ואתה תני לאחר ניסוכים א״ד קודם כו׳.

שם (מ׳ א׳) בזיכין ויין מי קודם (פי׳ שבזיכין לחושין ואינן אלא משבת לשבת ויין תמיד בכל יום לכך יש ספק מי קודם) ואת מתניתא היא לבונה ויין (פי׳ שמקדימין לבונה ליין וע׳ תוספתא זבחים פ״ו ולבונה בהמדבר פ״ט ה״י מתמידין דלא משמע כן) כאן לקרבן יחיד (פי׳ דבריית׳ מיירי ביין ולבונה שנדבו יחידים שאין נדבת יין של יחיד תדיר ויותר מנדבת לבונה של יחיד וכן לנסכים בהמה מביאה יין ולנסכים מנחה מביאה לבונה) כאן לקרבן צבור (פי׳ כו מיירי ליה בבזיכין של לחם הפנים שמקריבין אותן לחושים משבת לשבת ויין של תמיד שהוא תדיר).

שם ה״ה ועירבו ובול מזה ובול מזה. — צ״ל: ואיש (ויקרא ט״ו כ״ה) ובול מזה ובול מזה (כ״ה בספרא שם ומה שדרשו כאן זה על ועירבו בנו אהרן כבר מובא לעיל).

שם והלא בבן הבקר הכתוב מדבר מה ראו בתמיד של שחר הכתוב מדבר. — צ״ל: והלא בבן הבקר הכתוב מדבר ומה ראיות לומר בתמיד כו׳.

שם נאמר כאן עריכה ונאמר להלן וערך הכהן אותם מה עריכה כו׳. — צ״ל: ונאמר להלן (ויקרא ו׳ ה׳) וערך עליה העולה מה עריכה כו׳.

שם אף עריכה שנאמר כאן בתמיד של שחר הכתוב מדבר עולא בר ישמעאל כו׳. — צ״ל: אף עריכה שנאמר כאן בתמיד של שחר הכתוב מדבר ותני כן אין לך קודם לתמיד של שחר אלא קטורת בלבד (פי׳ ולפיכך מוקמינן את הכתובים ונתנו ועירבו על המוקדם שהוא תמיד של שחר) עולא בר ישמעאל אמר בשם ר׳ לעזר ובלבד הם שלשה להעלותו ולמה קרב בשלשה אלא

כדי לעשות פומבי לדבר ולמה אין נכנס באחד עשר כו'.

דף ה' (מ' ב') חשיבה אוצרי שבתות מטלטלין אותם על פיו. — צ"ל: מטלטלין על פיו (פי' שאם העיר היה בעזר אמינו ודוע אם כבר שעדה חמה בשבתות סומכין על עד אחד אם העיד כן).

שם הד תמן תנינן המשמשות שראתה נדה כו'. — צ"ל: תמן תנינן (נגעים פי"ד מ"ח) מצורע טובל ועומד בשער ניקנור ר' יהודה אומר אינו צריך טבילה מה חלק ר"י על טבילות סרק (פי' שכל טהור מותר ליכנס לעזרה בלא טבילה). אין מטום שאפי' טובל מה מועיל (פי' שבה המצורע המכניס בהונותיו לעזרה עדיין הוא מחוסר כיפורים ומה תועיל לו הטבילה) נשמעינה מן הדא דתני א"ר יהודה כל עצמן כו' (ומה שבינתיים בנוסח שלפנינו נשתרבב מברכות פ"ג ה"ו עיי"ש).

(מ' ג') ר' לעזר בשם ר"ה עד שישחוט בו שנים או רוב שנים כו'. — צ"ל: ר' לעזר בשם ר"ה ברוב שנים (פי' הא דתנן "קרצו" היינו ברוב שנים) א"ר יוסי מתניתא אמרה כן. הביאו לו את התמיד קרצו ומירק אחר שחיטה על ידו כתיב קרצו כו'.

שם הדא כתיב בתמיד בבוקר וכתיב בעצים בבוקר בבוקר כו'. — צ"ל: כתיב בתמיד בבוקר וכתיב בקטורת בבוקר בבוקר ילמד דבר שנאמר בו בבוקר בבוקר. כו' הנרות בו מעשה כתיב בבוקר בתמיד וכתיב בעצים בבוקר בבוקר ילמד דבר שנאמר בו בבוקר בבוקר כו' אם לאיברין (פי' שיקדים לאיברין) והלא על עצים הן (פי' דמאחר שאיברי התמיד מקטירין על העצים פשיטא דעצים קודמין לאיברין).

שם אותה מאי עצים קודמין את הדם והדם קודם לקטורת ותימר הכין א"ר הושעיה כו'. — צ"ל: והדם קודם לקטורת ותימר הכין (פי' מאחר שסבר דרבי דברייתא קמייתא שעצים קודמין לדם ודם לקטורת ממילא אתה שעצים קודמין לקטורת ולמה לו בברייתא שנייה דרוש אחר לזה) א"ר הושעיה על שלא צריכה בו מן הדין שאין העצים מכשירין את הקטורת (פי' כמו שאומר למטה) אצרכת הדא מתניתא (פי' דאצטריך לברייתא שנייה הא להודיע שעצים קודמין לקטורת לפי צריכין להדרש שבברייתא ראשונה דעצים קודמין לדם ודם לקטורת) ~~אין בדין [illegible] את הקטורת גחלים~~ (פי' [illegible]) מפני שאין נותנין הקטורת על העצים אלא על הגחלים שנוטלין אותן ממזבח החיצון במחתה ומכניסין ונותנין על מזבח הפנימי ואף שמסדרין מערכה שנייה ליטול מהן גחלים לקטורת אין זה מערכה שאם עבר ונטל גחלים שנסתירו מאליהן ג"כ יצא לפיכך אין העצים נחשבין למכשירי הקטורת) א"ר אלעזר (פי' אף שאינו מפורש בתורה להקטיר הקטורת בכל השנה על גחלים ולא על עצים) א"ר אלעזר אלא בקטורת של יוה"כ בלבד שאין מקטירין את הקטורת בבית קדשי הקדשים אלא גם קטורת של כל השנה של מזבח הפנימי אין מקטירין אלא על גחלים מפני שעצים מעלין עשן ואין עושין כן לפנים. ועי' דבר ודם ע' דבלי [illegible] עיי"ש ב' ובפירוש [illegible]).

שם אלא מסבור סבר ר' שאין אבות מלאכות ביוה"כ אלא ר"י ור"ש כו'. — חסר כאן וצ"ל: שאין אבות מלאכות ביוה"כ כלום אמרו שאין אבות מלאכות ביוה"כ אלא שאם עשה כולם בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת על כולן אלא מי שעשה כל אחת בפני עצמה שמא אינו חייב על כל אחת ואחת אלא ר"י ור"ש כו' (עי' שבועות פ"ג ה"ה).

שם ה"ו א"ר מנא קומי ר' יודן עד דר"מ כמנצה חוצצת. — פי' הוא מפסיק בין קידוש לקידוש והא דתנן בסופה "הביאו לו בגדי לבן ולבש וקידש ידיו ורגליו" היינו כרבנן ודלא כר"מ (עי' בבלי ל"ה ב').

שם בר נפחה אמר אחת לבה ואחת לשעבר שתיהן לבוש. — צ"ל: שתיהן פשוט (פי' עלה דר"מ אמר כן וסבר בר נפחא כרי מנא).

שם ודבוותה לבישה מעכבת ואין קידוש ידים ורגלים מעכבת כו'. — צ"ל: לבישה מעכבת ואין טבילה מעכבת (פי' הטבילה שבין בגדי זהב לבגדי לבן עי' תוספתא פ"א ובבלי ל' ב') בד שיהו כפולים (פי' שני כתונות לכל אחד).

שם אומר את שלא ילבש שחקים והא תני ילבש אפי' שחקים ר' חנניה בשם ר' יוסי במחלוקת

כו'. – צ"ל: והא תני ולבשם אפי' שתיים אלא שתהא אריגתן לשם קדש (פי' לשם כהונה ולא
לשם הדיוט) ותני כן אבני קדש צריך שתהא חציבתן לשם קדש ובקדש וחצבן בגדי קדש צריך
שתהא אריגתן לשם קדש ובקדש ואורגן ר' חנניה בשם ר' יוסה במחלוקת דתנן עור
שעיבדו לשם (מיע"ב) אין מה דתנני אבני קדש צריך שתהא חציבתן לשם קדש
ובקדש וחצבו בגדי קדש צריך שתהא חציבתן לשם קדש ובקדש וחצבו (כן הערתי
ראבן במלחמות פ"ו דסוכה) ואמר ר"ח בשם ר' במחלוקת הדא אמרה זו"ל לגבוה
פלוגין תני (תוספתא מגילה פ"ב) העושה כלי לגבוה כו' ר' חנניה בשם ר' יוסה
במחלוקת תני העושה כלי להדיוט אל ישתמש בו גבוה (ג"כ בתוספתא מגילה שם)
ר' חנניה בשם ר' יוסה במחלוקת ר' חונא בשם רבנן דתמן תיפתר כו'.

שם (מי ד') אשוג אילה דשמעה פרוטי. – ע' ערוך ערך פרט וזה דפירש פרט בלשון
יוונית ענינו ראשון.

שם מה עשה מילא אותה מים וסובב את המזבח ג' פעמים. – פי' ובזה הראה לאחיו
הכהנים שנתמעט צו ארוגה עד כל כך ואת בחוט ודבק עד שאין המים עוברין
בינותן.

שם ה"ג כנגד כל המזבח ושנן כשלשים ושתים אמה דברי רבי ראב"ש כו'. – צ"ל: ושנן כל"ב
אמה דברי ר' יוסי ב"ר יהודה (כה"ג בספרא פ' ויקרא ובבלי זו א' אבל בתוספתא זבחים ר"פ
הנוסח ר' מאיר) ראב"ש מכנגד בית החליפות עד כנגד בין האולם ולמזבח (פי' שהן
כ"ב אמה שבין האולם ולמזבח וכן מבואר בתוספתא שם רבו מוסיף (ואה [illegible] בינתיים
מוניב ונכפל בטעות מלמטה) מקום דריסת רגלי ישראל כו' מזבח הצפון ועד כותל
העזרה המזרחי (כה"ג בתוספתא שם וכן פרש"י בבבלי שם).

שם התיב ר"ח דר בא והא כתוב ושחט והזה מה הזייה לא הוכשרה באשה כאיש אף שחיטה לא הוכשר
באשה כאיש אל הרי הזייה כו'. יש להחליף הגירסא וצ"ל: מה הזייה (פי' של דם הפרה)
לא הוכשרה באשה כאיש אף שחיטה לא הוכשרה באשה כאיש היא אשר הוא צר"ל הרי
הזייה מומיה כו' ולייבא אילה כתוב איש להכשיר את הזר (פי' בתמיה דבזמן הזה
מכשירין את הזר להזיית מי פרה דהא לא כתוב כהן בהזיית מים) אלא להוציא את האשה
ברם הכא כתוב כהן כו' תיבעי באשה ר' שמואל ב"ר יצחק כו'.

שם שמואל הזה עבר שמע פרסיים מקלל לבריה דיה ומית (פי' דבן הפרסי שנתקלל בשם מת, הכי
מובא במדרש קהלת פ"ג אות ט"ז) אמר אבל כו' אורתא ואנא מסך ותהלך (פי' שר' חנינא אמר
לר' יונתן שהוא כדאי למסור לו את השם, כן מבואר במדרש שם) כו' ומאן דאגלע לי לא
יכול מובל מבר נש כלום (ופי' נוסח שלפנינו קשה, מאליהו שאכל אצל הצרפתית ומאלישע
שאכל אצל השונמית אבל במדרש שם הנוסח: אלו נוקבים מעשה ולא קבל עליה למסור לוה
אמר דלמה תבע גדי דר נש כלום ולא יהיב ליה וכעס עלוי וקטל ליה ע"כ ומאלו שצח ג"כ ענין
הלשון הנזכר שבירושלמי כאן. שוב מצאתי באגדות [illegible] סימן ט"ו שהעתיק ירושלמי זה
חד אוסו בציפורין כו' לא יכול מובל מבר נש כלום ורשוה אלישע ע"כ ונבואה דהסיון.. ולשון
אלישע" הוא מה שהוסיף הרב אוצ להגשות על הירושלמי)

ודע שמהירושלמי והמדרש הנ"ל מוכח שעיקר קריאת שם הויה לא היה יגוד בזמנם אלא ליחידים
ואלה העבודות הכתובות ופנינו בשם הויה אינן עיקר עבודתו* אלא עבודות מהשם, ודבר
וכפי מה שהויה נקרא אגלם ובדעת הרמב"ם בתורה חוד פס"ב ובכ"ב במורה ערנים [illegible]) וכל זה
*יבות שסיימו העבודות המצויות אצלם עדיין לא היו בזמן חז"ל שאם לא כן למה [illegible] להם
*מסור את השם מפורש דבור ושמרו את עצמם שלא ושמרו אחרים ויתר טוב היה לרשון
ו הלך את עבודתו ולהראותן אל הראוי שודע את שם המפורש ואחר ושמור את
וו קלף, עיקר יצינו בבבלי ע"ב וח"א שר' חנינא בן תרדיון הגה את השם באותיותיו כבו

---

*) נו"ו נבואה מתשובת ר' האי שבקובץ טעם זקנים)

בפנים

להתלמד ומשהיו אצלו נקודות לא היה צריך להגות כדי להתלמד). ולא כן הוא דעת הרשב"א בתש' נקודות ע"ש וא"ו אלא שהנקודות שלפנינו בשם הוי"ה הן הן עיקר קריאתו באותיותיו, וכ"ה דעת השיורי קרבן כאן ומטעם הזה נעשה לו מה רבותא דכה"ג, ומה זה שנשתכח מכל התלמידים שם ע"ש. והרוצה לבדוק בספרו משתדלות חוץ ד' אפרק קל"ג עד ק"ה השומר להרוצ' על ידם ע"ש אבל אין דבריו מחוורין לדעתי.

שם הח (מ"ח א') ר' ישמעאל אחוו דרב בעי אבדו מהו לעשות תחתיהן של זהב כו'. – נ"ל: ר' ישמעאל אחוו דר' ברכיה (ע' סה"ד ערך ר' ישמעאל אחוו דרב) בעי אבדו של זהב מהו לעשות תחתיהן של משפכוע ויבוא כו'. ויעשו דדין זה ע"ג זה (פי' שאת דדין שעשה בן קטין לכיור היו מלמעלה למטה זה ע"ג זה וכדתני דברייתא דבבלי ל"ז א' שהרבות באמצעו אבל ידיו ורגליו מן העליון כו' ואזה שואלו כאן למה עושה וי"ב במסבב ויעשה כפי תוספות דדין מראש הכיור עד סופו זה תחת זה).

שם העליון משם כלי פחות מרובע כו'. – נ"ל העליון כלה ברובו (פי' הדד העליון מרו"ב סמוך לגובה חצון מלמעלה) והתחתון בסוף אוירו של כלי (פי' למטה בסוף אויר הכיור סמוך לשוליו).

שם אריב"ל אמת המים היתה מושכת לו מעט והיו רגלו שורים פחותין ברימונים ר' שמעון כו'. – נ"ל: אריב"ל אמת המים מושכת לו מעט (פי' דהא דתנן יוף הוא עשה מוכני לכיור כו' היינו שבמוכני היה משקיע את הכיור לאמת המים שמושכת מעט כדי שלא יהיו מימי הכיור נפסלין בלינה) ר' שמעון בר ברסנא (ומה שבינתיים מותר ונשתרבב כפלתן מלמטה) בשם ר' אחא הים דומה טבילה לכהנים הוא שנאמר והים לרחצה לכהנים בו ואזן כלו הא כהאי דאמר ריב"ל אמת המים מושכת לו מעט (פי' לאמת המים שבה משוקען את הכיור כו' והנ"ל היתה אמת המים נשפכת אל הים) והיו רגלו שורים כו'.

פ"ד הל' (מ"ו ב') ונכתוב עליהם ונאמר זה לה' וזה לעזאזל כו'. – נ"ל: ונכתוב עליהם זה לה' (פי' ומלת "ונאמר" שבינתיים מותרת ונשתרבבה מכפילתא מלמעלה) וזה לעזאזל (פי' שנכתוב עליהן בדיו אלו בשמיר הצבעין) כו' שהיא לה' לעולם (פי' וסוף כתיבה שעל הגורל אלו של הזהב להמחק ואונה מתבוימת לעולם) כו' חגורים היו רגיל בשוני קלפיות כו'...

שם נער בהן כשהן למטה ונתערבו אין הערכין כמצותן כו'. – יש להחליף הגירסא וכצ"ל: נער בהן כשהן למטה ונתערבו (פי' שנתן ידיו בקלפי ונער בידו אחת בגורל פי' ובידו השניה בגורל השני ולא העלן ושוב נתערבו הגורלות וחזר ונטלן והעלן ואינו יודע איזה עלה בידו כל גורל אותו שנער בו תחלה ואף נתחלפו בכפים השנים) השעירים כמצותן (פי' דכל זמן שהגורלות עדיין באויר הקלפי מותר לכתחלה להחליפן מיד ליד מאחר שלא העלן מתוך הקלפי) ומשהעלה אותן חזרו ונתערבו (פי' ואחר שנתערבו לקח אחד בידו זו והשני בידו האחרת) ונתן על השעירין אין השעירין כמצותן (פי' נתחלפו לו באחרונה והעלן כמו שהעלן מן הקלפי) אחר אם של שם כו'.

שם (מ"ו ג') כתוב שהוא יושב על נתברין שלו ודכוותה אחד מלמטן ושם מלמעלן. – נ"ל: ודכוותה לאחד מלמטן ושם מלמעלן (פי' שבגורל שהיה חקוק ..השם היה לאו"ד מלמטה ושם מלמעלה).

שם קן מה אם נשנה שכתוב בה בני אהרן. – נ"ל: שכתוב בה בני אהרן.

שם על דעתיה דר' יוחנן בן זכאי אפי' אחד היום וא' למחר נוח ע"ד דר' ינאי כו'. – נ"ל: ע"ד דר' ינאי נוחא ע"ד דר' יוחנן בן זכאי אפי' א' היום וא' למחר לאו זה דבר כו' (ונוסח שלפנינו נשתרבב מלמטה).

שם מתניתא פליגא על ר' יוחנן הגורל אשהו חטאות ואין השם עושה חטאות פתר לה במצות בגורל כו'. – יש להחליף הגירסא וכצ"ל: פתר לה ברוצה להגריל (פי' אבל אם אין בדעתו להגריל יכול לקובען בפה) מתניתא פליגא על ר' ינאי לא הגריל בו' שחיסר מצוה אחת

פוטר לה בקרטנה (פי' דהא דתני ,,לא הגריל" היינו שלא הניח הגורלות ע"ג השעירים שבצפה אך ר' ינאי מודה שאין הנחה מעכבת) והתני לה' (פי' דכתיב במחוסר זמן ויקרא כ"ב כ"ז ירצה לקרבן אשה לה' וע' בבלי סג ב') לרבות שעיר המשתלח שיהא פסול משום מחוסר זמן על דעתיה דר' יוחנן דו אמר כו' ע"כ דר' ינאי לאו בזה דבר נאמר לה' וחש לומר שמא יעלה לשם פוטר לה במעלות בגורל (פי' שהיה שעיר א' מחוסר זמן וא' שאינו מחוסר זמן ועלה הגורל לשם על אותו שאינו מחוסר זמן ונמצא זה שמחוסר זמן הוא לעזאזל ואמאי הוא פסול) שני שעירי יוה"כ כו' (נועם ירושלמי).

שם נמצינה מן הדם פר מעכב את השעיר השעיר מעכב את הפר כו'. — צ"ל: פר מעכב את השעיר והשעיר אינו מעכב את הפר (כה בבבלי מ' א', ובתוספתא מובאות פה ט"ס ע' מ"ש לעיל פ"ג ה"ו) הדא אמרה שחט את הפר עד שלא הגריל חייב (פי' אם שחטו בחוץ) ואי תימר פטור ניתני השעיר מעכב את הפר (ופירוש הק"ע בזה תמוה עיי"ש).

שם ה"ג ר' חנינה ור' יונתן תריהון אמרין אפי' בדם מולתה דריבל כו'. — יש להחליף את הגירסא ובצ"ל: ר' חנינה ור' יונתן תריהון אמרין אפי' בדם ר' חנינה (היינו ר' חנינה האחרון חבורו של ר' מנא ע' מ"ש בקידושין פ"ג ה"ה) ר' בא בשם ר' יוחנן אפי' בדם (כל זה איתא לפנינו למטה ושייך כאן) מולתה דריבל אמר אפי' בדם רוה"ל ,,שאל חבן כו'.

שם ה"ד בכל יום לא הוה בה אמה גמודה — צ"ל: בכל יום לא הוה בה אלא אמה גדומה (פי' אמה דחוקה או קצרה וכמו שקורין לאדם שנקטע ידו גידם, ועיין זה דשקלים פ"ו ,,לא היה בו אלא אמה גדומה" וע' בשירי קרבן שם ד"ה גדומה, והנה בערוך ערך גמד ד' וכן בראשונים ב"ב ק' א' ד"ה גמדין כתבו פירוש אחד דגמד ענינו אמה קטנה אבל כאן א"א לפרש כן כפי נוסח שלפנינו דהל"ל ,,אמה גמודה" הוא לשון כפול שלא לצורך דגמד לבד סגי).

שם ה"ה (סג ב') ר' יוסי בר"ב בשם ר' ירמיה מה ~~[illegible]~~ בחוץ חייב אינו [illegible] שאין בחוץ מכוונות בפנים פטור. — ע' נ"ע ובמו"פ הוא מה שנדחק בפירוש מאמר זה, והנה זאת מצאתי נוסח אחר בספר רע"ג תהלות סדר עמידה ,,ר' יוסי בר' בון ור' יוסי בר זבידא אמרו מן מה דתני רישא הקטיר כזית בחוץ חייב ותני סופא בחוץ מכוונות בפנים פטור מכלל דלא נפטרו דבור ידי חובתן (פי' דפירש"ב ור' יוסי בר זבידא פירשו הא דתני בחוץ מכוונות בפנים פטור היינו שאם הקדים הקטיר בפנים פחות מכוונות פטור שאין הקטרה בפנים פחות מכזית).

שם ה"ו מה מקיים ר' יהודה אש תמיד. — פי' במשנה דצריכין מערכה לקיום האש אבל הכתוב והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה (שממנה זה דריש ר"מ מערכת קיום האש) דריש ליה ר' יהודה לעיל פ"ב ה"ו להצתת האש שלא תהיה אלא בראשו של מזבח.

שם ר' יעקב בר אחא בשם ר' שמואל בר אבא. — צ"ל: בשם ר' שמעון בר אבא (ע' מ"ש בברכות פ"ב ה"ג).

שם ר' ירמיה בשם ר' פדת גחלי מה ת"ל אש (פי' דגחלים שאינן בוערות פחמים שמן כמו נופח באש פחם, ישעיה נ"ד ט"ז ועי"ש בפירוש המצודות אבל כשהן בוערות הן נקראין גחלים וא"כ לו למכתב אש) שיהיה דולה ע"ג גחלים (פי' שיעשו בזהב מערכה בפני עצמה כדי ליקח גחלים מזה לקטורת שמקטיר לפני ולפנים, ומערכה זו לא תשמש לשום דבר אחר רק בשביל הגחלים אלו).

שם גחלי יכול עוממות כו'. — צ"ל: ותני כן (פי' כר' פדת והוא הספרא פ' אחרי) גחלי יכול עוממות (פי' גחלים בוערות אלא שהאש מכוסה באפר בן מלמעלה ואין האש נראה מבחוץ) ת"ל אש (פי' דכתיב למטה ונתן את הקטורת על האש ויקרא ט"ז י"ג) אי אש (פי' מדכתיב אש ולא כתיב שם גחלים) יכול שלהבת ת"ל גחלי הא כיצד (ומלת ,,אש" שבינתיים אותבות וליתא בספרא שם וליתא).

פ' אחרי ובגמ' פסחים ע"ה ב') כו' ר"ל גחלי אש (פי' דכתיב למעלה "גחלי אש" וכו' עכ"ד).

שם (~~מ"ב א'~~) מתניתא מסייעא לר"ל תמיד ואפי' בשבת כו'. – צ"ל: מתניתא מסייעא לר' יוחנן תמיד (פי' דכתיב לחם הפנים, ויקרא כ"ד ח') ואפי' בשבת ואפי' בטומאה (פי' ולא תני תמיד ואפי' במסעות) מתניתא מסייעא לר"ל לא תנא ואפי' במסעות כו' ר' שמעון אומר אף בשבת ובמסעות היו מדשנין (כ"ה בספרא פ' צו).

שם מה מקיים ר' יהודה ודשנו את המזבח וארון כו'. – צ"ל: מה מקיים ר' ודשנו את המזבח א"ר יהודה בן פזי ארון כמה דאת אמר והכו ושבר ודשן.

פ"ה ה"א (מ"ב ב') א"ר חנניה בן תרדיון תני כ"ד היה על האותבות שירבו עולות. – צ"ל: א"ר חנניה תני כ"ד היה כו' (והאות "בן-תרדיון" מיותרות וליתא בשעלים פ"ד).

שם ה"ב והכא את אמר אלא קומצו ר' יעקב בר אחא כו'. – צ"ל: והכא את אמר אלא חפנו (פי' שלא יחפון בראשי אצבעותיו ואינו שלא יהא מבורץ) ר' יעקב בר אחא ר' סימון בשם ר"ל מה להלן קומץ מבורץ פסול והכא חפניו מבורצים פסולים.

שם חזקיה אמר הוליך בזר כשר ר' ינאי כו'. – ע' זבחים ט"ו א'.

שם מתניתא פליגא על ר' ינאי נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו כו' א"ר זעירא פשוטה יד. עשו אותה כהילוך. – מן "א"ר זעירא עד "כהילוך" יש למחוק ונשתרבב הגה"ה בטעות מלמעלה.

שם מט"ד והבדילה הפרכת לכם וגו'. – פי' דמקודם כתיב והבדלת שמה מבוא לפרכת את ארון העדות והדר כתיב והבדילה הפרכת לכם וגו' ומדלא כתיב והבדילה לכם משמע דשתים היו אחת סמוכה לקדש הקדשים ואחת סמוכה לקדש וע' תוספתא סופ"ב.

שם ה"ג (מ"ב ע"ג) שמואל אמר בודדה ברגלו. – צ"ל: בודדה בגודלו (כ"ה בפירוש ר"ח נ"ג א', והב' בשמואל חולק על ר' חנינה וסבר שאינו צריך היאור אלא שמחזיר בגודלו את הקטורת מן הכף לתוך חפניו).

שם ר' יוחנן אמר מערה מתוך הכף כו'. – פי' סבר ר' יוחנן שמן הכף היה מערה בפנים את הקטורת לתוך חפניו ~~ואינו~~ צריך לחזור ולחפון שם.

שם דר"מ כ"ף ואפי' בעי לא יכול למה שלא יתן אחוריו לקדש. – פי' דר"מ ששתי פרוכות היו כשיצא מקדש הקדשים דרך צפון ופניו לדרום ועומד בין שתי הפרוכות לא היה יכול לחזור פניו לצפון ולשוב לאחוריו כדרך שנכנס דאז היה נראה כחוזר אחוריו לקדש ומקום שהוא צריך לצאת לפיכך כאן, שיוצא מבפנים ופניו לדרום כך צריך הוא להלך עד שיצא דרך דרום להיכל.

שם ה"ה כתיב והזה אותו על הכפורת וכול על גגה כו'. – צ"ל: כתיב (פי' בדם הפר ויקרא ט"ז י"ד) והזה באצבעו על פני הכפורת וכול על גגה ת"ל פני הכפורת יכול על מזבח ת"ל על ~~מזבח~~ שיהא נוגע ת"ל פני, דם שעיר שלמעלה ר"ל אמר צריך שיהא נוגע כו' טעמא דר"ש ב"ר יצחק והזה אותו על הכפורת ולפני הכפורת (פי' בדם השעיר שם שם ט"ו) מה כפורת שנאמר להלן (פי' בדם הפר) לא על מזבח ולא על גגה ואינו צריך שיהא נוגע (פי' דכתיב בדם הפר שלמעלה "פני") אף כפורת שנאמר כאן (פי' בדם שעיר שלמעלה שלא כתוב בו "פני") לא על מזבח ולא ~~על~~ גגה כו' ~~ואינו~~ אלא הזייות ~~שעיר~~ שלמטן למדין מהזייות שעיר שלמטן (פי' דבהזייות שעיר שלמטן אינו צריך שיהא נוגע משום דכתיב בו "ולפני").

שם (מ"ב ד') נתן מכלי קדש לתוך כלי חול פסול כו'. – צ"ל: נתן כלי קדש לתוך כלי חול פסל את כלי קדש לתוך כלי קדש לא פסל א"ר חגיי מה אנא שמע א"ר מנא כלי דם השעיר שהוא מלא לתוך כלי דם הפר שהוא ריקן (פי' כן הוא פירוש לשון המשנה "ונתן את המלא בריקן") א"ר יוסי בר"ב נותר עיקר דם הפר כו'.

שם הכל מודים בשבע הזאות שלמטן שהוא צריך להערות. – צ"ל: בשבע הזאות שעל טהרו שהוא צריך להערות.

שם ע"ד דר' הילא אינו צריך להערות אלא אותו שהזה ממנו קיבל דם הפר כו'. – צ"ל: אלא אותו

היזה ממנו על מזבח הזהב בלבד, קיבל דם הפר בג' כוסות ומדם השעיר בג' כוסות ונתן מאחד על הבדים כו' על מזבח הזהב כוון נשפכין ליסוד נתן מאחד מהן על הבדים ועל הפרוכת ועל מזבח הזהב (והסופר השמיט מן "הזהב" עד "הזהב") או זה מהן ישפך על היסוד כו'.

שם על דעתיה דרבי אין לך נשפך על היסוד אלא אותו שהיזה ממנו חבריא אמרי כו'. - צ"ל: על דרבי אין לך נשפך על היסוד אלא אותו שהיזה ממנו, דם שתי חטאות שנתערבו חבריא אמרי כעגלה זו (פי' שאם נעגלה אחת מהן אף השניה פסולה שהרי אינו יכול ליתן אותו הדם שנתערב בו דם מחטאת פסולה ע"ג המזבח) אבדו איבורין של זו מצין על איבורים של זו, חברייא אמרי הכל מודין בדם כשרין שנתערבו בפסולין עד שיהא שם מתנה מחטאת משל כשרין (פי' אפי' לחכמים דאמרי לעיל דאין שיעור לתערובת דם מודין בזה דצריך שיעור מתנה מדם משל כשרין דהא אם עבר ונתן הורצה) בפר משוח ועדה (פי' שנתערבו דמן) אפי' אין בהן אלא מתנה אחת משל שניהן (פי' דהזייה כתוב בפרים ואין שיעור להזייה) ואף רבי לא אמר דצריך שיעור אלא בחטאות דכתוב בה נתינה (וכה"ג בזבחים ע"ה ב') מה פליגין בדם שתי חטאות שנתערבו כו'.

שם הל' ומעתה אין זו ומעורב (פי' דכתיב ומדם כו' ולפי שלא היה אלא פרוכת אחת בלבד ויצא דרך צפון כלומר הכ"ג בא מה"ג רע"ג ולאחוריו נמצא שעומד לפני המזבח ופניו למערב, דרבנן דפליגי אהא לומר) כו' ויצא אל המזבח ויתחיל מקרן מזרחית דרומית (פי' שעומד בין הפרוכת למזבח נמצא שקרן מזרחית דרומית היא לימינו ומקיף ג"כ ויצא אל המזבח שהרי ויצא מ"ל דרך צפון כלומר) כו'.

שם ומקיף בדרום ומתחיל מקרן מזרחית צפונית כו'. - צ"ל: ומקיף בדרום ומתחיל מקרן מזרחית דרומית כו'.

בסוף הלכה ומעתה אין זו ומעורב תני ר"מ אומר משום ר' ליעזר ממקומו כו' (פי' ומתני' ר' יהודה אליבא דר' אליעזר וכמבואר בבבלי (נ"ט א').

שם הל' (מ"ג א') מ"ג אם כלה בפר עושה אותן ארבעה מתנות. - פי' א' בין הבדים ד' על הפרוכת ג' על מזבח הזהב וד' השיריים על מזבח החיצון שבזה מכפרין אף שאין השיריים מעכבין.

שם מ"ג אם כיפר בלה היום עושה אותן אלא מתנה אחת. - צ"ל: אלא שלש מתנות.

שם מ"ג אין מכפרין אלא כו' ראויים לכפר אין מכפרין לא ברה"ש ולא ביוה"כ כו'. - צ"ל: מ"ג אין מכפרין ואינן ראויין לכפר אין מכפרין בשאר ימות השנה ולא ביוה"כ מה נן קיימין אם למצוה אף בשאר ימות השנה מצוה ליתן כו'.

שם ר' יודן בעי אבדו מה הן צריכה ליה כשהתנו כו'. - צ"ל: ר' יודן בעי אבדו מהו חסרו מהו מה צריכה ליה בשלא התנו ליתן וחסרו אבל אם התנו ליתן כו'.

שם אתיא ר' בא ר' חייא בשם ר' יוחנן הקדיש דם לבדק הבית בעושהו והוה ר"ז חדי בה כו'. - צ"ל: אתא ר' בא בשם ר' יוחנן הקדיש דם לבדק הבית מועלין בו והוה ר"ז חדי בה כו'.

שם דה"ל לעזר וש מהן שאמרו כו' ויש מהן שאמרו לא נהנין ולא מועלין לפיכך כו'. - צ"ל: ויש מהן שאמרו מועלין בהן לפיכך כו' הדמים מועלין בהן לפ"ש לפיכך אם מכרן תופש את דמיהן (פי' ומשמע דלרבנן שאין מועלין בדם אינן תופסין את דמיהן וע' מעילה י"ב ב').

שם הל' ר' הושעיה בשם ר' פס במתנות הבדים כו'. - צ"ל: לה בשם ר' פס במתנות הפרוכת (פי' דהא דתנן במשנה ט' הקדים דם השעיר לדם הפר יחזור ויזה מדם השעיר' כו' היינו בשהקדים במתנות הפרוכת) אבל במתנות הבדים פר מעכב את השעיר (פי' דהזייות דם הפר בין הבדים מעכבות שחיטת השעיר דאם שחט את השעיר קודם שגמר מדם הפר בין הבדים פסול ולפיכך אם הקדים דם השעיר בין הבדים לפני דם הפר פסול דאינו יכול לתקן עוד כיון שכבר שחט את השעיר וע' פ"ב סוה"א ובבלי ס"א א') או' לאחר כו'.

פ"ו ה"א (מ"ג ב') נאמר כאן שני ונאמר להלן שני מה שני שנאמר להלן אנשים כו'. - צ"ל: מה שני שנאמר כאן (פי' בריב) אנשים ולא נשים ולא קטנים אף שני שנאמר להלן (פי' ע"פ שנים עדים) אנשים ולא נשים ולא קטנים הרי למדנו שאין האשה מעידה מעונה אין האשה דנה (פי' מדכתיב ועמדו שני האנשים נאמר ג"כ שאין האשה יכולה להיות בעלת דין ואינה יכולה לתבוע דין האיש ולא האיש ממנה).

שם (מ"ג ג') נקטו בתלייה שלה ונדחה כו'. — צ"ל: נקטו שנזדווג לו חבירו ולא נדחה ומתני' בהו דא"ר ר'
יונה בשם ר"ל ועשהו חטאת נקטו בתלייה שלה ושתנה (פי' שהיה תולה על שמו בו ויודעה בדעתולה
ואין לו יודעה בסוף ועי' שבועות פ"ח ה"ה) על דעתה כו'.

שם ע"ב דר' יוחנן אמר שני שבין זוג שני שני שבין זוג הראשון אחר שנדחה כו'. — צ"ל: אמר שני שבזוג הראשון
שני שבזוג שני אחר שנדחה (פי' והיה צריך להביא זוג שלישי ולהגריל עליהם או שיכול ליקח שניהם מזוג
שני, עי' שם ועל עזאזל) אתא ר' בא ר' חייה בשם ר' יוחנן אמר שני שבזוג ראשון שני שבזוג שני כבר
נדחה וכל שכן חולפין לשוטותיה דרב אמר שני שבזוג שני שני שבזוג ראשון כבר נדחה (פי' ומה לר'
יוחנן דשני שבזוג שני לא היה נראה אלא נדחה כ"ש לרב דשני שבזוג ראשון כבר היה נראה ונדחה
דאינו חוזר ונראה) הגריל שלשה שעירין ונתן אחד כו'.

ונשייה על דר' יהודה ויש אדם מגריל לאותה משנה ראשונה. — פי' שיטת הירושלמי דבה שאמר ר'
יהודה נשפך הדם ימות המשתלח אם המשתלח ושפך הדם אינו אלא [illegible] כבר את השעיר
שם דלא אם מת המשתלח קודם ששחט אחר של שם, או שמת של שם [illegible] שמת שעיר הנשאר
מזוג ראשון לשם או שמשלחין לעזאזל וכן מזוג שני ועבר אחד לעזאזל [illegible] ויקבר אחד
שם ומקריבו והשני שמזוג שני ימות ונמצא שהוא מגריל לאותה משנה ראשונה (ועי' בבלי ס"ד ב')

ה"ב הל' השעיר המשתלח כו' צריך להגריל עליו פעם שניה כו'. — צ"ל: צריך להתודות עליו
פעם שניה או כבר יצא בוידוי של ראשון.

ה"ג והמשלח לא המשלח את המשתלח. — צ"ל: לא המשלח את המשלח (וכה"ג בספרו פ' אחרי).

ברח דרך הלוכה מטמא בגדים כו'. — צ"ל: הלך דרך הלוכה מטמא בגדים (פי' שאם המשלח
הלך עם השעיר בדרך שהוליכו בו לעזאזל ה"ז מטמא בגדיו בכל פסיעה ופסיעה כגון
שהחליף ביניים את בגדיו ולבש בגדים אחרים) דרך חזירה אינו מטמא בגדים (פי'
שאם חזר המשלח בדרך שובה לירושלים אינו מטמא בגדים שהחליף בזמן שחזר וכן
[illegible] לכן הה"ד בפרק הלשכות שדרך חזרה אינו מטמא בגדים)

שם ה"ד (מ"ג ד') ר' יהודה אומר עשר סוכות בתוך עשרה מיל. — בתוספתא פ"ג וכן בבבלי
הנוסח: תשע סוכות.

שם ה"ה א"ר חנינה בריה מסויימת לאתנו' והמשלח את השעיר כו'. — יש להפך הגירסא וצ"ל:
בריה מסויימת לתנייה דבריות והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו (פי' ומשמע שכבר
הגיע לעזאזל) מה כתיב בתריה ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת (פי' ולתנו
במתני' אחר שיצא המשלח מירושלים מיד בא כהן לפר ולשעיר) א"ר מנא ולפי' במתני' אתאן
הכא כהנא דסוף כו' (פי' וה"נ כיון שיצא מירושלים על דעת להביאו לעזאזל אף שעדיין
לא הגיע לשם הוי כאלו כבר שלחו לעזאזל).

שם מה צריכה בשנטמאו [illegible] צריכה כו'. — צ"ל: מה צריכה בשנטמאו לאחר צריכה אבל אם נטמאו לפני צריכה
נקרא אני עליו כו' (פי' וכמו שאמרו לצרוך בטומאה ה"נ שורף בטומאה) א"ר יוסי ופר משיח ועדה דלית
כתיב בהן באוצרו לית שמא כלום (פי' ופשיטא שאם נטמאו לפני צריכה דפסול וה"נ לאחר צריכה) א"ר מנא
לית מתניתא ר' יוסי רבי (פי' ר' יוסי היה רבו של ר' מנא) הוי הכא (פי' שהמשנה מדברת במעילה פ"ב מ"ט פרים
הנשרפים כו' נשחטו הוכשרו ליפסל בטבול יום) וה"ה דכ"ח רייש דפר משיח ועדה.

שם בפשוטה הדבר מילתא יצא רובו והחב יצא רוב והאבר המשלים כו'. — צ"ל: פשיטא הדבר מילתא יצא חצוו עם רוב והאבר
המשלים לרוב (פי' שיצא חצוו ובראש אחרת ובכללו רוב אבר אחד שלמו ויצא כל אותו אבר היה משלים לרוב בזה ודאי
מטמא בגדים שאנו רואין לאותו האבר שבפנים כאלו יצא לחוץ) לא צורכא דלא יצא אבר אחר (פי' וכל אבר ואבר יצא
חתכו מיד) ואתא יצא רוב האבר המשלים לרוב.

א"ר מנא אינה מחיצה להן. — צ"ל: א"ר מנא אין מחיצה להן (פי' שאין שום מחיצה לפרים הנשרפים ולפיכך אפי'
לרשב"ג אם ~~[illegible]~~ יצאו לחוץ לא נפסלו).

פ"ג ה"א (מ"ג ה') ר' אמי בשם ר' יוחנן שירי עבודות עובדן בבגדי לבן א"ר מתנה כו'. — צ"ל: עובדן בבגדי לבן משלו א"ר מתנה

כו' ר' יוסי בר' למה (פי' מפני מה מותר לעבוד אותן בבגדי לבן משלו) שהן בחוץ הרי שחיטה (פי' שחיטת התמיד ואילו ואיל העם) הרי שנה אלא בחוץ והוא עבודה בבגדי זהב ר' יוסי בשם ר' יוחנן רצה עובדה (פי' לשחיטה) בבגדי זהב רצה עובדה בבגדי לבן משלו ומצינו שחיטה כו' (פי' ואיכן מצינו במקום אחר דשחיטה צריכה בגדי זהב או בגדי לבן).

שם ה"ב (מ"ד ה') עבודות היום קודמות למוספי היום פר ואיל ושבעת כבשים כו'. — צ"ל: קודמות למוספי היום תני פר ואיל (פי' של מוספין) ואילו (פי' דסבר כרמב"ם בבבלי ע' ד' דב' אילים הן) ואיל העם ושבעת כבשים ותמידים היו קרבים עם תמיד של שחר כו' ואותו דבעי אומר אילו ואיל העם היו קרבין עם תמיד של בין הערבים והשאר היו קרבין עם תמיד של שחר והדין תנייה חוץ עבודות כו' (פי' של העולות) חוץ מן ב"ח ושעיר (פי' גם שעיר חטאות של מוספין קרב עם תמיד של בין הערבים) מ"ט מלבד חטאות הכפורים כו'.

שם ה"ה כתונת היתה מכפרת ולבשו כלאים כו' אבנט היה מכפר על הגנבים. — יש להחליף הגירסא וכצ"ל: כתונת היתה מכפרת על הגנבים (פי' כמו שפשטו יוסף את כתונתו וגנבוהו ומכרו אותו וגם גנבו את לב יעקב) כו' אבנט היה מכפר על לובשי כלאים (פי' כדבי דאמר לעיל דבין אבנט של כה"ג דכל ימות השנה ובין אבנט של כהן הדיוט יש בהן כלאים ואפי' להרמב"ם הרי יש כלאים באבנטו של כה"ג דכל ימות השנה. כן מצאתי).

שם (מ"ד ג') מ"ד משובו על הראשונה ומ"ד משובו על השנייה מן הדא ויאמר דוד כו'. — צ"ל: מ"ד משובו על הראשונה ומ"ד משובו על השנייה והכתיב ויאמר דוד ה' אלקי ישראל וגו' היסגירוני בעלי קעילה בידו וגו' הירד שאול וגו' ויאמר ה' ירד ומ"ד כהדין כו' מ"ד הוא משובו זה על הראשונה וזה על האחרונה והכתיב ויאמר דוד ה' אלקי ישראל וגו' היסגירוני בעלי קעילה וגו' דוד ביקש עליה רחמים ה' אלקי ישראל הגד נא לעבדך והכתיב ־ וישאל דוד בה' לאמר הארדף אחרי הגדוד הזה התשיגנו עד היום דוד ביקש עליה רחמים (פי' שבך היה מעשה אבל אין זה מפורש בכתוב ונדע לך שהרי שתים כו'.

שם מ"ד אותר יש לך תודה אחרת שהוא עובדה בבגדי לבן כו'. פי' בא לומר שמקרא ובא אהרן אל אהל מועד שהוא להוצאת כף ומחתה גם הוא אומר את הסדר שהכתוב מסדר יחד כל הדברים שנעשים בבגדי לבן אע"פ שאינם נעשים זה אחר זה ויש הפסק ביניהם. וכ"ש הרמב"ן בפ' אחרי שם.

פ"ח ה"א (מ"ד ב') ר' יונה תני ארטוטה ואהב לה ותמה בדה. — צ"ל: ותמה ברה (וכ"ה בפירוש הקצר בירושלמי ועיין פ"ג ה"ו ובבבלי במכילתין ע"ח א' תחת ארמשותו) = [ועי' גליון הש"ס].

שם בוה"ב בין סוכה שהיה של תרנוג דין סוכה שאינה של תרנוג אסור כו'. — כשטה זו נראה ג"כ מהתוספות אבל בבבלי ע"ב ב' שיטה אחרת דאולה אף שהיו לו הטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש וע' ברכות פ"ב ומ"ש בהערות שם (עא').

שם ה"ב תני אילו לוגמיו מה ופוג כו'. — צ"ל: תני אילו לוגמיו (פי' לשון יחיד) מה ופוג אלו לוגמיו שאלו נותן ללוגמא אחת (פי' דאלו לוגמיו דתנן היינו כל שיסלקנו לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו וכעין זה בבבלי פ' א') תני משום ב"ש ברביעית.

שם ה"ג (מ"ה א') אזהרה לעינוי היום כי כל הנפש אשר לא תעונה כו'. — צ"ל: [illegible] תוספת הלילה וכו' אזהרה לה מפרשו עונש לעינוי היום כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה עונש לתוספת הלילה לית כאן אזהרה לעינוי היום והלילה לית כאן עונש לעינוי הלילה לית כאן רשב"ל בעי מה כו'.

שם מלאכה התחילה הוא דין שיהו חייבין עליו כרת הא לא נאמר עונש במלאכה אלא ליתן אזהרה לפניו כו'. — צ"ל: הא לא נאמר עונש במלאכה אלא ללמד אזהרה לעינוי מה עונש שנאמר במלאכה כו' עונש שנאמר בעינוי אזהרה לפניו תני ר' אליעזר בן יעקב אומר (זה אותו לפניו לאמה ושייך כאן ע"ד) כו' בעצם היום הזה שנאמר בעינוי לא נחלוק בו בין יום ללילה בין עונש לאזהרה א"ר זעירא הדא אמרה לאדין ג"ש כו' אמר לאדין ג"ש אע"פ שאינה מופנה עד כאן כר"ע כר' ישמעאל כו' מה מלאכה שאסרתי לך מלאכה שחייבין עליה כרת ומוזהרין עליה אף עינוי שאסרתי לך עינוי שחייבין עליו כרת ⊕ ומוזהרין עליו ר' אחאי בשם ר' הושע כלאי הכרם לוקה (פי' אף שלא מצינו בו אזהרה מפורשת אלא בכתוב: בו פן תקדש ודרשינן בערלה רפ"ג פן תוקד אש ולוקה אף על המותר).

שם ה"ח (מ"ה ג') א"ר יוחנן זו דברי ר' לעזר ב"ע ור' ור"ע אבל דברי חכמים כו'. — צ"ל: זו דברי ר' לעזר ב"ע ור' אבל דברי חכמים כו' (והמלות "ור"ע" נשתרבבו כאן משורה פ"ה ה"ג עש).

---

* וכעין זה בסנהדרין פ"ב ה"ח דף כ"ד ע"ד ושיטה אחרת בבלי נבה כ"ב ב' דג"ש מופנה מצד אחד ר' ישמעאל למדין ואין משיבין

⊕ ועיין בבבלי פ' דשם תנא דבי ר' ישמעאל)

(מז ע״ד) שקלים

פ״א ה״ה א״ר לעזר מתני׳ בגוים הוא דכותים לא (פי׳ הא דתנן זה הכלל כל שהוא נידר ונידב מקבלין [illegible] אותו אלא בגוים דוקא אבל בכותים בין בך ובין בך אין מקבלין מהן) כו׳ להוציא את המשומדים (פי׳ וכותים כמשומדים הן) כו׳ וקני זבות בגוים (פי׳ זו המשנה דאין מקבלין מהן פשוטה דהא גוים אינן טמאין בזיבה ע׳ נדה פ״ו ה״ה והיין חוזן בעזרה).

שם אלא רישה בגוים וסופה בכותים כו׳. — צ״ל: אלא רישה בכותים (פי׳ דמה שהן טמאין בזיבה וחייבין בקרבן אף אין מקבלין מהן, שדינן כמשומדין וזבח רשעים תועבה וכ״ש שאין מקבלין מהן קרבן שנודר ונודב) וסופה בגוים כו׳ רישה בכותים וסופה בגוים א״ר יוחנן כו׳.

פ״ב ה״ד (מז ע״ג) ר׳ חגיה בשם ר׳ אחא מיכן שאדם צריך לשלש שקלו ג׳ פעמים בשנה. — ע׳ ראב״ן עה״פ כי תשא שהעתיק בשם ירושלמי „שאדם חייב לאחפויי שקלו ג׳ פעמים בשנה".

שם ה״ו (מז ע״ד) ר׳ יוחנן הוה מסמיך דאזיל על ר׳ חבא והוה ר׳ אלעזר כו׳. — הגירסא כאן מקוצרת וגם נוסף כאן דברים מהבלו ובאמת צ״ע דיש לתקן כאן כפי הנוסח שבירושלמי ברכות פ״ב.

פ״ג ה״ב (מז ע״ג) א״ר חגי לוגה דאורייתא תאומתה ערוכה כו׳. — ע׳ מ״ש צ״ל בשבת רפ״ח.

נוטל מן הראשונה (פי׳ מג׳ קופות שתרם דפרק ראשון והוא פרק שני) אע״פ שלא ראשונה נוטל מן השניה (פי׳ מג׳ קופות שתרם דפרק שני) כו׳ נוטל מן השלישית (והוא דתני בתוספתא רפ״ב שלמה ראשונה מוזהרין מן השניה שלמה שניה מוזהרין מן השלישית היינו בג׳ קופות שתרמו בפרק אחד כמבואר שם).

פ״ג ה״ה (מח. ע״א) ר׳ חונייה דברת חוורן ר׳ בא בר זבדא בשם ר״ש בן חלפתא כו׳ — פה המוקף לבאר את הגמ׳ מן הירושלמי בהביאו אמוראים אחדים סמוכים זה אחר זה שהן בעלי״ם שונים: א) המכוון שזה אומר כן וגם חבירו אומר כן כמו כאן ענינו שר׳ חונייה דברת חוורן אמר זה וכן ר׳ בא בר זבדא בשם ר״ש בן חלפתא, וכן בברכות פ״ה ה״ב ר׳ זעירא בשם רב יהודה ר׳ חגא בשם ר׳ אבא בר ירמיה וברפ״ב דתענית ר׳ יוסי בשם חזקיה ר׳ יונה בשם ר׳ ינאי; ב) המכוון זה בשם זה וכאלו היה כתוב דתניא אמרה בשם כמו בשבת פ״א ה״ג ע״ש ר׳ חזקיה ר׳ ירמיה ר׳ חייא בשם ר׳ יוחנן שהוא כמו ר׳ חזקיה בשם ר׳ ירמיה בשם ר׳ חייא כו׳ ובברכות רפ״ג (כפי הנוסח שבדפוס אמשטרדם) ר׳ חלבו ר׳ חונא בשם רב שענינו ר׳ חלבו בשם ר׳ חונא; ג) הוא מורכב משני הענינים הראשונים כמו בדמאי פ״א ה״ב ר׳ זעירא ר׳ אילא ר׳ לעזר בשם ר׳ הושעיה, שענינו שר׳ זעירא אמר זה בשם ר׳ לעזר וכן ר׳ אילא בשם ר׳ לעזר כמבואר שם (וע׳ מ״ש בחלה פ״א ה״ג) ולפעמים בזה הענין צ״ע ברכות פ״ט ה״ג ר׳ ירמיה ור׳ זעירא בשם ר׳ חסדא.

שם ה״ה אמר ר״ש בר בוסנא מבואה מלוח ומחזין על הכבש ואפיה קטורת ומחזין עליהן. — ע׳ רשב״א בחידושיו שבועות ל״ד ב׳ שהעתיק בשם הירושלמי „מבואה מלוח של חולין ואפיה קטורת" כו׳.

שם ה״ט (מח ע״ב) ר׳ אבון ור׳ בון בעון קומי ר׳ זעירא. — צ״ל: ר׳ אבון ורבנן בעון קומי ר״ז (וכעין זה בכלאים פ״ב ה״ד דף כט ע״ב, וטעות כעין זה יש ג״כ בעירובין פ״ב ה״ו דף כ׳ ע״א וסוטה פ״ז ה״ב ע״ש).

שם ה״ו (מח ע״ב) א״ר חסדא פעם אחת ויבשה א״י ולא נמצא מהיכן להביא עומר כו׳. — במנחות ס״ד ב׳ מבואר שמעשה היה בימי מלחמת הורקנוס ואריסטובלוס מבית החשמונאים וכתב בספר קדמוניות היהודים ליוסף בן מתתיהו הכהן ספר י״ד פרק י״ב שבעת מלחמה זאת היתה רוח סערה בכל א״י ויבשו כל תבואות הארץ, ודברי הירושלמי והבבלי אלו בענין אחד נמצא כבר בתוספות במנחות שם ע״ש (דורות הראשונים ח״א פ״ג הערה [illegible]).

ה״ו (מח ע״ב) זה חמש מאות וגו׳ שהן אלף וחמש מאות מנים. — צ״ל אלף וחמש מאות שקלים (כגירסת [illegible]), ושיטת הירושלמי הוא לפרש ונתן בושם מחציתו חמשים ומאתים ענינו מחציתו של מר דרור וכן היה מפרש בקדמוניות היהודים ספר ג׳ פרק ח׳ אות ב׳ וזה בהעתק התורה ליונית המיוחס לשבעים זקנים כמו צ״ש ר׳ עזריה מן האדומים במאמרו [illegible] אות ח׳, ומהאדומי שם [illegible] ירושלמי כאן וע׳ ומוספות מנחות [illegible]

(מאור עינים) פ״ה ה״ג (מט ע״א) ר׳ נחמן בשם ר׳ מנא על שם והב ונחו את הזהב כו׳. — דאיתא [illegible] ח״ד ר׳ נחמן [illegible] והוא ט״ס וצ״ל ר׳ נחמן בר כהן בנוסח רי״ף וחידושי רמ״ה שם (ובמ״ש שם [illegible]

שם ה"ו (נ' ב') נאמר כאן אזכרה (פי' בלבונה של להפ' והיינו ללחם לאזכרה, ויקרא כ"ד ז', ודרשינן היא בספרא שם) ונאמר להלן (פי' בקומץ מנחת נדבה והקטיר הכהן את אזכרתה, ויקרא ב' ב') כו' אף כאן מלא קומץ (פי' דלבונה של להפ' היה ג"כ קומץ ולמדין מזה למתנדב לבונה שלא יפחות מקומץ)

שם אי מה אזכרה האמורה להלן ב' קומצים כו'. — צ"ל: אי מה אזכרה האמורה כאן ב' קומצים (פי' שבלהפ' צריכין ב' קומצים, לכל סדר לחם קומץ אחד) אף להלן (פי' במנחת נדבה) ב' קומצים א"ר לא כלום למדו לקומץ לבונה (פי' שיבוא קומץ לבונה במנחת נדבה) אלא מלחם הפנים לא ממנחה (פי' כדתנו בספרא שם ונתן עליה לבונה אינו יודע כמה הרי אני דן טעונה קמיצה וטעונה לבונה מה קמיצה מלא הקומץ אף לבונה מלא הקומץ) מה להלן קומץ החסר פסול (פי' כדתנן במנחות פ"ו מ"ב הקומץ היתר והחסר פסול) אף כאן קומץ החסר פסול (פי' בלבונה של מנחת נדבה כדתנ' ~~במנחות~~ שם חיסר לבונתה פסולה ובתלמוד שם י"א ב' ביארו דסוגיא משנה זו כר"ש דסבר קומץ בתחלה קומץ בסוף עיי"ש).

פ"ג ה"ג (נ' ג') ר' קריספא בשם ריב"ל אין היו מחרוזות מותרות. — פי' דאם נמצא בגבולין אגוזים הרבה מחוברין יחד במחרוזות מותרין באכילה ואין חוששין משום גזילה כדתני בתוספתא שביעית פ"ה (כפי הנוסחא הנכונה שבהגהות אור הגנוז מכ"י וכן ברקח סימן תשנ"ב ובשערי תשובות למהר"ם בר"ב שער א' סימן נ"ב) גזילה אין מוכרין אותה מחרוזות מחרוזות אבל מוכרין אותה אגודין אגודין (ונראה לי לפרש בענין זה הסוגיא דחולין צ"ה ב' "בחרוזין סימן" ובזה יתיישב קושיית התוספות שם ד"ה בחרוזים).

ודע שבתוספתא פ"ג תניא בשר שנמצא בעזרה מחרוזות מותר שאין חשש בשר הקדש מחרוזות ע"כ ואינו נראה שזה יהיה ג"כ ענין דברי ר' קריספא שהרי דבריו אמורין אחרי דבריו שאמרה אברים נבלות לוקין עליה משום נבלות, וכמו שפירשנו עוד.

שם ~~ה"ה~~ (נ' ד') אחד כה"ג ואחד כהן הדיוט שעבדו עד שלא הביאו עשירית האיפה שלהם עבודתם כשרה. — גירסת הגר"א "עבודתם פסולה", והכי מוכח בירושלמי ריש יומא ומפורש כן בספרא פ' צו.

שם בו ביום נתמנה לאחרות כה"ג מביא שתים אחת לחובתו כו'. — צ"ל: מביא שתים לחובתו ואחת לחובת היום (וכ"ה בבבלי מנחות ע"ח א').

שם א"ר חנניה ואף הדם צריכה ליה שני קמצין מה הן כו'. — צ"ל: ואף הדם צריכה ליה קומץ לבונה מה היה קומץ בשחרית קומץ בין הערבים או חצי קומץ בשחרית וחצי קומץ בין הערבים א"ר יוסי כלום למדו לקומץ אלא ממנחות נדבה (פי' דספרא פ' צו י"ג ועשה מנחה הרי היא ככל המנחות ללבונה) מה להלן קומץ לעשרון אף כאן קומץ לעשרון מה הדם צריכה ליה אף השמן צריכה ליה (פי' דיש לשאול אף במנחת נדבה אם הביא מנחה של ב' עשרונות אם צריך לכפול הלבונה ולהביא שני קמצין כמו שצריך לכפול השמן כדתנן במנחות פ"ט מ"ג) א"ר חנניה כלום למדו ג' לוגין (פי' למנחת חביתין) לא מתמיד (פי' דתנו בספרא שם מנחת תמיד הרי היא לך כמנחת תמיד מה מנחת תמיד ג' לוגין לעשרון אף זו ג' לוגין לעשרון) מה להלן ~~ג' לוגין לעשרון~~ אף כאן ג' לוגין לעשרון: הלכה ו' ר' שמואל בר נחמן כו' (ומ"ש בנוסחתינו "מה תנן צריכה ליה" מותר ונשתרבב מסוף דברי ר' חנניה הראשון עיי"ש שפירשתי).

פ"ה ה"ו (נ' ה') ר' ירמיה סבר מימר מוספי שבת ומוספי ר"ח קודמין. — והא דתנן בזבחים רפ"י מוספי שבת קודמין למוספי ר"ח מודה לה ר' ירמיה בשחיטה לא בבשול כדי צורך למוספי שבת ומוספי ר"ח שבאופן זה של שבת קודמין ומבטל מוספי ר"ח אבל אם יש לו בבשול כדי צורך שניהן סבר ר' ירמיה שמקדימין להקריב ר"ח לפני מוספי שבת (נועם ירושלמי).

~~ר' נחמן בר נתן והוא ט"ס כי לא נמצא זכרו בש"ס אחר אבל היוחסין הביאו ע"פ הנוסחא המשובשת שבידו כדרכו ביוחסין להביא כל הנוסחאות) ומוכח שר' נחמן סתם דירושלמי הוא ר' נחמן בר כהן ואין זה ר' נחמן סתם דבבלי כי ר"נ סתם דבבלי הוא ר' נחמן בר יעקב [illegible] כנודע אבל ר' נחמן סתם דירושלמי הוא בר כהן דבבלי והיה תלמידו של [illegible] ר' נחמן בר יעקב אם [illegible] [illegible] בבבלי כתובות [illegible] ר' [illegible] אמר רב [illegible] נחמן בר כהן~~

סוכה

פ"א ה"א (נ"א ג') שתים של ארבעה ארבעה טפחים. — יפה שיטת הירושלמי ראשו ורובו הן ארבעה טפחים (עי' תוספות פ"ב) והיינו כשהוא יושב באמצע, אבל שיטת דבבלי דראשו ורובו הן ששה טפחים, והיינו כשהוא מיסב, שכן היה דרכן, עי"ש ג' א', ז' א', וב' ב' רש"י ד"ה ראשו.

שם (נ"א ד') מצינו סיכוך שהוא בקירוי דתנינן תמן הרחיק את הסיכוך מן הכותל ג' טפחים פסולה. — צ"ל: דתנינן תמן (במשנה י"ז דפרקין) בית שנפחת וסיכך על גביו אם יש בין הכותל לסיכוך ד"א פסולה (פי' הא פחות מד"א כשרה והרי יש לה קירוי סביב ולא מצינו שתהא סוכה כזו כשרה למעלה מעשרים אמה).

שם מה אית עביד ליה באויר פסול כסכך פסול כו'. — צ"ל: מה את עביד ליה כאויר כסכך פסול אין תעבדינה באויר פסול בג' טפחים (ומלת „פסול" שבינתיים מיותר).

שם מפני מה אמרו סכך פסול אינו פוסל אלא בארבע אמות שלא בין אלא להיתרה של סוכה. — פי' שאם לא היה שם אלא אויר היה פוסל בג' טפחים ואם נתן במקום האויר סכך פסול אינו פוסל בג' טפחים והרי זה מועיל להכשיר לכך אינו פוסל אלא בד' אמות וכר' יוחנן ורשב"ל לקמן ה"ג.

שם א"ר יוסי לית הדא דר' בא בר ממל אלופן מן מתני' יליף כו'. — צ"ל: א"ר יוסי אין (פי' כמו „אי") לית הדא דר' בא בר אלופן (פי' שהיה לו קבלה מרבו) מן מתני' יליף כו' (וכעין זה בעירובין פ"ט ד"ג כה סע"ג א"ר עזירה אין לית הדא דשמואל אלופן כו').

שם מהו כדון ר' אחא בר יעקב אמר פני כו'. — צ"ל: מהו כדון ר' יעקב בר אחא אמר פני כו' (ומה שבשבת פ"ו ד"ח ע"ד ג"כ הנוסח דעינן זה „ר' אחא בר יעקב" אבל מתוך שאינו מצוי בירושלמי נראה להגיה „ר' יעקב בר אחא").

שם (נ"ב רע"א) תני בשם ר' נחמיה זב כמין (מרסטה היא) כו' — עי' מ"מ עד [illegible] (ד"ב ע"ג).

שם רבי אומר ד' אמות אע"פ שאין שם ד' דפנות כו'. — עי' הגהות הגר"א במשניות פ"א ה"ג.

שם מעשה שהלך ריב"ג אצל ריב"ג כו'. — עי' בהערות לבאיאס פ"ג ה"ג (ד"ב כ"ט ע"ב) מ"ש בזה.

שם (נ"ב ב') ר' חונה בשם רבנן דתמן ואלבד על פני כולה כו'. — צ"ל: ר"ח בשם רבנן דתמן ואפי' על פני כולה (פי' בכה"ג שיוצא אפי' בלא דופן ואפי' אחורי הסוכה נגון כסוכה, ומשום שלא „ואלבד עפ"י כולה" נשתרבב מלמטה הה"ג) ריבה ר' יוסי ר' יוחנן בשם רה"ה ואלבד כנגד הדופן ריבה ר' חייה כו' ואפי' שלא כנגד הדופן על דעתיה דר' חייה ניחא ע"ד דר' יוסי מה הפרש בה כו' (עי' בבלי ז' א').

שם ר' יצחק ב"ג בשם רה"ה שניה היא באילן שדרכו לפסע. — צ"ל: שניה היא בחמה שדרכה לפסע (פגירסא זו נראה מתוך אח סימן רפ"ג, ובאיאור זה שדרכה להתפשט למטה יותר מלמעלה, וכמו שאמרו בבבלי כ"ב ב' כגוצא מלמעלה כאיסתרא מלמטה ובפרש"י שם; וכעין זה בזמנו פ"ג ה"ב „פורחה על פני כל המזרח" ועיש בהפ"ד מ"ו ע"א „של בית קטנים הירנה מתמרת ועולה ופוסה וורדת", ואותו ענין בבבלי שם כ"ח ב' וח' א' הלשון „מפצע לכאן ולכאן והוא כמו שבירושלמי").

שם מצה השנה תפלותיו דב"ש וב"ה כו'. — מצה אוכח דהא דתנינן בסוכה דצריך לחדש בה דבר אינו אלא לכתחילה דהא לא לחדש שום דבר במצה וכן מוכח בכ"נ ריש סוכה ישנה על ירושלמי זה דאת"ל דסוכה ישנה מכשרו בה למצוה מן המובחר צריך לחדש בה דבר.

שם הד"ה ר' ירמיה בשם רב סוככה בשלבורות פסולה בצנורים כו'. — צ"ל: סוככה בשלבורות (פי' חבלים שדרך להשליכן על הקשים וכן כתב בפירוש הקצר כאן) בצנורים כשרה (ומלת „פסולה" שבינתיים מיותרת) בעבורות פסולה (וגם בבבלי י"ב ב' איתא כן בשם רב).

שם ה"ו רב כהנא דואחרים מה אית מיימר קנה לסכך כו'. — צ"ל: רב כהנא דואחרים (פי' רב סבר כאחרים) קנה לסכך והוכשר [illegible] הכשורן בידו תני ר' נחמיה פוסל (פי' אף לדפנות ואלו עלה דתנינן וכולן כשרין לדפנות וכן איתא בבבלי ט"ו ב') ר' יוסי בשם ר"ח וסבורה על האהליאת

הפרכת מבואן שהדופן נראי סכך מיכן שאין [illegible] דדבר שהוא מגדל טומאה (פי' מאחר
שהדופן נראי סכך הרי דומה כסכך והוא מפרש טעמו של ר' יהושע וע' בביאור הגר"א אות
ריש סימן תר"ל שם ע"כ).

שם ה"ב (נ"ב רע"ב) במשופין בכותל ונחלקו והוא ר' ירמיה בשם רב כו'. – צ"ל: במשופין לכותל (פי'
כדי לעשות מהן כותל) נחלקו והוא ר' ירמיה בשם רב בשוש דהן רוחב ארבעה נחלקו
הוא דמשופין לכותל דה אסור מן מה דאמר ר' ירמיה בשם רב (לעיל ה"ד) סוכה
בשלבורות בצנרים כשרה ואמרין כר' יהודה הורי הדא אמרה הוא הדא היא הדא (פי'
וזה שפוסל בנסרות היינו משום שיש להן דורת (ניבון) הוא ר' יוסי בשם ר' יוחנן במשופ'
לכותל נחלקו הוא בשוש דהן רוחב ארבעה דה מותר מן מה דהורי ר' יוסי בסוכה רבה
שלתבה (פי' נתן רחבה ארבעה כדאמרו בעירובין פ"א דף י"ח סע"ב וכ"כ ר' חננאל בפירושו
לעירובין ג' א') מסככין בה כו'.

שם שמואל אמר הדא דאת אמר לאורך אבל לרוחב כשר כו'. – יש להפך הגירסא ולהגיה וכצ"ל:
הדא דאת אמר (פי' דתנן נתן עליה נסר שהוא רחב ד' טפחים כשרה) לרוחב (פי' באמצע
רחבה של סוכה ועדיין יש מהדופן הראשונה עד הנסר כשיעור סוכה) אבל לאורך
פסול (פי' שהרי נחלקה הסוכה לשתים ואין לכל חלק אלא שתי דפנות) ולהכי ושמואל
סבר דסכך פסול פוסל באמצע בארבעה טפחים וכה"ג בבבלי י"ז ב') ר' יוחנן ורשב"ל כו'
בין לרוחב כשר (פי' דסברי דסכך פסול אף באמצע אינו פוסל אלא בארבע אמות וכמו שמפורש לקמן)
ר' בון ורב בון (ע' מ"ש בשקלים פ"ג ה"ט) בעון קומי ר' זעירה כו' אמרין משום שאין סכך פסול פוסל אלא
בד' אמות הפכו על צדו (פי' שאם הפך אותו נסר ורחב ד' טפחים על צדו ואין בעוביו ד' טפחים)
ר' חסדא אמר כשר (פי' מותר לישן תחתיו וכה בבבלי י"ד ב' דר' חסדא אמר כשרה) ר' זריקן בשם רב
המנונא [illegible] מי שהוא פוסל כאן (פי' כשהניחו על רוחבו והוא ר"מ אליבא דרב דאמר בשוש דהן רוחב
ארבעה נחלקו) פוסל כאן (פי' אף בהפכו על צדו) ומתניתא פליגא על ר' המנונא ~~[illegible]~~
אלא כראשו ורובו ושלחנו (כפי הנוסח הישן כאן וכן בבבלי י"ד ב' וע' רש"י שם שהוא מחק גירסא זו ובתוס'
שם קיימו הגירסא הישנה) מביאו נסר וכו' ממנו ג' טפחים (פי' מורע להביא נסר שרוחבו ד' טפחים
להכניס ממנו לתוך הסוכה ג' טפחים דהיינו שיהפך אותו על צדו שאין בעוביו אלא ג' טפחים) אין תימר
לרוחב (פי' שנפרש שהוא מניח את הנסר לרוחב הסוכה כדי להכשיר חלק הסוכה שבין דופן האמצעי והנסר
ובדאורתא לציון) לית יכול (פי' שהרי אין בכל הסוכה אלא כדי הכשר סוכה מצומצם) אלא כן אנן קיימין לאורך
(פי' אפי' לאורך שהרי אין הפרש בסוכה קטנה שאינה מחזקת אלא כדי הכשרה בין אורך לרוחב) לא
כן אפ' צריכין בשם ר' המנונא כדברי מי שהוא פוסל כאן ומפשר שלא יישן תחתיו (פי' בתמיה
הרי אינה מחזקת אלא ראשו ורובו ושלחנו ואיך שלא יישן תחת הנסר ושמא דהפכו על צדו כשר): ואם [redacted]
צריך לשון אחרת ומבעיתיים (פי' מוסף על דברי ר"מ ומשמע לנוסח הסוגיא שבירושלמי ד"מ אמר אליבא דב"ש ולנוסח דבבלי אליבא [illegible]

שם הח[illegible] ר' יוסי תמן נכנס ויוצא דרך הכל נכנס ואינו יוצא. – צ"ל: תמן (פי' בתוך צלבורות) נכנס ואינו יוצא דרך
הכא (פי' בסוכה דינה שותפה) נכנס ויוצא כו' מה נפק מבינייהו לשכר (פי' שעבר וישב בה) כל הדעת כו'.

שם הלוי מהו לסכך בה. – פי' בדן של פרוה החמה.

שם תמן וכן המתיר ראשו מצדנין טהורה כו'. – משנה היא בכלים סופ"כ ובאן לא תירצו כלום על זה וצ"ל
דמשום הכי לא התיר ר' יצחק בר' לעזר אלא מדוחק משום דחושש למה שאמר ר' יוסי בר' יהודה בתוספתא
פ"א דסוכה בגלאי כלים פסולה וכה בבבלי ט"ו ב' ע"ש.

פ"ב ה"ד (נ"ב ע"ג) אלא כן אנן קיימין בגווה בזמין. – פי' כאן בזמן (ע' ערוך ערך זמן שהיה גורס בעירובין פ"ג
מ"ב פעם אחת לא נכנסו לזמן) והוא נמל שעל חוף הים והספינה עומדת במים אצל החוף במקום אחד

שם נתנו בגלגלה ותליו באילן למעלה מעשרה טפחים כו'. – ע' מה שהגהתי בסוגיא זו בעירובין
פ"ג דף כ"ו ע"א.

שם ה"ה (נ"ג א') אבל בשומרי ממון שאו אורח כשומר גנות ופרדסין. – לפי שיטת הירושלמי שומרי גנות
ופרדסין חייבין בסוכה ביום וכה בתוספתא פ"ב, אבל שיטת הבבלי כ"ו א' דאף ביום פטורין ע"ש.

סוכה

שם אבדומא ואתא הוה דמיך [illegible] תנותיה. — צ"ל: אבדומא אזלת (פי' שהיה מוכר מלח. והכי מובא בב"מ סו"ע"ד וע' בפירוש הרש"ש שם).

שם אל תלך את משובות הרגל. — צ"ל: אל תין את משובות הרגל.

שם ה"ב מחלוקת שהשונה דר"ה רשון הוא אומר י"ד סעודות חייב אדם לאכל בסוכה (פי' סמיך אסוגיא דמסיים "אחת ביום ואחת בלילה" ומשמע שאין השלמה מועלת כלום) ובא אמר הכין (פי' דאי שלא אכל בלילה יו"ט הראשון משלים בלילי יו"ט האחרון).

ע"ג א"ל אתא למצוה השווה. — צ"ל: למצוה הושבה (פי' דמצוה לבתחילה לאכול א' ביום וא' בלילה אבל בדיעבד אינו עושה בין יש לו תשלומין; וכעין זה בתשובות פ"ג דף ?? ע"ח "תשלומין הושבה", [illegible] פ"ב [illegible] על הרמב"ם "הושבה", ודבריו בפ"ב ה"ב "לקרבנו של גזילה הושבה" וזהו שמשנה שם המתין "השווה".

שם א"ל אלא אפי' כדי שלחנו. — פי' לאו דוקא בסוכה גדולה אלא שלחנו בתוך הבית מבשלו בה אלא אפי' בסוכה קטנה שאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו בלבד ואף לו שולחנו בסוכה אלא בבית מ"מ מכשלו בה.

שם (כ"ח ב') ותני מעשה שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר את יוחנן בן החורני נאמר זקנינו וזקניכם. — צ"ל: ותנן מעשה שהלכו כו' נאמר זקניכם וזקנינו (פי' ר' סימון הבואה ראייה לדבריו שאת ב"ה עצמן היו מרבים לבא לפניהן אלא התנא ששנה משנה זו ודע שב"ש היו גדולים בשנים ויותר מב"ה ולכך הקדימן דאל"ה אלא שב"ה עצמן הקדימו אותן ובלשון הזה אמרו ב"ה א"כ הבי היה להם לומר "מעשה שהלכו זקניכם וזקנינו לבקר" כו' כמדבר בעדו ומדשנינו "זקני ב"ש וזקני ב"ה" מוכח שאין זה דברי ב"ה עצמן אלא דברי מסדר המשנה הנזכרת).

*

פ"ג ה"א (כ"ג ג') מה פלוגתן בשגזלו משובה אבל אם גזלו ושובה דמיה הוא חייב לו. — כל האומר הזה אינו שייך כאן כל עיקר ושגיונו מטה דבש אותם גמליאל [illegible] עבד ליה מטלו [illegible] עבר רשב"ג אלא תאמן שפי' לך (ובה יש להוסיף מאמר הש"ס) מה פלוגתן בשגזלו משובה כו' (ובאו על מחלוקת ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי דר' יוחנן אמשמיה [illegible] בגזל פסול וסובר בר' ריב"ל פוסל בגזה ומפרש דהיינו בשגזלו פסל גבו מדבת הסוכה אבל אם גזל פסל אחרוך ויתר מכבי מדבת הסוכה ותקבו כדי הצורך אף ריב"ל מודה בכשר.

שם מ"ד בשירה בשגזל קרקע. — פי' ובנה על קרקע זו סוכה ואין קרקע נגזלת (ע' כלאים פ"ג ה"ה) והא סוכה זו כשרה ע' בבלי ל"א א'.

שם ה"ב אין תאמר זרגונה ענפיו חופין את רובו כו'. — ע' ערך ערך שכתב דזרגון הוא שריג של גפן.

שם היה דרכו לגדל ורכוס אין תאמר משום שאינם דומה לעצו הרי אינם דומות לעצו כו'. — צ"ל: אין תאמר אף שאינם דומות לעצו הרי הן דומות לעצו אין תאמר משום שנגמר פריו הרי נגמר פריו ~~[illegible]~~

ה"ה (ל"ג ד') א"ר יוסי אילו אחד כתיב וכפות תמרים יחידות כו'. — במנהג הלכות ללב אות י"ד הרעיך שדבר ר' יוסי אילו היה כתוב וכפות כו' (פי' והוא ר' יוסי התנא שבמשנתינו).

ה"ו מן מה דאמר רב שמעתי מן חביבי כל שלא נתעוון לקדשן הוי בו אמר הללויה. — צ"ל: יהוי בו אמר הללו יה (פי' מדאמר רב בשם דודו שכל מה שלא נתעוון לקדשן משמע דבתבאות חולקין אלו וסברי דהאי קאי שצריך לומר "הללו יה" ורב סובר בתבאות וכעין זה במש"ש פ"ה ה"ט "הוי הוא אומר נתתיו מעשר לבהמה"; וע' בהשתדלות ח"ב פ"ח הערה ג' שפירש באופן אחר שמצא שרב סופר מה ששמע מדודו דבר פלא בזה משמע שרב עצמו חולק על זה ונה' בשם רב בבבלי פסחים קי"ז א').

שם (נ"ד א') ר"ג בעי קומו ר' אבהו מה נענה אל ר' אבא כופה קומו כו'. — צ"ל: מה עונה (פי' היך נאמר "הללו יה" אם במלה אחת או בשתים) אל ר' אבהו בכופו פומק (פי' שהרעשה הפסק משהו באמצע הללויה שתהא נראה בשתי מלות וגם במלה אחת) ר' יונה עני הכון והכין ר' לעזר עני הכון והכין (פי' פעמים במלה אחת ופעמים בשתי מלות) רב בשם ר' אבא בר חנה נאות דאמרו לה אבא בר חנה בשם רב והוא שענה ראשי פרקים כו' (כה הבבות סופרו ואגילה פ"ו ה"ו וע' בגליון רס"ו רנ"ז שכתב בשם ירושלמי "בשעה שאמר הדם כהו מה ענין אל ציל לנוכה" וגופו שם דהיינו

* שם ה"ט קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה ויוצא בעירובה של אמו. — צ"ל: [illegible] בעירובה של אמו" (ע' תוספתא עירובין פ"ו קטן שצריך לאמו יוצא [illegible] אמו. ושאין צריך לאמו [illegible] [illegible] בבבלי שם פ"ב ב' "ושאין צריך לאמו אין יוצא בעירובה"

שצריך לעמוד הודו כמו שהש"ץ אומר כמו מי שצועק אל המלך הבט על עונה ג"כ כדעתו ע"ש והדוחק נראה לעין).

שם ה"ג אמ' ונה אלו הוה כתיב ולקחתם לפני אלקיכם הייתי אומר כאן מיעט כו'. — צ"ל: הייתי אומר כאן ריבה ובמקום אחר מיעט אלא ולקחתם כו' (כה ברהט פ"ד ה"ג).

שם ה"ד אמר לון ר' יוסי לא מן הדא אלא מן הדא דר' אילא כו'. — פי' דלחבריה אין ר' יוסי פוטר אע"פ שיצא את הלולב להדיה קודם שיצא בו אבל מן דר' אילא אפי' הוציאו אחר שיצא בו פטור.

שם ה"ה ורבנן דקיסרין אמרין אף הדא מסייעא. — נראה דהיינו מה שאמרו נוהגין בבבל להגיל דם בימים גבולים בכל שנה ושנה ע' בבלי שבת כ"ג ב' וכה בפנ'.

ה"ד מתניתא דלא כר' דוסא דר' דוסא אומר בשחרית כו'. — פי' והכא תנן ומלמדין אותו לומר כל מי שהגיע לולבי לידו כו' ודלא אמר "שיגיע" לשון עתיד אלא "שהגיע" לשון עבר דהיינו לאחר שכבר חטף לולבו של חבירו והוא כר' יהודה.

שם ר' הונא יהב אתרוגא מרגנה לבריה אל אין ומאן טבל ומאן דין הרי הוא לך מתנה ואין לאחר הכי הוא לך מתנה. — צ"ל: ואין למחר ואת הוא לך מרגנה (פי' שר' הונא היה בבבל ושם עשו שני ימים טובים מפני הספק ולאחר שיצא ר' הונא ביום ראשון נתנו במרגנה לבנו הקטן לצאת בו ואמר לו שאינו נותן לו אתרוג זה במרגנה אלא יום זה הוא ואת בגוי אבל אלו הוא חול ולמחר ואת אני נותן לך היום אתרוג זה במתנה מפני שאין הקטן יכול להקנות ולהקנות לאין אדם ויצא ביום ראשון בלולבו של חבירו וע' בבלי מ"ו ב').

שם ה"ג (נ"ב ד') אף אנחה ולבה לישועתך למו לך ודייה. — צ"ל: לך ודומי (וכ"כ הרד"ל בביאור שמות רבה פכ"ג אות ד' וביאור זה מדלא כתיב לך אלא לבה דרשינן שאינו לשון הלובה אלא לשון אליך כמו לך. ועיין: "ודומי" כפשוטו כמו בברייתות ו"ה ה"ו. "וכן שפחה ובאורת"; ובירושלמי ברכות פ"ח ה"ג "אבגדה ודומי", ובפ"ג פפ"ג אות ט' "אלמגו ודומי" פי' אותה כפשוטו, וכן בבבלי סוטה ל' ב' ודלא כמ"כ שם; ובמדרש שוחר טוב כ"ב "בנות ישראל ודומי", ואותו עיין בירושלמי נדרים סופ"ט "בנות ישראל אמש"; ובספרא ר"פ קדושים ר' יהודה אומר אל תפנה לאלילים ודומי והמפרשים נבוכו בזה, ובמדרש שצ"ל "אל תפנה לבאלים ודומי", וכה המעיין במדרש תהלים פט אות ט' ואותו עיין בירושלמי ע"ז רפ"ג "אל תפנה לעבודתן אמש"; והיינו מה שאמרו בשמות רבה פכ"ג ועתה לבה ואשלחך אל פרעה אר' אלעזר לבה אמש כלומר לך אין אתה גואלם אין אחר גואלם, ועיין שדרש לך בלשון ולא מלשון לך בציווי ולבה כפשוטו וכקריאתו, ומה שנשמט במדרש שם "ההיא שבסוף התיבה" הג"ה היותה מן הצד לבאר לשון המדרש ואינו מגוף הספר; ומה שכתב הרד"ל ע"ז אינו מחוור ע"ש וע' במערכת הגדולה של המסורה אות ה' שכותב "על ה' יתירה" ודומי).

שם אשר הוצאתיך מארץ מצרים הוצאתיך כתיב. — פי' דורש כאו הוצאתיך בסורך מכתובה מלא וו בין ה"א לצ' (ספר המסורת סימן י"ג).

שם ה"ה והיית אך — שמח לרבות ליל יו"ט האחרון כו' אך חלק ר' חייה כו'. — צ"ל: אך חלק זה חילוף (כה בחגיגה פ"א ה"ד) ר' חייה בשם כו' משלמים מתחייב בחגיגה ואת מתחייב בשמחה (פי' וכיון שאינו מתחייב בחגיגה בליל יו"ט הראשון אינו חייב בשמחה מה"ת ומש"ה תני לשל דחגיגה י"ד ואין בה משום שמחה בליל יו"ט הראשון אע"פ שנשחטה לפני הרגל מאחר שאין שמחת ליל יו"ט הראשון מה"ת).

שם ה"ו ומ"ד אינו צריך שיהא אילין לשם חג ר' לעזר כרבנן. — פי' שמאחר דניסוך המים מדרבנן אינו צריך לאותו לשם חג דוקא.

שם לות יכול באור יוחנן בו טעמא ר' לעזר כו'. — פי' ומחלוקת הברייתות לעניין ניסוך המים מן התורה ואילו המים שלא לשם חג אם כשרין לנסך בחג או לא.

שם בן ר' לעזר אמר ניסוך המים ד"ת מה נפיק מן בינייהון כו'. — יש להחליף הגירסא וכצ"ל: בן ר' לעזר אמר ניסוך המים ד"ת אית תניי תני יש להן שיעור ואית תניי תני אין להן שיעור מה נפיק מן בינייהון אר' זעירה והוא שניסך ג' לוגין בפנים וג' לוגין בחוץ מ"ד יש להן שיעור (פי' שאינו יכול לנסך בפנים אלא פעם אחת בשל ג' לוגין.

לפיכך אם ניסך בפנים ג׳ לוגין וחזר וניסך בחוץ ג׳ לוגין) פטור(פי׳ מפני שאינו מתקבל בפנים).

שם ה״ז (נ״ד ע״ב) לשון חיבה לשון שובעה לשון שברות — בבבלי מ״ט ב׳ וכן בפסיקתות דר׳ כהנא ודרבתי פיסקא אות נרבע לחמו ועוד דבמדבר רבה פכ״ג אות י״ג בכולן הנוסח לשון שתיה (במקום „חיבה").

שם ה״ח נקב שאינו מוזגת מים מוזגת יין ושאינו מוזגת יין מוזגת שמן ושאינו מוזגת שמן מוזגת דבש — כגירסא זו הורה עוד לפני ר׳ חננאל בפירוש סוכה מ״ח ב׳ וכ״כ הר״ש בכלים פ״ג מ״ד דכלי המחזיק מים ויין אינו מחזיק שמן וכן בק״ע כאן כתב דהנסיון מעיד דשמן צף יותר מיין, וכן בתוספות חדשים שבדט פ״ח מ״ד כתב ג״כ שהחוש מעיד כן, אבל אני בעצמי נסיתי וראיתי כי הענין שמוזגת מים אינה מוזגת שמן וגם הדברים מוכחים שהמשקה שהוא יותר עבה צריכה לנקב יותר גדול לצאת דרך שם וכ״ה דברי רש״י בשבת פ׳ א׳ ד״ה של יין וע׳ בתוי״ט פ״ח מ״ד שעמד(ובלי ספק שהר״ר וכל התוספות חדשים לא נסו בעצמן וסמכו על אחרים וכל עוזר ונפל עזור) ולכן יש להגיה בירושלמי כאן: נקב שמוזגת מים אינה מוזגת יין ושמוזגת יין אינה מוזגת שמן ושמוזגת שמן אינה מוזגת דבש.

שם ה״ט מה טעם ושה אחד מן הצאן מן המאתים ממשקה ישראל כו׳ — יש להפך הגירסא וכצ״ל: מה טעם ול״ר שבתי המשמח אלהים ואנשים עד כדון יין מים(פי׳ שאגדה זה כתוב ביין) ושה אחד מן הצאן מן המאתים ממשקה ישראל מדבר שהוא מותר לישראל.

פ״ה ה״א (נ״ה א׳) מ״ד היולך מצה שהוא חביב מ״ד היולך חמץ שהוא תדיר — צ״ל: מ״ד היולך מצה שהוא תדיר מ״ד היולך חמץ שהוא חביב (וכן מוכח בבבלי נ״ו א׳).

שם (נ״ה ב׳) אמרין ליה מה דעבדת בארעייה עביד בעלייה — במאור עינים פ״ב העתיק מירושלמי סוכה פרק החליל „מה דעבדת בעלייה עביד בארעייה" וכן הנוסח במדרש איכה רבתי.

שם ה״ב כל דתני מאה אמין בעי בסיס תלתין ותלת — פי׳ כל מי שרוצה לעלות על הסולם בגובה מאה אמה צריך לעשות יסוד על הקרקע רחב ל״ג אמה דהיינו שהמרחק רגלי הסולם מן העמוד שהוא גבוה מאה אמה ל״ג אמה שאם לא יעשה כן יתמוטט הסולם ויפול ~~[illegible]~~ בפתיחתא דאיכה רבתי אות כ״ג.

שם ה״ד (נ״ה ג׳) הרניס זה ארכיסטיס — צ״ל: ארכוסטרוס (ע׳ מוסף הערוך ערך ארכוסטריס שפירושו בלשון יוני מרקד ומחולל).

שם ה״ו תני אין פחות משבע ולא יותר על שש עשרה — צ״ל: תני ר׳ יהודה אומר אין פחות משבע כו׳ (כן מוכח להלן וכ״ה בתוספתא פ״ד ובבבלי נ״ג ב׳).

שם רבנן דנויסרין בשם ר׳ יעקב בר אחא ואפי׳ כמ״ד יתקעו לפניו מן המוספין כו׳ — צ״ל: ואפי׳ כמ״ד יתקעו לפני המוספין ויתקעו תוקעין היו מוסיפין לא היו מוסיפין תשע תקיעות (פי׳ שבזו מוסיפין בכהנים התוקעין בחצוצרות אבל לא היו מוסיפין תקיעות וכן איתא בבבלי נ״ה א׳ ושם הוא „רבנן דקיסרי משמיה דר׳ אחא" ונראה דט״ס וצ״ל „משמיה דר׳ יעקב בר אחא" וכמבואר בירושלמי כאן.

שם ה״ז ר׳ לעזר שאל מהו להתנוול מהן לרגל הבא א״ר יוסי מתניתא אמרה כן כו׳ — צ״ל: מתניתא לא אמרה כן כו׳ (וגירסא שלפנינו נשתבשה מלמטה סוף הלכה זו).

שם ה״ח א״ר חנניה בריה דר׳ הלל כדי לחלוק כבוד לנכנסין (פי׳ דצפון היה מקום כבוד שבו שוחטין קדשי קדשים [illegible] מ״ט זה אלא בגין דתנינן (מדות פ״ב מ״ב) כל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל (פי׳ ומאחר שהוא נכנסין להר הבית דרך שער המזרחי נמצא שהנכנס נכנס דרך צפון שהוא לימינו ומקיף ויוצא דרך דרום לכך תקנו כאן שהנכנסין חולקין בצפון להיות סימן שהן נכנסין והיוצאין חולקין בדרום כדי לידע שהן יוצאין וזהו שאמרו למטה „בלגה לעולם ביוצא וישבב בנכנס", ויותר מפורש בתוספתא פ״ד „בלגה נראית יוצאה לעולם וישבב נראית נכנסת לעולם" והיינו נמי ענין הברייתא שבבבלי נ״ו ב׳ הנכנסין חולקין בצפון כדי שיראו שהן נכנסין כו׳).

סוכה פ״ג ה״ד כמה דר׳ ישמעאל מרבה בהדס כו׳ — צ״ל: וכמה דר׳ טרפון מתיר בהדס (פי׳ קטום) יתיר בשאר כל המינין (פי׳ דר׳ ישמעאל עוד מצריך הדר בהדס שהוא צריך א׳ שאינו קטום ומוסיף עוד שניים מדרשו הכתוב בהויתו לאתרוג לבב ברור שבשאר המינין קטום פסול אבל ר״ט שמכשיר ג׳ קטומים ס״ד דסבר קטום אינו הדר א״כ יותר קטום גם בשאר המינין) וזו מיסבור הוא סבר על ברכת קטום בשם הדר ליתא בן אלה קטום הדר (ונשמט ע״י ט״ס מן „קטום" עד „קטום") דתנינן ר״ט אומר אפי׳ שלשתן קטומין כו׳ מודה על הדליותא (פי׳ שמודה לר׳ ישמעאל דצריך הדר בהדס וכן בשאר המינין [illegible] לר״ט לומר „אפי׳ כל המינין קטומין" והוא שסבר ר״ט [illegible] כיון לחומרא אלא אם הוא קטום הדר הוא מה שאינו כן בשאר המינים) ר׳ חגיי בעא כו׳ מה בין ר״ט להוסיף ר״ט מחמיר על זו ובשאר [illegible] בלבד אפי׳ שלשתן קטומין).

דף א׳ (ע״א) ר׳ יונה ר׳ יצחק בר נחמן בשם ר״ח בר יוסף ויחל לבנות בחדש השני כו׳ תני שאותו ובתוך כו׳. — צ״ל: ר׳ יונה ר׳ אבון בשם ר״ח בר יוסף ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים, בשנה הרביעית בחדש זיו הוא החדש השני למלך שלמה על ישראל (מלכים א׳ ו׳ א׳) הקיש שנה הרביעית ליציאת מצרים מה יציאת מצרים אין מונין אלא מניסן אף שנה הרביעית אין מונין אלא מניסן תני שאותו ובתוך כו׳.

שם (ע״ב) עד כדון בעשה בל״ת מניין ול״ו ובאת שמה והבאתם שמה כו׳. — צ״ל: ובאת אל הכהן (דברים כ״ו ג׳) מה אנן קיימין אם בעשה כו׳ פסחים בזמנן מהו שיעבור (פי׳ אם עבר ולא הקריב את הפסח בזמנו ב״ד אם עבר בבל תאחר).

שם ומתירין לו לעבור ועוד אין הדבר ועשיית בעשה כו׳. — צ״ל: ומתירין לו לעבור. ועשוית בעשה כו׳ (ומה שבינתיים מיותר כי ,,ועשוית בעשה כו׳" הוא התחלה ענין בפני עצמו).

שם רשאי לקיימו לאחר שנתו עד ט״ו יום אף הוא צריך תורה כו׳. — ומה שלא הביאו ר׳ אבא כן מדתנן בבכורות רפ״ג נולד לו מום בתוך שנתו רשאי לקיימו כל י״ב חדש לאחר י״ב חדש אינו רשאי לקיימו אלא שלשים יום ע״כ והרי מבואר שיכול לקיימו אחר שנתו שלשים וי״ל איכא למימר בהתם שהמום נולד לו לאחר שנתו אין בזה איסור מן התורה להשהותו כל עיקר ויכול להשהותו כמה שירצה, אלא שחכמים נתנו שיעור קצוב שלשים יום, ועי׳ בבכורות כ״ח א׳ ובפרש״י שם ובתוד״ה עב.

שם ותפרוט שהיתה עברת הבהמה בחמשה ומולד בששה. — צ״ל: שהיתה עברה בחמשה ומולד בששה.

שם ואין חטאת העוף מחוסרת זמן אלא אשם. — צ״ל: ואין חטאת מחוסרת זמן אלא אשם (פי׳ דאף חטאת בהמה של מצורע מחוסרת זמן אלא אשם כדתנן בזבחים צ׳ ב׳ כל החטאות שבתורה קודמות לאשמות חוץ מאשם מצורע מפני שהוא בא על הכשר).

שם כההיא דתני והלא פתח אוהל מועד לא הביאו ולא את חולפין כו׳. — צ״ל: כההיא דתני (ספרא פ׳ צו ומנחות ע״ה ב׳) והקריב על זבח התודה (ויקרא ז׳ י״ב) ולא על חולפיה אר״י ונה פירשה לוי בן סוסי קומי רבי האומר הרי עלי עולה והפריש עולה ועברו עליה שתי רגלים והומה והפריש אחרת תמורתה ועבר עליה רגל אחד והקריבה היינו אומר יהא עובר (פי׳ על בל תאחר) לפום כן צריך מימר לא תאחר לשלמו ולא לחילופו אר״י ווסו אם באומר הרי עלי איך הוא עובר (פי׳ דבזה שאמר הרי עלי חייב להקריב עברו בתוך ג׳ רגלים משעה שנדר בין שהוא אותה עולה שהפריש תחלה בין שהפריש אחרת לחלופיה) אלא כן אנן קיימין באומר הר״ז עולה ועברו עליה שתי רגלים והומה והביא אחרת תמורתה כו׳ תצטרף עם הראשונה לשלש רגלים. ⑭

שם ר׳ חמא חבריהון דרבנן בעי חמה הרי עלי כו׳. — אולי שצ״ל ,,ר׳ חנינא" במקום ,,ר׳ חמא" כי ר׳ חנינא חבריהון דרבנן מצוי הרבה בירושלמי, אבל ר׳ חמא חבריהון דרבנן לא מצאתי רק כאן וביבמות פ״ג סה״ב. וגם בעתשון וסה״ד לא הזכירוהו.

שם ה״ג (ע״א) מתני׳ כת״ד כולהם נידונין ברה״ש, וגזר דין של כהונה מתחתם בזמנו כו׳. — צ״ל: ומתני׳ אמרה כל אחד נדון בזמנו וגזר דינו של כל אחד מתחתם ברה״ש דתנינן ובחג כו׳.

שם פרה בסוליוס אי נימוס אי גרפוס כו׳. — צ״ל: פרה בסוליוס נימוס אגרפוס (בחור זה בלשון יונית ,,לפני המלך אין החוקים כתובים" פי׳ שאין המלך חייב לקיים את החוקים שצוה לעמו כנ׳ באוסף הערוך ערך אגרפוס) כמנהג שבעולם כו׳ גזירה רבה מקיימה רצה אינו מקיימה אחרים מקיימים אותה.

שם (ע״ב) להמטיר על ארץ לא איש מדבר לא אדם בו הרי שלא היו ישראל כו׳. — יש להפך הגירסא וכצ״ל: מדבר לא אדם בו והאומר ציה גם חום יגזלו מימי שלג שלא חטאו, אומות שעשו וישראל ברצון גזלו מהם מימי השלג (כל זה איתא לפנינו למטה) הרי שלא היו ישראל כשרין כו׳ צאחה תברך כתיב תמיד עיני כו׳.

שם ה״ד אנא צריך למיזל בהדין לנמרין בלית חד מנהון אייתי מי אזיל. — פי׳ דאיתא בכתובות פ״ב ה״ג ,,עד מקום ששלוחי החדש מגיעין עד נמרין" והנה המקום נמרין הוא עירה בתורה (במדבר ל״ב ג׳) ,,נמרה" והיא בעבר הירדן למזרח א״י (וכן תרגם אונקלוס שם ,,נמרין") והוא גבול א״י שהחזיקו בה

ראש השנה

אלו בבל (שבסוריא פי' הר"ן דף ז' ע"ב) ובכך בימי ראשוני האמוראים לא עברו שלוחי החדש במצרים אלו מעברין והלאה כמו שאמר ר"ל כאן אינא צריך להוליך דהלין לעולין כו' כי הלא שישבו מעברין והלאה לא ידעו זמן קביעת החדש והפשט שעברו אלו בה"י והם לא ידעו ונמצאו אוכלין ושותין ביוה"כ, ואף שהיה קשה להם לבא לעברין כדי להתודע מתי נקבע ר"ח את החדש צוה להם ר"ל שישתדלו לבא כי שלוחי מצוה אינן ניזוקין.

ולפי מה שנתבאר: שלוחי החדש לא היו הולכין להלאה מעברין בימי האמוראים הראשונים ממילא מובן שבסוריא שהיה למצרים אלו רחוק הרבה מעברין היו מוכרחין לעשות שני ימים טובים והוא מה שאמר ר' יוחנן בדארוזין סולפ"ג מי גרם לי להיות משמרת שני ימים בסוריא כו' ואף שלפי הזמן שהיו השלוחין מהלכין ולפי המרחק היו יכולין להגיע עד יום ד' ברוב ערי סוריא כ"ש הרמב"ם בפה"ה הי' מקידוש החדש, נראה שבאותו זמן של האמוראים הראשונים הוא הגוים יושבי סוריא מונעים את שלוחי החדש מלי לעבור בינותם או שהיתה אז שעת חירום או מסבה אחרת וכעין שכתב הרמב"ם שם שם הי"ט וכל זה נתחדש בימי האמוראים כמו שנתבאר, אבל בימי רבי מסדר המשנה היו השלוחים הולכין גם לסוריא בלי שום עכוב וכדתנן בפרקין מ"ה שבהן השלוחין יוצאין לסוריא ע"כ ואחר כך בימי ר"ל ור' יוחנן פסקו מלילך לסוריא מהטעם שנתבאר והא דאיתא בבבלי כ"א א', "מכריז ר' יוחנן כל היכא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי ליעבדו תרי יומי" הוא שיהיה זה לצד מצרים אלו שבדבר הוכחנו שלא היו הולכין מעברין והלאה אף שלפי הזמן היו יכולים לילך גם לסוריא אלא שבאמת כאלו היו לצד צפון ומזרח שלהם.

שם ה"ט (כ"ג א') ת"ר מנה פגמי ר' יוסה כל ההיא דסנהדרין כר' לעזר כו'. — צ"ל: ואמ"ר מנה קומי ר' יוסי עונ' (כ"ה דסנהדרין פ"א ה"ו) ההיא דסנהדרין כר' לעזר אלו דברי הכל (פי' דסנהדרין אתיא אפי' כרבנן) מהו ד"ה כו' אמר שהוא פסול מעדות ממון (פי' אפי' לרבנן) כו' ועידי החדש כעידי נפשות אינון (פי' כדאיתא בסנהדרין פ"ה ט"ה"ב דבת ג' שנים ויום אחד בא עליה הוא בסקילה נמלכו ב"ד לעברו ובא עליה אינו בסקילה) והא תנינן זה הכלל כל עדות שאין האשה כשרה לה אף הן אינן כשרין לה מאן ותנינה רבנן (פי' דבזה קבלו מרבה דיני ממונות דכמו שהאשה פסולה לעדות ממון אף מפריחי יונים פסולין לעדות ממון וסופו צ"ל כד"ה הוא וה"נ רישא דפסול מפריח יונים לעדות החדש שהיא כעדות נפשות אתי אף כרבנן) כו' כולהון דר' לעזר (פי' דאף סופא אתיא כר' לעזר דפסול בין לעדות ממון ובין לעדות נפשות).

שם ה"י מיבר"ב ולא למפריע הוא נדוש כו'. — פי' מאחר דחדש שנתקדש בסוף יום שלשים הוא נעשה קדוש למפריע מתחלת ליל שלשים הרי גם הלילה [illegible] כדין היום ויכול לחלל את השבת גם בלילה ואין זה ראייה למבעורי מצוה שידחו את השבת בלילה.

פ"ב ה"א ([illegible]) שהיו אומרין עברת לאחר השבת והיו יוצאין אלו מעוררים כו'. — ע' תוספתא פ"ו דמעשר דגולות זה היה ע"י המעשה שבבו ביתוסין שנו עדי שקר להעיד על החדש כו' ובבבלי לשוא ואף שכפי המבואר שם נודע לחכמים שבאו לעשות החדש לא נתקדש [illegible] כבר ויצאו השלוחין מעוררים דחגרים שנתקדש כמו שתקן רבי ובבבלי [illegible] מכל מקום שהשלוחים אלה הגיד [illegible] שאינו עברת לאחר השבת, וגם אין ראייה דרבי זה הוא רק שהיו בימי [illegible] כבר היתה התקנה [illegible] למטה.

שם ערבא כד הוא דבוותהון יקלונן כו'. — צ"ל: כד יבשו דבוותהון לא יקלונן אין לית הוא דבוותהון יקלונן (וכן העתיק בפירוש ר' חננאל ר"ה כ"ב ב').

שם עולה הייתי במעלה אדומים. — פי' הוא מקום בין גבולי יהודה (יהושע ט"ו ז').

שם (נ"ח א') רבי ביטל את המשואות והתיר קרבנו והתיר עד מפי עד. — הנה בבבלי כ"ד תנן על ששה חדשים השלוחין יוצאין כו' וכשהיה בהמ"ק קיים הן יוצאין אף על אייר מפני פסח קטן ע"כ ואמר מוכח שהמשואות נתבטלו בעוד המקדש קיים* ונראה שכל ששה ונשיא שבאלו היו קוראין לפעמים בשם "רבי" כמו בירושלמי ומדרשות כמו דשבת

---

* ורואים לא' [illegible] בבבלי ח"ב פ"ב שכתב דבימי הבית היו השלוחים יוצאין [illegible] ונסבה לא נודעה בטלו המנהג והנהיגו [illegible] משואות אך [illegible] הכותים ביטל רבי את המשואות והחזיר למנהג הראשון [illegible] כי הכל [illegible] בבת [illegible] ביום [illegible] כל [illegible] פסח עדות [illegible] עד מפי עד לעדות החדש ע"כ וכל זה אינו נכון כלל שאחר החורבן שהרומיים החזיקו לשלוט בבית

פ"ו ה"ג ג' דברים התירו לבית רבי בו' שיהא מלמדין את בניהן יוונית עכ"ל והנה עיין בתוספתא סוטה פט"ו התירו להם לבית ר' גמליאל ללמד בניהם יוונית, וכן בבבלי סוטה מ"ט ב' שלבית ר"ג התירו להן חכמת יוונית, ובנדרים פ"ו ה"ג במעשה דחנניה בן אחי ר' יהושע שעיבר בחו"ל דשלח ליה רבי תלת איגרן גבי ר' יצחק ור' נתן, והוכחתי בהערותי שם דרבי סתם בזה הוא ר' שמעון בן גמליאל (ובלא כותבין; סדר תנאים סוף אות ח' שכתב דרבי דבזה הוא ר' גמליאל, ועוד כתב דמוכחין ומוכרחין מדברי ר' צדוק ני בתוספתא ובירושלמי נראה לר' גמליאל סתם רבי ע"ש) ופה בירושלמי מכונה לדעתי רבן גמליאל הזקן דרבי סתם הוא שנים לדעתי כאן: רבן גמליאל הזקן ביטל את המשואות והתיר וצווה (כצ"ל לדעתי והיינו הא דתנן בראשונה היו מקבלין עדות החדש מכל אדם וכו' והתיר עד מפי עד (פי' זהו דתנן בירושלמי פט"ו מ"ז וא' מקבל את מפיו הזקן שמשיאין המשואות ע"פ עד אחד כו' והותקן להיות משיאין עד מפי עד ע"כ ולא נמצא כאן אלה הדברים שהתיר ר"ג הזקן ומה שביטל התנהג מכבר אבל עוד רגיל תקנות הרבה שנמצא בגיטין פ"ד ע"ש) וע' ש"ס לעיל בירושלמי פרק זה.

שם לא' בטלו מים טבריה ר"ל דעי קשו ר"ה אלין דחמיין צפרת כו'. – צ"ל: לא בטלו מים טבריה (פי' שבתורה היתה אין בורחים מצוותו ולכן אין חשש קולקול מכותים) ר"ל דעי חמו ר"ה אלין דחמיין צפרת מהו דוסבין (פי' המשואות שברואות אחרות שרואין בים טבריה אלה דבשל מצוין כותים מהו שיהיו משואות) אל כו' למה מסבה אל דגין מודעה דאוין ודעין (פי' לא ידעינן לסימן לאחרים להודיע שנתקדש החדש שסדר ביטל זה שם ר"ג הזקן אלה שיודיעו בזה שיודעין הן עצמן שנתקדש החדש).

שם לולי צמצו אין משיאין מפני נתו. – פי' שאם קידשו את בוים שלשים הי"ל יום של ר"ה ואין מדירין בן שאל לדורכי, והוא לומר שבזמ"ז קידשוהו בליל שלשים דהא אין מקדשין את החדש בלילה כדרכו בתוספתא רפ"ב קידשוהו בלילה אינו מקודש וכה בבבלי כ"ה ב' הלא צ"ל שדעת הירושלמי שגם בסוף יום כ"ט יכולין ב"ד לקדש את יום שלשים וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ב ה"ט מקה"ח והוא שאכתוב הוא המקור לפסקו של הרמב"ם שם.

שם ה"ב מחו עלו שמן דדקין (פי' הוא לפט שבשמה רפ"ב שביוחרו ג"כ בירושלמי ושם "דוקין") ר' יונה כהדין מגלגה (פי' דתנן ומוליך ומביא ומעלה ומוריד וזה כרופא המגיע דם שמוליך ומביא בהיצמו שלו ושוב מעלהו ומורידו).

שם והוינן חמיין בלילה דבבל כמוין חגיגיה. – צ"ל: כמוין חגביות (פי' שהיו נראין להן הדליקות פתאום כחגבים, ועיין זה בבבלי כ"ג א' ת"ר א"ר הונא בשם ר' אחא כל מי שהיה עולה על ראשו רואה כמין כמוני-חגבים ע"כ ור' חונה דהכא הוא עצמו ר' הונא בשם כנודע).

שם ה"ה תני בר קפרא רגיל לפני החמה לאחר החמה כו'. – לפ"ז פירושו פשוט דהלבנה היושבת לפני החמה והחדשה היא לאחר החמה ולפעמים שאין יוצא אחד ורואה הישנה וחושב שהחדשה היא, וע' בבלי כ"ג ב' שלא פירשו כן אלו מאותו הטעם שבירושלמי, כמו דמפי' טועה שבטועין אינו טועה בדבר הזה.

שם ר"ה רבה הולך למורו של ישן מרבעות מול ר' אבין משדי עלוי צרדין כו'. – צ"ל: למורו של ישן מרבעות מול שרי משדי עלוי צרדין (פי' שר' חייא התנהל לצרוך צרורות בלבנה ובעין זה בירושלמי פ"ה ה"ו "שרי משדי עליהון צרורין" ומעשה זה בר' חייא כפולא בבלי כ"ה רמז נ"ה בשם תנחומא והוא בתנחומא החדש שהוא הרש"ב צ"ל וזה מעשה דר"ח הגדול שעלה הירח ערב ר"ה והלכו הבהמין לזרוק מהלך ג' מילין רואה אותו ר' חייא [illegible] צרורות ואמר והיה צורף בו ואמר לאחר הוא מקדשין לחדש ועליה לך עשו מיד נבלע בפניו ע"כ וע' גם בבבלי כ"ה א').

שם ה"ו ר' יונה ר' בא ר' חייא בשם ר' יוחנן לעדות החדש כו'. – צ"ל: ר' יונה ר' בא בר חייא בשם ר' חייא כו' (וכה בסנהדרין פ"א ה"ב).

~~על השראל שהיו מכריזין אותן להשיא משואות וגם פי כפי הסדרים במשנה היה הנהגו המשואות דהר המשבה שהוא הר [illegible] סמוך לירושלים וזה מוכח שבתורה זמן היו מקדשין החדש בירושלים אבל העיקר כנ"ל [illegible] וכבר אמרתי [illegible] כו' אותו [illegible] שם משפחתו „לבן" הוא ושב [illegible] העיר ורואה אותם [illegible] בבבלי, וגם פי' [illegible] היה~~

שם (נח ב') אילו אמר בעיבורה היינו אומר כו' אלא בעיבורה כו'. — בפירוש ר' חננאל סנהדרין ט' א' הגירסא: אילו אמר הרי השנה בעיבורה היינו אומר כו' אלא הרי השנה מקודשת בעיבורה (ובכפתור ופרח פט"ו הגירס' אמר הרי השנה מקודשת בעיבור אז"ר ועוד כו' אילו אמר בעיבורה היינו אומר כו' אלא בעיבור שהוסיפו כו').

שם ה"ח והא תנינן מעשה שעברו ואחר אחר רגלים צוג כו' לא היה מעכבן. — כלומר אינו שייך כאן ונשארה ממגילה סופ"ב.

שם ה"ט ר' שילא דכפר תשרנה בשם רבי עשה ירח כו'. — צ"ל ר' שילא דכפר תמרתא בשם רבי יוחנן עשה כו' (נ"ג בבלי פ"א ופסיקתא דר' כהנא פרשת החדש).

(נח ג')
פ"ג ה"א מעמצין על הראיה לעברו כו'. — ענין "מעמצין" בירושלמי הוא כמו "מאיימין" (בלשון הבבלי) ע' בפירוש פ"ה ה"ד בתחילה מסרב בשניה מעמצין, ובשבת פ"ו דף ג' ע"ג מאלכות של עימום היין, ובסנהדרין סופה שלא ירחה דין צה ולצאת מעמצין; ובמוסף הערוך ערך עמצם כתב ועיינו השעה והגמרא ועיינו עמצם. ובן עצ"ים כמו שאם ראו ב"ד לעבר את החדש, אף שבאו עדים ביום שלשים והעיד שראו את הלבנה הרי ב"ד מגמגמין על העדים שלא לקבלן ומעברין את החדש, אבל אין מגמגמין על החדש שלא נראה בזמנו שב"ד יקדשו אותו כאלו נראה להם הלבנה החדשה, ור' בון חולק וסבר להפך. וזה כן שיטת הבבלי (כ' א') בשם הנוסח "מאיימין" (והוא מלשון אימה כמו בסנהדרין פ"ג מ"ט מכניסין אותן ומאיימין עליהן) על העדים על החדש שנראה בזמנו לעברו (פירוש שמחרישין העדים) ואין מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו, ופירשו שאמרו ראינו ועידו שקר וכן מבואר בתלמודו שם, ואפילו מאחר שלא נראה בזמנו אלא באו עדים והעידו על החדש מה שייך לומר שאין מאיימין על העדים שלא באו, ואולי ספק שמתוק צה השינוי הרמב"ם בסופו מקה"ח לפרש פירוש אחר בזה ע"ש. ועוד מצאתי בספר ניר שהעיר על מקצת דבריו ע"ש.

שם יכול אם היה צריך שני ימים נותנין לו שני ימים ת"ל אותו כו'. — צ"ל: ת"ל יום (כגירסת קה"ע וכן בספרא) אין לו אלא יום אחד בלבד הדא אמרה מעמצין על הראיה לעברו (פי' שדוקא שני ימים אין נותנין לו אבל יום אחד נותנין לו אפי' נראה החדש בזמנו) מתניתא פליגא על ר' בון וכן בשם שמעברין כו' מתניתא פליגא על ר' זעירא וכן אם לא נראתה הלבנה לשני ימים יקדשו את החדש לאחר שני ימים ת"ל אותו מקראו פרט לזה הם אומרים אין אלה מועדי מפני שלא נראתה הוא אם נראתה לו (פי' דאם נראתה אין דוחין את החדש אפי' יום אחד ואין משגיחין ע"ז שנצטרך לב"ד צורך לעברו) הדא אמרה אין מעמצין על הראיה לעברו הוו קשה מאמר כו'. (ומאי)

שם ארשב"ג כן היינו נוהגין ביבנה והא תני קידשוהו בראשון ובשני כו'. — ע' פירושי פ"ו ה"ב (נח) שתרגמתי בענין זה.

שם (נח ד') בואו וראו שבח אתון בעזו אומר גואלנו כו'. — פי' שהיה מנהג אצלן שלא לומר מפורש בעשרה החדש אלא אמר מילה דבר לרמז וסימן ע"ד והטעם דבשעת השמד אחר חורבן בית היו יראין לומר נתעבר החודש והיו אומר רמז וסימן ואע"פ שבטל השמד המנהג לא בטל (כדאיתא בכתובות פ"א ה"ה), ופעמים אמרו לסימן "גאלנו" כמו שהירח נבלע ואחר נגלה ומאיר כן הן ישראל שנמשלו לירח שנתעטה בשמן "בגלות בין האומות וסופן להגאל במהרה בימינו והלכו גוים לאורם, ופעמים אמרו לסימן "דוד מלך ישראל חי וקיים" (בבלי כ"ה א') שמלכות בית דוד נמשלה ג"כ לירח ככתוב (תהלים פ"ט ל"ח) כירח יכון עולם, וע' מ"ש בסנהדרין פ"א ה"ב דף י"ח ע"ג.

שם ה"ב ר' יוסי מכשיר בשל פרה וחכמים פוסלין את דר' יוסי כו'. — יש להחליף הגירסא וכצ"ל: וחכמים פוסלין את דרבנן ותשב"ע לר' משור פר מקרין מפריס את דר' יוסי והיה במשוך בקרן היובל ורבנן כל השופרות כשרין כו' (ושאר המילות "מקרן כותב" אינם שייכין כאן ונשתרבבו משקלים פ"ב ה"ג דף ד' ע"ד).

שם ה"ג ומבנק לתלמידו לא תלמדו מיוה הדין עובדה כו' (פי' כיון שאמרו בבלי בפסחים נ"ו ד' את שרואות

~~ואבעה את האויר ומתכוין לדרוש בו~~.

אמ' רש בן יוחי שבקל כדי הוא רשב"ג לסמוך עליו בפניו ושלא בפניו אתיא בפניו מבטל שלא בפניו לא תבטל ע"כ והנה נראה שר' יוחנן ראה לאדם גדול אחד שהתפלל ברה"כ כ"ד ולכך סמך עליו גם הוא לעשות כן אבל לא היה זה כוונו דרך להורות לאחרים ולפיכך צוה לתלמידיו שלא לעשות כמותו שלא בפניו וע' בבלי פסחים נ"ב ב' שנסתפקו בדעת ר' יוחנן).

שם מילתיה דר' יוחנן אמר יחיד ברה"כ מתפלל ארבע לא אמר אלא ארבע כו'.— צ"ל: לא אמר אלא עשרים וארבע (פי' שר' יוחנן ,שצוה לתלמידיו לאיך לא אמר אלא שלא יתפללו כ"ד) הא ארבע לא (פי' דר' יוחנן שהתפלל ברה"כ כ"ד כברתעניות צבור ודאי שהתפלל ג"כ ברה"כ ארבע תפלות כבין תעניות צבור ע' תעניות פ"ב ה"ג וראה ומבלא צוה ר' יוחנן לתלמידיו שלא יתפללו ארבע שמ' שהכל מודים שמתפללין ברה"כ ארבע תפלות וע' בבלי פסחים נ"ד ב')...

שם ה"ד אבל דברי חכמים ,עדות כ"ד ותקיעות שופר והשמטת כספים משלטין כו'.— צ"ל: דברי חכמים שילוח עבדים ותקיעות שופר והשמטת כר"ע (פי' שהשדות הנעבדות חוזרות לבעליהן הראשונים אבל שמיטת כסף אינו נוהג ביובל כדתני בספרא פ' בהר) מעכבין נחת שילוח עבדים ותקיעות שופר השמטה כר"ע ולא בסוף הן משמיטין (פי' דמאחר שאין עבודת הארץ נוהג ביובל אין חזרות כר"ע הבלים נוצרת במשך כל שנות היובל שהרי גם הבעלים אסורין לעבוד אותה).

שם ה"ו (נ"ט א') ברגע ניקב וסתמו בין במינו בין שלא במינו אם היה מעכב כו'.— גורסים רמב"ן במלחמות פ"ג: ניקב וסתמו אם מעכב את התקיעה פסול כו' כונו מתעשתו אם היה מעכב את התקיעה פסול (פי' אף שלאחר סתימה אינו מעכב ור' נתן מכשיר אם סתם במינו כיון שאינו מעכב לאחר סתימה והא דרבנן אם עכב את התקיעה פסול היינו אם מעכב לאחר סתימה אבל אם אין מעכב לאחר סתימה אף שהיה מעכב לפני סתימה כשר ומת[illegible] נר"ע דרבנן אם היה מעכב תחילה פסול).

שם ה"ט אלא בו הנשוך אפי' נשוכת כלב אפי' נשוכת נחש ולא דמיא כו'.— צ"ל: אפי' נשוכת כלב אפי' נשוכת חמור ולא דמיא כו' בשם ר' יוחנן נשוכת כלב שאינה ממותת וראה נשוכת נחש שהיא ממותת והביט (ובעין זה בפרש"י עה"ת במדבר כ"א ט' כלב או חמור נשכו היה ניזוק כו' שנשוכת הנחש ממהרת להמית לכך נאמר כאן וראה אותו ראיה בעלמא ובנשוכת הנחש נאמר והביט) ורבנן כו' נשוכת נחש שהוא מרוחל (פי' שהארס מתפשט בכל הגוף כמו שאמרו בערכין דף ט"ו ע"ב אומר לנחש מפני מה אתה נושך אבר אחד וכל האיברים מרגישין ובעין זה בסוטה פ"ג ה"ד מצא שם מכה התחיל מחלחל ויורד).

פ"ד ה"ו (נ"ט ב') מעתה אפי' במקום שעודרין שהוא מאחד לחדש ודוחה.— היינו במקום הסמוך לירושלים שעודרין בו שיודעו היום את החדש בירושלים אלא שאין במקום זה כל הדברים המנויים במשנה ב' פרק זה.

שם ה"ב והעיירות הסמוכות לה דבר תורה וריב"ל כו'.— צ"ל: והעיירות הסמוכות לה ד[illegible] תורה ויבנה מדבריהן כו' (ומה שבינתיים מיותר ונשתבש מלמטה ה"ג).

שם ואפי' מסרוגין ובריטון אל בי רבו ע"כ שמעתי.— צ"ל: אל ברי ע"כ שמעתי (ע' מ"ש בפסחים פ"ו ה"ג).

שם ה"ד ואמר לון דכוותבון דמיא לכון רבדיון סגין כו'.— צ"ל: ואמר לון לונא (פי' לשון צער כמו ,,אוי אוי") והסופר השמיט מלה זו משום דמיה נראה לו לשון כפול ,,לון לונא") דכוותבון כו'.

שם (נ"ט ג') ור' חייא בר בא ר' יוחנן מפקד לאילין דכנישתא דבופרה סבין מיטול ומעיל עד דו יומא נהרין מדברין כו'.— צ"ל: מפקד לאילין דבנישתא דבופרה (פי' היא בית הכנסת בעיר טבריה מקום של ר' יוחנן כמבואר במגילה פ"ג ה"א דף ע"ג ע"א. ובדה"כ זה היו אוכלין סעודת עיבור החדש שדרכן היה לעשות סעודת ר"ח בבית הכנסת כמבואר בפסחים פ"ד ה"ז ומק' פ"ב ה"ג) סבין (בוא והשגיחו) מיטל (פי' ליקח מהם פת דגן וקטניות שבהן עושין סעודת עיבור החדש כבירושלמי בבבלי סנהדרין ע' ב') ומיעול עד דו יומא (פי' בעוד שלא שקעה

החמה של יום שלשים) והתנן מעברין אותו ועיבורו (פי' והנהו מקודשים עיבור החדש בסוף יום שלשים ותחלתו לל"א ונ"ל לר' יוחנן דאזיל שנעשה ר"ח ביום ל"א מה מצוה לקדש גם ביום שלשים כדמשמע בתענית פ"ד ה"ה וע' בהערותי שם וע' בבלי סנהדרין שם שיטה אחרת בזה דשם איתא: "כדאמר ר' חייא בר אבא לבנה אחריכו ועלו אחריכו ופוקו בו היכי דלשמעו בני אינשי", ואפ פרשו שם גם מה שצוה להקדש דלאורתא הוא משום פרסום, אבל אין זה מוכרח וי"ל דהטעם "כי היכי דלשמעו בני אינשי" אינו אלא מוסב דאחריכו ופוקו אבל [illegible] דאחריכו ועלו אינו מבואר שם והוא משום סעודת ר"ח כמבואר בירושלמי כאן, וגם מה שפרשו שם: אחריכו ופוקו דבר דהשכמה שעשו שם כל הלילה אינו נראה אלא אחריכו פוקו בלילה קודם שתכלה רגל מן השוק ע' בבלי שבת כ"א ב').

שם [illegible] רשב"ג אומר נדונים הכל על נבראות ואתיא כר"ע אמר רשב"ג כו'. — צ"ל: אמר נדונים הכל על נבראות אמר רשב"ג מה מצינו כו' אע"ג [illegible] ואתיא כר"ע ר' יעקב בר אחא כו'.

שם [illegible] כנגד עשרה וידויים שאמר ועשרה רחצו כו' דרשו משפט וגו' מה כתיב בתריה לכו נא. — צ"ל: רחצו כו' דרשו משפט וגו' לכו נא ונוכחה (ומה שבינתיים מיותר שהרי גם "לכו נא ונוכחה" הוא בכלל עשרה וידויים, וצ"ל רקח סימן ר"ג: ירושלמי "כנגד עשרה וידויין שאמר ועשרה רחצו הזכו הסירו חדלו למדו דרשו אשרו שפטו ריבו לכו נא ונוכחה" ונוסח שלפנינו בירושלמי כאן אולי נשתבש מפסיקתא רבתי פיסקא מ"א אות ה' דשם איתא: "אמר להם הנביא ~~[illegible]~~ רחצו הזכו תשע אזהרות כתוב כאן כנגד תשעה ימים שבין ר"ה ליוה"כ שפטו יתום ריבו אלמנה הרי תשע אזהרות כאן ומה כתיב אחריו לכו נא ונוכחה, ובעין זה מובא ברקח סימן ר"ו בשם מדרש הרנינו ע"ש).

שם אלוהות עולין לו לשם מלכויות דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר כו'. — צ"ל: עולין לו לשם מלכויות דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר אינן עולין כו' [illegible] עולין לו משום שניה דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר אינן עולין (פי' בכל השלשה ר' יוסי מיקל וכה בתוספתא פ"ב ובבלי ל"ב ב').

שם [illegible] בכל המקומות כתיב חטאת ובעצרת אין כתוב חטאת. — פי' במוספין של עצרת (במ' פינחס כ"ח כ"ז) אין כתוב חטאת ואף שבפ' אמור (כג, יט) כתיב בעצרת שעיר עזים אחד לחטאת, הרי אין השעיר הזה למוסף אלא בגלל לחם. וראיתי ברמב"ן עה"ת פ' אמור (כג, יט) שכתב ותמה אני על דברי החכם ר' עזרא ז"ל שאמר כי בשעירי עצרת לא נאמר בו חטאת כי אמת הוא כי בשעירי המוספים לא נאמר בו חטאת בפ' פינחס אבל בכאן נאמר עכ"ל והנה דברי ר' עזרא הן בפירוש שה"ש המיוחס לרמב"ן והוא לר' עזרא כנודע ושם בעניין תרי"ג מצות כתב כן ונכר ראיתי שמקור דברי ר' עזרא נובעין מירושלמי כאן וגם [illegible] ופה.

שם [illegible] כיון מתחילתו אסור משום שבות ויו"ט. — צ"ל: כיון מתחילתו לא בדבר שאינו אסור משום שבות אלא בדבר שאינו אסור משום יו"ט (פי' מתקן לשון המשנה [illegible] "קילי הוא דאמר משום שבות ומשום יו"ט").

שם [illegible] מתעסקין בגדול ביו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת ותני כן מלמדין כו'. — צ"ל: מתעסקין בגדול (פי' דתינוקות דמשנתנו היינו בגדולים שהגיעו לחינוך) וביו"ט כו' ותני כן מלמדין לתקוע בשבת לקטן שהגיע לחינוך ואין מעכבין מלתקוע ביו"ט לקטן שלא הגיע לחינוך (כן הגירסא ב[illegible] שופר פ"ב ה"ג)

שם ר' חנניה חש להדא דר' אמי להדא דידן. — צ"ל: להדא דר' אמי ולהדא דידיה.

שם (ה"ד) אמר חניי תנא הוליכו אצל התוקע אמר חניי תני אצל המברך עד כו'. — צ"ל: אמר חניי תני אצל המברך מה (פי' לשון שאלה הוא) עד הוליכו אצל התוקע כו' בשם רבה במקום אחד תוקעין ובמקום אחד מברכין הולך לו אצל מברך ואינו הולך לו אצל תוקע למה שהכל יודעין לתקוע ואין הכל יודעין לברך דבר אחר אדם מוציא ידי חבירו בתקיעה ואין אדם מוציא ידי חבירו בברכה (פי' ריב"ל [illegible]

97

בשוש ביום כדי לתקוע לכן צ"ל שיותר טוב שילך תחלה אצל מברך שאם ילך תחלה אצל תוקע שמא לא ימצא אחר מי שיברך לו שאין הכל יודעין לברך ואף זה שיודע לברך אם כבר בירך לעצמו אינו יכול להוציא עוד ידי חבירו בברכה אבל אם ילך אצל מברך תחלה ימצא אחר מי שיודע לתקוע ואף אם כבר תקע לעצמו יכול לחזור ולתקוע להוציא ידי חבירו וכ"ז דריב"ל ס"ל דהברייתות אינן חולקות אחת על חברתה! פותר לה כמ"ד הולך לו אצל המברך (פי' דהכי ס"ל לריב"ל אבל מ"ד הולך לו אצל התוקע ס"בר דאפי' יש ביום כדי לתקוע ילך אצל תוקע מפני שתקיעה היא מן התורה) והיינו דאמרה דבי"ט של ר"ה שחל להיות בשבת כו' הולך לו אצל מברך ואינו הולך אצל תוקע וי"ט של ר"ה שחל להיות בשבת לא כמו שאין ביום כדי לתקוע (פי' מאחר שאין תוקעין אלא במדינה עיר שיש בה ב"ד ואפי' יצאו ב"ד ממקום ישיבתן לא היו תוקעין עוד כדעת ר"ז) כו'.

ביצה

פ"א ה"א (ס"א) מה כמ"ד ספק הכן אסור ברם כמ"ד ספק הכן מותר מודה כו'. — צ"ל: ברם כמ"ד ספק הכן מותר מותר ואפי' כמ"ד ספק הכן מותר מודה הוא כו' (ונשמט ע"י הסופר מן "מותר" עד "מותר").

שם הגע עצמך שסיים אומתו עליה עליה צבר. — פי' ויודע שבו ביום שנולד עגל זה נגמרו לו ט' חדשים והרי שלא נגמר אתמול והוא אסור אם נולד בי"ט אבל למ"ד נולדים למקוטעין יכול להיות שביום אחד לחדש התשיעי כבר נגמר הולד אע"פ שדרכו להשתהות עד ט' חדשים שלמים, וע' חדושי רשב"א ו' א' דנראה שגירסא אחרת היתה לו כאן וגם אין דבריו מחוורין בזה עי"ש.

שם ר"ב"ה אמר שמואל בר אבא בעי מה ~~כר' אלעזר כו'~~. — צ"ל: ר"ב"ה אמר שמעון בר אבא בעי מה כר"ת כו' (וכה בבבלי חולין קט"ז ב' אמר לפניו ר' שמעון בר אבא כמאן כר"ת, וע' מ"ש בברכות פ"ב ה"ג).

שם לשון מתניתא מסייעא לר' חייה בר בא קיבת הגוי כו' כשירה שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה במשנה הראשונה. — צ"ל: כשירה שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה במשנה האחרונה (וכה בע"ז פ"ב ה"ז וכה דעת רש"י בחולין קט"ז ב', וביאור זה דה"נ בקיבת גוי חיישינן שמא ינקה מבהמה טמאה וכן מפורש בחולין שם).

שם ר' חנינה חברי לציפוראי כו'. — ע' מ"ש בזה בשביעית פ"ט ה"ז (מאינך).

שם (ס"ב) מה אתא מישאול יו"ט שחל להיות ~~ערב שבת כו'~~ — צ"ל: מה אתא מישרי יו"ט שחל להיות ערב שבת (כצ"ל וכגי' בבלי) דלוואי סתם, "כל שמונה אסורין" הוא בא להוציא שאינו ערב שחל בע"ש, כצ"ל הגר"א באו"ח ראש סימן תקכ"ז).

שם ה"ב אורפלאין רב זירא ורב אבא בר יוסף כו'. — אותו ענין איתא בבבלי ח' ב' בשם "רבא ורב זירא" וסתם "רבא" הוא בריה דר' יוסף בר חמא, ומוכח דר' אבא בר יוסף דירושלמי הוא "רבא" סתם דבבלי, וגם רב זירא זה חבירו של רבא הוא רב זירא השני שלא היה מעולם בא"י ומכונה בשם התואר "רב" כדרך חכמי בבל, אבל רבי זעירא הראשון היה חבירו של רבה בר נחמני ועלה עוד בחיי רב יהודה לא"י ומכונה בשם התואר "רבי" כדרך חכמי א"י, ובירושלמי הוא נקרא "רבי זעירא" שוב מצאתי כן בספר דורות הראשונים ח"ב אמוראי א"י צד 578.

שם ותני כן הביא עפר לטוח את גגו כו'. — צ"ל: ותני הביא עפר לטוח כו'.

שם בשלוק שחט ואבל אם שחט מוטב שיטול מאפר שהוסק בו"ט ואל יחפור בדקר כו'. — צ"ל: מוטב שיטול מאפר שהוסק בו"ט ואל יניח הדם בלא כיסוי (ונחסרו תיבות פוסקין) שיחפור בדקר ויכסה. חבריא אמרין כו' (כגירסא זו נראה מרא"ש פרק זה סימן י"ד, ועי' בבלי ח' א' ר' יהודה אמר; ומרן ב"י או"ח סימן תצ"ח העתיק כגירסא שלפנינו)

שם מ"ד מהו לשרות ע"ג מרגומה כו'. — צ"ל: מ"ד אסור מהו לשרות ע"ג מרגומה (פי' בצרוש שעררה זו עומדים על הקרקע או שגם במרגומה אסור להשתמש בה) כך נ"ל כו' (שוב מצאתי כן ז"ל).

שם ה"ב (ס' רע"ג) ואניס תנוי ואתו ותנא דדות בסולם של שובך כו'. -פי' דמפני שעמה ר' חייא
שבא נשתבש בזה לסולם תיבה ושנה בריית' ונדמה דפי' הרשב"א שעמד לפנינו לסדר
ברייתות, וכן פירש בספר דורות הראשונים ח"א ס"ד.

שם אריב"ב סולם של שובך יכול הוא לעמוד עלין ולעשות מלאכתו כו'. — צ"ל: ואריב"ב סולם של
עלייה יכול הוא לעמוד עליו ולעשות מלאכתו (פי' מלאכה המסורה בי"ט כגון לטוח את גגו
לכך אסור משום חשד) סולם של שובך אינו יכול לעמוד עליו ולעשות מלאכתו מה נפשך
אין בינייהו סולם של שובך שהוא עולה בו לעלייה (פי' כגון ליטול משם גרוגרות ע"ז
רפ"ד לר' יעקב בר אחא אסור שמא יבוא לעשות מלאכתו ולריב"ב מותר) סולם של
עלייה שהוא עולה בו לשובך (פי' לרוב"א מותר שאינו לעשות מלאכתו ולריב"ב
אסור משום חשד).

שם ה"ה מתניתא דרבי דתנן מונים כו'. — יש להחליף הגירסא וכצ"ל: ר' יעקב בר אחא בשם ר'
יוחנן (כה"ג בחמ"ש פ"ד ה"ט) מתניתא דרבי דתנן מונים ומצא מנה מנה מונה ומנה מוטל
דברי רבי וחכמ' חולין חצר ואמר ד"ה היא שנויה הייא דגוזלים שדרכן לפרוח כו' הוא
הדבר דבצים הוי דרבי היא ושן ושנין האומר לבנו מעש' בצוית לו ומצא בצוית
אחרים הרי אלו חולין ר' בא בשם ר' יוסה דרבי היא (פי' אסיפא קאי דתנן הניח מונים
ומצא מנה הכל מעשר) דתנן מונים ומצא מנה מנה מונה ומנה מוטל דברי רבי וחכמ'
חולין אמר יוסי תמן אדון הניח וכאן מצא כו'.

שם אף שהלכה כר' החשרה אלא דבין ר' ירמיה דלא וסבן. - פי' והא דתנן אף ויש עלין בשר
מותר לטלטלו וע"כ היינו בשר פרוש, הטעם משום שמחת יו"ט שאם לא יתירו לו לטלטל העור
הדובק בה לא ירצה לשחוט.

שם ה"ו נמצא דבוה אוסטנים את דבי הוה מוני ומונק כו'. — צ"ל: בריה הוה מינו ומינק (כן הגיה
בקהן סוס נ"ח) תני ר' ישמעאל ב"ר יוסי אומר כו'.

שם ר' ליעזר ור' אבא מרי ור' מתנייה הורי פירש לארסטינס השבדא כו'. — צ"ל: הורון מיטען
לאסיה (פי' לרופא) בשבתא כו' (ונוסח שלפנינו נשתבש משבושים פ"ד ה"ב ע"ש ואודות
ר' ליעזר דהכא ע' מ"ש במע"ש פ"ו ה"ב [רא'112]).

שם ה"ח (ס' ד') ולמה תנינן חלה מפני חלה שהורמה בי"ט. — צ"ל: ולמה לא תנינן חלה (פי'
דתנן דב"ה אמרו „נוטל בתרומות שנבלו בהרמתן" ולמה לא אמר „נוטל במתנות וחלה")
מפני עיסה שנעשה בערב יו"ט.

שם ה"ט העושה אלונתין בשבת חייב משום מרקיח. — צ"ל: חייב משום מרכז (פי' דאלונתין היינו
יין ישן ומים צלולין ואפרסמון כמבואר בבבלי שבת נ"א א'. והיו מרכזין את המים לאלונתין
צלולין וחייב משום מרכז ע"ש „בי"ט כבורית.. למטה הלכה ו"ז).

שם מה משחין קונדיטון „בי"ט אל שפי כו'. — צ"ל: אל שפי ונחך עטושה שאל לרשב"ל מהו
משחוק קונדיטון בי"ט אל שפי והב לי ואני שתי (כן העתיק הרשב"א וכ"ד א' ואו"ז ח"ב סימן
שי"ט) כו' טבאות שחוק ליה מאותמול (כ"ה באו"ז שם אבל ברשב"א שם הנוסח „לא שחוק").

שם ה"ט שחק הוא מרק קונדיטון כו'. — צ"ל: שחק הוא מרק (פי' הדובק שהוא ר' יודן נשיאה) קונדיטון
אל אין וכל מיני סורקין (כה"ג באו"ז ח"ב סימן שי"ט וע' מוסף ערוך ערך סורריקון שכתב ע"ז
שבה בלשון יוונית ורומית מיני מתיקה שעושין מדבש דבש הנקרא סוכר) כו' ואמר אחרי כו' (ע' מ"ש מגילה פ"ו)

שם ר' נחום אמר ר' שמואל בר אבא בעי הדא אטריתא כו'. — צ"ל: ר' נחום אמר שמעון בר בא בעי כו'
(ע' מ"ש בברכות פ"ב ה"ג).

שם ה"י בעית הדא מולתא מהו למעות את הפסח אחורי העזה כרבנן. — ע' מ"ש ע"ז בשבת פ"ב ה"ז עש"ה.
פ"ב ה"א (ס' א') אר ליעזר אתיא כמ"ד במה ניתנה השבת ברם כמ"ד בחלוש כו'. — צ"ל: אתיא
כמ"ד בחלוש ניתנה השבת (כן תני בסדר עולם פ"ה וכתוב בפ' בשלח ויבואו כל עדת בני ישראל

אל מדבר סין וגו' הנני ממטיר לכם לחם וגו' ותניא בס"ע שם וכן בד"ר פמ"ח אות י"ג, במדבר סין
הוה אלוש וכיון שבאלוש ניתן להם המן הצהירן שם על השבת שאין אופין מיו"ט לשבת)
ברש כמ"ד במרה ניתנה השבת (כ"ה במכילתא בשלח ט"ו כ"ה) עומדין במרה ומצהירין
באלוש (פי' מאחר שכבר ניתנה שבת במרה היה לו למשה להודיעם כל דיני שבת
במרה ולמה המתין לאחר ~~[illegible]~~ הי' מסעות עד אלוש ואחר שירד להם המן ולכך צ"ל דמ"ד
זה דהא דאמר להם משה במרה את אשר תאפו אפו וגו' אין זה אזהרה אלא פירש
להם הטעם למה ניתן להם שני עומרים בערב שבת והוא כדי להכין סעודת
שבת בערב שבת).

שם (ט"ו ב') הרי שלא עירב אחרים שעירבו אותבין לעשות לו משלו כו'. — פי' שיטת הירושלמי
היא דאחרים שעירבו גם עליו מותרין לעשות לו משלו אם זיכה להן עיסתו וקדירתו, אבל
אם לא עירבו עליו האחרים אז גם האחרים אסורין לעשות לו אף שזיכה להן משלו
וזהו שאמרו ולמה לא עירב והם עירבו לו. אחרים כי יצחק אמר צ"ל כו'; אבל
בבבלי ט"ז ב' וי"ז א' שיטה אחרת עי"ש.

שם ה"ב כו עמה מודו בחשב מצורע שסמך עליו אותמול לא יצא (פי' שמצורע מקריב אשם ביום
השמיני ואם סמך עליו ביום שביעי לא יצא מפני שעדיין הוא מחוסר זמן. ושיטה אחרת
בבבלי זבחים ל"ג א' דסמיכה אשם מצורע לאו דאורייתא והוא צריך רק לסמיכה
שחוטה) שלמי נדבה שסמך עליהן מאתמול יצא (פי' שאילו רצה היה יכול להקריבן מיד
אחר הסמיכה) **כו'** עבדין לון כהשם מצורע (פי' דשלמי חגיגה נמי אם מקריבן בערב
הרגל לא יצא ידי חגיגה והרי הן כמחוסרי זמן) כו' עבר זמנו עשה כשלמי נדבה
(פי' דמצורע שסמך על אשמו בשמיני והקריבו בתשיעי יצא שהרי וכבר היה יכול להקריב
בשמיני מיד אחר סמיכתו).

שם תאמר בחגיגה עצמה בזה"ע אמרו להן ב"ש חגיגה אין זמנה בזה"ע כו'. — פי' ק"ר כאן "חגיגה"
לעולת ראייה כמו בחגיגה פ"א מ"ו מי שלא חג ביו"ט הראשון כו' דכוללין שם חגיגה
וראייה יחד שדין אחד להן לענין זה, וכן בבבלי דמכילתין כ' א' המסח בזה: תאמר בעולת
ראייה כו' אמרו להם ב"ש אף בו אין קבוע לה זמן דתנן מי שלא חג ביו"ט הראשון כו';
אבל חגיגה ממש מקריבין אותה ביו"ט אף לב"ש, ומפורש תנן בחגיגה פ"א מ"ג דשלמי חגיגה
אף לב"ש מקריבין אותן ביו"ט וכל זה דלא כטוטפ' ותוספות ד"ה יום טבוח דבבלי חגיגה
י"ז א'.

שם (ט"ו ג') אמר מאן דמפסין לה כב"ש מאן דברי כולה כב"ה כו'. — צ"ל: מאן דמפסין לה כב"ה (פי'
דמחלק מקרא זה "ויזבחו "לה' זבחים ויעלו עולות לה'" זה היה בעצרת שבו [illegible] שלמה
בו ביום שמת דוד, "ממחרת היום ההוא פרים אלף וגו'" ענינו שגם למחרתו הקריבו קרבנות
והיינו כב"ה שמקריבין ביו"ט ~~[illegible]~~ עולות) מאן דברי כולה כב"ש (פי' שבעצרת עצמו הקריבו
כל הזבחים והעולות למחרתו של עצרת היינו כב"ש שאין מקריבין עולות ביו"ט
ניחא עולות כו'.

שם ה"ה בוער לה פוטר אחרן ע"ד דב"ש והוא שיהא קוניס כנגד המדורה כו'. — צ"ל: ע"ד דב"ה והן שיהו
ראויין לשחייה על דעתהון דב"ה (פי' אינן ראויין לשחייה ועושה מדורה ומתחמם כנגדה) על
דעתהון דב"ש והוא שיהא קוניס כנגד המדורה כו' (כ"ה בחדושי רשב"א כ"א ב').

שם (ומכי הוא) לה כלום. — עי' מה שכתבנו בזה בשבת פ"ג ה"ד ו' ע"א (צד' 158).

שם ה"ו אבל אם עשה לו עירובי תבשילין מותר מה בין כו'. — צ"ל: אבל אם עשה לו עירובי תבשילין מותר ואית
דאמר אפי' כשעשה לו עירובי תבשילין אסור (פי' להטמין את החמין לב"ש) מה בין תבשיל (פי' שמותר
לבשל מיו"ט לשבת ע"י עירוב זה) ומה בין חמין תבשיל דרכו לאכול היום (פי' ומי שרואה לו שהוא מבשל יאמר
שרוצה לאכול זה בו ביום) חמין אין דרכו לשתות מהן (פי' והכל יודעין שאינו מטמין אלא למחר, וזה

באוקימתא דרבה דבבלי כ"ב א').

שם ה"ז פרדויסקים היו מעשנין מערב כו'. — פי' כמו "פרדסקין" שבהגהות סופו שפירש שם הרמב"ם שהוא מחבה המוסתרה בעומק קיר הבית כמו אוצר קטן ולו מנעל ופותחת.

שם ה"ח (ס"א ד') כלב ויצא דסוגר שלו אם להכניס בו אסור. — הנוסח הנכון תמצא בשבת פ"ה ה"ג ושם פירשתי.

פ"ג ה"ב (ס"ב א') דרב מרעי מיית נמוה דר' חייה. — צ"ל: מן מה דרב מרעי מיית כו' (וכה' בשבת פ"ו ד"ג ד' ע"א ופי' "מרעי" נעתקר).

שם במכמורות שבנהר הרי אלו אסורות. — ע' מ"ש בשבת שם בשם הערוך.

שם ה"ג כיצד הוא עושה משייר אבר אחד ומביאו עמו. — פי' שמביא את העוף ע"ג אבר זה (כפירוש רשב"א ור"ן ודלא כק"ע שפירש להפך מתוך הירושלמי לקמן רפ"ד וע' בהגהותי שם שכתבתי דט"ס הוא).

שם ה"ד ר' יהודה כדעתיה דר' יהודה אין המומחה תורה. — פי' כדעתו בבכורות פ"ד מ"ג השוחט את הבכור ומראה את מומו ר' יהודה מתיר.

~~שם~~ ה"ה ר' יצחק ור' יהושיה חד כהדין וחד כהדין. — ע' מ"ש על זה בפסחים פ"ג ה"ג.

שמואל אמר טעו ה' זקנים שהורו לר"ט באלף אלף מתנה כו'. — חסר כאן וכצ"ל: טעו ה' זקנים שהורו ~~[illegible]~~ רב אמר לא טעו חמשה זקנים שהורו לר"ט באלף (כדמובא למטה דרב פליג על שמואל. ~~[illegible]~~ ומקובל להם שר' טרפון שאל בבהמ"ד מחמשה זקנים ועיין זה בתוספתא טהרות סופ"ט "מעשה ונמנו עליו ה' זקנים וטמאוהו" וגם שם צ"ל: "ה' זקנים באלף וטמאוהו" שכן העתיק בר"ש שם פ"ח מ"ח) אלף מתנה כו'.

שם ה"ז (ס"ב ב') אנ"ך אנא כל עמא מודיי מינפוח שפי למחבט כו'. — צ"ל הפרדס לרש"י סימן קמ"ח: ונפוח בהמה ביו"ט שרי ומחבט אסור ירושלמי ע"כ נראה שפירש ניפוח דבהמה כעין דתנן בתוספתא ב"מ פ"ג וכן בבבלי שם ס"ח ב' אין משרטטין ומסרטין את הבהמה ואין נופחין בקרבין ע"כ ולפ"ז מחבט היינו שמרקעים ושורפים בהמה ע"ש ובערוך ערך חבט.

שם ה"ט ר' חונה אמר או חסר או יתר. — פי' הא דתנן "מלא לי כלי זה אבל לא במדה" היינו שהכלי יהיה או חסר משיעור מדה או יותר משיעור מדה אבל אם הכלי מצומצם כשיעור מדה אסור.

פ"ד ה"א היונה אחרי אחת גדולה לפניו כו'. — צ"ל: היתה אחת גדולה, לפניו כך הוא דרכו לאחריו כך הוא דרכו (פי' ומה יעשה כדי לשנות) היך מה דאת אמר (לעיל פ"ג מ"ד) מביאה אברים אברים ודכוותה מביאה צלוחיות צלוחיות (פי' שאינו מביא כל הכד בפעם אחת אלא מחלקה לצלוחיות צלוחיות ומביאן כמה דאת אמר תמן (שם הלכה ג') מביאה ע"ג עוכרה (פי' שמביא את העוף ע"ג אבר כמבואר שם) ודכוותה מביאה ע"ג כנענה (פי' שאם הוא צריך לקנקן ריק לו והוא כך אלא משייר בו מעט יין ומביא הקנקן ע"ג היין על כתיפו לפניו דאמר שאין בו אלא מעט יין הוא קל ודרכו לשאת בידו ומשנה להביאו על כתיפו) ר' יודן בעי כו'.

שם במ"ד אין נפשות בהמה דבלל ברש כמ"ד נפשות בהמה דבלל פשוטה ליה מתניתן כו'. — צ"ל: כמ"ד אין נפשות בהמה דבלל (ואפי' תימר כמ"ד נפשות בהמה דבלל צריכה ליה מתניתן כו'.

שם (ס"ב ג') ואומר דפני שמואל דשפכו לה והוה רעי' הוה בה. — צ"ל: אחרין בשם שמואל במפל להפי' זה דאמר שמואל דגם הרנה מותר הוויא בשאין הצלים מן הסוכה עצמה אלא שהיו מונחין סמוך לסוכה לכך אין דינו כאהל ובעין זה דבבלי ל"ז א' "באוסדרייתא") והוה רעי' הוה בה (פי' בתמיה דבאופן זה לא היה רעי' וכול להקשות ויש אדם מתנה לסתור אוהלין כה בהשגות הראב"ד על המאור בפרקין).

שם בשוין בהן תמור בלו אבל אב יש צלה תמור כלו אבל נשברה מעוט אסור. — כל זה מותר כאן ונשתעבד מלמטה בדין מסיקין בכלים אלא שהלשון נשתנה מעט. ועי' בא"ה [illegible]

שם ה"ד רב חה ויתב קמי ר"ח רבה והוה אכול והוה מתעמוי צרך גו תפייה כו'. — צ"ל: והוה מתעמוי צרך קמי תפייה (פי' שרב עשה עצמו לפני ר' חייה [illegible] צורך את הגחלים באורך לפני

הבירה) ודרך גו ועביה (פי' דרב עצמו חולק על ר' חייה והוא מותר להסיק בגלעינין) א"ל ר"ח רבה הבא ברך (פי' שאת תצרוך דמעל הבירה אלא חוצה לה על הגרעין שאסור להסיק בגלעינין) א"ל מה בין הכא ומה בין הכא (פי' דרב סבר אע"ג שאין מסיקין בשברי כלים משום נולד מ"מ מסיקין בקליפין וגרעינין שאינם דומין לנולד ע' בבלי שבת כ"ט א') א"ל בין פיוה ואחריהם (פי' שר' חייה אמר לרב "בר פחתי" צריך אתה לשמוע לדברי הראשונים העשוים כמותן ובענין זה בנדרים פ"ו ה"ג דף מ' ע"א "אל אחריהם ואחריהם" ועוד ברית הבריות "התורה אמרה אחריהם ואחריהם" וברוב בעיני שגם פה צ"ל בי פעמים "אחריהם" אלא שהאופן השמיט פעם אחת שהיה נראה לו כפול בחנם א"ף חניכא שהובלה הוה ברך (פי' שאף רב סבר שאין מסיקין בקליפין וגרעינין משום נולד [illegible] שגלעינין אלו שברכן רב לבורה נשאר עליהן מעט אוכל ולכך הן מותרין להסיק ובענין זה בבבלי שם "באכמותאת" ע' פרש"י שם) א"ר אימי בקליפה חולק הוא (פי' גם לר' אימי סבר רב שאין להסיק בקליפין וגרעינין מפירות שנאכלו ביו"ט ושהוא מעשה ברב שצרך הגלעינין בבורה בחול היה: מעשה הוה ביו"ט וכה"ד בבבלי שם ע"ש) א"ל (פי' ר' חייה אמר לרב) כנגד בן אסור ביו"ט ~~פי' שמשה כלי דקרטיקין מערב יו"ט ואינו מותר~~

שם א"ד שפין בשעתו מערב יו"ט. — פי' שמשה כלי דקרטיקין מערב יו"ט ואז מותר לשופן ביו"ט.

שם ה"ג בקערה סומכה לכותל בשבול שלא תבסבס. — צ"ל: בקערה מכניסה לחור שבכותל השבול לשוברה (הכי תנן בתוספתא פ"ג).

שם א"ר נסה ואותה כן אמן אמרין הבא לקורתה שרי מישוף ומכחול מינה בזמן טבה. — צ"ל: שרי מישוף ומכחול עינה בזמן טבה (כה"ב בתשובת הרמב"ם. אל המאור אלא ששם פירש זה בעבורא וכן בק"ע, אבל אין זה כסגנון הירושלמי אלא בתמיה קאמר דכאן שמותר דקרורתה לכבות את הפתילה כדי שלא תעלה עשן בעינין ה"נ יהא מותר לישוף את הקילור ולכחול את העין והרי בשבת פי"ב [illegible] ט"ז ע"ב אמרינן דאסור לגבל את הקילור ביו"ט משום שאינו אוכל נפש).

שם א"ר מנא כמן לשימור (פי' לשמור את העין מותר לכבות את הבערה שאינו אלא לשמור עינו מן העשן) בימן לרפואה (פי' לכחול את העין שהוא לרפואה ודבר אסור).

שם ה"ב ההן סיגירה אסור מיעבד ביו"ט דהוא מקטע בגומה. — צ"ל: ההן סיגורה (פי' לבשל בה דבש העשוה מהמיר הווצא ממנו עגולים או מלבנות של סיגיר) אסור מיעבד ביו"ט דהוא מקטע בגומא (שדרך עשייתו בדפוס והגמון הבולטין מן הדפוס הן קוטעין ומוצרין, ונותנין אותן בדפוס ~~והאמסר~~ את הגמין חייב משום מחתך [ע' שבת פ"ב דף ע"ד ע"א ומ"ש דהעירותי שם] וראיתי בבבלי סוף: נ"ח שכתב בשם ירושלמי "הדין סיגריה אסור למיעבד ביו"ט דהוא מפסיק בגומיה" ובואר של סיגריה מולמותה גזירה שמא יתבשל את החבורה; עוד ראיתי במעדני ערך סג"ר. שכתב דשפוד בלשון יוון סיגיא ואסור לעשות ביו"ט שפוד של עץ שמא יחתוך מהאוזר ביו"ט ולפ"ז הוא גורס "דהוא מקטע בזומיה" וכל זה אינו מחוור).

שם אתא מיבה ג' ובמערה אישפה כיפה בגויה. — פי' כיפה אבנים קטנים וכן בהדרות פ"ב ה"ה ובערך כיפה מיזרון דתורה וע' ערוך ערך כף ט'.

שם (ס"ב ד') לא רועה בתבשילה ור"ש מתיר בו'. — צ"ל: ולא רועה בתבשילה ור"א בר' שמעון מתיר וכן היה ר"א בר' שמעון אומר מנהיגין את הבהמה במקל ביו"ט האוכל והוא מותר בדבר אחד והוא מותר בכל הדברים (פי' דבמו שסומא מותר לנחות במקל ה"נ כל אדם מותר להנהיג את הבהמה במקל, וע' בבלי ל"ג א' ואין מנהיגין את הבהמה במקל ביו"ט ור"א בר' שמעון מתיר, ועוד תני בתוספתא פ"ג ר' אליעזר בר' שמעון אומר אף אין מנהיגין את הבהמה במקל ביו"ט ע"כ וט"ס שם וצ"ל ר"א בר' שמעון אומר אף מנהיגין כו' וכה"ד בנוסח אור הגנוז שם).

---

* שוב מצאתי במבוליתא באו"ז (ב') שאמרו התלמידים לר' יהושע "אחריך רבי" [illegible] זה אותו בגוון חגיגה [illegible] לר' תלמידיך אנו ומימיך אנו שותין),

שם ה"ה מה דינהו לעשות כיבור על דעתיה דר"א עושין כיבור כו'. — נ"ל: ע"כ דר"א אין עושין
כיבור (פי' אין צריך להוסיף את כל העלים הקטנים שבחצירו לכיבור אחד מערב יו"ט)
ע"כ דרבנן עושין כבור (פי' שצריך להוסיף העלים המפוזרין בחצר אל מקום אחד
בעיו"ט ואם לא הוסיף אסור להדליק מהן ביו"ט, ובבבלי ל"ג ב' אותו מגבב מן החצר
ומדליק שכל מה שבחצר מוכן הוא ולדבר שלא עושה כבורין ור"ש מתיר, וכדין
זה בתוספתא פ"ג כ"ה אומר מגבב מן החצר ומדליק ולדבר שלא עושה כבורין ור"ש
מתיר ע"כ והוא ענין אחר לעשות כבורין, דיו"ט עצמו וטעם מחלוקתם מבואר דבבלי שם).
פ"ה הא היה שם חלון משאילין דרך חלון. — נ"ל: והיה שם חלון שאין משאילין דרך חלון (וכה
דבבלי ל"ו א' ותוספתא רפ"ג).

שם ותנו (תוספתא שבת פ"ב) חביות של טבל שנתרועעה כו' והוא תנו (נ"ל בתוספתא שם
ע"ט) על הערבה של ענבים כו' ומצ"ל בשבת (פי' גזירה שמא וסחוט בשבת וביו"ט או משום
נולד שהרי נמשכו בשבת או ביו"ט ע' דבבלי שבת י"ט ב' הוא משום טבל לא היה מוסיף
חו' חסדא ערב שאר טבל וזה טבל זה ויש לו מוקצה (פי' עריסה של ענבים ומעטן של
זיתים יש להן מוקצה לענין מעשרות דהיינו דמותר לאכול מהן עראי עד שתגמר
מלאכתן למעשרות כדתנן במעשרות פ"א מ"ג היין משיקפה כו' השמן משירד לעוקה,
ולכך מותר להסתפק עראי מעריסה ומעטן שהרי לא נגמרה מלאכתן, וע' פ"ב ה"ג כל
הדברים יש להן מוקצה והיינו לענין מעשר כמוקצה דהכא) וזה אין לו מוקצה
(פי' דחביות של טבל שנתרועעה כבר נגמרה מלאכתה למעשר ואסור להסתפק
ממנה עראי ולכן אסור לטלטל יין שבה).

שם הדבא אמרה שעושין תקנה למוקצה להצילו שלא כדרכו תנו נר שכבה כו'. — נ"ל להפך:
תנו נר שכבה מצילין אותו שמא תרצה דר"ש הוא דר"ש אומר כבה מותר לטלטלו חוץ
שמותו דר' יצחק ואפי' כרבנן (פי' דחולקין אר"ש וסברי דכבה אסור לטלטלו בשבת ו[illegible]
לא אסרו אלא לטלטלו הא להציל מצילין הדבא אמרה שעושין תקנה למוקצה להצילו
שלא כדרכו תנו נותנין כלי תחת הדלף כו'.

שם ה"ד (ל"ג א') דבי דמשם רב אסור לדוש ע"ג גמורה בשבת כו'. — נ"ל: ר' אחא משם רב
אסור לדוש ע"ג שרשי גמורה בשבת (וכה בעירובין ק' כו ב' וגם שם יש ט"ס ע"ש).
מפני מה אמרו אין עולין באילן שמא ישבח ואמצי שמא ישבח וירעיד כו'. — נ"ל: אין
שמא ירעיד (פי' שבשעה שהוא עולה באילן פעמים שהוא מרעיד אותו ומשיר פירות)
נישמרינה הדבא היה רוכב ע"ג בהמה (פי' מערב שבת או מעו"ט) אומרים לו רד היה
יושב ע"ג אילן אין אומרים לו רד (וכעין זה ושבבלי עירובין ק' א' ע"ש) הדבא אמרה שמא
ירעיד (פי' דאי משום שמא יתלוש הא כיון ~~דעלה~~ עלה מערב שבת או מעו"ט יש לחוש שמא
יתלוש בשבת והיה צריך לירד).

שם חבריא אמרי שמא ישמע הבהמה (פי' שהוא בהמה קטנה שצריכה עדיין לינק וכשמרכבין
19 עליה אינה יכולה לינק והיא מצטערת והרבה [illegible] ומוח שורק ע' דבבלי
שבת נ"ב א' [illegible]) אל ר' יוסי הגלילי עמק שהיה העגל מבקש גדול (פי' שאינו
צריך לינק ויהיה מורגל לרכוב עליו) כו'.

שם למען ינוח שורך וחמורך כמוך. — ע' מ"ש בשבת פ"ה מתניתא ב'.

שם חד אמר נשענים וחורנא אמר אין נשענים כו'. — נ"ל: חד אמר אין דאמר נשענים
דבריו מ"ד אין נשענים בחש וחורנא אמר מ"ד נשענים בהא דמותיב כו' מן מה
דאר"י יוסי לא אמר ר' בא דבר מאל כלום (פי' שלא חידש לנו כלום מה שכבר
אמר ר' חסדא כענין זה). הוי דו אמר כו'.

שם אבל לא דיני נפשות בעי"ש אמר כן להלכה ואין לדרוש. — נ"ל: נימר כאן להלכה (פי'

מדרבנן ובעין זה בחלה פ״ב ה״ה דף נ״ו ע״ב: מרב חלה מהלכה הוה מ״ה לאן) כו׳.
שם שמה ונדמנו אחר בתפילה אפי׳ כן לא ניחה. – פי׳ דשמואל היה צריך לקדש אשה ולא רצה לקדשה בחה״מ דמו״ע שהגיע לאחריו היה מחמיר לעצמו, ובעין זה בבבלי כתובות נ״ב ב׳ „ואפי׳ הכי לא עבד שמואל עובדא בנפשיה״.

שם ה״ג (ס״ג ב׳) א״ר בא תחומין עשו אותן כמידת הדין תדע לך שכן תנן אמרין כו׳. – צ״ל: תחומין עשו אותן כמדת הדין (פי׳ כדין ממון שאם נתערב קב חטין של ראובן בעשר קבין חטין של שמעון אין קבו של ראובן בטל בהן לענין ממון וה״נ בענין תחומין אין מים ומלח בטלין בעיסה והרי הוא כרגלי שניהן) תדע לך שכן אילו נתערב לו קב חטין בעשרה קבין של חבירו בטלו חטין (פי׳ בתמיה, ור׳ בא דירושלמי הוא עצמו ר׳ אבא דבבלי ל״ח א׳) תמן אמרין בשם ר׳ חסדא לא ידעין אין מן שמועה אין מן מתניתא ואפי׳ מלח (פי׳ ר׳ יהודה דפוטר במים ה״ה דפוטר במלח ועי׳ בבלי ל״ט א׳) וסברין מימר מלח אין בו ממש (ולפי נוסח שלנו „עצים״ אינו מובן מהו „ואפילו״ דכ״ש הוא דהוא אין שבח עצים בפת) ואית תניי תני (תוספתא פ״ד) ר׳ יהודה פוטר במים מפני שהן נבלעין בעיסה מה נפיק מן ביניהון המים בתבשיל מ״ד מפני שאין בהן ממש הרי אין בהן ממש מ״ד מפני שהן נבלעין בעיסה הרי אינן נבלעין בתבשיל.

תענית

פ״א ה״א (ס״ג ג׳) אף ר׳ חייה בר מריה הכין הוי ר׳ יונה אזיל הוי בבא. – פי׳ כאותו טעם שאמר ר׳ מנא למה מזכירין במוספין דוקא ובעין זה בראבי״ן סופ״ח ע״ש.
שם ר׳ סימון בשם ריב״ל בש״ע הדבר תלוי כו׳. – צ״ל: ר״ס בשם ריב״ל וכי בש״ע הדבר תלוי (פי׳ בתמיה, ועי׳ או״ז ח״ב סימן שצ״ח וט״ז או״ח סימן קי״ד אות ד׳).
שם (ס״ג ד׳) ולא דכתיב תגאלו מה עביד לה ר׳ ליעזר תשובה כדא כו׳. – צ״ל: ולא דכתיב תגאלו תשובה מה עביד לה ר׳ ליעזר [illegible] כדא כו׳
שם מתוך ה׳ דברים נגאלו ממצרים מתוך הקץ מתוך צרה כו׳. – צ״ל: מתוך ה׳ דברים נגאלו ממצרים מתוך צרה כו׳ (ומה שבפנים ליתא בנוסח שבדפוס מרוחה וכבר שמו זה ומחקה).
שם ה״ב (ס״ד א׳) א״ר יוחנן הלכה כר׳ יהודה שאמר בשם ר׳ יודה בן בתירה. – פי׳ היינו הא דאמר ר׳ יהודה העובר לפני התיבה ביו״ט האחרון של חג האחרון מזכיר כו׳ והיה עקיבא להם שנה אמר ר׳ יהודה בשם ר׳ יהודה בן בתירה, וה״נ בבבלי (ד׳ ב׳) דר׳ יוחנן אמר הלכה כר׳ יהודה, ומובא שם דהיינו הא דאמר העובר לפני התיבה כו׳ ובפירוש המיוחס לרש״י שם אלא דשם (ג׳ א׳) אמרו דר׳ יהודה אמר זה בשם ר׳ יהושע בן בתירה.
שם הא הדא אמרה כדאיתא בשם גרמיה כו׳. – צ״ל: הא הדא אמרה כדאיתא בשם ריב״ב ותניינא בשם גרמיה בעון קומי כו׳.
שם עבר ר׳ יוסה ושאלה ליה ואמר עוד אנא צריכא לי ובסופה אית מצוות ליה כו׳. – צ״ל: ובסופה אתמצוות ליה כו׳ (פי׳ שעבר ונשאל לו דין זה, ומלת „אתמצוות״ ענינה לשתיקה)
שם ה״ג (ס״ד ב׳) מטו בה בשם ר׳ יוחנן לבסוף נצרכה. – צ״ל: למלאה נצרכה (פי׳ דהא דתנן „אם היתה השנה מעוברת הולכין אחר עיבורה״ אין המכוון בשהיתה שנה שעברה מעוברת בשני אדרים ויוסיף חדש אחד לזמנה של רביעה אלא שהיתה שנה שעברה מלאה דהיינו שהיו בה ב׳ חדשים מלאים בזה ויוסיף על הרביעה יום אחד, ושנה מעוברת

תענית.

דסיפא הוא להפך משנה חסורה דרושה).

שם ה״ו חשובי בנים משמשין מטותיהן א״ר יוסי ובלבד ליל טבילה. — פי׳ ואפי׳ חשובי בנים אין משמשין אלא בליל טבילה בלבד כן פירש בשבה״ל ס״ס כ״ז וכן במג״א סימן תקע״ה אות ה׳ ודלא כשו״ע שם.

שם ה״ז א״ר חייה בר בא שלש הוו שני דברים כגון עצירת גשמים וגובאי מתריעין עליהן (פי׳ שאין מתענין ומתריעין על ב׳ דברים כאחד בפ״ג ה״ד ס״ח ע״ב, ואם הוו ב׳ דברים שוין זה לזה כגון עצירת גשמים וגובאי שבניהן מביאין רעב מתענין ומתריעין עליהן כאחד וכן מוכח בפ״ג שם אלא דשם נחלף בעל המאמר לר׳ חגי בשם ר׳ זעירא). ואמר באילין תרתין מילייא (פי׳ הא דתנן דבכל התעניות האחרונות ותרות על הגשמים שמתריעין בהן ומעלין את התיבה ושאר כמו שאמרו רק בשני דברים אלו) מריב״ל באילין תרתין מילייא שעבדייה רבי (פי׳ שרבי מסדר המשנה שעשה שבשני דברים אלו בלבד יש להחמיר בג׳ החמורות).

שם ה״ח ואפי׳ כן לא ניחמה. — ע׳ מ״ש על בכורה פ״ה ה״ב.

פ״ב ה״א (ס״ה א׳) ר׳ חלבו אמר לר׳ יודן נשיא סב עימן וצריך עבר. — צ״ל: וצערן עבד (פי׳ שנוח להן לצבור בזמן שהגדולים מצטערין עמהן וגם בזכות הגדולים ה׳ מרחם עליהם).

שם (ס״ה ד׳) א״ר ברכיה כתיב ועתך כעשר לרחי כפו עורפן לתשובה. — פי׳ שלא יקשו את ערפן אלא וכפו אותן לתשובה.

שם ושב ממסוכה ישרה דכהן כאילין סוכייה. — פי׳ דורש כאלו המ״ם הראשון של „ממסוכה" היה כתוב בסוף מלת „ושב" וכן כ״ף של „כחדא" מושב עמו ומחר עמו והוא כמו „ושבם כמסוכה" וכעין זה בסוטה רפ״ה גורעין ודורשין מתחילתה לסופה (הרש״ש בהגהותיו לב״ר פ״פ אות ג׳ בשם ר״מ ז״ל).

שם ר׳ אחא בשם רב אין תעניות עכשיו. — פי׳ שאין ~~תעניות~~ צבור בבבל שהיתה מקומו של רב מפני שאין נשיא אלא בא״י ובהוריות ריש פרק ג׳ „א״ר יוסה הדא אמרה אילין תעניתא דאנן עבדין לית אינון תעניין למה דלית נשיא עמן" פי׳ שר׳ יוסי היה בציפורי (ע׳ שבת פ״ג ה״ב דר׳ יוסי סליק לסדרה דבר עולא, וסדרת דבר עולא היה בציפורי כמו שהוכחתי שם וגם ר׳ מנא בנו של ר׳ יוסי היה בציפורי כמבואר בפסחים פ״ג ה״ט) והנשיא היה בזמנו בטבריה (עי׳ [illegible] האמוראים דטבריה היו רואי פני המלך היושבים ראשונה במלכות) וגם בבבלי [illegible] איתא אין תענית צבור בבבל.

שם ה״ב (ס״ה ע״ג) יש לו בנים ובנות. — צ״ל: ויש לו בנים תנו ובנות.

שם ה״ח (ס״ה ד׳) א״ר שאלתו דבורה אלו ובדברך עשיתי. — צ״ל: א״ר שאלתי הקב״ה אלו כו׳ (כן הגירסא בילקוט מלכים רמז ר״ד בשם ירושלמי תענית פ״ב וכ״ה בויקרא רבה פל״ב).

שם ה״ט כל מי שהוא מכיר אנשי משמר שלו ואנשי בית אב שלו ואינו מבני אבות קבועין כו׳. — צ״ל: ואנשי בית אב שלו והוא מבני אבות קבועין (כ״ה בתוספתא פ״ב וכן הגיה בק״ע) אלא שנשתבש בביאור הענין, והפ״מ דוחק, פ״ד ה״ב וכן בתוספתא שם איתא יש מהן שקבעו עצמן לעולם, הבאה בשבת זה בשבת לעולם לאחר שבת לאחר שבת לעולם ויש מהן שמגרילין פעם אחרת בשבוע ויש מהן שמגרילין על כל משמר ומשמר ע״ש וזהו מה שאמרו כאן „מבני אבות קבועין" והן המשמרות שבית אבות שלהן קבוע להן כל אחד ואחד יום ידוע לחוק ולא לעבור ובתי אבות שאינן קבועין הן אלו שהיו מגרילין בכל משמר ומשמר אסור כל אותו היום (פי׳ אבל בית אבות שאינן קבועין אסורין כל השבוע) כו׳ וכל מי שאינו מכיר לא אנשי משמר שלו ולא אנשי בית אב שלו והוא מבני אבות קבועים (פי׳ ואפי׳ מבני אבות קבועים וכ״ש כשאינו מבני אבות קבועים דאוסור לעולם) רבי אומר כו׳ אלא שהגירסא לקולא שהוא מותר ביין כמה דתימר תמן לקולא שהוא מותר בזמן ובפסוק תמן לקולא

[illegible] מותר לספר ולכבס (פי' כדתנן בתוספתא שם אנשי משמר ואנשי בית אב אסורין לספר ולכבס בין משחרב הבית ובין עד שלא חרב הבית).

שם הי"ג (ט"ו א') א"ר יונה אילין ואילין דילא לאוספדא בהון כו' – נ"ל: א"ר יונה רבנן דאמרין ואילין דילא להתענאה בהון ומקצתהון דילא לאוספדא בהון וארשב"ג כו' (פי' רשב"ג חולק על ר"מ [illegible] וסבר דאילו שלפניו מותר בהספד ובתענית).

שם לפניו אסור מפני הרצעה עשו בה להודיעך שהוא אסור בהספד – פי' שמצינו במג"ת שם "ביום ניקנור ובאותו היום שעשו לו כך עשאוהו יו"ט", ולכן אסור בהספד אבל יום שלפניו אינו אסור אלא בתענית בלבד.

~~שם לצאן אסור מפני יו"ט בה להודיעך שהוא אסור בהספד. – פי' ביום בשור ירושלים אמרו במג"ת שם "כשהתחילו לבנות אותו היום עשאוהו יו"ט".~~

שם אילהן דכתבן אמרי בטלה מג"ת ר' יונתן ז"ש בו ערובתא ר"ש שהם ז"ש בו ערובתא שבתא – פי' וכתוב במג"ת פ"ח דאסור להתענות בע"ש ועיו"ט ולהשלים והאי דאורתא למטה דשבתות ויו"ט מתענין לפניהן היינו בלא השלמה והאי דאורתא למטה בסוף הפרק דהלכה מתענה ומשלים היינו משום דבטלה מג"ת.

שם ה"ד כד שמע דתני לה ר"ח בשם ר"מ אמר ואות סבון ידע פרקי גרמיה – פי' שהוצרך ולדע לחרב את עצמו.

שם [illegible] בבי (פי' בחייה דרבי והא דא"ר אלעזר כ"מ ששנה רבי מחלוקת וחזר ושנה סתם הלכה כסתם היינו שרבי עצמו שנה אחרי המחלוקת) דילמא חורן (פי' בדאופן ששנה אחר המחלוקת לא אמר הלכה כסתם וכמו שנה ר' חייה המחלוקת ולא רבי ואף ששנה שנה בבי דבי יוסי ~~[illegible]~~ אין זה נראה מחלוקת אלא סתם ואח"כ מחלוקת שחולקין במקום אחר שלא בעצם הסתם).

שם אבל אם יש מחלוקת אבל סתם לא דבו הלכה כסתם – פי' והכא הא חולק ר' יוסי מיד ואחר הסתם וס"ל לר' מנא בדאופן זה אינו כסתם לבד.

שם הט"ו ר' בון אמר אתא ר' יוסי אמר שונים – ע' בבלי י"ח ב' הנוסח ר' מנא אמר שלא ר' יוסי אמר אתא ע"כ ובפירוש המיוחס לרש"י שם כתב באמוראי ניבהו דאינו אורחא דתנאי לפלוגי בגמרא כי התוי גוונא ע"כ וכן הסכים בקע"י כאן; אבל בר"נ שם כתב ר' אחא ור' יוסי תנאי ניבהו ע"כ וכן נראה, וקרוב בעיני שיש להגיה בירושלמי כאן "ר' אחא" במקום "ר' בון" ומ"ש בפי' המיוחס לרש"י "דלאו אורחא דתנאי לאשתמוטי בי הך" אין ללמוד מכאן זה שמצינו. הרבה כוונתי כן כאן בשבת דבבלי נ"ב ב' שאל תלמיד אחד מאלו השלון את ר' אליעזר כו' והוא בתוספתא כלים ב"מ פ"ב, ועד בבלי בתמורה ע"ז א' ואלו הן חומן גדולים פירש רשב"ג כו', ועד בבלי עירובין נ"ה א' א"ר אלעזר ברבע הרוחשים כו' והוא בתוספתא פ"ה שם וע"י ירושלמי שם ה"ב, ועד בבלי ב"ב נ"ו א' אין – שם לא חולב ולא מצבר אלו פירש ר' מרינוס כו' וע"ש בתוספתא אין, ועוד בזבחים ס"ב ב' שאל ר' נחמן בן יוסי בן לקוניא כו' אמר ר"ה או השוב רבי ועמי ר' יוסי הגלילי כו' והוא בתוספתא שם פ"ב, ועוד בבכורות נ"ה א' וכמה פרס פירש ר' יוסי כו' והודה אין פרס פחות מחו"ו ושם, והוא בתוספתא שם פ"ז.

פ"ג הה"א (ט"ו ג') כל אילין והדומה ליהן אמירא בלא חמי סבר אפוי – נ"ל: אפילו דהוא חמי סבר אפוי (פי' ברתמיה).

שם הה"ב (ט"ו ד') ואפי' עיר גדולה כאנשוטה ויצאו ממנה ג' מתים בג' ימים כו' – נ"ל: ויצאו ממנה תשעה מתים בשלשה ימים זה אחר זה הבא אמרה ורב מבואר בזרועי שיעור אחר (ועי' בבבלי כ"א א').

שם: בזרועה בשהתריעו על הזורנא והלכה לה ואח"כ ממנה שניים בדבר ואחד בזורעה. – [illegible] המורה "ואחד בזוסכרה" יש ללמוד כו נעשו בדאורייתא ושתבכבן מסורה שלאורה

תעניות

שלפנו צומות ובזמן זה במדבר לומר אף זה הואיל שמות בלספרה מצטערך להשמיע שמחה אחריו בדבר כדי לחזור ולהתריע על הדבר.

שם הא לא סוף דבר ארבה אלא אפי' כנף. — פי' ארבה הוא יש המין ואפי' לא נבראה אלא אחד ממין [illegible] זה דהיינו כנף מתריעין עליו וכה"ג דבבלי כ"ב א' ועיש בפירוש המיוחס לרש"י.

שם הא הבא אמרה ערב פסחים הוה. — פי' בימים הסמוכים לפסח (ובזה מכוונה עם השאלות. ערב פסחים דהא כל"ל שפורש עד מעשה בעשרים באדר וכדכתוב באגדה פ"ק.

שם הדין חוני המעגל בר בריה דחוני המעגל הוה סמיך כו'. — צ"ל: הדין (פי' חוני המעגל שבמשנתנו שהיה בזמן שמעון בן שטח) חוני המעגל בר בריה דחוני המעגל, חוני המעגל (פי' הראשון אבי אביו של חוני המעגל דמשנתנו) הוה סמיך כו' (וכן איתא [illegible])

שם הוא (סנ א') שיהא אדם עומד בקרן העופל כו'. — הוא המקום הנזכר בדה"י ב' ל"ג י"ד; עיש כ"ז ג' ובנחמיה ג' כו והזכרי האורך ואמרו שהוא הצריח הדרומית של הר המוריה ובימי הבית השני היה בנוי עליו מגדל גדול וחזק.

שם הוב ועל דבריך נגה אור אף חייה כב"ב צו ויורדת גשמים. — פי' בגאותן דבר"ר סוף פ"א כל אותה האמורה באליהו דיורדת גשמים הפרשה מדבר.

שם [illegible] דר' יודן גזרין תעניות כו'. — צ"ל: ביומוי דר' יודן נשיאה גזרין תעניות ועוד' [illegible] (פי' [illegible] חצות) בירושלמי סוף ר' מנא לגביה (פי' לעת ערב אתא ר' מנא לר' יודן [illegible] מחיתון צחי מה בנישתיה (פי' ר' יודן נשיאה שאל אבי מנא מה מותר לו [illegible] לאחר קודם חצות לאכול ולשתות) [illegible] שמא יחלבו להשלים (פי' שמא [illegible] דהלכה כר"ש דאחר חצי היום התחיל לאכול ולשתות, ובעין זה בבבלי כ"ה ב' ר' יהודה [illegible] גזר תענית וירדו להם גשמים אחר חצי היום סבר לאשלומינהו א"ל ר' אמי קודם חצות ואחר חצות שנינו ע"כ ואע"פ שהענין נפסק בבבלי מה דעון הדברים שהוא [illegible] אותה מעשה בירושלמי כאן וע"ש הרשב"א בשו"ת סימן רצ"ח הירושלמי לענין מהפסק הסוגיא וגם כתבתי בהערות ברפ"ח דברכות שהחולין בין ר' מנא לר' יודן מצוה הרבה בירושלמי וע"ד בפסחים רפ"י. ר' יודן נשיאה צחה ושאל לר' מנא [illegible] ביומין צחי מהו משתי" וזה סוגיא להם כאן. וראיתי בשכלול ח"ב סימן ד' וכן בשולחן ח"ב סימן ת"ס דפירשו. שמא יחלבו להשלים" דהיינו שירד קודם חצות ואין חייב להשלים אע"פ שכל החכמים רוצים להשלים חייבין כל הצבור להשלים וכן פסק ע"פ הוא"ל בשו"ע או"ח סימן תקע"ט; אבל לפי מה שהובאתי דר' יודן דהכא הוא ר' יודן נשיאה אין פירושם מתאים דמוכח מפשט שהחכמים וסכימו להשלים נגד רצון הנשיא ועוד דעיל רפ"ב אירתא דאין שום תענית צבור בלי הסכמת הנשיא).

שם בגין דבדוי בריו מספדין ולית בחייה מצטער כו'. — פי' שאסור לספד בתעניות צבור כמבואר לעיל פ"ב ה"ח.

~~דף~~ (סג ב') ר' חונה מעבר צרבין. — צ"ל: מעבר צבאין (פי' מי שעונו צואות דמעה בלו הפגוזות ע' בבלי מגילה כ"ד ב')

שם הוי [illegible] ריגלא האות בגין שלא יהו אומרין כו'. — צ"ל: ריגלה האות סגין (וכה במגילה פ"ד ה"ח והוא לשון סגי נהור שהיו רגליו עקומות).

שם צוות אומרת שאסור להסתכל כו'. — פי' מדתנן במגילה פ"ד מ"ח מי שהיו ידיו צבועות [illegible] לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלין בו, ועיין זה נשתרבב כאן ממגילה שם).

שם [illegible] כבון בשחרית במוסף ובשלה אהרן את ידיו אל העם ~~ויברכם~~ המערה הזה כו'. — צ"ל: [illegible] העם ויברכם עד כבון במוסף במנחה המערה הזה מסורס הוא כו' ואולי אלמד [illegible] אם המזבח היה נושא את כפיו ומברך את העם (פי' ודורשין מסורס זה

יהיה נשיאות כפים גם במנחה) עד כדון במנחה. בנעילה כתיב יאר ה' פניו אליך יאיר לך מן חשיכה (פי' מאמרו זה אגב דורשין שפעמים מברך עם חשיכה דהיינו בנעילה) ויברכם בעמידה כו' (עי' או"ז ח"ב סימן תרכ"ג דנעילה שהיה לפנו כנוסח זה).

שם (ס"ע ג') אלו והבאו שאלותא דספר. — צ"ל: והבאו שאלותא דספרא (כה"ג בברכות פ"ב ה"ח).

שם ה"ב (ס"ע ד') ר' תנחומא בשם ר' לעזר שמע לה מן הדא ואתנה בו'. — עי' מה שרשמנו בזה בפסחים פ"ב ה"א.

שם (סח א') ארבע משמרות עלו מן הגולה ידעיה חרים פשחור ואימר. — כתב בפירוש המיוחס לרש"י בבבלי כ"ז א' ומבעיא לו דפשחור לא כתיב גבי כ"ד משמרות (דה"י א' כ"ד) ע"כ. ואני תמיה דברי חכמים, שבעזרא ב' כתוב דהכהנים שעלו משבי הגולה היו מבני ידעיה אמר פשחור וחרם וכמבואר כאן, ובנחמיה ז' נמנה מספר הכהנים מאחי ידעיה ואחי פשחור בן מלכיה ואחי אמר וכאן זה מצוי גם בדה"י א' ט' י"ב, ובין מספר הכ"ד משמרות שבדה"י א' כ"ד נקראה החמישית בשם מלכיה ולכ"ע ברור שפשחור שנזכר בעזרא בין עולי הגולה הוא עצמו בן מלכיה ונקראה משמרה זו פעמים על שם האב ופעמים על שם הבן.

ודע שייחוסו של ישוע בן יהוצדק (שעלה מן הגולה עם זרובבל בן שאלתיאל) כהן גדול כתוב בדה"י א' ה' עד אהרן וכן ייחוסו של עזרא הסופר (שהיה אחי אביו של ישוע) כתוב בעזרא ז' ג"כ עד אהרן ולא נמצא באחד מאבותיהם אף אחד משמות הכ"ד משמרות ולכן לא נודע על שם איזה מהמשמרות ~~הכ"ד~~ נתחשבו והענין חתום. אבל נשתדל להבין את הסתום מן המפורש דכתיב בעזרא ב' לו הכהנים בני ידעיה לבית ישוע" ואם מצינו לומר שישוע זה הוא הנמנה בתוך כ"ד משמרות כשם הזה דהרי נמנו שם ידעיה וישוע לשנים, לכן נראין הדברים שישוע זה שידעיה נתייחס על ביתו אחר הוא ושזה הוא ישוע בן יהוצדק כה"ג, וכפי הנראה בנחמיה י"ב ז' עלה ידעיה מן הגולה ביחד עם ישוע בן יהוצדק ועל שם ידעיה שהיה גדול המשפחה נקראה כל משמרתם בשם "ידעיה" וכן מצינו בנחמיה (ז' ל"ט כ"ב) שמונה מספר כל הכהנים שהושבו נשים נכריות מבני ישוע בן יהוצדק ומבני אמר ומבני חרם ומבני פשחור, והשמיט בני ידעיה ומנה במקומו בני ישוע בן יהוצדק מפני שהם נתיישבו על בני ידעיה כמו שנתבאר ועוד נשוב ונראה בדה"י א' ט' שמונה בין הכהנים עולי הגולה שישבו בירושלים ידעיה ויהויריב ויכין ועזריה בן חלקיה בן משולם בן צדוק וגו' ושיעור הכתוב לפי דעתנו הוא: ידעיה בן יהויריב בן יכין בן עזריה בן חלקיה וגו', ובנחמיה ~~י"א~~ עי' שם עניין זה מפורש ידעיה בן יהויריב יכין וגו' וכוונה בזה הרבה בדברי שנשמט המלה "בן" מבינתיים, וגם הרלב"ג בדה"י שם כותב: הנה אמר בספר עזרא (ידוע שהחכמים כללו את ספר נחמיה בתוך ספר עזרא) כי ידעיה היה בן יהויריב ויראה שעניהם אחד שם מבבל ע"כ ולפי דעתנו מנה בדה"י שם רק אחד לבד ממשמרת ידעיה כמו שמנה שם אחד ממשמרות פשחור ואמר, והיה חלקיה זה (שהתייחס לו ידעיה) היה גם אבי שריה ומערה אלו הוא בנחמיה י"א י"א ושריה היה אבי יהוצדק ויהוצדק הוא אבי ישוע ואלו זה התברר כדעתנו אשר ידעיה וישוע בן יהוצדק הם ממשפחה אחת מיוחסת.

שם. ומנו לר' חמא בר חנינה ברוחשה. — צ"ל: ומנו לר' חנינה בר חמא ברוחשה (כן מובא לעיל) וכן הנוסח במדרש קהלת פ"ג אות ט"ו.

שם מוטב בשלמיה דר"ש בר חלפתא בעין תאנה. — פי' עין תאנה כאן עין תאנה והוא שם העיר שבה היה מושבו של ר"ש בר"ח כמבואר במדרש קהלת (פ"ג אות ד') דשם אורנו

ואלו אנשי מן המשנה לכבדו ועלה עמהן ר"ש בן חלפתא עיי' אבל במ' קהלת (בבלי אות ט"ז)
הנוסח בעין יעקב ,,משחק בשלמה דר"ש בן חלפתא באוירין ותנורין" והוא ט"ס וצ"ל
,,בעיון התנינה" ודלא כמ"ש שם ע"ש.

שם בן גוביסין מן בית מלאו. ־ נראה דבן גוביסין היה משפחת ר' יששכר בן קפסי הנזכר
בפסחים פ"ד ד' נ"ז ע"א.

שם בן יהודה מן ציפורין. ־ צ"ל: דבית צפורין מן יהוד (ובבלי פסק הנוסח ,,דבית והוא מן ציפורין"
וצ"ל והפך, ובית ציפורין היו משפחת בית צפרירות המשמין לכהונה שנזכרה בתוספתא ערכין
סופה ובבלי שם וה' ויתר היינו והוא בן משון).

שם הל' (סח ב') מ"ד חותך ויהי ערב ויהי בקר פסוק בפני עצמו. ־ פי' שבפ' בראשית ובפ' ויהי רקיע
חותך ומחצה הפסוק ויהי ערב ויהי בקר לפסוק בפני עצמו, והיינו שמנהג היה להזכיר לפני
הקורא תורגמן והוא מתרגם אחר כל פסוק ופסוק כדתנן במגילה פ"ד מ"ה והקורא בתורה
קורא רק חצי פסוק והמתורגמן מתרגמו, וחוזר הקורא וקורא חצי פסוק אחרון והמתורגמן
מתרגמו ויחשבו כל השומעין אותן לשני פסוקים, ובזה יש להבין מה שאחרון בבבלי כ"ז
ב' ,,פוסק" (והוא שלשונות הבבלי יכול לפסוק לשנים כל פסוק ופסוק שירצה אבל לשונות
הירושלמי משמע שבתחילה ופוסק חצי הפסוק ויהי ערב ויהי בקר לפסוק בפני עצמו
וטעמו של דבר מפני שבפרשיות האחרונות צ"ל נפסק דאחות לפסוק בפני עצמו)
ושפיר פירשו הרש ,,ומ"ד פוסק לפסוק" אבל רש"י ז"ל במגילה כ"ב פי' פורש דחולק פסוק
אחד לשני קרואים ולפ"ז הוצרך לאחוך שם הקושיא ולמ"ד ,,פוסק לפסוק" שבגמרא
אין לה מובן לפי פירושו והנה דק"ע כמו התוס' כפרש"י וזו צו הדרך לשונות
הירושלמי, דבמה אית דחצי פסוק ויהי ערב ויהי בקר וירה קורא אחר ומובן:

שם הה' אות תני תנו ומחלק ר' אחא דשם ר' יוסי כמתני' אר"ש סימן סוגיה דיומא טרי"ג. ־ צ"ע
וכן סימנא דכולים נלמוד (כל זה נשתבש ממלאים פ"ד ה"ד כי גם שם יש כעין סוגיא דהכא
וכדרך הירושלמי וכמו נשתבש החומר ונבחנו בו המפרשים).

שם מ"ט מנין מפני עמדה רחב"ה פי' שסמוך לערב, אישון עמדה ר"ח כדאמר ר' יוחנן למטה
ולמעלה אין ברח מרמד בנעילה).

שם ר' לעזר על שם כל התדיר כו'. ־ צ"ל: ר' לעזר אמר על שם כל התדיר כו' (פי' דמנחה
היום תדירה לכן אין היא נדחית ביום שיש בו מוסף אבל נעילה אינה תדירה לכן היא
נדחית) אתחבירו אר' חייא בר בא ר' יוחנן מפניך למנשתם דכופרא סכין מיפוש עד
דו אומאה אתון מסעדין זמנו ואיבדו (ובזמן עיין זה כתבנו ברה"ש פ"ד ה"ד) נראה
מסייעה לר' יוחנן ויהי מאחרים החדש השני (פי' ושם מבורש שאתו היה עושה סעודת
ר"ח ביום ל' וביום ל"א והיינו מפני שהחדש נתעבר והיה סועד זמנו ואיבדו כר' יוחנן)
* אין תאמר תרין ירחין כו' גם היום אל הלחם (וכן הוא סוף הלכה זו).

שם הה' (סה ג') מ"ד שלם והוא פדם דן עוגמרות. ־ פי' בבורייתא דשמואל רבה פ"ט ויהי במשר
רב משה את המחנה וגו' שאת שברו עד שבאה דעיין אוי להם לבני אדם שהם מעידים
מה שאינם רואים אבגע שלא היה משה מאמין דהיכא שאמר לו כו שהיה עמק אלו
הדיר משה דרך ארץ לישראל אפי' שיהא אדם שומע מחבירו נאמן אסור לבא עדות
לעשות דבר על פיו אם אינו רואה.

שם רשב"ג אמר למלך שהיה יושב ומחשב חשבונותיו באו ואמרו נשבה בנך ונתעדש ואמר כו'. ־ צ"ל:
נשבה בנך ונשרפו בירתך ונתקלקלו חשבונותיו אמר ועשה כו' (כן נראה מילקוט מלכים רמז
ר"מ אלא שגם שם יש השמטות סופר ע"ש).

שם אלא שביהודה מתאנין על המעשה (פי' ביום שסמך אלף דבר שהם בעשרה בטבת)
ובגליות על השמועה (פי' מתענין בה' בטבת יום שבאה להם השמועה).

(השמטה) בנו שלמי' בתענית. ־ בבבלי הגמרא ,,הגמרות" ובמגילה פה ,,הגליפות" ובתוספתא פ"ג ,,שלמאי הנצופרים" וכו
גם עבד ונטופה שם עיר וכן מצינו שבין הגולים משבי הגולה במגילה ב' כ"ב אנשי נטופה חמשים וששה
ובנחמיה צ"כ אנשי בית לחם ונטופה מאה שמונים ושמונה ובה"ש קדהו ה' כ"ג בני שלמון בית

שם ושרף אפוסטמוס את התורה כו'. — יש מי שאומר שאפוסטמוס היה שר של יונים בימי אנטיוכוס הרשע שצוה להעמיד שקוץ משומם על מזבח ה' ולשרוף ספרי תורת ה' ככתוב בחשמונאים א' א' ואפוסטמוס זה שלחו אנטיוכוס להשלים את גזירותיו. ואחרים אומרים שענין זה היה בימי אדריינוס קיסר אחר שנחרבה ביתר שגזר שמד על ישראל וגם הוא העמיד צלם במקום המקדש ועל פיו שרפו ספרי התורה ואפוסטמוס הזה שר הצבא יוליוס סעוורוס שעשה המלחמה עם בן כוזיבא ונצחו שהיה לשר זה כינוי „פוסטומוס" ככתוב בספרי ימי הרומיים.

שם (כ"ח ב') כל מה שנעשה בזה חזר וכל מה שנעשה בזה לא חזר. — פי' שבי"ז בתמוז נשתברו הלוחות וחזרו ונתנו אחרות וכן בטל התמיד בימי היונים (כדאיתא [illegible]) ושוב חזר ע"י החשמונאים (והא דאיתא עוד שם אף בימי מלכות הבית היו משלשלין כו' נראה שזה היה לפני חורבן המקדש בזמן מצור של טיטוס וכן מצינו במלחמות היהודים ספר ו' פ"ב שבעת המצור לפני החורבן בטל התמיד בט"ו לחדש פנימוס והוא חדש תמוז אצלנו) וכן הובקעה העיר בחורבן בית ראשון בי"ז בתמוז (כדאיתא לעיל דפריכינן אלה דתנן והובקעה העיר והכתיב בט' לחדש הובקעה העיר ומשני אמר רבא כו') וחזר ונבנה הבית השני וכן שרף אפוסטמוס את התורה ועדיין היא נמצאת בעולם וכן העמיד צלם בהיכל, ובימי רבי מסדר המשנה כבר לא היה הצלם בהיכל אבל מה שנעשה בט"ב עדיין לא חזר נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ וכן היה שמתו במדבר וחרב בו שני בתי מקדש ועדיין הוא חרב ונלכדה ביתר ונחרשה העיר ועדיין היא בחורבנה.

שם בוכה למשפחותיו וגו' על עסקי עריות שנאסרו להן משה. — צ"ל: על שום עריות שנאסר להן משה (פי' „על שם" כמו „משום" וכעין זה לעיל דף ה' ח': על שם שאין מטריחין על הצבור יותר מדאי, ועוד בר"פ על שם עמו אנכי בצרה, וכוונתו בזה הרבה בירושלמי וב"ק שמנה שש עריות שהן בכרת ושבעה אחרות משנה ואשת אחי אביו.)

שם הא"ל רשב"ג מה אני שמא אלא מאחר שכלו נסכים היו במנין של שיר היה כו'. — צ"ל הא"ל רשב"ג מה אני שמא מאחר שכלו נסכים היו במנין של שיר היה (פי' אלא שדבור נסרב באמצעו שבת ואין אומרים שיר בלא נסכים אלא הפשט שאומרין שירו של יום ד' ביום א' כגון שלא הקריבו הנסכים ביום ד' שלפני והקריבו אותן ביום א' שאחריו אומרים על נסכים באלה שירו של יום ד' העבר כמו שאמר) באופן הקריבו תמיד היום ונסכיו לאחר ר' יוחנן אמר אומר שירו של יום רשב"ג אמר אומר שירו של אתמול.

שם יהויריב יה הריב עם בנו על שמרו וסרבו בו ידעיה עמוק צפורים כו'. — פי' שהכהנים לוים וישראלים היו נחלקין לכ"ד משמרות וכל משמר ומשמר היו בעיירות ידועות — נ"ב בפירוש המיוחס לרש"י בריש פרק זה. שישראל נחלקו לכ"ד מעמדות כנגד כ"ד משמרות כדתנן בברייתא של מ"ט מדות" ע"כ ומשמרת יהויריב היתה בעיר מירון והיה לכל משמרה ומשמרה גם שם כינוי כמו שכתב הראב"ן בפירוש קינות הקליר (אשר תחלתה איכה ישבה חבצלת השרון) בכו"ו ומשמרת יהויריב היתה מכונה „יהויריב מירון מסרבוי" וכמו דרשו טעם לשם זה, ומשמרת ידעיה היתה מכונה „ידעיה עמוק צפורים" והיה מקומה בצפורי וכדאיתא במדרש קהלת פ"ז אות כ"ג דבר נפרה אמר לבני צפורי „אחיכם בני ידעיה שמעוני" וכמו דרשו טעם לשם הכינויים.

ודע שבספרים הקדמונים מכונה עיר טבריה בשם „מעזיה" כמו בספר הדקדוק והמסורה מר' אהרן בן אשר (נדפס במקראות גדולות ווינציה רע"ז) שתחלתו: זה ספר מדקדוקי טעמים שחבר אהרן בן אשר ממקום מעזיה הנקרא טבריה אשר על ים כנרת מערבה ע"כ ור' אליהו בחור בהקדמה ג' לספרו מסורת המסורת כתב נראה בעלי המסורת והם אנשי טבריה היו מגזע ע"כ ויש להגיה שם „מעזיה" במקום „מגזע" כי לדעתי היה בעיר טבריה מקום המשמרת הכ"ג (דה"א פ' כ"ד י"ח) ששמה „מעזיה" ועל שם המשמרת מכונה גם העיר מעזיה (והאוריח לא ידעו טעם בדבר לכינוי זה ע' דברי ימי ישראל לגרעטץ הערתו שפ"ר ח"ג עמוד 315 שכתב אל כינוי זה אולי על שם הכלל לבית פטמה שהיה נקרא „מעזי"). ~~והנה בקינת הקליר~~

~~לחם ונופת, וראה מזה דבימיו היה דרש משפחה גדולה אשר בנה ... בעיר ... לחם ונופה.~~

ועי' בתוס' סוטה "הוציאה ערום ונפרדה משמרות תערוה" והיה צ"ל להגיה "תעצוה" בתוס' והוא משמרות תעצית שכן מצוי בנמאיה (ונ"ה ה') מעצוה בלגי ושמו עוד שם (ונ"ב ה') "מעדוה בלגהי" ומצה מבואר דמעציה ומעדוה שם אחד הוא, אבל רואה בפירוש הרמב"ן כי לגינה גו שמוב דמעדוה הוא כומי' למשמרת בלגה על שעשו לבהמ"ק מעדות פרבש (אלו נתבאו ואמרין ברש בלגה שבמש סוכה) ע"ב ואם מצוי כן דמיעה מדרש חבל אלו שגלה היות נגבל.

ועי' שבמדרש איכה רבתי (הוצאת הרב רש"ב בובער ז"ל) פ"ב אות נ"ה איתא שלש אוצרות במשמרות היה כבול ושיחין ומגדלה ע"ב ואף דקיימא הכור הנ"ל אות ונ"ב יסד כהן כבול ובאות רש מגדל נונה ובבלי פסחים מ"ו ה' איתא מגדל נונה לטבריה מיל אבל לא נודע לנו שם המשמרות שלשה בהן ובאות דפירוש הרמב"ן שם שמוב כהן בכבול משמר שבעה נקרא הבורות בכבול; ומגדל נונה הוא משמרות ורבציל; עוד מבנו שם דמשמרות שבב נקראת "חוצפית שיחין" על שמושו בדבריהם שבשעת עמדו בחוצה ובשרות ארצם ערבה ושוחה ע"כ והרי גילה לנו שמות המשמרות שולכן בג' עיירות אלו, ואולי שבב צה מבריית בו"ט מדות שמנהגם למעלה.

שם תנא א"ר יהודה ב"ר אלעאי ברוך רבי היה דורש כו'. — צ"ל: עקיבה רבי היה דורש כו' (ועי' ב"ר פסח אות י"ג אותו ר' יהודה ב"ר אלעאי ~~היה~~ דורש כו' ובאיכה רבתי פ"ב הנוסח רבי היה דורש כו')

* שם (פ"ט א') שמונים שידות של מתכות היו בשיחין (פי' שידה של מתכות היא הנקרא בלשון הכתוב והושע י"ג ו"ח רכב ברזל כמו שהוכיח למטה) או"ר יתון שידה לא הויתה דמוגנ (פי' שאימן ועי' עניינה וצורתה מפני שלא הויתה נמצאה בזמנם ובאין זה דבבלי גיטין ס"ח א' ג' מאות מינן שדים היו בשיחין ושידה עצמו מינו ודוע מהו" ופרשו שם מינים מחוור ע"ש ועוד דבבלי סוטה מ"ח ב' משחרב מקדש בטלה שירה פרנגדה ובכוכים לבנה ורכב ברזל ונ"ה אף יין כרוש ע"כ והנה "רכב ברזל" היינו "שידות של מתכות" דהבבו וכן "שירה פרנגדה" היינו "אורגן פנים" דהבבו לעיל וכמו שפורש בפירוש הקצר ואי עיון ערך פנים שהוא גורס שם "פנון" ומשמע דשניהן היו בענינם של ובך ויש למחוך דבבלי של אותם "בחשון" וכן בכוכים לבנה ויין כרוש משמע בירושלמי סוטה פ"ט הל' דנתבטלו לאחר חורבן הבית השני ע"ש).

שם (פ"ט ב') שמונים אלף פרחי כהונה ברחו לתוך חיילותיו כו'. — צ"ל: ברחו לתוך חיילותיו כו' (וכה באיכה רבתי פ"ב).

א"ר יוחנן אשרי מי שיראה במפלתה של תרמוד כו'. — צ"ל: במפלתה של תדמור כו' (פי' בדבעתה בדהי' ב' ח' ד' ובן את תדמור במדבר ובלשון העמים היה עיר "פלמירה" וכפי המבע נחרבה העיר הזאת ע"י אורליאנוס מלך רומי בשנת ד"א לג' ליצירה ולפי מש באחרי בהקדמתו לאבות נפטר ר' יוחנן תתע"ט לשטרות שהם ד"א ל"ט ליצירה והיינו כ"ב שנים טרם שנחרבה תדמור אבל לפי נוסח אגרת ר' שרירא גאון שביוחסין נפטר ר' יוחנן תתל"ב לשטרות שהם ד"א ל"ט ליצירה והוא כשש שנים אחר שנחרבה תדמור ולפ"ז אמר ר' יוחנן דבריו כאן קודם שנחרבה עיר זו ועיי"ש בעצ פ' הז'.

שם הט' דרך תרות ומתרגב בן אמן אמרין הדין נצרוה כו'. — פי' בתמיה דאיך נעשה לבכם והשמח נעצב דבורם זה שמלאבדתו בבך והוא בטל ולא ודות כוש בטבע זה

תספורת הוצבה ג' בת בר כהן אמר כו'. — יש להפוך ולתקן וכצ"ל: תספורת השבה לאחרון מהו ר' יוחנן אמר לאחרון אסור כו' ברשה ר' חייא בר בא לתוספתו כחדא דר' יוחנן ולא נתון עליהן א"ר אמי לר' יוסי ולית בן אחוי של ר' חייא הגדול (פי' הוא רב ע' ירושלמי סוכה פ"ג ה"ה שרב קרא לר' חייא חביבו) עלו אלו בפירוש פליגין ר' יוחנן אמר לאחרון אסור רב אמר לאחרון מותר (וכה בבבלי כתו' ב' דרב [illegible]) רשב"ג אמר לאחרון מותר [illegible] פליגה על רשב"ג שברם [illegible] יהודה בתענה אסורין מלספר הטעם שם (פס"ח) טור [illegible] היה [illegible] דגרבין [illegible] עדיבת [illegible] — פי' [illegible] כתב בערוך השלם ערך גרב [illegible] ופרסה [illegible] הכוון [illegible] מין דג"ש כמו טרים טרופה (נדרים [illegible]) [illegible] עזנות כמו [illegible] אלה שנוכבין [illegible]

(ההמא בראש הדף)

ומלבדם מה עדיף לה רשב״ג פתב לה. ת״ב שחל להיות בשבת ר' בא בר כהן אמר קומי ר' יוסה ר' אחא בשם ר' אבהו ת״ב שחל להיות בשבת שתי שבתות מותרות (כל הראשון אותה לפניה ולמעלה ושייך כאן להן חולקין על רשב״ג דלדידהו אין לומר דמשנתנו היא בשחל ת״ב בשבת דהא אינהו סברו שתי שבתות מותרות) ר' יונתן בן אלעזר אין דחוה ת״ב נפק הוה מכריז כו' (פי' דסבר כרשב״ג)

שם ה' (סוף ג') תני ת״ב שחל להיות ע״ש כו'. — צ״ל ת״ב שחל להיות בשבת כו' (וכה: דבבלי כ״ט ב)

מיבשון אותן כ״ש רש״י עה״ת (בראשית ח' כ״ב) וערוך ערך קף א' ורמב״ם בפה״מ [illegible] בכ״ד מ״ט והיינו נמי דאיתא דבלי ברכות מ״ד א' עיר אחת היתה לו לינאי המלך בהר המלך שהיו מוציאין ממנה ששים רבוא טפיחי לקצצי תאנים מערב שבת לערב שבת ע״כ והתם דברו בלשון גוזמא ורוב כדרך הבבלי אבל הכא אותן עוני דירושלמי כמון כמלון. ולאמת יותר יגיד עליו רעו שכותן נסמך לזה למעלה מעשה דהרב שהיו מוציאין מאות אחרים [illegible] אלצות ומעשה זה עצמו נשמר ג״כ בבלי שם ע״ש. ~~[illegible]~~ ~~[illegible] כ״ד שבת [illegible] בו [illegible]~~ ובן דשבת פ״ו ה״ט „ומתניה חד קייט" ופירש ק״ל [illegible] תאנים.

מגילה

פ״א ה״ו (ס״ע ד) ר' אבהו בשם ר' לעזר זה ועבר זה ועבר. — פי' דכתיב (אסתר ט' כ״ז) ולא יעבור ומזה דרשינן שלא יעבור זמן טו אבל מקדימין לפני יד.

שם ר' יוחנן בשם שמואל לא יעבר זה ועבר. — צ״ל: לא ועברו זה ועברו (פי' שמואל דורש שם מקרא אחר דכתיב שם שם כ״ח „לא יעברו").

שם (ע' א') אם משושן הבירה אתה למד מעתה בשושן הבירה לא יקראו (פי' בי״ד אלא בט״ו ושאר כל המקומות יקראו (פי' שאר כל המקומות דין ערי הפרזות ובין המוקפות חומה יקראו בי״ד, ומוקפות חומה אין למדין משושן שאני שבה נעשה נס בי״ג ובי״ד ונחו בט״ו) הוה הלכה תניין כו' תנייה אחריות סבר עיר מלא מקום (פי' דר' יוסי בר' יהודה סבר דמה דכתיב „מדינה ומדינה ועיר ועיר" עניינו שכולן קורין ביום אחד בי״ד ואפי' מוקפות חומה לבד משושן שבה קורין בט״ו).

שם נמצינו אומר רשב״ג ור' יוסי בר' שניהם אמרו דבר אחד כו'. — צ״ל: נמצאת דבריו אומר רשב״ג ור' יוסי שניהם אמרו דבר אחד כו' (פי' שיש אומרים שאין רשב״ג חולק על רבי [illegible] אלא בטעם שלדבריו נמי סבר שכל המוקפות חומה מימות אחשורוש קורין [illegible] אלא שאינו דורש כן מדכתיב „מדינה ומדינה ועיר ועיר" ועניין זה לדידיה [illegible] לפרש בין כל מדינה לכל עיר דכל [illegible] דהיינו עיר מוקפת חומה [illegible] ע״כ ~~[illegible]~~ בה בט״ו [illegible] ועיר דהיינו שאינה מוקפת חומה קורין בה בי״ד) וזה אחד מטעם אחד תני הסמוך לכרך כו' כהנוסח שלפנינו ותני [illegible] הסמוך כו' נשתבש מלמטה בעמוד זה).

שם רבנן שבאותה כנרת גינוסר הוא כ' לוי והכתיב כו'. — יש להפך וכצ״ל: כנרת גינוסר ולמה נקראה כנרת שהיו מגדלות פירות ככינורים (ולפנינו נמצא זה למטה) הותב ר' לוי והכתיב (יהושע ב' ג') והערבה עד ים כנרות (פי' וכנרות הוא לשון רבים) מאחר שיש כו' כגון בית ירח וצינברי (בב״ר פצ״ח אות כ״ב מכנרת ר' אלעזר אמר ירח ר' שמואל בר נחמן אמר בית ירח ר' יהודה בר סימון אמר סנברי ובית ירח ע״כ פי' דשתי מקומות אלו נקראים כנרת וסנברי דהכתב היינו „צינברי" דהכא וכתב בספר מלחמות היהודים ספר ד' פרק ח' אות ב' שסנברא רחוקה שלשים ריס לדרום טבריא וכ״כ בתולדות הארץ פ״ג עמוד רט״ז מדפוס ירושלים ואני לא מצאתי זה במלחמות היהודים שלפני במקום שציין) חרב הבית ועשה של גוים כו'.

[וצ״ל: ספר ג' פרק י' אות ז']

מגילה

שם כל העיירות שמנה יהושע תפ' מוקף חומה. — פלא שכל נבוא למימרין נמצא אותן וכתב ממוקף.

שם נקרא מסויע לרוקת זו טבריה כו'. — פי' דכמו מונה עיירות שבגבול בני נפתלי ולמטה
שם (יהושע י"ט ל"ה) כתיב וערי מבצר הצדים צר וחמת וגו' ומונה דהללו שנמנו למעלה אינם
ערי מבצר אלא הללו שאומדין על הגבולין (עי' בבלי ב"ב נ"ו א').

שם (ע' ב') וכאן כתיב יו"ט וכתיב וקיבל. — צ"ל: וכאן כתיב יו"ט וזה כתיב וקיבל (פי' ומאחר שלא
קיבלו עליהם את הפורים ליו"ט אסורין במלאכה (עי' בבלי ו' ב').

שם ה"ג אם מפני כבוד כרכים שלא יהו אומרים הואיל כרכים ועיירות קורין כאחת כו' — צ"ל:
שלא יהו אומרים הואיל כרכים וכפרים קורין כאחת (פי' לכן כשחל ט"ו בשבת קורין
לכרכים בע"ש ואינן נדחין ליום הכניסה) אמרה אל להיות לעיירות בשבת לא ידחו ליום
הכניסה שלא יהו אומרין הואיל כפרים ועיירות קורין כאחת כו' אמרה אל להיות בשני אל
להיות בחמישי. מעתה תני (ומה שבינתיים מיותר ושייך למעלה) אל להיות בע"ש כפרים ועיירות
וכרכים קורין כאחת והכן תניה לא נסיב אפין לבוריה (פי' שאינו נושא פנים לשום בריה
ודבר שבכהן קורין ביום הכניסה ואינו חושש לכבוד כרכים וגם אינו חושש לכבוד עיירות) כו'
רבי ~~[illegible]~~ כולם ודחו ליום הכניסה (פי' דאותן שאל להן בשבת בין י"ד לעיירות בין ט"ו לכרכים
[illegible] הכניסה) דאית ליה שלא יקדמו כרכים כו'.

שם [illegible] תני כפרים תחלין בע"ש כו'. — צ"ל: חמשה תני כפרים ודחו ליום הכניסה ועיירות גדולות
[illegible] ומוקפות חומה לאחר השבת (כה בתוספתא פ"א ובבלי ד' ב').

שם [illegible] בכן תפי' ביחיד. — כשחל ט"ו בשבת אלו שמוקפות חומה קורין בע"ש ביחיד ואף
[illegible]

שם ה"ג תני כפר שאין בו עשרה תנינן קדמו ונעשה כעיר. — צ"ל: עיר שאין בה עשרה (פי'
בטלנים) תנינן קדמו ונעשית ככפר (עי' ראב"ם פ"א ה"ח ממגילה שהעתיק נוסח שלפנינו
ופירש שאין בו עשרה בני אדם ונכנס בכלל הרדב"ז שם על נוסח זה).

שם ה"ו (ע' ב') ר' יודן נשיא שלח לר' הושעיה חדא עטם וחד לגין דחמר שלח ליה קיימת בנו ומתנות לאביונים
(פי' במשלוח מנות איש לרעהו משמע שרעהו שוה שוה לו לעצמו במה לסעוד מלבד שזה שלח לו מנות
כדי להרבות השמחה, אבל ר' הו' עני גדול הוה ולא הוה לו כדי סעודה בפורים וכששלח לו הנשיא
סעודה חשובה מרובה מועטת כדי סעודה אמר שזה חשוב אצלו כמתנות לאביונים) חזר
ושלח ליה חד עיגל (פי' כמו עגל בן בקר, וכה בבבלי ז' ב' לגירסת שאלתות פ' ויקהל ~~[illegible]~~
[illegible] שלח ליה. בלי עגלא תולתא ~~[illegible]~~ שבשאלתות שלפנינו הנוסח שלא כראשונה "קיימת
בנו רבינו משלוח מנות איש לרעהו" ובאחרונה "קיימת בנו רבינו ומתנות לאביונים" [illegible]
הנוסח שבמגה"מ* והירושלמי כאן ונ"ב חד גרב דחמר שלח וגו' קיימת בנו ומשלוח מנות
איש לרעהו (פי' שבבר היה לו כדי סעודה וחזר ושלח לו מתנה מרובה).

שם ה"ז מרדכי ואסתר כתבו אגרת ושלחו לרבותינו שכן אמרו להם כו'. — צ"ל: לרבותינו וכן אמרו כו'.

שם שמונים וחמשה זקנים ומהם שלשים וכמה נביאים כו'. — הרמב"ן בפי' התורה (דב' ב') העתיק "ומהם כמה
נביאים" נראה שנשמט שם אלה "שלשים" וברות רבה פ"ד הנוסח "פ"ה זקנים ומהם שלשים וכמה
נביאים" ויותר נראה נוסח הירושלמי והוא מכוון למספר החותמים בנחמיה י"ד באופן שמנה יה
בכתוב (שם פסוק ב') "מבני חנדר קדמיאל" לשלשה אנשים אלה שבחגיגה פ"ב ה"ח איתא "כנגד
שמונים [illegible] החותמות שבכתוב בעזרה" ולפ"ז ופירשו שמבני חנדר חתם קדמיאל ואינו אלא אחד בודד.
ורואים שיש מגיהין כאן "ומהם שלשים וכמה נביאים" ודאי שהיו לה' נביאים וביחד קכ"ו מכוון להא
דאיתא בברכות פ"ב ה"ד "מאה ועשרים זקנים ומהם שמונים וכמה נביאים" וכפי מה שהגהתי שם
"ומהם שלשים וכמה נביאים".

ש (ע"ב ב') ר' סימון בשם ריב"ל לעולם שני חדשים מעברין. — דברי ריב"ל שעיין בבבלי ר"ה י"ט ב'
[illegible] כל אחד "עליו שני אדרים שמקדשין אותן דומי עיבוריהן" והיה שסמך הירושלמי את דוים

[illegible] מצאתי סמך לגירסת השאלתות ממשנה שלמה דביצה פ"ב מ"ז]

עיבור הוא ואי לא ואילו עיבור הוא אור [illegible] ל"ג שהוא יום העיבור וכדאיתא ברה"ש פ"ב הא אין מקדשין לילי זמנו הלא לילי עיבורו וכמו אילו זמנו היינו אור ליום שלשים, דיום שלשים הוא זמנו הא לילי עיבורו היינו אור ליום ל"א דיום ל"א הוא יום העיבור; עי' רפ"ג. קידשוהו [illegible] לזמנו או לאחר עיבורו יום אחד ובזה יהא מעובר; ועיי' פ"ב הד' (דף ט' ע"ג) ותמן מדברין זמנו ועיבורו (עי' מ"ש בהגהותי שם). ולפי שיטה זו מ"ש רז"ל לפי הבבלי בשני חדשים שמקדשין אותן ביום עיבוריהן" היינו ביום ל"א שעושין שניהן מלאין וכלשון בירושלמי כאן. ושיטה אחרת בבבלי דיום עיבור נקרא יום שלשים ולפי שיטתו סבר רש"ל דשני החדשים חסרין וכמו שסיימו על דבריו בבבלי שם, "למימרא דחסרין עבדינן מלאין לא עבדינן" ועי' פרש"י שם, ולפ"ז הוא מפרש (בדף כ"ב ב') "אור עיבורו" לערב יום שלשים נהי לא בזמנו שלשים בזו יום עיבורו; ועוד (דף כ"ה א') פירש "ליל עיבורו" אורתו יום שלשים וכן פירש בסנהדרין (י' ב') אור עיבורו אורתא שלשים שהוא יום העיבור, אבל הירושלמי מפרש בהא דהסבר כמו בריש הפסחים "אור לארבעה עשר" היינו שלאחר הוא ארבעה עשר ובעדיות פ"ד מ"ו "המפלת אור לשמונים ואחד" היינו שלאחר הוא יום שמונים ואחד, ודבבלי בפסחים (ב' א') "אור לשלשה" "אילו ארבעה עשר" היינו שלאחר הוא יום שלשה [illegible] וע"ש (ד' ב') "אילו רביעית ואילו שבתות" והיינו שלאחר יום רביעי ~~[illegible]~~; ובהגהות [illegible] רמ"ה בסנהדרין וע"ש שכתב אור עיבורו היינו אורתא ב"ט וכן פירש ר"ח ז"ל וכמו להא דאמרינן בר"ה ובגמרא משקדשין אור עיבורו דהיינו ליל שלשים דאו לאורתא שלשים למה לה ע"כ ואין דבריו מחוורין כל עיקר והוא סותר דבל אלה את הירושלמי דנל ~~[illegible]~~. והבבלי ~~[illegible] הירושלמי אור עיבורו~~ אף הוא ור' שלשים הוא יום ל"א אבל הכא מודין דליל עיבורא הוא אור עיבורו היינו אורתו יום שלשים נהי ל"ג וכן משמע לאור עיבורו היינו ליל ל"א.

שם עיבר את הראשון וזה עיבר את השני מה שעשה עשוי לעולם אין סדר הסמוך לנוסן חסר תנו כו'. צ"ל עיבר את הראשון וזה עיבר את השני מה שעשה עשוי עיבר את השני וזה עיבר את הראשון מה שעשו עשוי (והסופר השמיט מן "מה שעשה עשוי" עד "מה שעשה עשוי") תנו רשב"ג אומר כו' (ומה שנמצא בנוסחאות "לעולם אין סדר הסמוך לנוסן חסר" אינו מגוף הירושלמי אלא שמעתיק אחד כתב דבר שאין אנו אומרין כרשב"ג אלא שלעולם אין סדר הסמוך לנוסן חסר ובגמרא דבבלי רה"ש י"ט ב' נוסף שאינו מובהק הבנתו זה בתוך הירושלמי, והרבה כזה בירושלמי כ"ש. [illegible] פ"ג ה"ב)

שם ה"ג (ערוך רש"י) לבשר צריכה הניית ממשו מהו. — צ"ל: ה[illegible] הבשר ממשו מהו.

שם ר' חמא חברין דרבנן [illegible] — עי' מ"ש ברה"ש פ"א ה"ג.

שם הי' לא אמרת שאינו צב לסתור בה החזיל לסתור לא אמרתא כו'. — צ"ל: לא אמרת שאינו צב לסתור לא אמרת (ומה שבנוסחאות בפנים ומוותב) אלא שהוא ~~[illegible]~~ כו' בר' אלעזר הוא נותני השנייה לה בסתירה (פי' שאין לה מה לסתור) ולא דקרבן כו' ד"ל דאיך אמר שתים, בשנים ואחת באחת כו'.

שם ר' חמא ב"ר בשם ריב"ח כל ומי אשר יגע בו הטמא כו'. — צ"ל: בשם ריב"ח והצבור אשר בו הנגע (עי' בבלי חי' ב') וגומר וטמא טמא יקרא (ויקרא י"ג מ"ה) את שטומאתו תלויה כו'.

שם הא לעז לנצר רמוי לקרב. — כתב במראה עינים פי' לקרב לדרוש דרבים כמו בשור רבה פ"ח אמרו על ר' אלעזר ב"ר שמעון דהוה קרוב ופייטן ופירש בערוך ערך "קרוב" דרשן וכאן זה כתב הג' ועי' צ"ל במגיד ע"ז (חק בורי מדורת. אוירת הלשון פ"ג) לקרב פי' לפייט ושיר ע"ש וכן ה[illegible] מכוונה דירושלמי ברכות (עי' בהגהות פ"ה ה"ה דף ג' ע"ג).

שם (ערוך רש"י) [illegible] ברעץ ניתנה תורה עין משולש נסוס. — פי' שאין בכתב עברי אותיות סתומות לבד [illegible] עין (עי' מאור עינים פ"נ דבשם נפסו כל אותיות. א"כ דכתב עברי) והוא דשאר האותיות של א"ב אומן תגין בעוד שהיו כותבין רק בכתב עברי [illegible] עין היה סתום ועגול כבצורת עין אדם ולכך היו קורין להאותיות שהוא כצורת עין אדם "עין". ואל תשיבני [illegible] (פי' כלי שאוחז בו שערות ועם הרבה וזה לרעץ בו) מכוון שהוא מבתח (פי' שמתק דוגו את הבאה שמעלו לו את השערות מתפזרות) ושם חסר (פי' מרבד ע' שבת פ"ג ע"ז ה"ד ע"כ. הכהן דחשיב גורדסין כו' חייב בו משום מרבד*) [illegible] בחמת כאי שהוא נשה. — כצ"ל.

מצורות המזוזות ב"ש. וכ"ף שהן בכתב אשורי כצורות ב"ש פתוחה צורות אחרות וכבר כמו"ש שכן
(50) וגם בכתב עברי צורות המזוזות ב"ש וכ"ף כולהון לפו"ם וכ"ף מכתב אשורי כמשפ' וחבר
להמעיין בצורות המזוזות של כתב עברי להמור אותם שש (והוכחתי ר' לעיל האגדה למעלה
שבכתב אשורי ניתנה תורה משם אות זו שהוא בכתב אשורי כצורת וו והעמודים אותו מובן
לו שהרי גם בכתב עברי יש צורת אות זו כאן וו העמודים והווין).

שם ר' ירמיה בשם ר' חייא בר בא כו' תורות הראשונים לא היה לה ה"א שלהם אלא מ"ם שלהם סתום
כו'. — צ"ל: תורות הראשונים לא היה עין שלהם אלא מ"ם שלהם סתום הוא סמך סתום (פי' דסבר
שבכתב אשורי ניתנה תורה אלא שבתורות [illegible] עדיין לא היו אותיות כפולות של "מנצפך"
שבסוף התיבה שאלו נתחדשו אח"כ מן הצופים והן הן דבריהם דבבלי ב' ב' ר' ירמיה ואיתימא
ר' חייא בר אבא מנצפך צופים אמרום" ודברים אלו לפי שיטת הירושלמי כפשוטן ודלא
כמסקנת הבבלי שם דשכחום וחזרו ויסדום, ובזה נבין דברי ר' לוי לעיל שאמר דלוח' אשורי
ניתנה תורה סמך מעשה נסים והשמיט מ"ם סתומה, והיינו מפני שעדיין לא היתה בזמן
הראשונים ונתחדשה אח"כ מן הצופים. וראיתי באוצר חז"ל סימן תנ"ב שפירש ג"כ תורות הראשונים
[illegible] באין הצופים ושגם היה בתורות הראשונים כרעו של ה"א מחובר לגגו ואחר [illegible]
[illegible] מפני דין הכרע השמאלי לגגו ובגירסה שלפנינו כוון אבל אין זה מ[illegible]
~~[illegible]~~ מחובר לגג עדיין היתה הה"א כתורה כולה מלמטה ואין זה נראה "סתום")

[illegible] עקולים הנה הוא רה כו'. — פי' עקולים מגיהים בלשון יוני ע' ואת פב"ב הת ולקמן פ"ב ה"ג ועוד
[illegible] במדרשות והאריך בזה בספר [illegible] ע"ש.

שם ואמר לון אמרין יש בספרים מה שאין בתורה שהספרים נכתבים בשתי דפין כו'. — צ"ל: שהספרים
נכתבים בשני עמודים ותורה אינה נכתבין אלא בעמוד אחד ודורש ר' יצחק בריה דרב יהודה בתיבה דרובה
(פי' שהוא לו לרבנן לשאול בדותה יותר) שהספרים נכתבים בשני דפין ותורה ומגילות אינן נכתבין
~~[illegible]~~ אחד והרי
[illegible] יותר בדותה) אמרין חברוה ר' מנא נמצא אחד דשני עמודים ליה דבר דרובה (פי' אלו
שהיבל סדר דמפשט לעשות רק אחד דשני עמודים כגון שורבין אף אחד בכלה הדור השנה
ולמעלה וקצה כדותה שאסור לכתוב תורה בשני עמודים אף שהן בכ"ף אחד מלמעלה למטה) אמר לון
כו' (והמפרשים וכן באוצר חז"ל סימן תנ"ט נבוכו מאד ליישב כפי נוסח שלפנינו).

שם צורות בשם רב נחמן נקב כדרכו של ה"א (פי' בצורתו או בחורכו) אם גורדו ונשתייר שם ירך
קטנה (פי' אע"פ שאינו גורד ממש אלא שאם היה גורד היה נשאר ירך קטנה שלומה) כשר כו' היה
הגוויל מבלה אם הגוויל אם גורדו (פי' אם היה גורדו ואינו גורדו ממש וכלומר) כו' נקב נקב באמצע
בית אם היה הגוויל מקיפו מכל צד (פי' שנשאר כחוט משהו ממש בין הנקב לבית סביב) כשר ואם לאו פסול
(פי' אע"פ שאילו היה גורד ורגלי הבית או גגו מהפנים ומאחור בתוך קטנה היה הגוויל מקיפו מכל צד מ"מ
[illegible] לא אלה כמו שהוא עתה).

שם והראשון כתב חנוטה כו'. — צ"ל: כתב "חמוטה" (פי' כתב צרה או כתב עוגה ע' מ"ש
הדיבוות פב"ב ה"א) ועיין בזה בתוס' דעשה השורה הראשונה בכתב עגול גדול והשורה שלאחריה
בפנים ג"כ כתב עגול קטן מעגול המוקף וכעין זה השורות שלאחריהם) שורה העליונה
כו' (ועי' מנחות ל"א ב').

שם היתה הדיו נוצצה מדין הנקבים פסול כו' ולחנה בלשון והיא עומדת. — פי' שלוחך בצד
הקלף שלאחורי הכתב אם אותן מרגיש שם את הדיו אותן עוד ופסול וכעין זה בבבלי
שבת ק"ח א' ואחרי במעריבות כל נקב שהדיו עוברת עליו אינו נקב.

שם מצא בו דף אחד שלם מציל את כולו מה שלם שאין בו שלש טעויות. — צ"ל: מה שלם
שאין בו טעות (ומלת "שלש" שבגירסתנו מוטעה ולמעלה ולמטה בסוף עמוד זה).

שם (עי' רע"ב) ר' חננאל בשם רב תיפורה הלמ"מ. — פי' תפירה דהכוונה היינו "תיתורא" דבבלי
מנחות ל"ה א' ר' חננאל אמר רב תיתורא דתפילין הלמ"מ (ואולי שצ"ל גם כן "תיתורא")

~~[illegible]~~ בורגני אחד ~~[illegible]~~ — צ"ל: רמזין מתוק ונראה לפי' הוא כתב חשון אחד שהוא
ולהם לתפילים כ"ש בד"צ ה"ב דהן שמ"ח כו מגלה בחוס חז"ל סימן רצ"ב וזה שאמרו דבלי ע"ב ודא' ~~[illegible]~~

שם עשה כעין הדלי שוה לתחתונו פסול. פי' שהעור רחב בסוף הדלי רק שתי אצבעות כדין הרוחה שבראש הדלי פסול דצריך ליתן רוחה בסוף הדלי שלש אצבעות וכדאורתא למעלה.

שם ר' ירמיה בשם רשב"ח מה שהתקינו לך הצופים מחן אומן אולין צופים מעשה כו'. — צ"ל: מה שהתקינו לך הצופים מעשה ביום סגריר כו' (ומה שהגיהו מיותר ולותא דבר בו ואין ספק שהוא מעתיק כתב מן הדף „מחן אומן אולין צופים" שלא ידע מי הן הצופים הללו ובאיזה זמן היו ונוסף שהוא מובהק חסר שנה מגוף הירושלמי והכניס בפנים ע' מ"ש בפיהמ"ש פ"ג ה"ב).

שם זכר ועזיבו ברחש. — צ"ל: זכר ועזיבו ברחש (וכ"ה בבבלי ט' א').

שם (ע"ב א') שלא נתנין לרבנו הוי דו אמר הלויה כו'. — ע' מ"ש בסוכה פ"ג ה"ו כמה הערות בסוגיא זו.

שם ה"ב (ע"א ע"ב) מניין שהוא עובד בשונה ר' אימי בשם ר' יוחנן כו'. — ע' מ"ש ע"ז ביומא פ"ה ה"ה.

שם ה"ג ר' יוחנן עבד תלתה שנין ופלג דלא נהוג לבוש ולעדן מן צערה כו'. — צ"ל: דלא נהוג לבוש ולעדן מן צמרה (וכעין זה בשיר רבה פ"ב אות [illegible] ר' יוחנן אתיסר ועבד חשש בצמר מופיה תלת שנין ופלג כו' וצמרה הוא צמר „צמר מוריה" דמדרש או „צמרמורין" במלה אחרת בירושלמי ע"ש פ"ב ה"ב דף מ' ע"ד, ונמצא כתבות בשבת פ"ב ה"ב שהיו חולי אבן" בגיד ע' בבלי גיטין ס"ט ב' וב"מ פ"ה א' וערוך ערך צמר ב' והוא דלא כפירוש מ"כ במדרש שם).

שם אנטונינוס שאל לרבי מהו לבנות מזבח אמר לו בנהו וגנוז אבניו. — צ"ל: בנהו וגנוז אבניו (פי' כדי שלא יהיה כמזבח של מרדו דכתוב בו שאוש כ' כ"ב לא תבנה אתהן גזית).

שם (ע"ב ג') שרים השרפים ושרים הנשרפים אינון נשרפין על הבקר מן אה דתנינן, — כל זה יש למחוק כי אין לו מובן. ואע"פ לא נודע לי מאין שהושם זה לכאן ומש"ע על הרי"ל אינו מחוור.

שם כותי מתעירנא אין בין במה גדולה לבמה קטנה אלא פסחים בלבד. — צ"ל: אין בין במה גדולה לבמה קטנה „בנדבמות יחיד" אלא פסחים בלבד.

שם וחכו' כל מה שהציבור מקריבין באהל מועד שבמדבר מקריבין באהל מועד שבגלגל וכו'. צ"ל: מקריבין באהל מועד שבגלגל כמן ובמן (פי' בין במות יחיד בין במות צבור שבגלגל) לא קרב יחיד אלא עולה ושלמים בלבד (כ"ה בזבחים קי"ז א') מ"ט דר' יהודה כו' (ובשאר הסוגיא צ"ל כגירסת ק"ע).

שם רבנן אמרי אין הציבור והיחיד הוזהרו כו'. — צ"ל: רבנן אמרי הציבור והיחיד הוזהרו כו' ר"ש בשם אין הציבור אינם מביאין אלא מה שקבע עליו הכתוב מה קיימין כו'.

שם ועוד מן הדא יכול אם שחטו משש שעות ולמעלן והיה כשר כו'. — צ"ל: יכול אם שחטו משש שעות ולמטן (פי' קודם חצות) והיה עובר (פי' כלו' כמו ששוחט משש שעות ולמעלן והיה סופה דברייתא דעיל מניין לשוחט פסח ליחיד בבמת יחיד כו' וע' זבחים קי"ד ב' ובפירושו שם דה מיסור) תמ' באחד שעירב לה אמרת לך אלא דשעה שלו ושאלו נכנסין בשער אחד מה אית לך משש שעות ולמטן יהיה עובר לא שנה לזמנו (פי' באלו לשמו פסולה בפטור דפסח ששחטו [illegible] ה"ל פסול ומאחר דסוגיא שלא לשמו מוורי ה"ל רישא בשלא לשמו) א"ר יוסה כו' עולה הבאה מחמת אשם על דעתיה דר' לעזר (פי' כדתנן בתמורה פ"ג מ"ג וד' אשם שמתו בעליו ושנתכפרו בעליו ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיו לנדבה ר' אליעזר אומר ימותו ר' אלעזר אומר יביא בדמיו עולה והיא אף נדבה עולה היא כו' אלא דכן שהיא בהמה עולה סומך עליה ומביא נסכים ונסכיה משלו כו' ובזמן שהיא נדבה אינו סומך עליה ואינו מביא עליה נסכים ונסכיה משל צבור ע"כ ואין ספק לחכמים שאמרו ויפלו לנדבה שהיא של צבור שאינה קריבה בבמת יחיד אבל לר' אלעזר שאמר דיביא בדמיו עולה של יחיד יש להסתפק אם היא קריבה בבמת יחיד דמאחר דהאשם שבאה ממנו אינו קרב בבמת יחיד אפשר שגם העולה הבאה מחמתו אינה קריבה בבמת יחיד).

לכם לא כיונו/ וזה לשון הב"ר [illegible] אות ג' [illegible] דבריך נראה [illegible] אין למלכות הרשעה בנימוסין הרומיים ובלשון [illegible] יש להגיה „בירך פרוש „ביצחק"" ולפי נוסח שלנו העיון [illegible] [illegible] ואולי [illegible] [illegible] את הגלה בידו.

מגילה

שם א"ר שמואל דבירה גל"ל כו'. — עי' מש"ש עז' בהשמטות פ"ב ה"ח.

שם ה"ד שילה מניין ונקח שמואל טלה חלב אחד ויעלהו כליל לה' א"ר אבא ב"כ כו'. — יש להפך הגירסא וכצ"ל: ויעלהו כליל לה' א"ר יוסה אין מן הדא לית שמע כלום, דא"ר אבא ב"כ ג' עבירות הותרו בשעו של שמואל (פי' וכמו שהותרו בו אותן ג' עבירות הנ"ל הותר בו איסור במה וכולן הוראות שעה הוו) הדא עורו ומחוסר זמן וזר היה, א"ר אבין ב"כ ז' עבירות הותרו בפרו של גדעון (פי' מילתא דאבא נפשה היא דא"ר אבא ב"כ שגם בפרו של גדעון הותרו כמה עבירות).

שם ר' פנחס בשם ר' יוסי ב"ר אלעאי בתוך אחד אומר כו'. — צע"ק על הא דתנן בזבחים פי"ד מ"ו באו לשילה נאסרו הבמות ולא היה שם תקרה אלא בית אבנים בלבד מלמטן והיריעות מלמעלן (ומזה מוכח שהיה תלמוד ירושלמי על זבחים ומשם נעתקה כל הסוגיא כאן עם השמטת „ומן תנינן" כדרך הירושלמי. וכבר הוכחתי בחלה פ"ג ה"ה שהיה ירושלמי גם על מנחות ובבכורות פ"ח ה"ה שהיה ירושלמי על בכורות).

שם א"ר זעירא ובלבד עשרה טפחים בבנין הבית כו'. — צ"ל: ובלבד עשר אמות כגובה המשכן (פי' דגובה של שילה היתה עשר אמות כגובה המשכן) והא כשם שהיה אהל מועד נוהג כו' קרסין קרשין כו' (פי' שקרסי המשכן וכן קרשיו בריחיו עמודיו ואדניו כולן היו בשילה, ונ"ל שהקרשים והבריחים והאדנים היו עומדין במשכן שילה בפנים סמוך לכתלים של אבן שהיה גובהן עשר אמות כאורך כתלי המשכן וכמו שנתבאר).

שם (ע"ב ע"ד) א"ר אבדימי דציפורין כראש נמר היה נבנה כו' ונסב הגבל כו'. — כעין הא דר' אבדומא דציפורין דהכא איתא נמי בזבחים קי"ח א' וכי בשם ר' אבדימא בר חסא וכעין הא דר' יוסי בר חנינא דהכא איתא נמי התם בשם רבנן, ולכך נראה „דר' אבדומא דציפורין" בירושלמי הוא עצמו „ר' אבדימא בר חסא דבבלי" ונראה ג"כ שבבבלי שם הוסיף מתייחס על שם אבי אביו שכבר מצינו בבבלי שבת פ"ח א' ועירובין נ"ה א' „ר' אבדימי בר חמא בר חסא" ועי' בהוריות י"ג א' איתא ר' אבדימא בר חמא והכל אחד; ועי' ירושלמי דמאי פ"ו ה"ט „ר' יצחק ב"ר לעזר בשם ר' אימי אבוי דר' אבדימא דציפורין" נראה דחמא אבוה דבבלי מכונה בירושלמי „אימי" אל"ף במקום חי"ת כמנהג הירושלמי דמחליף אותיות הגרון והאל"ף לחי"ת כמו חולפנא במקום אולפנא וחופנא במקום עופנא וכה"ג מחליף גם הה"א „חונא" במקום „הונא" כמו במקום ר' הונא ר' חונא ע"ש בשבת פ"ג דף ע"ג)

שם ר' לעזר בשם ב"ה מהו שנאכלו ק"ק ומעשר בכל הרואה לא צריך השונה להזהיר כו'. — צ"ל: לא צריך הכתוב (ומלות „השונה" נשתרבב מסוף פרק זה „לא צריך השונה להוציא") להזהיר על אכילתן אלא על עלייתן מה הטעם „רק פן תעלה עולותיך פן תעלה עליה (פי' שהכתוב מזהיר על עליה בכל מקום אבל אינו מזהיר על אכילה דהרי הפסח מותרת בכל הרואה וכה"ג בזבחים קי"ח א' בשם ר' הושעיא).

שם ר' יוסה בשם ר' יוחנן זה סימן כל זמן שהארון כו' (גם זה נאמר על מתניתין דזבחים שם מ"ז באו לנוב ולגבעון הותרו הבמות) ר' אבהו בשם ר' יוחנן שם שם (גם זה לפרש בא מה דתנן התם בזמן נוב וגבעון דקדשים קלים נאכלין בכל ערי ישראל ונשאר בין מעשר שני משום דמע"ש לחוד מן הארון ואם אין הארון בתוך המשכן אין מע"ש נאכל בכל עירך ועי' זבחים קי"ט א' תוד"ה בזמן).

שם ארובה אצבורה אצבעה מה שנבנה שנאמר להלן כו'. — צ"ל: א"ר אבון שומה שומה מה שומה שנאמר להלן (פי' דכתיב שאות מי ג' בארון ושאת לא אות ארון העדות) הבמות אסורות (פי' שהרי במדבר היו הבמות אסורות) אף שומה שנאמר כאן (פי' במע"ש דכתיב וי"ד כ"ד לשום שמו שם) הבמות אסורות (פי' דבזמן שהבמות מותרות אין מע"ש נוהג כלל) כו'.

שם ר' עזרה בעון קומי ר' מנא לא כן א"ר רבי בשם ר' יושע כו'. — יש כאן השמטת סופר והעיקר כהנוסח שבפסחים פ"ב ה"ד (ועי' מש"ש בהערות שם).

פ״ב ה״א (ע״ג א׳) מהלל שם ה׳ ממזרח שמש ועד מה אתה שמ״א א״ר אבון כו׳. — יש להפך הגירסא וכצ״ל: מה אתה שמ״א מהלל שם ה׳ כממזרח שמש ועד מבואו (פי׳ שצה הסדר בכל יום) א״ר אבון כו׳.

שם מה אנן קיימין אם בשהיתה כתובה אשורית ותרגמה בלע״ז (פי׳ בזה אמרינן דהא דתנן והלועז ששמע אשורית יצא) הדא דתנינן בכל לשון (פי׳ דלא יצא) אם בשהיתה כתובה בלע״ז ותרגמה אשורית הדא היא דתנן כו׳ (פי׳ והא דלא מוקי לה בשהיתה כתובה אשורית וקראה אשורית בלי שום תרגום משום דשיטת הירושלמי היא דאין הלועז יוצא באופן כזה דהא אינו מבין מה שקורא וכדמקשינן עלה בבבלי י״ח א׳ ומפרשי הירושלמי כלם חשבו דסוגיא זו קאי עלה דתנן „אבל קורין ללועזות בלע״ז" ולכן נדחקו בביאורה וכל דבריהם אינם מחוורים).

שם תפתר שהיתה כתובה גיגנטון. — אולי שהמכוון שהיתה כתובה באותיות אשוריות אבל בלשון לע״ז.

שם ה״ב סלקון מיטאלון ואמרין יצאתם משל בית רבי אמרת להם כו׳. — צ״ל: סלקון מושאלון אמרין ואמ׳ פלון כמי אזלו פלון כמי יצאתם שמחה משל בית רבי ואמרת להון היכנשו לשנים (פי׳ מי שגדלו בשנים יכנס תחלה) שרון עלון קמון אמרת להון למה אתם נכנסין סרוגין סורוגין חד חד כו׳ נתבעדי חלגלוגיא ר׳ מנא אמר בשם ר׳ יודה כו׳ (ומה שבינתיים מותר והיא הוספה מבה״ד סופ׳ ע״ט ולמתו אלדיעות רפ״ט)

שם היה כותבה הבא אמרה שהוא מותר לעשיות מלאכה נאמר ביו״ד בכרכים. — פי׳ כבארנו לקמן ה״ג הכל נכנסין ביו״ד שהוא זמן קריאתה.

שם שאם חסר בה שנים או שלשה דברים שהיא כשירה. — צ״ל: שנים או שלשה גידים שהיא כשירה (וכ״ה בבבלי י״ט א׳ וגם שם ר׳ חלבו בשם רב).

שם ה״ג ניחא בן כרך שהלך לעיר שזמנו מאוחר בן עיר שהלך לכרך כו׳. — בהשגות הראב״ד על המאור כתב שנוסחת הירושלמי שלפניו היה אם עתיד לחזור למקומו קורא במקומו בלילות אבל לפי התלמוד הבבלי הנוסח במקומו בכ״ל.

שם א״ר יוסי פוגך כמן בעתיד כו׳. — צ״ל: א״ר יוסי אותה כמן בעתיד כו׳ (כ״ה ערוך הר״ן במלחמותיו ועיין זה בערלה פ״ג ה״ג ודמאי פ״ו ה״ד).

שם (ע״ג ב׳) ובן כרך שעקר דירתו בליל ארבעה עשר נפטר מיכן ומיכן. — צ״ל: ובן כרך שעקר דירתו בליל חמשה עשר נפטר מיכן ומיכן.

שם א״ר מנא בעתיד לחזור למקומו. — פי׳ דהא דתנן בבן כרך שהלך לעיר „ואם לאו קורא עמהם" היינו אפי׳ עתיד לחזור למקומו דהיינו לכרך שלו לאחר ט״ו דמ״מ קורא עם בני העיר ואמר ר׳ פנחס טעמו של דבר דפרוז היה באותה שעה ועיין זה בבבלי י״ט א׳.

שם ר׳ חלבו ר׳ מתנה יוסי בר מנשיא בשם רב אם היתה כתובה חומשין כו׳. — צ״ל: בשם רב ספר תורה אם היתה כתובה חומשין אין קורין בה ברבים (פי׳ מובא זה כאן שדומה למגילה חסירה שאין קורין בה ודין ס״ת שכתובה חומשין איתא גם בבבלי גיטין ס׳ א׳ בשם ר׳ חלבו) א״ר תנחומא מפני ההדיוטות (פי׳ שיאמרו דחומש זה היא כל התורה כולה ואין מוסיפין עליו ואפשר שזהו ג״כ המכוון בבבלי שם שאמרו מפני כבוד צבור וע״ל פ״ג ה״ה [illegible]) עלה דבריה. ר׳ לעזר בשם ר׳ חנינה מגילה צריך קריאתה בלילה כו׳ ר׳ חמא בר גוריה

שם הד״א [illegible] טובלין דכתיב והזה וטבל. — צ״ל: דכתיב (במדבר י״ט י״ח) וטבל והזה (וכן הגהתי בבבלי כ׳ א׳ תוד״ה ואת).

שם (ע״ג רע״ב) ואנן חמיי רבנן מקדמין לציבורה. — ע׳ ביאור זה בשבת פ״ב ה״ו.

שם ה״ג אמר רבי אחוה דר׳ לעזר בר׳ שמעון כו׳. — צ״ל: אמר רבי יוחנן אחוה דר׳ לעזר כו׳ (כן במנחות ע״ב א׳).

שם מקצירת היום מה אתה עביד לה כקצירת הלילה או כ[illegible] מן העליה אין תאמר כקצירת הלילה כו׳. — צ״ל: קצירת היום (פי׳ ביום שני של פסח לרבנן) מה אתה עביד לה כקצירת הלילה

או כבא מן העליה אין תימר כבא מן העלייה משכחת אמר חדא פליגא בין ר' לעזר בר"ש ובין רבנן דרבנן אמרין הבא מן העלייה כשר ור' לעזר בר"ש אומר הבא מן העלייה פסול אין תימר כקדירה הוולה משכחת אמר תרתין פליגן קנן כו'.

שם מהו"רר ולא למפרעו הוא קדש כו'. — ע' באוצר צה בהרא"ש סופו.

פ"ג ה"א (ע"ג ב') מהו ליתן אבנים מזו ולבנות בעיר אחרת. — פי' בבית דורות הדיוט ומשום ישוב א"י ע' ב"ב פ"ה סוה"ו ובבלי ב"ק פ"ד ובמ"א קנ"ג א'.

שם אוגלין אין בו משום קדושת ארון. — ע' כלים פט"ז מ"ז. ואוגלין של ספר' ובערוך ערך אוגלין הוה גורס "אוגלין" ובמוסף ערוך. שם כתוב שבלשון יונית הוא ספסל שמניחין עליו הספרים.

שם (ע"ד א') תורה חסרה אין קורין בה ברבים והא תנא דבראשית כו'. — צ"ל: אין קורין בה ברבים תנא בבראשית כו' (ע' בבלי גיטין ס ע"א).

שם ארסקינס אוריד אורייתא דציפורי כו'. — כאן ובשבועות פ"ד ה"ב (ע' מ"ש שם) מבואר שזה הספר ארסקינס היה מוצא לישראל, אבל בברכות פ"ה ה"א מבואר דר' יונה ור' יוסי אזלין קומי ארסקינס בטבריה וקבלו מן קמיהון ומשמע שהיה אוהב לישראל. וראיתי בספר דורות הראשונים ח"ב מעמוד קפ"ד והלאה שהשתדל להוכיח שהוא שני שרים בשם זה ושהראשון מהם היה אוהב ישראל אבל אינו מוכרח שעבר נאמר „הפך לבם לשנוא עמו".

שם מהו לקרות בספר ברבים כו'. — פי' „ספר" בלשון הירושלמי הוא לפעמים חומש ובמדרשו גיטין ס"פ העתיקו „מהו לקרות בחומשין ברבים" וע' פ"ב ה"ג ומ"ש שם.

שם ה"ב ר' חלבו הוה דרש בצפורין פסק תמן ע"ג אורעא כו'. — צ"ל: פסק תמן כד אורעא בספר למיתן הכא אזל ר' אחא (פי' שר' חלבו רצה ליתן במקומו ור' אחא שהיה ג"כ במקום ר' חלבו לא הניח לו) וכפי המבואר בכמה מקומות בבבלי ע' ברכות מ"ו א' ובוצה ט"ז ע"ב היה ר' אחא בטבריה ומלשון „הכא" דאיתא כאן משמע דהירושלמי נסדר בטבריה והארכתי בזה בבאורים פ"ב הי"ב.

שם אבדוקים אבמסין אתיבוס. — צ"ל אבדוקיס (ענין בלשון יונית טוב ולד) אבמדוס (פי' בלו"י טוב למד) תרסוס (ע' פ"ג ה"ח אלושר ותבלוש אלוס טרסס).

שם ר' מנא משלח כתב לר' הושעיה בר ר' שמי כו'. — נכר כתרגום בבבלי פ"ב ה"ו דר' הושעיה בריה דר' שמי היה תלמיד לר' מנא ולר' יצחק בר אלעזר שהיה בקיסרין. ובמדרש קהלת פ"ט ואות ג' אותו' דר' יצחק בן אלעזר היה קרוב לר' בורקי ולר' יהושע בר טימי עדה קדושה ומלבד ר' בורקי היה ג"כ תלמידו של ר' מנא (ע' ע"ז פ"ג ה"ב) ור' יהושע בר טימי נראה שט"ס הוא וצ"ל „ר' יהושע בר שמי" והוא עצמו „ר' הושעיה בר שמי" (כמו בשבת סופ"ד „ר' לעזר בשם ר' יהושע משרת היות לר' חייא הגדול" ואותו עלון שם פ"ג סוה"ה „ר' לעזר בשם ר' הושעיה", וכן מצינו בכתובות פ"ב ה"ד „ר' יהושעיה בריה דר' שמאי" והוא ר' הושעיה בריה דר' שמי) וראיתי בקהלת שם הנוסח „ברי ליה לר' שמאי ור' ברקאי עדה קדושה", וכן העתיק בספר יחוסי תנאים ואמוראים ערך „ברקאי" ונוסחא משובשת נזדמנה להם שנשמטו בה המלות „יהושע בריה" ונשאר רק „ר' שמאי" ומפני ששמאי היה מן הזוגות ובזמן הבית התחכם סופר אחד והוסיף למ"ד בנתיים והיה „לר' שמאי" אבל ר' שמי הוא ר' שמאי היה אמורא ור' מנא היה תלמידו ע' נדרים פ"ט ה"ו.

עוד מצינו בויקרא רבה פל"ו „ר' הושעיה בריה דר' שמאי דקיסרין בשם ר' יצחק בר לעזר" ונראה דצ"ל שם ט"ס וצ"ל „ר' הושעיה בריה דר' שמאי דקיסרין" והוא „ר' הושעיה בריה דר' שמי" דירושלמי ומשום דר' הושעיה בריה דר' שמי היה מקומו בקיסרין (כדאיתא בבאורים פ"ו ה"ה) חז"ר מנא אצלות לקיסרין ושאיל ר' הושעיה בר שמי בשם ר' יצחק בן לעזר לכך הוא מכונה במדרש „ר' הושעיה בריה דר' שמאי דקיסרין (וכן ר' יצחק בר לעזר רבו שהיה מקומו ג"כ בקיסרין מכונה ג"כ במדרש על שם עירו כ"ש בבבלי פ"ב ה"א) וביוחסין אות שין כתב „ר' שמאי מקיסרין אבוה דר' הושעיה" נראה מזה שלפני היוחסין היה הגירסא בויקרא רבה שם „ר' הושעיה בריה דר' שמאי מקיסרין"

והוא [illegible]. והיות בסה"ד ערך ר' הושעיא בריה דר' שמאי שהגיה בלשון וחסין "ר' שמאי" [illegible] בשמו ר' שמאי, וכבר נתבאר להפך שיש להגיה במדרש כנוסח וחסין, וע' ילק' תהלים רמז תשע"ג באותו ענין "ר' יהושע בשם ר' יצחק בר זעירא" וכבר כתבתי דיהושע והושעיא שם אחד הוא אלא שנשמט בילקוט המכירי "בר שמאי"; וצריך בודאי להגיה במדרש שם "ר' יצחק בר ר'" (במקום ר' יצחק בר זעירא) שהיה רבו של ר' הושעיא בריה דר' שמאי וכמו שנתבאר למעלה דכלאים פ"ט ה"ד בשם ר' יצחק בר אלעזר, וכעין זה מצינו במדרש רבה פ' פנחס פכ"א סימן יח ופ' בתנחומא שם סימן יג "ר' יצחק בר זעירא פתר קרייה בגמל", ואותו ענין דפסיקתא דרב כהנא שוורים ובדבקתי פיסקא ט"ז "ר' יצחק בר אלעזר".

שם ה"ז ר' יוחנן ליתה הוון מה זמן קריין כו'. — צ"ל: ליה כמן בית הכנסת מה זמן קריין כו' (כה"ג בילקוט דברים סימן קטו עי"ש מה שפירש בזה ולפ"ז נאמר על הא דתנן אין מוכרין אותה של כפרים ליחיד).

שם ה"ד הדא דאת אמר בבית הכנסת של יחיד כו'. — צ"ל: הד"א בבית הכנסת של רבים אבל בבהכ"נ של יחיד אפי' בנוי מותר.

~~שם~~ ר' אבהו עבר בפרוורה דה בשבי אר צפוריה כו'. — צ"ל: מה שפי (פי' שואלה היה אם מותר לעבור בפרוורה ~~בית~~ שעבר ר' אבהו) אר צפוריה כו' (פי' ~~[illegible]~~ דאסור).

שם ה"ה חל להיות בע"ש דהוה קרין. — צ"ל: חל להיות בע"ש אומרת קרין (כנוסח שלפנינו שמדבר מהלכה שלאחריה דשם אומר "ר"ח שחל להיות בשבת ~~בית~~ קורין").

שם (ע"ד ב') תני שמואל מסייעא לר' אילא אינו היא שבת השנייה כו'. — צ"ל: אי זו היא שבת ראשונה כל שחל ר"ח אדר להיות בה ואפי' ערב שבת (ע' בבלי ל' א') אי זו היא שבת השניה כל שחל הפורים להיות בתוכה ואפי' ערב שבת (פי' אבל אם חל י"ד בשבת אין קורין זכור בשבת שלפניו אלא בו ביום וע' בבלי שם תוס' ד"ה עדיין) רבי בעי כו' ר' אבהו בריה דר"פ בעי הגע עצמך שחל י"ד להיות בשבת הרי שלא קדמה אזכירתן לעשייתן אלא לאו בבר אית תניא דלית אפשר (לעיל פ"א ה"ב) ולית אפשר קודם הוא וכרכין (פי' שזכור קורין בי"ד ועשייה לכרכין הוא בט"ו).

שם ה"ח אותן בדין שיהו בני מתעלים ואינו מתברך. — פי' שאף בזמן שהיו נוהגין בדין המשנה (לקמן פ"ד מ"ג) שרק הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה היה מנהג: לברך לפניהן ולאחריהן על קריאת פרשיות ודומיות כדאיתא במשנה "אין לך שאין ברכה לפניה ולאחריה אלא שורת היום ועשרת הדברות וקללות שבתורת כהנים וקללות שבמשנה תורה" וענין זה נתעלם מהט"ז אר"ח סימן תכ"ח אות ה' עי"ש; ומתוך חשובות פרשיות אלו בזמנו צריך לברך עליהן לפניהן ולאחריהן עדיין נשאר המנהג בקריאה מקומות - שירת החכם בפרשיות אלו כ"ש במג"א סימן תכ"ח אות ח' בשם ספר כנה"ג.

שם אמר רבי לר' חנניה בר אחוי דר"ח. — צ"ל: אמר ר' יוסי לר' חנניה כו' (כה"ג בתוספות פ"ג ה"ב).

פ"ד ה"א (ע"ה ד') רשב"י עאל לכנישתא חמא חד בר נש קאים מתרגם כו'. — ~~[illegible] חמא חד בר נש קרי ומתרגם~~ ברכה סימן נג ואולי גם במדרשי ברכות פ"ה רמז ט"ו העתיק בשם ירושלמי ~~ר'~~ יוחנן אזיל להדא אתרא חמא ההוא ספרא דהוה קרי בסמיכה א"ל אסור לך שנאמר ואתה פה עמוד עמדי אלו בעל בשר אנו והותר לן ע"כ והנה לפנינו בירושלמי ליתא לזה ואף שלפני הראשונים היו כמה הוספות בירושלמי אך מכל שאין הלשון שהעתיק כפי סגנון הירושלמי קרוב בעיני שהרוקח כתב מאמר זה ע"פ זכרונו ונתחבר אצלו הא דאיתא בירושלמי כאן בשם ר' שמואל בר יצחק ומה דאיתא בבבלי ברכות (ה' א') "והא ר' יוחנן מצלי וקרי שאני ר' יוחנן דבעל בשר הוה" וע' מ"ש בסוף פאה.

שם רשב"י עאל לכנישתא חמא חזנא קאים ומתרגם ולא מקים בר נש תחותיו. — אע"פ שכל הראשונים העתיקו כן יותר נראה דצ"ל חזנא קרי ומתרגם כו'.

מגילה

חד אמר את שמרת מה שכבר ושומרת מה שכתב את כורת כו׳. — ע׳ מ״ש בפאה פ״ב ה״ו.

ר׳ יונה ור׳ ירמיה חד מחבר ונין וחורנה כו׳. — ע׳ מ״ש בבכורים פ״ג ה״ה.

שם (ע״ה א׳) ר׳ זעירה בעי אילין ג׳ קריות מה אינון אית עדיילון כו׳. — ע׳ מ״ש ע״ז בברכות פ״ז ה״ו.

ה״ב חד אמר חוצב וחד אמר חותב כו׳. — ע׳ מ״ש ע״ז בתעניות פ״ד ה״ג.

שם ה״ג בשאין שם תורגמן אבל אם יש שם תורגמן קורויה ג׳ כו׳. — צ״ל: אבל אם יש שם תורגמן קוראין ג׳ (פי׳ שאם יש שם תורגמן המתרגם את ההפטרה דיו שיקרא המפטיר שלשה פסוקים מפני טורחא דציבורא ע׳ בבלי כ״ג ב׳) א״ר חלבו ר׳ אחא בשם קומי ר׳ יוחנן תני אמר (פי׳ ר׳ חלבו) ולא יהיה ר׳ יוחנן כמתורגמן (פי׳ שהיה ר׳ יוחנן נוהג לדרוש בבי ושבתו ושבתו לפני קריאת ההפטרה ויש לחוש לטורחא דציבורא כמו אם יש מתרגם והכי איתא במסכת סופרים פי״ב ה״ה, ואם הדורש אינו חושש לכה פסוקים" וע׳ בשו״ת מהר״ם פדואה סימן ע״ח שכתב לפרש דר׳ חלבו חייש לטירחא דר׳ יוחנן ואינו מחוור).

ה״ד (ע״ה ב׳) ר׳ בא ור׳ יוסי בשם ר׳ יוחנן נאמר כאן עדה כו׳. — ע׳ מ״ש ע״ז בברכות פ״ז ה״ג...

שם האומר הרי עלי ובא לסדרו מן הערך שאין לו בעשרה מן המטלטלין שאין לו בג׳ האומר הרי כו׳. — צ״ל: מן המטלטלין שאין לו בג׳ לכשיעשיר נדון בהשג יד (ולפנינו איתא זה לעיל ושייך כאן, והאומר זה שאם סדרו לו מן הערך או מן המטלטלין ולא נמצא כל דמי ערכו ושוב העשיר ה״ז אינו צריך להשלים) האומר הרי ערכי עלי אינו כאומר דמי שדי עלי (פי׳ שדין שניהן שוה שבין זה ובין זה צריך ליתן לכתחילה כסף ממש ומאחר שהאומר ערכי עלי ובא לסדרו מן הערך שאין לו בעשרה ה״נ באומר דמי שדי עלי שאין את השדה בעשרה) אבל אם אמר הרי עלי מאה מנה להקדש שאין לו בשלשה לכשיעשיר אינו נדון בהשג יד (פי׳ כדתנן בערכין כ׳ א׳ שאין הנדרים נדונים בהשג יד ולפיכך אינו צריך לדקדק לישום בעשרה שהרי כשיעשיר לאחר זמן צריך להשלים מה שחייב כן בערכין).

שם לוקח הבית ואמרה שעבדים נפדין בשלשה. — פי׳ כאן כשאין לשון אוכלה בעבדים ה״ן ויש לחוש בהן מלפודן בעשרה משום פרסום, וכה בפו׳

ה״ה היה קורא בתורה ונשמטה זה שהוא עומד כו׳. — ע׳ מ״ש ע״ז בברכות פ״ה ה״ג.

שם ה״ה אמרון ליה בני קרינה נסב בדא ורבותיה דינבנאן קדמנן. — פי׳ שבני עירו אמרו לו שבזמן שילמדו המלמדים בניהם לא יקרא עמהם כל הפסוק מראשו ועד סופו אלא שיחזור אותן להם בשעת פעמים כדי להרגיל את [illegible] וכעין זה בבבלי כ״ב ב׳ אלא דשם שוטה שחרית דר׳ חנינא התיר להלן תינוקות של בית רבן.

שם עד הבכי ר׳ אחא בגון פרשת וידבר כהן. — הכי איתא נמי במסכת סופרים פי״א ה״ג (ושם הנוסח אר׳ יוסי) והגיה שם הגר״א „בגון פרשת כהן" והיינו מפרשת ואל שבאחרי מות עד פרשת אך בעשור שבסדר אמור שהיה כה״ג מדלג בהן כדתנן ביומא פ״ז מ״א.

שם ה״ג תנא סומא אינו גולה דר׳ ורבא גולה ושניהן מקרא אחד הן דורשין כו׳. — צ״ל: ורבא גולה תני וכן היה ר׳ יהודה פוטרו מכל המצות האמורות בתורה (כה במכות פ״ב ה״ה וסוטה פ״ב ה״ה) וכן תנינן כל שלא ראה האורות מאיו (ומה שבירושלמי אותו וסופר אחד העתיק זה מבבלי מכות ט׳ ב׳) כו׳ תנן הוא אומר פטור והכא הוא אמר חייב (וזה דאותה לפנינו „פרט" „לרבות" נשתבש מחגיגה פ״א ה״א דף ע״ו ע״ג) א״ר חנניה כו׳ דברים אפל לא ופרוש את שמע מה דר׳ מאיר בלא ראות לרבות את הסומא ומה מקיים ר׳ יהודה בלא ראות להביא את המכה בלילה (ע׳ מכות שם).

שם ה״ח (ע״ה רע״ג) ר׳ חונא מעבר צדדין. — ע׳ מה שהגהתי בתעניות רפ״ב

שם משנתי׳ האומר אינו עובר לפני התיבה בצבועין אף בלבנים לא יעבור בסנדל אינו עובר אף יחף לא יעבור. — לשון המשנה דחוק מאוד שהיה לו לומר „אף בצבועין לא יעבור" וכן בסופה „אף בסנדל לא יעבור" ונדחקו ליישב זה בט״ז או״ח סימן נ״ג אות ח׳ ובביאור הגר״א

שם תוס' כו' ע"ש. ולי היה נראה דיו"ד יתירה נעדרה כאן וצ"ל האומר איני עובר לפני התיבה
בצבועין כו' בסנדל איני עובר כו', ובזמן זה שהיה מנהג המינים שהש"ץ יעבור בבגדים צבועים
דוגמת הכהן, וכמו שהוא מנהגם עד היום אבל מנהג בני ישראל היה שהש"ץ לבש בגדים
לבנים, ע' בבלי שבת י"ד א' מתעטף ומצלי, ועיי"ש כ"ה א' ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין
ודומה למלאך, ועוד כתב רש"י במנחות מ"ח א' ד"ה אין כו' דרוב טליתות של פשתים הן ולבנות,
ובתורת האדם לרמב"ן שער ההספד הובא בשם ר' יצחק בן גיאת שהיה מנהג חתנים
וכוונה בהן ללבוש לבנים ומתעטפין לבנים, וכתב בשו"ת מהר"י ברונא סימן ע"ג שלא יעשו
טליות ללבוש בבהכ"נ אלא לבן, ובזמנם היה דרך הנשים ללבוש בגד צבועים (ע' כתובות
פ"ז ה"ט ובבלי ע"ז כ' ב' ופסחים ק"ט א') ותניא בספרי פ' תצא פיסקא רכ"ו לא יהיה כלי גבר
על אשה וכי מה בא הכתוב ללמדנו שלא תלבש אשה כלים לבנים ואיש לא יתכסה בבגדי
צבעונים ת"ל תועבה כו' ומזה מוכח שהיה מנהג האנשים בזמנם ללבוש לבנים ולא
צבעונים* וכ"ש הש"ץ שצריך שיהא דומה לכהנים ולמלאכים (ע' ברכות פ"ה ה"ג ד' ע"ג)
וכן היה מנהג המינים שהש"ץ היה סנדלו ברגלו, ולא כן היה מנהג ישראל בזמנם
שלא היה הש"ץ עובר לפני התיבה בסנדל שבבהכ"נ הוא מקום קדוש וכדכתיב (שמות ג' ה')
של נעליך ~~מעל~~ רגליך כי המקום אשר אתה ~~[illegible]~~ עומד עליו אדמת קדש הוא, ובב"מ פ"ב ה"ט יהודה
ברבי עאל לכנישתא שבק סנדליו ומצלי אמר אילו לא מצליה לכנישתא לא מצלין סנדליו עי"ש.
וכה המנהג עד היום בארצות המזרח ~~[illegible]~~ ואפריקא שחולצין מנעליהן טרם יכנסו לבהכ"נ ולפיכך זה שרוצה
לעבור לפני התיבה בצבועין או בסנדל חיישינן שמא מין הוא ואפי' אם ירצה אח"כ
לעבור בלבנים וחלוץ אין מניחין לו.

שם ה' תורגמן שהוא עומד לפני חכם אינו רשאי לא לשמוט כו' אא"כ היה אביו או רבו. - פי' שאם
הדורש מזכיר שם חכם שהוא אביו או רבו של המתורגמן אותו למתורגמן לשמוט שם אביו.
או רבו מפני הכבוד שאינו מזכיר את שמו אלא אומר אבא או רבי ובפירוש ה[illegible]
למטה וזה דלא כפירוש הר"ן על הרי"ף בסוף מסכת זו, וכה הק"ע כאן שהכוונה הדורש
הוא אביו או רבו של המתורגמן, וגם דלא כביאור הכ"מ שמייחסו להרמב"ם בפי"ב ה"ג
מתפ' שהמתורגמן הוא אביו או רבו של הדורש (ומה שפסק שם הכ"מ בדברי הרמב"ם
בסכינא חריפא אינו נכון אלא הוא ענין אחד וכדעת ב"ח יו"ד סימן רמ"ב ויש להוסיף
תיבה אחת בתוך דברי הרמב"ם וצ"ל אא"כ היה המתורגמן מתרגם אביו של חכם או
רבו ע"כ, ובמגדל עוז שם נראה שהנוסח שלפניו היה בלשון רמב"ם "אא"כ היה אביו או
רבו" וצ"ל נוסח יש"ע ועניינו אביו או רבו של חכם וכדעת ב"ח ומקורו מבבלי קידושין ל"א
ב').

שם בר ישוטא הוה אמורא דר' אבהו ~~[illegible]~~ מילין כו'. - פה נערבו שתי נוסחאות שנוסחא
אחת היתה "אמורא דר' אבהו" ונוסחא אחרת "אמורא דרי אחא" ובר ישוטא זה
בשם אביו ר' חוננא הוא עצמו הנזכר בפסחים פ"ב ה"ו "חוננא אבוי דר' ינאי ואותו
ענין בתענית פ"ב ה"ב חוננא אבוי דבר נשא ועי"ש הה"מ דף ס"ח רע"ד תוננא אבוי
דבר ינאה, והכל שם שנתרבש בכמה אופנים.

שם מילין דשמע מן אבוי בבורנא הוה אמר כן אמר רבי בשם ר' יונה מילין כו'. - צ"ל: הוה אמר
כן אמר ר' יונה אבוה מילין דשמע כו'.

שם הו"ל לא דומה גנאי יחיד בצבור לגנאי צבור בצבור ואתייא כהיא דאמר חלבו בשם ר' הונא כו'. - צ"ע
ואתיא כהיא דאמר חוננא בר שלמיה בשם רב (פי' דאמר לעיל מתשובה שהשיב אהרן כו' ואחר
זה מתחיל ענין אחר ופוסקת הוא) ברכת כהנים נקראות כו'.

שם ה"ב ר' בא בשם ר' יהודה ואפי' לא סמכו כו'. - צ"ל: ר' בא בשם ר' יהודה ואפי' סמכו (פי'
ואפי' חיבר את המקל למזוזות הבית במסמרות פסול) והוא הדין והוא שלא סמכו (פי'

---

* ועי' בהלכות פסוקות הלכות קידושין צד 90 מעשה באחד ששלח פועלו שורקין לבושא (בב"ק נ"ב)
כו' אדומים לבושו ולבושם [illegible] לבנו ושאר גוים שלובשין גמשים לבנו ושלובשים ששים [illegible]

אבל סמרו כשר) הל׳ ויפה והוא שייחד לכן (פי׳ שייחד חלל זה שיהיה מחובר למזוזת הבית לעולם דאז הוא כבותל עצמו ויכול ליתן בו את המזוזה).

שם בית שיש לו שני פתחים נותן ברגיל (פי׳ והפתח השני פטור ממזוזה ע׳ מנחות ל״ג א׳) היו שניהן רגילין נותן בחיצון (פי׳ שבפתחו שבו החיצון חייב במזוזה ע׳ ב״ב פ״ו מ״ב ואולה חצירות מבחוץ).

שם פתח שהוא פתוח לגג ולגינה הרי הוא כפתוח לחיל דברי ר׳ יוסי כו׳. — צ״ל: הרי הוא כפתוח לחוץ (פי׳ וחייב במזוזה דברי ר׳ יוסי ~~ד״ר~~ ד״ר יהודה וחכמ׳ הרי הוא כפתוח לבית שער (פי׳ ואין בית שער חייב במזוזה ע׳ מנחות ל״ג ב׳).

שם לולין אילו ע״כ אילו חייבין במזוזה. — פי׳ לולין הן שלולין דהן מבית לעלייה ע׳ מנחות ל״ד א׳.

שם (ע״ה ד׳) אתני׳ מסייעא לשמואל תפילה שבלה עושין אותה מזוזה כו׳. — צ״ל: מתני׳ מסייעא לר׳ חנינא תפילה שבלה אין עושין אותה מזוזה מזוזה שבלה עושין אותה תפילין כו׳ (כה במסכת סופרים סוף פ״ה ועי׳ מנחות ל״ב א׳ מודה רב הרושה).

חגיגה

פ״א ה״ח (ע״ו א׳) שמואל בר אבא בעא קומי ר׳ זעירא קטן חרש מהו שיהא חייב. — צ״ל: שמעון בר אבא בעא כו׳ (וכעין זה דבבלי ו׳ א׳ בעי ר׳ שמעון קטן חוגר כו׳ ובלי ספק שצ״ל שם בעי ר׳ שמעון "בר אבא" ובאמת נמצא כן בד״ס שם בשם התלמוד כו׳ ובהערה שם הביא גם נוסח הירושלמי שלפנינו ולא הכריע, אבל העיקר בנוסח הבבלי ע׳ מ״ש בברכות פ״ב ה״ג).

שם גר שנתגייר בשלשת הימים ע״ד דחנניה פטור כו׳. — צ״ל: ע״ד דחנניה ור׳ יוחנן פטור ע״ד דר״ה חייב (כגירסת ר״ע) טומטום שנקרע ונמצא זכר בשלשת הימים ע״ד דחנניה פטור ע״ד דר׳ יוחנן ור״ה חייב (ונשמט ע״י הסופר מן "ע״ד דחנניה" עד "ע״ד דחנניה") א״ג בטמא כן נטהר בשלשת הימים (פי׳ וביום ראשון היה טמא) כו׳ תמן ראוי הוא כריעא הוא שגרמה (פי׳ לכך חייב לר׳ יוחנן) ברם הכא הטמא עצמו אינו ראוי (פי׳ לכך פטור לר׳ יוחנן).

שם ולעניין טהרות אם אמר אם שהוא תפוס בידו אביו ספיקו בפקח ואביו תופס בידו ספיקו בחרש. — צ״ל: אביו תפוס בידו ספיקו בחרש (פי׳ שאם התינוק אוחז בידו של אביו ואין יד אביו תופסו וספק אם נגע התינוק בטומאה ספיקו טהור כדין דבר שאין בו דעת להשאל כדתנן בטהרות פ״ג מ״ו שאין האב תופס בידו של תינוק ה״ז כאלו הספק עם האב וספיקו טמא שהאב יש בו דעת להשאל ותנא בתוספתא שם פ״ג תינוק שהיה תופס בידו של אביו או שהיה רכוב ע״ג כתפו של אביו ספיקו טמא מפני שאביו נשאל עליו).

שם מוכי שחין ובעלי פסין פטורין מן הראיה דכתיב ובאת שמה כו׳. — צ״ל והכי: פטורין מן הראיה דכתיב בבוא כל ישראל לראות וגו׳ הראוי לבוא עם כל ישראל יצאו אלו שאינן ראוי לבוא עם כל ישראל אינו מביא הטמא פטור מן הראיה דכתיב ובאת שמה והבאתם שמה ושלח חגיגה בידו אחר א״ר יוסי נאמר אומרים שאינו משלח חגיגתו ביד אחר ר׳ שמי בעי אלו חולים מוכי שחין ובעלי פסין פטורין מן הראיה דכתיב ובאת שמה והבאתם שמה (פי׳ ואינם ראויים לבוא עם כל ישראל יחד) הטמא פטור מן הראיה דכתיב בבוא כל ישראל לראות חזר ר׳ שמי ואמר מוכי שחין כו׳ ראויין הן לבוא בפני עצמן (פי׳ ואין למעטן מן הכתוב ובאת שמה וגו׳).

שם ולב דשירשו [illegible] בהדא אמר שמואל במופרשת (פי׳ דהא שמואל אמר בב״ק פ״ו הא במתב

לחבירו דאיירי שהוא כמלוה בעדים כמבואר שם, ועדיין אין היורשים בשירשו קרקע ומלוה
הכתובה דגמרא אינה אלא כמלוה בעדים) אם בשירשו מטלטלין בהדיא ר' יוחנן אמר ואפי'
אינה מתורשת (פי' דר' יוחנן סבר בגיטין פ"ח הת"ה דמלוה בעדים אינה נגבית מן היורשים אלא
כשירשו קרקע).

שם ה"ב (דו"ז) בשמחה משולב בשתיהן שהשמחה נוהגת בין בדבר שהיא משלו כו'. — נ"ל: שהשמחה נוהגת
באנשים ובנשים ונוהגת כל שבעה משולב בשתיהן (כה בתוספתא פ"ב) ר' יוסי בר' אומר ולמה לי לא אמרין שהשמחה נוהגת
בין בדבר שהוא משלו ובין בדבר שהוא של אחרים (פי' כגרסת בתוספתא שם ויצא בין משלו ובין משל אחרים
ועוד. של אחרים שהם הזמנת חבירו לסעודה עמו מזבחו הרי זה משום שמחה) בין בדבר שדרכו לכך (פי'
שהוא לשם שמחה) ובין בדבר שאין דרכו לכך (פי' בזבחים אחרים כגון נדרים ונדבות ומעשר בהמה
ובתודות וחטאת ואשם וחזה ושוק ובכור כדתנן בפרקין י"ד) אלו אינן נוהגין אלא משלו ובדבר שדרכו לכך.
ר' יהושע בן לוי אמר ושמחת אפי' ממקולין.

שם ה"ו (ע"ז ג') הושע ר' יוחנן אחוי דר' ספרא והא תני אף בפסח כן. — פי' דכתיב (ויקרא כ"ג ו') חג המצות
לה' שבעת ימים ודרשינן ע"ז בספרא שם (ועי' גירסת הגר"א) שחגיגה כל שבעה.

שם ה"ג א"ר חייא בר בא אותי עזבו אוותבה שאת את תורתי שמרו כו'. — פי' שדרך הכתובים לומר שנו
דברים בלא צו אף צו ולכן דרשו כמו שעזיבת התורה חלו ויותר חמורה מעזיבת ה'. ולפי הפשט
יל בענין מקרא זה לפי מה שפירש רשב"ם בפה"ת (בראשית כ"ו ה') ותורותי לפי עיקר פשוטו מצות
הנכרות כגון גזל ועריות וחימוד ודינין והכנסת אורחים ע"כ וכ"כ הרמב"ן שם על דרך הפשט מצות
בני נח כולן שהן תורה להן ע"כ. ולכן אמר הכתוב שלא רק אותי עזבו דהיינו המצות החקיות אשר
ולא צוה ה' אלהיהם לא ידענו את לעולם וכשעוברין עליהן אינן עוברין אלא על מצות ה' לבד ואין
שם ה' מתחלל עבורן אצל הגוים אלא ואת תורתי לא שמרו דהיינו מצות הנכרות אף הנימוסים
שבכל האומות נבעו אותן בנימוסיהן ונוהגין בהן בין אדם לחבירו עד כי בנו ישראל העוברים
עליהן אלה שהוסיפין לה' ולאדם הנה גם מחללין שם ה' בין הגוים. ונלמדין זה דבפסיקתא רבתי
פיסקא כ"ב ר' אלעזר שאל את ר' חנינא מה הדין דכתיב (משלי ל' ט') ריש ועושר אל תתן לי פן
אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה' ופן אורש וגנבתי ותפשתי שם אלהי כו' אינה קשה מחברתה אל שנייה
אל למה אל מצינו שויתר הקב"ה לישראל על ע"ז ולא ויתר על חילול ה' שנאמר (יחזקאל כ' ל"ט) ואתם
בית ישראל איש גילוליו לכו עבדו כו' ואת שם קדשי לא תחללו עוד.

שם נמצא בעליות בית ארים התמוז קודם למעשה. — נ"ל: נמצא בעליית בית ארים בלוד (כן העתיק
בסיו"ז סימן שב"ט וע' בפירוש רש"ב "בית לבזה בלוד" ובפסחים פ"ג ה"ז "בית ארים בלוד" ובבלי
קידושין מ' ב' וסנהדרין ע"ד א' "בית נתזה בלוד" ובספרי עקב פיסקא מ"א "בית ערוד" והגר"א
שם הגיה "נתזה" כנוסח הבבלי).

שם ה"ח (ע"ז ד') חד אמר אנא שמרתי מה שבספר כו'. — ע' מש"כ בפנים פ"ב ה"ו.

פ"ב ה"ו (ע"ז ו') ברם כר' ישמעאל דר' ישמעאל תני אזהרות כו'. — נ"ל: ברם כר' ישמעאל דורשין
דר' ישמעאל דריש אזהרות, לעובדה (פי' שאלה היא איך הדין לעשות כר"ע או כר' ישמעאל) אין
דר' אמי כן כר' ישמעאל דורשין, לעובדה (פי' ג"כ שאלה כמו באזהרות לעיל) כו'.

שם דרש ר"ה בתחילה היה העולם מים במים (פי' שכל הכדור כולו של הארץ מהקיפה עד מרכזה
היה נוזל ומתוכה כל יסודותיו במים כדוד החום והאש אשר שלט בו) כו' חזר ועשאו שלג
(פי' שקליפתה החיצונה של כדור הארץ נתקרר מעט ונעשה אך עדיין לא נתגבשה אלא היה רק
כשלג שעדיין היה החום שולט עוד מלמעלה, ומשום לדמות זה לשלג כדי להסמיך על זה את
המקראות הכתובים (איוב ל"ז) משליך קרחו כפתים (ע' ששמש כאן רוש מקרא זה "הנותן שלג
כצמר כפור כאפר יפזר") חזר ועשאו ארץ כי לשלג יאמר הוי ארץ (פי' שאח"כ נתקררה כל הקליפה
העליונה של הארץ ונקפאה ונתגבשה כמו שהיא הארץ עתה, ובזה יובן מה שאמרו בפרק פ"ג הארץ
מאיזה מקום נבראת משלג שתחת כסא הכבוד לקח וזרק על המים ונקפאו המים ונעשו עפר

הארץ שנאמר כי לשלג יאמר הוי ארץ וכו'. ונודע מה שהאריך ע"ז במורה ח"ב פכ"ו, אבל המאמר
הנפלא הזה מובן ממה שביארנו; אלא שיש להוסיף ולבאר מה הוא ענין המשל „מתחת כסא הכבוד"
והוא להודיענו שאין המכוון בשלג יסוד קר ונפוי כשלג אבל הוא יסוד חם ורק ודק כשלג וזה
מובן מלשון „מתחת כסה"כ" שכבר אמרו. עיין בדניאל ז' ט' „כרסיה שביבין די נור" ותפס המשל
בשלג כדי להסמיך זה אל המערה וכמו שכתבנו) והארץ עומדת על המים (פי' שלאחר שנעשה
ונתקררה הקליפה החיצונה עדיין נמצא על שטח הארץ מלמעלה כמה מים ונהרות וגם
בפנימיותה כמה מעינות ותהומות) כו' והמים עומדים על ההרים (פי' שכמה נהרות גדולים
יוצאים מבין ההרים שמשם [illegible]) כו' וההרים עומדים על רוח כו' (פי' שההרים והגבעות
נולדו ונתגללו בארץ מכח תנועת עולה על הרוחות שנתאספו בתוך הארץ ונתפרצו
לצאת למעלה והם חללו כל התפשטות הזאת) והרוח תלויה בסערה כו' (פי' שהרוחות
נולדו בתוך הארץ ע"י הסערה דהיינו האש והמים הנשפכים בעומק הארץ ופנימיותה
שהמים מתהפכים ע"י חום האש לאיד וקיטור ואויר והן מתפשטים ומתכווצים לצאת למעלה
על הארץ, וכל מה שכתבנו עד כה הן דברים ברורים לחוקרי הארץ והטבע כנודע)
וסערה עשאה הקב"ה כמין קמיע ותלויה בזרועו (פי' שגם הרעשים והגעשים שמתהוים
תמיד עד כי ימי הארץ פעם במקום זה ופעם במקום אחר ע"י הסערה הנ"ל אל תאמרו
כי מקרה הוא אבל הוא תלוי בכחו וזרועו של הקב"ה המחדש בכל יום תמיד מעשה
בראשית כפי חפצו ורצונו כענין שנאמר באותות ובמופתים ובזרוע נטויה).
שם ר' חגי' בשם ר' יצחק אלין צפרירי תוהו כו'. — צ"ל ר' חגי' בשם ר' יצחק אמר אחרי תוהו חושך
ואפלה אלה דברים שאין בהן ממש ואפי' שיחה קלה שאדם משיח עם אשתו הן נכתבין על פנקסו של
אדם וקורין לפניו בשעת מיתתו ומה כתיב (עמוס ד' י"ג) עושה שחר עיפה (כה"ג בויקרא רבה פכ"ו)
ר' יודה בר פזי בשם כו'.
שם רבו פותחין ראשי פסוקים ומסכים. — צ"ל רבו פותח לו ראשי פרקים ומסכים (ע' בבלי י"ג א').
שם (ע"ז ב') אמתענין יחידיין והוון מתבוונין איפרון בכרמלית (פי' דבשעתו מזלו נבד בשבת אחד
עמד לפוש בכרמלית הניחו לכן) צ"ל אמר אלעזר שלחיין (פי' לכל אחד דבר לו וקרו חבן
לא הניחו לה לפוש בכרמלית כן מובא במדרש קהלת זוטא פ"ב אות ח' ועי"ש).
שם אלו יושבין היום וחוזרין בדברי תורה כו'. — צ"ל יושבין היום וחורזין בדבות כו' (ועיין זה במ'
שה"ש רבה פ"א אות נ"ב צ"ל כו' מעסק בחרוזים בשעה שהיו חורזים בדברי תורה ומדבות לנביאים כו'
היותו יושב וחורז בדבות ומדבות לנביאים כו' ועי"ש).
שם ולא הוה יודע שדרשה ר' עקיבא לפנים הימנו כו'. — בבבלי קידושין ל"ט ב' אלמלי דרשיה אחר
להאי קרא כר' יעקב בר ברתיה לא חטא כו' (ומזה משמע דר' יעקב סתם שבמשנה ובברייתא
שהוא בר קורשיי ע' אש בשבת פ"ג יהוד הוא עצמו בר ברתיה דאחר) ועיין זה במדרש
קהלת זוטא פ"ב סימן ח' „ולא ידע דרש בר ברתיה דאחר בציבורין כו' אבל במ' קהלת
בדפ"ס. ומ' רות רבה פו הנוסח ולא ידע שדרשה ר' עקיבא כו' והמדרשות משמע
שדרש זה היה טרם שיצא אחר לתרבות רעה אלא שהוא לא ידע ~~מדרש~~ זה והפוסק היה
נבוה ויקב מסה המדרש קהלת ורות „ר' עקיבא".
(ע"ב ג') לואך אתה רשאי למקרה לאדוק או לרבק אל אמנו מיכב לרבי כו'. — צ"ל: אל אמן
מבקר לרבי כו' (כמו בירושלמי למקרה).
ר"ה ולמקצה השמים ועד קצה השמים אלא עד שלא נברא העולם כו'. — צ"ל: ר"ה ולמקצה השמים ②
עד קצה השמים א"כ מה ת"ל למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ (פי' דלהודיעה נודים
למעשה בראשית כבר כתוב ולמקצה השמים וגו' וכה"ג בבבלי י"ב א' וע' בפירש"י שם) אלא עד
שלא נברא האדם אתה דורש ולבר מספיב (פי' שלאמק אתה דורש) משנברא האדם אתה
דורש ורוק הולך מסוף העולם ועד סופו ותני ר' חייא למן היום תני בר קפרא למן היום ②

(פי' דכתיב כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך למן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ
ודר' נפרש דרש כאלו היה כתוב "למן היום" אלון דמוסיף על הראשונים דהיינו שכל ששת
ימי בראשית אתה מותר לדרוש מסוף העולם עד סופו).

שם יהא רב טובק אמר צבעת לירושלים אליהו לו באמה רב טובק אמר ר' לוי כו'. - צ"ל: אלוהי לו באמה
רב טובק למלך שבנה פלטין במקום ביבים במקום אשפות במקום סריות מי שאומר בזה והומר
הפלטין הזו במקום ביבים הוא במקום אשפות הוא במקום סריות הוא אינו פוגם כך מי
שהוא אומר בתחילה היה העולם מים במים הרי פוגם, לפרדיסו של מלך ועלייה בנויה על
גביו עליו להציץ אבל לא ליגע (כל זה אינו לענינו למה ושייך לעיל וכה דבר פה אומן
ד') א"ר לוי כתיב הבאות ידעתי מני עד התורה ויודעים מה קודם שנברא העולם אבל אתה
אין שום אדם עלי ארץ (כה דבר פה). ~~והאמה צו נעשה מעשה והיינו צ"ל לפני התורה שלפניה~~

שם א"ל ר' לעזר דבר לא היה דרש בן אלא למלך שבנה פלטין כו'. - צ"ל: לא היה דורש בן [illegible]
כי ביה ה' צור עולמים באותן אותיות ברא הן דה אתה עולמו (כה דבר פ"ב אות ט') בט
אומרים שאיך נבראו תחלה כו' (ומה שבינתיים מותב ושייך למעלה כ"ש שם).

שם (ע"ב ד') ארץ בשלישי כב"ש עשה ג' ימים ועשה תולדות כו'. - צ"ל: ארץ בשלישי כב"ש ותוצא
הארץ עיקר ברייתה (פי' דכתיב ביום ג' ותוצא הארץ דשא עשב וגו' וזה עיקר ברייתה)
עשתה ג' ימים ועשתה תולדות ג' ד' וה' בששה תוצא הארץ נפש חיה ארץ בראשון כו' (וכה דבר פ"ב ס"ג)

שם ה"ג ושמונים זוג של ת"ח מלובשין תרגי זהב שהשחירו פניהן כו'. - צ"ל: מלובשין תורקי זהב אמן.
תמן יהודה בן טבאי נשיה כו' (ומה שבינתיים מותב ונשתבש דבר פ"ב אות ה').

שם אמר ליה אין צפרית חד צוח כו'. - פירש בהערוך ערך צפר שיצוח בקול כצפור.

שם (ע"ח ר"ע) אל אלים אליים. - בהערוך ערך אליים כתב שבלשון יוונית עניינו קדושות.

שם הג"ה כל עמא מודיי ~~בהלשון מדורש~~ שסמך עלוי את ידו מהתמן כו'. - עי' מ"ש על סוגיין צו בביצה פ"ב ה"ד.

שם ה"ד (ע"ח ב') רשב"ג אומר של אורות המשחר ואורות אמר יום טבוח כו'. - צ"ל: רשב"ג אומר של אורות המשחר
אל להיות בערב שבת על דעתיה דב"ש אתה אמר יום טבוח שלא לאחר השבת כו'.

שם בכל יום כהן מתלבש בכלין והוא ומקריב כו'. - עי' מ"ש ע"ז בזמנו פ"ק סה"ב.

שם ה"ה וחכמים ידיו שניות כרבנן הוה תנן אף טמאון הכלי מחמק כו'. - צ"ל: וחכמים ידיו שניות
כרבנן הוא (פי' דרשב"א נמי סבר דמכניס ידיו לבית המנוגע כרבנן) תנן לתבואה (פי'
דמחלוקתן שם היא לענין שנטמא בידיו את התבואה) ברם הכלי לחולין מחמק שאת אומר לו
ידיו תחילות (פי' לחולין) אף הוא בדי מן התבואה ולא מחמת מעלה גזרו עליהן (פי' דמעלה
גזרו על סתם ידים שיהיו טמאות משום דמחשבין שמא נגעו במשקין טמאין ועדיין מעלה טופח
עליהן) ויהיו תחלות (פי' דהוא המשקין לעולם תחלות) כו' ד"א כלום גזרו על הידים כו'.

שם אין המעשר טעון רחיצה ברוצה ליגע ולא הוא כו'. - עי' מ"ש ע"ז בביכורים פ"ב ה"א.

שם והא תנינן הנוטל ידיו למעשר צריך כביעות. - צ"ל: והא תני (תוספתא ידים פ"א) הנוטל
ידיו לקדש צריך כביעות (פי' דרך לחולין ולתבואה נוטלין בשירי טהרה אפי' פחות מרביעית
מה שאינו בקדש).

שם אפי' את הוספה במגריפה אמרה התורה טהור. - פי' שאפי' אם הוסיף אינו מחמיץ את
הספר בידיו ממש אלא בדבר שאינו מקבל טומאה מ"מ אמרה תורה שהוסיף צ"ל אינו
טהור דוקא אם ידיו בלבד טמאות הרי הוא לחטאת באלו כלו טמא ומטמא בהיסט.

שם אם במגריפה של יתבונות והוא פשוטי כלי התבונות טמאין. - פי' דאם מגריפה שאמר ר' לעזר היינו
של התבונות אין ראויה דלי שידיו טמאות מטמא בהיסט דאפשר שמעלה טופח על ידיו והן מטמאות
את המגריפה והמגריפה מטמאה את הספר לכך צ"ל המוסיף טהור בידיו.

שם אלא במגריפה של עץ לא כעולה מחמת דבר טמא הוא כו'. - צ"ל: אם במגריפה של עץ והלא
המקבל דבר טמא הוא (פי' שאפי' פשוטי כלי עץ אם רך מקבל עליו אוצה דבר טמא הוא כו').

חגיגה

קנה של צתים בשבת פי״ז מ״ג וע״ש בבבלי וירושלמי וע״ע בכלים פי״ז מ״ג ומפרשים שם, ואיש
בק״ע כאן אין לו יסוד כל עיקר) א״ר הושעיה ונתפתב באוכפן בנסר (פי' דכתב סרוג
ונסרג אינו טהור ואפי' באוכפן בנסר שאינו כלי ואינו מקבל טומאה ומ״מ צריך אינו שאפיו
וזו טהורות, מפני שמטמא בהיסט) ואפשר שלה ונשא עליו (פי' שבשעה שהוא אוכף את
החמור בנסר א״נ שלה וסמך על הנסר ועל האוכף ועדיין לא שמענו שצריך אינו טהור
אלא בנסמך על החמור ומניין שהוא מטמא את החמור בהיסט סתם שאינו נסמך
עליו) כו' תפתר באוכפן דאתבה עבה (פי' שהיא גדולה כל כך עד שאין כובד
האדם נרגש על החמור דהוי כאבן מסמא ומ״מ אף הוא ידון שמאוהו היה האוכף
טמא מחמת היסט).

שם ([illegible]) מכוון שנתן דעתו לטהרה מעולה מאנה אינו צריך כוונה. — צ״ל: מכיון שנתן
דעתו לטהרה (פי' דהא דתנן: בעודיהן רגליו משוקעות במים מחזיק עצמו בכל טהרה
שירצה היינו בטבל תרומה וכן כדתנן בתוספתא רפ״ג עודיהן רגליו במים טבל וכו'
שבהן והוחזק לחמור שבהן מה שעשה עשוי) אינו צריך כוונה מעולה מאנה (פי' דמעלה
זו דטבל וכן חסור לחמור אינו אלא מדרבנן ומש״ה דינה בטומאה קלה דהיינו טומאה
דרבנן אבל בטומאה חמורה יכול להיות דצריך שיטבול את כוונה אפי' לר' יהושע וכרבנן)
מרעוניה פליגי כו'.

שם הג״ה (ע״ח ג') ר' יוסי בשם ר' יוחנן באגדות שנו. — פי' שאין בגדי עם הארץ מדרס לפרושים
אלא כשידוע שנעשו מדרס וגם נגע בהן ע״ה אבל אם ישב עליהן ולא נגע בהן אינן
מדרס לפרושים לענין חולין.

שם שמואל בר אבא בעא קומי ר״ז כמה דאת אמר אין היסט בחולין כו' — צ״ל: שמעון בר אבא
(ע' גליון בפנים הג״ה) בעא קומי ר״ז כמה דאת אמר תמן אין משא בחולין ויש משא בחולין ע״י
מגע (פי' כדאמרינן לעיל דאין בגדי ע״ה מדרס לפרושים אלא ישבה עליהן אשתו
נדה) ודכוותה אין היסט בחולין (פי' כדאמרינן לעיל שאין היסט לע״ה אבל חולין) ויש
היסט לחולין ע״י מגע (פי' דאגע בלבד או היסט בלבד אין לע״ה אבל חולין. ושוב מצאתי
בניר שבגליון ההג״ה כן אלא שאין פירושו מחוור ע״ש).

שם א״ר יוחנן לא חצצות ולא היסטות ולא רה״י ולא ע״ה אלא התרומה כו' — צ״ל: לא חצצות
כו' ולא רשות ע״ה אלא חולין אלא אלא תרומה (וכמו שהגיה בר״ש טהרות פ״ז והובא
בתוספתא דאכילתן פ״ד ספר רשות ע״ה מדרסן והיסטן טהורין לחולין וטמאין לתרומה
ע״כ. וענין חצצות היינו שאין חציצה פוסלת בחולין וכ״ש התוספות בשם ר״ח בבבלי נדה ס״ז א'
ד״ה פתחה וכ״ה בתוספתא מקואות סוף כל החוצצין בכלים חוצצין בנדה ובגר בשעת
טבילה ובחולין אין חוצצין ע״כ. ודעת התוספתא כדעת הירושלמי בשבת [illegible] אליבא דר' חנינא
דנדה לטבילה צריכה דעת כמו בתרומה וכ״ה בבבלי חולין ל״ג א' בשם ר' יוחנן [illegible] וע' בבלי
[illegible] מ״ב ב' ורמב״ם פ״ב הל' מקואות ובכ״מ שם ור״ש מקואות פ״ט מ״ד [illegible] סימן שס״ג; והיסטות
היינו שאם השיט ע״ה הסיטה כלי שאוכל בצמיד פתיל אינו טמא אלא לתרומה; ורה״י היינו הא
דתנן בטהרות פ״ח מ״ג השוטח כלים ברה״ר טהורין וברה״י טמאין ע״כ ואין טומאה זו אלא לתרומה; ורשות
ע״ה היינו הא דתנן ברפ״ח שם ע״ש וגם זו אינה אלא לתרומה) גופה של תרומה (פי' של כהן האוכל
תרומה). כו' החותכה והמטבילה טעון טבילה (פי' כדתנן רפ״ג מ״ב כלים הנגמרין בטהרה
צריכין טבילה לקדש אבל לא לתרומה ע״כ ולכך שאפשרות זו שנגמרה בטהרה מטמאה את האדם
החותכה וכאן דבלי המבורה לתרומה מטמאה את האדם לקדש הנ״ל בגופה של תרומה) כו' שש
לגוגע אחד טהור לחטאת ואחד טהור לתרומה שנגעו זה בזה שניהן טהורין (כ״ה בתוספתא
פרה פ״ט וביאור זה דלגינים אלו שנגעו זה בזה דקים הן דאלו בחולים היה נטמא של
חטאת ע' פרה פי״א ובר״ש שם) והא בתוספתא אליבא (תוספתא פרה שם השתוף לחטאת שהיטה ברוק ובחומר

[illegible] טהור לתרומה נטמא כו'.

פ' [illegible] ד') א"ר יונה מתניתא דר"א (פי' הא דתנן שמטבילין כלים בתוך כלים דתרומה אבל לא בקדש) אמ
דברי חכמים (פי' הן ר' יוסי ור' יוחנן הסנדלר כמבואר למטה וע' מ"ש שם) ועושין כן אפי' בקדש: שאין ביאת
טבילה [illegible] (פי' דלכך יש ביאת טבילה בתרומה מפני שאינו רק אלא באחורי כלי ורבנן בפני עצמן הוא)
כלי קדש כולן [illegible] (פי' לכך אין ביאת טבילה בקדש דמעלה עשו בקדש שאין ביאת טבילה בתוך עצמן).
שם כמה מעלות בקדש ובתרומה ר"מ אומר שלש עשרה (פי' הן הא שמשנתנו ועוד שתים בסוף הפרק
דמעלה: נוטלין לידים לחולין ולמעשר ולתרומה ולקדש מטבילין; הטובל לתרומה והוחזק לתרומה אסור
לקדש) ר' יוסי אומר שתים עשרה (פי' שר' יוסי סבר שמטבילין כלי בתוך כלי אף בקדש וכן אית ליה לר'
יוחנן הסנדלר והן הן חכמים שאמר ר' יונה למעלה כ"ש שם).
שם א"ר זעירא אי אפשר לומר בנגוב שאין הידים מטמאות בנגוב כו'. — נ"ל: א"ר זעירא אי אפשר (פי' אי אפשר
לשון ירושלמי בנגוב "אי אפשר" ביוד הוא כמו "אי אפשר") לומר בנגוב שאין הידים מטמאות הנגוב, אי אפשר
(פי' ג"כ כמו "אי אפשר") לומר במעלות משנה (פי' עד שהמשנה עוברת לאחורי הכלי) שמכיון שנגע בו
טומאה אלא כי אתן קיימין במעלות במשנה (פי' שאין על ביאת הטבילה אלא משנה טופח ללבד
וכן מבואר בתוספתא כלים ב"ב ס"ו כמו מה שדעתי הר"ש בכלים פכ"ה מ"ג והאורסות הנוגע).
שם נתון טופח העליון (פי' שעל ביאת הטבילה) ר' יוחנן בשם ר' בנייה דאמר שאין טהורין בארון וטמאין
באחר) ובניה שאתם יורד כו' בא מכח טהרה טהור (פי' אף למטה וזה שאמר ר' בנייה שהן טהורין בארון
אחר היינו בשמאל כשהן למטה).
שם נשמעינה מן הדא משקין טהורין נתונין בקרקע נגע בהן ככר כו'. — נ"ל: משקין טהורין שהן נתונין על ביאת
צביעתן של כוס ונגע בהן ככר טמא נטמאו המשקין (כה בתוספתא כלים ב"ב פ"ג) ואינה דבר נטמאו
לא לטמא ככר בארון אחר לא אמר אלא אככר אבל אוכל לא, אלא משקין נתונין ע"ג יד ואחזו בביאת
צביעתן אפי' כן אין משנה מטמאה מן היד לטמא את הכוס נשמעינה מן הדא (תוספתא שם) משקין טמאין
נתונין בקרקע ונגע בהן כוס שאחוריו טהורות בביאת צביעתו נטמאו לא אמר אלא מן הקרקע אבל
מן היד לא וכר' יוסי היא ודא טהרות כו' כך אין משנה מטמאה מן הכוס לטמא ככר בארון אחר
נשמעינה מן הדא (תוספתא שם) משקין טהורין שהוא נתונין ע"ג קרקע ונגע בהן כוס שאחוריו
טמאות בביאת צביעתו נטמאין המשקין ואינה דבר נטמאו לא לטמא ככר בארון אחר אפי' שהן ע"ג קרקע
אבל ע"ג יד לא; אלא משנה נתונין ע"ג הכוס ואחזו בביאת צביעתו אפי' כן אין משנה מטמאה מן
הכוס לטמא את היד נשמעינה מן הדא (תוספתא שם) משקין טמאין שהן נתונין בביאת צביעתו של כוס
ונגע בהן ככר טהור נטמא הככר לא אמר אלא בככר אבל יד לא, הנושא את המדרס כו' (כה
גירסת הגר"א בהגהותיו על הר"ש כלים פכ"ה מ"ד).
שם א"ר זעירא קומי ר' מנא. — נ"ל: א"ר זעירא קומי ר' מנא (ע' מ"ש בשביעית פ"ה ה"ט)
שם הב (ע"ט א') א"ר מתניה ובי סולות וקטורת ולבונה וגחלים יש להן שיעור כו'. — נ"ל: ובי סולות וקטורת ולבונה
יש להן שיעור כו' (ומלת "וגחלים" נשתבשה מדברי ר' מתניה עצמו למטה וע' מ"ש שם).
שם מפני מה אמרו שירי מנחות מחברין את עצמן לא מפני שנצרכו כו'. — נ"ל: מפני מה אמרו שירי מנחות מחברין
את עצמן מפני (ומלת "לא" שלפנינו נשתבשה מדברי ר' מתניה למטה) שנצרכו לכלי (פי' שצריך להביא
בתחילה את המנחה בכלי אחד כדי לקמוץ קומץ אחד מכל המנחה) והכלי מפני שנצרכו לכלי (פי' שצריך
לקדש את הקומץ לאחר שיצא בכלי אחד ואע"פ בן אחד שהקדישו אפשר שיבא לחבר בשני כלים).
א"ר מתניה ובי קטורת ולבונה וגחלים כו' (ומלת "סולות" נשתבשה מדברי ר' מתניה עצמו למעלה).
שם כהנא שאל לרבנן דתנן מנחה חלוקה בגוסה כו'. — נ"ל: מנחה חלוקה בבוסה כו' (כה במנחות כ"ב א' וע"ש
ברש"י וערוך ערך בס א' שהוא כלי שבו בוללין מנחה ושם [illegible] ר' חיים [illegible] רבנן דתנן שואל).
שם הרי נבילתו ע"ג הטהור הה"מ מפנת טומאת אוכלין כו'. — פי' ואינה בקה דאשין ושני כאוכלין
אף שנבילה בו אין טומאתה עי' מים והר"מ אפשר בצריך, וע' דבלי בחומ"ש פ"ה ב'.
שם מתני' בחולין שנעשו ע"ג הקדש כר' יהושע כו'. — נ"ל: מתני' (פי' דבוקה דם אינן נעשו בידים מסאבורות)
וע' מ"ש בעבודים פ"ג ה"ד ובמ"א פ"ג ה"ו וסנהדרין פ"ג ה"ו ושבת פ"ה מתניתא ב'.

[illegible]

בחולין שנעשו על הקדש ודאי כר' יהושע (פי' דמתני' דחולין אם היה אוכל חיה ומגע שהוכשרו
בידים מסואבות היה נפסל גופו מאחר שהן על הקדש ולר' יהושע בטהרות פ"ב מ"ג דורש
באוכל שלישי מחולין שנעשו על התרומה אסור בקדש אבל לא באוכל שלישי מחולין שנעשו על
הקדש וכר' יצחק בר שמואל בר מרתא דחולין לר' חי' ומצה עולה דמתניתין הן וכ"ה גורסת
ופירוש (רע"ב) ר' צדוקה כו' בשם רבי האוכל אוכל שלישי של חולין שנעשו על הקדש נעשה גופו
שני לקדש (וכה בחולין ל"ג ב') ולא מתניתין היא שלישי שני לקדש (טהרות פ"ב מ"ג) מתני' בקדשו
מקדש המקודשין (פי' דמשמע אלה בטהרות של „בחולין שנעשו על טהרת תרומה" וכ"ש בקדש עצמו)
דבולה אותה כו' בכורות הקדש בתוך גומותיהן מים מקודשין (פי' ומאן מים דקדשו מקדש לבד מהאיש
שמנשבין על המזבח ואין זה שבות כל עיקר ומוכרח דמים אלו נעשו על הקדש ומה דינן בקדש) אלו במים
לך דתרתו אומר לך עשה משקה פיו במשקה קדש (פי' דנ"ל ר' יוני בשם רבי דבה שאוכל שלישי של קדש
מטמא בשערת אפילו את הרוק שבפיו באוכל ההו משקה קדש ונעשה ראשון שבו הפוסלות הקדש
מטמא משקה: להיות תחלה וחוזר ריק זה ומטמא את הקדש להיות שני ועי' חולין שם).

שם (ע"ט ב') מתניתין מונה קיומה ומונה חבורה מונה קיומה כו'. — צ"ל: מתניתין מונה קיומה ומונה חבורה מונה
חבורה לקדש כו' אבל אם נעשה לטהרת הקדש לא נעשה אלא שני אבל הקדש מונה קיומה
(טהרות פ"ב מ"ו) השלישי שבתרומה מטמא משני בקדש ופוסל אוכל קדש שנעשו על טהרת הקדש אבל אם
נעשו על טהרת תרומה מטמא שנים ופוסל אחד בקדש תנא ר' יוסי אומר מניין לרביעי כו'.

שם מה אמר בה עד לא יתנגב בית לא אמר אלא לטמא בכבר כו'. — צ"ל: מה אמר בה משיתנגב בית
לא אמר אלא לפסול בכבר כו'.

שם ה"ג ובו יש אוכלין עורבין אצל הקדש תחלה כו'. — צ"ל: וכו' יש אוכלין נעשין אצל הקדש אלא
תוחב את החררה בשפוד ואוכל עמה ציר או בצל דתבואה (וכעין זה בתוספתא פ"ג), וביאור
זה שהחררה היא של קדש ולא נגע בה ורוצה לאכול עמה ציר או בצל של חולין בידים
מסואבות וה"ל לאסור שהוא תגע ידו בחררה (וכפרש"י בבבלי כ"ד ב').

שם מפני כבוד כהים דא"ר ירמיה בשם ר' בון בר ממל עשו אותו כו'. — צ"ל: מפני כבוד ר' ירמיה
בשם ר' בון בר ממל עשו אותו כאוכל אוכל רביעי בקדש כמה דאת אמר האוכל אוכל
רביעי בקדש אסור כו' (וזה שאותם לפנינו „הבא ואמרה" נשתרבב מלעיל ה"ב סוף עמוד א').

שם ה"ד (ע"ט ג') יבא צבור שאמר מגילת הבולתה חמן. — פי' נאמן לאסרה ואין מקבלין הימנו שאלו שורף
לא אמר כלום הוא מקבלין הימנו.

שם [illegible] שלא בשעת הבד אינו לך אומר שלא בשעת הגת כו'. — צ"ל: פתר לה שלא בשעת הבד [illegible]
[illegible] בשעת הבד (פי' והסופר השמיט מן „הבד" עד „הבד") אינו לך אומר שלא בשעת הגת (פי' דתנן
בדישה [illegible] „הבדין והבוצרים כו' שהכניסו לעזרה" „הבי דרבנן „בוצרין" ולא לשנויי שלא
בשעת הגת שהרי אין בוצרין אלא בשעת בצירה) אף [illegible] לעצר תיפתר קודם עד כו'.

שם עברו הגיתות והבדים הטהרות טמאות. ויש כלי חרס משמרת מטהר חוצר ומיטמא כו'. — צ"ל:
ויש לך דבר משמרת מטהר חוצר ומיטמא (פי' דתנינן הכא דיין ושמן של ע"ה טהורין
בשעת הגיתות והבדים ובשעברו הגיתות והבדים מחזירין היין והשמן של ע"ה לטמאין)
ולית כל חולין אליהון בן אלא כיון נגעו בו טהרות קודם לגיתות ולבדים הטהרות טמאות
בשעת הגיתות והבדים הטהרות טהורות (בגירסת רע"ב) ויש לך דבר (ונוסח שלפנינו
בטן נשתרבב מלמטה) משמרת מטמא חוצר ומטהר — ולית בו חולין אליהון כן (פי'
כגון הפותח את חביתו קודם הרגל הוא טמא ובשעת הרגל הוא טהור עבר הרגל
שוב הוא טמא) אלא כיון נגעו בו טהרות בשעה שהוא אלא הטהרות טהורות (פי' שאם הבוטן
לו הבית אליהו אין בשעת הגיתות הטהרות נגעו בחביות זו הרי הן טהורות שאין אומרים שהחביות
עצמה תבדוק טמאה ואין שהתבה טהור) פיגם הטהרות טמאות (פי' [illegible] באותה חביות עצמה אחר
שעבר החג [illegible] הרי הוא טמאה שהרי אין נאמנין אפי' על כלי חרס הדקין אלא מן המודיעים ולפנים).

כה. כדי יין וכדי שמן המדומעות כו' שנזדקקו בהן את הדמע. — פי' שמכניס בהן מדומע דהיינו חולין שנפל בה תרומה כל כך שאינה בטילה הב"ע נאמן על המדומע אפי' ע"ה קודם לגיתות והבדים מותר להכין ומוכן ולשמרו כדין מדומע טהור, אלא שצריך לשמור את המדומע [illegible] שאינו נאמן על הכלי [illegible] דתרומה, ותני בתוספתא פ"ג וקודם לגיתות ולבדים ע' יום נאמנין על הכלים ואל המדומע ואל הענבים אבל לא על התרומה ע"כ, ובלשון הזה הערוך הרמב"ם בפירוש המשנה; [illegible] זה להלכה [illegible] היא וז"ל "וקודם לגיתות ולבדים ע' יום נאמנין על המדומע (ענינו כמו שפירשנו, והטעם משום שהמדומע דרבנן לכך הקלו בו) אבל לא על הענבים ולא על התרומה". וכעין זה הביאור בר"ע [illegible] דבבלי כ"ה ב' "אין נאמנין לא על הענבים ולא על התרומה", ועי"ש מה שפירשו בזה; וגם בענין כדי יין וכדי שמן המדומעות יש שיטה אחרת שם.

שם הה"ד נגעו בו טהרות אין האוכלים ולפנים טומאה משקה את הכלי כו'. — צ"ל: נגעו בו טהרות אין האוכלים ולפנים הטהרות טהורות אין האוכלים ולחוץ הטהרות טמאות הוא אלא מים רשב"ג אומר נאמן על הכלי ואינו נאמן על המשקה (וזה כגירסא בירושלמי "טומאת משקה את הכלי" הגהה שהיתה בתוספתא בצד ~~[illegible]~~ ~~של רשב"ג [illegible]~~ [illegible] שזה [illegible] ע"ש בסוגיה פ"ג ה"ב. וראיתי הנוסחא רשב"ג ע' בבלי כ"ו א' שהביאו דוגמא לזה וגם שם שיטה אחרת בדברי ר' יוחנן ורשב"ג).

שם הה"ד הגבאים שנכנסו ~~לבית הבית טמא כו'~~ — צ"ל: ~~[illegible]~~ לבית הבית טמא (פי' ואין נאמנין לומר נכנסו אבל לא נגענו) אם יש עמהן גוי נאמנין לומר נכנסו אבל לא נגענו (פי' מפני שאימת גוי עליהן ואין נוטלין [illegible] וכמבואר בתוספתא שם פ"ח) וכן את אמר הבין פתח לה תרין פתרין נאמנין לומר נכנסו אבל לא נגענו (פי' במשנתנו דהכא) בשוק עדים ויודעין (פי' שנכנסו אלא שהן אינן אמרו שנכנסו והפה שאוסר הוא שהתיר ונאמנין לומר לא נגענו וכה בתוספתא טהרות שם) הגבאים שנכנסו לבית הבית טמא (היינו מתני' דטהרות הנ"ל) בשוק עדים יודעין (ע' ר"ש במשנה שם) פתח לה פתח אחרן נאמנין לומר נכנסו אבל לא נגענו (היינו משנתנו דהכא) לכן צריכה בשוק עדים יודעין ויש עמהן גוי הגבאים שנכנסו לבית הבית טמא (היינו מתני' דטהרות) בשוק עדים יודעין ואין עמהן גוי (וע' באליהו רבא טהרות שם שהגיה באופן אחר): ובירושלמי נאמנין על הקדש (פוסקא הוא ממשנתנו ואינו ענין מיוחד) תני (תוספתא סופ"ג) נאמנין על טהרת כל הכלים לקדש (כן הוא בבבלי כ"ו א' ובתוספתא, ובירושלמי) ורובל ירושלים כו'.

הה"ג (ע"ט ד') תני בר נפרה שוברה והא תני ר' חלפתא כו'. — צ"ל: תני בר [illegible] שוברה תני ר' חלפתא כו'.

שם ומ"ט שאל להורות בע"ש אוכל את תשבורת כו'. — צ"ל: ומ"ט שאל להורות בע"ש גומר את בשבת שאחר הרגל ברגל.

שם הה"ד שלחן שנטמא מטבילין אותו ~~[illegible]~~ בע"ש כו'. — צ"ל: שלחן שנטמא מטבילין אותו בזמן בשבת (ומלת "מפילו" יש למחקו וכן יש למחקו בתוספתא ~~[illegible]~~ בזה שאין מטבילין אותו מיד בשחר הכלים שהרי להב צריך להורות עליו תמיד ועל שהלחם שאין נפתח מן השלחן אין חוששין שהלחם בא בטומאה כדתנן בפסחים פ"ב מ"ד לפיכך ממתינין לו עד השבת שאז מסלקין את הלחם ומטבילין את השלחן) כו' על דעתיה דר"מ מטמא שני לחמים (פי' לחם שהיה עליו בשעה שנטמא והלחם שמסדרין עליו בשבת אחר טבילה שעדיין צריך הוא הערב שמש ומטמא את התבואה) כו' תיפתר שניטמא במשקין (פי' והוכלין וכלים שנטמאו במשקין אינן אלא טומאה דרבנן שאינו צריכה הערב שמש כמבואר בביצה פ"ב ה"ב ועי' בבלי כ"ג א' תוד"ה האומנין שאומרת לפנים "ספק משקין" אות ספק נשתרבב מלמעלה)

שם כמג"ד צ"ל הזכרות שכתוב בפרש[illegible] אלא פ"ג כו'. — כתוב בתוס' תוד"ה פ"ג דבחגי' ומלוכי יש פ"ב שאות הויה [illegible] עוד שם הויה שבפסוק הנה אנכי שולח.

וגו' שבסוף מלאכי שכופלין אותו בקריאה ע"כ. ואין זה מחוור לדעתי לפי שוא[illegible]
"אזכרות שבתנ"ך" כו' והרי אזכרה זו אינה כתובה אלא שכופלין פסוק זה בקריאה
כדי לסיים בדבר טוב, ואם כפי הנבואה לא היה מנהג זה בזמן חכמי הירושלמי
[illegible] מקרא הנה אנכי שולח וגו' כדמשמע בברכות רפ"ה. לכך נראה לי שיש לגרוס
שם "אזכרות" הכתוב פעם אחת במלאכי א' י"ד; וכ"כ בקע"ע והגהות רמ"ע [illegible] כתב שאינו מונה [illegible]
[illegible] ושנים ושלשה בפסוק אחד אינו מונה אלא אחד [illegible] זה חסר [illegible] שלח אזכרה [illegible] ישראל [illegible]
וכו' שבנביאים שם כתב דמי שחשב כ"ז אזכרות הוא מונה כל השמות שאינן נמחקין (כגון
צבאות) שהן כולן כ"ז וכ"כ בקע"ע כאן וגם זה אינו נכון כי עמדתי על מנין כל השמות
שאינן נמחקים ומצאתי אותם בס"ה ל"ד שמות וזה פרטן "אלהיהם" ג"פ; שלשה במלאכי א'
י"ב ~~[illegible]~~ ופסוק י"ד; השם "אל" ב"פ אחת במלאכי א' ט' והשנית ב' י'; "אלהי"
ב"פ אחת במלאכי ב' ט"ז, ועוד פסוק י"ז; "אלהים" ה"פ במלאכי ב' ט"ו, ~~[illegible]~~ ג' ח',
ג' י"ד, ~~[illegible]~~ ג' ט"ו, ~~[illegible]~~ ג' י"ח בס"ה ל"ד שמות ועם הפ"ב שמות הם הן [illegible]
שמות ואי שיאמר כ"ז אלא לגירסא [illegible]
[illegible]
~~[illegible]~~

[illegible] כבר נרבן צריך לג' כוס. א' לעולות הדם, ב' למנחתו ושמן וג' לניסוך
היין. פ"ה כ"ג אלא שיש והדיבה שני כוים משיעור הטהרת שאין מנחה לנסוך היין
המנחות והבאות במקומן שני כלים אחרים אחד למנחת חביתין ואחד לנסוך המים.*
ואם ציפוי שהוא עומד מחמת הגוף (פי' דמצופה טהור כדמוכח בכלים פי"ד מ"ה) אבל
זה אלא בציפוי דק שאינו יכול לעמוד בעצמו לכך הוא טהור שאין לו דין כלי
מתכות וגם אינו טמא מחמת כלי עץ מפני שהעץ מכוסה בציפוי ונתבטל מכלי
אבל בציפוי של מרובות עב שיכול לעמוד בעצמו ה"ז דינו ככלי מתכות
טמא) וה"נ ציפוי של מזבח הנחשת שהיה כן עובי דינר היה יכול לעמוד בעצמו)
כמ"ש ה"ר לה למלאכתו אינו עומד מחמתו הוא (פי' שאף המלמעה שהיה על המזבח
נ"ב אש תמיד תוקד על המזבח ומקריבין עליו כמה קרבנות בכל יום ואף לא
נחשת בצפוי. דו"ר יכול לעמוד ב[illegible] אלא מעשה נסים היה כדא"ר ע"ו
[illegible] אות ה' תני דמשם ר' נחמיה [illegible] הס"ל שלא הותר הוא מתגרד [illegible]
ושרף ונחשתו לא נהדק אם [illegible] דהוה כ"ד תני במש"ר הושעיה צפוי
אין היה בו ע"כ. פי' "דהיה כ"ד" שהיה מתעכל ונתחשו כליפות [illegible]
דק ועי' מביאור דתני ר' הושעיה שהיה בו תמיד כעובי דינר לא [illegible]
[illegible] נסים הוא).

~~[illegible] מזבח [illegible] קטורת [illegible] בתיב [illegible]~~ — שם: ועשית מזבח מקטר קטורת
מר בקטרת אינו כתוב כאן אלא מקטר קטורת כו' (כה' בגמרא רפה [illegible],
ועוד זה שאף מזבח הזהב לא היה ראוי בציפויו למלאכתו להקטיר עליו קטורת
על הגחלים [illegible] בכל יום אלא שמעשה נסים היה שהמזבח עצמו היה מסוגל
להקטיר עליו הקטורת).

שם: והא בטלה. שהיא עשויה לילך ולהניח כו'. השלחן למה טמא לא מפני כו'. רש"י: והא
בטלה שהיא עשויה לילך ולהניח (פי' דכלי עץ העשוי לנחת הוא טהור כבכלים כו'
פ' ומטעם זה יש לטהר המזבחות (ולמה ומפני טעמים אחרים) כו' השלחן למה הוא
טמא. מפני שמגביהין כו' לא במקומו הוא עומד והוא טהור וכו'. מאי מפני שמשמש כלי
במקדש [illegible] שהמזבח [illegible] במקדש ככלי שכבר [illegible] ואף מקריבין עליו קרבנות ומנחות
ומנסכין עליו) [illegible] דרשינן תמיד ג' משפטות הן (פי' ושניהם שם של צד טמא מדרס
מפני מה טמא מדרס והרי אומרין לו עמוד ונעשה מלאכתנו) א"ר [illegible]
מתשון זה ע"ג חביתה (פי' ע"ג משכה שבעוד שהוא מלאה [illegible] דרך [illegible] עליה)
מפני שמשתמשין בו ע"ג חבילין (פי' דבעת שהאש תוקד ע"ג המזבח מ"מ משתמשין בו
[illegible] להיות [illegible] אלא מפני שהוא בגרע [illegible] מצופה).

[illegible]

פה הא (פ׳ א׳) על דעתיה דר״מ משכחת ממנו דבר שאינו אבד ודבר שאינו טריח כו׳. - צ״ל: דבר שאינו אבד ודבר שאינו טריח (כגירסת רש״י) על דעתיה כו׳ אבד וטרח מה אמר בה ר״מ (פ׳ דלרבנן ודאי אסור שאין מתירין אלא בתרתי לטיבותא אבד ואינו טריח כמבואר למעלה אבל ר״מ דמתיר באינו אבד ואינו טריח שהוא חדא לטיבותא אפשר דמתיר נמי להפך באבד וטריח) נשמעינה מן הדא כו׳ צ׳ בית הבעל מחלוקת ר״מ וחכמים (פ׳ ומשמע דאין ר״מ וחכמים חולקין בבית השלחין ואי אורחא דר״מ מתיר נמי באבד וטריח הרי נחלקו נמי בבית השלחין כאן להשקותה באמי גשמים שהוא טריח דלר״מ מותר ולחכמים אסור) עד כמה תשתה ותשקה בית השלחין. בית הבעל (פ׳ כמה ימים יפסוק מלהשקות לבית השלחין עד שתהא דומה כבית הבעל שלא תהא אבודה אם לא ישקה במועד) נשמעינה מן הדא עד כדי שתשתה שנים שלשה ימים קודם הרגל (ובעין זה בשביעית פ״ב ה״ב לענין בצלין הסריסין ופול המצרי, מכיון שמנע מהם מים שלשים יום לפני ר״ה נעשו כבעל״ע) כו׳ ביני [illegible] קמי מועדה כו׳.

שם ה״ב (פ׳ ב׳) כההיא דבע דסכותא אורחתא כו׳ - צ״ל: דבעי (פ׳ בית המרחץ וכעין זה בב״ב פ״ב ה״ב) דסכורתא (פ׳ שם אגים ובעין זה בבבלי ד׳ ב׳ ע״ש) אותהחתא ושפחו ר׳ אבהו מעבדינה במועדא בטרים וכוונא מן הדא ומתקנין את קלקולי המים שברה ולא כן תנינן (פ״ב מ״ג) ובלבד שלא יכוין את מלאכתו כו׳ (ובעין נוסח זה בהש״ס סימן ו׳).

שם ה״ג (פ׳ ג׳) מה בזה ובזה בין שיצא קודם לרגל בין שלא יצא קודם לרגל אלא כגון באילן כו׳ - צ״ל: בין שלא יצא קודם לרגל בין באילן (פ׳ דמתירין להשקות את כל השדה באילן וחולקין במימרא קמא דר׳ אלעזר במועד והיכי מוכח ברישא הלכה צו) בין בזרעים (פ׳ וחולקין נמי במימרא בתרא דר״א ומתירין להשקות במועד אפי׳ זרעים שלא יצא קודם המועד וע׳ בפנ״י ד״ה לא משנה צו).

שם ה״ג מה ביניהון ר׳ יוחנן אמר ערב הרגל ביניהון כו׳ - צ״ל: ר״ל אמר הרגל ביניהון ר״ע אומר כו׳ פוטרו מן הראשונה ואינו מטמאו בשנייה שהרגל נעשה לו להקל ולא להחמיר ר׳ יוסי בשם ר׳ אבהו אתיא דיחידייא דהכא כסתמא דתמן ודיחידייא דתמן כסתמא דהכא אתיא דיחידייא דתמן כסתמא דהכא ר״ע אומר כו׳ ודיחידייא דהכא כסתמא דתמן דתנן [illegible] חזרי היא ואינו פוטרו מן הראשונה ואינו מטמאו בשנייה ותנינן הכא ר״ע כו׳.

שם [illegible] בשם שמאל בבוהה ושחין המורד ביניהן (פ׳ ~~[illegible]~~) ששנינו באינו שנעשה מכוה שחין המורד שאינו טמא דבהרת כתבתם בנגעים פ״ט מ״ג טרם שחלפן הבהרת וטמאה משום מחיה או שער לבן שנגרוסה פרחה מראשים שנעשו שחין המורד דמלון) ר״ע אומר היא ~~[illegible]~~ כפורחת (פ׳ דפורחת מן המוסגר דומה כפורחת מן הטמא) ורבנן אמרי חורי היא כפורחת מן הטהור טמא (פ׳ דפורחת משחין המורד דומה כפורחת מן הטהור וטמא כשפלן למטה) כגון דהיא חורי הא אין היא היא טהור (פ׳ שאם היה בהרת מראשונה ואוסגרת ונעשית שחין המורד ופרחה ממנו בכולו דומה כמוסגר שפרח בכולו דטהור כדאמרה במגילה פ״א ה״ו וכן בנגעים פ״ח) ואתייה כר׳ דאר״ש״בל דאיתפלגון פרחה בו בשחין המורד (פ׳ שהיה בו נגע בשחין המורד דטהור וממנו פרחה בכולו) ר׳ יוחנן אמר טהור (פ׳ דהוא סבר דאחר הפורחת מן הטהור טמא דהרי פשה ובזה שאין שחין המורד מטמא בנגע אפי׳ בסימני טומאה אין פשיון מועיל כן שהרי אין בו נגע) רשב״ל אמר טמא (פ׳ דסבר דהוא דפורחת מן הטהור טמא אין הטעם משום פשיון אלא גזירת הכתוב הוא כדתנן בספרא פ׳ תזריע שדרש דין זה מן המקרא, ור׳ יוחנן ורשב״ל נחלקו בהני תרי פירושי שהביא הר״ש בנגעים פ״ח מ״ה ד״ה מטהור טמא כו׳ אלא בשוש בו כו׳ ועוד יש לפרש כו׳ וע״ש).

אומר שנעשה אסורין מן הדין. - צ״ל: שנעשה עצמות אביו מן הדין (כן העתיק הרמב״ן בתה״א שער ה[illegible]

~~ששנינו במתני׳ [illegible]~~

~~[illegible]~~

~~ובגולה ביחוד [illegible]~~

ובאופן זה שבשר המת אחר קבורתו נבלע ומסריח ומתפרד ליסודותיו וישובו היסודות העפריים אל העפר כשהיה והיסודות האויריים דוקין מן העפר למעלה ומתערבין באויר עד שבמשך הזמן בעצמות מרובה ובעצמות מועט לפי יסודות העפר שנקבר בה ולפי אויר אותו מקום ושאחרו רק העצמות, ומשך זמן הפירוד ליסודותיו מכונה אצל חז"ל חבוט הקבר. כמאמרם בברייתא דחבוט הקבר פ"א שבספר ראשית חכמה שער א' פי"ב דין הקבר יותר מדינה של גיהנם שאלו בדינה של גיהנם אין דנין אלא מבן עשרים ולמעלה אבל דין הקבר אפי' יונק שדי אמו [illegible]. וגלים אפי' גמולי מחלב צדיקים וחסידים בה נדונים ע"ש, וכתב רס"ג בספר האמונות והדעות [illegible] פ"ג [illegible] תחלת זמן הפירוד תמוגג הנפש זמן מבלי מנוחה עד שיכלה הגוף כו' ויגלה עליו כו' ממה שמעבור על הגוף מן התולעה והרמה כו' וזה שקראים אותו דין הקבר או חבוט הקבר ע"ש.

ואחר שנרקב כל הבשר ונשארו רק העצמות היבשות מכונה בירושלמי בזמן שנחו העצמות [illegible] ועמו. זה הזמן מפני שכבר נגזרה גזירה [illegible] ומות עולם [illegible] [illegible] עפר תשוב).

שם אשה שיש לה בנים אפי' בקבר מפני מעשה שאירע. — פי' [illegible] פי' [illegible] לבנים אינן אלא שכבר מתו [illegible] לה ישתנה מפני מעשה שאירע כדאיתא בגמרא דבשלו ה' א' שנתנה מעות בעלה שכונס לרגל לספדן שיספדו את בניה ומפני זה נמנע בעלה ולא עלה לרגל (כן ביאר הרמב"ן בתוה"א שער ההספד).

שם הא' זה הכלל כל שהוא תוספת בנין בקבר. — פי' תוספת היינו תוספה לגבי החפור מלפני המועד כגון שמרחבו להרחיבו ולהעמיקו ובענין זה בשבת פ"ה הל' כל שהוא תוספת בשער ערוה פ"ב ועי' בתוספתא [illegible] פ"ג (כ"כ הרמב"ן בתוה"א סוף שער הקבורה ודוחה את פירוש הרי"ד שהוא כפירוש הר"ע בזמן)

שם [illegible] כלי חדש על פניה. — צ"ל: ומעבירות שרץ על פניה (עי' בבלי ט' ב').

שם [illegible] הדוכות ומי זהו הזמן מריבה כל שהוא מזוג את האווריות זה הוא הדוכות. — נשאת בינתיים ובכל: כל שהוא מזוג את. האווריות זה הוא הזמן וכל שאינו מזוג את האווריות זה הוא הדוכות (עי' בבלי ו"ד א').

שם בנה זבין לו שיחורין לדוכנה אלא אינה לו פילחה דמועדא (פי' שיש לו שיחורין דבועין הרבה לפי הצורך לכל המועד) ואינשכר עליו (פי' שרי' צוירת הקפיד על ר' יונה תלמידו על שלא הניח להעליון).

שם הא (פא"ג) הבגד וכירויז חדשים אין סבין אותן כו'. — פי' בוא בכמוכה בתוספתא ביצה [illegible] שם לד א'.

שם [illegible] להביא בורד חדשה מבית האומן כו'. — פי' דבתחלה אסור להביא [illegible] [illegible] שמועד כבתיבן בפ"ב מ"ד וכ"ש ביות שאסור שמה יטיחנה בטיט על אגואר, [illegible] בנין.

שם הי' [illegible] המרפסת עשרה. — צ"ל: לגג עשרה (פי' דמעקה לגג חייב מה"ת בכתוב דברים כ"ב ח' ועשית מעקה לגגך וצריך שתהיה גבוהה עשרה בדתנן בספרי ונפסק רמב"ם וכ"פ רמב"ם פי"א הל' רוצח) למרפסת שלשה (פי' שאין למרפסת חיוב מעקה מה"ת בדתנן בספרי שם ובגל גג הבונה בית שער שבספרא ומרפסת ה"ל בית מה בית מיוחד שהוא בית דירה וכאן אלו שאינן בית דירה ע"ב ולכן די[illegible] שלשה).

שם כ' מות היתב. צורה דסולמיה. — פי' שנשברה מעלה או שעוקר אחת מן הסולם והוא בלשון ירושלמי ,,צורה" או ,,צורת" כמו בב"ב פ"ג ה"ח עד ג' צורין בבסא; ובויקרא רבה פכ"ט אות ב' שרו שם בבל עולה ע' צורים, ובלשון בבלי נתעלף הצי"ן לאו"ת כמו בבלי עירובין ע"ב ב' בל שאין [illegible] מדרגה חוונים.

[illegible] ואוקמא עקבים כו' שאין דרכן להכניס אין במועד. — פי' שהרבה מיני עקבים שאינם

ראוין לאכול חיים עד שכובשין אותן במים ובמלח כמה ימים ואם כובשין אותן במועד אינן
נעשין ראוין לאכול עד אחר המועד לכך אסור לכובשן במועד ואם עבר וכבשן במועד
אסור לכבשן במועד, אבל אם לכבשן ערב הרגל ואם היה מניחן מלכבשן עד אחר הרגל
היו מתעפשין מותר לכבשן במועד.

פ״ב ה״ו מרעני׳ בעטינים (פי׳ שהזיתים היו במעטן ונלקו ונתרככו ע׳ מנחות פ״ח מ״ד ואלו אפי׳ בהפוכה
אחרת מתקלקלין אם לא יטען קורה ראשונה) מה דתני ר״א בגרגרים (פי׳ שאלו אינן מתקלקלין מהר אא״כ
הפכם ושנ״ין).

שם ה״ב ר״ש בר׳ ינאי קפץ ברמיה כו׳. — ע׳ ומחסין מאמר ד׳ סדר האמוראים ערך ר׳ ינאי דמבואר שה
הנוסח [illegible] ב״ר ינאי קפץ ברמיה" כו׳ וכה דבלו וב׳ ע״ש.

שם ה״ג (פ״ו ב׳) אר׳ מנא: אין ידע דלא מיצבן והוה פחת מן אגרה וצבין כו׳. — ~~[illegible]~~
והוא ~~[illegible]~~ קיצו יצבין כו׳ (כן הערתי בשולי ריב״ש סימן ש״ב וע׳ בו את סימן תק״פ שבערוך
השלם הריב״ש ובדברי ר׳ מנא הנוסח כמו שהוא לפנינו בירושלמי, והוה פ״ש ~~[illegible]~~ בדברי
ר׳ יוסי ב״ר בון היה טוב להגיה "אגרה" במקום "קרנו" וע׳ ריב״ש שם).

שם ר׳ יצחק בר׳ לעזר מפקד לר׳ הושעיה בר׳ שמי דהוה פרוש כו׳. — כבר כתבתי במגילה פ״ג ה״א
דר׳ יצחק בר׳ לעזר וגם תלמיד ר׳ הושעיה בר׳ שמי שניהם היו בקיסרין שהיו עובדים על הים
הגדול, ודרכו של ר׳ הושעיה בר׳ שמי היה לפרוש בים בסחורה ע׳ שבת סוף י״ט [illegible] לפרוש
במועד עם סחורתו צוה אותו ר׳ יצחק שאם יודע הוא שיספיק למכור סחורתו והספינה תתן לו
להשיבו לקיסרין אל ביתו בסוף המועד יכול לפרוש במועד ואם לאו לא יפרוש או שימכור סחורתו
למכור אחר המועד ובעצמו ישוב לביתו לקיסרין.

שם ואית אית משתה גבן כו׳. — צ״ל: ואית אית משהי גבן כו׳ (פי׳ שיספיק לחזור ולהשהות אצלנו).

שם פרגמטיא נעשית מלבוש ותמוש פנים. — פי׳ שניתנה למחצית שכר ומת המקבל ע׳ בבלי
ב״מ ק״ד ב׳ ואל ע׳ ב׳. ושם מצויות כן בהגה״ה במ סימן שמ״ב בשם ר״ח.

שם לכן צריכה בשוק עדים וידעין כו׳. — צ״ל: לכן צריכה בשאין עדים וידעין (פי׳ שפרגמטיא זו [illegible]
לעשותם למחצית שכר ואין שם אלא שטר בכתב יד אביהם שקיבל פרגמטיא מפלוני למחצית
שכר) הא אם יש עדים וידעין נעשית כפקדון כך את אמרים כו׳ (פי׳ דבאופן זה לא היה ר׳
חנינא צריך לומר דנעשית מלבוש ותמוש פנים).

שם אין הצבירין לבלי (פי׳ למאמתא לועף הערך ושם היה שלש מאות גדולים וכן בב״ר פע״ו "אין עמער
נעבדינהו בולטוס" וע״ע ~~[illegible]~~ בוומא פ״ח ה״ב "בולי ואסרטגי הוה לון קריבו") יהא הירדן בגבול
(פי׳ בכה לך ממקומך ועבור את הירדן) אר׳ יוחנן קובלין לרשות (פי׳ שנצרכין אל המושל וקבל
הוא לשון צעקה כמו בנדרים פ״ו ה״ג דף מ׳ ע״א "וקבל עליה גבי ר״ש בר״ב" והוא לשון ארמי שתרגם
ותצא שועתם ופלוגתא קבילתהון) כו׳.

שם ה״ד אל אומרה רבי שאל בשבתא תנא בשבתא מותר. — צ״ל: ואמרה רבי שאל בולה תני אף
בשבתא מותר (ומבואר בב״ר סוף ל״ק שעוד זה שאל ר״מ מרשב״ל בעבדים ערלים).

שם ה״ה ר׳ אימי מיקל לון שהן ממעטין בשמחת הרגל. — הר״י גיאות בהלכות חוה״מ פירש מיקל
לון כו׳ שהערתי להן לבוא בכל דבר להרבות שמחה ברגל וע״ש, אבל אין זה כסגנון הירושלמי
כי בלשון הירושלמי "מיקל" ענינו מקלל ע׳ שבת ספ״ג ואם ההערות שם.

פ״ג ה״א (פ״ו ג׳) צ״ל ודבר אמר אסור לפרוש ביום הגדול. — פי׳ משום חשש סכנה כ״כ הגר״א
בא״ח סימן תקל״א אות ח׳, וברא״ש פ״ג סימן מ״ה כתב דשם הראב״ד דר״י אוסר דבריו הוא לאחר
מדאמרינן הכא מעשה בכהן שיצא חוץ כו׳ ע״ש ואינו מוכרח והפך משמע מזה דר׳ יודה לא
איירי בוודאי מפני לחוץ דורות.

שם נפיעה אחת של חמדה שהוליבה לנו באו כו׳. — ע׳ ברכות פ״ב ה״ג שהתברתי דשמואל ור׳
חייה בר אבא היו אחיו של שמעון בר בא, ויבאר דשמואל הוא ושם פרדשא ור׳ חייה

בר אבא נמי שהיה בגלוי חצר ויצא לחוץ כדאיתא במע"ש פ"ה ה"ה ושבועות רפ"ג ואנ"ז נשאר ממשפחה זו בגלוי כך שמעון בר בא והוא שאמר ר' חנינה נטיעה אחת כו'.

שם והמעדה שהתירו לו וכמוס מה תנן ריימין אף כשהתירו לו קודם לרגל יגלח. - צ"ל: אף כשהתירו לו קודם לרגל אל יגלח (פי' והוא אסור לגלח במועד שהיה לו פנאי לגלח לפני הרגל) וכאן זה יש לכאן דסוף ע"ד מדף זה. וכן מי שנשאל לחכם והותר מה תנן ריימין אף כשנשאל קודם לרגל לא יגלח" ועניינו כמו שבארנו. אבל בדפוס ריש פרק זה, הענין בשניהן כנוסח שלפנינו ואפ"ה הפירוש ברישא "יגלח" לפני הרגל ובסופא "לא יגלח" במועד ואין זה מחוור)

[illegible]

(פ"ה ד') זקן שנידה לצורך עצמו ואפי' בהלכה אין נידויו נידוי. - פי' "בהלכה" כגון שביצה אורע ואף דעיל אורע. "המבזה זקן צריך נידוי" היינו שאחרים צריכים לנדותו אבל לא אורע זקן שביצה אורע מפני שהוא כנוגע בדבר, ~~[illegible]~~ וכו' שם פירושים אחרים אבל אינם מחוורים ע"ש*

שם (פ"ב ה') אוסר תני תני אוסר ואיכא תני מותר א"ר חסדא כו' - צ"ל: איכא תניי תני אוסר א"ר חסדא כו' (ומה שלפנינו מוטעה).

שם הנ"ל מיכן דסכין ובמספרת אבל לא במספריים. - צ"ל: מיכן דסכין ובמספר אבל לא במספריים (וכן במסכת שמחות פ"ה ה"ט "מיכן דסכין ומספר אבל לא במספריים" פירוש "מספר" הוא תער וכן תרגום אונקלוס במדבר ו' ה' על תער "מספר" והיינו נמי שאמרו בבבלי י"ז ב' "הבגיד שעדו אבל בתער" ורחוקו להגיה בהגהותיו בשמחות שם שהגיה "ומיכן בסכין ובתער" ואין צורך ועי' רמב"ן בתוה"א ענין התספורת שפירש כפי נוסח שלפנינו בירושלמי בגמ' שמספרת היא כמו מספר והוא תער ע"ש.

ג ר' שמואל בר יצחק בעי ניתא בתוך שבעה בתוך שלשים כו'. - צ"ל: ניתא בתוך שלשים (פי' דבה שתכפוהו אבלין וכול להקל בתוך שלשים) בתוך שבעה (פי' אם מותר גם להקל בתוך ז') התיב ר' חנניה חברין דרבנן ~~[illegible]~~ תני (לקמן ה"ה בדמאו ז' מדף זה) אילו דברים שאבל אסור בהן כל שבעה (פי' ומנו שם תספורת ובכיסה) אם בתוך שלשים כו' בשתכפוהו אבלים הדבר אמרה שהוא אסור (פי' שאסור להקל בתוך ז') א"ר מתניה מה דאמר אסור כדרכו במספריים (פי' זה דאוסר בברייתא זו לספר בתוך ז' אף בתכפוהו אבלין היינו אלא במספריים אבל להקל בתער מותר ואפי' בתוך ז' אבל בתוך שלשים מותר להקל ואפי' במספריים ועי' בשו"ע י"ד סימן ש"צ שהביאו ב' נוסחאות אחרות בירושלמי אבל אינן מחוורות).

שם אחד מעמתן ואחד מודד עלה. - בשבלי הלקט הלכות שמחות סימן ל"ג הענין אחד מעמתן (וכה בבבלי י"ח א' ונכר כונתו לשון פ"ל ה' דעין ואינו מדוייקת זה בזה) ואחד מדבלה.

שם כהדא ר' שמואל בר אבא דאבדת אמונה כו'. - ע' מ"ש בברכות פ"ב ה"ב.

שם הוות מטלטלה צעירה וקריבוי בעיין מיעול לגביה כו'. - פי' שאם אחד הוא אבל בחוה"מ של סוכות וקריביו רצו לבקרו אותו במועד כדתנן שאין מבקרין במועד אלא קרוביו של אבל ~~[illegible]~~ ואתה צרה די הפיל ~~[illegible]~~ כולם ושאלו לר' יוסה אם מותר לקרוביו ואותבין לישב חוץ לסוכה ולסעוד עם האבל כמנהג.

שם הה"ד ר' אמי הוה ליה עובדה וגילח יום שלשים ואחד רבי הל עובדה כו' - צ"ל: ר' אמי הל עובדה וגילח יום שלשים ר' אמי הל עובדה וגילח יום שלשים ואחד (פי' ב' מעשים הוו לר' אמי פעם גילח ביום שלשים ופעם אחרת "גילח ביום לא') א"ר זריקן כו' דתנינן תמן (בזיר רפ"ג) מי שאמר הריני נזיר מגלח יום ל"א ואם גילח יום שלשים יצא א"ר יוסה בן כו' (ועי' בבלי י"ט ב' תוד"ה תשתין).

שם (פ"ב ב') ר' חונה אמר ערב הרגל במנחה אם גילח ערב הרגל כו'. - צ"ל: ערב הרגל במנחה רבנן אמרין אם גילח כו'. -

---

*דבר שלפנינו בצל המחבר כאן "ר' אחא ר' תנחום ר' חייה בשם ר' יוחנן" וצ"ל והגיה "ר' אחא ר' תנחום בר חייה קשי ר' יונ' [illegible] ויש ברוסעס פ"ב ה"א דף ס"ה ע"ב, ואגב [illegible] כאן ט"ב ב' באותו ענין אוסר. א"ר תנחום בריה דר' חייה אוא [illegible] "תלמיד שנידה לכבודו נידויו נידוי" ור' תנחום [illegible] חייה בירושלמי הוא עצמו ר' תנחום בריה דר' חייה אמש בפר צבו:

שם אי כהדא דאבא שאול ואין כהדא דרבנן דכ״ה. — צ״ל: ואין כהדא דרבנן בשגגות ערב הרגל ודה״.
שם הקובר את מתו שלשה ימים בתוך הרגל מונה כו׳. — צ״ל: הקובר את מתו שלשה ימים בסוף הרגל מונה שבעה לאחר הרגל ארבעה ראשונים הרבים מתעסקין עמו שלשה אחרונים אין רבים מתעסקין עמו (כ״ה בתוספתא פ״ב ובבלי כ׳ א׳) כו׳ מהו להראות לו פנים (פי׳ בקובר את מתו ברגל שאין אבלות נוהגת ברגל אם קרוביו יכולין לבוא להראות את פניו כמו שהוא המנהג בשבת שבתוך ז׳ ימי אבלות כמבואר למטה, אבל הב״י ביו״ד סימן שצ״ט פירש שהשאלה היא בג׳ ימים האחרונים מן השבעה ימים שמונה אחר הרגל ע״ש ואינו[illegible] ממה שפושט השאלה מדין שבת נראה כמו שפירשנו) ר׳ יעקב כו׳.
שם היתה לו פרה מגמלת בעיר ה״ז עושה את ר׳ יוסה כו׳. — צ״ל: ה״ז עושה אמר ר׳ יוסה בר׳.
שם (פ״ג ג׳) ר׳ שמעון אומר אפי׳ ברביעי משלים עמהן. — צ״ל: אפי׳ בשביעי משלים עמהן (הוא בבבלי כ״ב א׳ וכן בתוספות שם ד״ה "דאתא" העתיקו כן בשם הירושלמי).
שם ר׳ מנא אורי לר׳ אורמניה. — צ״ל: ר׳ מנא אורי לר׳ יעקב אורמנייא (כן העתיק באו״ז ח״ב סימן תכ״ד והוא נזכר עוד בגיטין פ״ו ה״ג: "ר׳ נחמן בשם ר׳ יעקב ארמנייה" ויוצא דר׳ נחמן סתם דירושלמי היה תלמידו של ר׳ מנא).
שם בשלא הראו לו חב פנים (פי׳ הא דאמרו דגדול משפחה שבא בשביעי מונה לעצמו אינו אלא בשבא אחר שכבר עמדו מנחמין מלפני האבלים ולא הראו לו לגדול רוב מנחמין פנים) אבל אם הראו לו חב פנים (פי׳ שהקרובים באו טרם שעמדו רוב מנחמין מלפני האבלים והראו לו רוב מנחמין פנים הרי דינו כאלו ישב עם האבלים מקצת ימי האבל וגומר עמהם ועי׳ בבלי כ״ב א׳) נטלו למרחץ.
שם הרי שמוליכין אותו ממקום למקום כגון אילין דנקרין דבורת שדוי. — בתוה״א לרמב״ן ריש שער ההתחלה העתיק בשם הראב״ד "אילין דקיסרין דנקרין דבורת שאן"; והרא״ש בפ״ג סימן י׳ העתיק "אילין דקיסרין דנקרין דבורת צורי".
שם סלק הוא אחוה עימיה אל ר׳ מנא[illegible] מכיון שאתה גדול המשפחה כו׳. — צ״ל: סליק הוא אחוה עמה (פי׳ עם אחותו לקבורה בעיר אחרת) אל ר׳ אמי (עי׳ מ״ש בברכות פ״ג ה״ג) מכיון שאתה גדול המשפחה כד תבוא סלקת גב אחוך (פי׳ שר׳ אמי אמר לגמליאל זוגא שלא הלך עם אחותו למקום קבורתה כשתחזור מלוויתה ותשוב פניך אצל אחיך) הוי שלך סנדק (כעין זה העתיק באו״ז ח״ב סימן תכ״ב ומה שפירש שם "דר׳ מנא אמר להלל" כפי גירסתו אינו מחוור).
שם ר׳ ירמיה הוי עובדא [illegible] ר׳ זעירא לר׳ אמי. את משיסתיים הגליל השלו כו׳. — צ״ל: שאל לר׳ זעירה את משיסתיים הגליל [illegible]שלו פ״ב (כ״ה בתוה״א לרמב״ן ענין ההתחלה) ארעי לגביה (פי׳ שר׳ ירמיה בא של ר׳ חנניה [illegible]רון דרבנן).

㉒

שם (פ״ג ד׳) דאמר ר׳ אבהו האונן דם מיכן שהוא צריך לצוות כו׳. — צ״ל: אמר ר׳ אבהו האונן דום מתים מיכן שהוא צריך לצוות על המתים. אבל לא תעשה כו׳ (כ״ה בתוה״א לרמב״ן שער האבלות ענין נעילת הסנדל).
שם צריך לכסות את פיו מפני מלרע (פי׳ שאנשי אבלים בזמנם היה להתעטף כעטיפת ישמעאלים עי׳ בבלי כ״ד א׳ שמעטפין ראשן בסודר ובקצות הסודר שלמטה מעטפין סוף הזקן והפה עד למעלה מחוטמו עי׳ ערוך ערך גב וי״ד ורמב״ם פ״ה הי״ט מאבל. ולזה מקשה מפני מה מכסין כל כך שבזו בפיו ובשפמו שכן הוא כתוב ועל שפם) אף חסדו צלו יהון אמרין פומיה דאבל חשש (פי׳ שאם לא יכסה אלא עד חוטמו אינו ניכר שהוא אבל שהרואה יאמר שחושש בשיניו ולכן הוא מכסה פיו ושפמו אבל כשהוא מכסה למעלה מחוטמו "ניכר שאינו מחמת שיניו אלא מחמת אבלות", ועוד מצאתי פירוש אחר בשו״ת רדב״ז ח״א [illegible]שאלות הרמב״ם סימן ל״ט דמפרשה שיכסה פיו מלמטה ולא יכסה את ראשו ואת[illegible]

~~דבבלי (שכן בס[illegible] רפ״ג אירתא ועמוס בר חייה בשם ריב״ל [illegible] שתבוא בהמה מצויה לאלו רגלים" והוא ענין בבלי~~
~~בברכות [illegible] בשם ר׳ [illegible] בריה דר׳ חייא [illegible] כפר [illegible] בבלי [illegible] לחפק מירושלמי~~
~~הרגל [illegible] בשם התלמודים [illegible] הרמב״ן במלחמות [illegible] דסוכה.~~

ר' חסדא שאם לא יכסה ראשו ואמרו פומיה הוה רושם, אבל כשמכסה ראשו ופיו ניכר שאבל הוא ע"כ ופירושו יותר מחוור אבל מה שפירש בק"ע כמו תמוה [illegible] ד"ו יוד"ע מיין שפ"ו ודרישה שם*

שם חד תלמיד מן דר' חסדא אובאת שאל ליה כו' ואפסקך ודמק. — כעין זה אירעה בבלי כ"ח א' ומכות וז"ח בר' חסדא עצמו ע"ש.

שם ר' יוסי בן פוטרס חמוי דריב"ל נדמייה ה"ל עובדא כו'. — צ"ל: ר' יוסי בר פוטרס חמוי דריב"ל ה"ל עובדא [illegible] חד בר נפרה תבין תלמידון נדמוו (פי' לפני ר' יוסי בן פוטרס) דורתמון עצמה כו' (וגהגה זו נזכרו דברי החכם — בספרו דב"ו ח"ג פ' שהלכות מכאן דשנו רוב"ל היו וגם כל שאר הגהותיו שם רוח ושאם ע"ש).

שם (פ"ג ה"י) חד תלמיד מן דר' מנא הורי לחד מן קריבוי דנשיאה כו'. — ר' מנא זה הוה ר' [illegible] ההונא תלמידו של ר' יהודה ע' מ"ש בשביעית פ"ה ה"ט.

ה"ו חד יוסי בי רבי זכוני יוצ אחד לפני עצרת כו'. — צ"ל: אחד יוסי בי רבי בון וכוני כו'.

ה"ז (פ"ג ה"ב) ר' אבון דמיך באורעה לא אמר ליה ר' מנא חסד כו'. — פי' ר' אבון נפטר בטבריא ור' מנא היה בציפורי (ע' מדרש קהלת פ"ה ואות ח' אף הגיע גירוסו של רגא להסתלק מן העולם כמו שמצינו [illegible] בציפורין ור' בון בטבריא ע"כ ור' בון הוא ר' אבון דהכא ואודות ר' מנא ע' גם בפסחים פ"ה ה"ט) ור' מנא ור' אבון לא היו אוהבין זה"ז כידוע בשקלים סוף שר' אבון הרבה [illegible] לפני ר' מנא שעלה, שעריו יפים דבה"מ ור' מנא נזכר עליו ונטו. ושבוע עשהו ובן הכלות, ובירושלמי פ"ה ה"ה אר' מנא לר' אבון שרוך ומשה אוליך.

שם דקריה אמר כל ששנה הלכות וצד תורה. — כנוסח שלפנינו אירע בחו"ש פ"ג סוף ק"ו, אבל הרמב"ן בתורת האדם שער הקריעה העתיק „הלכות ותורה", ובשו"ת רשב"א ח"ה סימן ק"ט העתיק „הלכות תורה".

שם אי זה רבו כל שפתח לו תחילה דברי רבו. — צ"ל: דברי ר"מ (וכה בהוריות פ"ג ה"ב וכה"ה סוף פ"ב ועי' בבלי שם ל"ג א' ותוספתא שם פ"ב).

שם האמני ופלוני כל דבר מהו לקרוע בזמן הזה ר' יוסי כו'. — יש להחליף הגירסא וכצ"ל: האמני ופלוני כל דבר ר' יוסי [illegible] ורמיה בשם ר' יוחנן משרבו הגזרנין פסקו מלקרוע אהן למקרע בזמן הזה מהו לקרוע על הכינויים.

שם ~~(פ"ג ה"ג)~~ והנן חמי רבנן עניין בדיבורה. — פי' „עניין" מאחרין (וכעין זה הראה מצינו בירושלמי ע' מ"ש [illegible] ד' ע"ב בשבת אתנ"ב) והיינו שהיו מאריכין בשבחו של נפטר קרא ואתנבה ופירוש [illegible] לאחר גבורה.

שם ① ~~(פ"ג ה"ו)~~ אל שאול (פי' שבר נפרה אמר לבר אלעשה שהיה עשיר ורב אוצרות [illegible] מאורעות [illegible] מתגאה בדוב עושרו ונענו ומנע, שאל חידה בן מרדו, והחידה הוא לענ ונלס על בר אלעשה [illegible] וכבו [illegible] יוצא [illegible] החידה המפרשת לכל שומע החלוף לו בר נפרה מלשון נבר ללשון נקבה) [illegible] (פי' [illegible] מתגאה עד לשמים ומתהלל בדוב עושרו) הואה בורבתו. [illegible] (פי' שגם בדרתו היה [illegible] אומה [illegible] ועושה מרובה עמרה) מפחדים כל דעלו בנפים (פי' שאף התלמידים שבישיבות רבי שבמה [illegible] סופו להתעלה ולהתנעמות לחכמים היו ירואים ממנו) רואה נערים ונחבאו וישישים קמו עמדו (הוא מלשון הכתוב באיוב כ"ט ח' ועניינו שכולם היו מכבדין אותו ומהדרין את פניו מתוך היראה) הנס ואמר הוי הוי (פי' אוי שלא נהג בו כבוד כפי רצונו היה נס מפניו כבי שלא ידע בר אלעשה מי היה זה) והנלבב נלבב בעונו (פי' שאם אבה בר אלעשה לאו שלא נהג בו כבוד היה [illegible] ממנו בוליצה אופן נעמת כבודו המחולל).

שם ~~[illegible] (פ"ג ה"ו)~~ אחו בוורתעיה דבר נחמיה מיגע אתו. ושאלון ליה מהו לבפרא את המטה אמר לון לא דרוך מהו לקרוע אתו שמע כו'. — מן „מהו לקרוע את שמע כו' וקרוע את שמע ואתפלי" כל זה וש"ל אחוך כאן ונשתרבב מלעיל ראש עמוד זה.

[illegible] (פ"ג ה"ד) ר' דוסה בשיך בדרשו ורחה דנפשו [illegible]. לה אוברייה כו'. — צ"ל דרישורחה דנפשו לא עבדין כו' דמיך באורעה לא עבדין ליה אוברייה כו' צ"ל מן דעדועה דרי אחי (פי' דלא הל' אותו באורעין ועוד הקרובים לכל אדם ואחרים אמר' אלו שאין רשויין להתאבל וע' רמב"ם פ"ג סימן ק"ו [illegible]

[illegible] בברכה ולה [illegible] בסודר [illegible] ואוצרו [illegible] ושער [illegible] [illegible]

[illegible] ה״ה אילו הן ר׳ ישמעאל בר׳ יוסי ר׳ לעזר בר׳ יוסי כו׳. — ע׳ מ״ש בשביעית פ״ח ה״ה.

שם א״ר יוסי לא דר׳ אחא פליג אלא דהוא מקפיד כו׳. — צ״ל: א״ר יוסי לא דר׳ בנימן בר גידל פליג על דר׳ אחא
אלא דהוא מקפיד כו׳.

שם (ב׳ רע״ג) ועל שגגתה חטאת תהא אסורה להתייבם כו׳. — צ״ל: ועל שגגתה חטאת אסורה להתייבם
מה בו פוטרת צרתה אף אילו פוטרות צרותיהן מה נפק מן ביניהן חייבי לאוין מ״ד ערוה שוב לה
היתר לאחר איסורה אילו הואיל ואין להן היתר לאחר איסורן הן פוטרות צרותיהן מ״ד. ערוה
שחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת אילו הואיל ואין חייבין על זדונן כרת ועל
שגגתן חטאת אינן פוטרות צרותיהן מעתה תהא מותרת להתייבם (פי׳ שבאו שאין חייבי לאוין
פוטרות צרותיהן כך הן עצמן והיינה ראויות ליבום) כו׳.

שם רע״ב בע״א קומי כר׳ אלמנה לכה״ג מהו שתהא צריכה חליצה. — פי׳ לר״ע הוא דבעי דסבר
כר״ע דחייבי לאוין פטורין מן החליצה מפני שאין קידושין תופסין בהן והולד מהן ממזר אבל
אלמנה לכה״ג קידושין תופסין בה והולד אינו ממזר אפי׳ לר״ע כדאיתא לקמן פ״ד ה״ו (דף
י׳ ~~[illegible]~~) הלכך מספקא דאף לר״ע צריכה חליצה אבל לרבנן אין שום ספק דחולצת
כדאיתא לקמן פ״ב מ״ד.

שם ה״ב (ב׳ ב׳) ואם באומרת אי אפשי לא דבנישואיו אחיך כל עמא מודיי שהוא עוברת
אלא כו׳. — צ״ל: כל עמא מודיי שעוברת ואם באומרת אי אפשי בנישואיך כל עמא מודיי שאינה
עוברת אלא כו׳ (ונשמט מן "כל עמא מודיי" עד "כל עמא מודיי").

שם ר׳ יונה אמר בלבד מן האירוסין. — פי׳ הא דתנן שאם נמצאו איילונית צרותיהן מותרות
אינו אלא כשנמצאה איילונית מן האירוסין דהוי מקח טעות, אבל אם נמצאה איילונית אחר
נישואין אמרינן ודאי הכיר בה ונתרצה שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, וע׳ קידושין פ״ב ה״ג.

שם א״ר עזרה קומי ר׳ מני והוות א״ר יוסי עד לא יתחזר דיה כו׳. — צ״ל: א״ר עזרה (ע׳ מ״ש בשביעית
פ״א ה״ט) קומי ר׳ מני והוות א״ר יוסי משיתחזר בה אילו דתנו מן הנישואין בלא איילונית כו׳ (פי׳
אבל אי מתניי׳ איירי בנמצאה מן האירוסין דוקא ניחא דמפני שנתוסף בה איילונית
*מקחה מקח טעות ולכך צרתה מותרת משא״כ מן הנישואין דהכיר בה ונתרצה).

שם (ג׳ א׳) אתיא עובדא קומי ר׳ יוסי אמר ובדקו בדיה (פי׳ באשה אחת שהביאה ב׳ שערות
באה לאמאן לפניו וצוה לבדוק בבדיקה שלה ומצאו בהן סימני בגרות אינה יכולה למאן) מה
כר׳ יודה (פי׳ ולהפוך מדר״א דאמר דאע״ג שהביאה ב׳ שערות אינה יכולה למאן אבל יכול
להיות דר׳ יוסי סבר נמי כר״ש דאמר עד שתתפשט הכף דבין ריבוי שחור על הלבן ובין
התפשטות הכף שניהן הן סימני בגרות כדתנן בתוספתא נדה פ״ו סימנין של בוגרת כו׳
ר״ש אומר משתתפשט [illegible] הכף עכ״ל וע׳ בירושלמי רפ״ח דסנהדרין (ומ״ש שם) כו׳.

שם בר׳ יודה דר׳ יודה אומר עד שירבה השחור והוא דאמר ר״ל כו׳. — יש להפך הגירסא וכצ״ל: בר׳
אמר עד שירבה השחור והא אמר ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן אין עושין מעשה (פי׳ להקל ולסמוך על
סימן העליון של זקן אלא סימן התחתון הוא עיקר, וכעין זה לקמן פ״ז ה״ט ובבלי פ״ג
ונדה מ״ח ב׳) הבא דתימר בתוך הזמן (פי׳ הא שאמר ר׳ יוחנן שאין עושין מעשה להקל
בסימן העליון אין זה אלא כשנמצאו סימני בגרות בזקן בתוך ששה חדשים מזמן שהביאה
ב׳ שערות) אבל לאחר הזמן עושין מעשה כההוא דאמר ר״ל אין בין ימות הנערות לימות
הבגרות אלא ששה חדשים בלבד הרי הבא (פי׳ כשנמצאו סימני בגרות דבזקן בתוך
הזמן) ספק רבה שחור ספק לא רבה שחור (פי׳ ומיאנה ואח״כ קיבלה קידושין מאחר
כופו אותו ויתן גט (פי׳ שכופין את הראשון לגרשה דשמא מיאונה מיאון ותפסו בה קידושי
שני) רבה השחור אינו צריך גט (פי׳ דמיאונה ודאי אינו מיאון ולכך אין קידושי שני
תופסין בה).

שם ה״ו ר׳ סימון בשם ר׳ יושוע בשם נהוריי. — צ״ל: ר׳ סימון בשם ר׳ יוסי בן נהוריי (וכן הגירסא

*בהשמטה שם (ב׳ [illegible]) דלא כן תמתין עד שתגדל ותמאן בפניו כו׳. — צ״ל: דלא כן [illegible] כו׳ (וזה שבהשמטה [illegible])

ידיעות

בחדושי רשב"א [illegible] ב' ובעין זה בסוטה פ"ט ה"ה „ר' סימון בשם ר' יוסי בן נהוראי". וראיתי
בס' ערך ר' סימון בר זבדי שהעירו גם הוא כנוסח זה בירושלמי ובאמת פ"ג הלו'
ר' נהוראי הערוך כהנוסח שלפנינו כאן ר' סימון בשם ר' יוסי בשם ר' נהוראי).
(ש) ר' חנינה ורוגל חד מכשף (פי' לבתולה לגייר גרים מן התרמודיים) וחד מקבל
בהוה סבר שאין מגיירין אותן לכתחילה אלא שאם נתגיירו כבר אבל ב"ד שאומן
בהו אין דוחין אותן ומקבלין אותן לגרים ובעין זה בקידושין רפ"ד דף ס"ה ע"ב רב
אמר הלכה גרים הן ואין דוחין אותן כדרך שדוחין את הגרים תחילה אבל מקבלין אותן).
שם באילן יצאת בת קול כו' ביבנה וצאת בת קול. מלבד בת קול זו שיצאה ביבנה מצינו
עוד בת קול אחרת שיצאה שם והוא בסוטה (פ"ג ה"ה) אר"י לוי ביבנה הותרה הרצועה ויצתה ב"ק
ואמרה אין לכם עסק בנסתרות אר"ח חסדא צער גדול היה להן עבור משפיל על דבר והבה
לדעת מתי יבואו בעלות נקמות הללו, ואם שיהיו יבואו בזמן אחד, זה לזה והוא. הצער שהיה
להן בהותרה ב"ק בסוטה לא שום מה? ואנו מציעין את השערתנו לפני הקוראים והוא
כבר נודע מש יוסף בן מתתיהו הכהן בספרו מלחמות היהודים (ספר ד' פרק) אודות כת
הקנאים ומנהיגיהן כי המה ודבקו הרבה בהתחלת המרד וגם יצאו מלטלטל כמוק מהרים
וכו' זה ונבלו שם איש בחברתם עד אשר נעשו אותם רבים נסיונות באשר שנה
ועד ג' שנים אם הוא גדור לבוא את וצרו, ובאשר נבדק בדעתן של ב"ש בכמה
הלכות והדינים המפוזרים במשניות ובריתות, נוכל לראות כי שיטתן של ב"ש קרובה
הרבה או מעט לדרכי האיסיים ומנהגיהן, כן מצינו לב"ש כי החמירו מאד בדיני הטומאות
והטהרות וגם החמירו באיסור מוקצה בשבת; וגם הם יזהירו מללמד תורה לכל אדם בלי
בחינה ובדיקה יפה, וכדאיתא באבות דר"נ סוף פ"ב ב"ש אומרים אל ישנה אדם אלא למי שהוא
חכם ועניו ובן אבות ועשיר (ויפה הגיה הרב רייפמאן ז"ל „וכשר"* במקום „ועשיר") וכדמשמע
ממה שמדברי ב"ה) וב"ה אומרים לכל אדם ישנה שהרבה פושעים היו בהם [illegible] ונתקרבו
לתלמוד תורה ויצאו מהן צדיקים וחסידים וכשרים ע"כ והנה ב"ש וב"ה היו כשיטת רבותן
שמאי והלל עצמן שכבר נהגו עם הגרים להתגייר כו אלה כפי שידוע (כדאיתא בשבת דף
ל"א ע"א). והנה נאמר כאן מבואר דמשנה ראשונה שנינו רשאות לכל חכם, והכריע
כפי דעתו אם כב"ש אם כב"ה בכל הלכה והלכה שנחלקו בהן, כאו שאמרו „אם כדברי ב"ש
בקוליהם וחומריהם או כדברי ב"ה בקוליהן ובחומריהן" ובכל בדברי דבבלי מ"ד ב' שאין המכוון
שמי שעושה בדבר אחד כב"ש מוכרח לעשות בכל הדברים כמותן אלא שיכול לעשות
בשאר הדברים כב"ה, אלא שלא יעשה בתרי חומרי דסתרי אהדדי באחד כב"ש
ובשני כב"ה, וכן בתרי קולי דסתרי אהדדי, ובמשנה ראשונה זו השתמשו ג"כ
רג' בדבריהן בשבת פ"א מ"ט „אמר רשב"ג נוהגין היו בית אבא שהיו [illegible] כלי לבן
[illegible] לכובס ג' ימים קודם לשבת" ודין זה הוא כב"ש; עוד בביצה פ"ב [illegible]
החמיר רג' בג' דברים [illegible] כב"ש וגדולה מזו [illegible] בבבלי ט"ו א' מעשה בבתו של
רג' שהיתה נשואה לאבא אחיו ומת בלא בנים ויבם רג' את צרתה ע"כ והוא כב"ש באיסור
צרות והב"ה, ובתלמוד שם השתדלו לתקן זה לומר שבתו של רג' איילונית היתה ועוד
אמרו הקודם בתשובתו לא סמכוה; ועוד אמרו בברכות פ"ד ה"א שלאחר שהעבירו
את רג' מנשיאותו ביבנה נתוספו שם כמה ספסלים של תלמידי חכמים, ומבואר והוא בבבלי
שם כ"ח א' שהיה רג' מכריז ואומר כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס לבהמ"ד והיינו
שהיה בוחן ובודק לכל תלמיד זמן מרובה, עד שנתברר לו שהוא ירא שמים ורק אז
הכניסו לבהמ"ד וגם זה כשיטת ב"ש באבות דר"נ הנ"ל. ועוד בגלוברכות מ"ג ב' הכריע כב"ש.
והנה בזמן רג' טרם שיצאה ב"ק עדיין היו החכמים מחולקים לשני כיתות, כת אחת
רובה מתייחסים לב"ש ועשו כל דבריהן כמותן וכת אחרת מתייחסת לב"ה ועשו כל

---

* ובדרך זה הנוסח [illegible] דר"נ הוצאת ה' שכטער בשם [illegible] שאינן אלא לכשרים לבני אבות ולבעלי
יוחסין וכו' ע"ש

דבריהם [illegible] ועבודתם דבגלל שהרבו [illegible] שלש שנים נחלקו ב"ש וב"ה הללו אומרים הלכה כמותנו
והללו אומרים הלכה כמותנו ויצתה ב"ק ואמרה אלו ואלו דברי אלקים חיים הן והלכה
כב"ה ע"כ, וכפי מה שאמרו בירושלמי כאן דביבנה יצתה ב"ק, וכפי מה שנשתבל
להוכיח למעלה שב"ק זו יצתה אחר שהעבירו ר"ג מנשיאותו הרי זה מוכיח שבאותו
זמן עדיין היו שתי הכתות של ב"ש וב"ה בתקפן ורק לאחר שנקבע הלכה
בכל דבר כב"ה ירדו תלמידי ב"ש מגדולתן ומעט מעט נתמעטו בתוך תלמידי ב"ה
עד שאף לא נודע כי באו בין החכמים, ורק אז נתבטלו השמות "ב"ש וב"ה" כי
לא היה עוד מחלוקת ביניהם שכולן נתפסו כשיטת ב"ה. (וע' בספר דורות הראשונים
הוא עמוד רפו שכתב דב"ש היו החולקין תמיד על ב"ה החכמים שהיו עם שמאי בישיבה אחת והרי הם בני דורו
שהיו כמאה שנים לפני "חורבן הבית ורק המחמירים בשיטתם אשר נקראו עוד בזה [illegible] בשם
[illegible] ביחוד ימי יבנה ע"ש. והרי נעלם ממנו משנה שלימה במע"ש פ"ה מ"ז מי שהיה לו
פירות בזמן הזה והגיע שעת הביעור ב"ש אומ' צריך לחללן על הכסף וב"ה כו' ובזמן הזה
דשם היינו לאחר החורבן ע' מפרשים שם והרי שב"ש וב"ה היו גם לאחר החורבן)*
ונראה שעוד טרם שנקבעה הלכה כב"ה היו רוב החכמים וגדוליהם יוצאין לקבוע הלכה
בכל דבר כב"ה המקילין ע"פ רוב אלא שהנשיא לא הסכים לזה, והוא היה נוהג נשיאותו
בחכמים ובלי הסכמתו לא יכלו לעשות מאומה, אבל מיד כשהעבירוהו מנשיאותו נמנו
החכמים וקבעו הלכה כב"ה בכל דבר כי לנהוג בכל דבר כב"ש לא היה רוב הצבור
יכול לעמוד בו ולמען לא יתחלקו בחכמים. לשתי אגודות ולשתי תורות
~~[illegible]~~ המצוות לעולות - לכן הסכימו אל רוב החכמים דביניהם
ע' זבחים פ"א מ"ג וידים סופ"ד) לקבוע הלכה לעולם כב"ה והחכמים [illegible]
אחד. והרבה אף ראש [illegible] עד היום, ואף יצא הב"ק "אלו ואלו דברי א"ח הן אבל
הלכה כב"ה" והוסיפו החכמים ואמרו "שכל העובר על דברי ב"ה חייב מיתה" והגלימו
בו חשש לתלמידי ב"ש הקיצונים שאחזו על עצמן כב"ש ולאחר זמן עוד היו
[illegible] כב"ש ושוב תעשה תורה כשתי תורות, ולאחר כל זה עוד נמצאו יחידים מן
[illegible] ב"ש שהיו מחמירין על עצמן כב"ש כמו ר' טרפון ור' [illegible] בברכות פ"א ה"ג
[illegible] דשביעית פ"ב ה"ב "תרומות [illegible] נהג ר' טרפון כב"ש וסכנו בהבדל ובפ"ק וזה היה לאחר שנקבע
[illegible] בברכות שם.

[illegible] שנקבעה הלכה כב"ה בכל דבר, שוב אין צורך לנפות ולבחון את התלמידים
[illegible] ללמוד בישיבה כי אין לנו עסק בהנהגות התלמיד דביתו ודסתר ואז
[illegible] ביבנה "אין לנו עסק בנסתרות" ואין ספק שאפני שנקבעה הלכה כב"ה
[illegible] החכמים שצריכים לדבר ולתקנות כל ההלכות המעשיות שב"ה הודו לב"ש. וגם את
ההלכות שב"ש וב"ה הפכו שיטתן דהיינו שב"ש הקלו בהן וב"ה החמירו בהן תפס
דבר נחלקו בהן החכמים ובמנינם אמרו לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה (ע' בב"
כ"ח [illegible]) ועל מדוכה זו ישבו החכמים דאותו זמן ובדקו כל הלכה והלכה שנחלקו
בהן ב"ש וב"ה ומנו מספר אלה שב"ש הקלו בהן למען נדע כי בשאר ההלכות
החמורות ב"ה הן המקילין והלכה כמותן וזהו שאמרו דבדלי ברכות כ"ח א' עדיות
בו ביום נשנית ואלו חומרי הלכה שהיתה תלויה בכה"מ שלא פורשה.
ונראין הדברים שהדבר כל שיטתה ביבנה היינו מה שנמנו החכמים שביבנה והסכימו לקבוע
הלכה כב"ה בכל דבר ואשר הקולות כל אחד הוא חכם העדה שביבנה וכתו כל [illegible]
בהם שהושאלו מבית כל אחד מן השמים לענין ב"ק שביבמות פט"ז מ"ו וב"ש ברמזות [illegible]
[illegible] הראשונות החולין א"ד א' דב "ודבר" דר"ל בב"ה משום ב"ק ולא חשיבנן לה [illegible]

[illegible] דבזה הא זה דבר [illegible] הרבה בזמן הבית ולאחרונים השיחה כפי הנראה [illegible]
[illegible] ואין המספרות [illegible] שם ספר הרוצה לחלל ושוט [illegible] הפירות בזמן הזה [illegible] ובין אלו [illegible]
[illegible] כמותה [illegible]

שם ב: מן השמים דהלכה כר' אליעזר (מו"ק רפ"ג ובבלי ב"מ נ"ט ב').
[illegible] ברור הוא שדבר גדול כזה לדחות לגמרי בית חכמים שהיתה מורה הלכות כפי שיטות ב"ש כמאה וחמשים שנה ולעקור הלכה כב"ש שכנגדן היה קשה מאד כי לא בנקל היה לבטל מנהג אלף החכמים שהיו מב"ש וגם מחדדי טפי (בבלי י"ד א') ובודאי שעמדו הרבה על שמועותיהן אלא לבסוף גברו תלמידי ב"ה המרובים וזהו שאמר ר' חסדא בסוטה שם "צער גדול היה להן".

והנה לפיו אמר ר' יוחנן בן נורי באו ראה היאך הלכה זו רווחת בישראל אם לקיים דברי ב"ש כו' בואו ונתקן שיהו הצרות חולצות ולא מתייבמות ולא הספיקו לתקן עד שנטרפה השעה, נראה שריב"נ הציע ועשו לפני ר"ג וחכמים טרם שהעבירוהו מנשיאותו שעדיין חששו לדברי ב"ש אלא שלא הספיקו לגמור את הדבר עד שהעבירו את ר"ג מנשיאותו וכשהחזירוהו לר"ג במקומו ואז קבעו החכמים הלכה כב"ה לעולם ושוב לא היו צריכים לתקנת ריב"נ ועל ענין זה רמזו בשנטרפה השעה.

(שם ג:) מה נפשך אם בזונתן באו על השנייה ע"ד דרבנן באחות ערוה מפני שעשה כו'. — צ"ל: על דעתן דרבנן באחות ערוה (פי' דאמרו שקנה מקצת בראשונה עשה את השנייה כערוה ואינה צריכה ממנו גט) על דעתיה דר"ש אינה באחות ערוה (פי' דשמא לא קנה מאומה בראשונה כל עיקר ולכך השנייה צריכה גט מספק, ונשמט כאן ע"י הסופר מן ערוה עד ערוה) מפני שעשה כו'.

שם ה: (~~בסוף העמוד~~) והשנייה צריכה גט שמא קנה ייבום שמא קנה מאמר כו'. — צ"ל: שמא קנה ייבום שמא לא קנה מאמר (פי' לא קנה מאמר בראשונה ולפיכך היתה השלישית שבא על השנייה ביאה [illegible] שייבמה וצריכה גט אבל אם היה קונה מאמרה של ראשונה לא היתה השנייה צריכה גט שביאת ערוה היא שהרי נתייבמה הראשונה) ונפטרה מחליצה בביאת חברתה (פי' דשנייה אינה צריכה חליצה דאפי' אם קנה מאמר בראשונה כבר נפטרה יצה בביאת חברתה, דאם קנה אותה במאמר הרי ייבמה בביאתו עליה) ר' [illegible] קנה מאמר שעושין מורגלות לא קנה מאמר הראשונה אסורה ושנייה מותרת לו קנה (ונשמט ע"י הסופר מן "לא קנה" עד "לא קנה") מאמר אלא זיקה כו'.

[illegible] נדרו אסור כולהן ויש לאין הפסק כו'. — צ"ל: אמורתה דבר נדרו אמרה כולהן ואין הפסק כו'.

שם [illegible] כלתו בנו יש לו הפסק כו'. — צ"ל: כלות בתו ויש לה הפסק מה ופליג כלות [illegible] אחר בזמנה (פי' שבן [illegible] אחר משפחות אבון) רב אמר זרע האוכן מהם היינו כלות בנו וכלות בן בנו עד סוף העולם ופירושו כפי גירסת הגר"א.

[illegible] בשם ר' אבהו שאל לר' יוחנן כו'. — צ"ל: ר' יוסי בשם ר' אבהו ר' לעזר שאל לר' יוחנן כו' (וכה למטה בדברי בר מחלוקתו).

שם [illegible] שנייה בן גוי שבא על בת ישראל כו'. — צ"ל: ולא שנייה בין גוי שבא על בת ישראל וילדה ואח"כ נתגייר וחזר ובא עליה וילדה (ונשמט ע"י הסופר מן "וילדה" עד "וילדה") ובין ישראל שבא על גויה וילדה ואח"כ נתגיירה וחזר ובא עליה וילדה בכור לנחלה כו'.

שם (ד' רע"א) המן בן המדתא וכי בן המדתא היה כו'. — צ"ל: המן בן המדתא האגגי וכי אגגי היה [illegible] שבתרגום שני אמרו וכן במסכת סופרים פ"ג נתפרש ייחוסו של המן עד עמלק, אבל כוונה שכאחד זה היה מקובל אצל חז"ל והנה שם אגג אינו נמצא במקום זה, וכן דרשו כאן צור בן צוער אבל רשב"ם כתב בפרדס במדבר כ"ב ג' כל מלכי עמלק נקראים אגג כמו כל מלכי מצרים נקראים פרעה ע"ש בהמשך דבריו שאגג ופרעה הם שמות התואר אבל הוא לא [illegible] עוד שמות עצמיים ולפי"ז גם לפי פשוטו ניחא.

שם בהאלמנות שומטין של מפיבושת. — צ"ל: בהא למנות שומטין של מפיבושת (פי' כל הדברים שנשמטו ונאבדו ממנו כ"כ בספר נועם ירושלמי).

שם סוף הע"ב כאן בודאי כאן בספק נדאו ונכנסו כו'. — יש להפך הגירסא וכצ"ל: כאן בודאי כאן בספק הדא דאתא אמר בשחוף ואתא מיבם אבל ליבם בתחילה אסור שמא ימות אחיו ונמצא בבא על אחות יבמתו: נדאו ונכנסו אין מוציאין מידן. ותני אחד ישראל ואחד כהנים בסדר הצדק (פי' דגם כשהם כהנים אם נדאו ונכנסו אין מוציאין מידן וכענין זה בבבלי כ"ד א') א"ר חסדא הדא אמרה הבא על אחות זקוקתו לא פסלה מן הכהונה כו' לא פסלה מן הכהונה: הלכה ח'. אמרו לזה אח כו'.

שם הי"א וכשבאו שנים ואמרו זה הוא שקידש. — צ"ל: ואמרו לא זה הוא שקידש (פי' ובכל זה הוא חייב להוציאה).

פ"ג ה"א (ד' ג') ותני בשם ר"ש אם נדאו ונכנסו יקיימו והן שבעלו שניהם כאחת. — פי' לאו דוקא כאחת ממש שהוא לא לצמצם אלא שעברו שניהם ובעלו אפי' זה אחר זה אבל אם לא בעל אלא אחד בלבד הו"ז אסור לקיימה ולבעול פעם שנית כמבואר למטה.

שם הראשון אסור לבעול בעילה שנייה שמא ימות אחד מהן כו'. — צ"ל: שמא ימות השני ונמצא בבא על אחות יבמתו.

שם היה לראשונה צרה חלץ לה נפטרה צרתה ובא עליה כו'. — צ"ל: היה לראשונה צרה (פי' באחת השנים) חלץ לה נפטרה צרתה בא עליה (פי' ולא חלץ לה) דבאות אוסר הוא ולא נפטרה צרתה בא עליה וחלץ לה לא נפטרה צרתה מה נפשך אם קחליצה כו'.

שם היה לשנייה צרה כונס את הצרה ומקיים את אשתו כו'. — צ"ל: היה לשנייה צרה (פי' ד' אחין שב' מהם נשואין ב' אחיות ומת ובא א' מן האחין לראשונה ומת האח השני והיה צרה לשנייה באלובה בר"ש דעיל) כונס הוא חולץ את הצרה ומקיים כו' והוא אסור בצרה משום צרת אחות אשתו (פי' ואחות אשתו הוא אחת מאלו עריות שפוטרות צרותיהן) אור יודן כו'.

שם (ד' ד') שנייה היא הבא שעבר נראה לפטור בה. — צ"ל: שעבר נראה לקנותה (פי' שאם רצה היה יכול לייבמה).

שם דרך כמ"ד חליצה קנין אומרים לו עמוד על דברו ומרה. — מזה מוכח דפוסקים ירושלמי כה"ג שקידש את האלמנה לוקה אפי' בלא בעל ובאחרונים שחולק על רבה בבלי קידושין ע"ח א'.

שם ה"ד מרה הראשונה על דעתן דרבנן מותר בשנייה. — צ"ל: על דעתן דרבנן אסור בשנייה על דעתיה דר' לעזר מותר בשנייה.

שם ה"ה (בסוף ע"ב ~~הע"א~~) כמה דרבנן דתמן אמרין המאמר קונה ומשייר כן ר"ש אומר קונה ומשיירה ר"ש כו'. — צ"ל: כמה דרבנן דתמן אמרין (פי' לעיל ה"ד א"ר זעירא עד אנן תמן שמעינן כו') ר"ש אומר אין זיקה נופלת למקום זיקה כו' (ומה שבינתיים מיותר ונשתרבב מלעיל פ"ב ה"ב).

שם (ה' רע"ב) אפי' כן אשתו עמו והיאך תבא משום אחות אשה אמך לא אמרו כו'. — יש להחליף ולתקן וכצ"ל: והיאך תבא משום אחות אשה והדא דאמר אבהו בשם ר' יוחנן אפי' קידושי אחת תופסין בה דלא כב"ש הן לא אמרו ב"ש אלא עי' זיקה ועי' מאמר (וכזה סוף הלכה ג' וע' פ"מ שנדחק בה).

שם ה"ו עד כדון בשווה הזכו ושיעבד הזכו כו'. — העיקר כפירוש פ"מ וכן מבואר בשו"ת מיוח:

* לרמב"ן סימן ע' ויש בה ט"ס ע"ש.

פ"ד ה"א (ה' א') היתה כשירה ונתחללה כגון אלמנה לכה"ג וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט מ"ד כו'. — צ"ל: כגון אלמנה לכה"ג וגרושה וחלוצה אין דאמר כו' (פי' גרושה וחלוצה אפי' לא נתחללה אסורה לכהן והאמרת "לכהן הדיוט" משגרת לשון היא אלעזר פ"ב מ"ח וסוטה פ"ח מ"ט, וע' מ"ש בברכות פ"ב ה"ה).

---

* (השמטה) שם ה"ב אם בא על השנייה חייב שתים כו'. — צ"ל: אם בא על השנייה בחיי אשתו חייב שתים כו' (וזה שייך על משנה י"ג).

שם (ה׳ ג׳) ר׳ יודן בעי חלץ לה מעוברת והפילה נישאת לה כו׳. — יש להחליף ולתקן וכצ״ל: חלץ לה מעוברת והפילה צריכה מה שתהא מותרת להינשא נישאת לה מן הדא הרי כו׳ את ששמו מחוו ויצא זה שאין שמו מחוו הכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת וכול את אמר תהא צריכה מותרת להינשא הנ״ו והקיש לאחיו שם בושאלו עד שתבע כו׳ את שאין שמו מחוו ויצא זה ששמו מחוו כמה דאת אמר צריכה לה תינשא כו׳.

שם. היו לפניו ב׳ זתים אחד של חלב ואי׳ של שומן ואכל אי׳ מהן וחבירו מונח ברתובה כו׳. — צ״ל: וחבירו מונח לפניו אינו חייב על ספק אשם תלוי היה חבירו מונח ברתובה (צ״ל שהוספר השמיט מן „מונח" עד „מונח") ואבד המפתח מאחר שאלו אמצא כו׳ הכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת. (פי׳ ושנינו במשנה ב׳ דאם ולדה בן קיימא ויצא וחייבין בקרבן) עד שלא נודע לו אם בן קיימא הוא אם אינו בן קיימא ויביא אשם תלוי הדא אמרה שאינו מביא כו׳.

שם ר׳ חזקיה ר׳ חייה בר בא קיימא ר׳ זעירה נמנין מאחר כו׳. — צ״ל: ר׳ חזקיה ר׳ זעירה קיימא ר׳ חייה בר בא מאחר כו׳.

שם את ש״א שהאשה מעוברת וחוזרת ומתעברת. — הענין בגירסת ק״ע שצ״ל: את ש״א שהאשה מעוברת אינה חוזרת ומתעברת (וכה בנדה פ״ג ה״ד עי״ש נ״ה רע״ה ומוכח לה מדרשן ברומה „הולד כשפי" דמשמע אפי׳ ולדה תאומים ואי האשה מתעברת וחוזרת ומתעברת יש לחוש שלד אי מהתאומים הוא בן ט׳ לראשון והשני בן ז׳ לאחרון ושני הולדות בספק ממזר וממזרות אוסר לזה מוכח ששני הולדות הן מהראשון או שניהם מהאחרון).

שם (ה׳ ד׳) היה כיצד עושין שופרות ביניהן ומחלקין נכסי המת נמצאת אומר כו׳. — צ״ל: ומחלקין נכסי המת את הספק עד שלא עשו שופרות ביניהן הרי כאן אחין ודאי ויבם ספק וכולן שוין בנכסי המת (ונשמט ע״י הסופר מן „המת" עד „המת") נמצאת אומר שופרות באחין (פי׳ שכבר הסכימו היבם והספק להתפשר ביניהן ולפרוש אחין כאן גדולים כמו שאמר מכריהם ולא „כי אנשים אחים אנחנו" בראשית י״ג ח׳) הפסד לאחין (פי׳ מפני שכבר נפל הספק מחצה והיבם מחצה ובשמת הספק חולקין האחין ביניהם את חלקו של הספק אבל מה שנטל היבם מנכסים אין כבר זכה בהן ואין לאחין עסק בהן) תחרות באחין (פי׳ שאם לא התפשרו היבם והספק ביניהם ובתוך כך מת הספק) שכר באחין (פי׳ דבזה האופן האחין חולקין ביניהם את נכסי האח המת מפני שעדיין לא זכה היבם במחצית הנכסים והרי נשתכרו האחין בהתפשרות שהיה בין היבם והספק).

שם (ו׳ ו׳) ר׳ אבא בר זבדא בשם שמואל כל שהוא בה׳ רבה באח רבה. — צ״ל: כל שהוא בהרבה הרי הוא בהרבה (וכה בנדה פ״ו ה״ד דף מ״ט ב׳ ובבבלי פב״ אות י״ג ובאותו זה שדורש „המרבה הרבה" בראשית ג׳ ט״ז והוא לשון כפול שכל אשה היולדת לחדשים רבים דהיינו לתשעה הרי היא מרבה גם בימים דהיינו שיולדת לחדשים שלמים ולא למקוטעין, אבל האשה שיולדת לחדשים מועטים דהיינו לשבעה היא ממעטת ג״כ בימים ויולדת למקוטעין ולפ״ז אין ראיה מר׳ בא אר׳ בא דבתן שהיא לט׳ ~~חדשים~~ אמר שאינה יולדת למקוטעין אבל לעול שהיא לז׳ חדשים כמו שאמר מ׳ צא מן הראשון ולמקצת מן האחרון. והאשה שאין באמצע בזה מודה שיולדת למקוטעין).

וד״ע שלפנינו בב״ר שם מסיים בסוף מאמר זה „כל שהוא במאתים ושנים עשר יום חי", ובאמת שכל זה אינו מגוף המדרש אלא פירוש הוא שנמשך בספרים עפ״י ביאור ר׳ בחיי על מאמר זה על המקרא הנ״ל וכן מדברי ר׳ בחיי שם נראה שלפניו לא היתה הוספה זו במדרש וכן נראה מהפירוש המיוחס לרש״י במדרש שם עי״ש).

שם בקורת משל אלבות עיברה. — צ״ל: בקורת משל אלכות עברה (פי׳ שהלכה דרך עירו של רבי).

שם רה״ חשש לגיטין ר׳ יודה חשש לוולד כו׳ צ״ל: רה״ חשש לגיטין (ובפירוש ק״ע) אף לוולד (פי׳

שבתוס' שאין חשש גיטין כמו באנוסה הוא חושש לוולד) ר' יהודה חשש לוולד כו' אין נאמר דלמ"ד
כ"מ חושש לגיטין לורות הרכוסים ונשאו מיד ר' עזרא בשם ר' גידל ממאונט אונה כו'.

שם ובדברים ר' יהודה אומר מטמא מעל"ע כו' — צ"ל: ובדברים ר' יהודה אומר דיה שעתה (פי' בגיורת.
אבל שפחה אפי' קודם שנשתחררה היא מטמאה מעל"ע כדאיתא בנדה דף (ה') ר' יוסי אומר
מטמאה מעל"ע אמר רבי נראין דברי ר' יוסי בדברים ודברי ר' יהודה בוולד (וכ"ה בנדה שם
הה' דף מ"ט ב' ובדלי כתובות לד' א') א"פ חנינא כו' בגיון דאמר רבי נראין (פי' ויהי' בהאורו
שנראין דברי ר' יהודה לר' יוסי וחזר בו ר' יוסי בוולד) כו' חוץ מעיגול של דבילה (פי'
הוא בתוספתא טבול יום פ"ב דר' יהודה וחכמים נחלקו בדין הכשר עיגול של דב[ילה]
ואמר שם רבי נראין דברי ר' יהודה בדבילה שאינה שלא גורסה ודברי חכמים בד[בילה]
שאינה שגורסה; וכ"ה הגירסא שהעתיק הר"ש שם פ"ג מ"ג ולפנינו ט"ס בתוספתא, ועי'
הגר"א במה שכתב דעיגול של דבילה היא בתוספתא תרומות פ"ד" והעד שם פ"ו נזכר
על עיגול של דבילה וע' "פ"ה" אבל גם שם לא נמצא שרבי אמר נר[אין]
שם (ל"ב) אמר אותו סבא ידע פרקי גיטא. — צ"ל: ידע פירקי גרמיה (כ"ה בתענית פ"ב
בהורות).

אלא רבי בימות חמה אמר [illegible] דשנה ר' יוסי. — ע' ביאור סוגיא זו בתענית שם.
שם דרשב"ג פליג (פי' דר' יוחנן דאמר סתם משניות כרבנן ודאי הלכה כסתם ורשב"ג נשי
דאמר סתם משניות דר"מ אינו חולק על ר' יוחנן בהלכה דודאי הלכה כסתם) אלא בו חמו
כוב סתם משניות דר"מ (פי' דאינו חולק אלא סתמא מן דר' יוחנן היה כרבנן ולרשב"ג
הסת כר"מ אבל לענין הדין הכל מודין דהלכה כסתם).

שם ר' עזרא בעא קמי ר' מנא הידוע רבה רבה דמתניתא רבה דאולפנא כו' — צ"ל: ר' עזרא
ע"ש בשביעית פ"ה ה"ד) בעא קמי ר' מנא כו' דר' לעזר אמרה רבה דמתניתא כד שמע
דתני לה ר' חייה בשם ר"מ אמר אותו סבא ידע פירקי גרמיה נאמר אולפן [illegible] רבה דאולפנא
אונא כו' (ומה שביעיתיים אותו וכבר כתבתי ע"פ הספר אלפא ביתא; וביאור הוכחה זו דאם
נאמר רבה דאולפנא זאת היה ר' אלעזר מצטער ותמוה דהא שני אלעזר שאמר רבו ואת היה
ג' אולפנא דמתניתא, שהיה יש לו לר' יוחנן אולפנא דמתניתא כר"מ כענין שאמרו לאלעזר
פב' [illegible] ר' אבהו אורח ליה אולפן הלכה כר"מ אמן ליה לן אולפן", אבל אי אמרינן רבה דמתניתא
נאמר דר' אלעזר ובאו שאלו ותמוה לרבה דמתניתא ואמר לו דמתניתא סתם [illegible]
הוה [illegible] עד 22. ששמע דתניה ר' חייה בשם ר"מ [illegible]
[illegible] דורות הראשונים חב' [illegible] 108 ע"ש).

[illegible]

לפני ד' יבמות מב' אחין. ואין בדעתו שתהיינה לו ד' נשים ורוצה להעריים ולקיים
בכולן מצות יבום ולגרש אחת או שתים או שלש מהן אם מותר לו לעשות כן וכו' רט
ואביהן של כל ושבלאו לא תחרים קידש כו' (פי' ואם שהיה בדעתו לקיים שלש מאות
נשים אלא לגרש הרבה מהן כשופסקן שני בצורת) תמן אין כל אחד ואחד רשאי
להתעשר בתבואה (פי' דרך כהנים יכולין להתעשר בתבואה ואפשר שלא היה במקום
הרבה כהנים שהן צריכין לנשים ולכן היה מותר לר"ט להעריים) דרך הכא כל אחד ואחד
[illegible] (פי' דבאם כשיש לו עוד אחיך אבי' קטנים מהם אף שמצוה בגדול ליבם
מ"מ כיון שדעתו לגרשן אינו יותר נכון שכל אחד מן האחין ייבם אשה אחת על
[illegible] לזמה).

בפרה (ק' דף) ר"ג כר"ש אומר המאמר או קונה או לא קונה כו'. — צ"ל: ר' גמליאל כר"ש המאמר
קונה או לא קונה ורובא מדר"ש (פי' שר"ג ס"ל יותר מר"ש) כו'.
שם ויש מאמר אחר מאמר לא נפטרה באותו הגט כו'. — צ"ל: לא נפטרה בחליצה

דלא גט אם מאמר אין מאמר אחר מאמר נפטרה בחליצה בלא גט.

שם אפי' כן אין מאמר אחר מאמר לא אמר ר"ג אלא ע"י גט כו'. — יש אתנו והפסק וכצ"ל: אפי' כן אין מאמר אחר מאמר והריא"ז דאמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן אפי' קידושי אחות תופסין בה דלא כר"ג אלו לא אמר ר"ג אלא ע"י צרה וע"י מאמר (ובצד גדר ההלכה ועי' בפמ"א שנדחק בזה).

שם ה"ג אם במאמר אין הגט פוטר יותר ממה שעשה מאמר ובם אמר כו'. — צ"ל: יותר ממה שעשה מאמר ויבם (פי' [illegible] ומאמר) לא פטר גיטו אלא מה שעשה מאמרו ויבם אם המאמר אין הגט פוטר כל [illegible] מאמר אין בו כריתות (פי' ומאחר שאין בו כריתות והיא מותרת נמי ליבם).

חליצה ע"י שצריכה פסולה פוטרת. — פי' שבחליצה הזו פסולה [illegible] לעולם והיינו "צריכה" [illegible] ולכך אין הפרש בין חליצה כשרה לפסולה.

דף (צ' ח') על דעתיה דרבי מהו למאמרו שיהא מאמר כו'. — צ"ל: על דעתיה דרבי מאיר [illegible] מאמר כו' בשתי גדול גומרת מאמרו קטן ומשייר בשתי קטן אינו גומרת מאמרו כו'.

~~[illegible] ויבם אחד עשה מאמר בזו ובעל לזו ונתן גט לשתיהם כו'. — צ"ל [illegible]~~

[illegible] האמר ראשונה (בגירסא ר"צ ובה בתוספתא פ"ג) ר"ג אומר הראשונה צריכה גט ואין אחר

~~[illegible]~~

[illegible] שאינה פוסלתה מן הכהונה בעולה אחר מאמר אינו דין שלא יהא אחריה כלום וחכמים אומרים אסור בקרובות כו'.

דף (צ' ב') ויבמה אפי' מן הצד. — פי' דקנה בביאה שלא כדרכה אף שבשעת מעשה שכבו שניהם על צדם וה"ש ביאה כדרכה מן הצד אף שהוא למטה והיא למעלה דרך נשים אף שאין בה מיוחד [illegible] בהלכות דכתיב ויבמה ויבא עליה (ועי' בנודע ביהודה מהדורא תנינא סי' ס"ג).

שם אל רשב"ג והלא כל הטמאות שהוא מטמא אינה מטמאה אלא עד ביאת השמש כו'. — צ"ל: והלא כל הטומאות שהן מטמאות שם הן מטמאין (פי' שהם נגע שרץ ובועל נדה במגע שנבילה אבל הראשונות הנ"ל טומאה שאין בה ביאת הסתרים ופשוטה שהדם מטמא שם ואחר (נ"ה) אלא עד בין השמשות תנא ר' נבואי עד בין השמשות ובין השמשות בלפנים (פי' אין הדם מטמא שם).

שם ה"ג יכול אפי' אנס הוא לא יחלל זרעו בעמיו כו'. — צ"ל: יכול אונס יכול ערה הוא לא יחלל זרעו בעמיו לא יחלל ולא יחלל אפי' באונסין כו'.

שם לוקה [illegible] אינה מחללת לה ממגבר כהן מן החלל כו'. — צ"ל: לא ממגבר דכשר מן החלל (פי' [illegible] יותר ראוין מן החלל הנכתב "ולא יחלל זרעו" ושמא שהוא עושה ממגבר).

שם ה"ג דבי' ר' עזר ור"ש נאמר כאן היה ונאמר להלן ובת כהן כו'. — צ"ל: נאמר כאן [illegible] בת כהן כי תהיה לאיש זר ונאמר להלן והיה כי תהיינה לאיש שתי נשים (דברים כ"א ט"ו) מה להלן שנאמר להלן נשואין (פי' דהתם כתוב וילדו לו) כו'.

שם (צ' ג') מה אם בועל שאין ביאתו פוסלתה מן הכהונה ביאתו פוסלתה מן התרומה כו': צ"ל: מה אם בועל שאין ביאתו פוסלתה מן הכהונה אירוסין פוסלתה מן התרומה כו'. בהלמנה שביאתו פוסלתה מן הכהונה אינו דין שתהא אירוסין פוסלתה מן [illegible] אם אמרת כו' הואיל והוא מטבול את אחרות לא תהא אירוסין פוסלתה מן התרומה כו'.

שם אינה אוכלת. מותר משום שהוא ראוי להבדיל והבא משום שהוא ראוי להאכיל. — צ"ל: אינה אוכלת מאמר משום שהיא ראויה להבדל לא משום שהוא ראוי להאכיל והבא משום שהוא ראוי להאכיל.

פ"ז הלו (ח' ו') העובד שנה עבדים ע"י שיהיה לרבו רשות בהן כו'. — העיקר כגירסת מראה הפנים ופרושו.

שם חנניה בן אחי ר' יהושע אומר וולד בהמה אוכל כוולד שפחה אוכל. — צ"ל והפסק וכגירסת ר"צ.

שם מתוך שאמרו דרך עבדים אמר משל האשה הן מערבה לו ויאכל הבכור פי שנים כו'. — צ"ל: מערבה ויאכל הבכור פי שנים (פי' דודאי בספרא דוולד שפחה אוכל והאשה וולד כמה עצמה ואינו כבורות א"כ ויאכל בן הבכור פי שנים ואלו בתוספתא בכורות פ"ו ובן בגלי [illegible] ר"ג ב' ועיין דרכי המלצין [illegible] אין הבכור נוטל פי שנים במלוגות ולא בגל שבח דאמואת) [illegible]

שהכניסתו קטנים וגדלו שהרי אודה לו שחן של אשה ואין הבכור נוטל בהן פי שנים.

שם ה״ב ואמן חמי ציבורה דלא מיכלון א״ר יוסי הדבר אמרה אין העובד פוסל כו׳. — צ״ל: ואמן חמי ציבורה דלא מיכלון: פוסל (פי׳ הוא דתנן דר׳ יוסי אמר העובר פוסל ואינו מאכיל, ויש לפרש בונותים מותר מתרבב לאחטה ה״ד) את מי שהוא ראוי לאכול ולא מאכיל את מי שאינו ראוי לאכול תנן ר׳ ישמעאל בנו אומר משום אביו היתה לה בת מישראל ר׳ אימו בשם ר׳ יוחנן שכן הוא ראויה לתפוס את המזונות מעותה אפי׳ אין לה בת ראויה היא אשתו לתפוס מן המזונות (ונשמט מ״המזונות״ עד ״המזונות״) ראויה היא לתבוע כתובתה ואבד מזונותיה ונשאו תרומה מד״ת כו׳.

שם הל״ב (ח׳ ב׳) חרש פוסל לא כן תני רח אשתו של חרש ושל שוטה טובלות כו׳. — צ״ל: והחרש ובן תשע שנים ויום אחד פוסלין (פיסקא היא ממשנתנו) לא כן תני רח אשתו של קטן ושל שוטה טובלות כו׳ חד אמר בקטן פסול וחורנה אמר בקטן ויבם (ונוסח שלפנינו הוא שיבוש שמשנה שלימה שנינו ברפ״ג דחרש שנשא אשה צריכה גט וכיון דרבנן תקינו לה נישואין בעלה החרש פוסלה וכן אמרו בבבלי ס״ח א׳ בת כהן לישראל חרש פסול לה דהוי קנין בתקנתא דרבנן ועי׳ עוש ס״ט ב׳ ובתוספתא סופ״ו).

שם ספק שהביא ב׳ שערות ספק שלא הביא ב׳ שערות כאו שהביא ב׳ שערות להאכיל. — צ״ל: כאו שלא הביא ב׳ שערות שלא להאכיל (פי׳ שהאכילן לחומרא ואם הוא כהן ונשא בת ישראל אינה אוכלת בתרומה).

שם ה״ה אשתו של חרש ושל שוטה טובלות כו׳. — צ״ל: אשתו של קטן ושל שוטה כו׳ (עי׳ מ״ש לעיל ה״ב).

שם לא שמיע להדא דאמר ר׳ ירמיה בשם רבנן ור׳ בא ובריהון אמרין בת גר כו׳ הרי אסור באלמנה וכל שכן פסול כו׳. — צ״ל: הרי אסור באלמנותו לכן צריכה בשהיותה אמה מישראל כו׳ (ומה שבוגרים מותר ונכפל בטעות מלעיל, ועל פ״ח ה״ג ובבלי ע״ב א׳).

שם ה״ו הותיב ר׳ ירמיה הרי אלמנה שניתנה הרי אין לה אלמנות כו׳. — צ״ל: הרי יבמה שניתנה כו׳ (פי׳ שאין קידושין תופסין בה כלאו פ״ח ה״ב בו כתב בספר נועם ירושלמי).

שם (בסוף העמוד) ושמעיה ר׳ יוחנן ור׳ ישמעאל בני יהושע ובת כהן כו׳. — צ״ל: ושמעיה ר׳ יוחנן בשם ר׳ ישמעאל בשם ר׳ יהושע ובת כהן כו׳ ואתיא אין ממזר כר׳ יהושע שאין ממזר אלא מאשה שהיא אסורה עליו איסור ערוה וחייבין עליה מיתה (פי׳ וכמו כמו שאמרו לעיל דר׳ יוחנן אמר זה בשם ר׳ ישמעאל דקדושין עליה מעבד הבא על בת ישראל דהולד נמי ממזר אלא דר׳ יוחנן אמר זה בשם ר׳ ישמעאל שאמר בשם ר׳ יהושע ור׳ יהושע לטעמו דאמר לעיל פ״ד מ״ד שאין ממזר אלא מחייבי מיתה בלבד אבל לא מעבד וגוי ונוסף בדרש ר׳ יהושע או ובת כהן וגו׳ ועי׳ בבלי ס״ח ב׳; והנה הרב מהר״ז שגה בזה שכתב בסוף אות י״ג ר׳ ישמעאל ור׳ יוחנן ור׳ מרינוס על שם בני יהושע ירושלמי יבמות [illegible] ח׳ סוע״ב).

פ״ח ה״ג (ח׳ ג׳) א״ר הילא לא למדו תנות תנות אלא דברים האמורים בפרשה טומטום כו׳. — צ״ל: א״ר הילא כמה דאת אמר תמן לא למדו תחת תחת אלא לדברים האמורים בפרשה טומטום ואנדרוגינוס מאורע. אחר באו (ביאור זה דשנינו דבכורות נ״ג א׳ הכל נכנסים לדיר להתעשר חוץ מן הכלאים והטריפה ויוצא דופן ומחוסר זמן ויתום, ובבבלי שם אמרו דהכל מרבה טומטום ואנדרוגינס ועוד אמרו שם דכל אלו הפסולין למעשר ילפינן תחת תחת מקדשים דכתיב אצל קדשים שור או כשב פרט לכלאים כו׳ כי יולד פרט ליוצא דופן והיה שבעת ימים פרט למחוסר זמן תחת אמו פרט ליתום והקשו על זה ולימא נמי מקדשים להוציא טומטום ואנדרוגינוס ועי״ש מה שתירצו; וכפי הנראה בתלמוד הירושלמי שהיה על בכורות תירצו באופן אחר שלא למדו מעשר מקדשים בג״ש תחת תחת אלא לדברים האמורים בפרשה עצמה של קדשים אבל טומטום ואנדרוגינוס שפסולין בקדשים לא מפרשה זו למדו אלא מדכתיב בשלמי צאן ויקרא ג׳ ו׳ זכר או נקבה

ותני דספרא שם זכר ודאי ונקבה ודאית ולא טומטום ואנדרוגינוס) וכה לא למדו תושב ושכיר אלא לדברים האמורים בפרשה אותן ממעט כאן.

שם (מ"ח ב') בגמרא דאמר ר' חלבו בשם ר' יוסי הלוקח עבדים ערלים מן הגוי ע"מ למולן ר' יוחנן כו'. - צ"ל: הלוקח עבדים ערלים מן הגוי ע"מ למולן כעבד איש הוא ואת מוהלו בעל כרחו על מנת שלא למולן כבן איש הוא אין את מוהלו בע"כ ר' יוסי בשם ר' יוחנן כו' (וכה למטה בסוף עמוד זה ועי' בבלי מ"ח א').

שם גר תושב צריך לקבל עליו ע"מ שיהא אוכל נבלות כו'. - צ"ל: על מנת שלא יהא אוכל נבלות (וכ"ה במסכת גרים רפ"ג ועי' נבלות וערך שם) א"ר הילא ואמרו הדברים בכתבן (פי' מקשה למה הצריכו לגר תושב שיקבל עליו שלא יאכל נבלות ויקיימו הדברים בכתוב בתורה דגר תושב מותר לאכול נבלות) - כי גר תושב אין מקבלין אותו עד שיקבל עליו כל המצות שבתורה חוץ מאיסור נבלות (וכ"ה בבלי ע"ז ס"ד ב') אית תניי תני גר כו' ר' חייה בר אשי גר תושב אין מקבלין אותו עד שיכפור בע"ז ומבטלה כגוי (עי' בבלי ע"ז שם) א"ר זעירא מדברי כולהן עד שיכפור בע"ז ומבטלה כגוי דבן כו'.

שם ר' חנניה בשם רבה הוא בנין מצוה בתשובה תמוך כו'. - צ"ל: ר' חנניה בשם רבה בר ביון (נזכר בסנהדרין פ"ג ה"ג ובחידושי ראב"ן מז"ב הערתי "ר' חנניה בשם ר' בון" וגי' נכונה ט"ס) מצוה בתשובה תמוך כו' (ומבואר שפיר דברי הרמב"ם בפ"ח ה"ב מעבדים ע"ש) אלא וכל עבד איש מקנת כסף עבד איש את מוהלו בע"כ בן איש אין את מוהלו על כרחו (כן הגיה ראב"ן בחדושיו שם).

שם (מ"ט ב') שנויה היא הכהן שלא הוסיף בה נתין אחד לפסול. - צ"ל: נתין אחד הפסול.

שם ה"ב (פ"ב) ר' זעירא מקים ליה כן משום אילונית על ברתו. - צ"ל: מקיים ליה דו מקים אילונית ברתו (ובעין זה לקמן פ"ט סה"ד דף ט' ע"ג).

שם ~~ר' יוסי בשם~~ ר' חנינה בעטרה הקלונה. - פי' שהעטרה הולכת באלכסון מלמעלה למטה שמעלה העטרה רחוקה מן הגוף יותר מלמטה ובשנשאר החלונה של עטרה משהו נשאר כנגדה מלמטה הרבה.

שם הלבונות רובחין שפצוע דכא חוזר וכרות שפכה אינו חוזר. - פי' שפציעה בין בגיד בין בביצים אפשר שתתרפא אבל כריתה בין בגיד ובין בביצה אין שתתרפא לעולם; וכן מבואר בספר אגרת בנרות להגאון יעב"ץ ז"ל שפירש כן ואין אנו צריכין כל עיקר למה שהגיה כאן הגאון נודע ביהודה מהדו"ק אה"ע סימן ו' ע"ש.

שם ה"ג (פ"ג) תני ר' זבדיה קומי ר' יוחנן בת גר עמוני כשירה כו'. - צ"ל: בת גר עמוני פסולה (פי' מאחר שאביה פסול) בת גיורת עמונית כשירה (פי' דמאחר שאמה כשירה בקהל בתה כשירה אף לכהונה).

שם עברת דרך ג' נהרין ואתעבדת. - נראה שג' הנהרות הם ירדן נחל ארנון ופרת ועי' שבת פ"ב הל' דף ט' ע"א הנוסח "ואיתעברית" פי' נשברת ואין לברר הנוסח הנכון.

שם ר' יוסי בשם ר' יוחנן לא צריכה כשהורתה אמה מישראל כו'. - צ"ל: ר' יוסי בשם ר' יוחנן לכן צריכה כו' (עי' פ"ב ה"ה ומ"ש שם).

שם הואיל עבוד גר עבד עמוני שנשא לגיורת שפחה כו'. - צ"ל: הואיל עבוד עבד עמוני שנשא שפחה כו'.

שם ה"ז (פ"ד) א"ר מנא מגרוב היה עמיה כו'. - כעין זה בעירובין פ"ח דף כ"ה ע"ב ועי' מ"ש שם.

שם ר' אבא אמר שמעתנו על בתו וישראל שנישואות לכהן ר"מ אוכלות בתרומה וחכמים אוכלות בחזה ושוק. - פי' כשמתה בעלה הכהן ואוכלות בשביל בנה דבשבעלה קיים משנה שלימה היא דבלבוש פ"ה מ"ו דאוכלות בחזה ושוק ועי' בבלי פ"ז א' שיטה אחרת בזה.

שם ר' הלל מיובמין את אשתו הדא אמרה אין חולצין על דברי ר' יהודה כו'. - צ"ל: הדא אמרה

חולקין על דברי ר' יהודה קידש חוששין לקידושין נתגרש חוששין לגירושין (פי' אנדרוגינוס גאו'
וכה״ה בתוספתא פ״ה)· נראה נפסל מן התרומה בנשואין (פי' אלה דשנינו דאנדרוגינוס דלא
נשאו כאן) ר' נחמיה דר סבר כו' פוסלים עד נגיעתו של זה ונמחלו עד נגיעה שלו (ד' מלות
הללו נשמטו מכאן ונשתרבבו למטה בשורה שלישית) מאכלין אותו נשיו מאכלין אותו עבדיו מאכלין
אותו נשיו מכח זכרותו מאכיל אותו עבדיו מכח זה וזה ר' יעקב דר' זבדי כו'.
שם אמר רבי בקשתי ולא מצאתי דברי בן שמוע כו'. — צ״ל: בקשתי ומצאתי (וכעין זה אמר רבי
במנחות י״ח ע״ב ע״ש) דברי בן שמוע באנדרוגינוס וחברה אלו חבורה זמה משום שלא יגלע בו.
פ״ט ה״ה (יוד סוף ע״א) שומע ויפה לך היה אומרת ועבדוה אותן אומות. — פי' בתמיה (כפירוש ק״ע
ודלא כרא״ש פ״ב ה״כ מתבואות שפירש בנחותה).
שם (יוד ע״ב) שמואל אמר אין מעשין אלא פוסלין שמואל כו'. — צ״ל: שמואל אמר אין מעשין אלא לפסולות
כגון אלמנה לכהן גדול כו' (ומה שכינתיים מותר ליתנו בכתובות פ״ה ה״ג).
שם ה״ט נראה בת כהן שנישאת לישראל חוזרת ואוכלת כו'. — צ״ל: נראה בת כהן שנישאת לישראל
(פי' ומת ואין לה ממנו זרע) אינה חוזרת ואוכלת בת ישראל שנישאת לכהן (פי' ומת ויש לה
ממנו זרע) וחזרה ונישאת לישראל (פי' וגם זה מת ויש לה ממנו זרע) הואיל כו'.
פ״י ה״א (יוד ג׳) והבא לא שנייא בין שהיא יודעת בין שאינה יודעת. — פי' ומסורה ועי' בשו״ת
רשב״ל ח״ג סימן ע״ה שמתיר ועי' מ״ש בדרכי יוסף אהע״ז סימן ל״ג.
שם (יוד ד׳) א״ר חנניה אפי' כרבנן דרבנן אתיין היא דה כנס ולא כנס בירושה. — צ״ל: בה
כנס ולא כנס בצרתה (ונוסח שלפנינו נשתרבב מלעיל פ״ט ה״ה).
שם ה״ג נישאת ע״פ ב״ד ר' זעירא ר' המנונא ור' זעירא תריהון אמרין זהו ראשו של פרק. — כל זה
מותב כאן ומאמר ר' זירא ר' המנונא כו' נשתרבב מלמטה סוף ה״ח דף ע״ו סוף ע״א וגם שם נע
מקצת סוגיא דהכא שאינו שייך שם כל עיקר ועי' מ״ש שם.
שם מה א״ר יוסי בשוחר כל הדברים (פי' ר' יוסי שאמר במשנה ד' „כתובתה על נכסי בעלה
הראשון" אם גם שוחר כל הדברים יש לה על הראשון או שמא כתובה דוקא ומודה בשוחר
כל הדברים) נישמעינה מן הדא (בפרקין משנה ו״ג) ר' יוסי אומר כל שהוא פוסל כו' זהו
ראשו של פרק (פי' דר' יוסי אמר דבריו על ראש הפרק באשה שהלך בעלה למדינת הים
ובאו ואמרו לה מת בעליך ונישאת והח״כ בא בעלה אף נישאת ברשות ב״ד בין שהיו לה
שני עדים שמת בעלה ובין שלא היה לה אלא עד אחד תצא מזה ומזה דבאחר שאף גירשה
השני או מת נאסרה על הראשון פוסל נמי ע״י עצמו שאם מת הראשון או גירשה הרי זו
אסורה לשני, אבל אם הלכה מדעתה ונישאת ולא שאלה מב״ד והח״כ בא בעלה הראשון
על זה שנינו „נישאת שלא ברשות מותרת לחזור לו" פי' לראשון שזה שיטת הירושלמי כמו
שאבאר למטה וכיון שאינו פוסל ע״י אחרים אינו פוסל נמי ע״י עצמו שאם מת הראשון או
גירשה מותרת לשני) הדא אמרה (פי' מזה שאמר ר' יוסי כל שפוסל ע״י אחרים פוסל ע״י
עצמו) לא חלק ר' יוסי בשוחר כל הדברים.
שם ר' יוסי ור' לעזר אינון לר״ש לא יודי לר' יוסי ור' לעזר. — צ״ל: ר' יוסי ור' לעזר לא יודון
לר״ש (פי' דר״ש סבר דבנו שאסור לייבם לכתחילה אם עבר וייבם אף שהיא ביאה פסולה
פוטרת וכדי' נחמיה לעיל פ״ה ה״ג וחכמים חולקין עליהן ע״ש) ר״ש יודה לר' יוסי ור' לעזר.
שם לא מסתברא דלא נישאת ברשות מותרת שלא ברשות אסורה (פי' כבר כתבתי לעיל
דשיטת הירושלמי דברשות היינו ע״פ שאלה לב״ד והן התירו בין שהיה לה עד אחד
שמת בעלה ובין שהיו לה ב' עדים, ושלא ברשות היינו שנשאת בעצמה בלא שאלת ב״ד
וגם באופן זה אין הפרש בין שהיה לה עד אחד שמת בעלה ובין שהיו לה ב'
עדים וכה״ה שיטת התוספתא פ״א דתני התם האשה שהלכה ואמרה מת בעלי ונישאת
ע״פ עצמה ובא בעלה מותרת לחזור לראשון וע״ש ולשיטה זו יפה הקשה הירושלמי כאן:

דאיפכא מסתברא דאם נשאת ברשות ב"ד תהיה מותרת לחזור לראשון אבל שלא ברשות תהיה אסורה לחזור לראשון) או"ר יוחנן דברי ר"ש עשו ב"ד הוראתן כזדון איש ואשה (פי' דאשה שנשאת עפ"י ב"ד הכל יודעין שנשאת בהוראה שאינה תלויה על הדעת שלב"ד הטעו בזה לכן אם ותרו לה לחזור לראשון יאמרו שהחזיר גרושתו ולכך אסרוה לחזור לו אבל אם נשאת עפ"י עצמה מותרת לחזור לראשון שהכל יודעין שבזה בעלה הראשון והכל ידעו שבשגגה נשאת לשני שהורתה סבורה שמת הראשון ודינה כשגגת איש באשה שיש לה בעל שמותרת לבעלה) או"ר יוחנן ואת כאן פטורה אלא חייבים (פי' דזה ששנינו במשנה ג' נשאת עפ"י ב"ד ויצאת ופטורה מן הקרבן" אינו כן אלא חייבת בקרבן מפני שאין זה כהוראת ב"ד אלא כטעות ב"ד כאלו הורו ב"ד שהשמש חמה באמצע שבת) כו' (זה עקירת גוף הוא (פי' דאמר לן טעות ואפי' הוה הוראה מ"מ חייבת בקרבן וכדתנן בהוריות פ"א מ"ג הורו ב"ד לעקור את כל הגוף כו' פטורין וכיון שב"ד פטורין היחיד חייב).

שם דשהורו עד חמש שנים אסורה כו'. — צ"ל: כמו שהורו עד חמש שנים מותרת מכאן ואילך אסורה (פי' שאלו ידעו ב"ד שיבוא הראשון לא היו מתירין אותה לכך הוראתן דומה כאלו הותרה לזמן עד שיבוא הראשון ואין זה עקירת גוף) כו' הנ"ל דומה לאכילת חלב ודם כמו שהורו מותר לאכול חלב ואכל דם (ומאי דאמר דלאוקים ירושלמי,, ב"ד" הא ב"ד הגדול כב"ד שהורו)

שם ה"ד מתניתא פליגי על ר' יוחנן שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה. — צ"ל: שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה.

שם (ע"ב רע"א) לא החזיקה אשת איש אלא בפני שנים לכשיבואו שנים כו'. — צ"ל: לא החזיקה אשת איש אלא בפני שנים והן אומרים שנתגרשה לכשיבואו שנים אחרים ויאמרו שנתגרשה (פי' דאל"כ תהיה אסורה מפני אלו שאומרים לא נתגרשה).

שם ה"ג ר' נחמן בשם ר' יעקב בשם רב נישאת עפ"י שנים ואפי' דהוא אתי אמר לה כו'. — צ"ל: נחמן בר יעקב בשם רב נישאת עפ"י שנים ואפי' דהוא אתי אמרין ליה לית את הוא (וכעין זה לקמן פט"ו דף ט"ו ע"א) ואתיין כו'.

שם ה"ה כיון שבא איסור החמור כו'. — צ"ל: כאן שבא איסור החמור כו'.

שם מה ס"ד יוסי דשחור כל הדברים נשמעינן מן הדא כו' (כל הענין עד סוף ההלכה) זהו ראשו של פרק. — כל זה מותר כאן ונשתרבב מאיזו הג"ה כ"ש שם (ועי' מ"ש בברכות פ"ב ה"ה).

שם ה"ז (ה' ב') יבמו הוא מיועדה אינו מיועדה לאחין אלא אם אמרת בבן מיועדה לאחין כו'. — צ"ל: אינו מיועדה לאחין ומיועדה לאחין אנ"ו כו' אינו דין שמיועדה לו לא אם אמרת בבן כו' אינו דין שמיועדה לו ויכנס תחתיו לשדה אחוזה מה אם הבן שאינו נכנס תחתיו ליבום נכנס תחתיו לשדה אחוזה אחיו שנכנס תחתיו ליבום אינו דין שיכנס תחתיו לשדה אחוזה ת"ל אם לבנו יעדנה לבנו הוא מיועדה ואינו מיועדה לאחיו (כה במכילתא פ' משפטים ופי' הקרבן העדה שם) ר' שמעון בר אבא (עי' מ"ש בברכות פ"ב ה"ז) בעי קומי ר' לעזר כו'.

שם או"ר יעקב בר אחא כן אורח כמין כרובה כו'. — צ"ל: או"ר יעקב בר אחא אורח כמין כרובי (פי' דסבר בקידושין פ"א ה"ב דצריך שיהיה שוה פרוטה בגירושיה מפני שהוא כמקדשה בשעת ייעוד ולכן צריכין גם לדעתה) או"ר שמואל בר אבדימא אפי' תימר אורח כמין כרובי לא קטנה היא (פי' ואין דעת בקטנה ומה מועיל דעתה).

שם אחת אחיו בן תשע. — ע' בהשמטות [illegible] (תרע"ב [illegible]) שכתב דבהיכרוב כרה בארץ סנים שילדה אשה בת ח' שנים ובעלה היה בן ט' שנים, וכעין זה [illegible].

שם ה"ז (ה' ג') פסק לה סמוך לאחר עשרים שנה. — צ"ל: פסק לה לאחר עשרים שנה (פי' שכבר נגמרו לו עשרים שנה שלמים) לפי נוסח הסוגיא שלפנינו; אבל עיון הסוגיא אינו מובן [illegible]

פיסקא ה"ח מ"ט דבי ינאי מה אשה לזנות ובת דתה בשני ואין כו'. — צ"ל: מה אשה ובועה

[illegible] צ"ל והחזיק [illegible] עשרים שהביאה ב' שערות [illegible] (פי' שאינו עושה בן [illegible] שהביאה ב' שערות [illegible] עשרים שהביאה ב' שערות [illegible] (פי' [illegible] ולכן [illegible] בן עשרים שנה [illegible]

ואם בותה ובת בנה בשם לאוין אך כו' מ"ט דרבנן מה בת בנה ובת בתה בלאו
אחד אף אשה ובתה ובת בתה ובת בנה בלאו אחד (וכזה תרגימש קושית התוספ'
בכריתות ו"ב ד' ד"ה הבא ע"ש).

שם (נ"ו ד') ~~[illegible]~~ אנוש לכ"ש על בתו בעון קמי ר' אבהו כו'. — וש לתרץ
ולהחזיק ובצ"ל: ~~[illegible]~~ בתו הוה אנוש לכ"ש על בתו וכו' ישמעאל דאמר לאמרן. אנן [illegible]
אנשים [illegible] ליה ואתיא כבהדיה דרבי חנניה ובת כהן כי תחל לצורת מה רש"י אוש (פי'
ולמה כתוב [illegible] בת איש כהן) להביא את הבא על בתו שתהא בשריפה אריב"ב סופו
להצרה [illegible] אל תחלל את בתך (כל זה אורעה לפניו למטה בעמוד זה ושייך כאן)
בעון קמי ר' אבהו ברמז מן השמעאין ברמז מן החוניאין (פי' ומנ"ל לר' ישמעאל ברמז מן
החוניאין) אמר ליה כל שם בת פורוש דעון קמי ר' אבהו הבא על אשה שנשא בתה ובת
בנה ובת בנה חייב עליה משום אשה ובתה ובת בנה ובת בתה אמר ליה שארה הנה
זמה היא כולהן. משום זמה ר' ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] לא תגלה (פי' להלאוין ~~[illegible]~~ לחטאות) כהן דאמר ~~[illegible]~~ ר' [illegible]
~~[illegible]~~ ובכל [illegible] לאוין חלוקין בכריתות מ"ט כו' לאוין חלוקין בכריתות (כל זה
אורעה לפניו למטה ושייך כאן) אל אוין הוה כתיב ערות אשה ובתה לא תגלה
ערות אשה ובת בתה לא תגלה הוינא אמרין כן בותך לא תגלה בת בותך [illegible]
ואת בתו ורבה לא יקח אוש את אשת אביו כו' שמועה זו [illegible] הצריכה לאביו (כרש"י [illegible]
פ' [illegible] כ"ז ע"א ובמאור זה אשת אחי אביו שנפלה לפני אביו ליבום וכה בבבלי ובמאור
כ"ג א' ועל זה רמזו כאן בקרבן אמרין") דלא בק ממנו חייב עליה משום אשת אחי אביו
אל הלאו להתרבייה שלום הרבו בה משום אשת אחי האב לוקה.

שם ~~[illegible]~~ (נ"ב א') הרתבון הפי אחותו הרי אין ב"ד של ישראל ממיתין עליה ואין בני נח מוזהרין
עליה. ופי' בתמיה דהא ודאי בני נח מוזהרין עליה.

שם הא חבא דר ורמיה ואעסה אינה להמתין ג' חדשים וסברין אומר כרבנן כו'. — צ"ל: וסברין ר'
ר' יוסי והבא כרבנן אמרן קיימין.

~~[illegible]~~ תנו ב' חייב חולצין ומתייבמין על הספק כו'. — צ"ל: חולצין ומתבללין על הספק (וכה"
~~[illegible]~~ בבלי ל"ו ב' ותוספ' הא" שהרבותא הלכה זו ממסכת שאחות ורצו
להשוותה עם שיטת הבבלי שאין מתבללין על הספק ורעבור לעמיה) כו' לית צריך הו
והתנו ב' חייב חולצין. ומתבללין על הספק ~~[illegible]~~ הן נעבר (פי' שהוא. סימן ~~בעל~~ שהוא נפל
כגון שלא גמרו שערו וצפרנו). לא כן אמרין חבריה בשם ר' יוחנן סימן בן שמונה [illegible]
~~[illegible] סימן הוא לו שבא~~ (פי' והבא לו שלא כלו חדשיו והוא בן שמונה ונפל) לכך הורה
ר' יוסי שהוא צריך להתבלל עליו אבל אם הוא ספק נפל ספק ולד גמור חייב להתבלל עליו כה
לפי שיטות הירושלמי ומסכת שאחות שנעבדה בא"י. אבל שיטות הבבלי בשבת קל"ו א' שחולין על
הספק אינו מתבלל וזה מן החלופים שבין בני בבל לבני א"י; וכן מצינו בדברים שבין בני בבל
לבני א"י שבסוט"ה ושו"ע ביו"ד סימן ב' בני א"י אין מתבללין על תינוק עד שיהא בן שלשים יום ובני בבל
מתבללין אפי' על יום אחד ע"כ. ובדורר שט"ס הוא וצ"ל להפך, וכה בחלופי מנהגים להרב ר' יואל
מילער ז"ל בשם צדה לדרך כו': אנשי מזרח אין מתבללין על הילד עד שיהא בן שלשים יום ובני
א"י אפי' הוא בן יומו ע"כ. וע' באשכול ח"ב סימן ו"ד שהשואל מר' האי גאון כתב דמצינו בספר
נפל הוא מחלוקת ששאוד בבלי ותלמוד א"י ע"כ והוא רומז על ירושלמי שלפנינו וזה נעלם מהרב בעל
האשכול ז"ל שם וכן נעלם זה מהרב המחבר שאלה ז"ל על השאלתות סוף סימן צ"ג וע'. בחדושי רמב"ן
פ' א' וכן במלחמותיו שם דנראה שגם הוא בואר את הירושלמי כאן כפירושנו).

הנב"ה הוא (נ"ב ג') א"ד ואף שיהו הדיינים יודעין להכריז עד שלא סמכוהו כו'. — צ"ל (כגירסת פ"מ): א"ד
אין הדיינים יודעין להכריז עד שלא סמכוהו למכרו וא"ד שיהו הדיינים יודעין להכריז

~~[illegible] הוא בסרוס לבו דבר ושוטה אחרים בבלי [illegible] [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] ויש שנים [illegible] אחד [illegible] [illegible] [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] רב [illegible] [illegible]~~

משסמכוה למקרא ועצבה ואמרה אין ענייה אלא מפי אחר.

שם ר' [illegible] יהודה בשם רב אחא ויבא אליהו ויאמר שחולצין במנעל כו'. — מאמר זה אותו נמי בבבלי „רב אי' ושם „רבה אר' כהנא אמר רב" ודבר מחלוקתו של רבה שם היא ר' יוסף ואפש היה נראה דרבה סתם שבבבלי שהוא רבה בר נחמני מכונה בירושלמי „רב בא" וכבר כתבתי כן בשבת פ"ב ה"א ע"ש.

שם ר' זעירא מחוי לר' בא ר' יצחק כפוף אל ועבדין כן כו'. — נ"ל: ר' זעירא מחוי לר' בא בר יצחק כפוף אל ועבדין כן אל הוא רבק כפוף (כן הערוך בערך הכוש הבלון, ונראה מדבריו שם שמפרש „כפוף" את הקשר דהיינו שעשה עניבה וכפוף את הרצועה דבפנים כדרך עניבה ע"ש וזה פלא שהרי למטה כתוב אותו ר' זעירא מחוי לר' בא בר יצחק כוצ הוא עושה קושרו כו' לכן נראה לבאר שכפוף הרגל של סנדל זה לא הוה שוה מתחילה ועד סוף אלא שהיה באמצע כפוף למעלה ולמק הסנדל השבוה עומד על הארץ עם החוד ואמצע נוגע בארץ כי היה כבגוף באמצע של כל אדם.

[illegible] עלה [illegible] הרכבה ולרגל עד הסובך — ה' עיקר כפירוש [illegible] דסובך היינו שוק ונכדעת התוספות במנחות לז א' ד"ה קיבורת.

שם (יב ע"ד) והן שיהו חובטין של עור כו'. — נ"ל: והן שיהו חובטין של עור ר' בא בשם רב והן שיהו מאמינין של עור ותמן אמרין בשם רב והן שיהו תרסיותיו של עור ר' הילא כו' (כן הערוך הרש"ש בחידושו שבת סופו ע"ש).

שם הדא דתימר לרוחב אבל לאורך צריך שיהא חופה את רוב הרגל. — נ"ל: הדא דתימר (פי' הא דתנן בקטן שהוא חופה רוב הרגל חליצתה כשרה אין רוב זה אלא) לרוחב (פי' שהוא חופה רוב רוחב של רגל ומעט מרוחב הרגל באמצע הוא מגולה [illegible]) אבל לאורך צריך שיהא חופה את כל הרגל.

שם הי' קודש בגופו של סופין אל בהגיון שבו קודש. — נ"ל: קודש בגופו של ספוג אל באויר שבו קודש (פי' דתנן בפרה פ"ט מ"ג „ספוג המים שבו פסולין" והיינו המים שהן מובלעין בספוג אבל המים הנראין שהן באויר שבנקבי הספוג למעלה הרי הן כנתונין בכלי ואף נתן שם „אפר המים שבאויר מקודשין"; ובהגהה מרובה יש להגיה באופן אחר: „קודש באיסורו הנייה אל בגופו לא קודש ברעיון שבו קודש" פי' שאם קודש בגוף האיסור עצמו אינה מקודשת אבל אם כתב שטר קידושין על דבר של איסור הנייה [illegible] בו ה"ז מקודשת וכן בקידושין פ"ג ה"ח [illegible] ע"ג ותמן בגופו [illegible] ברם הכא בתנאים שבו קודש).

שם (יג ע"ד) הדא אמרה עברה וממאנה מן הנשואין על דב"ש אין ממאנה מיאונין — נ"ל: דב"ש ממאנה מיאונין (פי' דטעמן של ב"ש אינם אלא משום דעושים צמות ואין הנשואין לזה אלא לבתולה אבל אם עברה וממאנה ממאנה מיאון וכן מבואר למטה עמוד ג' דלב"ש ממאנה מיאון בדיעבד).

שם מה אנן קיימין אם באומרת אי אפשי לא בנשואיו ולא בנשואי אחיך כו'. — עי' פ"מ ד"ה מה שתקנתי בסוגיא זו.

שם (יג ע"ג) ותמאן בנשואו ותנשא לאחיו תיפתר באומרת אי אפשי בך ר' הילא כו'. — נ"ל: באומרת אי אפשי בך ולא באחיך ר' הילא כו'.

שם כיון שתמאן ותמאן בו ותנשא הא תתאסר לו כו'. — נ"ל: כיון שתמאן ממאנת וממאנת עד שתגדל ותתאסר לא תמאן בו ותנשא הא תתאסר לו הדא אמרה עברה וממאנה מן הנשואין על דב"ש אין ממאנה מיאונין (כגירסת [illegible]) ר' אחא בשם ר' תנחום בר חייא [illegible] ודלא לשיטה (פי' אפי' באם עברה וממאנה מן הנישואין לב"ש ממאנה מיאון ומה התירו לה ב"ש להנשא פעם שנייה

~~[illegible] שנה של סרים הן מעט לערב [illegible] משעה שהביא ב' שערות הוא עושה גדול כו' [illegible] ב'~~
~~[illegible] שתי חדשים [illegible] בן [illegible] ואורה [illegible] שתי חדשים [illegible] גדול [illegible]~~
~~[illegible] עשה [illegible] ואורה אחר יג שנה [illegible] אחר עשרים שנה [illegible] שלשה [illegible]~~

מפני שיש קול לנשואין והכל יודעין שנשואות וכיון שלב״ש אין נשואה ממש נקט לכתובה לא תמצא
שום ב״ד [illegible] דפליגי שהרי לב״ש אין ממאנין אלא בפני ב״ד כמו שאמרו במשנתנו) כו׳.

שם ה״ב מאי שתשנין בו ותחזור גיטה חלוצה ומאכרת ר׳ יצחק שאלו כו׳. – צ״ל: מאי שממאנין בו ותחזור
גיטה ר׳ יצחק שאל (ומה שבינתיים מותר) כו׳.

שם (יג ד׳) מאי שעשה תשובה אין וסבור כרה דאמר מה משמאוניהם כו׳. – ע׳ תשובות פ״ה הל׳ מג
שהגהתי בזה.

שם ה״ה אריב״ב והוא שיהא הגט בסוף. – פי׳ שיש להקשות למה אסורה לראשון שגירשה אחר שמיאנה
בחמשו שאחריו ובמיאון אחר הגט מותרת לחזור לזה שנתגרשה ממש כדתנן במשנה ד׳ ואמר ריב״ב
במשנתנו הוא באופן שחזרה ונשאת עוד לשני ונתגרשה ממש ולכך נאסרה לראשון, והמשנה שהשמיטה
מלפרש זה נשאת לשני וגירושיה ממש היו מהטעם שסומך כל שיצאת ממנו בגט אסורה לחזור
לו" ואין זה יכול להיות בשני שיצאה ממנו בגט שכל זמן שלא נשאת לאחר ויצאה ממנו בגט
מותרת לחזור לו לשני לכך השמיטה המשנה את השני וסמכה על המבין.

שם ה״ח לא כן תנינן קטנה וחרשת תני ר׳ חייה כו׳. – צ״ל: ולא תנינן קטנה וחרשת (פי׳ שנשאו בין
שתי קטנות ודין שתי חרשות אבל לא בין קטנה וחרשת אבל ר׳ חייה תני לה בברייתא) תני דה״ה [illegible]

שם ה״ד (יג ד׳) ועכשיו שבאו עליה אפי׳ מתה פסל מרת הגדולה ר׳ לעזר אומר אלמדין כו׳. – צ״ל: אפי׳ מתה
פסל את הקטנה (וכאן גמר הלכה זו ומכאן ואילך שייך על משנה ט״ו) לשעבר (פי׳ הא דתנן ודם
קטן שבא על יבמה קטנה יגדלו זה עם זה משאר דוקא בדיעבד) הא בתחילה לא ר׳ יונה כו׳ דר׳
מאיר היא (פי׳ דחושש שמא תמצא איילונית אבל אם עבר ובא עליה מודה ר״מ שיגדלו זה עם זה לפי
הדין בקטן שבא על הגדולה וע׳ דבלי ר״א ב׳ שוטה וחרש בזה) כו׳ שמא תמצא איילונית ונמצא
טעות בקדושין כו׳ (ומה שבינתיים מותר).

שם ה״ט אם במשנה הראשונה שאינו שמחוייב ליבם כו׳. – צ״ל: אם כמשנה הראשונה שאינו שמצוה ליבם
אם כמשנה אחרונה שאינו שמצוה לחלוץ כו׳.

פי״ד ה״א כשם שהוא רומז כך הוא נרמז. – צ״ל: כך הוא נרמזת (פי׳ כמו שהחרש רומז ונותן
גט לפקחת כך גם החרשת נרמזת ולוקחת גט מבעלה הפקח דבלא רמיזה חוששין
שמא אינה יודעת שבעלה מגרשה ושטר זה גט הוא).

שם הד״ו דברי ר׳ חייה אשתו של חרש שגירשה חרש כו׳. – פי׳ שר׳ חייה סבר שדוקא אם גירשה
החרש ואח״כ נתקדשה לפקח אסורה לחזור לחרש אבל אם קידשה הפקח קודם שגירשה החרש
ואח״כ גירשה הפקח מותרת לחרש.

שם ה״ב ולא עדות היא אף זו כיוצא בה ומוסיפין על העדות כו׳. – יש להפך ולהגיה וצ״ל: אף
זו כיוצא בה (והיא פסולה) ולא עדות היא ומוסיפין על העדות ר׳ חנניה סבר אומר בפקח
שנשא חרשת ונתגרשה (פי׳ ולה״ב ודאי קשה וכי מוסיפין על העדות) ר׳ יוסי סבר אומר בקטנה
שהשיאה אביה ונתגרשה (פי׳ על זה אמרו חכמים אף זו כיוצא בה ולא הרגישו [illegible]
שבזה השבה שלום השיאה האב אין הפרש בין שהיא קטנה חרשת ובין שהיא קטנה פקחת).

שם ה״ד אר׳ יוחנן לית כאן על ראשה אותו כהן על סופה כו׳. – נראה שלפנינו דברי ר׳ יוחנן
חסר בברייתא שהיה לפניו בתוספתא סופ״ג (ובאמת זה כתבתי בפסחים סופ״ח ע״ש) וכצ״ל: תני
וכן שני אחין אחד פקח ואחד חרש נשואין לשתי אחיות אחת פקחת ואחת חרשת אין כאן
לא חליצה ולא ייבום אר׳ יוחנן לית כאן על ראשה (פי׳ דאין לאמר בברייתא זו כבבואת המשנה
שבפרקין דהיינו שהמשנה נשנאות לראשון והשניה לשני כסדר שהן שנויין אבל בברייתא
זו אין לומר כן כמו שאפרש והלך) אותו כהן על סופה (פי׳ שהדיבור בא להפך שהפקח
שהוא ראשון נשוא להחרשת שהיא האחרונה והחרש שהוא אחרון נשוא לפקחית שהיא
ראשונה) והו לית כאן על ראשה כשהוא חרש בעל החרשת פקח בעל הפקחית אלא
כשהוא חרש בעל הפקחית ופקח בעל החרשת אבל אם היה פקח בעל הפקחית וחרש

~~יחזור חלוץ וביה ב׳ שעדות בענק שלא חרשין והא נעשה גדול לשנים והיה נידון כבן סורר ומורה ואף שהוא~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~

בעל החרשים: הכוונה להא דתנן דכתב דכתובה דכתבה (פי' בבבא רביעיתא בתר מתניתן והוא במשנה ג' דתם את פקח בעל פקחית הכתובה מוצאה אותה משנתו בגט ושטר אחיו מסורה לעולם).

פט"ו הל' (י"ד ד') נישמעינה מן הדא חד בר נש קומוי דרבי. — צ"ל: חד בר נש אתא קומוי דרבי (כן הגיה רמ"ן במלחמות ריש פרקין והלל ח"ה סימן תר"צג).

שם ~~היתה~~ מלחמה בצפון ובאים מן הדרום והיא אומרת מן הצפון באתי זו אינו אומר כו'. — צ"ל: היתה מלחמה בצפון ובאה ואמרה מן הדרום באתי אינו אומר מן הצפון באתי והיא אומרת מן הדרום. באתי סבורה להתיר את עצמה היא אומרת על מיתתו מה אינו אומר כו' (וע' נמק"י ח"ה סימן תר"צג).

~~שם בסוף הענין~~ סוף אמרין יהודה בתובה דבר תמרה ומזון הבנות כו'. — צ"ל: והודות ירושה דאית ומזון הבנות מדבריהן ודבריהן למדין מדברים (פי' ואין מזונות הבנות למדין מירושת הבנים ודלא כר' יהודה ונוסח שלפנינו נשתבש מלשון פ"ב ה"ב) אלא בסוף כתובתא תנאין (פי' שמה תאמר דבר דכתוב בכתובה "הבנים ירשו" היינו כתובת בנין דוכרין ובסוף כתובת אמן לא נכתב הוא (פי' דמה"ת הרי יש ללמוד מזונות הבנות שיהיו מן הנכסים כמו כתובת בנין דוכרין).

שם (ט"ו ה') אר' יוחנן זו דברי ר' מנחם בר' יוסי אבל דברי חכמים כו'. — כפי שהיא בירושלמי כאן ובתוספתא קפ"ד מחלוקת ר' מנחם בר' יוסי וחכמים היא בעד אחד וע"פ אחד אבל שניהם הבאו לה בשני עדים ושני עדים נחלקו עי"ש.

שם מודה ר"מ בראשונה אשכח תני עוד היא באחרונים כו'. — צ"ל: מודה ר"מ בראשונה מה בין שנייה מה בין ראשונה ראשונה לא עשו בה דבר זה אלא חסרתה בלא אשכח תני עוד היא באחרונים א"ר לעזר מודה ר' יודה כו' בלום אר' יוחנן אין (פי' כאן "אם" צ"ע דסנהדרין פ"ה ה"ב) אמרה ר' לעזר כו'.

שם אינו ההן אמר תלת תבותיי והדן אמר תלת ארבע וחמש — פי' "מנה" שאמר ר' יוחנן הוא עצמו "פרט" שאמר רב ובאור זה שעד אחד אמר שהנודר מנה ופרט פעם אחת "הריני נזיר" וחבר ואמר שנים "הריני נזיר" והעד השני אמר שחבר ואמר עוד פעם שלושה "הריני נזיר" וכן ברביעיות וחמישיות ולפ"ז שני העדים מעידין שאמר שתי פעמים הריני נזיר ואין סותרין אחד לחבירו (והמפרשים לא פירשו כן וע' בבלי נזירים י"ג ב' ובפירוש הרא"ש שם דזה כגון דאמר). *

שם הל' (~~[illegible]~~) אר' חנינה תיפתר שהיה חמיה בן וסומה. — צ"ל: שהיה חמיה תמן ולא סומה (פי' מולתם בופסק נפשה היא שהיה קשה לר' חנינה שבמשנה ז' שנינו האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים כו' ואמה במשנה ח' שנינו "אמרה מת בעלי ואח"כ מת חמי" ואמה לא נעבר מקודם שגם חמיה הלך עמהם למדינת הים ואמר ר"ח דאיירי שהיה חמיה מכבר במדינת הים והמשנה לא סומה משום שעיקר הדין שבמשנה ז' אינן צריכין להודיע היכן היה חמיה ומהדין שבמשנה ח' אנו לומדין שחמיה היה שם.

שם ר' ירמיה בשם רב כהן בשנשבע כאן בשלא נשבעה לו עשויה שליח ב"ד כו'. — צ"ל: רב ירמיה (פי' הוא ר' ירמיה בר אבא ע' מ"ש בברכות פ"א ה"ו) כאן בשנשבע (פי' מתניתין דב"מ פ"ג ולכן צריך לומר כאן אתא) כאן בשלא נשבע ר' יוחנן בעי אם בשנשבע היאך עשויה שליח ב"ד ולחסור (פי' כברייתא בב"ק פ"ט מ"ג) ר' יוחנן סבר מימר שליח ב"ד שעשאו גוזל לא שליח ב"ד שעשאו נגזל רב אמר שליח ב"ד שעשאו נגזל ולא שליח ב"ד שעשאו גוזל כו' רשב"א שליח ב"ד שעשאו נגזל ולא שליח ב"ד שעשאו גוזל ר' ירמיה (פי' הוא ר' בר רבחופה ע' מ"ש בברכות שם) בעי אם בשנשבע בבבא רבתי (תוספתא ב"מ פ"ג) מותן לזה מחותם ולזה מחותם ואם לא היה לו לשלם) ואם לא היה לו לשלם ר' ירמיה סבר מימר היה לו לשלם ולא להודות (פי' כן הוא ביאור התוספתא ואי איירי ברב דאיירי בנשבע וכי אפשר לו לשלם ולא להודות דהוא יתן ב"ק פ"ט שם הגוזל את חבירו שוה ונשבע לו יוליכנו אחריו אפי' למדי כו' והם את יחזיר ליורשיו) ר' יוסה סבר מימר היה לו לשלם ולא להשבע (פי' שכן הוא ביאור לשון התוספתא ולפ"ז לא קשיא לרב).

* שם (ט"ז ב') ~~[illegible]~~ ותני בשם ר' נחמיה הולכין אחר רוב העדות. — צ"ל אחר רוב ~~ה~~עדות (ע' מ"ש בסוטה פ"ו ה"ב).

~~[illegible] (פי' דהא דתנן ואחד בו [illegible] ב' שערות [illegible])~~

ד"ה ובן ואמר ~~[illegible]~~ הא שותקין כו'.

- פס"ז ה"ב (ט"ו ג) מ"ט דר' לעזר משום שאינה חשודה לקלקל ברצונה כו'. – חסר כאן וכצ"ל: מ"ט דר' לעזר משום שאינה חשודה לקלקל עצמה כדי לקלקל ברצונה או משום שאינה חשודה לקלקל ברצונה כל עיקר (ונשמט מן "לקלקל" עד "לקלקל" ונשמטה מן הדפוס (ועיי' פסו"מ ד"ה) הכל נאמנין להעידה חוץ מחמותה ובת חמותה וצרתה ויבמתה ובת בעלה ואמר ר' לעזר פליג (פי' להתקלקל עצמה ברצה) הוי לית טעמה דלא משום שאינה חשודה לקלקל עצמה כדי לקלקל ברצונה והא תנינן האשה שהלכה היא ובעלה כו' חשודה היא לקלקל את עצמה כדי לקלקל ברצונה ואית ר' לעזר פליג (פי' ועל כרחך שר' לעזר חולק על משנה זו אף שאין שנינו בה שר' לעזר חולק א"כ מוכח לומר נמי דר' לעזר סבר שאינה חשודה לקלקל ברצונה כל עיקר אף שלא שנינו שחולק בפס"ז מ"ד) חש לומר שאל נתן לה גט במדינת הים (פי' ולולי שאינו חולק על הא דשנינו "האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים ובאת ואמרה מת בעלי תנשא ותטול כתובתה וצרתה אסורה" שהוא סובר שאינה חשודה לקלקל עצמה כדי לקלקל ברצונה ומה אודה ר' לעזר דצרתה אסורה משום דחשש שמא לא מת בעלה אלא שגירשה שם ואינה מקלקלת את עצמה והיא אומרת שמת בעלה כדי לקלקל את ברצונה ולפ"ז יש להוכיח נמי שאינו חולק על המשנה הכל נאמנין להעידה

* כו' מדלא שנינו שם מחלוקת וגם ר' לעזר מודה דחשודה היא כל אשה לקלקל ברצונה).

שם [illegible] ר' בריה ור' פפי ור' יהושע דסכנין כו'. – צ"ל: ר' אבא בריה דר' פפי ור' יהושע הו' כנ"ל קה"ע פס"ה ה"ה).

שם ה"ד (ט"ו ד) ותני כדו לחותך ספוגים. – פי' הברייתא מספרת למה שלשלו לזה ביום והוא שכבר שוחתך זה ספוגים הגדולים דקירצע היה.

שם ה"ה איזו מרגלון ר' יוחנן אמר כל שמזכירין לו אשה כו'. – פי' דסבר ר' יוחנן דמה שמחלין לו על החוש היו"ב"ד עדיין אין זה נקרא "מרגלון" אא"כ שהזכירו את האשה לפני הגוי שהוא חושב שהגוי מרגלון להורגה ורשב"ל סבר דאף אם אין מזכירין לו את האשה אלא שאמרו שמחלין לו על החוש היו"ב"ד נקרא "מרגלון" אא"כ שהגוי הסיח מעצמו בלי שום שאלה. ולפ"ז ר' יוחנן הוא המקיל ובן מוכח נמי למטה בסוף [illegible] דאיתא לית דבית פליג על רשב"ל כו' ומשמע דר' יוחנן מיקל ואף שבבבלי נכו' ב' אמר דר' יוחנן הוא המחמיר כבר כתב רמב"ן במלחמות סוכה פ"ב שדרך הירושלמי והבבלי להחליף תמיד בכל מקום עי"ש, ועי' בהג"ה סימן תרע"ג בשם ראב"יה שנדחק מאד להשוות את המחלוקת בגמרא ופירש את הירושלמי כפי שיטת הבבלי והמעיין שם יראה שאין דבריו מחוורין, ועי' או"ש סימן תכ"ג שכתב על זה הירושלמי בשם רבן ר' יהודה בר יצחק מפריז שאין להפריד את הירושלמי מחלוקת אמוראים או תנאים מתלמודא דידן ומחלוקין סוגיות ירושלמי בהא סוגיות תלמודא דידן עכ"ל וגם זה אינו מחוור.

---

* (השמטה) שם ה"ג ותני כן אין מעידין אלא על פרצוף פנים כו'. – צ"ל: ותנינן אין מעידין כו' (פי' אסיפא מוסיף דתנינן אין מעידין אלא עד ג' ימים ובן מוכח בבבלי פס"ה).

פ"א ה"א (ט"ז ב') ומ"ט דר' ליעזר כי מצא בה ערות דבר ערוה זו סתירה כו'. — צ"ל: כי מצא בה ערות
דבר ערות דבר זה קינוי דבר דבר מה דבר כו' (פי' שמצא חוזר על "דבר" ולא על "ערות"
דכתיבי שהרי ערוה עצמה ע"פ אחרים מה מקיים ר' ליעזר ערות (פי' מפני מה הקינוי קרוי ערות
דבר שהוא מרגיל לבוא לידי ערוה (כל זה פירוש לפנינו למטה ושייך כאן) תני ר' יוסי ב"ר יהודה
אומר כו' ואין מציאה בכ"מ אלא בעדים (פי' דהוא סבר דמצא חוזר על "ערות" ולא על "דבר"
וערות היינו סתירה ולכך הוא ללמוד מעל פי שנים עדים יקום דבר אלא שלמד מענין "מצא"
מה מקיים ר"ל דבר, ערוה שהיא בזה מבח דבר (פי' שקינא לה קודם) עד אחד מנין שוטה (פי'
דכתיב "כי מצא בה" משמע שמצא בעצמו דהיינו שראה אותה שנסתרה ועדיין לא נדע אם
משנה לר' אליעזר דמשנתינו בעד אחד שראה שנסתרה) כו' קרוב אע"פ שאינו כשר
עדותו כשר הוא לאחר זמן (פי' לאותו קרוב אם ידע לו עדות) עד מפי עד כו' מ"ט דר'
יהושע כי מצא בה ערות דבר ערות זו סתירה דבר זה הקינוי (כ"ה בבמדבר רבה פ"ט
אות י"ב) כי מצא אין מציאה אלא בעדים ומעלה בן קינוי השובן על דברי ר' יוסי ב"ר יהודה כו' לקנאות
לה בעצמו והביא עדים כו' מה טובה להוסיף לא אתיא דלא על דאתניא הכל כו'.

שם (ט"ז ג') זה אומר ראיתי ב' שערות בגבו וזה אומר ראיתי שערה אחת בבריסו ואחת
בגבו דון כו'. — צ"ל (כגירסת ק"ע וכן דבל עלין זה הטיך בגירסתו): שנים אומרים ראינו
שערה אחת בגבו (פי' אבל בבריסו לא היה שום שערה) ושנים אומרים ראינו שערה אחת
בבריסו ר' יוסי ב"ר בון כו' (ויותר נראה דאלו שראו בגבו לא הביטו בבריסו ואלו שהיה בכל אחד ב' שערות ונשרה א').

שם ה"ב הא אם נסתרה עמו ~~ולא דיברה אתו~~ סתירתה כלום דיברה אתו אומר לך כו'. — צ"ל אין
סתירתה כלום דיברה אתו מהו אומר לך כו' (פי' "דיברה" ויותר רבותא כפי סגנון הירושלמי,
ונוסח שלפנינו שיבוש שערך הוא שבבר היה לפני התוספות עי' בבלי ה' ב' ד"ה הא).

שם אמר לה אל תכנסי לבית הכנסת נכנסת עמו. — צ"ל: אמר לה אל תכנס לבה"כ ונכנסה
נכנסת עמו.

שם אמר לון סוטה מהו אזל רשות היחיד. — צ"ל: סוטה מה היא אזל ספק רשות היחוד.

שם (ט"ז ד') אר' חיננא ספי' כרבנן דהכא אתיא היא בה קנסו ולא קנסו בירושלמי. — עי' מ"ש
על זה ביבמות פ"י ה"ו.

שם ה"ד ואלו צרן מארץ וגו' ושבו כתיב שהיו הנשים מבואות כו'. — צ"ל: ואלו צרן מארץ וגו'
שהיו הנשים מבואות קונבן לטהר והיו משהין אותן חוץ לבתיהן והכ"ה מעלה כו' (וכאן
זה הנוסח בבבלי פסח' אות יג ומדרש שמואל פ"ל וזה כאותו לפנינו "ושבו" כתיב
לותן שם ושם וכן באגדת בראשית פמ"ו וזה היה כתוב מן הצד שהוסיף תלמיד אחד
בגליון הבבלי שפרט נה ב' והכניסו זה המעתיק בפנים עי' מ"ש דבואה פ"ב ה"ב).

שם ה"ה קריות אמר מרין ואחר מבצין כו'. — צ"ל: קריות אמר מים ועפר ואחר מבצין ומתעקמים
אמרה מבצין ואחר מים ועפר אף אותו כו'.

שם הי"ז לצבות בטן ולנפל ירך לבוא וצבתה בטנה ונפלה ירכה ולאשה הדעות מברעים כו'. — צ"ל
וצבתה בטנה ונפלה ירכה לאשה כאתם ה' אותך ורבך נופלת ואת בטנך צבה לאשה (ונשמט
מן "לאשה" עד "לאשה") הדעות מכרעים כו'.

שם (י"ז ב') ויברכהו ה' ר' חונא בשם ר' יוסי שהיתה תשמישה שוה לכל אדם כתוב ואנעמה כו'. — צ"ל:
שהיתה תשמישה שוה לכל אדם ונרעו כנחל שוטף (כ"ה בבלי י"ז א') כתוב ואנעמה כו'.

שם בחרבות גדולה היה יכול בכידון. — צ"ל: יכול כלידון (פי' חטטין עי' מוסף ערוך ערך כלידון
כ"כ הרד"ל בהגהותיו לבמדבר רבה פ"ט).

פ"ג ה"א (י"ז ד') ומנחתה מלמד שהיא קדשה לשמה כו' שהיו קדשה לשמה כו'. — יש להחליף הגירסא
וכצ"ל: מלמד שהיא קדשה לשמה ותני ר"ח ופליג כו' שותפותן של אנשי אלה הקומץ קרב
לעצמו והשיריים קריבים לעצמן כשם שהיא קדשה לשמה כך היא קדשה לשמו ואלא מה
דאמשתה קרייה כו'.

שם ניחא זב וזבה ומצורע ומצורעת ויולדת ויש קטנה ויולדת כו'. — צ"ל: ניחא זב וזבה ומצורע ומצורעת ויולדת מכוון
שהשיאה כבר יצאתה מרשות אביה אלא שכן אדם מפריש על אשתו קטנה ויש קטנה ויולדת אלא
כן א"ר רדיפה כו' משהביאה שתי שערות היא ובנה חיים עוברה עד שלא הביאה וילדה
משהביאה היא חיה ובנה מת ואי כדון אלא שכן אדם מפריש על אשתו חרשת כו'.

שם והוא מעכב מלשתות עמה מפריש עליה חוץ מדעתה ר' יוחנן כו'. — צ"ל: והוא מעכב מלשתות
עמה. מפריש עליה חוץ מדעתה והשו ר' יוחנן בשם ר' אילא אמר אינו מפריש עליה עולת
העוף אלא חטאת העוף מפני שהוא מכשרתה לאכול בזבחים ותני כן אינו מפריש עליה כו'
אף יוסי אין לך אלא כזה שמעכבה מלאכול בזבחים. ומעכבה מלאכול דזבחים (פי' וכו'
מנוחות סוטה מעכבה מלאכול בזבחים דודאי שסוטה מותרת בשלמים ותודה וכל קדש
שמותר לישראל ואין הסוטה אסורה אלא מהמורק משלמים ותודה שהוא נאכלין אלא לכהנים
ולנשיהם ולעבדיהם כמו שאסורה בתרומה כדתנן בפ"ג מ"ב) מכוון שהוא מעכב כו'.

שם ה"ב כותה דרבנן מ"ד בכוי חרש לא במפוחם רבנן כו'. — צ"ל: מ"ד בכוי חרש לא במפוחם במפוחם
מבפנים (פי' שחרי הפחם מועבר באוכן) מ"ד אפי' במפוחם במפוחם מבחוץ ומן תנינן כו'.

שם (י"ח ה') פוגה זה באוגן שכן מאשר שבעה כו'. — ע' הנוסח בזה"מ פ"ג ה"ח ושם הגירסה הנכונה.

שם ה"ד (בסוף המאוץ) אמר ליה לא שנייה היא הכא דכתיב בספר כו'. — צ"ל: אמר ר' לא (פי' שם
האמורא והוא ר' אילא) שנייה היא הכא כו'.

שם (י"ח ב') הה"ד אילו מה אוכלות ליה ממצר גבי קינו. — צ"ל: מה אוכלה ממצר גבי קינו
(ע' ש"ש בשנויות פ"ט ה"ה).

שם רבנין אמרין א"ר מנא לא כן א"ר יעקב בר אחא בשם ר' לעזר שומרת יבם כו'. — צ"ל: רבנין אמרין ר'
מנא מקשי לא כן א"ר יעקב כו' מותר באמה (פי' שאין דין היבמה כאשתו והשוטה שאם
ציוה שתהיה מותרת לו ואי ק"ל ר' לעזר) דבין דתנינן זה הכלל כו' לא היה מותרה
עמה לפיכך צריך אומר מותרת לביתה מאן תנינן הדא מתניתא כו'.

שם מעשה היה ונכנס היתה והותרה לביתה. — מכאן משמע דמותרת אף לכהן וכדעת
ההג' הלכות יבום וחליצה וכן בספר החזיר פ' אחרי.

שם פרט לסומא שאין לו עינים הוא היה סומא כו'. — צ"ל: הוא היה סומא הוא היה סומא (פי'
שאף אם האשה סומא אינה שותה וע' בבלי כ"ז א') מתניתא דלא כר' יודן. דר' יודן
פוטרו כו' (פי' ולר' יהודה אין צורך לדרש זה).

פ"ג ה"ג (י"ח ד') המים נשפכין ותני יש בהן משום קדושה נמחקה המגילה כו'. — [illegible] והחלו
הגירסא ונראה צ"ל: נמחקה המגילה ונאמרה טמאה אף המים נשפכין ותנינן תוספתא [illegible]
ויש שם ט"ס [illegible]) ויש בהן משום קדושה. ומנחתה מתפזרת על הדשן הדא אמרה שנמצאת
סוטה קדושה עד שלא נמחקה המגילה כו'.

שם ואית דר' עקיבה מערערין אותה לשתות כו'. — צ"ל: מערערים אותה ומשקין
אותה על כרחה (ומה שבנוסחתינו אותה).

שם ה"ד כל אותן שנים היה עושה במצות (פי' סתם מצוה בירושלמי ומדרשות היא מצות
צדקה לעניים כדכתיב בשבת ד' כ"ד וחטיך בצדקה פרק ועוויך במחן ענין) כו' ויירדה
אמרה דה ונשבה שלש שנים (פי' ובמשך ג' שנים האלו הרג לנבות היזרעאלי וירש את כרמו).

שם הה"ד אינו אומר מנחת זכרון אלא לטובה. — פי' שאם טהורה היא ונקתה ונזרעה זרע
(כה בתוספתא סוטה וספרי נשא פיסקא ח' וע' בבלי כ"ו ב' ותוס' שם).

שם א"ל רשב"ל אם כן ילכו כל הנשים כו'. — צ"ל: א"ל ר"ש בן יוחי א"כ ילכו כו'.

שם (י"ט ה') אשה פרושה צו שהיו יושבות ומעבדות בדבריה רבה. — במאמר אחד מהרמב"ם
הנדפס באוצר נחמד ח"ב דף ר' העתיק „אשה פרוצה" ואף כי לפי נוסח זה היה עולה יפה
מה שאמרו עליה „שהיו יושבות ומעבדות בדרכים" מ"מ נראה שט"ס במאמרו של הרמב"ם וצ"ל „פרושה".

(*) ואולי צ"ל „הוא סומא הוא סומית" והוא הוא.

שם ומה נעביד לכון ואתון ~~אמרין~~ נסב כתובה אמר לון כו'. — פי' „נסב כתובה" שיצא הסופר של ר' אלעזר וכן מבואר בערוך ערך פרוש.

שם עבדין כן בראשונה אתתא ורבוית גבי ר' אלעזר. — צ"ל: אתתא ורבוית גבי ר"א (פי' שנעשה זונה תחת, ע"י מה שכתוב פה ה"ג, ובנוסח זה העתיק בערוך שם ערך שונמיים [illegible]

שם ה"ה צו טהורה לא שתהא לה זכות ואתייה כמ"ד הזכות תולה כו'. — צ"ל: צו טהורה לא שתהא לה זכות או"ר ולחוק (ומה שבינתיים מותר ונשתבש מלמטה) כן אמן ציימן (פי' ריש של הברייתא דרבנן „לא שבאו לה עדים שהיא טמאה") כששתתה ולא בדקו כו' אסורה לבעלה או"ר ודן ואתייה (פי' סופה „לא שתהא לה זכות") כמ"ד הזכות תולה כו' מפני שתהא לה זכות ברם כמ"ד הזכות תולה ונבדקת (~~המשום דב~~ אותה למעלה ושייך כאן) אסורה ונגה הגוש כו'.

שם ה"ו תני נמחות מגילתה עד שלא קודשה בכלי ה"ה ככל המנחות ונתפזרה משנתקדשה כו'. — צ"ל: ה"ה ככל המנחות ונתפזרה ונטמאה משנתקדשה בכלי ה"ה ככל המנחות ומעובר צורתה ויוצא לבית השריפה (כה דתוספתא פ"ב וע' בבלי י"ט ב' ותוספתא זו אותה כתנא דבי ר' אבהו בבבלי פסחים ל"ד ב' דאפי' פגול טעון עבור צורה ובמנחות דבוריך על התוספתא סוגיא דבריו) והאומרת טמאה אני זק ואו בדמי חטאות שמתו בעליה היא (פי' [illegible] מוספת דתנן „ושבאו לה עדים שהיא טמאה" דמנחתה נשרפת) ודמי חטאות שמתו בעליהן ילכו לים המלח (כה במעילה י"א א') דמה לאשם (פי' שאם אחר שנשחט נודע לו שלא חטא ה"ז ועבר ע' כריתות כ"ג ב') אם לאשם תלוי ה"ז מתניה דמה לאשם תלוי שנשחט דתנינן תנן כו'.

שם (י"ט ב') הדא אמרה נתנוה בכלי ~~ו~~ונתנה לאחר מיתה ומחשב להן. — פי' מדקאמר ולחצן כדרש אין השיריים נרצין אם המערכה במקום שמגע את הקומץ מוסתן ע"ג הבשן שלמעלה מזבח שאין דין שיריים כדין [illegible] ועי' מנחות ע"ז א').

שם ותבוא כלול ולא תוכל היקשתה כו'. — צ"ל: ותבוא כלול ולא תוכל היקשתה כו' (ע' מנחות שם וברש"י ד"ה תני חדה, ~~ומה שכתבתי בהפירוש הב' של [illegible] שם~~).

פ"ג ה"ב (י"ט ג') כלום היא אין אלא להתירה לביתה וכו כיון שנטמא אומר לו הבא. — צ"ל: וכו עד שלא נטמאה אומר לו הבא.

שם ה"ה (י"ט ד') וכו מעשה היה אלא מעשה שבכהונה כו'. — צ"ל: וכו מעשה היה ומעשה שבכהונה כו'.

פ"ה ה"א (כ' א') אמן תמן באו באו כו'. — צ"ל: אמן תמן באו ובאו (פי' דריש ואו יתירה שכן היה נוסח שלהם בספר המשנה וכן איתא בבבלי כ"ח א') אית תני תני באו ובאו (פי' בשתי פעמים כרע"ב „ובאו") מ"ד באו ובאו ר"ע מ"ד באו ובאו ר' ישמעאל (פי' שאין ר' ישמעאל דורש ואו ע' שבועות כ"ו א' ורמב"ן); אית הוו ר' ישמעאל היא דורש [illegible] לשונות כפולים בגזירות בנגרים פ"ג ה"ה אין זה אלא כלשונות כפולים במקום אחד זה אחר זה כלשון בני אדם כמבואר שם אבל לא בכפולים בשני מקומות) אמן תמן נטמאה ונטמאה אית תני תני נטמאה ונטמאה מ"ד נטמאה ונטמאה ר"ע ומ"ד נטמאה ונטמאה ר' ישמעאל תני והאו דה באה ובה כו'.

שם ה"ז ע"י שבריבה להסר בין לו בין לאחר הוא נבדקת אבל הוא לכשתשנה הוא נבדק. — צ"ל: אבל הוא לכשתשנה הוא נבדק (כן העתיק בבלי כ"ב ב' תוס' ד"ה ומאמר זה שאם קינא לה אירוסין ונשאה לא בא עליה אבל הוא נבדק עם אשתו אינו שחררים ושתתה צו אין ראובן נבדק עד שתשנה אחרת אשה שנבעלת [illegible]).

שם ולא כן סבריתן מימר לכשתשנה הוא נבדק. — צ"ל: לכשתשנה הוא נבדק (וכה בתוספתא ה"ה).

שם ה"ב דו מה דאמר ר' יוסי בשם ר' יונה אמרי לה רב בשם ר' חייא רובה השלישי כו'. — צ"ל: אין מה דאמר ר' יוסי בשם ר' יוחנן (וכה לקמן) אמרי לה רב בשם רח רובה השלישי שבא מחמת השרף אסור לעשותו תרומה והרביעי מותר לעשותו נדש הוי בו רב ~~אמר~~ הוא דאמר בין בתרומה ובין בחולין אמר ר"ע כו'.

שם השמרים אומר מחלוקת שוטטה דרב דאמר ר' בא בשם רב שליש בא מחמת השרף והרביעי כו'. — צ"ל: שליש בא מחמת השרף אסור לעשותו תרומה והרביעי כו'.

שם ~~אמר~~ אמר לוי בן והבא לוי בן א"ר יוחנן השלישי בא מחמת השרף כו'. — צ"ל: והבא לוי בן ר' הילא בר' [illegible] אליה אמר הכתוב ונגיעה נגע אבל מותרת לבעלה.

בבנים

בשם ר' יוחנן השלישו בה מחמת השאר מותר לעשותו תרומה בעון קומוי כו' עי' השנו ואינו פוסל
תרם החולין מלעשותו תרומה ר' יוסה בשם ר' יוחנן (פי' ר' יוסה חולק על ר' הילא) שלישו בה
מחמת שאר אסור לעשותו תרומה והרביעי מותר לעשותו קדש כו' והוא אמר הכן (פי' שמותר
לעשות הרביעי של חולין (קדש) כו' טומאתו בקדש משום מעלה (פי' שאף דקדשא מקדש
המקדשין אין הרביעי טמא אלא משום מעלה ובחולין לא עשו מעלה זו ולכך מותר לעשותו
קדש) אר"י יוסי ולמה לית הוא מטמא בחולין מלעשותו קדש משום מעלה כמה ר' [illegible] אפי'
כרבנן דאמרין אין שלישי בחולין אסור לעשותו תרומה משום מעלה אע"ג [illegible] והוא
תמן צריכין שמעינן לה מבר נש רב (פי' ואין חוששין לדברי ר' יודן שהוא גדול כו' כך
ועל [illegible] אר"י יוסה בשם ר' יוחנן דשלישי אסור לעשותו תרומה מין זה אלא לר"ע דוקא
שלישי בחולין אבל לא לרבנן).

שם ה"ב (כ' רע"ב) ר' אבהו בשם ר' מנא. — צ"ל: ר' אבהו בשם ר' אמי (עי' מ"ש בברכות פ"ח ה"ה).

שם (כ' ב') לא דו אמר ואשר יקריבו של טמא הוא כו'. — צ"ל: ולמה אמר ואשר יקריבו כו' כמה
דאמר ר' סימון בר זבדי גולגולתו של ארנן היבוסי מצאו תחת המזבח (פי' לא היה בחורתו זמן
בראשונה דבנין המקדש השני כבחורתו דמדרש זוטא שה"ש פ"ג ד' אחצרתו ולא אחרבנו זה דוד
שתפס את הגורן מיד ארונה היבוסי ואמר זהו בית הבחירה עד שהבאתיו אל בית אמי ואל
חדר הורתי בשעה שעלו בני ישראל להוסיף על המזבח ומצאו גולגלתו של ארונה נתונה תחת המזבח
ולא פסל הקב"ה את הקרבנות של ישראל ע"כ ועי' ילקוט שם ברמז מדרש זה בהשמטה. והנה
ההוספה על המזבח היתה בראשית בנין הבית השני כדתנן במדות רפ"ג ובשעלו בני
הגולה הוסיפו על המזבח כו' ובלי ספק שענין מציאת גולגלתו של ארונה בזמן ההוא היה
קבלה אצל חז"ל ונודע להם שהגולגולת היתה של ארונה אחר על ידי שנמצאה אצלה גם [illegible] או
טס של מתכות שהיו חקוק עליו שם ארונה, ומה שאמרו בפסחים רפ"ט ובזבחים פ"ג [illegible]
פנ"ה ה"ב אשר פסח שני של חזקיה „ואתיא כי דאמר ר' סימון בר זבדא גולגולתו של ארנן היבוסי
מצאו תחת המזבח" עניינו כמו שאמור כאן בבית השני מצאו גולגלתו של ארנן תחת המזבח
כן מצאו מציאת טומאה בעזרה בזמן חזקיה לבד מעבודה זרה גם טומאת מת וכבשעת הכרעם
בד"ה ב' כ"ט ט"ז ויוציאו את כל הטמאה אשר מצאו בהיכל ה' וגו')

שם ויאמר ואשר יקריבו של טמא הוא. — צ"ל: ולמה אמר ואשר יקריבו כו'.

שם ה"ג ר' ירמיה בשם ר"ש בר יצחק רביע אמלתא כו'. — צ"ל: רביע אמלכסון (פי' שאם נותנין כנגד העיר
לכל רוח אלפים אמה צריכין ליתן בקרנות שהן באלכסונו של העיר אלפים על אלפים לכל
קרן כדי לרבעה והמגרש שבכל קרן שהוא אלף על אלף הוא רביע מאלפים על אלפים) אר"י יצחק
ואפי' כו' מתן דאמבר אמבר גרמידין (פי' שצריך לעשות מרובע אמבר אמות על ארבע אמות) בגין
אשתוסף (פי' והבא מיירי בעיר קטנה אחד וכשיקיפו באלפים אמה לכל רוח תהיה מרובע של אלפים
ומשהו על אלפים ומשהו והמגרש יהיה אלפים ומשהו על אלפים ומשהו ונמצא המגרש רביע
אלא שפורתא לא דק הפ"ו מדת העיר אלא שהיה קטנה). (24)

שם אין מגדבין אלא בחבל של חמשים אמה. — עי' מה שהגהתי בזה בעירובין פ"ה (נ"ב ד').

שם ה"ו (כ' ג') השעבון הריגאות מצרים שנייה היה כו'. — עי' פסחים פ"ו ה"ז מה שתקנתי בזה.

פ"ו משנה א' (כ' ד') ר' יהושע אומר משישתה ויחתם בה מוצרות בלבנה. — צ"ל: עד שישתה ויחתם בה כו'
(וכה בתלמוד ה"ג ובבבלי דסבר המשנה).

שם ה"א אר"ר עזירה קומי ר' מנא לא על מה דפליג אמר ר' יהושע פליג כו'. — צ"ל: אר"ר עזרה קומי ר' מנא (עי' מ"ש
בשביעית פ"ה ה"ה) מהן ויאמר כגון מה דרבה אמר ר' יהושע פליג (פי' דאפילו דבעוד הפורח גם ר' יהושע
מודה לר"א אלא שהוא מוסיף דאף כשישתה ויחתם בה מוצרות בלבנה דינה כמו בשעת עוף הפורח) אל בגין
דתנינן ר' אומר עד שישתה כו' (פי' ואם אין ר' חולק בעוף הפורח היה לו לומר „אף בשישתה כו'") הדא
בסתם משנה וכה הוא אמר הכן (פי' שמשנה ג' סתם כר' יהושע דצריכין ב' עדים וסוגיה ע"ש בהלכה ג'

והיך מפשט שרשב״ל וסבור פר[illegible] כמו שאמר ר׳ יוחנן לעיל:
שם אמן דהן דשמע ועד מפום שמע כעד מפי עד הוא. — פי׳ דר׳ יהושע מדברי ר׳ אליעזר חוזר
ובשם שבעוף הפורח לר״א יוצאה וזורק כתובה ה״נ לר׳ יהושע בנשואות ומתאמות בה
מוציאות בלבן [illegible] דתנן במשנה ב׳ שהאשה והעבד והשפחה נאמנין אף לפוסלה מכתובתה
גם עד מפי עד [illegible] מכתובתה דבא שהאשה בשפחה אף עד מפי עד כשם כדבריהן דבעדות
לן זה.

שם ה״ב וכו׳ ושמעאל [illegible] כ״א שנאמר בתורה. — עד שפוטת הירושלמי בהא דתנן במשנה
ג׳ "ואם עד אין בה כל שכן בה" היינו שאין עד אחד שנאמנה אבל אם יש עד אחד שנאמנה
אינה שותה, ואם שוטות הבבלי, אם ב׳ דגים משערתנו אותה לה כו׳ ושמעאל [illegible] שנאמר
עד הרי אלו [illegible] שנים עדים ופירוש הכ[illegible] עד אין בה שאין בה שנים [illegible] שנאמנה
אבל עד אחד מה אומר שותה ע״ש ופשטות [illegible] כשוטות הירושלמי.

שם (כו ה׳) מתניתין משהודה רע״ק לר״ט כו׳. — צ״ל: מתניתין משהודה ר׳ טרפון לר״ע דתני ר״ט
אומר בו׳ חז״ל ר׳ טרפון להיות שונה כר״ע (עי׳ תרומות פ״ח ה״ה וספרו ועוד). פרשה ד׳ המובא
בזבחים י״ג א׳ ע״ש וספרי בהעלותך פיסקא ע״ה המובא בירושלמי מגילה פ״א ה״ב שכוון הודה
ר״ט לר״ע ועי׳ תוספתא פ״ד).

שם ה״ד תני בשם ר׳ נחמיה הולכין אחר רוב עדות. — צ״ל: אחר רוב דעות (וכה לקמן פ״ט ה״ב
ותוספתא יבמות פי״ד).

שם ואין בפסולי עדות אמר סופה ב׳ אומרים נטמאת וב׳ אומר לא נטמאת לא היתה שותה הא עד
כנגד לא היתה שותה. — פי׳ דבפסולי עדות שנים עדים כעד אחד דמי והן עד כנגד ותני
דלא היתה שותה.

שם אמרין בשם ר׳ שמואל בסותרה אחרית דיוה מתניתא. — פי׳ אין דברי ר׳ שמואל מאמרם כדי
להביא דברי ר׳ יוחנן אלא ענין בפני עצמו הוא כדי לפרש המשנה.

שם ר׳ עזרה בעי קומי ר׳ מנא מהו בסותרה כו׳. — צ״ל: ר׳ עזרה בעי קומי ר׳ מנא (עי׳ ע״ש
בשבועות פ״ה ה״ט) כו׳ משיענה לה ונסותרה (פי׳ ואחר חזרה ונסתרה בפני שני עדים
ואומר אחד מהן אין אחר או פי׳ שפחה ושאר פסולי עדות שהוא אומר שנטמאה נאמנין
אף לפוסלה מכתובתה ופש שאינה שותה אבל אם אין לסותרה שנייה אלא עד אחד בלבד
ועד זה אומר שנטמאה אינו נאמן וכמו שמבואר למטה).

שם ה״ב [illegible] דברי מבין דבורת מר בעדות שבטלה כו׳. — צ״ל: הא דאמרו אפי׳ כמאן דאמר בעדות כו׳.
פ״ב ה״א (כו סו״ע) תני ר׳ חנניה קומי ר׳ מנא והיא כתיב בו אות כו׳. — צ״ל: תני ר״ח קומי ר״מ דכתיב
בו אות כו׳ (פי׳ ומקרא זה מוכיח שאין תנאין בשבועות).

שם (כו ע״ג) אל הבורות האלים אחרינו אין כלבם תנאי. — חסר כאן וכצ״ל: אל הבורות
האלים אחרינו אין כלבם תנאי אף אנו אין כלבנו תנאי (וכה בנדרים פ״ג ה״ו).

שם ה״ג הלא המה בעבר הירדן מן הכבן ואילך כו׳. — עי׳ בבלי ל״ג ב׳ ורש״י ותוספות שם.
ובהשקפה ראשונה נראה כי הענין תמוה מאד שמכאן יוצא דגלגל סמוכה לשכם ורחוקה
מן הירדן וכל זה סותר את הכתובים (עי׳ במדבר ל״ג ט׳ ויהושע ה׳ י׳ ושמואל ב׳ י״ט ~~[illegible]~~
ט״ו ואילך) ואת המציאות (עי׳ ספר תבואות הארץ פ״ג דף ו״ג נ״ע דפוס ירושלים תרס״ו;
ועי׳ המפה בפהדת פי״לב י״ב ו׳ שנרתב הר גריזים והר עיבל בשכם וקרוב לירדן שבאו שם
בראשונה בבואם לארץ ע״כ, ופלא שסותר את המציאות דשכם רחוקה הרבה מן הירדן
והרי ר׳ יהודה, כמו שאומר דהר גריזים והר עיבל הן שבין הכותים הוא מפרש את הכתוב
הלא המה בעבר הירדן מן הירדן ואילך וגם הוא אומר שנ״ב אל הלכו באותו יום) ועי׳ בק״ע
[illegible] את הנוסחא כאן ובבבלי אבל בנוסחא שלפנינו איתא גם בספרי פ׳ ראה פיסקא
נ״ו עדיים יקום דבר. ונראה לומר דגלגל שבפ׳ ראה אין זה גלגל שבספר יהושע

שהרי בזמן משה עדיין לא היה גלגל זה שנקרא בשם רק אחר שעברו ושמלו את הירדן, והנה
גלגל של יהושע הוא סמוך לירדן אבל הגלגל שבפי' רוה הוא סמוכה לשכם ורחוקה מן הירדן וכן
הרמב״ע בפי' רוה שם אל הגלגל עפ״י נבואה כמו וירדוף עד דן אל שני מקומות ע״ש וכבר גילה
דעתנו שהדעיך שהן ב' מקומות (ומה שהביא הרמב״ע סמך שהוא עפ״י נבואה מוירדוף עד דן הוא
עפ״י דרשת חז״ל בבלי סנהדרין צ״ו א' ופרה״א פכ״ב ובר״ש ע״ה״ת שם, אבל בפשטות י״ל שבזמנם של
אברהם היה מקום באו בשם דן על שם ע״ז דן שהיתה שם וכן בב״ר פמ״ג וירדוף עד דן שם ע״ז היה.
ועוד בבלי שבת ס״ב ב' אין דן אלא לשון ע״ז; וכתוב בתבואות הארץ פ״ב דף ע״ד ופ״ג דף ר״ט למזרח
צור כפר בהנייס וסמוך לו מערת פמייס או בניאס שנקראה כן על שם אליל אחד הנקרא
אצל היונים בשם פאן או באן ולמערב פמייס ד' מיל היתה עיר דן או ליש ע״כ ונראה שהאליל
פאן או באן היה ע״ז דן שבזכר ובבלי שבת והיה עיר דן שבזמן אברהם) וכן הגלגל
שבהושע ד' ט״ו וט' ט״ו הוא גלגל שבפי' רוה שהיא סמוך לשכם בהר אפרים ואולי הוא ג״כ גלגל
שביהושע י״ב כ״ג.

והנה דעת ר' יהודה שאין הפירה ואלא אידי פשוטו שאת הר גריזים ואת עיבל שאצל שכם וג״כ סמוכה
לגלגל שאצל שכם [illegible] אל אחר מישור וישב ישב הכנעני בדכתיב (יהושע ט״ז-א׳) וישב [illegible] בהר
אפרים וכתיב (שם כ״א כ״א) שכם ואת מגרשיה בהר אפרים והא דכתיב (בראשית ל״ג י״ח) שכם בן
חמור החוי נשיא הארץ עי״ש שבימי הארץ היה אבני החוי אבל וישבי שכם [illegible] היו כנעניים
כפי הנראה מן הכתובים (שם י״ב ו' ולד ל') וז״ל הרמב״ן (שם י״ב ו') ואלון מורה נקרא המקום ההוא
על שם איש שמו מורה אבל זה כנעני הוא מארץ הכנעני היושב בערבה ע״כ. ורחוק בכפתור
ופרח (פ״ה עמוד רס״ה מדפוס ירושלים) שמסתפק בשכם אם היה מארץ הכנעני או החוי.
ודעת ר״א שעשו שתי גבשושות וקראו לאחת גריזים ולאחת עיבל ושתיהן סמוכות לירדן (ואם
לפנינו כאן „הלא המה בעבר הירדן מן הירדן והלאה" ט״ס הוא וצ״ל „סמוך לירדן" וכדאיתא
בבבלי ובספרי) וכן הוקשה לו „בארץ הכנעני אלון בין החוי" שהגבעונים מן החוים הם
כדכתיב (יהושע ט' ז') ויאמרו איש ישראל אל החוי וערי הגבעונים סמוכות לגלגל של יהושע
וסמוכות לירדן שהרי ביום אחד באו בני ישראל מגלגל לעריהם (יהושע ט' י״ז) ועוד הוקשה
לו „היושב בערבה אלון בין הפרזים" שכן כתב יוסף בן מתתיה בספרו מלחמות היהודים
חלק ב' ספר ד' פ״ח אות ב' שסביב לירחו מזרח ומערב ועל יד הירדן הרבה פרזים וגבעה.
ועוד הוקשה לו „מול הגלגל אין כאן גלגל" פי' שגלגל של משה שהיה אצל שכם רחוקה מן
הירדן וכמו שנתבאר וכל זה דלא כמפרשי הירושלמי וגם שלא כפרשי הבבלי דבריהם ר״ל
שפירושו דחוק מאד כמו שיראה המעיין וגם מ״ש שם דשכם חוי הוא הוכחתו למעלה
שאינו כן.

שם מ״ה אלעזר בר' שמעון נמיתו לסופרו כותים כו'. — בבבלי ל״ג ב' ובספרי שם הנוסח „ר' אלעזר
בר' יוסי" ובכעין זה בירושלמי ובאות פ״ג הנוסח „ר' שמעון בן אלעזר"; ו[illegible] זה
בספרי שלח פסקא קי״ב הנוסח ג״כ „ר' שמעון בן אלעזר" ואותו ענין בבבלי סנהדרין צ' ב'
הנוסח „ר' אלעזר בר' יוסי".

שם ה״ד ר' שמעון אומר מה ת״ל לומר לוי למעלן כו'. — צ״ל: ר' יהושע אומר כו' (וכה בבבלי ל״ז א' וע'
בתוספתא פ״ח הנוסח „רבי אומר" ונשמט השם „יהושע")

* שם (כ״ד ד') כהנים אמר כשם שהם חולקין כאן כך הן חולקין בתבואות החומש השני כו'. — צ״ל:
כך הן חולקין בלובש אפוד אורים תנאי תני לה כשם שחולקין כאן (פי' הן חולקין בלובש אפוד)
לא כשם שהן חולקין בדגלים אלא כשם שהן חולקין בתבואות החומש השני בני לאה מבן כו'.

שם ותנו על אבני המלון נכתבו כו'. — פי' אבני המזבח הן עצמן אבני המלון שסתרו את המזבח
והביאו את אבניו למלון לגלגל וכמו שנראה ממשנתנו אלא שמדמה אבני המזבח
נכתבו עי״ש שבעוד שעמד המזבח על מכונו נכתבו על אבניו ולא על אבני המלון

* שם ~~[illegible]~~ רשב״א אמר זה הבעל שלמן. — פי' ביום הנשיא וכן בראש פ״ב הל' וסנהדרין [illegible]
והן ביותר דורכן לא נהגין כן". והנה ביום הנשיא היה בסנהדרין שהיא בעצר [illegible]

נכתבו ע"ש שלאחר שבנו את המזבח והביאו את אבנים לגלגל אז סדו[illegible]ם בסיד
וכתבו עליהן את התורה.

שם א"ד על אבני המלון נכתבו נחתו ושדו אותם בשיד (פי' כדכתיב בדברים כ"ז ב' וג' ושדת
אותם בשיד וכתבת עליהן את כל דברי התורה) א"ד על אבני המזבח נכתבו[illegible] ...
ושדת אותם בשיד (פי' שבאבני המזבח כתיב שם פסוק ח' "וכתבת על האבנים את
כל דברי התורה" ואדלא כתיב "וכתבת עליהן" והכתוב חוזר ומפרש "את האבנים"
הוא לעכב שיכתוב על האבנים עצמן ולא על הסיד) [illegible]

שם [illegible] שהיו המים גבוהין ועולין כמלא צרתן כו'. — צ"ל: גבוהין ועולין כמודים לצרתן
וכ' מול דברי ר' יהודה אמר לו ר' אלעזר בר' שמעון וכי אי זה לך כו' (וכעין זה
בתוספתא רפ"ח ובבלי ל"ז א').

שם (כ"ב א') דובנה היתה הרצועה כו'. — ע' מ"ש ביבמות סופ"ו.

שם ה"ח ומה קורין עשר תעשר כו'. — בנוסח המשנה שבבבלי (מ"א א') שלפנינו איתא ופרשת
המלך וברכות וקללות עד שגומר כל הפרשה" וע"ש בפרש"י (ד"ה ושמע) וכן ברע"ב שנוסחה
שלפניהם היה נוסח אחרת: כי תכלה לעשר וברכות וקללות עד שגומר את כל הפרשה ופרשת
המלך ברכות שלהן מפרש" כו' ולפ"ז נראה שהיה קורא כסדר אחרי תכלה לעשר עד סוף ברכות וקללות
ולכך לא כתב רש"י שם שום דילוג בין כי תכלה לעשר וברכות וקללות (ותמוה ע"ש בתוס' בשם רש"י
שקורא ברכות וקללות אחר פרשת המלך). ומ"ש רש"י שם "ואחר קורא פרשת המלך" עניינו שלאחר שקרא
כסדר מן כי תכלה עד סוף בברכות וקללות חוזר לאחוריו וקורא פרשת המלך, אבל הרמב"ם בפיה"מ
וכן בפה"ח מחיגה הן גורסים כנוסח הירושלמי (ודלא כתוס' שם ותוס' [illegible]) בדרכו ודברי הר"ש [illegible]
[illegible] הן מתאימים כנוסח המשנה שבירושלמי במ"ג וגם בספר לקח טוב (המכונה פסיקתא זוטרתא)
פ' [illegible] מתאים בנוסח זה ואשום שטעם במשנה צ', ובשגגה זו תוכל לתת [illegible] נכרי "שמגרש"
ויצא שהיה קורא גם פרשת המלך לכך הוצרך הרמב"ם לומר שהיה קורא מעשר תעשר כל הפרשה
כסדרן בלי שום דילוג כל עיקר עד שגומר ברכות וקללות ובכלל זה הוי גם פרשת המלך.
וע' שבתוספתא פ"ז הנוסח שמע והיה שמוע עשר תעשר וכי תכלה לעשר ופרשת
המלך עד שגומר את כולה ודרשות נדרשות בה וגו' עד סוף כי ה' אלהיכם ההולך עמכם
זה השם שבארון ע"כ והוא מובן ונראה שצ"ל שמע והיה אם שמוע עשר תעשר
וכי תכלה לעשר עד שגומר את כולה (פי' עד סוף ברכות וקללות וכדעת הרמב"ם ומכאן
והלאה מתחיל בתוספתא ענין אחר וצ"ל) פרשת משוח מלחמה ודרשות הנדרשות בה כו'
(ובא לפרש פרשת משוח מלחמה העליה במשנתינו רפ"ח ושם דרשו כל הפרשה
[illegible] הדרשות הן כתובים גם בתוספתא אלא שמעתיק התוספתא קיצר ולא העתיק את
הדרשות ורמזן בו סמך על המשנה וע' דמצוות בכורים על התוספתא שם)

הוא (כ"ב ב') אבל בערכי המלחמה מספקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים. — צ"ל: אבל בערכי
המלחמה כהן אומרה בכל לשון ושוטר משמיע לעם בכל לשון (כן מוכח מסוגיא שלמטה ונוסח
שלפנינו נשתרבב ממשנה שלאחר דפרקין) ר' חגיי בעי כו'.

שם [illegible] ר' חייה בר אדא זה מתקבל דלת כו'. — צ"ל: התיב ר' חייה בר אדא קומי ר' מנא
(ע' פיה"מ פ"ב הה"ח ומ"ש שם שר' חייה בר אדא היה תלמיד ר' מנא ובמקום רבות שאל ממנו)
זה מתקבל דלת והיה כבוות השוטרים לדבר אל העם ואח"כ ונגש הכהן ודבר אל העם (פי'
שמתוך הסברא היה נראה שתחילה יכריזו השוטרים של מי שבנה בית ולא חנכו ונטע כרם
ולא חללו וארש אשה ולא לקחה וגם הירא ורך הלבב ילכו וישובו לביתם ואחר שישובו
אלה אז ידבר הכהן שמע ישראל וגו' אל ירך לבבכם וגו' ולמה הקדים את השוטרים במחנה)
אלא מכיון דאלה אית מקרא אמור על הסדר לית ש"מ כלום (פי' שבדבריך כן הוא שאז אומרים
ואחר בהכרזות אלו ובתחילה מדברים השוטרים ואח"כ מדבר הכהן וכן מבואר בבבלי

[illegible] עצמן ואח"כ סדו בסיד [illegible]
[illegible]

מ"ה ב' בברייתא שהבאתי שם ובפרש"י שם. ודברי ר' חייא בר אבא הן ענין דבני עכו"ם ואינן חוזרין על דברי חגי שלפניו ודלא כמפרש הירושלמי וע' ברמב"ם פ"ז ה"ב וה' מלכים שיטה אחרת בזה וע' בנמוקי ליון שם).

שם ה"ד (כ"ב ד') נותן לו שכרו לאחר י"ב חדש כמי שלא חננו כו' - צ"ל: ואם נותן לו שכרו לאחר י"ב חדש כמי שלא חננו (פי' ולא ישוב לביתו אלא מספק מים ומזון ורק לאחר י"ב חדש בחוזק יקבל שכרו אז והיה דינו כמו שחננו, כן נראה מדברי הרמב"ם פ"ז הי"ב מלכים) נעלו אף היה בתוכו חפצים אחד שצריכו לבטל אותן (פי' שצריך ביתו זה לבטל בשביל חפצים הללו שמניחין אותן בו) כמי שחננו (וע' רמב"ם בפ"ז הי"ג שם שפירש "אחד שצריכו לבטל עליהן" שצריך האדם לבטל על שמירת חפצים אלו, ואין זה מחוור כפי סגנון הירושלמי דקאי על הבית ולא על האדם).

שם מה אנן קיימין אם בשהרכיב אילן מאכל על אילן מאכל מין בשאינו מינו פורות כו' - צ"ל: מה אנן קיימין (פי' הא דתנן ואחד המבריך ואחד המרכיב) אם בשהרכיב אילן מאכל על אילן מאכל מין שאינו מינו או בשהרכיב אילן מאכל על אילן סרק (פי' שגם זה אסור לישראל לעשות כן כדאיתא בערלה פ"א ה"ב) פורות עבירה הן ואם בשהרכיב אילן מאכל על אילן מאכל מין במינו (פי' ופירות אילן ראשון כבר חילל) לא כנוטע בתחילה הוא (פי' שאין דינו כנוטע אלא כמאמרינן בערלה פ"א ה"ד ולדה ושובכה בפריכה טהורה היולדה) אלא כן אנן קיימין בשהרכיב תאינה שחורה כו' (פי' ושיטת הירושלמי שבאופן זה שנוטע מין ומינים חדשים אע"פ שאין ערלה נוהג בהן מ"מ חוזר עליהן מעורכי המלחמה כאילן נוטע בקרקע תחילה אבל שיטת הבבלי מ"ג ב' אינו כן עי"ש).

שם הט' (כ"ג א') מתניתא פליגא על ר' יוסי שומע פרשה מפי כהן ואומרה כו'. - צ"ל: מתניתא פליגא על ר' יוסי בספר שוטר שומע (כן הנוסח לעיל ה"ז) פרשה מפי כהן ואומרה לעם בכל לשון (פי' ומשמע שבמערכי המלחמה אינו כן אלא השוטר אומר דברים מפי עצמו) וסומא [illegible] על ר' מנא אבל בערכי המלחמה כהן אומרה בכל לשון ושוטר משמיע לעם בכל לשון (פי' ומש' דגם במערכי המלחמה כהן אומר כל הדברים תחילה ושוטר משמיען וע' לעיל ה"ז שגם שם הוספתי לשון זה) פותר לה עוד דבר אחד היה מוסיף משלו (פי' דבמערכי המלחמה היה כהן אומר ושוטר משמיע רק דברים הראשונים אבל דברים האחרונים דהיינו מי האיש הירא וגו' היה השוטר מוסיף משלו מה שלא אמר כהן תחילה) אין תימר כן תפי' על דר' יוסי לית הוא פליגא (פי' דודאי צ"ל כן שבו שלא נקשה מרישא דברייתא לסיפא הברייתא לומר שבדבר אחד היה מוסיף משלו ומ"מ אינה חולקת על ר' יוסי) תיפתר כמאן דמר הראשונים אמרן הוא אמרן רבן כו'.

שם (כ"ג ג') ומצלתן על נקרו כדי שיצאו כ"ד מלשכת הצורות ויודו. - פי' שמצליין על הנבר אותו מקום שמתו צריכין לאבוד (וע' תוס' כ"ה דשם נעבדר במקום הרוג מצליין אותו בכק) ולשון התוספתא פט"ו "ומצליין אותו מקום" ועניינו כמו שבארנו, והנה ר' אליעזר ס"ל במ"ד בפרקין שגם נמצא ראשו במקום אחד וגופו במקום אחר שמוליכין את הראש אצל הגוף והיינו שקוברין אותו במקום הגוף ובמ' ס"ל לר"ל שמודדין מטבורו והרי יכולין לציין במקום הנבר בצמצום נגד הטבור ור"ע שחולק עליו וסבר דקוברין אותו במקום הראש הרי הוא סבר שמודדין מחוטמו ושפיר יכול לציין על נקרו את המק' שבו נמצא החלל.

פ"ט ה"ה (כ"ג ד') מכיון דאת אמר יש מהן למזבח טריפה פוסלת בה בהיה פשוטה כו'. - צ"ל: יש מהן למזבח טריפה פוסלת בה (פי' דטריפה פסולה אף בקרבנות בני נח ע' בבלי ע"ז ה' ב') ועגלה דינה כמו שיש ממנה למזבח) תהא פשוטה לך כו'.

שם אמרין חברייא קומי ר' יוסי תיפתר לשעבר כו'. - צ"ל: תיפתר כמאן דמר לשעבר אמר לון: מאן דאית ליה לשעבר כ"ש לבא (ע' בבלי מ"ו דגם רבא אית ליה כן) מקום גיתה (ע' זבחים קי"ב ה' ופרש"י שם ד"ה גיתה) ותפיסתה כו' וכמה היא תפיסתה ארבעים אמה (כה בתוספתא [illegible]

[illegible]

[illegible]

סוטה

פ״ט) רבי אומר כו׳ ר׳ שמעון בריה דר׳ יוסי ב״ר בון בעו ואמר אשר לא עובד כו׳.

ה״י (כ״ג א׳) ואמרו על ר׳ יהודה בן בבא כו׳ שגידל בהמה דקה כו׳. — וכה״ג בתוספתא ב״ק פ״ח ונראה מזה דר׳ יהודה בן בבא מת על מטתו וזה דלא כבבלי סנהדרין (י״ד א׳) שנהרג ע״י המלכות וכה״ג במדרש איכה רבתי פ״ב פסוק ב׳ ובמדרש תהלים מזמור ט׳.

שם ה״ט (כ״ד ב׳) הי׳ גזירה ראשונה מתקיימת. — וכעין זה ראיתי בתוספתא פט״ו „ראשון ראשון עומד" והאומר זה שגזירות מתחדשות והגזירות הקודמות אינן מתבטלות.

שם ה״י (כ״ד רע״ג) בשעה שיצתה מלפני השליט אלו הן חופות כו׳ — צ״ל: בשעה שיצאה מלפני השליט תנו (תוספתא פט״ו) בפולמוס האחרון גזרו על חופות חתנים אלו הן חופות חתנים כו׳ — ~~שיטת הירושלמי~~

שם מהו שילמד אדם את בנו יוונית כו׳ — שיטת הירושלמי היא דכשגזרו בפולמוס של טיטוס שלא ילמד אדם בנו יוונית היינו לשון יוונית ממש כדי שלא יוכל אדם אשר להתחבר עם הגוים ולפריצים יותר שימסור לפניהם על בני ישראל חבריו ואך אלה שהן קרובים למלכות התירו ללמוד לשון יוון כדתנן בתוספתא פט״ו התירו להם לבית ר׳ גמליאל ללמד בניהם יוונית מפני שהן קרובין למלכות וכעין זה בירושלמי שבת פ״ו ה״א שלשה דברים התירו לבית רבי כו׳ ושיהו מלמדין את בניהן יוונית. ומה שאמרו אף בבבלי שם (ב״ק פ״ג) דב״ק ובסו׳ „גזרו על לשונו" ~~[illegible]~~ על לשון רומית שהוא לשון [illegible] שעסקו על ישראל אבל על לשון יוונית לא גזרו אף בפולמוס של טיטוס. ומצינו בקדמוניות היהודים ליוסף בן מתתיהו ספר כ׳ פרק ט׳ „שלימוד לשונות הגוים הוא דבר שאינו הגון אצל היהודים" ונראה שזה היה אחר שגזרו ב״ש וזה על לשונו. אבל שיטת הבבלי בסוף מסכת זו וכן בב״ק (פ״ב ב׳) שלשון יוונית לא גזרו עליה מעולם אבל גזרו על חכמת יוונית אחר דומה מלחמת האחים החשמונאים ואחר חזרו וגזרו שנית על חכמת יוונית בפולמוס של טיטוס, ושאלה זו אמרו „של בית ר׳ גמליאל התירו להן חכמת יוונית מפני שקרובין למלכות" ושאלה זו וכה הקשו בתוספות ב״ק שם אבל מה היה הצורך לגזור שנית על חכמת יוונית בפולמוס של טיטוס אחר שכבר נאסרה זמן רב קודם בימי מלחמת החשמונאים ונדחקו מאד ליישב זה עי״ש.

כתובות

פ״א ה״א (כ״ד ד׳) בר קפרא אמר מפני שכתוב בה ברכה. — פי׳ ב״ק סבר דהא שעשו שפרעים דשבת כו׳ אין זה טעם על זמן נישואי בתולה כמו שאין זה נתינת טעם על זמן נישואי אלמנה אלא צריך טעם קביעת היום לנישואי בתולה ואלמנה הוא משום ברכה, ומה שעשו שפרעים בשבת כו׳ עניין בפני עצמו הוא כמו דביצה רפ״ו שאמר כיון אוכל הוא; ולמטה אמר ר׳ לעזר על ב״ק וסובר שפרעים דשבת כו׳ הוא טעם על קביעת זמן בתולה (דורות הראשונים ח״ב פרק ל״ב).

שם הדא אמרה אין דכנסין ארמלין צריך לכונסה מבעוד יום כו׳. — ע׳ מש״כ ביומא פ״ח ה״ו [ז״ה סע״ב].

שם אסור לאדם לעשות שיעור הבא לעשות סעודת אירוסין. — פי׳ הסעודה אסורה מפני שאינה צורך סעודה ושבת ושבת להכין צרכי שבת, אבל מותר לעשות סעודת אירוסין בערב יו״ט ואפי׳ בעי״ט כמבואר בפסחים פ״ג מ״ג וטעמו של דבר שאם שכח ושכח להכין צרכי יו״ט בעיו״ט הרי יכול הוא לעשות כן צרכי אוכל נפש ביו״ט עצמו (וע׳ במג״א סימן תמ״ד אות ט׳ שנדחק בזה).

שם ואע״פ כן לא קיימה. — ע׳ הביאור בביצה פ״ה ה״ב [ס״ג סע״א].

שם בוגרת בחבית פתוחה. — צ״ל: בוגרת כחבית פתוחה של יין (כן הגיהו התוספות בבבלי ט׳ א׳ ד״ה האומר).

שם (כה א') אל' פנחס. מוכן לבורא הצה שהן ממתן נכנין כו'. - פי' "בורא הצה" ענייני בורא הנשואין וכו' צה בסנהדרין (פח ה"ג). חברו וחלקו כבוד לבורא הצה" וע"ש, ודבלי שם (לח א') אמרו דשלש דבת [illegible] הנצרכים (בוערה ח' יב) הן כתוב גלה שבבבל ושיות שבא"י ונזר' בירושלמי שם הל"ב והתן בורא [illegible] [illegible] סוכה כא [illegible]

שם [illegible] סבר אומר מנהג יהודה בגליל כו'. - צ"ל: ר' ירמיה סבר אומר מנהג יהודה ביהודה אף ר' יוסי לבו מנהג יהודה ביהודה עדות ועורה הוא (פי' ואם נהגו מנהג יהודה בגליל דהיינו שהעידו שנשבו הישנן במקום אחר וכלה ופשפש אותן אחוצה טעם אום ואב לטען טענת בתולים) [illegible] מנהג יהודה ביהודה ומנהג יהודה בגליל.

שם אל' הללו מפני חשד אחד כו'. - צ"ל: מפני חשוד אחד כו' (פי' שאותו תאוה נבטו עם פלשתים ורוצה להוציא ועזאות כדי להוציא שם רע על אשתו).

שם הל"ב (כה ב') אל אשוי שוטרק ובה חגמם. - צ"ל: אשוי שוטרק ואניה וחגמם.

שם ע' ולבדמאי דצפורי בשם ר' חנינא משום ויתר מצונה כו'. - צ"ל: משום יותר (פי' [illegible] שרצונה לצאת בתבונה פחות מאותה הרי מחלה) מצונה אשה שהותה בתבונתה כו' בשקל [illegible] אמרין בשם ר' חנינא במקום כו' (כן העתק בחידושו רמב"ן בסוף המסכת ושם בואר דהא דאמרין בשם ר' חנינא בו' [illegible] עצמו הוא וקאי עלה [illegible]

כיבה שם ר' לעזר רעברת שהותה חרשת ונתפקחה כנסה פקחת ונתחרשה שלא תאמר כו'. - צ"ל: [illegible] שהותה חרשת ונתפקחה שלא תאמר כו' (וזה שבנגנים אותו ושתבדב מאלה כ"ש בספר מעיק ירושלמי מה צביע. לה ר' חגיי עד שלא וחצור בו. - פי' שר' חגיי הודה לר' אבא דבקטן ומי שאומר אותו שבצלן טרם האשה שלא כדרכה שהיא כשרה לכהונה, ושאלו כאן דבודם שחצר ר' חגיי והודה לר' אבא והיה סובר דאלו פוסלין את האשה בשלא כדרכה באמו מוקי לה לבריותא דפ' חלפתיה בן שאול.

שם הל"ד ר' לעזר שאל הבא על שפחה משוחררת מהו. - צ"ל: הבא על שפחה משומרת (פי' שעודה אותה משומרת) מהו (כן העתיק בשו"ת המיוחסות לרמב"ן סימן ק"מ וכן בכפתור ופרח פ"י. וכן נראה ודבלי כט א' תמצא אלו כו' אמרינן בירושלמי דשפחה אפי' משומרת אין לה קנס ע"כ [illegible] שהם רואין בירושלמי שלפנינו אינו מפורש שאין לה קנס).

שם (כה ג') בתולה מן הנשואין יש לה קנס. - וכן איתא לקמן הל"ג, והובא בשו"ת המיוחסות לרמב"ן סימן ק"מ (וכן בכפתור ופרח פ"י ופ"ו שלא הזכיר [illegible] ששלש מהם) שתמה על זה מדתנן בפ"ג מ"ב נערה שנתארסה ונתגרשה ר' יוסי [illegible] אומר אין לה קנס רע"ה יש לה קנס דמשמע שאם נשואת לכ"ע אין לה קנס (וע"ש דהלשון משובש וזו לשון ע"פ הכפו"פ הנ"ל) ובפשוט יש לתרץ דבזו שלר"ע אפי' נשואת ועדיין מעידין שלא נבעלה יש לה קנס וזה שמענו "נערה שנתארסה ונתגרשה" לרבותא דר' יוסי הגלילי דאפ"ה אין לה קנס.

שם הל"ב נערה [illegible] ר' מנא. - צ"ל: אל' נערה לאו ר' מנא (ע"מ בשו"ת פה הי"ט).

[illegible] בראשונה גזרו שמד ביהודה כו' וגזרו שיהא אוסטרטיוס בועל תחילה. - מאמר מבואר דבנו אדום שהן הרומיים גזרו גזירה זו ואין זה אלא בשעת השמד שגזר אדריאנוס קיסר אחר חורבן ביתר ו[illegible] סימון שעשו למקום המשתה ושבוע הבן כמבואר לקמן היו'. ג"כ בזמן השמד הזה נזכר בתולות השתות [illegible] גזירה זו בימי מתתיהו בן יוחנן ובימי אנטיוכוס הרשע מלך יון וכן הסומכים הנ"ל היו בזמן הנ"ל וכה במדרש חנוכה (בית המדרש לה' ילינק ח"א) וכן יסד הפייט בשבת חנוכה (במחזור רומי עם פירוש נחמו דאבוהון) ועדין ובאו עלה, להשחין במגרופות ועולה, רמז שעם ברכות הולה. כמו כן עשו בחכמה, בנרות להטמין בתי אומה, ובעקבי אולה לסיומה." וכן יסד הקליר ביוצר של חנוכה כפי עדות שבלי הלקט הלכות מילה סימן ג'.

שם כותני של ר' הושעיה נכנסה מעוברת. - פי' שמקום ר' הושעיה היה ביהודה כמו שהוכחתי בברכות פ"ב ה"ג.

שם הל' ר' ירמיה בעי מצותה אין טענה בתולים כו'. - יש לתקן ולהחליף הגירסא ובצ"ל: מצותה אין טענת בתולים [illegible] כר"ג ור"י אלא כר' יהושע הבא תותשר נאמנת (פי' לר"ג ור"י נאמנת לומר משארסתני נאנסתי לענין כתו[illegible] ובבתולה לעיל ה"ה דף כה ע"א) והכא [illegible] אמר אונה נאמנת (פי' שלענ"ה הספורים דבמקום שנהגין מנהג יהודה נאמן לטען טענת בתולים והפסידה כתובתה ולמה אינה יכולה לטעון משארסתני נאנסתי) חלק [illegible] טענת בתולים כר"ג ור"י בשוחקת ואפי' תמר במדברת באומרת מכה אני עץ (פי' ואינה נאמנת במוכה [illegible]

[illegible] שאותבה אמרינן שאותבה נמי לבל [illegible]

כתובות

דאינו במקדש צריך הוא מאחר שבשבשו (לאו מצגו) דרך הכנה שנהן מודין שהבתולה פתוח (פי' אלא שהוא טוען
שמא נאנסה קודם שאירסה והיא טוענת שאחר שנתארסה נאנסה ובדו ושמא ברי עדיף) ותהא
נאמנת (פי' אלא לענין כתובה אף לענין שיהא יכול לקיימה דאל"ה אמרינן שאסור לקיימה) לוט
שנא' דאמר ר' יהושע בשם ר' אלעזר פתח פתוח אסור לקיימה משום ספק סוטה ותנן ונמצאו היו בה מומין
כו' מתעתה דלא"ה ורק (פי' מדתנן בסיפה נכנסה לרשות הבעל הבעל צריך להביא ראיה) כו' שדרכן
להיוולד (פי' שדרך מומין להיוולד בה שלא אומנין שהיום אלא ע"י אחד ולכך יש להן קול, וע"ל פ"ב סוף
דאותה. אבל במומין שדרכן להיוולד כו' ושם המכוון בלשון זה ענין אחר דהיינו מומין באלה שדרכן להיות
מעת הלידה מן הבטן כמו אצבע יתירה וע' תוס' בהמדרות שם) א"ר יוסי אין זה דבר מחוור כו'.

שם הט"ו (כ"ה ד') תנן בעדי מוחר עד ד' לעבר שרגלי פסולה (פי' שתרגו שנשנה בין עשרה יוחסין דקידושין
רפ"ד תנא. פסול לקהל) עד דרי שרגלי כשרה (פי' כשר לקהל והוא דתנן התם "כהני לויי וישראלי מותרין
לבוא זה בזה" דמשמע דישראלי ושתוקי אסורין זה בזה אינם אלא לענין יוחסין שבמותרת
אסורות לכהונה מפני שצריך לבדוק בארבע אמהות כדתנן התם במשנה ד').

שם עד לענין משפחה כן (פי' דבן שאומרת שנתעברה מפלוני הכהן נאמנת לר"ג. ורה"ג אף לענין
יוחסין שבועה תהא כשרה לכהונה) אבל בן אמר רשב"ג תמן (פי' בקידושין רפ"ד) ומנין לענין
משפחה (פי' דשתוקי פסול לענין יוחסין והיא צריכה פסולה לכהונה) ברם הכא לענין קדשי הגבול
(פי' דולדה מותר לאכול בתרומה וכ"ש שמותר בקהל).

שם ר' יהודה בשם רב כהן קרונה של צפורין היה עוברת - צ"ל: ר' יהודה בשם רב כהנא (פי'
בהחולא כאן בסנהדרין פ"ו הל' דף ה' ע"ג ,,והכין ביומא דלהו" והמרוזות פ"ג הל' דף מ"ח ע"ב
,,והכין ביומא מדרשא דטבריא" והדבר כאלה בירושלמי; וע' בסה"ד ערך ר' יהודה בר יחזקאל
שחושב ,,רב כהן" בבבלי ושי' יהודה אמר בשמו) קרונה (פי' מעיין ע' ערוך ערך קרונא דאוף
ערוך שם שכ"ה בלשון יוונית) של צפורין היה עוברת (פי' שמתרבבין שם העוברים והשבים
ממקומות אחרים לשתות ולהשקות בהמתם והם רובן גוים, ומ"מ אין הולכין אחר רוב סיעה
אלא הולכין אחר רוב העיר שהוא ישראל ושפיר כשרים כדאמר בסנהדרין רפ"ח וכ"ה נמי
בבבלי וכ"ד בי' רב יהודה בשם רב בקרונות של צפורי היה מעשה, אלא דשם שוטה ואחרים
ע"ש ט"ו א' דרוב סיעה הן כשרין ולפ"ז הוכרחו לשבש דברי ר' חנינא שם אבל להי שיטת
הירושלמי שפיר אמר ר' חנינא הולכין אחר רוב העיר ואין הולכין אחר רוב סיעה).

שם א"ר אילא א"ר ינאי תינוק שבצפורין בבאל - פי' שבא ברשות הרבים שמנך העיר ומשום
שצפורי רובה ישראל הולכין אחר הרוב כשלא ראינו אותו שפירש אבל אם ראינו אותו כשפירש
מדרי הגוי כאילו נטל מן הקבוע שדינו כמחצה על מחצה כמבואר לעיל ולפי"ז ה"ל בפסול
לכהונה ור' ינאי חולק על רב דסבר שאם היה מעשה בקרונה של צפורי הולכין אחר רוב
~~[illegible]~~ והיא פסולה.

שם ובפלטיה יחד ר' ירמיה ~~[illegible]~~ א"ר וגו' ר' יוסי אומר ברוב כו'. — צ"ל: ר' ירמיה אמר ברוב תלויה
דר' ירמיה כו' ובפלטיה הולכין אחר הרוב ר' יוסי אמר עד שיוכיח (פי' שאפי' רובן כשרין אם
אומר פסול דשם בעל עד שתביא הוכחה שהבעל היה כשר היה ודברי ר' יוסי אלו ושם לפנים
לעצמה ושייך כאן) מה דאמר ר' בא בשם ר' ינאי כו' היתה צפורין נעולה ר' יוסי אומר ברוב
(פי' מאחר שהעיר נעולה ורובה כשרין הולכין אחר הרוב אבל אם היתה העיר פתוחה אין
הולכין אחר רוב העיר מפני דשכיח שם פסולין הבאים ממקומות אחרים) חולקה דר' יוסי
דר' סודריה מפשר לה שלא להסתפק (פי' בתמיה שדרך סודרין לבוא מכמה אנשים) כו'
טוחן שם בזמן הזה ואינו חושש ובו אני אומר לא ירד הפסול לאלאות שם בזמן הזה
ולא חושש (פי' ומאחר שהעיר נעולה היתה לא היה בה פסול גם ממקום אחר).

שם אמרו פירש מצפורין ובועל חנקה פסול שלשם בעל ובמצבא כו'. — יש להחליף הגירסא וכצ"ל:
חנקה פסול שלשם בעל מן קושיי (פי' דאתמהי אמרי דר' ינאי סותרין זה את זה) מדמולה

רבנן לטרציין דתניא תשעה שרצים וצפרדע אחד ביניהן ברה"ר ונגע באחד מהן ואין יודע באיזה מהן נגע ספיקו טהור פירש לרה"י ונגע בו ספיקו טמא חזר לרה"ר ונגע בו ספיקו טהור ולמצוא הלך אחר הרוב (פי' נמצא שלא ראו אותו פירש דבין ברה"ר ובין ברה"י הולכין אחר הרוב והכא בתנבה של ציפורין שנתייחד עמה שם הרי הוא כמו שפורש בפנים לרה"י והרי הוא פוסל והאופן זה איירי ר' בא בשם ר' יוחנן; אבל דבריו צ"ע שמה אמר בפירש לרה"י שעיה בט' שרצים וצפרדע אחד הה"ה ברוב צפרדעים אם פירש לרה"י טמא דכל קבוע כמחצה על מחצה הוא והרי פירש בפנים מן הקבוע אלא נקטו ט' שרצים משום רבותא דרישא וסיפא שאם היה בחוץ וכן כשחזר לרה"ר ספיקו טהור ור' אלא בשם ר' יוחנן שאמר על הא דר' יוחנן בן נורי דתנבה של ציפורי באל איירי בשלא ראו אותו פירש ודומה לנמצא דבין ברה"ר ובין ברה"י הולכין אחר הרוב) א"ר חסדא ולא מצאו כו אנשי חיל ויודעים עד דאתא אבוי לה לרה"י דאותה לרה"ר דתניא תשעה צפרדעים ושרץ אחד ביניהן ברה"י ונגע באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן נגע ספיקו טמא פירש לרה"ר ונגע בו ספיקו טהור חזר לרה"י ונגע בו ספיקו טמא ולמצוא הלך אחר הרוב (פי' וחזינן הכא דבפירש לרה"ר ונגע בו ספיקו טהור ולמה א"ר בא בשם ר' יוחנן ברוב אותו פורש מציפורין ובעל חזקה פסול שמש בעל) א"ר אימי ברוק שבחר בהן ובדבריהן (פי' שטעם ובה יש למה מדמין תנבה של ציפורין לרה"י ומשום שר' אמי סובר ולא פירש טעמו פרכינן) ותנבה של ציפורין לאו רה"ר הוא? א"ר יוסי כו'.

שם (כו א') ר' ירמיה סבר אומר לעיסה כשירה ר' ישמעאל בר' — צ"ל: ר' סבר אומר לעיסה כשירה אין תימר לית עיסה כשירה ר' ישמעאל כו' (ונשמט מן „כשירה" עד „כשירה").

פ"ב ה"ג שלא הולכו לאיבדת הדין לממון אחר הרוב. — צ"ל: שלא הולכו לאיבדת הדין אחר הרוב (פי' דבדיני ממון אמרינן בירושלמי „אבדת הדין" כמו בשבועות פ"ג ה"ה וגיטין פ"ה ה"א ועוד בכמה מקומות; ומלת „ממון" כאן פירוש היתה מן הצד אולי במהר חכם לפרש ענין „אבדת הדין" ובטעות הכניסוה בפנים, עי' מ"ש בפנים פ"ג ה"ב)

שם תמן נמנמו רבנן דהכא אמרין כו'. — צ"ל: תמן אמרין נמנמו כו' והושמט מלת תמן אמר ר' חייה בשם ר' יוחנן (לעיל פ"א ה"ב) מוציא בתולה מן הנשואין כל שנכנסה לחופה ~~ו~~ אותה שלא נבעלה כו'.

שם ה"ב (כו ב') רבנן דרומין אמרין משעה שיצאת עדות ברורה יצאות כו רבנן כו'. — צ"ל: ~~[illegible]~~ ברורה יצאות מכלן ומלך המוצאו מחבירו עלו הרואיה (כה בב"ב פ"ג ה"ג והנוסח שלפנינו כאן שהבבא מסוגיא שלמעלה) א"ר יוסי אודן כו'.

שם מתניתא פליגא על ר' יוחנן שנים אומרים נתקדשה כו'. — עי' מה שהגהתי בזה בירושלמי פ"ב ה"ד.

שם ה"ה (כו ב') אומר לה אתמול אמרת טמאה שאירון טהורה. — כה הנוסח בדפוס וינציא וכן הערוך הראשונים [illegible] סימן צ"ו אות הח' סימן ש[illegible] ורא"ה בוטריל בפירוש ספר יצירה פ"ה מ"ב) וכן הערוך במעדיך ערך ש[illegible] סיאחות בלשון יוונית) „היום", ועי' בבלי כה ב' ומגדה ומפולו; וברי"ן שם ובאשכול הלכה סימן [illegible] הנוסח „ואתמה דין" ובודאי שהוא רשקו סופרים שלא ידעו ביאור המלה הזרה „שאירון", ולא טוב [illegible] הרש"ר והפנ"מ בהגהות ירושלמי שלהם שהשמיטו את הנוסח הישן לגמרי.

שם ה"ח (כז ד') עד מקום ששלוחי החודש מגיעין עד נעורין כו'. — עי' מ"ש בר"ה פ"ב ה"ד. וכן ששני המלות „עד נעורין" אינן מגוף הברייתא שבזמן הראשונים היו שלוחי החדש מגיעין להלאה מנערין וברוב סוריא היו שלוחי החדש מגיעין צ"ע בר"ה שם, אבל היא תוספת מסדר הירושלמי ~~ש~~ הגבול שהיו שלוחי החדש מגיעין אליו בימי האמוראים, והעד שבתוספתא שם (בתוספתא פ"ג ה"ב) ובבלי כ"ה א' נשמטו שתי מלות הללו. ובענין זה ישנה בפסחים פ"ב. ה"ג כמו שכתבנו שם עיי"ש* ~~והתוספתא פ"ג ה"ב~~ ולהוציא מדעת דד"ו ח"ג צד 20 שכתב הפוך במאמר דרוש [illegible]

שם בשם שהתרומה חזקה לכהונה כך מעשר ראשון חזקה לכהונה. — צ"ל: כך מעשר ראשון חזקה ללויה (וכה התוספתא פ"ג, ועיין צה שרשב"ג סבר שנותנין מעשר ראשון ללוים דוקא ולא לכהנים; ועי' מ"ש פה [illegible] תשמו ונמורלו בסברא הבי ויש סוברין שנותנין אף לכהנים, ולשיטת הירושלמי אצלם לא [illegible] הלוים והרי שלא הזכירו [illegible] כזה בכל הירושלמי. אבל שיטת הבבלי כה א' שעזרא קנס את הלוים [illegible] הנוסח „כך מעשר ראשון חזקה לכהונה" ושם פליגו בזה הרבה לפי שיטתן עי"ש, ומופר אחד [illegible] לרבנן הירושלמי כנוסח הבבלי והשמטתי [illegible]).

שם ה"ח ר' חייה רובה אגם והכירן אלא שהוא בנו האיש שהוא כהן והם אין להן מאומן שהוא בנו אל תשאו שהוא כהן כו'. —

---

*) ועיין זה כתב בספר דורות הראשונים חלק [illegible] על מה שאמרו בבלי ר"ה כג ב' „אי גולה" א"ר יוסף זו פומבדיתא" [illegible] כפי מה שהיה בימי [illegible] בלין המשואות [illegible] „גולה" [illegible] (הדברים)

צ"ל: ואם אין את מאמינו שהוא כהן אלא מאמינו שהוא בנו א"ל בנו כו' א"ר חבין כן א"ל אם מאמינו כו' אין
את מאמינו שהוא בנו האמינו שהוא כהן ויעשה כהררין עדות כו' (פי' שאם אינו בנו הרי הוא רחוק
ממנו והוא נאמן עליו לומר שכהן הוא).

שם הא"ת (כ"ג א') ולבעל באפרוח (פי' שהקטן נאמן לומר דנחיל של דבורים זה העומד בשדה של ראובן של
שמעון היה כדי שנפריח את נחיל זה משדה של ראובן לתוך שדה של שמעון) אבל בשובו לא (פי' שבב"ק
פ' הג"ב תנן שר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר שנוטל את השובה שהנחיל עומד עליה כדי ליתן
דמים ואין זה אלא כשודע בעדים שהנחיל שלו אבל כשאין עד אלא קטן המעיד כן אע"פ שנאמן לענין
עצמו מפני שאין זה שומר דבריו אלא אינו נאמן לענין שיהא יכול לקוץ את השובה).

שם ר' צעירה בעה קומי ר' מנא כו' — רצ"ל: ר' עזרה בעה קומי ר' מנא (ע' מ"ש בשבועות פ"ו ה"ט) ואסתברה כו'
סבור כן והתנו כן בדה כו' (וכה בעטור ח"ה הלכות קבלת העדות).

שם א"ר צעירה אילו היה כתיב בשלוש כאוהבים לא כתיב כו' — רצ"ל: אילו היה כתיב בשלום [illegible]
(פי' יפה הגירסא אומר, והרבה כזה בירושלמי) לא כתיב כו'.

שם וממזרת יש לה קנס לאומרין או לענין משפחה כו' — צ"ל: וממזרת יש לה קנס א"ר יוסי לאומרין (פי' כמ"ש")
לענין משפחה את עבד לה כגוי ועבד כו' לענין קנס את עביד לה כישראל כו' (וכה כתב בחידושי
רמב"ן כאן, והביאור זה שבוחה דלא אתיא כמ"ד כותי כגוי דמ"ד כן היינו לאומרה שאין להן קנס בבנות
גוים וגם פסולין לקהל בבנות ישראל שבאו עליהן גוי או עבד).

שם (כ"ג ב') א"ר יוסי שכן מחייבו מומין גוף תרומות חרודש כו' — ע' מה שהגהתי כזה בתרומות פ"ג ה"ו.

שם (כ"ג רע"ג) התיבה ר' צעירה קומי ר' מנא — צ"ל: התיב ר' עזרה קומי ר' מנא (וכה בתרומות פ"ג ה"ו וע"ש
בשבועות פ"ה ה"ט).

שם [illegible] אתיא אלא בשוגג — צ"ל: לא אתיא דלא בשוגג (וכה כפי סגנון הירושלמי בכמה מקומות).

שם דתמר תמן תמן בעלה הוא והוא [illegible] לאביה — פי' "תמן" במשנה שם רע"ב [illegible] לאביה קנס ר' יוסי.

שם (כ"ג ב') ר' צעירה עולא בשם ר' ישמעאל בשם ר' אלעזר — צ"ל: עולא בר ישמעאל [illegible]
[illegible] אתי' במפותה (פי' דזה שאמר רע"ב נערה שנתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה [illegible]
בשת ופגם הן לאביה אף לר"ע והכא דאמר ר' אלעזר "והמפותה פטור" משמע דפטור [illegible]
מבשת ופגם) כו' פתר לה ביתומה (פי' דאותו' תרתי קנס ויתומה או נערה שנתארסה ונתגרשה ור'
אלעזר דאמר "פטור" פתר הוא משום יתומה אבל בנערה שנתארסה ונתגרשה אף המפותה אונה חייב
בבשת ופגם ואינו פטור אלא מקנס וכן משמע בחידושי רמב"ן ל"ז ב').

שם דר' מנא אמר מהו האונס חייב בכל כו' — צ"ל: ר' מנא שאמר מהו האונס חייב והמפותה פטור
האונס חייב בכל והמפותה פטור מן הכל ר' אבין אמר ר' שמו בעי כו' (כעין זה העתיק בחידושי רמב"ן
שם) וחייב בקנס והא ר"ע היא או האונס פטור מן הקנס וחייב בבשת ופגם והמפותה פטור
מן הכל והא ר' יוסי הגלילי היא).

פ"ב ה"ו (כ"ח רע"ב) רשב"ג אומר נותן לעצמה מוסבר סבר רשב"ג שמעשה ידיה כו' — יש לתקן ולהחליף
וכצ"ל: רשב"ג אומר נותן לעצמה ~~ר' יהודה~~ עד שעת דוגרת פוגין (פי' שמתחלה
שאין את כל נערה ואחר שאין כמה היא נערה אלא עד שתבגר ובזה חולקין ר' יוחנן
ורשב"ג דבשאר הכל מודים שהן של עצמה) מוסבר סבר רשב"ג שנערה שלה עד שתבגר
(פי' אף זה שלה וכ"ש שלאחר שתבגר) ר' יוחנן אמר מבוגרת, וחולק אבל מבוגרת ואילך
כל עמא מודיי שהן של עצמה מתניתא מסייעא לדין ומתניתא מסייעא לדין מתניתא מסייעא
לר' יוחנן החובל בבתו קטנה פטור (הברייתא מובאת בבבלי ב"ק פ"ז א') מתניתא מסייעא
לרשב"ג החובל בבתו ובנו של חבירו גדולים יתן מיד קטנים יעשה בהן סגולה (גם זו מובאת
בבבלי ב"ק שם) א"ר יודן אבוי דר' מתניה אית מתניתא רישה מסייעא לר' יוחנן וסופה מסייעא
לרשב"ג החובל בבנו ובבנותיו קטנים פטור החובל בבתו קטנה מציאה שלה ופטור מן השאר
חבלו בה אחרים מציאה שלה ועושה בהן סגולה והשאר של אביה (ברייתא בתוספתא ב"ק פ"ט)
מה מאיתא אימר כן כו'.

מה ראית לומר כן כו'.

שם תני רבי' ונתן לנערה [illegible] לנערה כו' (פי' דה"ל למיכתב ונתן האיש השוכב עמה לאביה וכתיב „לאבי הנערה" לדרוש שפעמים הוא נותן לנערה עצמה) מנ הני מילי (פי' דהא י"ל שדוקא כשנכנסה אחרי מות אביה אז הוא נותן לנערה עצמה אבל לא כשאביה חי ועומדה בבית אחר שבגרה).

שם הא עד דר"ש הדבור נוטל בו שנים עד דרבנן אין הדבור נוטל בו שנים — הגה"ב בבלי ד"ב ע"ב בי' הגירסא דקדש מעיקרא לרבנן הדבור נוטל בו שנים באלוה בכמין דגדייה דחו, ובעין הגירסא ליתן פ"ט הד"ל „כתובה הוחזקה בודה לגבות כמו שגבה" ולכן נראה דיש להחליף הגירסא כאן. שוב מצאתי כן בספר נועם ירושלמי.

שם ר' זעירא שלח לר' נחמן בר יעקב כו'. — צ"ל: ר' זעירא שלח שאל לר' נב"י כו' (ובעין זה לקמן הי"ד ובעין זה בירושלמי פ"ט הד"ל „ר' יהודה שלח שאל לר' אלעזר" כמה פעמים)

שם ~~ותני' דר' יונה כר' ירמיה ודר' יוסי כר' זעירא~~ — צ"ל: ותנינן דר' יוסי דאמר ואיל הו"ל דבנים בסוף הוא מתחייב) כר' ירמיה ודר' יונה (פי' דאמר שם משעה ראשונה) כר' זעירא.

שם הי"ד (בח"ג) ר' יוחנן בשם רשב"ג נאמר כאן שומה כו'. — צ"ל: ר' יוחנן בשם ר"ש בן יוחי נאמר כאן כו' (וכה"ה בבבלי מ"ו א' בשם ר"ש בן יוחאי).

שם אבל באוצות שם רע כל עמה אודו מקום שהעדים נסקלין כו'. — צ"ל: כל עמה אודו שלוקה ונותן מאה סלע בשלשה והעדים נסקלין בעשרים ושלשה אלו ר' יוסי בר' בון דלא תניות פליגין אתם. עליה פליגין אלו באוצות שם רע כו' (וכעין זה לקמן רפ"ו).

שם לאמות הוא מתחייב ר' יונה אמר בסוף כו'. — צ"ל: לאימתי הוא מתחייב ר' יוסי אמר בסוף ר' יונה אמר משעה ראשונה מתיב ר' יונה לר' יוסי על דעתך דאמר בסוף לוקה ונותן מאה סלע בשלשה (פי' [illegible]) כו' (כה"ה לעיל הי"א וכן מוכח לקמן).

שם (בח"ג) אמר שב"ד מבפנים ובית הסקילה מבחוץ (פי' שסוקלין אותו על פתח ב"ד כדמוכח בסנהדרין רפ"ו ומשמע מכאן שתמיד סוקלין על פתח ב"ד ואפי' בעיר של ישראל) אר' יוסי שנייה היא הוא [illegible] בו כו' (פי' שבכא סוקלין על פתח ב"ד, והא דתנן באונס ע"ז שסוקלין אותו במקום שעבד עבודה זרה שסוקלין אותם על פתח ב"ד דאותה העיר שעבד בה והיינו נמי שער שנמצא בו והא דתנן הגונב עיר של גוים סוקלין אותו על פתח ב"ד היה באופן זה שאין בעיר שעבד בה ב"ד והביאו אותו לעיר אחרת ושם דנו אותו סוקלין אותו על פתח ב"ד של אותה העיר שדנו אותו בה ומ"מ שאין על שער אותה העיר שעבד בה וכן מוכח בסנהדרין רפ"ו שם; ושיטה אחרת בבבלי מ"ה ב' שאין סוקלין פתח ב"ד כל עיקר וע"ש בתוס' ד"ה אל פתח).

שם כי עשתה נבלה בישראל נבלה זו כל ישראל כו'. — צ"ל: נבלה זו על כל ישראל באה לצאות בואת ~~[illegible]~~ — ויהיו גדולים כו' (והיות בספר נתיבות עולם מדה ז' בשם הר' שאול ג"ב דהגיה „נבלה זו של ישראל סבה" ודבר שאינו בלשון זה אלא דונה [illegible] ועיין דכתיב בראשונות י"ד ז' „כי עשה נבלה בישראל" וע"ש, ואין צריך מחוור).

שם ה"ג בעי דבי אמרתם טרקלין וקיטון כו'. — צ"ל: בעיא דבי אמרתם טרקלין וקיטון חופה בקיטון ונכנסה לטרקלין (ובעין זה בבבלי פ"ט הד' ובסוף סנהדרין ע"ש, ובאור זה כאן דנסתפקו להם אם היתה החופה בקיטון שהוא חדר המשכב וטרקלין לפניו שהוא חדר גדול עשוי כדי להסב בו אם גם הטרקלין בכלל הבית שיש בו חופה כיון שסמוך לקיטון או לא*).

שם הח' ר' יוחנן בן ברוקה אומר חייב לזון את הבנות. — פי' חולק על משנתינו וסובר שהוא חייב במזונות בנותיו אף בשהן בחיים ומשנתינו כת"ק שאינו חייב במזונות בנות בחיים ומ"מ מצוה איכא כה שיטת הירושלמי וכן בתוספתא פ"ד. ושיטה אחרת בבבלי מ"ט א' בשם מסוימין בדברי ריב"ב שאינו חייב לזון את הבנות לאחר מיתת אביהן אבל בחיי אביהן אלו [illegible] אותן נילונין" ונראה שהוא הוספה מסדר התלמוד.

שם אמר ל' עולא מתנייתא אמרה כן שיהא אדם זן את בנים קטנים דתנ"ה אם היתה מניקה כו'.

---

*ומה שאירתי [illegible] בעלה „גם טלי דבר לחופה אלא אפי' לבית שיש בו [illegible]" עניינו חדר שבו החופה. והחופה צמ"ד דכבה לצדותה על המטה ומביאותה).

כתובות

דע שמצינו זה מובא בבבלי ס"ה ב' בשם „ר' עולא רבה" [illegible] דר' [illegible] בירושלמי הוא עצמו „ר' עולא רבה" דבבלי, ור' עולא היה תלמידו של ר' אמי [illegible] בירושלמי. ואפש הוא מאוחר לעולא סתם (בלי שם התואר רבה) בבבלי וירושלמי ([illegible] וקידושין פ"ג ה"ח דף ס"ד סוף ע"ב) ועי' כי הוא מכונה בירושלמי עולא בר ישמעאל (ולדוגמא מה דמובא בבבלי גיטין נ"ב א' בשם עולא מובא בירושלמי של פ"ה ה"ד בשם עולא בר ישמעאל ומה שמובא בבבלי נזיר כ' א' בשם עולא מובא בירושלמי של פ"ג ה"ה בשם עולא בר ישמעאל), והוא היה בזמן ר' יוחנן ור' אלעזר. והיה מן היורדים ועולים מא"י לבבל ומבבל לא"י כמו המפורסם בבבלי וכן בירושלמי כלאים פ"ט ה"ד דף ל"ב ע"ג עולא נחותא הוה. ור' יוחנן וכה"ד שנתחבטו בזה.

שם בני בנים מה הן ר' מנא אמר בנים שפטן כו'. — צ"ל: בני בנים מה הן (פי' אם כתב בנאה לבני בנו הוא והשאר נזונין מהן כמו בכתובה לבנו או לא) ר' מנא אמר בני בנים הרי הן כבנים ר' יוסי אמר אין בני בנים כבנים ר' שמואל בריה דר' יוסי בר' בון ור' מתניה הוון יתבין כו'.

(כה א') חזר ביה ר' הונא ואמרין ואית כתובה מדת כו'. — עי' ביבמות פט"ו דף ע"ו סוף ע"ד מה שרשמתי בעניין זה.

שם הוא אמר לה נעשה הואי אזיל כו'. — צ"ל: נעשה הוא חשיך אמרה ליה כו' (כה בבלי פ"ט ה"ח).

שם ה"ב לא אמרו בתוכה אלא על בין הבנים ולא בין הבנות כו'. — צ"ל [illegible] בין הבנים ולא בתה בין הבנות בות בין הבנים לא אחת בין הבנות לא (ועי' הנוסח בבבלי פ"ח ה"ו).

לא את הוא ששנית לנו בן ורתון. — כתב בספר דורות הראשונים ח"ב סוף כ"ג שאלו של [illegible] יהודה אמר רבי ולכן הגיה כאן, ולא אתה הוא ששנית בן ורתון" ושמצינו זה בבלי ב"ב קל"ה א' „שנית משנתנו" ופרשב"ם של „שנית משנתינו בחו"ל" וע"ש, ואין צורך להגיה כי גם לפי נוסח שלפנינו המכוון „שיסדת לפנינו משנתך".

(כה ג') עד כדון בשפסק מן האירוסין (פי' לשעת אירוסין קודם שאורסה) פסק מן הנישואין בשעת נישואין קודם שנכנסה לחופה) רוצה הוא כו' עד כדון בשבעל (פי' שפסק לה תוספת בשעת נשואין קודם שנכנסה לחופה ואח"כ נכנסה לחופה ובעל) לא בעל (פי' כגון שמרד אחר החופה קודם שבעל ומוציאה טעם הוא גורם את הכל כדאמרן זה).

שם קנין לה הסיף מכן רוצה התוליתן כו'. — צ"ל: קנין לה הסיף אפי' כדון רוצה הוא כו'.

שם אלא שהבעל מגבה בכתב והשבועות מגבה אלו בדברים. — צ"ל: שהבעל אינו מגבה אלא בכתב והאב מגבה אפי' בדברים.

כיון שנידש נכרת בין הבנות. — צ"ל: נכרת בין הבנות (כן העתיק בספר הכתובות להרמב"ן בשם [illegible]).

ומה בין אדם קונה כרמו וכמה מטלטלין בשוק. — צ"ל: ומה בבק (וכעין זה בסוטה פ"ג רה"ג) ואין אדם בו [illegible] אמר לו לשאול לה זכה בהן. — פי' דאם בשעה שבעל את המטלטלין שאלו [illegible] זכה הבן במטלטלין הללו אבל אם אמר לחבירו תשאלני מטלטלין אלו לנישואין בני זכה הבן במטלטלין והאב משלם לחבירו בעד מטלטלין הללו וכעין זה בתוספתא ב"מ פ"ח ובבלי מ"ע כו ב' האומר לחבירו השאילני חלוק והלך ומכר את אבא שמת חלה והלך ומכרו שאת קורע ומשלם את נכו שאלו [illegible] אין רשאי לנגע בו.

(סוף סוגיא) ר' חנניה אמר הלכה כרשב"ג פ"כ אדי כו'. — צ"ל: ר' חנינה אמר הלכה כרשב"ג [illegible] ינאי (וכה בסוף הלכה זו וכעין זה בכלאים סופ"ט) אמרו לר' חנינה צא וקרא ר' יונה כו'. בשם ר' יונתן אמר אין הלכה כרשב"ג ר' יוסי ר"ז בשם ר' יונתן אמר הלכה כרשב"ג ור' יוסי (פי' אביו רבייה לדבריו שר' יונתן אמר הלכה כרשב"ג) סימן היה לן דחנניה ור' יונתן שניהן אמרו דבר אחד (פי' ואילו אמר חנניה הלכה כרשב"ג). תני מי שהלך כו' (פי' זה [illegible] דפנו עצמן) והא דרשב"ג הוא דרש בן מנסיא וכן נפק עובדא כר' אלעזר בן עזריה ומה שבינתיים מיותר ושתרבה מראש עמוד זה).

(כה ד') ר' זעירא בשם ר' יוחנן עד שלא כנס ומשכנס לו בעל כו'. — צ"ל: עד שלא כנס ומשכנס [illegible] בבלי סנהדרין כ"ח א' „אף אמשו כי הוינן [illegible] לא אתי" [illegible] ושם וצ"ל „כי הוינן בי רב עולא" [illegible] ושם וחדושי רמ"ה, ובכוון שרב עולא זה [illegible] דבי עולא בירושלמי [illegible] „ר' עולא רבה" אבל הוא אחר שהיה בבבלי

(פי' דאשכנס ונכנסה לחופה אף שעדיין לא בעל היתה יכולה לכתוב התקבלתי ממך ואחר זה הן דברי הרמב"ם ובעל המ"מ) כנס (פי' לפי' צעירתו) או בעל (פי' לחבריה דאמרי דכסף היינו משבעל דוקא) וגירשה והחזירה (פי' ועדיין לא בעל לחבריה או שלא נכנסה לחופה לפי' צעירתו) היא כתובה (פי' ואינה יכולה לכתוב התקבלתי) או כסף (פי' ואחר שכבר כנסה או בעלה בנשואים הראשונים, ועי' בבלי נ"ג א' שיטה מקובצת דיותר היא יכולה למחול בתחילה מכסף).

שם הל' ותני הבגר בשעה י"ב חדש כו'. — צ"ל: ותני (תוספתא רפ"ה) הבגר כתבועה ומתנין לה י"ב חדש אר"ה ותני ותני (ע' בבלי נ"ג ב') נותנין לבגר י"ב חדש ומתנין לה קידושין שלשים יום (ואלו "האלמנה" מיותרים).

שם הה"ג ח') שמעלה לה מזונות והיינו נותן לה מעה כסף לצרכיה ונותנין כו'. — צ"ל: והיינו נותן לה מעה כסף לצרכיה ותנינן תמן היינו נותן לה מעה כסף לצרכיה מעשי ידיה שלה (פי' דרשב"ג סבר שתנאי מעשי ידיה תמורת מעה כסף ובאותו מה' סלעים פליגי ר"מ ור' יוחנן הסנדלר דר"מ אם מעלה לה מזונות המותר שלו ויכול להקדישו ולר' הסנדלר אפי' מעלה לה מזונות המותר שלה) ר' יוחנן אמר במותר אחר מותר פליגין (פי' דר' יוחנן מפרש "המותר" מה שנשתייר ממעשי ידיה אחר מותר) דו פתר לה שאינו מעלה לה מזונות (פי' ומעשי ידיה שלה ומתה וירשה דר"מ סבר דבזה שהקדיש בחייה קדוש לאחר מותה בהקדש ויכול להקדיש מה שיירש לאחר זמן ור' יוחנן הסנדלר סבר שאין אדם יכול להקדיש מה שעתיד לירש) אבל אם היה מעלה לה מזונות דברי הכל קדשו (פי' אפי' בחייה שיכול אדם להקדיש מעשי ידי אשתו אף קודם שנעשו מאחר שזה דבר המצוי).

שם למה מפני שהיא מחלוקת ר"מ ור' הסנדלר כו'. — צ"ל: ולמה לא אמר מחלוקת ר"מ ור' הסנדלר שנייה הוא הקדש מצוה שאינה מצויה (פי' לפיכך אמר ר' יוחנן סתם אף לקדש לא קדשו וע' בבלי קידושין ס"ג א').

שם הוו רעיון רעיון אית ליה לרשב"ג. — צ"ל: הוו דעיון דעיון אית ליה לרשב"ג (ועיין זה ביבמות פ"ח [illegible]).

שם ה"ו אר' יודה בר' בון שאין דרך האשה להיות יושבת בטילה בתוך ביתה. — צ"ל: אר' יוסי בר' בון שאין דרך האשה כו' (פי' בא לבאר אלה דתנן ארבע יושבת בקתדרא שלו ותשאל למה צריכה לארבע דבשלש כבר נפטרה מכל שבע מלאכות שהאשה חייבת ולכן אמר שאין דרך האשה להיות יושבת בטילה אף אם יש לה שלש שפחות מפני שבכל בית נמצאו עוד כמה מיני מלאכות קטנות וקלות שדרך האשה לעשותן אף אם יש לה ג' שפחות אבל אם הכניסה לו ארבע הרי זו פטורה אף מהקלות).

שם ומשלבת השפחות. — פי' שהשפחות העוסק בשפחות עושה עליהן מלאכותיה ע' ערוך ערך שלב, דבר במלאכות תרגום ירושלמי משלבי.

שם הט' ר' נחמן בשם ר' נחמן. — צ"ל: ר' נחמן בשם ר' מנא (כי רבי נחמן סתם דירושלמי היה תלמידו של ר' מנא ואמר עם רוב בשם ר' מנא, וע' מ"ש בשקלים פ"ה ה"ג).

שם הי"א (~~[illegible]~~) אהו סמוך לאדום בדרומה. — פי' דרום של א"י שנקראה ג"כ דרום יהודה בסמוכת בסוף הורדוס ואחר אדום היתה בדרומה של א"י. ואפשר עוד שנתקיים כמו לא לאחר אדום שבכתובים אלה למקום מושב האדומים בא"י אחר שהתגיירו ע"י הורקנוס בן שמעון בן מתתיהו החשמונאי שהגלם ממקומם לא"י בסביבות עיר שומרון* ושם נקראה חלק אחד מאת חלקי יהודה בשם "אדום" כמ"ש בספר מלחמות היהודים ליוסף בן מתתיהו הכהן ספר ג' פ"ג אות ה' וע' כלאים פ"ה מ"ה שבספר צינג הוא מקומו של ר' ישמעאל, והנה ביהודה היה רוב תבואתן שעורים (ע' נדרים פ"ח ה"ה ומ"ש שם) אבל בעקום שרוב תבואתן חטים אינו פוסק לה אלא חטים בלבד. ולפ"ז נראה ביאור ענין המשנה בפשיטות דמשום שמשלך השעורים כ"ל מן החטים (ב"מ פ"ד מ"ו) ולכן אין השעורים שמעות בו כב בחטים (ע' פסחים פ"ג ה"ב) לפיכך פוסקין משעורים כפלים בחטים וכן מצינו לענין מתנות עניים בפאה פ"ח מ"ה אין פוחתין לעניים בגורן מחצי קב חטים וקב שעורים וכתב עליו בש"ס ושם דלפי שבשעורים פסולת הרבה מוסיף על שעורים, והנה בתוספתא דמ"פ מקום שנהגו ליתן שעורים כפלים בחטין נותן כפלים בחטין (ועי' ירושלמי דמאי פ"ו סוה"ד וב"מ פ"ט ה"ח ובבלי מנחות ע"ו ב'). אבל בבבלי ס"ד ב' הכשוו [illegible]

---

* ועי' ומהפרת תבואות פ"ה אלו נוטלין אחד משלש גידולי תרומה כו'. ותבואות חוץ לארץ כו' ושעורין אדומיות שם ע"כ נראה דעשואו שם אל אדום שבא"י שכבר חשב לענין תבואות חו"ל והיינו מכל המינים.

באדום הוה דאשלין שעורים דכתי' עלמה לא אכלו הכי, וקאמר לה בסף שעורים כפלים בחטין אבל ר' ישמעאל שדייה סמוך לאדום מפני שעורין אדומות רעות הן ע"כ, וזה פלא שהרי לענין מעשרות עניים לא חילק בפאה בין שעורין אדומות לשאר שעורין וכן בתוספתא ב"מ וכמו שנתבאר למעלה.

שם הב לה' מנה מנה ארבע ריטלין. — ע' מ"ש בפאה פ"ח ה"ה.

שם נותן לה כר נר ופתילה וכו'. צ"ל: נותן לה פך (כה בתוספתא פ"ה) נר ופתילה ושמן כוס וחבורי ונעירה וגבירה (כן הערוך בשם פי' הג' מהשערות) ר' יוסי כו' (פי' ר' יוסי בא לפרש למה לא פסקו לה במשנתנו גם כר).

שם הל"ג עד דרב אוכלת משלו עד דרו' אוכלת משלה. — ע' ק"ע דהוליף הגירסא, וכן מצאתי במו"ר פכ"ו הי"א מהשורה.

שם עשירות שותות והרגע מעשה במרתא ברת בייתוס כו'. — צ"ל: עשירות שותות דתני מעשה במרתא ברת בייתוס שפסקו לה כו' ובר פוסקין יין דאמר ר' אלעזר אין פוסקין יין לאשה (וכה בבבלי ס"ה א') אלא חייה סר אדבא כו' א"ר אחא ועוד אתחריה אמן א"ר אלעזר בר צדוק אראה בנחמה אם לא ראיתיה נשורה בשערה בצנע הסוס בעכו וקריתי עליה הפסוק הזה הרבה בך והענוגה וגו' (כה במדרש איכה פ"א אות נ'). ~~וספרו נצבים פיסקא של"ה ואבות דר"נ פי"ז ופסיקתא רבתי פל' ובבבלי ס"ט פ"א ותוספתא~~ ~~פ"ה~~ אמה שהגרסה דפירוש הנזכר כאן מבבלי גיטין נ"ו א' דמרתא ברת בייתוס אתה בעדה העצוף של ירושלים כדור הוה שהפרש ~~ובתוספתא~~ והמדרשות חולקין בזה על הבבלי וספרו שהתיי חופבן הבוער אתה, ובמדרש איכה שם מפורש שזו היתה מרתא ברת בייתוס שהיתה אשתו של יהושע בן גמלא כה"ג וזה דלא כ"ש ביבמה מיריה כאן ועי' בבלי ס"ה א') תני מעשה במרים בתו של נקדימון בן גוריון (כה בבבלי ס"ו ב' ותוספתא פ"ה וספרי נצבים פיסקא שה ואבות דר"נ פי"ז ופסיקתא רבתי פל' אות ט' ומדרש איכה שם אות נ"ו) שפסקו לה כו' א"ר אחא ולא ראו אחריה אמן א"ר אלעזר בר צדוק אראה בנחמה אם לא ראיתיה מלקטת שעורים מבין טלפי סוסים בעכו וקריתי עליה הפסוק הזה אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן וגו' (כה בכל השלשה מקומות הנ"ל).

פ"ו ה"ג (ל' ב') אלו בשווייה ושווא משתבר וגובה כרעו. — צ"ל: אלו בשווייה שווא משתבר בבהמה וכרעו.

שם הדא היא עשתה קצותה גובה את הכל ואם לאו מיגרע ה' דינר לכל סלע כו'. — צ"ל: אם עשתה קיצותה (פי' שהכניסה לו ת"ג דינר שום כמו שפסקה ונעשתה לו) גובה את הכל (פי' כשבאה לגבות את כתובתה הרי זו גובה כל הצאן כמו שכתב לה ד' מאות כנגד השום והשאר מנה מאתים ובתוספתא שאין לה כתב לה אלא ד' מאות כנגד השום אינה גובה אלא ד' מאות כנגד השום ועוד מנה מאתים לכתובתה כבתוספתא פ"ו) ואם לאו (פי' שלא הכניסה לו ת"ר דינר שום בשלימות) מגרע לכל חמשה דינרין סלע (פי' שלכל ה' דינרין שום שפחתה לו הוא מנכה לה כנגדן סלע מסך הצאן שכותב לה אלו כתב לה כל הצאן אלא על מנת שתכניס לו כל סך ת"ג דינר שום כמו שפסקה לו שלא הכניסה לו למשל שום בד' מאות והרי פחתה מאה דינר שהן עשרים פעמים ה' דינרי לפיכך הוא מנכה לה מהצאן עשרים סלע ונותן לה רק תתקכ"ג דינר) ואינו מגרע בתוספת (פי' שאפי' לא הכניסה לו מהשום כל עיקר אינו מנכה לה אלא הארבע מאות דינר ונותן לה ת"ר דינר למנה מאתים ותוספות שהתוספות שהוסיף לה מדעתו אינו כנגד השום) פסקה להכניס לו ת"ג דינר בטפוס כו' פסקה להכניס לו אלף זוז כו' אלא כתב לה שדה שוה י"ב מנה תחות אלף זוז אם עשתה קיצותה גובה את הכל (פי' שהיא גובה את השדה בעד י"ב מנה וגם מה שצריך להוסיף לה שלש מאות דינר ובסה"כ ט"ו מנה) כו' הכא אדם מר מגרע והכא (פי' בסיפא בכתב לה שדה) לית אדם מר מגרע (פי' שיגרע ששה דינרין לכל סלע שפחתה לו) כאן בשהכניסה מקצת כאן בשלא הכניסה מקצת (פי' בסיפא איירי בשלא הכניסה כלום מהאלף זוז ולכך אין גרעון שייך בזה) הכא אדם מר אינו מגרע בתוספת והכא לית אדם מר אינו מגרע בתוספת (פי' שבסיפא השמיט ולא אמר שאינו מגרע בתוספת כמו בתחלת בבא דרישא) ומן הוסיף ולא פוחת (פי' שבבא א' דרישא היה

צריך לכתוב לפי פסיקתם ד' מאות והוא הוסיף וכתב לה אלף ובאם ד' ברישא היה צריך לכתוב
לפי פסיקתה תשלו דינר והוא כתב אלף והרי יש בהן תוספת, וע' שו"ת רשב"א ח"ה סוף סימן קס"ט
שהביא מדברי הירושלמי כאן) כו' תניא בין בשום בין בכספים (פי' דהא דתנן שהחתן מקבל עליו
עשרה דינר לקופה לכל מנה דין זה הוא בין למנה שום ובין למנה כספים) אף לפי מה שהוא פוחת (פי'
שאלו היה במוצא מנה חושבין אם כפי שהוא פוחת בשום) לפי מה שהוא מוסיף (פי' בכספים) לפי
מה שהיא מכניסה (פי' אז שחושבין המנה כפי מה שהיא מכניסה וע' בבלי ס"ו ב').

שם אף אמרו עשו הנייות פריה ורביה כהנייות כספים. — צ"ל: עשו הנייות גאלה דערבות כהנייות כספים
(פי' שהחתן צריך להוסיף עליהן שליש כאלו הכנסה לו כספים ועיין זה ב[illegible] הל' „נהגו הערך בערבות
להיות גובה אף הפושט ואף הגאלים" וכעין זה בבבלי ס"ז א' „בשמים של אנטוכיה הרי הן כספים" ועוש
„גאלים של ערבות חשיב גובה פרנא" ופי' רבינו תם שם פרנא כתובה. וכן [illegible] ~~[illegible]~~
למעלה בדברי ר' יוחנן שאמר „עשו הנייות בשמים כהנייות כספים" וש להוסיף אחרי „בערבות").

שם הא כיצד מתנו' וכן המפרנסין את היתומה. — צ"ל: כיצד מתנותא וכן המפרנסין המשיאין את היתומה (כן
הערוך בערך חד הובא צדקה סימן כ"ג, ובאמת זה שדוקא גבאי צדקה המשיאין את היתומה משל
צדקה לא יפחתו מחמשים זוז אבל בעל הבית המשיא את היתומה משלו לא נרגע חכמים שיאמר
ואם רוצה להפחות מחמשים זוז יכול להפחית).

שם מתני' דבסר מן האירוסין כו'. — צ"ל: מתניתו באומרת מן האירוסין אבל אם אומרת מן הנישואין כו'!
שם (לא ב') ר' עזרה בעה קומי ר' מנא. — צ"ל: ר' עזרה בעה קומי ר' מנא (ע' מ"ש בשביעית פ"ח ה"ט).
פ"ב הל' [illegible] באמר אין מזונות האשה מדרת כההיא דתנן כו'. — צ"ל: כמ"ד אין מזונות האשה מדרת אלא
כמאן דאמר מזונות האשה מדרת (ונשמט מן „מדרת" עד „מדרת", וכעין זה הגיה בשנות אליהו רפ"ג
דמעשרות) כההיא דתנן כו'.

שם ובכהנים ב' ויציא ג' ולוה ואת כתובה בסוף ג' ותני כן בסוף ג' דדברי הכל. — צ"ל: ובכהנים ב' ויציא
ג' ולוה ואת כתובה דברי הכל ותני כן (תוספתא רפ"ב) בסוף ג' דברי ר' מאיר ~~(פי' [illegible])~~
הוא ר"מ והרי מפורש דוקא ר"מ מודה לר' יהודה בזה).

שם ה"ד רגל הראשון שאביה רודפה לבית בעלה. — צ"ל: רגל הראשון שבעלה רודפה לבית אביה (וע' פסחים
פ"ח ה"ב ומ"ש שם).

שם ה"ו [illegible] מעשה עד ורבין כו'. — צ"ל: כגון מעשה עד זמנן (כן הערוך בערך ערך
[illegible] וע"ש. הביאור).

שם ה"ט (ל"ב ב') תנינה בה אימה בשם ר' יהודה וכולהן אם הביאה ראייה לדבריה נאמנת כו'. — צ"ל: ואם
הביאה [illegible] לדבריה (כן הערוך בערך חד סימן ובטו וברייתא וביבמות כ"ד ב', וכן בנמוקי יוסף שם
דף צ' ע"ב) נאמנת ר' אלבא כו' על פיה שלה אמר כזה במור הדבר [illegible] (כן הערוך בעיטור
ח"ב אות מ"ם מרד) מעשה באחד שפגע כו' ערדין ואמרין אין סוטה בזה תיפוק בלא פרן
ואין לעיקר סוטה היא תיסב פרן שלים כו' כתיב בגווה אין הדא פלונית תסני להדין
פלוני בעלה ~~ולא בצבי~~ בשותפיתיה תהוי נסבה פלגות פרן (כן הערוך בערך חד שם וע'
גם בתוספי' ליבמות פ"ב דף כ"ד ע"ב).

שם ה"ט פשתן הדקין הבאין מבית שן. — צ"ל: מבית שאן (ודוגמתו בקידושין פ"ב ה"ה, ועיין
[illegible] דבר פיט. וע' בעיטור הא אות מ"ב מרד שהעתיק כלי פשתן הדקין הבאין ממדינת הים)

שם ר' עזרה בעה קומי ר' מנא קידשה סתם כו'. — צ"ל: ר' עזרה בעה קומי ר' מנא (ע' מ"ש שביעית
פ"ח ה"ט) כו'.

שם הוא אם הביא ראייה אין לה כתובה והך רשב"ג יש לה. — צ"ל: אין לה כתובה והיך רשב"ג
אמר יש לה (וכה בקידושין פ"ב ה"ה).

שם (לא ג') אלעזר בר חנינה אמר כגון הדין דינרא. — צ"ל: ר' אלעזר בשם ר' חנינה כו' (וכה
בקידושין שם).

כתובות

שם ולא תנין יתר עליהם במום דדיק. — פי׳ דבלאו שטענו במשנה ח׳ כל המומין הפוסלין בכהנים פוסלין בנשים ובבכורות פ״ז מה שטענו דדין שונבין בשל אשה (פי׳ פוסלין בכהנים) ש״מ דברייתא דהכא דתני הוסיפו עליהן באשה ריח הפה כו׳ ה״נ ה״ל למיתני „יתר עליהן במום דדיק" מפני שנזכרות הדדים נמי באשה.

תנינא במומין שאין דרכן להוולד אבל במומין שדרכן להוולד כו׳ — צ״ל: מתניתא במומין ~~שדרכן להוולד~~ שאין דרכן להוולד (פי׳ מעיקרא אלא שהוא מוזר מן הבטן כגון אצבע יתירה) אבל מומין שדרכן להוולד (פי׳ אחר לידה) אפי׳ משנכנסה לרשות הבעל האב צריך כו׳ ולומר הונית עמו (והכי תנן בתוספתא) ש״מ מודין חכמים לר״מ במומין שדרכן להוולד שאע״פ שבה אצל בעלה אביה צריך להביא ראייה).

שם ה״ה אתי עובדא קמי ר׳ ירמיה בכופיח וכפפו מתניה דרב כו׳. — צ״ל: אתא עובדא קמי ר׳ ירמיה בכופיח וכפפו (בכופיא) ח״ה סימן תשסח וכן בתשובות דשייני להלכות אישות סימן ל״ג בשם ראבי״ה דכופח הוא אין שחין בגויתו בבכורות ע״ב ובנשים [illegible] ולא מצאתי, ובדף מ״ה ע״ב אמרו דכופח או נופח הוא אריכא שמיטלו [illegible] דהיינו גבוה ודק, ועי׳ בבכורות מ״ו ב׳ בשם פרש״י נפח בטן גדול ולשון אחר ארוך הרבה ושם מוכח דמום זה הוא מבטן אמו, ועי׳ בערוך ערך גבח׳ בכורות כופח ותני ר׳ צבור גיבח פי׳ בעל קומה כו׳ ארוך ודק ע״כ ומ״מ אפשר גם למום כזה שיוולד בו אחר לידתו) והוא כרבנן כשנולדו (פי׳ דמום זה דנופח מיירי שנולד לו לכך כפפו ר׳ ירמיה אפי׳ כרבנן דבנולד אפי׳ רבנן מודין) וכרשב״ג באחרו (פי׳ או כרשב״ג ודלא כרבנן ובאחרו ובנוסח זה הערוך באות ש״ק ובתשובות דשייני שם ועי״ש) כו׳ דין ר״מ בנדמיה באחרייה אין בנדמייה (פי׳ [illegible] מכוון לר״מ שבמשנה ט׳ דסבר דיכול לטעון אף במומין הגלויין שבאשה ולא אמרינן ידע ומחיל והנ רשב״ג מיירי באחרו בו ומ״מ כשהן מומין גדולים כופין אותו להוציא דלא אמרינן [illegible] ומחיל) עד שיתנה (פי׳ שיודיע לה שיש לו מומין כאלה והיא סברה וקיבלה ומחלה דאל ודאי [illegible] כופין אותו להוציא) אין באחרייה (פי׳ כר״מ במשנה י״א דאף בהרוגה עמה יכולה היא שתאמר סבורה הייתי שאוכל וכולה לקבל עכשיו אינני יכולה לקבל) אפי׳ הרוגה לא כלום (פי׳ ה״נ אם היו בו מומין גדולים והרוגה עמה מ״מ ~~יכולה היא להוציא [illegible] בספק איך היה דעת רשב״ג אבל בבבלי פ״ב הג׳ [illegible]~~ סובר כר״מ במשנה י״א ואף אם הרוגה עמה היא יכולה לחזור בה ע״ש) אה סוגיא מתניתא כרשב״ג ואלו כופין אותו להוציא כרבנן (פי׳ שאלה היה אם היה דרבנן ואלו כופין אותו להוציא כו׳ בא לפרש הן המומין הגדולים שאמר רשב״ג אלו שמומין גדולים של רשב״ג היינו שעצה [illegible] מוצא בו ומה ששנינו ואלו כופין אותו להוציא כו׳ הוא לדבריו הכל דמומין כאלה אפי׳ רבנן מודין שאפי׳ הרוגה עמה יכולה לחזור בה) נשמעינו כו׳.

שם והמשור פוסקנה. — בכל [illegible] הנוסח „פוסקנה" והוא ט״ס ע׳ במוסף הערוך ערך פוסקן; ועי׳ זה נראה בלשון המשנה (ומה פ״ג מ״ט) „שפברוע" וש״ך הר״ח [illegible] משברוע [illegible] ויש להגיה שם „פוסקנין".

פ״ח ה״ה (ל״ב ע״ג) כתי׳ מתניתא עד שלא נתארסה מה דין כו׳. — צ״ל: כיני מתניתא עד שלא ~~ונתארסה~~ ונתארסה מה דין כו׳.

ה״ב לא הם אמרתי בארוסה שאינן זכאין לה בעצמותה כו׳. — צ״ל: לא הם אמרת בנשואה (פי׳ שבן השוב ר״ג על שאלת חכמים במשנה א׳) שהחכמים זכאין במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה תאמר בארוסה שאינן זכאין במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה אמרו לו הרי עד שלא נשאת ונשאת (פי׳ שנפלו לה נכסים עד שלא נישאת ואח״כ נישאת) תוכיח כו׳ ו[illegible] נדריה ואין את מודה לנו כו׳.

שם ה״ג ב׳) לית כאן שלא אלא להיידא אלה כו׳. — צ״ל: לית כאן שלא (פי׳ דהא דתנן המחוברין לקרקע שלו אין דין זה מוחלט) אלא שלה להיידא אלה תנינן שלה שהם נדם הירש ונתפס [illegible] מוציאין מידו אף בעלה [illegible] (פי׳ שאלה הוא שלה ונתפס [illegible] פירות המחוברין לקרקע העומדין ליבצר [illegible] מוציאין מידו) כהדא דתנן יורש ובעל שקדם אחד מהן ונתפס (פי׳ מטלטלין שהבעל הוא) אין מוציאין מידו (פי׳ והנ פירות העומדין ליבצר דינן כמטלטלין אלו אפשר דאחר שמחוברין הן דינן כקרקע ומוציאין אותן מן הירש ונותנין אותן לבעל).

הגה (לב ג) ר' יוסי אומר ר' יהודה בר טבי. — צ"ל: ר' יוסי אמר יהודה בר טבי (ומלת הראשונה "רבי" מותרת).
הגה (לב ד) א"ר יוסי ב"ר בון מתניתא דר' חייה היא ודבי מסייעת כו'. — צ"ל: מתניתה דר' חייה אמרה כן דתני ר' חייה (ונשמט מן "חייה" עד "חייה") האומר ידיי כו' א"ר אבון בר חייה קומי ר' זעירה, מתניתא אמרה שאדם מוכר את צפורתו בלשון הזה דלא כן מאי איד השנייה לא תפצות הראשונה ולמה כו'.

שם כתב לה אין הפירוסין ומן הנישואין פליגתו דב"ש וב"ה כו'. — צ"ל: כתב לה מן האירוסין ונשואין פליגתו דב"ש וב"ה עד דב"ש תמכור (פי' דב"ש סברי לעיל רפ"ח דאשה שנפלו נכסים משנתארסה ואח"כ נישאת מותרת למכור לכתחלה ומה שכתב לה דו"ד אין לו בנכסייך אינו מועיל אלא שאינה מוכרת אלא אוכל פירות נכסיה). ובה"ד דב"ה לא תמכור (פי' ומש"ה דו"ד אין לי בנכסייך מועיל לה שתהא מוכרת לכתחלה אבל אכילת פירות יש לו והא דתנן למה כתב לה דו"ד אין לי בנכסייך שאם מכרה ונתנה קיים דהיינו בדיעבד דוקא על כרחך דאוקמו כחכמים דפליגי על ר"ג הרא"ש וסברי דבלא כתב לה אם מכרה ונתנה בטל).

שם ר' יהודה השם רב הכותב שדה מתנה לאשתו אינה מוכרת פירות כו'. — צ"ל: הכותב שדה מתנה לאשתו אוכל פירות א"ר זעירה כו' והוא אוכל פירות מכיון שכתב לה דו"ד אין לי בנכסייך ובפירותיהן.
~~הכותב שדה מתנה לאשתו הוא והוא אמר לא פירות [illegible] "פירות" עד [illegible]~~
~~[illegible] זה המתניין בשליאות. ולא זה דאיירי ורבנן דפליגי על ר' יהודה) ר' יוסי בעא כו' אתא היא~~
~~[illegible] אוף [illegible]~~

שם ניחא עד דר' יודה דשכתב דו"ד אין לו בנכסייך ודברים אין לו בנכסייך ובפירותיהן אין לו אכילת פירות כו'. — צ"ל: אין לו בנכסייך ובפירותיהן יש לו אכילת פירי פירות אפי' כתב דו"ד אין לו בשדה זו ובפירותיה יש לו אכילת פירי פירות ניחא עד דרבנן דשכתב דו"ד אין לי בנכסייך יש לו אכילת פירות אפי' כתב דו"ד אין לו בשדה זו יש לו אכילת פירות נשמעינה מן הדא כו' הוי לית לך שנייה עד דר' יהודה בשכתב דו"ד אין לי על שדה זו ובפירותיהן בשכתב דו"ד אין לי בנכסייך ובפירותיהן יש לו אכילת פירי פירות ודכוותה לרבנן לא שנייה בין שכתב דו"ד אין לי בנכסייך בין שכתב דו"ד אין לי בשדה זו ויש לו אכילת פירות.

שם ר' ירמיה בעא קומי ר' זעירה היי לון רבנן. — לשון קצר הוא כמו "היי אילין רבנן", וכעין זה בברכות פ"ב ה"ג "אילין רבנן".

שם מכר היא ומתה היא אל מכרה בטל לבן שמכר בחיי אביו כו'. — צ"ל: אל מכרן בטל לאב שמכר בחיי אביו בנו ומת בנו (כה גירסת צ"ע ועיקר, ודעת הירושלמי דלאחר מותה קנה הבעל [illegible] את הגוף [illegible] מתבטל המכר שמכר האב ונחלה לפירות ועי' בבלי [illegible] ובתוספתא ולמורו ובמאורי ועי' שם דף ר"ח ע"ב) מכרה היא ומתה הוא אל מכרה [illegible] לבן שמכר בחיי אביו ומת אביו (והירושלמי [illegible] בשם אומן [illegible] ואין היה [illegible] [illegible] ע"ב [illegible] בתשובה [illegible] סימן נ' [illegible]
שם ר' חייה בר אבא בעא קומי ר' יונה ~~[illegible]~~ מתניתא הלכה כר' יודה אמרה מכרה מכר. — כל זה אינו שייך כאן ומקומו לקמן בהלכה זו [illegible].

שם תני האומר יינתנו נכסיי לפלוני ואח"כ לפלוני כו'. — צ"ל: האומר יינתנו נכסיי לפלוני ואחריו לפלוני ואחריו לפלוני מת הראשון יינתנו לשני מת השני יינתנו לשלישי מת השני בחיי הראשון שלא זכה בהן השני לא זכה בהן השלישי ויינתנו ליורשי ראשון א"ל ר' יוחנן לרשב"ל [illegible] אמרה נכסי פירות כקנין הגוף הוא (פי' מדתנן יינתנו ליורשי ראשון אף שאין לראשון אלא קנין פירות ואה"נ בבלי ב"ב קל"ז ב') א"ל כך פירשה ר' הושעיה אבי המשנה (ע' [illegible] הל' דגמ' שם אמר רשב"ל כעין זה) אחריך לפלוני ואחריו לפלוני (פי' דלשון "ואחריו" הוא [illegible] הקנה לו גם את הגוף והיינו דאיתא בבלי דף שם כבר תרגמה ר' הושעיה בבבל אחריך שאני) אילו אמר מת פלוני לפלוני מת שני בחיי ראשון מכיון שלא זכה בהן השני לא זכה בהן השלישי ויינתנו ליורשי ראשון ואתיא כשבח דנן (הריינו מובאים בבב"ב פ"ח ה"ט ע"ש) מת פלוני לפלוני ראשון ראשון קודם מת שני בחיי ראשון ראשון אוכל

צ"ל [illegible] דרבנן וכו' ואה קורא. [illegible] לזה כו'.

פירות והוא מת יחזור ליורשי הנותן תני הראשון אוכל פירות (פי' בזה שאומר נכסי לפלוני ואחריו לפלוני) ואוכל פירות (פי' שאוכל בעוד המעות פירות ולמזונו אע"פ שאינו משייר כלום לזה שאחריו) כו' חנניה אמר הלכה כרבי אע"ג דאמר רבי שאינו נוטלה במתנת שכיב מרע (כה' בב"ב פ"ח ה"ט) ר' חייא בר אבא בשם ר' יונה מברא לבעלה מהו (פי' שאם אחד נתן מתנה לאשה ואמר לה אחריך לפלוני ונפלה האשה ונברא המתנה לבעלה) או מבואר חנניה הלכה כרבי הדא אמרה מברא מברא (כל זה אינו לענין ושייך כאן כ"ב שם) א"ר יונה בשם ר' יוסי והדא אשה מכיון שמשעבדתה על בעלה ולא כותבת שכיב מרע היא (פי' דכמו שאין שכיב מרע הנותן זוכה כלום מקבל הכ"נ אין האשה המוכרת שום הנאה מהמעות שהיא משועבדת על בעלה ואפי' רבי לא אמר אלא כשנהנה מהמעות כמו שאמר אוכל פירות ואוכל פירות).

שם הה"ג (ז' ח') כריתתה דר' שמואל בר אבא והבו לה משום כושל כו'. — צ"ל: כריתתה דר' שמאן [illegible] והבו לה כו' (עי' בבלי פ"ב ב' ומ"ש בדרכות פ"ב ה"ג).

שם שאם בירך להשביע את האשה שלא משביעה. — צ"ל: שאם בירך להשביע את האשה שבמה משביעה [illegible]. וכה' בקידושין פ"א ה"ד על סוגיא זו, ובאמור זה שאם נתן לה רשות [illegible] לאחר ולא פטרה מן השבועה [illegible] מסרה לאחר הכ"נ יכול להשביע את האשה כשירצה).

~~שם ואשה לו שבה בזמן שהיא שבורה מאליו~~. — צ"ל: צריך להעמיד לו פרה כל זמן שהיא שבורה מאליו (פי' שכרה מחבירו ונתן לו רשות להשאילה ואחר כך השואל הרי השואל משלם פרה לשוכר והוא אומר ששוכר שבעל המשכיר ונפטר אלא שהמשכיר צריך להעמיד פרה אחרת לשוכר שתהיה אצלו עד תשלום הזמן שהשכיר לו את הפרה מתחילה, ועי' בבלי ב"מ ל"ה ב') [illegible] שאלה הבעלים ומתה (פי' שאלה משוכר אם צריך לשלם פרה לשוכר).

שם הכ"ג (ז' ב') א"ר אבין את אמרת פגם אביו שטרו דבר"ד כו'. — צ"ל: א"ר אבין הכין את אמרת פגם אביו כו'.

שם הי' הגן משלחין בתרומה ולא אגרין אין אתא הוא טבחות. — בעיטור אות הלכות חוב (מובא בשו"ת רשב"ש ח"ב סי' רל) הערוך: הגן משלחין בתרומה ולא צימין (וגירסא יפה היא, אבל בחדושי רשב"א ב"ב ק"ע ב' והגהות מיימוניות פ"ג מהלכה הו"ב הערוך כנוסח שלפנינו).

שם אבל לא עיבד בדין וברח לית כאן מחלוקין. — צ"ל: לית הגן מחלוקין.

שם ה"ט (ז' ג') אתיב ר' יוסי והא תני גובה גיטה ומטלטלין כתובתה כו'. — צ"ל: התיב ר' יוסי והתני גובה בגיטה וחוזרת וגובה (פי' [illegible] פעם שנית ובן הכתובה [illegible] בבלי פ"ט ב') אין שם כ"כ באומן דארתן ואין שם עדים הרי שהלכו להם למדינת הים אין שם אמוראים לית ליה לרב אמוראיה (פי' דרב סבר אין כותבין שובר בבלי ב"ב (קע"ב ב') לית ליה לרב אמוראיה הא דאמר אבא ברטיסן (פי' בשלה שאמר אבא שטרו [illegible] רב שפטור מלשלם ואין כותב שובר שלא יהא המלוה צריך לשמור שובר מן העכברים) אית ליה הכא בשמכה אבד ברנש (פי' באשה שאמרה שאבדה כתובתה מודה רב שכותבין שובר וחייב לשלם ולכן אין [illegible] שמא תגבה ב' פעמים בגיטה) הותיב ר' בא ותהן גובה בגיטה ומטלטלין כו'.

הה"ג [illegible] בקופא דר' יונן והוה פרוזבולין כו'. — צ"ל: והא פרי מות (בגירסת [illegible]) כו' בזמן המלוה [illegible] פרוזבול היה לו ונרעתו כו' הסכנה ואולך כו' (פי' [illegible] לאחר שבטל השמד [illegible] הלו בטל, ופעין זה [illegible] בטל השמד המנהג לא בטל" ולכך שנינו בגיטין פ"ה ה"ב "ושנים שהוא בפשט ניבל ונרע" שכן היה המנהג באוה' וכמו שנתבאר, אבל בבבל לא היה השמד ממקום ולכך לא נהגו לכרוע, ואת הג' משום הכו שאלו בבלי גיטין ס"ד א' "נרע לאה לו א"ר יהודה אמר רב בשעת השמד שנו" פי' באה"י דשם היה השמד" ובן אמנם בחלוני מנהגים שבין בני בבל ובני א"י שבסו"ס ושו"ת [illegible] סי' יג "בני א"י נורצין את הגט בני בבל אין נורצין אותו" ובפי' שמא כמין באמן היה המנהג בא"י לקרוע גם את הפרוזבול) ואפשר בן אלא נשרפו נורעהו והכל כתבתו ונרעתו.

בו' הה"ג (ז' ד') הראשונה של ראשונה קודמת לשנייה ויורשיה והשנייה ויורשיה קודמין ליורשי הראשונה. — צ"ל: והשנייה ויורשיה קודמין לשנייה של ראשונה (פי' לכתובה שנייה של ראשונה ומכאן ואילך אינה פוסקת) שנייה ויורשיה קודמין ליורשי הראשונה (ונשמט מן "קודמין" עד "קודמין").

שם מקדש רחל ונכנסה לאה וחזר ונכנסה כו'. — צ"ל: מקדש רחל ולא כנסה לאה ונכנסה וחזר וכנס את רחל (עי' שו"ת רדב"ז ח"ג [illegible] ומ"ש בשביעית פ"ד ה"ב).

על דעתון דרבנן כו' להא עדמית אף ר' לעזר כו'.
שם ואיך שהיו נחיין תפלוגתא דר"מ ורבנן. —פי' אם שיעבד נכסים בין אירוסין לנשואין אם היא טורפת
מהן (וכעין שאלה זו דבבלי י"ג ב') דבה חולקין ר"מ ורבנן, ונראה שמחלוקתן היא באחד שכתב שט"ח
לחבירו בניסן ולא זכה המעות עד אייר דר"מ סבר עדיו בחתומיו זכין לו וטורף מזמן החתומה
ורבנן סברי שאינו טורף אלא מזמן נתינת המעות, והאיכור לפלוגתא זו זה מצאתי (עי' בבלי ב"מ י"ג א').
שם ה"ב היה שם בכור היה אומר הבכור נוטל פי שנים מהו נוטל פי שנים כבתו כו'. —צ"ל: מהו נוטל
פי שנים כבתו (כגירסת פ"מ) או פי שנים בכל האחים (פי' דרואין כאילו חולקין אחד כל
הנכסים שהניח להם אביהם לכל האחים ועוד חלק אחד לבכורה והבכור נוטל חלק
בכורה בכתובת אמו כחלק שעולה לכל אח והשאר הוא חולק בשוה עם אחיו ממנו,
ואיירי כשיש מותר דינר כ"ש בשלטי הגבורים פ"ד דף פ"ג ע"א בשם ריא"ז ודלא כפירוש פ"מ).
שם לא אתון דאמרין בשם רבנן לכן צריכה בשלא חלקו כו'. —צ"ל: לא אתון דאמרין בשם רבנן (פי'
רב שלכה שהוא ר' מנא והוא ועל דהלכה כו) לכן צריכה בשלא חלקו אלא משעה ראשונה שאין להן.
שם ה"ג דתני שתי כתובות פליגין ר"ש אומר כבע"ח ורבנן אמרין מטלטלין באותו הדינר כו'. —צ"ל:
ורבנן אמרין מטלטלין אבל באותו הדינר כו' (פי' והב' ר"ש אליבא דר' מנו עד שיהיו שם עיקר
~~ארבע~~ שתי כתובות בנכסים שיש להן אחריות ועוד מותר עליהן דינר אפי' במטלטלין).
שם ה"ד ושני שטרות שיוצאו על שדה אחת אי זה מהן שירצו ב"ד לאחרים כו' (פי' שיצאו שני
שטרי חוב מזמן אחד על בעל שדה זו ואין לו לזה נכסים חוץ משדה זו ואינה שוה יותר
מכפי שטר אחד הרי ב"ד יכולין להגבות שדה זו לאיזה בעל חוב שירצו מן השנים, ושמואל
לטעמו שאמר כעין זה בבלי ב"ק ט' א' האחין שחלקו ובא בע"ח ונטל חלקו של אחד מהן ויותר
ועי' ירושלמי קידושין פ"א ה"ד) והא תנו היורשין שירשו שט"ח כו' ויצא עליהן שט"ח כו' (עי' בבלי
ב"ב שם תוד"ה וטרף" שהקשו ג"כ מברייתא זו ונדחקו ליישבה).
שם בין שטר אחד שיוצא על שתי שדות (פי' כגון שלוה ומכר שתי שדות לשני בני אדם בבת
אחת ושתי השדות הן כשוות הרי ב"ד יכולין להגבות איזה שדה שירצו) אי זה מהן שירצו
ב"ד מחליטין (וירושלמי זה מובא בשאלתות ואף דב פ"ל רמז ותתב"ג ועי' הרא"ש בב"ק פ"א סימן ו'
כתב כעין דין זה בשם ר' יהודאי גאון).
שם לא מנה אותה לך סב חמשין ואיזיל לך. —פי' וכן בסופה דהיו שם שלש מאות מיכרי שלישות
הראשונה לשנייה דון עם הראשונה לבך נמשכות שנייה ושלישית באחת והשנייה אומרת
לראשונה יש לנו שוות בענבי טלי חמשים ונשארו עוד שתי מאות וחמשים ואומרת השנייה לשלישית
שתינו שוות בשתי מאות של מאה מאה ואע"ג מאה ועוד חמשים הן של שלישית ע"ש ועי'
בבלי צ"ג א'.
שם ה"ז ב') לשטר אחד שיוצא על שלשה לקוחות כולהן חולקין בשוה. —פי' בשלשה לקוחות שלקחו
זה אחר זה ולכך חייש בן ננס שמא יצא אחד שט"ח מוקדם לכתובות הנשים ויגבה
מכל אחת ואחת כפי חלקה ומש"ה אף האחרונה צריכה להשבע, וסבר נמי בן ננס דאחר
שגבה בע"ח מכל אחת ואחת כפי חלקה שוב אין הראשונה חוזרת לא על השנייה ולא
על השלישית וכמו כן אין השנייה חוזרת על השלישית וכן הדין לבן ננס דבע"ח שגבה
מג' לקוחות שלקחו זה אחר זה, והטעם שאין הנשים חוזרות זו על זו לבן ננס מבני
שכבר גבו פעם אחת לכתובתן, אבל בע"ח שגבה כרקע ואח"כ יצא בע"ח מוקדם
לו ואין לו כרקע אחרת לגבות ממנה ה"ז טורף מבע"ח מאוחר שקדם וגבה מאחר
שבע"ח המוקדם עדיין לא גבה כלום. אבל חכמים חולקין על בן ננס וסברי שאין בע"ח
גובה אלא מזו שכתובתה מאוחרת לכולן ולפ"ז אין שום הפסד לראשונה ולכך אין
הראשונה צריכה שבועה, אבל בשלשה לקוחות שלקחו בבת אחת אף חכמים מודין לבן
ננס שאם יצא עליהן שט"ח כולן חולקות בשוה והיינו שהקשה ר' עקיבה לר' מנא מדברי
שמואל.
שם ה"ח חנינא אפי' בבעל חוב מתניא כו'. —צ"ל: אפי' בלוה מתניא היא דהיא כותב כל אזניו (פי' ובעדים)

הירושלמי שלפנינו לא כתב דאורע אפי' מיעוט דידיה אין הנכסים שקנה אחר משתעבדי לבע"ח ובדפוס
ר' יוסף דבבלי ד"ב ע"ב [illegible] בא פה הו דאיקני אינו גובה משועבדין)

ה"ג אי שאמר לו כל נכסי לך פירעון שלא מצויה שהלוה אומר כן לבע"ח שני וכיון שהיה לבע"ח ראשון טורפה
על שדה זו והלוה נתפשר עמו הל' כולה שדה אחרת ואין בע"ח השני יכול לטורפה) א"ר מרינייה אותיה כמ"ד
לכתובה אבל לא לתנאין ברם כמ"ד בין לכתובה בין לתנאין הוא חזירה (פי' שלמ"ד המגרש את אשתו
והחזירה סתם יש לה עוון כתובתה הראשונה עם כל התנאין שהתנה עמה בנישואין הראשונים
ה"נ מאחר שהלוה נתפשר עם בע"ח הראשון הרי דינו כשדה ראשונה ושעבודה של בע"ח שני עליה
במקומה, וע' בק"ע ובפ"מ שפירשו שאמר לבע"ח ראשון אי והא לך פירעון שלא מצוי היום מובן דמאחר
שכתב לשני דאיקני ונתפשר עם הראשון לא ~~דאיקני~~ אלא הוי קנה עתה שדה זו והוא משתעבדת לשני).

פ"ח ה"ה שכיב מרע שאמר יזונו בנות כו' אהו שיזונו מן המשועבדין. - פי' משועבדין שנשתעבדו
הלקוחין לאחר מותם סבירהן דבלא זכות המות אינן נזונות מנכסין. שנשתעבדו הלקוחין בחייו
לקמן פי"ג ה"ג וגיטין פ"ה ה"ג.

שם ה"ב ר' יוסה בשם ר' יוחנן זו היא שאמרו בתולה מוכרין מזון י"ב חדש כו'. - צ"ל: זו היא שאמרו
בתולה מוכרין מזון שנים עשר חדשים (פי' ור' יוסה חלק [illegible] ר' אבהו שאמר משנה בשם ר' יוחנן
דמוכרין מזון י"ב חדש וע' בבלי נ"ג ע"ב) דתנינן [illegible] דאמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן נידונה
על מנת ליתן לה י"ב דינר זהב לשנה להיות מעלה לה מדינר זהב לחדש (על רפו"ב) [illegible]

שם ה"ג מוכרת למזונות ואוכלת וטורפה לשם כתובה כו'. - צ"ל: ואוכלת וטורפה לשם כתובה (פי'
אותה שדה עצמה שמכרה למזונות) ולא אמרין לה חוי צבוניך (פי' הראי דמי המנה דהיינו
שתשיב ללוקח את המעות שקיבלה בעד שדה זו שמכרה לו. דאיך אפשר שתמכור שדה
ובעצמה תחזור ותטרוף אותה) תיפתר שהזכיר המנה (פי' ששדה זו שמכרה למזונות
נתייקרה לאחר זמן והיא רוצה לטרוף אותה ולהחזיר את המעות שקיבלה ולהרויח
* מה שנתייקרה השדה וכעין זה למטה ריש ה"ד תיפתר שהזכיר המנה).

פי"ב ה"ב (לז ד') הפנקין היו כותבין עד שאני זן את בתך ה' שנים כל זמן שאת עמי כו'. - נראה
שחסר בינתיים וכצ"ל: כל זמן שאת עמי והוא תנינן (במשנה א') הנושא את האשה
ופסקה עמו שיזון את בתה (פי' ומשמע שבפסיקה דברים בלבד נתחייב ואין צריכין
כתיבה וע"ז מתרץ) תני עלה ובלבד מן הנישואין הראשונים (פי' נתחייב אפי' בדברים
אבל כשנושא אשה בשנייה אינו מתחייב בדברים והעיקר כשתהיה נישואין ראשונים
בגלל ואין משגיחין באשה וע' בבלי ק"ב ב').

שם ה"ה (לה ב') ר' חייה בר אדא בשם רב חייה בעא קומי רבי כו'. - צ"ל: ר' חלבו בשם רב רבי
חייה בעא קומי רבי כו' אילתה דרבה אמרה כן דאורה"ת בעל חוב גובה לעולם.

שם ה"ו ר' יוסי בר' בון סוף דבר עד שתתבע כו'. - צ"ל: ותני דרב לה סוף דבר עד שתתבע אפי'
הזכירה דתנינן מתה וירושה מזכירין כו' חסר יום אחד ולא הזכירה ואחר הזכירה נותנין
לה עוד כ"ה שנה.

ה"ה (לה ע"ג) דתנינן תמן הכותב נכסיו לבנו כו'. - צ"ל: תמן תנינן הכותב נכסיו לבנו כו'
אובדה כתובתה רב אמר כו' (וכה בגיטין פ"ה סוה"ה).

פי"ג ה"ה את אשה ושכבן ושאבין כתב. - ע' מ"ש ע"ז בסוטה פ"א ה"ד.

שם (לה ד') מעשה בי ר' ישמעאל שפסק מזונות לאשה כו'. - צ"ל: מעשה בר' ישמעאל בר רבי
יוסי (וכן יש להגיה בבבלי נ"ג ב' וע' ירושלמי ערובין סופ"ג ומ"ש בהגהותי שם, וע"ש פ"ח ה"ט
ובבלי מ"ג כו' א' כפי נוסח הרי"ף והרא"ש שם) שפסק מזונות לאשה בשוקי ציפורי (ומדבר
שר' ישמעאל בר' יוסי נקבר הוי בציפורי) שאל רבי אמר מאן אזל כו' שלא הניח לה עבדון
ידעון (פי' ומי דבק לידע אם הניח לה בעלה או שלא הניח לה) ר' חלבו אמר ר' יוחנן ב[illegible] (וכן
בבבלי נ"ג ב' אותא בר' יוחנן אמר מה ראה רבי שלא פסק לה).

שם שני דברים אמר חנן הלכה כוותיה דו. - ביאור "כוותיה בו" לדעת הירושלמי הוא "כאותו"

---

* [illegible] אין זאת עובדא קמי רבי כו' אבל ר' אלעזר כו' אם כן נאמר משם צבוניך כו'. - פי' צבוניך הוא רשב"ג אבו
רבי שנתן בנו [illegible] וכמות [illegible] "ע' מעשרות (פ"ה ה"ד) [illegible] דרשב"ג בשיטת רב צבונו דאות כו'.

(המשך בעמוד הבא)

פסחים פ״ג ה״ב רשב״ג חולק על חכמים ואומר הלכה כיוצא בו (ועי׳ מ״ש בהערות שם) ובתוספתא פ״ה ה״ב תמה שאלו ר׳ יהושע את רע״ק הדין אמרה הלכה כיוצא בו כו׳ ובע״ז פ״ג ה״ב רשב״ג חולק על החכמים ואומר מעשה כיוצא בו; ונוסחה אחרת בלשון זה בבבלי קט״ס׳ ועי״ש בתוספ׳ שנ׳.

שם ה״ד (לו ב׳) מתניתה בטענו חטים והודה לו בשעורים כו׳. — צ״ל: ר׳ חייא בר אבא בשם ר׳ יוחנן מתניתא (פי׳ בשבועות פ״ו מ״ד) בטענו חטים והודה לו בשעורים כו׳ באחד מהן דה״ה חייב ר׳ אימי בשם ר׳ יוחנן מתניתא על סוף דבר בטענו חטים והודה לו בשעורים אפי׳ אם טענו שני מינין והודה לו באחד מהן דברי חכמים פטור ולמה תנינן טענו חטים והודה לו בשעורים משום דתנן ורשב״ג מחייב בה להודיעך כו׳ (וכעין זה הנוסח בשבועות פ״ו ה״ד).

שם ההן מליין וההן אמר ריקנן כו׳. — צ״ל: ההן אמר מליין (פי׳ בגמדון, אמר שבלשון זה הוא תובע שמן וקנקנים) וההן אמר ריקנן (פי׳ וחכמים סברי שבלשון זה אינו תובע אלא שמן בלבד בלא קנקנים) נראה קנקנים ושמן ולא קנקנים (פי׳ וכי דרך להפקיד שמן בלא קנקנים) ר׳ אלעזר כו׳ (וכעין זה הנוסח בשבועות שם).

שם ה״ה (לו ב׳) מאה של אחתים במנה. — צ״ל: מאה של אחתים לשל מנה.

שם כתב של אחתים בשטר ושל מנה לא כתב מ״ד וצווח כו׳. — צ״ל: ושל מנה לא כתב ומתה מ״ד וצווח מנה כנגד מנה כבר יצא (פי׳ בחייהן) כי אותו שלא כתב אינו גובה (פי׳ דאין מלוה על פה גובה מן היורשין כמבואר בגיטין פ״ג ה״ב ואפי׳ לר׳ יוחנן דאמר שם מלוה בעדים גובה מן היורשין היינו דוקא כשמתו (ע״ש).

שם ה״ו מתניתא בשהיה מתודה ונשא אשה מגלות כו׳. — העיקר כנוסח התוספתא פ״ו וכן הסכים הגר״א בביאורו לאה״ע סי׳ ע״ה ולכן יש להחליף כל הסוגיא כאן, ונוסח שלפנינו כאן נשתרבב מגיטין פ״ה ה״ב עי״ש.

שם הדא אמרה שמטבע זוז ופרה מכל הארצות כו׳. — עי׳ בספר האשכול לרי״ד סימן מ״ב בשם תשובת הגאונים שכוון זה הוא מחלוקת בין בבלי ובין א״י שתשובות בבליים (בבלי ק״י ב׳) מטבעות קפוטקיא ופה משל ארץ ישראל ולכן הוכרחו להחליף את דברי רשב״ג וחכמים (בבלי ק״י א׳) דרשב״ג סובר דה כתובת אשה מן התורה וחכמים סברי דכתובת אשה מדברי סופרים.

"המוצא מחייב כו׳ ורבן גמליאל פוטר" וידוע כי רשב״ג בר מחלוקתו של ר׳ אליעזר הוא הוא רשב״ג דיבנה אביו של רשב״ג; ובאמת בספר משפחות סופרים ערך ר׳ אבא בר אבון אות ית׳ הערה ט״ו שמוכרח ממקומו דרבו דאבא הוא ר׳ יהודה נשיאה שנזכר בירושלמי ג״כ בשם סתם "רבי" שהרי רשב״ג היה אביו של רבינו הקדוש אבל היה צריך ר׳ יהודה נשיאה", ובירושלמי מוכרח כל עיקר להוציא את "רבי" מפשוטו כאן. ועוד [illegible] בבריתות וז״ל ר׳ [illegible] אם עבר זקן ונשאה" והוא הוא כאן שפירשו שם עי״ש.

נדרים

פ״א ה״א (ו׳ א׳) שכן נדר שנאמר כאן כינוי חרמין כחרמין. — פי׳ דכתיב (במדבר כ״א ב׳) וידר ישראל נדר וגו׳ והחרמתי את עריהם.

שם (ו׳ ע״ב) אינן נוהג בחייהן שבועות על האיסורין כו׳. — צ״ל: אינו נוהג בחייהן שבועות על האיסורין ~~[illegible]~~ ואין שבועות חלות על האיסורין (כן המתיק דר״ג [illegible] לה ע״ה).

שם ר׳ יוסי פתר לאיסור אסר הרי הוא עלי אסור כו׳. — צ״ל: ר׳ יוסי פתר כולה באיסור, אסור הרי הוא עלי אסור, הרי הוא עלי אסור אסור. שבועה הרי הוא עלי אסור, הרי הוא עלי שבועה אסור ר׳ יודן בנדרים אסור ובשבועות מותר, אסור הרי הוא עלי אסור, הרי הוא עלי אסור אסור, שבועה הרי הוא עלי מותר, הרי הוא עלי שבועה מותר ר׳ מנא אסור הרי הוא עלי מותר, הרי הוא עלי אסור אסור שבועה הרי הוא עלי אסור, הרי הוא עלי שבועה מותר (כגורסא זו נראה בהלכות נדרים לרמב״ן פ״ב. וביאור זה דר׳ יוסי סבר שבין נדר שאמר בלשון שבועה ובין שבועה שאמר בלשון נדר ובכל אופן דבור אסור, ור׳ יודן סבר שאם אוסר החפץ עליו בשבועה ה״ז מותר מפני שבלשון נדר ובאיסור אסור בין שמקדים איסור לחפץ ובין שמקדים חפץ לאיסור ור׳ מנא סבר דבנדר צריך להקדים החפץ תחלה ובשבועה צריך להקדים השבועה תחלה ואם החליף מותר, ועי׳ בפירוש המיוחס להריטב״א שם).

שם הדא אמרה שהרשעים מתנדבין מכיון שהתנדב כו'. — צ"ל: הדא אמרה שהרשעים אינן מנדבין (פי' בתמיה וכי אין הרשע מפריש לפעמים נדבה) מכיון שהתנדב אין זה רשע (פי' שאמרו דבר הזה צדיק, ובתוספתא פ"א כנדבת רשעים לא אמר כלום שאין רשעים מתנדבין).

שם טוב שלא תדור משתדור ולא תשלם טוב מצה ומצה שלא תדור ר"מ אומר כו'. — צ"ל: טוב מזה ומזה שלא תדור כנדב הזה שנודר על נדבה מביא כבשתו לעזרה ואומר הרי זו עולה (כל זה אותם לפנים למטה ושייך כאן, וכעין זה בתוספתא חולין פ"ב ובגמרא רבה פ"ב) ר"מ אומר טוב כו' ושאו לאלהיכם ר' אבין אמר כו'.

שם הדא אמרה שהכשרים נודרין ומכיון שנדר כו'. — צ"ל: הדא אמרה שהכשרים אינן נודרין (פי' בתמיה) מכיון שנדר אין זה כשר (פי' לאותו דבר).

שם לא אמרתי אשם נזיר אלא אחד. — פי' אשם נזיר טמא שהרי אין אשם אלא בנזיר טמא ונשתבש הר"ע שכתב דאירושלמי [illegible] אפי' אשם נזיר טהור ודלא כבבלי ט' ב'.

ר' מנא בעי למה לו כשמעון הצדיק אפי' כר"ש לא אכל כו'. — צ"ל: ר' מנא בעי אפי' תימר שמעון הצדיק כר"ש לא אכל כו'.

שם ר"ה יושע בן חנינה אומר. אמר נכסי מותרין כו'. — צ"ל: ר' יושע בן חננאל אומר כו' (וכעין זה במגילה פ"א הי"א דלא כר' יושע בריה דרב חננאל אמר צריך לכתוב ה"ז כו').

שם ה"ג (לב א') לא חולין לא אוכל לך כו'. — צ"ל: לא חולין שאוכל לך כו' (וכן צ"ל בסדר המשנה שאמרו וכה דבבלי) הכא [illegible] דבנא אכול (פי' בא לומר שנתכוין בדבריו שזה שאוכל לא יהיה חולין אלא קרבן).

שם כשר ודבי מטהר וטמא לא כשר ולא דבי כו'. — צ"ל: כשר ודבי בטהור וטמא (פי' שאם אמר כשר או דבי כמו באומר טהור ואסור ומוסף "וטמא" מאשגרת לישנא) לא טהור לא טמא (פי' אם אמר אחד מהן) כלא כשר ולא דבי (פי' ואסור) כיוצא לו שניה כו' (ועי' בבלי י"ג א' ברא"ש ד"ה ואהא).

שם על דעתין ~~דבבלן בתען~~ ניתני בעזרה או אבון כו'. — יש להחליף ולתקן וכצ"ל: על דעתיה דרשב"ג ניתני כדובבה (פי' ותרגום של "דובבה" ותרגום כבש "אימרא" ואיל הוא בן שתי ~~שנים~~ בן שנה) או אבון על דעתיה דר' יוחנן ניתני כל קרבנות המזבח או' יוסי בר"ב על דעתין דרבנן [illegible] ניתני כדישון מזבח הפנימי והמנורה (פי' דבמגילה פ"ג מ"ז שנינו דווקא התורה לא נהנין ולא מועלין ועוד שם דשן דישון מזבח הפנימי והמנורה לא נהנין ולא מועלין).

שם כנודב בה בקרבנות הנודבין בה אינו תנייה התורה ובנודב בה הרי מותר. — חסר ביניהם וצ"ל: כקרבנות הנודבין בה בתורה ובנודב בה הרי אסור (כה בתוספתא פ"א ובבלי י"ג ב') אינו תניי הנה בתורה ובנודב בה הרי מותר.

שם ה"ג חולו החולו לחולו בחולו בין שאוכל לך בין שלא אוכל לך מותר כו'. — צ"ל: חולין החולין לחולין בחולין בין שאוכל לך בין שלא אוכל לך מותר לא חולין שאוכל לך אסור לא חולין לא אוכל לך מותר (כה בבבלי י"ג ב' וכן יש לתקן בתוספתא פ"א ע"ש).

שם נדר עמו בתענית עד כמה הוא אסור כו'. — צ"ל: נגדר עמו בתענית כו' (כעין זה באג' פ"א ה"ו: ובלבד שלא יגדרנו בתחלה, ותיקנו המפרשים "ובלבד שלא יגדלנו").

פב ה"ב (לב ב') ולמה לא תנינן שבועה שלא אוכל לך מותר כו'. — צ"ל: ולמה לא תנינן שבועה שאני אוכל לך אסור (פי' דבשבועה ג"כ אסור) אלא בגין דתנינן אומר בשבועות מבנדרים (פי' דשנינו כאן דברים דבשבועות חמורין בהן מבנדרים לצדן) וסברינן מימר קרבן שאני אוכל דברי חכמים (פי' דפליגי על ר' יהודה לעיל פ"א מ"ד וסברי דאומר קרבן שאני אוכל לך אסור ולפנינו הנוסח שם "שאיני אוכל לך" וצ"ל "שאני אוכל לך" ובנוסח המשנה דבלי שם) ~~אסור~~ אסור

שם ה"ג שבועה שלא אוכל ככר זו וחזר ואמר שניה אולו (פי' אותה ככר שכבר נשבע עליה ועוד ככר אחרת מהחמש שתיהן יחד) [illegible] ואוכל את כולם (כצ"ל כק"ע ודלא כפ"מ).

שם מסתברא כאחת דחיובה דאחריתא ודחיובה דקדמייתא. — פי' שבשתיהן אינו חייב אלא

אחת מפני שכל באופן האחרון הזה באיתא שבועה על האיסור דאוכל שהוא אכל ארבע פטור מ"מ הרי איסור קבוע עליהן והיינו נפטר אלא מפני שעדיין לא אכל כל השיעור, וע' בבלי שבועות כ"ג ב' תד"ה דאוכל.

שם ה"ד וויבן אמרה בה דאמר רחבה המוטל צתים כו'. — צ"ל: וויבן אמרה בה אמר רחבה אן הדא דתנינן תמן המוטל צתים כו'.

שם (ל"ז ע"ג) חד תניי הוא דאמן דאמר סתם חרמין לבדק הבית כו'. — צ"ל: כמ"ד סתם חרמין לכהנים ברם כמ"ד סתם חרמין לבדק הבית אם היו מכירין בגולה אפי' סתמן אסור ר' יוסי בשם ר' הילא כו'.

פ"ג ה"ו (ל"ז ד') תלמידו דר' חייה בר לולייני אה"ר יודן שאילו היה אומר כו'. — צ"ל: תלמידו דרח"ב אמר ר' יודן שאלו (ועיין זה בנזיר פ"ה ה"ה דף נ"ד סע"א) היה זה אומר בסלע וזה אומר בשקל ורוצה ליתן לו בשלשה מאחר שבוטל דינר אחד אצל זה ובטל עוד דינר אחד אצלו. ורצה לו בשנים (וע' [illegible] כת"מ ר"ן ד"ה "שניהם" מחלוקת בדין זה).

שם תני ר' חנניה קומי ר' מנא והא כתיב כי את אשר ישנו פה כו'. — צ"ל: קומי ר' מנא בכתוב כי את אשר ישנו פה כו' (פי' ומכאן שאין תניין בשבועות).

שם ה"ב איפשר שלא עבר בה בעלו מצרים אלא כן אמן רייאין בראייה אחת כו'. — צ"ל: איפשר (פי' "איפשר" בווב"ז אחר הו"ל הוא דלשון ירושלמי מקוצר מן "אוי אפשר" וע' מ"ש בחגיגה פ"ג ה"ח) שעבר בה בעלו מצרים (פי' בתמיה) והא דקלוטה נום אלכה כו' (ומה שאינו ניים מיותר ונכפל משורה דלמטה וע' שבועות פ"ג ה"ח).

שם שונה בו בפני שנים והשליכו לים בו משום שבועות שוא כו'. — צ"ל: שונה בו בפני שנים ואחד בסוף העולם מכירו והשליכו לים והתרו בו משום שבועת שוא כו' (פי' שאילו לא השליכו לים והתרו בו משום שבועות שוא אף לר' יוחנן אינו לוקה דהוה אפשר שיבוא פלוני מסוף העולם והוא מכירו עם השנים ונעשה שבועות שקר וכיון שהשליכו לים אין כאן אלא שנים ולוקה לר' יוחנן משום שבועות שקר).

שם (ה"ו) שגגת שבועות אסורה ושגגת נדרים מותרת. — עיין זה בתוספתא נדרים סופ"ו דאומר בשבועות שגגת שבועה אסורה ושגגת נדירות מותרת ע"כ. ובאמור זה דהאומר שבועה שלא אוכל בשר היום אם אכלתי ירק היום [illegible] נזכר שאכל ירק הו"ל אסור בבשר משא"כ בנדרים ונזירות והיינו דוקא בשגגה בדבר של עצמו, אבל אם שגג בדבר של אחר מותר אף בשבועה כגון שאמר שבועה שאינו מהנה לאשתו שגנבה את כוסו והכתה את בנו ואח"כ נודע לו שלא גנבה ושלא הכתה הו"ל מותר להנותה שאין זה שגגה אלא טעות, ולפ"ז יש לתמוה את הירושלמי והתוספתא עם הבבלי כ"ה ב' דשבועות שגגות מותרות וע' בר"ן שם.

שם ר"ש בר לקיש בעא קומי רבי בשם ר' עקיבה להוסיף על דבריו בה. — צ"ל: רשב"ל בעא קומי רבי ואתיבון מה בשם ר' עקיבה כו'.

שם ה"ה להרגין בהרגין. — צ"ל: אהו להורגין החורגין (כה"ג בתא"ם דנים סי' נ"ט בשם הראב"ד וכותב דבא לפרש מה היה האלה כי נסתפקו עליה בין ח' לה' או שמא בין ד' לה' וכן מצאתי בתוספתא נדרים א"ב ולפני בתוספתא פ"ג הנוסח "הרגין").

שם הו' שלותיבו נדבן אם אינה נשרפות ונרצה. — צ"ל: אם אינה נשרפות ונמצאו (פי' אשנהן על רבונות ושליות).

שם ה"ז ועתה שנו בנים הנולדים לך וכבר נולדו כו'. — מבואר מירושלמי כאן דלר"מ ענין "הנולדים" שכבר נולדו, אבל שטות הבבלי ל' ב' הוא מחלוקת שעין "הנולדים" לר"מ היינו שעתידין להוולד וע' בביאורי יוסף על הכותי רמב"ן שם.

פ"ד ה"ג (ל"ח ג') המתין פירותיו של חבירו שלא מדעתו כו'. — פי' שמותר להפריש משלו על של חבירו שלא מדעת בעל הפירות (וע' בבלי ל"ו ב' דהיינו בעיין דלא איפשטא), והא דתנן "התורם את תרומתו ומעשרותיו מדעתו" מפרש הירושלמי משלו על של בעל הפירות ולדעתו של תורם דאי מדעתו של בעל הפירות הוא רשותו לזה (וכבאורתו בבבלי שם) והיינו דאמרינן מתניתא פליגא על רשב"ג כו'.

---

* שם היו אוכלין [illegible] לרשב"ג כו'. — כבי' על מה [illegible] ר' שחלוקו בבלי צ"ב ב' שלמעתיד לבא יאמרו הרואים ע"ז מה [illegible] לא עשו אלו לשבויי [illegible] והקב"ה יאמר להם שכל מה שעשו בשבילי לשם שמו ע"ש. ואלו [illegible] הרואים בזו כתמו [illegible].

שם כתיב ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים מה אני בחנם כו'. – בתשב"ץ ח"ג ותלמיד מהר"ש טיון ונ"ב העתק בלשון משנה בשם ירושלמי דנדרים: אלה המצות אשר צוה ה' וגו' מה אני בחנם אף אתם בחנם וכו' אף שכר מלמדים ושכר סופרים וכו' ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים חקים ומשפטים בחנם אבל לא שכר מלמדים ושכר סופרים (וע' מ"ש בסוף פיאה).

שם ה' (לח ב') דברי ר' יוסי כנותן מתנה לעשרה וזה אחד מהן. – פי' כמו דשם המודר אסור בחלק שיש לו במתנה זו הא לאחר שזה מפקיר חלקו בלבד ואין של אחרים כאלו נתן לו במתנה ואסור.

פה הא (לט א') לא צריכה דלא הרגא ביניהן ע"מ לוותר מה אמר בר קפא. – צ"ל: לא צריכה דלא (פי' כמו אלא וכן הרבה בירושלמי כזה) הרגא ביניהן ע"מ שלא לוותר מה אמר כו'.

שם ושניהן אסורין אלהעיר דיחיים כו' תרגמוה נצרכה לרשב"י. – צ"ל: תרגמוה למי נצרכה לרשב"י.

שם ודא דאמר אמר חוץ מן הכביסה בחצר בכל החצר ברם בד' אמות דחבריה כו'. – חסר כאן וכצ"ל: ודא דאמר אמר חוץ מן הכביסה בכל החצר ברם בד' אמות דנפשיה מאחי הוא בידיה ודא דתימר בכל השותפין מעכבין זה את זה בחצר בכל החצר ברם בד' אמות דחבריה לא מצי מימחיה בידיה (פי' אף במקום שהשותפין מעכבין אם היה המקום כו' (כה"ג דב"ב פ"ו ה"ג).

שם ה"ב (לט ב') ר' ירמיה ור' יוסי תריהון אמרין קונם הניית נכסי אילו עלי בחיים ובמות מכיון כו'. – צ"ל: קונם הניית נכסי אילו עליך מכיון שאמר אילו כו' (פי' וזה דין בפני עצמו).

שם ה"ג ריב"ל אמר מפני החשד ומתניה אילין פלגוותא כו'. – יש להחליף הגירסא וכצ"ל: ריב"ל אמר מפני החשד אית תניי תני צריך לפרוט את הנדר אית תניי תני אינו צריך לפרוט את הנדר ומתניה אילין פלגוותא כאילין פלגוותא כו' אינו צריך לפרוט את החטאת חד בר נש נדר כו'.

שם ה"ה מה ולא עוד בסלע של יחיד קודש כו'. – צ"ל: מהו ולא עוד בסלע של רבים קודש אמר לון אינה מקודשת (פי' מפני שאין ליחיד חלק מבורר בה) אתא מימר לך אפי' בסלע של יחיד קודש אינה מקודשת (פי' ואין זה בסלע שלו שהוא בנכסיו ועי' ביכורים פ"ג ה"ב ועי"ש שקידש בסלע ~~של~~ חבירו והיינו דספיקא) והיינו ולא עוד (פי' דהא כ"ש היא דהרי אין לו בסלע של חבירו שום חלק כל עיקר) אלא בסלע של יחיד קודש ולא עוד (ונשמט מן "ולא עוד" עד "ולא עוד") אתא מימר לך אפי' בסלע של רבים קודש אינה מקודשת.

שם ה"ו שאינה בהערמה שאינה שאם הקדושה אינה מקודשת אינה מתנה. – צ"ל: שאינה שאם הקדושה תהא מקודשת אינה מתנה (כן העתיק בר"נ בבלי מח א').

פ"ו ה"ב (לט ג') מה אית לך כגון החל מן מניה. – כל זה אינו שייך כאן רק למטה סוף הלכה זו על מה דתנן במתני' "בנוש שאינו טועם אסור בכל הכבושין" וע"ז אמרו דכל זה לרבות לאוסיף אפי' ציר של דגים כבושין.

שם ה"ה דגה שאינו טועם אותו אסור אלא בכלכיד. – בפירוש הקצר כאן העתיק "בכלבוס" וכה בהלכות נדרים לרמב"ן ובביאור המיוחס לריטב"א שם.

שם (לט ד') רבי אמר ר' עזריה בעי ולית הדא פליגא על ר' יוחנן כו'. – צ"ל: רבי ירמיה שאמר ר"ל בעי כו' (וכה למעלה בעמוד זה שורה ב').

שם ה"ח על דעתיה דר' יוסי המודר מן היין מותר ביין מבושל. – העיקר כגירסת ספה"מ "אסור ביין מבושל" וכה בר"ש פ"ו סי' ג' וכ"כ הב"י וה"ד ס"ק בשם ירושלמי ע"ש.

שם וכל שאין לו מתירין כגון תרומה וחלה ועורלה וכה"ג נתנו להן חכמים שיעור אין באותן כ"ש כו'. – יש להחליף ולהוסיף וכצ"ל: נתנו להן חכמים שיעור בין באותן בין שלא באותן במותן טעם (כה בר"ש פ"ו סי' ג') ודא מתניתא עביד לון (פי' לתרומה) כדבר שיש לו מתירין דתנינן גידולי תרומה תרומה כו' (כל זה אותו לפנים למטה) והביכורין גידוליהן חולין גידולי הקדש ומע"ש חולין ופודה אותן "בזמן זרען" ותני עלה בד"א (פי' דגידולי גידולי תרומה הן חולין כן מובא בתרומות פ"ט ה"ה וכן פירש הר"ש שם) בדבר שזרעו כלה אבל בדבר שאין זרעו כלה גידולי גידולין אסורין (הי' אע"פ שאין בהן נותן טעם מן התרומה מפני שהם עיקון

אבל התרומה כדבר שיש לו מתירין) חמור הוא באיסורין (פי' אע"פ שאין תרומה כדבר שיש לו מתירין מ"מ החמירו באיסורין יותר מבתערובות) כו' מעלין את האיסור אבל נדרין מה את עביד להו כדבר שיש לו מתירין או כדבר שאין לו מתירין מסתברא מעבדינן כדבר שיש לו מתירין דתנן (אין זה משנה ולכך צ"ל "דתני") שיכול לעקור את הנדר מעיקרו רופאה אינו מרפא אלא מכן ולהבא ודא מתניתא עבד להו כדבר שאין לו מתירין דתנן שהמודר ונתערב באחר אם יש בו בנ"ט הכ"ל אסור ועפ"ר מין בשאינו מינו הא מין במינו כדבר שיש לו מתירין (כעין זה העתיק בהלכות ראב"ן ע"ש וכן ברא"ש שם).

שם ה"ג אבל במקום שעורין לקפוטות כרישין לא בדא לכן צריכה כו' — צ"ל: אבל במקום שעורין לקפוטות כרישין לא בדא. ותני (תוספתא פ"ג) מן הקפוטות מותר בכרישין לכן צריכא אפי' במקום שעורין לקפוטות כרישין, אין הירק מותר בירקות שבה (ומה שבינתיים מותר).

שם הדא אמר עד שלא התיר רבי להביא ירקות מחו"ל לארץ כו' — צ"ל: עד שלא התירו רבותינו להביא ירקות מחו"ל לארץ אבל משהתירו רבותינו להביא כו' (ע' מ"ש בשביעית פ"ו ה"ג).

שם (מ' ה') ורשב"ג כן היינו נוהגין ביבנה והתנו קידשוהו בראשון כו' — ע' מ"ש בהגהות שביעית פ"ו ה"ב.

שם שלח ליה רבי תלת איגרן גבי ר' יצחק ור' נתן כו' — לפי סדר הדורות אין לומר דרבי דהכא הוא ר' יהודה הנשיא בנו של רשב"ג ולפיכך כתב ביוחסין מאמר א' סדר תנאים ס"ע אות ח' דרבי דהכא הוא ר' גמליאל ואין זה מחוור שהרי מבואר שם דבשעה חנינא בן אחי ר' יהושע הניח בא"י גדיים ובזמנו של ר"ג היו בא"י חכמים רבים וגדולים שר' אליעזר ור' יהושע היו חיים עדיין שר"ג נפטר לפניהם כמבואר במו"ק פ"ג ה"ה (דף פ"ג ע"ג), ולכן נראה דרבי דהכא היינו רשב"ג (ע' רה"ש פ"ב ה"ח שהוכחתי דלכל נשיא בא"י היו קורין "רבי" סתם). ועוד "תלת איגרן גבי ר' יצחק ור' נתן" היינו שרבי שלח אנשים עם מכתבים אל ר' יצחק ור' נתן שהיו בבבל שכפי המובא היה מוצאו של ר' נתן מבבל ואחר זמן עלה לא"י וגם ר' יצחק חבירו היה בבבל וכה דרש יוחסין שם, ושמות השלוחים לא נזכרו שם ונתפרשו הבבלי (ברכות ס"ג א') ולזה שלא בהמפרשים שם וסדר ערך חנניה בן אחי ר' יהושע שפירשו דר' יצחק ור' נתן הוו השלוחים שוב מצאתי בספר דורות הראשונים ח"ב עמוד ? שגם הוא הסכים דרבי דכאן הוא רשב"ג ושהאיגרות נשלחו לר' יצחק ור' נתן לבבל ומסייע לזה מסנהדרין פ"א ה"ב "שלח ר' יוחנן גבי רשב"ל" (אבל מה שהוסיף להגיה כאן "שלחו ליה תלת איגרין" הוא ללא צורך).

שם ה"ד מן המקפה אסור בשום והוא שיהא רובן שום (פי' בא לפרש דברי ר' יוסי שאמר הנודר מן המקפה מותר בשום שאין זה אלא ברובן שום) הכא את מהלך אחר הטעם (פי' דתנן במשנה ט' הנודר מן השום מותר ברוטב ובקיפה ר' יוסי אוסר" בגירסת ר"נ נ"ב א' דה מותר וכן הנימוקי יוסף שם, והרי שר' יוסי אוסר את הרוטב שיש בו טעם בשר) וכה את מהלך אחר הרוב (פי' שר' יוסי מתיר כאן את השום אם יש בו רוב אף שיש בו טעם מקפה)

שם הט"ז קנים גריס שאינו טוחן אסור לכוס ומותר במקפה כו' — צ"ל: קנים גריס שאינו טוחן מותר לכוס ואסור במקפה גריסים שאינו טוחן מותר במקפה ואסור לכוס חטה שאינו טוחן מותר לכוס ואסור בפת חטים שאינו טוחן מותר בפת ואסור לכוס (וכעין זה בבלי ס"ה ותוספתא ס"פ ג, אלא דוש שם ט"ס ע"ש).

פ"ב ה"ו (מ' ג') כיני מתניתא קונם והמיר אמר קונם צמר ופשתן עלין עלי אסור ללבוש ומותר להפשיל לאחריו. — צ"ל: עלין עלי מותר ללבוש ואסור להפשיל לאחריו (פי' ולא גרסינן במשנה "והיה ריחו קשה" שהרי אין זה שייך בצמר אלא בפשתן בלבד שאין ריח של צמר קשה וע' בבלי נ"ה ב' ותוספתא פ"ד).

שם ה"ח כיני מתניתא מה שאת עושה עד הפסח אינו אוכל כו' — צ"ל: כיני מתניתא מה שאת עושה אינו אוכל עד הפסח מה שאת עושה אינו מתכסה עד הפסח: הלכה ו"ב. מה שאת עושה כו' כיני מתניתא מה שאת עושה עד הפסח אינו אוכל מה שאת עושה עד הפסח אינו מתכסה: הלכה ו"ג. שאת נהנית לי כו' ואסורה לאהנות ממנו מכבר שמא ילך קודם הפסח ונשאת כו'.

פ"ח ה"ו (מ' ד') ליה אורחא דבר נשא מימר לחבריה בדמשא לא טעמית כו'. — צ"ל: ליה אורחא דבר נשא בעיי מימר לחבריה בצפרא לא טעמית כלום רמשית (פי' בלילה שלפניו) ואמר אתמול (פי' שדרך בני אדם לקרוא ללילה שלפני יום זה אתמול באלו הלילה שעבר שייך ליום שלפניו והר"ן יהא

אסור משיתבשל כל אותו לילה ופי' לשון בני אדם) ואמר דבדרבה והיא הפליגה יום אחד שבת אחת
חדש אחד שנה אחת שבוע אחד אסור מיום ליום כתנן דאמר הלכו בנדרים אחר לשון בני אדם
(פי' שאין קורין יום אחד מע"ע וכן שבת אחת והשאר) ברם כמ"ד הלכו בנדרים אחר לשון תורה
והוא מותר משיתבשל (פי' שבלשון תורה יום אחד הוא עד שיתבשל כדכתיב ויקרא כ"ב כח
ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד ומוכרח דמשנתינו אתיא כמ"ד הלכו
אחר לשון בני אדם) א"ר יונה בנדריה כן אורחיה דבר נשא אומר לחבריה סובר לי הדין
יומא (פי' המתן לי יום זה והוא מתעוין עד שתחשך ויום זה הוא כמו "היום" והרי שגם
בלשון בני אדם לשון "היום" הוא עד שתחשך וה"נ אתיא רישא נמי כמ"ד הלכו בנדרים
אחר לשון בני אדם) ותו תנן כו' (ומה שבנתיים בכלל ואותו).

שם ר' חנניה וכו' ורחיק. תריהון אמרין בטלה מגלה. — צ"ל: ר' חנניה ור' יונתן תריהון כו'
(וכה בתשובות פ"ב הי"ג ומגילה פ"א ה"ו ומוכרח שהרי ר' יוחנן חולק על למטה).

שם ה"ג (פה ה"י) לשון נותו הוא עד לפני הפסח א"ר אבין כו' — צ"ל: עד לפני הפסח עד
דמפני פוסחה (פי' עד שיצא הפסח) א"ר אבין כו'.

שם ה"ה נישמעינה מן הדא עד שיקפלו המקצועות אית לך מימר מקצועות תאנים כו' — צ"ל: אית
לך מימר מקצועות ענבים (פי' שאין דרך לעשות מענבים עיגולים ואין צריכין למקצועות
שהן סכינין המיוחדים למלאכת עיגולי תאנים ע' ר"נ במשנה זו וערוך ערך מקצע)
זה מקצועות תאנים ~~(ונמצא מן מקצועות עד מקצועות)~~ ומזד מן הדא חד טען צימוקין כו'
אין כל הוי עושה משהוי אחד צימוקין (פי' ולשון זה משמע שאין בכל הוי כל כך צימוקין ולכן פריך
ואין כל הוי עושה משהוי אחד צימוקין (וכה בדמאי פ"ק ה"ו וכאן נשמט "צימוקין" עד "צימוקין")
הלא כן אלא אין מקום בהוי עושה משהוי אחד צימוקין (פי' שאין מקום בהוי שעושין עיגולין
מצימוקין כמו עיגולין שבמשהוי זו).

שם מה דהוה נרוה בדרום היה מתנתא בגליל. — פי' שבדרום שהיה ארץ יהודה (כבמובא בסוף
הוריות) ובגליל יהודה גם ארץ בנימין כמבוא היו בהן מקומות יפים לחטין ומקומות יפים
לשעורין ו[illegible] בגליל היו זורעין רק חטין כי ארצם יפה לחטין ולא לשעורין. ובתנחומא פ'
ויחי סי' ט"ז: ופי' שחלק להם את הארץ ונתן ליהודה ארץ שהיתה עושה שעורים ולבנימין ארץ
שהיתה עושה חטים ע"כ, ובספר לקח טוב פ' ויחי מ"ט כ"ח הנוסח ונתן ליהודה שעורים ולנפתלי
חטים ע"כ, וגם נוסחה זו נכונה שחלקו של נפתלי היה בגליל וכמו שנתבאר. וע' מנחות
פ"ח מ"א "מכמס ומזוחה אלפא לסולת" ומכמס היה מערי בנימין בנחמיה י"א ל"א וע"מש
בכתובות פ"ה ה"ח.

שם ה"ז הדא אמרה ניסן ר"ה לנדרים ותשרי ר"ה לנדרים. — צ"ל: ניסן ר"ה לנדרים [illegible]
ותשרי ר"ה לנדרים.

שם ה"ו רבי אומר סתמין כמ"ד מפני כבודו כו'. — צ"ל: ורבי מאיר אומר סתמן כמו שזה אומר
מפני כבודו וזה אומר מפני כבודו ורבנן אמרין כו' (כן העתיק ר"נ כ"ד א' ד"ה כלום).

שם ה"ג הדא אמרה ההן דמשבע לחבריה דלא ייכול ההן אוכל וההן עבר. — צ"ל: ההן דמדיר לחבריה (פי'
דכמו משביע את חבירו אם לא יענה אמן אין שבועה חלה עליו כי צריך שיענה אמן הכ"נ בהוא שנשבע. בעצמו
ומאי כ"ל פשיטא דהאוכל עובר) דלא ייכול ההן דאכיל ההן עבר (פי' דהמודר שאכל הוא שעובר אבל המדיר
אינו עובר אע"פ שהוא העלול לאדר ומוכיחין כן מדרתנן במשנה ו"ב במדיר את אחותו וגרושתו שלא
ט תהנה ממנו שמותרות ליהנות לו, ומדשנה ההיתר עליהן ש"מ שאם היה חל הנדר לאוסרן בהנאה ממנו הן
היו עוברות אם נהנו ממנו ולא המודר שאלו הוא היה העובר כדי ללמוד לנו רבותא שהוא מותר להנות
ט להן, וע' בבלי ט"ו א' ר"נ ד"ה "הלכה" שגם דעתו כן הוא ושהרמב"ם פ"ו ה"ב מנדרים חולק ואומר שהמדיר
שההנאה הוא שלוקה ולא הנהנה שהרי לא נדר ולא אמר כלום).

ט ה"ח (מ"א ב') והיינו כבוד המקום (פי' וכי במצות שאדם עושה הוא מכבד את המקום בתמיה) משמע

לנפשיה הוא מהני (פי' זה ששומע למצות הערוב הזה מהנה לעצמו שנוטל שכר).
שם ר' יוחנן פותח ותהי' החולי' בו תהא בו אתי כו'. — צ"ל: ר' יוחנן פותח בתהות (פי' שפותח בחרטה
כמו שמפרש) החולי' בו ידעת דתהיית נדר הוות (פי' ששואל לנודר אם כשנדרת תחלה אם כשהיית יודע
דלאחר זמן תתחרט על נדר זה היית נודר? ואם אומר לא הייתי נודר ה"ז פותח להתיר לו את נדרו
וזה הוא עיין „פותחין בחרטה" בבבלי כ"א ב', ועיי' דעת ר' האי גאון בתשובה שכתבה הרשב"א בחדושיו
כ"ב ב', ועי' דעת ר"י מיגאש בתשובותיו סי' ע"ח והיינו דפסקינן עלה) והדר לאו כנולד הוא (פי' דחרטה
עצמה היא הפתח כמו שביארנו ואין פותחין בנולד).
שם בהדה ר"ש לא מצא פתח לנדרו. — צ"ל: ר"ש ברבי לא מצא כו' (וכ"ה באמ"ן פנ"ה ה"ה).
שם ה"ב (מ"א ב') אר' ירמיה הדא עד שלא נשאו ונתנו בדברים בנולד הא כו'. — צ"ל: [illegible] דהוא אומר (פי' בנודר
שאמר ערבה לאיש פלוני ונעשה סופר כו' דחכמים אוסרין בפותח כזה משום נולד, אין זה אלא) עד שלא נשאו
ונתנו בדבר הלכה אבל אם נשאו ונתנו בדבר הלכה אין זה נולד (פי' מפני שמצוי הוא דבר שנודע
לאחר זמן בדבר הלכה דלא נעשה סופר) אר' יוסי אפי' אם נשאו ונתנו בדבר הלכה כנולד הוא
ותלויה דר' יוסי אן הדא כו' ודר' יוסי כר' אילא תמן תנינן אין מוכרין כו'.
~~פי' הה (מה ב') [illegible]~~
צ"ל: כיון שבגרה לה כבר ובזמן הרשות אביה (פי' כארוסה יפר לה כסברת ר' לעזר) ורמה [illegible] אביה אף
מיפר לה הבעל מיפר (פי' בתשובה וכמו שאין האב עמו יכול להפר לארוסתו כשהיא נערה [illegible] אין לה אב
כן אינו מיפר בבוגרת) וקשיא על דר' לעזר (ג"ז בגירסת ק"ע) אם עד שלא [illegible] ונכנסה לרשותו הוא מיפר
לה (פי' לארוסה בוגרת) נכנסה לרשותו לכ"ש (פי' ומה הל ולא בורח אשה נדרה ועד לה הרבו כלום). מה
מקיים ר"ל ונדריה עליה (ג"ז בגירסת ק"ע) מה אנן קיימין אם בנדרים שנדרה עד שלא נתארסה או משנתארסה,
ומת אביה ונכנסה כבר נעשה לאב ולבעל להפר (פי' ובנדרים באלה אף ר"ל מודה שאין האירוס יכול להפר
אלא כו' אנן קיימין בנדרים שנדרה משמת אביה והיא בוגרת.
שם אר' נתן צו. דברי ב"ש אבל דברי חכמים אין צורך להפר כו'. — צ"ל: אבל דברי חכמים אין יכול להפר (וכ"ה בבלי
ס"ט א') ומספרתא פו עיש ועשה שאין יכול להפר דמיותם הוא היה בהקמה כמבואר לפניה) בשלא הקים כו'
שיוצא בה מאותו הפר הבעל ולא היפר האב את חלקו כו' ניחא כמ"ד אין מיותם כהקמה ברם כמ"ד מיותם
כהקמה (פי' ומיותם הבעל כאלו קיים) בהקמה היא וכאן מכון שהוא מיפר לה (פי' שאם מת הבעל אין האב
בעצמו יכול להפר לה וכחכמים אלא בה דר' נתן לעיל) ועברה על נדרה כו'.
שם ה"ה (מ"ב א') מה אם במקום שהוא מיפר נדרי עצמו עד שלא ידור כו'. — צ"ל: מה אם במקום שהוא מיפר נדרי
עצמו משידור הרי הוא מיפר נדרי אשתו משתדור מקום שהוא מיפר נדרי עצמו עד שלא ידור (פי' כרוב"ו לעיל
פ"ג מ"ו) אין דין שיפר נדרי אשתו עד שלא תדור אל ר"ע אם מיפר נדרי עצמו עד שלא ידור שכן אם רצה
~~[illegible] יפר נדרי אשתו עד שלא תדור שכן אם רצה להקים אינו מקים~~ (ע' בבלי ע"ה ב').
שם ה"ו מה מקיים ר' יוסי בר יודה טעמיה דרבנן מיום אל יום כו'. — צ"ל: טעמיה דרבנן ביום שמעו (בגירסת ק"ע) תיבתה
שנדרה בתוספות הזאת שמע ושתק וחזר לדיבור בו ביום אל בדעתה דריב"י נותנין לו עד כ"ד שעות עד
דרבנן אין לו אלא אותו היום בלבד שמע ושתק וחזר לדיבורו לאחר כמה ימים עד דריב"י מצרפין לו
כ"ד שעות עד דרבנן לאיש הזה מיפר והולך עד שיחזור לדיבורו חזר לדיבורו לפני שיצאת החמה שלה
אחרת צ"ל שיצאה החמה עוד אינו יכול להפר.
שם ואפי' נדרים שהן לצורך השבת לא יפר כו'. — צ"ל: ואפי' בלא נדרים שהן לצורך השבת יפר. ושלא לצורך השבת
לא יפר תיפתר כו'.
שם מה אנן קיימין אם בנדרים שבינו לבינה נדרי עצמה הן כו'. — צ"ל: בנדרים שבינו לבינה נדרי עצמו הן אלא
כן אנן קיימין בנדרים שבינה לבין אחרים, ולא מתניתא היא (נ"ע פ"ב מ"ה) ר' יודה אומר אף לא נדרי אשתו
שבינה לבין אחרים אלא ר' יודה היא אנן תנינן לה בשם ר' יודה ר' חייה כו' (כן הוא בהלכות נדרים לרמב"ן רפ"י) *
שם (מ"ב ב') ר' חנינא סלק מושבי נדרה דגמליאל דקונטיה כו' ר' חנה סלק מושבי נדרה דגמליאל בר ברוכה. — פי' גמליאל
היה בר ברוכה דגמליאל דקונטיה שנדר לפניו כבמלוכה מצה שומר „דעבדת סבי", והיה מהג שגה לחשוב
~~[illegible]~~ שם משמש סריבטה. — ע' רנ"ח ח"ב שהעיר „סריסטון" דבכפתור ופרח פ"נ גרס „סרבוי" *
וכיוצא שם „מצה ירכלה שהם צ"ל מדברים ג"כ לשון סורסי".

דגמליאל הוא בר בריה דר' אבא כמו שהובא בערך ר' גמליאל בר בריה דר' אבא.
ודע שבמקום „ר' אבא" כאן יש להגיה „ר' אמי" כמו שהוכחתי בברכות פ״ח ה״ה ע״ש.

פ״ח ה״ה (מ״ב ע״ג) ר' יוחנן אמר בין לנדרים בין לשבועות הבעל מיפר כו'. — צ״ל: בין לנדרים בין לשבועות הבעל מיפר (פי' דאמרה אלא הוא במדבר ל' י״ד: כל נדר וכל שבועת אסר לענות נפש אישה יקימנו ואישה יפירנו" והוא שרשב״ל ואחר בזה, אבל בזה מפורש שם דמיפר נדרים ושבועות ולכן סבר רשב״ל שבזה אלו הוא מיפר אבל לא שבועות).

שם: ר' הילא בשם ר' יוחנן אילין נדרים שהוא מיפר לה נדרים שיש בהן עינוי נפש אם ארחץ כו'. — צ״ל: נדרים שיש בהן עינוי נפש ושבינו לבינה ואילו הן נדרים שבינו לבינה אם ארחץ אם לא ארחץ אם אתקשט אם לא אתקשט אמר ר' יוסי אין אילו נדרי עינוי נפש ואלו נדרים שבינו לבינה אילו הן נדרי עינוי נפש דה בתוספתא [illegible] פירות העולם עלי ורבנן כן אילו הן דברים שבינו לבינה אם ארחץ אם לא ארחץ אם אתקשט כו' (ובענין זה בתוספתא רפ״ב שלא אכחול ושלא אפרכס ושלא אתקשט הנ״ז. וכן אפשר שבינו לבינה)

יהודה אומר הוצא עריך טמיר במערתא כו'. — ע' שבועות פ״ח ה״ה מה שכתבתי בענין זה.

שם: אף הכא מרי אם ארחץ אם לא ארחץ לעולם כו'. — צ״ל: אם ארחץ היום לא ארחץ לעולם אם אתקשט היום לא אתקשט לעולם רבנן דקיסרין בשם ר' נסה אם ארחץ היום לא אתקשט אם אתקשט היום לא ארחץ.

שם: פרט לה כר' יוסי וחלוקין עליו דבעינן תאני אם לא הורה כו'. — צ״ל: פרט לה כר' יוסי וחלוקין עליו: (ואחר הוא רעיונות פיסקא) אם לא הורה כו' (ואת שפירשתיים מוותר).

שם: ה״ג כוני מתניתא ויכולה היא ליתנשא כו'. — צ״ל: כיני מתניתא שיכולה היא לינשא כו'.

שם: (מ״ב ע״ד) בעון קומי ר' זעירה כהן ישראל ר' אוסר כו'. — חסר כאן ונמצא בבבלי פ״ו הנ״ג וע״ש מה שכתבתי בסוגיא זו.

ה״ד: רשב״א במותר ה' סלעים פליגין כו'. — ע' מה שביארתי בזה בכתובות פ״ה ה״ה.

שם: באשה שלא מצאתים דה קידשו ובא היום ובכל להפר כו'. — צ״ל: אבל באשה לא מצאתים דה קידשו ~~[illegible] אומר שלא (ואת שפירשתיים מוותר) רע״א אומר שלא רש״א אומר~~ שלד' יוחנן בן נורי אומר שלו.

[illegible] תשובה ותבן ונעשית נהנית מן האוסר לפיכך רע״א אומר יפר שלו כו'. — צ״ל: לפיכך רע״א אומר יפר אף הוא אפשר לה לעשות ה' סלעים [illegible] (פי' שבאופן זה האוסרה יבדיה מלעשות מלאכה וע״פ שבמה לעשות עד ה' סלעים אין אנו חוששים שמא לא תעביד ותעשה יותר מה' סלעים דכיון שבאיסור חל עליה ותהא עוברת על האיסור ולא יהא הוא [illegible] עצמה שלא לעשות יותר כדרך הנדבק לדבק בנדרים) אלא כשאסרה מעשי ידיה עליו עד ה' סלעים כופה מכאן ואילך אותו כופה שמא [illegible] (פי' ואין האיסור חל עליה אלא על בעלה כיון שאסרה עליו והוא עובר בבל יחל אבל הוא כמו שנתבאר כל שהוא לכך אין חוששים לנזקים) ונמצא נהנה מן האוסר לפיכך רע״א אומר יפר: (ואחר זה רעיונות פיסקא) ר' יוחנן בן נורי אומר יפר כו'.

שם: ה״ג טעמא דרבא עולה היא רוצה שדבור ויגרשנה כו'. — צ״ל: עולה הוא רוצה. שופר נבכם (פי' דהתולה רצה לקיים נדרה ולכך לא היפר לה כי אעפ״י שבא חצר בו ורוצה להפר ומבקש עולה לומר שלא ידע שזה נדר דלכן היה לו להפר משעה ראשונה (פי' שבא ואמר ולא ידע מה נדר).

שם: ה״ט אמרה הריני נזירה לאחר ל' יום ושמע בעלה ולא היפר לה וגירשה והחזירה בתוך ל' יום כו'. — צ״ל: והחזירה בו ~~ביום היינו נדר ומשנה בזה~~ (פי' שבאופן זה היה ~~מוסר הנדר~~ בשהיה אצלו וגם ~~[illegible]~~ בשהיה אצלו ונסתפק [illegible] לרע״א התנא אוסר הנדר אם היום יכול להפר ואחר שגירשה אע״פ שהחזירה בו ביום כדתנן במשנה י״ד או שמא יכול להפר לאחר שהחזירה בו ביום ואחר שבשעת גירושין עדיין לא היה חל הנדר והא דתנן שאינו יכול להפר הוא באופן שהנדר היה חל בשעת גירושין).

שם: הוון אמרין ר' שמיה הו ולמה תנינן רשע כו'. — צ״ל להפך: אמר ר' שמיה הו וכר' ויצא שלא ולמה תנינן תשע [illegible] לחדד את התלמידים.

שם: ה״ג: הון לא תבואה רווחה לדבריה פשוטה כו'. — בתגאות מרדכי ובאור [illegible] הערתי בשינוי והוספה ההוכרת שאמה אני לך אם נתנה אמתלא נאמנת ואם לא נתנה אמתלא אינה נאמנת [illegible] אז היתה ביה חבר [illegible] ואם הוא [illegible] אמונה חייב להאמין.

פנ"מ ד"ה (מ"ג ח') ר"מ סבר אומר בערר שחוץ לגופו אבל בערר שבגופו כו'. - צ"ל: אבל לא בערר שבגופו בערר שאין בו ממש אבל לא בערר שיש בו ממש כו'.

שם (~~[illegible]~~ סוגיא) עשה כשתי כתי עדים כשרים לזה ופסולים לזה עד שיאמר בפני נכתב ביום כו'. - יש להבין ולהחליף ובצ"ל: כשתי כתי עדים כשרים לזה ופסולים לזה הכא קאי ר' יוחנן צריך שיהא מכיר שאותן של עדים בשעת חתימתן (פי' זה שהביא גט ממה"י ושאלו העדים כמו שאלו הגוים ולא צריך הוא שיאמר שיודע שהעדים היו בני ושבים) ואמר לון לוגיט חלים (ע' בבלי ו"ה ב') והמאין עלוי כו' אמי כדון אפי' בחתימתן של ושאלו, עד שיאמר בפני נכתב ביום ונחתם ביום עד שיאמר נכתב לשמה ונחתם לשמה (פי' זה שהביא גט ממדינת הים שצ"ל בפני נכתב ובפני נחתם אם צריך לומר ג"כ שנכתב ונחתם בו ביום וגם שנכתב ונחתם לשמה) נישמעינה מן הדא רבין בר חסדא הוי"ת גיטה (ע' בבלי ה' ב') ונתנה לה ולא אמר לה בפ"נ ובפ"נ אתא עובדא קומי ר' יוחנן אל טלוהו ממנה ואמר בפני שנים ב"נ ובפ"נ ולא אמר נכתב ביום ונחתם ביום נכתב לשמה ונחתם לשמה (פי' מדלא אמר לו ר' יוחנן שיאמר גם ביום ולשמה ש"מ שאין אלו מעכבין) נימר מה דשאיל אמרין אמר ליה (פי' כלומר שאל לר' יוחנן לא הצבור אלא שלא אמר ב"נ ובפ"נ ועז"ה השיב לו שיטול ממנה ויחזור ויתן לה ויאמר בפ"נ ובפ"נ ומשו"ה מוכן שאם צ"ל ג"כ ביום ולשמה ושכח לומר לה שנית בזה צריך ליטול ממנה ויחזור ויתן לה ויאמר ביום ולשמה אבל מפני שלא שאלו לו מזה לא היה צריך להשיב) ור' יוחנן כרשב"ג דרש ב"ה אמר אומר [illegible] כו'.

שם (מ"ג ב') הוא עצמו שהביא את הגט אינו צריך ליתנה לה בפני שנים כו'. - צ"ל: הוא עצמו שהביא את הגט אינו צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם אבל צריך (נשמט מן „צריך" עד „צריך" וע' בבלי ה' א') ליתנה לה בפני שנים כדי כו' ויהבה לה תורן (פי' ונטלו ממנה והשליכו לגבר ואמר ניר חלב היה) אתא עובדא קומי רבנן וחשון (פי' לנייר חלב) ולא כן כו'.

שם נתן לה את גיטה והלכה אמר תעכב לי חצרי שבעכו אר' חיננא כו'. - צ"ל: נתן לה את גיטה בחצרה שבעכו (פי' ועכו כמו' לגיטין כר"א במשנה ב') והיה עומדת חוץ לעכו (פי' בצפון עכו שהיא חו"ל) ואמרה תעכב לי חצרי שבעכו אר' חיננא נעשית כמי שהיתה ידה ארוכה אלא מי שהיתה ידה ארוכה (פי' ועומדת בצפון עכו) והושיטה את ידה (פי' לתוך עכו) ועשית שאם הוא צ"ל ב"נ ובפ"נ (פי' באחר שנתן לה הגט באו' לתוך ידה אע"פ שגופה עומדת בחו"ל ודמי שהולכין אחר מקום קבלת הגט שהיה בא"י ואינו צ"ל ב"נ ובפ"נ ובן הדין אם קיבלה את הגט בחצרה שבעכו אין צ"ל ב"נ ובפ"נ אע"פ שהיא עומדת חוץ לעכו) אר' אבון מאן אמר בלא (פי' ושמא גם בהושיט ידה ארוכה הולכין אחר המקום שגופה עומדת וצ"ל ב"נ ובפ"נ).

שם ה"ב (מ"ג ג') מהו הגזול ויצא המעשה בהורע ויצא אר' נחמיה שאיש מגזל כו'. - הנוסח מהופך וצ"ל: מהו הגזול ויצא המעשה בהורע ויצא מלו המביא מה"י לא שאם הוא צ"ל בפני נכתב ובפני נחתם אר' נחמיה שאיש בא ועורר עררו בטל הוי לא שנייה הוא ערר כו'.

שם ר' יעקב בר אבא בר ערתאי בשם ר' לעזר כו'. - צ"ל ר' יעקב בר אחא אבא בר ערתאי בשם ר"ל (כה הובא רשב"ג ה' ב').

שם ר' תנחום בר ירמיה הוה בוחר כו' והא ר' מנא רבק כו'. - ע' מש"כ בשבועות פ"ו ה"ה.

שם ה"ג עד כדון בערר שחוץ לגופו ערר שבגופו כו'. - צ"ל: עד כדון בערר שבגופו (פי' שאומר שהוא מזויף דצריך לקיים בחותמיו) ערר שחוץ לגופו (פי' כגון שאומר על תנאי נכתב ולא נתקיים התנאי אם גם בזה צריך לקיים בחותמיו) תפלוגתא כו'.

שם ה"ה אר' אבון תיפתר שחתם ושהאל דסוף כו'. - צ"ל: אר' אבון בר חייה תיפתר שחתם ושהאל בסוף אר' יוסי פתרונה כמ"ד עדים חותמין בשטר זה שלא זה ברם כו' (כן העתיק בחדושי רמב"ן ו"ד ב').

שם שטר שחתמו בו' עדים ונמצא כו' בשאר ר' אילא בשם ר' יוסה אתיה כמ"ד אין העדים חותמין כו'. - ע' חדושי רמב"ן ו"ח ב' שהעתיק: אתייה כמ"ד העדים חותמין זה שלא בפני זה ברם כמ"ד אין חותמין זה שלא בפני זה אפי' חותם בסוף כשר (ולא ביאר זה שהגם היה להחתים את הקרובים לשם כבוד כש' רשב"ם בבלי בב קס"ב ב' והקרובים היו חותמין תחלה ואח"כ היה מחתים עדים כשרים ומה מקיימין את השטר כשבב"ב שם בעובדא נמצא ולמ"ד עדים חותמין זה שלא בפני זה אם חתמו הקרובים תחלה מפני הכבוד ואח"כ הכשרים כשר ומקיימין מן האחרונים אבל אם חתמו הקרובים

ע

גיטין

בסוף פסול דנראין הדברים שלעדות חתמו אחר שקראו האחרונה, ועוד אפשר שהראשונים פסולין
הוו ולכך החתים אלו אחריהם והרי גם אלו פסולין, וגם אפשר שבתחלה חתמו הקרובים
כמנהג והרחיקו והניחו ריוח כשיעור לדין השטר ואחר חתמו הכשרים למעלה מהם ובכל
אופנים הללו השטר פסול; אבל למ"ד אין העדים חותמין אלא זה בפני זה אפי' חתמו הקרובים
בסוף כשר דאפשר שהאחרונים חלקו כבוד לכשרים שיחתמו לפניהם).

שם דאמר ר' יוסה בשם ר' ירמיה עדים פסולין כו'. — צ"ל: דאמר ר' בון בשם ר' ירמיה כו' (כה"ג לקמן
פ"ט ה"ה).

שם (מ"ג ב') ויעש כהנים מקצות העם א"ר חייא מן הקוצים שבעם כו'. — צ"ל: ויעשו להם מקצותם כהני
במות (מלכים ב' י"ז ל"ב בענין הכותים וכה"ג בבלי קידושין ע"ה ב', ואבל מ"ש לפנינו ויעש כהנים כו'
הוא ג"כ שם א' י"ב ל"א אצל ירבעם ונשתרבב מע"ז רפ"ה ע"ט) א"ר חייא כו'.

שם ק"ו ויצא בהרכביים מעתה אפי' שניהן כותים כו'. — צ"ל: מעתה אפי' בגיטי נשים ושחרורי
עבדים (וכעין זה בקה"ע, ונוסח שלפנינו נשתרבב מראש הלכה זו כבדרך הירושלמי ובחדושי
רמב"ן יו"ד ד' נדחק מאד ליישב נוסח שלפנינו) שנייה היא שאין בקיאין כו' (כה"ג דרמב"ן שם).

שם ה"ו הוא עמק שהיה עבדו של רצין. — פי' הנשיא שבא"י ובן ראש גולה שבבבל היה מכונה
אצלם "רצין" עי' מדרש איכה רבתי פ"ב אות ד' "בשביל שהיו שרוי בביתו של רצין".

שם אם שקיבל עליו משעה ראשונה אף ר"ג מודה. — צ"ל: אף רשב"ג מודה.

שם א"ר אילא המתנה בחוב תן מנה זה לפלוני כו'. — צ"ל: המתנה אינה כחוב תן מנה זה לפלוני
כו' אם רצה להחזיר יחזיר.

שם מי שאמר מנה זה לפלוני טול מנה זה לפלוני כו'. — צ"ל: מי שאמר שא מנה זה לפלוני (כה בתוספתא
סופ"ה ובן העתיק רשב"א יו"ד ב' ורי"ף סוף פרק זה) טול מנה כו' אם רצה להחזיר לא יחזיר (פי'
בחוב, ועי' רשב"א שם ובן בשטמ"ק סו' נ"ה שהעתיקו "אם רצה להחזיר יחזיר" ופי' מיירי במתנה).

(מ"ג ע"ג)
פ"ב ה"ו אבל בזוכה מתחת ידו אחר אף רבנן מודיי שהוא כשר ר' חנינה דר' אמי כו'. — צ"ל: ר' חנינה בריה
דאמי.

שם אייתי ר' אמי לר' יונה חמוי. — צ"ל: אייתי ר' אמי לר' ינאי חמוי (כ"כ בסה"ד ערך ר' ינאי שכבר נמצא
בעירובין פ"ה ה"א ר' ינאי חמוי דר' אמי).

ם ר' יוסה בשם ר' יוחנן ובזוכה מתחת ידו והוה ר' עזירה מסתבל ביה כו'. — צ"ל: ובזוכה מתחת ידו
(פי' מיד האחד שאמר בפני נכתב ושנים אחרים אומרים בפנינו נחתם בזה שנינו דכשר,
אבל אם יוצא מיד השנים שאמרו בפנינו נחתם פסול דשנים שהביאו גט צריכין לומר בפנינו
נכתב ובפנינו נחתם והאחד שאמר בפני נכתב ובפני נחתם אינו נאמן שהוא אינו השליח)
והוה ר' אמי מסתבל ביה כו' אתא דר' יוסי כר' עזירה עד לא יחזור ביה (פי' קודם שחזר
בו ר' יוסי והיה סובר דשנים שהביאו גט צ"ל בנ"כ ובנ"ח ובן סבר ר' עזירה לעיל דשנים שאמרו
בפנינו נכתב ואחד אמר בפני נחתם ובה"ג בבבלי ו' א' שר' אסי היה סובר בתחלה דשנים
שהביאו את הגט צ"ל בנ"כ ובנ"ח ור' אמי השיב עליו וחזר בו ר' אסי והודה שאינן צריכין לזה
וידוע שר' יוסי דירושלמי הוא ר' אסי דבבלי).

שם ה"ב (מ"ג ב') אתא עובדא קומי רבנן ובשוון וחשון כו'. — צ"ל: אתא עובדא קומי דר"ש ובשפוה
קומי רבנן וחשון.

שם ה"ג ר' עזירה בעי קומי ר' מנא מסר לה באמוסירה כו'. — צ"ל: ר' עזרה בעי קומי ר' מנא (עי'
מ"ש בשלמות פ"ה ה"ט).

שם ה"ד ליתה הדא פלוגתא על ר' יוחנן דר' אמר כתב תרפו בטופס כשר כו'. — צ"ל: ליתה הדא פלוגתא
על ריש לקיש דר' יוחנן אמר כו' ריש לקיש אמר כתב תרפו בטופס פסול (פי' שאם כתב תורפו
של גט שהוא "הרי את מותרת לכל אדם" בטופס שלא לשמה ואח"כ חתמו עדים לשמה פסול
והכא סתמא תנן "כתבו במחובר" דמשמע כל התורף ומ"מ כשחתמו בתלוש כשר) שאין
בר אדם בעי (עי' מ"ש בשבועות פ"ב ה"ג) כו' ר' אבין בעי כתבו במחובר וחתמו בתלוש חברו ותלשו ונתנו לה כו'.

שם מה פליגין בגיטין אבל בשטרות אף ר' יודה מודה (פי' אף ר' יהודה בן בתירה מודה לרבנן דכשר

בכתב על הנייר המחוק ועל הדיפתרא) כו כתב לה שטר על החלק ועדיו על המחק (פי' ובאופן זה לד"ה כשר כמבואר בבבלי ב"ב קס"ד א' ואין חוששין שמא ימחוק את השטר שלמעלה ויכתוב מה שירצה דשטר הבא הוא ועדיו על המחק פסול וזה דלא כשיטת הבבלי ב"ב ב' ע"ש).

שם כו כתב לה שטר על החלק ועדיו על המחק כו' - צ"ל: כו כתב לה שטר על המחק ועדיו על החלק (כגירסת ק"ע ופ"מ) וקשיא על דרוש לקיש אם בעדים על החלק בדא חכמים מכשירין (פי' דבאופן זה למה חכמים מכשירין הרי הוא יכול למחוק את השטר שלמעלה ולכתוב במקומו מה שירצה והיינו ניכר בין נמחק פעם אחת לנמחק שתי פעמים מאחר שהחלק סמוך לו ולא מה שנמחק פעם אחת בלבד וכמבואר בבבלי ב"ב שם) או' עזרא (עי' מ"ש לעיל ה"ג) קומי ר' מנא חכמים שהן כשיטת ר' אלעזר (לקמן פ"ט מ"ה) שאומר אומר (ואמר שבינתיים אותם ונשתרבב מלמעלה) זה וזה על המחק (פי' וחכמים מכשירין באופן זה שהוא דומה [illegible] פעם אחת. לנמחק שתי פעמים ולכך אלא לצייד ובפ"ש לעיל, והוא דרשא בבבלי ב"ב שם. בשטר הבא הוא על החלק ועדיו על המחק כשר ואין חוששין שמא ימחוק את השטר ויכתוב מה שירצה ויהיה זה וזה על המחק כבר אמרו בבבלי שם שאין זה אלא בשכתב בין עד לעד שטרם דבן חתימתו על מחק ושטרם כתב על נייר).

פ"ג ה"א (מ"ד ג') אין מה דצריכין לה בגיטין שהוא פסולין לפום בן כו' - צ"ל: אין מה דלא [illegible] ליה בגיטין שהוא פסולין לפום בן כו' וכתב שלא לשמה נגעו בה (ואמרו "לא" שבינתיים מיותרת) גירושין כו' שיתפסו בה קידושין אלא הפשוטה ליה בגירושין שלא נגעו בה גירושין מה צריכה ליה בקידושין הואיל ולא לחד כתב קידושין כו' הלא קומי ר' יוסי כמה דתימא גט אחד כו'!

שם (מ"ד ב') ר' יוסי בשם דר' בון דר' שמעון היא כו' - צ"ל: ר' יוסי בשם ר' בון בר חייה דר"ש היא דתני אמר אלעזר עשה לו שני זוגין כו' (כן העתיק רמב"ן במלחמות רפ"ט).

שם ר' חיננא בשם ר' בון בר חייה אף ועמן כו' - צ"ל: ר' חיננא בשם ר' בון בר חייה (פי' דר' חיננא חולק על ר' יוסי דלעיל) דרבי היא דאר', והתם כו' (וכעין זה במלחמות שם ע"ש).

שם או' יודן מה פליגין בשפיטא תנאו כו' - צ"ל: מה פליגין בשלא ביטל תנאו (פי' שלא ביטל הבעל את התנאי והדברה האשה קיימה אותו) אבל אם ביטל תנאו (פי' שהאשה לא קיימה אותו אלא שהבעל ביטלו) אף רבנן מודו (פי' דרבי יהא התנאים פוסלין בגט) הדא אמרה כל התנאים שאמרנו בגיטין דלא כרבי (ועי' במלחמות שם שגם הוא כתב בשם יש אומרים שהגירסא בהיפך).

שם הדא אמרה אין מעושין כרבי כו' - צ"ל: אין טופסין כרבי אלו מה אית כדון אין רבי רבי בר' יהודה כו'.

שם ה"ב אל כן אמר ליה ר' זעירא רבי. - צ"ל: כן אמר לו ר' זעירא רבי.

שם ר' שמואל בר' יצחק שאל לרשב"ל כשר והוא אמר אכן כו' - צ"ל: רשב"ר שאל לרשב"ל פסול והוא אמר הכין (פי' הרשב"ל על הבריה שנתן טעם למה שמשנינו הכותב טופסי גיטין צריך להניח מקום האיש והאשה והזמן מפני תיקון העולם שמא יכעוס הבעל על אשתו ורצה לגרשה לא ימצא גט שלם מוכן לפניו ועד שיכתבו שמו ושם אשתו והזמן שמא ימות בעלה ולא יגרשנה וע"ז הקשה דהוי גט שנכתב שלא לשמה פסול ומהו תקנה שייכה בזה) אין תאמר כשר והוא (פי' שאם היה הדין דגט שנכתב שלא לשמה כשר שפיר היה שייך תקנה בזה ועי' בבלי כו ב').

שם ה"ג ברם הכא הוא שגבו היה עגוד. - צ"ל: הוא שגבו היה עגול (וכעין זה במגילה פ"א הי"א דף ע"ג ע"ב לגבי גודריכו של הון).

שם ה"ה (מ"ה מ') ולית הדא פליגא על ר' יוחנן דר"ת שומר שמסר לשומר הראשון חייב. - צ"ל: ולית הדא פליגא על רשב"ל דר' יוחנן אמר שומר שמסר לשומר הראשון חייב רשב"ל אמר השני חייב (ועי' קידושין פ"א ה"ד דף ס"ב ע"ב ומה שכתבנו שם).

שם הו' מודה לה דר' אבין בר כהנא מן הדא כו' - צ"ל: מתניבין ליה לר' אבין בר כהנא כו'.

שם ה"ז כלום אמר יוסי לה בקיים ברם הכא עד כדון בא ביצעך. - צ"ל: כלום אמר יוסי לה דקיים (פי' שהן זה שנתן לו חילופיו עדיין הוא בקיים ולכן פטור מן האחריות אבל לא אם מת החמור) ברם הכא עד כדון כדי

שם הי"ד ובלבד כרכום של אותה מלכות כו' - נשתרבב מכתובות פ"ב ה"ו כדרך הירושלמי. והוא שייך כאן ובכתובות הע', ודלא כרשב"ג והר"ש, ושהעלו סקאה שהבאתי וירושלמי זה לענין גיטין, ועי' בב"י שהביאו מחוץ מולדתו לבן ומה כתבתי בשו"ע שם.

גיטין

מיגדר (כן הערוגין במלחמות סוף פרק זה, והא שגם כהן היה צריך להתגדר אם הכהן והלוי והעני עדיין בחיים והיינו שהיום חושש שמא אינו כהן או לוי).

שם הג"ה עובדא קמי ר' אמי בכהן ולוי שהיה חייב לישראל כו' — צ"ל: אתא עובדא קמי ר' אמי בבן לוי (כן הוא במלחמות שם) שהיה חייב כו' על המקום ר' חמא בר עוקבא בשם ר' יוסי בר חנינא (וגם בשאר מקומות מצינו שר' חמא בר עוקבא אמר בשם ריב"ח, אבל "ר' חייא בר עוקבא" לא מצינו לו חבר וגם בירושלמי לא הביאו רק בסה"ד).

שם לית דיבור בגוה מידי — וכן הגירסא בטור הלכות צדקה סימן רנ"ט, אבל הרמב"ן במלחמות גרס בפירושו "לית דיבור בגויה ממש" ופירש שהוא מלשון ומטה ידו.

שם הא ר' אלעזר בן עזריה ~~אומר~~ שאין לך מגולל מעל כו' — צ"ל: ר' אלעזר בן יוסי: אין לך מגולל (מאה שהוא נימוס מוותר) מעל כו' ~~...~~ תמן תנינן מצוה שנגדל כו'.

שם (מ"ה ב') בדבר חבירו לאונס מפריש עליה והולך וכו ומצוה חומש ר' סימון כו' — צ"ל: וכו ומצוה חומש עד שלשה ימים וכמו מכאן והולך ספק (כה בבב"ל פ"ו ה"ב ותוספתא תרומות פ"ב) ר' סימון כו'.

שם אחרונים טהורה ואמצעיים ספק, א"ר אבהו אמר ריב"ל כו' — צ"ל: א"ר אבהו כן אמר ריב"ל כו'.

שם (מ"ה ג') הדא פליגא על ר' יוחנן דריה אדם מבטל כו' — צ"ל: ליתא הדא פליגא על ריב"ל דר' יוחנן אמר אדם מבטל שליחותו בדברים וריב"ל אמר אין אדם מבטל שליחותו בדברים (פי' והרי שנינו דהבעל מבטל את הגט דפני שלוחו או בפני האשה בדברים ועיין זה הגהות לעיל פ"ג ה"ה).

שם אל תהא גיטא דיהבית לה אלא ויטולו לה כו' — צ"ל: אל תהא גיטא דיהבית לך הוון הגה פ"ו והביאה לה מי מושיטא ש"ע (פי' נשמט וכעין זה הרבה בירושלמי) נפל מיניה אלא לא אמרה לי והבית לה אלא והביאת לה והמרת לי והא לי ביד.

שם ביד כל אדם מצוי לגרש אין תעבדינה בקדושין לא ביד כל אדם מצוי לקדש — צ"ל: ביד כל אדם רצונו לגרש (פי' בכשחפץ לגרש אשתו לא אוכפת ליה מי שיהיה השליח) אין תעבדינה בקדושין לא ביד כל אדם רצונו לקדש (והנוסחה שלפנינו נשתבש מלעיל פ"ג סה"ה).

שם הב לית הדא פליגא על ריש לקיש כו' — פי' דאע"פ שכבר אמרו לעיל ה"ה "חומר הוא בערוות" דיינו להחמיר כשביטל בפני השליח או בפני האשה אבל לא שלא בפניהם.

שם ר' הושעיה בר אבא שמע לר' יודן נשיאה — צ"ל: ר' הושעיה רבה אמר לר' יודן נשיאה (כי לא נמצא עוד בשם אמורא ר' הושעיה בר אבא וגם בירושלמי וסה"ד לא הגיהו).

שם ר' אבון בר חייה בעי קומי רבי הגע עצמך שהביאו אשה אחרת כו' — צ"ל: ר' אבון בר חייה בעי קומי רבי אילא הגע עצמך כו'.

שם הד (מ"ה ד') אמה אמרו ושתערב שלא יהא העבד מברח עצמו מן שבויין כו' — צ"ל: שלא יהא העבד ~~...~~ מברח עצמו מן רבו ומוסר עצמו לשבויין א"ר זעירא מתניתא אמרה כן (תוספתא פ"ג) ורבו נותן את דמיו (פי' רבו הראשון ישלם דמי פדיונו להפודה אותו) לא אמר כו' שלא להוציא לזה על בן חורין א"ר יוסי מתניתא אמרה כן (תוספתא שם) רשב"ג אומר כו' (ע' בספר הצבות לרמב"ן סימן נ').

שם פירון מה באמר ר' יהושע לשעבר דלא יהב לה יהב כו' — צ"ל: מה דאמר ר' יהושע בן לוי בתחילה (פי' דבה שנינו אם ממנו צריך שיכתוב לו לכתחילה גט שיחרור) מאן לשעבר דלא יהב דואג רשאי לשעבדו (פי' וכמו שאמר הגר"א מי שנכתב לו גט שיחרור הא' בן חורין דבדיעבד הוא).

שם הו (מ"ה ה') בה מחזיר ע"מ לחזור כופין אותו לאחר לחזור כו' — צ"ל: וכה יחזיר ע"מ לחזור כו' בדרח מחוז ואורך רשאי להחזירו (ע' בבלי מ"ה א' ובתוספות ד"ה דלא סברי כן) דרח מוזרך לחוז ר' הושעיה בשם ר' חייה רבה אמר מותר למוכרו שם ר' מרינוס כו' (ובתוספתא פ"ג אחד שברח לחוץ אין רבו רשאי למוכרו).

שם נותני ואם כתב עליו מותר — צ"ל: תני ואם כתב עליו (פי' בכשלה שנה את העבד נותני עליו להוציא הרשות בידו למוכרו לגוי ולחוץ) מותר.

שם אין פודין את השבויין יותר מכדי דמיהן מפני תקון העולם כו' רשב"ג כו' — צ"ל: מפני תיקון העולם

גיטין

דלא ליגבי שהויי ומייתי (בן הערוך רשב"א מ"ה א') ואין מבריחין את השבויין מפני תקון העולם [illegible]
אומר [illegible] תנינא השבויין דלא יהוון נפורין (בגירסת פ"מ) תני גוי מוכר כו'.
[illegible] יסורו הוה. - צ"ל: בגוף שחזר ליסורו הוה.
[illegible] שדה פרט למטלטלין דהן דלא בעי מטלטלין משעה ראשונה כו' - צ"ל: שבהן (בגירסת פ"מ)
[illegible] בהן דלא בעי אותן מטלטלין משעה ראשונה אבל אם בעי אותן מטלטלין משעה
[illegible] כהדא דתני כו' [illegible] עיקר [illegible] נאמר כסף עיקר ולא יחלוטו לו [illegible] משעה
ראשון רבנן כו'.

[illegible] צריך אומר כרמו פרט לראוי בבוחצין. - פי' שאין גובין נזק מן הראוי (בפירוש פ"מ)
[illegible] בתוספתא בכורות פ"ו.

כל אם אכלה מן העידית שאין לו מן העידית מן הזיבורית שאין לו מן הזיבורית כו' - צ"ל:
[illegible] הזיבורית שאין לו מן העידית אם אומר את בן [illegible] משביח את הנזק [illegible] עידה
[illegible] זיבורית [illegible] סגין [illegible] את השדה (פי' שהזיקו) ~~[illegible]~~ שאין לו מן [illegible]
[illegible] לפני אדם שאחר [illegible] לוות [illegible] - צ"ל: שאחר [illegible] רוצה ללוות כו'.
[illegible] ~~[illegible]~~ שיהיה עשוים [illegible]
[illegible] גובה בעידית [illegible] כו' (פי' [illegible] גובה העידית [illegible]

[illegible] של אלו עידית גובה בעידית כו'. - צ"ל: ואין של אלו עדית בזמן גובין עידית בזמנים
כזמן גובין בזמנם זיבורית כזמן גובין זיבורית (כה בתוספתא כתובות [illegible] ובבלי [illegible])
[illegible] (מ"ו [illegible]) דשמע תמן הכותב נכסיו לבנו כו'. - צ"ל: תמן תנינן הכותב נכסיו לבנו כו'.
[illegible] הוה לא אמר אבי לוי דהוה מתנה לוי אמר אבי ראובן דהוה מכירה. - [illegible]
[illegible] כתב דלוי שגבה מראובן אינו חייב להחזיר [illegible].
[illegible] שדה משמעון ומכרה ללוי ולא הספיק כו'. - [illegible] לראב"ן שם יש להגיה כאן:
ומכרה ללוי [illegible] שמעון מלוי וחזר ראובן ולקחה משמעון ולא הספיק לוי לכתוב טרפו (פי' [illegible]
[illegible] את [illegible] הגזולה שטרפה ממנו) עד שמת (פי' ראובן) דאמר [illegible] ר' יהודה והיה [illegible]
דרב כו' (והוי זה כעין [illegible] דבבלי, [illegible])

[illegible] רבי [illegible] כותב לרבי [illegible] של דרעונה [illegible] היה רבה כו'. - צ"ל: רב הוה כותב לרבי [illegible] על דרעונה
[illegible] (פי' [illegible] לכתוב [illegible] לרבי) והוה [illegible] בתי [illegible] (כך הערוך [illegible]
[illegible] כתובות ס"ט א') כו' השועבוד [illegible] אינו [illegible] (פי' [illegible] בין השטין [illegible]
[illegible] דין השעבוד דהיינו [illegible] אחריותו [illegible].

[illegible] שני שורין [illegible] אם אמר כו'. - צ"ל: [illegible] בשומרו שני שורים [illegible] לו
[illegible] אומר [illegible] אחד מהן [illegible] שני שורים [illegible] אחד מהם והוא אומר
[illegible] לו את [illegible] לו בצה תנינא ר' פרס בשם ר' יוחנן ר' [illegible] בשם ר' יוחנן [illegible]
[illegible] כו' [illegible] כיחש [illegible] אם אמר לו [illegible] בגופו [illegible] מושך שני שורים והוא [illegible]
[illegible] משכתי [illegible] אחד [illegible] בצה תנינא (פי' שאין זה [illegible] שהוא [illegible] אותו [illegible] וגירסא זו ופירושה הן
מספר הזכות לראב"ן בפרק זה, ומה [illegible] בונתיים יותר [illegible] בספר הזכות של [illegible]
פירוש [illegible] נבחר מן הצד [illegible] הבבלי [illegible] והסופרים [illegible] הירושלמי [illegible]
של [illegible] ר' יוחנן כרבנן [illegible] כבהמה [illegible] הוא בר [illegible] אותו [illegible] כו'. - צ"ל: [illegible]
[illegible] אדם מבריח עצמו מן [illegible] (פי' [illegible] היו מחייבין את [illegible] לשלם [illegible] השור [illegible] ב"ד
[illegible] שירצה להיות אפוטרופוס) ואין אדם מבריח עצמו מן [illegible] (פי' [illegible] שיהיה האפוטרופוס צריך
[illegible] להיות אפוטרופוס) [illegible] שאול [illegible] כרבנן [illegible] הוא בר [illegible]
[illegible] (פי' [illegible] רוצה להיות אפוטרופוס. [illegible] שיהיה צריך לשלם ממון אבל אם
[illegible] חייב [illegible] שאין [illegible] לו [illegible] להיות אפוטרופוס) [illegible] נחת [illegible] כו'.
[illegible] (מ"ו ג') [illegible] עוד גובין מן המשועבדין (פי' מה שעבד אחר שהזיק) כו' [illegible]
[illegible] (פי' מה [illegible] קודם שהזיק).
[illegible] שאין [illegible] בעידית. - צ"ל: [illegible]

גיטין

[illegible] והדבה ברבי אומר בדין הוא שהפי' כו'. – ע' מש"כ בזמות פ"ח ה"ח.

שם ה"ה ולא עבור הזה סוף שבוו כוותב בה כו'. – ע' הנוסח בזמות פ"ד ה"ב ומש"כ שם.

שם ס"ב שמו והוא שתבת ונדברו לשמור קידושין הו"א אומו מתנונת אמרה כן כו'. – יש להגיה ולתקן וכצ"ל: הו"ר שמו והוא שתבה ונדברו לשמור קידושין הו"ר תנינה מן מה דהו"ר ואתון מפני חינה הבדה אמרה אפי' לא ונדברו לשמור קידושיה הו"ר אומו מתנונת אמרה כן נעשות לכהן תשמל בתבואה (פי' קמלקדת ג' שנים ויום אחד ובכור שבדת ג' שנים ויום אחד אינה ונדברו לשמור קידושיה) ר' המנונא בשם ר' יוסי קטנה שאין לה ג' שנים ויום אחד אין לה חופה שתשל בתבואה (פי' דמאחר שאינה ראויה לבעה אין חופתה מועלת כלום אבל בת שלש שנים ויום אחד חופתה מתנרתה בתרומה כדתנן בעדיות פ"ח מ"ב) כו' ושלוה לבית אביה והגדולה מה שתשל בתבואה ע"ג חופתה הראשונה (ומה שכינעיים אותה ונכפל בשובוש מאמצע שורה הי').

שם בינוש לגוש שלו שלא אין שואלין לו ר' עקיבא בר אחא כו'. – צ"ל: אין שואלין לו ר' עקיבא בר אחדו בשם ריבל משום משוב (פי' דאין שואלין לו משום משוב בתשם) ר' נחמן בר יעקב בעי כו' שמא אין שואלין לו כיון דשמע מה דהו"ר יעקב בר סודו משום ריבל משום משוב אמר ואמרת תני' הו"ר יוסי הוינה כו' מן מה דהו"ר יעקב בר אחדו משום משוב כו'.

שם (מ"ל ב') בראשונה גזרו שמד על יהודה כו'. – כותב בספר דורות הראשונים ח"ב עמוד [illegible] שאחר חורבן המקדש לא טיטוס לא גזרו שמד על ישראל אלא שנשתעבדו כמו על השמד [illegible] עד היום [illegible] שנחרבה הארץ ושמד זה היה כלול בין היהודה בין בגליל אלא שגזירות הפרך לקרנעות לא נגזרה אלא ביהודה בלבדה "ואיננו מאחר, אלא שנשתעבדו לשמד שהיה לעת חורבן המקדש כי [illegible] שלא יצאה גזירת המלכות לעבור. על הדרת אבל בעת המלחמה וחורבן המקדש נשבו בני ישראל לרבבות הם ונשיהם וטפם מהם נהרגו ומהם נמכרו לעבדים ולשפחות ואדוניהם היו [illegible] בהם בשבתות וביומי [illegible] והיו מוכרחים לעבור כל מצוות אסורות וכנהגם אשר ולכן נתנדבו בין הגוים ואין לך שמד גדול מזה וכו' בדבריו ואו' ושראל לגרעטץ ח"ב צוין ג' נהמתגות ה' שפ"ה שדינו סיקריקון הוא תכף אחר חורבן המקדש והארץ יהודה בלבד וסמך לזה מספר מלחמות היהודים לבן מתתיהו ספר ז' פ"ו שכותב שאספסיאנוס צוה למכור כל ארץ יהודה [illegible].

שם והנו בעלי בתים בזמן וטורפין והורנה הארץ חוטה כו'. – יש להגיה הגירסא וצ"ל: והוו בע"ב בזמן טורפין [illegible] ועכשיו והאתה הארץ חוטה בוד סיקריקון הרעים שלא יהא סיקריקון ביהודה בהדה בהרוגי המלחמה ואילך. המלחמה אבל הרוגים שנהרגו מן המלחמה ואילך יש בהן כו' לא הספיק לכתוב טורפו עד שבאו סיקריקון כו'.

שם הורג משום חוב. משום אנפרות אין בהן משום סיקריקון. – פי' שאינו צריך ליתן רביע לבעלים וכה [illegible] הריגם בבי התן מנגילה ודלא בהורג שם שאותו כפשוטו בבלי נ"ה ב'.

שם ע"ב ויוסי לעולם השדה ברוצנת הבעלים שהמוציא מחזירין אותה הראויה. – בנוסח שלפנינו [illegible] קידושין במן לבן עיקר וכעין זה יש בקידושין פ"ג ה"ה (דף ס"ד סע"ג) [illegible] ~~לעולם השדה ברוצנת בעליה והמוציא מחזירו עליו הראיה~~" (וע' ב"ק כמו לבן [illegible] לעולם השדה בחזקת הנוחות).

שם בירמא דינר (פי' שם לקח מיד סיקריקון [illegible] בדינר) אגרמון (פי' נותן לבעלים גרמם [illegible]) שלום דינר כ"ש בערוך ערך גרמס שבחצי של שהוא ב' דינרים ויש שש גרמס [illegible] משנה מאה (פי' והוא רביע המעות שנותן הלוקח לסיקריקון ולבעלים וחד דהיינו [illegible] גרמסין סרומין (פי' סריוותן בלשון רומי כמו גרמס דינר כ"ש בערוך ערך סרמותין ולפ"ז הערוך במן שמבאר יותר דגרמא זה הוא "סרומותן" ויש ט"ס בערוך שם וצ"ל "וסרמותן" בהגהות "וטריסון" שלפנינו, ומ"ש דפוס כאן בשם הערוך דקשה ולא מצאתי).

שם דף נ"ה ע"ב ב' ויוסי רבי גבי ערוגמין כו'. – צ"ל: ה"ג דף ב' ויוסי רבי (ע"כ ר' ויוסי היה רבו של [illegible] ע' מש"כ בעירובין פ"ב ה"ו דף כ' ע"ד) לא גבי עירובין (ע' תוספתא ד"מ פ"ו) כו'.

שם על דאתן דרבנן דתון ניחה תנן אמרין בשם ר' נחמן כו'. – ע' הנוסח במע"ש פ"ד ה"ד ומה שתקנתי בהגהותי שם.

וכן מבואר בשקלים פ"ב ה"ב "אחזוק השקל דעב"ד שותה גרמסין"

שם ה"ו (מ"ז ב') ר' עזירה בעי נימי ר' מונא כו'. — צ"ל: ר' עזרא בעי (נימי ר' מנא) (ע' מ"ש בשבועות פ"ה ה"ט)

ושם ה"ו (מ"ז ד') והתניא קטנה שאמרה התקבל לי גיטי כו' ואפי' הגיע גט לידה אינו גט שאינה סבורה שאין כו'. — צ"ל: אינו גט שאינה סבורה לדעת השליח כו' עושה שליח רב צ"ע כו' (בגורסה פ"א) ושבת תני (תוספתא פ"ד) כו' להחזיר יחזיר והוא

שם ר' עזירה בעי נימי ר' מנא אף לעון מרתה כן. — צ"ל: ר' עזרא בעי נימי ר' מנא כו' (וכ"ה באש"פ פ"ד ה"ג ועי' מ"ש בהגהותי לשבועות פ"ה ה"ט)

שם [illegible] ר' אלעזר אמר בחצר פלוני ואין לה ד' אמות מי אמר יוחנן בפשוטו ודוש. — צ"ל: ואין לה ד' אמות באר ר' יוחנן [illegible] ר' ינאי בפשוטו ודוש (והוא לקמן פ"ח ה"ב ושם מבואר דפשוטו ודוש הוא פחות מד"א).

שם קטנה אביה זוה היא ניסין בין היא ובין אביה. — צ"ל: ונעשית לה [illegible] אביה.

שם ה"ב הרי היא בתוך פלוני וגירשה בתוך אחר הרי זו אף ר' לעזר מודה כו'. — צ"ל: וגירשה בתוך אחר בזו מודין שאינה אלא כתובה לו מקום אף בזו מודי שאינה אלא כתובה לו מקום (פי' [illegible] דעת הבעל לו גיטי מתוך פלוני והגיעו לה מתוך אחר בשר וכן פירש בפ"מ).

שם האומרים תנתן כבינת לזעו. — פי' בבינת הוא רביד ע' ערוך ערך בבינת וערך רב ב' שהוא צריך דק שהאשה מכסה בו את ראשה ובכלל זה היתה נזרים שאם בה היה מכסה את ראשה והאומרים נותנות בצריך אבנים טובות ומרגליות וכן מצינו בב"ק פ"ה מ"ט: בבונת ר"ב מנה.

שם ה"ח (מ"ח ב') שחטה וערך בזה לע"ז והקטיר חלבה לע"ז זה היה מעשה בו'. — פי' מעשה שהיה בך היה והה אם ערך בזבח או הקטיר בלבד לע"ז ואית הפ"מ וע' תוספתא פ"ב דחולין.

שם ר' יוסי בשם ר' חסבה בשם האומרים שחבן אין תאמר לה חבן לה. היו להן לאורותם. — צ"ל: אין תאמר לה חבו היו להן לאורות אותו.

שם ה"ט מתניתה דר"ה אין דברבה אמר לשלשה. — פי' דר' יוסי דאמר בהומר לשלשה תנו ובכתבו בלשון. מה דתנא בראשית אמר לשלשה כותבו ותנו הרי אלו ובכתבו ותנו" היא מתנה שאינה צריכה.

פ"ג ה"א (מ"ח ג') שומן נשנה הוגה בלילה כו'. — עיין זה בה לבאר מתניתין דברואות בה ונשאר בגמ' תנן תבעון [illegible] כו' כדרך [illegible] וע' מ"ש שם בהגהות סוגיא זו.

שם דאמר ר' שמואל בר אבא בשם ר' יוחנן הגוסס צריכין עליו כו'. — צ"ל: דאמר שמעון בר אבא (ע' מ"ש בהגהות ב"ב ה"ב) כו' חד כהדין וחד כהדין (פי' אחד כר' עזרא בר אבא ואחד כר' יוסי בר בון אבל בהגהות פ"מ ה"ב וכן בפירוש ק"ע ואינו בפ"מ).

[וכדין להגמ' ס"ג ה"ב ל"ד]

שם ה"ב (מ"ח ד') מהיום ולאחר מיתה אינו גט ר' ודן רבנן ורבותינו כו'. — צ"ל: מהיום ולאחר מיתה אינו גט תני (תוספתא פ"ה) רבי אומר ה"ז גט ר' ודן רבי ורבותינו (פי' שנחלקו על רבנן במשנתנו) מתיב רבי לרבנן לאו כרמן אמרין ה"ז גט (פי' מהיום אם מתי) בגין דאמר אם והא ר' אושעיא אם (פי' האומר זה גיטך אם מתי) מהכא אמרין אינו גט אלא בגין דאמר מהיום (פ' לכך בהומר מהיום אם מתו ה"ז גט) אוף הכא כן אינו לו מהיום עיקר (פי' ולכן אף מהיום ולאחר מיתה ה"ז גט) מתיבין רבותינו לרבנן לאו כרמן אמרין ה"ז גט (פי' בהומר מהיום אם מתו) בגין דאמר מהיום והא סופה מהיום (פי' בהומר מהיום ולאחר מיתה) והכא אמרין אינו גט אלא בגין דאמר אם אוף הכא ואית לן אם עיקר (פי' ולכך האומר זה גיטך אם מתי ה"ז גט) תנן מחלפין (פי' פלוגתא דרבי ורבנן) כו' תריהון אמרין דברי רבי הכא דהוא רבנן בתנן מכיון שאמר מהיום כמו שאמר על מנת כו' אלו על מנת אם מתי (פי' בהאומר על מנת לאחר מיתה הכל מודים שאינו גט) ר' בון בשם רב דברי רבי תנן דהוא רבנן דה כה מכיון שאמר לאחר מותו כמו שלא אמר מהיום תנן תניא הכותב כו'.

שם הרי גט שתהרך מעכשיו לאחר שלשים יום כו'. — ע' שו"ת ר' בצלאל אשכנזי סימן ט"ו.

שם ה"ד הונקמוס עלון אלו עוד כו'. — פי' "הונקמוס" הוא מין לוזין נ"ב בערוך ערך הונקמ ובמוסף שם וע' ציור פאה ה"ד ומ"ש שם.

שם ושאלו ר' אלעזר בן הרבוון לחכמים. — צ"ל: ושאל ר' אלעזר בן תדאי לחכמים (וכ"ה בתוספתא פ"ה וירושלמי [illegible] פ"ו ה"ח).

שם לאשה אילו ר' לעזר אומר לורשה דתניא תמן כו'. — צ"ל: לאשה אילו (ומי אדתניא בכתובות ה"ב מ"ט מסר [illegible] [illegible] ואם תנו ונתן בידה כו' משלוחו לשלוחה (פי' שעשה הוא שליח להולכה והאשה עשתה היא שליח לקבלה ונתן שליח לשלוחה) משלוחו לשלוחה (פי' שהם עשאה שליח לקבלה והוא עשה הוא שליח להולכה ונתן שליחו לשלוחה) [illegible] ונתן ונתן כאן להולכה כאן לקבל תורה [illegible] [illegible] עושה שליח לקבל ושליח שלה [illegible] שחכמים [illegible] זה [illegible] [illegible] הבאה לאחר [illegible] [illegible] ואם תנו אי [illegible] כו'.

הוה לשלוחי הגט כו' ועי' מ"ש בראש פרק זה) ר' לעזר אומר לתרומה ר"ש בן לקיש אמר להפרת נדרים (כה
בכתובות שם הל"ב) ובמה אמר (פי' לר' יהודה דאמר שהיא כנשואה אף לכל דבר חוץ מ~~לאכול~~ תרומה. ולהפר נדריה)
אלא נערה מן הדין ברתא (תוספתא פ"ה) נכנסו לחופה ובעלה יורש ומטמא ומפר נדריה דברי ר' יהודה
וכמה מאמרים שהיא כנשואה אף לכל דבר.

שם ה"ו (מ"ט ה') אבא בר הונא בשם ר' אבא הוה אזלי דייני נהרדעא כו' - צ"ל: אבא בר הונא אמר אבא (פי'
אבי שהוא רב הונא) הוה אזלו כו' פירושו אשכחתא אמר ר' יוחנן ור' אבא (פי' אבא בר [illegible])
סברין כרשב"ג, ר"ל ורבי סברין כרשב"ג. חוטה יבשה כמו שעכבה חטבה דבבד כמו שעכבה עורק
יבשה כמו שלא עיכבה עורק דבבד כמו שלא עכבה (בן העורך בחדושי רשב"א).

שם ה"ח לוידה מילה (פי' לאוצה דבר התנאין כגון שאמר אם לא באתי מכאן ועד שלשים יום) ר' לעזר אמר
לבורגן (פי' ורשות שהיה בורגן ביהודה ואמר אם לא יחזור בתוך ל' יום מגליל לבורגן מפני שהיה רוצה
לילך לגליל ומחר כך הלך מבורגן לאנטיפטרס והיה עוד בסוף גבול יהודה וסמוכה לגליל וחזר לבורגן אבל
לאחר שלשים יום נתבטל התנאי שהרי [illegible] עדיין לא בא לגליל ובעיון זה במלוראגון וסופה) ~~[illegible]~~
~~אמר לבורגן [illegible]~~ ר' יוחנן אמר לאנטיפטרס (פי' אם לא ילך בתוך שלשים יום מבורגן שביהודה לגליל וכן
במלוראגון וסופה) מאנטיפטרס מסייעה אמר לבורגן הגיע לעכו וחזר בטל התנאי (פי' אף שעכו באמנות
היום מ"מ מאחר שחזר לבורגן בתוך שלשים נתבטל תנאו אבל אמר לאנטיפטרס הרי הלך לעכו בתוך שלשים
יום ובטל תנאו) אר' חגיי כו' (וכל זה דלא כפוטרס בבלי ע"ו ב').

שם ה"י מ"ט דר' יוסי בגון דאנדים כתובה והא אנדים נתינה ומתנה כו' - צ"ל: בגון דאנדים כתובה (פי' שבתחלה
אמר כתבו ואחר זה אם לא באתי דהתם הלל "אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש כתבו ותנו גט לאשתי") והא
אנדים נתינה והוא אמר תנו גט (פי' שלא כתבו ונתנו בתוך י"ב חדש אף ר' יוסי מודה שהוא גט ואינו
אלא מה שאנדים נתינה והכי משמע מדאמר "בזה גט" דהיינו דוקא בשנתנו מתחלה לאחר י"ב חדש).

פ"ח ה"א (מ"ט ב') ר' יהושע בשם ר' ינאי עד שיכתוב לה דין ודברים אין לי בנכסיך. - צ"ל: ר' יוחנן בשם
ר' ינאי עד שיכתוב לה דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירותיהן (כמ"ש בבלי ע"ב ת"ד מה שכתבה).

שם ואתיא דר' ינאי כרבנן ודר' הושעיה כר"מ כו' - צ"ל: ואתיא דר' ינאי כר"מ ודר' הושעיה כרבנן דר'
ינאי בעי דכתב על ידי [illegible] כיד [illegible] היא צובה גיטין מידו ומגרשה כו' עד שיכתוב לה דין
ודברים אין לי בנכסייך ובפירותיהן ועשיה על ר"מ דר הושעה כיד בעלה והיא צובה גיטה מידו
ודר' הושעיה ~~כרבנן~~ דרבנן אמרין על ידי שאין יד האשה כיד בעלה כו'.

שם נפלו לו נכסים ולא אפי' כתב באילו לא כתב כו' - צ"ל: נפלו לו נכסים ולא היה עבדה שהיה
נשוי את בת אחיו (פי' ואת אחיו) נחתך מת אביו והיה אשתו יורשת את אביו ועדיין
לא חלקו את נכסי היורשה) אפי' כתב כמי שלא כתב (פי' דהיינו אלא מה שנכתב מחלקה
שיש לה בנכסים אלו מאחר שעדיין היא שותף עמה כל זמן שלא נחלקו הנכסים).

שם ה"ב אפי' אלו הורש מרבע אמות כו' - צ"ל: אמר יוחנן בשם רשב"ל מרבע אמות ר"ה בשם ר' יוחנן
בשם ר' ינאי בפשוטו וביים ותני כן בפשוטו וביים.

שם תני ר' לעזר אפי' קרוב לזה מלזו ובא הכלב ונטלו כו' - צ"ל: אפי' קרוב לה מלזו ובא הכלב ונטלו
אינה מגורשת שמואל כהבנה דר' לעזר האמור בבלי כו' (בן העורך בראש פרק זה סימן ו',
ועין דבפי ר' לעזר לבאורי הירושלמי דמש"ע שהגט קרוב לה מלזו ועדים שהספיקה לזכות את
הגט בידה באה הכלב ונטלו אינה מגורשת אלא נראה היה ונטלה את הגט מן הכלב בידה,
והנ"ל שאמר הלא שמוסף דטוב אלה הוא שיתננו מידו לידה ממש ועי' בבלי ע"ח ב' [illegible]
אחרת בביאור דברי ר' לעזר).

שם ה"ג (מ"ט ג') ר' אבון בשם חניה בשטר האלפור שנו. - פי' דהוא דתנן ובן לעניין החוב אין
פירושו במעות שהלוה מחזיר למלוה דבזה אין הפירה שברחוק ארבע אמות מועיל כלום [illegible]
הבא מיירי בשהיה הלוה צריך ליתן שטר חוב למלוה [illegible] לו בתוך ד"א [illegible] השטר [illegible]
המלוה שיתן לו הלוה שטר אחר [illegible] שוב לשלם לסופר בעד כתיבת השטר השני הדין [illegible]

(*) ועי' "בטל תנאו" לר' יוחנן שבטל התנאי שהרי לא בא לגליל והוי מגורשת אחרי כ"ל יום תנאו ולר' לעזר ענין "ביטל
ולא קיימו ואינה מגורשת".

שם ברוב ללוה הלוה צריך ליתן שכר סופר ואם ברוב למלוה המלוה צריך ליתן שבן שט"ח כדין גט.
שם הה"ג (מ"ט ב') המגרש את אשתו לא תדור עמו לא באותה חצר ולא באותו מבוי כו'. - צ"ל: לא באותה
חצר ולא באותו מבוי אם היתה חצר כו' בדבר בזמן שנשואות (פי' שנשואת המגורשה לאחר) הא
לא נשואות לא ובכתובות אמרי' לא נשואות בדבר מן הנשואין (פי' שאחר שנשואות לו גירושה דלבן
גם בדבר) אבל מן האירוסין לא (כ"ה במסכת שמחות סופ"ב ובהגהות הגר"א שם) והארוסה שגרשה כו'.
שם הה"ג ואיך את ספר וגו' ואת זה המקושר. - צ"ל: ואיך את ספר וגו' זה פשוט ואת החתום זה
המקושר (כה"ג בבבלי בב"ב ק"ס ב').
שם סבר ר' חנינא מימר לעולם אין העדים חותמין בין אלמתין (פי' מאחורי הקשר שדרך הקשר להיות
מונח באופן שהכתב למעלה) עד שנחתו בו מלמעלן (פי' בתוכו של השטר ובאופן) אנו פלוג כו'
(ופי' [illegible] כעין „שריר וקיים" שבבבלי ב"ב קס"א א').
שם ואת אומר שמא אחד וחצר וצייר סבר ר' חנינא מקובל כו'. - יש להחליף ולתקן ונכ"ל: ואת אומר שמא
אחד וחצר וצייר סבר ר' חנינא אחד פסול אמרי' קיים ואת אומר שמא כתב דברים אחרים וחצר וכתב
מקובל עלי סבר ר' חנינא מקובל עלי ד' פעמים פוסל בה א"ר יוחנן לית בעון תנא (פי' בכנישה
בגט ברת) א"ר אמי כמה גופין דעוברין הוון עלין נוי כו' אמרין פוך והשלים כר"ע כו' ובלבד
משלשה ולמעלן (פי' בזה סבר בן ננס דאפי' פסול משלים אבל בג' ראשונים אפי' בן ננס מודה
שאינו משלים אלא ברוב אבל לא פסול) שנים משלשה ולמעלן פסול משלשה ולמטה פסול (פי' שאינו
מותר להחתים ברוב אלא אחד בלבד ואם חתמו שנים פסול לכה"פ ובכל אופן) אחד בין משלשה
ולמעלן בין משלשה ולמטה כשר ר' מנא בעי עד כדון כרצופין (פי' שהכשרים כולן חתמו רצופין
זה אחר זה ובסוף חתם הקרוב באופן זה ודאי כשר) היו מסורגין (פי' שהקרוב חותם באמצע בין
הכשרין מהו) כיי דאמר ר' בון בשם ר' ירמיה עדים פסולין אינן נעשין כהרחק עדות (כ"ה לקמן
פ"ט ה"ח ולענין פשוט) כו' וכהן בן היו חמשה מתיר שנים ומחתים אחד (פי' שבגט חמשה קשרים ואין
לו אלא ג' עדים כשרים מותר קשרים ומחתים ד' הכשרים [illegible] אין שני העדים בגט
המקושר כלום (פי' שבמקושר צריכין שלשה עדים כשרים ומה שר"ע מכשיר להשלים קרוב הוא אלא
כשיש בו ארבעה קשרים) פשיטא שהוא מתיר אחד ומחתים אחד נמצאת כו' ד"ר חנינה בן
גמליאל אומר (בב"ב פ"י מ"א) מקושר יכול לעשותו פשוט הדא דתימא בשמקושר כולהם כו'.
שם אלא כן אנן קיימין בשקשרו מבפנים ואח"כ חתמו מבחוץ כו'. - צ"ל: כן אנן קיימין בשקשרו וחתמו
מבפנים ומבחוץ בדא רח"ב"ג אומר כו' (פי' דמקושר שחתמו מבפנים ומבחוץ כשר כבאותה למטה,
אבל פשוט שחתמו מבפנים ומבחוץ פסול לחכמים דפליגי ארח"ב"ג).
שם ר' יונה אמר דמוסיף על ההלכה כו'. - פי' ר' יונה אמר דבריו אלה דתנן עוד בב"ב שם רשב"ג אומר
הכל כמנהג המדינה" ומדאמר ר' יונה דהיינו כשהיה המנהג להוסיף אבל אם המנהג היה
מכריע אין הולכין אחר מנהג בכה דאם עשה כמנהג פסול.
פ"ט ה"א (נ' ס"ו) מ"ט דבי' אליעזר מיתה מתברת עם מתר כו'. - צ"ל: מ"ט דרבנן מיתה מתברת וגט
מתיר מה מיתה מתברת [illegible] מחצה (פי' שאותה מתירתה לכל אדם בלי שום היתר) אף הגט
מתיר אותו מחצה מ"ט דר' אליעזר ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר הקיש יציאתה
להוייתה מה הוייתה אין לה הויה אלא אצל אחד אף יציאתה אין לה יציאה אלא אצל אחד
(פי' דאפי' לא התירה אלא לאחד בלבד ה"ז גט כשר) לאחר מותרתו של ר"מ כו'.
שם א"ר יוסי הגלילי מצינו בתורה כו' מותר לכל אדם השיב ר"ע כו'. - חסר כאן ונכ"ל: מותר לכל אדם
השיב ר' אליעזר כריתות דבר הכורת ביני לבינה השיב ר"ע כו' (וכה בתוספתא פ"ז וכאן
נשמט מן „השיב" עד „השיב").
שם ד"א הרי שאמר לה הרי את מותרת לכל חוץ מפלוני והלכה ונישאת לאחר וילדה ממנו בנים ואח"כ הלכה כו'. - צ"ל:
וילדה ממנו בנים ואח"כ שגירשה (ובעין זה בבבלי פ"ג א') והלכה ונישאת כו'.
שם (נ' ב') אמונה אמרה שאין גירושין מתירין כו'. - צ"ל: אמונה אמרה שאין אותה וגירושין מתירין

גיטין

מה שהקשה המקשן הו"ל שמו מצינו אשה בתחלה חייבין עליה משום ערוה ובסוף אין חייבין עליה משום ערוה (פי' בתחילה בזמן דאשה זו נשואה שנשואה לאחר הרי היא אסורה משום ערוה לגה שבעלה אסרה עליו ולבסוף כשנשואת לאחר ומת או גירשה הרי מותרת וגירושין מתירין אותה לאותו פלוני) הו"ל ר' ינאי למה לי כו' בתחילה הא אסורה לכל עבר ובעל כו'.

שם כהנא אמר כגון שאמרה לא חשו כו'. — צ"ל: כהנא אמר כגון שאומרת שחשו (פי' מדחזן „כוצ"ל וישלחו ממנה ויחזור וישנה. ונאמר לה הרי את מותרת לכל אדם") אין תאמר לא חשו עד שהיה בידה ואמר לה הרי את מותרת לכל אדם (פי' מאחר שנתינת הגט לידה עדיין לא הועיל כלום למה צריך לחזור וליטול ממנה אלא שמא יחשו שנתנה את הגט כדי לפסול אותה לכהונה ולכך צריך ליטול הימנה ולחזור וליתנו לה, והיינו דאמרינן בבבלי ס"ד ד' „דלכון אמר שמא ~~הפסולה לכהונה~~ נתנה לו ופסל בו לכהונה" וע' בפרש"י שם) הו"ל אתא כגון שאומרת שלא חשו אין תאמר חשו כלומר שבידו לגרש גירש (פי' מאחר שהגט הועיל בנתינתו שנפסלה בו מן הכהונה, כבר נתבטל הגט בנתינה ראשונה ואין נתינה שנייה מועלת כלום אלא יתן לה גט אחר) הו"ל צריכה רבי שילא בר ברינא כל שאילו נכתב על מנת פסול כתבו על מנת פסול (פי' לא בכתב את התנאי בתוך הגט דמשנה שאמר הרי את אלא שאמר לסופר בעל פה שיכתוב את הגט על תנאי זה, וע' בבלי פ"ד ב' ופ"ה א').

שם הא ר' יוחנן בשם ר' ינאי דברי חכמים פסול. — צ"ל: ר' יוסה בשם ר' יוחנן בשם ר' ינאי כו'.

שם והא ר' אלעזר אמר כשר ורב אמר פסול מה בינתהון כו'. — צ"ל: והא ר"א אמר כשר ורבנן אמרין כשר מה בינתהון ר"א אמר כשר וגובה מנכסים משועבדין ורבנן אמרין כשר וגובה כו'.

שם הל' (נ"ג) אם אומר את פרטו של כ"א כללו של ר' יהודה (פי' אמר שאלו כו'. — צ"ל: אמר' אמר שאלו את בשלום פלוני חבירי על הכל חתם הו"ל יוסי כו' (ומה שכתבתי יותר ובהרבה מלמטה שזהו ג', אמר בשבועות פ"ה הל' ו' ושם הכל).

שם הו"ל חנניה ע"ד ב"מ - בין שאמר חטין ושעורין וכוסמין בין שאמר ~~חטה ושעורה וכוסמת~~ כו' — צ"ל: בין שאמר חטין ושעורין וכוסמין בין שאמר חטין שעורין כוסמין כלל ופרט הוא (פי' כלל שלום אין בין כולם באחד אלא שזה פרטה, ה"ז חייב חטאת אחת על הכל; ובאומר פרט שאם יש בכל אחד ואחד שם חייב על כל אחת ואחת מיוחד והכי איתא בשבועות פ"ג רה"ל נבלין בקרבן אחד ונפרטין בג' קרבנות כו') על דעתיה דר' יהודה אם אמר חטין ושעורין וכוסמין כלל ופרט הוא אם אמר חטין שעורין כוסמין (כה בשבועות שם) פרט שאין עמו כלל (פי' ולכך אין השבועה חלה אלא על חטין בלבד שהזכיר תחלה ובירושלמי דאמר לעיל שאלו את בשלום פלוני לא חתם אלא על שאילת שלום בלבד, וע' זבחים ל"ב ב' תוד"ה כגון).

שם הל' ר' יוסה בי ר' שבתי אלה חתומים ידי עדים. — צ"ל: ר' יוסה בשם ר' שבתי כבי וחתומים ידי עדים (וכה בב"ב פ"י הל' ו' ובבבלי שם קס"ג א' ועי' בסה"ד ערך ר' שבתי הגיה כן).

שם הל' וגט פסול פשוט במקושר כשר ובלבד מאחריו. — צ"ל: בגט פשוט פסול (פי' ~~בגה שעשוי~~ „כתבו העדים בראש הגט פסול" ואיתא בבלי בגט פשוט בלבד) במקושר כשר ובלבד מאחוריו (פי' שבמקושר העדים חותמין מאחוריו ומלמעלה למטה כדאיתא לעיל פ"ח הי"ב).

שם הל' אבל אין העדים חותמין אלא היו יודעין לקרות. — פי' ולא מהני שיקראו אחרים לפניהן (ועי' בגט אשה כדאוכח בהן מדאקשו על רב מדתנן גט שכתבו עבריות כו'. ושיטה אחרת בבבלי ט' ב' ולשיטתן הוכרחו לומר על הבריתא שהביאו שם „חסורי מחסרא".

שם (נ"ג) כיצד מתנותם כתב סופר ועד כשר. — צ"ל: כיצד מתנותה חתם סופר ועד כשר (פי' דכתב סופר ועד כמבואר לעיל הד ואף חותם סופר ועד אינו כשר אלא בדיעבד. אבל בבבלי פ"ח א' איתא ירמיה חותם סופר ועד שנים, ושם פ"ו ב' מפורש דכשר אפי' לכתחילה וע"ש בפרש"י ד"ה ורב אמר' וכה דעת בעל העטור ור"ח ור"ף ורמב"ם כש"ע אה"ע סי' קל"ו, ומצא מ"ש בחלופי מנהגים שבסוף.

גיטין

ושם בב"ק סימן ל"ז בני בבל אחד כותב ואחד הגט אחד חותם עם אותו הכותב בני א"י אחד כותב ושנים חותמין.
שם ה"ז תני ר' חייה וגוים שעשו כמעשה ישראל כשר ואפי' אמר אינו צך כו'. — כנוסח שלפנינו כ"ה בבלי פ"ח ב' תוד"ה ובגוים, אבל במרדכי שם ובספר התרומה סימן קכ"ח וסמ"ג עשין נ' איתא בירושלמי וגוים שעשו כמעשה ישראל כשר באומר אינו צך כו'.

שם ה"ח ואין תני ב"ש אין לו אלא הוצאה משום ערוה כו'. — חסר וכצ"ל: ואמה מקיימין ב"ש טעמה דב"ה דבר תני ב"ש אומרים אין לו אלא כו' ת"ל כי מצא בה ערות דבר מה מקיימין ב"ש טעמה דר"ע (פי' מה דכתיב אם לא תמצא חן בעיניו) שלא יאמר הוצאה משום ערוה אסורה (פי' שאין בעלה הראשון יכול לשוב לקחתה אחר שנישאת לאחר וגירשה) משום דבר אחר (פי' שאם עבר וגירשה מפני שלא מצאה חן בעיניו) מותרת ת"ל שלא [illegible] אסורה לו (פי' דסבר ר' שאם שאין לומר דאשה כתוב בשערי וגירושה משום שלא מצאה חן בעיניו כב' הפיסקא בסוף גיטין).

שם ומתניה דבנים כב"ש ודר"ע כב"ה. — צ"ל: ודר"ע כבעריה (פי' שאוסר לגרשה מפני שלא מצאה חן בעיניו. וע' רשב"א שם שתמה על גירסת הירושלמי שלפנינו. וראיתי בספר דורות הראשונים חלק ג' ועי' תוספת שכתב דר"ע שבמשנתנו אינו חולק על ב"ה אלא דסבר דב"ה מתירין לגרש אפי' כשמצא אחרת נאה הימנה ובאין זה ושבבלי שבת ו"ח ב' הן הן דברי ב"ה לא בא ר"ע אלא לפרש דברי ב"ה ועוד בכוונת ל"ב ב' וב"ה סוברים אפי' ברים ר"ע מתיר אפי' גוים ושם מוכח דסבר ר"ע דב"ה מתירין אפי' גוים וכפרש"י שם, אבל אין זה מחוור בלשון הירושלמי כאן).

נזיר

פ"א ה"א (נ"א א') אם האומרין לנזור אפי' אומר שהזכיר פרט כו'. — צ"ל: אפי' אומר בשהזכיר פרט כו'.
שם כך אם היה קורא בתורה והזכיר נזיר נזיר. — צ"ל: והזכיר נזיר נזיר.
שם שמעון ב"ר בון בשם ר' יוחנן כשראה נזירין עוברין ואמר נוה אהן כו'. — צ"ל: כשראה נזירין עוברין ואמר אהה נוה זה אמר נוה (פי' אלא "אהה" הלבב. ונשמט מן "ואמר" עד "אמר") אבל זה מלעיג עליהן.
שם מה אנן קיימין אם באומר נוה הדבר הזה נזירותו כו'. — צ"ל: אם בשראה נזירין עוברין לפניו הדבר הזה נזירותו אם בתפוס בשערו והראהו הריני כזה ומר ר' אבא בתפוס בשערו והראה אמר הריני כזה (פי' והצ"ל הוא צ"ל "אהה נוה כזה") אלא כי נן קיימין באומר אהה נוה כזה: נזיר נזית פלוני. ומה לו תנינן פליג א"ר יוחנן כו'.
שם א"ר נראין דברים במקומות אחרים אבל במקום שנודרין לנזיר נזיר כו'. — צ"ל: נראין דברים (פי' דאמרינן לעיל דהאומר פליג אינו נזיר) במקומות אחרים אבל במקום שנודרין לנזיר פליג כך הם אומרים נזיר פסולוס אינו נזיר (פי' בתמיה דודאי נזיר הוא).
שם (נ"א ב') הריני מסלסלו ומכלכלו כאומר לא אסלסל כו'. — צ"ל: הריני לא מסלסל ולא מכלכל כאומר לא אסלסל ולא אכלכל פחות משלשים אלא שלשים כו' ותנא על שלשים אלא שלשים. הרי עלי צפורין ר' מאיר כו' (ומה שבינתיים כפול ומשובש).
שם מ"ט דרבנין נעשה כמתנדב צפורין לבה"ב מ"ט דר"מ נעשה כו'. — צ"ל: מ"ט דרבנין (פי' על דעת רשב"ג דל' יוחנן טעמן משום דסברי כב"ה דאזיל דכוותיה מתירין) נעשה כמתנדב צפורין

לדה"ד מ"ט דר"מ מאחר שנזיר טמא מביא עוף ה"ל נזיר מה נפיק מבינייהו (פי' בין ר' יוחנן ורשב"ל)
אמר הרי עלי חטאת על דעתיה דרשב"ל על דעתיה דר"מ מאחר שנזיר טמא מביא חטאת ה"ל נזיר על
דעתין דרבנן מאחר שאין מתנדבין חטאת לדה"ד ה"ל נזיר על דעתיה דר' יוחנן בין לר"מ בין לרבנן
אינו נזיר.

שם הב' אם אמר דכוון נזיר כר' יהודה עד שיזכיר ווים כו'. — צ"ל: אם אמר דכוון (פי' הריני נזיר מן
החרצנים ומן הזגים ומן התגלחת ומן הטומאה) נזיר כמניין כוון (פי' ארבע נזירות) כר' יהודה
עד שיזכיר ווים (פי' שיאמר זה על כל פרט ופרט אמר "הריני נזיר" אבל אם אמר בלי ווים
אין הנזירות חלה אלא על החרצנים בלבד) ברם, כר"מ אפי' לא הזכיר ווים (פי' חייב כמניין כוון).

שם האומר הריני מיד של ערלה לא שמע כלום כו'. — צ"ל: האומר הריני נזיר מיין של ערלה לא
אמר כלום (כן ~~הנוסח~~ כמבן בהלכות ... שבועות ובחידושים המיוחסים לריטב"א על הלכות
נדרים לרמב"ן פ"ב) חבריה אמרין מחלוקת ר"ש ורבנן דתנינן כו'.

שם ובמן דכוון אתן קיימין א"ר יודן כמן בנדרים כו'. — צ"ל: ובמן בפורש אתן קיימין (פי' שמפרש
שאינו נזיר מיין של ערלה ובפורש כגון שאמר שבועה שלא אוכל נבלות וטרפות כו' ואמכן
אפי' כבר מודין שפטור מן השבועה ולכך אתיא דכולה אפי' כרבנן) ולמה הוא הזה
מדבר (פי' מאחר שאינו נעשה נזיר למה הזכיר עצמו מיין של ערלה) אינו אלא כמפריז עצמו
על האיסורין (כל זה אינה לפנינו למטה ושייך כאן) א"ר יודן כאן בנדרים כאן בשבועות
(פי' ר' יודן חולק על ריבה וסובר להפך דאפי' לר"ש אם אמר "הריני נזיר מיין של ערלה"
ה"ל נזיר משום דנזירות נדרי הוא וחל על האיסורין כן פורש בחדושין המיוחסים לריטב"א שם).

שם מן הכוה תנביה שעדו רבי דאמר ר' ירמיה כו'. — צ"ל: אתא תנא הכביר שעדו (פי' דשמר
כ~~...~~ ... זב חדש) רבי דאמר ר' ירמיה כו'.

שם א"צ בסתם חלוקין מה נן קיימין אם באומר מלא שעדו כו'. — צ"ל: אם באומר מלא הושי כל
עמה מודיי שמגלח אחת לי"ב חדש אם באומר כמניין שערות ראשי כל עמה מודיי שמגלח אחת
לשלשים יום אלא כי נן קיימין באומר כשער רבי אומר באומר מלא ראשי ורבנן אמרין באומר
כמניין שערות ראשי ועוד מן הדא כו' (ומה שבינתיים מיותר ושייך למעלה כ"ש שם).

שם והכי סמר שהוא מגלח אחד לי"ב חדש מנה שטה חדשים כו'. — צ"ל: הוי רבי אמר שהוא מגלח אחת
לי"ב חדש כו'.

שם מתניתא דר' יודה דתני בשם ר' יודה נזיר שמשון כו'. — צ"ל: מתניתא דלא כר' יודה דתני כו'.

שם מ"ט כפי נזרו אף שנזירות חלה מפרי עליו. — צ"ל: מ"ט כפי נזרו (שנא' במדבר ו' כ"א, ומצאתי
* במע' הצפירה שנת תרמ"ד גליון ה' שבספר כי נמצא הנוסח "כפי נזרו").

שם הד' (נ"א ג') מאחר תגלוים מאחר פונדרין. — בערוך ערך פונדק ב' העתיק בשם הירושלמי
"פונדקין" והוא מין לוזין וכעין זה יש בגליון ש"ז הד' "פונדקאות" ע"ש.

במשנה ה' לפנינו הנוסח "הריני נזיר מלא הבית", אבל בערוך שם העתיק "הריני נזיר מלא
חביות" ולדעתי היא הנוסחא הנכונה.

שם הו' ר' מנא בעי למה לי בשמעון הצדיק אפי' כר"ש כו'. — ע' נדרים ט' ה"ז מה שהערתי בענין זה.

פ"ב ה"א (נ"א ב') מה נפיק מבינייהו אמר הריני נזיר מן הגרוגרות ומן הדבילה כו'. — צ"ל: הריני
כלוי מן הגרוגרות ומן הדבילה (פי' דבאומר "הריני כלוי מן השמנו" ה"ל נזיר כמבואר למטה)
ע"ד דר' יוחנן אינו נזיר ע"ד דרשב"ל נזיר.

שם תדע לך שהוא כן דתנינן אמר שאמרה פרה זו כלום אמר שאמרה. — צ"ל: כלום אמרה (ואולם
"אמר" כמו ומותב לותא למטה ריש הלכה ב' וע' מ"ש שם).

שם אמר לבכר כלוי אני ממנו כו' הריני נזיר ממנו הרי הוא נזיר. — פי' לר' יוחנן על דעתו דרשב"ל.

שם אמר לבעי בה"ב הרי זו ועמדה זו חלופי זו נתפשה בדמים. — צ"ל: ה"ל תחת זו חלופי זו
מחללת על זו נתפשה בדמים.

(הגהה) שם (נ"א ב') ... ומיום שהותבו שהרבן אשה כו'. — צ"ל: ומיום שהותבו שהרבו אשה והיתה בוגן כו' (פי' שהתבה אשה
ולעולם אמר להם לא יום אחד תאכלון וגו' עד חדש ימים" במדבר י"א י"ט = כ')

שם קדשו בהב"ב שיקדש הקדושין את אומן כו'. — צ"ל: קדשו המזבח (כגירסת ג"ע ופ"מ) שיקדש הקדושין את אומן ה"ז רצונו לו בזה להקריב תמורה (פי' אותה בהמה שהחליפה תחת הקדש המזבח בזה להקריבה לשם תמורה) ואומרים לו לדמים קדשה (פי' שאינה תמורה אלא שנתפסה על הראשונה ואם [illegible] כדי יפה כל כך כמו הראשונה צריך להשלים דמים כדתנן בתמורה כו ד') בזה לוכל בעל מום (פי' אחר שהשלים הדמים בזה לחלל את הראשונה בהמה אחר שכבר נתחללה על השניה התמורה) ואומרים לו לתמורה קדשה (פי' שהשניה היא תמורה לראשונה וכתיב והיה הוא ותמורתו יהיה קדש עד שיסתאב ויפדה את הראשונה).

שם אמר לאדם עולין עלי סידורו עלי שומו עלי ערכו עלי נותן את ערכו דמו עלי נותן את דמיו אהן כו'. — צ"ל: דמו עלי נותן את דמיו אמר לכלי ערכו עלי פטור עולין עלי סידורו עלי שומו עלי דמו עלי נותן את דמיו (ונשמט מן „דמו" עד „דמיו") אהן שוב כו'.

שם ב"ש אומרים נדור ונזיר כו'. — צ"ל: ב"ש אומרים נדור ואינו נזיר (פי' בא לומר כמו דברי ר' יהודה דאף כשאמרו ב"ש לזה אמרו אלא באומר הרי הוא עלי קרבן וע' בבלי ט' ב' שהוא כרי נתן שם בלשון שם). כו'.

שם ה"ז רואה גוי עובר אמר ראו מה אמר הגוי הלזה ה"ז נזיר הוה דאמר כו'. — צ"ל: ראו מה אמר הגוי הלזה הריני נזיר (פי' שהגוי אמר הריני נזיר) ה"ז נזיר והוא דאמר (פי' שאמת היה מה שאמר הישראל דהיינו שהגוי אמר „הריני נזיר") מאחר שאין גוים נזרין ה"ז נזיר (פי' דאין אדם מוציא דבריו לבטלה לב"ש ואעפ"י שאין נזירות לגוים למה אמר ישראל זה מה שדיבר הגוי להיכן הרי ושואל זה נזיר) לו אמר (פי' שאם כיצד זה שהגוי לא הוציא נזירות מפיו אמת שאמר נזירות זו הוא על ישראל זה לב"ש) נשמטה מן הגמ' אמר אמרה פרה זו כו' (ופי' שיטת הירושלמי בחזור משנה זו כפשוטה שאמר אחד שפרה זו אמרה הריני נזירה אם עומדת אני [illegible] אני רובצת, ואין זה אלא דברי הבאי שתולים איש זה בפי הפרה, ומ"מ מאחר שזה הוציא לשון נזירות מפיו סברו ב"ש שהוא נזיר) מאחר שישראל נזרין (פי' וזה הוציא נזירות בשמו של אחר לפרה) ה"ז נזיר והוא דאמר (פי' ואם אמת היה מה שאמר בשם הפרה) אפי' כן נזיר (פי' אבל ארוך זה נזיר לב"ש) או אינו אלא כשונה דבריו (פי' שאינו אלא סיפור בעלמא מה שאמר זה העובר) כך אני אומר היה קורא בתורה והזכיר נזיר נזיר (פי' בתמיה אלא שזה הקורא אינו נזיר והנ"ל אין המספר נזיר).

שם עד שיעמוד הפרה עד שתפתח הדלת נשמטה מן הדפוס בשלה כולן נזירין והלא כו'. — צ"ל: בשלה כולן נזירין הדבר אמרה אפי' לא עמדה פרה אפי' לא נפתח הדלת (פי' מדאמרו ב"ש כולן נזירין אף אלו שלא נתקיים תנאן מה שהתנו לנזירתן מאחר שהוציאו לשון נזירות מפיהן שמ"ע דאפי' לא עמדה הפרה ולא נפתח הדלת ה"ז נזיר מפני שהוציא נזירות מפיו. ומה [illegible] בירושלמי לפנינו בין נתיים מיותר ונשתרבב מזמן סופר ועי' מ"ש שם).

שם (נ"ב בע"ה) בשלה נדור ונזור כו'. — צ"ל: בשלה נדור ואינו נזור (פי' לדעת ר' יהודה במשנתנו) וב[illegible] נדור ואינו נזור (וכעין זה כתבתי לעיל סוף ה"ח).

שם ה"ז בסתם חלוקין מה מקיימין אם באומר כל חצי ראש. — צ"ל: מה אנן קיימין אם באומר חצי ראש.

שם ה"ט אמר נזירה קומי ר' מנא ולא מתניתא היא. — צ"ל: אמר נזירה קומי ר' מנא (ע' מ"ש בשבועות פ"ה ה"ט).

שם אלא אמר הריני נזיר מכבר ונזיר לאחר ל' יום ר' לעזר כו'. — צ"ל: אלא אמר הריני נזיר מכבר ונזיר לאחר ל' יום הכא היא דתנינן הריני נזיר ונזיר כשיהיה לי בן התחיל מונה את שלו ואח"כ נולד לו בן משלים את שלו ואח"כ מונה את של בנו (פי' וה"נ משלים נזירות הראשונה ואח"כ מונה את השניה) ר' לעזר וריב"ח רביהון אמרין השלים נזירות בנו לעולם אין נזירותו חלה עליו עד שיביא קרבן ומגלח כנזיר שנטמא (פי' ונזיר טמא אינו מתחיל למנות נזירות טהרה עד שיביא קרבנותיו לרבי אין שמגלח לר' יוסי בר' יהודה על פה ה"ח, ודברי ר' לעזר וריב"ח נשמט מסופו דמתניתין באומר הריני נזיר כשיהיה לי בן ונזיר והתחיל מונה את שלו ונולד לו בן והניח את שלו והתחיל למנות את של בנו משלים את של בנו ויביא קרבנותיו ומגלח ואח"כ חוזר ומונה שלשים יום על שלו שאין גידול שער פחות משלשים יום. והוציא מפירוש המיוחס לרש"י בבלי י"ג ב' שלדעתו אינו

מגלח על של בנו עד שישלים את שלו ע"ש, ולפי נוסח שלפנינו בירושלמי כאן ר' לעזר ורשב"ח אמרו דבריהן מרובה במתניתין אבל לפי זה דבר פשוט הוא ולא היו צריכין לאומרן).

שם ובא לו כשאת אמר שנזר הוא. — פי' וכאן שגמר את שלו יכול לגמור נזירות טהרה עד שיגמור הר"נ זה שאמר הריני נזיר כשיהא לי בן ונזיר, אינו יכול להשלים את שלו אחר שנולד לו, עד שישלים את של בנו.

שם ה' (נ"ב ב') השלים נזירותו ~~ובא~~ להשלים נזירות בנו ניטמא בתוך עשרה כו'. — צ"ל: השלים נזירות בנו ובא להשלים נזירותו ניטמא בתוך עשרה ומיץ הראשונים (פי' עשו זה הוה בנולד ביום תשעים שסותר עשרים והוא צריך למנות לנזירותו שלשים יום) כו' סותר שלשים שמואל (פי' הוא שמואל חבירו של רב והר"ן בבבלי נ"ב ב' נטמא ביום גידול שער כו' וע"ש שהוא מחלוקת רב ושמואל כמו בירושלמי כאן אבל "רבי שמואל" בשם ה[illegible] אמורא אחרון בזמן תלמידו של ר' אבהו ור' זעירא כנודע) אמר אינו סותר אלא שבעה שמעון בר בא כו' (עי' מ"ש בדרכנות פ"ב ה"ג).

שם אלא אדין צב. חייה ~~גריי~~ ר' זעירא תיפתר שנולד ביום שאינו ראוי להביא קרבן (פי' ר' [illegible] אומר דבריו על הא דתנן, "ואחר שבעים סותר עד שבעים" שאין זה אלא בשנולד עד יום מחה אבל אם נולד ביום לה שכבר השלים נזירותו והיה ראוי להביא קרבן ולגלח א"כ שעבר אינו יכול לגלח מאחר שכבר חלה עליו נזירות בנו מ"מ אינו סותר כלום מגלח תגלחת אחת על שתי הנזירות וכמו שמבואר בדברינו) הג"ע צמק שנולד בזוה (פי' בזוגאי יום מחה בזול (זה) כו'.

שם הג"ע צמק הדה שנולד בשבת כו' ראוי שבת הוא שגרמה כו'. — צ"ל: הג"ע צמק הרי שנולד בשבת הרי אינו ראוי להביא קרבן ראוי הוא שבת היא שגרמה השלים נזירותו ולא הספיק לגלח עד שנולד הבן כו' (ומה שבינתיים כפול ומוותר).

שם ה"ב (נ"ב ג') השלים נזירותו בראשונה ובא להרישא על השנייה כו'. — צ"ל: ובא להרישא על השנייה לא מצא פתח לשנייה עד שמצא פתח לראשונה עשה לו שנייה בראשונה (פי' שעלה לו הנזירות שמנה בראשונה והשלימה בעד הנזירות השנייה שנדר) אף מן רייאין כו'.

שם ה"ד ~~לעבר~~ השלים נזירותו לראשונה מכיון שהביא קרבן וגילח כו'. — צ"ל: מכיון שהביא קרבן אחד (כדתנן ע"ש) וגילח לזה עשה לו שנייה בראשונה ר' יעקב בר אחא כו' כר"ש אפי' לא הביא אלא קרבן אחד תנו (תוספתא ס"ב) מי שנזר ב' נזירות מנה ראשונה ולא הביא קרבנותיו מ"ר ולא ודאי מסייעא לר' אלעזר (פי' דמשמע שלא הביא שום קרבן אף עלה לו דלא סותר כר' יוחנן הל' למיתני, "ולא הביא כל קרבנותיו") לא כן ריבה מפני לחברייה אין שמעתון מילה מרה הדין ודעין דר' יוחנן פליג עד שיביא כל קרבנותיו וסברין מימר כרבנין ובא כר"ש אמן רייאין (כל זה חירות להמלא למטה ושייך בגון שבאיור זה דברייתא אתיא כר"ש אבל לרבנן אפי' הביא קרבן אחד עולה לו עד שיביא כל קרבנותיו וכר' יוחנן) הפירוש שרתהן באחת (פי' שנזר שתי נזירות ומנה שלשים יום בבת אחת ואח"כ הביא הקרבנות משתי הנזירות ביחד) אין ידו אלא אחת הפירוש בו בפני עצמו וכו' בפני עצמה והביאה של בו בבו כו' ניחא שנייה ראשונה (פי' מ[illegible] "לא יצא" ~~בפני משמע~~ שלא יצא בפי' בנזירות אחת תיגע שלא יצא בנזירות שנייה דכיון שאשלים נזירות ראשונה מחה על קרבנות שלא מנזירות זו הל' כמגלח קודם שהביא קרבנותיו דסותר שלשים כדתנן בפ"ו מ"ג ובשתגמר ומנה שלשים יום לנזירות שנייה הא עלה לו לנזירות ראשונה שהרי גילח והביא עליה קרבנות של ראשונה) ר' חיננא בשם ר' פנחס תיפתר בנזירתו ובנזירות של בנו (פי' הא דהביאה של בו בבו ושל בו בבו מיירי בשאמר הריני נזיר כשיהיה לי בן ונזיר והפריש קרבנות על שתי הנזירות ומנה את שלו וגילח על קרבנות של בנו ואח"כ נולד לו בן ומנה את של בנו וגילח והביא קרבנות שלו אין לו אפי' נזירות אחת ולכן בנזירות שמנה [illegible] בנו לנזירות שלו מאחר שמנה השנייה אחר שנולד הבן והוא חייב למנות את של בנו קודם

לנזירות דלו כדתנן לעיל (דף מ״ט) בדבו עלה לו שנייה בראשונה (פי׳ דהכא איירי בנזירות
ונזירות בני ל׳ תנא ברישא שאם מנה פונה לראשונה עלה לו׳ מה שמנה בראשונה לנזירות
שנייה שנדר דהתם לנזירות בני ל׳ ואמר היות עלה לו הא ראשונה מנה טרם שנדר לו הכן ואז לא
היה חייב בנזירות בני שמנה אחר) והיינו לא כן סברתן אומר דאומר הריני נזיר ונזיר
בדין היה שלא יהא נזיר אלא אחת (וכעין זה בבלי נדרים י״ז א׳ דאמר הריני דאומר הריני
נזיר היום הריני נזיר היום אין נזירות חלה על נזירות עי״ש) כוי אלא שנדר אומר אין
בדבו כלום (פי׳ והרבותא איירי בנדר שתי נזירות סתם והא דתני שאם הביא על כו בבו ושל
בו בבו או יצא היינו שלא יצא בשתים אבל הוא יוצא בנזירות אחת דהיינו בראשונה
וחוזר ומונה עוד אחת לשנייה).

שם ה״ה ר׳ יוחנן אמר מתנין על הכל כדי פרושה ופרושה כו׳. — צ״ל: מתנין על כל כדי פרושה
28 ופרושה כו׳ שאם הרבו בו משום זה ובזה זוגה משום זה וטמא זוגה (פי׳ ודוקא אם פרש משום
זוגה דאיצה לאו משתמן שהרבו בו).

שם (נ״ז ב׳) מתניתא פליגא על ר׳ יוחנן נזיר שהיה שותה יין כו׳. — צ״ל: מתניתא פליגא על ר׳
לעזר נזיר שהיה שותה יין כל היום אינו חייב אלא אחת (פי׳ סמך אתוספתא דתנן „אמרו לו אל
תשתה אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת״) פתר לה בשהיה בוס הבאיה פגמו (פי׳ ודומה
כפירש וחוזר לענין טומאה) מתניתא פליגא על ר׳ לעזר היה מטמא למת כל היום אינו חייב
אלא אחת (פי׳ ותני בסופה „אל תטמא אל תטמא והוא מיטמא חייב על כל אחת״) פתר
לה כשהיה פורש וחוזר פורש וחוזר מתניתא פליגא על ר׳ יוחנן כהן שעומד כו׳ אף
צריכה בשעומד על גבר אבון שלא יאמר הואיל כו׳ (פי׳ והוא אמור להיטמא למת אחר לבתחילה
אבל פגע עבר ונטמא — למת אחר אינו לוקה מאחר שעדיין הוא עוסק במתו שהוא חייב לפרוש
מממנו אבל אם היה עומד על מת אחר היה לוקה על כל כדי פרישה ופרישה כר׳ יוחנן
בבלי מ״ב ב׳).

שם ר״ב אמר יצא מתוך נזירות טהרה (פי׳ משוצא מבית הקברות אע״פ שעדיין צריך הזאה ג׳ וז׳
וטבילה אם חזר הוא מתחיל למנות נזירות טהרה) נכנס בשביעי שלו (פי׳ חזר ונכנס בז׳
לבית הקברות אע״פ שעדיין לא נטהר מטומאתו הראשונה) מביא קרבן טומאה בו ביום (פי׳ מטומאה
חדשה שנטמא ביום ז׳ ואלו דוקא כשחזר ונטמא ביום ז׳ מביא קרבן טומאה אלא ואפי׳ אם
חזר ונכנס ביום ראשון מאחר שמתחיל למנות טהרה מיד כשיוצא ותפס שביעי לרבות
דר׳ ליעזר דאפי׳ אם חזר ונטמא בז׳ אינו מביא קרבן טומאה כל זמן שלא מנה ד׳ ימים
טהורים) כו׳.

שם מה צריכה ליה בנזיר טמא אבל בנזיר טהור אף ר״ל מודי כו׳. — צ״ל: מה צריכה ליה בנזיר טמא
ופלו אין לו מהיכן להפיל (פי׳ וכתוב „כי טמא נזרו״ והיינו בנזיר טמא וע׳ בבלי י״ט ב׳) אבל
בנזיר טהור אף ר״ל מודה שמצין בר בה (ע׳ מ״ש דדרבות פ״ב ה״נ) בעי כו׳.

שם א״ר עזירה קומי ר׳ מנא ולא מתניתא היא כו׳. — צ״ל: א״ר עזרה קומי ר״מ (ע׳ מ״ש בשבועות פ״ה ה״ט).

שם ה״ג כולל ואין אמר תרתי׳ והכן אמר חמש מלקיות כו׳. — ע׳ מה שביארתי ביבמות פט״ו ה״ה.

פ״ב (נ״ח ע״א) תנא רבי יודה (פי׳ שאלו אמר אני אני בלא יום אינן נזירין לר׳ יהודה
ברק כר״מ אני אני (פי׳ דאפי׳ בלא יום כולן נזירין וע׳ מ״ש בגיטין פ״ט ה״נ).

שם אחד שאמר הריני נזיר מאה יום ושמע חבירו ואמר ואני מאה יום כו׳. — צ״ל: אחד שאמר הריני
נזיר ושמע חבירו ואמר ואני מאה יום וחזר הראשון ואמר ואני נעשה עיקר טפילה ואחד
שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני בתוך דיבורו כו׳ הותר הראשון הותרו השני והשלישי
הותר השני הותר השלישי.

שם ה״ג אומרין אותו אם יש אלקין אותו כו׳. — בשורת הקמונים בש״ע שערי תשובה סימן ט״ו הע״ג:
מנזיר דבבלי מעבדא: אומדין אותו אם יש בו כח מלקין אותו כו׳ מדברות חובטין אותו אל שורבו

אלו שאומרים [illegible] זו עד שיתגלח נפשו.

שם ד"ה (נ"ג ב') בשעה בין מיתתו לא הופר לה בעלה של השותף ועברה כו'. [illegible] והופר לה בעלה של השותף ועברה על נדרה ואח"כ הופר לה לוקה (פי' שאין הבעל עוקר [illegible] אלא מכאן ולהבא כמבואר ומה"ד) שניה אחר שהופר (פי' בשעה השניה לא נתעוררה [illegible] להיות כמו לעברות ר"ש). ה"ר יוסי אחר שבו לוקה בו לוקה ותשעה שניה בשעות הרבה נזירה [illegible] יום (פי' כגון שלאחר שהופר הבעל אחר כ' יום והרי היתה נזירה כ' יום ובשעה השניה שבוונה להיות כמותה היא בשעות הרבה נזירה כ' יום ולפק היא צריכה להיות נזירה של [illegible] יום וכגון שטעם בתוך מ"ג בשעות הרבה נזיר יום אחד) ה"ג ויוכן לה ר"ש [illegible] ר"ש כדעתה [illegible] שבוונות סה"ד).

שם ד"ה חייבת גזירת הכתוב היא הפרה את נדרה כו'. - צ"ל: גזירת הכתוב היא ~~והפרכתו~~ עבירה ואשה עליה (במדבר ל' ט') והפר את נדרה כו'.

שם רבנ"ת באי שאומר בגין לאחר מיתה בהיה [illegible] שמעון מהו שיטעם לחם כו'. - צ"ל: ריב"ב באי שלמים בגין לאחר מיתה מהו שיטעם לחם חצר וכו'. וכי בחיים (פי' בתודה שהביא בעלה) לא על הבעלה הן בגין ואחר אומר אין טעונין לחם וכו' אין טעונין לחם (וכן מפורש בתוספתא פ"ג ובבלי כ"ד ב').

שם כשהוא חצי החטאת היא מעביר סתומין בהמה אין עולה כו'. - צ"ל: כשהוא חצי החטאת היא מעביר סתומין בשתי חצי בהמה אינו. מעביר סתומין (ושאת מן "סתומין" עד "סתומין") בהמה שאין עולה היא כולה [illegible] כו'.

[illegible] דהיינו לא פרשוש עליהן היא כולה סתומין דתחילה כו'. - צ"ל: והבינה ג' בהמות ולא [illegible] אין עליהן היא כולה סתומין בסוף דתני אלו לחטאת (בירושלמי פ"ה) ושמר לשכר נזירים ומה דבר חטאת וכו יום האלת והשאר ויכיה חצי עולה וחצי שלמים (כה בבלי כ"ו [illegible]) מוצאן בבזין אין מוצאן שמעלתו בהמה יש עולה היא כולה סתומין בסוף בשהפריש מעות [illegible] ואין על בהמה (פי' שלאחר מותרתו חולין בגמ' על בהמה).

(צ"ל) מופס לה מפני שערה ריב"ד כו' מופס מה שלוה. - כל זה יש למחוק ונשתרבב מלעיל הד וגם הלשון נשתבש כאן.

[illegible] בניצי מרחם אוחז בבשר מוחא עד שיבוא ב' שערות כו'. - צ"ל: תנא מציין מרחם (פי' שהדוב וכון והציור לדם משערה שנולד, ובעין זה לקחן פ"ג סוטה הגר עמך שהקדושא בריך הוא) אוחז בבשר מוחא כו'.

וישב לו לפני הספר כמו שלא מוחה כו'. - צ"ל: וישב לו לפני הספר כמי שמוחה קרובה מה שמוחה (פי' אשה קרובה כגון אמו ואחותו).

סה"ד (נ"ג ד') אבל אם אמר הרי עלי במחברת וחצר ואמר במרחשת ונצו והתנו כו'. - צ"ל: אבל אם אמר הרי עלי במחברת וחצר ואמר במרחשת נדרים (פי' שסבור היה שבמרחשת נדר) והביא במרחשת לא נדשה (פי' כבה שהקדש טעות אינו הקדש) ותנו ר' חנינה כו' וחצר ואמר במחברת (פי' שבמחבת אמר שיביא [illegible] שורצה ולבסוף רצה להביא במחברת) אם שחצר ואמר במרחשת ר' יודה כו' קודש [illegible] (פי' דמה שקדש בפיו אינו יכול לשנות ואע"פ שקדש שלא בשעת הנדר ושלא בשעת הנדבת המנחה ואין דין זה כדינן דאיתא בבבלי כ"ו פי' שאינן מתפרשות אלא בשעת לקיחה באלו או בשעת הקרבת הכהן) סברין מימר אפי' בזמן טעות [illegible] (פי' שאותו לבוש זה בפיו לכתחילה [illegible] אחר שעיקר נדרו כבר היה לפני [illegible] אשוף לכתחילה כמו ששנינו בסוטה פה מ"ב, עוד יש לפרש כאן בזמן אחר [illegible] שאין מקריבין מנחות נבלה [illegible] מה שקדש בפיו [illegible] אינו יכול לשנות ושאל התמיר שבמחול [illegible] היא [illegible] בפיו מפני שמותו [illegible] להיות מקריב בו מנחה ואף בשעת עשייה).

שם חנינה שאמר [illegible] כו'. - צ"ל: [illegible] ולהזיר [illegible] אבל אם בא לומר

תמורתה חולין ואמר תמורתה עולה לא קדשה כו׳ (ובשטמ״ק הסוגיא צ״ל כגירסת נ״ע ע״ב) על דעתיה דפי׳
ואתן ניחא עשה שוגג כמזיד בתמורה ולא עשה שוגג כמזיד במוקדשין ע״ד דחזקיה מיהא עשה
שוגג כמזיד אלא לא עשה שוגג כמזיד במוקדשין (ונשמט מן „במוקדשין" עד „במוקדשין") במוקדשים
בכלל כו׳ הקדיש בכור עולה למזבח (פי׳ שהקדיש בכור זה לעולה) ואפי׳ לדמים לא קדש הקדיש
בעל מום עולה למזבח (פי׳ להקדיש לבעל מום עצמו על המזבח לעולה) ואפי׳ לדמים לא קדש (פי׳
כדין בעל מום שהקדיש לדמיו שקדוש לדמים. ושיטה אחרת בבבלי תמורה י״ב׳ דהמקדיש
בעל מום למזבח מה שעשה עשוי ופרשו וקדשו לדמיהן. ועוד משמע דלשיטת ירושלמי כאן דבזה שהקדיש
בעל מום עולה למזבח אינו לוקה אחר שאינו קדוש והא כשיטת אביי בבבלי שם ד׳ ב׳ דבל. ודי דבלא אהני
לא לקי וברשב״א שם צ׳ א׳ עיקר שיטת הבבלי דקדוש לדמים לוקה. ואולי שנעלם מהשמטת הבבלי לירושלמי
שאמר דגבי המקדיש בעל מום למזבח הוא כמקדישו לעולה וביום שאמרנו וביום בבעל מום עולה אבל האומר הרי
זה עולה לא אמר כלום כמו ששנינו בתמורה כ״ה ב׳) אלא במקדיש בעל מום עובר (פי׳ דבל צין שאומר בו
אם הקדישו למזבח עובר בלאו) ואחור הוא למכות (פי׳ בתמיה וכי מקדיש בעל מום עובר ומתחייב מלקות מן
התורה, ועי׳ בהשגות הרמב״ן על ספר המצות להרמב״ם לאו ל״ה דמשמע שבדעתו הוא שלוקה על הקדש
בעל מום עובר למזבח).

שם חמתיה דבי אמר לה יודע אני מה אני אמר כדון כו׳. — צ״ל: חמתיה לרבי אמר ליה [illegible] ידע
מה אנא אמר כדון אנא אמר ויבדר כו׳ (עי׳ בבלי תמורה כ״ב) וכאמר כן כו׳ (פי׳ היינו שאלת
התלמיד ודלא כקה״ע ופ״מ).

שם (נ״ב א׳) או מאחר שאדרע כוחו והנה חוזר בו צריך להדיר הנייה נשאלנה מן הדבר כו׳. — צ״ל: והוא חוזר בו צריך
להדיר הנייה בעל חוב אות שיהא צריך להדיר הנייה (ונשמט מן „הנייה" עד „הנייה") נשאלנה מן הדבר (פי׳ מצד
נשאר דין בעלת אבל דין מותב לא נפסק) כו׳ (כל הענין כגירסת נ״ע ע״ב) עבדה לון פסה פרנון (פי׳ נכסו
אלו) וכן משמע בכתובות פ״ב ה״א).

שם שחתיה ותיבא מגרון אפי׳ ביום לא עשה כלום. — צ״ל: ואפי׳ בזולה מה שעשה עשוי (פי׳ דשנהם אין חוזר וכ״ה
בכתובות פ״ב ה״ב [illegible] עי׳ כל אין חטין אחד כו׳).

שם ה״ד דבא בן ותבואות את אתם משיבין אותם מן דבר שהיה קדוש שלא בטעות. — צ״ל: מן דבר שאינו קדוש שלא
בטעות.

שם ה״ו (נ״ב ב׳) כיני מתניתא מי שנתקיימו דבריו לשון הפסק הוא כו׳. — צ״ל: מי שנתקיימו דבריו (פי׳ שמי שאמר „הרי
נזיר שזה פלוני" היינו מפני שבסבור הוא שאין זה פלוני שהוא אינו רוצה בנזירות, ואם היה יודע שזה
פלוני לא היה אומר כן ומאחר שהיה מדמה שאינו פלוני לכן אמר אם לא יהא בדבריו אהיה נזיר, והיינו
שטעם „אין נזיר אלא מי שלא נתקיימו דבריו" וענינו שצריך להפסק אחד שיהיה סבור שאין זה פלוני
ובאמת היה זה פלוני; אבל אם נזק אחר הלשון שאמרו מפני הענין להפסק שזה שנתקיימו דבריו שאמר
הפיוס נזיר שזה פלוני ונמצא שהוא פלוני כמו שאמר הרי נזיר והרי שאמרו כאן כיני מתניתא כו׳) לשון
הפסק הוא ידענו אולה דבר תנו קברת ברה (בענין זה בשבועות פ״ג ה״א [illegible] גבור ברה" ואשה
שאמרת כן רצונה לומר שאינה יודעת מאומה מדבר בזה ואפוכי אחריך בזה ואיש לא רצונו היה שלא
יהיה נזיר).

שם הדא הוא דרש אמר אינו מביא קרבן עד שיהיה כו׳. — צ״ל: עד שיהיה נזיר ודאי (פי׳ כגון שאומר אם היה
כדברי הריני נזיר חובה כו׳ וכעין זה לעיל פ״ב ה״ח) תני וכולן כו׳.

פ״ו ה״א (נ״ג ג׳) עד דלא יתפרינה בידה יש כאן אחד ואין כאן הנה כו׳ ואין כאן אחד. — כל זה מיותר כאן ונשתבש
משבועות פ״ג ה״א.

שם ר׳ שמואל בר אבדומא מבין דתאמר לצורך וצורך כו׳. — עי׳ מה שהגהנו בזה בשבועות פ״ג ה״א (דף ט׳ ע״ג).
שם תמן שלא לצורך וצורך ולמה וכאן למעט האילים כו׳. — צ״ל: תמן שלא לצורך וכאן ובא לצורך וכאן (נשמט מן „וכאן" עד „וכאן")
ולמה וכאן למעט כו׳ אחרבעם ועד כל לא ואפי׳ אל האילים כו׳ (פי׳ בהא לכתוב „אחרבעם ועד לא ואבל).
שם עד כדון נבלה טריפה מניין. — פי׳ בשר מטריפה חיה או בשר אבר מטריפה שחוטה וגם בשר מבשירה חיה דבכל זה
כמו שנבלה ומתה.

שם (נ"ב ב') רבי אומר לחבריית הוו ידעין דפליגין ר' יוחנן ורשב"ל כו'. – צ"ל: ר' לעזר אמר לחבריא כו'
(וכעין זה ביבמות פ"ב ה"ו) אמר מן החי שחלקו בחוץ והכניסו כו' אין כוני (פי' אם תכוונים לדעת מה שהוא
סבור אפרש לכם וכו' זה אמר ר' לעזר לחבריא) אמר חלקו בחוץ והכניסו והוא חייב כו' (וכזה דעת ר'
אלעזר בבבלי חולין ק"ג ב' עיי"ש ואפשר דצ"ל "אין את (פי' אתם) אמרי כו', וכעין זה בדמאי פ"ו ה"ג דכ"ה ד').

שם הפי שמונה שרצים מטמאין בכעדשה והנבילות בכזית בין לזה כו'. – צ"ל: והנבילות בכעדשה בין
לזה ובין לזה (פי' ונעשה לחומרא דאמר שגם הנבלות של נבילות שוות בכעדשה) ומשיבין טמאין
טהורין (פי' דרחבא דרש מן הכתוב לא תטמאו בכל נבילה ונבילה היא מבהמות וחיות טהורות
שהם שאינם מורגלות באכילה והיתה משיב משמונה שרצים שאוסרין באכילה ואפ"ה) וכי ר' אלעזר
לא השיב טהורין על הטמאין (פי' לאכילה; וכל המוסיף כאן אותו לפנינו למטה ושייך פה) ד'
שמואל בר סוסרטא בעי מעתה המוכל אבר כו' משום לא תטמאו בכל נבילה (פי' ור' יוחנן
סבר ליה דאכרינן מזה בשר מן הטריפה והה"ה בשר מן הנבילה חיה וכ"פ שם) ומשום לא תטמאו
בנבלה ע"כ בבשר מעתה המוכל אבר מן החי מן הטמאין כו' (ומה שבפנים מותר ושחר
לאכילה ועי' בעיטור ה"ה שער הבשר שהעתיק כנוסח שלפנינו כאן, ולכן סיים אכן וצ"ע").

שם ר' אבהו בשם ר' יוחנן אכל ה' זיתים בהעלם אחד חייב על כל אחד כו'. – צ"ל: אכל ה' זיתים
בהתרייה אחת (וכעין זה למטה הלכה ה' אבל העלם אחד אינו שייך לענין מלקות אלא לענין קרבן
ובאיסור "התרייה אחת" שאמרו לו אל תאכל ה' זיתים הללו הוא חייב ה' מלקיות) חייב על כל אחד כו'.

שם אין כינו אבל נזיר שוש בה בנזיר חייב שתיים. – פי' אחת משום לא תאכל דכתיב בשרצים (ויקרא י"א מ"ג) ואחת
משום בנזירות ושניה דכתיב בל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ (שם שם מ"ג) ואיכא זה בה לאיסור אחר
הבריה אפי' במשהו שהרי לא נזכר שם לשון אכילה אלא על שאר האיסורים הכתובים בשרצים אין לוקין
עליהן לשיטת הירושלמי וכדעת הרמב"ם בספר המצות שרש ט' וזה כן שיטת הבבלי מכות ט"ז ב'.

שם ר' אבהו בשם ר"י כל האיסורין מצטרפין ללקות עליהן בנזירות וערלה כו'. – צ"ל: ר' אבהו בשם ר"י דברי ר"מ
כל האיסורין מצטרפין ללקות עליהן בנזירות משום לא תאכל כל תועבה (כה"ג בערלה פ"ב ה"א דף
סג סע"ד) ר"י בשם ר"י האיסור מצטרפין כו' (ומה שבפנים נפל ומותר).

שם (נ"ב א') אלא שלוק שרה ענבים במים ושרה פתו בהן כו'. – ע' מש"כ בערלה פ"ב ה"ו.

שם ה"ב מה אם במקום שלא עשה פסולת כפרי עשה לחים כיבשים. – פי' דין זה הוא בתרומה
וכדאיתא למטה הלכה י"ד דשומרים של תרומה מצטרפים לחולין, ומפורש כן בספרא פ'
שמיני (יא ב') אמר זה לא תטמאו ממעלי הגרה כו' עשה את היין כענבים בנזיר שאסור
בפסולתה כו' תבואה תנובה שאין אסור בפסולתה ועשה פרי שאינו ממנה כמותה (וע' ע"ש
ופמ"א דפריך שלא עשה פסולת פרי כפרי לענין ערלה וסותרים זה ודמאי משנה ערלה פ"א מ"ו).

שם סתמו לשם יין והתנו בו משום מכל אשר יצא מגפן היין וגו' אף לא דבר אחר כו'. – יש להפך
הענין ובצ"ל: מכל אשר יצא מגפן היין וגו' תני בשם ר' לעזר מכל אשר יצא מגפן היין על העלין
והלולבין במשמע אף דבר אחר טעמא דהלל (פי' שבמשנתנו) משום בוריה ותני כן
מחרצנים ועד זג להביא את השלש שבפנים (פי' שאין לך ענבה שאין בה ב' חרצנים
ועם הזג הן שלש ושלש אלו כבוריה הן וכר' יוסי וע' בבלי ל"ד ב') ר' לעזר בן עזריה
כר' ישמעאל דר' ישמעאל אמר פרט וכלל הכל בכלל ורבנן מדר' ישמעאל דר' לעזר בן
עזריה אמר אפי' כלל ופרט וכלל הכל בכלל (פי' דכתיב וכל משרת ענבים לא ישתה כלל וחרצנים
לחים ויבשים לא יאכל פרט כל ימי נזרו מכל אשר יעשה מגפן היין חזר וכלל, וע' רע"ב שגורס "פרט וכלל
ופרט" ואין זה מחוור דמצינו כן לא מצינו בכל הירושלמי וגם לא בכל הבבלי לבד מנזיר ל"ד ב', אבל כבר
העירו הראשונים בלשון נזיר משנה ובמאמר זרין) לאו זה דבר כר' השלש שבפנים (פי' שבוריה אלא השלש
שהן כבוריה לומר וכ"ש לאכילה) ע"ד דר' יוסי (פי' שסבר דזג הוא החיצון) אכל חצי זית חרצנים וזגין
מענבה אחת (פי' שהכל ב' חרצנים וזג ולא היה בהן אלא חצי זית בלבד) כו' דמין דרבנן פטור ע
דעתיה דר' יהודה אכל כזית חרצנים וזגין משני ענבות (פי' שמשתיהן לא אכל אלא כזית) על דעתיה

דבמג"ע חייב שתים (פי' אחת משום שאכל זג אחד דהיינו גרעין ושני חרצנים דהיינו שתי קליפות [illegible] עצמות ואחת משום כזית ועיין זה לעיל הגה' אבל עיקר שוש-בה כזית חייב שתים") על דעתין דרבנן [illegible] חייב ואחד ואחד (פי' משום כזית) א"ר אבון אתיא כו' אין תאמר כר' יודה ויאמר שני זגין וחרצן (פי' דבשני גרעינין וקליפה אחת לא היה ברייתא צריכה כאן שנתחייב לאשלה מה שאין כן גרעין אחד ושתי קליפות משתי עצמות).

שם ה"ה, כתוב תער לא יעבור על ראשו הא עבר חייב. – צ"ל: הא עבר סותר.

שם עד כדון נזיר טמא נזיר טהור כו'. – צ"ל: עד כדון נזיר טהור נזיר טמא (בגירסת ר"ש) וגלח ראשו ביום טהרתו מה תנ' ביום השביעי וגלחנו מכאן שהוא סותר שבעה ומגלח וגלחנו כאן ולא [illegible] (צ"ל סותר שתער סותר בנזיר טמא שבעה).

שם לג בנזיר טמא שבכולן סותרין בו כו'. – צ"ל: חומר בנזיר טמא שכולן סותרין בו וכן שהוא סותר אלא שבעה אין תאמר וסתרו שלשים כו' אות דבעי מימר מה שני בין מספריים לתער בנזיר טהור (פי' שאם שבין תער בנזיר טהור ובין מספריים בנזיר טמא שאין עד שיהא מספריים בנזיר טמא סותר שלשים [illegible]. הפרש בין לשון ראשון לאחרון אלא בשינוי הדבור בלבד) ואין תנינן כו'.

שם ואמי כהדא תני בן עזריה בעי כל עצמו כו'. – צ"ל: ר' אמי כהדא דר' אלעזר (פי' דגרס ר' אמי סבר כר' אלעזר דאמר מתניתא בנזיר טמא) ר' עזריה בעי כל עצמו כו'.

שם [illegible]. ר"ע) נזיר אמר דהורתן ריין בנזיר ואמרינן לה שנייה בין מספריים לתער כו'. – צ"ל: ואמרינן לה שנייה בין נזיר טמא לנזיר טהור (פי' דנזיר במתניתין כולל בין טהור ובין טמא ובין זה אם שייר שתי שערות לא עשה ולא כלום ונוסח שלפנינו כמו שנתרבה מלמעלה סוף עמוד א' מדף זה) ואמר ר' לעזר (פי' שחלק עליהן) מתניתה בנזיר טמא אבל לא בנזיר טהור נזיר טהור למה לא (פי' למה אין ב' שערות מעכבות בו) נזיר טהור מגלח לאחר צריכה כיון שנעקר שלמה נזרו ברם הכא (פי' נזיר טמא שמגלח לפני צריכת קרבנותיו) כנשור הוא (פי' שאם שייר ב' שערות דומה כאלו נשרו שערותיו ולא גילח שצריך [illegible] שבעה וכדאיתא לעיל דתגלחת סותר בנזיר טמא שבעה) אית אמר בנזיר טהור כבר ראשון מעכב בו (ושיטה אחרת בבבלי מ"ב א' דמוכח בנזיר טהור שתי שערות מעכבות).

שם לאקרות אחת לעיכוב שתים לסתירה שלש כו'. – צ"ל: לסתירה ברוב ראשו (וכ"ה בתוספתא פ"ד ובבלי מ' א' [illegible] רבנן והיה להגיה כאן "לסתירה שתים" ואף דברים ר"ש דגה"ה הל' לכולם "לעיכוב ולסתירה שתים") אמר ליה (פי' ר' יוסי לר' אילא) אף לאקרות שתים מתניתא פליגא כו'.

שם ה"ב הוון בעיי מימר בד' כוסות של אים אחו של יין כו'. – צ"ל: בד' כוסות של פסח (בגירסת פ"מ) אבל אם אמר שבועה שאשתה ונזיר ושתה (פי' שאין נזירות חלה על השבועה) אשכחת תני (תוספתא פ"ב כיצד לא הותר מכלל האיסור מן הגפן כו' שבועה שאשתה יין ושתה חייב וכ"ה בבבלי ד' א') לא ושתה כו'.

שם ה"ח והזיר לה' אתה ואני נזירה והבעל אמר רבי כו'. – צ"ל: והזיר לה' אתה ואני נזירה והבעל רבי אומר עד שיבואו מאש כדברו אומר אפי' נזירה והבעל אבל והבעל קרבן טומאה כל עמא מודיי שמביא. קרבן טומאה על כל אחת ואחת (פי' ומתניתא אף כרבי) תני נטמא כו'.

שם ה"ט ר"מ אמר ואת האיל יעשה וגו' מה ת"ל יעשה הקדוש בו מעשה (פי' שיטת הירושלמי היא שר' יהודה הנזיר מקריב תחילה את כל קרבנותיו החטאת והעולה והשלמים ואח"כ הוא מגלח על השלמים וכסדר שכתוב בתורה וכ"ה דעת הרמב"ם בפ"ח ה"ב מנזירות, אבל ר' אלעזר חולק על ר' יהודה וסובר שמקריב חטאתו ומגלח עליה ואח"כ הוא מקריב את העולה והשלמים, ומפרש ר"מ בטעמו משום דכתיב בשלמים עשייה יתירה לדרוש שיהיה לאחר השלמים עשייה אחרת דהיינו שיגלח מקודם ומאחר שאין התגלחת כתובה בתורה כפי סדרה סברה היה להקדימה גם לפני העולה והתגלחת על החטאת מפני שיש עולה אחרת לחטאת שהיא קודמת לעולה בכל מקום וכמו ששנינו בזבחים פ"י מ"ב, ולפי דעת ר' אלעזר ושלמים דמשנה מאוחרה התורה את התגלחת אחר כל הקרבנות ושלא כסדר עשייתה כדי

לסדר כל קרבנות הנזיר זה אחר זה ואח"כ כתבה מצות גילוח אע"פ שהיתה מוקדם אחר הקרבנות החטאות וכה דרך הכתובים כ"ש הרמב"ן בפירוש פ' אמר ט"ז כ"ג) כו' מדוע יעשה הקדים בן מעשה (פי' עשיה ועשה דכתיב במנחה ונסכים של איל נזיר למה שהרי דינן להקריבן אחר איל השלמים שהמנחות מנחה לזבח פסח ע' מנחות ע"ט א' ומאחר שהגילוח קודם לאיל השלמים כ"ש שהוא קודם למנחה ונסכים) כו' שהם גילוח על אחרת משלשתן וכו (פי' ואם עבר ולא גילח עד שהקריב כל קרבנותיו הוית אומר שיקריב ותולה את המנחה והנסכים של איל השלמים ואח"כ יגלח לפיכך הוסיף בהם הכתוב עשייה ותורה לומר שגילוח קודם כבו להסמיך הגילוח למעשה הקודמות כפי וכולתו ואח"כ יקריב המנחה והנסכים).

שם ר' עזירה בעי קמי ר' מנא כו'. – צ"ל: ר' עזרא בעי קמי ר' מנא (ע' מ"ש בשביעית פ"ה ה"ט) מאן תנא כל החטאות שבתורה קודמות לאשמות ר"א הל' דה"ה היא כו' (פי' דמה שאמר ר"א כאן "שהחטאות קודמות בכ"מ" אין זה דעתו לבד אלא בא לפרש טעמו מפני מה הוא סובר שמגלח מיד אחר שמקריב חטאתו וכ"ש לעולה).

שם ה' (נ"ה ג') הא כיצד הותבה עד שהוא מניח בה בשעורה. – צ"ל: עד שהוא מניח בה כשעורה.

שם הלכה ר' יוחנן בעי מהו על שלמי חגיגה לגלח כר"ש כו'. – צ"ל: ר' בעי מהו לגלח על שלמי נדבה כר"ש כו' ושאר כל הזבחין אלו לו אלא ששחטן שלא לשמן לא כשלמי נדבה הן כו'.

שם (נ"ה ד') פשוטה דה גילוח נטמא כשר כו'. – צ"ל: פשיטה דא אותה גילוח ואח"כ ניטמא כשר (פי' ונטהר ויביא שאר קרבנותיו ואפי' לר"א) נטמא ואח"כ גילח (פי' שנצרך אלו אחד מן הדמים ואח"כ נטמא ועבר וגילח עצמו דבזה שהוא טמא אם צריך לחזור ולגלח אחר שיטהר ויביא קרבנותיו לר"א) אר' חיננא ולא ר"א היא ור"א שאותי הוא כו' (פי' וכמו שכ"ש סברי דהעברת תער מעכב אף בנזיר טהורה ה"נ העברת שער בטהרה מעכב וצריך לחזור ולגלח כשיטהר). והנה מכאן מוכח דר"א דהכא דאמר סותר את הכל הוא "ר"א בן הורקנוס" חבירו של ר' יהושע, אבל ר"א דנגעים פי"ד מ"ט ומובא ג"כ לעיל סוה"י דאמר שמצורע שאין לו בהונות נותן על מקומו ויוצא הוא "ר"א בן שמוע", וכן משמע בנגעים שם מדפליג עליה ר"ש. ולא כן שיטת הבבלי דף מ"ו ע"א וע"ב ודף מ"ז א' דשם מוכח דר"א דפליג על ר"ש בנגעים שם הוא עצמו ר"א דסבר סותר את הכל דתגלחת מעכבת וגם שם מחולק הנוסח במשנה דנגעים הנ"ל ע"ש במפרשים) דהא אין צריך להעביר תער על ראשו (כמו שביבמות פ"ה הה' דף י"ב ע"ב ואמרינן בגמרא ראוי לקריה קרייה מעכבת לעיל סוה"י הראוי לתנופה תנופה מעכבת בו)

פ"ז ה"א כתיב ועל כל נפשות ואת אמר הכין אר' חייה בר אבא אין איסור אחר איסור כו'. – צ"ל: כתיב ועל כל נפשות מת לא יבוא ואת אמר הכין (פי' שמותר לטמא למת מצוה) אר' חייה בר גמדא אין איסור אחר איסור כו'.

שם בך אדם מיטמא על אבר מת מצוה אר' יוחנן ויש בו כן. – ע' בספר תולדות לרמב"ן שער הגמול שהעתיק "אר' ויש באין מת מצוה שיטמא לו", ואיני יודע אם כ"ה היה הנוסח לפניו בירושלמי או שהוסיף בעצמו לבאר הדברים.

שם ר' יודה אומר בשם שאדם מיטמא על עצם כשעורה מאביו כך מיטמא על אבר מן החי מאביו. – צ"ל: כשם שאין אדם מיטמא על אבר מן החי מאביו כך אינו מיטמא על עצם כשעורה מאביו (וכן בספרי רב"ה אמר: שאין אדם מטמא על אבר מן החי מאביו אבל מטמא על עצם כשעורה מאביו ר' יוסי אומר אין אדם מטמא על עצם כשעורה מאביו ע"כ, ויש להגיה שם "ר' יהודה" במקום "ר' יוסי" וכמו שהעתיק הר"ש בהלכות טומאה, ובעון זה אותו נמו במסכת שמחות פ"ד הכ"ג).

שם מעשה ביוסף בן פכסס שעלה לו ברגלו נמי כו'. – בפירוש הענין באור שנמי היא ובאות ובפה"מ פירש בשר חי ובפרש"י בע"ז ל"ב ב', אבל באלה אין מנהג הרופאים לחתוך את כל האבר. והוא ביוסף הערוך ע' נב ב' שהוא מין נגע ומורסה הפושה ואוכלת הבשר ע"כ, ולמ"ש אם תמצא אצל הרופאים נגע הסרטן על שם שהבשר הנוקף אדום כסרטן ובימי חז"ל היה נגע זה מכונה "נמי" שהוא. עלנה (ע' ערוך ע' נם ה') ג"כ מורה טעם שהאלונה ג"כ אדומה ובודאי שאין לנגע זה רפואה אלא סכין.

שם (נ"ו א') אם בחייהן אין מטמאין להן לכ"ש במיתתן כו'. – בברכות פ"ג ה"א נוסח יותר מתוקן בסוגיא זו וע' מ"ש בהגהות שם.

שם (נ' ב) מ"ד מטמא נזיר עולם הא נזיר נזירות לא מפני שתגלחתו מרובה כו' - צ"ל (בגירסת פ"מ): הא נזיר נזירות לא מפני שקרבנותיו מרובין (פי' אבל נזיר עולם פעמים מגלח אלא כשהכביד שערו דהיינו לאחר י"ב חדש ע"ל פ"א ה"ב) מ"ד יטמא נזיר נזירות הא נזיר עולם לא מפני שתגלחתו מרובה (פי' שחמור נזיר עולם [illegible] מגלח אלא לזמן מרובה לאחר שנים עשר חדש וכאן שנעבור אבל נזיר נזירות מגלח לאחר כל שלשים יום וכה גם כפירוש פ"מ).

שם ה"ב להביא את הנפל שלא נתקשרו איבריו. - צ"ל: שלא נקשרו איבריו (כן העתיק הר"ש בפ"ב דאהלות).

שם [illegible] נצל בשר המת שנמוק. - צ"ל: בשר המת שנימוק.

שם (נ' ג) הגע עצמך שהביא חצי תרווד רקב מזה וחצי תרווד רקב מזה ועירבן זה בזה. - פי' ותניא בתוספתא דאהלות פ"ב: אלו תרווד רקב משני מתים מצטרפין זה עם זה.

שם חברייה בעי גומי רשב"ג (של גלגלין) מן הארכובה ולמטן כו'. - צ"ל: חברייא בעון גומי רשב"ג נשברה רגלו מן הארכובה ולמטן (פי' ועדיין היא מחוברת לגוף מהו שתשאהו גלגלין) ומקלון אין בינו ואפי' לא נשברה אלא רואה אותה כאלו היא חתוכה כו' (ועי' [illegible]).

שם נפוש מהו שיהא לה רקב מ"ד דמן מטמא ברביעית כו'. - פי' דתני בספרי חקת פיסקא קכ"ה לכל נפש אדם להביא את בן שמונה (פי' ח' חדשים דהיינו נפל ולפנינו שם הנוסח "שמונה ימים" והוא ט"ס ומתוך הגר"א שם "אלא ימים") משמע מביא את בן שמונה ומביא את דמו תלא בנפש אדם להוציא את דמו דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר נפש אדם להביא את דמו עי' פירוש אחד שכתב הר"ש דאהלות פ"ג מ"ג חולין דזה גם ר' יוסי וחכמים שם ע"ש.

שם [illegible] עפר ומכהו לו טהור (פי' שאין התולעים טמאים אלא במקומו ומעפרו בלבד) [illegible] כהדין תנייא דתני (תוספתא אהלות פ"ב ושם איירי בדין בית הפרס שעושין [illegible] אשפה גבוהה עשרה טפחים ולפי גירסת הגר"א שם "גבוה שלשה טפחים" ואחר עבר את האשפה ממקומה) עקרו ממקומו טמא.

שם רשב"ג מטהר ברשב"ג וירבו כו'. - צ"ל: דתני השדרה והגלגולת שגורר רוב חוליותיה שבה [illegible] שעלדה נימות טהורה (פי' מלטמא באהל) בזמן שהיא ברוחק הדבר ואפי' מכותתן ואפי' מפורקין. טמאה שהדבר מצרפן (כה בתוספתא אהלות פ"ב) מתניתא דר' לעזר דתני ר' אלעזר (כה בתוספתא פ"ה ובבלי נ"ג א') דראשונה כו' (ומה שדבריו תיק מיותר).

שם הא אם ישפוך אפי' על ספק דרכים שורפין את התרומות כו'. - צ"ל: אם ישפוך אפי' על ספק דרכים שורפין אלא [illegible] ותני ר' יוסי צידניה (וכה למטה בסוף פרק ג"ה) ומי ר' יהודה ופליג על כי כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה לוקין עליה את הדרכים וכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה אין לוקין עליה את הדרכים (וכדאיתא היא בתוספתא מכות סופ"ג ובגירסתו מובא גם בסוף פרק ג"ה) א"ר יוחנן כו'.

שם ידו אחת [illegible] וידו אחת ברובד אין הנזיר מגלח כו'. - צ"ל: וידו אחת תחת צד צבו של רובד (פי' רובד שאין בו ד' על ד' טפחים ובציד מן המת אינה תחת צד [illegible] של רובד) וידו אחת על הרובד (פי' אפי' כנגד הטומאה) אין הנזיר מגלח (פי' שאין הטומאה נמשכת תחת הרובד מצד לצד שכנגדו וגם הרובד חוצץ שלא תעלה הטומאה עליה) ר' מנא בעי אם אחד אחוז והא אהל להמשיך את היא אהל להמשיך ותיפרע טומאה (כל זה אותו לפנינו למטה ושייך כאן. ועיין "תיפרע טומאה" שתעלה דרך הרובד למעלה. "ותפרע" כמו "ונבקע" עי' [illegible] רמב"ן בפירושו פ' בשלח ט"ו י"ג. ודין זה בנזיר בלבד, אבל לענין שאר הדברים באהלות פ"ח מ"ד [illegible] חוצצין ואלו מביאין) א"ר יוחנן המת והנזיר תחת המטה אין הנזיר מגלח (כה ברמב"ם פ"ז מהל' נזירות וע' רמב"ם שם) כל המת בבית והנזיר תחת המטה אין הנזיר מגלח (פי' שאין הטומאה ובנכנס תחת המטה שדרכה של טומאה לצאת אבל לא ליכנס כדתנן באהלות סופ"ג וסופ"ב) המת תחת המטה והנזיר בבית הנזיר מגלח ר' יוסי בעי אם חוצצת היא (פי' המטה) בפני הטהרה תחוץ בפני הטומאה ואם אינה חוצצת בפני הטומאה (פי' מלצאת מתחתיה לבית) לא תחוץ בפני הטהרה (פי' ואם הנזיר תחתיה

[illegible] שם [illegible] המת הזה בחורו מבפנים דברי ר' יהודה אמרי הנזיר שאין בו בצוות. - [illegible] שהרי עיין דברי ר' יוחנן שאין בהן בצוות בשר [illegible] וכה בבבלי (נ' א') ואמר שאין בו בצות בשר".
שם [illegible] - כל המפרשים [illegible] "בצוות" [illegible] אחר אחד שלא מצינו [illegible] 1/

והטומאה בבית והוא צריך לגלח) תו"ר והיו המת והנזיר תחת כרעי המטה תחת מעי הגמל תחת השקוף כו'
ולא כל דבר שלא נעשה לאהל (ע' תוספתא אהלות רפ"ט וברע"ב שם פ"ח מ"ב) כו' תו"ר והיו המת בבית
והנזיר בטרקלין (פי' והבית פתוח לטרקלין) הנזיר מגלח המת בטרקלין והנזיר בבית אין הנזיר
מגלח (פי' שדרך טומאה לצאת ואין דרך טומאה ליכנס) תו"ר והיו טומאה אחר כותל ולחוץ (פי' והנזיר
בתוך הבית) אין הנזיר מגלח אחר כותל ולפנים הנזיר מגלח מחצה על מחצה אין הנזיר מגלח (ע'
תוספתא רפ"ה ותוספתא אהלות פ"ז ופ"ט) תו"ר ועשה טומאה טמונה בקרקעו של בית אין הנזיר
מגלח (הגירסא צ"ל מובא לקמן פ"ט סוה"ב ובנ"ש בק"ע שם ולענ"ד דין זה שאין אומרים לענין נזירות
[illegible] הוא עומד כנגד הטומאה באמצע כמו שנראה בפ"ט שם).
שם אין לך סותר אלא ימי המת בלבד ולא עולין כו'. — צ"ל: אלא ימי המת בלבד ועולין (פי' ימי ספרו
וימי גמרו של מצורע) מה אלו ימים שעולין משבא ולמטה (פי' ימי הזב והזבה) אמר מה אלו ימים שאין עולין
משבא ולמטה (פי' ימי ספרו וגמרו של מצורע ע' בבלי נ"ז: ובבלי פסחים פ"ב: ובכלי ובתוספ"ה [illegible] כו'.
[illegible] ימי המת שבבה אלף ימי הסגר שבבה. — צ"ל: מה ימי הסגר שבבה אלף ימי המת (פי' ימי אהלות על
המת כן מובא בתוס' פ"ג הה דפ"ב ע"ג) שבבה:
שם פ"ג (נ"ז ע"ב) אבל על ביאת המקדש אינו חייב אלא על שני שנגע בראשון כו'. — צ"ל: אבל על ביאת
המקדש אינו חייב אלא על הראשון בלבד אבל לא על שני שנגע בראשון (והסופר השמיט מן "על" עד "על",
הגירסא צ"ל נראה ברע"ב אהלות פ"א מ"א וכן הגיה הגר"א בהגהותיו על הר"ש שם).
שם ר' יוסי והוא שטבל (פי' זה שאמר ר' ינאי שאינו חייב על השני שנגע בראשון הוא באופן שטבל עצמו
[illegible] אפי' בו ביום שנטמא ועדיין לא הגיע אלא כל עיקר [illegible] חטאות ומתחברות דהגרב [illegible])
אבל אם לא טבל כו'.
שם ת"ר [illegible] הוא עצמו שנגע במת חייב כו'. — צ"ל: הוא עצמו שנגע בכלים שנגעו במת חייב אמרה תורה
טמאה אשר טמאה ולא ותבוטה בטומאת אהל בכלים (פי' וסבר ר' אלעזר דאדם שנגע בכלי שנגע במת
[illegible] הטייה) הרי כלים הנוגעים במת ואדם בכלים [illegible] טעון חיטוי והזאה [illegible]
[illegible] ר' אבון בר חייה בטומאת אהל (פי' של אלה מיירי בטומאת אהל ואין כלים טעון חיטוי אלא שני אהל
[illegible] נזו שיהיה שלישי טעון חיטוי) ר' צריך בשם ר' המנונא דתנן תמן מטמאה לר' אליעזר (צ"ה
[illegible] בהגהותיו על הר"ש אהלות רפ"א) כלי שחצו מן החלון (הנה הר"ש והרמב"ם בכלים [illegible]
[illegible] היא מן טיט, אבל מה דאמרינן הכא דכולה חלונה חייבין על הכנסתן אל המקדש
[illegible] היא מן מתכות ואלו כלי חרס פטורין חייבין על הכנסתן למקדש כדמוכח בכלי מרובין
[illegible] מן הכלים אין חייבין עליו על ביאת המקדש מפני שחצו מן החלון וחצו מן הכלים וכלים
[illegible] חייב כו' תוספתא בשבועות (פי' ושוב מכניס כלי טמא למקדש) אלא אי בשבועות למה חייב
מכניס כלים טמאים למקדש בהדיא דתני על רחיצת גופו עליה כרת ועל כיבוס בגדיו [illegible]
[illegible] בר' יוסי קומי ר' יוסי אלין תניין הדין ופליג על תנייה קדמייה כו' חצי לוג דם וחצי קב
[illegible] כו'
שם מתני' כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה חייבין עליה על ביאת המקדש כו'. — צ"ל: כל
טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה לוקין עליה את הארבעים וכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח
עליה אין לוקין עליה את הארבעים מרדות בהדא דאמר ר' יוחנן לטומאות האמורות כו' שאין הנזיר
מגלח עליהן אין לוקין עליהן חצי לוג דם וחצי קב עצמות כו'.
הלכה (נ"ז א') ת"ר שמעון בינו מתנייתא ר' טרפון ור' יהודה מטהר כו'. — צ"ל: כיני מתנייתא [illegible] וחכמים מטמאין
ור' יהודה מטהר אלא הוא [illegible] מסייעין כו' ותני כן מודין חכמים לר' יהודה בשנים שאמרו [illegible] חלב והוא
אומר לא הלכות שהוא נטמאתי מפני שיכול לומר מזיד הייתי משא"כ בשנים שאמרו לו נטמאת והוא אומר לא נטמאתי
שבזה טמא [illegible] אין הספק בין טומאה במזיד לטומאה בשוגג שבכל אופן הוא מטמא [illegible] בטומאה
שעד שיהיה יכול לטבול אינו נאמן לומר לא נטמאתי לחכמים דהיא יכול לסתור דבריו [illegible] לומר נטמאתי
ונשתרתי) והוא הדבר [illegible] חלב והוא הדבר על ביאת המקדש (פי' [illegible] רוצח "לא [illegible]

[illegible] עוד אפי' [illegible] אחת אם "[illegible]" לענין זה וכן [illegible] בגירסת שהגהו בשם רוקח [illegible] פ"ו [illegible] המדפיס
[illegible] וביאור זה [illegible]

כו' ולהי' הנזיר גם החכמים [illegible] ויהודה מוכח דחכמים חולקין על ר' יהודה וכן מדתנן.. ומודין חכמים לר'
יהודה במי שנדר שלא [illegible] אחד אין חולקין על ר' יהודה) ומודין לו בטומאה (פי' כשאמרו לו נטמאת
ובאת ומנגע במקדש בטומאה או אכלת קדש בטומאה והוא אומר לו נטמאתי שאינו מקבל מפני שיכול
לומר מזיד הייתי כשנכנסתי למקדש ואכלתי קדש) מפני טומאת נזיר שהוא אומרים לו כו' ומודין לו
בתבואה (פי' כשאמרו לו אכלת תבואה שוגג והוא אומר לא אכלתי דפטור מחומש מפני שיכול לומר
לא אכלתי שוגג אלא מזיד) כו' ור' יוסי שאמר לא אין הדבר דתנן תמן (כריתות רפ"ג) אמרו לו
מה הוא יכול לומר מזיד הייתי (פי' דמצה מוכרו דחכמים חולקין על ר"מ בכל מקום שיכול לומר מזיד
הייתי) כו' אבל לא גמרתי אנו כו' דאר רשב"ל כו' בפתע זה אחת שוגג פתאום [illegible]
המזיד והאונס (ע' ספרי במדבר פיסקא כ"ח ובבלי כריתות ט' א') תנאי היה בלבו לבשתאמר
תחול עלי נזירות אחרים (פי' ומה שאמרת „לא נטמאתי" היינו בנזירות ראשונה מפני
שכבר נתבטלה, ומה שאמרת לפניו בינתיים „תחול נזירות עלי" אותו ונשתהה
[illegible]) אם לא נתחייב בנזירות עד עכשיו (פי' שבתנאי זה לא נתבטלה נזירותו הראשונה
כשנטמא אלא שחייב עוד בנזירות שניה) תנאי היה בלבו כו' מזיד חייב [illegible] אין תנאי
בשבועות כו' כל אילין מילייא לא מצי תנייה (פי' שבכל אלו [illegible] לחבל [illegible] אין
לומר שלא והא הוא עצמו נאמן עליו לחכמים) וכא מצי תנייה (פי' באומרים לו נטמאת והוא אומר
לא נטמאתי בזה ומה שנים דטהרות פ"ה מ"ט דחכמים מטמאין מפני שבזה אינו יכול
לחבל דיבורו אומר נטמאת ונשתהית שהרי הוא סותר דבריו וכעין זה בכריתות י"ב א') [illegible]
[illegible] אכלת חלב כתבו דיבוריה לא אכלתי שוגג אלא מזיד אבל נטמאת והוא אומר
[illegible] נטמאת לא כתבו דיבוריה) ר' יוסי אומר (פי' הוא עונן לעצמו) פלוני אכל חלב והתרו
בו אינו לוקה אמר לו אחד חלב הוא והתרו בו שניהם לוקה ר' יודן אמר פלוני נזיר
ונטמא והתרו בו אינו לוקה אמר לו אחד נזיר אתה והיה נוהג כו' והתרו בו שניים
~~ר' יוסי אמר פלונים כתובים כו' והתרו בו אינו לוקה [illegible] והעובדה בפני שנים~~
והתרו בו שנים לוקה. ומביאין קרבן טומאה וקרבן טהרה כו' (ומה שבינתיים מותר
ונשתהה [illegible] מוסיף פ"ג ה"ב).

נטמא באותו היום מה הן אלו כמי שחברו. – צ"ל: כמו שחבורו מת.

שם נזרתי ואיני יודע מה נזרתי אם לעכשיו אם לאחר זמן הלכו לעכשיו כו'. – צ"ל ואומרים
הרי נזיר לעכשיו ונזיר לאחר זמן.

[illegible] שנטמא בספק רה"י בפסח רה אמר כו'. – חסר כאן וכצ"ל: נזיר שנטמא בספק רה"י
[illegible] אמר הנזיר מגלח ר' יוחנן אמר אין הנזיר מגלח (ע' מ"ש עוד בפסחים ס"ט ב)
שנטמא בספק רה"י בפסח רה אמר יגלח ופסח שני ר"ל משלחין כו' דבר' ר' יוחנן
[illegible] בוזה הפרס משלחין אותו דרך רחוקה צ"ל שנטמא בספק רה"י בפסח כו'.

(ע' י"ג) הי' יוחנן כו' בדבר [illegible] זה אבל בדברי חכמים כו'. – צ"ל: בדברי ר' שמעון (פי' הוא קולא דרש
לאחריו הוא מביא אשמו [illegible] שם על גבו ומתנה כו') אבל דברי חכמים כו'.

[illegible] לומר שמא תגלחת מצוה היתה ר' צעירה כו'. – צ"ל: יחש לומר שמא תגלחת מצוה היתה (פי' של נזיר)
[illegible] אוסר משום בל תשחית (ומה שבינתיים מותר) שמעון בר אבא (ע' מ"ש בברכות פ"ב ה"ג. והנה בבבלי
נ"ב ב' איתא דשאל אותו זה באמת [illegible] היה [illegible] לומר דהעיקר כמוסרו שלפנינו כאן ושאל בר
אבא דהכא הוא שמואל סתם דבבלי וירושלמי אשר שם אבוו אבא בר אבא הכהן. כנודע, אבל מאחר שדרך
הירושלמי והבבלי להביא כי הם בשם „שמואל" סתם בלי הזכרת שם אביו לכך נראה כמו שהגהתי)
אמר תפתר בסריס כו' נאין לאצין לשון אסור (פי' שתחלה העבור תער על הזקן מלמטה שאין פאות הזקן
שבצדדים ואח"כ העבור התער למעלה בהוייתו שגילח הפאות שבצדדין אינו לוקה אבל אסור מדרבנן בכאן
התורה. אינו חייב אלא א"כ העביר תער על הפאות בעוד שכל הזקן קיים ומשייר שאר כל הזקן בהשחתת
כל הזקן לא שמה השחתה ובעין זה איתא בבבלי. שם הנפת כל הראש לא שמה הקפה).

[illegible] (נ"ג:) כפפו רבו ונטמא אחר שיבוא קרבן טומאה [illegible] נזיר זה את הזה שנזרת עליו שיטמא כו'. — צ"ל:
זה את הזה שנזרת עליו נזירות (פי' שהרת עבד שנזר שלא מדעת רבו כל זמן שהוא עבד לא חלה
עליו נזירות כל עיקר ואין צריכין) וכשיפטר רבו אלא שמדעבדן חלה עליו נזירות כל זמן שלא כפפו
רבו) זה דייק שנזרת עליו נזירות זאת שאת אמר אביא קרבן טומאה (פי' זאת אומר אביא קרבן טומאה
[illegible] כשיצא לחירות וע"ל פ"ג סוטה) כפפו רבו ונטמא אחר שיטהר (פי' כשיצא לחירות אם יפלו הימים [illegible]
[illegible] שהוא אלה משלים) כו' את הזה שנזרת עליו שיהיה נזיר זה דייק שנזרת עליו נזירות [illegible]
[illegible] שיטהר (פי' אלה שמשלים נזירותו שהימים הראשונים עולין לו כל זמן שלא כפפו רבו) תני (תוספתא
[illegible]) עשות ואחר יצא לחירות אינו משלה שנטהר אחר כשכפפו רבו (פי' שיטמא) או שלא כפפו רבו אין תימר
[illegible] משלים את נזירותו (פי' דהא זה פשוטו שהוא סותר) אין תימר דבשלא כפפו רבו ובנו קרבן
[illegible] בשכפפו רבו אם קיימין שלא תאמר האחר ויצא לחירות חלה לו נזירות בטומאה (פי' שאף
[illegible] יצא מאחר שהוא מביא קרבן טומאה כדלעיל) לפום כן צריך אומר אונה [illegible] שנטהר
[illegible] כפפו רבו ואחר ואחר הריני נזיר לכשאצא לחירות ויצא לחירות [illegible] משלים את נזירותו
[illegible] נזירות אחרת (עי' פ"ב מ"ז: עבד כופו לנזירות כו'.

[illegible] ולא הספיק לגלח עד שנודע לו בספק כו'. — צ"ל ולא הספיק להביא קרבנותיו
[illegible] בספק נבר התרום סותר הספק קרבנותיו ולא הספיק להקריבן עד שנודע לו בספק
[illegible] עזרה (עי' מ"ש בשבועות פ"ה ה"ו) ומי ר' מאיר כו'.

[illegible] ביחיד שלא נתוודע לו אחר צריכה כו'. — עי' פסחים פ"ג ה"ג מה שהערתי ודברתי [illegible]
(נ"ג:) "אל פורה שאל לרבו כו'. — מאחר שלא נמצא עוד בשום מקום שם "בר פורה" וגם בואחסן [illegible]
[illegible] (ל"ב: בסה"ד אות י' ואות פ') לכן נראה להגיה "בר נפחה" שאל לרבי", ויסוד לנוסח זה מתשובות
[illegible] כבי "תבואי" [illegible] עומד בשטותו" כי זה רומז למעשה הבדיחות ודברי הליצה שעשה ואמר בר
נפחה, לפני רבי עי' מו"ק פ"ג ה"א ובבלי נדרים נ' ע"א ומדרש קהלת פ"א סימן ד'.

[illegible] ספק טומאה [illegible] על פני המים טהור. — צ"ל: ספק בר נפחה ספק טומאה
[illegible]" שבנזעים [illegible])

[illegible] בורת הנזיר מגלח כו'. — צ"ל (כגירסת בבלי): אין הנזיר מגלח אלא כנגד
(פי' שאין הנזיר עומד כנגד הטומאה ממש שאין הטומאה [illegible] להם את הנזיר
[illegible] עומד ומעלה כנגד הטומאה בנמצום כ"ש וע"ל פ"ג ה"א [illegible] שאר הדברים כל
[illegible] בזו. טמא כדתנן באהלות פ"ג מ"ג).

[illegible] בעשוי כמין גם כו'. — צ"ל: מפני שהוא עשוי כמין הא (פי' משתי רוחות זו כנגד זו כן
[illegible] ב"ב פ"ב ומס' שמחות פ"ד וע' למטה) אם אין מפני שעשוי כמין גם (פי' דבזמן שהעזרה מוקפת
[illegible] רוחות זו כנגד זו והרבים המתים ועוברים מרוח זו לרוח שכנגדה יש לחוש שהעבירו
[illegible] הקבר בשוגג כמו בלילה, אבל כשה[illegible] מקפת את הקבר כמין גם אין לחוש לזה שבלילה [illegible]
[illegible] זו לרוח אחרת דרך העיר עצמה או סמוך לה במקום הידוע שאין בו הקבר ולא ירחיקו
[illegible] ילך במקום הקבר. ואם העיר מקפת את הקבר משלש רוחות אף שהעוברים ובאין
[illegible] מרוח שכנגדה דרך הרוח השלישית של עיר עצמה או סמוכה לה [illegible] יקרה
[illegible] שיתפזרו ולא ירצו להקיף את כל העיר והרבות עליהן את הדרך וילכו מרוח זו לרוח
[illegible] ויהיו על הקבר שבינתיים. והנה לשיטת הירושלמי מפני שהוא כמין גם אם
[illegible] יחוץ מכל רוח ואחר [illegible] חמה ושורויק, וזה כן שיטת התוספתא ב"ב שם
[illegible] קבר שהקיפתו העיר בין מד' רוחות בין מג' רוחות בין מב' רוחות זו כנגד זו רחוק
[illegible] ומחשבים [illegible] לבטן אין מפני שהוא פתוח מכאן ומכאן אותו) כל הקברות
[illegible] רע"ז אומר אף קבר המלך וקבר הנביאה ותבון אמרו לו והלא קבר בית דוד וקבר חולדה
[illegible] היו בירושלים כו' (כה בתוספתא ב"ב שם)

[illegible] הספר שנקבר שלא ברשות או שנקבר לשעה [illegible] — צ"ל: או שנקבר לשעה.

שם גבר שהוא מצין את הרבים מפני הודאתן פינהו [illegible] טוב. — בתוה"ה לרמב"ן של[illegible]הגורה הערוך בשם ירושלמי „פינהו מקום טהור" וכנוסח הבבלי בסנהדרין מ"ז ב'.

שם תמן מלא האטה עומדת בדים הכה מלא מטה חוצרת כו'. — פי' מנהג צנוע היה לחצוב קברות בסלע והיו עושין חצר היבר באמצע ופותחין לה שתי מערות שהן ארבע ובכל מערה היתה מעלה (עי' סוה"ב ובבלי ב"ב ק"א) וחצבו בתוכה כוכין מג' רוחות ובל כוך היה ארכו ד' אמות ורחבו אמה וגובהו שבעה טפחים ובכל רוח היה כמה כוכין כפי אורך ורוחב המערה, והחצר אורכה ורוחבה [illegible] רוב מארבע ועד שמונה אמה ואת היו פותחין מלבן כדי שלא יטמא הנזיר בתוכה (עי' אהלות פט"ו מ"ח) וזה ששנינו בב"ב ק"ו מה שהמקבל עושה את החצר שש על שש היינו מפני שהמקבל בסתם צריך לעשות חצר בינונית לא קטנה ולא גדולה ולפיכך שנינו כאן „חצר ג' אמה יש דין זה לזה [illegible] ועד שמונה ה"ג שנינו „גרות" בחושין שמא יש כאן שתי חצרות ובהן שלש מערות וג' מערות הן שנינו „גרות" ואפשר שיש סביבן עוד מערות וכוכין ולכך צריכין לבדוק עוד עשרים אמה של מערה בינונית את החצר הרבה ועוד של מערה שניה שבצד זה בסוף החצר (כל זה למדתי מאוהלי רבה אהלות פט"ו מ"ג ע"ש).

שם כשם שהן חולין כמו כך הן חולין בשבורות וגרות כו'. — ע' הגירסא בתוספתא פ"ה ה"ב ומה שהשגנו ובירושלמי.

שם ה"ד ר' יוסי בשם ר' מיישא בר ירמיה עד ארבעים אמה כו'. — צ"ל: ר' יוסי בשם ר' מנשיה בר ירמיה (וכן זה יש בבבלי סה ב' ג"כ בשם ר' מנשיה בר ירמיה, וגם לא מצינו עוד במקום אחר לא בבבלי ולא בירושלמי שיזכירו לר' מיישא בר ירמיה וגם ביוחסין לא הביאו רק בסה"כ) עד ארבעים אמה ותני כן בודק עשרים אמה ומצא בודק עוד עשרים בודק עשרים ומצא אחת בודק עוד עשרים אית תניי תני בודק עשרים ומצא בודק עוד עשרים בודק עשרים ומצא בודק עוד עשרים (פי' שאפילו בודק והולך עד שיבדוק עשרים ולא ומצא) ועולה מאות כו'.

שם ה"ה (נ"ה א') אלו אפי' מת מחמרת עמדה ראשונה פטור. — צ"ל: מחמרת מכה הראשונה פטור (כ"ה בתוספתא ה"ג פ"ט).

שם ה"ה מתנתא מסייעה לריב"ח עמדוהו ושתה וחיה כו'. — צ"ל: מתניתא מסייעא לרשב"ג אמדוהו לאותה וחיה מאומדין אומדין לו (פי' לשם ה' דברים) משעה שירד הדבר אמרה חידוש מרגלית הוא שורע אין תאמר אומד של טעות היתה ויתן משעה הראשונה מתניתא מסייעא לריב"ח אמדוהו למיתה וחיה אומדין אומדין לו משעה שיבדיק א"ר יוסי לית כאן משעה שיבדיק אלא משעה הראשונה (וכן זה תניא בתוספתא ב"ק פ"ט „משעה ראשונה") הדבר אמרה אומד של טעות היתה אין תאמר חידוש מרגלית הוא שורע ולא ויתן עד שעה שירד הדבר על ידו ומתה כו' (ובאשר סוגיא זו למעלה ולמטה צ"ע כאן שהוא בסנהדרין פ"ט ה"ג ע"ש).

*שם ה"ו מה הדין ביזרה דחול מן הדין פרזלא כו'. — צ"ל: מה הדין סירא (כ"ה באבדרש שאלו פ"ב וסירה הוא מלשון הנאי שק דרכך בסירים דהיינו קוצים וע' ערוך ערך סרה) דחול מן הדין פרזלא (פי' והוא ירא מחלושה בוביים שאין דרכו בחלושה מפני שהקוצים דוקרין בוביים) או הדין סירה דחול מן הדין פרזלא (פי' וגם השער אין דרכן בחלושה מפני שמכאבות את הראש).

קידושין

פ"א ה"א (נ"ח ג') מתניה דר"ח רבה אמרה גוים אין להן גירושין. — צ"ל: גוים יש להן גירושין.

שם תני ר' יוחנן מעשה באו לפני רבי ואמר ה"ז מגורשת. — בר"נ על הרי"ף סוה"ב הערוך: תני ר' צוען מעשה בא לפני רבי כו' (ומצינו חכם אחד השם צוען בזמן רבו הבלי ה"ב נט"ד ב' יש).

שם ר"ה אומר אינה מגורשת כו'. — צ"ל: ר"ה אומר אינה מקודשת א"ר זעירא הויין בה רבנן מ"ד אינה מקודשת אינה מגורשת ומ"ד מגורשת מקודשת חבריה כו' (וראיתי להגר"ח בביאורו להש"ע סימן כ"ח אות נ"ה שהגיה באופן אחר: ר"ה אומר אינה מגורשת אר"ז הויין בה רבנן

קידושין

מ"ד מגורשת מקודשת ומ"ד אינה מגורשת אינה מקודשת חברייא כו' רבנן דקיסרין בשם ריב"ל. מ"ד מקודשת ומגורשת באיסור הנייה מדבריהם ומ"ד אינה מגורשת ואינה מקודשת באיסור הנייה מדה"ת, וגרס של הערוך: "מ"ד מגורשת באיסור הנייה מדבריהם ומ"ד אינה מגורשת באיסור הנייה מדה"ת" וזו הגירסא אינה מחוורת וכפי מה שהגהנו למעלה אין צורך להגיה כלום בדברי רבנן דקיסרין ודבריהם נכונים כפי נוסח שלפנינו).

שם (נ"ח ד') דינר כסף אחד מכ"ד לדינר זהב. — צ"ל: אחד מכ"ה לדינר זהב (כן מוכח בב"ק פ"ג ה"ו וגם משנה שלמה היא שם פ"ד מ"ח וכ"ה המסקנא בבבלי ב"מ מ"ד ב').

שם א"ר זעירה בימי ר' סימאי ורבותינו עשו אותו אחד מכ"ד למעה. — פי' ר' סימאי ורבותינו בזמן אחד היו כי ר' סימאי היה בזמנו של ר' יהושע בן לוי (ע' שבת פ"ו דף ד' ע"א וביצה פ"ג ה"ב) ור' יוחנן, ורבותינו הן ר' יהודה נשיאה ובית דינו (כמבואר בגיטין פ"ה ה"ג) וגם ר' יהודה נשיאה היה בזמן ר' יוחנן (ע' קידושין פ"ג הי"ד).

שם בגין אנן שכחין אלמנה לכה"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. — עיקר הקושיא היא מאלמנה לכה"ג ונקט נמי גרושה וחלוצה לכהן הדיוט משגרת לישנא דכמה משניות, וע' תוס' בברכות פ"ב ה"ה ויבמות רפ"ג.

שם (בסוף העמוד) מה תנינן בחליצתה לא חליצתה כו'. — צ"ל: מה תנינן בחליצתה לא בחליצה בין בחליצתה כו'.

שם (נ"ט א') ודכוותה גירש אשה אין חוששין לגירושין. — ע' מ"ש בזה בפסחים פ"ח ה"ו.

שם מה צריכה ליה כר"ע דר"ע אמר בחצייה שפחה כו'. — צ"ל: מה צריכה ליה כר' ישמעאל דר' ישמעאל בשפחה כנענית הנשואה לעבד עברי הכתוב מדבר נישואי תורה הן אם אדוניו יתן לו אשה זה צורכה דלא מהן שתקנה עצמה במיתת רבה ובהשלים שש וכמ"ד אין עבד עברי עובד את היורש (פי' דעבד עברי יוצא לחירות בשש או במיתת רבו וספק הוי אם גם אשתו השפחה קונה את עצמה בשתי אלה כדי לבוטלה מן הקידושין ולפטור את הבא עליה מאשם אחר שבת"ז מסרה לבעלה שיצא לחירות) ברם כר' עקיבה לא צריכה ליה דר"ע (תוספתא כריתות פ"א) בחצייה שפחה וחצייה בת חורין המאורסה לבן חורין הכתוב מדבר (עלה סוף הלכה זו. והנה בנוסח שבתוספתא כריתות וירושלמי כאן נמצא בספר לקח טוב המכונה פסיקתא זוטרתא פ' קדושים וקרוב הדבר שכן היה לפניו הספרא שנ..הה לטעם של הנוסח "בחצייה שפחה וחצייה בת חורין המאורסת לעבד עברי" וכה"ג בבבלי כריתות י"א א')*.

שם ה"ב כר"ע דאית ליה לחד ואחד כרבי דאית ליה כו'. — מקור מחלוקת זו כתובה בערלה פ"ב ה"ו.

שם אשכח תני ר' ישמעאל להלן אלה וחפשה אלה כו'. — צ"ל: אשכח תני ר' ישמעאל לעבד חפשי (פי' לעבד עברי שמות כ"א ב') חופשה (פי' בשפחה חרופה ויקרא י"ט כ'), ור' ישמעאל לטעמו לעיל סובר בשפחה חרופה היא שפחה כנענית והיא קנויה בשטר והנ"ל עבד עברי) בכל אתר כו' והבא אומר ליה (פי' ושפחה כנענית אפה לא כתוב בה שקנויה בשטר אלא שאהבה מאחוזה כקנין רהמ"ג (הנ"ל) ר' ישמעאל תני לה בשם חכם.

שם בכסף והיה כסף מכרו הכסף הזה נגאל כו'. — צ"ל: כתוב והיה כסף ממכרו בכסף הוא נמכר ואינו נמכר לא בתבואה ולא בכלים כו' ששינה עליו הכתוב בכסף מכסף אמר ר' חייה בר אבא מודה (פי' ר' אבא מרי) שאם הוקש כו'.

שם (ס"ב) ובגירעון כסף דכתיב אם עוד רבות בשנים ואם מעט נשאר בשנים לבו אין צ"ל. — צ"ל: ואם מעט נשאר בשנים, מניין אתה אומר נמכר במנה והשביח והרי הוא יפה מאתים מניין שאינו מחשב עמו אלא במנה ת"ל מכסף מקנתו נמכר במאתים והכסיף ועמד על מנה מניין שאינו מחשב עמו אלא במנה ת"ל כפי שניו ישיב את גאולתו או חילוף אמר הילל כתיב אם עוד רבות בשנים ואם מעט נשאר בשנים וכי אין אנו יודעין שאם יש רוב אין מיעוט ואם יש מיעוט אין רוב אלא בשנים שהשנים מרובות מן השכר (פי' כגון שהשביח והוא יפה יותר מכדי שכרו שקיבל לכל שנה) ובשנים שהשנים מעוטות מן השכר (פי' כגון שהכסיף והוא שוה לכל שנה פחות ממה שקיבל בשעה כשמכר את עצמו) וע"ז נאמר ואם מעט נשאר בשנים עד שנת היובל וחשב לו כפי שניו ישיב את גאולתו וע' בבלי כ' ב') לאמר במכר לגוי כשאינו נגאל כו'.

---

* ועי' בפרש, שכונה לר"ע דעבד עברי במקודשה שהרי רבו מוסרה לו בעל כורחו ע"כ ומשא"כ במאורסת לבן חורין אינה אשם דלא נעשו קידושין מחוורים המאורסה בבבלי גיטין מ"ג א' ועי"ש בבבלי [illegible] תורה של [illegible].

שם רצו קרובו של ראשון לגאול גואלין זהו כו' — צ"ל: רצו קרוביו לגאול מראשון (פי' מהגוי שנמכר לו) גואלין ואין רצו קרוביו לגאול משני (פי' כגון שגאלו אחר מן הגוי וכו' ומי הגאלו בגאולתו לאחר) אין גואלין והש(ע' בבלי כת"י דשם נסתפקו בעבד עברי הנמכר לישראל אם נגאל בקרובים) כו' ובשאר כל אדם ושיעבוד שאינו גר בא בגאל כו' (ע' מ"ש בבהגהות ב"ב הג"ה).

שם מה מרשות האב אינה יוצאה אלא בסימנין כו' — צ"ל: מה מרשות האחר אינה יוצאה בסימנין אף מרשות האדון לא תצא בסימנין (מלה שבינתיים מיותר).

שם למה לי עשה אותי שאין קידושין תופסין בעריות — צ"ל: עמה ידעתן שאין קידושין תופסין בעריות (פי' וכשנתן הכסף לאבי האמה לא נתן על דעת יעוד לעצמו אלא על דעת שאשתו תמות ולכך צריך הוא כסף אחר אבל ודאי הוא שנתן הכסף על דעת יעוד לבנו).

שם תאמר באחות שאינו נשואה בשדה אחוזה דין הוא שיועדנה לו כו' — ע' מה שכתבנו בצה ביבמות פ' הי"ד.

שם (נ"ט ג') וחכם זה שוחק האב באדון נעשה כאומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום (פי' ע"כ דברי חכמים ומקשינן עלה) אילו האומר כו' אינה מקודשת לשני (פי' בתמיה דודאי מקודשת לשני והרי הבוחן חכמים "נעשה" לסתור) מעכשיו ולאחר ש[illegible] יום (פי' דכן אמרו [illegible] "נעשה כאומר לאשה הרי את מעכשיו ולאחר ל' יום" וגם ע"ז מקשינן) [illegible] שאז אינה מקודשת לשניהן (פי' כדאית' לקמן (פ"ג ה"ח) מדבר לכשירצה (פי' שכן אמרו חכמים "נעשה כאומר לאשה הרי את מעכשיו ולאחר ל' יום לכשארצה" דאז אפי' בא אחר וקידשה בתוך ל' יום אם רצה הראשון מקודשת לראשון ולא לשני).

שם (נ"ט ד') דרש ר' יהודה בי רבי המלות הצה נרצע כו' — בבבלי (כ"א ב') וכן בספרי ראה פיסקא קכ"ב הנוסח "ר' אלעזר יודן ברבי היה דורש" ודרור אלו שהוא סתם ר' יהודה שהוא בנו של ר' אלעאי וכה במכילתא פ' משפטים הוזכרו עניני "ר' יהודה" סתם ובמקום היה כנוי לגדולי חכמיהם בשם "בי רבי" או "ברבי" ובענין זה בתוספתא דבכורות פ"ה ובבלי פסחים ק' א' ירושלמי כינה לר' יוסי בשם "ברבי".

שם הג' ר' יוסי בשם ר' מנא ר' תנחום — צ"ל: בשם ר' מנא בר תנחום (וכה לעיל ה"ה ועירובין פ"ו ה"ג וע' מ"ש בחגיגה פ"ג ה"ח).

שם הג' ר' אמי מיפוך מינה בהיא סברה בהיא זבדה ואית היא בידה ולא בכרגעות כו' — צ"ל: ואית היא בידה והבין תנייא עקיר עבדים לא כמטלטין ולא בקרקעות דתני (תוספתא ב"ב פ"ב) נרצעות ועבדים החזיק בקרקעות לא קנה עבדים אף שומר סתם כו'.

שם (ס"ג א') ר' ירמיה אמר מאחר לרבו הוא מרבו לאחר לא (פי' שרבו נתן מכספו לאחר כדי שיפדה זה את עבדו ממנו) אמר ר' זעירא אפי' מרבו לאחר מהו מוציא: מרבו לעצמו (פי' שהרב נותן מכספו לעבדו כדי שיפדה בו את עצמו ממנו שאינו מועיל שהרי כסף זה אף בידו העבד עדיין הן של רבו).

שם א"ר אבין מתניא כרבי דר"א אדם משחרר חצי עבדו כו' — פי' זה שאר"ז עירות אל דעת ר' מאיר שאם רבו נתן מכספו לאחר כדי שיפדה את עבדו בו ה"ז פדוי אבל אם נתן מכספו לעבד שלו שיפדה את עצמו בו ממנו אינו מועיל מתניא כרבי, אבל לחכמים כל שאינו ראוי לזכות אינו ראוי לזכות ע"י אחר (וכדאמרינן לעיל).

שם הגביה את המציאה ואמר על ידו שתזכה בה אני ולא רבו כו' — צ"ל: הגביה את המציאה ואמר על מנת שתזכה בה אני ולא רבי על כרחו זכה הוא ורבו אין זכה הוא ולא רבו (פי' לר"מ דאמר שאינו זוכה בכסף ע"י עצמו, אבל לרבנן פשיטא דזכה הוא ולא רבו) כו' מאן תנא ולא זוכה (פי' שצריך להוסיף "ולא זוכה") ר"מ דר"מ עביד יד עבד כיד רבו (פי' והוי יד אשה כיד בעלה) הוו יד האשה כיד בעלה בירושה (פי' שאם אמר לה ובלבד שלא יהיה לבעליך רשות בהן אלא מה שאת נותנת לפיך, שלר"מ קנה בעלה מאחר שלא אמר לה "ולא לוקי'") הוא יד העבד כיד רבו במציאה (פי' בשאמר ע"מ שתזכה בה אני ולא רבי) כר' מאיר (פי' וזכה בה רבו) אלא עצרות קומי ר' מנא כו' (ע' מ"ש בשביעית פ"ה ה"ט).

קידושין

שם אין הכי נמי לשעבד בגופה הא הא דעבדים מה שייך בה מעשה ידיה. - צ"ל אין הכי נמי לשעבד בה
בגופה מה הם עבדים מה שייך בה מעשי ידיה (עי' בבלי גיטין מ"ה).

שם ר' אמי בשם ר' יוחנן שניהן עבדים ורבי דרבי' אמר אדם משחרר חצי עבדו. - צ"ל: שניהן עבדים ורבנן
דרבנן אמרין אין אדם משחרר חצי עבדו.

שם הה"ד (ס"פ ב') לבנות וולדותיה לא קנה לבנותה היא וולדותיה קנה אילו האומר כו'. - וש"ל והחליף הגירסא
וכצ"ל: לבנותה היא וולדותיה קנה א"ר יוסי הדא דתימר (פי' אריסה לבנות וולדותיה לא קנה) בשלא
הודעה הבהמה עוברה (פי' שלא לבנות וולדותיה שעבר נולדו) אבל אם הודעה עוברה עשו אותה
כמשולה אילו האומר לחבירו משוך את הבהמה הזו שתקנה מה שלה שמא לא קנה ר' יוסה ר' יהושע כו'.

שם הה' דנסיב כוסנותו והמה מתעטפות מי חייב בה כו'. - צ"ל: והוא מתעטפות חובה (פי' שנגזלת ממנו)
חייב בה כו' בניסכו לחברותה (פי' דבשם היו עושין כלי זה בהמה אחת ומשקל אחד וגם היה להן
שחיר ניבוע לזה והרי הוא כפסק המנח ונעה במשוכרתו מיד) ברם הכא כו' (פי' שהיו עושין כליים
הללו בכמה מדות ומשקלות לכן לא ספק בדעתו עד שישקלנה).

שם המוכר בית לחבירו כיון שעבר לתוכו קנייו ר' יהודה בן פזי בעי כו'. - חסר כאן וכצ"ל: כיון
שעבר בשטר לתוכו קנייו א"ר שמואל בר יצחק ובלבד פירות שראויין לדבור (כה' בבב' רפ"ג וכן
העתיק בעיטור אות שין שכירות) ר' יהודה בן פזי כו'.

שם עוברי בהמה לחבירו לא עשה ולא כלום. - פי' עוברין שעתידה להתעבר בהן אבל אם היה
מעוברות יכול למכור עובר זה כמבואר לעיל.

שם וקחו לכם צאן למשפחותיכם כי הא דר' יהודה שלח לשאול בהמה גסה כו'. - צ"ל וקחו לכם צאן למשפחותיכם
כר' יהודה שלח שאל לר' אלעזר בהמה גסה כו' (וכעין זה כמה פעמים למטה והוא ענין מיוחד את
בה מסורת)

שם שומר שמסר לשומר הראשון חייב ר' יוחנן אמר השני חייב כו'. - צ"ל: ר' יוחנן אמר הראשון חייב
(כדאיתא בגיטין פ"ו ה"ה) רב אמר (ונשמט מן „אמר" עד „אמר") השני חייב (עי' ב"ק פ"ו ה"ד דאמר
דרב השני חייב) רשב"ל אמר השני חייב.

שם א"ר יוסי צריך המלוה לי שבר כל זמן שהוא שבורה אצלו. - עי' כתובות פ"ט ה"ה מה שתקנתי ופירשתי בזה.

שם היך עבדין עובדא אל תרי כל קבל ארבע כו'. - פי' רשב"ל ורב נגד ר' אלעזר ור' יוחנן ור' ינאי
ור' חייא, ועל זה השיב לו ר' זעירא שאינן אלא ב' כנגד ב' כדאיתי בתוספתא סנהדרין פ"ז שבדיני
ממונות הרב ותלמידו אינן נמנין אלא אחד.

שם אילו ב"ר ושמואל אמר מצוה דעתיה על דר' לעזר כו'. - צ"ל ואילו ב"ר אמר מצות (פי' מחשבת
ודבקנת, עי' היש בוקאות סופר ובערוך ערך חבר) על דעתיה דר' לעזר ולא שניה כו' (עי' בבלי
כתובות ס"ב א' ורמזים פכ"ב היום מאיסורות, והדבר נעלם מהמראה הפנים ושירי קרבן ע"ש).

שם (סו"פ ג') העושה שום לבורות מבפנים שום לעצמן למוצא וחולין כו'. - עי' בלקוטי הלכות שבסוף הפרק
(וולוני הבינו) שכתב: נראה דט"ס הוא וצ"ל העושה לשם בורות אין מבפנים למוצא וחולין העושה
עטלו לבורות מבפנים למוצא וחולין דמגוה לחזו כו' (פי' אריסה קצי).

שם ר' זעירא בעא קומי ר' מנא אילין בלוסיא כו'. - צ"ל: ר' זעירא בעא קומי ר' אמי כו' (עי' מש"כ בשבועות
פ"ה ה"ט).

שם הה' אמר לו עשה שדומה גואלה כיון שהחזיק בגואלה אמר הרציך בכולא כאלו אם לא נתן כו'. - פי' ובצת
יפה בת חצרה מבח כסף ושטר והנה בנוסח הירושלמי כמו כה בתוספתא כתובות פ"ב אבל בבבלי
(כתובות) כ"ב ב' נוסח אחר ועי' בתוספת במה שנדחקו בו.

שם וכו' [illegible] אינו בלא כסף. - צ"ל: והרי יש אינו בלא כסף.

שם אתיא דר' בא [illegible] ודר' חונא כר' יוחנן כו'. - צ"ל: אתיא דר' בא כר' הונא ודר' יונה ור' יוסי כשמואל
כשמואל של ר' חונא כו' כתב מתנה בלשון קנין (פי' דרוה שעשו מתנה וכתב בלשון קנין דהיינו שכר
לו בכסף כה שיטות ירושלמי ובבלי כ"ב ר"נ א' שיטה אחרת שהן חולקין במתנת שכ"מ [illegible] דבי רב
אמרו ארבעה אחרי ריבשו ועי' בבלי סנהדרין י"ב ב' דבי רב הוא רב הונא ועי' בתוספות [illegible]) אל ארבעה
וב מבנתי במראה הפנים ב"ב פ"ח ה"ד שכתב והדיא ארבעה אחרי ריבשו דבבלי אינו ענין
[illegible] בהתם במתנת שכ"מ שיש בה קנין אחר והתם דהכא במתנת בריא איירי.

אתקפתא רוכשי ביברין (פי׳ ציידים כמו השוכר את החמור והבריכה ב״מ פ״ו מ״ג והנה באותו ענין בבב״ק פ״ח ה״ה אותו׳ חצירה מפרש תרין סוסוון חיוורין" נראה דחיוורין ענינו כמו „עוורין" וכעין זה דבכורות לח׳ ב׳ חוורור) מהו אדרכוה כו׳ לא תשכח גבי כלום אל״כ הא הא ריבלה שוות א״ר ווס, מאלוויתא (פי׳ מבחר טעמו של שתוף) "יפה בוחו בשני דברים כו׳ (פי׳ שוטה הירושלמי היה כמו דאמרי דפומבדיתא אליבא דשמואל דבבלי ב״ב קנ״ג ב׳) מתנה נתן את הכל והחייו דר׳ הונא כר׳ יוחנן כו׳ ואמר אם לצוותו (פי׳ שורה לו כתב זה לצכרין וכן מפורש בבב״ב פ״ח ה״ה „אם לצכרון דברים") כו׳.

שם (סא״ק ד׳) א״ל לא פר׳ לעזר הוא שנייה הוא ש״מ דר׳ לעזר הוא ש״מ דרבנן כו׳ - צ״ל: שנייה הוא ש״מ דר׳ לעזר אבריה דרבנן (פי׳ ברמיה דומי׳ דר׳ לעזר דין ש״מ כבריות) הוא ש״מ דר׳ לעזר הוא בריא דרבנן.

שם קיימה ר׳ אבדבימה נחותה חובה שאומא בנכסי הגר - צ״ל: קיימה ר״א נחותה מה דמר שאומא בנכסי הגר.

שם ה״ו (סה א׳) מכר לו פרה בדמים סמיכה גדי חד פרטיה כו׳ - צ״ל: סמכיה: גדי חד טרפציטא (פי׳ שולחני ע׳ ערוך ערך טרפיט) ואחר כו׳ (כן העתיק בשו״ק ב״מ מ״ו ב׳ בשם כמ״בן, וכתב עוד שם דיש נוסח אחר במגלש „זה קנה לעצמו [illegible] וזה קנה לעצמו" ואיתא שם „כל אחד ואחד קנה לגופו" ויש גירסא אחרת בריטב״א קידושין כ״ח ב׳ „מאחייה לטרפיטא ואחר כו׳ איצבין לי חד חמור א״ל חמלאשו לו שכני מוכר לך הדר אוהו מאחייה לטרפיטא משך זה לא קנה זה כו׳).

שם ה״ג (סא ג׳) פסחן של נשים ושל עבדים רשות נ״ש דוחין אוננות השבת. - ע׳ פסחים פ״ח ה״ו מה שהערנו ובפירש בזה.

שם מתניה כ״ד פסחן של נשים רשות תני הושה כו׳. - ע׳ סוף חלה מה שהערנתי בזה.

שם רב מפקיד ההוא דבי רב אתי כו׳. - ע׳ מ״ש במעשרות פ״ד ה״ו.

שם ה״ט (סג ד׳) ר״ש אומר אסה ואספמיא. - ע׳ מ״ש עז״ז בשביעית פ״ו ה״א.

פ״ג ה״ו (סב א׳) חד בר נש אפקיד גרבוי גבי נרפיפה דחבריה. - כנוסח זה העתיק פר״ח שבועות מ״ג ב׳ אבל הלשון בפרקין וכן הרשב״א מ״ג א׳ השמיטו מלת „נרפיפה".

שם ואם המר ימירנו ופר יפירנו הוין סברין מומר כו׳. - צ״ל: ואם המר ימיר (ויקרא כ״ז י״ג) לרבות את השליח (פי׳ דהשליח לוקה, וכעין זה בתמורה ט׳ א׳ כאומר כל הרוצה להמיר בבהמתי יבוא וימיר) ואם הפר יפר (במדבר ל׳ י״ג) לרבות את השליח הוין סברין מימר שאין שלוחו של אדם כמותו אלא שריבה הכתוב.

שם (פ״ב ב׳) אתא דר׳ יוחנן אמר שאביה קידשה ולא הבת כו׳. - צ״ל: שאביה מקדשה ולא היא מודה שבגן אביה ואמתין על ידיה.

שם התקדשי לי בתמרה זו וכו׳ מתני׳ בשמרה כו׳. - צ״ל: וכו׳ מתני׳. מתני׳ כאומר או אפשו בזו ואלו בזו (פי׳ מאחר שאל כל תמרה ותמרה אמר „התקדשי לי" מיוחד הרי זה כחוזר בו מהראשונה ורצונו לקדש בשנייה. ע׳ בלבד [illegible] בשבועות לפרוק מיין מצטרפות לש״פ ומ״מ אם יש באחת מהן ש״פ אפי׳ בהראשונה ה״ז מקודשת דכשקבלה האשה את התמרה הראשונה מיד נתקדשה לו ואינו יכול עוד לחזור בו ולפי גירסא שלפנינו ההגיה לפרש שביאר ואמר או אפשו בזו אלו בזו אבל אם אמר סתם התקדשי התקדשי כולן מצטרפות לש״פ וזה מופרך דכפי מה שיתבאר לאטה לר׳ יהודה אפי׳ לא אמר „התקדשי התקדשי" אלא „התקדשי לי בזו בזו בזו" אין כולן מצטרפות) כו׳ מאן תנא וויין ר׳ יהודה (פי׳ דבלא ווין פרטי הוו לר׳ יהודה ואינן מצטרפות) ברם כב״מ אפי׳ בזו בזו בזו (פי׳ דלר״מ אפי׳ בלא ווין הוי כללי וכולן מצטרפות ע׳ נזיר פ״ו ה״ב ופ״ד ה״ו וגיטין פ״ט ה״ב ומ״ש שם).

שם ניחא אדם נותן ש״פ על דינר (פי׳ שדרך האדם ליתן ש״פ לחבירו כדי שימחול לו חוב של דינר שיש לו עליו וניחא ליה שאפי׳ לא נשתייר מן המלוה ש״פ ה״ז מקודשת בהנאת מחילת מלוה שהניחה לו ש״פ) שאין נותן ש״פ על ש״פ (פי׳ וקשה לרשב״א דמצריך שישתייר ש״פ וע״כ דסבר שאין מקדשין בהנאת מחילת מלוה ע״כ אפי׳ כשנשתייר ש״פ אפ״ה מה היא מקודשת הרי ש״פ זו מלוה היא אצלה ואין זה שוה פרוטה שלמה שאין אדם נותן פרוטה בעד מלוה של פרוטה).

שם ה״ב (סב ג׳) על מנת שיש לו בית או שפחה גודלת ואין לו ניחא ע״מ שיש לו כו׳. - צ״ל: ע״מ שיש לו בית או שפחה גודלת ואין לו (כל הפסקא מן המשנה) ניחא ע״מ שאין לו ויש לו ע״מ שיש לו ואין לו (פי׳ בתמיה ונשמט ע׳ הסופר מן „על מנת" עד „על מנת").

קידושין

שם ה"ה (ס"ב ד') ר' זעירה בעה קומי ר' מנא קידשה סתם כו'. — צ"ל: ר' עזרה בעה קומי ר' מנא (ע' מ"ש בדיבור פ"ה ה"ט).

שם ה"ו ואין תנאי כל תנאי שהוא מעשה מתחילתו תנאיו בטל דלא כר"ש (פי' זה רומז על הברייתא שהובאה בבבלי כתובות ע"ד ב' "היינו דתנינן ע"מ שירצה אבא אעפ"י שלא רצה האב הר"ז מקודשת ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר"ש רצה האב מקודשת לא רצה האב אינה מקודשת", ונראה בעיני שברייתא זו נשמטה מכאן בטעות ע"י הסופר. וע' בתוספתא פ"ג ומפנים שם "רשב"א בשם ר"מ", והעיקר כנוסח כי שבס' וולנא "ר' שמעון בן יהודה בשם ר"ש" וע' בעיטור דבכורים שם. ונראה דלשיטת הירושלמי פירוש "תנאי שהוא מעשה בתחלתו" הוא באופן שעושה מעשה בדבר שא"א לעשותו ע"י שליח כגון קידושי ביאה וחליצה באשה אם עשה מעשה כזה על תנאי תנאו בטל לחכמים וזה כעין תנאי שא"א לקיימו ע"י שליח בבלי כתובות ע"ד א' ע"ש, ודברי הקה"ע בפ"ג ה"ד מחוסרים עיון לשיטת הירושלמי ע"ש באו"א. אבל לתוס' הבבלי שם שיטה אחרת דתנאי שהוא מעשה בתחלתו היינו שהוזכר התנאי אחר דברי המעשה כגון שאמר הרי את מקודשת לי ע"מ שתתן לי מאתים זוז ותנאי קודם למעשה היינו בהפך ואמר אם תתן לי מאתים זוז הרי את מקודשת לי, ומרן של חכמים הוא שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובודאי מחל תנאו, אבל דעת הירושלמי אינו כן וכן פ"ג ה"ב דבסדר ספורין של מבואר דבאומר הרי את מקודשת לי על תנאי של דבר שלא דתנאו קיים) כו' הרי את מקודשת בבעילה ע"מ שירדו גשמים כו' (פי' בבעילה דוקא ולא בכסף ושטר כאן שנתבאר).

שם בירש והעמיד לו מכחו. — פי' שאלה היה זה שמכר לחבירו מטלטלין באלה שיש לו עליו רוצה לקיים מכחו ונותן לו מטלטלין אלו שמכר לו אבל המטלטלין נשיגרו בונגניים אם אין בזה משום רבית.

שם ה"ז אין קידושין תופסין בערוות. — צ"ל: אין קידושין תופסין באחיות (פי' שהמקדש שתי אחיות אין אחת מהן מקודשת).

שם שחט את הראשון שלא לשמו את השני לשמו כופר שאינו הראשון כו'. — צ"ל: כופר השני והראשון כשר ואין הראשון שלא לשמו כשר אלא מכח שאינו הבא אחריו (פי' השני אשמות דהראשון כשר בדין פסח שנשחט שלא לשמו) אבל אם שחט הראשון לשמו והשני שלא לשמו בבר כיפר הראשון והשני פסול אף כופר הראשון השני בה ומכפר ופסחים לא כופר (ומה שבינתיים אותו ונשתרבב משבועות פ"ח ה"ד).

ה"ח (ס"ג א') מה דר' יונה בן בבי והיה לך יצאה האחר שחיטה כו'. — ע' מ"ש פ"ח ה"ב מה שתקנתי בזה.

שם מקדשין בפרוטה של מע"ש. — צ"ל: מקדשין בגופו של מע"ש (פי' שאם קידשה במזיד בגופו של מע"ש הר"ז מקודשת לר' יהודה שהרי אפשר לה להעלותו לירושלים).

בשם ר' פדייה הקדש במזיד כו'. — צ"ל: ר' יוסי בשם בר פדייה כו' (ע' בבלי נ"ב ב'. שוב מצאתי בספר יחוסי תנאים ואמוראים ערך בר פדייה שהעתיק בשם ירושלמי כאן "יוסי בשם ר' פדייה" וכתב שר' פדייה הוא עצמו "בר פדייה").

שם ר' שמואל בר עוגבה בשם ריב"ח מיעוט שלמים ויוצאין לחולין בלא פדיון. — צ"ל: ריב"ח במזיד שלמים ויוצאין לחולין בלא פדיון.

ה"ט ערפו אסור בהנייה ור"ש מתיר עריפה כו'. — צ"ל: ערפו אסור בהנייה אף ר"ש מודה בה עריפה כו'.

שם אף עריפתו יוצא לחולין מצינו בדבר שהרמתו יוצא לחולין כו'. — צ"ל: אף עריפתו יוצא לחולין אתיב ר"ש לרבנן וכי מצינו דבר שהוא להרמתו ויוצאין לחולין כו' (ע' בכורות ט' ב').

(ס"ג ב') בעון קומי ר' זעירה כהדא כהן לישראל אסור מה דר' יוסי אמר כו'. — ע' דמאי פ"ו ה"ג ומה שתקנתי שם.

פ"ג ה"א (ס"ג ג') ר' אבון בשם ר' זעירה אף לעושה עליו חבורה. — פי' שעומד עם חבורה של בני אדם סביב מקח זה ואף שאינו מעלה עליו את המקח אלא שהמוכר סובר שרוצים גם הם לקנות ומתוך כך הוא מייקר במקח.

שם לא דמיא אלה לאשה מה דמיא אשה לעולה כו'. — צ"ל: לא דמיא אשה לעולה (פי' שאין דין אשה כדין עולה הקדושה קדושת הגוף ואם קידש אשה לאחר ל' יום ובא אחר וקידשה בתוך ל' יום ואת אינה מקודשת

לראשון וכגון שנפלה לפני יבם וכאו שנדבר למעלה) מה דמיא עולה לאשה מה לה דמיא אשה לעולה אלי הייה גר אלא תופרש כו' חזו עליה קידושי. ראשון מהו דמיא עולה לאשה אלא אותה תופרש שהקדישה לבע"ג (פי' דבאשה שקידשה לאחר ל' יום ובא השני וקידשה בתוך ל' יום ומת בלא בנים ויש לו אח אינה מקודשת לראשון הכי המקדיש בעל נבוע לאחר ל' יום ומכרו בתוך ל' וחזר ולקחו בתוך ל' אינו קדוש לאחר שאין קדושתו אלא קדושת דמים) כו' תנן אם אמר אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט (פי' שהמקדיש בהמה מעכשיו ולאחר ל' יום ומכרה או הורישה בתוך ל' הכי הקדש דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אע"פ שלא חזר ולקחה אע"פ שאינה אלא קדושת דמים כמבואר בגיטין פ"ד סוה"ג) כו'.

שם ר' אבהו בשם ר' יוחנן הכי עולה לאחר ל' מכרה בתוך ל' אינה מכורה כו' — צ"ל: הכי עולה ~~מעכשיו~~ ולאחר ל' מכרה בתוך ל' אינה מכורה (פי' ואע"ג ר' אבהו בשם ר' יוחנן עולה בלא מכרה בתוך ל' הכי מכורה היינו בשלא אמר מעכשיו והכי בתוספתא דתמורה רפ"ג שור זה הקדש לאחר ל' יום שחטו בתוך ל' מותר באכילה אם מותר בהנאה הקדישו לשם שלמים הכי מוקדש; מעכשיו ולאחר ל' יום ושחטו בתוך ל' יום אסור באכילה אם אסור בהנאה הקדישו לשם שלמים הכי אינו מוקדש עכ"ל ועי' ירושלמי גיטין פ"ג סוה"ג) כו' ותוס' אי הדרך הזה שיגנה לך מעכשיו ולאחר שלשים מכרו כו' (ועי' רשב"א נדרים כט. שהרשב"א שני מאמרו של ר' אבהו בשם ר' יוחנן הסותרין זא"ז וכתב דאמוראי נינהו אליבא דר' יוחנן, ואולם מחוור עי' בבלי כתובות פ"ב א')

שם בת כהן לישראל תאכל בתרומה — כן היה נוסח הירושלמי בפירוש דמשנתנו וכן היה הנוסח לפני הרמב"ם בפיהמ"ש ועובדת ברורה (אלא שאין פירושו מחוור). ובאמור זה דבר שהראשון שקידשה לאחר שלשים ישראל הוא ואחר שהשני שקידשה בתוך שלשים כהן הוא ותאכל בתרומה וזהו שאמרו למטה בירושלמי "אל תאכל בתרומה בשלשים כהן"; ועיין מה שטעינו "בת כהן לישראל" היינו שהראשון הוא ישראל, וכן בסוף הלכה זו אמרו בירושלמי דבר שטעינו בסופה בת כהן לישראל לא תאכל בתרומה היינו שהראשון הוא ישראל ועי' בר"ג. ~~[illegible]~~ שינה הגירסא שלא לצורך.

שם ה"ב (פ"ג ד') והא ר' חנינה אמרם בשם ר' חגי [illegible] ר' הילא קבל חגיי כו' — צ"ל: קבל חגיי (פי' שאמר לדברי ר' חגיי) דחגיי אינשי סבורה הוא באתר מאי (מה שבתנאים מותר) כו' ובעה"מ מביא בהדא דר' חנינה אל ר' שמואל בר אבא לא יאות הוה ר' הילא אמר לר' חנינה קבל חגיי כו' ולקמן מתניתא מסייעא לי קידשתני כו' הרתיב ר' בורקי קומי ר' מנא ואמר אף בסמפון כן (פי' כשאומרת קידשתני והוא אומר לא קידשתיך שומעין לו שהיא מותרת בקרובותיה באמרה סמפון והוא מותר בקרובותיה)

ודע שבירושלמי מצוי הרבה אנשים המכונים בשם ר' חנינה או ר' חנינה סתם בדורות מחולפים ויש להכירם עפ"י האומרים בשמם או שמשאלים ונתתם עמהם (ואלה הן: א) ר' חנינה בר חמא שהיה בזמן רבי ור' גמליאל בר רבי ור' יהודה נשיאה קמא. ב) ר' חנינה חבירו של ר' הילא או ר' אילא (שהוא רבן של ר' זעירא ע' סנהדרין פ"ב ה"ג) והוא ר' חנינה דרבנן ומזה פה"ה ועוד הרבה. ג) ר' חנינה שהיה תלמידו של ר' יונה ור' יונה אמר עליו "אמרו לו לר' חנינה צא וקרא" (כלום סופר, שבת פ"ב סוה"ב, כתובות פ"ה ה"ו) וזה הוא המכונה בבבלי ר' חנינה [illegible] (עי' בפסחים ל"ב, ודמאי פ"א ה"ג, כתובות נ"ו א', וע"ש בתוספות הכח ועוד [illegible]). ד) ר' חנינה חבירו של ר' מנא סתם שהוא בנו של ר' יונה שהיה תלמידו של ר' זעירא, ואומר באו"ג פ"ג ה"ה דף פ"ב סע"ד דר' חנינה זה הוא אחיו של ר' מנא ע"ש; והנה שלשה מארבעה אלו נקראים גם ר' חנינה סתם בבבלי והם ר' חנינה בר חמא שמצוי הרבה, ר' חנינה חבירו של ר' אילא גם מצוי הרבה, ורק זה עם ר' אילא (או ר' אילעא כפי מה שמכונה עפ"י רוב בבבלי) הוא אחד בעצם שבא מרום של ר' חנינה לא (עי' כה א' ר' חנינה) חבירו של ר' מנא אינו מצוי הרבה בבבלי ע' או"ג כ' ב' שהוא עם ר' מני והוא ר' מנא דירושלמי שם פ"ג ה"ה דף פב ע"ג, ועוד יש בבבלי ר' חנינה אחרון שהיה בזמן ר' אשי ע' ע"ז לח ב' וחולין קל"ט ב' ועוד נזכר כמה פעמים בירושלמי "ר' חנינה חברון דרבנן" והוא היה חבירו של ר' זעירא ור' יונה שמשמיענו או"ג פ"ג ה"ה דף פ"ב ע"ג ואין זה אחד מאלו שנקראו ר' חנינה סתם, והרב סה"ד שגה בזה ועירב כולם בערך אחד עי"ש בערך ר' חנינה בר חמא.

---

* והיה אולי [illegible] בבלי ב"ב כ"ה: ובשורת זכרון לראשונים [illegible] סימן [illegible] [illegible] מסורת דורים [illegible] [illegible]

קידושין

שם מת מתוך סימפון כו' אסורה להנשא. — פי' אם יש לו את אלה צריכה להמתין עד שיעבור הזמן שכתב בסימפון וכר' יוסי דאמר בגיטין פ"ב ה"ג דאי שנתן גט ע"מ שלא יבוא בתוך י"ב חדש ומת בתוך י"ב חדש שאסורה לינשא עד סוף י"ב חדש משום דאמר דבכך שהמתין זמן מועט הו"ל אותו לאשה שאם היה זמן מועט היה ר' יוסי אומר שממתין.

שם שלוש דברים בתוך סימפון כו'. — פי' שבתוך זמן הסימפון שאז הי' במתנה איזה דבר והוא קיבלה סתם בזה חוזרין אם נתבטל התנאי ואין זה דומה למה ששנינו לעיל פ"ב או' שדרך אדם לטעות ולומר שיכול אדם לקדש בפחות משו"פ ושקידושי קטן תופסין.

שם ה"ג (פ"ד ה"ג) א"ר מנא ויאות דעירובו אינו קונה שלא זכה בו את עירובו כו'. — ע' עירובין פ"ג ה"ג כו' ע"ש ומה שכתבנו בסוגיא זו.

שם ה"ד [illegible] ברטין אומן אומן פשוטין כו'. — צ"ל: און דוכרין אינון אומן פשוטין (פי' שאין דרך להמתין לאחר כשיש לו דוכרין אלא צבונה. והו"ל לקבל ממנו מיד או שלא התרצות לבעל לקבל אחר על מקומו) ואין ברטין אומן כוני אורחא דצבונה מדחייה.

שם אתא עובדא קמי ר' מנא אל את אודית ליה בדינרת כו'. — צ"ל: אתא עובדא קמי ר' אמי (וכה לפנה א"ר יע"ב דף. אתא מודה ר' אמי כו'. ולגרוס שם "ר' מנא" אי אפשר שר' יעקב בר אחא קשיש טובא מר' מנא כמובן, ע' מ"ש בברכות פ"ח ה"ו) אל את אודית כו' מודה ר' אמי דאו אמר לשהדין לא אמרות כן (פי' זה שאמר "סב דינרק") אלא בדו' כו' (וע' בחידושי אנשי שם על מרדכי רמז [illegible] נסתפק)

שם ה"ה א"ר בא בר ממל כשנשתחרר נעשית בדעת אחרת. — פי' שבשחרורה נתחדש אצלה דעת אחרת ואם אינה רוצה אחר שיחזור לא נתקדש לו.

שם ה"ו (פ"ג [illegible]) ע"מ שירצה אבא רצה האב. מקודשת לא רצה אינה מקודשת סתמא כו'. — צ"ל: רצה האב מקודשת לא רצה אינה מקודשת סתמא כו'.

שם ה"ז ר' יודן ובתר מתניתא כו' ואם לאו אינה מקודשת באומר ע"מ בו אמר והוא לא אמר כו'. — ע"מ בו אמר אין והוא לא אמר, את האב [illegible] מקודשת באומר ע"מ [illegible] אמר לאו [illegible] האב לומר אינו רוצה באחין דאמר ע"מ בו לא אמר לאו א"ר זעירא כו'.

לכשיבואו שנים ויאמרו זה שקידש. — צ"ל: ויאמרו לה זהו שקידש.

[illegible] בנה מתניתא שאמר בשעת מיתתו יש לו בנים נאמן כו'. — צ"ל: יש לו בנים אינו נאמן (וכן מוכח מזה שאמר ר' יוחנן לאשה אינו נאמן, ומה ששנינו בב"ב פ"ח מ"ו האומר זה בני נאמן" היינו בשהעדה על זה העובר [illegible] או כל מיש שעומד כאן בשאו שאתוך שנאמן כדי להוריש לו את נכסיו ונאמן גם לפטור את אשתו מן היבום, אבל האומר "יש לו בנים" סתם אינו נאמן) חד פרסמא [illegible] אמרי ליה הב לאיתתיה [illegible] גיטא אמר לון ולמה דגין ההוא אתא עובדא אותו לו [illegible] כל דאמר [illegible] עובדא קמי שואל אמר מאחר שהוה בידו לגרש נאמן ר' יוחנן אמר אינו נאמן הג"ה צ"ע שהיה כהן (פי' שאם החולה הוא כהן [illegible] שאינו רוצה לגרשה שמא יעמוד מחוליו ולא יוכל להחזירה [illegible] כה אמר המקדש [illegible] לא עשה כלום [illegible] לתמן ואמרה בשם ר' יוחנן [illegible] עלו התיב ר' שמעון והא מתניתא פליגא כו' (כעין זה יש בדמאי סופ"ו).

שם ה"ח (פ"ג) לשון [illegible] [illegible] פיסקה. — ע' נדרים פ"ח ה"ג מה שכתבנו בזה.

שם ה"ט [illegible] ומתא קמי ר' יודה אל שרי. — פי' ר' יהודה לא היה רוצה לאסור מה שהתיר ר' יוסי אבל ר' יהודה עצמו אוסר כבמשמע לזמן פ"ב סוטה ומבואר כן בבבלי ס"ב א'.

~~[illegible]~~

שם ה"ד א"ר עוקבה בר אחא עמו הייתי כד אמר ר' בא כו'. — צ"ל: א"ר יעקב בר אחא (וכה ביבמות פ"ח ה"ג).

(פ"ד ד') רבי עבד ליה ממזר בריה עבד ליה מצוהם בר ברית עבדוה כשר. — צ"ל הבבלי ביבמות (מ"ה א'): [illegible] אבימי א"ר יצחק בר אבדימי משום רבינו (פרשו רבי) גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר [illegible] בסמכות אבה' דימי סמוך אדרבון דבי אתא רבון א"ר נתן ור' יהודה הנשיא אומרים בה [illegible] ר' יהודה הנשיא רבי ע"כ. ולפי הירושלמי כאן מבואר שאין ר' דימי ורבין מחולקין כלל [illegible] אמר משמו של "רבי" שהוא ר' יהודה הנשיא בנו של רשב"ג שהרי ר' יצחק בר אבדימי הוא [illegible] (ע' שבת פ"ג ה"ב "ר' יצחק רבוה דבר אימא עם רבי", ואותו ענין בבלי שם "א"ר יצחק בר [illegible] [illegible] [illegible] זה שהיה בבבל דצמן לפמשי הוא ר' חנינה חבורו של פי' [illegible]
[illegible] [illegible] קלבג [illegible]

ולבדומי שהוא הוא ר' יצחק רובה דירושלמי ועי' דרפ"ה דמע"ש דרבי אמר 'פגון שאלון לר' יצחק רובה
דבחנם לוה כל אתנעשו) אבל רבין אמר בשם ר' יהודה הנשיא שהוא ר' יהודה נשיאה בן בנו של
רבי (שגם הוא נקרא לפעמים בשם „ר' יהודה הנשיא" ע' ע"ז פ"ב ה"ט ובבלי שם ל"ו א' ותוס' אשר)
ונראה בחור שבמקום „ר' נתן" בבלי שם צ"ל „ר' יונתן" כמבואר כאן דסלק עם ר' יודן נשיאה לחמתא
דבלדר וכבר אמרו בבלי כתובות נ"ג א' דאמר דאזלינן דפליגי חבו מאורת ולטעמא דנבעייהו אפליגי אליבא דרבה
שם: בפנויה שלא כתב ליה מדכין אתם מוזהרין על בנות ישראל הקדושות. — צ"ל: שלא כתב ליה מכשר
(פי' „מכשירו" שהם אינם פוסלין את הולד הנולד מפנויה שבא עליה גוי) אתם מוזהרין כו'.

שם: הנין הבא מארמי גוי שבא על שפחה והוליד בן הולד עבד. — פי' דהולד אלא הולד גוי משבחם זה
בישראל שיש לו שפחה ובא עליה גוי והולידה בנים הרי הן גוים נתגייר אחד מהם הרי [illegible] גר ואי
אי' אמר הישראל וקנה אותו גוי לעבד ועבד זה בא על אותה שפחה וילדה הולד עבד נשתחררה
השפחה והולידה בן אין העבד הולד מאחר נשתחרר העבד והוליד ממנה בן הוא בן עבד משוחרר.

פ"ד ה"א (ס"ה ב') ומבני הכהנים בני חביה בני הקוץ אלה בקשו כו' — ~~צ"ל [illegible]~~ אלה בקשו כו'.

שם ~~[illegible]~~ בנים כישראל ה"ז ופרש כו' — צ"ל: ואין מבנים בנים כישראל הם אלו בנעוריו [illegible]
[illegible] ואין אחד (פי' ואולם [illegible] עצמו) ופרש דרשא (נחמי' ה') גיורת כו' ויום אחד כשרה
הרי זה היה בה דבריו [illegible] אותה „ומכון שהיא אוגרות על כבודה [illegible]
[illegible] (פי' ולכך אסורה בקדשי המקדש אבל מותר שהיא מותרת לכהונה מותרת בקדשי הגבול)

שם חרורי אל שם וכל הנתינים נשמר. — פי' דכתיב בסיפא בני עבדי שלמה (עזרא ב' נ"ח) ויודע שנשתחררו

שם מדון שהיו אומרים אין דין אין מדון. — צ"ל: מדון המומר שהיו אומרים כו'.

שם (ס"ה ג') והעובד את העיר ועבדוהו כתיב. — צ"ל: ועבדוה ואבידוה כתיב (וכה"ג בסנהדרין פ"י ה"ה)

שם ומה האמת בימי צדור בראשונים כתיב צרור שעורים. — צ"ל: בראשונים בתחלת קציר שעורים (וב
דסנהדרין שם).

שם ר' אבהו מפיק לישנא בימי ר' לעזר אמרו כו'. — צ"ל: ר' אבון מפיק לישנא בימי ר' לעזר הקרח אמרו
כו' (כן העתיק רמב"ן בחדושיו ובאמת עח ב', ודבור שכן היתה הגירסא גם לפני ר' נסים גאון שכן
בברכות נ"ח א' תוס' חוץ כתבו בשמו „שר' אלעזר בן עזריה קרח היה כדאיתא בירושלמי",
והוא שר' נסים היה מפרש שאין שום הפרש בין ר' יונה לר' אבון אלא בלשון בלבד. בוד"ר לעזר
בן עזריה הוא עצמו ר' לעזר הקרח. וכעין זה מצינו בערלה פ"א ה"ג ר' יונה מפיק לישנא כו'
ומם שם אין הפרש בינו ובין ר' יוסי דעיקר אלא בלשון בלבד כמ"ש בר"ש שם. ועוד ביומא פ"ג ה"ג
„דמפקין לישנא בעשרה ציון ועוד בכתובות פ"ז ה"ד „מפיק לישנא מחצין דמשה". ובדבר זה אומרת
הה: דאורתא דבר פ"ג סימן י"ג ופסח סימן ו' ה' בשם ר' שמואל בר נחמן אלמלי השרים [illegible]
~~מצעורין של הקב"ה נבחו ממחיצתם מאה ושלשים ושמונה [illegible] לישנא [illegible]~~
[illegible] בזה ובחור שיש להגיה שם „מפיק לישנא [illegible]" „ואין שום הפרש בין ר' תנחומא
לר' אבא שר' תנחומא קיצר ונתן סימן באותיות. ומנין זה הוא משנות המבול סד"ם עד חלום
הסולם של יעקב דכתיב מלאכי אלקים עולים ויורדים בו. והן שנה אחת טרם שנולד יצחק ויצחק בן
ששים שנה בלדת אותם ויעקב היה בן ע"ז שנה בשעה שבא מבאר שבע לפדן ארם כדאיתא
במ"ר פסח סימן ה'. וכעין זה מצינו עוד לר' תנחומא שנתן סימן באותיות בתנחומא החדש סו"פ
ויצא דכן איתא שם וכמה כלבים של לבן היו לו ליעקב אר אבא בר כהנא שלש מאות ותשעה
א"ר תנחומא מנין רבצ"ר.

שם ה"ב (ס"ו א') ואם לא נטמאה תשה וטהורה היא מכוון שלא נטמאה טהורה. — פי' וכן לענין יוחסין
אחר שלא נבעלה שם פסול על אשה זו הרי היא כשרה לכהונה ואין צריכין לבדוק באימותיה.

שם [illegible] ומוסיפין עליה עוד אחת (פי' כהן שרוצה לישא אשה בודק לה [illegible] שאל צריך לבדוק
עוד אם אמה לנשה) ולא נמצאת מחמור בישראל יותר מן הכהנים (פי' והרי הדברים מכריעים להפך
שבכהנים פסולין מצויים יותר זונה וחללה וגרושה שאסורין לכהנים ומותרין ללוים וישראלים) אר יוסי

קידושין

בפ״ב אמרו צו והתחנו קנס כו׳ בשבטו ובמשפחתו (פי׳ לכך אם הוא נושא ממשפחתו אינו צריך לבדוק כל כך שהרי בדוקה היא אצלו, אבל אם נושא משבטו כהנים ממשפחה אחרת קנסו אותו לבדוק ד׳ אימהות ואם נושא גם שלא משבטו כגון לוי וישראלים קנסו בו יותר לבדוק ה׳ אימהות וכה עולה בסוגית התלמוד, אבל הר״ן בחידושיו ובמלחמות שיטה אחרת וכתב שהירושלמי מסייעו. וזה לפי גירסת הירושלמי כה אבל דבריו דחוקים ואינם מחוורים ע״ש).

[illegible] (סו ב׳) ר׳ צדוק בשם ר׳ יהודה היו מחזיקין אותה שהיה משפחתו נאמן. — צ״ל: היו מחזיקין אותה שהיה בא ובשערים אותה אמר שהיא משפחתו (פי׳ בא או השפחה) נאמן (ונשמט מן "שהיה" עד "שהיה")

[illegible] אבל טבל והיו לו בנים ואמר אותו כו׳. — צ״ל: גר שמל ולא טבל והיה לו אשה ואמר אותו אלא [illegible] טבילין אותה בשבטה משום מה בבבא דברי ר׳ יודה (וכה״ג בבלי יבמות מז ב׳):

[illegible] עובד כו אחד בשם ר׳ לעזר האיש ואשתו נזרכה. — פי׳ דהוה דמתני דצריכין לכסות [illegible] היינו באיש ואשתו ו[illegible] שזה רואה דאשתו כגופו ואינן צריכין לכסות עצמן [illegible] [illegible] אין צריך ~~[illegible]~~ דצריכין הפסק דכסות (וכעין זה בכתובות פ״ג ה״ו [illegible] [illegible] כדרכה ע״ש) וע׳ בבלי ברכות כד ב׳.

[illegible] ילמד אדם אדי בנו חמר ואמן וספר גרר גדר כו׳. — צ״ל והגיה "ספר" במקום "גרר" והנה במשנה שבירושלמי ובבבלי [illegible] גרסינן "ספר" (וכן [illegible] בתוספתא סופרים [illegible]) [illegible] הברייתא "ספר" ולפי נוסח המשנה שבמשניות דידהו נמי "ספר" [illegible] גם חסר גדר׳ [illegible] הוספה הדברייתא "גדר".

([illegible]) כחות מושך אורי סבל אורי קייל. — צ״ל: אורי סבל צבי קייל (וכה בתוספתא [illegible]).

ה״ג עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל מה שראת עינו ולא אכל. — ע׳ רשב״ם ותלמיד מהר[illegible] שב[illegible] בשם ירושלמי דפרק עשרה יוחסין "ושמעו ענוים וישמחו (תהלים לד ג׳) א״ר בון בשם רב עתיד אדם ליתן דין וחשבון על שהנאה עינו אינו מגדים ולא אכל" ולפי הנראה סמך לו הרמב״ם על [illegible] זכרונו ועיין זה בתוספתא בסוף פאה ע״ש.

[illegible] פ״ג ה״ב (סד ג׳) מסתברא דלא יהא רא פליג דבבת אחת הכא כו׳. — צ״ל: דלא יהוי רא פליג בבבת אחת א״ר מנא כו׳ אין תימר ~~שבבת [illegible]~~ [illegible] גדולות אתה אמר רא פליג כאן שבבת אחת גדולות וקטנות לא כ״ש שיהא רא פליג.

דבר נזק

[illegible] (ב׳) המבעה כי ובער אש שדה או כרם כו׳. — צ״ל המבעה (אבות כמו שנוסח הירושלמי במשניות "והמבעה" דמוס כלשון הכתוב כי ובער) כי ובער אש כו׳ משלחי רגל השור והחמור [illegible] אחר זה השן דכתיב הסר משוכתו כו׳ (פי׳ משניות הירושלמי שן ורגל בכלל מבעה והבער).

~~[illegible] בשור אחר (פי׳ קרן שן ורגל) כו׳ [illegible] דמשתעי [illegible] (פי׳ בשן ורגל [illegible] [illegible] אחר [illegible] [illegible]) [illegible] [illegible]~~

[illegible] תולדות השן בשדרסה ע״ג נזק כו׳. — צ״ל: והיזק תולדות השן בשדרסה ע״ג צואר אדם [illegible] גופה וגרגותה.

(ב׳ [illegible]) [illegible] ופוליטה עשבים מהו א״ר יוסי מה אם כו׳. — חסר כאן וכצ״ל: ופוליטה עשבים מהו [illegible] תולדות האש תני רבי הניח גחלת ברה״ר ובא אחר ונתקל בה ונצלחתו דידו נשבר כלי ונשברה צלוחיתו חייב על הצלוחית משום בור ועל הכלים משום אש (בברייתא לפנינו ואין עמוד ח׳) א״ר יוסי זה שמניח גחלת ברה״ר עד מנוא כו׳ (פי׳ והנ״ל אש עצמה) אתי כדון (פי׳ והיזק [illegible] תולדות האש) שם אי מה הבור משלם נזק שלם אף השור משלם נזק שלם או מה השור כו׳. — צ״ל: אף השור [illegible] נזק שלם או [illegible] לא נאמר בור הייתי למד בור מן השור מה שור שברשות חייב בור שאין ברשות [illegible] אי מה השור משלם חצי נזק אף הבור משלם חצי נזק ולמה תנינתה הבור.

[illegible] אמרה אדם שחבל בחבירו תחילה אע״פ שחזר ונעשה נזק חייב כו׳. — צ״ל: אדם שחבל בחבירו [illegible] וחזר חבירו והזיקו חייב (פי׳ אם השני הזיק את הראשון יותר ממה שהזיקו הראשון אע״פ שהשני כמוס, שנתכוון להציל עצמו אינו חבירו מה הוא חייב וע׳ רא״ש פ״ג סימן י״ג) פירושו ובשהזיק חב [illegible] כו׳ (ואם שבינתיים מותר).

[illegible] עם ב׳ [illegible] עבד חב ותקיון הכן. — צ״ל: עבד חב ותקיון הכן (פי׳ העבור אומר משנות אחד [illegible] שלא [illegible] בעניו אחר, וכתוב בפירוש פ״ח ה״ג "יוסי עבד חד מן תרי ותקון").

הכשר נזקיה לא ישלם כלום לנזקי גופה ישלם פחתה כו׳. – צ״ל: והכשר נזקין (פי׳ נזקי ממונו מה שממונו מזיק לאחרים) לא ישלם כלום לנזקי גופו (פי׳ מה שהוא מזיק בגופו) ישלם פחתה כו׳ הייתי אומר והכשר נזקין ישלם פחתה לנזקי גופו ישלם כו׳ (הפירוש הוא זה דפ״ן).

שם ר׳ יהודה בשם שמואל אין שמין לא לגנב ולא לגזלן ולא לשואל כו׳. – צ״ל: אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לנזקין (ומה שבינתיים מותר ונשתבח מלמטה ~~האש שמור~~ רצ״ל) ואני אומר (פי׳ רב יהודה אמר לה וע׳ בבלי ו״ו א׳ גירסא אחרים ונדחק רש״י בביאורה ועיין בתוס׳ בשמועתה) אף לשואל שמין כו׳ ומאן הוא אבא רב או אבא בר אבא (פי׳ הוא אבוה דשמואל וע׳ בבלי שם מבואר שנתעוון על רב) א״ר חסדא נעשה עינך טפלה (פי׳ שבין רב ובין אבוה דשמואל גדולים בחכמה ובזקנה הרבה ואתה אמר׳ יהודה והוא עשה אותן טפילה לו באומרו „שהן אומרים לו").

שם (ב׳ ג׳) א״ר אבין והשיב את הגזילה כאשר גזל. – ע׳ בבלי ו״ו א׳ תמצא אין וכן בהגהות אשירי פ״ו סימן ו״ו ובנימוקי יוסף שם שכולם הערתנו א״ר אבא בר ממל והשיב כו׳.

שם ה״ב והאש לא תנינה א״ר ירמיה האש והכשר נזקיו כו׳. – צ״ל: והאש לא תני (פי׳ שלא תני ר׳ חייא באש שהיא דומה כהכשר נזקיו דהיינו נזקי ממונו) א״ר ירמיה האש לא הכשר נזקיו (פי׳ שאין דין האש כממונו אלא כחציו והוא כנזקי גופו וע׳ בבלי כ״ג א׳) א״ר יוסי [illegible] אין כיני האש לא הכשר נזקיו מקבל עליו התרייה בדברים בו וזורה (פי׳ שאם המדליק אש לבשל ביו״ט ויצא האש והדליק את הגדיש ולקה כאילו המדליק ביו״ט שלא לצורך ורשב״ג דאמר בביצה פ״ח הל״ג דף ס״א ע״ב „המבשל נבילה ביו״ט לוקה" ואיך ילקה על הדברים שבה שהדליק את האש לצורך אוכל נפש ולקה מפני שאח״כ התפשט האש בדבר שאין לו צורך) אלו כבון האש לא הכשר נזקיו מקבל עליו נזק כו׳ (פי׳ שאין דין האש כמזיק בגופו לענין מלקות אלא לענין חיוב ה׳ דברים).

שם חפר בור ט׳ טפחים ובא אחר ועמק כו׳. – צ״ל: חפר בור תשעה טפחים (וכה בתוספתא פ״ו ובבלי נ״א א׳) ובא אחר והעמיק כו׳ והאחר הראשון לנזקין (כה בתוספתא שם, ואבל בבבלי שם מובא כפי מה שתיקן ר׳ יצחק למטה „אחר שנייה [illegible] לנזקין") כו׳ ובא אחר וסיידו וכיירו האחרון חייב (כה בתוספתא שם ובבלי נ״א א׳) מפני כו׳ בשאמרו סוד את הבור הזה כו׳ בחופר בחולות (פי׳ שבמקום חול הכתלים נופלים ואין יכולין לעמוד ובא זה וסיידו וכיירו עד שהקשה את הכתלים והוא גרם שיהא הבור קיים ועומד לפיכך זה האחרון חייב) תני חפר זה ועשה כו׳.

שם נבסין שאין בהן מעילה דתני הנכסים כו׳. – צ״ל: תני הנכסים הללו קדשים הן אלא שאין בהן מעילה (פי׳ שהן קדשים קלים).

~~שם [illegible] – צ״ל [illegible] (פי׳ [illegible])~~

שם ר׳ הונא אמר אחד קדשים כשרין כו׳. – צ״ל: ר״ה אמר (פי׳ בא ופירש דברי ר״ש המובאת מבה״ל ובחש דקדשים שאינם חייב באחריותן פטור) אחד קדשי קדשים ואחד קדשים קלים שחייב באחריותן אע״פ שהן לה׳ קורא כו׳ ושאינן חייב באחריותן קורא אני בהן בה׳ וכחש לא בעמיתו וכחש (פי׳ וכיון שאין שייך בהן בעמיתו פטור וע׳ בבלי ב״מ נ״ח ע״א ורש״י).

שם נוהגין הן ברשות הניזק והמזיק. – פי׳ בזה מבואר הירושלמי זה ששנינו (לפי נוסח המשנה בירושלמי) „ורשות הניזק והמזיק ברשותון" (וכנוסח זה נראה בתוספתא פ״ו ע״ש וכפי הנראה הגיה בה חכם אחד מן הצד כפי נוסח סדר המשנה שבבבלי וכמו שפירשו שם ו״ג ב׳ והסופרים הכניסו זה ע״פ טעות בפנים ולכן לפנינו בתוספתא הדברים מכופלים ומוקשים וע׳ במפרשים שנדחקו בזה).

(30) שם א״ר ירמיה אלו דתני חוץ מרשות המיוחדת למזיק ושותף כו׳. – צ״ל: א״ר ירמיה מכוון דתנינן חוץ מרשות המיוחדת למזיק אין אנו יודעין שהן נוהגין ברשות הניזק והמזיק ולמה תנינן נוהגין הן ברשות הניזק והמזיק אלא זה שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר (פי׳ שאם מסרו הבעלים לשומר ד׳ שומרים והזיקו זה את זה השומר חייב שרשות השומר כרשות הניזק והמזיק שהרי לשניהן יש רשות להלך שם וע׳ בבלי ו״ג ב׳ פירשו באופן אחר הוציא ותמורה דמשאיל לתורה דשואל והשואל לא קיבל עליו שמירת נזקיו דהמשאיל חייב ושלם לשואל) א״ר יוסי אלו תנינן חוץ מרשות המיוחדת למזיק ושותף הייתי אומר אחד חצר של שותפים ואחד חצר שאינה של שניהן חייבין לכך תנינן נוהגין הן ברשות הניזק והמזיק להוציא חצר שאינה של שניהן.

שם כגון פונדקי וחצר השותפין וכיוצא בהן על השן ועל הרגל פטור כו׳. – צ״ל: על השן ועל הרגל חייב על הנגיחה כו׳ (דגירסא שלפנינו נשתה דהיינו סיפא בטעון רשות לו לזה ולא לזה ועוד שרוצה לסייע לר׳ יוחנן מברייתא זו והיא חולקת עליו וע׳ בבלי י״ד א׳ דבהמות שם הנוסח ברישא „פטור" אלא שבסיפא הנוסח „חייב" וכה בתוספתא פ״ו ומכילתא פ׳ משפטים ומה שאיתא לפנינו כאן דבקצה ורה״ר „אין רשות לא לזה ולא לזה" תמוה דלגמן רפ״ב מבואר דבחה״ר יש רשות לזה ולזה, ומכילתא

שם הירושלמי. בבא שיש רשות לניזק ולמזיק הבעלה ור"י בתוספות שם דבעינן רשות לזה ולזה וכה"ג בבלי שם).

שם תלמוד שאין כ"ד שמין אלא נכסים שיש להן אחריות כו' — וכ"ה בתוספתא פ"א, ופי' שיטה זו אף אין המזיק רוצה לשלם ממון כ"ד מגבין מקרקעות ולא מטלטלין אבל תפס הניזק מטלטלין של המזיק ובבלי י"ד ב' שיטה אחרת ע"ש.

שם הל"ג ויצאו גוים ועבדים ופסולי עדות ונשים בכלל הנזק כו' — יש להפך הגירסא ובצ"ל: ויצאו גוים ועבדים ופסולי עדות ותנן ר' ישמעאל ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם ונשים בכלל הנזק כו' לרבות את האשה וזו ניזק והמזיק בראשונה ששמין חצי נזק וחצו את כספו ואף מכאן שחצין את הנזק כו'.

(ג"ד)
ב"ב הל' ה"א שהוא מונה ברה"ר פטור כו' — צ"ל: ואע"פ שהוא מונה ברה"ר חייב (פי' דמה שהלכה במנהג עשבים וצרורות שנינו הוא) ר' לעזר אומר כו' דבר שהוא חוץ לגופה (פי' שאינה מזקת בגופה [illegible] אלא ע"י דבר אחר כגון צרורות) לא חלקו כו' זו דרה"ר לחצי נזק (פי' ואע"פ שדרכה להתיז צרורות מ"מ חייבת חצי נזק; ומנה בירושלמי כמו מבואר [illegible] שדין צרורות הוא דמשלם חצי נזק, ושלא כפירש"י בבלי י"ז ב' ורא"ש ורשב"א, אלא שהחכמים הראשונים אמרו כן וכן נהגו אחריהם דור אחר דור. ונראה שבאמת זה הוא מה שבבבלי י"ז ב' ואחרי שלא פירש מסוף רבה "חצי נזק צרורות הלכתא גמירי לה" דהיינו הלכה מקובלת חכמים ומהלכות מדינה; [illegible] עוד הרא"ש בפ"ב הל"ג מנזקי ממון שכתב דחצי נזק צרורות הלכה מפי הקבלה היא" אלא הציבור [illegible] דרבו בחומרות מחמירים, ע' פנ"י הוב' ואף מתבאר וכן דפ"ג הל' שם [illegible] בפ"ג הל' מ"ו ב' ופי' הי' ממתבלות ~~[illegible]~~סורות ופי' הי' מתמידין, וזה מוכרח לפי שיטת הראב"ד בהשגות לפה"מ שאין מחלוקת בהלכה למשה מסיני והרי בצרורות חלוקין סומכוס ורבנן (ובבלי י"ז ב').

שם הל"ה צריכה מתניתין פליגא עלוי דר' אילא שור שנתחכך כו' — צ"ל: מתניתא פליגא עלוי דר' אילא שור שנתחכך כו' וכו' יש כופר בתם אלא בשהועד להיות מפיל את הכותל ואפי' על דר' יצחק לא תהוי פליגא ואמר פטור מיתה כשהפיל את הכותל לא היה מתכוון על האדם אר' לעזר הטולה [illegible] משלם חצי נזק (פי' שפטור מיתה) צרורות וכה"ג בבלי י"ח ב').

שם בשדרכה לכן צריך שיהא תופש בצנעה ומה פשיטה לון בנזק שלם כו' — צ"ל: צריך שיהא תופש בצנעה פשיטה לון דחצי נזק (פי' שהוא חייב) מה צריכה לון בנזק שלם.

שם ברכה עליה והלכה ונשברה ברהי כו' — בעין זה בבבלי י"ט ב' ע"ש.

שם הל"ג (ג' א') רבי אמר על הראשונה התשבה כו' — צ"ל: יוחנן אמר על הראשונה התשבה ריש לקיש אמר על כולה התשבה (וכה"ג בבלי כ' א') עמדה ואכלה מפירות כו' (פי' ועמדה ברה"ר ה"ז שונין ע' פ"ג מ"ו ובבלי שם)*

שם לא סוף דבר בעטה מהלכת ברבוצה אלא רבוצה במהלכת כו' — צ"ל: בעטה מהלכת ברבוצה ואפי' רבוצה במהלכת.

שם רב אמר עמדה ואכלה מפירות הצבורין מה הנזק בשן כו' — צ"ל: מפירות הצבורין פטור (וע' בבלי שם שמע שכן סבר רב) מה הנזק בשן (פי' לרב מהו שאמר ר' טרפון במשנה ח' שהנזק בשן) שאכלה עומדת את העומדת אומר בנזק שבעטה עומדת את העומדת ואפי' אמר כו' הנזק בשן שאכלה מהלכת את העומדת חומר בנזק שבעטה מהלכת את העומדת.

שם הל"ב עצמה צוארה ואכלה משלם מה שהזיקה. — פי' ואפי' אכלה מתוך הרחבה ודלא כשיטת הבבלי כ' א', וע"ע רשב"א שם שהערוך "משלם נזק שלם" בגרס "משלם מה שהזיקה" שלפנינו כאן.

~~שם ובשעת צבצבה בשבו צואריהן כו' — פי' שהוא. ראשון לעבר הרמאות ולא הו צרורין [illegible]~~

שם והתני ר' חייה ופליג לפוכה כו' — צ"ל: תני ר' חייה ופליג (ע' כעין זה בתוספתא פ"א) כיצד משלם מה שנהנית אומדין כמה אדם רוצה להשכיר את בהמתו מה שאכלה אע"פ שאינו רגיל להאכילה לפוכה אם אכלה כו'.

שם הל"ה עבד כפות וגדי סמוך לו פטור אם אמר אדם שאין כצורך כו' — צ"ל: אם אמר אדם שהוא כצורך כו' והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור אם אומר את שהוא כצורך כו' ויעשה כמי שאין עליו מיתה משובלת הראשונה מיכאן ואילך. כו' (ע' תרומות פ"ז ה"ג דל"ז ע"ד).

שם ה"ו דתני שור שנגח ג"פ ביום אחד הוא מועד כו' — צ"ל: תני שור שנגח ג"פ ביום אחד ה"ז מועד ומה את"ל כו' סברין מימר הלכה בהדין תנייה דו אמר מאין שניהם כו' (פי' בהועדה כר"מ ובתמה כר' יהודה).

פ"ג ה"א (ג' ב') את"ל לעזר ואפי' אוכלה מאלו כו' ברה"ר אם יטולה מיכן כו' — צ"ל: ואפי' אוכלה מאלו כו' רה"ר ואפי' נתונה על קרן זוית כו' (ומה שבינתיים מותר ונשתבש מאיסה).

שם ובה בעל השור לשומה את שלו. — צ"ל: ובה בעל השור ושמו את שלו (כה בתוספתא פ"ג ובבלי כ"ח א').

---

*ומותר דבר אומר בעטה מהלכת ברבוצה פטור (פי' דאמר על כולה ההשבה דהשבה בסוף וכלים ברה"ר פטור אלא דבה טוענה והניח ברה"ר וזו נתנה ואכלתה ומובח דבעטה מהלכת ברבוצה פטור ואותה דדוה בעטה כו' (פי' דאמר על הראשונה השבה והשבה בסוף וכלים ברה"ר חייב [illegible] דבעטה מהלכת ברבוצה חייב, ונראה דהאור מתרץ דבל אמר כו' כסגנון הירושלמי בשער המצות)

שם אם דחיין ונפל ומת חייב (פי' וכמו שאם דחה את השור דידיה חייב ה"נ אם שיבר את הכד בעגל חייב)
אלא וכו' מאמר לה כו' (פי' קושיה על הברייתא למה פטור אפי' בשמת את שלו).

שם (ג' ג') ובא אחר והניח אחרת סמוכה לה כו' — צ"ל: והניח אחרת סמוכה עליה ובא הראשון כו' ונטל את העגל
ושברה או ושמת את שלו מתחתיה (וגירסא שלפנינו נשתבשה מראש פרק זה) ואם נשברה [illegible]
אין הבא שור הודף אחר חבירו ובא בעל השור להציל את שלו אם עד שלא עלה על שלו דחהו ונפל ומת פטור
ואם משעלה דחהו ונפל ומת חייב א"ר יוסי כו' (ונוסח שלפנינו נשתבש מאלה עמוד ב' וכאן ברייתא אחרת).

שם כדרך הפסח הטית את נעצי צלוחית חייב — פי' "כדרך הפסח" שלא נפל אלא שבדרך הולכתו נתבקעה
צלוחיתו ואשה שברה"ר הרי בעל האבן והאשה חייב ואעפ"כ שאשר פטור על הכלים היינו דוקא דרך נפילה
אבל לא דרך הפסח כה שיטת ירושלמי (ועי' בבלי כח ב' שיטה אחרת) והא דמייתא בב"ק [illegible]
שם ה"ב אם בשעת נפילה פטור היינו כו' לאחר נפילה ואמאי פטור בשעת נפילה כו' — צ"ל: היינו כו' לאחר
נפילה אלא ואמאי פטור בשעת נפילה מפני שלא נתעוין להציל (פי' דנתקל אין פושע הוא) ואמאי חייב
לאחר נפילה (ונשמט מן "נפילה" עד "נפילה") שכן אדם מבריך נזקיו ברה"ר חייב אורח מתניתא מסייעא לדין
ואורח מתניתא מסייעא לדין מתניתא מסייעא לר' לעזר דתני אודין חכמים כו' על מנת כן חייב מתניתא
מסייעא לר' יוחנן נשברה כדו ולא סילקה נפל גמלו ולא העמידו ר"מ מחייב בהיזקן וחכמים פוטרין (ברייתא
זו ישנה בבבלי כח ב') על דעתיה דר' יוחנן כו'.

שם ה"ג אבל אם נתלכלכו כליו חייב כו' — צ"ל: אבל אם נתלכלכו כליו פטור (פי' דבור פטור על הכלים) רב אמר
אפי' נתלכלכו כליו חייב מילתיה דרב אמרה בור של נזקין חייב על הכלים מילתיה דר' יונה אמרה בור
של נזקין פטור על הכלים (ונשמט מן "נזקין" עד "נזקין").

שם כרובדו דאמר שלשה שהן סמוכין לרשות ברשות — צ"ל: סמוכין לרה"ר כרה"ר (ועי' בבלי נ' א' המוסף ארבעה
טפחים וכה בתוספתא פ"ג).

שם ומה בוש לבראיכא ר' יוחנן כו' — צ"ל: ומה בוש לך דאתא ר' יוחנן כו', [illegible] (בבלי נא ב')
שם ה"ד אבל בעומדים רבין לו כנה עד שנגביה ~~[illegible]~~ — צ"ל: אבל בעומדים רבין לו
קנה עד שנגביה מותעתא פליגא על ר' יונה בר חייה דגונב כוס חבירו והוציאו בשבת חייב שכבר נתחייב
בגניבה עד שלא בא עליו איסור שבת ואם היה גורר בו ויוצא פטור שאל עליו מיתה ותשלומים כאחד הו"א ואם
לא חלו עליו שניהן כאחד חייב בתשלומין אריב"ר מפרש כגון דהוי אולין כוסות רברהין שהדין לקנות
בגרירה להם שמע מן ירדן כלום (ובזה נשלמה הלכה זו ומה שבינתיים אורבו וזה בקדושין פ"א ה"ה דס ע"ד).

שם (ג' ד') לא מסתברא דלא מן השני והלך כו' — צ"ל: לא צריכה דלא מן השני והולך (פי' דהשני היה לו לראות
שנפל הראשון ולכן הוי כפושע ואין נותנין לו שהות כדי עמידה) מהו כו' נתקל הראשון ונפל ובא חבירו כו'
(פי' ומשאר דכולן שוין) ופטורין על נזקי כולם ואם הזהירו זה את זה כו'.

שם מ"ד חייבין בשהרביצום בעליהן נפלו כו' — צ"ל: מ"ד חייבין בשהרביצום בעליהן מ"ד פטורין בשנפלו אין אונסין
לאדם ויש אונסין לבהמה (פי' בעליל פ"ב ה"ה דכלב וגדי שנפלו מראש הגג אונס הוא ופטור).

שם הנכנס לארחוף נותן כבוד לזה שיוצא כו' — צ"ל: נותן מקום לזה שיוצא והיוצא מבית הכנסת נותן מקום לזה
שנכנס (עי' מסכת דרך ארץ רבה פ' [illegible] שם נשתבשה הגירסא וע' בנחלת יעקב גירסת האגודה הנכונה ופירושה).

שם ר' צריכה בעי שנו והזיקו מהו — צ"ל: שנים שהזיקו מהו.

שם ה"ו ואם מת אינו גולה והתני ר' חייה פטור כו' — צ"ל: ואם מת אינו גולה שאינו בעזר והתני ר"ח פטור
ניחא לא פליגין מה דאמר ר' יוסי בשרשהו ומה דתני ר"ח בשלא רשהו ואפי' תימר כאן וכאן בשרשהו אל כאן
וכאן בשלא רשהו מה דתני ר"ח בשלא אמר לו הנכנס מכיון שלא אמר לו הנכנס צריך לשמור את עצמו ומה
דאמר ר' יוסי בשאמר לו הנכנס כיון שאמר לו הנכנס נעשה בחצר שותפין דאמר ר' יוחנן כו' במועל כל רה"ר וזו
מועלת בחצר (וגירסא שלפנינו נשתבשה מאוד ה"ן) מכיון שדרכו כו' (ועי' מכות פ"ב ה"ב).

שם ה"ט שני שוורין כו' (כן העתיק עד) צריך את העבר. — כל זה אינו שייך כאן ומקומו למטה הו"ב.

שם ה"ט שור שוה מנה שנגח לשור שוה מנה הבחישו חמשים זוז כו' — צ"ל: שור שוה מאה שנגח לשור שוה מאתים
ואין הנבילה יפה כלום נוטל את השור שאין לו אלא חצי חבלו כו' חצר האחרון ואבל [illegible] שלשה של זהב

* האשה שם כל המזיק שלא ע"י מעשה חייב והבא אמרה דבר כו' — חסר כאן, וצ"ל: שלא ע"י מעשה חייב
הדה דתימר בשהזיק לאחר נפילה (פי' שהזיק בשברי הכותל המונחים בדרך ואע"פ שהפקירן) אבל
בהזיק בשעת נפילה פטור והיידה אמרה דא (במ פי' [illegible]) הכותל והאילן שנפלו לרה"ר והזיקו פטורין מלשלם
נתנו לו זמן כו'.

בבא קמא

האחרון משלם לראשון חצי דינר של זהב שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים והכחישו חמשים זוז השבח והרי הוא יפה ארבע מאות זוז כו' ויפה שמונה מאות זוז נותן בשעת הנזק הכחש בשעת העמדה בדין השבח המזיק אין לו אלא בשעת נזקו הכחש בשעת העמדה בדין א"ר זאת כיוני מתניתין השבח המזיק אם עד שלא עמד בדין השבח אין לו אלא בשעת נזקו הכחיש אין לו אלא בשעת העמדה בלבד.

שם תו"ס דר"מ אומר קנה ומכרו כו'. — צ"ל: תו"ס דר' יהודה ומכרו את השור החי וחצו את כספו וגם את המת יחצון ומה מקיים ר"מ וגם כו' שזה מפסיד חצי נזק כו' (פי' שלא תטעה לומר שיש להוסיף חצי שור החי אף ששוין ואתב מחצי נזקו).

שם הי"ב יש חייב על מעשה שורו כו' ר' יודן בעי כו'. — צ"ל: יש חייב על מעשה שורו כו' בן פדיה אומר כל האלין פטורין חוץ מן המבעיר כו' (וכל הענין דלעיל הט' כ"ש שם עד) שורו צריך את האפר והכה הוא שהאלין את הגדיש פטור בשאינו צריך לאפר. ר' יודן בעי הן עצמן (פי' אנשים עצמן) שהזיקו מהו נישמעינה מהדא כו'. (ד"א)

שם פ"ג ה"א שמירה נזקין בשמירה קנין א"ל ר' יודן כו'. — צ"ל: שמירה נזקין בשמירה קנין (עי' שבועות רפ"ח) א"ר יודן כשמסרו לו לנזקין כו' (עי' בבלי נ"ו ב' תוד"ה פשיטא).

שם על דעתיה דר"מ מגדיש הראשון עד דר"ש שניהן כו'. — צ"ל: על דעתיה דר"מ מגדיש הראשון (פי' דסבר נזקין הוי בע"ח) עד דר"ש שניהן מגדישין אותו (פי' דסבר שותפין הוו ועי' בבלי נ"ג ב' ופרש"י ד"ה הגדישו) הוסיף על דעתיה דר"מ הוזירה לראשון על דעתיה דר"ש הזיקה לשניהם עשה שבר (פי' כגון שחרש בו) על דעתיה דר"מ השבר לראשון על דעתיה דר"ש השבר לשניהן השבח על דעתיה דר"מ השבח לראשון על דעתיה דר"ש השבח לשניהן כו' כמה דר' יודה אמר (לעיל פ"ג ה"ח) קנה כו' ור"ש אמר לא קנה אלא לחי בלבד (פי' ופחות נבילה של מזיק ועי' בבלי ל"ג א').

שם וכן ג' שהטילו לכיס הותירו או פחתו כך הן חולקין א"ר בון כו'. — צ"ל: כך הן ~~חולקין א"ר~~ לצער הבא דאמר אמר בשהותיר הסלע חסירה או יתירה אבל לשבר והפסד כולן חולקין בשוה א"ר בון נראין דברים כו' (עי' בתוספות פי' ה"ד) לומר ובחולקין (פי' כל אחד לפי מעותיו).

שם א"ר שמו סלעים גסות הן כו'. — צ"ל: סלעים דקות הן המפסיד לגלוי לצרת ידו כולן אבל אבנים גסות הן לאות ודע אני מן הדין. נסיב כולה אין מן הדין נסב כולה מספק כל אחד מפסיד מחצה מה אנן אמרין אומר בגניבה אנן קיימין (פי' הא דתני. מחצה לזה ומחצה לזה" היינו שכל אחד מפסיד מחצית הגניבה) או אין אנן קיימין אלא באשתייר הרובה אין תימר בגניבה אנן קיימין ניחא אין תימר באשתייר אנן קיימין נמצאת מדת הדין לוקה העם עצמך דהוה לבן חמשין ולבן מאה נגנבו חמשין אשתכח דהדין דחמשין לא מפסיד כלום.

שם ה"ב (ד"ב) מכיון שהרג אדם אינו מועד. — צ"ל: אינו נסקל.

שם ה"ג. מפני חילול השם שור של ישראל כו'. — הכפתור ופרח פ"ד ~~[illegible]~~ ליתא מן.. שור של ישראל כו' (כל המאמר עד מלכות" ונראה שזה נמשך מן הצד עם הבבלי ל"ח א' והכניסוהו המעתיקים בפנים.

ז ה"ה אבי ותמוין לו ושבע דבעי מאשכנה ליה. — פי' שצריך למוסרו להיות אפוטרופוס שלו ואם נצטרך ~~[illegible]~~ ותבעה להיות אפוטרופוס.

~~שם ה"ה הבהמה המבוש בהמת חבירו והלבה והזיקה חייב בנזקיה. — פי' המבוש, כמו שעה [illegible] חייב [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] קפה~~

שם ה"ו אמר לו זה מתרת אלא בתחלון להרוג את הבהמה והרג את האדם כו'. — צ"ל: והרג את האדם לגוי והרג ישראל לנפלים והרג של קיימא עד כו מנשו לה על דר' לעזר ונשינה על דידיה כו' דבעי מימר אן דילפה מן דר' לעזר עוד הוה אמר כן מה פליגין ר"ש כו'.

שם (ד' ג') שאפי' מכה שאין נותן שלשים סלע הייתי אומר אף בגבוי ונאמר כן כו'. — צ"ל: הייתי אומר אף בשור תם כן (פי' שנותן ט"ו סלע) ת"ל ובעל השור נקי נקי מדמי עבד תני חורן תם ובעל השור נקי נקי מדמי וולדות וליה כתיב כו' (ומה שמנתיים שייך למטה וגם יש בהם דברים שנכפלו בטעות סופר דאמטר) ולא שורים כיני מתניתא אנשים מועדים חייבין שוורים מועדין פטורין הא תמין חייבין ת"ל ובעל השור נקי נקי מדמי וולדות בכל אתר את מחמיר במועד מבתם והכא את מחמיר בתם מבמועד א"ר חגי כו'. (ועי' פנ"מ מה שפירש בזה והוא דחוק ורחוק וכן מה שפירש בשאר המאמרים שבפרק זה בהוספות אינן מחוור)

שם והלא היא מצוה היה מריבה אי מה להלן כו'. — צ"ל: והיא מריבה אלא מה להלן במתכוין (ע' סנהדרין פ"ט ה"ג בירור זה) כו' ומניין לנזקי האדם (פי' שאם לא המיתו השור אלא שהזיקו שחייב לשלם וע' בבלי מ"ב א') הנ"ל אם בן יגח או בת יגח הנזק את העבד ר' חייה בר ווא בו' לא תניא תוספתא כו' (פי' ואפי' הזיקו מאה מנה אינו משלם אלא ל' סלעים)

שם ה"ב שור שהיה מתחכך בכותל כו'. — כל זה מיותר והגיה בקרבן זה: ,,ואם כי יכה כל נפש אדם להביא את המכה ויש בו כדי להמית ובא אחר והמית המאמית חייב (הכי תניא בספרא סוף אמור על מכה זה) אות תניא תנו אין בו כדי להמית" כו' (גם בבבלי סנהדרין ע"ח א' מובאת ברייתא זו ושם הקשו שם אין בו כדי להמית פשיטא אלא יש בו כדי להמית, ובעין זה אמר ר' לא בגמ').

שם מ"ד נפש נעוץ הכהו הראשון הכיות מיתה כו'. — צ"ל: מ"ד נפש מציק הכהו הראשון (פי' שור של ראשון) הכיות מיתה ובא השני והולכו אין תימה יש נזקים בכוון (פי' שמשם עוד אם הרגו באופן שאינו חייב מיתה והוא ,,רבי" בבלי סנהדרין ע"ח א' דהמתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב ממון) כג' כמ"ד פדיון נפשו של ניצוץ אין תאמר יש נזקים בכוון הראשון נותן נזקו והשני פטור (פי' דהוה בשעה שבאלו השני כבר היה הניצוץ סופו למות ולא היה שוה כלום) אין תאמר אין נזקים בכוון שניהן פטורין (פי' השני פטור מכופר שהרי לא היה שוה כלום כשהמיתו וגם הראשון פטור שאינו חייב כופר עד שימות על ידו ובאן מת על ידי השני וע' בבלי כ"ו א' ותוס' ד"ה פלוגתא).

שם הלכה ח' שור האשה שור היתומין כו'. — יש להעתיק הגירסא ובצ"ל: הלכה ז' שור שהיה מתחכך בכותל כו' ועניין נזקין תני ר' הושעיה ר"מ מחייב ור' יודן פוטר (ע' תוספתא פ"ד ובבלי מ"ד ב' שהתוספ' ,,הפך, ר' יהודה מחייב ור"ש פוטר") כו' הא לכופר ד"ה חייב: הלכה ח' שור האשה שור היתומין כו' את דר' יודן כו' אין בעלים לאלו: הלכה ט' שור שהרג ויצא לוסטן כו' שור שהרג ויצא כו' ר' יוחנן אמר כו' (ר' יוחנן ור"ל לטעמייהו לקמן פ"ו ה"ה).

שם ה"י א"ר לעזר דברי ר"מ שמורת [illegible] כשמורת שומר חנם כו'. — צ"ל: דברי ר"מ שמורת נזקין כשמורת שומר שכר דברי ר' יהודה שמורת מועד כשמורת שומר חנם א"ר לעזר דברי ר"מ מסר שור תם לשומר חנם (פי' ושמרו שמירה פחותה) יצא והזיק פטור (פי' השומר וחייב בעל השור דשמירת נזקין כשמירת שומר שכר) כו' לשומר שכר יצא והזיק חייב (פי' השומר כששמרו שמירה פחותה) יצא ונטרף חייב מסר שור מועד (ומה שבונתיים מיותר ונכפל מלמעלה) לשומר חנם יצא והזיק פטור (פי' השומר כמו בשור תם) יצא ונטרף פטור לשומר שכר יצא והזיק חייב יצא ונטרף פטור (פי' דאחר שהוא שור נגח לא עלה על דעתו שאחרים יזיקו אותו ובסתמא לא קיבל עליו שמירת נזקין ובעין זה בבלי מ"ה ב' ע"ש).

שם הי"א (ד"ה) זאת אומרת שלא הולכו באמדת הדין בממון אחר הרוב כו'. — צ"ל: שלא הולכו באמדת הדין אחר הרוב א"ר ווסי בממון אחר הולכו באמדת הדין אחר הרוב (ומה שבונתיים מיותר ואינו אלא פירוש שהכניסו המעתיקים בפנים ע' מ"ש בהלכה פ"ג ה"ב).

שם ה"ד ינאי כיני מתניתא משלם חצי נזק כו'. — צ"ל: א"ר ינאי כיני מתניתא (פי' קאי על משנה ב') כו' מתו הוולדות אין דבר זה נותן מחצה וזה נותן מחצה אלא והיא נזקיה ואהן והיא נזקיה (פי' ומתן בעל הפרה רביע נזק וחצי רביע נזק והשאר מפסיד בעל השור כיון שמתו הוולד ואין לגבות ממנו) מ"ב משלם כו' אהן והיא נזקיה (פי' בעל הפרה צריך לשלם כל חצי נזקו והוא יש לו לגבות רביע נזק מן הוולד אלא כיון שמתו מפסיד בעל הפרה) ואהן אמר (פי' בעל הוולד)

שם ה"ה רגלה מבורה לך מבר חצייה כו'. — צ"ל: מבר חצי חצייה (פי' בהמה יש לה ב' ידיים וב' רגליים ורגל ואחת היא רביע) רגלה שנייה מבורה לך מבר חצייה אמר ר"ש לקיש כו'.

שם ה"ח נגח נגף נשך רבץ בעט משלם נזק שלם דברי ר' מאיר. — וצ"ע שגם בתוספתא פ"ה הנוסח כמו בירושלמי כאן ומ"מ נראה להגיה ר' טרפון (במקום ר' מאיר) וכדתנן פ"ב מ"ה.

שם ה"ה המגדיש בתוך שדה חבירו שלא ברשות גדישים בשדה כו'. — צ"ל: המגדיש בתוך שדה חבירו (פי' בהמה תנן שאם אכלתו בהמתו של בעל הגדיש ברשות בעל השדה חייב ושאלו למה חייב דהא הכל מודים בשדה שאומר לו הכניסה ושמרה) א"ר יצחק (כה"ג לקמן פ"ו ה"ג) גדישים בשדה כבתים דבית אריב"ר תמנית בהמה דבית ליה מסגר (פי' שהגדיש [illegible] בגדר שיכול לסוגרו דהוי כבית שהכל מודים שהוא אומר

לו הכניס אלא משמרו אבל בגדיש שאין לו מסגר הרי הוא כשדה ועי' או"ז ב"ק סימן רע"ג [illegible]
לו גירסא משובשת "תיפתר בקוטו ליה סוריגר" וכתב שהוא כמו "נטר בו בדרך" דבבלי נ"ט ב' ועי"ש).

שם הא"ל (ה' א') בניה משבחין אותה (פי' ומכר גם הוולדות עמה) רשב"ג אומר קיטוניא הוא צו (פי' שלא אמר אלא לשבח הצואה שהיא כמו בנים אבל לא מכר אלא השפחה [illegible] פ"מ שפירושו רחוק).

שם עוברין אין ונזקין בשן ורגל נוחה בשן ורגל כו' — צ"ל: נוחה בדין בשן [illegible] כנגד עוברין אין ונזקין כו' (ומלת "מתניתא" שנשתבש מאחר מגומות).

שם [illegible] וכי יש לו רשות להבעיר בגדיש בגהב כו' — צ"ל: וכי יש לו רשות לפתוח בורו ברה"ר (פי' מגשה אדרתא [illegible] החופר בור ברה"ר ופתחו לרה"ר) ואריבה תיפתר כרובדי. דאמר ג' טפחים שהן סמוכים לרה"ר כרה"ר (ועי' מ"ש לעיל פ"ג ה"ג).

שם מהו שיעשה את העומר בגובה כו' — צ"ל: מהו שיעשה את הגובה כעומר (פי' שעשה גדיש ברה"ר ונפל עליו שור) והיכי דמו אין בהמה דגלתה אין עולה (פי' שהשור עלה על הגדיש ונפל ממנו) חמי ליה (פי' והוא לו שלא לעלות עליו) אלא בהמה דגלתה אין לרע (פי' שהלך אצל הגדיש למטה ולא ראה אותו ונחבט בו).

שם הא לתבן בין לפניו בין שלאחריו פטור כו' — צ"ל: בין לפניו בין לאחריו חייב ואמצה לו לפניו חייב לאחריו פטור (עי' בבלי נ"ג א').

שם בשהתריפו אחמת אורו. — הרמב"ן במלחמות פ"ג הערתי בשהטריפו (בטו"ת) אחמת אורו.

שם הי' אווז יש עם אווז ויושב כלאים זה בזה כו' — צ"ל: אווז בר עם אווז ויושב כלאים זה בזה (וכאן זה בכלאים פ"ח ה"ה) כו' אלא שור עם שור בר (פי' ותנן בכלאים שם דרי' יוסי אמר דשור בר מין חיה) חמור עם חמור בר (פי' והוא ערוד ובכלאים שם תנן דערוד מין חיה) כלאים זה בזה.

פ"ו הא (ה' ב') היתה גדורה משלש רוחותיו ופרוצה מרוח אחת כו' — צ"ל: היתה גדורה משלש רוחותיה ופרוצה מרוח אחת ויצאת מאותו הפרצה אחד (פי' שנפרצה דלאפ רוח אחרת ויצאה דרך אותה פרצה והזיקה) תחלתו בפשיעה שהניח פתוח מרוח אחת וסופו באונס שיצאה דרך הפרצה שנפרצה באונס) כו' מעלו הרעמים את דכתו בצורכו (פי' שבאו תחלה ברגליו ונפל באונס [illegible] בתוספתא [illegible] פ"ו ה"ב)
פטור (פי' אם הציץ הכורת בשעת נפילתו) כו' כאן צריכה (פי' שאם הכותל לא היה בתוי כראוי ונפל והיה שהוא חייב ואין צורך לתשלומין) לא דשנפל בשם שלשה כותלים דקולין ממנו (פי' שהיו שם שלשה כותלים בנויים כראוי ואחד שלא כראוי ונפל אחד מהכותלים באונס והציץ חייב מפני שתחלתו בפשיעה שבנה א' שלא כראוי).

שם אבל אם הוציאוה לסטים הלסטים פטורין. — בתשובת הרא"ש סימן ס"ח בשם ר' חפציה העתיק: אבל אם הוציאוה לגוצצה הלסטים פטורין (ובאו"ז ב"ק סימן רס"ב העתיק בנוסח שלפנינו).

שם הא"ל אבל עמדה ורעתה משלם מה שהזיקה ירדה בבריכה כו' — צ"ל: אבל עמדה ורעתה משלם מה שהזיקה ר' יוסי בר חנינא אמר אותה ~~השורה~~ פטורה השורה אחרת חייבת ר' יוחנן ור"ל תריהון אמרין אפי' רעתה כל השדה כולה פטורה כו' על דעתיה דרבי' בר חנינא דאמר אותה השורה פטורה ושורה אחרת חייבת ובא חייבת כו' אפי' רעתה כל השדה כולה פטורה לעולם אינה חייבת כו' (ועי' באו"ז ב"ק סימן רס"ו) ומרה"ר לשדה אחרת וכו' כן עד כדון בשנפלה למקום שראויה ליפול (פי' כגון שעמדה על מקום גבוה) אפי' נפלה למקום שראויה לירד (פי' שהיה מקום נמוך והל' תחלתה בפשיעה וסופה באונס ואמאי אינו משלם אלא מה שנהנית) עד כדון בשירדה למקום שראויה לירד (פי' דה"ל פשיעה ומשלם מה שהזיקה) אפי' ירדה למקום שראויה ליפול ומשבח היא נפלה למקום שראויה ליפול היא נפלה למקום שראויה לירד (פי' ואינו משלם בשניהן אלא מה שנהנית) היא ירדה למקום שראויה לירד היא ירדה למקום שראויה ליפול (פי' שבשניהן משלם מה שהזיקה)
צריכה לבא ודא צריכה לדא כו' (ועי' בבלי נ"ב ב' תוד"ה נפלה).

[illegible] ודן משום ר"ע אכלה פירות גמורין משלם פירות גמורין כו' — צ"ל: אכלה פירות גמורין שאין לו פירות גמורין פירות שאין לו דמים סולה (כן העתיק באו"ז ב"ק סימן רע"ז).

שם הא"ל אר' יצחק גדישין בשדה כלוים בבורות כו' — עי' מ"ש לעיל פ"ה סוה"ד.

שם הד' (ה"ג) ועשוה על דעתיה דחנניה אילו מי שרבה גחלתו של חבירו כו' — צ"ל: אילו מי שרבה גחלתו מגלגלת והולכת ואין זה אותה שאת הוא פטור (פי' ומהו שאם מסר לו שלהבת לחנניה [illegible] ואז [illegible] מן המוסר עליו הנ"ל והוא חייב בגחלת).

(פי' היך מפטר לזה והרי אין לדבר במעו אמן ועי' פ"מ דשלו פירושו אינו מתוקן)

שם ה"ה מה מותבין שדרכן לידלק כו'.—פי' שדרך האדם להדליק את הקוצים והא דאמרינן למטה „מה הנך ואילו מותבין שדרכן לידלק" ענין אחר הוא דהיינו שאם תפול האש עליהן יהיו נשלטין ונשרפין).

שם אמר רבה בגודשא היא מתניתא כו'.—צ"ל: אמר רב בקודחא (פי' שהאש קטנה ונמוכה) היא מתניתא אבל באמפרא (פי' שהאש גדולה וגבוהה ע' ערוך ערך קדח ב') אפי' כמה חייב ר' יוחנן אמר כו' אבל בקודחא אפי' כל שהוא פטור.

שם או שהיה מספסף והולך כו'.— בחדושי רשב"א (ס"א א') הנוסח „או שהיה מטפטף והולך", ובמכילתא [illegible] „אש היתה מצפצפת והולכת ואפי' עד מיל הנ"ז חייב".

שם ולר' [illegible]הודה דריש הכא אלא גדיש ואי זה דבר כו'.—צ"ל: ולר' יהודה דריש הכא אלא ונאכל גדיש או הקמה מאחר שנאמר הקמה ואי זה דבר נאמר גדיש כו'.

פ"ב ה"ל (ה' ב') למה לא ישנו שמדת תשלומי כפל נוהגת בטוען טענת גנב בשותפין.—צ"ל: בשומרין (עי' בבלי ס"ג ב' תוד"ה מרובה (תני)).

שם וגונב מבית האיש ולא מבית השוכר כו'.—צ"ל: וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב (כן איתא במכילתא פ' [illegible] מבית האיש ולא מבית השואל (כה בשבועות פ"ח ה"א וע"ש מ"ש בזה) כי עצמו אין כתוב איש [illegible] ונאמר הכין (פי' דבשה"ת ושם כתיב כי יתן איש אל רעהו" וכאן קורא להו [illegible] אבל בשואל כתיב וכי ישאל איש מעם רעהו" הרי שהשואל מכונה כאן „איש" ואיך אפשר לומר שלא השואל [illegible]

שם אין תימר מוציאין מן השני מביתו נרבן על השבועה כו'.—פי' דלמאן פ"ו ה"ה—סבר ר' ינאי בגנב טלית ונעשה אחר דמוצ' אלא מן השני ור' חייא סבר דאין מוציאין מן השני אלא מראשון (וגירסא משובשת נדמה לי והרשב"א ס"ג ב' ע"ש).

שם [illegible] זעירא הדא אמרה עד זומם אין נפסל בב"ד כו'.—צ"ל: הדא אמרה עד זומם אין נפסל מעצמו אלא בב"ד הוא נפסל (פי' בס"ד דבקשת פעמים העידו בראשונה על הגניבה וחזרו והעידו על הטביחה והוזמו על הגניבה וחזרו והוזמו על הטביחה ואי איתא דעד זומם מעצמו הוא נפסל דהיינו למפרע משעה שהעיד שקר מאחר שהוזמו ונתלה על הגניבה כבר נפסלו משעת עדותן על הגניבה ובשעה שהעידו על הטביחה כבר פסולין היו לעדות ואין הזמתן על הטביחה מועלת כלום ולמה משלמין תשלומי שנים [illegible] בעד העדות הטביחה שהוזמו אלא ש"מ שאין עד זומם נפסל מעצמו אלא משעה שיוזם בפני ב"ד; ובמין זה בסנהדרין פ"ו ה"ג „פסול צריך ליפסל בב"ד זומם אין צריך ליפסל בב"ד" וע' בבלי דאכולהו ע"ג א', ונוסח שלפנינו בירושלמי כאן נשתרבב ממכות פ"א ה"ח) פתר לה בכרך אחד (פי' שהעידו בבת אחת על הגניבה והטביחה וכן הוזמו בבת אחת) ותני כן א"ר יוסי בבא בשתי עדיות אבל בעדות אחת כל עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה (ומה שבינתיים איתא ולא תאמר בתוספתא סופ"ג, ור' יוסי אמר דבריו עלה דתני הרי שנים מעידין בו שגנב והן מעידין בו שטבח ומכר ונמצאו זוממין על הטביחה הוא משלם תשלומי כפל והן משלמין תשלומי ג') מהו שבטלה מקצתה כו' למפרע הרי אלו פסולות (פי' וס"ד דאם העידו בעשרה בניסן בבת אחת על הגניבה והטביחה והוזמו בט"ו בניסן על הטביחה בלבד בטלה עדותן אף על הגניבה משום דלמפרע הן נפסלין משעה שהעידו) א"ר בא בר ממל תיפתר באומרין אתון בכרך אחד ולית ש"מ כלום (פי' לעולם אין עד זומם נפסל אלא משעה שהוזם בב"ד ומה שא"ר יוסי עדות [illegible] שבטלה מקצתה בטלה כולה היינו טעמא משום שבבת אחת העידו על הגניבה ועל הטביחה ומאחר שהוזמו על מקצת העדות ה"ז בטלה כולה אבל אם העידו שני דברים זה אחר זה והוזמו על הראשון יכול להיות שעדותן השניה קיימת מפני שלא נפסלו עד שהוזמו בב"ד) והא תני (ונוסח שלפנינו נשתרבב מלמעלה) בין היו הראשונים והן היו האחרונים (פי' ששני עדים העידו שאכל שנה אחת משני חזקה וחזרו אותן עדים והעידו עוד על שנה שניה ושוב העידו על שנה שלישית) הוזמו בראשונה אין בידו כלום בשניה הרי בידו שנה אחת שלישית הרי בידו שתי שנים (וכה בתוספתא ב"ב פ"ב) והכא לית את אמר באומרין אתון בכרך אחד ולית ש"מ כלום (פי' דבכאן א"א לאוקמי בשהעידו בבת אחת) לא אתייא דלא על ידי עדות סגיא (פי' ומדתני „הוזמו בראשונה אין בידו כלום" ש"מ דעד זומם למפרע הוא נפסל משעת העדות) א"ר זעירה הדא אמרה עד זומם אין נפסל בב"ד אלא מעצמו הוא נפסל.

שם ה"ה (ו' א') אתיין בו זונה ואבות נדבן מאן תניתה כו'.—צ"ל: אתיין בו זונה ואבות נדבן ר' בון בר חייא בשם ר' שמואל ב"ר יצחק שני דברים אסורין לגב' את תופש אחד מהן ולא דבר שאסור לשמים

דבות נחת

(ובד׳ לעיל הד״ה) כיון שמעותיו נרדשים שחייבין באחריותן (פי׳ הבעלים) משלם תשלומי ד׳ וה׳ (פי׳ הגנב שגנב מן הבעלים משלם) ושמין חייבין באחריותן פטור (ותיקן הלשון דלפי הלשון שלפנינו היה משמע שהבעלים החייבין באחריותן הן עצמן משלמין ד׳ וה׳ מה שאין מפשט) ויתר עמה דצ״ל: כיון שמעותיו נרדשים שאינו חייב באחריותן משלם כו׳ ולמאן דחייב כו׳ *

שם שהטובח בשבת חייב והמוכר בשבת פטור אר״ יוחי כו׳. — צ״ל: שהטובח בשבת חייב (פי׳ מיתה אם היה מזיד והתרו בו ונקבה אם היה שוגג) והמוכר בשבת פטור המוכר בשבת חייב בתשלומי ד׳ וה׳ והטובח בשבת פטור (ונשמט מן "פטור" עד "פטור") אר׳ יוחי כו׳ תלוש מן הקרקע הצה וקנה אותו (פי׳ דתלושה מן הקרקע היא נקנין לשוטף ומשלמין כב׳ פ״ג ה״ה).

שם הד״ה חוץ מרגלה חוץ מגיזתה משלם תשלומי ד׳ וה׳. — צ״ל: חוץ מגיזתה אינו משלם תשלומי ד׳ וה׳ (כה׳ דבלי עו״ח ביאור דתוספות [illegible] משלם תשלומי ד׳ וה׳).

שם ה״ח והן דבר לו הדה מולתו [illegible] נסיב בנכייתה כו׳. — צ״ל: והן נסיב ייתה לבנייה (פי׳ שויבה אותו לקורת הבית) מה הטור נפטר מחוב (פי׳ והאור נתנו לבכורות בגו כו׳ היינו שנתן להם בה״ב) נפטר מגניבה (פי׳ והאור נתנו לבכורות בגו כו׳ היינו שנתן להם הגנב).

~~[illegible] מן מהיר מאחת ט״ז מיל על ט״ז מיל. — פי׳ שאינו מותר לגדל במדבר אלא כשהוא לא [illegible] ט״ז מיל על ט״ז מיל במהיוי. וכן בבא׳.~~

זכוה אף בירושלים בן כו׳. — צ״ל: והא אף בירושלים בן יידה כי דמך כו׳.

~~ה״ח (ד״ה) בפירוש על האשו וצברם נותן לו שלשה צער ריבא שבת. — צ״ל צער ריבא בשבת (וכן הרמב״ם בפ״ג ורמש האוז. ה״ג ממון שפבה) וכה׳ בבא׳.~~

~~שם שמואל שבידו נותן לו אחד [illegible] — בתוספתא פ״ט, הטעם של שבכורות שבידו נותן ד׳ [illegible] [illegible] [illegible] שם שבלשון יוו ובוו טעם הוא ספר כלו או נכתן. וכה׳ דפ״ו.~~

שם כתיב פצע תחת חבורה אלה כו׳. — צ״ל: כתיב פצע תחת פצע אם בשעה בו חבורה בפצע כתיב חבורה תחת חבורה אלא שאם כויו כו׳ דהיינו שאינו נראה חייב בצער ואומדים כו׳ (ונמן צה דמגבותו הפוסקים כה׳ כה׳).

שם אלה בויזין [illegible] ותנעולין ומה בו אמר והבין ליה אמר כו׳. — צ״ל: ביזין ותנעולין אמר ר׳ יוסי בר יעקב כו׳ (ומה שבינתיים מיותר ונשתרבב מלמעלה).

שם הד״ה ר׳ ירמיה בעי עלו בו צמחין מחמת המכה ונסתבה המכה מהו כו׳. — צ״ל: עלו בו צמחין מחמת המכה ונסתבה המכה מהו מן מה דתני ורפא ורפא יכול שאם עבר על דברי רופא והעלה מכתו גרגותני חייב לרפאותו ת״ל רק ותני חורן ורפא ורפא שאם עלו בו צמחין מחמת המכה ונסתבה המכה חייב לרפאותו תני ר׳ יוסי בר׳ יודן אומר עלו בו צמחים מחמת המכה ונסתבה המכה חייב לרפאותו כו׳ (ע׳ תוספות פ״ט ובבלי פ״ה א׳)

~~[illegible] היה עושה מנה ביום נותן לו מנה — כן הוא בתוספתא פ״ט וע׳ [illegible] פ״ט [illegible]~~

שם [illegible] כויו על כף ידו וצבעו על כף ראשו וצבעו או שהטיל עליו שלג כו׳. — צ״ל: אם כויו על כף ידו וצבעו כו׳ ראשו וצבעו רואין אם היה עושה מנה ביום נותן לו מנה סלע נותן לו סלע תני ושחה כו׳ (ונוסח שלפנינו נשתרבב מלמעלה הה״ו, וע׳ בתוספתא רפ״ט כעין מה שהגהתי. שוב ראיתי במלחמות לרמב״ן שהעתיק בנוסח שלפנינו והוסיף: "והשבת רואין אותו אם היה עושה מנה ביום נותן לו מנה ביום סלע ביום נותן לו סלע ביום").

שם תני לא חשש שנו. — פי׳ דבו שהרציגה במקושין רודפת הוא אחר הנפש ו[illegible] להצילו בנפשה, לפיכך אין על חשש השנו כלום אם הרגה את הראשונה אם לא היה אפשר להצילו בקיצצים ודה, וזה כרך [illegible] תנא פיסקה רבנן עי״ש.

הד״ה ערבין תנא [illegible] שפואת שרט עיגון כאחרת כו׳ אינו נותן לו כלום. — כן הוא במכילתא פ׳ משפטים, וזה נלע״ד [illegible] ופ״ב ובח יוד סוגן רע״ל שכתבו דבהפיל שום וסומא את עינו בבת אחת יוצא לחירות ומשלם דמי עינו עי״ש.

שם הה׳ (ד״ה) מצוין ושראל לפרנס עבדים קינעין יותר מן השלומין. — בהו״ק ורו״ש פרך זה הער״קו "עבדים קינעין ואין שלומין" (וכן משמע בכתבו״ט פ״ח ה״ה).

~~שם ה׳ [illegible] [illegible] לכבד וכו׳ — [illegible] בתוספתא [illegible] פ״ט, [illegible]~~

והי״א דשוטה ודושלמו לפרש דבריו רש׳ דאם הגביה לגנבה נרדשים שאינו חייב באחריותן הרי הן הבד״ע כאבודה וחייב בד׳ וה׳ והוא כדס״ד דבבלי ע״ד א׳ דמאד״ה אמרו לשמים מה לי אמרו לשמים מפקד מזבחי זוה כו׳ ובן נראה מקריאת דמיאס שם (עי״א) והא בתוספתא פ״ב ג״נ והרג״ש כו׳ משלם תשלומי ד׳ וה׳ (ועי׳ תוספת ג״נ) ולפי הוא

~~אף על פי שכן הדבר אומר ונאמנו נאמן משלמין לבר, ומהא דפ"ה כאן~~

שם אלא אתן ועבדא מימר כן כו׳. — צ"ל: מאן תהן עביד מימר כן (פי׳ למה היה הרב אומר כן) ולהפך ה׳ והעבד לא אמר כן) אף נסה דהוון סהדין דאמרין כן מעידין אתן כו׳.

שם הא לסלוקינהו חמש עשרה. — בר"ח פי׳ כן זה הערוך „לסלוקינהו" ובר"מ וכן בתו"ס ד"ה סימן שעו"ן „לסלוקינהו" וכן דבבלי כ"ג ע"ב.

שם אלא רבך ולא הגיע בו הרוג מהו כו׳. — צ"ל: אבל רבך ולא הגיע בו הרוג פטור או"ר ויוסי כו׳.

שם הי אדם שסרח לחבירו ובירש אמנו ולא ניבלו כו׳. — בתו"ס ד"ה סימן שעו"ן הערוך ובירש אמנו פעם ראשונה שניה ושלישית ולא ניבלו מה יעשה יעשה שורה של בני אדם ויפייסנו ההוא דכתיב ישור על אנשים ויעשה שורה של אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי אם עשה כן כו׳.

שם הלא סומא עיני שמצינתני קטע ידי שמצינתני חייב. — צ"ל: סומא עיני שמצינתני (פי׳ כגון שעלה עליה נאמו ואם לא יסמא את הדין ומות ע׳ נזיר ד"ה ב) קטע ידי שמצינתני פטור (וכה ברמב"ם פ"ט).

שם מילתיה דר׳ לעזר אמר משום פגם משפחה כו׳. — יש להפך ולתקן וצ"ל: מילתיה דר׳ לעזר אמרה אין אדם מוחל על אבידין (פי׳ ולכן דהן שהוא בלאו מסתמא בלשון תמיה אמר אבל בסיפא דקאמר קרע את כסותי ושבר את כדי דהן שהוא בלאו אמרינן דבשותא קאמר דאדם מוחל על ממונו) ריש לקיש אמר דהוא כו׳ אבל בהין שהוא בלאו אוקי בסיפא (פי׳ בקרע את כסותי ושבר את כדי) חייב מילתיה דריש לקיש אמר משום פגם משפחה (פי׳ ולכן אפי׳ אם אמר דמוחל על אבידין אינו מוחל) על דעותיה דריש לקיש שאין לקרובים בושת.

פט ה"א (צ"ב) הכא את מר ליבון בשונו (תוספתא פ׳ גזל צמר וליבנו טווי וליבנו כו׳ משלם כשעת הגזילה וכמין זה לעיל פח ה"ב) והכא את מר אין ליבון בשונו (הוא בחולין פ"ו, לענין ראשית הגז) כו׳ צופים (פי׳ כאו שפסון דבבלי צ"ג ב׳ כו׳ צופים גזל וליבנו [illegible] יודן (פי׳ תטווי אחר הוא) כו׳)

שם גזל שוה וליבנו כו׳. — אולי צ"ל: גזל טווי וליבנו כו׳ (והוא בתוספתא פ"י, ולמסח שלו הוא עור ע׳ בבורות צ"ב)

שם ר׳ נחמן בר יצחק שאל אלין מי שנכנס כו׳. — צ"ל: ר׳ נחמן בר יעקב שאל (וכה בגיטין פ"ה ה"ה, ור׳ נחמן בר יצחק דבבלי אינו מוזכר בשום מקום בירושלמי)

~~שם [illegible] אמרה גזל [illegible] כו׳ [illegible]~~

שם מפני שעוברה אצלו וולדה משלם כשעת הגזילה אמן תניתה כו׳. — צ"ל: מפני שעוברה אצלו וולדה משלם כשעת הגזילה הא אם עיברה אצלו ולא ילדה משלם בעיינה (ע׳ במלחמות לרמב"ן שהעתיק: „מפני שעיברה אצלו וילדה הא אם לא עיברה אצלו וילדה משלם כשעת הגזילה" ונדחק בפירושו) הכא ר׳ גזל בהמה והכניסה כו׳ (ומה שהוסיפו שוק לאחר ה"ג כמו שכתבנו שם).

שם אלא שאמרו לו ליכנס כו׳. — צ"ל: אלא שאמרו לו עד שיכנס לשם מפני החמה או מפני הגשמים אלא שאמר הוא תניתה שאין לו כו׳ (פי׳ מיד וע׳ גיטין פ"ה ה"ה דמשמע כמו שהגהתי).

שם ה"ב שמואל אמר אפי׳ גזל עגל ונעשה שור אומר לו הש"ל כו׳. — צ"ל: אפי׳ גזל שור והזקין משלם כשעת הגזילה תנו ר׳ קרני׳ אפי׳ גנב עגל כו׳ ד׳ וה׳ עגל (וכמין זה בבבלי ס"ה ב׳) אמי אבוה דשמואל בר אמי כו׳.

שם ה"ג שמואל אמר בשנסדק כו׳. — צ"ל: גזל מטבע ונסדק כו׳ אין תניתה (פי׳ דהוא אמר בכל אלין דמשנתנו הש"ל ר׳ יעקב דתניא הכא שהיה ר׳ יעקב אומר כל גזילה שהיא קיימת בעיניה ולא נשתנית אחר רייתה אומר לו הש"ל והכא לעולם משלם כשעת הגניבה (כל זה נמצא לפנינו לעיל סוה"א ושייך כאן, וכן מובא בתוספתא פ"י ע"ש) שמואל אמר בשנסדק ודאי ר׳ הונא אמר בשפסלתו מלכות אבל פסלתו מדינה אומר לו הש"ל (פי׳ דפסלתו מלכות דינו כנסדק אבל פסלתו מדינה היינו נפסל) שמואל אמר אפי׳ פסלתו מלכות (פי׳ דינו כנפסל) אומר לו הש"ל ר׳ יודה בן פזי בשם ריב"ח והן שהרקיבו מן הכניסה (פי׳ כאו בנים רש׳ חזין וג"א׳ ועי׳ בכל הפירושים מתקלקלין) אבל אם הרקיבו מתמלעין (פי׳ שיכול לברור המתמלעין והשאר ראוין לאכילה) בראוין הן (פי׳ ואומר לו הש"ל והיינו דתני בתוספתא פ"י בפירות והרקיבו אומר לו הש"ל) ר׳ יודן לא נעירה כו׳ אר חיבורת הוה לכן פבו מדרשו ואמו דון אלו כן אמר ר׳ יוסי המשמאל אותן כעושה מעשה (כה בגיטין פ"ה ה"ד) אלו ולא מתניתה כו׳.

שם ה"ה שמואל אמר אפי׳ הרביחו סמאנין אומר לו הש"ל כו׳. — צ"ל: אפי׳ הרביחו ויורה נותן לו דמי צמרו ואם השבח כו׳ (ופרש"י בבבלי צ"ה ב׳ קשה מה שכתבנו סתם „אם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח" בבעלים שאינו נותן לו כל השבח כגון שהשבח הזה ויתר מכפי מה שהיתה עולה לשבר שבצוואה

~~באותן ואלה מילתיה דריש ולא אמרה כו׳ שאין לו אותן ויש להגיה מילתיה דר׳ שמעון אמרה הגדל באותה ודבוותה פבוון [illegible] רבו המאספדות [illegible] (פי׳ [illegible] הבעל [illegible])~~

[illegible]ו נותן לו אלא שכרו כ״ש רש״י שם, ועוד נ״ל דה״ה שאמר "נותן לו" היינו הצובע לבעל הצמר, אבל לדברי ר׳ יהודה "נותן לו" היינו להפך בעל הצמר לצובע. ולכן בביאור זה שיטה אחרת להירושלמי והוא "בשבח" נראה מה שהוא משביח הצמר אחר הצביעה יותר מכדי שעולין דמי הצמר והצבע ושכר הצובע, "ביציאה" נראה השכר שעולה להצובע בעד מלאכתו בלבד ולפי משל הירושלמי כגון השבח הוא חמש מנה והיציאה עשר מנה והרי היציאה יתירה על השבח חמש מנה וצריך הצובע ליתן לבעל הצמר חמש מנה כדי שלא יפסיד בעל הצמר משבחו ולהיפך אין הצובע נוטל בשכרו אלא חמש מנה, ואם השבח יתר על היציאה כגון שאם היה צובעו כדין היה שוה ארבעים מנה ואחר שצבעו שחור אינו שוה אלא עשרים מנה ולפי שדמי הצמר והצבע ושכר מלאכה אינן אלא עשרים מנה נמצא שהשבח הוא עשרים מנה והיציאה אינו אלא עשר מנה להיפך נותן לו הצובע לבעל הצמר את היציאה דהיינו שכר מלאכתו עשר מנה והיינו שאינו נוטל כלום בשכר מלאכתו וגם בעל הצמר מפסיד משבחו עשר מנה שאין הצובע חייב לשלם לו מביתו עוד עשר מנה ורק מפסיד שכר מלאכתו בלבד; זה ביאור הירושלמי לפי דעתי (ועי׳ בבלי ק׳ ע״ב ..[illegible] ובהגהות חשובי שם שנבוכו בביאור הירושלמי).

שם (צ״ב) ותני חוצן אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לשניהן את דר׳ יודן כו׳. — צ״ל: ואם הותירו הותירו לשניהן מאן דמר אם הותירו הותירו לו כמ״ד אם הותירו הותירו לשניהן ר׳ יודן את דר׳ יודן שלא נתכוין המוכר לזכות אלא ללוקח (כה״ד בדמאי פ״ו ה״ב ע״ש) ואמר הכא חולק עמו (פי׳ לאה חולק הלוקח עם בעל המעות) שאסור להנות מחבירו (פי׳ שזה הלוקח אסור להנות ממעות של חבירו בשאין גם לחבירו הנאה מזה) מערבה אלפי׳ אמרו ליקח לו חטים ולקח לו חטים בשעה שאמר לו ליקח לו חטים ולקח לו חטים (ונשמט מן "חטים" עד "חטים") לא נתכוין המוכר לזכות אלא לבעל המעות ~~(ונשמט מן "חטים" עד "חטים")~~ ובשעה כו׳ וקיים מה דביה (פי׳ וכי יודע המוכר בשעה שמצוה לו לשלוח אם הוא קונה מה שצוה לו המשלח אולא) א״ר נסה בשעה שקיים שליחותו לא נתכוין המוכר לזכות אלא לבעל המעות כו׳ התיב ר׳ שמעון בר בא (ע׳ מ״ש בברכות פ״ב ה״ג) קומי ר׳ יוחנן כו׳ אינו [illegible] כסות אשתו ובנו ולא בכסות שצבע לשמן וכי מי הודיע לצבע שיקנה צבעו לאשתו ובנו (ונשמט מן "ובנו" עד "ובנו") אלא לא עלה על דעתו להקדיש כסות אשתו ובנו והתנינן ואחד המעריך עצמו כיון שאמר ערכי עלי לא כל לעצמו חשוב סלע כאומר ערכי עלי כו׳ ר׳ הושעיה בשם שמעון בר בא צריכה אומרת שאין שאין כו׳ (פי׳ דאלה״ה לא היה תנאו מועיל כלום דהתנה על מה שכתוב בתורה ותנאו בטל כבב״מ סופ״ב).

שם ה״ג אר״ יונתן בנתינת החומש נעשה חומש קרן. — צ״ל: בשבועתו על החומש נעשה חומש קרן.

שם לא אתיא אלא בשעת עדים ובשעת הקרבן. — צ״ל: לא אתיא (פי׳ הא דתנן באינו הגוזל את אביו ונשבע לו ומת הר״ז משלם קרן וחומש לבניו) אלא בשהודה ובשעת הקרבן (פי׳ אבל בשלא הודה אלא שבאו עדים או אפי׳ הודה בעצמו בזמן הזה שאין שם קרבן אין צריך להוציא קרן וחומש מרשותו כיון שהוא עצמו יורשו).

שם ה״ה מתני׳ יחזיר לו מעות ויחזיר לאביו כו׳. — צ״ל: מתני׳ עושה בהן סגולה מעות וחזיר לאביו ועולין שאמרו כו׳ (כה״ה בתוספתא פ״י ובבלי ק״ב נ״ה א׳) ועשה מפורש בפירושו (כה״ה בתוספתא שם, ובביאור זה שיקיים כאן שאמרו (כן אותה בתוספתא ק״ב ר״פ).

שם אהן קדושת דברתי. — פי׳: "קדושה" הן עגילי אזן ותרגום עגיל (במדבר ל״א נ׳) קדשין, והן הן כומז דבבלי ק״ב נ״ה א׳ ועי״ש בפרש״י.

שם ה״ד ר׳ ירמיה ורשב״ח תריהון אמרין קונם לבורא זה שאיני נהנה כו׳. — צ״ל: תריהון אמרין קונם הנייות נכסי אבא עליך מכיון שאמר אבא אסרן עליו בין בחיים בין לאחר מותה. א״ר יוסי תנינן בנדרים מה דלא תנינן בנזיקין קונם לבורא שאיני נהנה שדבר שאינו לוקח מעות או שמכרו לאחר מותר לבורא זה שאיני נהנה שדה זו שאיני לוקח מעות או מכרו לאחר אסור מפני שאמר זה אסרו עליו בין בחיים בין לאחר מיתה (ועי׳ המשנה בנדרים פ״ה ה״ג).

שם ה״ו חולפיי ורשב״ח אמרין דר׳ יוסי הגלילי היא כו׳. — יש להחליף ולתקן ובתחלה צ״ל: כתיב (במדבר ה׳ ח׳) ואם אין לאיש גואל במה הכתוב מדבר אין לך אדם מישראל שאין לו גואל אלא בגוזל את הגר ונשבע לו ומת שמשלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח חולפיי ורשב״ח אמרין דר״ע היא (פי׳ זה ששנינו היה מעלה את הכסף ואת האשם ומת הכסף "ינתן לבניו כו׳") דתנן (תוספתא פ״י) דרש ר״ע כשבא מצופרין הגוזל את הגר ונשבע לו והיה עולה לירושלים [illegible] ונשאו בידו ומת בדרך הכסף ינתן לבניו ואשם ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה שנאמר מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו מי שצריך כפרה

ולמצה שאין צריך כפרה. דברי חכמים. (פי' ומה דעת חכמים החולקין על ר"ע) ריש לקיש אמר הבא אשמה (פי' מעות שנגזלו) מכל מקום (פי' אפי' בלילה) שהגזלן מת ואין אשם (רב).

שם הש"ס ר' חנינה אמר בשתי שבתות פליגין כו'. — חסר כאן ותחלה צ"ל: תנן (בבלי ק"ח א' וכן בתוספתא פ"י, אלא שבתוספתא נתהפכה הגירסא בש"ס וע' מ"ש לעיל פ"ח ה"ו) נתן את האשם ליהויריב ואת הכסף לידעיה יחזיר כסף אצל אשם דברי ר' יהודה וחכ"א יחזיר אשם אצל כסף אמר רבי לדברי ר' יהודה אם הקריבו בני יהויריב את האשם אינו מתכפר לו עד שיביא אשם אחר ויתן לבני ידעיה (בתוספתא שם יש השמטה) ואם קיים האשם יחזיר כסף מבני ידעיה אצל בני יהויריב ויקריבו בני יהויריב את האשם ויתכפר לו ואם עבר משמרו של יהויריב יחזיר אשם מבני יהויריב אצל בני ידעיה ויקריבו בני ידעיה את האשם ויתכפר לו ר' חנינה אמר בשתי שבתות פליגין ר' יוסי אמר בשבת אחת מ"ד בשתי שבתות נתן את האשם ליהויריב במשמר יהויריב ואת הכסף לידעיה במשמר ידעיה אבל אם נתן את האשם ליהויריב במשמר ידעיה ואת הכסף לידעיה במשמר ידעיה דברי הכל יחזיר אשם אצל כסף דאת אומרת אנשי משמר שזכו בקרבן שלא
(31) במשמרתן מעלין אותו מידן מ"ד בשבת אחת פליגין נתן את האשם ליהויריב במשמר ידעיה והכסף לידעיה במשמר ידעיה דאת אומרת אנשי משמר שזכו בקרבן שלא במשמרתן אין מעלין אותו מידן (פי' כן מוכח מדברי ר' יהודה הלא חכמים לא נחלקו עליו אלא משום דשלא כדין עשו בני יהויריב שקיבלו אשם לפני הכסף ובין לר' חנינה ובין לר' יוסי זה שאמר רבי „ואם עבר משמרו של יהויריב כו' ויתכפר לו" היינו אחר שחזרה בפעם השנית משמר של יהויריב (ובמאמר לקמן) ואם עבר משמרה של יהויריב כמו מתניתן ואם אחר שעבר משמרו של יהויריב ולא הקריבו את האשם (פי' דאפי' לר' יוסי דבפעם הראשונה כשנתן להם את האשם במשמרתן מאחר שהגזלן עדיין לא נתן את הכסף לא היו רשאין להקריב את האשם, אבל בפעם שנית שכבר הוציא [illegible] הכסף מתחת ידו אע"פ שנתנו לבני ידעיה יש להם לבני יהויריב לתבוע ולקבל את הכסף [illegible] את האשם) יוליך את האשם מבני יהויריב אצל בני ידעיה ויקריבו בני ידעיה את האשם ויתכפר לו דאת אומרת כו'.

שם הה"ג (צ"ב) ואית היא פליגא על רב דרב אמר ורש כו' אינו גובה ממשעבדין פרע לה בשבחת לפניהן קרקע. — צ"ל: פורע לה בשבחת לפניהן גוף הגזילה (ומה שפירש בפ"מ „בזורנא" רחוק ודחוק)

שם פרע לה בשבחת לפניהן גוף הגזילה. — צ"ל: בשבחת לפניהן קרקע שהיתה לו לפני הגזילה.

שם ר' בא בר ממל אמר אף ר' חייה כבעותיה דר' חייה אמר כו'. — צ"ל: אף ר' חייה כבעותיה דר' ינאי דאמר אין מוציאין אף משני (אי נמי צ"ל: אף ר' יוחנן כבעותיה דר' יוחנן דאמר אוציאין אף משני)

שם אלא כגון הדין בר נשא. — פי' ~~[illegible]~~ „בר נשא" (וכה"ג בבבלי).

שם הגנבים שבאו במחתרות ועשו תשובה חייבין להחזיר. — וכה"ג בתוספתא פ"י, אבל בבבלי סנהדרין ע"ב ב' אותו בשם רב הבא במחתרת ונטל כלים ויצא פטור מ"ט בדמי קנינהו, ונראה זה מפני שכתב דאותו בפשיטות היה

שם התיב ר' ששת אפי' קטנים נשבעין כו'. — צ"ל: התיב ר' ששת קטנים מה אית לך אומר (פי' ואומר שאם טוענין הגדולים „אין אנו יודעין מה עשה אבינו חשבון באחרונה" הרי הן פטורין הכ"מ מה הקטנים חייבין לשלם בהניח לפניהן והרי כ"ד אביהן של יתומים וטוענו עכשיו „אין אנו יודעין כו'") וטוענו להן כ"ד הכ"מ תיפתר כו' ואית לן ידעין מה נפיק מינה.

שם ה"ג מתני' בנחל שגזלה מן ההולכה כו'. — צ"ל: שגזלו מן ההולכה (פי' מהלכות מדינה ולא מן התורה וכה"ג בתוס' ב"ק סימן תע"ג) ובפורת (ע' הביאור בכתובות פ"ב ה"ו). ~~[illegible]~~

שם ה"ג (נ"ג) צריך להביא חייה שלו מן התורה הולה. — צ"ל: צריך להביא חייה שלו (פי' אורחים אצלו) בזמת הולה (פי' ונזבן ממנו והומר שלו [illegible] כלו וע' בבלי ק"ד ב') [illegible]

שם ה"ה תני הניח שלו כו'. — ע' מ"ש בשביעית פ"ה ה"ח.

שם היה הבא השעיה [illegible] טריפה הוה נצר כו' בלא יהוון בריותא אמרין מדיבן לבש. — פי' שמחמיר על עצמו היה [illegible] היה נוטל לעצמו כלום מהחוטין שהיה מוצא מהבגדים ומאחור כלון להב"ב, ועוד היה חושש שאם [illegible] אותן שלוקח לו חוטין מהבגדים לפיכך לא היה עושה בגד לעצמו אלא ממין צבע אחת של

בבא קמא

צ"ע מפני שדרך הכובסין שעושין בגדים לעצמן מכמה מיני צבעין מהחוטין שמוציאין לעצמן מכמה מיני בגדים שמוסרין להן לכבוסה והיינו דתנן בתוספתא סופ"י, שעיר אינו טווה היה מוסיף בחוטין ונוטל את הכל (צ"ל „ונוטל את הכל" פי' שנוטל כל החוטין להבא ואינו נוטל לעצמו כלום ומפרשי התוספתא נדחקו לפרש כפי נוסח שלפנינו ע"ש), וברור הדבר שטעה אינו טירה דבתוספתא הלז עצמו אבל הטעות אינו טירה דירושלמי (וכעין זה מצינו בתוספתא חולין פ"ג „שעיה הבושש" ובמקומו בבלי שם נ"ה ב' ר' אושעיה הבושש") והנה איתא בב"ר רפנ"ג ויש שמתי ר' אבין מולד ר' אבין בריה ויש שמתו ר' אבין מולד אבא אושעיה אינו טריות (וכעין זה בא' נוה"פ פ"ח ומדרש שמואל פ"ו ויש שם ט"ס ע"ש) ונראה שר' אבין שבירושלמי בר מחלוקתו של ר' מנא הוא ר' אבין בן ר' אבין שבבבלי שמבואר בקדושין פ"ח ה"ב דר' אבין כד עברה ביה אימיה מיית אבוה (ומ"ש בב"ר „ויש שמתו ר' אבין מולד ר' אבין בריה" לאו דוקא דהא בו ביום נולד רב כרוב ליום מותו) ומאחר שר' אבין זה ור' מנא היו תלמידי ר' יונה ור' יוסי תלמידי ר' זעירא אין רי זירא חבירו של רבה והיה צמתו של אבא הוטעה אינו טירה בימי ר' אשי או מדבר רב אשי ומוכרח שהתוספתא נתחברה עוד אחר הזמן הזה וע' מ"ש בשביעית פ"ב ה"ב.

שם ה"ב תני ר' חייא מלא אחת דבי ר' חייא פתרין לה כו'. — הגהה בג' סימן תס"ט העתיק: תני ר' חייא מלא אחת תני בר קפרא מלא מטיבות אחת מה פליג מה דתני ר' חייא מלא אחת דבית ר' ינאי פתרין לה כפליים כמלא אחת (פי' וזה שוה למלא מטיבות אחת) מה דתני בר קפרא כמלא מטיבות אחת דבית רבי פתרין לה כפליים כמטיבות אחת (פי' ולפי זה בר קפרא פליג על ר' חייא).

בבא מציעא

פ"א ה"א (ג' ד') א"ר לא משנים אוחזין בטלית דר' חייא רבה כו'. — צ"ל: משנים אוחזין בטלית למד ר' חייא רבה מכיון שתפוס בחצייה לא כמו שהבגדות עדים כו' הדא דאיית לה א"ר יוחנן אם מצו שבועות תנינה הוא (~~ומשה נאמן~~ דברי ר' יוחנן אמר דבה בר ממל כו' סלקו להן דרבי יוני (פי' שם חכם וע' מ"ש בכתובות פ"ו ה"ו) ואמרו ליה אין מוסרין שבועה לחשוד (פי' ומאחר שהוחזק כפרן אין מוסרין לו שבועה וכו' ר' יוחנן. וביותר הפ"מ דחק)

שם ר' חונא אמר שבועה שיש לו בה ואין לו בה פחות משוה פרוטה כו'. — צ"ל: ואין לו בה פחות מחצייה תנו שנים שהיו תופסין בשטר כו' (ומה שבינתיים מיותר כאן ושייך למעלה).

שם זה אומר חצייה שלו וזה אומר שלושה שלו כו'. — צ"ל: זה אומר כולה שלו וזה אומר שלושה שלו האומר כולה שלו ישבע שאין לו בה פחות מחמשה חלקים והאומר שלושה שלו ישבע שאין לו בה פחות משתות כולו של דבר אינו נשבע אלא על חצי שתובעו (וכה בתוספתא פ"א).

שם ה"ב בחמור ובמשאו שלשתן שוין. — פי' דה"ל כאחד רוכב ושנים מנהיגין וחלוקו מאחר שהחמור והמשאוי הן בתפיסתו משא"כ לקמן פ"ג מ"ה דהתם המעות הן אצל שלישי (וע' בבלי ג' א' שחלקו באופן אחר) ומה הלא שלא כפרש"י בקדושין ס"ה ב' שכתב בהחמור והמשאוי יהיו מונחין עד שיבא אליהו.

שם ה"ג חלן אמר זכה לי זכה הוי לית ש"מ כלום. — חסר כאן וכצ"ל: חלן אמר זכה לי זכה אם משנתנה לו אמר אני זכיתי בה תחלה לא אמר כלום הא עד שלא נתנה לו אפי' אמר זכה לי לא זכה (ונשמט מן „זכה" עד „זכה") הוי לית ש"מ כלום.

שם ה"ד חגיגה אמר בשבר הגדר שנו. — ע' מ"ש בביאור זה בגיטין פ"ח ה"ג, ופירוש הפ"מ כאן דחוק.

שם (ח' א') א"ר בא בר מינה קשה לן הוותה חצר ותיחב מציאתה. — צ"ל: קשה לן הוותה ותיתב מציאתו (פי' שהקשה לו על רב דמאחר שלא ידעה מציאה זו הרי היותה מותרת לאריסו, ואות „חצר" נכפלה בטעות).

שם ה"ה א"ר לא דאמר ר"ש אבן כו'. — צ"ל: א"ר לא (פי' הוא ר' אילא) לא דאמר ריש לקיש אבן כו'.

שם התבין באצבע לא אסרו זה אלא מפני זה. — צ"ל: התבין הרי שאצבה בעדים לא אמרו זה אלא מפני זה.

~~שם ה"ו תני בשם ר"מ~~ בין שטר שיש בו אחריות נכסין כו'. — צ"ל: תני בשם ר"מ שטר שאין בו אחריות נכסין אינו גובה לא מנכסין משועבדין ולא מנכסים בני חורין (וכה בבבא מציעא שם בבלי י"ג א' וע' תוספתא פ"א)

~~על בעהיה דכה כו' (וכה הבא)~~

שם הכא נמי אי גובה (פי׳ דכותב דאורכני שאינו גובה ממשועבדים מ״מ הוה גובה מבני חורין) והכא נמי אי אינו גובה (פי׳ באין בו אחריות לר״מ דאינו גובה אפי׳ מבני חורין) לא דמי מי שמשעבד נכסים כו׳ (פי׳ דכותב דאורכני היינו דשעבד לו אחריות מה שיש לו עתה ומה שיקנה להבא ואף שאינו גובה ממה שיקנה ונשעבד להבא מ״מ הוה גובה ממה שהיה לו קודם שלוה ושועבד אחר שלוה) כל׳ עיין (ופי׳ תוס׳ בסוגיה זו ובדיבור שלו על „דאורכני" אינו מחוור ודחוק מאוד ואינו כסוגין הירושלמי וכבר הרגיש בזה [illegible] בס׳ עינים).

שם אי ליכא שאני אומר כתב ללוות ולא לוה. - פי׳ לכך סבר ר״מ דיש בהן אחריות לא יחזיר, אבל אם ידוע שלוה מחזיר ולא חיישינן לפרעון ולקנוניא וכ״ה בבבלי וע״ש.

שם ומתניתין איתברו וחכמים כו׳ - צ״ל: ומתניתין איתברו (פי׳ שתברה על שיטתן) אם אין בהן אחריות נכסים יחזיר מפני שאין ב״ד נפרעין מהן דר״מ מפני שאין ב״ד נפרעין מהן אבל אם ב״ד נפרעין מהן לא יחזיר (פי׳ אף שנודע שלוה דחיישינן לפרעון ולקנוניא) וחכמים אומרים כו׳

שם ה״ג שטר שלוה בו ופרעו לא יחזור ויגבה בו כו׳ - צ״ל: לא יחזור וילוה בו כו׳ ר׳ יוסי בשם ר׳ יוחנן ואפי׳ לבו ביום (פי׳ אפי׳ אם ירצה לחזור וללוות בו אחר שפרעו באותו יום שפרעו אסור, וע׳ בבלי ע״ב בי דאמר אפי׳ אם. לוה ופרע באותו יום שלוה אינו יכול לחזור וללוות בו ביום) כו׳ הכא נמי אר ואפי׳ לבו ביום (פי׳ ושמא שאדם עשוי לפרוע ולחזור וללוות באותו יום) והכא נמי אר (לעיל סה״ה) אם צמצם וכתב לבו ביום יחזיר (פי׳ שאין אדם עשוי ללוות ולפרוע בו ביום) הא אדם מצוי לפרוע וללוות לבו ביום ואין אדם עשוי ללוות ולפרוע לבו ביום.

שם הוא הזמן והן העדים כו׳. - פי׳ שאם ניכר הדבר שבאותו יום שלוה פרע למה לא יחזור וילוה בו באותו יום.

שם ה״ח ואם היה אישור הדיינין ה״ז יחזיר כו׳ - פי׳ דמצא גיטי נשים ושחרורי עבדים כו׳ דמשנה ג׳.

שם לעולם אין סומכין כשר עד שיצא מתחת ידי המלוה בכתב ידי הלוה והתנוע כו׳ - הרמב״ם סוף פרק זה העתיק „לעולם אין סומכין כשר עד שיצא מתחת ידי הלוה או ידי שלוחו והתנוע כו׳" וכתב על זה המגיה שם „שכן היתה גירסת דרבותי והה״מ והטור ובחנם תמה עליהם בש״ך חו״מ סי׳ ס״ה אות נ״ב" ואבל לדעתי ברור שיש ברמב״ם שם השמטת סופר והעיקר כמו שהעתיק הרמב״ם עצמו בסנהדרין סומך על „עד שיצא מתחת ידי המלוה בכתב ידי לוה או בשלוחו והתנוע" כו׳ וזה נעלם מהמגיה בד״א שם.

פ״ב ה״ו (ח׳ ב׳) וכן ייאוש בעלים שאבוד ממנו ומכל אדם. - פי׳ ר׳ שמעון בן יהוצדק אמר דבריו על אבידה שנשטפה נהר כדאיתא בבבלי כ״ב ב׳ ומזה יש ללמוד לכל אבידה שנתייאשו הבעלים ממנה.

שם ה״ב ותני במשנה בו הכא נמי אר כו׳ - צ״ל: ותני במשנה בו אית תניי תני אפי׳ נתון על פיו (תוספתא רפ״ב) הכא נמי אר כו׳ דרך היוצא ברשות היחיד ואינו ברה״ר בנתון בו דרך היוצא כו׳.

שם בו בעי מיפתריה כהדא דרשב״ג באותו הגג. - פי׳ כדתני בתוספתא רפ״ב בשם רשב״ג המוצא בפלטיא הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתייאשין מהן.

שם ה״ג של ג׳ מלכים ועשוין כשורה גודלין כו׳ - צ״ל: של ג׳ מלכים ואין עשוין גודלין או אפי׳ כו׳ ועשוין גודלין א״ר יוחנן אין הוה כגון אלין צובר (ע׳ מ״ש בפאה פ״ב ה״ח) חייב להכריז (ובבבלי כ״ה א׳ א״ר יוחנן דאפי׳ של מלך אחד חייב להכריז ור׳ ירמיה בעי כתצובה מהו) ואין הוה כגון אלין כריכה של ג׳ בני אדם (ע׳ בבלי כ״ו א׳) מכיון דלא ידע כו׳ (פי׳ שיש בו סימן וכיון שמונח בכריכה של ג׳ בני אדם אף שהחפץ של אחד מהן כולן מכירין בסימנין).

שם (ח׳ ג׳) בר נש הוה מהלך חורי ר׳ חלפתא נפל כו׳ - צ״ל: והוה מהלך חורי שיירתא נפל כו׳ מכיון דלא ידע (פי׳ כמו שבכריכה כולן יודעין הסימנין ה״נ כולן אינן יודעין סימנין).

שם ה״ד ר׳ [illegible] בר זבדא בשם רב אזל שאל ורב כו׳ - צ״ל: אזל שאל בי מדרשא (כן העתיק הרא״ש פ״ב ובתוספות ד״ה ואם) דל׳ כמה ב׳ הראשונים „אתא ושאיל בי רב", ובגירסת הרא״ש עיקר כי כן מצוי בירושלמי בסוגיין בכה אבל גירסת שלפנינו מוטעית וכבר [illegible] בצ״ע בסה״ד ערך ר׳ אבא בר זבדא כי מבואר בשבת פ״ח דף ג׳ ע״א וכן בסופ[illegible] דר׳ אבא בר זבדא לא הכיר את רב מעולם) אמרו ליה לא עבדת טבות אמר להון חזריה אמרו ליה לא כו׳ (וכעין זה בתוספות ורא״ש שם ע״ש).

---

*) (השמטה) שם ה״ב מצא גיטין וכתובות כו׳ - צ״ל: מצא גט וכתובה (פי׳ שמצאן כאחד) ה״ז יחזיר לאשה כתובה [illegible] תנינה (פי׳ אף לגט שאם הגט נקבל [illegible] עד שלא נמצא, כתובה [illegible] כיון שעדיין לא גירשה).

בבא מציעא

שם היה משכיר לחבירו אפי' מצא בתוך הבית הרי אלו שלו אלא ורמיה כו'. — צ"ל הרי אלו שלו אימא תני חייב להכריז אלא ורמיה כו'.

דף כ"ו: ביני חנוונית על כסא שלו על תיבה שלו. — פי' דלאו דוקא מצא בחנות ולפני השלחני הרי אלו שלו אלא אפי' מצא על כסא שבחנות ועל תיבה שאצל השלחני הרי אלו שלו ועי' בב"ח צ"ו ב'.

שם אבל השתא אוכ' טורייה אמר אהן להן כו'. — ה' רמ"ל בהגהותיו על הירושלמי כתב: דצ"ל: אבל השתא אוכ' טורייה הוה נכר אתאות אלכתא מסוות גו מגירה דאמן, והוגדרת בירו' (פי' ערוך ע' אלנרי ועי' ב"ח) דידה ומשכחית מי נפקא אושטיה לה אמרה מהן להן לי אהן אהו חשיב אלו אות כו'. (ואולי שמצא כן בהוצה נוסח כ"י, ועי' פ"ה שכתב שכן יש בהדר"ש, אבל לא מצאנו כן בהדרשים הנדפסים):

שם תוס' (ה"ד) הכל מודין שאם היה צרור מעות לא יגע בהן. — פי' שלא התיר ר' טרפון אלא בנמצאה שצריך לטרוח בה ולהוה טרח בה כדין ולהכי מכרה, אבל המוצא צרור מעות שאין לו בהן שום טורח אף ר' טרפון מודה שאסור להשתמש בהן ועי' בב"ח צ"ל ב'.

שם שבק סנדלי ותפלין. — עי' מ"ש במגילה פ"ד ה"ט.

שם היה הניח תינוק בן טעינה כשבאו אומר כו'. — צ"ל: הניח רגיים עמו בן טעינה מבשן היה ר"ש בן יוחי אומר כשם שפריקה מה"ת (כה במכילתא פ' משפטים ולפי גירסת הגר"א שם) כו' חמור של ישראל ומשאוי של גוי ד"ה פורק וטוען (פי' דר"ש דסבר פריקה וטעינה מן התורה הטעם הוא משום צערן של בעל הבהמה וצער בעלי חיים לוה לוה, אבל חכמים דסברי דפריקה לבד מה"ת הטעם הוא משום צער בע"ח אבל טעינה אינה אלא מדרבנן משום צער בעל הבהמה, ועי' בב"ח ב' שדרך ההולך עם חמורו המיבר ישראל ההולך עם חמורו והמשאוי של גוי פורק וטוען לר"ש מן התורה משום צער בעל החמור ולחכמים פורק מה"ת משום צער בע"ח וטוען מדרבנן משום צער בעל החמור) חמור של גוי ומשאוי של ישראל כדברי חכמים פורק (פי' משום צער בע"ח) ולא טוען (פי' ואפי' מדרבנן דבעתו חמור של גוי באיון אבל זה וישראל באו שנתבאר) כדברי ר"ש לא פורק ולא טוען (פי' דצער לישראל אין כאן וצער בע"ח לאו לוה).

שם הוה ר' יוחנן בעי מיעבד דרבה ואנגרותיה לא ודעין כו'. — צ"ל: מיעבד דרבה ואנגרותיה ר' חנינא הוה מיסתמיך בר' חייא בר אבא בצפורי כו' מדרשה דר' בניה וכו' עמה כו' בחייהם דכל אגדתא פשוטות (כה בהוריות פ"ג ה"ב) כו' תלמוד ותלמוד (פי' לאו דוקא רוב תלמודו בהלכה אלא אפי' רוב תלמודו באגדה הוי נמי רבן):

(והיה בר"ת "רבי" ונשמטו הקוים והיה "רבי")

(פ"א)

פ"ג ה"ו רבי אחא לפורקה דר' יודן. — צ"ל: רבי יוסי אחא לפורקיה דר' יודן (פי' ושניהם אמוראים עי' מ"ש בשקלים פ"ב ה"ד ר' עזר).

שם ר' נסה מוסיף בשם ר' יוסי בן חנינה. — צ"ל: ר' נסה מוסיף אף דזבח (פי' בשם ר' יוחנן ור' לעזר, ועי' הפ"מ תאוה צ"ג) שב לחצר אמר שלום אבי חושין (פי' הרי"ף סופר דשבועות איוהי יכול לחצור בו, אבל להרא"ש שב ובן באוג בא סימן ג' בשם הראב"ד אינו אלא לצרן שאינו מנה לו כפיון בלבד) אר יוסי (פי' שאמר כ"ש לנו ובלא כחוג שם שהיה סובר שאמר ר' יוסי הרשעה) כו'.

שם היו לו צדים שנגנבה במשוה הרי הוא בכלל ושלם אחד רב כו'. — צ"ל: הרי הוא בכלל שלום (כאן שהוא בנוהג ולסף על משנה בו ובגוף שהוא מנה לו כפוון) היה שומר שמסר לשומר ונגנבו הוא שאבדה אבל השני ושלם והתנה נשמטו הגניבה (ונשמט מן "שלום" עד "ושלום") כו'.

~~[illegible] ואתא שנתן לו בשותף לשורת בה [illegible] — כו' צ"ל אותר כמן ונשתנה מכתובות פ"ט ה"ד ורנ"ז הה"~~

שם ר' אבהו בשם ר' יוחנן כהן בעזרין כו'. — חסר כאן, וכצ"ל: אר"ר יוסי אתניתא דר"ע ודלא כר"ט דתנינן תמן (בבכורות פ"ה מ"ו) גזל אחד מחמשה ואינו יודע איזה מהן גזל כל אחד מהן אומר אותי גזל מניח גזילה ביניהן ומסתלק דברי ר' טרפון ר"ע אומר אין זו דרך מוציאתו מידי עבירה עד שישלם גזילה לכל אחד ר' אבהו בשם ר' יוחנן ד"ה היא כאן בעוררין כו' תמן אמרין בשם רב כהן בנשבע תמן בשלא נשבע ר' ירמיה בעי אם בשנשבע היה לו לשתוק ר' ירמיה סבר אמר היה לו לשתוק ולא להודות ר' יוסי סבר אמר היה לו לשתוק ולא לישבע כו' (ומפני זה כתבתי [illegible]

~~והיה בר"ת "רבי" ונשמטו הקוים והיה "רבי".~~

בבא מציעא

פס"ו ה"ח, פי' הפ"ג כאן תמוה שפירש "ר' יוסי סבר מעיד דהדבי מפרשינן כוונת ר' ירמיה" דלמה לא הוזכר לר' ירמיה).
שם א"ר חולה אומר אתן חניות כו' - צ"ל: א"ר חולה הכל מודים בפקדון דשותף מותר אין הדבר שנים שהפקידו אצל אחד זה מנה וזה מאתים זה אומר מאתים שלי וזה אומר מאתים שלי נותן לזה מנה ולזה מנה והשאר יהא מונח עד שיבא אליהו ודבריו מפסק אין הכא וא"א של אחד אין הפקיד אצלו מנה ואינו יודע אי זה הוא.

~~שם בגמ' (ס' ב') א"ר אמי דבעינן בגמרא תני - פי' אבל אם ישאל בשעת הגמר ומשום בשעת הנשיאה~~
~~מצאה לו כוכבים כל שכר שבשעה משום דרך שורות לחשות וע' תוספתא פ"ג [illegible]~~
שם א"ר יוחנן אומדנות הן כו' - חסר ובצ"ל: א"ר יוחנן בן נורי וכי מה מפסידים להן כו' (ועיסקא הוא מן המשנה) ואמרו לו לר' יוחנן בן נורי אומדנות הן אמת צדיק הן (ע' בבלי מ' א' ותוספתא פ"ג).
שם ה"י לא כן א"ר לעזר כו' (פי' ולמה פטור אם טלטלה לצורכו משהניחה אם לא ייחדו לה הבעלים מקום) שגזיה הוא שיש רשות עליה (פי' אחר שלא ייחדו לה הבעלים מקום יש לשומר רשות לטלטלה ממקומה למקום אחר).
שם א"ר לעזר אומר אמר שיש רשות לשומר עליה כו' - צ"ל: אמר מאן דאמר שאין רשות לשומר עליה אם משהניחה לצורכו חייב לצורכה פטור משהניחה באותו מקום שייחדו לה הבעלים (פי' שהחזירה לאותו מקום) אבל במקום אחר בין לצורכו בין לצורכה חייב (פי' שאין השומר רשאי לטלטלה מאותו מקום שייחדו לה הבעלים אפי' לצורכה) אמר מאן דאמר שיש רשות לשומר עליה (פי' לטלטלה מאותו מקום שייחדו לה הבעלים למקום אחר לצורכה) לא שנייא כו'.

שם היות דיהב לחבריה פלטורין - תולי צ"ל "פליטריכון", והוא מין מטבע המצוי הרבה (ע' שבת פ"ו ה"ג ובערוך ע' פלטר), ומשום שהוא מצוי ונפוח גדול והוא לצור אותו בסדין דרך ליתן אותו לקטנים.
שם שאנו אומר לא על דעת פלוטורין בשוק - צ"ל: שאני אומר לא עלת על דעתו מטעין פלוטרין בשוק (כן הגיה הרמב"ן צ"ע).
שם הי"ג אבל אם יש עדים כו' עשה מודיי על הדבר דר"ע - צ"ל: על הדבר דבצה (ועין "יש עדים" שיודעין כמה היה שוה בשעה ששלח בו יד).
שם אין לי אלא הוא כו' - צ"ל: יכול אין לי אלא הוא אמר לעבדו ולשלוחו מנין ת"ל על כל דבר פשע (וכעין זה בשבועות פ"ח ה"ח).
פ"ד ה"א (ס' ג') קרט בקרט שרי (פי' "קרט" הוא [illegible] והוא דינר כסף שהוא רובע סלע וכן מובא בשלום פ"ה ה"ד) לכן בלוקחות אסור (ומפרש דלכן הוא כאן "נסכא" בבבלי והן חתיכות של כסף שאין עליהן צורה).
שם אבדרולין באסבירולין - פי' בערוך ע' אנבדות אסבדרולין" בלשון יוונית בריכות של ירושלים, והוא [illegible] רת מובא בערוך כאן, ואולי במראה הפנים צ"ע
שם סלקין לגבי ר' יוסי לגבבה - צ"ל: סלקין לגבי ר' יוסי לאולפה (וכעין זה בקדושין פ"א ה"ג אמרין כו' [illegible]) בעא הפלה בריך להכיח [illegible] ר' יהודה בשם שמואל לזה פרה ולזה חמור כו' - ~~ויש לשמוע הגירסא [illegible]~~
~~בר אחוה בשם רב מכר לו פרה בבעוט (פי' [illegible] משך את הפרה) בהמה [illegible]~~ פרוטיה. אם מה את בעי מנהון אל מוצבן לו חמור משך בעל הפרה את החמור לא ~~[illegible]~~
~~חמור מהו שינה ר' [illegible] (ועי' בקדושין שהוזכר בפ"ג)~~
שם ה"ב (ס' ג') מהדהב כן אין חצר ביה לא חצר ביה הדבי דתימר בעני כו' - צ"ל: אין חצר ביה חצר ביה הדבי דתימר בעשיר אבל בעני נעשה נדר (כן העתיק אחד הכותבים צדקה סימן צ' וגו' [illegible] רס"ג סעיף ב' אבל מתשובת מהר"ם שהבית במרדכי מגילה פ"ב משמע שהיה לפניו כנוסח שלפנינו בירושלמי וע' בשו"ת מהר"ם ברב"ד לבוב סימן נ"ב).
שם ר' [illegible] מה בן [illegible] - פי' נתהפך לו דבעת ר' [illegible] אם הוא סובר דאצות [illegible] מהר"ם ואומר לו נשרפו חסיך בעליה אינו צריך להשיב האצות או שצריך להשיב האצות אלא שמאמינין לו ואינו צריך שבועה שנשרפו.
שם בר נש דיהיב לחבריה עשרה דינרין א"ל אית לי גבך מאה דינרין מהדין בירתא כו' - צ"ל: אית לי גבך מאה גרבין (פי' חביות של יין) מהדין בירתא (פי' ודבורת זה היו הרבה חביות של יין) שרי (פי' ואין בזה משום רבית דאוזלי מוזלי גביה) כו' בירתא אינו מצוי לזבון (פי' והוא מוכרו חביות המצויות אצלו ואפי' אם המתחייב לותן לו מאה חביות אלו לאחר זמן אין בזה משום רבית) ברם מצוי הוא לו [illegible]

(צ"ע) ודברי ר' [illegible] "ומה הדבר דומה" נראה שנאמרו על מה ששנינו בבר פי' מט ובבבלי דהתם שיש צ"ע ועל בוצער הפ"מ כאן וכן עוד בהרבה מקומות אין בירושלמי "בבבי עד [illegible] אתה [illegible] את הירושלמי".

בבא מציעא

(פי' שמצוי שדפון בגפנים ומעט ונוסף והוא נותן לו בזול משום שמקדים לו המעות אע"פ שבין
יהיה. בזול זה יהא מצוי אצלו, וראיתי בעיטור הא מאמר כגון שהערוך "ביות אינו מצוי לושפך כרם
מצוי לושפך" ובהגהות מרדכי כתב סימן תש"ט הערוך בשם העיטור "ביות אינו מצוי ליפול כרם מצוי
לושפך" וגירסה משובשת היא ועי' רמב"ם פ"ח הל' מלוה).

שם ומיית כהן תנייה דתני הנושא והנותן בדברים אין אוסרין אותו למי שפרע. — צ"ל: הנושא והנותן
בדברים מוסרין אותו למי שפרע (פי' דיש בזה מחלוקת ולמטה הג' תני דאין מוסרין אותו למי שפרע
אבל רשב"א דסבר משובה קונה מה"ת א"כ למה דנותן לו מעות ואצ"ב מוסרין אותו למי שפרע והרי
אין מעות קונות אלא מדרבנן וע"כ דמשום דברים בלבד מוסרין אותו למי שפרע).

שם הג' רב אמר שיעור הונאה. — פי' שאם עלתה הונאה ארבע כסף כמו ששנינו שהוא שיעור הונאה חייב
להחזיר אבל אם ההונאה פחות משיעור זה אינו חייב להחזיר ונראה דהיינו נמי גירסתו בבבלי
נ"ב א' "אין אונאה לפרוטות" פי' עד ד' כסף כשיעור המשנה, והמפרשים נחלקו בזה דרש"י כתב
דיש אונאה באיסר והרא"ש כתב מעה והרמב"ם בפי"ב ה"ד ממכירה כתב יותר מפרוטה מעה).

שם ר' יוחנן אמר לוקח הוה שיעורה רב אמר כו'. — יש להפך ולתקן הגירסא וכצ"ל: ר' יוחנן אמר לוקח הוה
שיעורה (פי' שד' כסף שבמשנתנו אינו אלא בשל לוקח אבל בשל מוכר אפי' פרוטה אם הוא
שתות ויש בה הונאה וכדתני לה) תני לוי ההונאה פרוטה וההודאה פרוטה (וכה בבלי נ"ה א') רב אמר
כל ~~המשנה דעתן~~ באמנה שאין לו אונאה ויש לו אונאה (עי' בבלי נ"א ס"ו) הונאה עצמה מהו תני נבנה המקח
חוצה לו הונייתו דברי ר' יהודה הנשיא ר' נתן אומר רצה מבטל מקחו (עי' בבלי נ' ב' ונ"א א' דמפוך
דברי לר' נתן ודר' נתן לרבי, ובתוספתא פ"ג מסייעת לבבלי).

שם היה הונייתו ומצטרפין עד שתות. — צ"ל: היה והונייתו מצטרפין לשתות.

שם מכר לו שוה חמשה בששה לא הספיק כו'. — עי' בתוס' ב"ב סימן ס"ג שהערוך "מכר לו שוה ששה בחמש
לא הספיק לושא לורת עד שהוקיר משקע", ובספר אחד שערים לבעל העיטור ב"ב א"ח א' הערוך: "מכר
לו שוה חמשה בששה לא הספיק כו' עד שהוקיר ונעשה מטבע" ושתי הגירסאות משובשות.

שם כך בטל מצה תאן תנינן ארבע מדות כו'. — צ"ל: כך בטל מצה ותנותה פליגא על ר' יוחנן דתנינן
תמן ארבע מדות כו' ותנית (פי' הא דאמר ר' יוחנן דשנהן ובלבד לחזור בהן) כהן תנינן כו'.

שם הא חנניה אמר לצורפה בירושלים כו'. — צ"ל: חנניה אמר את לצורפה (פי' שרצה להחליף פרוטות של
מע"ש בסלע כסף עי' מע"ש פ"ב מ"ב) בגבולין מצרפה לופה את לחללה בירושלים מחללה בסלע (פי' כאלו היא
יפה כמו פרוטות חסרות וקיפה)

שם ותנינן ה' חמשין הן ולא תנינן עד שיהא בחמשו שם. — צ"ל: ותנינן ה' פרוטות הן ולא תנינן כו'.

פ"ד ה"א (נ"ד א') מודי ר' יוחנן שאין שטר צורך לחבירו מודי ר' יוחנן שאם היה כו'. — יש להפך הגירסא וכצ"ל:
מודי ר' יוחנן שאם היה השטר קיים דאנבין ליה (פי' שאם היה לו שטר הכולל קרן ורבית אינו משלם אלא
קרן) מודי ר' יוחנן שאין שטר צורך לחבירו (פי' שאם היו לו ב' שטרות הכוללין קרן ורבית וכבר נפרע אחד
מהן קרן ורבית ובא להיפרע מן השני הב"ד מנכה לו את הרבית משטר אחרון אבל אינו יכול לנכות
ממנו את הרבית משטר הראשון שכבר נפרע ועי' בבלי ס"ב א').

שם משכונה או בורנה אל הב לו סאגר ביתי כו'. — עי' ר"ן נדרים ל"א ב' שהערוך: משכונה או בורנה אל
הב לו דינריי אל הב לו אגר ביתי אמרה עובדה קומי ר' אבא בר זבדא ואוריה ליה מה דהוה חמי
למשריה (ובלשונו עי' בחדושי רשב"א שם ובהג"ה ב"פ רקין סימן ט"ז).

שם ה"ב (ע"ד ב') תן לו סלע אחד אל אין לו אלא כור כו'. — צ"ל: תן לו מנה אחת. ואני אפרנסנה אל
אין לו אלא כור אחד חטין במנה אל טול לך כו' (עי' בבלי ס"ב ב').

שם לוית אית צריך זהב אגר כלום או אגר הכתבין אזלו כו'. — צ"ל: לווית אית צריך דהב (פי' לוות ממני) אגר כלום
(פי' אשכר כלום שלו) או אגר כתבין אזלין וסב דינרין מותר ר' לא אמר בנותן לו שכר רגלו (פי' שהמלוה
משלם ללוה שכר טרחו דאל"כ הו' רבית).

שם ר"ז אמר נעשה כמשכיר לו דירה בזול. — פי' לכך מותר על השכר במשנה ג', ובזה [illegible]
שם ה"ג עד שבשמכרנה לא תמכרנה אלא לו שכל זמן כו'. — צ"ל: אלא לו מותר שכל זמן שהוא רוצה נותן
דמיו ונוטלה אסור הוה חייב כו' (עי' בבלי ס"ה ב').

שם מ״ד ה״צ כמין רבוע ומונה רבוע ר״מ כו׳ - צ״ל: מ״ד ה״צ כמין רבוע ומונה רבוע ר׳ יהודה מ״ד ה״צ רבוע. שהתורה התירה כמ״ (וכה״ בעירובין לח ס״) וה״ אודי כו׳ קאי ר׳ יוסי ואמר ה״צ כמין רבוע ומונה רבוע. כו׳ אפי׳ כן לא פליגא ר׳ יוסי אמר ביתא עם בורא דאורפ״ ואם היה חייב לו מעות וכתב לו ביתו דאמר מותר ללוות לדור בו ~~[illegible]~~ דנימא לא למוכר כדי שלא ~~[illegible]~~תחרב ביתו ובעין זה דבלו בק״ב כמ״ש ״ביתו מוכנת ותבה״ ועוש לי ב״ ר׳ יוסי אמר וכו מה עשה לו ומה חסרו ומה הצורו״).

~~שם ה״ה [illegible]~~

שם המבטל ספינות חבירו ותמעות חבירו מהו׳ - הא״צ ב״מ סימן ש״ט נוסף כאן ״אל פטור״ וכ״ה בהג״ה פ״ז משלוחין.

שם המוליך פירות ממקום הזול כו׳ - יש להוליך הגירסא ובצ״ל: המוליך חבילה ממקום למקום אל תנה לו ואני נותן לך כדרך שאתה נותן למקום פלוני אם באחריות הנותן מותר אם באחריות הלוקח אסור המוליך פירות ממקום הזול למקום היוקר מצאו חבירו ואמר לו תנם לו ואני אעלה פירות שיש לי בשוק מקום אם יש לו פירות בשוק מקום מותר ואם לאו אסור אבל חמרין המגבלין כו׳ בשער הזול ואין חוששין ר׳ יהודה כו׳.

שם והא מותבין חונה שלוח שנאנס כו׳ - צ״ל: מתיבין [illegible] שלוח שנאנס פטור על האונסין וחמר שנאנס חייב על האונסין לא פלוגין כו׳ (פי׳ בתמיה).

~~שם ה״ו ומר מכן חלקו של בע״ב והשוה עליו כו׳ - צ״ל חלקו של בע״ב שושה עליו [illegible] כו׳ ואף חלקו של בעה״ב שושה עליו כו׳!~~

~~שם [illegible] כו׳ - צ״ל [illegible] כו׳ (וכ״ה [illegible])~~

שם (ר״ה ר״ע) מ״ד מפני שהשדה מצויה להתברק מפרין על חמרים וספינה כו׳ - צ״ל: מ״ד מפני שהשדה מצויה להתברק אין מפרין על חמרים וספינה מ״ד נעשה כמשכיר לו שדה ביוקר מפרין על חמרים וספינה ורבה בפירוש פליגין ר״ה אין מפרין על חמרים וספינה ור״ל מפרין ומתניתא מסייעא לר׳ יוחנן ופליגי על ר״ל אין מפרין כו׳.

שם ה״צ ושון אם מי נושא שכר חייב על האונסין אסור כו׳ - צ״ל: הכא אם מי נושא שכר חייב על האונסין אסור (פי׳ דהכא באיכא צאן ברזל הרי הוא מקבל עליו אחריות אונסין והוא שכר ממנו בסלע אבל אם אסור ואין שוכר בנושא שכר) ותאן אם מי נושא שכר חייב על האונסין מותר (פי׳ לעיל הה״ דחמרין מותבין להקדים לבע״ב במקום היוקר בשער הזול מפני שאין כשלוחים אלא שהאחריות על החמרים).

~~שם תנאי המאה בכבא עבבו כו׳ - צ״ל [illegible] כו׳.~~

שם גוי שלוה מישראל וביקש להחזירם לו אל ישראל אחר תנם לו ואני אעלה לך צרכיהם מותר - צ״ל: ואני אעלה לך רבוים כדרך שאתה נותן לו מותר כו׳ והם שהעמידו כו׳ (פי׳ אבל לא העמידו אלא שבגוי שלוה מישראל והראה להלוות לישראל אחר אם אחריות גוי)

שם ישראל שלוה מגוי וגוי מישראל ונתגייר דין שנגבו עד שלא נתגייר דין משנתגייר גובה הקרן ולא הריבית אבל כו׳. גובה הקרן ולא הרבית בבי׳ ר״מ ר׳ יוסי אומר ישראל שלוה מגוי ונתגייר דין שנגבו עד שלא נתגייר דין משנתגייר גובה הקרן ולא הרבית (ונשמט מן ״הרבית״ עד ״הרבית״) אבל גוי שלוה מישראל כו׳ (ור׳ תוספתא פ״ה).

שלוה מבריח מן הריבית (פי׳ שזה שנתגייר [illegible] אותו מלשלם הריבית).

~~שם [illegible]~~

~~שם ישראל שלוה [illegible]~~

שם ה״ח ותמה הא אין רבנן פליגי בין פוסק לפירות כו׳ - צ״ל: ואיך רבנן פליגי אם פוסק על המעות מותר (פי׳ מפני שהוא יכול לגמור מן הסיבה כמה שירצה) אם פוסק על המלוה אסור וה״ר ירמיה במלוה מיפלגין אבל בפוסק (פי׳ על המעות) כל עמא מודי שמותר וא״ר יוסי בפוסק מיפלגין אבל במלוה (פי׳ שפוסק על המלוה) כל עמא מודי שאסור ותני כן היה חייב לו מעות ובא ליטול מהן בגורן ואל עשם עלי בשער שבשוק ואני אעלה לך כל וב׳ חבשונדא כמוסרו הבא לידו (כל זה אותו למטה והוא שייך שם כל עיקר ואנחנו כמן) דבר׳ ר׳ ינאי אמרי פוסקין על השערים כו׳.

שם ועוב מינה בשעה צלולה בכל שתא כו׳ - צ״ל: בשעה צלולה בכל שתא (פי׳ שנותן מעות לנפילה בשערים הזול ואפילו שער קיבל ממנו כל השנה) לא מודי רב (פי׳ שהרי בנפילה מחוסרין כמה מעשים).

שם נפ״ק בעה במתניתא ורעו כן כו׳ - צ״ל: נפק ורבעה במתניתא. אמר רב (ומה שבינתיים שייך למעלה כ״ש שם) מודי ר׳ חייה חבירו דאין יהבין ליה אגרי מן כבר וקנה מן כבר (פי׳ שאם עובר לזה הפשתים מעכשיו ומעכשיו הוא קובע המקח לזבן אע״פ שהוא ביוקר) שרי (פי׳ אע״פ שהחמרים מקבלין את

בבא מציעא

[illegible]שורין לאחר זמן ומשלין מעות לאחר זמן) אגרא מן כבר ונחא דרגא בן (פי׳ שבעבור שנתן [illegible] מעות בזול
(ששכר זמן כשורין מעות אז יקנה בפשורין) שוי נחא מבכר ואגרא דרגא בן (פי׳ שמקנה אלו הפשורין
מזכשין ע״פ השער שיהיה בשעת מתן מעות) אסור (פי׳ שאם יעלה השער ונמצא משלם יותר מפני שהמתין
על המעות).

שם בר נש דהוה יזיף לחבריה מאה דינרין בו׳. — פי׳: בר נש דהוה יזיף לחבריה מאה דינרין כגון אילין דיהבין
עבודרות אילין באפרשין (פי׳ ורבו הים) מתברתין קוסטבן (פי׳ לוגין) ואזלין משלשה קוסטבין אין בו׳ (ער׳
בבלי ע״ג א׳). ואלו. פי׳: ואילין דאפרשין ואזלין יתירתין קוסטבן ונסבין מתלתא קוסטבין.

פ״ו ה״א (ע״ד ב׳) היך אתין עבדין מן חמש רבן בו׳. — פי׳ מן חמשה רביין (פי׳ נערים ועניינו שה׳ פועלים
עושין מלאכה כנ״ל) ומשכחון עבדין מן עשרה רביין (פי׳ והרי השער הזמנין לבה״ב) למלאכה (פי׳
והנ׳ יש למצוא פועלים במלאכה) היך אתין עבדין מן עשרה ויאין (פי׳ שאמרו לו הפועלים שהמלאכה
מרובה ויש לעבוד בה עשרה ואינך ולכן שולם להם בה״ב יותר מכדי שוויה) בו׳ הטען בה״ב את
(פי׳ באיזה אופן משכחת לה שבה״ב הטעה את הפועלים) בו׳ מעשרה רביין ואשכחון עבדין
מחמשה רביין בו׳ (ובגיליון יוסף פירש לפי גירסתו „שכבן עושין מכך וכך דינרין" וזה דוחק).

שם אמר ליה רב פוק והב ליה בו׳. — פי׳: אמר ליה לרב פוק והב ליה אגרן משלם ואמור להון בו׳ ואמר
, אנא חייה מוותבותיה לבון (פי׳ שאין הדין אותו חייב ליתן להן שכרן משלם) בדה בו׳ (ער׳ בבלי ע״ו ב׳).
~~שם הוה [illegible] שמוציא למשוה ובה ג׳ דינרין~~ ומתן לו שקל בו׳. — פי׳ ובה שיה דינרין (ובה בבלי ע״ו ב׳)
ומתן לו שקל בו׳ ואם שקל ומתן לו שקל ~~(ובה בתוספתא פ״ז וכן הגיה הגר״א בבבלי [illegible])~~

שם (ע״ה א׳) שניים אתא מתנין לך ומטול מצה ומתן לצה בו׳. — פי׳: שניים אתא מתנין לך הלך ושכר
חמרים אחר בה ומטול מצה ומתן לצה.

שם ה״ב השוכר את האומנין בו׳ רב אמר בו׳. — פי׳ שיש לאחוז פוסקין בו ורב אמר דבריו על הבריות
דלעיל סוף ה״א דאם מצויין פועלים ויכול הפועל לחזור בו באמצע היום ואין לבה״ב עליו אלא תרעומת.
שם עבד עבריה היא מרשותיה. — פי׳: כעבד עבריה היא מרשותיה (פי׳ דהפועל יכול לחזור בו דלא גרע
מעבד עברי שמכר עצמו ויש שיכול לחזור בו עד שאר השנים שש כדאיתא בקדושין פ״א ה״ב דעבד נותן
את עצמו בגורעון כסף ואינו צריך להפסיד כלום ועוד הוא מעובר לפעמים כגון שהזיל אבל האדון
אינו יכול לחזור בו ואם [illegible] הוציאו לחירות אין העבד חייב להשיב לו כלום בעד השנים שאינן עובד)
~~שם ה״ג מ״ב באוכלת בשעתו שיכול לפשט בו׳.~~ — פי׳ בשעתו שאינו יכול לפשט מ״ב אומר לו הטל
~~בשעתו שאינו יכול לפשט (ובה בשו״ע [illegible] ובה בגולה הפנים)~~

שם לבני [illegible] דאמתי חייתי ליה זמין. — פי׳ בזו „זמן", ומוסב על המשכיר שאמר בן לשוכר ואינו חייב להעמיד לו
חמור אחר ודלא כבה.
שם. כ׳ בונה אמר חייב לטפל בו בשעתו מכוש. — פי׳ בהאומר חמור זה ומת ויש בנבילה כדי ליקח
חמור קטן חייב המשכיר לטפל בזה וכאן שמפרש והולך.
שם מ״ב [illegible] אם יש בטפילה כדי לשכור בו׳. — פי׳: אם יש בנבילה כדי לשכור לו גיידור קטן חייב
להעמיד לו חמור סתר ואם לאו אינו חייב להעמיד בו׳ ליקח גיידור קטן חייב. להעמיד לו חמור
אחר ואם לאו אינו חייב להעמיד לו חמור אחר (ער׳ בבלי ע״ט א׳).
~~ה״ד~~ שורה שנפל עליה גייס מחשבין לפי אמון בו׳. — פירש האז״ב בח״מ סימן רס״ד שעמד עליה
גייס וטרפה מה שנשתייר להם כגון שבאו שותפין מחלקין לפי אמון בו׳, ואין זה מחוור אלא
שנתפשו עם הגייס באמון שלה וטרפם מחלקין מה שנשאר לגייס לפי אמון (ובה״א בבלי ב״ק קט״ז ב׳.
~~שם מחשבין לפי משאו ולפי אמון בו׳.~~ — פי׳ לפי משאו ולא לפי אמון בו׳ (ובה בבלי ב״ק שם וער׳ ~~[illegible]~~
~~שלהעיר [illegible] שלפשטו הירושלמי~~) וכן הגיה הבה״ח.

שם ה״ה תני ר׳ נחמיה קדר בו׳. — פי׳: ותני ר׳ יהודה אומר שומר חנם ושבע ש״ש ושלם (ובה בבבלי
פ״ב ב׳) קדר אסר קדרוי בו׳ (ער׳ פ״מ ומראה הפנים שבנוסחה נשלט אמנם סדר הדורות).
ה״ו (ע״ו ב׳) בני טבריה שעלו לשכר בירות מעון בו׳. — פי׳: בני טבריה שעלו לשכר בבירות מעון (פי׳
טבריה היא בעמק ובירות מעון — בהר ער׳ סוטה פ״ו ה״ח) בו׳ אבל מי שעולה מטבריה לשכור פועלין
בבירות מעון ובול מי אומר לון בו׳ (ובעין זה בבלי ח״מ סימן של״ו סעיף ה׳ ואבל [illegible] סימן תל״ה העתק
[illegible] שפירש בבא בזה הופכה היה לו השתוקה ולומר.. לא עשבתי פה על כוונת הירושלמי" והדבה יש לו כוונה בו.

בני ביוס ואין משכימים ומעריבים בני מעון שבאו לשכור מטבריה נשכרין כבני טבריה אבל אדם מטבריה כו׳ ולפ״ז הוכרח לפרש בהפך ע״ש והם גירסא חסרה ומשובשת ודברי הפירוש [illegible] בגי׳ שם סיומן שלב).

שם תניי ב״ד הוא שתהא השכמה של פועלין כו׳ — צ״ל: שתהא השכמה של בעה״ב והערבה של פועלין ומה תשת כו׳ יצא אדם לפעלו עד שבת בין השמשות כו׳.

שם היה עושה בידיו אבל לא ברגליו א״ר לא כתיב כו׳ — צ״ל: היה עושה בידיו אבל לא ברגליו תני בידיו אוכל אף ברגליו מסייע אפי׳ על כתיפו טוען כו׳ ורגליו וגופו דווקא מה דווש מיוחד שעושה בידיו ורגליו וגופו אף כל דבר שהוא עושה בידיו ורגליו וגופו וזה עושה בידיו אבל לא ברגליו ברגליו אבל לא בגופו דווש מה דווש מיוחד כו׳ היינו משובשת נשמט משורש לשונו (כה במשניות פ״ב ה״ן ועי׳ תוספות ב״מ פ״ח).

שם אוכל פועל יותר על שכרו ואית דמרין ר׳ יוחנן כו׳ — צ״ל: אוכל פועל יותר על שכרו תני ר׳ חייה אוכל פועל אשכול ראשון ואית תני תני אשכול אחרון ר׳ יוחנן בשם ר׳ ינאי כו׳ (ע׳ משניות פ״ב ה״ג).

שם ~~יהא~~ כל שפועל בו בגו לצורך המעשרות כו׳ — צ״ל: כל שפועל בו לא בגו לצורך המעשרות (פי׳ שדין לא נגמר מלאכתו למעשר דכוון זה בתוספתא פ״ח „כל שאינו כונס בו בגו למעשר המעשרות ונוסר אחר גרם לו (פי׳ כגון שכרו לעשות בנטע רבעי) כו׳ לצד עמו (פי׳ בקמ״ה עם הפועל [illegible] הל אינו אוכל וכל שפועל בו בגו לצורך המעשרות שכרו סוף אינו אוכל לצד עמו (פי׳ שהפועל לצד עם בעה״ב שמכל) הל אוכל (פי׳ ומעשר משל בעה״ב).

שם ה׳ (ה״ג) אם שאין ליך עבד שאר בשרו ועונה הל מקודשת שאם מתו כו׳ — צ״ל: הל מקודשת ותנון קיים שאם מתו לא ורבה כו׳ בן תימא אומר כל [illegible] שתופשו (פי׳ בלשון ירושלמי כמו שתפסתו ע״ש בחגיגה פ״ב ה״ו) כו׳ פ״ח ה״ו א״ר אילא משאמר שאמר שלם כו׳ — יש להפך הגירסא וכצ״ל: משמע שנאמר בעלו אין עמו שלם ושלם אין אנו יודעין אם בעלו עמו לא ישלם ואית אם בעלו עמו לא ישלם אלא מכיון ששאל הפרה ושאל בעלה עמה או״פ שהבעלים חורשין במקום אחר ומתה פטור אבל שאל את הפרה ואח״כ שאל את בעלה או שכרן ומתה חייב א״ר לא משמע כו׳ ואית בעלו אין עמו שלם ושלם אלא מכיון ששאל פרה ולא שאל בעלה עמה או״פ שהבעלים חורשין על גבה ומתה חייב.

שם ה״ב (ה״ב) וגו ע׳ ששבורה אצלו לא לנה בשאולה הית כו׳ — צ״ל: וגו ע׳ ששבורה אצלו לא לנה כשבורה היא אצלו והוא פטור ואית מרין אין דרך הפרות ללון על בעליהן וגו בשאולה היא אצלו והוא חייב. (9)
([illegible] בשי׳ הרשב״א [illegible])

~~[illegible]~~

שם השואלו בפרתו לאחר עשרה ימים אל סבה מן כבר כו׳ — צ״ל: השואלו פרתו לאחר עשרה ימים והשואל לו חמשה ימים מן כבר (פי׳ מערה) מתה משועבד האחרונים מתה (פי׳ שאז לא היו הבעלים שאולים אצלו וחייב) השואלו פרתו ואני נשאל לך (פי׳ בשכר שאולים הפרה ודינו כשוכר ופטור מאונסין).

~~שם ה״ה א״ר [illegible]~~
שהיה בעל אחר. שור אחר. והעלה בשב בו׳ (השמט כאן „תאו תמעם שור כו׳ בדרך הירושלמי [illegible]
~~[illegible]~~

שם ה״ו ר׳ יוחנן בעי הרטיבו מה הן — צ״ל: ר׳ בעי התעבו מה הן (פי׳ שהעצים גדלו ונתעבו אם יש חלק לבעל הקרקע בעצים כמו שיש לו חלק בעצים או שאין לו חלק בעצים כיון שמכר לו לעצים).

שם ה״ח א״ר יוסי בבא באילן שהן עושין בעפר שחור כו׳ — בתוספתא הנוסח „ר׳ נחמיה״ אבל לנוסח הירושלמי יש להגיה בתוספתא רבי ובבלי ע״ב א׳.

שם, ה״ו רב אמר דונה דגר כו׳ — צ״ל: רב אמר אונה והוכנה לשכור (וכן בבלי ק״ב ב׳) א״ר לא ליית פשטה דה (פי׳ דדברי רב) על שוטים בן נסבו׳.

~~שם ה״ג תבואתו מכר אבל [illegible] (כן הרתנו [illegible])~~ (0)
~~פט~~ ה״א (ע״ב א׳) הכייר והבלן. — צ״ל: הבייר והבלן (וכה לעיל פ״ח ה״ג ותוספתא פ״ט).

שם ה״ה והוא שותה דוגי מכנס שלה מלמעלה — פי׳ שודה של הרחת וכנס בתוך הכרי ודוגי נידלה והיה למעלה מן הכרי ובאופן זה הכרי צ״ל ויותר מאלו מרמז את דוגי מכנסה למטה בתוך הכרי.

שם ה״ו והוא שזורעה בו ויכול אומר כו׳ — צ״ל: והוא שזורעה אבל לא זרעה בו בקבו ויכול אומר כו׳ שהוו

בבא מציעא

שם בתרומות ונשבעו דו יכול מואר כו' רשעיות היו לו (פי' למחכיר) שם שדות תתרומות כו'.

~~[illegible] דין החוצה [illegible] בין האוצר שבה תורם כו'. — צ"ל ר' יהודה אומר [illegible] האמון [illegible] שבה תורם~~
~~[illegible] משבה אחרת [illegible] אחד מעשר ונותן לו [illegible] שבה בין האוצר האמון בין אמון אחד~~
~~[illegible] לו משבה אחרת~~ בין [illegible] אמר בין האוצר האמון מעשר ונותן לו (כה בתוספתא דמאי פ"ו) בן דבר)

שם פירש ר' מנחם אחי ר' גוריון קומי ר' זא אומר כו'. — פי' "ר' זע" הוא שם אמורא [illegible] חר' אולה בנוסחא
בד"ס בערך מנחם אחי ר' גוריון שגה דבה שבונה. ר' מנחם בן אחוה דר' גוריון קומי רבי ירושלמי פ' המקבל.

שם [illegible] נותן חטין לזה יזרענה פשתן כו'. — חסר כאן ונצ"ל: תני המקבל שדה מחבירו לזורעה חטין לא יזרענה פשתן פשתן לא יזרענה חטין שעורין לא יזרענה פשתן לא יזרענה שעורין נותן חטין לא יזרענה פשתן שעורין לא יזרענה פשתן פשתן לא יזרענה חטין פשתן לא יזרענה שעורין פשתן לנהר הוא הדף של שנים ותמאר כן כו' פשתן זהר פשתן ולא חטין כהר חטין או שעורין אחר שעורין (פי' ולכך אסור לשנות מפשתן לחטין ולשעורין שאת כבר נזרע בהד חטין או שעורין בשנה שלפניה).

שם היות שמותר אמר לאחר עובר עליו משום ביומו תתן שכרו (פי' אבל משום לא תלין אינו עובר אלא עד בוקר ראשון בלבד וכה בבלי קי"ב) ר' יוסה אומר יום אחד הוא דתמאר עובר עליו כל שמות הללו (פי' אבל לאחר אינו עובר אפי' משום ביומו תתן שכרו).

שם תפתר בשכיר שעות יום ולילה שגובה לגבות כל היום כו'. — צ"ל: תפתר (פי' ב"ה מה שבירושלמי הנוסח "שכיר שעות גובה כל היום וכל הלילה" והוא ט"ס וצ"ל כמו דבבלי "גובה כל הלילה וכל היום", ור"ל לומר דבמאן אמרו בשכיר שעות ביום בלבד שבה גובה רק כל היום וכן אין לומר בשכיר שעות בלילה בלבד שרק כל הלילה הוא גובה) בשכיר שעות יום ולילה (פי' ששכרו לעבוד מעה שעות ביום ומעה שעות בלילה) שגבה לגבות כל הלילה וכל היום ותני כן כו'.

שם היום (ע"כ) תני ויכול המחהו אצל חנוני כו'. — צ"ל: תני המחהו אצל חנוני או אצל שולחני אינו עובר עליו אבל עוברין הן עליו אומרים בזמן שלא התנה (פי' שהחנוני או שולחני התנה עם הפועל שיקח את שכרו אליו עם שלא יעבור עליו) אבל התנה עמו אף הן אינן עוברין עליו השכיר בזמנו נשבע ונוטל (כה בתוספתא פ"ו) כו' פעם אמר לו אתן ולמחר אמר לו נתתי הדין נאמן (פי' ואינו נוטל מה שתבעו בזמנו) רובה אמר ואפי' אמר לו אתן ולמחר אמר לו נתתי אינו נאמן (עי' ירושלמי שבועות רפ"ז דנסתפקו מו אמר הדין "אם אמר לו אתן ולמחר אמר לו נתתי נאמן" ריש לקיש אמר ר' יוסי ב"ח וכמו להגהות מהרש"ש שפל סמר [illegible] דאינו נאמן ומאמר מבואר דמסדר הדבורים אין זה אלא מסדר שער הירושלמי.
וכן עוד הובאות אחרונות שכן הוא.)

שם [illegible] החובל זוג של ספרים כו' אבל פחת מהן אינו עובר על אחד מהן. — צ"ל: אינו עובר אלא על אחד מהן.

[illegible] (כ"ה ג') תנא מחר טבל כו'. — לא נתברר לי מוצא שמכנות ושי' ועיין צה כמו וע' פ"מ שהיה זה בשעתה.

שם כדי להפריש תבואה ותרומות מעשר כו'. — צ"ל: כדי להפריש תרומות מעשר מהטבל (עי' הביאור בדמאי פ"ג ה"ח)

שם אולין תרדיות (פי' [illegible] את החומה, ומה [illegible] לפנינו למטה "אולין וסודיות" פירוש הוא שנכתב מן הצד על "תרדיות" והכניסו המעתיקים בפנים שלא במקומו ויש הרבה כיוצא בזה כמ"ש בפיהמ"ש פ"ג הל"ד. והענין כאן הוא בשני שהיה א' יש לו בית והשני עלייה ונפלו ושניהם רוצים לחזור ולבנות ואין לא היה אלא בית בלבד היה יכול להתנהל ולבנות על הקרקע בלי יסודות אבל מאחר שעוד צריך לבנות עליו עלייה צריך לעשות יסוד בעומק הקרקע ועל מי לעשות יסוד זה) ר"ז אמר אתרעית (פי' התכנון שהוא בעל הבית צריך לעשות את היסוד שעליו ביתו עומד) צריך את מטעוניה (פי' שבעל הבית חייב לטעון עליו את העלייה ואם לא עשה יסוד א"צ משאו העלייה ועשו את הבית בתוך הקרקע והיסוד מועיל לבעל הבית וגם לבעל העלייה) ר' לא אמר עולוי (פי' בעל העלייה צריך לעשות את היסוד שבגלל עלייתו ואם היה בעל הבית צריך ליסוד כן פירש הפ"מ).

שם בנוי אמרין תבייהון אולין וסודיות כו'. — צ"ל: בנוי אמרין תרויהון ודא מסייעה לאתי דאמרין בנוי היתב חזורין [illegible] אחצר חבורו לא ואמר לו הדיינו מוסר כו' בריוא דביזן (פי' שיר בית שאין שתרעה חול ועפר תחתה) בלא יכול עולות בני עד דבנו ארעיתו (פי' אבל במקום קרקע קשה אין העליון צריך לממון היסוד שמוסבה) לא תסעייה. מכאן לבנוי הוו דתני הותה ע"ל שורין כו' [illegible]
[illegible]

שם היתה חורבתו סמוכה לחורבתו של חבירו כו'. — צ"ל היתה חורבתו סמוכה לגינתו של חבירו

שם רק ותוי [illegible]. — פי' למטה הרי שגשה לנכנס לגיגע בה חטין אחר חטין או שעורין אחר שעורין לכן חטים לא יזרענה
[illegible] בה"ב משתיב ובשורש הוא שהיא שוב שעורה [illegible] (ובוא כביאור המקבל של הע"ל).

בבא מציעא

ב"מ ה"ד [illegible] דרה (פי' שבעל הגינה גידר משלש רוחות את גינתו וכותל של חורבה הותרה ברוח רביעית)
הג' [illegible] וצינורנו כו' (פי' שבעל הגינה משלם לבעל החורבה בעד מחיצתו של כותל הגודר את
הגינה [illegible] צה בתוספתא פ"ח) הבא ואמרה כו' (פי' מה שבעל הג' צריך לשלם בעד הכותל לבעל החורבה)
שם ה"ד שאינו שאין כופין כו'. — צ"ל: שאינו שבעל הגינה ויפד וצורע למטה שאינו שכופין (פי' בתמיה וכי שאינו
שכופין לבעל בית הבד לעשות לבדו כיפין ועיין צה בתוספתא פ"ח ה"ג „שאינו שהוא מוצוה שאינו שכופין")
שם ה"ו מסרה הסתם לסבל והוצך כו'. — צ"ל: מסרה הגמל לסתום והוצך דין בסורות (וכה בתוספתא פ"ח).
שם ה"ח מה ועשו (פי' ~~שיפה השוב ב"מ לר' יהודה וגם ר' יהודה שפוה השוב לב"מ ואמו על או נמוק) אברהם~~
~~בשם ר"ל אמר וחזני דבוקי [illegible] אמר עד עשרה טפחים (פי' מה שאמר ב"ש „כל שהגוון יכול לפשוט ידו ויכו להגאל~~
~~ה"ה שלו" שאמר צה הוא עשרה טפחים) וכה בפ"ו~~

בבא בתרא

ב"ב ה"ה (ו' ב') ואפי' ועמד הכא בשאין שניהן רוצין רצה זה כופין כו'. — צ"ל: ואפי' תימא הכא והכא בשאין
שניהן רוצין (פי' אלא אחד מהן) תמן בשאין בו כדי חלוקה דברים הכא בשיש בו כדי חלוקה רצה זה כופין
שם ר' יוחנן סבר אומר בחצר שהיא למעלה מן הגג כופין כו'. — צ"ל: ר' יונה (פי' הוא היה בצמצו של ר' נתן)
סבר אומר בחצר שהיא למעלה מן הגג כופין (פי' שבחצר משתמשין בכל שעה ורואה תמיד מה שבגג)
אבל גג שהוא למעלה מן החצר אין כופין (פי' שבעל החצר אינו יכול לראות מה שעל הגג ובגג אין השימוש
תדיר ובעל החצר יכול לעשות בשעה שאין שום אדם על הגג, ור' נתן סבר להפך בגג שהוא למעלה מן
החצר חיישינן להיזק ראייה מן הגג לחצר שמשתמשין בו תדיר אבל חצר שהוא למעלה מן הגג לא חיישינן
להיזק ראייה מחצר לגג ~~שאין משתמשין~~ בגג, אלא דרך עראי ומגג לחצר שלמעלה הימנו אינו יכולין
לראות, ובתוספתא פ"ח דבע' הותר חצירו למעלה מגגו של חבירו אינו צריך לו" והיינו כר' נתן וע' דבלי ו' ב')
שם ה"ה מגלגלין עליו פשוטו של כותל. — פי' אף שאין בנה אלא כנגד מחיצתו של כותל חבירו מ"מ הוא
צריך לשלם חצי הוצאותיו של אורך כל הכותל.
שם ה"ו ושור שנאמר הון עשיר כו'. — צ"ל: שור שנאמר הון עשיר כו' (ופירוש הוא על „חומה" דמשנתנו).
שם ה"ג (ו"ג א') ודא דתנאר חוץ מן הבדיוסה מפני כבוד בנות ושראל ברים כו'. — צ"ל: מפני כבוד בנות
ישראל בכל החצר ברים בהרבע אמות כו' (וכה בנדרים פ"ה ה"ה).
שם ומערבין לו בעל כרחו והוא תני והוא אינו רוצה כו'. — צ"ל: ומערבין לו בעל כרחו ותני כן (תוספתא
ב"מ פ"א) כופין הן בני המבוי זה את זה לעשות להן לחי וקורה למבוי והוא תני הרי שאמרו לו לערב
והוא אינו מאמין בנכסין לרשות ומערבין לו על כרחו מפני שאין מאמין אבל אם הוא מאמין לו [illegible] לא
שאינו רוצה לערב (פי' שודאי גם הוא רוצה שיהיו מותרין להכניס ולהוציא בחצר ובמבוי) אלא מ[illegible]
בושה לו בפני מערבה (פי' שהוא קמצן וחס על פתו ואינו רוצה ליתן חלקו בעירוב).
שם א"ר חסדא לצבלין היה מתניתא כו'. — צ"ל: א"ר חסדא הבא דתניא לצבלין ותני כן (תוספתא ב"מ ~~פ"א~~)
בצבלין לפי פתחיה באכסניה לפי אדם (וכה בבבלי ז"א ב').
פ"ב ה"ה (ו"ג ב') כוי מתניתא וסד בסיד כו'. — צ"ל: כוני מתניתא או סד בסיד כו' מהדה מרווקין כו' (פי'
ושם סגי בשלשה טפחים או סד בסיד והן בירושלמי).
שם הוה כשובק מהו. — ע' נימוקי יוסף שפירש דאם היה הנשאר עשוי כשובק דהיינו פתחו מן הצד
במה צריך להוות על גבוה למעלה.
שם ה"ג רתני ר' קרנה אין הוה בגון רני כו'. — צ"ל: תני ר' קרנה אם הוה חמות או רפסת ותהילה מותר (וכאן
צה למטה ה"ג ותוספתא פ"א ובבלי כ"ב, וכן הלכה כן שוק על משנה ג') תחת דורתא אהו א"ר אחת כ"ש
[illegible] בשוק כו' א"ר ויהושע בן לוי ממתי' רבנן כוי מבוקה צלין (פי' צלוות שהוו עושין שם צלוות) ובחות ר'
אולפי' (ע' נימוקי יוסף ברך צה ושם הנוסח „ר' אולעזר" ודורש שם סוון וח הנוסח „ר' אלעזר").

שם ה"ג תני לשכינו יכול לחצות בו כו'. — צ"ל: לשכינו מעכב הוא עליו משעבד עליו כו' (ובתוספתא פ"א ובבלי כו ב' גירסאות אחרות) חד אמר מהו לשכינו (פי' שמעכב עליו) עבידתיה גו דרתיה (פי' לעבוד מלאכתו בחצר דמוך שהוא יוצא ואומר בשוק מעכב עליו לעבוד בחצר אלא יעבוד בביתו וכו זה בחצר של שותפין) משעבד עליו אינו יכול לחזור בו ואחרנה אמר מהו לשכינו מיפתח ליה חנות כו'.

שם ה"ה (ה"ג ג') לשאול צורך מיד. — צ"ל: לשאול סומך מיד (פי' שצריך לצרף את הסולם אימון למצחולה).

שם ה"ו הדא ולפה מההיא שאם היו שנים שחייב להכריע כו'. — צ"ל: ההיא ולפה מהדא (פי' שבאו הכא בשני שוכנין הנופל שאין הם במוצא אצווה בין שני בתי אדם חייב להכריע) והדא ולפה מההיא שאם היו שלשה (פי' ג' שוכנין) שהוא של אמצעו (פי' וכדאיתא בב"מ פ"ב ה"ג בקרפיפה של ג' בני אדם אינו חייב להכריע)

שם היה אחד אומר לו ישוב העולם בחולמות א"ר יוסי והוות כו'. — חסר וכצ"ל: ישוב העולם בחולמות ב' יסא בשם ר' יוחנן אין שפשין לעניין ביכורים כלום א"ר יוסי והוות שאם אומר אדם שרשין ע"ך כו' (וע' ערלה פ"ג סוה"ה)

שם ה"ד ר' יונתן הוה דאין טבאות כו'. — כאן מעשה זה נמצא גם במדרש תנחומא פ' שופטים סימן ג' בר' יונתן בן אלעזר, ומזה מוכח שר' יונתן סתם בירושלמי ובבלי הוא "ר' יונתן בן אלעזר"; וגם הוא מכונה לפעמים "ר' יונתן של הבירה" ע' בב"ר פנ"ה אות ב' ר' יונתן של הבירה אמר אפי' עירובי תבשילין היה אברהם יודע, ואותו ענין בתנחומא ר"פ לך ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן אפי' עירובי תבשילין שמר בניו של אברהם אבינו; וע' עוד במי תהלים מזמור ג' ר' שמואל בר נחמני עלה מגבל לשאול ג' דברים מצא אותו ר' יוחנן של הבירה כו' והוא טס וצ"ל "ר' יונתן של הבירה" (ובילקוט שמואל אחז את הנוסח "יונתן איש גבורה" וגם שיבוש וצ"ל "יונתן איש הבירה"), וע' בבלי גיטין ע"ח ב' ר' יונתן ע"ה א' דמבואר שר' יונתן היה בבלי.

פ"ג ה"א (ה"ג ד') אתון אמרין ליה שוב המועד לג' ואיש לה ר' יודה דתנינן כו'. — צ"ל: לית ר' יודה (בב"ב פ"ב מ"ו) ותנינן תמן (בפרקין מ"ג) ר' יודה אמר לא אמרו כו'.

שם ביהושע בן לוי בשם ריש לקיש המוכר זמן כו'. — צ"ל: ריש לקיש בשם ר' ינאי המוכר זמן כו' (ועי' בקדושין פ"ג ה"ב).

ותשוב אדם לומר על מי שאינו בנו שהוא בנו בחזקה בנכסי האב כו'. — צ"ל: על מי שאינו בנו שהוא בנו אלו הרי כל רבותינו כו' (ומה שבינתיים מוער ונשתבשה מלשה בעמוד זה).

שם לנעמי וילדותה קנה לנעמי היא וילדותה לא קנה. — צ"ל: לנעמי וילדותה לא קנה לנעמי היא וילדותה קנה (וכה בקדושין פ"ג ה"ד) כו' כתוב מאוביריה תני המוכר עבדו בהמתו כו' (פי' באופן שלא נתעברה ודלא כפ"מ).

שם ה"ג (ה"ג א') רב אמר אין חזקה לבורח כו'. — צ"ל: רב אמר יש חזקה לבורח (פי' וכאותה דאמרי בבבלי ל"ח ב') אין חזקה מתוך לגוף (פי' ומשנתינו בשעת חירום וכמו שאמר רב לעיל) שמואל אמר אין חזקה לבורח ולא מתוך כו'.

שם אבל אבטנות כגון שלומי ונגוהו והירדן מפסיק כו'. — במאה שנוכם להעיטור וכן בעיטור אות מ' מודעה הגירסא "שלומי ונימרי" ובבלי בכורות נ"ה א' "נמר ונמרי" ובערוך ע' אבטליות "שלונמי ופטורי" וכעין זה בפירוש הקצר של הירושלמי כאן ובתוספתא בכורות פ"ז "השלומי ומגזי".

~~חזקתה פסולה עד שתבלוף ותבון מודה רב כו'. — צ"ל חזקתה פסולה עד שתחלוף ותבון מודה רב~~
~~עד שתחלוף ותבון מודה רב עיקר חזקה התרת רצועות (וכה ביבמות פי"ב ה"ה בבבלי)~~

שם רבה שאל לר' יוחנן ערר מהו שיצריך ב"ד כו'. — יש להחליף הגירסה וכצ"ל: ערר מהו שיצריך ב"ד ואית דמרין ר' זבה שאל לתלמידיו כו' ר' חייא בשם ר' יוחנן ערר צריך ב"ד ר' יוסה בשם ר' יוחנן ערר אין צריך ב"ד שמואל אמר תפי' ערר כו'.

שם ערר ג' ראשונות אמר לו אתה מכרת לו כו'. — צ"ל: ערר ג' ראשונות והאחרונה (פי' בסוף שש שנים) אמר לו (פי' מחזיק למערער) אתה מכרת לו אתה נתת לו במתנה (פי' ועל סמך זה החזקתי שש שנים) אם מחמת טענה הראשונה ערער (פי' זה שערער בג' ראשונות חזר וערער בסוף שש שנים מחמת טענה הראשונה אע"פ שהפסיק בין ערר ראשון לאחרון וחזק אג' שנים) אינה חזקה ואם מחמת טענה אחרת ערער הו"ז חזקה שכל טענה שאינה בטלה כולה בטלה (ע' תוספתא פ"ב ומלחמות לרמב"ן פרק ג') שמואל אמר כו'.

במשנה ה"ט עד ימים שלומד ומרוח (פי' זהו טעם של חמשים אמה) כוני מתניתא ר"ע אומר לכל רוח בוה ששה ומרחיק חמשים אמה חוץ מן המערכה (כו' זה יש להוסיף כאן) ותני בן ר"ע כו'.

~~שם הד"ה צריך חזקה — פי' הא דתנן והבית מגוג וכותל אינו צריך טעמיה אינו צריך~~
~~אבל צריך חזקה ג' שנים וכה בבא~~

שם ועת מודה ר' יהושע כו'. — צ"ל: מודה ר' יהושע באומר לחבירו שדה זו של אביך היתה ולקחתיה ממך נאמן שהפה שאסר הוא הפה שהתיר ואם יש עדים שהיא של אביו והוא אומר לקחתיה ממך אינו נאמן בשלא אכלה שני חזקה אבל אם אכלה שני חזקה נאמן שלא מת אביו מתוכה אבל אם מת אביו מתוכה אפי' אכלה שני חזקה אינו נאמן כהדא ראובן כו' (וכה"ג בכתובות פ"ב ה"ב).

שם רב אמר בשנערער ע"פ ב"ד נואם כו'. — צ"ל: רבנן דרומן אמרין בשנערער כו' (כה"ג בכתובות שם).

שם ה"ה לית כאן שותף שותף אין לו חזקה כו'. — צ"ל: לית כאן שותף שותף יש לו חזקה כו' והן דתמאר כו' שותף יש לו חזקה בשהוא עומד שם (כ"ה הערוך בעיטור הלכות מודעה ע"ש, וביאור "בשהוא עומד שם" שלא ירד לשדה זו של שותפות ואוכל לוקח חלק המונה).

שם דמתני' ואתון אריס שהוריד אריס אין לו חזקה כו'. — צ"ל: אריס שהוריד אריס יש לו חזקה שאין דרך אריס להוריד [illegible] אבל [illegible] שאפנה על נכסי השותף והוריד אריס תחתיו אין לו חזקה שדרך כו' (עי' בבלי מ"ז ב').

שם ה"ו והתני המוכר והודו ונעשה כו'. — צ"ל: תני (תוספתא פ"ב ה"ו) הן הראשונים והן האחרונים נעשה צוואין בראשונה אין לו כלום שניה הרי בידו שנה אחרת שלישית הרי בידו שתי שנים אר"ז צורות הדא אמרה עד צומח אין נפסל בבד אלא מעצמו הוא נפסל (וכה"ג במכות פ"א סוה"ח ועי' הביאור דב"ק פ"ב ה"ד)

שם ה"ג נהגו השותפין להיות אוסרין זה לזה בתרנגולין כו'. — צ"ל: להיות מוותרין זה לזה בבבריו: אלין אף ולא מתניתא אמרה כן שנהגו אוסרין להעמיד רוחיים ותנור ולגדל תרנגולין מפני שנדרו הנייה זה מזה הוא אם לא נדרו הנייה זה מזה סתמן כמוותרין אלו לאלו (עי' נדרים פ"ה ה"ג).

שם ה"ח (י"ד ב') א"ר הושעיה לא אמרו אלא בחצר כו'. — צ"ל: א"ר זעירה לא אמרו אלא למטה מארבע אמות (פי' אז יש לחלון צורות חזקה) אבל למעלה מארבע אמות אינו מעכבו (פי' ולכך אין לו חזקה) שמע ר' הושעיה והוה כו' (ועי' בבלי נ"ט א').

שם ה"ט ציץ היוצא טפח מוציאו את אפי' כמא למשך כמה כו'. — צ"ל: אפי' כמה (פי' לאורך באויר) במשך כמה (פי' ברוחב ועי' בבלי נ"ט ב'). נעץ בר הושעיה בחולף את ביתו (פי' לאחר הא דתנן במ"ר דהוא בעה"ב חדר לפנים מבויתו).

שם ה"י הפותח חלון בכותל חצירו במעמד חבירו ד' אמות כו'. — צ"ל: הפותח חלון בחצר חבירו במעמד חבירו רבי אומר פותח בשמאל כו' הוינא בעיות לעינך כו' מגחך הוינא בהוי גברא (כן הערוך בניאני ונוסף פרוך צה"ג עי"ש ועי' עיטור הלכות מודעה שנערך בשובושו ופי' דאיתא בבבלי נ"ט ב' "רבי חייא אומר")

שם היו חמשה פתחים זה לפנים מזה שעור כולן כמלא מגדה. — פי' דתנן בתוספתא פ"ג ה"ו חלון שהוא לאוויר שיעורו מלא מגדה (פי' להביא את הסולם) ועוד במ"ב חלון שהוא לאוויר שיעורו כמלא מגדה (פי' דמאחר שהוא לאוויר למאור הוא עשוי) בנה בפני חבירו לה (פי' ואין האור נכנס עוד בה) שיעורו בפנים טפח עכ"ל ובזה צ"ל: חמש חלונות זו לפנים מזו שיעור כולן כמלא מגדה (פי' דמאחר שהן חלון כולן כנגד חלון עשוין למאור ובתוספתא כן הפנימיים כולן שיעורן כמלא מגדה).

שם ודבר מסייעה למאן דאמרין כו'. — צ"ל: ודבר מסייעה למאן דאמר בנה חלון שהוא פותח לאוסטוון (פי' במוסף הערוך ערך אסטווה א' שהוא אהל מפולש מצדיו ואין עליו אלא תקרה בלבד, ועי' מ"ש בשקלים פ"ו ה"ב ב' ע"ב) לא נעשית אלא להכנס את האורה (פי' שהאוסטוון כולו פותח ואורה) מכיון שהוא מבואה את הטומאה כמלא מגדה ישלה חזקה (עי' במרדכי פרק זה רמז תקנ"ו ובעיטור הלכות מודעה).

פ"ג ה"א (י"ד ג') ולא את הגג בזמן שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים סוף דבר כו'. — צ"ל: מעקה גבוה עשרה טפחים לא סוף דבר מעקה אלא אפי' היו אחורי בתים מקיפין אותו (פי' שכותלי הבתים גבוהין מהגג עשרה טפחים) הוו שם עמודים ובולטים על גבוהן (פי' והן כצורת הפתח ומקיפין את הגג סביב סביב אם דינו כמעקה או לא) נישמעינה מן הדא רו"ט כו' אינו מכור (פי' שבג' רוחות יש לו מעקה גבוה עשרה טפחים וברוח רביעית אינו גבוה עשרה טפחים ויש לו צורת הפתח כן פירש המ"ה) הדא אמרה והוא שיש שם מעקה גבוה עשרה טפחים (פי' ומוכח דלא אין צורת הפתח מועיל אפי' ברוח אחת אלא צריך שיהיה מעקה גבוה עשרה טפחים מקיפו סביב סביב).

בבא בתרא

שם ה״ב: רבה בר״ה הונא בשם רב הלכה כר״ע דידן (פי׳ שרב ורבה בר״ה הונא הוו בבבל ושם שנו אופכו שלר״ע אינו צריך ליתן לו דרך ולחכמים צריך ליתן לו דרך וע״ה בבלי ס״ה א׳) דהוא רבנן דר׳ חייא (פי׳ שהוא בנוסח המשנה) ר׳ צעורה כו׳ דהוא רבנן דבבלאי (פי׳ ר׳ צעורה עלה מבבל לא״י וכשהיה בא״י אמר ,,רבנן דידן״ ויש לטעות שהכוונה על רבנן דא״י לכך פירש ,,רבנן דבבלאי״) תמן אמרין אדמון ורע״ד כו׳.

שם תמן אמרין אדמון ורע״ד אמר כו׳. — צ״ל: אדמון ורע״ד אמרו דבר אחד אמר ר׳ זה כו׳ (ע׳ הנוסח בתוספות פ״ג ה״ג).

שם ה״ג ר׳ יצחק שאל ע״ד דרבנן מכר לו חצר סתם כו׳ ומערות שבה זה המטלטלין כו׳. — צ״ל: אבל לא חמורות או מכר לו אפי׳ חמורות ר׳ יצחק שאל כו׳ א״ר יוחנן אנא אייתיתיה מדבית לוי (ובעין זה ב״ק ס״פ ה) היו שם חמורות פרוחות לפנים (כה״ה בתוספתא פ״ג ובבלי ס״ג א׳) מכורות (ונפשטה שאלה המשנה של ר׳ יצחק) כו׳

שם ה״ה בזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכו הרי כולן מכורין — צ״ל: בזמן שאמר היא וכל מה שבתוכו הרי כולן מכורין בין כך ובין כך לא מכר היוצאין והשיחין והמערות (ובעין זה בתוספתא פ״ג ואחרות בירושלמי הוא באין דורש״).

~~הגה (ט״ב) ר׳ [illegible] שאל שמכר לו כל החוין צריך כו׳. — צ״ל מכר לו כל החוין צריך שבתוכם [illegible] [illegible] מכורין (פי׳ [illegible] שלא מכר אלא [illegible] אחד עם כל שהוא [illegible] בבא) [illegible] [illegible] מדרבנן [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] בבלי [illegible] בבא~~

שם מה אמר במקדיש ~~ר׳ לעזר~~ שאל נישמעינה מהדא כו׳. — צ״ל: מה אמר במקדיש ר׳ לעזר שאל על בוזה והשדה (פי׳ הא דתנן ,,אבל בנותן מתנה נותן את כולן״ הוא כולל גם הסופר שאם נתן במתנה בור וגת ושובך סתם אין המקבל מתנה צריך ליקח לו דרך) או על המשנה (פי׳ דהיינו שאם נתן לו שדה לנה את הבור והגת והשובך שבתוכה) נישמעינה מהדא האחין שחלקו ויש להן דרך זה על זה (פי׳ כר״ב בבבלי ס״ה א׳ ומוכח דקאי על המשנה השדה) ואית דבעי מימר מן הדא (תוספתא ס״פ ג׳ ע״ש) דה המקדיש את השדה לא הקדיש אלא החרוב המורכב ושקמה הגושה מפני שיונקין משל הקדש הדא אמרה ששייר לו דרך (פי׳ דה״ש הרי לא הקדיש בור גת ושובך ומוכח שגם שייר לעצמו דרך דאין דאי אותם שלא שייר לעצמו דרך הו״ל לר״ש לומר דהקדיש גם גת בור ושובך מפני שצריך לילך דרך שדה הקדש והרי זה כאילו יונקין משדה הקדש ותנן לא פליג על ר״ש בבור שיח ומערה והו״ל ותנן שייר לו דרך אליהן).

פ״ה ה״א (ט״ו א׳) ומר בשדה כרם דאמר ר׳ ינאי כו׳. — צ״ל: ומר אף בשדה כרם בן דאמר ר׳ ינאי כל הספיחין אסורין (פי׳ אלא משדה חבירו משום גזל ע״ש בכלאים פ״ב ה״ב) כו׳ ואית רוצה בהן כאילו עקורין ומונחין לפניו ואף בשדה כרם בן (פי׳ והוו אסורין משום גזל שלא רוצה בקיומו) תמן ,,תנינן הרוצה כו׳ ואית תנוסתא ובמה רשב״ג בשם ר׳ ודעין עד ג׳ אצבעות עד מקום שאוכל ורד א״ר יוסה בעות שאמרת כו׳ ואית תבואתו א״ר צעירה תיפתר בשנידר שלא ברשות או שנידר לשעה ואין לומר שמא מרת מצוה הוא אין מרת מצוה מצוין לא מסתברה דלא כו׳ לפום כן צריך מתניתא ומטיילין בשבילי הרשות כו׳ בציפי ין

שם ומסתכין לצדדין ר׳ יהודה כו׳. — צ״ל: ומסתלקין לצדדין מפני ותיובתא דרבנן ר׳ יהודה כו׳ (וכ״ה בברכות פ״ב ה״ט ע״ש) ואינו יכול לדחוק את עצמו כו׳

שם ה״ה מיגצען ולא משמשין זה את זה. — צ״ל: מיגעין ולא משמשין זה ג״כ.

שם ה״ג מכר חצי גנה מכר חצי כבד מכר חצי גנה נישמעינה כו׳. — צ״ל: מכר חצי גנה מכר חצי כבד מכר הראש מהו שימכור לחייה נישמעינה מן הדא מכר לו יד כו׳ (פי׳ ומזה מוכח דמכר לו ראש באופן שהוא לא מכר לחייה והלוקח צריך ליתנם לכהן וכ״ה בתוספתא פ״ד המוכר ראש בבהמה דקה לא מכר את הלחי ואם היה טבח בהן ה״ז מכור).

~~שם [illegible] [illegible] שבא עם חשובה פטור מפני שהוא רשות כו׳. — [illegible] הירושלמי כר׳ יהודה [illegible]~~

ולגוזה שה״ג ~~ר׳ יהודה לטעמו~~ בב״ק ס״פ ה׳ ,,בני חמנה פטור מפני שהוא רשות״ אבל שיטת בבלי פ״ב ב׳ ~~[illegible] [illegible] ע״ש ג״כ הבא~~.

שם ה״ה א״ר ויבן ואם שכיר הוא בו בשכרו. — פי׳ רמז בעלמא הוא ועניינו אחר שזה משלם בכספו חייב המוכר להטיב ג׳ טיפין באופן אפי׳ ע״ש עם חשובה.

ה״ו א״ר בא בר ממל בעשורות. — צ״ל: א״ר בא ב״מ אחד לעשרה בעשרה (פי׳ שנותן גירואים אחד מעשרה לעשרה שהוא מוכר).

שם מיכן אמרו חכמים כל מצוה כו'. — צ"ל: מיכן אמרו חכמים צדק משלך ותן לו (ע' בגליון פ"ח ב') כל מצוה כו'.

פ"ו ה"א (פ"ו ב') ואם התנה עמו מתחילה הזרע כו'. — צ"ל: ואם התנה עמו מתחילה לזרע כו'.

שם סאה חטין שנפלה לתוך מאה של שעורין כו'. — צ"ל: סאה שעורין שנפלה לתוך מאה חטין מוכר ולוקח מהו שיחלקו את השבח (פי' דכשמוכר אחד נ"ה סאין אלו לחבירו זה יקח ממנו בדמי חטין מכל נ"ה סאה אלו דמי מאה סאה חטין ובדמי סאה אחת שעורין והשבח שבה ~~[illegible]~~ סאה חטין) סאה שעורין יחלוקו ביניהן המוכר והלוקח, ובעין זה ברטב"א פ"ה ה"ח חד בר. נ"ש אפיל שעורין גו חטין אתא עובדא (ואמר ר' יהודה בר שלום מאי ותן לו דמי שעורין והשבח יחלוקו) ר' יצחק דרטבאי שאל סאה תבואה שנפלה לתוך מאה של חולין בהן ונשאל מהו שיחלקו את השבח (פי' בתבואה שאין הכהנים מקפידין עליה שאינה צריך להריח כדאיתא בערלה פ"ב ה"ח ולפיכך הוא מוכר כל הנ"ה לחולין וסאה צ"ל שהיקה של תבואה ונמכרת בדמי חולין חולקין הכהן והישראל ביניהן).

שם ר' בון בר כהנא אמר באומר צבור וערמה כו'. — צ"ל: רבה"ב אמר בשהיו בו (פי' הטמפרט) משערת הששונה (פי' אם מנה עלו רובע טעפרט) אבל באומר אצבור וערמה לא דבזה תני מאה חביות יין אני מוכר לך חייב כו' מקום (פ) מאה חביות [illegible] אלו אני מוכר לך כו' (וכ"ה בתוספתא פ"ו ובבלי צ"ה א').

~~שם [illegible] הקנקנים ולוקח [illegible] כו'. צ"ל בשהיו הקנקנים ולוקח (פי' דבה שנינו במשנה [illegible] [illegible] [illegible] אומר כו' [illegible] [illegible] ובה ומצאה חומץ (וכ"ה בגליון סופג) עד שלשה ימים כו' ([illegible])~~

שם (פ"ו ג') מכאן מדרשו דבר עטין כמחט כו'. — צ"ל: מכאן מדרשו דבר עטין במחט כמדה דר"ל אומר מחט שופה ויפה ומצאה חלודה ה"ז בחזקת שופה עד שאמר ברי לי שהיתה חלודה (וכ"ה בתוספתא טהרות פ"ג) ר' סימון בשם ר"ל כו'.

שם ר' חייה בר ווה שאל בה בסוף שבוע כו'. — צ"ל: בה בסוף שלשה ימים ומצאו חומץ חומץ ברור הוא מתחילה או מיכן ולהבא.

~~שם [illegible] בסוף מ' יום כו'. צ"ל [illegible] בתוך מ' יום כו' (וע' בגליון סופג שזה מחלוקת ר' יהודה וחכמים [illegible])~~

שם הג"ה אמר אבחה מכפליה דבור. — צ"ל: ואמר אבחה מה מוכפלה דבור (ונעין זה בשאילתות פ"ט ה"ה וע' מ"ש שם).

שם ה"ב כיצד עושה בונה מלפנים בחוץ כו'. — צ"ל: בונה מבפנים לחוץ (פי' בונה בקרן זוית מאחורי האצטבה לצד חוץ ונפירוש רשב"ם בבבלי (צ"ח ב') ואין הבונים נוגעין בו כו'.

פ"ג ה"ז היה רוצה [illegible] לעשותו אחד כו' ר' חגי אמר עד ארבע אמות. — המפרשים הגיהו ארבעה טפחים, אבל הרשב"א בחדושיו [illegible] גורס כאן [illegible] הטעות בנוסח שלפנינו, ובעין זה [illegible] על [illegible] שם [illegible] עי"ש, וע' במאמר [illegible] כאן שכתב שמדברי הרשב"א שהביא המגיד פכ"ח ה"ג ממכירה נראה שהיה גורס ד' טפחים.

שם (פ"ו ד') היה חנוני נמדד [illegible] הדבא זמרה היה רוכה כו'. — צ"ל: היה חנוני נמדד עמה היה רוכה מצד אחד כו' ויש בה מיעוט [illegible] עמה הוה שם [illegible] אחד אורך הוא מצטרף לבית רובע.

שם והוא שיהא שם בית ארבע בור עפר. — צ"ל: והוא שיהא שם בית ארבעה קבין לבור עפר (פי' שנמצא בבית בור עפר טוב לצריכתו בית ד' קבין) והשאר נקעים עמוקין יותר מעשרה טפחים וכן סלעים גבוהין יותר מעשרה ואמר לו בבית כור עפר הרי אלו נמדדין עמה).

שם ה"ר אמר מכיון שאת מוציאו כו'. — צ"ל: אמרין מכיון שאת מוציאו לפחות מחבל אין את מחזירו למדה בחבל (והיה בידו לומר את הפחות הוא מחזיר אלא את הפחות מרובע דלבד).

פ"ח ה"א (פ"ח א') באיזון דרשין ובן אין לו הרי אח ויש לו כו'. — צ"ל: ובן אין לו הרי אם ויש לו שניהן שוין התיבון כו' אם יש לו שניהן שוין (פי' הבת והאח בתורה) ואתון אומרין דאית כח אב הבת לירש כח הצדוקין האומרים כו' לא אם אמרתם בבת הבן שהיא באה מכח האחים (פי' שהיא יורשת בנחלה עם אחיו אביה) תאמר בבת שאינה באה אלא מכח הבן (פי' שהם יש לה אחים אינה נוטלת חלק עמהם בנחלה) עד כאן בן את האב (ומה שבנוסחאות אותר בתוך [illegible] למטה) האב את הבן כו' אומן בדין שיורשין ויהא האב קודם לבן כבר כתוב קריאת הקרוב קרוב קודם (פי' ובן קרוב יותר מאביו) כתוב וכל בת יורשת נחלה ממטות וגו' וכי היאך אפשר לבת ליורש שני מטות אלא תיפתר בזה משבט זה ואמה משבט אחר (פי' ונמצא מוכח שהאיש יורש את אמו כדתנן הכא) עד כאן דברי בן מה. אחר כו' מכן בן קודם לבת בנכסי האם ויש להגיה ג"כ בקופן אחר בבת הבן שהיא באה מכח האב (פי' של אביה ומלבד זה [illegible] 25)

ר"ש בן לעזר כו' הרצב ונבך היה כו' ר' לעזר רבי יצחק בר נחמן כו' (פי' שר' לעזר המקצה וכן אמר ר'
יצחק בר נחמן בשם ר"ת ר' מ"ש בשלום פ"ד הה' ונוסח שלפנינו ג"כ כאותו שר' לעזר עם אבוי דר' יצחק ג"כ
אמר בשם ר' הושעיה)
שם זה הוא הרוצה אתה ואין זה הוא הרוצה אתה כו'. — צ"ל: זה הוא הרוצה אתה ואין זה הוא הרוצה אתה בנה
זה הוא הרוצה את אשתו זה הוא הרוצה אתה בעלה ר' יצחק בעי מימר פניסה (פי' מחשבה וצורי מעיה דבר
ע' מוסף ערוך ע' פניסיא) ולא תשבח כו' בן אין לו אלא בן זה הבן בת הבן בן בת הבן מניין ת"ל בן מכל
מקום בת אין לו אלא בת, בן בת, בת בת, בת בן בת מניין ת"ל בת כו' (וכה"ג בבלי נ"ט א').

שם בגמ' צלפחד נטלו חמשה חלקים כו'. — צ"ל: בנות צלפחד נטלו ששה חלקים חלק אביהן שהיה עם
יוצאי מצרים וחלק אביהן ברוך אחי אביהן ושהיה בכור נטל שני חלקים ור' יוסי מרבנירתו לא אמרה
כן (פי' שיש ברייתא אחרת האומרת שנטלו ד' חלקים) נתן תרתי להם החוצים נחלה בתוך אחי אביהן
צו הדין [illegible] אחי אביהן (פי' שהיה להביא עוד את אחד שמת) הדא היא דכתיב ויפלו כו' (ועי' בבלי קי"ח
ב' ותוס' א').

ויר[illegible] עשרים בכון כו'. — צ"ל: וירשו בנים חמשה בורין.

שם הל' (ט"ב ב') אלא שאינו רשאי אף בן וכו' משום מתנה. — צ"ל: אלא שאינו רשאי וכו' הוא משום מתנה.

שם אם לצברון [illegible] כתבו ותנו. — צ"ל: אם לצברון דברים וכתבו ותנו.

שם מתנה שכתב בה בלשון מכר כו'. — ע' מה שכתבתי בזה בקידושין פ"א ה"ה.

שם א"ר חנניה לא אמרין כו'. — צ"ל: א"ר חנניה תמן אמרין מיירי כו'.

שם ה' בינו בין האחין ואח בין הבנות לא. — צ"ל: בינה בין הבנים ואח בין הבנות לא.

שם רבי שאל לר' נתן בר בא כו'. — צ"ל: רבי שאל לר' נתן ר' חייה בר בא אמר כו' חומן וכלון א"ר צעירא ואפי'
כמ"ד וירתון כו' אין אדם מצבה בלשון מתנה (פי' כשנותן במתנה לאחר מיתה) כו' ר' ירמיה בשם רב הלכה
כרשב"ג אבל לא לענין דבריו הלכה כרשב"ג שאם מתנה ירושה אבל לא לענין דבריו מפני שהתנה כו'.

~~שם המתיב ר' יסא בר מאל אם אומר אתה שירושה אשה דבר כו'. — צ"ל אם אומר אתה שירושה אשה דבר כו'~~
~~כמה דתימר הנהה לא מרוסה (פי' ואינו ממונם בהן להשתמש [illegible]) ([illegible])~~ הירוש
לא מכוסה (ע' ירושלמי פ"ו ה"ב) ~~המתיב ר' המענה אם אומר אתה שירושה אשה דבר כו' (וכה"ג [illegible])~~
~~שם ניגוה ואפי' לשמוע אלא אתי לומר. — פי' בתמיה, וכה"ג בבא.~~

שם הנ"ל כדון דאמון נצו ספיפטו. — פי' בלשון יוונית תרבותא ונשים חשאים (ערוך ע' נצו ספיפטי וכה"ג [illegible])
~~שם הא המאומנין שאמר בנו ובעשרה אותו אמר אותו בנו ושאינו בנו כו'. — צ"ל ובעשרה אותו~~
~~אמר אותו בנו אינו~~ (וכה"ג בתוספתא פ"ג וירושלמי קידושין פ"ד ה"ב וכה"ג בבא)

שם ה"ט (ט"ז ר"ע) זה מיוחד היה דיסרטה. — צ"ל: מונה אוסטיסוס (פי' בתמיה וכי מונה מחזרת דשני
[illegible] ספתבון צה אתה צה ע' מכות פ"א א"ז וערוך ע' [illegible]סיס בשם ר"ח שפירש זה נכון הוא
במוסף שם כתב שהוא מחזרת ונטה בלשון יוונית).

[illegible] מניים ליה כו'. — צ"ל: ר"צ מניס ליה (וכה"ג בקידושין פ"ג ה"ג).

[illegible] בחיי שני הראשון אוכל פירות כו'. — צ"ל: מת השלישי בחיי שני השני אוכל פירות מת מת
וחזיר לירשי המוכר מת השני והשלישי בחיי הראשון הראשון אוכל פירות מת מת וחזיר לורשי המוכר
הראשון מוכר ברגע אוכל פירות (פי' שאם אמר נכסי לפלוני ואחריו לפלוני הראשון יכול למכור נכסים
אלו לאחר באופן אבל כבר לוקח במשנה פירות למצוא וכה"ג בתוספתא פ"ח ועי' בתשובות פ"ט ה"ה)
דברי רבי כו' ולא בארעתא ברוך כהלכה חב דבר נ"ט כתב נכסיה לחדא אתתא (פי' ואחריה לפלוני)
צרכה ועבדה לבעלה כו' ואי ר' יוסי לא כן א"ר ינאי מודה רבי שאינו נותנה בארעתא שה"א הדא אותה
מכוון כו' מעוני לא בארעתא שה"א הדא הל' עד כדון צריך כו' רשבגמלין א"ר יעקב בר אחא תני תמן גבורה
כמצוות (ועי' בתוספות שם) מאי דינא הראשון מוכר ברגע ואוכל פירות הדא אמרה מוכר ברגע הוא לוקח
גבורה (פי' שאם צריך לגבור אי מרוויח מוכר ועי' בבלי קל"ז א') א"ר יוסי ואמון בכתבן אפוי לכן דבר
[illegible] (פי' שאם כתב נכסי לפלוני לכן דבר ואחריו לפלוני הרי הראשון יכול ליתן אפוי בארעתא
שכיב מרע) א"ר יוסי הוינן בכתבין אין סנירש אין סנירש כו' (פי' שכותבין דינו כתובה שאם היא
תשנה אותה ועשו כך ונכך בממון [illegible] ישנה אותה ועשו כך ונכך הא כדון המשנה במתנות.

פ״ה מ״ט ה״ד).

פט ה״ג (דף ט״ז ד׳) כנגד מרגליות הבנות וכוון והבנים ושאלו על הפתחים כו׳ — צ״ל: והבנים ישאלו על הפתחים בשוכלה הגורל (פי׳ במה שנשאר יותר ממזונות הבנות הן לבנים ובשוכלה מותר זה ושאלו על הפתחים וכן בבבלי ע״מ ח׳ והשאר לבנים) ר׳ ירמיה בשם רב והוא שיהא של אלו ואלו מזונות י״ב חדש.

שם לא יהו של אלו ואלו מזון י״ב חדש והותרו כו׳ — צ״ל: לא היו של אלו ואלו מזון י״ב חדש והוזירו יש של כו׳ נשמעינה אהדדי אם נדאו ותמין ואמרו כו׳ לא היה של אלו ואלו מזון י״ב חדש מהו שיאמרו (ומה שבינתיים מותר וליתא בירושלמי פ״ג ה״ג וע׳ במפרשים שם) בנים לבנות כלום אין לכם כו׳.

שם מי נתתון אמרין לכתובה מה נעביד כו׳ — צ״ל: אמרין לכתובה (פי׳ להסופר של ר׳ לעזר) כו׳ דכתב [illegible] גבולות לר׳ לעזר כו׳ (ע׳ סוטה פ״ג ה״ד ומ״ש שם).

שם ותנינן פליגא על ר׳ לעזר כו׳ — כאן חסר וגם משובש וצ״ל כמו בסוטה פ״ג ה״ח ע״ש.

שם ה״ב אם ילדה אשתו זכר יטול מאתים כו׳ — בנוסח זה גם בתוספתא פ״ט אבל בנוסחאות פפ״ג זה הגירסא בשם הירושלמי: אם ילדה אשתי זכר יטול מנה ילדה זכר יטול מנה אם נקבה יטול (פי׳ הבן) מאתים ילדה נקבה יטול (פי׳ הבן) מאתים אם זכר מנה אם נקבה מאתים ילדה זכר ונקבה כו׳ (וע״ש ביאור בזה, וגירסא שלפנינו יותר מחוורת בזכר מאתים ובנקבה מנה).

שם ה״ד דברי הכל ואמרו אפי׳ עוברה כו׳ — ע׳ בבלי קמ״ג בשם ר׳ חנינא אפי׳ „אודייני״ ובתוספתא פי׳ אפי׳ הניח להן אביהן ספר או נרדום כו׳ צ״ל.

שם דר׳ חגי׳ בעא ר׳ יוסי הודיה חופתו כו׳ — ר׳ חגי׳ בעא קמי ר׳ יוסי הודיה חופתו פי׳: לורת חמו מפרק ליה (פי׳ אינו רואה שיכול להוציאו ממנו אלא בזה דבוזן) ר׳ יהושע בן לוי כו׳.

שם (ה״א) ב״ר בון אלא ר׳ המנונא כו׳ — צ״ל: אלא יוסי ב״ר בון כו׳.

שם ודא את דשבק אבונן אלפים — פי׳ ולא יותר ואם אתה רוצה שיחלוק עמך במה שהרויח בעצמו תשבוק [illegible] לך. שהו [illegible] כו׳ — צ״ל [illegible]

שם בזמן שבאין מכח הנכסים נוטלין מכח האחים כו׳ — צ״ל: בזמן שבאין מכח הנכסים נוטלין מן האמצע [illegible] נוטלין משל עצמו (ע׳ בבלי [illegible] ותוספתא פ״י) כהדא כו׳ נתפס לגוי (ע׳ מ״ש בפ״ק פ״ב ה״ג) אתא כו׳ בנכסי דנחמן שנתפס בו דנתן מנכסיו ואם לאו (פי׳ שלא נתפס בשביל נכסי עצמו אלא בשביל נכסי הירושה) כו׳ חלה ונתרפא נתרפא משל עצמו תני (תוספתא פ״י) ארשב״ג כל מנה שהיה יוצא מתרפא משלו ושאין לה יוצא מתרפא מן הנכסים כו׳ כערבי הדיינין ואמר ר׳ חגיי בשם כו׳.

שם אח האחים שעשו הברות אבל אם הבריות כו׳ — צ״ל והפך: באחים שהבריות אבל אם [illegible] הבריות הדא [illegible] ר׳ יוחנן כו׳.

שם ואם עשה בה עד שיגרע בכסף כו׳ — צ״ל: עד שיקנה בכסף כו׳ (וכה בתוספתא פ״י).

שם חזקה על בן דעת חתמו כו׳ — צ״ל: חזקה על בן דעת חתמו (פי׳ שבודאי ידעו העדים שמוכר היה גדול) בר׳ חומר ר׳ יוחנן עד השטרות לתרומות ור׳ חייא בר יוסף אמר עד השטרות [illegible] ר׳ יוסי בעא כו׳ חזקה על בן דעת חתמו כו׳ בעי ר׳ יוחנן מיבעיא [illegible] ונתן בשם רבי כו׳ אלא חכמים שנן [illegible] בחכמה [illegible] הן רבי) כו׳ [illegible] היו [illegible] (וכו בבבלי [illegible] ב׳ [illegible] דברי חכמים ולחכמים לר״מ עד היטב) [illegible] (פי׳ שהם מעיד ובות רואיה שטוב מכר היה) הבריות רבנן אמרי עדים (פי׳ אלו שחתמו על מתנה זו ועידו שטוב מכר היה בשעת מעשה) חבריית צריכה אמרי אין עדים נאמנין (פי׳ על השטר וצריך עדים אחרים) כלום פוגי על העדים (פי׳ וכי יכולים לחלוק על העדים) אלא אחת כיון שאמר להם לברוב שם ולא כתבו שקרנים הם (פי׳ ולכך אינם נאמנים אבל לחכמים שאומרים המוציא מחבירו עליו הראייה עידי השטר נאמנין לומר שבריא היה שהרי השטר מסייעו להן).

פי׳ (ג״ג) ומקשרו וחוזר וכותב בו מלמטה כו׳ — צ״ל: ומקשרו וחוזר ומקשרו והעדים חותמין מלמטה (פי׳ אחורי השטר) חש לומר כו׳.

שם מגויס שכתבו עדיו מאחריו כו׳ — צ״ל: מגויס עדיו מאחריו פשוט עדיו לרחבו אתן מלגיו ואתן מלבר והעדים חותמין כו׳ (ומה שבינתיים מותר).

בבא בתרא

~~שם בגמ' מגוף שבו שותין לצוין פתח הכי כ"ש הג"ה שאמר כו' – צ"ע דהרי כ"ש פסול הג"ה שאמר כו' [illegible]~~
~~בב ופס' הלכתן בפ"א~~

~~שם ב"ה [illegible] ר' שרשי [illegible] כו' – צ"ע בדי כ"ש בדי חתימות ובו העדים כו' והפתח~~
~~בך וחולין שתחרות אל לצורך כו'~~

שם רב אמר אחד מן העדים שכתב הכא זה נוואו כו' – צ"ע מתני' מן העדים צריך לכתוב זה נוואו (פי' שצריך לכתוב בסוף השטר "ודין נוואן") ר' יוחנן אמר צריך לכתוב זה נוואו (ע' בבלי נ"ס ב' ותוס' ב').

שם ר' יוסה אמר כתוב מלעיל כו' – צ"ע ר' יוסה קדושין כתוב מלעיל וסמכן על מחוק מלרע (פי' דעל המחק מלמטה כותב ועשו' [illegible] קדושין ע' גיטין פ"ב ה"ו) תני אומר גמרו לעשותן קדושין גמורין (פי' שהתנאי היה כותב ותולה על הנייר והוכ גמרו לעשותן קדושין גמורין ולכך מחק אות התנאי לגמרי) בגין דחשש דלא מוצריכה מינה גט (פי' ששם חשש שאשה תהא מצורה לו אם היא תרצה ממנו גט ולא יתן לה) כתובה על מחקה (פי' לכך חזר וכתב ועשו' זה על המחק כדי שלא תהא דכתובה עליון) שטר כו' (ומה שביארתיו נכון ומשובח).

~~שם השיב רבי לקיים דברי ר' חנינא בן גמליאל – צ"ע השיב רבי על דברי ר"ח ב"ג (וכה [illegible] סופרת [illegible]~~
~~בב [illegible] הכרים במשנה הפנים)~~

שם בפשוט מערב באנושר אותו מערב כו' – צ"ע בפשוט אותו מערב באנושר מערב ר' יודה אמר באמצע על הגוף פשוט שנים מעבר בשלשה עושין אותו בשלשה פשוט מתוכו מנהג מתוכו ומאחוריו עושין אותו מתוכו ומאחוריו (כה' בגיטין סופ"ח וע' מ"ש שם).

שם הב"ד צוין דיומן ונחוץ חמשה כו' – צ"ע צוין דיומן ונחוץ מלוה אומר חמשה והלוה אומר אינם אלא שלשה תמן אמרין כו' חד אמר נותן שלשה ונשבע על השאר כו' לא היה לו אלא שנים אינו נשבע על מה שהודה (פי' שזה כמשיב אבידה ופטור משבועה ואין דינו כמודה במקצת).

שם הב"ד מתניתא פליגא על ר' בא הכהן רב כו' – צ"ע מתניתא פליגא על ר' לא הכהן רב כו' ואפי'
~~על ר' בא [illegible]~~ (ובמקום זה [illegible] פ"ב ה"ב).

שם ה"ה תנו עדותם כו'. – ע' מ"ש בשלוחות פ"ה ה"ט.

שם ה"ה רב אמר עושין לו קיום בד"ד (פי' זה שפורע מנכסים חובו בד"ד מחליפין אותו על שטר אחר [illegible]) תני כה אין עושין לו קיום בד"ד (פי' אין צריך לבד"ד אלא עדים עצמן כותבין לו שטר אחר ור' יהודה) תני ירמיה אילו שמע רב מתניתא לא הוה כו' – צ"ע אילו שמע רב מתניתא (ר' ירמיה זה הוא ר' ירמיה [illegible] והבבלי ע"ב וע' מ"ש בירושלמי כוש דרבות) לא הוה אומר הדין מילתא רב אמר צריך כו' [illegible] מילתא) ואלו ורב כה זה תנו לא דומה כו' (ומה שביארתים מילתא) לאומרים שטר קטן (פי' שאמר [illegible]) [illegible]

שם הי"ד (צ"ע בב"ד אמרין ובלבד במשנתינו ג' כו' – צ"ע ובלבד במשנתינו ר' יוסי כו'.

שם הט"ו דברתיה דר' חגיי והוה מגלגלה בכנסייה כו' – צ"ע דברתיה דר' חגיי והוה ברייה בגו מגרשה אותו עובדא כו' (ונוסח שלפנינו שהעבב מילתא פ"ט ה"ח וע' נזיר פ"ה ה"ט).

שם הי"ו ר' הונא אמר הקדמה פסולה כו' – צ"ע ר' הונא אמר הקדמה פסולה (פי' קאי על הא דתנן בשביעית פ"י מה שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין ועלה א"ר הונא שדוקא הקדמת הזמן פסולה) והשטר כשר (פי' לגבות בו מן הכתובה משעבדין) והא תני פרוזבול המוקדם בין מאוחר כשר ואינו מונה אלא משעת הכתב אין תימר כר' הונא מה בין פרוזבול ומה בין שטר ר' לעזר ורש בן ויצים כהדא דר' הונא (ע' שביעית פ"י ה"ב).

שם הי"ז א"ר יוסי ואתיא ש"א כו'. – פי' מכן נמי שמעינן דגובה מן הלוה ואינו גובה מן זה שאמר שבקיה ומנייה יהיב לך ובשל שלא נאמר כיון שהלוה יכול עליו את הערב ופטרו ללוה אע"פ שאינו יכול לגבות בדין [illegible] הערב מ"מ הלוה כבר נפטר ממנו שלא פטרו אלא באופן שיוכל לתבוע את הערב ומאחר שאינו יכול לתבוע ממנו חוזר וגובה מן הלוה, וע' פ"מ שפירושו תמוה.

פ"ה ([illegible]) תני אומר אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה ומניין כו'. — צ"ל: אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בעשרים ושלשה ומניין כו'.

שם כשהוא אומר חשב והשען אלהים אין כתיב כאן כו'. — צ"ל: כשהוא אומר חשב ורשען אלהים חשב ורשעו אלהים אין כתיב כאן אלא חשב ורשען אלהים (פי' דע"פ רק "אלהים" מתאחד בלשון יחיד כמו וידבר אלהים וידע אלהים) וכן הבא לפרעה רחמנא בלשון יחיד ומדכתיב בלשון רבים מוכח שהן שנים (ספר מסורות ר' הזקן [illegible] טומן [illegible]).

שם ופרע מאורע הנשים מקבלין עליכון כו'. — צ"ל: ופרע אמורע הנשים אין לנו אתם מקבלין עליכון כו'.
שם ובואי שמעון בן שטח נוטל דיני ממונות מרש"ב יוחי כו'. — צ"ל: ובואי רש"ב יוחי נוטל דא כו' (וכה לגמן פ"ב ה"ב).
שם אתו ר' [illegible] בעי מטריק על ר' אמי ואלך כו'. — צ"ל: אתמר ר' בה ברו מיתרום (פי' לפלוג ואחלוג כנגדו) וכן זה מבואר. ופי' בזה שהוא מתרוסין כנגד ר' הושעיה) על ר' אמי (פי' עלה ר' אמי לבית המדרש) [illegible] (פי' ולימד).
שם (ע"ב) [illegible] אחי יוסף שנאמר בצ"ע כו'. — צ"ל: [illegible] אחי יוסף שנאמר מה בצע (פי' זה יהודה וכה בבלי ה' ב' [illegible] "בבג" בלשון כינוי וענינו "שאלו" מפני שיהודה לשם שמים נתכוין שלא יהרג, אבל יוסף אחו שלא ימות [illegible], ולפי נוסח שלפנינו נאמר זה על כל האחים וכה בתוספתא פ"א יש לומר שהתשובה על הא דבוצע [illegible] ברכת פיס"ף ושם סומן [illegible] שאחרי שהשליכו את יוסף בבור אכלו ושתו ובאו לברך ואמר להם יהודה באים להרוג ומברכים להקב"ה אין אלו אלא מנאצים)!

שם ר' זכריה בעי קמי ר' אמי עדבין עובדא כהדין תניא תני רשב"א כו'. — צ"ל: ר"ז בעי קמי ר' אמי הא עדבין עובדא אל כהדין תניא דתני רשב"א כו'.

(שובמנהגי [illegible] בקראה הסנים [illegible])

שם א"ר מתניתא אל הפשרה צריכה הכרעת הדעת — חסר וכצ"ל: תני פשרה בשלשה דברי ר' מאיר וחכ"א פשרה ביחיד אמר זרא א"ר מתניתא אל הפשרה כו' (בגירסא זו נראה בבלי ו' א' ותוס' [illegible]).*
שם ה"ב (נ"ת ג') שמואל אמר אין קידוש החדש פחות מעשרה — צ"ל: שמואל תני אין כו' (וכה במגילה פ"ג [illegible], וע' בבלי סנ' [illegible] ע"ב).

שם [illegible] לוכנס כו'. — פי' [illegible]" הוא תלמיד שעדיין לא נסמך בתואר "רבי", ע' ביכורים פ"ג ה"ג דבר לא היה זקן והוראתי עיין בבלי [illegible] ב' דשמעון בר בא הוא "חבר", ועוד אורנם בשמעון בר בא לא אותנו, והמיוחד הוא [illegible] למטה [illegible].
שם [illegible] שמואל הקטן על רגליו. — פי' והרי שמואל הקטן לא נסמך שהוא מתואר בשם "רבי".
שם אלו אמר העיבורה היית אומר אלו כו' אלא בעיבורה שהוסיף כו'. — ע' מ"ש עי"ז ברה"ש פ"ב ה"ו.
~~שם [illegible]~~
~~[illegible] (וכה [illegible])~~
שם [illegible] לית חד סב בעיבור ומסופק אן הוה תרעא דלתן אמר כן כו'. — צ"ל: [illegible] הוה תרעא אמר כן כע"ן ואות "דלת" [illegible] כתוב מן הצד לבאר אות "תרעא" והכניסוהו הסופרים בטעות בפנים ע' מ"ש בסוטה פ"ג ה"ב. והמאור זה שהרגימו והעלו זקן אחד לפנים ואת [illegible] כבו שלג ויבא גם ריש לקיש מתחיו וע' בבלי כו א').

שם בעיין מעבר את אהן סומגו כו'. — פי' דכמו שעקרו עיבור שנה מיהודה לגליל בן רצו להעביר את קידוש החדש מיהודה לגליל וקידוש החדש מכונה "סומגו" על שם שהיה דרכן לעשות סומך לקידוש החדש בדברים (ע' רה"ש פ"ב ה"ג ומ"ש שם) ולא הניח ר' [illegible] ועוד בימי ר' יודה בן פזי היו מקדשין החדש בעין טב שביהודה (ע' ברכות פ"ב ה"ו) ובזמן קידוש החדש היו נאספים שם גדולי החכמים ושלוחי הנשיא והיה מנהגן לסמוך שם באותו זמן את החכמים שהגיע שעתן להיסמך עוד בזמן ר' חנינא שהיה תלמיד ר' ירמיה (ע' סוכה פ"ב ה"ה). ויוב מצאתי בדורות הראשונים ח"ב פרק י"ב מגלה דברים אלה. ונראה שהמקום "עין טב" הוא המכונה ג"כ "כפר טבי" שהיתה במערב ירושלים בתחום [illegible] (ע' תוספתא מע"ש פ"ה ובבלי ביצה ה' א'). [illegible] במלחמות היהודים ליוסף בן מתתיהו ספר ד' [illegible] כפר טוב הייתה בחלק אדום ועוד בספר ג' אות ה' בחלק אדום [illegible] שהוא ביהודה, והמורה בדברי ימי ישראל לגרעץ (תרגום שפ"ר) ח"ב עמוד 294 שכתב דעין טב היא הנגב ויהודה [illegible] ע' בספר תבואות הארץ פ"ג צד ק"ה (מדפוס

(ודי מ"ש בכתובות פ"ה ה"א)

~~[illegible]~~
~~[illegible]~~

סנהדרין

ירושלמי (תרס) בעין טב. היא עיר טבעון שבגליל ושכפר והיום מחוזף.
שבחלק לוי מיהודה [illegible] — בנחמיה י"א ל"ה היה אנוה בין ערי בנימין ובנימין הוא בכלל יהודה
ובוולוותיה סמוכין [illegible] בבלי מגילה ד' א'.

ומפני מה אין מעברין בה. — פי' למה אין מקדשין בה רק בעין טב הקטנה ולא בלוד הגדולה
[illegible] החודש מכוונה ג"כ עיבור כמו ששנינו במ"ג "עיבור החודש בשלשה" אבל עיבור השנה כבר נתבאר
שעוד [illegible] רבו עקרה. מיהודה וכשמו בגלל כ"כ בדורות הראשונים ח"ב פ"נ.

) ר' יהודה אומר ר' ידות החדש כ"ח יום ח"ד שנוהל כו'. — חסר וצ"ל: שתי ידות החדש אחד ועשרים
ר' יוסי אומר ששה עשר יום לפני הפסח מעברין ששה עשר לפני החג אין מעברין רש"א אחד זה
ואחד זה מעברין (כעין זה בתוספתא פ"ב ובבלי י"ג א') מ"ט דר' יהודה אר' יוסי כדי שיחול תקופת
ניסן בתוך הפסח מ"ט דר' יוסי א"ר שמואל כ"ו והוא שיורד הדומר בראש ניסן של תקופות מ"ט דרש
א"ר [illegible] והוא שיהיו וולד בראש ניסן של תקופות כל שלא הוציאו רבותינו (ע' מ"ש בשביעית פ"ו ה"ד).
שם [illegible] אמר ניסן זה נתעבר מימיו כו'. — צ"ל: רב אמר ניסן כו' (וכה בשביעית פ"ו ה"ב וע"ש מה שהגהתי בזה).
[illegible]) שם ליה רבי ג' אוגרן כו'. — ע' מ"ש בנדרים פ"ו ה"ט.

תני הבריות בשלשה כו'. — צ"ל: בברכות תשעה ובחן (וזה פוסקת ממשנתינו) עד כדון במקדש גוף
ר' אמר דמי שבה עלו נישאונה מהדה עברים כו' (ע' מגילה פ"ד ה"ב מה שהעתקתי עוד בסוגיא בזו).
ר' יוסי בר בון שור הנסקל כו'. — ריב"ב זה הוא הראשון ע' מ"ש בברכות פ"ב ה"ח.
[illegible] שאל לריב"ל. — ואמה בסוף הפרק יש פעם אחת "אנטיגנוס" ופעם שניה "אנטונינוס"
[illegible] ה' "קופטהגוס" ובבמדבר רבה פ"ב אות ג' "הגנומיס", וע' בפירוש כ"ה בפרקין "[illegible]"
[illegible] "[illegible]" והוא "מרקוס אנטונינה" שנמנה להגמון בא"י ע"י טיטוס הרשע והוא [illegible]
[illegible] שהיו במצור ירושלים עם טיטוס (ע' דברי ימי ישראל ח"ב עמוד 132) וזהו דוגם דפוסים שבאיכה
רבתי פ"ו אות ו"ב.

שם [illegible] נאמר כאן דיבר ונאמר להלן חשב ידבר הנביא כו'. — צ"ל: נאמר כאן דבר (ועשית ע"פ הדבר
דברים י"ז יו"ד) ונאמר להלן (שם י"ח כ') אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר מה דבר שנאמר להלן בנביא
השקר הכתוב מדבר אף דבר שנאמר כו'.

שם ר' יהודה אומר בתחילה ואל דבר כו'. — צ"ל: ר' יהודה אומר בתחילה (פי' דלכך אין מוסיפין על העיר
והעזרות אלא ע"פ ב"ד של ע"א ומלך ונביא ואורים ותומים ותודות ושיר וכדתנן בשבועות פ"ב מ"ג
מפני שבעבן היה בתחילה בעזרא שנבנה המקדש השני וכעין זה בברכות פ"ג ה"ד — כפי נוסח אהה"ש
"בתחילה והיו נבונים ליום השלושי" וע"ע שם פ"ד ה"ה ומ"ש שם י"א).

שם לא תהלוכות אלה בנילוות ע"י אחד. — פי' ששחטו את התודות וזרקו את דמיהן והקטירו את אימוריהן
ואת [illegible] לקחו לתהלוכות סביב החומה ועול [illegible] שתי אחת תודה לתהלוכות סביב החומה וכן [illegible]
וזה [illegible] נחמיה בעליותם מן הגולה שהקריבו ואחר קידשו ומפורש בתוספתא פ"ג ומובא בבבלי שבועות ט"ז א'
שתי תודות שנאמרו בלחמן ולא בבשרן.

שם ואיזה זו [illegible] זו נמצא כל מנוס ומנוס מתכפר בתודה אחת. — פי' דאותו מקום שבין חיצונה לפנימית
לא נתקדש אלא בתודה חיצונה לבד.
שם. ואיזה היא זו כנגד זו היה הפנימית זו שסמוכה לבית כו'. — צ"ל: ואיזה זו כנגד זו איזו היא הפנימית
זו שסמוכה לבית למה הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת פי' וסת דבשם ר' יוחנן ע"פ נביא נאכלת
וע"פ נביא נשרפת א"ר זירא תניי תמן כו' ר' יהודה אומר אינו צריך אורים ותומים.
שם ואין עושין סנהדריות לשבטים ת"ל כו'. — צ"ל: מניין שעושין סנהדריות לשבטים ת"ל כו'.
שם [illegible] אמר הסמוכות עושין המופלגות אין עושין כו'. — צ"ל: וחרנה אמר המופלגות עושין הסמוכות
אין עושין (פי' [illegible] שתים וזה [illegible] בתוספתא פי"ד)
[illegible] בתי דינין [illegible] שלשה שלשה היו ושבעין אחד בחיל ואחד [illegible] הבית. — צ"ל: ושני בתי דינין של עשרים
ושלשה היו ושבעין א' בפתח וא' בהר הבית (וכה בתוספתא פ"ג אבל דבבלי [illegible] בדינאיתא "א' בפתח
הר הבית וא' בפתח [illegible] עזרה" וכה משנה שלמה בסוף מ"ג ודעת הא"ה בפ"ג ה"ה מסנהדרין שזה באחורית

אבל אין דעתנו כן אלא דהוי דרתן בפתח הר הבית היינו מבפנים אצל פתח ,ובפנים והא דרתן בפתח העזרה היינו בפתח עזרת נשים מבחוץ שהוא בחיל).

שם ובשבתות וביו"ט היו יושבין בבהמ"ד שבהר הבית: — וכה בתוספתא פ"ז וכ"כ הרמב"ם בפי"ג מסנהדרין, אבל בבבלי פ"ח ב' אימא שבשבתות וי"ט יושבים בחיל ודעת הרא"ש שם שגם זה במחלוקת הוא ואינו מוכרח וזהו נראה שבירושלמי כמו וכן בתוספתא לכל [illegible] מכוון הר הבית (וכדתנן במדות רפ"ב הר הבית היה ת"ק אמה על ת"ק אמה) ובהמ"ד היה בחיל שעל הר הבית והרי שכולם לדבר אחד נתכוונו.

שם הגה"ע שעלו כולן לוי אלא מעשה נס היו ומסורגין על אחד שמאל כו'. — צ"ל: מעשה נס היה (פי' שבא [illegible] פיסקין של ה' שקלים עלו ולא נשאר אפי' אחד מהן) אחד שמאל כו' (ומ"ש בונתים, ומסורגין עלו" נשתבבש מלמטה) כולן מעשה נסים ומסורגין עלו (פי' שעלו יחד כל הכ"ב אלפים של לוי זה אחר זה וכן עלו יחד כל הרע"ג של ה' שקלים זה אחר זה וזהו ענין "מסורגין" בין שעלו נודע כל הכ"ב אלפים לוי ובין שעלו נודע כל הרע"ג של ה' שקלים ובענין זה הוא "מסורגין" של נגלים למטה).

שם הגה"ע שעלו כולן צ"ל אלא מעשה נסים הן ומסורגין על אחד שמאל כו'. — צ"ל: מעשה נסים הן אחד שמאל כו' (והמלות "ומסורגין עלו" מיותרות ונשתבבשו מלמטה וכ"ש לעיל אצל בכורות).

[illegible]) ודני בחשבון היה אלא והכתיב ונחושת כו'. — צ"ל: ודני דחשבון היה וככר של קדש כפול דכתיב והשקל עשרים גרה עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה עשר שקלים המנה והיינו [illegible] ששים שקלים שהן ,ר"מ זוזין דמנה של קדש כפול היה של מאתים זוזין ודומי [illegible] שהוא כדאיתא בבכורות ה' א') וכתיב ונחשת התנופה שבעים ככר ואלפים וארבע [illegible] אי סלקין חשבון ושיתי [illegible] ואת עביד לא פרטתה משום דלא סלק [illegible] ככר דאלפים ות' שקל הן [illegible] מנה ולא נמנו לככר מפני שאין בהן ככר שלם [illegible] משום מנה) וכתיב ואת האלף ושבע מאות וחמשה ושבעים עשה ווים לעמודים (שם [illegible]) [illegible] אי סלקין שבעים וא' [illegible] ואת עביד לא פרטתה משום דלא סליק קינסא (ובזה פריך זה וכן נראה מפירוש ר' חננאל סוף פרקין.

פ"ב הא שלח אגרתא לאותבים לדי. — בהחרות פ"ג דב הנוסח "גורתין" והוא נכון; ודיאור אלה צו סרוס ועדד כמו "אגרתי" (בבלי שבת נ"ב א') וע' ערוך ע' [illegible] וכן ביצה פ"ח ה"ה שהיה ר' [illegible] מסתייב על תבין גורתין וע' בבלי הרכות (ט"ג ב') דקיימי גזוזי עליה דרבי ופרש"י שוטרים.

שם (ב' א') בין ר"מ לר"ש חבה בין ר"י לר"ש חבה כו'. — צ"ל: בין ר"מ לר"ש חבה (פי' דר"ש אומר אלא אמר אותה עבודה שביזו [illegible] ולר"מ ישו לגמור כל העבודות שהיה בדעתו לעשות ויצא) בין ר"מ לר' יהודה חבה (פי' דלר' יהודה אפי' גמר כל העבודות אינו יוצא מן המקדש אלא שאם עבר ויצא מן המקדש שב אינו נכנס וכמו שאבאר למטה) בין לר"מ בין לר' יהודה אינו נכנס (פי' שאם היה בשעה מעשה חוץ למקדש אף לר' יהודה אינו נכנס) ר' יעקב בר דוסתאי [illegible] (פי' מפרש ומבאר מחלוקתן) ר"מ אם היה בפנים היה יוצא (פי' אחר שיגמור כל העבודות שהיה בדעתו) היה בחוץ לא היה נכנס ר' יהודה אומר היה בפנים לא היה יוצא היה בחוץ היה נכנס ר"ש כו' והגירסא מסייעת לר' יעקב בר דוסתאי (בגירסתו ע"ש) ומן המקדש כו' שנאמר ומן המקדש לא יצא יצא חזר צא חוצה (וע' בהשגות רמב"ן על ספר המצות שרש ה') שהעתיק, בין ר"מ לר' חבה בין ר"י לר"ש חבה בין ר"מ לר' [illegible] ר' יעקב בר דוסתאי מפסיק ביניהן ר"מ אם היה בפנים לא היה יוצא היה בחוץ לא היה נכנס ר' אומר היה בפנים לא היה יוצא היה בחוץ היה נכנס ר"ש אומר כו'" ופירש רמב"ן שם דלר"ש עובד כל זמן שהוא בפנים ומקריב כמו שהיה בלבו לעשות ואפי' הפסיק חוזר ועובד ולר"ש אינו משלים אלא העבודה שהיתה בידו בשעה שמעה ע"ש וגם זה אינו מחוור כל הצורך כאשר יראה המעיין. 33)

*עובד [illegible] וחבריו כו' [illegible]

שם הג"ה מה כלי הדיוט שנשתמש בהן הדיוט כו'. — צ"ל: מה כלי הדיוט שנשתמש בהן ~~[illegible]~~ מלך (פי' כגון אלמנת הדיוט שנשאת למלך) אסור להדיוט להשתמש בו (פי' ששוב אסורה להדיוט) כלי מלך שנשתמש בו הדיוט (פי' כגון אשת מלך [illegible]) אינו דין כו' (כן העתיק הרד"ק שמואל ב' ג').

שם (כ' ב') אלא אפשר ליה דהוה מפקי פרשתא דלא ריבדין עלה ומר לון לא ושמע כו'. — צ"ל: עלה ומר לון לא ואת (פי' דהא למתרגם "לא" וכתיב "ואת" ובא לרבות וכה לפירוש הנזכר כאן ומבואר כן במדרש שמואל פכ"ג).

(הגהה) שם [illegible] (פי' [illegible] אסרו חכמים דבר המפורש [illegible] [illegible]

[illegible] חחשב ושאמרו כמו בתמוה [illegible] בדרך הירושלמי [illegible]

~~שם [illegible] [illegible] ... ר״ב ב״ז~~.

שם הד״ה הדבר אמרה דרבנן יש בו משום כפיית המטה כו׳ — צ״ל: הדבר אמרה דרבנן אין בו משום כפיית
המטה (פי׳ דס״ד דאלו חייב בכפיית המטה) אפי׳ תימא דרבנן (ונשמט מן "דרבנן" עד "דרבנן") יש בו משום
כפיית המטה האלך כו׳.

~~[illegible] [illegible] [illegible] (פי׳ [illegible]) [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~

שם אינה עשויה אלא שאלה אזיל לך מנחם טמאו (פי׳ שם חכם נזכר בא׳ קהלת רבה פ״ה פסוק ברבות הטובה
ובמה [illegible] צ״ל ולכן א״ר יוחנן לר׳ [illegible] נשיא שיצאין למנוע על לעבודתו) דבכתיב [illegible] חסר
על לשונה (פי׳ דבבה תעשה תסבעם החכם ועם התורה דבשיהיה שבע ועסוק בתורה יותר [illegible]
שם (ב׳ ב׳) אזל רבי אמי הוא רבהן דיהודאי (פי׳ בתמיה ופי׳ רמזו אתה להיות קצין עלינו) א״ל אין אמי אם
כתיב שם כו׳ (פי׳ וגם אתה מתחר שבחרו אותך עליהן לקצין אתה רמזו ואתכשר לכך).

שם (כג א׳) מה דרך בני שיתבררו מדעת אחת (פי׳ דסבר ר״מ דמ״ד דכל אחד מהן יכול לפסול לדיין שבורר
חבירו לפ״ז כל אחת מוכרח לברור דיין כזה שגם חבירו ספיקו עליו ולדיין אושי שניהן בוררין אותו
ויהי כל הג׳ דיינין כאלו הן מדעת אחת) ואם דרבנן אתו כולא אינך מובחר כו׳ (פי׳ דסברי שטוב יותר
שבאת ובורר לו דיין אחד בלי הסכמת חבירו ואין חבירו יכול לפוסלו ואת הדיין הג׳ ובחרו שני הדיינין
הלא הבעלי דינין).

שם [illegible] על דרבנן [illegible] אחד לו [illegible] שלאותן מתבררין מדעת אחת — צ״ל: אם נמצאו שנים מתבררין מדעת
אחת ([illegible]) שהיו [illegible] אחד [illegible] הדיינין אחר שבבר בוררו שניהן [illegible]
הטובים ומובר זה [illegible] דיינו ובורר לו דיין אחר והרי נמצא שאין לזה בתוך ג׳ הדיינין אלא אחד וזה
[illegible] דבאחרונה [illegible] חבירו יש בהן שני דיינין האחד שבורר בעצמו והשני זה שבורר דיין שלו
[illegible] חבירו שאף [illegible] שגם הוא בגדר הסכים עליו אין דעת האמת חשובה כלום על הדיין האחר
[illegible] לרבנן יש באן הכרעה [illegible] אחד אבל לר״מ אין להיות הכרעה לצד אחד).

שם הב׳ כיון מתגלה זה פסול [illegible] של זה הא דיינו לא — צ״ל: הא דיינו לא (פי׳ שאינו יכול
לפסול אלא דיין הראשון שבורר חבירו אבל אם חזר ובורר דיין אחר שוב אינו יכול לפוסלו דאם
כן אין לדבר סוף ונראה זה לשיטה ה׳ "ריש לקיש אמר כיון מתגלה עדו הא עידיו לא) כו׳ ר״מ אפי׳ [illegible]
[illegible] דהוון ותבין בחדא משפנא כו׳ — צ״ל: דהוון ותבין בהדדה משפנא (פי׳ שם עיר או כפר שהיה
באמצע הדרך שבין טבריא לציפורי כדמוכח בסוף דרבנות עי״ש) מן הבא להכא תשעה מילין מן
הבא להבא תשעה מילין (בן הערוך הרא״ש והרי״ף כג ע״א ומאחר דתענית פ״ד ה״ב שבין טבריה
לציפורי י״ח מיל).

ואלים זה פוסל עדה אבה א״ר זירא בטפילה שנו. — נ״ל דכל זה אין מקומו כאן רק למעלה בתחלת הלכה
ז׳ ובבל שם: ואלים זה בורר וזה פוסל כיון מתגלה זה פוסל דיינו של זה הא דיינו לא׳ ובבר
נתבאר פירושו למעלה) א״ר זירא בטפילה שנו (פי׳ מתחלף לומר דמפרי׳ באה דיינים הוא פוסל אלא שאינו
[illegible] ג׳ דיינין אלה שבזה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ושניהם את שני הדיינין בוררין לבן עוד
[illegible] דבאלו ודאי שאינו יכול לפסול אלא מטעם החשובה דלבך דאל״כ אין לדבר סוף אלא שמשנתנו
[illegible] בדיינין שבא אחד רוצה לטפל ולהוסיף על השלשה הראשונים ובבתני בספרי בדרים פוסקין וכו׳
[illegible] כגון שנצח חבירו בדין ואומר יש לי עדים להביא ויש לי ראיות להביא ולאחר אתנו
בן מוסיף אני עליכם דיינין ע״כ ומובח שיש ברשות של כל אחד מבעלי דינין להוסיף דיינין ודיינין אלו
שאחד רוצה להוסיף יכול חבירו לפסלן עד העולם ואם דנין רק ג׳ דיינים הראשונים) ריש לקיש אמר
בדרבנות כו׳ לזה [illegible] בטיבריות א״ר לא והוו דאמר ר׳ לעזר כו׳.

שם הה׳ היה חייב כו׳ — פוסקין וכל ההלכה מורחבות ודברי ר׳ חייא בר בא מקומן על משנה ד׳ [illegible]
לו [illegible] עסק׳ אומר לשון טוב אלא דברים בעלמא. לבך הוא יכול לחזור בו ודלא כפירוש ק״ע [illegible]
[illegible] דה׳ היה הבא א״ר יוסי כו׳ — צ״ל: ד״ה היה הבא (פי׳ כמו דפסחדתין בדיני ממונות אפי׳ [illegible]
[illegible] דבפסלין והטעם מבאר והולך) מהו דה׳ היה הבא א״ר יוסי כו׳ מודין ליה ופליגין עלוהי ר׳ יונה [illegible]
[illegible] אין) כתיב משפט וצדקה אם משפט [illegible] צדקה ואם צדקה [illegible] משפט [illegible] אומר [illegible] היה דן [illegible]

הונא כו' (וכה בכת"ש פ"ו הט"ז מה שבארנו בזה).

שם (כ"ח א') ~~רבנן דבינה הוה [illegible] רבנן דבינה (או"ה דבנו" ואיה בו נעכרת~~
~~בכתובות [illegible] ר' שלה בינה [illegible] רבנן דבנה" וכמש"ש עש"ה~~

שם הב"ז מה צריך למיתני אחי האב לימא בנו וחתנו של חתן אחי אביו כו'. — צ"ל: לימא בנו וחתנו שלאחי אביו. מכיון דתנינן בעל אחותו (פי' והרי הוא לבן בעל אחותו אחי אמו) מה צריכא למיתני אחי אמו? לימא בנו וחתנו של אחי אמו. מכיון דתנינן חמיו (פי' והרי הוא לבן חמיו בעל אחותו) מה צריכא למיתני בעל אחותו לימא בנו וחתנו של בעל אחותו. מכיון דתנינן חגיסו (פי' והרי הוא לבן גיסו בעל אחות אמו) מה צריכא למיתני בעל אחות אמו לימא בנו וחתנו של בעל אחות אמו. תנינן חורגו לבדו רב אמר אם חתן גיסו אסור חתן חורגתו לא כל שכן (פי' דמשמע דאפי' אם יש לגיסו בנים מאשתו הראשונה בעלה שהוא חתן גיסו דהיינו חתן של בעל אחות אשתו אסור לו וכ"ש חתן בנים אשתו שעמו) תפרש שיש לו בנים וחתנים ממנה (פי' שאין חתן גיסו אסור אלא משום בנים אחות אשתו [illegible] חתן אחות אשתו אבל חתן בנים אשתו מותר דבכה"ג איתפליג דרבא ע' בגלוי בב"ק (כ"ח ח' ועד"ת [illegible]).

שם אשה [illegible] שהיא מותר באשה פנים — ע' בהגהות הגר"א על הרא"ש שכתב דבאמרין בירושלמי מובא בט"ס הוא וצ"ל "אהרן אהרן שועיד" ולא ידענו מה היא הוכחתו בזה:

~~שמהדבא אלסיה דבי הונא הוה ליה דין כו' — פי' ובבפי [illegible] אשתו של גיסו ובדרתן ביה קרוב ונתרחק כשר, וכה בפי~~

שם שאמר ר' הונא ואמר כהדין וידעני כו'. — צ"ל: שאמר ר' הונא ואמר הדין ידע (פי' זה יודע משנעשו קרוב ונתרחק כשר) כשם שאמרו מלמטן (פי' כאן שאמר ר' יוחנן דאפי' מתה בתו ויש לו בנים ממנה הב"ז קרוב ופסול) כך אמרו מלמעלן (פי' כגון אם מתה אחות אביו או אחות אמו ויש לבעלה בנים ממנה הב"ז קרוב ופסול) ר' ירמיה בשם רב כו'.

שם הט"ז (כ"ח ג') אוקי לדיינא דאמר מקבלין עליכון חד סהיד. — כפירוש א' שבק"ע עיקר וכה בתמוה דעדים סימן רל"ג בשם ר' יהונתן.

שם חד בר נש אשגח למיגוס גו אריסטון. — צ"ל: חד בר נש אזוות לחבריה גו אריסטון (כה בפירוש ה' חנוך בגלוי כ"ט ב').

שם הי' נאמר כאן שני ונאמר להלן ועמדו שני האנשים כו'. — צ"ל: נאמר כאן שנים ונאמר להלן שנים (על פי שנים עדים יקום דבר דברים י"ז ו') מה כאן אנשים ולא נשים ולא קטנים אף להלן אנשים ולא נשים ולא קטנים [illegible] שאין האשה מעידה ערוה אין האשה בנה (פי' לתבוע מבעל דינה מאשה או איש והבקשה זה [illegible] גר דן עש"ה אחות גר") ב' יוסי בב"ב בשם ר' יוסי נאמר כאן שני על פי שנים עדים ונאמר להלן שני ועמדו שני האנשים מה להלן אנשים ולא נשים ולא קטנים אף כאן אנשים ולא נשים ולא קטנים אם כן מה ת"ל שני שאם היה אחד עומד כו'.

שם בפני ב"ד להוציא עד אחד כו'. — צ"ל: ואינה מתקיימת אלא בראוין להעיד להוציא עד אחד (כגירסת ק"ע) בשאמרו כו' את שהוא כשר להעיד עדות ממון (כה בדבב"א שבועות ל"ה א') יצא עד אחד שאין כשר להעיד עדות ממון: בפני ב"ד (ואת "שלא" אותבות) אם לא יגיד ונשא עונו את שמגיד ומשלם ממון (פי' שענין "ונשא עונו" היינו שחייב לשלם ממון והכ"ז ואמר הכתוב אם לא יגידו העדים בב"ד במקום שהבעל דין מתחייב לשלם ממון; אבל ר' ישמעאל סובר לאמר ונשא עונו קרבן ולכן מקשין אליו אלא בפני ב"ד דוקא) כו' ומניין לשני עדים והוא עד (כגירסת ק"ע וכה בשבועות שם) הרי כאן שנים וכו' ישמעאל כו' עד שיודיעך הכתוב שהוא עד אחד. עד אחד מהו לחייב עליו משום שבועת ביטוי. (ומה שבנוסחאות מיותר ונשתבש. מסוף פ"ו הב' עש"ש).

שם ר' בא בר שמואל שבועה שנתן פלוני לפלוני מנה כו'. — צ"ל: דאמר ר' בא בשם שמואל (כה בשבועות שם, אבל ר' בא בר שמואל לא נמצא בשום מקום) שבועה שנתן פלוני לפלוני מנה ונמצא שלא נתן מאחר שאין בידו לבא אין בידו לשעבר (פי' והל' אינו יכול להשבע שלא ידע לו עדות לאחר זמן).

שם ע' דעבירה דרב אינו מצוה להפיס על האשה כו'. — צ"ל: דעבירה דרב אינו מצוה להפיס (פי' בתמיה) מצוה

[illegible]

סנהדרין

להפיסו על המעות ואינו מצוה להפיסן על השער.

שם (ו׳ ד׳) ר׳ יונתן הוה יתיב מקשי אפשר אות הכות כו׳. —צ״ל: ר׳ יוחנן הוה יתיב כו׳ (כדמוכח בבלי ו׳ ב׳) והדא צורכה אמרין לא אתבוון כו׳.

שם ~~בהנה~~ דמיך ושבק וירתו לר׳ יהושע כו׳. —פי׳ בהנה עלה מבבל לא״י ומת שם וצוה שירשו חלק ~~ממונו~~ מנכסיו לר׳ יהושע שהיה גם הוא בא״י אבל שאר קרובי בהנה הצריכין לירש שאר נכסיו היו בבבל.

שם ובטל ר׳ לעזר סהדו׳ דלא כהלכה וזכי לר׳ יהושע. —צ״ל: ובטל ר׳ לעזר סהדו דלא באפוי דורתוי (פי׳ שלא בפני שאר יורשיו דבהנה שהיו בבבל) וזכי לר׳ יהושע.

שם ר׳ הונא ~~[illegible]~~ פנחס ר׳ חנניה חברין לא עלון כו׳. —צ״ל: ר׳ הונא ר׳ פנחס ר׳ חנניה ור׳ חזקיה (ע״פ הה״ג ובפסיקתא דרבנה רבתי ~~[illegible]~~ פ״ב ובמד׳ שמואל פ״ח מובאים יחד ר׳ פנחס ור׳ חזקיה ור׳ אבין פ״א הל׳ ר׳ הונא ור׳ פנחס ור׳ חנניה יחד, אבל בק״ע כאן פירש חברין שם מקום וכן בפנ״מ הגיה לר׳ חנניה חברין ערך מיוחד ואינו נכון כי לא נמצא עוד לר׳ חנניה חבר בשום מקום) דחברי ר׳ הונא ועאלו ואשכחו ר׳ ירמיה כו׳.

שם הי״ב מה עביד לה ר׳ יוחנן דלא יהא מאן דהוא מוסף כו׳. —צ״ל: מה עביד לה ר״ש בן לקיש דלא יהא כו׳ ולא שבקין ליה (פי׳ דהא שכותבין בגזר דין שם הדיין המזכה ושם הדיין המחייב, אבל אין הדיין עצמו רשאי לספר לאחרים שהוא השתדל לזכות את פלוני) מ״ט דר׳ יוחנן דלא יהא חוזר ומסדר דבוותיה ויימר כו׳ (פי׳ דכשיודע דיין זה לחבק אחר שדעתו כמו שהוא אמר סופו שיאמר לו שהדיינים שהיו עמו טעו בדין זה, אבל כשכותבין הדין בשם כל הדיינין לא יתפאר לומר שחבריו טעו בדין דלא יאמינו לו דאיפשר שהוא עצמו טעה ורמזה על דיין אחר) אינו הוא טעה או׳ מוטעה (ומה שבנוסחים מוחקר) תמן שאיפשר (צ״ל אפשר דקוגיה פ״ק הל׳ שבלשון הירושלמי ~~איפשר~~ אלא בוק׳ הוא כמו ,,אי אפשר") להן להוסיף (פי׳ לקמן פ״ה הל׳ בדיני נפשות כשהן עם סנהדרין ~~שלה אין~~ מוסיפין יותר כמו ששנינו שם דאין מוסיפין אלא עד ע״א) דבין אלין ~~[illegible]~~ דרם הכא (פי׳ בדיני ממונות) אפשר להן להוסיף (פי׳ דבזה אין קצבה ויכול להוסיף אפי׳ יותר מע״א ולכך שנינו במשנה ,,עד שתם מוספו הדיינין") ר׳ יוחנן ור״ל תריהון אמרין אפי׳ הכא אי אפשר להן להוסיף (פי׳ שאפי׳ בזה אין מוסיפין יותר מע״א ושתם התנא כאן וסמך על מה ששנינו דין זה בדיני נפשות).

שם הי״ג ועלתה חמורין (פי׳ חולקין בדין ,,אמר אין לו עדים ואין לו ראייה ומצא לאחר זמן") חד אמר כל זמן שמביא ראייה סותר את הדין (פי׳ דסובר כרשב״ג, ושכן הוא דעת רשב״ג) וחד אמר הביא בתוך שלשים כו׳ (פי׳ זה סובר כחכמים ודעתו דמה שאמרו חכמים ולאחר זמן מצא כו׳ היינו לאחר שלשים אבל בתוך שלשים אפי׳ חכמים מודין שיכול להביא) וחד אמר לעולם אין סותר (פי׳ סובר גם הוא כחכמים אלא שדעתו לחכמים אפי׳ בתוך שלשים אינו יכול להביא) עד שיביא ראייה שלא היה יודע בה כל עיקר (פי׳ וכדאיתא בבבלי ל״א א׳ א״ר נחמן בהא אפי׳ רבנן מודו).

שם והתני אמר רשב״ג כו׳. —אולי ,,והתניא" יש למחוק.

פ״ד הל׳ כיצד פותחין לזכות אומרין איפשר שזה הרג את הנפש כו׳. —צ״ל: כיצד פותחין לזכות אומרין לו אפשר יש לך עדים להזים א״ר יוסי והא תני (תוספתא פ״ט) הגדול שבדיינין פותח בזכות וחבירו מסייעו ויש כהן סוער אם אומר את כן לא נמצאת חד עדים (וכעין זה בבבלי ל״ב ב׳ וכי פותחין בזכותו של זה שהוא חובתו של זה) אלא אומרין אפשר שזה הרג את הנפש (פי׳ בתמיה וכעין זה בבבלי שם אי לא קטלת לא תדחל) א״ר יוחנן כל שאינו יודע כו׳.

שם ה״ג (כ״ב ב׳) א״ר יצחק אמר לו ר׳ יוסי לא שנייה כו׳. —צ״ל: א״ר יצחק אמר לו ~~ר׳ [illegible] לא שנייה בו׳~~ יוחנן ובמסיתין לא שנייה כו׳ (ע׳ תוספתא סופי׳ ובבלי ל״ב ב׳) בטעות מחזירין אותו ר׳ אמי בעא קומי ר׳ יוחנן (ומה שבנוסחים מיוחד) אפי׳ מוסף ונעשה (פי׳ אם ב״ד טעו ופטרו את המוסף והמסית והרי טעו בדבר שהצדוקין מודין בו אם גם בזה אין מחזירין אותו לחובה) א״ל איתיב ~~[illegible]~~ (פי׳ שבאופן זה ודאי מחזירין לחובה וכן בבבלי ל״ג ב׳ א״ר אמי א״ר יוחנן טעה במוסף חוזר).

~~[illegible]~~ א״ר בר חיננא ~~[illegible]~~ ר״ח ור׳ יהודה חד אמר כו׳. —צ״ל: ור׳ יהודה בריה (פי׳ מברכיה) חד אמר כו׳ [illegible]

~~שם ה״א~~ (כ״ב ב׳) ~~אע״פ שאחד אומר~~ שם ה״ה רבי אומר ובלבד כו׳. — צ״ל רב אמר ובלבד כו׳.

שם ה״ב: העד אין מלמד לא זכות ולא חובה מנין שנאמר כו׳. — צ״ל: העד אין מלמד לא זכות ולא חובה מניין שנאמר (במדבר ל״ה ל׳) ועד אחד לא יענה בנפש למות ומניין אפי׳ זכות ת״ל ואחד לא יענה ומניין שהוא עצמו אינו מלמד עליו חובה ת״ל לא יענה בנפש למות (כעין זה בריף פרק זה ויש שם ט״ס עיש ועי׳ בבלי ל״ד א׳, ומשנה שלימה שנינו בפ״ה מ״ד אפי׳ הוא אמר יש לי ללמד על עצמו זכות שומעין לו) ריש לקיש אמר פעמים שהדיין רואה את עצמו מצדמם (פי׳ שרואה עד זה שבאו עדים אחרים להזים את עדותו) ומפליג דבריו שלא ימות (פי׳ ובעבור עד זה מפליג עדותו לענין אחר כדי לבטל דבריו מה שהעיד לחובה ולא יהיה צורך אל העדים להזימו) ומשום הכי אמרו שאין העד מלמד אפי׳ זכות, וכן פירש הפ״מ ואמר ר״ש, לקיש זה).

שם ה״ח רב אמר לא תענה אפי׳ אחר אותה דברי ר׳ פנחס כו׳. — צ״ל: לא תענה אפי׳ אחר אותה שהורו (פי׳ שאפי׳ הוא רואה לפניו אותה חכמים שהורו כך והוא יודע שטעו בהוראה לא ילך אחריהן להורות כמוהם וכעין זה בתוספתא פ״ג, לנטות אחרי רבים להטות שלא תאמר בשעת הדין דין לעבד שיהיה כרבו אמור מה שבדעתך", ומה שתפסו כמו לשון "אותה" הוא גוזמא והנ׳ בהוראות פ״א ה״א נכנסו אותה עד שירו כולן): ר׳ פנחס ר׳ חוניה כו׳ (פי׳ כמו מתפלל ענין אחר).

שם אין מדבקין ביין נסך. — כן הנוסח בהגהות מיימוניות בפי״ז מהל״ס ופירש לענין יין נסך של גוים ואינו אבן, ובספר המסלות מסלת שבה כובס העירה וגו׳ כתב דהיינו יין שמנסכין על המזבח שאפי׳ עם הארץ נאמן עליו כל השנה (חגיגה פ״ג מ״ד) ולפי זה אינו מאוחר; ואולי איש להגיה כמו אין מדבקין בעבודות הקדש" וכה בבבלי פ״ג ה״ח בשם ר׳ יוחנן, ומדבר משנה כרב דצל [illegible]

שם הסרוס וכל מי שלא ראה לו בנים כשר לדון דיני ממונות ולא דיני נפשות ר׳ אבהו כו׳. — יש להפך הגירסא, וכצ״ל: כשר לדון דיני ממונות ולא דיני נפשות ר׳ יוסי ב״ח אמר תלת עשרה והוי דינין תרתין אוחרנייתא ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן אף בוגרת מבן עשרים שלא הביא שתי שערות כשר בדיני ממונות ולא בדיני נפשות ויושב בבית של שור דנין שני דיני ממונות ביום אחד כו׳.

שם ה״ו מייתנא לה רב ממתניתא כו׳. — צ״ל: מתלא רב (פי׳ גדול) ממתניתא (כן הנוסח ביוחסין סדר תנאים סוף אות א׳) מתלא אמר הוי ראש לשועלים ולא זנב לאריות מתניתא אמרה הוי זנב לאריות ואל ראש לשועלים דתנינן ברבן לסמוך סומכין מראשונה.

שם ה״ז (כ״ב ג׳) נהרג מטבריא לציפורי חנניה שושפוזל הוה. — פי׳ שבימי ר׳ יוחנן רוב יושבי טבריה וציפורי ישראל היו וכן רוב העמרים והשלים שכיניהם והרי זה שלא כדיחויא דרבה בבבלי כ״ד ב׳ והנה כל התוספות פסקו כרבה עיש, אך בדברים שהיו בטבריא וציפורי בימי ר׳ יוחנן שאמרו לבני א״י שדבו עפ רואיה ושמועה כרובה מה שאינו כן לבני בבל, ונראה שבזמנו של רבה נתמעטו בני ישראל בעיירות א״י מפני השמדות שהיו בימים ההם וכדאיתא בבבלי סנהדרין י״ב א׳ שלחו לרבא זוג בא מרקת ותפשו נשר כו׳ ושפט רבה את המאוחר אל הקודם בזמן ר׳ חנינא ור׳ יוחנן וכבר נתבאר מהירושלמי כמו שאין זה נכון, ואולי שהבבלי לא ראה את הירושלמי.

שם להורגו בערמה שיעדימוהו דהוי זה מותה מרת כו׳. — צ״ל: שיעדימוהו שיהרג (ונוסח שלפנינו נשתבש משורה שלפניה) היתה מיתתו בחמורה כו׳ על דעתיה דר׳ יודן ב״ר אלעאי ור׳ יונתן חייב על דעתיה דר׳ שמעון בן יוחי להודיעך דחנקה מיתה מרת פטור היו מתרין בו ושותק כו׳.

שם (כ״ב ד׳) בעבודתה עבדה או בעבודת גבוה נשמעינה מהדא כו׳. — חסר וכצ״ל: או בעבודת גבוה, אמרו אין אנו יודעין נשמעינה מהדא אם בזו שנים כו׳.

שם ה״ב רב אמר בכלל נחלקו אבל בפרט כו׳. — כאן הענין משובש והעיקר כמו שהוא ביבמות פט״ו ה״ד ושם בוארנו על מכונו עיש.

שם ה״ג כגון העירנין הללו וחכמים אומרים אינו כלום. — צ״ל: כגון העירנין הללו דאית אימון חכמין כלום (פי׳ שהן אינן יודעין ומכורין איזה חדש חסר ואיזה מלא) בי׳ אומר [illegible] (פי׳ שהוא דר בכפר).

שם ה״ד (כ״ג א׳) מפני מה כותבין דברי המזכה מפני דברי המחייב כו׳. — צ״ל: מפני מה כותבין דברי המחייב (פי׳ דאפי׳ אם שכח אין סופרי הדיינין מזכירין אותו) מפני דברי המזכה (פי׳ דאם שכח

~~[illegible]~~ נראה להגיה "שבדבות שתי שערות" דבגוף הבגלת עדיין קטן הוא ופסול אף לדיני ממונות, וע׳ טור חו״מ סי׳ ס״ז סעיף ג׳ [illegible] בדבונו שהגהתי בנוסח שלפנינו [illegible]

מצבירין אותו) ואותו אות דמה אין חוצץ אלא ימרון ליה הדבה אמרה והדבה לה אמרה (פי' דגם בשבול
המחייב עצמו צריכין לכתוב טעמו שמא ישכח ולאחר יאמר טעם חדש לחובה דהא צריכין להלין
דינו פעם שניה כבבלי לג א') וצריכו שני עדים (פי' שלא יסמכו על סופרי הדיינין שצריכין לכתוב
טעמן של כל כ"ג סנהדרין לכן אלא להם לצבור טעם כל אלה והן סומכין על כותבם ואין זה
עדות הנשכרה מ"מ והיה להם להצריך לכל דיין לפרש טעמו בפני שני עדים ולאחר יעידו
בפניו מה ששמעו מפיו) נמצא דינו משתהה (פי' שאם כל דיין ודיין יקח לו ב' עדים ותמהמה הדבר
ואין יכולין לגמור הדין ביום אחד) ריב"ב אמר מפני המזכה (פי' שלא לחלוק בין מזכה למחייב
דכמו שאין המזכה צריך ב' עדים כך לא הצריכו ב' עדים למחייב)

שם ה"ה תני אחד מן העדים שאמר יש לי ללמד עליו זכות ובא חבירו כו' — צ"ל: תני (תוספתא פ"ט) ר' יוסי בר
יהודה אומר א' מן העדים שאמר יש לי ללמד עליו זכות שומעין לו בא חבירו וסייעו (פי' שהראשון
לא היה יכול לפרש היטב זכות בא"ה עד שבא חבירו ובאר את דבריו) אלא מי מתנין כו'
נישמעינה מהכא דא"ר יוחנן והוא שנזכה מפי עצמו אין מושיבין אותו דיין שאין בעל דין עושה
דיין הרי שנזכה מפי עצמו (כן הגיה רמ"ש בחדושיו) לא מצינו עד נעשה דיין (ולפענ"ד חולק על חכמים)
שם ה"ז א"ר יוחנן והוא שנזכה הוא כו' — צ"ל: א"ר יוחנן והוא כו'.

פ"ו ה"א תלמודא כרבי או כרבנן כו' — צ"ל מתניתא כרבנן או כרבי ובעיר של גוים דרשו אל שעריך
(דברים יז ה' וע' ספרי שופטים פיסקא קמ"ח וכתובות פ"ג ה"ד ומ"ש שם) רבי אומר שעריך בשער
שנמצא בו כו' ואומר כאן שעריך כו' (פי' דרבי נסיל בשער העיר שעבד בה ולא על פתח ב"ד [illegible]
[illegible]
שם ה"ב אמר והוא שיש בדבריו ממש. — צ"ל: תני (תוספתא פ"ט) בעד ראשונה ושניה ושלישית בין שיש
ממש בדבריו ובין שאין ממש בדבריו מצטן וחוזר והוא שיש בדבריו ממש.
שם ה"ג מסכין ניבצי דיניכון כו' — צ"ל: מסכין צבעוי (פי' גורלות כמו "הצביעו" ומה פ"ב מ"ח)
דיניכון פנפוס (פי' "בודאי" ע' מוסף הערוך ערך פנפוס שכן עניינו בלשון יונית) כו'.
שם ה"ג (כ"ג ג') ומניין שטען סקילה שנאמר סקול יסקל כו'. — צ"ל: ומניין שטען דחייה שנאמר ירה יירה
ומניין שטען סקילה שנאמר יסקל ומניין שטען שתי סקילות (פי' אחת שהעד מתן האבן על לבו
והשנית כדתנן ואם לאו רגימתו בכל ישראל) ת"ל סקול יסקל.
שם ה"ו תני רבי אומר זה חומר בחלל מבמגדף כו'. — חסר כאן וכצ"ל: תני רבי אומר שמעתי שעונשין
שלא כהלכה ועונשין שלא כתורה כו' (וכן הגירסא בבבלי בחגיגה פ"ב ה"ב ע"ג) שנהג עצמו
דבריו: (ואתם תאלה עין אחר) זה חומר במחלל מבמגדף. במגדף כתוב כו'.
~~ה"ח (כ"ב ב') [illegible] בחנק הן השריפה והוא בחנק. — צ"ל כולם בהן בחנק הוא והן [illegible]~~
~~([illegible])~~.
שם ה"ט דבויו אנשי עיר הנדחת בכלל עובדי ע"ז הוו בשריפה כו'. — צ"ל: עובדי ע"ז הוו בסקילה וצריך
לידון בכלה שבמיתות בחנק זה דייק כו'.
שם ה"י ורבנן ~~[illegible]~~ עצמו אמרין שלא ימות כו'. — חסר וכצ"ל: ורבנן קשה בפני עצמו אמרין שלא יהא
מנוול (וכ"כ רש"י מדעתו בבבלי נ"ב א') ורבנן רבה בפני עצמו אמרין (ונשמט מן "אמרין" עד "אמרין")
ימות מיד (ע' בבלי שבת צ"ד ב' ערך חוצץ ואתר מרשה וזה דלא כפירשו על משנתנו כו'
ומה שהצריכו חכמים את הנשפה אף דמיתתה חנק שלא לשנות בין שריפה לחנק במעשה
הסוברין ובעין זה [illegible] פ"ו ה"ג מסנהדרין (עי"ש) שכן מצינו שכשלה כו' איחון האלון במוכים
רבים סתם (פי' בצאר רבה סתם ובעין זה בבבלי גיטין ס"ח א' "וסתמינהו בגלבבי דעמרא" ובבב"ק
ביוחרנו ערך חוצץ ואתר מגשה): מהו פתילה כ' (תוספות בשם ר"ו בפתילה של בעץ (פי' בדיל)
רבנן דקיסרין אמרין אבר וקסטירון מעורבין (פי' הפתילה היתה של עופרת ובדיל מעורבין יחד ותרגום
ירושלמי במדבר לא כ"ב בדיל קסטרא וכ"כ הר"ש בכלים פ"י מ"ב דקסטרון הוא בדיל ובעץ ונראה שקיסרין
הו קורין לבדיל קסטרון ושבארץ מקומו של ר' יוחנן היו קורין לבדיל בעץ).
שם א"ר יוסי בר"ב אותה באבן דאמר מדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו כו'. — נראה שנוסח הירושלמי
היה במשנתנו בדברי ר"ש "מדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו" ולא "מידי" ומ"ש לפנינו
~~(הנוסח) שם [illegible]~~ — ופי' הנראה מן הכתובים ביהושע לא היה זה
פחות מן יום אחר [illegible]

„והיו ורבים לחלק מעון ואומרים את בני מעון" מיותר ונשתבש מדבריו ר' יהודה שלמטה [illegible]
„אלא לומר כן שהרי לדידיה חונין אותן עד שהם פותח את פיו [illegible] שנאמרו [illegible]
ואין הפתולה יכולה לעבור לחלק מעון ועוד הא' לזה דאו ר"ן נמי קאמר שיורדים לחלק
מעון למה ליה לר' יהודה לכפול את דבריו שהרי אין חולק על ת"ק דבזה (וע"ש ברכות פ"ב ה"ה

שם כד הוה מהלך עם רבו לא הוה פחות מן תלתין שנין. — פי' דרבו לא היה פחות משלשים שנה
[illegible] להוכיח דפי' לעבר האריך ומים והע' וסדר ערך ר' אליעזר בר צדוק שגו דבחוף עכון צה.
שם ואמר כן אמר רבי מעשה שהייתי [illegible] גם ג"ל בר' צדוק מביאת שורין כו'. — דבבלי ויומא ע"ט ב' דאותו
ענין התוספת אמר רבי כשהייתי לומד תורה אצל ר' אלעזר בן שמוע הביאו לפנינו כו', ובתוספתא
סוכה פ"ב התוספת מעשה שהייתי אני ור' אלעזר בר' שמעון האלבין אצל ר' יוחנן בן נורי לבית שערים כו',
והירושלמי כאן מובא דעינים האיכ"ס מר' אליעזר בר' צדוק" וכתב בדור ברך ה' אחא צד רבו דשני
מעשים הוו.
שם (כ"ד ג') הא' לכן עריבה בהעלם אחד כו'. — צ"ל לכן עריבה (פי' כל הסוגיא הזאת נאמרה על המשנה
דכריתות פ"ג מנ' הר' עקיבא שאלתי את ר"ג ור' יהושע באטליס של אימאום שהלכו ליקח
בהמה למשתה בנו של ר"ג הבא על אחותו ועל אחות אביו ועל אחות אמו חייב אחת על כולן
או חייב על כל אחת ואחת אמרו לו כו' חייב על כל אחת ע"כ) בהעלם אחד (פי' שבא על ג' נשים האלו
בהעלם אחד) אבל בשני העלמות שבן אפי' באשה אחת בא עליה וחזר ובא עליה בהעלמות הרבה
חייב על כל אחת (פי' באופן זה לא היה ר"ע מסתפק) ר' שמעון כו' אבל אין נשים הרבה
בהעלם אחד באשה אחת והעלמות הרבה הן (פי' באופן זה לא היה ר"ע מסתפק) אלא לכן עריבה
נשים הרבה בהעלם אחד באחד [illegible] כגון הוא בהעלם אחד כו' שלא תאמר ועכשיו נשים הרבה
בהעלם אחד כהיות בהעלמות הרבה והא בהעלם אחד ואינו חייב אלא אחת לפיכך כן כו'.
שם שלא תאמר הואיל ואין חייבין עליה אלא משום טומאת ערוה כו'. — ע' שבת פ"ב ע"ג מה שהארכנו ובאורנו
בסוגיא זו.
שם הא' (כ"ד ד') שאם הונו בו משם אשת אב לוקה כו'. — צ"ל: משום אשת אב נסקל משום [illegible]
[illegible] בו כו' בפנים: תמן (פי' דבבלי אמרן) תני ר' יהודה אומר כו'.
שם מה טעמיה דר' יוחנן לתפוש את האיש ולהניח את אשת האב אלא דהוא סבר כר' ישמעאל כו'. — צ"ל: דהוא סבר
כר' עקיבא (פי' שדורש למטה אמך היא משם אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אביו) דר'
ישמעאל דריש ערות אביך בזכר כו'.
שם אמו שאינה אשת אביו מניין אמך היא לא תגלה ערותה מה עביד לה ר' ישמעאל כו'. — צ"ל: אמך היא
לא תגלה ערותה ע"כ דריש ערות אביך באשת אב (ומה שכתבתיו כפול ומיותר) הכתוב מדבר
ערות אמך צל אמו שאינה אשת אביו אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום
אשת אביו (פי' כשהיא אמו ואשת אביו) מה עביד ליה ר"ע להדא דכתיב אשת אביך לא תגלה
פתר לה לאחר מיתה ולית ליה לר' ישמעאל כן ערות אביך הוא לא שנייא בחייה בין לאחר
מיתה: כתב (פי' לענין אזהרה, ויקרא י"ח ז') ערות אביך וערות אמך לא תגלה [illegible] (פי' לענין
עונש, שם כ' י"א) ערות אביו גלה מה אביך כל שהוא אביך כו' ועוד דא בשוטה [illegible] (פי'
דמדמי ג"ש צו היה לר"ע דסבר דג"ש שאינה מופנה [illegible] אפי' מצד אחד למדין ממנה, אבל ר' ישמעאל
דורש ערות אביך בזכר הכתוב מדבר ולחייבו שתים ואינו מיותר אלא מצד אחד ור' ישמעאל סבר
דאין למדין מג"ש בכגון זה דומה פ"ח ה"ג ע"ש).
שם דתנינן אף בשאר כל העריות כן כו'. — צ"ל: תני אף בשאר כל העריות כן כו' אחותו ואשת אחיו
את תופסו משום אשת איש ומרבים משום אחותו (נשמט מן „משום" עד „משום") מקדימו מן החמורה ומצינו
בקלה לית יכול (פי' באשת איש באחותו אינה אלא בכרת) תני הבא על אחותו כו' אינו חייב
אלא משום שם אחד בלבד ר' אבהו ה' ביבאי פי' (ומה אירתא לפנינו בירושלמי „וכן הבא על כותו
נשתבש כאן מתוספתא פ"ו דב"ק. שם על הא דתנן למעלה בתוספתא שם הבא על אשת איש אלמנה
לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט חייב משום [illegible] של קבוע פטור או שהיתה אחת מכל ערוה
של קבוע פטור עד כאן [illegible] שכן הדין [illegible] כותו שאם היתה אלמנה לכהן גרושה וחלוצה וכו'

וח"כ אם היתה העסוקה ומפורסמת של [illegible] או שהיתה ערוה עליו פטור.

שם ה"ט (כ"ה א') עד כדון כר"ע כר' ישמעאל לא והיה נרבע כו'. - מקור [illegible] צו הוא בספרא פ' קדושים.

שם עונש מניין ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת ואת ולא דאותיר כו' - צ"ל: ואת ולא הריגה הרביעה (פי' כתיב דבר אל הבהמה ואת הבהמה תהרגו ויקרא כ' ט"ו וכתיב באמירת כי הרוג תהרגנו דברים י"ג ט' ואסורה נסקל) הנרבעה לנשכב מניין ר' ישמעאל מן אתיה (פי' אלא והיה נרבע) ור"ע מן אתיה (פי' שדורש לא תתן שכבתך לא תתן שתשכבך וכן מפורש בספרא) כו' ענוש לנשכב בין על דר' ישמעאל בין על דר"ע ואת משכב רבה (שמות כ"ב י"ח) כל שוכב עם בהמה מות יומת אם אינו ענין לשוכב תנהו ענין לנשכב וכתיב (פי' סמוך לו) זובח לאלהים כו' שכב את הזכר ונשכב הימנו על דעתיה דר"ע אינו חייב אלא אחת על דעתיה דר' ישמעאל חייב שתים שכב את הבהמה ונשכב הימנה ע"ד דר"ע אינו חייב אלא אחת ע"ד דר' ישמעאל חייב שתים שכב את הזכר ונשכב מהבהמה בין ע"ד דר"ע בין ע"ד דר' ישמעאל חייב שתים נשכב מן הזכר ומן הבהמה ע"ד דר' ישמעאל אינו חייב אלא אחת ע"ד דר"ע חייב שתים שכב שני זכרים כאחת כו'.

שם ה"ו ואת שמ"א מכון לעד שהעיד עדותו השני אומר כו'. - צ"ל: מכון לעד שהעיד אף אני כמוהו עדותם עדות השני אומר כו' שאין מתנאין ואת שמ"א מכוון שהיו קורעין השעה הראשונה ששמעו שם המיוחד שאינו צריך לקרוע (פי' דהרי כמו לא הצריכו את העדים לקרוע וכן לדיינים אחר עדות השני).

שם ה"ח (כ"ה ב') אחד שאם עבדה כעבודתה כעבודת הגבוה כעבודת השתחויה שהוא חייב על כל עבד מר ר' שמואל כו'. - יש להפך ולומר וכצ"ל: שהוא חייב על כל אחת (פי' דעל כל אחת כתיב יוחד כמו שמבואר) עבודתה ועבודת השתחויה לא תשתחוה להם ולא תעבדם עבודת [illegible] ר' שמואל אמר רומי ר' עזירה ולא יזבחו עוד זבחיהם לשעירים אלא מטו גזירה לקדשים (פי' מגזרה זה אינו אלא בקדשים ששחטן בחוץ אבל עדיין לא ידענו שוחט חולין לע"ז מנין כדון כמו דאמר ר' הילא לא תעשון כן לה' אלהיכם אל תעשון כן (פי' שעבודת גבוה לא תעשו לע"ז) ר' יוסי בשם ר' יוחנן זובח לה' טלה בעל מום חייב (פי' שמגרידין (חסר לע"ז [illegible] ע"ז עליו פטור, והר"ש שם הגיה כשוטת הבבלי שם נ' א' דגם הנרביע בעל מום [illegible] פטור [illegible]) ר' בון בר בעל רומי ר' עזירה לא תשתחוה להם פרט לא תעבדם כלל פרט וכלל הכל בכלל ר' בון בר כהנא בעון זובח לאלהים יחרם פרט (ומה שבינתיים מותב) [illegible] כלל פרט וכלל הכל בכלל ורובה כו' לא ללמד על עצמו שאינו מעשה וצאן המגפף והמנשק שאינו מעשה (פי' מדצריך לכתוב השתחויה דפני עצמה שאין בה מעשה מוכח דשאר [illegible] בהן מעשה פטור).

שם [illegible] ר' יוחנן ואף דברי הכל מודין כו'. - צ"ל: ר' יוחנן אמר הכל מודין במגפפת ומנשקת [illegible] (פי' דמגפפת הוה מעשה) ור"ש בן לקיש אמר במחלוקת (פי' דחכמים שפוטרין מגפף משום דעו"מ [illegible] אינו מעשה הן כפופה אינו מעשה) מה בין המעלה ומודד [illegible] ומה בין המעלה ומדרכו שפרשתו [illegible] נראה מסייע לריש לקיש תורה אחת כו' [illegible] שהוא מעשה יצאו המגפף והמשתחוה שאינו מעשה (ומה שבינתיים מותר וכאן סוף הלכה [illegible]).

הי"ג ר' נסה בשם ר' לעזר לעולם אינו מתחייב עד שימסרנו לכומרים ויטלנו ויעבירנו ויעבירו כדרכו כו'. - צ"ל: עד שימסרנו לכומרים ויטלנו ויעבירנו כדרכו (וכן תני בתוספתא פ"י ואינו חייב עד שיעביר כדרכו) היה מושבו ומעבירו אהן נשמעינה מן הדא דתני העבירו ברגלו פטור העבירו את עצמו פטור (בגירסת נ"ע רה"ל [illegible] מחייב אחד האוחז כו' מזרעו [illegible] אומרים מפני שהעבירו ברגלו אבל אם היה מושב בו ומעבירו חייב והוא שהעבור [illegible] לא בגזלון אלא עובר, זה הוא דאמר לעזר בר"ש העבור את עצמו חייב באחת [illegible] (כו') מסר ולא העביר תפלוגתא דחזקיה ור' יוחנן דאיתפלגון טבח ולא מכר כו'. - צ"ל: מסר העביר (פי' דכתיב ומזרעך לא תתן להעביר והוי [illegible] כאן [illegible] שלא מסר לכומרים והוא [illegible] פליגי: [illegible] שלם [illegible] העביר חייב מיתה ואם מסר ועדיין לא העביר אם לוקה משום לאו זה או לא) תפלוגתא דחזקיה ור' יוחנן דאיתפלגון גנב (פי' שגנב איש) ולא

מכה (פי' שאינו חייב מיתה עד שימכרנו) חזקיה אמר חייב (פי' משום לא תעמר ועי' בבלי פ"ה ב').

שם דתני אחד המולך ואחד שאר ע"ז בין שעבדה בבנים ובבמות כו'. — צ"ל: אחד המולך ואחד שאר ע"ז (פי' אע"פ שאין דרך עבודתן בכך) שעבדו בבנים ובבמות חייב (פי' דסבר מולך אינו ע"ז הוא אלא שהתורה חייבה על העברה באש לפני כל ע"ז וע"ז שבעולם וכן לכל שהמליכו עליו אפי' קיסם ואפי' צרור) ר' אליעזר בר' שמעון פוטר בשאר ע"ז אי' עבודה בשאין עבודתה לכן (פי' שבע"ז ע"ז שאין דרכה לעובדה בהעברה באש פוטר ר"א ב"ר"ש) אבל אם עבודתה לכן חייב (פי' משום עובד ע"ז כדרכה ולא משום מולך דמולך עצמו ע"ז הוא ודרכו בעבודת העברה באש ולכך חייב אם עשה כן למולך) ותני הולות אם עבודתה לכן חייב שתים (פי' א' משום עובד ע"ז כדרכה וא' משום מולך דהיינו מעשה העברה באש שאם עושה כן לפני כל ע"ז וע"ז שדרכה לעובדה בהעבר בנים ובבמות באש חייב) מתניתא מסייעא לר' הילא ר"ש אומר מולך בכלל עובדי ע"ז היה (פי' דס"ל נמי דמולך עצמו ע"ז הוא שדרכו בהעבר זרע באש והרי בכל ע"ז חייבין בעבודה כדרכה) ויצא לידון להקל עליו שלא יהא חייב אלא על ולצתו ודיכו (פי' אבל שאר ע"ז שדרכה לעובדה בהעברת ולצתו ודיכו והעבור אבות וזכרונות הנ"ל חייב מפני שבה כעין דרך עבודתה ובאופן זה עצמו דבבלי ע"ז ח' ע"ש ומ"מ שחייב בהן אף באבות וזכרונות אם העביר לפניהן ולצתו ודיכו חייב שתים א' משום מעשה מולך וא' משום עובד ע"ז כו שחייב בה ואפי' באבות וזכרונות מה שא"כ במולך) וא"ל תנחום בר ירמיה כו' כן ר' לעזר בר"ש אמר מולך בכלל ע"ז היה כו' אלא על ולצתו ודיכו או' שתים גמי ר' יוסי בשם ר' חסדא הורה (ומה שאינו חייב אותר ונשתעבד מאל היו) עבודתה באבות וזכרונות ועבדה בבנים ובבמות חייב שתים.

שם ר' יוסי בשם ר"ל שהוא בלא שהוא בה מכה עשה כו'. — צ"ל: ר' יוסי בשם ר"ל שהוא בלא שהוא בו מכה מעשה (בגירסתי ר"ע) ר' יהודה בשם ר' יוסה מפני שנכלל כולם בלאו אחד (כל זה איתא לפנינו. ואיפה סוף הלכה ז' בשיבוש והוא שייך כאן, ועניין זה דמאחר שכולהם נכללו בלאו אחד תפסו את הראשון שהוא אוב אבל כן הדין גם בידעוני) אר לעזרה (אמר ר' יוסה הכן לא אתא דר' עשה כו'.

שם ודורש אל המתים אורי תני ועני זה הנשאל בגולגולת כו'. — צ"ל: ודורש אל המתים זה המרעיב עצמו והולך ולן בבית הקברות אורי תני אוב זה הנשאל בגולגולת (פי' שמעלה גולגולת של מת מן קברו על הארץ ושואל ממנו) אורי ותני זה המעלה בזכורו (פי' שמעלה המת על זכורו) מה בין כו' (ועי' בתוספתא פ"י וספרי. שופטים פיסקא קע"ב והגהות הגר"א שם) והעלו לו אשר אומר אליך (פי' משמע את המת כולו וכדכתיב שם איש זקן עולה וגו' והיינו מעלה בזכורו אבל נשאל בגולגולת אינו מעלה אלא גולגולת בלבד) אר' מנומה את שם מיכן דאורי ידעה אולין מולין סגין (פי' ואפשר ששאל בירח ממנה שתעם לסמוך לו באוב דהיינו בגולגולת והעלו לו אשר אומר אליך שהוא מעלה בזכורו והיו ידעה שרגיל ותחלה היתה מעלה בזכורו) אמר בדין והיה כאוב מארץ קולך (פי' ומוכח דאוב היינו נשאל בגולגולת שמעלה אותה מהקבר ומעלה על הארץ ומשם היא מדברת עמו אבל מעלה בזכורו אינו מונח על הארץ) אילהין דרבנן מסייען לר' יוסי (פי' דאמר לעיל בשם ר"ל דלא שנינו ידעוני מפני שאין בו מעשה אבל אוב יש בו מעשה מפני שמקטר לשד) דאר' יוסי בשם רבנן מפני שהן מקטרין לשדים (וכאן נסתיימה הלכה ז', ומה שלמטה שייך למעלה כ"ש שם).

שם הט"ז (כה ד') מסית אומר בלשון גבוה והמדיח אומר בלשון נמוך כו'. — צ"ל: מסית אומר בלשון נמוך (פי' וזה מפורש בתורה כי יסיתך אחיך וגו' בסתר ותני בספרי שם מלמד שאין אומרים דבריהם אלא בסתר) והמדיח אומר בלשון גבוה מסית שאמר בלשון גבוה נעשה מדיח ומדיח שאמר בלשון נמוך נעשה מסית מסית אומר בלשון הדיוט מדיח אומר בלשון הקודש מסית שאמר בלשון הקודש נעשה מדיח ומדיח שאמר בלשון הדיוט נעשה מסית (כה בערוך ערך סת ע"ש ובנימוקי יוסף דס"ב ע"ב

שם הדיוט מסית הדיוט בלשון גופנא דציפורין. — עי' שם בכלאים פ"ט ה"ד.

שם (כו א') מגיחתו הבא נעשה איש משיציא (פי' שסוגיא הירושלמי היא שאין אדם מוליד עד שיתבגר דהיינו ששה חדשים אחר שיביא שתי שערות כמו שהיו הבגרות בתשע ומצאו שהוא לא הוליד הרא נעשה איש

סנהדרין

וכתיב בבן סורר ומורה בן ולא איש ולפיכך ששה חדשים לאחר שהביא שתי שערות שבזכר נבשל זרעו וראוי להוליד שוב אינו ראוי להיות בן סורר ומורה) ואימתי הוא מיד משתעבטה הכף (פי' דזה סימן לבגרותו של האיש ובזמן זה כבר הקיף זקן התחתון וסימן זה הוא ג"כ לבגרות האשה כדתני בתוספתא נדה פ"ו ,,סימן לבגרות משתעבטה הכף" ולשון הבבלי שם מ"ז א' ,,משנתמעך הכף" וכל זה דלא כשיטת הבבלי בסנהדרין ס"ט א' דאיש מוליד משהביא שתי שערות ע"ש והנה ההורג [illegible] אפי' לא הביא ב' שערות ולא מתחלתו הכי חייב ולא דהוי שאין סורר ומורה אינו אלא [illegible] ההוריתן להולדה לאשה [illegible] ולסברה זו הרבה).

שם כל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא ששה חדשים בלבד. – פי' כבר בארתי שלשיטת הירושלמי אין זכר ראוי לעבר אשה עד שיעברו ששה חדשים אחר שהביא ב' שערות שזה הוא זמן בגרו באיש וגם זמן בגרות באשה כדאיתא ביבמות פ"א סוה"ב ומיד אחר שעברו ששה חדשים אלו הוא נקרא איש ~~ולשיטת~~ הבבלי שיטת הבבלי שאינו ~~[illegible]~~ הוליד נידר באשה שנתעברה ממנו דהיינו ג' חדשים משנתעברה ממנו מיד כשהביא ב' שערות דלשיטת הבבלי הוא מוליד תיכף משהביא שתי שערות כמו שנתבאר. ומפרשי הירושלמי הגיהו בהן ,,שלש חדשים" במקום ,,ששה חדשים" ובגירסת הבבלי כי רצו לקרב את המרוחקים בגירסא ולא הועילו כלום.

שם ה"ב (כו ב') אף הצריכוך לבלי והיה ורדן כו'. – ע' מש"כ בסנ' פ"ב ה"ג.

שם ה"ג ר' זעירא בעי מעתה שפי' נתעוין לגזילה כו'. – צ"ל: מעתה גנב את הכלים הוה גזלן (פי' שהרי עשה זה דבעי הגנב והתורה אמרה וגונב איש ומכרו (ונמצא בידו) מות יומת גונב ולא גוזל ודיוק מפשט שגונב איש והוא חייב מיתה) והי דינו גזלן כו'.

שם ה"ד היה אביו רוצה כו' אר' יוחנן ואפי' אין אמו רוצה לאביו. – צ"ל: היה אביו רוצה כו' דברי חכמים (פי' ומה דעת חכמים החולקין על ר' יהודה) אר' יוחנן ואפי' אין כו'.

שם תיפתר בהן דהוה ניסבה דוורין ועבדת שירו ואגנב מינהון. – צ"ל: בהן דהוה ניסבה זוזין ואיעבד שירין (פי' שהאיש נתן לאשתו מעות לעשות צמידין על ידיה ומעות אלו של אשה הן) ואגנב מינהון (פי' שגנב מעות משל אביו ואף גנב מעות מאמו מאותן שנתן לה בעלה לעשות תכשיטין ומכולן יחד קנה בשר ויין והרי זה דלא כשיטת הבבלי ע"א א').

שם ה"ה שלא תאמר ועשה דין [illegible] לפום כן צריך מתניתא. – צ"ל: לפום כן צריך מימר (פי' לכך צריך היה ר' יוחנן לומר דין זה, ודאמר הענין ע' ד"ע).

שם ה"ט (כו ג') ר' יודה אומר אף האומר הניח לו אין מצילין אותו בנפשו שאם ממחין על ידו נמצאו בדין לוקי שופכות דמים. – פי' דסבר ר' יהודה שלפיכך מותר להרוג את הרודף אחר הערוה מפני שאם היא עומדת כנגדו ומוחה בידו מלטמאה סופו להרוג אותה והתורה התירה דם הרודף אחר חבירו להורגו, ולפי טעם זה אם יש לחוש שהרודף יהרוג את הערוה קודם שיספיקו אחרים להרוג הרודף ולהציל את הערוה ממנו אין מצילין אותו בנפשו וכן מוכח בתוספתא פי"א וע' בבבלי ב' שיטה אחרת בזה.

רוצח ששיבר את הכלים או שהזיק חייב לשלם כו'. – צ"ל: רוצח ששיבר את הכלים או שהזיק פטור מלשלם (פי' דכמו שזה הבא במחתרת שאין לו דמים ושיבר את הכלים פטור כמו ששנינו במשנה ח' כן הדין בכל הורג נפש וכן מוכח בכתובות פ"ג ה"א וה"ג) היה משבר עד שהוא מגיע לעיר (פי' אם הרג את הנפש בשדה וברח מפני רודפיו לעיר ובדרך שיבר את הכלים אם פטור הוא כאן אם היה משבר בשעת רציחה או דילמא כיון ששיבר אחר רציחתו חייב).

פ"ט ה"א (כו ד') אמרו לו שלשתן שם אחד הן ר' יודה בר פזי בשם ר' יוחנן כו'. – חסר כאן וכצ"ל: אמרו לו שלשתן שם אחד הן האיך עבודה (פי' איך אפשר שאשה אחת תהיה חמותו ואם חמותו ואם חמיו) גבר נסב איתתא ולברתה דאחוה (פי' ונשא עוד בת אחי אשתו) ולברתיה דאחתה (פי' ונשא עוד בת אחות אשתו) ואתת עד סבתא (פי' על שם אשתו) חייב עליה משום חמותו ואם חמותו ואם חמיו (כל זה אותה לפענ"ד אמסה ה"ט ושייך כאן) ר' יודה בר פזי בשם ר' יוחנן כו'.

שם ה"ב דרבנן מה אשה ובתה ובת בתה ובת בנה בשני לאוין כו'. – ע' מה שהגהנו בסוגיא זו דיבמות ספ"ה ה"ח.

שם ה"ב (כ"ב ע"א) אותו ימות הרוצח כשהוא בזה חצי הדרגל כו' — יש להחליף הגירסא וכצ"ל: אותו ימות הרוצח והוא שיהא באבן כדי להמית בעל כדי להמית (כל זה אותו למטה ושייך כאן) כשהוא בזה חצי הדרגל כו' גו' ומטה ואיקלוניה כוונו כנגד הפוס כו'.

שם ה"ג אלא אפי' אית בעמידה ראשונה פטור כו' — ע' מה שהגהנו בסוגיא זו בנזיר פ"ט ה"ה·

שם אלא כיני הכהו על ידו וצבת אמר איסי איון מקטעה ידיה חיי הוא מהו שותן דמי היד כו' — צ"ל: איון מקטעה ידיה חיי הוא שותן דמי היד כמה דתימר תמן חידוש מנוח הוא שותן (פי' לעיל א"ר הילא בשלמדהו למותה והיק דחידוש מנוח הוא שורתן שבת וריפוי) וכה חידוש מנוח הוא שותן דמי היד (פי' והיינו דרננו לותן את שאותו מתכוין על המתכוין דכמו שאם לא היה מתכוין אלא להזיק את ידו בלבד היה חייב לשלם דמי היד ה"נ בשכוון להרגו ולבסוף קטעו ידו וחיה חייב לשלם דמי היד)·

שם ה"ז חצניה שאל צריך את האבן והיה בה כדי להמית כו' — צ"ל: חצניה אמר צריך את האבן והיה בה כדי להמית המית את זה ושובר את כלון של זה פטור (פי' כדין הבא במחתרת לעיל פ"ח ה"ח ומה שלפנינו כאן, בזה חידוש הכתוב ובזה לא חידש" מותב ונכפל בטעות משורה דלמטה) חצניה שאול כו'

שם א"ל שמעון אילין דבית רבי כו' — צ"ל: כ"ש אומר אפי' נתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור (ותוספת היא ממשנתינו) דבית רבי תניין אפי' נתכוין לאחד מהן פטור (וע' דבלי ע"ט א' דמוסיף שם דברי ר"ש סבר כן) ומתניתא דבית רבי כר"ן דתני בשם ר"ן היה עומד כו' לאחד מכם אני מתכוין והרג פטור ואחה"ג אם נתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור·

שם ה"ג (כ"ג ע"ב) ברוצח שנתערב בכשרין היא מתניתא רשב"ג אמר כו' — צ"ל: ברוצח שנתערב בכשרין היא מתניתא אם בנתערב בבשרין בדא תנינן כונסין אותן לכיפה רשב"ג אמר כו' בשור בשוורים היא מתניתא ר"ש אומר. חמורה שריפה כו'.

שם ה"ה תמן תנינן תני ר' יוסי אומר כו' — צ"ל: תמן אמרין (פי' בבבל אמרו ונמצא בבלי פ"א ע"ב) תני ר' יוסי אומר כו'.

בא על חמותו והיתה לו חמותו וכלתו כו' — צ"ל: חמותו ונעשית כלתו מה אמר בה ר' יוסי (פי' באשה שנעשית כלתו חוץ עליה שני איסורין בבת אחת אשת איש ואיסור כלתו ושני איסורין חלין על איסור אחד לר' יוסי ונידון בחמורה בסקילה או דילמא סבר ר' יוסי דאפי' שני איסורין אינן חלין על איסור אחד) חמותו וכלתו כאחת (ומה שבינתיים מותב כאן ושייך דרגש פרק זה על דברי ר' יוחנן בן נורי כ"ש שם) מה אמר בה ר' יוסי (פי' ומשכחת לה באופן שהוא ובנו עשו שליח אחד לקדש להם שתי נשים את דינה ולאחר לאה אמר לבנו וגם דינה ולאה.. ואמר עשו שליח אחד לקדש עבורן בקדושין ופגע שליח בשליח ונעשית לזה חמותו וכלתו כאחת ואתו שאפי' שני איסורין אינן חלין על איסור אחד מ"מ שני איסורין דבבת אחת חלין שניהן ונדון בחמורה או שאף דבבת אחת אינן חלין שניהן ונדון בקלה) חומר בקל מה אמר בה ר' יוסי (פי' זה ביאור שאלה ראשונה אם ב' איסורין חלין על איסור אחד) שני איסורין כאחד מה אמר בה ר' יוסי (פי' היינו ביאור שאלה שניה).

שם [illegible] בשם ר' ישמעאל נתאלמנה ונתגרשה נתחללה וזנתה ואחר כך בא עליה אינו חייב אלא אחת כו' — צ"ל: ואחר כך בא עליה חייב על כל אחת ואחת זינת ונתחללה ונתגרשה ונתאלמנה ואח"כ בא עליה אינו חייב אלא אחת (וכה בבלי קדושין ע"ז א' ושם נתבאר הטעם דאלמנה גרושה זונה וחללה דבזמן שהוא כסדר הזה כל איסור מוסיף על חבירו ולהפך אינו איסור מוסיף. וסבר דאין איסור חל אאיסור אבל איסור מוסיף חל) אשת איש ונעשית חמותו מה אמר בה ר' ישמעאל (פי' באשת איש איסור כל בתו וחמותו איסור חמור בשריפה אם חמור חל על קל אעפ"י שאינו מוסיף) זינת ונתחללה באחת מה אמר בה ר' ישמעאל (פי' כגון כהן חלל שבא על אחותו כשרה אבל כהן כשר שבא על אחותו בשפחה דעת הבבלי קדושין ע"ז ב' דזונה משוי לה חללה לא משוי לה, ואתבן שהירושלמי חולק בדין זה על הבבלי) חומר בקל מה אמר בה ר' ישמעאל (פי' היא ביאור שאלה א') שני איסורים כאחת מה אמר בה ר' ישמעאל (פי' היא ביאור שאלה ב').

פ"י ה"א (כ"ג ע"ד) הרי הוא נמנה בפטייה של מלכים. — באות ענין דוינקא רבה פ"ו, "פטייה" וע"יי"ש חשבון ומניין ע' מוסף ערוך ערך אפטיגה.

שם שהיה הנבח בת לקטרגו. — צ"ל: שהיה הנבואה בת לקטרגו (והוא כמו "לקטרגו" בתוו וכה בי"ק שם).

שם הא שקלו והא סלקא והא סגתא בגש בגו. — צ"ל בגש כול (פי' מדוד; וכה נוסח הפירוש הנלב"ע [illegible]).

שם ר' תנחומא אמר לה בשם ר' חייה רבה בר נחמן אמר קלה בשם ר' בקנויה — צ"ל: בשם ר' חייה רבה, ר' [illegible] כו'.*

שם (כח א') ר' בא בר זבדא בעא, ולמו ר' זעורה מהו לותן כוון כו' — צ"ל: ר' זעורה בעא, ולמו ר' בא בר זבדא (וכה דשבת פ"ה ה"ד ויודע כ' ר' בא בר זבדא גדול וזקן מר' זעורה).

שם אם שאל אם יאמר לו אדם שוט דברי הדומים בבבל הרי אני הולך ומביאו משם (פי' מעבר מים ומוסף בן מתתיהו הכהן בספרו קדמוניות היהודים שהורדוס המלך צוה לשרוף כל ספרי יוחסין שהיו בירושלים אצל הסנהדרין בלשכת הגזית שלא תהיינה נמצאות משפחות מיוחסות אשר תתפארנה על שאין מיוחסות אבל בבבל היו נמצאים כמה ספרי יוחסין אשר היו מעידים גם בימי האמוראים לכן גם בזמנם עוד היו בני בבל מיוחסין יותר מבני א"י ושבבל ושאר הארצות ע' קדושין ס"ט ה"א) ועכשיו אם מתפנים הם כל כבודות אין וכלון הן להביא משם (פי' שבזמנו של רשב"ל בשנות ד' ל"ה לבה"ע היתה מלחמה גדולה בין הרומיים ושבור מלכא מלך הפרסיים ולפיכך היה הדרך שבין א"י לבבל משובשת בגייסות ואין עוברים ושבים מבבל לא"י ומא"י לבבל ויתכן גם כן שבמשך ~~[illegible]~~ המלחמה נאבדו כמה ספרי יוחסין שהיו נמצאין למשפחות בבבל אז).

שם (כח ב') אחאב בן יהושפט ויואב מבנימין. — פי' דכתיב (דה"י ב' י"ג ט') וירדף אביה אחרי ירבעם וילכוד ממנו ערים את בית אל, וכל הזמן שאחזיה עד יהושפט עדיין היתה בית אל תחת מלכות יהודה ואחאב שהיה מבית אל היה תחת יהושפט ור' בפ"א כתן שפתח לפרש עפ"י מה שכתוב דה"י ב' כ"א ב' "אלו אחים בני יהושפט עזריה ויחיאל" ואחאב בית האלי הוא עצמו ויחיאל בן המלך יהושפט עיי"ש; ואין זה מחוור כל עיקר מכמה צדדים: א) למה ייחסו לאחאב זה אחר עיר בית אל ולא לעיר המלוכה ירושלים אשר שם היה בית אביו, ב) דלפי אותו דאחאב היה אריסטוקרטיה דאחאב "הנה [illegible] חרש בית אביו ועיר המלוכה ירושלים ולא להורות לנו לאחאב וזה פלא, ג) במדרשות מבואר שאחאב מת בימי אחאב בחיי יהושפט (ע' שמות רבה פט"ו) ויחיאל שנזכר בבעל בהר הכרמל שנרג אש בעצים שם נפשתו? ובילקוט מלכים רמז רי"ד ואחאב בית האלי נטמן תחת המזבח בהר הכרמל ובא נחש ונשכו) אבל בדה"י ב' כ"א ד' כתוב ויקם יהורם על ממלכת אביו ויתחזק ויהרוג את כל אחיו בחרב, ומזה נראה אשר עזריה ויחיאל בני יהושפט נהרגו על ידי יהורם אחרי מות יהושפט אביו.

שם (כח ג') אל גברת רבה היא ולית הוא מהימנות כו'. — צ"ל: אל תנה דחיל גברה רבה הוא כו' (ובעין זה לעיל פו ה"ט דכג ע"ג).

שם ואותנאי דמאי נגד ולא אבה ה' לסלוח כו'. — יש להחליף הנוסח ובצ"ל: ואותנאי דמאי נגד והכתיב וגם דם נקי שפך מנשה כו' (דלמטה ע"ד) פה אל פה אדבר בו ולא אבה ה' לסלוח לו מכאן שאין לו חלק לעולם הבא והא כתיב אלכד חטאות מנשה בן חזקיהו מלך יהודה (פי' ורשה על ליהודה [illegible] מנשה ויש לו חלק לעוה"ב) ניחא עד דלא חזור דה על כל הכעסים אשר כו' לא [illegible] אלה [illegible] כתיב וידבר ה' אל מנשה ואל עמו כו'.

שם (כח ד') היה [illegible] בועד בו בכרוסה של חכינה. — צ"ל: בועד בו בחריסה של חכינה (ובעין זה בהרכה רבתי פ"ב אות י"ט ובאוצר זה אחר של נחש).

שם (כט א') ואל תשאו ותרבו עם מי שהשעה משחקת לו. — צ"ל: ואל תשאו ותתנו אלא עם מי שהשעה משחקת לו (וכה בבבלי פסחים קי"ב א').

שם (כט ב') ויהודה מחוזקי נה בחותפל. — ע' פרשי בבלי קי"ה א' דהיינו משום דכתיב עליו ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי, ויודע הר אברהם יצחק בלייווס דאמר מפה אמר שהוא משום דאחיתופל היה מעיר גולה (שמואל ב' ט"ו י"ב) וגילה היא מערי יהודה ביהושע ט"ו נ"א.

שם הג' יהודה בי רבי חנינא ורבי אמרין כו'. — צ"ל: יהודה בי רבי וחנינא בי רבי (ע' מ"ס בואת פסח ה"א) אמרין כו' מכניס בהן חבב (פי' מין שחין ותרגום המיוחס ליונתן על "ובחרס" דברים כ"ח כ"ז "ובחבובא") ואח"כ הוא מכניסן לאור והן אומרים ווי ווי (פי' לשון צער) ואח"כ הוא מכניסן לשלג והן אומרין ווה ווה (פי' לשון שמחה) מ"ט ועילוני כו' מקום שהן אומרים בו ווי ווה (כן משמע בערוך

---

* [illegible] משפחות סופרים שכתב בע' אוחו [illegible] דע"נ [illegible] רבה בר ר' נחמן [illegible] תורה [illegible] [illegible] אחר הגדה בשם ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ה, ולדעתנו זה לא היה ולא נגרע ומצלם [illegible]

ערך זה ועי' תנחומא פ' ראה אות יג ופסיקתא דר"כ פיסקא יח ובהגהות הרש"ש זהה"ק אות לג) וינבאו דינם כו'.

שם הכ"ד (כ"ג) נשבעתי ואקיימה פעמים שהיוצא מן היום כו'. — כמו לא השיבו כלום על הגמרא הראשון שסייע כתוב לשבועה "במדבר הזה יתמו ושם ימותו" ואמר עכ"ז אבי אבי אבי צלוחה ההג' ר' דוב אב"ד דק"ק מיר (ושם מ"כ כת טקט תר"ו) עפ"י מה דאיתא במדרש רבה פ"ד אות ה' דא"ל הקב"ה למשה אם אתה עבר במדבר אלון הן דוין בזכותך, ועוד איתא בתנחומא סוף ואתחנן א"ל הקב"ה למשה שתי שבועות נשבעתי אחת שתמות ואחת לאבד את ישראל ושואל לבטל אחד שתיהן אי אפשר אם תרצה לחיות ויאבדו ~~אחד~~ ושאל מוטב עכ"ז, ועוד איתא שם, כדושין לה א' הקב"ה ושב ואמלא את שנותיהם של צדיקים מיום ליום. ולפ"ז יש לפרש הכתובים (במדבר יד לד) יום לשנה יום לשנה תשאו את עונותיכם ארבעים שנה וגו', והטעם למה יענשו אותם במדבר ארבעים מרובה כל כך יום לשנה נתפרש באגדה שלאחרון אם לא זאת אעשה לכל העדה הרעה הזאת הנועדים על ה' (פי' ולכן מתה משנה לכל יום) במדבר הזה יתמו ושם ימותו. ~~פי'~~ היה הדין נותן שבמדבר הזה יתמו "בעוה"ז" ושם ימותו "לעוה"ב" שאחר תמו כל הדור למות במדבר היו בגיהנם עולין אל"ר למשה עמהן מפני שעדיין לא הגיע זמנו למות ומאילו לא היה דור המדבר בא לעוה"ב מאחר שמשה לא נקבר אלא במדבר ובזכותו אינו עמהן כמו שנתבאר, וכל זה אם היינו מבת ארבעים ... מדה טובה מרובה נותנה להם להאריך ימי עונש יום לשנה יום לשנה ומפני זה מת משה במדבר ונקבר עמהם ולכך דור המדבר בא לעוה"ב.

שם הו' מ"ד ערלים למילה ולמצות כו'. — צ"ל: מ"ד ערלים צריכים למילה ולמצות ומ"ד מאזכרים צריכים מאבותיהם.

שם הכ"ב שנים שהדיחו את שנים אותם שנים שהדיחו את שנים מהן לורות כו'. — צ"ל: שנים שהדיחו ואותם שנים הדיחו משנים אחרים אותם שנים שהדיחו מהן לורות כו'.

שם (כ"ט ד') ר"ש אומר חמורה שיפה מסקילה כו'. — כאן חסר וצ"ל: תני מדיחו עיר הנדחת בסקילה ר"ש אומר בחנק (ברייתא בבלי נ"ב) ר"ש אומר חמורה שיפה מסקילה (פי' ואם חכמים עונשין למדיח בחמורה שבמיתות היה להם לענשו בשיפה) כו' ר"ש אומר חמור חנק מהרג (פי' וחטאו של מדיח גדול מחטאן של הנדחים לכך מיתתו של מדיח במיתה חמורה בחנק) כו'.

שם הט' וכן הוא אומר לא תוסיפון לשוב כו'. — פי' דכמו שע"ע דורש לא תבנה עוד לכמות שהיתה אינה נבנית אבל עושין הוא גנות ופרדסים כמו זה דורשין את הכתוב לא תוסיפון לשוב כו'.

פ"ח הל"א אין תאמר בחבורה שבת אפי' לא חיסר כו'. — צ"ל: אין תאמר בחבורה שבת עד שיחסר (פי' שיוציא דם דלשיטת הירושלמי אין החובל חייב חטאת לענין שבת אלא מוציא דם כשחובל שהיא תולדת חבורה ע' שבת פ"ה הה"ג ה' ע"א ד"ה נפרה אמר אפי' אינו צריך לדם כו' ועיש פ"ג ה"ב המוציא דם חייב משום נטילת נשמה שהיא מקום עיש ה"ג רשב"ג אומר לוקה כמו שחיטה תולדת חבורה היא, אבל שיטת הבבלי שבת ק"ז ב' דנצרך הדם הוא ושאינו צריך חייב עיש) אין תאמר בחבורה ענין אפי' לא חיסר (פי' דהוא דנחש שאיתא כת"ק הא חבורה תחת חבורה היינו אפי' בנצרך הדם ולא צורך כפירש"י שם שאסרו דמכולתא שם וכן משמע בירושלמי ב"ק פ"ח ה"ט).

שם ה"ב אזהרה לגניבה הראשונה כו'. — כל ענין זה עד "הא לך חמשה והא לך חמשה" יש לאחר כו' נשתבש כמו מועל פ"ח ה"ג ועיש מה שהגהנו בזה.

שם הד ר"ש בן מנסיא אומר המוי כו'. — צ"ל: ר"ש בן יהודה אומר המוי כו' (וכ"ה בתוספתא פ"ח והאבות פרק שנו חכמים).

שם הד רשב"ג אומר אלו שבע מצות כו'. — צ"ל: ר"ש בן מנסיא אומר כו' (וכ"ה בתוספתא שם ושנו חכמים שם).

שם א"ר אבהו הוא רבי הוא ר' יודן הנשיא כו'. — צ"ל: יהודה רבי הוא ר' יהודה נשיאה הוא רבינו (כן העתיק בספר כריתות ואות עולם ובאור זה שר"ש בן מנסיא אמר בענין הזה על "רבי" שבזמנו שהוא ר' יהודה הנשיא בנו של רשב"ג, ושוב אמרו פן ר' יוחנן ור' אבהו על "רבי" שבזמנם שהוא ר' יהודה נשיאה בן רבן גמליאל בנו של ר' יהודה הנשיא כ"כ בספר דורות הראשונים ח"ב דף כט).

שם הו' (ז' ב') ר' בא ר' יוחנן בשם ר' הושעיה אומה חייב על שורה בדבר כו'. — צ"ל ר' בא ר' יוחנן ...

* וזה ששנינו בשבת רפ"ד, "ואחר שעיניו ורשעים החובל בהן פטור" היינו אפי' ביוצא מהן דם דדם שאינו צריך ... אלא בגוי והלך זה ושפכו.

[redacted]

סנהדרין

אמר ר' הושעיה אינו חייב עד שיורה כו' כגון השבת שעיקרן מד"ת ופירושו מדברי סופרים תפלין
אפי' דר' הושעיה (פי' נתאדמו פנו מחמת כעס וא"ש שצריך ערך צהל ג' הביא מפסוקים דפרה
,,תחלין אפו' דבר ספק" ובורר שצהבו פנו מחמת שמחה הוי והוי אומ' אבהבו דשמים הפנים
מאדימים מחמת שמחה ופעמים מחמת כעס ע' ערוך ערך צהב אי' ב' וג') אז צריך לך
שמע לך זה צריך לך הפוך לך (ע' בוהוף גם בהערותנו לערובין רפ"ה) כו' כמו מגדל פנו
שבונה אר צורח לצלום אינו חייב עד שיורה בדבר שעיקרו מד"ת ופירושו מד"ס והוא שיוסיף וגרע
בדבר שהוא מוסיף והוא מגרע ואין לנו אלא תפילין התנ"ב ר' דרכיה והוא תנען גושה של
בהפרט כו' (ומה שבונתיס כמו מוותב) אר אדברי מד"ס הכן (פי' יותר משיעור בהרבה שבמשנה)
מוסיף ואינו מגרע ומד הכון (פי' פחות משיעור המשנה) מגרע ואינו מוסיף הרמב"ם דבר אמו כו'.
שם התנ"ב ר' תניי אמר בי יוסי והא תניא שלש לרבוכה כו'. – צל: והא תנן (ספרא פ' ג' ומובא בבלי
מנחות פ"ט ה') חציו (פי' של חצי לוג שמן לתודה) לחלות ורקיקין וחציו לרבוכה שולשן (פי' שהורה הזקן
שלא להחצות אלא לשלשן שליש חצי לוג לכל מין ומין) שליש לרבוכה כו' מוגרע מן הרבוכה ומוסיף כו' (פי'
שהוא מוסיף וגורע בבת אחת וצריכין אנו מוסיף או גורע וע' בבלי פ"ח ב' בשם ר' אלעזר אמר
ר' הושעיה כמו הם דר' צעירה דבהכה. אבל נשא לו דיו[illegible]וא עניין גם נמי בשמן של תודה
כגון שהורה הזקן ואמר דצריכין שלש רביעיות לוג שמן לתודה חציו לחלות ורקיקין וחציו
לרבוכה הרי שמוסיף וגורע בהוספה ~~[illegible]~~ וכן להפך שהורה דאין צריכין אלא רביעית
שמן לתודה חציו לחלות ורקיקין וחציו לרבוכה והרי גורע בכולן ועי"ן).
שם הג' ברמשית ממלכת צדקיהו מלך יהודה בשנה החמשית וגו'. — לפנינו דירמיה
כ"ח כתוב ,,בשנה הרביעית".

מכות

פ"א ה"א (לה א') עדים שנעשו זוממו ר' יוחנן אמר שקר שקר כו'. – צל: עדים שהוכחשו ואח"כ נעשו זוממו (פי'
והוא בעדות נפשות) ר' יוחנן אמר נהרגין ור' לעזר אמר אין נהרגין ר' יוחנן אמר שקר שקר (פי' דכתיב
בעדי שקר שאומ' כו' וגם זה תענה ברעך עד שקר ונכתב בזוממין דברים י"ט י"ח העד שקר
ענה באחיו ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו וגו' ולמדין דוק דמקום שהוכחשו תחלה ונתחייבו
במלקות משום לא תענה אם נעשו זוממו אחרי כן חייבין מיתה) ר' לעזר אומר רשע רשע נאמר
רשע במחויבי מיתות ונאמר רשע במחויבי מלקות מה רשע שנאמר במחויבי מלקות אין מלקות
אלא ממון (פי' בכמ"ג פרק זה כל המשלם בעדים זוממין אינו לוקה) אף רשע שנאמר אצל

והא תנינא חדא׳ נהרגת אלו כת הראשונה בלבד (פי׳ ומשמע שבדבר זאו במהלכתם
והוצאו ע״י עדים ראשונים והיה מן הדין שפוטן והרגו ומ״מ אינה נהרגת אלא כת
ראשונה בלבד, דהא אינה שבדבר נהרגה בכת ראשונה הכי ה״ל לומר, אין הורגין את
הכתות האחרונות״ ועי׳ בבלי ה׳ ב׳).

שם הוו עומדין ואומדין שהרג את הנפש בלוד כו׳ — צ״ל: שהרג את הנפש בראש חדש בלוד ואלו
אחרים פי׳ הייתם עמנו בחמשה בחדש בקיסרי (פי׳ ומלוד לקיסרי רחוק יותר מחמשה ימים
(ועי׳ בבלי ה׳ א׳ שבברייתא זה אמר רבה שהן נעשין זוממין ולא חיישינן לגמלא פרחא).

שם הח׳ א״ר צעדת הבול אמרה עד כאום אינו נפסל בב״ד כו׳ — עיקר סוגיא זו היא בב״ק פ״ג ה״ד
ושם הנעינתי וביארתי כל הצורך.

שם הי״ג (הל׳ ב׳) היית אומר בדיני ממונות הללו ג׳ מזממין את השנים ושנים אין מזמין את הג׳ כו׳ —
צ״ל: ושנים מזמין את השלשה ואפי׳ אלה דיני נפשות האמורין שלשה מזמין את השנים ואין שנים מזימין
את השלשה ה״ה דיני נפשות או אולי נאמר דיני נפשות ולא נאמר דיני ממונות הייתי אומר דיני
נפשות האמורים (פי׳ דעדים אלו שרצו להרוג את הנפש שהיא עבירה חמורה) ג׳ מזמין את השנים
ושנים מזמין את השלשה ואפי׳ אלה דיני ממונות הללו ג׳ מזמין את השנים ואין שנים מזמין את
השלשה הל׳ דיני ממונות (וכאן סוף הלכה זו).

שם הי״ד א״ר יוסי תנינן שלשה שלשה לא בדא תנינא הכא כו׳ — צ״ל: א״ר יוסי תנינא הכא מה דלא תנינן *
כו׳ (וזה ענין מיוחד ואינו על דברי ר׳ ירמיה ומה שאינם בינתיים נשתרבב משורה שלמעלה):

שם הט״ו א״ר אבהו לא חיישין לזו (פי׳ שאין חוששין לעדים זוממין להצריכן התראה שמא שוגגין הן שהבל
יודעין שאסור להעיד שקר) א״ר יעקב בר דוסא ואית נבולין (פי׳ כמו ״נבלים״ דהיינו רבי [illegible]) סגין
מאן אולין (פי׳ כמו ״מן אולין״ דהיינו עדי שקר) חמיין כו׳ (פי׳ ודאי מזידין הן ואין צריכין התראה ועי׳ בבלי
כתובות ל״ג א׳ וסנהדרין מ׳ ב׳).

שם הט״ז ר׳ דוסתאי בר ינאי אומר מצוה לכל שבט כו׳ תני רשב״ג מחוייבי [illegible]
ואח״כ צ״ל: רשב״ג אומר מצוה לכל שבט כו׳ (וכה בבלי סנהדרין ט״ז א׳ ותוספתא שם סופ״ג, וספרי ר״פ
שופטים) תני ר׳ דוסתאי בר ינאי (ובתוספתא שם הנוסח ר׳ דוסתאי בן ר׳ יהודה) מחוייבי מיתות כו׳.

שם הח׳ (הל׳ ג׳) מאי אמר דמר ר״ש בפסיקת החבל כו׳ — צ״ל: מאי אמר ר״ש בפסיקת החבל (פי׳ אם
ר״ש סבר נמי כר׳ יהודה בפסיקת החבל) מה אמר ר׳ יהודה בשמועת המחלוקת (פי׳ אם סבר דגזה
בפ״ש [illegible]) כו׳ והטיחה לו (פי׳ הזיק ולא נהרג אם חייב בה׳ דברים בשוגג או אונס הוא [illegible]
[illegible] ובל זה דלת כאן.

שם הי״ב מה נשילה שנאמר להלן נשירה (פי׳ שטעם ״ונשל זיתך״ שעל הזית משיל מעליו את פירותיו
ואין ענינו שעל הזית עצמו נפל) אף כאן נשירה (פי׳ ונשל הברזל מן העץ היינו שהברזל
משיר פירות מן העץ המתבקע אבל אין ענינו שהברזל עצמו נשל מעצו) מ״ט דרבנן נאמר כאן
נשילה ונאמר להלן ונשל ה׳ גו׳ מה נשילה שנאמר להלן מכה (פי׳ שענין זה דהשם ירבה את
הגוים) אף כאן מכה (פי׳ דענין הכתוב הוא דהברזל מן העץ והכה את האדם וזהו כשהברזל
נשמט מכתו, ועי׳ בספר אשתדלות לר׳ יעקב דבר״ק צ״ל ח״א אות ה׳ שנדחק להחליף הגירסא כאן
מדברי לרבנן ומדברי רבנן לרבי ואחר כל זה אין פירושו מחוור כאשר יתבונן המעיין [illegible] הראב״ד
צ״ב פירוש אחר בזה.

שם הי״ג והם את אינו גולה שאינו בורח ותני ר׳ חנינה פטור כו׳ — בב״ק פ״ג ה״ח הגירסא משונה
קצת לטוב ועי״ש מה שהארכתי בסוגיא זו.

שם הי״ד (הל׳ ד׳) תני ר״ח בן יעקב כלפי שנאמר גואל הדם הוא ימית את הרוצח הרי מי שהכה כו׳ — צ״ל:
כלפי שנאמר גואל הדם הוא ימית את הרוצח בפגעו בו ומניין אפי׳ אמר (ומה שבינתיים מותר ונכפל
מלמעלה) שאינו יכול להרגו (פי׳ דמפשטות הכתוב ״בפגעו בו״ נראה שפוגע בו פנים בפנים,
ומינה שאם גואל הדם אינו יכול לעמוד בנגד הרוצח שמותר לו לארוב עליו ולהמיתו מאחוריו) ת״ל
בפגעו ימיתנו (פי׳ שימות אותו בכל אופן שהוא יכול אפי׳ מאחוריו, ועי׳ ילקוט פ׳ מסעי רמז תשפח
בשם ספרי זוטא).

שם הט״ו א״ר בא מאן תנא סומא ר׳ יודה כו׳ — צ״ל: והסומא א״ר בא תני ובן היה ר׳ יודה פוטר מכל

בבלי דבגלות ר׳ יוסי [illegible] שזה נהרג [illegible] הזוממין [illegible] כאשר זמם ולא כאשר עשה, והטעם הוא
שלא על ידיהם נהרג [illegible] אחרים.

מכות

המצות האמורות בתורה תנן התם בו' ר' יהודה אומר כל שלשה [illegible] מאורות [illegible] כו' הא לא
ראה פורש מחלפת שיטתיה דר' יהודה תנן הלא אמר פטור (פי' מכל המצות) וכא הוא אמר חייב אי'
חגיגה ב' הלל כו' היושב בסוכה אפל לה ופרוש על שמר (פי' זה שראה מאורות ויושב בסוכה
אפל לה ופרוש בתמוה, אבל הסומא אפי' ראה מאורות אינו פורש) מ"ט דר' יהודה בלא ראות
להוציא את הסומא (פי' שפשטות הכתוב שלא [illegible] לא ראה אבל אפשר היה לו ראות)
מה [illegible] רבנן כו' (וע' מגילה כ"ד ה"ג ומ"ש שם).

~~שם [illegible] כו' — [illegible] כו' (ע"ב [illegible])~~

שם שאלו לחכמה כו'. — בפירוש ר' חננאל בבלי ה"ג א' הוסיף בשם הירושלמי "שאלו לתורה חוטא מה עונשו
אמרה יביא קרבן ויתכפר לו שנאמר ונרצה לו", ועוד הוסיף בספר האמונה והבטחון לרמב"ן [illegible] בשם
הירושלמי "שאלו לנבואה חוטא מה עונשו אמר להם ותמו חטאים מן הארץ" וגו' ע"ש.

שם חידוש [illegible] שם והכתיב וידבר אלקים כו' — חסר ונ"ל: והכתיב וידבר אלקים אל יהושע וגו' תנא
ולבם חרש ערי המקלט וגו' שנייה היתה תנן שמתוך שהיה להפרישן דיבור עמו לשון קשה (ע' בבלי
[illegible]) מאה ויושב עמם כו'.

(ט' ה') כתיב שש ערי מקלט תהיינה לכם שיהו ששתן קולטות כאחת ותמר אבן. — פי' דכל
מקום דכתוב לשון הוייה מעכב לה פחות מזה ויותר (ע' מנחות נ"ג ה').

~~[illegible] באר ר' שמואל בשם ר' אחא כו' — פי' הא דתנן מ"ט אחד המשוח בשמן המשחה ואחד
המרובה בגדים [illegible] ולא היה שמן המשחה בבית שני [illegible]
[illegible] בשמן המשחה בבית הראשון ומרובה בגדים בבית האחרון [illegible] כו' (ע"ב [illegible])~~

שם מ"ט דר' יהודה [illegible] ויחם לבבו. — נ"ל: מ"ט דר' עקיבא (פי' דאמר במשנה [illegible] רשות ביד גואל הדם) כי יחם
לבבו (פי' לשון הכתוב בדברים י"ט ו' פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח כי יחם לבבו והשיגו כי ירבה
הדרך והכהו נפש. ולו אין משפט מות, ומבואר שאין לגואל הדם משפט מות [illegible] הרוצח
[illegible] כי יחם לבבו על קרובו ומצה עולה שאין הריגתו מצוה אלא רשות [illegible])
[illegible] אהבו וחוזר במיתתו של שלשה. — נ"ל: וחוזר במיתתו של שני (פי' זה שהרג כהן גדול
[illegible] לגמור דינו עד שמינו כהן אחר ואחר נגמר דינו הו"ל חוזר במיתתו של שני ובעין זה
[illegible] באמו אם עד שלא נגמר דינו מת כהן ומינו אחר תחתיו ואחר מכאן נגמר דינו חוזר
במיתתו של שני, והא דתנן הכא "ההורג כהן גדול, וכהן שהרג אינו יוצא משם לעולם" זה אלא
[illegible] דינו של ההורג כהן קודם שמינו כהן אחר תחתיו).

שם ר' יוסי אומר לבית דורה ניתנו כו'. — נ"ל: ר' מאיר אומר לבית דורה ניתנו ואתיא דר' יהודה בר'
יוסי (מע"ש פ"ה מ"ג) ור"מ כדעתיה דתנן מעלות היו שבר לוים דר' יהודה ר"מ אומר לא היו כו'.

שבועות

פ"ג ה"ו (ל"ג ג') שתים שהן ארבע לחיוב כו'. — נ"ל: מהו שתים שהן ארבע (פי' זה שייך על משנה א' דפ"ג
דשבועות) שתים לחיוב ושתים לפטור או ארבע לחיוב וארבע לפטור כמשמעה מן הדא שבועות
שתים שהן ארבע ידיעות הטומאה ב' שהן ד' ויציאות השבת ב' שהן ד' א"ר ב"ח תמן כולהון
לחיוב ברם הכא חיוב ופטור אתיין מיתני הדא אמרה ד' לחיוב וד' לפטור א"ר יוסי מתניתין
אמרה כן שבועות ב' שהן ד' לא לחיוב ודכוותה יציאות השבת ב' שהן ד' לחיוב ועוד מן הדא

דהא תנינן דלמעלה ההיכל שתים שהן ארבע הדא אמרה לחוב אתיין מתניתא ברם תמן לא [illegible]עה ולא לפטור ותניא ר' פטור א"ר חייה בר אבא לא אתינן מתניתא אלא פטור שהוא חוב אהן פטור דתנינן הכא מותב כו' (ובאור ענין זה תמצא בהערותינו בהפ"א דשבועות).

שם (ה"ג) ר' לעזר בשם ר' אבון. — צ"ל: ר' לעזר בשם ר' אבון (והמלות "ר' לעזר בשם" נכפלו בטעות ור' לעזר דהכא הוא ר' לעזר בר יוסי ע' מש"כ דמעשר פ"א ה"ב).

שם ~~[illegible]~~ ואמרו מכרום ביצה ולמעלה טמא אל לומר שתים אין בהן כו'. — צ"ל: אל לומר שהן מצטרפין זה בזה ומניין שמצטרפין זה עם זה כו' אע"ג דארבע מצטרפין זה עם זה ר' לעזר בשם ר' אבון כו' (בכה"ג בר"ש נגעים פ"א מ"א בשם הירושלמי וכבר כתבנו למעלה דר' לעזר זה הוא ר' לעזר בר יוסי) אל ואמרו מראות נגעים שתים שהן ארבע אל לומר כל כהן שאינו בקי בהן ובשמותיהן אינו רואה את הנגעים אל ואמרו מראות נגעים ארבע אל (ונשמט מן "ארבע" עד "ארבע") לומר שאינו זה למעלה מזה (פי' [illegible] שלג, סיד ~~[illegible]~~ לבן וביצה, דהיינו בהרת ~~ותולדתה~~ ושאת ותולדתה כמו ששנינו בנגעים פ"א מ"א אבל כסדרן הוא שלג צמר לבן סיד וביצה דהיינו בהרת ושאת שהן הלבונות ואח"כ תולדות בהרת ותולדות שאת).

שם והתורה אמרה והנה כהה הנגע הכהה טמא כו'. — פי' דכתיב (ויקרא י"ג ד') ואם בהרת לבנה היא בעור בשרו ועמוק אין מראיה מן העור וגו' ועל כרחך שאין הכתוב מדבר בבהרת עצמה דלגבי בהרת שהיא מראה ראשונה מראיה עמוק מן העור ע' פרש"י שם, אלא בתולדות בהרת הכתוב מדבר וכתיב בתריה וראה הכהן והנה כהה הנגע וגו' ואם פשה תפשה וגו' וטמאו הכהן, ומזה יוצא דתולדות בהרת שכהה ופשה טמא אבל כהה מן הכהה אפי' פשה טהור, ומכאן יש להוכיח דסיד שהוא תולדות בהרת אינה אלא מראה שלישית וכהה היא מראה רביעית דהיינו קרום ביצה וכהה מן הכהה היא מראה חמישית שהוא למטה מקרום ביצה וטהור אבל אם נאמר שסיד שהוא תולדות בהרת היא מראה שנייה נמצא דכהה מן הכהה דהיינו מראה רביעית הוא טמא וע' ספרא תזריע על הכתוב י"ג נ"ו.

שם ר' חנינא בשם ר' אחא בר אחווה. — צ"ל: ר"ח בשם ר' אבא בר אחווה (וכן בכמה מקומות דבון ר' אבא בר אבא וחבא כמו "אהבה" והוא "אחווה" בלשון ירושלמי, וזה נעלם מסה"ד ערך אבא בר אהבה).

שם א"ר לעזר בר יוסי קומי ר' יוסי מתניתא אמרה שהן ~~זה~~ למעלה מזה כו'. — צ"ל: ~~[illegible]~~ שהן זה למעלה מזה (פי' כסדר ששנינו בריש נגעים בהרת ותולדתה שאת ותולדתה) הא השאת שכהה מן הכהה שלה טהור (פי' דשאת היא מראה ג' וכהה מן הכהה שלה שהיא מראה חמישית שהיא למטה מקרום ביצה) יש לה מראה שני כו' ואמר מה מי שלישי יש לה שני לא כל שכן ומה שני" ולמה הוצרכו ללמוד משאת דמבהרת עצמה יש ללמוד מאחר שמראה שלישי שלה טמא מראה שני לא כל שכן) בו שאת אינה של שאת כקרום ביצה (פי' ברייתא בו אתיא כר"א דסדר דריש נגעים דשאת כקרום ביצה ושנייה לה כצמר לבן ולפ"ז תולדות שאת יותר לבנה משאת ולכן אין ללמוד שנייה לבהרת מבהרת עצמה שהיינו האומרים דכמו שתולדות השאת יותר לבנה משאת כן יש לומר שנייה לבהרת יותר לבנה מבהרת ומאחר שזה אי אפשר שאין בעולם יותר לבן מבהרת לכך אין תולדה לבהרת לכך ילפינן משאת דיש לה שנייה וה"ה בבהרת יש לה שנייה ומאחר שאין לה שנייה למעלה הימנה מוכרח שהשנייה היא למטה הימנה והא דתנן אם השאת שכהה מן הכהה שלה טהור" אע"ג דגם הכהה שלה בלבד טהור דהיא למטה [illegible] טהור נקט הכא משום סופה דבהרת וע' פ"מ שנדחק לפרש כפי נוסח שלנו והרבה דברים כדרכו [illegible]).

שם אבל דברי חכמים שאת ובהרת אחת ספחת שנייה לזה ולזה. — צ"ל: שאת ובהרת שתים ספחת ואחת (פי' דבין סיד ובין קרום ביצה נקראין בתורה בשם אחד "ספחת") שנייה לזה ולזה מתניתא אמרה כן (נגעים פ"ג מ"ב) נעשית "מספחת שאת" (פי' שצמר לבן שהוא שאת נעשה "מספחת שאת" דהיינו קרום ביצה שהיא כהה משאת) או מספחת עזה (פי' שבהרת שהיא עזה כשלג נעשה "מספחת עזה" שהוא מראה סיד [illegible] במשנה בו לשניהן לסיד ולקרום ביצה

שבועות

בשם „מספרים" מובא שדורשין „ס[illegible]" שנ"ה לזה ולזה וע' בגליון רבה עי"ש שם)

שם ה"ה (דף ח') מה חטאת אומר הפנימי תולה כו'. — יש להחליף הגירסא ובתחלת הלכה נ"ל: אמ"ר
יעקב בר אחא אילו חטאת כו' דוגמת דם זבח מה חטאת אומר הפנימי תולה והחיצון מכפר
או החיצון תולה והפנימי מכפר או זה וזה ויתן או זה וזה ונכפרו אלו כדון אמ"ר אחא בשם
ריש לקיש והתודה עליו (פי' דכתיב בשעיר המשתלח) עוונות אלו הזדונות פשעיהם אילו
המרדין חטאתם אלו השגגות כשהוא אומר ונשא השעיר עליו את כל עוונתם (בגירסתנו שורו
קרבן) תמ"ש כו' ר' חגא בשם ר' יוסי לתלייה (פי' של שגגות שלא נודעו לו עד והכ"פ
שעיר המשתלח תולה עד שותודע לו ויביא קרבן ששעיר המשתלח אינו מכפר על עבירות
שסופן להתודע לו) כו' ויצאו שגגות שאין בהם חיוב קרבן שייר כו' מה שיירתה יש בה
ידיעה בתחילה אבל אין בה ידיעה בסוף (פי' שבזה אינו תולה ותולה עד שיתודע לו ויביא
קרבן שהוא מכפר על ~~עבירה~~ שסופה לבא לידי חיוב קרבן כמו ששעיר המשתלח אינו מכפר
על שגגה שסופה לבא לידי חיוב קרבן)

שם ה"ה קרבן לתלייה שלא ושתנה. ~~פי' ש[illegible] מכפר כפרה אחרת וכן אחרים אינן תולין על~~
~~זה שהוא תולה בפני~~ וע' יומא פ"ו ה"א דף מ"ג ע"ב ומ"ש שם (צמ' 257).

שם ה"ה ר' יוסי בעי מעתה שני שעירי ר"ח מחמת ר"ח באין כו'. — נ"ל: ר' בא בר ממל בעי מעתה
תחד משני שעירי ר"ח מחמת ר"ח בא ותאמר כו'.

שם ה"ו (דף ב') שאין קרבנות הצבור נקבעין אלא בגורל. — נ"ל: שאין קרבנות הצבור נקבעין אלא
בשחיטה (וכה"ג דומה רפ"ה ושקלים פ"ב ה"ה, ועוד יש להגיה „אלא בגריבה" וענין „גריבה"
ג"כ היא שחיטה וכדאיתא לעיל „ושם אותה הבהמה שהיא קרב").

שם ה"ח אמ"ר יוסי דברייתא כמו ר' יונה. — נ"ל: אמ"ר והושע דברייתא כמו ר' יונה (על סוגיא ופ[illegible]
זה בסוגיא סובר, אבל ר' יוסי דברייתא לא נמצא עוד בשום מקום בירושלמי ובואחסין לא הביאו).

שם ה"ט מכפרת היא על בורחו כו'. — נ"ל: מכפרת היא. או תרבני שתכפר לו אינה מכפרת לו על
בורחו האומר אין והכ"פ מכפר הוא לו על בורחו.

שם ה"י (דף ג') ולמה לא תנינן אשות אין תאמר בדבר שאין בו חיוב קרבן כו'. — נ"ל: אין תאמר
בדבר שיש בו חיוב קרבן (פי' כגון שאכל כזית דם הפר מכפר על הכהנים הוא בדבר שיש בו
חיוב קרבן דהיינו בשהיה לו ידיעה בתחלה) אתון קריין ואיתא לא תנינן אשות (פי' דספר ר"ש
בהוריות פ"ב ה"ח שאין אשות חייב על טומאת מקדש וקדשיו) אין תאמר בדבר שאין בו חיוב
קרבן למה לא תנינן אשות~~[illegible]~~שבח תני כהן אשות כו'.

שם שעיר המשתלח בן שהוא צריך ל[illegible] פעם שנייה כו'. — נ"ל: צריך להתוודות עליו פעם
שנייה כו'.

~~ה"ה (דף ג')~~ שם ודתנינן כל ספק הטהור לתרומה טהור לחטאת כו'. — פי' ושנינו בטהרות פ"ד מי"ב
כל הספיקות הטהורים ובניהם נמנה ספק רה"ר, ובתוספתא שם פי' מבואר דטהור אף
לתרומה וכ"כ הר"ש בספרא פ"ח מ"ב ומאחר שאין מתירין לספק רה"ר לעשות לכתחילה הנ"ל כתוב
ונשפך לחטאת, וקשה הא דתנן כל הטהור לתרומה טהור לחטאת דהא איכא ספק רה"ר
הטהור לתרומה ונשפך לחטאת.

שם מתניתא בדבר שאינו בא מחמת הוכח כו'. — נ"ל: בדבר שאינו בא מחמת הוכח (פי' כגון
שני שבילין ברה"ר אחד טמא ואחד טהור והלך באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן הלך) מה דמר
ר' יוחנן בדבר שבא מחמת הוכח (פי' כדתני בתוספתא טהרות פ"ו שני שבילין אחד טמא ואחד
טהור והלך באחד מהן ועשה טהרות ובא חבירו והלך בשני ועשה טהרות אלו ואלו מונחות
הרי אלו מוכחות ע"כ ובבבלי נזיר נ"ז ב' שלא תאמר בהוכחות שנעשו כמו שני שבילין ו[illegible]
ותוספ' שם; ולשון הוכחה מצוי בירושלמי ע' ירושלמי פ"ד ה"ט בולן נעשו הוכיח ובשקלים פ"ח
ה"ב נעשו הוכיח ובריש פ"ו דביצה יש כאן אחת לאיסור [illegible] מוכחת על בולן) ר' הושעיה אמר
מתירין אותו לעשות הכל מודים שאם עבר ועשה טהרות מחלפה שיטתיה דר' יוחנן מחלפה

[illegible] פ"ב ה"א (דף ד') על דעתיה דר"ש [illegible] וטמא ונעלם [illegible] כו'. — נ"ל: על דעתיה דר"ש [illegible] (פי' דל'

שם תנא דר' הושעיה דאותבינן (פסחים סוף ח' ונזיר פ"ח ה"א) נזיר שנטמא בספק רה"י (פי' ספק טומאה שברה"י) ר' הושעיה רבה אמר הנזיר מגלח ר' יוחנן אמר אין הנזיר מגלח (פי' הנה ר' הושעיה מחמיר בספק טומאה ור' יוחנן מיקל ולענין ספק טומאה ברה"ר כגון הם מחליפין שיטתן כגון ברה"י כגון ברה"ר (פי' דוקא בספק טומאות רה"י מחמיר ר' הושעיה אבל בספק טומאות רה"ר הוא מיקל שספק טומאה ברה"ר טהור) כל שכן מחלפה שיטתיה דר' יוחנן לא אמר ר' יוחנן אלא לחומרין (פי' דאף ר' יוחנן מודה דספק טומאה ברה"ר טהור מה"ת אלא שחכמים החמירו שלא לעשות לכתחילה ולהפך בספק טומאה ברה"י הוא מודה דטמא מה"ת אלא שחכמים החמירו שיהיה בספק נזיר טמא ולא יגלח) והא ר' יוחנן אמר משום ספק ודועה כיודעה כו'.

שם המשנה עד שלא נתגייר והשנייה משנתגייר. - כל זה יש למחוק כאן והוא הוספה מתלמיד טועה שהוסיף מהאורות פ"ג ה"ג ועי' מש"ש בפנים פ"ג ה"ב.

שם הא מטומאה חמורה ונשמטה לו טומאה חמורה לא (פי' לא הזכיר שלא עלתה לו אלא ודאי עלתה לו) הא מטומאה קלה ונשמטה לו טומאה קלה לא (פי' הכי עלתה לו).

שם ירד לטבול מטומאה חמורה ונשמטו סכבות כו'. - צ"ל: ירד לטבול מטומאה קלה ונשמטו לו סכבות והפרעות מאחר כו' ד' יסוד כולן תורה הן אלא תרומה במי שהדא טומאה חמורה (פי' ולא עלתה לו טומאה חמורה כדאמר לעיל).

שם ר' יוסי בעי מה אנן קיימין אם בשטבחו לעולם [illegible] משאר ומשחן כו'. - צ"ל: אם דשטבחו לעולם (פי' שטבחו שהאה הלך בשביל המשון ולא [illegible] לו כלל) שביל אחד הוא (פי' ולמה חייב והא תני [illegible] נודע שהלך בשני השבילין) אם שחזר ונזכר שני שבילין הן (פי' ולמה פוטר ר"ש הרי הלך בשניהם וטמא בודאי) כר' נחמיה דתנן (פי' באנדרוגינוס) [illegible] ספק [illegible] כיודעה דרך הבא (פי' בשני שבילין) ידיעה ודאי היא (פי' ואף שאינו יודע באיזה שביל הוא הטומאה מ"מ יודע הוא שנטמא בגבר הנעבן באחד מהם, ומה שאלותן כאן כו' רבנן מיותר והגה"ה היתה מן הצד מתלמיד טועה לפרש ענין הירושלמי כאן ובטעות הכניסה הסופרים בפנים עי' מש"ש בפנים פ"ג ה"ב.

שם נכנס למקדש בסבור בנסת מהו. - פי' שהיה יודע שיש מקדש בירושלים אבל בסבור על מקדש זה שנכנס בו שאינו מקדש אלא בית הכנסת אם זה הוא בהעלם מקדש או לא ועי' בבלי י"ט ב'.

שם כן אנן קיימין היה יודע שיש טומאה בעולם אלא אינו יודע אם חייבין עליה קרבן כו'. - צ"ל: אלא אינו יודע אם טמא הוא (פי' שלא ידע דשרץ זה שנגע בו הוא טמא) שתהא ידיעה אלא כי אנן קיימין בבריא לו שטמא ונעלמה ממנו טומאה ונכנס למקדש ובא בבריא לו שהוא מקדש ונעלם ממנו מקדש ונכנס למקדש.

שם ה"ג רבי אומר בתחילה. - צ"ל: ר' יהודה אומר בתחילה (עי' מ"ש בסנהדרין פ"א ה"ב דף י"ט ע"ב).

שם (ל"ד א') שיעור השתחויה עשר אמות. - עי' ואת פ"ג ה"ג ובבלי שבועות ט"ז ב'.

שם היה בארוכה עשרים ובקצרה עשר הולך חמש אין ייצא בדבה חמש כו'. - צ"ל: הולך חמש אין ייצא בדבה חמש עשרה (פי' שאם הלך בארוכה חמש אמות והלך לצאת בקצרה הרי הוא צריך לחזור לאחוריו חמש אמות להגיע למקום שעמד בו תחלה ומשם יצא בקצרה עשר אמות ובאחד ט"ו אמות ואין ייצא בדבה ט"ו (פי' וכן אם לא יחזור לאחוריו אלא יצא באורך דרך הארוכה יש לו לילך בו עוד ט"ו אמה והרי שני הדרכים שוים) א"ר יוסי כו' (ראיתי בפירוש רח בבלי י"ז א' שהאריך בנוסח שלפנינו

שם היה בארוכה שלשים ובקצרה עשר הולך חמש אין ייצא בדבה חמש כו'. - צ"ל: אין ייצא בדבה חמש עשרה (פי' שאם יחזור לאחוריו חמש למקום שעמד בו תחלה וילך בקצרה עשר הרי ילך ט"ו) אין ייצא בדבה כ"ה (פי' ואם לא יחזור לאחוריו אלא ילך עוד באורך הארוכה יש לו עוד כ"ה והרי הלך בעשר אמות ויתר מאילו היה חוזר לאחוריו והולך בקצרה לפיכך הוא חייב, אבל אם הלך בארוכה עשר וחזר לאחוריו ויצא בקצרה עשר אמות הנ"ל פטור שלא הוסיף אלא ט' אמות ואין בו כדי השתחויה ואם לא חזר לאחוריו ויצא בארוכה הנ"ל חייב משום עשר השמונות).

ה"ה כהנא אמר אף שלא היתה בה ידיעה בתחילה כו'. - צ"ל: כהנא אמר מפני שלא היתה בה ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בינתיים (פי' דהא דתנן באו"ד זו היא מ"ע שבמקדש שאין [illegible] בשטה [illegible] כר' ירמיה אבל על דעתיה דר' [illegible] עדיין תבעי לך [illegible] מתחיל [illegible] ועתה לו הדבר ספק כו' [illegible] חייב [illegible] דר' יוחנן [illegible] כו' [illegible]

שבועות

חייבין עליה בזד פי' הטעם דבזד פטורין בהוראת טומאות מקדש מפני שבזה צריך שתי ידיעות והעלם בינתיים ובתם סוף העלמה לצדדי שוגגין הן דבזו טומאה ובזה מקדש אלא שסמכו על הוראת בזד שפטורין הן) השיב כו' והיו כן בטהורים (פי' שגם בהם יש מצוה בי' ידיעות והעלם בזד שהורו דתנולה ידעו שאסור ונעלם מהם איסור זה והורו שמותר ושוב נודע להם שאסור) בל' מהו כדון (פי' ומה יתרץ ר' שמואל בר נחמני דסבר שסגי בהעלמות וידיעות בזד) כו'.

פ"ג ה"א (לד ב') ואם סבור שאכל ונשבע שלא אכל כו' - צ"ל: ואם סבור שאין בו שבועה (פי' שאין בו שבועה כל עיקר) ונשבע שלא אכל ר' בא ר' יהודה כו'.

שם אלא [illegible] קיימין כל שהוא אכילה כו' - צ"ל: אלא כו' אתן קיימין בסתם ר"ע אמר כל שהוא אכילה [illegible] אמרין אין כל שהוא אכילה מה פליגין רבנן כו'.

שם [illegible] שבועה שלא אוכל פת וכרכה בעלי קנים כו' - צ"ל: שבועה שלא אוכל פת ועלי קנים ועלי גפנים וכרכה בעלי קנים (פי' שכרך בהן את הפת) ואכל אינו חייב אלא אחת (פי' משום עלי קנים או עלי גפנים שאכלן ואע"פ שאינן ראוין לאכילה כדאיתא בתוספתא ומה פ"ד אע"כ כיון שנשבע עליהן חייב אבל משום פת הוא פטור מפני שהעלים שאינן ראוין לאכילה מבטלין בין הפת לגרונו) שבועה שלא אוכל פת כו' וכרכה בחרצנין וזגין (פי' או בזה או בזה) חייב על כל אחת (פי' שחרצנים וזגין ראויין לאכילה ואין אוכל חוצץ בפני אוכל) ואם היה נזיר חייב שלש (פי' אחת משום פת ואחת משום חרצנים או זגין שאסרן עלו בשבועה ואחת משום נזיר כן הגיה המ"ל פ"ג ה"ג ~~[illegible]~~ ע"ש).

"כל אמר אפי' בכולל אין שבועות חלות על האיסורין הד שבועה שלא אשתה כו' - צ"ל: אפי' בכולל אין שבועות חלות על האיסורין ומתניתא דמפרש חצי שיעור דבר ר"ש פוטר כו' על דעתיה דר"י דאמר בכולל שבועות חלות על האיסורין נתני שש חטאות דאומר שבועה שלא אוכל ואכל (פי' דתנן בכריתות פ"ג מ"ד "יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד טמא שאכל חלב והוא נותר מן המוקדשין ביום הכפורים" והא משכחת לה נמי חמש חטאות בכולל) כו' אם דאמר שבועה שלא אוכל כל ימות השנה הרי הפסח ברתנן (פי' וחייב לאכול מצה בפסח והוי במפרש שלא יאכל מצה בפסח ואין שבועה חלה ע"ז כדאיתא לעיל) אם דאומר שלא אוכל [illegible] ביום הלל וּהכא ברתנן כאחת שבועה על האיסורין (פי' ואין שבועה חלה על האיסורין) כו' ולא היא אר שבועה שלא אוכל משחוטות פלוני אין בה חלב בשוחט צביים (פי' אפשר שפלוני ישחוט רק צביים שאין חלבן אסור וחלה עליו שבועתו ואף אם שוחט אח"כ בהמה חלה שבועתו אף על החלב בכולל ואין זה כאחת שבועה על האיסורין מאחר שאפשר שלא יהיה עליו שום איסור) אין בה גיד הנשה (פי' ברתמיה דגם בצביים יש איסור גיד והוא כאחת שבועה על האיסורין ואין השבועה חלה) בעופות (פי' הוא אפשר שפלוני לא ישחוט אלא עופות ואין בהן לא חלב ולא גיד הנשה) אין בהן דם ר' חיננא בעי ולמה לא אר שבועה שלא אוכל סתם (פי' ואז בכולל על והכא ואין זה כאחת שבועה על האיסורין מאחר שלא אמר "ואפי' הללו") בגין ר"ש (פי' דאית ליה איסור כולל חל) ואי כר"ש לא נתני והכא דתני בשם ר"ש תענו את נפשותיכם אמותר לכם ולא באסור [illegible] שזה בגוע כו' שהוא בעולה ווארך דתנא לא אתיא כוותיה אלא כו' שבועות יש להן היתר אחר איסורן תאן תנינן ר"מ אומר אף אם היה שבת והזכירו בפיו חייב הדא אמרה שאין אבות מלאכות בוהכא כלום אמרו [illegible] אבות מלאכות בוהכא אלא שאם עשה כולם בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת על כולן אלא מי שעשה כו' (וע' ומה פ"ג ה"ה) -

לא סוף דבר סתם אלא אפי' פלוני כו' - צ"ל: לא סוף דבר אשתו אלא אפי' פלוני (פי' דהא "דתנן "קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום והוא אכל נבילות כו' אשתו אסורה" ואין זה אלא משל והה"ה אם אמר קונם פלוני נהנה לי) לא סוף דבר כולל אלא אפי' פורט (פי' אפי' אמר מפורש אם אכלתי היום נבילות טרפות שקצים ורמשים ומצא שאכל אשתו אסורה) לא סוף דבר לשעבר (פי' שאמר אם אכלתי היום) אלא אפי' לבא (שאמר בלשון עתיד "אם אוכל היום" ואכל אכל [illegible] ולא אמרינן שבשבועה לא עלה דעתו שיאכל נבילות ולא נתכוון על אבות איסור)

~~[illegible] ובדומות, עיין [illegible] דבריו [illegible] דאזיל כדרכו~~

~~[illegible] בו המבין [illegible] על השבועה~~

לו סלק דבר רש״י (פי׳ דאמר בריש פרקין דאכילות כל שהוא חשובה אכילה לענין שבועה ותי׳ יו׳ דהא אמר
אם אוכל היום נתעוין ג״כ על פחות מכשיעור נבילות וטרפות שהיום אסורין מה״ת ואם אחר אכל
פחות מכשיעור אשתו אסורה) אלא אפי׳ רבנן (פי׳ דסברי דאין אכילה פחות מכזית מ״מ אפי׳
אכל כזית מנבילות וטרפות אשתו אסורה) הא סלק דבר נבילות כו׳ (וע׳ בבלי כ״ג א׳ ד״ה אלא רבנן אכל כו׳).

שם הא [illegible] לכל אשר יבטא פרט לקטן. — צ״ל: לכל אשר יבטא האדם פרט לקטן

שם ואינו חייב על העלם חפץ ועל העלם חפץ כו׳. — צ״ל: ואינו חייב על העלם חפץ והוא הויה על
העלם חפץ כעל העלם שבועה כר׳ ישמעאל דאמר חייב כו׳:

שם כלל ופרט וכלל אין אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש דברים שיש בהן הרעה והטבה כו׳ [illegible]
הפרט מפורש דברים שהן להבא אף כל שהן להבא: אל רש״י ז״ל אין לו [illegible]
מן „דברים" עד „דבר ריק") שיש בהן הרעה והטבה כו׳ (כל זה פיסקא משנ״ש) [illegible] לכך
ריבה הכתוב לבך ר׳ הואיל [illegible] כו׳ משום שבועת ביטוי אלו ואינה לך דברים שאין בהן הרעה כו׳
אע״ג דאינה לו דברים שאין בהן הרעה והטבה דאינה אינן כתובין אינה בהן משום הרעה והטבה
(פי׳ דבעצם יש בכולן הרעה והטבה כגון שיזרוק אבן על האשו או שלא יזרוק) הוא לשעבר אינה
הוא להבא.

שם הא מני כיון מתניתין חייב דברי ר׳ יהודה ב״ב. — צ״ל: וחייב כדברי ריב״ב (פי׳ שמוסיף דברי "משנ״ע" דגם לריב״ב פטור).

[illegible]

שם [illegible] (לד ב׳) הא [illegible] דבהן טענה דר׳ יוחנן כו׳. — צ״ל: הא טענה דאהן טענה דאהן טענה דריש לקיש
משום שאינו ראוי לקבל התביעה (פי׳ דהתביעה ספק הוא וריש לקיש סבר דיבמות סופות שאין מקבלין
התביעה על הספק) טענה דר׳ יוחנן משום שהוא בלא שאין בו מעשה (פי׳ וסבר דמקבלין התביעה על
הספק ביבמות שם).

שם בעי חופה מיבדתניה כו׳. — ע׳ מ״ש על זה בנדרים פ״ב ה״ג.

שם הא שבועה שאין אנו יודעין לך עדות לוקין משום שבועת עדות כו׳. — צ״ל: שבועה שאין אנו יודעין
לך עדות חייבין משום שבועת עדות (פי׳ דעל זה העדות חייבין קרבן כבפ״ד מ״ב) שבועה שלא
נעיד לך לוקין משום שבועת שוא (משנה שם ה״ה).

שם ה׳ לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך שניהן בדבור אחד נאמרו. — ביאור הענין לפי פשוטו דבכר
נבדר שדרך הכתוב להקדים את הפעל לפני השם כמו (במדבר טו לח) ועשו להם ציצית וגו׳ ונתנו
על ציצית אבל במקום שהכתוב בא להוציא את הדבר מענין שלפניו אז הוא מקדים ע״פ רוב את השם
לפני הפעל כמו (בראשית ד׳ ב׳) ויהי הבל רעה צאן וקין היה עובד אדמה ועוד (ויקרא ב׳ י״ג)
קרבן ראשית תקריבו אותם וכו׳ אם היה כתוב כאן עשה לך גדילים הוה זה דבור מיוחד ואחר
שכתוב גדילים. תעשה לך הוא מוכח שהוא סוף דיבור שלפניו ובא הכתוב לומר שזה שאמרתי
לך לא תלבש שעטנז אינו נוהג בציצית אבל גדילים תעשה לך משעטנז זה שאסרתי לך במקום אחר.

שם מה מפקה מבינייהו שינה בפני שנים והשיבו לום כו׳. — צ״ל: שינה בו בפני שנים ואחד בסוף
העולם [illegible] והשיבו לום כו׳ (וע׳ מ״ש ע״ז בנדרים פ״ג ה״ב).

שם ה״ט (ה״א) שבועה שאוכל ככר זו היום שבועה שלא אוכלנה היום כו׳. — צ״ל: שבועה שאוכל ככר זו
היום שבועה שלא אוכל היום (פי׳ שום אוכל בעולם) ואכלה ר׳ אמר קיים את הראשונה ובטל לשניה.
(פי׳ דשבועה שניה חלה עליו לאוסרו לאכול ככר זו בכולל כמו שסבר ר׳ לעיל ה״ג דשבועה חלה על
האיסורין בכולל) ר״ל אמר קיים לראשונה ולא ביטל לשניה (פי׳ דאין שבועה שניה חלה על ככר זו שכבר
נשבע עליה לאוכלה היום דר״ל סבר לעיל ה״ג דאין שבועה חלה על האיסורין אפי׳ בכולל) שבועה
שלא אוכל ככר זו היום שבועה שאוכל היום (פי׳ כל אוכל שהוא) ואכלה ר׳ אמר ביטל את הראשונה
וקיים לשניה (פי׳ דסבר שחלה ודו שבועה שניה באכילת ככר זו שכבר אסרה עליו בשבועה
הראשונה וכדסברי חכמים בתוספתא רפ״ג שוחה האכילות בגזל ונותר וטמא) ר״ל אמר כו׳ (פי׳ סבר
שאין דעתו בשבועתו השניה על הככר שכבר אסר על עצמו בשבועה ראשונה) [illegible] שבועה

שבועות

שתאכל ככר זו היום שבועה שאוכל היום ואכלה כו׳ שבועה שלא אוכל ככר זו היום שבועה שלא
אוכל היום ואכלה על דעתיה כו׳ על דעתיה דר״ל אינו חייב אלא אחת אף ר׳ יוחנן מודה שאינו
חייב אלא אחת שאינו (ונשמטין „שאינו" עד „שאינו") אלא כמגרז עצמו מן האיסורין (פי׳ שמה שנשבע
שנית שלא אוכל היום היתה כוונתו לגרז עצמו על שבועה הראשונה שלא יאכל אותה ככר ואין
שבועה חלה על שבועה ולכן אינו חייב אלא אחת וכן י״ל ברישא בנשבע שיאכל היום ככר זו
וחזר ונשבע שיאכל היום שנתכוין בשבועה שניה על אותה ככר עצמה וכדי לגרז את עצמו
ולכך אם אם אכל אותה ככר לר׳ יוחנן אין צריך לאכול עוד שום אוכל [illegible]

פ״ג ה״א (דף ב׳) גז״ש נאמר כאן שני ונאמר להלן ושחרו שני אנשים כו׳.- סוגיא זו כפולה בסנהדרין
פ״ג ה״י וע״ש מה שהגהנו בה׳.

שם (דף ג) על דעתיה דרבנן אין מצוה להפיסו כו׳.- צ״ל: על דעתיה דרב אין מצוה להפיסו
(פי׳ בתמיה) מצוה להפיסו על האמת ואין מצוה להפיסו על השקר.

שם ה״ג ר״מ דרש גז״ש התמורה בה מה מפי עצמו כו׳.- צ״ל: ר״מ דרש גז״ש מתוק שבאות (וכה״ג לקמן
פ״ה ה״ב) מה מפי עצמו כו׳ ורבנן דרשי גז״ש התמורה בה מה מפי אחרים שנאמר כהן בב״ד
אף מפי עצמו שנאמר כהן בב״ד ר׳ ירמיה בעי קרוב מפי עצמו בשבועת העדות מהו שיהא
חייב (פי׳ באופן שהנתבע קיבל עליו עדותו של הקרוב דהלכה מה היתה עדותו מועלת ובשולם
דפטור) נישמעינה מן הדא הגואל ולא למדו מפי עצמו בשבועת העדות אלא כו׳ א״ר יוסי ברא (פי׳
ברייתא זו כר״מ אתיא) דרש כרבנן קרובין שבהן למדין מקרובין שבהן (פי׳ וכמו שקרובים מפי
אחרים פטורין בשבועת העדות ה״נ קרובים מפי עצמן פטורין משבועת העדות ואפי׳ אם קיבל
עליו הנתבע עדותו של קרוב וע׳ חדושי רשב״א לה״א גירסת הירושלמי שם) ר׳ יודן קפודקיא
בעי השביע עליו (פי׳ [illegible]) ה׳ פעמים מפי עצמו בב״ד מהו שיהיו חייבים על כל אחת
ואחת (פי׳ לר״מ דלמד מפי עצמו בעדות מתוק שבאות מפקדון ותנן בפ״ה מ״ב לענין שבועת
הפקדון דחייב על כל אחת) א״ר יוסי ולא מתניתא היא (פ״ה מ״ב) א״ר שמעון מה טעם (פי׳ למה
משביע בפקדון דפני ב״ד חייב על כל אחת) מפני שהוא יכול לחזור ולהודות ובזאן הגואל ואין
יכול לחזור ולהודות אינו חייב על כל אחת ואחת ר׳ ירמיה בעי מאחר דר״מ עבד (מה שביעת
כפר ומודה) אפי׳ בעדות כמו בפקדון מהו שיבעלים לקרבן בזה תביעה (פי׳ כדין שבועת
הפקדון בפ״ה ה״ב) ייבא כהדא כו׳.
[illegible] מהו שיהא חייב (פי׳ דבעדות מפי אחרים חייב בדאורייתא לקמן פ״ו ה״ג וברתוספתא
[illegible] בפקדון פטור כמבואר בתוספתא שם והטעם שאין נשבעין על הקרקעות כדתנן בפ״ו מ״ג)
בקנסות מהו שיהא חייב (פי׳ דמפי אחרים בעדות חייב בקנס כמבואר בפרק זה מ״ג אבל
פקדון פטור מקנס מפני שמודה בקנס פטור כבפ״ה מ״ו) מפני מהו שיהא חייב קרבן עולה
(פי׳ כאן מפי אחרים בעדות או מאחר שר״מ סבר גז״ש מתוק שבאות והוא חייב בעדות מפי
עצמו. אתא נבוא כאן בפקדון מפי עצמו).

ה״ד כיני מתניתא כפר אחד והודה אחד הכופר חייב א״ר יוסי כו׳.- צ״ל: כיני מתניתא (פי׳ מפני
שנשבע השתא בזה אחר זה דתרווייהו כן כבפני אמרו הראשון חייב והשני פטור כפר אחד
והודה אחד מובעת כבבלי ל״ב ב׳) כפר אחד והודה אחד הכופר חייב בזה אחר זה הראשון חייב
והשני פטור (פי׳ והוי לא זו אף זו) א״ר יוסי מתניתא (פי׳ דהשני פטור) והוא שכפר שני לאחר כדי
דיבור של ראשון אבל אם כפר שני בתוך כדי דיבור הראשון שאם יחזור כו׳.

ה״ה (דף ד׳) ולי נן ובעיין אין קנס ברתיה אין קנס אורתי אחרי.- צ״ל: אין קנס ברתיה אין קנס
עולה אחרי (פי׳ „דבר אחר" כגון בגזל או בארבעה וחמשה או שלשים שקלים של עבד).

שם הרגת שורי נגחתי טיפורתי והוא אומר איני יודע חייב כו׳.- צ״ל: והוא אומר איני יודע והעדים
מעידין אותו שהרג ונגח חייב אתה אמרת לו הרוג ולקוץ הלובן אחר הטענה (כה״ג בתוספתא
סנהדרין [illegible]) מה הוא הלובין אחר הטענה א״ר חגיי כו׳ א״ר יודן אין אומר את בן (פי׳ שאם היה
[illegible] ונפיעתו בעלות נאמן לומר אתה אמרת לי להרוג ולקוץ) מאחר דו יכול כו׳ אמר דן אל

לא הכירו ולא נצבו פטור (פי׳ דכסבר דנאמן באמן [illegible] במקום עדים) פו׳ הא דר׳ יודן סבר
שבועה אחרת באמן אחר ולכן [illegible]
שם הא דתנן הדבר פלוגתא על רב (פי׳ הא דתנן במה שהעדים גדושו בו והכפ הרי אלו חייבין אעפ שחייב
המעידין אלעזר) דאמר אין ממון אלא מכות (פי׳ אע״פ כשלא הועבו בו) פתר לה כר״מ דאמר לוה
ומשלם: מ״א לא הפסידו ממון (פי׳ למה שטען באמת משביע אני עליכם אם לא תבואון ותעידוני
שאמר איש פלוני לוה לו מאתים זוז ולא נתן הרי אלו פטורין דהא פעמים מפסידין אותו
ממון כגון שאומר פלוני אם ואמרו עדים שהבטחתו לותן לך או שלא נתתו לך אתה
לך אעפ שאינו חייב) כיון דלא הוה בעי מיתן ליה אפי׳ והוי ליה (פי׳ אפי׳ רוצה ליתן לו
אם יעידו העדים) כמו שלא הפסידו ממון (פי׳ מפני שאין זה ממון שיכולין להוציא בב״ד).
שם הג״מ אם לא יגיד ונשא עונו (פי׳ ~~דכתיב ולא [illegible]~~) אפי׳ התובע ~~(פי׳ [illegible]~~
בזיון) מתני׳ כו׳ אלו כו׳. — שמא ה״ל אם לא (פי׳ אלא אלו ואלו) יגיד ונשא עונו לו (פי׳ דורש לו
בזיון) מפי התובע מתני׳ כו׳ אלו תבעון ולא אמר ר׳ לעזר הוגן אמרין שמעו מפי התובע (פי׳
שאמר להם שיעידו) ונשבעו לתובע חייבין כו׳ אלו אמר ר׳ לעזר ולא תבעון הוגן אמרין שמעו
מפי התובע ונשבעו לתובע חייבין כו׳.

שם הוא׳ אוסרכם אני כולכם אינו חייבין כו׳. — צ״ל: אוסרכם אני כולכם אם מצוה אתני: כולם אמרן
חייבין עד שאמר בשבועה ר׳ יוחנן בשם ר׳ ינאי, ואית דאמרין ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן כיני מתניתא כו׳.
שם אין לו אלא אלה שיש עמה שבועה כו׳. — צ״ל: אין לו אלא שבועה שיש עמה אלה מנין שאין עמה
אלה כיש עמה אלה ת״ל ושמעה כו׳.
פה ה״א (לז א) תני מה עצמו בשבועת העדות כו׳. — ע׳ מ״ש בשבועות פה ה״ח.
שם פרט למכחש באחד השותפין פרט למכחש בעדים ובשטר א״ר יוסי בר׳ — יש להחליף הגירסא וכצ״ל
פרט למכחש בעדים ובשטר ועושה ככופר בחלקו (פי׳ של שותף זה שכפר בו) והוה חייב בדבר
אחרת שנים שהפקידו באחד ובירש האחד ושותף את שלו אין שומרין לו (פי׳ ולכך אם כפר באחד
מן השותפין ה״ז פטור) אחד שהפקיד לשנים כפר בו זה חייב כפר בו זה חייב הפקיד להם שוה
פרוטה לא נמצא מביא קרבן על חצי פרוטה ומה אילו נשבע ונשבע ושבע שמא אין מביא קרבן
על חצי פרוטה ותני כל שבועה חלה על שבועה הבא אין שבועה חלה על שבע״פ א״ר יוסי הדא אמרה
שניים שלוו מאחד א״ע דלא כתבין אחראין ועריבין זה לזה אחראין ועריבין זה לזה (פי׳
ולפיכך אחד שהפקיד לשנים שכ״פ כל מי שכפר ה״ז חייב שערבים הוא על פרוטה שלימה) ולא
עריבין כן ר׳ לא ר׳ יוחנן ור״ל תרויהון אמרין כו׳ (ורה״נ פרק זה העוגן כמוסח שלפנינו וגם
היה לפניו השמטה דבר דירושלמי ונבחך בו עש).
שם מתניתא (פי׳ דהודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם דאמר בפיו׳ יש עדים שאכלו) בשאין יודע
בעדים (פי׳ שבזה הכופר לא ידע שיש עדים שיכחישו אותו) דלא כר״מ [illegible] שאין התובע יודע בעדים)
שם בן [illegible] אומר ג׳ ~~[illegible]~~ יודע בה ובמוצאיה כו׳. — צ״ל: יודע במוצאיה ולא בה (וכה
בספרא פ׳ ויקרא ובבלי דף ל״ה ב׳ ע״ש) בה ולא במוצאיה כו׳ ר׳ יעקב בר אחא בשם ר׳ יוחנן לית
כן (פי׳ שאין ברייתא זו מתוקנת) ר׳ יוסי בעי ויהא כן לפטור (פי׳ ומפני מה א״ר יוחנן לית כן) א״ר
מנא לית [illegible] אביהו יודע במוצאיה ולא בה בה ולא במוצאיה לא בה ולא במוצאיה (פי׳ באחד
דלא בה ולא במוצאיה הרי בודאי הוא נשבע וכה״ב בבלי שם) בה ובמוצאיה מן קיימין אלא שמכחש
בה ובמוצאיה (פי׳ דהא דתנן „לא בה ולא במוצאיה" היינו שמכחש בשניהן אעפ שיודע בשניהן) תמן
אמרין כוני מתניתא בה ובמוצאיה (וכה״ב בבבלי שם ומה שלוחה דנעתים כמן אותה).
שם ה״ב (לז ב׳) א״ר יוסי קרובין שפסלו אמרין מרחוקין שהלך כו׳. — צ״ל: א״ר יוסי כמא ברם בבבלי קרובין
שבהן למידין מרחוקין שבהן (פי׳ כמו שקרוב מפי עצמו חייב בשבועת הפקדון הנ׳ קרוב מפי אחרים)
ר׳ יודן כפוביה בעי השביע עליו ה׳ פעמים מפי אחרים בפני ב״ד מהו שלא יהא חייב על כולן
אלא אחת (פי׳ לר״מ שלמדין מפי אחרים בפקדון מעדות ובעדות אם השביען בפני ב״ד חמי
פעמים אינו חייב אלא אחת) כו׳ מתניתא הדא (פ״ב מ״ג) א״ר שמעון מה טעם (פי׳ שבעדות בפני
ב״ד אינו חייב אלא אחת) מפני שאינן יכולין לחזור ולהודות וכאן הואיל והוא יכול לחזור

והודאת חייב על כל אחת ואחת ר׳ ירמיה בעי מאחר דר״ע עד״ז מפי אחרים [illegible] כמפי אחרים בעדות מהו שיקבעו לקרבן בלא תביעה (פי׳ שבעדות אינו חייב קרבן אלא בתביעה) ויבא כהדא (תוספות פ״ז ועי׳ בשיטת הסגנון) מה את בדא אחרי שבועה שאין לך בידי כלום (פי׳ שוש בפקדון) משלם קרן וחומש כו׳ מפי אחרים בקרבנות מהו שיהא פטור מפי אחרים בקנסות מהו שיהא פטור (פי׳ שמפי עצמו דפקדון קרבן וקנס פטור ובעדות חייב ע׳ תוס׳ לעיל פ״ב סוה״ד) מפי אחרים מהו שיהא חייב אשם בכסף שקלים.

שם ה״ג ר׳ אבהו ר׳ ירמיה בעי אמר שבועה חטין וחטין כו׳. - צ״ל: ר׳ ירמיה אמר ר׳ אבהו בעי שבועה כו׳

שם ר׳ יוסי בעי שבועה שבועה שאין לך בידי מהו א״ר יוסי נשמענה כו׳. - צ״ל: אין לך בידי מהו א״ר יוסי בדבון נשמענה כו׳ (וכעין זה לעיל פ״ג ה״ה).

שם ה״ה בשבועת ביטוי כן שבועה שאוכל נבילה כו׳ (עד סוף הלכה ז׳). - צ״ל: זה אין מקומו כאן ושייך לעיל בהל״ד כמו שנתבאר שם.

ה״ד א״ר בא אמר ר׳ יוסה ~~[illegible]~~ בה כו׳. - צ״ל: אמר ר׳ יהודה (בגירסת ק״ע) מודה בה אף בשבועות ביטוי כן שבועה שאוכל נבילה כו׳ (בגיל סוף ה״ז ע״ב) פטור על השבועה ~~[illegible]~~ שאין בידו חטין מהו שתחול כו׳ מתניתא מסייעא למה דאמר ~~[illegible]~~ ר׳ זירא כו׳ והשנייה מסייעא ר׳ שמעון חומש (ב״ק בנזיר פ״ב ה״ג) אם אמרה לא נרצעתי כו׳ (וצ״ל כמו שהגיה הגר״א [illegible] אמרין חלוק ר׳ זירא [illegible] דלא היא שבועה אחת על כולן [illegible] שיש בידו [illegible] על השבועה)

שם הבבא בזל הראשונה ועמדה בנזירה וזה שנייה מהו כו׳. - ע׳ תקון וביאור סוגיא זו בנזיר פ״ב ה״ג.

שם ה״ה הויך עבודת פרוטה כו׳. - צ״ל: הויך עבודת פרוטה חטין פרוטה שעורין ופרוטה כוסמין ונפרטין שלש קרבנות שלש פרוטה חטין שלש פרוטה שעורין שלש פרוטה כוסמין נבלון לקרבן לכולם. היו בידו ארבעה מינין שני מינין בפרוטה ושני מינין בשתי פרוטות אפי׳ כן נבלון ונפרטין לידון אלה לחייבו שלש קרבנות (פי׳ אף שיש כאן כלל ופרט כו׳ חד) ר׳ יוחנן בשם ר׳ ינאי כו׳ (ומה שבינתיים כפול ומיותר).

שם (ז׳ ג׳) א״ר חיננא עד״ז דר״מ דין שאמר חטין כו׳. - ע׳ תקון וביאור סוגיא זו בגיטין פ״ט ה״ג.

שם ה״ו דברי ר״ש עיקר תביעה קנס לדברי חכמים לאו כו׳. - צ״ל: לדברי חכמים אין עיקר תביעה קנס א״ר אילא דברי ר״ש בכתובתו קנס בושת ופגם (פי׳ ואם תובעו מפורש קנס בושת ופגם עיקר תביעתו קנס שאמר תחילה ופטור) דברי חכמים בכתובתו בושת ופגם וקנס (פי׳ ואם הוא תובעו מפורש כן הוה חייב והה״ד אם תובע סתם) רבנין אמרין דברי ר״ש בכתובתו דבר אחד (פי׳ רק קנס בלבד אבל אם הוה תובעו מפורש ג׳ דברים גם ר״ש מודה דחייב) דברי חכמים בכתובתו ג׳ דברים ר׳ עזרה בעא (ומה ר׳ יוסה כו׳ א״ר יוסי דסבר כרבנן (פי׳ דר׳ עזרה סבר ~~[illegible]~~ ומתה דרבנן ולכך תמה ר׳ עזרה על ר׳ יוסה) א״ר מנא ואפי׳ כן סבר ~~[illegible]~~ דברי ר״ש בכתובתו ג׳ דברים (פי׳ ואפי׳ הכי הוא פטור) ברם הכא (פי׳ לר׳ יוסה בשם ר׳ יוחנן) בכתובתו דבר אחד (פי׳ אבל אם הוה תובעו מפורש ג׳ דברים הוה חייב לר״ש ור״ז סבר כר׳ אילא ולכך תמה על ר׳ יוסה).

שם ואין לו אלא דברים שאינו משלם עליהן את הקרן כו׳. - צ״ל: אין לו אלא דברים שאינו משלם עליהן את הקרן כר׳ לשכר ומוציא שם רע לאו קנס הוא (פי׳ דאין בו ממון כל עיקר) תיפתר בשעמד בדין ואם בשעמד בדין אמר טובה (ספרא פ׳ ויקרא שם) ר״ש אומר יכול האומר לחבירו אנסת ופתית את בתי והוא אומר לא אנסתי ולא פתיתי המית שורך את עבדי והוא אומר לא המית, אמר לו עבדו הפלת את שני וסמית את עיני והוא אומר לא הפלתי ולא סמיתי יכול יהא חייב ת״ל וכחש בעמיתו בפקדון וגו׳ מה אלו מיוחדים שאינן קנסות יצאו אלו שהם קנסות ואין בשעמד בדין יודע הוא קנס (ונשמט מן ״יצאו״ עד ״קנס״) א״ר ירמיה ר״ש כבעיטה דאמר (כתובות פ״ג ה״ב) ~~[illegible]~~ במגלה הדבר תלוי (וע׳ בבלי כתובות מ״ב ב׳).

פ״ו ה״א (ז׳ ב׳) והרי שנים מחייבין אותו פרוטה וכן הוא כו׳. - צ״ל: מחייבין אותו פרוטה ואין עד אחד זוקקו לשבועה דתנינן שבועת הדיינין כו׳ מתניתא בשנשבע בפיו (פי׳ שהיה מודה במקצת)

שבועות

[illegible] דבר שמואל בנשבע אפי׳ מחרים (פי׳ ע״י עד אחד)

שם אבל הודה שלא בעדים יכול לומר לא הלויתני כו׳. – צ״ל: אבל הלוהו שלא בעדים ואחר דיבור אומר ליה לא הלויתני ויכול לומר לא הלויתני ונתתי לך אמנה סו״ו ודן אין אומר באמון מאחר מתנותם פלוני על כך ור׳ יוחנן אמר לו כך נתתיו לך פטור ~~(פי׳ והודאו דהתם שלתבעו בעדים והודה לו בפניהם הא לא אמר׳ אמר אין לך בידי פטור דאי ואמר שהודה לו אתמול וכ״ד דתבעו לפני עדים בהלוהו בעדים דאי~~ אין לך בידי חייב (פי׳ דאין פוטרין אותו במאחר שיכול לומר לו נתעו לך) אוסי אמר המלוה כו׳ ור׳ אבין מולתה דאוסי אמרה המפקיד לחבירו בעדים לא יחזיר כו׳ נתתיו לך פטור (פי׳ ובודאי דהתם בשתבעו לפני עדים והודה לו בפניהם דאל״כ ואפי׳ אמר אין לך בידי פטור דאי ודע שהודה לו אתמול וכ״ד דתבעו בעדים בהלוהו בעדים דאי ונתתי נתתיו לך פטור ואורבה שאינו צריך להחזיר בעדים) אין לך בידי חייב ור׳ אבין דרך בני אדם להלוות לחבריהם שלא בעדים (פי׳ וזה שונה והלוהו בעדים בידוע שהתכוין שיפרענו בעדים) ולתבעו בעדים (פי׳ וזה שדבכו דבק אינו צריך לפורעו בעדים): אנה לי בידך אל תפרעהו אלא בפני עדים ואחר כו׳ להחזיר לו בעדים (פי׳ פוסקא הכא מעשב״ד) כו׳ באמצ״ד פלוני ופלוני (פי׳ שאינו נאמן נתתי לך בפני עדים סתם אלא צריך לקרותם בשמותיהם) הגע עצמך דאזל באמצ״ד פלוני ופלוני (פי׳ ואינם כאן שהלכו למדינת הים)

שם ל״ג הי׳ ר׳ צעירה בשם רב וראיה מעשה בא לפני ר׳ יהודה כו׳ – צ״ל: ר׳ צעירה בשם רבי ירמיה (הוא ר׳ ירמיה בר אבא ע׳ מ״ש בריש ברכות) מעשה בא לפני רבי והורה כרשב״ג רבי ירמיה (הוא ר׳ ירמיה תלמידו של ר׳ צעירה ע׳ מ״ש בריש ברכות שם*) בעי (אי כו׳ נימר דחבר ביה ואפי׳ תימר דלא חבר ביה לא בייש רבי אלא לעמוד על עומקן של דברים (פי׳ זה שאמר רבי „ידון בשטר" אינו אלא לברר הדבר לאמתו לבך ואמרו לו הבא עדים לקיים את השטר אבל אם בייש ולא מצא עדים דין בעדי חתימה ואין מוציאין מידו).

שם א״ר יודן תני בבא בשתי כיתי עדים כו׳. – צ״ל: תני כבא בשתי כיתי עדים (פי׳ ונמצאת פחותה מהן פסולה דצוכה דשנייה) הרי ככופר בהלוואתו (פי׳ מאחר שבא בתחלה בשטר דלבד כשלא הבא עצמו כופר בחצנה ואחר כשנמצא השטר פסול הנ״ל כאומר לא קניתי) ר׳ מרינוס כו׳ נמי דר׳ חמא אבוי דר׳ הושעיה (ע׳ בד״מ פ״ח ה״ח) ובר נפחא מדהודה (וכן הגי׳ בסה״ד ערך ר׳ מרינוס אבל בספר יחוסי תנאים ואמוראים ערך בר נפחא המעתיק כמשא שלפנינו אבל העיקר כמו שהגהתי) כו׳.

שם הג׳ שמונה של זהב ויש לו בכיס ונמצאו דינרי זהב או חמשים סלע ונמצאו כו׳. – צ״ל: שמונה של זהב (פי׳ הא״ב שצוה לדבר כלשון הנה „שמונה של זהב ויש לו בכיס של מעשר שני" ומשמע של זהב ממש) ויש לו בכיס ונמצאו שמונה דינרי זהב הרי אילו שני נמצאו חמשים סלע או מאתים דינר הרי אילו חולין (פי׳ אע״ג דחמשים סלע או מאתים דינר שוים כשמונה דינרי זהב אמרינן דאילו זהב הניח ועבדם אילו אחרים הן של חולין) שמונה דינרי זהב ויש לו בכיס (פי׳ ולשון זה משמע דינרי זהב ממש וגם אסימונות אחרות שוות שמונה דינרי זהב) ונמצאו חמשים סלע או מאתים דינר, חמשים סלע יש לו בכיס ונמצאו מאתים דינרין, מאתים דינרין יש לו בכיס (פי׳ משמע דינרי כסף ממש וגם סלעים שהן מאתים דינרין) ונמצאו חמשים סלע הרי אילו שני. לוטרא זהב כו׳ אלא דינר כסף טריסים ופונדיון ופרוטה חייב אף ערב כו׳ דינרי זהב אינן פרוטרוט (פי׳ אלא זהב ממש ואם הודה לו במטבעות כסף אינו מאין הטענה) מן מה דתני שמונה דינרי זהב ויש לו בכיס ונמצאו חמשים סלע או מאתים דינר הרי אילו שני הדא אמרה אפי׳ דינרי זהב פרוטרוט (ונשמט מן „פרוטרוט" עד „פרוטרוט", ובאמור זה שאכל אינו מעות שאין כסבום דינרי זהב קורין דינרי זהב אע״פ שאינן אלא כסף) אילו אמר דינרי זהב זהוב יאוור (פי׳ שבלשון זה ודאי מתכוין לזהב ממש ואם הודה בשום מיני מטבעות פטור) אלא דינר כסף (תוספתא פ״ה והפנים שם נשמט מלות „זהב") דינר זהב זהוב יש לו בידך אין לך בידי אלא דינר כסף וטריסים ופונדיון ופרוטה פטור (וכה בבבלי מ׳ א׳ לפי גירסת רה״ המובא בר״ן פרק זה ובפירוש ר״ח שלפנינו חסר זה ע״ש והנה רש״ו צ״ל שם מחק הגירסא הישנה „ותני חייב" במקום „פטור" וכתב שכ״ה בתוספתא וברור אצלו שבספר התוספתא שהיה לפני רש״ו צ״ל נשמט ע״י הסופר מאמר שלם בין תיבות ע״ט, [illegible] שפירש הבא בירושלמי כאן אין בו טעם).

---

* וע׳ [illegible] זה יולון הגהה „ר׳ צעירה קמ׳ בר׳ ירמיה צ״ל"

בריא

שבועות

שם ה״ב ר׳ אמי בשם ר׳ יוחנן מתשובתו דטענו כו׳. – ע׳ בתוספות פ״ג ה״ב מה שהקשינו בסוגיא זו.

שם ה״ג ליה הדה פשוטה על דר׳ יוחנן דאמר הטוען כו׳. – נ״ל: לית הדה פליגא על דר׳ יוחנן דאמר
הטוען לחבירו טענת גנב באבידה ונשבע בידו חייב בחומש כפל (פי׳ וטענת אבידה במסרו
כפי דמו שהיה האבידה מצא מעצמה ולא נמסרה לו מאחר).

~~ממין המשביע לעשר עוף לצאת עמו. – נ״ל הם המשביע השבועה לעשר עוף לצאת עמו (וע״ב בתוספתא)~~

שם ה״ג (דף ב׳) אמר אבון בר חייה כן משיב ר׳ יוחנן לר׳ לעזר כו׳. – נ״ל: כן משיב ר׳ לעזר לר׳ יוחנן לא הוה
אמרת כו׳ וה״ב מוסרין שבועה לעבדים (פי׳ שאין ב״ד חיידין להשביע את העבדים. ואין דרכן לעשות
כן אלא שפעמים העבדים נשבעין מעצמן כמו שהתובע משביען) אלא דשעבדו לכל עבד ונשבע
מינו מכבה ננכין על השבועה. אינה דבעי משמעינה מהדא כו׳ (פי׳ זה ענין מיוחד על הא דתנן
אין בהן כפל כו׳ וע׳ בבלי דף ב׳) מה אלו מוחזקין שאין להם קנס וצאו עבדים שיש להן קנס (פי׳
שאם נגח שור לעבד משלם קנס שלשים סלע) אוציא עבדים ולא אוציא שטרות שאין להן קנס
מה אית לך אוניא וצאו קרקעות עבדים ושטרות שאין להן אונאה ר׳ ישמעאל דרש כו׳.

שם ר׳ ישמעאל דרש את נפש כי תשבע כלל כו׳. – נ״ל: ר׳ דריש נפש כי תחטא כלל דשמעון אלו בתשלומי
כפל פרט מכל משא ומשא חבר וכלל (וגירסת שלפנינו נשתבשה מאליו פ״ג ה״ה) כו׳ מה הפרט
מפורש מאון לעצמו ומשלם כדין ויש לו דמים ואין דמיו קצובין כו׳ לעצמו פרט לאומר לחבירו הנסף
ופותים כרת פלוני ומצטם בדין פרט לאומר לחבירו הלויתני והוציאתני שפטור (פי׳ דמצינו פרט
חבירו בדברים פטור בבבות דב״ק פ״ח ה״ח) ויש לו דמים פרט לשטרות אוכן אמרו המפקיד
שטרות לבסם ויש בהן שבועה ואין דמיו קצובין פרט לעבדים (פי׳ שאם נגח השור לעבד אותו
משלם כפי שוויו אלא דמים קצובין שלשים סלע).

שם ר׳ חונה אמר אחד קדשים כשרין ואחד קדשים פסולין כו׳. – ע׳ בב״ק פ״ג ה״ב מה שהגהנו בענין זה.

שם אמר תאן הוחזק המשכון בידו כו׳. – נ״ל: אמרין (וע׳ בפירוש ר״ת בבלי מ״ב ב׳ שהגיה ״אמרו״) תאן
לא הוחזק המשכון בידו (פי׳ שכמעשה דנהרדעא לא היו שם עדים שיש בידו משכון אלא שהודה
מעצמו) הבא הוחזק המשכון בידו (פי׳ שהיה תפוס ממנו בשוק בפני העדים ושבים) שמואל אומר
שאין השבועה נצה מבינהן (פי׳ אף שאה״ח לוה נשבע ונפטר אם יש טענה עיכוב שאין הלוה יכול
לישבע נשבע המלוה ונוטל והנ״ל תני במכילתא פ׳ משפטים שבועות ה׳ תהיה בין שניהם שאם
זה שמחויב שבועה חשוד נשבע זה שכנגדו) רב ור״ל אמרין על רישיה דה הוותיק עלוו שלהיה
שוה והלוה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרין היה שוה חייב אם נשבע המלוה
ה״ז נשבע ונוטל אם נשבע הלוה מוציא הלה את הפקדון או הלוה הנשבע או שהפקדון אצלו
סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלוה אומר איני יודע ר׳ בא ר׳ חונה בשם רב כו׳ אהן
יודע (פי׳ הלוה יודע וחייב המלוה לשלם לו סלע) ר׳ יהושע דרומייה (ע׳ מ״ש לעיל פ״ג ה״ח) בעא
קומי ר׳ יונה תאן את אמר (פי׳ בתובע מחבירו מנה והלה אומר איני יודע ע׳ ב״ק פ״י מ״ח)
פטור וכא את אמר הכין תאן לית חיוב שבועה (פי׳ דהתם דב״ק לא אמרו כשתובעין אותו אלא
כשהודה בעצמו ואמר הלויתני איני יודע אם הלויתני אם הפרעתי אצלו) הבא איתו חיוב שבועה.

פ״ז ה״א (דף ג׳) ממשמע שנאמר שבועות ה׳ תהיה בין שניהם אין אנו יודעין שאם לא נשבע ישלם כו׳. – נ״ל: אין
אנו יודעין שאם נשבע לא ישלם מה ת״ל כו׳ פטור מלשלם ולקח בעליו ולא ישלם הוא אם לא נשבע
ישלם (כל זה פותחת לפנים למטה ושייך כאן) ר׳ חגיי בעה קומי ר׳ יוסי עד כדון כר״מ אפי׳ כרבנן
לא כן א״ר יוסי בשם ר׳ יוחנן דברי ר״מ ממשמע לאו אתה שומע הן א״ר חנינה הדא אמרן בלשון
תורה כו׳ (ומה שבינתיים מיותר).

שם א״ר יוסי אין לו אלא אורת היום בלבד כו׳. – נ״ל: אין לו אלא כנגד אורת היום בלבד (פי׳ וכאן
מוזכרת למטה בשם ר׳ חמא בר עוקבא וכ״ה בבבלי ב״מ קי״ג א׳. א״ר חמא בר עוקבא כנגד
אורת היום של תביעה״ ולא דר׳ יוסי זה בהבבא הוא אמורה ואולך על ברייתא דר׳ חייה וע׳ תוספתא
פ״ו אותה דר׳ חייה ולית דר׳ יוסי) כו׳ תבעו ביום אין לו אלא לילה (פי׳ שלאחר היום) לילה אין

לו אלא יום (פי׳ אותו יום שאחר הלילה) ואחרנה אמר כו׳ בשם ריש לקיש תבעו ביום אין לו אלא לילה
לילה אין לו אלא יום הוי רובה כו׳ (כן נראה לתקן עפ״ דברי הר״ן בריך זה ו[illegible] פ״ו ה[illegible]).

שם [illegible] עדיפה תבעו ואמר לו לא אמר לך כו׳. — צ״ל: תבעו (פי׳ לאחר זמן) ואמר לו לא אמרתי לך אותו
היום אבל אותו היום כו׳ הדים לו שברו (פי׳ שטוען בה״ב שהודים לו שברו).

שם נ״פי׳ מה השכיר ורשין נשבעין ויורשי בה״ב. — צ״ל: ורשין נשבעין לבה״ב (כן העתיק הב״ח
סמ״ע מחודש ה׳ בשם תשובת הרשב״א, אלא שבסוף אותה תשובה אומר שגם לפעמי היה כמו
שכתבנו (עיש).

שם א״ר לעזר כשתבעו בעדים ובזו אימר כו׳. — צ״ל: א״ר לעזר כשתבעו בעדים אבל שברו שלא
בעדים ואחר דיבזו אימר ליה לא שכרתיך ובזו אומר ליה לא שכרתיך ונעתי לך שכרך א״ר
יוחנן (כה׳ ועל פי זה בשם ר׳ יודן, אבל ר׳ יוחנן ס״ל שם דאומרים בגמון מאחר) אין אומר
בגמון מאחר מתניתא פליגא על ר׳ לעזר בזמן בשזה אומר נעתי לך שכרך וזה אומר
לא נטלתי אבל זה אומר שכרתני וזה אומר לא שכרתיך סלע נצצתי עמך וזה אומר
שתים נצצת עמי המוציא מחבירו כו׳ והא אומר לא שכרתיך (פי׳ בתמיה שאין אדם
מוציא להכחיש את העדים וע׳ בבלי מ״ה ב׳).
נוטל בשבועה שנייה

שם (ע״ב ד׳) יום ראשון נוטל בלא שבועה שנייה תפלוגתא דר׳ יוחנן ור׳ לעזר כו׳. — צ״ל: תפלוגתא
דר׳ יוחנן ור׳ חייה רבה (פי׳ שחולקין בלא רפה דמתבע לחבירו מנה והלה כופר בכל ועדים
מעידין שחייב לו חמשים שר׳ חייה ישבע על השאר כמודה מקצת בעדים ור׳ יוחנן לא
ישבע והכא לאחר שנשבע השכיר על יום ראשון ובה״ב חייב לשלם לו הל״ל כאלו יש עדים
שחייב לו מחצה לכך בה״ב חייב לו שבועה על יום שני אבל לר׳ יוחנן דפוטר שם הנפטר
סלע אחד כו׳ סלע ראשונה נוטל בשבועה שנייה תפלוגתא דר׳ יוחנן ור׳ חייה רבה ר׳
הונא אמר אם בשנשבע בזו עדים שהותה עומדת קודם (פי׳ בשומר חנם שנשבע שנאבדה)
כבר גנבה בשבועה (פי׳ ופטור מלשלם; ואינו יודע מה שייך דין זה לכאן) כו׳ ~~בשתבעו ואחר~~
נשבע לו (פי׳ ובשעת שבועה לא היה לו מה לגנות שהרי כבר נגנב) מה דאמר ר׳ הונא כו׳.

שם מה לגלגל שבועת תורה על שבועת תורה. — פי׳ כגון שהפקיד אצל שומר חנם את [illegible]
ונטען באומר שנגנבה ועוד הלוה לו מנה והודה במקצת, והתובע רוצה שישבע
שבועה מיוחדת לכל תביעה ותביעה והנתבע רוצה לישבע שבועה אחת על הכל ובעין
זה לעיל פ״ו הל׳ המתן עד דיגלגל עלך כל דבריו ובסופו תשתבע על כולן.

שם שבועות משנה על שבועות משנה שבועת תורה על שבועת משנה כו׳. — צ״ל: שבועות משנה על
שבועות משנה אבל לא שבועת תורה על שבועת משנה ולא שבועת משנה על שבועת
תורה [illegible] זה נשבע ואינו משלם וזה נשבע ואינו משלם זה נשבע ונוטל וזה נשבע ונוטל
ברם הכא זה נשבע ונוטל כו׳.

* ר׳ יהודה היה קורא חבטי. — צ״ל: היה קורא חנני (ועיין זה בתוספתא ב״ק פ״ט).

שם הב״ח אמר מנה קומי ר׳ יוסי ועוד אהבה דסנהדרין כר׳ לעזר כו׳. — ע׳ ר״ש פ״ו ה״ט תיקון סוגיות זו.

שם (לח א) בבה״ב דלא חכמין ויאמר לון כו׳. — צ״ל: בבה״ב דלא חכמין ליה והוה קרים חייב לחבריה
שבועה ויימר לון ההוא גברא חשוד הוא ומחלפה עליה (פי׳ שהחליפו השבועה על שנגזן)
ר׳ הושעיה כו׳.

שם הה׳ כהדא דאמר ר׳ יודה בר שלום כו׳. — צ״ל: כהדא ר׳ יודה בר שלום טאק בתפייה כו׳ קומי
ר׳ שמי מאה דינרין ורפייה הארץ והבתין ליה טפריהון כו׳ אלא ופבון מרפייה.

~~שם הה׳ אתא במחלוקת. — פי׳ שר׳ יהודה במשנה ח׳ ב׳ וגי׳ הר״ן צ״ל [illegible] יהודה והדבור [illegible]~~

שם היותה יוצאה מתחת ידי אחד מהן עוד היא במחלוקת כו׳. — צ״ל: היותה יוצאה מתחת ידי אחד
מהן המוציא מחבירו עליו הראייה (כה בתוספתא פ״ו ובבלי מ״ב א׳) ובאור זה כמו שפירש רש״י באמור
פרק זה ומובא בר״ן שם, והש״ך חו״מ ס״ס צ״ב וכן בהגהות הרמ״א על הטור שם שגו וחשבו שפירוש זה
מהרמב״ם, וגם מה שפירש הש״ך שם בפירוש שני וכן מה שפירש בזה הה״מ שם אינו מחוור ואינו כפי

---

*(המשנה) שם ה״ב ויבא בבבא ויבלנה מבין שניהן כו׳. — צ״ל: ויבא הבא מבין שניהם שנתן סטורין (פי׳ כפירוש הראב״ד
שנתן הסורין [illegible]) תני אין שניהם לאחר (פי׳ שגם באחד שמוכל [illegible] כו׳ שאין [illegible]

סגנון הירושלמי ע"ש). עוד היה בתחלופה (פי' שבמשנה צ' בשולחנו אלא מצריך ר' יהודה שיהא שם מעות הדייה) הבא ברעמר בחנפנאי (פי' הא דאמר ר' יהודה אין דרך השולחני כו').

שם וכתובה חשוב זה החצנה כולה כו'. - כאן חסר ומשובש ויש לתקן מכתובות פ"ט ה"ב.

שם הא ר' יוחנן בשם ר' ינאי אין נפרעין כו'. - צ'הגמסה בכתובות פ"ט ה"ח וכאן ר' ינאי במקום וגו' ואומרים ... ואינה אלא הגהה על הבבלי הוריות (ג' ב').

שטר היוצא יתומים ידי מלוה בכתב ידו כו'. - כאן חסר ומשובש ויש לתקן מב"מ פ"א ה' וע' מ"ש שם.

היתה צאמן שהיה כהן ועבד עברי כו'. - צ"ל: היה צאמן שהיה כהן (פי' מוחזק והיה דומלול ידוע שהוא מוחזק) בעבד עברו (פי' דמגלגל עליו שלא נמכר לו ועבד עברי) וכי יש עבד עברי בזמן הזה אלא שבר בשכיר (פי' שמשכירו אף על פי שכר לזמן קבוע) דלא כן מה כן אמרין שכירות לא ממון הוא (פי' ומה קמ"ל ר' יוחנן) בעל דעל (פי' בתוך דבדברים ט"ו ב' שמט כל בעל משה ידו וכתוב דשמות כב' ז' ונקרב בעל הבית וגו').

פ"ו ה"ט (לא ב') ומתניתא אמרה בן הגזל שבה מחבירו כו'. - צ"ל: ומתניתא אמרה כן (ב"מ פ"ג מ"ז) הגוזלה ונפלה ממנה ברצונה ונשברה משלם את הכל ר' חנינה אלא דון אלא בגניבה כו'.

שם ר' לעזר בשם ר' יוחנן בעומדת באבוס כו'. - פי' דבזה שאמרו בב' שומרין שאין חייבין אלא דרך קנין במשיכה היינו אלא באופן שהיתה בהמה ראובן עומדת ברשות שמעון אצל האבוס וגזל ראובן אותו מרשו בהמתו לשמרה וניצל אלא שמעון אין שמעון חייב באחריותה אלא משיכה קודם. ור' בון בר' חייא פליג וסבר שאם היתה עומדת ברשותו שמעון ואחר שהלה ניצל עליו לשומרה הרי חייב באחריותה אף שלא משכה.

שם מה ר' בון בר' חייא כב"ש דבשלא ילך בחסר ויתר כו'. - צ"ל: רב"ח כב"ש דתנינן (ב"מ פ"ג מי"ג) החושב לשלוח יד בפקדון ב"ש מחייבין מה נן קיימין אם בעומדת ברה"ר כו' באותה המחשבה אם במשך (פי' שמשך הבהמה שהפקידה אצלו לשלוח יד בה) דה"ה חייב (פי' אף לב"ה) כאן בעומדת באבוס ומה דאמר ר' בון כו' בקונה שלא מדעת הבעלים (פי' דהתם בעומדת על האבוס והשומר רוצה לגוזלה שלא מדעת הבעלים ולכך אינו קונה במחשבה אלא עושה מעשה) ברם הכא בקונה מדעת הבעלים (פי' שהבעלים רוצים להפקידה לו לשומרה וגם הוא מתכוין לקנותה לשומרה וכיון שהיא ברשותו הכל מודים שקונה אפילו בדיבור בלבד).

שם וגונב מביתו האיש ולא מבית השואל (פי' שאם נגנבה מבית השואל פטור הגנב מתשלומי כפל; ואמר דין זה דמאחר שכל האחריות היא על השואל הרי הפקדון כולו ברשות השואל ואינו ברשות הבעלים וכיון שהשואל חייב להחזיר את הפקדון אחר שיהיו כלים ומי שגונב גם השואל אינו נחשב לבעלים ולכך הגנב פטור מכפל כמו הגונב אחר הגנב. ולא תקשה לך מדתנן בתוספתא ב"מ פ"ג, "השואל פרה מחבירו ונגנבה ורצה השואל ושילם ואחר כך נמצא הגנב משלם תשלומי כפל לשואל" דמאחר שכבר שילם השואל לבעלים הרי השואל כבעלים עצמן וע' בק' פ"ז ה"א ומ"ש שם) כו' במי שהוא עליו (פי' של בעלים שאין להן שייכות בה דש"ח פטור מגניבה ואבידה ונושא שכר והשוכר פטורין במיתה שבויה ושבורה).

שם אחרים יודעין שלא פשע מהו נשמעינה מהדא כו'. - צ"ל: הוא עצמו יודע שלא פשע מהו אמר לו השומר לו שלא נתתי עיניך בה לגוזלה (פי' שלא שלח בה יד) נשמעינה מהדא (מכילתא משפטים ע"ש) הרי שנמצא הגנב ואמר לו לשלם אמין שלא ואמר לו בוא והישבע לו שלא נתתי עיניך בה לגוזלה ר"ל והוא לוו ומצא הגנב כו' (וע' ב"מ פ"ג ה"ו ובפירוש ר"ח סוף מסכת זו ובבלי כ"ז ר"ח ב' ובטור חו"מ סימן רצ"ב סעיף ה').

(לח א') עד כדון כר"ע כר' ישמעאל (פי' שר"ע דורש ג"ש שאינה מופנה ור' ישמעאל אינו דורשה, וע' יומא פ"ח ה"ג וסנהדרין פ"ב ה"ח) כו' מה להלן נשבעין על האונסין אף כאן נשבעין על האונסין (פי' והא שואל פוטר את עצמו בשבועה על השבויה כדין שומר שכר) כו' טוען טענת גנב של אונסין (פי' בש"ש שטען כן ונמצא שקר והפקדון אצלו).

מהו שישלם תשלומי כפל של אונסין כו'. - צ"ל: מהו שישלם תשלומי כפל אר"ז ויסו אין כיני נותני (פי' במשנה דפרק זה) שש והשוכר משלמין תשלומי כפל של אונסין ותני לה מצוים בנושא שכר והשוכר שמשלם תשלומי כפל אר' חנינה אם אומר את כן (ומה שפירשתיים כפל ומיותר) כו' מצוים בנושא שכר והשוכר שמשלמין

~~ואינה אלא הגהה על הבבלי הוריות~~

~~[illegible] שיהיו פטורין) ברם הכא שומר (ובבבלי ע"ב ...) [illegible]~~

~~[illegible]~~

שבועות

ותשלומי כפל תאמר בשואל שאינו משלם תשלומי כפל בב"מ.

שם אין תימר לשבועה איצטריכא ליה ניהו בנושא שכר והשוכר כו' — צ"ל: ניהו בנושא שכר ושומר חנם הוי לה כו' המרבה דברים שהשואל משלם נושא שכר נשבע דברים שנושא שכר משלם שומר חנם נשבע מה אתה מרבה בשומר חנם כשהבעלים עמו אלו דברים שנושא שכר נשבע שומר חנם יהא פטור ואיזה דברים מה אתה מרבה בשומר חנם בין שהבעלים עמו בין שאין הבעלים עמו וא"ר מנא לא מצינו כו' (ומה שבנזקים כפל ומותר).

שם ואם דבש על כל דבר פשע כו' — עיין זה שייך על מה ששנינו בב"מ פ"ג מ"ג ונשמט תמן תנינן כו' כדרך הירושלמי בהרבה מקומות.

שם כיצד כבי מה אמר נטול נטל כו' — צ"ל: מה אמר ליטול ונטל (פי' בההיא דתנן בב"מ שם הגביהה ונטל ממנה רביעית ונשברה משלם את הכל אם „ליטול" תנן דהיינו שחשב ליטול אף שעדיין לא נטל מה חייב באחריותה או „ונטל" תנן פי' שכבר נטל אבל אם לא נטל אלא שחשב ליטול אינו חייב באחריותה) והתני ר' הושעיה (ותוספתא ב"מ פ"ז) נשברה כו' לא מחמת קלקלה (פי' שפתח ונטל ממנו רביעית שחבית סתומה ונפתחה אין דרכה להחמיץ) כו' מה אית למימר עד שיחסור או אפי' לא חיסר (פי' אלא שהגביהה ע"מ שיחסור) כו' דריבה ליטול ונטל אין תימר כו' אין תימר ונטל עד שעה שיחסיר אין תימר ליטול החזירה למקומה (פי' ולא נטל) פטור למקום אחר חייב (פי' שמאחר שהגביהה ע"מ ליטול ממנה ועדיין לא החזירה למקומה הו"ל חשוב שומו) אין תימר נטל החזירה בין למקומה בין למקום אחר (פי' ולא נטל) פטור ר' אבהו כו' (ע' בבלי ב"ק ק"ח ב' וב"מ מ"ג א').

שם אין משדרין אותו אלא בגופו להיכן רואין אותו כו' — צ"ל: אין מש[illegible] אלא בגופו אין אומרין אילו היה שם היה מציל אלא רואין אותו אם היה ראוי להציל חייב [illegible] אינו ראוי להציל פטור ר' לעזר בשם כו'.

שם כיון שהניח מקלו ותבאולו עליה חייב שמע ר' יוסי בר נהוראי כו' — עיין בבלי ב"מ מ"ג א'.

שם מה אם ש"ח שהיקלה בו התורה אינו חייב עד שימשוך כו' — צ"ל: מה אם ש"ח שהקילה בו התורה כיון שמשך חייב נושא שכר שהחמירה כו'.

שם ה"ג (לח ד') על דעתיה דרב אינו מצוה להפיסן מפיסו על הוצאות כו' — ע' סנהדרין פ"ג ה"ג מה שתקנתי בזה.

שם במזידה בעבירה ובשבועה אין כאן קרבן אותה דרב כו' — צ"ל: אין כאן קרבן אלא כו' אמן קיימין במזידה בעבירה ושוגגת בשבועה אית כאן סטה ואית כאן קרבן (ונשמט מן „קרבן" עד „קרבן") אתיא דרב ור' יוחנן כר"ע (פי' דסבר לעיל פ"ב מ"ו דחייב קשבועת ביטוי אף על לשעבר) ואפי' וסבור ר' יוחנן כר' ישמעאל אתיא היא כרב דר"א אמר אמן כו'.

שם ה"ג הטוען את חבירו טענתו גנב משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ד' וה' כו' — צ"ל: טבח ומכר אין משלם תשלומי ד' וה' תמן כו' ומסייעין לר' יוחנן איכן שורי א"ל נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים שאכלו משלם את הכפל הודה כו' (בריתא זו ישנה בבלי ב"ק ק"ו ב') ויידא אמרה דא (במ"ו פרק זה) אמר לאחד כו' ואמר אמן והעדים מעידין אותו שגנבו משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ד' וה' מפני שאמר לאחד מן השוק אבל אם אמר לשומר חנם פטור (פי' מד' וה') מתניתא בשנשבע לו ואחר שחטו (פי' ונעשה לו שבועתו אם הוא שומר חנם דבשטבח ומכר אחרי כן פטור מארבעה וחמשה) מה דאמר ר' יוחנן בשטחו ואחר נשבע לו (ונוסח שלפנינו נשתבש אולי פ"ג ה"ט).

שם בעומדת או אפי' עומדת אין תימר אפי' עומדת כו' — צ"ל: אין תימר בעומדת (פי' אבל שלח בה יד גנב ושוב אין שבועה מועלת בה על טענת גנב ופטור מכפל וע' בבלי ב"ק ק"ו ב') היא הדבר היא הדבר אין תימר אפי' עומדת מחלפה שיטתיה דר' יוחנן תמן אמר כו' ונשבע לו ואחר טוען טענת גנב פטור (פי' וס"ל דמשה פטור דאשה שטען טענת אבודה הו"ל כאלו שלח בה יד) כו' אה"ל שנייה היא שהוא כיוצא וידוי דשבועה (כפרש"י ב"ק שם דנפטר בשבועה ראשונה ושנייה בחנם נשבע ולכך פטור מכפל) מקשיא עד דר' זעירא (פי' דסבר דאם שלח בה יד אז שטען טענת אבודה ולא נשבע ואחר טוען טענת גנב ונשבע לו פטור מכפל) קל איכן שורי כו' והעדים מעידין אותו שגנבו משלם תשלומי כפל כו' שמשך (פי' לשוחט) [illegible] בטוענו טענה [illegible] כו'.

שבועות

שם ויש טביחה בלא מכירה כו'. — צ"ע: ויש טביחה ומכירה בלא משובה (פי' דשנינו במ"ן טבח ומכר משלם ארבעה וחמשה, ובהמשך זה לפי הירושלמי שהעדים העידו שטבח ומכר שורו של פלוני ברשות הבעלים ולא הוציא מעולם לרשותו מ"מ משלם ג' וד' ולשון ,ד' וה'" שבמשנה לאו דוקא אלא סירכא דלישנא הוא והוא דלא כר' לעזר בב"ק פ"ז ה"ה דמשמע דצריך משובה דוקא וכה"ג בבלי שם ע"ט ב') כסומכוס דאמר אע"פ שאין גניבה יש טביחה ומכירה (פי' ברייתא בבבלי ב"ק ע"ה ב' והוא שנים מעידין שגנב והוא שנים מעידין אותו שטבח ומכר הוזמו עדי גניבה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה הוזמו עדי טביחה הוא משלם תשלומי כפל והן משלמין תשלומי שלשה סומכוס אומר הן משלמין תשלומי כפל והוא משלם תשלומי שלשה לפר ושנים לאיל" ושם פלפלו אליבא דר' סומכוס ע"ש, אבל שיטת הירושלמי כאן דסומכוס אדרבה אפי' בהוזמו עדי גניבה ולא עדי טביחה ומכירה והרי שחט שור חבירו ברשות הבעלים ולא משכו קודם ואין כלל גניבה לכך הוא פטור מכפל ועדי גניבה שהוזמו משלמין לו כפל והוא עצמו משלם ב' וג' שהרי שחט שור או איל של חבירו ברשות הבעלים).

ס' שם שמואל פתר בשלא באו עדי גניבה אבל אם באו עדי טביחה חייב כו'. — צ"ע אבל אם באו עדי גניבה חייב (פי' באה ששנינו במ"ן, רואה עדים מעידין ובאין ואמר גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי אינו משלם אלא קרן" אינו אלא כשחזרו עדים ולא העידו אבל אם העידו אחר הודאתו חייב דמודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב (וכה"ג בבלי ב"ק ע"ה א') ריש לקיש אמר רואה עדי גניבה באין ואמר גנבתי מאחר שיש בהודאתו ממש (פי' שחייב עצמו בקרן) פטור (פי' אם באו אח"כ העדים והעידו) רואה עדי טביחה באין אמר שאין בהודאתו ממש חייב התיב ר' זעירא רואה עדי אונסין באין ואמר אנסתי (פי' בתו של פלוני) ובאו עדים והעידו (פי' והבא הרי חייב עצמו בבושת ופגם שמשלם ע"פ עצמו כדאי' פ"ה מ"ו ומ"מ אם באו עדים אח"כ חייב בקנס וע' בבלי ב"ק שם) א"ר חנינה כו' שאין בהודאתו ממש וחייב ורבנן אמרין כו' שיש בהודאתו ממש ופטור תני (ותוספתא פ"ו) לא להקל ולא להחמיר פטור א"ר מתניתא מתניתא שאמרה כן (בפרק זה מ"ב) אמר לשומר איכן שורי (עד סוף המשנה) אמר לשואל איכן שורי (משנה ז' עד סופה) אמר לנושא שכר והשוכר איכן שורי (משנה ט' עד סופה) אמר לשואל איכן שורי אמר לו מת מהו שיאמר כו'. (ועיין צה גם ~~בפ"ג ומרבה הבעיה~~).

ע"ז

פ"א ה"א (ל"ט א') ברם הכא דבר ומצאו שהן עושין צרכיהן לג' ימים. — מצינו בספר חשמונאים (פ"י ו"ד ל"ו) שהמלך דימטריוס השני כתב ליונתן כה"ג חשמונאי שהוא נותן לכל היהודים שלשת ימים לפני החג ושלשה ימים אחרי החג שיהיו להם ימי חופש והרווחה בכל ארצו ומזה נ"ע שכן היה מנהג היונים בזמנם לפני ימי חגם ואחריו ומי ונהו שאמר ר' ישמעאל במשנתינו דוקא שלשה לאחריהן אסור, ורק שמתיר לאחריהן אפשר שבזמנו כבר בטל אצלם מנהג ג' ימים לאחריהן.

א"ר אבהו ואני לא שאלני ר"ג ברבי מהו להלך ליריד ואסרתי לו והתני הולכין כו' — הגירסא כאן מסורה ומשובשת ונמצאה בתוספתא בהגה"ה ע"ז סימן צ"ו וכצ"ל: מהו להלך ליריד ואסרתי לו דתני (כבלי במקום „והתני" דברייתא גם בהג"ה שם) לרח משלם בסורה תשלם בהמה תעבר מאחרת וליב הנזה ליום המלח (ברייתא זו נמצאה ג"כ למטה ה"ד) והתני הולכין ליריד ולוקחין משם עבדים ושפחות (ושם ה"ב ולקיימו לברייתא מייתא בלורח שם מושראלו ע"ש) ר"ל אמר לא סוף דבר עבדים ושפחות (פי' שכבר היו אצלו

שם באותו שעה שעלה מלך ירבעם. — לפי הכתוב (מלכים א' ו' א') היה עד שנה ד' לשלמה ת"פ שנה ושלמה מלך בסה"כ מ' שנה הרי בעת ההיא תקי"ז שנה צא מהן מ' שנה שהיו ישראל במדבר וז' שכבשו וז' שחלקו נשארו תנ"ג צא מהן ס' [illegible]

[illegible] ונמהלו מילון) אלא אפי' גוים (פי' ערלים וכן מבואר בב״ר סופ״ לק ועי' בבלי ז״ג ב') כו'
כדון ר״ג ברבי אדם גדול הוה (שהוא היה נשיא ובנו של ר' יהודה נשיאה השני, וכה״ד ספר
דורות הראשונים ח״ב דף נ״ו אלא שלא ידע ממוסח הירו׳) ובימי ר' אבהו לגודרו אצל ר' יודן כו'

~~שם בכ״ה בתלוש מן הקרקע כו' חסר כאן וצ״ל (כמו בשבת דף ד' ע״א)~~

שם אם היונה מלוה אלוגדת מותר ותני כן מלוה כו'. — צ״ל: ותני כן אף היונה מלוה אלוגדת
מותר מה מלוה אלוגדת בעבדים אין כו'.

שם בכ״ה בתלוש מן הקרקע כו' — חסר כאן וצ״ל (כמו בשבת פ״א דף ד' ע״א): בכ״ה בניבולות אבל
בשפחיום אסור בכ״ה בתלוש מן הקרקע כו' (ועי' מ״ש בשבת [illegible] שפירש בתוך בורות [illegible] ומפרש הוא אלא בתוך בורות באשפות).

שם הא (דף ג') ר' יוחנן אמר אין אסורה אלא לפלחן בה סטרנלייה אסורה לכל כו'. — חסר כאן וכצ״ל:
ר' יוחנן אמר אונה אסורה אלא להלחין בה ר' יהושע בן לוי אמר סטרנלייה אסורה לכל (וכעין זה
בבבלי ח' א' ר' יהושע בן לוי אמר לנכרי אסורה לכל הימן) ר' יוחנן כו' סבר דאומה ליה כהדא
דר' יוחנן שפי' והוריה ליה כהדא. דר' יהושע בן לוי אסור (פי' [illegible])

שם א״ר יוחנן פרוקפו ראשה של תקופה. — צ״ל: טרופינו ראשה של תקופה (עי' מוסף ערך
פרוקפו שבלשון יונית ורומית הוא היום אצל גוי ושבו תקופות טבת).

שם נבוסבב' בודר בפרס כו'. — פי' זה ראש לפרסיים ([illegible]) שחל בזמן האביב ע' במוסף
הכרם תרומת עמוד 30.

שם והעלה שלעטוט ונעשה חורש גדול. — צ״ל: והעלה שלעטוש (כה בערוך ע' שלעטוש והוא ועד
בלשון רומית).

שם הג׳ והתני תגלחתו ותגלחת בנו אסורה. — פי' ומשמע דאף הוא אסור ביום תגלחת בנו [illegible]

שם והתני משתה ומשתה בנו אסורה תיפתר שגילחו שניהן כו'. — צ״ל: תיפתר שנשאו שניהן נשים כאחד
והתני לידתו ולידת בנו כו' [illegible] תיפתר מיעבד ביומיה עד דאיתיליד כו' (פי' שנולד לו בן ביום
שנולד יום לידתו. ובסוף אלעשות משתה ביום. לידת עצמו והתחיל לעשות ביום שאחריו ביום לידת
בנו לכך אסור שניו יום לידות בנו).

שם הד׳ והתני הלוכן מריב כו'. — צ״ל: תני הלוכן לוריד כו' בהמה תעקר והתני הלוכן מריד
מונחין אהן עבדים ושפחות ובהמה תיפתר ושראל מושחל (פי' דהא דתני כסותו תשרף בהמה
תיעקר היינו בהוכן שלקח מושחל עובד ע״ז דחיישינן לחילופי ע״ז) והתני (תוספתא פ״ב)
המוכר עבדו בוריד דמיו אסורין עוד היא תיפתר ושראל לושראל שהולך לוריד כו' (עי'
בבלי י״ג ב' וי״ג א' [illegible] שפירש בה״ג אין בו טעם)

שם (דף ד') בלווה בפרגמטיא אמרה ר' יוחנן כו'. — צ״ל: בלווה בפרגמטיא (פי' סוחר ע' מוסף ערוך ערך
פרגמטיא והאור זה כאן סוחר [illegible] אחר ואותו מותשבי העיר ואין דרך לוקח ממנו מכס
וזה כעין בה״ב שאינו [illegible] בבבלי י״ג ב' ע״ש) אמרה ר' יוחנן אתא ר' בא כו' פונדק מותר
בפרגמטיא ר' אבהו בשם ר' יוחנן (ומה שבינתיים מותר ונשתבש משורה שלמעלה) [illegible] בתרה
בע״ז אסורה ר' חסדא בעי כו' (עי' בבלי נ״ב ב').

שם ר' שמעון בר יוחנן שלח שאל לר' שמעון בן יוצדק כו'. — צ״ל: ר' שמואל בר נחמן (כי לא נמצא בשום מקום
ר' שמעון בר יוחנן וכן בירושלמי וכהד לא הביאו אותו) שלח שאל כו' לגביה דהרקליס סלחי (כתב
בערך אילן ערך הרקליס שדיכלוטאנוס קיסר רומי העלה את רעו מכסימינוס לקיסר שני עמו בשנת
דמ״ו לאה״ע וכנה אותו בשם הרקליס גבור היונים שנתעלה אחכ לאל בין האלים הרבים
אשר היה להם וע' חשמונאים ב' דכ״ג שהיו מקריבים ומקריבים לו קרבנות, ואלסכנדריא הוא שם העיר
בשם אלכסנדריא במשן בבלי קדושין ע״ב ב' ועי' פרש״י שם וערוך ערך אלכסנדריא) ור' שמעון בן יוצדק
נתן שאחד לשם העיר שיניח לו לכנוס בתוך המגדל אשר נבנה לשם ויריד זה. והערוך [illegible] כתב
שאלכסנדריא בלשון פרסי שלום ונתן לו שכר האוכל ואין זה מחוור. [illegible] שפירש תיבה [illegible] בירושלמי [illegible]
והנה מכאן מוכח שר״ש בן יוצדק היה חי עוד בשנת דמ״ו ליצירה ואחר שנה היא, ומבואר
בברכות [illegible] ה״א שר״ש בן יוצדק נפטר בחיי ר' יוחנן תלמידו ומוכרח שמש לפנים דוגמת רשג
כשמות שלמה וג' שנה לאחר והיה בשנת [illegible] יובל [illegible] עד [illegible]

שם אנה מירקבורי מרקולים אתה כו'. — צ״ל מיתבעי מיורי. עבד אנינו (פי' אתה עבדה לגרוע לפני רחמנא).

ד[illegible] יוחנן נפטר תרע"ג לשטרות — היינו דסה לד' לבה"ע — הוא ט"ס, וחיותא דדורות הראשונים ח"ב עמוד ב"ג שהעלה מתוך הוכחותיו שט"ס באגרת רס"ג ולפי דעתו צ"ל „תרנ"ט" עי"ש.

שם: בגמ' דלית ר' חנינא אמר אולה דלא שמע מן ואמי. — עיין זה כפול גם בשבועות פ"ג ה"ה, אבל בבבלי ו"ב ס' שיטה אחרת לפרש דברי ר' חנינא אלו באופן שיתיישבו על שאלת ר' יצחק בר נחמן עי"ש.

שם על בדעתה ד"ל אות אסור אלא הנוספת (פי' כל המינין שהוסיף היום ועשר בהן חטאת אסורין), הנ[illegible] אמור להוציא הי' קנבות והודה עשר (פי' שבאותו יום נפל מספר הקנבות שהיה מוציאין מאותו מין בכל יום מהן) אין תאמר משום עישור (פי' שזה שהוסיף הוא משום עישור) אסור (פי' כל הקנבות של אותו המין מפני שאינו ידוע ונכר איזה מהן שהוסיף) אין תאמר משום פרנסה (פי' משום עסק ומנהג ע' תוס' ערוך ע' פרנס) מותר.

שם ונאמר של מי כמי שסיים כו'. — צ"ל: ונאמר זה של מי כמי שסיים. והיה חסר קריאה אמר שמרבין חשב לצ"ל (ע' סנהדרין פ"ג ה"ה ומ"ש שם) והיינו שאם הבריא חסר לצ"ל הב' זבחי מתים וחייב ברית באחיד שבשגגה אבל ובחו שאין דרך הגמ' להבריא חסר לצ"ל כמו ששנינו באשבעתם)

שם ר' בר עוקבא אמר קרויה ה"ל ד[illegible] אמר אין הולו ושמו תצבות. — יש להפך הגירסא וכצ"ל: ר' בר' אמר אין הולו ושמו תצבות (פי' זה הוא על החצב) ר' חמא בר עוקבא אמר קרויסה (פי' זה הוא על נעלבים).

שם מה ומותר לגדל חזיר שם כגון מהרור כו'. — ע' פסוקים פ"ב ה"ג דשם הסוגיה מתוקנת ומ"ש שם. ומה [illegible] לפנינו בגמ' „דלא שייך בה גיזה" שנתגדלה גיזתה הגה"ה הוא צ"ל ~~[illegible]~~ ובטעות הכניסו הסופרים לפנים (ע' מ"ש בפסוקה פ"ב ה"ב) וליתא בנוסח הס'..

שם ה"ב (א' ח') הא דבר שאין בו נזק לרבים אותר מתניתא דברי דרתני כו'. — צ"ל: מתניתא דלא כרבו (פי' דאמר לעיל כפי הגירסא הנכונה שבפסוקים פ"ב ה"ג חיה גסה כבהמה גסה אבל לפי משנתנו מותר למכור להם חיה גסה שאין בה נזק לרבים) ותני הרואה כו'.

שם לא מסתברא כאהין סוברה כו'. — צ"ל: לא מסתברא כאהן סוברה דהוא אסור (ובאור זה לדעתי דסוברה הוא מין בנין שמעמידין בו עכו"ם על כיפה וכן בנין זה מרחיק ומניף את הכיפה ולכן כל בנין שבנה אסור לבנותו ואינו דומה לבימסאות ומרחצאות שמותר לבנות חוץ מכיפה שבהן דבימסאות ומרחצאות אין עיקר בניינן לע"ז אלא שמעמידין בהן נמי ע"ז מה שאין בסוברה שעיקר בניינה לכיפה וע"ז).

שם ה"ה תאמר שמתנו רבועות וין באוטלני. — ע' מ"ש בשבת רפ"ח וגם שם ענינו רבועות וין באדה אוטלוקית וכן אמרה מדסייף בגמ' ולמדנו „שרבועות וין משכרות" ולא נזכר עוד „אוטלני"; והנוסח דכאן פלוג דעין זה „משכר את „רבועות וין האוטליקית כו' ולמדנו כו' כי רבועות וין משכרות" ושאלו בתוספתא פסחים פ"ב „למדנו שרבועות משכרות". ומוסיף שבבבלי עירובין ס"ד ע"ב הנוסח „ולמדנו שרבועות וין [illegible] משכר" וז"ל דהאיטלקי הוא תואר להרבועות ~~ולא שאין וזה [illegible] עוד שם~~ [illegible] טפי" היינו לפי מה שסבר התחלה אבל לפי המסקנא שם דאמינך „רבוך שאני" שפיר י"ל דהאיטלקי תואר אל הרבועות..

~~[illegible] שבה ובבלי דלשון [illegible] כמו שמוסיף ערוך [illegible] ע"ב בבא~~

שם ה"י ומשכיר לו אפי' בית דירה כו'. — חסר כאן וכצ"ל: ומשכיר לו אפילו בית דירה ותני ובלבד שלא יעשה שכונה של שלשה בתים לשלשה בני אדם (ע' בבלי כ"א א') ר' אחא ר' תנחום כו' ר' יוסי אפי' בית קטן כגון בורסקי שבצידו (פי' גם זה נחשב לבית ואם השכירה או מכרה לגוי אחד אינו יכול להשכיר או למכור בצדו לגד מבית שני אלא יותר וכ"ה הוא אלו ע' בבלי וג' א') לא סוף דבר בולה (פי' שאסור או השכיר כל הבורסקי) אלא אפי' חדר אחד היו שנים זו לפנים מזו (פי' והשכיר חדר אחד לגוי אחד ואת החדר השני לגוי אחר אם הן נחשבין לשני בתים או לא) נישמעינה מן הדא (מעשרות פ"ג מ"ו) שתי חצרות זו לפנים מזו (ונפקא מן „לפנים מזו" ע"כ „לפנים מזו") הפנימית חייבת והחיצונה פטורה (פי' דשניהן נחשבין כאחת) הוה אחד ונעשה שנים (פי' שהשכיר בית אחד לגוי וחלקו גוי זה לשני בתים והשכיר מחציתו לגוי אחר אם אומן אותו לשני בתים ואסור עוד להשכיר בית אחד או לא) שנים ונעשו אחד (פי' אם אומן אותו שנים כבתחילה ואסור להשכיר עוד בית אחר או לא) ר' אבין בשם

כבן דתנן צנועות אומרות כו' (פי' אצה שנשנו בב"ק לא ושפיר לו המרחק).

דף ה"ג (כ"ג) עבד וייחד דבדי הכל אלי' וירמיה כו'. — צ"ל: עבד וייחד בה אותה נשמעינה מן הדבר החושד שנחשדה אבדי גוים (פי' ושם שנינו ע"ז אמון אותבים לבעלה מפני שאסורה להתייחד עמהן לכתחילה וה"נ אם עבד וייחד אותה בהמתו עם הגוי אותם להכין) כו' חושש דרבה לצוות אחי כדין רשפתה (פי' משנה בכתובות) דלא כר' ליעזר כו'.

שם ר' אליעזר בשר משובין דבר שיצ"ה כו' ולמה לי עז פרתנות דבה כיי דאר כו'. — צ"ל: ולמה לי עז פותנין לה כיי דאמר (לאמורו "דה" מוותבות כאן ונשתבבדו מרחש פרק צה) ר' הונא כו' (פי' דאין [illegible] בטל אגוים).

שם נתערבה אוסרותיו ונשלבה אמש עבודותיו כו'. — צ"ל: נתערבה אותו אוסרותיו בו מצות תפילין ונשלבה אמש עבודתיו בו מצות ציצית.

שם שאני גריפוס של שעה היא. — פי' אדם קטן היה כענף מאד שאינו עושה פירות ע"כ בכה אות ג'.

שם לוקח אתה בדמים ומקריב הוא תני בדמים כו'. — צ"ל: לוקח אתה בדמים (פי' שיקח אותם מן הגוי עבודת בהמה אושה) ומקריב והוא תני תמימים (פי' דרבי דבריתא דלעיל. לוקח אתה תמימים ובין) דלא כר' ליעזר.

שם אלא אפי' בהמתו של גוי אצל של ישראל כו'. — צ"ל: אפי' בהמתו של גוי אצל ישראל לא ייחדנה אצל גוי אחר חבירו כו' שבר אם בהמתו לא והא רשאי לחזור לייחדה כו'.

שם כותים לא נחשדו על הערוות כו'. — צ"ל: כותים לא נחשדו על הרביעה ותני כן (פי' שיש אזה כעין זה הפרש בין כותים לגוים) מתייחדים כו' ואחד עבד אבל לא תתייחד אפי' עם אשה גוים חמותו ואחות אשתו כו'.

שם רשפתה ברביעה. — פי' שיכולה לסבול אונס תשמיש ודרך הגוי לאונסה ולא להורגה (אגב ע"ז סימן (י"ג)).

שם אר' יודן בריה דרבי לעתוד לבא. — אולי צ"ל: ר' יודן בריה דר' חייא (נזכר ר' פעמים דברכות פ"ב ה"ד ועוד בהגינה אגמורות).

~~שם [illegible] של [illegible] — צ"ל שנותנים לו [illegible] וכ"ה בעמח"ב.~~

שם ה"ב (מ"ד) רופאו נפשות גופו ר' יהודה כו'. — חסר כאן וכצ"ל: רופאו נפשות גופו הדבר דנתאר מן החלל הפנים אבל מן החלל ולחוץ מותר ר' בא בשם ר' יהודה אם היה מוצות דם אסור (פי' אפי' אצל צנוע, החלל מפני שיכול להרעיל את הדם בוליצה אחר ובעין זה בבבלי כ"ז ע"א א"ר יהודה אפי' ריבדא דכוסילתא לא מתסינן מינייהו" והיינו כעין דעת רמב"ן שהביא הר"ן פרק זה) בהדא כו' מתחלה ועלפה (כעין זה בבלי כ"ח ע"א שפי' אמו ור' אסי לבחיה לשניה דר' אבהו) ולא שריק כו' תאן מוצה, דם מותר דרך הכה (פי' דשמעון אמון) מוצות דם אסור מה מוכחא כו' לא עבד ארנק כחולה לא עבד ארנק כחולה (כן הערוך בתוה"ו לרמב"ן שער הסכנה ופירוש "כחולה" כמו החלל והפנים).

שם היא עורקייא סכנה כו'. — אודות עניני שמות המחלות הנזכרות כאן ע' [illegible] פ"ג ה"ד.

~~שם [illegible] — צ"ל שהיה [illegible] [illegible]~~

~~[illegible]~~

שם (ע"ב) מה באייחד כו'. — פי' שהגוי ייחד לו מקום בבית ~~[illegible]~~ של ישראל בזה ~~[illegible]~~

~~[illegible] אם הפקידו אצלו ולא ייחד לו מקום אסור [illegible], וכ"ה בבה"ג.~~

~~שם [illegible] ר' [illegible] באייחד. — פי' בזה מותר [illegible] שם [illegible] וכ"ה בבה"ג.~~

שם אחרים אדריינן ~~[illegible]~~ ר"ל בשם ר' ירמיה הלכה כר"מ כו'. — צ"ל: ר"ל בשם ר' ירמיה כר"מ היא דתנן אחרים אבריהן אסור ואיסורו איסור הנייה דברי ר"מ וחכ"א אין איסורו איסור הנייה ומהו לסמוך בו את המטה ר' לעזר אמר מורב ור' יוחנן אמר אסור ר' ירמיה בעי נימי ר"ל אתן אגב דתנינן הכא (פי' בערלה רפ"ג שבאו בקליפי ערלה) מהו לסמוך בו את המטה ואיגבד לקודליה (כל הענין לאמלה) כו' דרך הבא איסורו עבר ואחרים לבולין כו' (וע' ערלה פ"ג ה"ג).

שם אלובו ע"ז גדולה אצל ע"ז קטנה. — צ"ל: אלובין ע"ז קטנה אצל ע"ז גדולה.

שם [illegible] תבנות תוריבם. — פי' באופן עדוק ערך ותוריבוס שבלשון יוונית "תוריבם" ענייני המון אדם רב. שנאספו לענין רע וגם כמו תבות לנשים חטאות.

שם אם היתה ~~מגורדת כהלכתה על הכתון אסורין – פי' שצריך להלוק בחבורה המצוה מחמת~~
~~אבל אם הגרו ג"כ בחבורה אסורין והיינו מה שאמרו בבבלי ע"ז פ' "ולאו בזה גגיד" וכו' בבא~~

שם ה"ד והא למאן דאמר ניסך הוא (פי' שדרכו היה לשפוך יין על הצפרת בשעת רבובה ואפי' אם ישראל נתן לו יין כשר שלו אפשר שהגוי השופך את היין על הצפרת נעשה ניסך) הו"ד בה אינו אוסר לנסך ע"ג דבר מאוס (פי' דיין זה שנפל על הצפרת נמאס ואינו ראוי לשתיה והוי כשופך יין לטיט ע' בבלי ע"ז ח') כו' אלא אומר שאני התם (פי' ונתן לו הגוי מעות ושנים מחמת שדבר השתמש בהן ביין שלו וע' ר"נ פרק זה שפירש בשם הראב"ד שאני התם שהגוי את היין שנתן לו ישראל לשפוך על הצפרת בשעת רבובה ביין שלו ושפכו על הצפרת).

~~ע' יעקב~~ דר' אחא בשם כהנא יין כו'. – דבוף פ"ה העתיק "בשם רבינו".

שם [illegible] ורבנן לחוכה [illegible] עושה יין כנענים כו'. – צ"ל: נעשה יין בכנענים פונהו כו' ולמה אסור בהנאה [illegible] (פי' למה תפס יין שמותר בהנאה דוקא דהא אפי' כנס בהן יין בהנאה. [illegible] אותן כנענים אותבין בהנאה לתכמים) בגון ר"מ דר"מ אוסרין ואוסרן אוסר הנאה אף בה כו'.

בשהלך רע"ק לציפורין. – בבלי פ"ט הט"ו מבואר שר"ע היה בציפורין, והנה בבלי ע"ז ל"ד א' בהווה [illegible] בכתב המוסר "רע אזיל לגינזק" ומצוה ג"כ בבבלי פ"ק [illegible] ש' שר"ע היה בגינזק של מדי [illegible] כך וכן כך דברי רש"י שהביאו בתוס' ד"ה ר"ע (בבלי שם) אינם מחוורין.

שם [illegible] שעה שאינן צפותות אסור אף אותבין. – פי' באילו מים ג' ומים אלא"ע.

~~שם [illegible] מים [illegible] כנס הגוי לתוכן יין ושאל בנוע לתוכן [illegible]~~

כנענים שאינן צפותות ר' אסי אמר אסורות רבו אמר אותרות. – צ"ל: ר' אסי אמר אסורות ר' אמי אמר מותרות (ע' בבלי ל"ג א' דסבר ר' אמי נעשות מותרות באילו מים ג' ומים ואסור דהא כנענים מותרות שם (אות ג') באילון פותריות [illegible] כתב המעריך ערך פותר שהוא בלשון [illegible].

שם שאלון לר' יצחק ולר' אמי אסרון. – צ"ל: שאלון לר' יצחק ולר' אמי אסרון (וכן זה בשבועות פ"ו [illegible] שאלו לר' יצחק ולר' אמי" והאחרונים [illegible] זה בברכות פ"ח ה"ו).

שם הה בשלה ברגע הבור הוא מתנותה. – צ"ל: בשלה מתוך הבור היא מתנותה (פי' שמעלה בחרדנים מן הבור ע' בבלי נ"ו א' ועיין ע' של [illegible] בבא אפי' עוסה שלו)

~~[illegible] שם חומר [illegible] שמעשל – צ"ל [illegible] שאינו מבושל וכו' בבא.~~

שם ר' יוחנן ור' לעזר כו'. – כל הענין עד סוף ההלכה אינו שייך כאן ונשתרבב מתבואות [illegible] וזה כתבו שם פ"ב ה"ה.

[illegible] כו' פירשה גופה היא. – כל ענין זה מיותר ונשתרבב מהלכה ה"א.

[illegible] מדברי ר' לעזר כו'. – צ"ל: אף כרי' לעזר כו' בראשונה היו אומרים אין מדמיעין כו' ([illegible] וע' מ"ש שם).

חביבה בשם רבי דודים כו'. – צ"ל: חבריה בשם ר' יוחנן דודים כו' וחביבים כדברי תורה כו' (וכה בברכות פ"ח ה"ג).

[illegible] ר' יהושע לר' ישמעאל ותשובת ר' ישמעאל ודחיית ר' יהושע [illegible] שבשאלה היה אם קורין דודיך בלשון זכר או בלשון נקבה ור' ישמעאל ענה שהוא לשון נקבה ור' יהושע הוכיח מהמגרה שאמרה לדוד שאצל טובים וגו' שהוא לזכר כפי פשטו, ואינו בזכר שבמה כתובים נמצאים בשורה זה [illegible] שאמר מגרה זה אלא אמר מגרה שלאחרון כאן (פי' [illegible] וה') הגידה לי שאהבה נפשי וגו' (שהוא מעיקה לנפח זכר) אם לא תדעי לך היפה בנשים וגו' (שהוא מצד לנקבה) ומ"ש (פסוק י"ד ט"ו ט"ז) אשכול הכופר דודי לי וגו' הנך יפה רעיתי וגו' הנך יפה דודי וגו' ועוד (פ"ב א' ב' וג') אני חבצלת השרון וגו' כשושנה בין החוחים וגו' כתפוח בעצי היער וגו' וכן נמצאים עוד מראות כדוגמא זו; גם כתוב בשם הגר"א קצת [illegible] אליבו דר' יהושע שאל את הלשון "כי טובים" הוא נוסף להשגות שהזכיר לפניו ומה ואמר הכתוב "דודיך מיין" והוא ענין אחר או שאמרו אחד הוא "כי טובים דודיך מיין" [illegible]

שם ר' יוחנן [illegible] לפניו [illegible]. – [illegible] שאמרו [illegible] והגר"א [illegible] מלשון המקרא [illegible] זה [illegible] אלא שלו "לפניו" ובאורו לקרבות.

190

ע״ג

הוכיח ר' יהושע שכולו ענין אחד מהמגרה שלאחריו לריח שמניך טובים דכמו דשם „טובים" הוא תואר על „שמניך" ה"נ „טובים" הוא תואר על יין (וכ"ה בשמות אלוהן, אבל וורד עוז להגיה „על דודיך"), ויסבר נתבאר.
אולם אבה יו"ע (רק ס"ג ע"ז וולף תר"ס) כתב גם כן פירוש זה ע"ש. אבל גם פירוש זה ועוד דאיך אפשר לדונו על הדברים „טובים" הוא תואר לשיקוים אשר טובים הוא בלשון זכר ושיקוים הוא לשון נקיבה כמו (משלי ג' ח') והמכוונים נשיקות שונה וכן בתלמוד ומדרשים הנשיקה הוא לשון נקיבה ומלבד זה גם ההוכחה מהמגרה לריח שמניך טובים אינה מובנת. ואשר נראה לנו בזה כי השאלה היתה אם המ"ם של „מיין" הוא מ"ם היתרון ולפ"ז פירושו כי טובים דודיך יותר מיין (כמו טוב ארוחת ירק ~~ואהבה~~ שם משור אבוס ושנאה בו משלי ט"ו י"ז) או כי המ"ם מורה על הזמן כמו (דברים כ"ח מ"ז) בשמחה ובטוב לבב מרב כל (ע' פרש"י שם וברד"ק שרשים ל"ג ב') ולפ"ז יהיה פירושו כמו כי טובים דודיך בזמן שהם מסובין במשתה היין, ויש הפרש בין ב' פירושים האלו דהנחת הטעמים שלפירוש א' צ"ל „טובים דודיך מיין" דאורכא טפחה וסו"פ אבל לפירוש הב' צ"ל להפסיק טפחה מירכא סו"פ, והנה הנחת הטעמים שלפנינו תפס כפירוש א' אבל ר' יהושע תפס כפירוש ב' והוכיח זה מהכתוב שלאחריו לריח שמניך טובים ושם מוכרח שהוא לא תואר לשמניך ~~שהוא מ' היתרון~~ וכ"ה דמגרה שלפניו שאינו מ"ם היתרון, והמשל יהיה לפירוש א' שדברי סופרים חביבים מדברי תורה וכמו שאמר ~~[illegible]~~ כאן ולפירוש ב' המשל הוא שד"ס וד"ת טובים כשהן מחוברים ומבוארים יחד אבל לא אחד בלי חבירו וזה בחבריה כמו ואינם מחולקין שהרי שניהם אמרו בשם ר' יוחנן אלא שהאחד מפרש לדעת ר' יהושע והשני לר' ישמעאל, ומשום שאין ראייתו של ר' יהושע מהפסוק שלאחריו מוכחת על המגרה שלפניו לפיכך לאחר זמן כשהזכיר ר' יהושע ושאל פעם שנית לר' ישמעאל ~~[illegible]~~ ביאור המגרה עדיין לא חזר בו ר' ישמעאל ושוב השיב כשיטתו הראשונה והוא דתוספתא פרה פ"ט מובאת בר"ש שם רפ"ו ועי' שנדחק ליישב זה.

והנה מצינו סמך ויתר גדול לפירוש ר' יהושע שהמ"ם מורה על הזמן מהכתוב עו"ש (ד' י') מה יפו ~~[illegible]~~ דודיך ~~[illegible]~~ כלה מה ~~[illegible]~~ טובו דודיך מיין וריח שמניך מכל בשמים, ולשון „מה טובו" יבואר שהוא שבח והודיה שאין למעלה הימנו (כמו מה טובו אהליך יעקב, במדבר כ"ד ה') ולפ"ז אין מ"ם היתרון שייך לאחריו אל עניך ומוכרח שהמ"ם מורה על הזמן ולפ"ז יש לומר יגיד עליו רעו דגם המ"ם שלאחריו „וריח שמניך מכל בשמים" אינו גם הוא מ"ם היתרון אבל ענינו שיש בשמניך ריח מכל מיני בשמים, וכתיב עוד (שם א' ד') „נזכירה דודיך מיין" וגם בזה אין מ"ם היתרון מתיישב בו אבל גם הוא מורה על הזמן.

(ט)

~~שם מה שנפסקה גמולה כו'. — צ"ל מה שנפסקה גמולה, השאלה מה נבלע [illegible] (פי' [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~

שם ~~[illegible]~~ מהלכות של עימודים הוא כך אני אומר מגוש כו'. — חסר כאן וע' הנוסח דשבועות פ"ה ה"ד ויעו' רפ"ג ומה שהגהתי בשבועות שם.

שם מהו שתהא אותה להושה כו' מסורה הוא בית. — כל זה אינו שייך כאן ונשתרבב מגיטין פ"ג ה"ג.
שם א"ר יוחנן מגודל אני מר"א ב"ר צדוק כו'. — צ"ל: א"ר יוחנן בשם ר"א ב"ר צדוק מגודל אני שכל גזירה כו' (וכ"ה בשבת פ"א ה"ד ג' ע"ד וכעין זה בבבלי ע"ז ל"ו א').
שם מעשה שנפלה דליקה באשתו נכנס כו' אתא עובדא קומי ר' מנא ואמר ר' אבהו כו'. — צ"ל: אתא עובדא קומי רבנן ואמרון (וכעין זה לקמן פ"ד ה"ב ופ"ה ה"ה וע' בבלי י"ח א' דאותו מעשה דהכא היתה ביומי רב וגם ר' אבהו היה של דורות לפני ר' מנא) ר' אבהו כו'.
שם (מ"ב ?) והוא יודע למתק את היום הגדול כו'. — המפרשים תפסו את הדבר כפשוטו, והוא פלא שזה כמה אלפים שנה אשר ... היום בזמנים אדרים ושנים בכל הימים חשב בדרך ולא אמרו מעולם כי נמתקו ימי היום אף לשעה קלה כי לזה היה כצאת לא היו צריכין לזמן מספר לדור אחרון את הגדול הזה, ועוד שנראה שהירושלמי סותר את עצמו שתולה זה בר בא על ר' מנא בר תנחום שהוא יודע למתק את היום הגדול, ולשון זה משמע שר' מנא בר תנחום היה יודע להוציא דבר או ענין שהיה עושה כדי שיתמעט היום ור' יוחנן אמר שחשבון מים הוא יודע ובשעה שהיום

[illegible] את בורהן הן מתמתקין, מאשר שמעצמן הן מתמתקין בלי שום מעשי ידי בני אדם.
והבין דברי חכמים וחידותם, נאמר כי כבר החוקרים הראשונים העלו בחכמתם כי מטר
המים היורד על הארץ אינו אלא מלמטה כי אדי המים העולים מן הימים הרבים אשר בארץ
נעשים עננים ועבים למעלה ושם הם מתקררים ונעשים מים ויורדין על הארץ, ואף כי
מי הים מלוחים הנה הרי אדי המים העולים למעלה טהורים ונקיים מכל תערובת מיני מלח
כי היסודות המלחיים [illegible] לרב כובדם, מפני כובדם אינם יכולים להגביה עוף למעלה
רק יסודי המים בלבד הקלים הרבה מן האויר רק הם עולין שמים ובדמות מטר ירדו ארצה
והם מתוקים. וכתב בספר שער השמים (להרלב"ג שער ב' מאמר ח') המים הערבים שבים ועלו
לעננים [illegible] כמו שעושים הספנים בים שמבשלים המים ההם בעלותם בכלי מכוסה והמים
הקלים [illegible] בכיסוי ההוא ויקחו אותם כי הם מתוקים עכ"ל, והנה באופן זה אף להכין
מי [illegible] המלוחים רבים מתוקים; אבל החוקרים האחרונים כבר המציאו מכונה אשר תוכל
להכין ממי הים רבים טהורים ומתוקים. וזה מעשה המכונה: שני דודי נחשת מכוסים
[illegible] היטב ושפופרת נחשת יוצאה מתוך הדוד האחד דרך הכיסוי לתוך הדוד השני,
ובמשר ממלא את הדוד האחד במי הים ושומו אש תחתיו עד אשר ירתיחו המים אז יתהפכו
המים לאד ונקטר ומאחר שאין מקום בדוד זה לאד להתפשט לכן הוא מתפשט למעלה דרך
השפופרת ונכנס אל תוך הדוד השני ושם יתקרר האד ויתהפך למים נוזלים ומתוקים, והנה
מה שאמרנו שאדי המטר העולים מן הים הם מתוקים מתוך קלותם כבר נודע לחז"ל ואלו דבריהם בתענית
ט' כי רבי אומר כל העולם כולו ממימי אוקיינוס הוא שותה [illegible] ר' יהושע והלא מימי אוקיינוס
מלוחים הן אל[illegible] בעבים עכ"ל והוא כמו שאמרנו שרק היסודות הקלים מן המים הטהורים
עולים למעלה נעשו בדמות מטר,

עוד יש להעיר [illegible] הרמב"ם בשירה אז בו ומה שורתי [illegible] הכוחות הנפלאות
הטבעיות והנפלאות נראים מלמעלה אחריו כי בדרגות רבה בכל ויש [illegible] דורה בריש
[illegible] אומרים לפניו שירה והולכים להם עכ"ל ועוד כתב בח"ה פס"ד ענין השבח מדבר שאין בו
רוח חיים אל הבורא שהן כמו מרוממים אותו מפני שורון בטבעם על יכולת ה' מציאותו והכרתו
ונפלאותיו הגורם שישבחהו המתבונן בהם עכ"ל ויש עוד להוסיף על דבריו שמפרשים ענין השירה היא
מה שכוחות הטבעיות משלימין את מעשיהם כפי מה שקבע בהן בוראן [illegible] בתשורת ומצה
[illegible] ח' [illegible] הטבע ותבורצו אף ושורו אומתי שבלים אומרים שירה בניסן, והטעם שאמרו
את [illegible] ח' בכוחן דהיינו שכבר נתבשלו ועומדות להקצר (עי' רש"י שם שכתב
בניסן [illegible] והתבואה בקשין שלה והרוח מנשבת בהן והן מנקשין זו אל זו נשמע הקל)
[illegible] שבלא אין שירה כזו כוללת את כל היצורים והכוחות הטבעיות) ומדברי
[illegible] סימן ט' וכן במדרש תהלים מז' ול' משלה שהשמש צריך עד שירה ששורעין קולו של
הגלגל [illegible] מפני שנאמר ממזרח שמש עד מבואו מהולל שם ה' (עי' פרקים נבבלים [illegible] זה להג
אלבים ז"ל בפרשת שמות כ"ג ב'). ולפי המבואר הגדה זו נפרשת מאליה והוא [illegible] דר תקחום
כבר ידע סוד מעשה המכונה אשר תוכל להמתיק את מי הים המלוחים [illegible] חכמי
זמנו [illegible] ורק ר' יוחנן היה מכיר את מעשה המכונה ע"י חכמתו כי הסתכל בטבע
העולם היודע מן השמים על הארץ אשר האדים ממים טהורים ומתוקים עולים למעלה מתוך
מי הים המלוחים ומשם חוזרים על הארץ בדמות מטר, והוא [illegible] בחידתו בשעה שהמים עולין את
בוראן (דהיינו שהאדים עולים מתוך מי הים המלוחים) הן מתמתקין מפני שיסודי המים הקלים
עולין למעלה ויסודי המלח הכבדים נשארין בתוך מי הים וע"פ אופן זה היה גם מעשה המכונה
וענין "חשבונות" שאמר ר' יוחנן הוא כמו (שמות כו א') "מעשה חושב" ותרגומו "עובד אומן" ועוד
כתיב בעוזיה (דה"י ב' כו טו) ויעש בירושלים חשבונות מחשבת חושב וגו' לירות בחצים וגו'
וע"ש בפירוש [illegible] ז"ל. וע"י בגנזי ירושלים ח"ב דף ט"ז בזאר הרשב"א על הש"ס (ברכות נ' א') שהשיבו עבדו
שבאמצע אין אמרו שירה על הים שענין זה שבדרך [illegible] להפיל מפחד ויראה ועל הים כשהן מצרים [illegible]
אחרי ישראל ונעבידתם מאד ועם כל זה [illegible] שאמרו העובדים שהיו ראויים
שירה אלא לפניו על הצלתו עכ"ל ולפי דרכנו ענין השירה הנאמר פשוט שהכח הטבע שקבע הבורא לעבדו
יום שולחין [illegible] עד שעה [illegible] בו הפסוק הלז [illegible]

שם מה בין חלב לתרכמין (פי' שגם תרכמין אין מוכרין אותן אלא שאוכלין ע' ברכות פ"ו ה"ח) חלב מחוסר מעשה ידי אומר הדא (פי' שמנהג לחלב צריך לאמפותו בחלב ע' ערוך ~~ערך~~ חלב ב' „דפירוש א'")

שם הי' הוי לעבר הדבו דאות אמר בתבשיל שאין דרכו לערב לתבשיל ~~בי~~ כו'. — צ"ל: הדבו דבפי[illegible] שדרכן ~~[illegible]~~ לערב לתבשיל אין כו'.

~~שם~~ שמואל אמר הדבו חסיותה והדבו גו לופתה כו'. — צ"ל: שמואל אמר ~~הדבו~~ הדבו לחלוחי (פי' היינו „לחלוחי" דלעון המסורה משום תערובת דגים טמאים) והדיה גו חפיסה (פי' חמץ קנה ע' דמ' פ"ה ה"א) אין עבדבה: לופתה (פי' שומצעו בה קשקשים) שריה כו' (ואולי נכון להגיה הדבו חסיותא [פי' דג כאן במדרש שה"ש פ"ה אות ז'. „מרטעה כהדגה חסיותא" ופירש במ"כ שקופץ כמו דג] ~~הדבה~~ גו לחלוחי [במקום לח] אין עבדבה לופתה שריה כו' [פי' שדגים אלו היו אדומין אותן בטהן ובשין להכיר בשנשיהן הקטנים אותו מלחלחן אותן וע' בצין צב בבלי לט א'].

שם ר' יוסי מנשא זה מסונבבת [illegible] אותה חביות כו'. — צ"ל: ר' יוסי מנשה זה מסתברה דלת כו'.

שם צבינתה אותקלות שאל ר' חגי כו'. — ע' הנוסח דתבואות פ"ו ה"ח ומה שכתבנו שם עי"ש.

~~שם ובלו ובשלו אבל מ שבעו [illegible]~~
~~[illegible] בבלי לט [illegible]~~

שם האירפקוס והן רעשות כו'. — צ"ל: הן רפקות והן רעבות (הוא דברה פ"ה מ"ב וע"ש בתוספתא דפו' הן אוסטנות כו' הן כוס' הן גומות (פרה פ"ב מ"ה) הוי' אינן תחת הכוסות כו' (כליה רפ"כב) אין צרעים הוא והן מותין לתבן חומץ שוהו חולצין כו'

~~שם~~ ה"ב (מ"ב ג') שוצן בהן מן הדלפקות. — פי' דלפק היא ועבה או שלחן (ע' ערוך ע' דלפק) והיה דרכן לעשות צורתן כמין צלמים ע' דמאי פ"ו ה"ו.

שם (מ"ב ד') והנשי חמץ עשו את אשומה אומרה. — ע' בבלי סנהדרין (ס"ג ב') „אשומה דרחה נרחה" פי' שעיר וע' בפירוש ר' בחיי פ' אחרי ז"ל כ"ה שכתב בשם ר' חננאל דאשומה היא „החול" אולי שנעשין על הערוג שמשל „חול" מובא בב"ב פ"ב ומצאתי נוסח אחר בר' בחיי „חתול" (במקום „החול")

שם אדרמלך ועצמלך סוסה ופרדה. — בבבלי סנהדרין שם פירשו הפרד והסוס, ור' בחיי שם בשם הר"ן כתב קרר וסוס, ואינו וכדע מה היה לפניו כי הגירסא בירושלמי או שמקור אחר היה לו בזה.

שם מתיב רש לקיש לרבי והא כתיב על כן כו'. — צ"ל: מתיב ר' יוחנן לריש לקיש (וכ"ה בבבלי מ"ד ב') והא כתיב על כן כו' במה מפרשות את טעמו (צפניה א' ט') ופקדתי על הדולג על המפתן (פי' על כל מפתן שהוא וע' במדרש שמואל פ"ח) המוצא עי"ז כו' (ע' בבלי מ"א ב') ר' אבין אמר בשם ר' שבתי הדבו אמרה (פי' זה ששונה במוצא תבניות יד או תבניות רגל שאסורין) בשוק עליהן בסוס אבל אין עליהן בסוס מותרין תני אומר אין השדרין בהן (פי' ורשב"ג סבר לעיל ע"ב שנשדרה מותרת).

שם ה"ג ושבורים מן השלם בהן כו'. — צ"ל: ושבורים זה מן השלם בהן (פי' בתמיה ומפני מה התיר רב שבורי דרקון) ר' חנינה בשם רב כהני רואה אותן משתחוין לדרקון שלם ונשבר אסורין (פי' אבל שברי דרקון כבה שאין אדם וכדע אם נעבד מותרין ונעבד ונשבר נמי שאסורין היינו [illegible] עצמן אבל אם ושתיים שבור בידו הנ"ז מותרות דכן סבר רב לעיל ה"ב וזה דורש בע"ז של [illegible] אבל [illegible] ושבור אלפי' שובר בידו אסור כיון שנעבד ואליך ~~[illegible]~~ שורך וזורה לרוח וע' פ"ג ה"ז [illegible]).

שם אמר לון והכתיב וגם מעכה אם אסא המלך הסירה מגבירה אשר לון כו'. — צ"ל: הסירה מגבירה וגומר אמרו ~~לי~~ משום הוייה נתץ קדרון אינא מגדל צמחים (כה בבבלי מ"ה א') אמר לון והכתיב וכתת נחש הנחשת אמרו לו משום הוייה וכי ע"ז היה כו' (וע' תוספתא סופ"ג).

שם את מקדש ויבש ושואל דוד את לשון פלום בשפיו. — צ"ל: פלום לשפיו (פי' להדקותו ולפזרן לרוח).

שם הן ומה עושה ואמר אלוהים את אלוהם דבר שהן מיוחד להם תכשיט להם כו'. — צ"ל: את אלוהם דבר שהוא תכשיט להם אף עשיה דבר שהוא תכשיט להם ר' יוחנן כו' ואת היא אלא מ[illegible]ה לה אלא כוס את עלוהן דבר שמיוחד להן כו' (פי' וטעם של אשרה אף שהוא תכשיט להן אינו מיוחד להן ודלא כפ"מ)

שם ואהין אבלו. — פי' בלשון שאלה והלא מים ומלח הן ערכך שמיוחדין להדיח ולשוף (ודלא כפ[illegible]).

שם (מג ב') מה כאמן דאמר בין שלו בין של חבירו אסור אמר לא אי' תפלוגתא כו'. — צ"ל: ומה כאמן דאמר בין שלו בין של חבירו אסור דבר שיש בו רוח חיים אסור דבר שאין בו רוח חיים לא כל שכן והא באיד שלו אסור ושל חבירו מותר שלא תאמר מה פלוגתא בדבר שיש בו רוח חיים אבל בדבר שאין בו רוח חיים ד"ה בין שלו בין של חבירו אסור אתא רבותא מיניה לך אבל בדבר שאין בו רוח חיים פלוגתא השתא לאביי כו' (ומה שבינתיים מותר ונשתבש מאוד).

שם בוצרים ע"ז שנעשית אפרות כו'. — חסר כאן וצ"ל: אגוז של ערלה שנטעו וכן בוצרים ע"ז שנעשית אפרות כו' שגידר בה לע"ז בוצרים הקדש כו' (ומה שבינתיים מותר ושייך לעיל וכה בערלה סוגיא ועי' מ"ש שם בענין זה).

שם דבר שאין בו רוח חיים אע"פ שאינו אסור להדיוט אסור לגבוה בית הבחירה כו'. — חסר וצ"ל: אסור לגבוה ודכוותה מחובר אע"פ שאינו אסור להדיוט אסור לגבוה (ונשמט מן „לגבוה" עד „לגבוה") בית הבחירה כו'.

שם הא מה איגוואין רבנן טעמא דר"ע ועד תתעבנו בההו כו'. — כאן חסר ויש להשלים משברם פ"ט הא"ג וע"ש מה שהגהנו ובואורנו בסוגיא זו.

שם (מג ב') תני בית ע"ז ונסמכה לו כו'. — צ"ל: תני בהמת ע"ז ונסמכה לו כו' תנו בהמת ע"ז ונסמכה לו כו' הא"ר ויסו מתניתין לא אמרה כן כו'.

שם הא"ל דהכניסן לארץ הא מתניתא ע"ז דרב דאמר המשתחוה כו'. — דהכניסן לארץ הא מתניתא (פי' צה שטעם בית שבנאו מתחלה לע"ז אסור דמשמע שאין לו ביטול לעולם היינו בניה של ע"ז שמצאן ובנאם בעזרה שנכנסו לארץ דאלו אין להם ביטול כדברינו אבד תאבדון וגו') על דעתיה דר' יוחנן דאמר המשתחוה אל הבית אין מועלין בו דאין כן הוא פתר לה בכניסתן לארץ על דעתיה דרב דאמר המשתחוה לבית אסרו ומפרשינה: במשתחוה לבית המשתחוה לבית יש לו ביטול ביד העו"ג עושה מפרך את פצומו והוא מותר הכניסן לארץ אין לו ביטול ר' אלא בשם ר' לעזר והוא שהכניס לתוכו ע"ז (פי' אבל בית שבנאו מתחלה לע"ז אבל לא הכניס בתוכו ע"ז מותר) על דעתיה דר' לעזר שני בתים הן כו'.

~~שם הי' ר' בא בשם רב אמי המרתק כוס לע"ז אסור מיד. — פי' אמי הוה שטעם אבן שחצבה מתחלה לבימוס הד"ג אסורה ועי' בבלי~~ נ"ב א' וזה בטח.

שם מחלפה שסרטה דרב תמן הוא אמר כו'. — צ"ל: מחלפה שסרטה דר' לעזר תמן הוא אמר כו' ע"ז של גוי אסורה מיד ושל ישראל משתעבד אית דמחלפין לה ע"ז של ישראל אסור מיד ושל גוי עד שתעבד (כה לקמן פ"ב ה"ד ומה שאי' לעזר והוא שהעמיד על הדומים ע"ז הוא כאית דמחלפין שאין ע"ז של גוי אסורה עד שתעבד) כאן פלוגין כו'.

שם הי"א ה"ז ותני והוא שהרכיב בה לע"ז ר' הילא כו'. — צ"ל: והוא שהרכיב בה לע"ז לית הדא פליגא על רשב"ל דאמר ר' אמי בשם רשב"ל פותח בה פותחים אונך בטלה כו' ובה אית אמר הכין (פי' דהרכיב נוטל את שהרכיב) חומר הוא דפותח ר' הילא בשם ר' לעזר והוא שהעמיד תחתיה ע"ז על דעתיה דר' לעזר שתי משאות הן כו' (ומה שבינתיים כפול ומיותר).

שם הי"ב ר"ש אמר סתמן עובדין לצורה אמון כו'. — צ"ל: רשב"א סתמן עובדין לצורה והיינו עובדין אמון ורבנן אמרין סתמן עובדין לצורה ואמון ~~ר"ש חולק~~ וכשוא ר"ש חלוק כו' (פי' ואינו בברכות פ"ו ה"ב ר"ש פליג על רבנן ולא עביד כו' ואם עבד ר"ש על דברי חכמים ויצא נודע מהם והלך [illegible] שהגיהו כאן)

הי"ג מפני מה צורה אסור משום שהוא בהנייה כו'. — צ"ל: משום שהיא אסורה בהנייה הרי כל הוו לית טעמא דלא משום חומר היא בע"ז ר' אבין בשם רבנן דרמאן ציר אומרים שאין ~~[illegible]~~ ע"ז מחוורת כו'.

שם איטון צלמא דבולי. — עי' מערוך ערך בולי שכן היתה נקראת עיר סטאמבול.

שם איטון לאבדרי צלמא. — עי' תבואות הארץ פ"ה (דף [illegible] "מדפוס ורודוס") שכתב דיש להגיה כאן "איטון לרודוס צלמא" והוא הצלם שעמד מעבר על שפת הוי רודוס אשר בים היונים ובין רגלי צלם זה עברו כל האניות וצלם זה נמנה אצל הקדמונים לאחד משבע פלאות אשר בארץ.

לית הדא פליגא על ר' יוחנן כו'. — צ"ל: לית הדא פליגא על רשב"ל דרשב"ל אמר ע"ז שנשברה מותרת (פי' והרי שנינו כאן דהנייה אסורה) ותפי' על דר' יוחנן לית הדא פליגא (ונשמט מן „פליגא" עד „פליגא") דר' יוחנן אמר ע"ז כו'.

(מ״ג ג׳)
שם הט׳ א״ר חגי׳ כך במתניתין אין חולבת כו׳. — ע׳ מ״ש על זה בערלה פ״ג ה״ח.
פ״ד ה״א נתן את השניה והתרו בו כו׳. — צ״ל: נתן סאה השניה ושחט לפניו אותו ואת בנו והתרו בו כו׳
שם (מ״ג ד׳) וכי יש השתחויה שאינה על האורך ויכרעו כו׳. — חסר כאן וכצ״ל: וכי יש השתחויה שאינה על האורך. מינן שיעור השתחויה מן (דהי״ב ז׳ ג׳) ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו ר׳ [illegible]
מוסיף עד הודו לה׳ כי טוב ר׳ מנא מוסיף עד כי לעולם חסדו (וכה״ג ביומא פ״ג ה״ז) [illegible] אמר כו׳.
~~שם (מ״ג ג׳) ואת הבאה פלוגה~~
שם אשה הבאה מרגרתה. — ע׳ מ״ש ע״ז בסוכה רפ״ד.
שם וחכמים אומרים שהוא נראה עמו אסור ואת שאינו נראה עמו מותר את שהוא נראה עמו גופו אסור כו׳. — צ״ל: את שהוא נראה עמו גופו ואת שאינו נראה עמו אינו גופו את שהוא נראה עמו אסור (והשאר מיותר)
שם ואית הוא פליגה על ר׳ יוחנן כו׳. — פי׳ זה ~~שאינו~~ ואת שאינו נראה עמו מותר״.
שם ואילו באמגוזין ר׳ בא בשם רב כו׳ — צ״ל: ואילו שלא באמגוזין ר׳ בא בשם רב זעירין דהוא אמר ע״ז של ישראל אין לה ביטול (פי׳ אבל ע״ז של גוי סבר רב לעיל פ״ג ס״ה״ד דאשבדרה אבד אבר והיא מותרת) וזעירין דהוא אמר משמשי ע״ז של ישראל אין להן ביטול (פי׳ אבל משמשי ע״ז של גוי משנה שלימה דמ״ד בפרק זה דבטלין) מ״ד משמשין כו׳ שנתפזרו אין להן ביטול לעולם משום ע״ז (פי׳ שכל אבן ואבן ע״ז דפני עצמה היא) שמע כו׳ שכן המשתחוה לע״ז של אוקפרוס (פי׳ שהם של חוליות) אין להן ביטול לעולם (פי׳ כשנתפרקו החוליות שכל חוליה וחוליה ע״ז דפני עצמה היא וע׳ בבלי מ״ט ב׳) והתני ר׳ חייה אבני מרקוליס שנתפזרו יש להן ביטול כיצד הוא מבטלן ר׳ חייה בר אבא אמר ברוך (פי׳ בגוי הרוכב על ע״ז של חבורו וכה״ג לעיל ה״ד ״אי רכיב עלה והוא לה מרכב״ אבל גוי הרוכב על ע״ז שלו אינה בטילה כמו ששנינו במ״ה פרק זה) א״ר פנחס כאן בנצרכות לה (פי׳ שהן כתקרובת ע״ז ואין להן ביטול) וכאן בשאין נצרכות לה (פי׳ והן ע״ז עצמה ויש להן ביטול) כהדא כו׳ דובו אותון שמע ר׳ חייה רבה ואמר ואיות לומר (פי׳ שובה ואמר שיש ביטול לאבני מרקוליס) והא ר׳ חייה רבה תניתה [illegible] מן דמעלה מונה תער ורקעה (פי׳ שזה שמעה מרש ודאו כו׳)
~~שם הב״ג אלא אפי׳ ע״ז שאין לה בורלין כו׳. — צ״ל אפי׳ ע״ז שיש לה בורלין (ב״ב ברוטבא בנ״א ע״ב וכן~~
~~בח לעיל פ״ה ה״ג זה [illegible] הבונים בב״ב מ״א)~~.
שם ה״ג חולין של ע״ז אסור לאוכלן. — צ״ל: אסור לשוכבן (וכן העתיק בר״נ פרק זה).
שם ה״ד ואיצ׳ דאית אמר אין דבר שיש בו רוח חיים נאסר כו׳. — צ״ל: ואיצ׳ דאית אמר אין דבר שלא נגמר מלאכתו נאסר (כמבואר בבבלי נ״ט ב׳) מרתבין בו כו׳.
שם כיבן בשם שמואל שמע לה מן הבא כו׳. — פי׳ זה ששנינו גוי מבטל ע״ז שלו (וע׳ בבלי נ״ב א׳).
שם רבי הוה יתיב מתני לרש בית הנכרי כו׳. — צ״ל: רבי הוה יתיב מתני לר״ש בריה הגוי מבטל כו׳ בן אית תנו הגוי מבטל כו׳ (וכ״ה הגיהי בהוצאת הפח הנוסח בדמאי ״לר״ש בריה״.
שם (מ״ד א׳) רב מתני בשם טעמה דאהן תנייה כו׳. — צ״ל: רב מתנה בשם רב טעמא כו׳.
שם בר נפחא משכח חד עיזקה כו׳. — ע׳ בבלי מ״ג ב׳ מעשה זה בר׳ אלעזר הקפר ומוכח שבר נפחא הוא עצמו ר׳ אלעזר הקפר; ועוד בברכות פ״ב ה״ח ר׳ חייה בר אדא בר אחתיה דבר נפחא, ~~ובבעשרת~~ ~~בר׳ ברהטא~~ ~~ספיחתא~~ אבל בב״ר פרשה כה (אולי דחסר שם שם אבון אבל מוכן בשלומות. בולקות אלכוף רמז רע״ו) חייה בן אחותו של ר׳ אלעזר הקפר, ואמנם עיין בפי׳ שיתו דרב פוינקו וגו חייה בר אדא בר אחתה דבר נפחא; ועוד דאכוליתו פ׳ בא (עהמ״ה והיה לכם למשמרת) ר׳ א׳ הקפר ברבי אומר כו׳ שלא נחשדו על העריות ולא על לשון הרע ולא שנו את שמם כו׳ וקורא עיין דו״נר פ״ב אות ה׳ בשם בר נפחא.
שם בר בא טא — פי׳ דהוה עקר אתה, ודלא כפ״מ.
שם אבל אמרה ע״ז שעבדה ושבטל אין לה ביטול כו׳. — צ״ל: הדא אמרה ע״ז שנכה בה ושבטל אין לה ביטול לעולם (פי׳ שהרי כאן לא נכה בה בר נפחא טרם שביטלה הגוי) ותעשה כע״ז כו׳ (וכעין זה היקשו בבבלי מ״ג א׳) א״כ נעורות כל שהניחה מאליו היא בטלה אבל ושבטל וכל שלא הניחה מאליו אינה בטלה אבל ושבטל (פי׳ וכאן באותה צעבדה הטבעת אהגוי) רב סומר בומס לא בטל (פי׳ מפני שלעולם מחזירין אותו וכעין זה בבבלי נ״ג ב׳ דרך סומר בומס שנפגם מסור) את משמשין (פי׳ הכלים שמשמשין בהן על הבימוס) בטלין מחלוקת
וע׳ עיין פ״ג ה״ג ״מתני בר נפחא אין לך אדם שאינו בה אלא אדם כו׳ מיהו לה הוא בנו ואת בנו בן בנו״ ואותו עיין בבלי שבת ק״ט ב׳ בשם ר׳ אלעזר הקפר.
(דבוצא [illegible] בפנים ״רב אמר בומוס [illegible] ביטל הוא אין בטלין כו׳ ״וזהו [illegible] מטובש)

שהתנה דרך ועוד אמר ר' שמעון בשם רב בשהולכין להן המהלכין דרך אחרת (פי' דבזה שמענו במה "מפני
שמעמידין אותן בשדה שהמלכים עוברין" היינו שהמלכים עוברין בדרך אחרת, וכעין זה בבבלי נ"ג ב' בשם ר'
יוחנן) והכא הוה אמר דכן (פי' דבימוס לא בטל) כו' ואפי' תימא כאן וכאן בשלא קיטר רב בנעותה דרך
אמר מה המתק כוס ולע"ע אסור מיד (פי' והא אחר שעשאו לבימוס כדי להקטיר עליו הוי כאילו כבר
הקטיר עליו אבל בימוס של מלכים אין עושין אותו על מנת להקטיר עליו אלא באופן שיצוה המלך).

שם מצבה שנפגם לפגם כל אבן ואבן מתניתה דרבנייה כו'. — צ"ל: מצבה צריך לפגם כל אבן ואבן ר' זעירא
ר' יוסה בר נחמן בשם ר' הושעיה ר' חייה בר אבא בשם ר' לעזר בשם ר' הושעיה בשומן כל אבני מצבה נפגמו
נעבדים מרגעתה. פליגא אלו דרבנייה נתצתם את המזבח הנתיו (פי' הרי שדין דבעינן וגם לפגם
כל אבן ואבן) שברת את המצבה הנח לה תשבר רדוף אחריהם עד שתעקר מן העולם (פי'
בזמן והושע דונה דוד בעוצמה שהרי צריכין לרדוף אחרי הגוים) ברם הכא שבורת המצבה המעולה
מצבה עד שיפגם כל אבן ואבן (וע' בבלי מ"ה ב') כתיב לא תעשון כו'.

שם אהה זעירא בר חיננא בשם ר' חנניה בשמכרה לצורך נחלנו כו'. — צ"ל: בשמכרה לצורך נחלנו כו'
בשמכרה לעובדיה נחלנו. אבל אם מכרה לצורך דה כו' (כה בתוספתא רי"ד וכדין נ"ג ע"ב).
ודע שזעירא בר חיננא בירושלמי הוא זעירי או זעירא בבבלי. והנה באותו ענין דהכא איתא
בבבלי נ"ג א' "זעירי בשם ר' יוחנן" והוא ט"ס וצ"ל "בשם ר' חנינא" וכה בהגה"ה ורנ"ן שם; וע'
ברכות פ"ה זעירא בר חיננא אמר המניח דם בקבלים מאי, ואותו ענין בבלי שם ל"א א' בשם
"רבי זעירא" והמוחר "רבי" ט"ס וצ"ל "זעירי" כלישון אמר לפניו וכן ליתא בר"ף שם וע' ד"ס שם;
ורגיל דבבלי הירושלמי והר"ן פיהום צ"ל ערך ר' זעירי. נתב בלי שום נחיה דבעשר דהוא זעירי בר חיננא

שם ר' יעקב בר אחא אמר בשם ר' יוחנן דברי הכל כו'. — חסר וצ"ל: תני (תוספתא פ"ו) גוי שמכר עז
לעובדיה אסורה שלא לעובדיה מותרת ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן דה כו' (פי' הרישא).

שם בו' לחמרים והושע אסורה במלחמות ~~והושע מותרת כו'~~. — צ"ל: מלחמה והושע אסורה במלחמות והושע מותרת
כו' במלחמה דוד אסורה כו' תפרוחם במלחמה והושע מותרת ~~שהיה~~ לעולם (פי' דכתיב לא תחיה כל נשמה
לפיכך בכל שהמלחמה עובדיה לעולם הכ"ו מותרת) מלחמת דוד כו' במלחמת דוד אסורה שהיה לשעה (פי'
דוד השאיר הרבה מן הגוים לא עוקב לפיכך גם אלו שברחו מאוצם הו מקום לצוררתם וע' בבלי נ"ג ב').

שם אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן אפי' מן מותר כו'. — צ"ל: אפי' בן מותר, גמאויות שנתנו המשכלות
מותרות (פי' מפני שהיין שבהן לא נמשך) שבצידיהן אסורות (וכה בתוספתא פ"ח).

שם גת שפנייה גוי מבפנים אסורה כו'. — צ"ל: מבפנים מותרת (פי' שפנייה מצד פנים והיין לא נמשך כלום
לכך מותרת) ומבחוץ אסורה שאת שלא היה שם טובה אחת צלוה ונוגע כו'.

ר' הונא בשם רב הגילות בבור כו'. — צ"ל: הגילות חיבור (כן הגיהו בתוס' דבוים מ"ו ע"ו (נ"ב) ר"ן בע"ז
כו' הניצוק וחיבור סבר ר' הונא נעשק הבור כו' נעשק הגילות נעשק הבור (כן הגיהו ברישבא
דף נ' ב' ובאמת זה שכן סבר ר' זעירא דבעית ר' הונא) ר' אבא כו' חיבור סבר ר' הונא בשם שהבור
מתנסך (פי' שאם נגע ביין שבבור היין נאסר כדרכנן ורבו בבור מה שבבור אסור) כך הגילות מתנסך
(פי' שהיין שבגילות דינו כיין שנמשך ואם נגע בו הגוי נאסר וע' בתוס' דבוים שם סוף פ"ט) ומן
אמרין בשם רב מגעו של גוי בגילות אינו עושה יין נסך (פי' שבכל זמן שלא הגיע לבור דינו כיין שלא
נמשך וע' בבלי נ"ו ב') ר"נ בר יצחק אמר ולגבי בשותם (פי' שהיין יורד מעט מעט ובהפסק דומיים
הגילות בלי הפסק הרי דינו בנמשך ועושה יין נסך).

כובשין אלו עד דתצלחון גובה כו'. — צ"ל: כובשין אלו עד דתצלחון גורה (פי' שימלאו כל היין לתוך
הגיגים ובתוך זה באינו צריך עולה ולא כדרכנו) א"ר חנינה ובלבד שלא אמר אייתון נצרין (פי' ענבי
ואלון או של ערלה) ולקחון הרותבה יבשה (פי' תוחבן תחת ידו לעבבו שלא יוכל לשבשב).

שם שמעון בר חייה הוה [illegible] — צ"ל: שמעון בר חייה הוה מורעי לחייה בר רב מאותה
עושה יין נסך משום ביטוב [illegible] אמר רב רישיה מן בוותה אל (כעין זה בעירובין פ"ו הי"ז דף
[illegible] ר' חנניה בר שמואל הוה נחת מורעי לחייה בריה דרב אמר רב רישיה מן בוותה אל כו', ונשלב

מפורש בספר דור דור ודורשיו ח״ב בכ״ד שכתב בשם ה׳ שו״ר שצ״ל „ומפיק רב הושעיה מכילתה״ כאשר נמצא בכמה מקומות עכ״ל ולא נמצא כן בשום מקום רק בירושלמי עירובין פ״ה* בלבד וגם המגיה שם „כוותה״ ולא „כולתה״) הבבלי דגרס סמר בלוקח עבדים מן „הגוי (פי׳ עבדים ערלים ומאחר שהן דבורות ושואל חיבן עושין יין נסך קודם שידעו דטיב עכ״ל וכן אותה דמכילתא משפטים פ״כ , וע׳ בבלי נ״ג סע׳ שוטה מתרפא וע׳ בתוספתא פ״ג) אבל הגוי עצמו כו׳ (וכן הן בדפי רב בבבלי שם) ; ובע׳ שבוחסין והסה״ד מחריו בערך שין הבוזו „שמעון בר חייה חוצבה׳ מתני לחייה בר רב״ והוא מט״ס בוחסין וצ״ל: „שמעון בר חייה הוה מתני לחייה בר רב״, ושמעון בר חייה סתם מוזכר עוד איזה פעמים בירושלמי ע׳ סה״ד שם, אבל שמעון בר חייה חוצבה היא אחר ואין שני לו).

שם ה״ט (מ״ב ב׳) מט בר׳ יונה שבבה נטמא מהכשר בצינה כו׳ - צ״ל: מט בר׳ יוסי (פי׳ דמאמר שלמעלה והריבה [illegible] זה הולכו אותן שוע ועירב אותה ודרוך עם הגוי בגת) שאבר נטמא מהכשר בצנורה (פי׳ שהבוצר לגת הוכשר, ע׳ בבלי נ״ט ב׳) מט בר׳ יונה טהורים הוו דרש (פי׳ דבה שאמרו הבוצר לגת הוכשר אינו אלא מדרבנן) כו׳ דבין היה טהרא אדם מטמא טובלו כ״ש דכתיב ואני הנה נתתי לך את׳ משמרת תרומתי תרומה צריכה שימור ואין הטבל צריך שימור ומפני מה אמרו אין מטמאין את הטבל משום דכתיב ונתתם את תרומת ה׳ לאהרן הכהן ~~בכהונתו עשה~~ שיתנם לאהרן הכהן בכהונתו ובזמן הזה ואין את׳ יכול ליתנם לאהרן הכהן בכהונתו (פי׳ לפי שאין הגוי מפריש תרומה [illegible] לטמאותו (בה בחוץ פ״ב [illegible] הברייתא „בראשונה היו אומרים״ כו׳ [illegible]

שם ה״י ולה טוחנין ולה בוררין עמו כו׳ - צ״ל: ולא טוחנין ולא בוררין עמו (כעין זה דשביעית פ״ה ה״ט ושם הגירסא הנכונה עי״ש).

שם הרה ר׳ אמי לרבות עמו אסור (פי׳ שאסור לרבות פרה ותנצר עם נכרים שעושה בטומאה) ובכותה [illegible] אסור (פי׳ להוציא יין [illegible] החדיש עם ישראל שעושה בטומאה וע׳ מ״ש לעיל ה״ה

שם ה״ו: אבל אין לו מלוה על אותו הבור שכן דבק כו׳ - חסר וכצ״ל: אבל אין לו מלוה על אותו הבור [illegible] מלוה על אותה הבור (ובגרסא [illegible] „הבור״ עד „הבור״, והחסור בה דשמואל [illegible] חסור וע׳ בבלי סמ״ק ב׳ דאיתא (והפך בשם שמואל) ובירושלמי רב כהנא) שכן דרך בעלי החוב כו׳ מ״ד והאי שיהא לו עליו מלוה על אותו הבור דתנאי לפשוט ודיים (פי׳ דבמו שהוא מיקל שאינו אסור אף שיש לו מלוה על אותו הבור כן הוא אוקי שאינו אסור הא״ע מצוה עומד דתנאי לפשוט ודיים שאמנון היה יכול ליגע) כו׳ כך נתנו פשוט ודוס ביין נסך (פי׳ שאינו אסור הא״ב ויכול לפשוט ודין מאמנון ליגע, וע׳ בבלי ע״ב) כו׳ ומאן דאמר הא״ע שאין עליו מלוה על אותו הבור וקלבד תנאי לפשוט ודיים ר׳ פבין בשם שמואל הלכה כר״ש ר׳ אבין בשם שמואל אני כברטת ר״ש שהיה או מנ״ר כו׳ (כן הגיה בשו״ת להרמב״ן סימן כ״ה).

שם אתא פרמיה קולתה ושפכון לגובה - צ״ל: אתא ארמייה אין קולתה (פי׳ ערבק חמרא שבער בו ע׳ ערוך ערך קל ג׳) ושפכון לגובה (וע׳ שו״ת להרמב״ן סימן כ״ה שהעתיק „אתא ארמאה [illegible] קולתיה ואפכון לגובה״ והוא ט״ס)

שם ה״ז היה ר׳ נימר אם היה נרבה כו׳ - צ״ל: והיה לו דבר נימר אם היה נרבה כו׳ (ע׳ בבלי ס״א ב׳) [illegible]

שם ר׳ הילא בשם ר׳ ינאי הלוקח כומר כו׳ - צ״ל: ר׳ הילא בשם ר׳ ינאי השוכר כולקח (פי׳ שהשוכר בורם מחבירו של גוי דינו כאילו לקח אותה דורם ואין דינו ברשותו של גוי דבגוף שפירות מארחיהדין) ותני בן אחד הלוקח ואחד השוכר ברשות הגוי בזמן שהיין של ישראל וישראל דר שם מותר הא״ע שאין עליו מפתח וחותם ואם אין ישראל דר שם מותר והוא שיהא עליו מפתח וחותם ובזמן כו׳.

פ״ה ה״ח (מ״ג ג׳) הר׳ צעירה בפירות הותר היה מתעוררת כו׳ - כאן חסר ויש להשלים משביעית פ״ח ה״ו עי״ש.

שם היה עושה עמו חצי יום באיסור וחצי יום בהיתר היה מוכר כו׳ - צ״ל: וחצי יום בהיתר נשמעינה מן הדבו (תוספתא מ״ע פ״ב עי״ש) היה מוכר כו׳.

שם והבא כן נשמעינה מן הדבו השוכר את הפועל כו׳ - יש להחליף ולתקן וכצ״ל: והבו כן ר׳ ירמיה

---

(2) ויש עוד כעין זה בפסיקתא דר׳ כהנא פיסקא ויהי בשלח (אות י״ט) אודיעות סרח בתי אשם ירושלמי דיבה פ״ה ה״ב [illegible] „אודיע רבי מן כוותה״ ועיש פ״ב ה״ג „אודיע ליה רבי מן כוותה״ [illegible] „אבדין אמן בר בר[illegible] רושיה״

בעי שבכו לשבר חביות של יין נסך אפי׳ כן שכרו אסור נשמעינה מן הדא השובר את הכוזה והביא
יין לחולה אם הביא חייב ליתן לו ואם לאו אין חייב ליתן לו אבל אם אמר לו להביא יין לחולה ממקום פלוני
ותבוא לחולה ממקום פלוני בין לא הביא בין לא הביא חייב ליתן לו דמי רגלין נותן לו וכה לא דמי רגלין
נותן לו (פי׳ ושכרו מותר) אסי אמר דמי יין נסך ביד גוי מותר (פי׳ שדין יין נסך כל מבון על ע׳
בבלי ס״ד א׳ ובתוספתא ובוליאה) דמי ע״ז ביד גוי כו׳ מסייעא לר׳ יוחנן גוי שהיה חייב מעות לישראל ואמר
לו המתן עד שאמכור יין נסך ואתן לך עד שאמכור ע״ז ואתן לך אסור (כה בתוספתא פ״ח) מה עביד
לה ר׳ יונתן פתר לה מפני מראית העין (פי׳ דבה[illegible] שאמר הגוי אמר לישראל שאמכור ע״ז ואתן לו ויאמר דע״ז
בו נתן לו ישראל לאנכרה) מתניתא מסייעא לר׳ יונתן כו׳ ע״ז ונותן לו מה עביד לה ר׳ יוחנן אנ׳
אומר שמא החליף (פי׳ דחיישינן שהמעות שלקח בעד ע״ז הניח לעצמו ובאחרים נתן לו מעות [illegible])
הכל מודין בחילופין שאסורין.

שם (מ״ד ד׳) אם חנינה מחלוקת ר׳ ישמעאל ורבנן כו׳ — צ״ל: מחלוקת ר׳ ישמעאל בר׳ יוסי ורבנן ~~ר׳ ישמעאל~~
בר׳ יוסי אמר מותר ורבנן אמרין אסור ר׳ לעזר בשם רבי הושעיה כו׳.

שם ה״ב כדי שלא יהא החמור מפסיד. — צ״ל: כדי שלא יהא החמור מפסיד.

שם ה״ג אין תעבדינה כיין מחלוקת ר״מ וחכמים. — צ״ל: מחלוקת רשב״ג וחכמים (פי׳ דבמשנה ת״ק
סבר רשב״ג דמותר למכור לגוי חוץ מדמי יין נסך שבו והיינו ביין [illegible] אבל ביין לתבשיל אף
רשב״ג מודה שאסור כמבואר למטה ה״ג).

שם אפי׳ כותבין וכו אסורין מותר שבכן לעון דתני כל נותנין כו׳ — יש להחליף הגירסא וכצ״ל: מותר
שבכן לעון ר׳ יסא בשם ר׳ יוחנן דר׳ שמעון היא (פי׳ כוותיה אתי משנתינו) דתני כל נותנין טעם
בין לשבח בין לפגם אסור דברי ר״מ ר׳ שמעון אומר לשבח אסור לפגם מותר רשב״ג אמר מה פליגין בשהשביח
ואח״כ פגם אבל פגם ואח״כ השביח אף ר״מ מודה ר׳ יוחנן אמר היה השביח ואח״כ פגם היא
פגם ואח״כ השביח היא המחלוקת תאן תנינן וכן שעורים שנפלו לתוך הבור של מים אע״פ שהבאיש
מימיו מותרין והדא מתניתא מהו על דעתיה דר׳ יוחנן במחלוקת על דעתיה דרשב״ג דברי ר׳ יוסי
בר׳ בון אמר שמועתא כן ר׳ יוחנן אמר במחלוקת רשב״ג אמר דברי הכל.

שם ה״ד דשותפותהון דרבנן מעשה מגל. — צ״ל: דשותפותהון דרבה מעשה מגל (פי׳ דנ״ג מגופה
ישנה ונתן נסך מעשה מגופה חדשה).

שם דתני בראשונה היו אומרים כו׳ — בבבלי ל״ה א׳ יש נוסח אחר בשמות הללו ע״ש.

שם אם חנינה וכולה יכול [illegible] אין הוה כו׳ — צ״ל: וכולה יכול [illegible] ותריהון אין הוה כו׳.

שם שמרין עבדין נסדר ואלון כודייה. — צ״ל: עבדין נבדר (פי׳ נפזר) ואלין כודייה (כן העתיק
במב״ע על דברי הפרק).

שם ר׳ לעזר בר׳ יוסי הדא דתימר להמונן כו׳ — צ״ל: ר׳ לעזר בר׳ יוסי בשם ר׳ תנחום בריה דר׳ חייא
דכפר אגין הדא דתימר כו׳ (כן העתיק הר״ש באגודות כפ״ח).

שם בעין מה׳ אבהו חותם שלהן מהו כו׳. — פי׳ שחותם של גוים מותבין כבורותה לעיל פ״ב סוה״ח.

שם ~~מה~~ לא נחוש לחותן — פי׳ דחותם גוים אין בה נחושה בבורותה בסוף ערלה.

שם הה שהפליגה והיה מאכלכעי אל אתנו עובדא כו׳ — בב״י יו״ד סי׳ קכ״ט בשם סמ״ג העתיק ושהפלי
אתרבענו אילין בין טבריה לציפורי אתא עובדא קומי רבי ואכשר.

ה״ג הוון בעיין מימר מה שעל השלחן אסור בתוך פושט ודיים כו׳ — צ״ל: מה שעל השלחן אסור אפי׳
חוץ לפושט ידיים ומה שעל הדולפקי מותר אפי׳ בתוך פושט ודיים ולא כן כו׳ אלא כוני מה שעל
השלחן אסור ~~ואלבד~~ תוך פושט ודיים ומה שעל הדולפקי מותר אפי׳ תוך פושט ידיים (ועי׳ בב״י
יו״ד סימן קכ״ט בשם הרשב״א בתוה״ב שהגיה באופן אחר: „אלא כוני מה שעל השלחן אסור אפי׳ חוץ
לפושט ידיים ומה שעל הדולפקי מותר ובלבד חוץ לפושט ידים״ ולפ״ז הוא לחומרא, ויקר מתוך
הלשון „כשם שנתנו פושט ידים בטהרות כך נתנו פושט ידים ביין נסך״ משמע שקולא הוא
שכן שנינו בטהרות פ״ג „אין טמא אלא עד מקום שהוא יכול לפשוט את ידו ולוגע״ והבי
משמע נמי לעיל פ״ד ה״ה ועי׳ מ״ש בזה).

(ט)

~~שם הדין (אות ה) השואל הגוי שואל כו' — גמר כאן ושואל על הדין דגוי דרעתו אסור שלו בימיהם~~
~~שהעמידו מלכים בשעת השמד שאלה שעבר השמד הרי הוא אתבורות עד הבל נ"ב א' (ואינו ודאי אינה אסורות ולצח~~
~~במקום ע' ש"ס~~

שם א"ר יוחנן לוקח כאן אסורות (פי' דנה שבענו במג"א. ואם אמר לו הוי משגיח ושורה אצל חביות סתומות אסורות כשהיה כדי שיפתח ויגוף ותיגב אין הלכה כן) אלא מותרות (פי' שמאחר שאמר לו הוי משגיח ושותה אין הגוי מפחד עוד מבעה"ב שהרי ברשותו הוא עושה וגם אם היה פותח את הסתומה לא היה חושש לסותמה אלא שבטוח שבעה"ב אם היה סותמה) א"ר זעירא הוא כאן אסורות באין מטה ביה (פי' שאם היה מגיע בעה"ב לדורש בשעה שהגוי עוסק בפתיחה או בסתימה) הא מודע ליה ואין לא מטה ביה אלא מודע ליה דבר שלום ליה טיבו (פי' שאם לא [illegible] בעה"ב לדורש בשעה שפותח הגוי את החביות הסתומות ושותה מהן וחוזר הגוי וסותמן [illegible] בעה"ב כדי שלא יהא צריך להחזיק טובה לישראל בעד יינו ששותה).

שם בשלום בזונות ובמלחמה בזונות — פי' שאותה בזונות יש לה מלחמה באותה העיר אבל אם יש מלחמה לבלשות אחרות חוץ לעיר ואפי' סמוך לעיר הפתוחות אסורות.

שם תני בר קפרא במשלח בכותים — צ"ל: במשלח במתנה (פי' ששלח לו חביות יין ואמר לו על שכרו ואינה אלא מתנה לכך אותו אומר לו קודם שנכנסה לרשותו תן לו את דמיה אבל בזמן ששלח לו חביות יין בשכרו אסור לומר לו אפי' קודם שנכנסה לרשותו תן לו את דמיה שבדמיהם יכול לשלם לו שכרו בשוה כסף ואפי' ביין נסך והרי זה כאלו מכר לו יין נסך).

שם א"ר שמואל כל גבינה אחרה שאסור כו' — צ"ל: ר' שמואל בשם ר' זעירא כל גרמני אחרה שאסור (כ"ה בטור יו"ד סימן קמ"ג).

שם הואיל אין צירת הדג לאסור ארעמוריא כו' — ע' הנוסח בערלה פ"ב ה"ז ואשמיש [illegible] כאן בסוגיא זו וע' מש"ש.

שם ה"ב (אות ב') מה שלו בשלק אסור אלא שלק כו' — צ"ל: מה שלו בשלק אסור וענוש כרת אף שלק בשלו אסור וענוש כרת (פי' כן סבר ר' ישמעאל אבל משנתנו חולקה על הענוש ע' [illegible])

שם ר' יוסי בשם ר' חנינה דבה — צ"ל: ר' יוסי בר חנינה קצו.

שם אוסנפי הניה מהו שובטלו בצירוף כו' — צ"ל: מהו שובטלו ברובן (פי' כשנתערבו ונמוחו ואינן ראויין עוד להעבד בהן וע' ערך כ"ב) והתנינן שור הנסקל (פי' אין לפרש בשור בשוף שהפי' כל הוא בין שחוט לנסקל וע"כ בשנתבטלו מיירו) כו' ידע הש"ס הא דאיין אינהלבתם תמן ואינם הוה (פי' אילו הקשות קושיא זו כשהיינו עוסקין בערלה היה זה דבר חכמה אבל לא עתה כשהגענו לערלה).

שם ה"ג ר' שמואל בר נתן בשם ר' חמא הלכה כו' — צ"ל: בשם ר' חמא בר חנינא הלכה כו' (וכעין זה בשבת פ"ג הל"ב דף ה' ע"ד ועוד איזה מקומות).

שם עד דלא תיתאמר הדא מילתא לא הוינן ידעין דו כן כו' — צ"ל: לא הוינן ידעין דו מודין חכמים לרשב"ג דו זה אומר (מה שנוטויים מותר) אלא מודה רשב"ג לחכמים (פי' ביין [illegible] שהוא אסור).

שם ה"ד ר' יוסי בשם ר' יוחנן הלכה כרבי כלו ספייר כו' — ושהפך הגירסא וכצ"ל: ר' יוסי בשם ר' יוחנן הלכה כרבי ריב"ל בשם שמואל הלכה כרבו. כלו ספייר שנפתח גוי מחלוקת רבי וחכמים תני כו' ושל בסבסט ושל עץ מגבן (וכ"ה בבבלי ע"ה א' ותוספתא פ"ט) של שופה כו'.

שם הט' ונמי ר' הושעיה צריך להטביל כו' — צ"ל: תנא ר' הושעיה כלי תשמיש של אוכלים צריך להטביל כהדא כו' שאלין לר' ירמיה אמר צריך להטביל ואמרין נצו לחוף ושאוד נפקון ושמעון ר' יונה בר אחא שמעון בר בא בשם ר' יוחנן לא שנו אלא לוקח לפי שיצאו מטומאת הגוי ונכנסו לקדושת ישראל אבל שואל מותר מעונה אפי' כלים (פי' שאינם לתשמיש אוכל נפש) ר' הושעיה כו'.

---

* ויותר נראה להגיה באופן אחר מה שלו בשלק [illegible] אלא שלק בשלו אסור אי מה שלו בשלק אסור וענוש כרת אף שלק בשלו אסור וענוש כרת ולאו ר' ישמעאל כו'. (ונשמט בטעות מן "אסור" עד "אסור" וע' בבלי נדרשין נ"ב ב' מהכא כאן ולאו ר' ישמעאל האמר כו' פי' [illegible] לא אמר ר' ישמעאל, ודבר כבא שם [illegible] [illegible] ירש' [illegible]")

[illegible] (מה ג׳) מה בין ספק שהוא מותר ונמצא אסור שהוא חייב כו׳. — בהגהות רש״ח נוסח אחר ושם תקנתי עי״ש.

שם (מה ד׳) ועל שמאל שהוא ימין תשמע להם ר״ל לדברי ימין ושמאל. — צ״ל: וכו׳ (דברים י״ז י״א) אשר יגידו לך ימין ושמאל.

שם כל יחיד ויחיד שעשה בפני עצמו פטור א״ר יוחנן אפי׳ כו׳. — צ״ל: אבל כל יחיד ויחיד שעשה בפני עצמו מביא כשבה או שעירה א״ר יוחנן אפי׳ כל יחיד ויחיד שעשה בפני עצמו פטור ולשון כו׳.

~~שם ר׳ יוחנן פליג ארבנן בהוריות ב״ד הורו ב״ד לעקור את כל הגוף הואיל וב״ד מביאין כו׳ בל~~ הואיל ואין ב״ד מביאין פר היחיד מביא כשבה ושעירה הורו לבטל מקצת ולקיים מקצת הואיל וב״ד מביאין פר אין היחיד ~~מביא כשבה ושעירה~~ שאול פליג ארבנן דרבא ומיעוט אכלו ~~כדי~~ הואיל וב״ד מביאין פר אין היחיד ~~מביא~~ כשבה ושעירה אכלו מיעוט הקהל ואין ב״ד מביאין פר היחיד ~~מביא כשבה ושעירה~~ (וכה״ג ירושלמי פ״א) מדין אני אומר כו׳.

שם אבל ב״ד עובדא שטעו כו׳. — צ״ל: הורו ב״ד וידע אחד מהן שטעו כו׳ (~~[illegible]~~ משנה ה׳) והאלוה רה״ג
[illegible]

שם ה״ד אלא בחזירה בן אלו רוב כדי פשוטה לך כו׳. — צ״ל: אלא בחזירה בן אלו רוב כדי פשוטה לך כו׳ (וכמו זה לקמן דף ז׳ ע״א).

שם ר׳ אחא מחלף שמועתה דלא אתא מולתה דר׳ יוחנן כו׳. — צ״ל: מחלף שמועתה דלא אתיא מולתה דר׳ יוחנן ~~כולה~~ על מולתה דמר ר״ש בר בא בשם ר׳ יוחנן הגוסס צורך כו׳ רבנן דקיסרין אמרין ר׳ חייה ר׳ אמי חד מחלף וחד אמר כדאיתא תנייה (פי׳ כדאיתא לעיל ואית מחליף) מאן דלא מחלף לית ליה כאילין ניסוחייה (פי׳ דסבר שחרש שוטה משונה והוריות ב״ד אינן דומין לגוסס דגוסס כפרח הוא).

שם אלא כשהיה כהן עבד והקריב ונפסל כו׳. — צ״ל: אין כשהיה כהן ועבר והקריב כופף היה שאמר כו׳ שיתכפרו דהן ב״ד אין כשהיה כהן עבר והקריב כופף, תולדות הוראייה בהוריה (פי׳ שאלה היא) הוך ~~עבודה בכו ב״ד חלב מותר~~ אכלו צבור חלבים והפרישו קרבנותיהן ושחטו אותן בחוץ (פי׳ ולפי הוריות ב״ד אין יחיד חייב קרבן וקרבנות שהפרישו חולין הן ואין כאן איסור שחוטי חוץ) אין תימר תולדות הוריה בהוריה ב״ד חייבין (פי׳ להביא פר בפני עצמו על שחוטי חוץ דהוה כאלו הורו ג״כ שמותר לשחוט קרבנות אלו בחוץ שכן וזהו תולדה זו מהוריות חלב שהתירו) כו׳ ב״ד פטורין כדי פשוטה לך תולדות הוריה בהוריה (פי׳ וחייבין שתים) הוריה והוריה מהו שיצטרפו כו׳ (ומה שפירש [illegible])

שם (מה ה׳) שתי הוריות בעבודה אחת מה הן שיצטרפו היך עבידא אכלו רוב ושחטו רוב כו׳. — צ״ל: אכלו רוב (פי׳ עפ״י הוריית ב״ד) וחזרו ב״ד מהורייתן (ואלו „ושחטו״ שייך לעיל דף מ״ה סע״ד ונכר הוספתא שם) ושוב הורו ואכלו רוב (פי׳ והצבור לא ידעו מחזרתן והוריה שנייה) על דעתיה דר׳ מאיר (פי׳ דסובר לעיל דהיכא הורו ב״ד והלך אחד שלא ידע מחזרתן ועשה על פיהן חייב חטאת שהוא כתולה בעצמו) חייבין שתים (פי׳ ב״ד חייבין פר על כל הוריה והוריה שאחר דשהו הצבור כדי שישמעו בחזרת ב״ד דינן כאלו כבר שמעו בחזרתן ועשו עפ״י הוריה שנייה) על דעתיה דר״ש (פי׳ דסבר ~~[illegible]~~ חזרו מהורייתן ושהה היחיד כדי שישמע בחזרתן ועשה על פיהן ה״ז פטור כתולה בב״ד) חייבין אחת (פי׳ שגם אכילה שנייה של צבור הותרה על דעת הוריה ראשונה ואין חזרת ב״ד מועלת כלום כל זמן שלא ידעו צבור מחזרתן) אכלו מיעוט בראשונה ומיעוט בשנייה ע״ד דר״מ פטורין (פי׳ דשהייה כדי שישמעו בחזירתן מחלקן ביניהן) וע״ד דר״ש חייבין תני ר״מ מחייב (פי׳ בהורו ב״ד וידעו שטעו וחזרו בהן והלך אחד שלא ידע מחזרתן ועשה על פיהן וברייתא זו נמצאת בבבלי ג׳ ב׳) אר״ז צריכה שהות ביניהן כו׳ ר״ש אומר עד שישמע מאש (כנוסח הנדפס בסוף הבבלי) ותני בן כו׳.

שם מ״ה ג׳ אין בר נתיה בעומד בין שני תחומין ארוך ושואל כו׳. — צ״ל: בעומד בין שני תחומין בין תחום א״י לתחום חוץ לארץ (כ״ה בנוסח שנדפס בסוף הבבלי וביאורו שבאופן זה דוקא נסתפק ר״ע אבל אם כבר עבר מתחום א״י ולהלן אין ספק שפטור לר״ע) ר׳ אמי בשם כו׳.

שם ה״ג ר׳ חנניה אמר מדבר ולא כל דבר. — פי׳ דכתיב (ויקרא ד׳ י״ג) ונעלם דבר ודרשינן „ונעלם מדבר״ כאלו הוא של „ונעלם״ היה כתוב.

~~שם (מה ד׳) הכי יש זדון לשגגה ואחיה כו׳. — צ״ל: הכי יש זדון ושגגה ליחיד אצל הוריות~~
~~[illegible] ר׳ שמואל בשם רשב״ל אתבוניתה כגון [illegible]~~

195

שם עולה עולה שמן מנחה היא לרבות כל המנחות לעשרה - צ״ל: מנחה היא ועשרה שמן מנחה לרבות כל המנחות לעשרה (וכה בשטה רבה).

שם כשאמרו הלילה מותר והיום אסור ולא נמצאת עוקר כל שחיטה כו׳. - יש להפך ולתקן וכצ״ל: כשאמרו הלילה מותר (פי׳ כשחיטתה ביום וזבחה בלילה משום דכתיב כו ואי זבחה בשחיטתה בין ביום נעשית נבלה ולא כשחיטתה בלילה) והיום אסור, ולא נמצאת עוקר כל שם השתחוויה כו׳ עוקר כל שם הוצאה (בסדר המשנה כמו הנוסח "אבל המוציא מרה״י לרה״ר פטור" והוא ט״ס וצ״ל "אבל המוציא מרשות לרשות פטור" וכה דבלי ד׳ א׳ וכ״כ בתוספות רעק״א במשניות שם) כשאמרו הכנסה מותרת והוצאה אסורה ואתיא כמ״ד הכנסה והוצאה אחת היא דרך כמ״ד הכנסה והוצאה שתים הן ולא נמצאת עוקר כל שם הכנסה אע״פ שמודה בכ״ו יצחק. כשאמרו גרוגרת מותרת שתי גרוגרות אסורות שאין דרך אבל (ע׳ מ״ש דמכות פ״ב [illegible]) [illegible] כשאמרו אמה [illegible] ושתי אמות אסורות (פי׳ שרק בשהוציא מרה״י לרה״ר והוליך ברה״ר שתי אמות אסור אבל פחות משתי אמות מותר) אין חלב בתורה אין פגול בתורה הרי אלו פטורין (כ״ה בתוספתא פ״א) אי׳ אבל שהורו לאכול חלב מותר ויודעין הן שאסור לאכול חלב (פי׳ שאף שב״ד הורו להפך מהמפורש בתורה) אלא שהתורה נתנה רשות לב״ד להורות (פי׳ שהיו סוברים שמצה דכתיב ~~[illegible] על פי התורה~~ ושמרת לעשות ככל אשר יורוך ושכת׳ לב״ד להורות גם מה שמפורש בתורה לאיסור) ר׳ יונה בר חייה בשם הורו ב״ד שמותר לאכול חלב היום ואסור למחר [illegible] שאמרו מן הדבר נעלם הדבר יכול אם והמר לך אל תמן תפילין היום ואין למחר והוא חייב ת״ל (דברים יג ו) להדיח זה דבר ולא כאן [illegible] הרי עוקרים כו׳ ר׳ מנא שמע לה מן דהכא שאינן דבר אלא מקצת כשאמרו כו׳.

שם ה״ה ואית הדא פליגא על רשב״ל כו׳. - פי׳ [illegible] ועל ה״ב על ר׳ מנא דף תנחום שאמר נכנסו אחד עד ביורו בלין ואמר [illegible] דסבר שבכוב סגי והכא במ״ד שנינו הורו ב״ד וידע אחד מהן שטעו ואמר להן טועין אתם הרי אלו פטורים, ולא תירצו על קושיא זו כלום בדרך הירושלמי וע׳ בדלי ג״ב שתירצו שבורך אמר להן טועים אתם בהל כולו לא נגמרה ההוראה אבל אם שתק חייבין, וגם לאלה בירושלמי מיושב דבריו כשבל שגם הוא מסכים לר׳ מנא בר תנחום

שם וכי יש גבוה לשגגה ליחיד אצל הוראת ב״ד. - צ״ל: וכי יש צדון אצל הוראות ב״ד ואמה שבתוספות שבסנהדרין [illegible] מה עדין [illegible] הפוסקא כמו "מזידין ועשו שוגגין ט״ס וצ״ל שוגגין ועשו מזידין")

שם ר״ש אומר אין שבט אחד עוקר כל השבטים מזבח והוא שתהיו כו׳. - כאן חסר ויש להשלים מפסחים פ״ב הל׳ ו׳ ועי׳ מה שהגהנו בשגיות זו.

שם ה״ח ר׳ חנינה (או ר׳) ר׳ ירמיה ר׳ חייה בשם ר׳ יוחנן הוראה שעה הורוה ר׳ ירמיה כו׳. - צ״ל: הוראות שעה הורוה [illegible] סמיכה, בדבר נשים כו׳ (ואמר שבדיעבד מותר) אין שאמרו צ״ל טעונין סמיכה ב[illegible] [illegible] אהרן אחת שתי כו׳.

שם ר׳ זעירא [illegible] המעגל כר״מ כו׳. - צ״ל: כר״מ (פי׳ דאמר חובת ב״ד הוא) תני רבנן הורו ב״ד כו׳ אחד מן הצבור חייבין הורו ב״ד ועשו בעצמן ר״מ פוטר (פי׳ מחלוקת יחיד) וחכמים מחייבין אמר להן ר״מ כו׳ (וע׳ בדלי ד׳ א׳ תוד״ה "דין" שנסתפקו בדין זה).

שם תני תמן הורו ב״ד ועשו הן וידעו מה הורו טעו מה הורו כו׳. - צ״ל: וידעו מה הורו חייבין טעו מה הורו כו׳ ה״ב בפשיטא אבל כהוראת ב״ד פטור כו׳. - צ״ל: פשיטא אבל משחזרו בהן ב״ד פטור (פי׳ מחזור שב״ד החליפו ה״ב בעירית גוף בבאורנו לעיל) אבל עד שלא חזרו בהן ב״ד (פי׳ והוא עושה עם הצבור) א״ר יוסי ולא מתניתא היא הורה בפני עצמו מתכפר בפני עצמו מפני שהורה בפ״ע ועשה בפ״ע אבל אם הורה בפני עצמו ועשה עם הצבור מתכפר לו עם הצבור א״ר מנא ואמור דבתורה הורה עם הצבור ועשה עם הצבור מתכפר לו עם הצבור מפני שהורה עם הצבור ועשה עם הצבור אבל הורה בפני עצמו ועשה עם הצבור מתכפר לו בפני עצמו.

שם ה״ב ר׳ זעירא בשם ר׳ ירמיה מתניתא דר״מ או דיין כו׳. - צ״ל: מתניתא (פי׳ מה ששנינו שאין ב״ד חייבין עד שיורו לבטל מקצת כו׳ ואוכח דחובות ב״ד הם) דר״מ היידן ר״מ א״ר יוסי ר״מ דו אמר חובות ב״ד הוא א״ר חמנא כר״מ ותני ואין הורו ב״ד כו׳ (כה לעיל סופו ועי׳ מה שהגהנו בזה).

שם ר׳ ירמיה בעא קומי ר׳ זעירא מה כרבי דרבי אמר משיח כו׳. - צ״ל: מה כרבי דרבי אמר משיח בשגגות מעשה הוא ואין כרבנן בהעלם דבר הוא דתני משיח בע״ז (ומה שבדיעבד מותר ונשתרבב אלמטה סוה״ד)

~~[illegible] ובתוספות שהיה יודע שטעו ב״ד ולא עשה והוא כמזיד אלא [illegible] זה שסבר [illegible] לב״ד [illegible] בשטות [illegible] כמו~~

[illegible] ב״ד [illegible] [illegible] שב״ד שהורו [illegible] דבר והוא החליף והתירו ועשה) פשיטא נעשית [illegible]

[illegible] בשגגת מעשה (וכה דבבלי ג׳ ב׳, אבל בתוספתא פ״א הנוסח „ר״מ״ והוא ט״ס) ורבנן אמרין בהעלם דבר [illegible] מה כגון דלא תנינן משוח והא דבתרה (פי׳ ששנינו במ״ד ואף בע״ז אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת) לא תנינן משוח ומשוח בכלל (פי׳ כמו ששנינו במ״ז „ובע״ז היחיד והנשיא והמשוח מביאין שעירה״ כו׳.

~~שם ה״ב מ״ב [illegible] בר חנינה מנין שנכללו כל העבירות כו׳. — צ״ל א״ר יוסי בר׳ אבון [illegible] ע״ז ולא על חייבי כריתות [illegible] אלא כרת דלבד (כה דוגמות פ״ד ה״ו ונוסח [illegible] שם ע״ש) [illegible] כו׳. (וכה [illegible])~~

שם דלא כן מנן לוה היחיד הנשיא והמשוח לא מצינו מצינו דלא כן מנן לוה כו׳. — צ״ל: דלא כן מנן לוה היחיד הנשיא והמשוח (פי׳ שכולן מתכפרין עם הצבור בע״ז) לא מצינו מצינו א״ר חנינה - קומי ר׳ מנא ואית סופיה דרבי מידרש מצינו מצינו דלא כן מנן לוה עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת (פי׳ בע״ז) לא מצינו מצינו דלא כן מנן לוה הוראות ב״ד גדול [illegible] (פי׳ שהמשיח שהורה לעצמו בע״ז חייב שעירה) לא מצינו מצינו אלא מה את [illegible] מרבי רבי בדעתה דרבי אמר משוח בע״ז בשגגת המעשה הוא ואין כתיב הוראה ליחיד אלא לב״ד בלבד אותו מועט כו׳ דמו לפנים מה כרבנן דרבנן אמרין משוח בהעלם דבר ברם כרבי משוח בשגגת מעשה הוא א״ר חנינא אף על דרבי נצרכה שלא תאמר הואיל והוא דהוכרת (פי׳ דמשוח בע״ז הוא בכרת כמו בשאר מצות שמביא עליהן פר שנכנס לפנים) יכנס דמו לפנים לפום כן צריך כו׳ [illegible]

שם ה״ה (מ״ג) כהנה אמר חפשי שלא היה בה כו׳. — צ״ל: כהנה אמר מפני שלא היה בה כו׳. [illegible]

שם [illegible] כמן בנבואה ואין חייבין על כל מצות עשה כו׳. — צ״ל: [illegible] כמן בנבואה לאו לא תעשה [illegible] על כל מצות [illegible] שבתורה א״ר מתניה כו׳ (ומש״כ הפ״מ בזה תמוה).

שם [illegible] ראוין לבוא לידי דבר רשב״ל כו׳. — יש להפך הגירסא וכצ״ל: ונצא הנשיא שאינו ראוי לבוא [illegible] ר׳ יצחק שכל מעוכבה לא וטמא בדעת שאינו ראוי לבוא לידי דבר וכן [illegible] דבר [illegible] אחת מאלה את שהוא חייב על כולן הוא חייב על מקצתן [illegible] שאינו חייב על כולן (פי׳ כגון נשיא שהוא מלך שאינו חייב על שמיעת הקול) אינו חייב על מקצתן ר׳ הושעיה בעי מעתה אשה לא תהוי חייבת על ביאת המקדש שאין הוא [illegible] מעידה (פי׳ והרי היא פטורה משמיעת הקול) תני (בריית׳ זו איתא בבבלי ט׳ א׳ עיש״ה) ר׳ עקיבא אומר משוח פטור מכולן ר׳ יוסי בשם ר׳ יוחנן טעמא כו׳ [illegible]

שם ה״ו ורבה המשוח בחטאת בשגגה כו׳. — צ״ל: ורבה המשוח על שגגתו אשר שגג [illegible] כו׳ [illegible] אמר משוח בע״ז בשגגת מעשה הוא כו׳.

[illegible] מכפרת כו׳. — צ״ל: כחטאת כאשם (ויקרא ז׳ ז׳) מה חטאת כו׳.

שם כיני מתניתא [illegible] שאין בהם חייב כו׳. — צ״ל כיני מתניתא אלא שאין הנשיא חייב על שמיעת הקול [illegible] על טומאת מקדש וקדשיו דברי ר״ש (וע׳ בבלי ט׳ א׳ ותוספתא ספ״ב).

~~[illegible]~~ פי׳ דבזה הנשיא שוה להדיוט וכה [illegible].

ר׳ הושעיה בעי מעתה אפי׳ בנבואה כו׳. — צ״ל: מעתה אפי׳ בע״ז (פי׳ הנשיא יביא שעיר) [illegible] כו׳ בהדיוט עשיר ועני [illegible] ר׳ לעזר (פי׳ והדיוט עשיר מביא כשבה או שעירה כמו בכל חייבי כריתות והנשיא מביא בע״ז שעיר) כו׳ ועל ביטוי שפתים ותניא לא נהגו כו׳ לאה אינו מביא שעיר וחכ״א אינו מביא שעיר (ומש״כ אין „שעיר״ צ״ל „שעיר״) אלא שעירה התיבון הרי משיח בע״ז הרי אינו מביא כו׳.

שם ה״ח (מ״ג א׳) חטאו בספק מ״ד משום שהגדולה כו׳. — צ״ל: חטאו בספק (פי׳ שחטאו הנשיא וה״ה לומר במשיח שהוא פטור מאשם תלוי כמו ששנינו בסוף פ״ב) מ״ד משום שהגדולה מכפרת כו׳ מ״ד אין חטאו וידיעתו שוין כוון חטאו וידיעתו שוין (פי׳ שהדיוט ונשיא שניהן מביאין אשם תלוי) חטאו עד שלא נתמנו ומשנתמנו ומשעברו (פי׳ ואחר שעברו נודע להן על שגגתן) מ״ד משום שהגדולה מכפרת כו׳ מ״ד אין חטאו וידיעתו שוין חייב על הראשון (פי׳ שהרי חטאו וידיעתו בהדיוט) ועל השלישי ופטור על השני [illegible] לזה אין הגדולה מכפרת עד שנודע לו שגגתו (פי׳ ולכן אף למ״ד זה חייב על הראשון [illegible] הוראה [illegible] כלום [illegible] ופטור [illegible] פשוט אלא [illegible]

שהרי לא נתוודע לו בזמן שהיה נשיא או משוח) חטאו על שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו מ"ט משום שהגדולה מכפרת הפי' כן הגדולה מכפרת א"כ אין חטאו וידיעתו שוין כאן חטאו וידיעתו שוין (פי' דאף הנשיא והמשוח מביאין קרבן עולה ויורד כמו ששנינו בסופ"ב) אכל (פי' הנשיא) חצי זית עד שלא נתמנה כו'.

שם ולא אשכחן כן אכל שני זיתים ונתוודע לו בוודוי של אחד מהן כו'. - צ"ל: אכל שני זיתים (פי' בהעלם אחד) ונתוודע בוודוי של אחד מהן שנודע לו בספיקו חייב בחטאת ובאשם תלוי ר' יעקב דרומייא בעא קומי ר' יוסי מה נפשך חלב אכל כיפר (פי' שהוא אכל ב' זיתי חלב בהעלם אחד ונודע לו אינו חייב אלא חטאת אחת) שומן אכל אינו צריך כפרה א"ר יוסי כו'.

(מ"ב ב') אכל כזית עד שלא נתמנה וכזית משנתמנה בהעלם אחד אינו חייב אלא [illegible] ספק כו'. - צ"ל: אינו חייב אלא אחת הא בשני העלמות חייב שתים ספק [illegible] כו'.

וסבור שהן שתים הפריש חטאות כדר' יוחנן כו'. - צ"ל: הפריש חטאות וכיפר ר' יוחנן אמר כו' ונתוודע לו בספק בין כל אחד ואחד ואח"כ נתוודע לו בודאן רשב"ל כו' (ע' נוסח הירושלמי שבבבלי)

שם תמן הוא אמר ידיעות ספיקן קובעות לחטאות וכא אמר אין ידיעות ספיקן כו'. - צ"ל: וכא אמר (פי' בשבועות [illegible]) אין ספק ידיעה כודיעה תמן אשאו קובעו כו' תמן הוא אמר ספק ידיעה כידיעה וכא הוא אמר אכן לא אמר ר' יוחנן אלא כידיעה הראשונה שאין בה כו' הכא אודין שאין היתה [illegible] כיפרה (פי' באוכל ג' זיתים בהעלם אחד וסבור שהן שנים והפריש קרבן ולא הספיק להקריבו עד שנודע לו בזית שלישי) שהיא נבחרת (פי' וצריך להפריש חטאות אחרות על [illegible])

שם על דעתיה דרשב"ל פטור ע"ד דר' יוחנן חייב כן אמר רשב"ל לפטור כו'. - צ"ל: ע"ד דרשב"ל פטור (פי' לר' שמעון דפטר בשנודע להם משנתמנו הא לרשב"ל דסבר דידיעות ספיקן קובעות לחטאות כשנודע לו ספיקו פטור) ע"ד דר' יוחנן חייב, כן אמר רשב"ל לפטור (פי' ברמיה וכי אמר רשב"ל דידיעות ספיקן קובעות לפטור) לא לחיוב (פי' דלחיוב דוקא אמר רשב"ל) אלא כינ כו' אין ידיעות ספיקן קובעות לחטאות בו אמר פטור אכל חצי זית [illegible] שבינתיים כפול ומיותר) כו' חצי זית שעבר [illegible] (פי' הראשון והשלישי) אין מצטרפין ובזה חייב קרבן בודאו (פי' שהרי בכרי אכל כזית שלם [illegible] נפטר כאחד ועל דחצי זית עד שלא נתמנה וחצי זית משנתמנה (פי' בהעלם אחד פטור) אין מצטרפין [illegible]

(ס) ~~שם על [illegible] בו אמר אין חטאו וידיעתו שוין חייב על הראשון ועל השני כו'. - צ"ל: חייב על הראשון ועל השלישי ופטור על השני (ע' [illegible] שם) אכל כו' (ע"ד בבלי)~~

שם אכל ספק כזית ואין ידוע אם ביוה"כ אכלו כו'. - צ"ל: ואין ידוע אם אחר יוה"כ אכלו אם קודם יוה"כ [illegible] ספק כפרה כיפר (פי' דודאי אם אכלו בודאי לפני יוה"כ יוה"כ מכפר על חייבי אשם תלוי כבכריתות פ"ו מ"ד ועל הספק שמא אכלו אחר יוה"כ אינו חייב אשם תלוי דהא ספק ספיקא הוא מביאין ע"ז אשם תלוי כדמשמע מפרש' כריתות רפ"ד ודלא כתוספות שם ע"ש ובלא רפ"ח [illegible]) אם ביוה"כ אכלו כו' א"ר מתנייה לעולם אין יוה"כ מכפר אלא [illegible] (פי' דהא דתנן בכריתות שם [illegible] מי שבאו לידו ספק עבירה ביוה"כ אפי' ע"ח חש[illegible] אין צריך אלא בשנודע לו ביום שנכנס בספק עבירה אבל אם לא נודע לו עד לאחר יוה"כ אין יוה"כ מכפר ודלא כלוי. סבירא בשבועות פ"א ה"ט) מתניתא מסייעא לחבריה יוה"כ ואם חלף לפניו ועשה מלאכה בין השמשות פטור מה נפשך יוה"כ הוא כפר כו' (פי' ומוכח דבספק עשה ביוה"כ, יוה"כ מכפר אע"פ שלא נודע לו עד אחר יוה"כ) והתני ואכל (פי' שאכל בין השמשות) ואינו יודע אם ביוה"כ אכל ואם בחול אכל וס"ד דאיירי באוכל חלב בין השמשות ולמה פטור) א"ר יוסי בר בון קייצותא הוות (פי' ואינו אלא ספק אכל ביוה"כ ויוה"כ מכפר) לפום כן ר' [illegible] הוי עליה אכל כו' (שהוא לזמן עמוד ג' וכל מה שבינתיים כפול ומיותר).

שם (מ"ב ג') אכל חמשה זיתים ונתוודע לו בראשון ומביא קרבן כו'. - צ"ל: ונתוודע לו בראשון והפריש קרבן בשני והפריש קרבן בשלישי והפריש קרבן ברביעי והפריש קרבן בחמישי והפריש קרבן ר' יוחנן כו' בראשון שהוא לאחר אבודים כולם והשאר יפלו לנדבה רשב"ל אמר נתכפר לו באחרון שהוא

*) יש לומר כנוסח שלפנינו ואין ידוע אם ביוה"כ אכלו אם קודם יוה"כ אכלו (פי' ונודע לו הספק ביוה"כ) כו' אם לאחר יוה"כ אכלו (פי' לא נודע לו ספק זה כלל עד לאחר יוה"כ).

הוריות

אמר וידיעה כולם והשאר ידחו כו׳ ר׳ חסדא כר׳ יוחנן כו׳ (פי׳ כר׳ יוחנן דאמר לעיל עולא א״ר יוחנן ידיעה ספיקו (וכדעתו לחטאת).

שם אלא תנא אשם ונקט ליה אגב (פי׳ שאם לא היה שונה אלא אם הורה וידיעה בינתיים מביא אשם תלוי על כל אחד ואחד שפיר אבל מדשני בשם שהוא מביא חטאות כו׳ אשמע דבין בחטאות ובין באשם ובידיעת ספק מחלוקת) אי׳ חייב אפי׳ בן לצדדין דקאמר בן (פי׳ דבשם שבידיעת ודאי מחלוקת לחטאות כך ובידיעת ספק מחלוקת לאשם תלוי).

שם (מ״ב ד׳) ר׳ יצחק שאל את ר׳ דשאר כל הדברים כן כו׳ — כל ענין זה עד סוף הלכה זו מוזרע ונשתבש מתבואות פה אות אפני שגם שם נמצא זה שאמר ר׳ טרפון לר׳ ״כל המפרש ממך כפורש מחייו״ וע׳ מ״ש בברכות פ״ב ה״ה.

שם ה״ו (מ״ג א׳) ~~אמר~~ ר׳ יודה אמר חדה כו׳ — סוגיא זו כפולה בסנהדרין פ״ב ה״ה וע׳ מ״ש שם.

שם ה״ז נדבת צבור ונדבת נשיא נדבת נשיא קודמת — צ״ל: נדבת צבור קודמת (ע׳ בבלי י״ג ע״א ותוספתא פ״ב).

שם ועבד מבית ~~אב~~ ורבו מבית אב כו׳ — צ״ל: ורבו מבית שעור עבד קודם לרבו דתנן (תוספתא זבחים פ״י ע״ט) הפר קודם לשעיר (וע׳ בבלי זבחים צ׳ א׳ בסופו) מעשה בר׳ אליעזר כו׳.

שם נטלו ר׳ חייה רבה והשיבו אצלו כו׳ — צ״ל: נטלו ר׳ חייה בר אבא (וכה״ג בויק״ר פל״ה ומובא עוד בשאילתות ר״פ דסוגי היה בזמנו של ר׳ חייה בר אבא).

שם (מ״ח ב׳) אבידתו ואבידת אמו ואבידת אביו ואבידת רבו שלו קודם לאביו כו׳ — צ״ל: שלו קודם לרבו ורבו לאביו ואביו לאמו ולא מדובר כו׳.

~~שם ה״ח וישראל הם ידחו לזו ה״ה כו׳ — צ״ל הם [illegible] כו׳ [illegible]~~

שם ה״ט הממזר מעכב עד שלשה ~~עשר~~ דור כו׳ — יש מחלוקות שונות בזה וע׳ בפירוש דהרי המוחם לרש״י (ח״ב ה״ה) בשם ובמקום ([illegible] ההוריות) ירושלמי: אלא תשעין בגר. עד ט״ו דורות כו׳ ואח״כ ט״ז דורות ובמקום סימן [illegible] בשם ולמדנו: אלא תשעין בגר עד כ״ב דורות וכה״ג בפסיקתא רבתי פסקא כב, ובמדרש רות זוטא פ״ג אות [illegible] ר׳ חייה אלא תשעין בגר עד כ״ג דורות, ובפסקא פסיקתא [illegible] בגר עד שבעה דורות.

שם ראש וזקן זקן קודם — בפירוש הנ״ל כתב דצ״ל ״ראש קודם״, וכנראה מובא בהגה״ה רוש הלכות הוריות.

שם (מ״ח ג׳) לעולם הוי רץ אחר המשנה יותר מן התלמוד כו׳ — ע׳ מ״ש בשבת פט״ז ה״א. כגון משנתו של ר׳ חונה — צ״ל: משנתו של ר׳ חייה (כן העתיק בספר כריתות דורות [illegible] וכה במדרש רות רפ״ו).

שם ר׳ סימון ויהודה נשיא היה כו׳ ר׳ מנא כו׳ — פי׳ ר׳ סימון היה מבחוץ שהיה יהודה שהיה תלמידו של רבי שהיה בלוד ובמקום ר׳ [illegible] צ״ל ״רב אמי״ (ע׳ מ״ש בברכות רפ״ה) שהיה בטבריה מקום הנשיא.

נדה

שם ה״ה (מ״ח ד׳) הוון בדיי אומר מ״ד מותרת לביתה מפקידה היא כו׳ — צ״ל: מ״ד מותרת לביתה [illegible] בפקידה היא כו׳.

שם (מ״ט ח׳) מה בבועל נדה ואינו מטמא בהיסט כו׳ — צ״ל: מה בבועל נדה ואינו מטמא כלי חרס בהיסט אשבח תני כו׳ נשמעינה מן הדבו מעוברת ומניקה בועלהן טהור וכן אשה שיש לה וסת ושאר כל הנשים טהורין משום בוהה (פי׳ זה שבא עליה) ומטמאין משום מגע (וע׳ בבלי ט״ו א׳ ותוספתא פ״ג).

שם ה"ג כהדא דתני אחד אומר שראה מפי שנים ושנים אומרים שמעו מפי אחד יפה כו'. — הכי תניא בתוספתא סנהדרין פ"ג, והנה בשו"ת גאוני בתראי סי' נ"ח הבא ור' יושע מקה"ע בעדות עגונה באנשים שחלקו אחר רוב דעות והעיד א' מפי שנים שמתו ושנים העידו בשם אחד שלא מת שדעת ר' יושע מקה"ע דשומעין להאחד שהעיד מפי שנים, ומכאן משמע סייע לדעתו.

שם וחכ"א ד' נשים שאמרו חכמים דיין שעתן כתמן טמא למפרע כו'. — צ"ל: שאמרו חכמים דיין שעתן כתמן בכלייתן מה ראייתן דיין שעתן אף כתמן דיין שעתן וכן תינוקת שהגיע זמנה לראות (ע' בבלי ה' א' ותוספתא רפ"ג) הה"ל יפה מפני שטורפה מצוי (פי' דתינוקת שהגיע זמנה לראות שטורפה מצוי לכן כתמה טמא מכאן ולהבא משא"כ תינוקת שלא הגיע זמנה לראות).

שם ה"ד בתולה לדמים בשרה ואח"כ נישאת כו'. — צ"ל: בתולה לדמים ואינה בתולה לבתולים בשנישאת ואח"כ ראת בתולה לבתולים ואינה בתולה לדמים בשרה ואח"כ נישאת תני שלש כו'.

שם רשב"ג אומר כל שיתן בה חרס כו'. — צ"ל כל שיתן בה חרס (כה ~~בתוספתא שבגמרא ב"ג לבתון צה בבלי~~ נדה ח' ב' נמצא בה חרס בודק שנעבדה) ואפי' נישאת (פי' צ' שהיא ~~בתולת דמים~~)(~~ועי' ע"ב~~)

שם וכסאה בודיה. — כעין זה בשבועות פ"ב סה"ג.

שם כהדא דתני הפסיקה דם טוהר ולא ראת כו'. — פי' צ' שהיא בתולת דמים.

שם (מ"ט ב') כל שהיא בהרבה הרי היא בחזקה. — בודאות פ"ג הוא נוסח משובש ועי' מה שביארנו בזה

שם ה"ה מה איד אין להשיפסין התינוק ואינו יכול לחזור נשמעינה מן הדא כו'. — צ"ל ואינו יכול לחזור כהדא דתני ויצא הוא כו'.

שם הוות צריכה לן מאחר שאין לה דמים טמאין כו'. — צ"ל: הוות צריכה לן מאחר שיש לה דמים טמאין (פי' דאשה שנתגיירה ואח"כ ראתה דם ה"ז טמאה נדה מיד) ויש לה דמים טהורין (פי' והיינו אומר נמי שאם נתגיירה מיד אחר שילדה ויש לה דם טוהר וע' בכורות מ"ו ב' והנה הגאון בפ"ד ה"ה מאו"ב כתב להגיה שם בדברי ר"מ „ולדה ואח"כ נתגיירה יש לה דם טוהר", וכבר העיר עליו הגרי"פ בספרו „אומר השכחה" סימן ס"ג שנעלם ממנו סוגית דבכורות הנ"ל).

שם ובדמים ר' יודה אומר כמה שעתה כו'. — ע' הנוסח בודאות פ"ג הי"ג ועי' שם.

שם ה"ו (מ"ט ג') הוכר עוברה ואחר כך ראת ~~כמה דייה שעתה [illegible]~~ כדעתו כמה שאין מעוברת ~~דייה שעתה [illegible] ג' עונות שלא ראתה~~ הרבה ר"מ אומר מטמאה מעת לעת (פי' כמו ששנינו במה אמרו דייה ~~שעתה בבתולה בזקנה~~ (פי') ר' יוסי אומר דייה שעתה (פי' מפני שכבר עברו עליה ג' עונות [illegible] בהם)

שם ה"ז שלושה עונות מטמאה מעת לעת זקינה שהפסיקה כו'. — חסר כאן וכצ"ל: שלושה עונות מטמאה מעל"ע הפסיקה שלש עונות (פי' תינוקת שלא הגיע זמנה לראות ואחר שכבר ראתה ג' ראיות משלשים יום לשלשים יום) וראתה דייה שעתה חזרה והפסיקה ג' עונות וראתה דייה שעתה חזרה והפסיקה ג' עונות וראתה הרי היא ככל הנשים ומטמאה מעת לעת (כגירסא זו מוכח [illegible] בבבלי ט' ב') זקינה שהפסיקה ג' עונות כו' ג' עונות ואח"כ ראת דייה שעתה חזרה והפסיקה ג' עונות ואח"כ ראת הרי היא ככל הנשים ומטמאה מעל"ע זה שכוונה מחמת הווסת אלו דספתתה אלו הותירה כו' נעבעה ווסתה (פי' ודייה שעתה) ר' יודן בעי רואה כדייה בתשובה פי' (פי' תינוקת שלא הגיע זמנה לראות).

שם מה חם בשעה שעשתה כבדמון (פי' כשראתה ג' פעמים משלשים יום לשלשים יום שבזמנה לטמאות מעל"ע) אף אמר דייה שעתה (פי' כשהפסיקה אחר ג' עונות ושוב ראתה בזקנותה [illegible]) כו' אפי' ראות כדייה אחרת (פי' צ' שראתה ג' פעמים משלשים יום לשלשים יום והפסיקה ג' עונות וראתה ושוב הפסיקה שלשים יום וראתה) זה תשובה מעל"ע עד שתבוא שלש אחר הפסקה (פי' עד שתחזור לראות ג' פעמים משלשים יום לשלשים יום, והמעלה אומרים שדומה בחזרה והפסיקה שלש עונות וראתה דייה שעתה) הה"ל דאיכא לווסת אחרונה (פי' תינוקת צ' שראתה ג' פעמים משלשים יום לשלשים יום והפסיקה ג' עונות וראתה ושוב הפסיקה שלשים יום וראתה לכך היא מטמאה

בזה · מע"ש דמאחר שבתחלתה חזרה שוב לראות אחר שלשים יום הרי זו חזרה לקדמותה ומה שפעם אחרת הפסיקה ג' עונות דומה לווסת הרוכה).

שם מתנין לה עונה בימות שלשים יום ונתנו לה עונה כו'. — צ"ל: נותנין לה עונה בימות שלשים יום ומהו שיהא (ומה שהיתה בינתיים מוותר) לה כתחלה (פי' תינוקת שלא הגיע זמנה לראות וראתה שתי פעמים משלשים יום לשלשים יום מהו שיהא כתנוקה טמאין שאם תראה עוד פעם שלישית ה"ז מטמאה מע"ע) חזקיה אמר מאחר שעשינוה בדמין (פי' שאם תראה פעם ג' תטמא מע"ע) יש לה כתחלה שמואל אמר אפי' כל הסדין כולו מלא אינון של דם מאחר שלא נעקרה בדמים (פי' שטרם ראתה פעם שלישית) אין לה כתחלה.

שם רוקה טהור (פי' תינוקת עד שלא הגיע זמנה לראות וכבר ראתה ג' פעמים משלשים יום לשלשים יום אע"פ שהיא מטמאה מע"ע היינו במגעה ברה"י אבל רוקה עדיין טהור) מדרסה טהור מגעה ברה"ר טהור (פי' אבל אשה שהגיע זמנה לראות מגעה ברה"ר טמא מע"ע כמבואר בריש פרקין) סברין מימר מע"ע (פי' דרוקה ומדרסה אפי' ברה"י ומגעה ברה"ר כולן טהורין דמע"ע וע' בבלי י"ד ב' ובפרש"י שם שפירש באופן אחר וכה דפא שתפס כרש"י).

שם ה"ז ובתולה שדמיה טהורין כיני מתניתה כו'. — צ"ל: ובתולה שדמיה טהורין תמן תנינן (לקמן רפ"י) תינוקת שלא הגיע זמנה לראות ונישאת ב"ש נותנין לה ד' לילות וב"ה אומרים עד שתחיה המכה הגיע זמנה לראות ונישאת ב"ש אומרים נותנין לה לילה הראשון וב"ה עד מוצאי שבת ד' לילות ראתה ועודה בבית אביה ב"ש נותנין לה בעילת מצוה וב"ה כל הלילה כולה כיני מתניתה תינוקת שלא הגיע זמנה לראות וראתה בבית אביה ונישאת (פי' דאף באופן זה ס"ל ב"ה דנותנין לה עד שתחיה המכה וכ"ה בבבלי ס"ד ב') תני (תוספתא פ"ט) רשב"ג אומר נותנין לה עונה חצי לילה ויום (פי' לבן שהגיע זמנה לראות וראתה עודה בבית אביה ונישאת) שמואל אמר לילה ויום עונה ומצרת עונה כבולה (פי' שמואל מפרש טעמו של רשב"ג דבאמת כל הלילה ויום היא עונה אחת אלא משום שדרך תשמיש אחר שעברה מקצת לילה לכן אמר רשב"ג שאין משלימין לה עד מע"ע לאחר יום)

שם בעלה בספק קרבן כנדה בטהרות תלויות ר' שמואל כו'. — חסר כאן וכצ"ל: בעלה בספק קרבן כנדה בטהרות תלויות בר פדייה אמר אפי' בעלה בספק קרבן כנדה בטהרות טהורות מה בין בעלה מה בין טהרות ר' שמואל בר יצחק כו' (וע' בבלי סמ"ב ב' שיטה אחרת בזה) מתניתא פליגא על כה פירשה וראתה (פי' היינו כשיעור "לאחר זמן" שבפ"ב מ"ב שבעלה ספק בקרבן) כו' והא מטמאה למפרע (פי' את הטהרות שנגעה בהן).

~~שם (פ"ט ד') עד כגריס והגריס תמן אמרי מילין צריכה מרגלא — פי' "מרגלא" כמו "מרגלית" והיינו~~ ~~שיש לתלות בה את הדם כגון שעברה בשוק של טבחים וכה בבא.~~

שם כדברי הרב בדברי התלמיד אל אבא כו'. — צ"ל: כדברי הרב בדברי התלמיד אל אבא כדברי התלמיד (השמט מן "התלמיד" עד "התלמיד") אל אבא אמר כתם (פי' אפי' בנמצא דם פחות מגריס) ורבי אומר ר' חייה אל ר' ישמעאל בר' יוסי לרבי דין הדא דבית מטבח בוה (פי' ששאל דברי התלמיד ועל זה דברי הרב) אר' צעירה הוי לבר נש משמע טעמיה דרביה (פי' ולכה ר' חמא לשמוע דברי רבו שהיה רבו של ר' חמא ולא דברי ר' יוסי שהיה רבו של רבו) בדבה בר (פי' בעד שאינו בדוק) ר' חייה אומר כתם (פי' כשמצאה עליו ולא בדקה) כו' אין את נותן לה מותגא (פי' דאפשר שהדם ממקום אחר בא ולמה את עושה אותן פרוזדור) כו'.

שם ה"ג דברי חכמים (פי' שהן מודין לר"מ ברואה כתם שהיא מטמאה את בועלה) שהן כשיטת ר"מ (פי' בספק בסוף מ"ג דהרואה כתם חוששת משום זוב אבל לרבנן דפליגי עליה דר"מ כמו שאין חוששת משום זוב בכך אינה מטמאה את בועלה).

שם ה"ג (נ"ח) שמואל בר אבא בעה כו'. — ע' מש"כ בדברינו בפ"ב ה"ג.

שם אלא כיון שילדה בטלה חזקתה כו'. — צ"ל: אלא כיון שטמאת בטלה חזקתה אף הכא כיון שילדה בטלה חזקתה.

שם שומשה בעד אסורה כו'. — צ"ל: שימשה בעד ואבד אסורה כו' (וכה בבבלי ט"ז ב').

שם ה״ב איזהון דרבנן פליגין. — צ״ל: איזהון דרבנן מסייעין.

שם ה״ה זה טומא ר״מ אלא שנגעו בו עקיבה כו׳. — צ״ל: זה טומא ר״מ אלא בירוק שנגע בו עקביה וטמאו כו׳ בהן ב״ש דם טמא מבטיר דם טהור אינו מבטיר (ומה שבינתיים כפול ומותר, ועיין דם טמא ודם טהור היינו היוצא ממקור [illegible]).

שם ה״ו ומתא חד בר נש א״ר יצחק בר נחמן כו׳. — צ״ל: ומתא חד בר נש לקי בחלבנה א״ר יצחק כו׳ שאילו ושנה הוה כדם הנדה.

שם תני בר קפרא ומסייע לרשב״ל כו׳. — צ״ל: תני בר קפרא ומסייע לר׳ יוחנן וזה עביד עובדא בגוותיה כו׳ כצה אחד (פי׳ הרסוק עמוק מבחוץ) כו׳ דטעה בפומיה (פי׳ ששנה משנתו כר׳ יוחנן) וזה טעה בעובדוי (פי׳ שבמעשה הורה כרשב״ל).

שם (נ׳ ד׳) יצחק בר יונתן ורב הונא ותניין כו׳. — צ״ל: יצחק בר יונתן ורב הונא הוון ותניין כו׳ אמר לה יצחק בר יונתן חמי ותהא עטיר מיני (פי׳ [illegible] לרב הונא והוא גדול ממני לכן תשאלו ממנו).

פ״ג ה״א (נ׳ ג׳) והיא יושבת ובא [illegible] הדבר שאם יש עמהן דם טמאה ואם לאו טהורה ותאיל לפושרין רואין כו׳. — צ״ל: ואם לאו טהורה רואין ותנן כו׳ (ומה שבינתיים מותר ונשתרבב [illegible] [illegible]).

שם המפלת דם יבש ר׳ לעזר אומר טמאה. — פי׳ אפי׳ אם הטילו את הדם לתוך המים ולא נימוח.

שם מתניתא פליגא על ר׳ לעזר המפלת חתיכה כמין שערה כו׳. — צ״ל: המפלת כמין קליפה כמין שערה כו׳ ואם נימוח טמאה (פי׳ הא אם לא נימוח טהורה) פותר לה משום בורייה א״ר זעירה ואפי׳ תימר כולהון משום בורייה עפר משום בורייה (פי׳ בתמיה והרי עפר אינו בריה) א״ר בון לא ותניא עפר [illegible] משום בורייה (פי׳ [illegible] עפר הוא בריה) כו׳ ואין זה מבה לא, הדא פליגא עליה כו׳.

שם א״ר יוחנן הלידה [illegible] בכל הלידות שבתורה כו׳. — פי׳ כל הענין הוא על בכור לנחלה וכל זה אינו שייך כאן ומקומו למטה ה״ה, וגם שם יש מאמר שאינו שייך שם ומקומו כאן. כמו שנדבר שם ומחלוקת זו דר׳ יוחנן ורשב״ל היא עצמה זו שבבבלי בכורות מ״ו ב׳ ע״ש.

שם את הלידות שבתורה עד שיצא ראשו ורובו. — פי׳ ראשו בשיצא כדרכו ורובו בשיצא רגליו כמו ששנינו במשנה ה׳.

שם מתניתא מן מסורס על דעתיה דר׳ יוחנן עד שיצא ראשו ורובו. — צ״ל: על דעתיה דר׳ יוחנן משיצא רובו כו׳ לטהרות ושלא לנחלה (פי׳ [illegible]).

שם ואומרים לו בוא וחלוץ או יבם א״ר יוסה כו׳. — צ״ל: בוא וחלוץ או יבם ואילו הן הסימנין כו׳ (ומה שבינתיים כפול ומותר).

שם (נ׳ ד׳) [illegible] דר׳ יוחנן אמר אינו וולד כל דבר. — צ״ל: אינו וולד כל עיקר אלא כו׳.

שם ה״ג אלא אם טמאה לידה אלא דם טמאה נדה כו׳. — צ״ל: אלא דם טמאה לידה אלא בשר טמאה לידה.

שם ואפי׳ [illegible] שאין שפור אלא באדם בלבד. — פי׳ שכבר יש בשפור צורת הולד ובעין זה בבלי [illegible] שאין הקב״ה עושה עור לאדם אא״כ נוצר.

שם מה בינו לבין המת שנסרח ואין שלדו קיימת. — צ״ל מה בינו לבין המת שנשרף ואין שלדו קיימת (ועיי׳ בבלי כ״ג ב׳ תוס׳ ד״ה מת) [illegible].

שם ה״ד רשב״ל מעדותו של ר׳ חנניה מפרש חוורן הוה כהדא ר׳ זעירה כו׳. — צ״ל: מעדותו של ר׳ חנניה מפרש חוורן הוות ר׳ זעירה [illegible] אלא מעדותו של ר׳ חנניה מפרש חוורן הוה כהדא ר׳ ינאי צווח כו׳.

שם ורסון שאלו דאינון אמרין שמתניה דרבי בון. — צ״ל: דאינון אמרין שמתניה דרבנן (והיא [illegible] ועשרים [illegible] שהן) דהיינו רב חבירו של שמואל וכן משמע למטה שקה שוטה רב, ומפורש כן בבבלי כ״ ב׳ וכסגנון זה יש בירושלמי [illegible] פ״ג ה״ב [illegible] כגון אמר דרבנן משגחין כו׳ ואפי׳ רבנין לא חכמין כו׳. והטעם למה קילס שמואל לתלמידי רב מפני שאמרו בשיטת רבן הואיל [illegible] דאיתא בברכות [illegible] ר׳ אבהו כד הוה אזיל לדרומא הוה עביד כר׳ חנינא וכד הוה נחית לטובריה הוה עביד כר׳ יוחנן דלא פליג על בר נש באתריה ע״כ, והנה תלמידי רב הוו [illegible] בארון

---

* כן לפי הנוסח שלפנינו פירש ההפך [illegible] ולפני מן ההיון ראשון מן סופה דהיה לא טהורה [illegible] ולבא מן הדה סופה מן רישא ותאול לפושרין והדוחק גדול לעינים.

של שמואל ואמ"ל לא הוצרכו לשמואל לומר כשיטתו, אלא אמרו כפי מה שהיה נראה בדעתיהם כשיטת רב רבם, ולפי דבריהם מה שאמר רב בבבלי שם, "אין תולין [illegible] השליה אלא בדבר של קיימא" ענינו כפרש"י שם כדמוכח בתו' וע' חדושי רשב"א שם).

שם (נה ה') ונאמנה שוליתו של שפיר משפירה של שוליתה. — צ"ל: ונאמנה שוליתו של שפיר ונאמן שפירה של שוליה.

~~שם ואימו פליגי הבבלי והירו' פי' כיון דאמרי אין תולין שוליה בוולד שקדם לה ואתא [illegible] ואמי' דאמרינן שוליה [illegible] דאחר [illegible] אבוהי דוולד [illegible] אחר [illegible] [illegible].~~

שם נפתח ירכו לה נפתח לגדול א"ר יוחנן דר"ש היא דאמר כו'. — צ"ל: נפתח ירכו לה, נפתח לגדול: ר"ש אומר נימוק הוולד עד שלא יצא. (כל זה פוסקו מאמרו משנתנו, ומה שבינתיים כבר [illegible]) א"ר יוחנן [illegible] מודה ר"ש [illegible] מושיבה את אמו כו'.

~~שם בלום שהיו [illegible] שלחה מה הן. פי' דשערות וצורת השוליה אין [illegible].~~

שם הה"ד פותח לה בשופרא דקשו מתניתין פליגי על ר' לעזר כו'. — צ"ל: פתר לה שלא יצא ראשון מתניתא פליגא על ר' יוחנן ופלגא כדרכו כו'.

שם מכיון דלית אמר וולד הוא אמרה הבא אחריו אינו בכור כו'. — צ"ל: מכיון דר"מ אמר וולד הוא (פי' במשנה ר' מאיר אומר [illegible] מין בהמה חיה ועוף ה"ז וולד וא"ש ה"ב דבעי צורה עומד בראש הדבר אומרים לו בזה אלו [illegible] וכו') אמרה הבא אחריו אינו בכור לא לנחלה ולא לכהן (פי' ומשנה שלימה שנה רבי בבכורות רפ"ח דר"מ אמר הוולדות מין בהמה חיה ועוף הבא אחריו בכור לנחלה ולא לכהן) אל תיפתר שיצאו מתים (פי' משנתנו דבכורות איירי בשיצאו המין בהמה חיה ועוף מתים [illegible] זה לא הוצרך להשמיענו לענין שיהא הבא אחריו ספק לנחלה שאפי' צורת אדם [illegible] יצא ראשון מת הבא אחריו בכור לנחלה כמו ששנינו שם [illegible] דאמרינן דהבא אחריו אינו בכור לכהן [illegible] מחכמים דפליגי עליה התם. והנה כל הסוגיה הזאת אין לה [illegible] כאן ומקומה [illegible] ר' והסוגיא דשם [illegible] כמ"ש שם).

ר' יצחק בר נחמן בשם ר' לעזר גולגולת הערף כו'. — צ"ל: גולגולת הערף שנתרוצצה ברובה (ודין זה אותו בבלי חולין, מ"ב ב' בשם שמואל בגולגולת סתם ומשמע דקאי בבהמה איירי וע' עוד מה שנכתוב למטה) ר"ל בשם שמואל גרגרת הערף (פי' שנפסקה) ברובה אתא כו'. אלא מהו ואמר וכו' אלין כו' (והנה דין פסוקת הגרגרת הוא גם בבהמה, אבל נראין הדברים דשני [illegible] הירושלמי חולין על המשנה דפ"ג. ואלו טרפות בעוף כו' ופסוקת הגרגרת, ובבבלי שם נו' א' [illegible] בדומה "נשבר העצם אע"פ שלא ניקב קרום של מוח" ודעת הירושלמי שדין זה בכל אינו עופות אבל שנשבר העצם ברובו דוקא ולא כן דעת הבבלי שם אלא דאפי' במשהו טרפה ולכן בנוגע להם יש מרומה דבריותא דעוף אם ניקב העצם כשרה עד שיניקב הקרום של מוח ונדחקו לתרץ סוגיא אחת לעוף של [illegible], ובתוספתא שם פ"ג תנן "אם ניקב העצם פסולה" וגם שם ל"ג הפריש בין [illegible] לעוף ואמ"מ [illegible] כשיטת הבבלי).

ברוך ה' שהחיינו והגיענו לזמן הזה אור ליום [illegible] טבת התשי"ד [illegible] יום שנולדתי בו ואני בן חמשים וחמש שנה וסיימתי את ספרי זה המכונה "שערי אמונת [illegible]" אשר התחלתי לכותבו ולחברו זה כ"ד שנה והגהתיו והעתקתיו זה שתי שנים ואבקש מאת שמים שיזכני להעתיק על את שאר הספרים אשר חברתי ואדפיס ואוציאם לאור והיה בכוחי עד זקנה ושיבה ללמד וללמד ולקיים את כל מצותיו אמן סלה הכותב והחותם פה ברוקלין [illegible] נאום המחבר [illegible] רבי [illegible] בהמנוח אא"ז מורי ר' חיים שלמה (המכונה ר' חיים זלמן) זללה"ה (נפטר י' כסלו [illegible]) בן ר' מיכאל ז"ל (נפטר בעיר [illegible]) בן הרה"ג ר' דוד אבד"ק [illegible] (ואח"כ שם [illegible]) בן ר' צבי הירש סגן נהור (אב"ד [illegible] כב שבט תקפ"ה [illegible]) [illegible] סימן [illegible]) בן ר' אברהם (נולד אחרי מות אביו ונקרא על שמו והיה דיין בעיר [illegible] [illegible] ואח"כ ט' טבת תקנ"ב וגם [illegible] שם סימן [illegible]) בן ר' אברהם ([illegible] ואח"כ שם [illegible] [illegible] המכונה [illegible]) בן ר' [illegible] ז"ל.

ברכות טז: ה"ד ושאלו לר' שילא בר [illegible] לגבי ר' אחא. — [illegible] לגבי ר' אחא" (צב | צה
בשאלתות [illegible] ה"ב שלח לר' יענב בר אחא גביר ר' חייה בר אבא".
שם פ"ד [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] כו' דנצי. דאמנתהו — [illegible] רבה" [illegible] (בנוסח מהרש"ם) [illegible]
בכל יומי השנה ונשתבבו [illegible] שהוא בענין [illegible].
שם רב בר [illegible] — צ"ל רב כר' יודה (וכה נוסח מהרש"ם) וביאור זה דר' יודה [illegible] ליה [illegible] [illegible] ולכן צוה רב ליתן לו [illegible] כהפצו בראש הבגלים
[illegible] [illegible] [illegible] סבר כרבנן [illegible] עשה כר' יהודה והנדים דבצה [illegible] רבנן [illegible].

יומא פ"ה ה"ב (מ"ד ע"ב) או ומלעבר יש לך עבודה מוחרפת שהיא עובדה דבגדי לבן כו'. — פי' הוא לומר שהמנורה ובאו אהרן אל אהל מועד שהוא להתכוונות כלפי ומחתה גם הוא המוס על הסדר שהכתוב מסדר יחוד כל הדברים שנעשים בבגדי לבן ואע"פ שאינם נעשים זה אחר זה ויש הפסק ביניהם וכמ"ש הרמב"ן בפ' אחרי שם.

תענית פ"ד ה"ח (סח ע"ג) והיה משה תפוש בטפחיים והקב"ה בטפחיים וטפחיים ריוח באמצע כיון שעשו ישראל אותו מעשה ביקש הקב"ה לחוטפן מידו של משה וגברה ידו של משה וחטפן ממנו הוא שהכתוב משבחו בסוף ואומר ולכל היד החזקה יהי שלומו אליו דגדרות על מונחו. — ענין זה שכבר אחרי שהיו הלוחות בידו של משה ורצה לרדת מן ההר אמר הקב"ה "לך רד" וגו' פי' שירד מן ההר ולא ירד את הלוחות אתו כי שחתו העם ויחר אפו בהם ומבלם וזה היה ענין "ביקש הקב"ה לחוטפן מידו" וענין "טפחיים ריוח באמצע" היינו שפתח לו הקב"ה פתח למשה ואמר לו "ועתה הניחה לי" בלשון בקשה כאלו הדבר תלוי בו (ע' רש"י שמות לב' יו"ד ובבלי ברכות לב' א') ועל ידי זה התפלל משה על ישראל, והקב"ה נחם על הרעה ומשה ירד מן ההר ושתי הלוחות בידו. ומשום שמשה אמר בתפלתו "למה יאמרו מצרים" וגו' והקב"ה הודה למשה כדאיתא בברכות שם לכן הכתוב משבחו בגמר ולכל היד החזקה ופרש"י שם שקבל את התורה בלוחות בידו.

שבועות פ"ב ה"ו אמר לחנוני תן לי בדינר פירות כו' ר' חנינה אמר במחלוקת א"ר יהודה אימתי בזמן כו' מתנות ידי אחד מהן עודה היא במחלוקת. — צ"ל להפך דתחלה צ"ל: א"ר יהודה אימתי בזמן כו' מתנות ידי אחד מהן המוציא מחבירו עליו הראיה ר' חנינה אומר במחלוקת עודה היא במחלוקת, וביאור זה שבעלי הירושלמי שענין דברי ר' יהודה הוא כעין פירוש רצה (מובא ב"ק על הרי"ף) שר' יהודה חולק על רישא דחנוני ושולחני ואומר אימתי אני אומר רק שישבע בעה"ב בזמן שהקופה מונחת בין שניהן דנשבע בעה"ב ונוטל אבל אם הקופה ונתן מאחד מהן המע"ה וכן בשולחני שהמעות מונחין בין שניהן אבל בסיפא דחנוני ושולחני שנתן לו את הדינר ובעה"ב ומבקש פירות או מעות היה נראה שאין ר' יהודה חולק בה, לכן בא ר' חנינה ופירש שגם בזה חולק ר' יהודה דכמו שאמר השכיר והגזל והנחבל (משנה ה' ב' וג') שאין בהן שבועה אך שיהיו בהן מקצת הודאה הכ"נ בסיפא דחנוני המה סובר שאין החנוני נשבע אלא שהודה בעה"ב שנתן לו מחצית פירות ותובע עוד מחצית אז נשבע חנוני ונפטר וכן בסיפא דשולחני מודה בעה"ב שנתן לו בחצי דינר מעות ותובע עוד חצי דינר מעות נשבע שולחני ונפטר אבל אם אין מקצת הודאה החנוני ושולחני פטורין בלא שבועה.

ברכות פ"ט ה"ג אברהם אבינו עשה יצר הרע טוב כו' אבל דוד לא היה יכול לעמוד בו והרגו בלבבו. — ידוע כי יש באדם מדות טובות ורעות דבר והפכו כמו כעס וארך אף, אהבה ושנאה, רחמים ואכזריות, גבהות וענוות נפש ושפלות [illegible] כאלה ולכל מדה ומדה צריך האדם לשקול בדעתו מתי ישמש בכעס ומתי בארך אפים. בכל המדות והתורה היא חפשית [illegible] לכל מדה ומדה שבעצמה צריך האדם לרחמנות כמו שנאמר (שמות כ"ב כ') לא תונה וגו' ובעצמו הצורך להתאכזר כמו שנאמר (דברים יג ט') לא תחוס עינך וגו' וכן באהבה (כ"ט י"ג) ואהבת [illegible] וגו' ושנינו באבות פ"ה "הוי עז כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים". אין כל אדם זוכה להיות היכולות בידו [illegible] [illegible] [illegible] וחוזר ורק אברהם אבינו [illegible] כי היה [illegible] רחמים ורב [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] בהן את [illegible] כאלו הפך אותן למדות

וזהו כענין שאמרו בב"ר פל"ב אות ו' ,,הרשעים הן ברשות לבן כו' אבל הצדיקים לבן ברשותן" ופירש המ"כ שם ,,לבן יצר הרע". ומצינו באברהם שמרוב חמלתו על לוט בן אחיו הסתכן בנפשו ורדף אחרי ארבעת המלכים האדירים באנשים מעט מאד, ובעזר ה' הכה אותם ונצחם ולקח במלחמה את כל הנפש והרכוש אשר המשפט לו לזכות בהם [illegible] ההם והשיב את כולן לבעליהן מחוט ועד שרוך נעל, וגם כאשר זקן בא בימים בן מאה שנה לא חס על עצמו ועל את בשר ערותו לקיים מצות ה' עם שש לעשות צדק להעלות את בנו יחידו אשר ילד בזקנותו לעולה לה'.

וכ' הרמב"ם בפ"ו מח' פרקיו ,,הענינים המפורסמים אצל כל בני אדם שהן רעות כשפיכת דמים וכגניבה וכגזילה ואונאה וכיוצא באלו אין ספק שהנפש אשר תכסוף לדבר מהם ותשתוקק אליו ויכבוש את יצרו מהן שהיא חסרה, ושהנפש החשובה לא תתאוה לאחד מאלו הרעות כלל ולא תצטער בהמנעם מהם" והמדה הטובה הזאת גם היה זכה בה אברהם והיה בכלל מה שאמרו ,,עשה יצר הרע טוב"; אבל דוד מדה אחרת היתה בו, הוא היה נוטה למדת אכזריות, בעל דמה, ואדמוני, ואמרו חז"ל בב"ר פס"ג ובמדרש שמואל פי"ט והובא ברש"י (שמואל א' ט"ז י"ב) אמ' ראה כך ביראה כאלו שופך דמים כמה דאת אמר ויצא הראשון אדמוני", והאמת שדוד בבחרותו לא היה מעצור לרוחו הנה מצינו שנשבע ,,אם אשאיר מכל אשר לו עד הבקר משתין בקיר" (שמואל א' כ"ה כ"ב). ורק אביגיל בחכמתה ויופי תארה מנעה את דוד מבוא בדמים; ושוב כי את הנער המגיד לו כי המית את שאול אחרי אחזו השבץ הכהו דוד וימת (שם ב' א' ט"ו) אף כי הנער רק התפאר לפניו במעשהו זה בדאותו כי יבוא על שכרו ממנו, כי כפי עדות הכתוב (שם א' ל"א ד') נפל שאול עצמו על חרבו; עוד מצינו כי מדד את מואב בחבל ב' חבלים להמית (שם ב' ח' ב'), והאחרון הכביד כי אשר בא אל בת שבע אשת אוריה שלח אל יואב ,,הבו את אוריה אל פני המלחמה החזקה ושבתם מאחריו ונכה ומת", וחז"ל במדרש שמואל פכ"ה דרשו ,,הצילני מדמים אלהים (תהלים נ"א ט"ז) אמרו של נתן שהיה דוד משלח קרובות לאחרים לומר לא שמעו דבר הזה ומפני דברים אלו היה הורגן"; כי חז"ל אמרו [illegible] חטאו של דוד, ואמרו עוד שם ,,ואותו הרגת בחרב בני עמון (שמואל ב' י"ב ט') מגיד שהרבה צדיקים כיוצא בו הרג" דאשום דכתיב ,,ואותו" חסר וי"ו דרשו כאן ,,ואותו" כדי לומר שנהרגו עמו אחרים כיוצא בו עד דוד אבל מה שנהרגו עמו אחרים מפורש בכתובים (שם שם י"א ט"ז) ויתן את אוריה אל המקום אשר ידע כי אנשי חיל שם ויצאו אנשי העיר וילחמו את יואב ויפול מן העם מעבדי דוד וימת גם אוריה החתי" והרי שבסבת זה נהרגו גם רבים אחרים. ורק את שאול לא הכה אף כי היה אויבו להורגו יען כי ירא לשלוח ידו במשיח ה'" (שם א' כ"ד ו', וכו ט') וכבר כתב הרמב"ם בהל' דעות: ,,וזה הוא תקנת חולי הנפשות כו' מי שהוא בעל חמה אומרים לו להנהיג עצמו שאם יוכה ויקלל לא ירגיש כלל וילך בדרך זו זמן מרובה עד שתעקר החמה מלבו" וגם דוד את עצמו במנהג הזה עשה בענותו כי הנה בברחו מפני אבשלום בנו פגע אותו שמעי בן גרא וקללו וגם כי אבישי בן צרויה חפץ להסיר את ראשו שמעי מעליו לא הניחו דוד (שם ב' ט"ז ו"ד), ועוד כי חס על אבשלום בנו אשר טמא את נשיו וגם רצה להרוג את אביו ועם כל זה צוה דוד ,,לאט לי לנער לאבשלום" (שם שם י"ח ה') וגם אחרי מותו בכה ואמר ,,מי יתן מותי אני תחתיך" (שם שם י"ט א') ויואב אשר לא ידע טעם המנהג דוד התפלא אליו בזעמו ואמר לו (שם שם ו') ,,הובשת היום את פני כל עבדיך וגו' לאהבה את שנאיך וגו' כי לו אבשלום חי וכלנו היום מתים כי אז ישר בעיניך"; וגם כאשר שב אל ביתו, ושוב רצה אבישי להמית את שמעי גם הפעם לא הרשהו דוד ואף נשבע לו אשר לא ימותהו (שם שם כ"ב-כ"ד) אבל ידענו כי נשאר טינה בלב דוד עליו ולא מחל לו בלב שלם כאשר נגלה מצוואתו אל שלמה בנו (מלכים א' ב' ט'); עוד מצינו שחסה על ציבא עבד מפיבשת אשר רימה את אדונו והלך לדוד (שם שם ט"ז ג', וי"ט כ"ז) ונתן לו אחוזת משדה מפיבשת (שם שם ט"ז ד') וכבר תפסו חז"ל לדוד כעון משום שנה במעשהו ויחלק על שדהו ולקח שדה מפיבשת ונתן לציבא (כעין מתנכחתו של נתן הנביא שם שם י"ב ב') ואמרו (שבת נ"ו ב') ,,בשעה שאמר דוד למפיבשת אתה וציבא תחלקו את השדה יצתה בת קול ואמרה לו רחבעם וירבעם יחלקו את המלוכה" ועוד המבואר במה שאמרו שם ,,דוד לא היה יכול לעמוד בו והרגו בלבבו" ואל יתפלא לך מן הכתוב בספר שמואל (ב' כ"א) כשדרשו הגבעונים שבעה אנשים מבני שאול להוקיעם מסר דוד וענה ,,אני אתן" וגם [illegible] אחרי דבריו, כי לדעתנו אין מוקדם ומאוחר באגרת כי מעשה זה אף שכתוב בסוף הספר, אולם כפי סדר הכתובים בדעת סדר עולם פ"ד — אבל מעשה זה היה עוד לפני מרד אבשלום וכן משמע בירושלמי ע"פ ח' ועי' ברש"י ד"ה ,,תרוסר" (וכעין זה כתב רש"י ז"ל בשופטים י"ז א' על ב' פרשיות האחרונות של פסל מיכה ופילגש בגבעה) ובזה נבין מה שאמר מפיבשת (שמואל ב' י"ט כ"ט) כי לא היה כל בית אבי כי אם אנשי מות לאדוני המלך, וכן שמעי בן גרא אמר (שם שם ט"ז ח') השיב עליך כל דמי בית שאול" והוא כמנהג מלכי קדם שהמלך החדש שעמד [illegible] מאביד את כל זרע הממלכה מהמשפחה שמלכה לפניו וכן נהגו מלכי ישראל ויהודה (מלכים א' ט"ו כ"ט, וט"ז י"א) ולא עוד אלא שגם האח המלך מפחדו מפני אחיו פן יקום עליו ויהרגנו ויקח לו את המלוכה לכן הקדים הוא והרג את אחיו כאשר בשלו הקרוב אלינו כאבימלך שהרג את שבעים אחיו (שופטים ט' ה') ויהורם שהרג את כל אחיו (דה"י ב' כ"א ד'), וגם נתן הנביא אמר לבת שבע (מלכים א' א' י"ב) ומלטי את נפשך ונפש בנך שלמה" כי לוא מלך אדניהו היה את שלמה אחיו ואמו וכתוב עוד (שם שם כ"א) והייתי אני ובני שלמה חטאים, ובאשר נהפך הדבר ומלך שלמה הרג גם הוא מטעם הזה לאדניהו ואף כי כפי המבואר בכתובים סבת הריגת אדוניהו היה מפני שביקש את אבישג (שם שם ב') כבר עמדו חז"ל על אופיו של שלמה ואמרו בירושלמי, סוטה (פ"ח ה"ג) [illegible] מפני מה נהרג אדוניהו בן חגית מפני שתבע את אבישג השונמית [illegible] ולא היו מבקשין להתיר דמן של אלו מחלוקת" (פי' שלומו אלא עילה מפני שרצה למלוך) ובסבת זה השביע יהונתן את דוד לעשות חסד עם זרעו (שמואל א' כ' י"ג) וגם שאול השביע את דוד שלא יכרית את זרעו (שם שם כ"ד כ"ב); וכן [illegible] עוד (שם ב' ט' א') ויאמר דוד הכי יש עוד אשר נותר לבית שאול וגו'" אולם כפי סדר הכתובים כי זה היה אחר שכבר נהרגו שבעה בני שאול ולא נשאר מזרעו רק מפיבשת בלבד כנראה בדה"י (א' ח' ל"ג א') ולכן נתן דוד את כל אשר היה לשאול ולביתו למפיבשת ובו קיים דוד את השבועה אשר נשבע לשאול וליהונתן בנו אשר כרת את בריתו אתו (שמואל א' י"ח ג') אשר נפלאה אהבתו לו (שם ב' א' כ"ו).

200

תשובות חלק ד' על ירושלמי ברכות [illegible]

ד' ע"ב

~~(ברכות פ"ב ה"ו) [illegible] בר יוסף [illegible] ר' יוחנן [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ר' [illegible] [illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

(פ"ו ה"ו) [illegible] [illegible] [illegible] מן ר' יוחנן [illegible] ר' (בה [illegible] בפ"ב ה"ה) חייא בר [illegible] [illegible]
[illegible] בר [illegible] ? [illegible] ר' חייא בר [illegible] — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ר' [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] אבל ר' חייא בר אבא [illegible] [illegible] [illegible] בו', והדק"ג [illegible] [illegible] לדבר אחר

ד' ע"ב

~~(שם פ"ג ה"ו) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~
~~[illegible]~~ [illegible] בון [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

תשובה [illegible]

[illegible] הירושלמי [illegible]. הסכים [illegible] „בדברים [illegible]" שצריך שם העוסק על הדבר הזה [illegible] והאחרונים
הם [illegible] לא [illegible] אשר לא ידעו אותו הקדמונים, אבל זה הספק [illegible] כי צ"ל [illegible] [illegible] במחברות [illegible]
[illegible] ר' [illegible] גאון „[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] הקדמונים נקרא
בק" [illegible] (שמות [illegible]) „[illegible] פי' שהתחבר [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] הרעים והוא [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]" והרי [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] שצריך השם הקדמון [illegible]
והנה [illegible] הירושלמי [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] הסכים גם הוא שהשם הקדמון [illegible] „אומר" [illegible]
בירושלמי [illegible] הקדמון [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] שהירושלמי [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] בירושלמי [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
כי [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] כי היו כל [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], אבל אין [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] „[illegible] סופרים" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] שהיו [illegible] [illegible]
[illegible] בשם [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] „[illegible] [illegible] [illegible]" והיו [illegible]
אלו [illegible] [illegible] [illegible] אבל לא [illegible] [illegible] [illegible] (פ"ב א') „[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אמר" וגו'.
ספר [illegible] [illegible] [illegible] 106 „[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] הוא רק [illegible]
[illegible] [illegible] אבל על [illegible] [illegible] היו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]" [illegible] היו [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] התלמוד [illegible] להיות [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
התלמוד על [illegible] היה [illegible] [illegible] והגרסן [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] כותב על [illegible]
והגרסן [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] הוסיף [illegible] [illegible] דברים [illegible] [illegible] [illegible]
כי גם הסופר [illegible] היה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דברים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] עד היום הזה [illegible] [illegible] [illegible] הסיבה. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] בבבלי וירושלמי שהיו [illegible] [illegible]
[illegible] רבי [illegible] [illegible] [illegible] בשם רבי, [illegible] לא כן בבבלי רבי שמואל, רבי [illegible] רבי
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. — אין [illegible] [illegible] לי [illegible] [illegible] [illegible] שהיו
[illegible] [illegible] בבבלי כמו בירושלמי בתואר „רבי" [illegible] [illegible] [illegible] בירושלמי כמו
בבבלי בתואר „רב" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] רק [illegible] [illegible], והנה [illegible] [illegible]
[illegible] 22 [illegible] של יוחנן שהיה [illegible] נקרא בתואר „רב" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ובבלי [illegible] [illegible] [illegible] „רבי".

[illegible] ב' (פ"ו ה"ה) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. — [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

ט ע"ב (שם פ"ב ה"ו) ואינו מחובר, ופירש אע"פ שהיה שם מ"מ כעת נראה אינו מחובר. — למה יצא לידון בביאור חדש כי העיקר פשוט כהמפרשים "מחובר" כמו "מחוור" ועניינו שאין ~~ספק~~ זה מדבר תורה רק חכמים תקנו כן.

כ' ע"א (דמאי פ"ג ה"ג) מושגח רבי למיכל. מושגח הוא מושגי הכותב אך וסגי רבי למיכל עמו. — הנוסח המחוור לפנינו בד' קראטשין "מושגח רבי למיכל" פי' כמו משגיח על החלוקות.

י"ח ע"ב (שם ה"ד) ר' יעקב בר אחא בר אידי, כתב ע"ז לא מצינו שם משולש. — יש הרבה כמוהו ר' אליעזר בנו של ר' שמעון בן יוחאי, פרטא בנו של ר' אלעזר בן פרטא, ר' שמואל בנו של ר' יוסי בר' בון ר' יעקב בר' יודה בר' שלום (מובא למטה צ"ב 186) ודוד רביו, ואף פה יש השמטה וצ"ל "ר' יעקב בר אחא ר' יעקב בר אידי" (כמוש"כ לקמן דף 33) וכמו כן גם בגרוש אחר.

י"א ע"ב (מעשרות פ"א ה"ה) הכא רה"ב בשם ר' חזקיה על השוק הזה, כתב שם "בבבלי רב תנא ופליג ר' יוחנן תנא ופליג שאולא תנא ופליג" — אין שום מקום בבבלי שאמרו ר' יוחנן תנא ופליג שאולא תנא ופליג, וגם א"א על אמרין כאמר האמוראים אינו מחוור והעיקר דצ"ל שם "אין חולקין על המשנה הזה".

י"ב ע"א (פ"ג ה"ח) ויוחנן אמר ביזדור מה נפלו מעלות צאן, כתב ע"ז בפירושו הלא מלתא אמר ביזדור מה נפלה מעלות צאן? ובי שייך לומר מעלות צאן בדבר שאין ספק? — פירושו אינו מחוור והעיקר כפירוש הפ"מ שם ופשוט עיי"ש.

י"ג (שם) שאני תשבר אותי מהן, הגיה "תעלה" במקום "תשבר". — כבר הקדמתי בזה בהג"ה.

ט"ז (מע"ש פ"ה ה"ה) ר' יונה ור' יצחק שאלו הוה וצ"ל ר' יונה ר' יצחק היינו שר' יונה אמר שר' יצחק. בבבלי אמר בשם ר' לעזר. — נראה מהדק"ס שאין זה התמוה בין שני האמוראים בירושלמי הוא שהמסדרון אומר בשם השני וזה רגיל הרבה בירושלמי ובמדרשים (ור' מש"כ לעיל דף 244).

י"ח (בכורים פ"ג ה"ה) כדא בשם רב, כתב ואולי תיבת כדא בכאן הוא קצור ר' אבא וצ"ע. — אין כאן צ"ע כי כן הוא האמת, ודבר שבבבלי נעשה רק פעם אחת בירושלמי ביצה פ"ג ה"ו ומובא שם "רב אבא בר יודן".

שם ור' יבמות פ"ב ה"ג משם אוכל שהוא מבוי לביזוי. — היינו באותה. שם "ר' ישמעאל בר יוסי בשם אביו" אבל אין ספק שט"ס שם וצ"ל "בשם אביו" והוא ר' יוסי וכדמוכח למטה שם ועי' בכ"ע.

כ"א (בכורים פ"ג ה"ח) ריגלותה דתמני שמעון מעשרה לה לחתונה, וכתב ע"ז הכהן שהיה מחול ורק שהיה לרגל באלו הרגלים ושמעון שהוא מעשרה כלומר שובן על מעשרות לה לחתונה. — כמה מן הבהן יש בזה, ואפשר שזה הוא סותר את ההמיוחס דשמעון בר ווא שהוא שמעון בר שבא כמוש"כ היה בבלי בדעתם בשבת פי"ט ה"ב שאמר לו ר' יוחנן "בבלאה" ור' חלון בע"ג ב' ובפרקים שם של' שמעון בר אבא (שהוא עצמו שמעון בר בר ירושלמי) היה בבלי, אבל ר' מובהקו של הכ"פ ספר אודות ולא מצינו אותו אמרים בבבלי. (ולדעת לעיל דף 144) ~~[illegible]~~

כ"ב ע"ב (שבת פ"א ה"ה) אבן בר אימי אמר קומי ר' יהודה מנשיא בר מנשה ורמיה, כתב ע"ז כמן מצינו בבלי כה בתלמוד בבלי כי לגרום בשני שמות היה גם אז הדויק הרגיל בזה ורגיה. והאמת כשבה בב' שמונה שבשם ה"ג ר' חנינא ועקב מעפרתים. — דבר נכון שאח על מציאות כי ט"ס הוא וצ"ל "חנן בר שמי אמר קומי רב יהודה בשם ר' מנשה בר ירמיה" (כמוש"כ לעיל דף 144) שבן המצוין בביאור צבור חב סימן פ"ג, ועל מה שהבינו עוד "ר' חנינא ועקב מעפרתים" תמה אני עליך לך ובדו לגבוש חוץ השלגר בגבות שהמובאן שם ר' חנינא בשם יעקב מעפרתים ורגיל הרבה בירושלמי להשמיט מלת "בשם" (עי' מש"כ לעיל דף 144) וגם הדק"ג כתב למעלה ע"ז "ר' יונה ר' יצחק היינו שר' יונה אמר שר' יצחק בר' בבלי אמר".

ל"א (שם) מה דאת אמר ר' יוסה לא בטלה מן ואתא הוי היא דבורי לשונה, כתב ע"ז רש"ש מתוקנים "לא" "למה לאסוינה" ויותר נראה למחוק תיבת לא. — ומנהג כתבנו לעיל (דף 144) שצ"ל "לא אמר ר' יוסה מילה בטלה מן יומוי" (פי' שלא אמר אף מילה מבוטלה).

ל"ב (פ"ט ה"ה) למה צריך רה לדרוש דינורין כו' כתב ע"ז קשה להבין כו' ואין פותר. — מה טוב ומה יפה פתר לה בהגהות הרד"ל עיי"ש.

אג"ש לוי"ח יוא' 200. עט 2 |

~~[illegible]~~ (ערובין פה ה"ב) ר' הונא בשם ר' מאיר כו' כתב ע"ז הלא חסר כאן בו'. — ~~ר' [illegible]~~

~~[illegible]: כ"ה בשם רב ר"א כו' דבעין גורשין כו' איכן שאין נותנין ברחוב לחד (ע"ב ברשות [illegible]~~
~~[illegible]) הבא מאיר שנותנין ברחוב לבל אויר (פי' מגה שלטוניא, "אם יש לבו ר' מאיר ושורים~~
~~ולבו ר' מאיר ושורים" ובל הונא [illegible] (ע"ד א')~~:

~~[illegible]~~ (שם פ"ו ה"ג) ליתי כמן ר' יודה אלא ר"מ דברי חכמים, כתב ע"ז בסוגיא ר"ז בד' ר"מ מסיים דברי הנף לאשון דברי חכמים כדי שלא תהיה סתם, וכן כתב עוד בד"ב 132 אלה דאיתא בתענית ספ"ב אורי תני ומחליף דברי חכמים" היינו מחליף דברי חכמים שהם ר' יודה ור' יוסי, ובל זה אינו מחוור אבל הענין הפירוש: דברי חכמים: שאלו: את דעת חכמים בזה: ואמר כמן ר' יוחנן שחכמים לא סלק דבר שבר אלא אפי' פסוקה מותר, ובתענית שם א"ר הלא שלחכמים לא רק תענית צבור אלא תענית יחיד אתרעון [illegible] ואולם, וכך הדבר בירושלמי ,,דברי חכמים" ובכולם בתלמוד כמו שכתבנו.

(פסחים פ"ג ה"ג) שאין שבותות הרשות אלו רבו כו' כתב שבשדיבי הגירסא נאמר את הרשות שבותות הרשות כו'. — אין חדש כי כן הוא לשעה דה"ש שם.

ס"ב (תענית פ"ג ה"ב) אין בגין דהויות סליק מן טיבריה לציפורין והוינן עלים מסרטון מיגל מישאל בשלמיה דר' שמעון בן חלפתא בען תנינה ליתי ממא יד"ע, כתב ע"ז: ע"ל באין מתעניין ליה ,מא יד"ע והכוונה בתענית מאשענים ליתי ממא יד"ע, ולפי הגהתו ופירושו אין צורך לזה כי כבר באור בה כל הצורך אבל אין שום צורך להגהתו ועין תענית הוה שם עיר אלא בה ישב רשב"ח ~~וה[illegible]~~ (ר' אג"ש ליוח')
~~[illegible] לזה כמו ,,עין תאנה" ר' אבדי"ש [illegible] ע"ז מות ד' ,,ואלו תנאי אין תענית לצבור~~
~~ואלה עוות ר' שמעון בן חלפתא"~~.

(שם ה"ו) מה' יהודה בן ר' אלעזר ברוך רבי היה דורש, כתב שזה שאמר אמר ברוך ושמה ע"ל אלעזר בן ברכיה המובא בסוף סוטה. — ולפי זה היה שם אבי ר' יהודה אלעזר ברוך ובה"מ מובא ר' אלעזר סתם ואולי כי הלא של ר' יהודה ואמר בשם רבי תלמידו, ומ"ש בסוף ,,אלעזר בן ברכיה" הלא מאוחר הוא והכה היה ברייתא מתנאים. והאומר דש"ס הוא וצ"ל ,,עקיבא רבי" פי' עקיבא שהוא רבו של שהוא תלמידו ועי' למטה.

שם תני רשב"י בן יוחי עקיבה רבי היה דורש, כתב שזו שאות ואיש כמן מוכח שהוא שובש וכצ"ל תני רשב"י ר' עקיבה היה דורש. — אין שום צורך לשבש דהכ"ל קאמר ,,עקיבה רבי" עקיבא שהוא רבי והוא תלמידו (ר' אג"ש לוי"ח יוא' 299).

~~[illegible]~~ (מגילה ספ"ב) ויעטון כדורו של דוד, כתב שצ"ל ,,כדורו" — תמה אני הלא ד' קראטשין לפנינו שם באמת כתוב ,,כדורו" ונשמטה לפניה.

ע"ב (תענית ספ"ד) מתענית בתרומה דרוכה אחת אומר לך ואפי' בשאר כל הדברים, כתב ברובא נשתבש וצ"ל דריכה ביוד וצ"ש מתענית בתרומה ודריכה היינו הנל דכל אוסרין שריבה כו' — כמה אין הדברים יש בזה, אבל מלת ,,דרוכה" אלו הדבר בירושלמי ועיניך בבל"ה: גדול מזה הוא רבותא ויותר, ולכן אין צורך לשבש כאן, ועי' למטה.

~~[illegible]~~ (מגילה פ"א ה"א) ר' יצחק בריה דר' חייה כתובה דצפורי כו' כתב בתובה שהיה סופר ועל בסה"ד שר' חייה היה כתובה דצפה. — פלא שבכל ימים שהבאתי בירושלמי ר' חייה כתובה ואין לבבך שהיא ,,כתובה דצפורי" וכן פסחים א' בשם אותה ,,כתובה דצפה" ומונהו כרבנו ~~[illegible]~~ לזול (יוח' 305) שצ"ל ,,דרוכה" ועיין זה שר' יצחק הנשה שם על ר' יהושע בן לוי שאמר ,,הלא לו בן אמרין וי בספרים מה שאין בתנא"מ שהספרים נכתבין בלשון אחרת ותא"מ אינן נכתבין אלא בעוד אחד" (כצ"ל שם) וע"ז הקשה ר' יצחק למה לו שאל רבי"ל יותר רבותא ,,שהספרים נכתבין בשתי דפין ותא"מ אינן נכתבין אלא בדף אחד" (כצ"ל שם פי' בדף בעור אחד יש לכתוב כמה דפין) ואמרין חבריי קומי ר' מנא נאמר דף אחד בשני עורות ליתי אתה דרוכה?" (פי' שריב"ל סבר שיותר רבותא הוא מה שאמרן דאפי' דף אחד בשני עורות אסור בתא"מ וצ"ש).

(פסחים פ"ב ה"ג) ואמר אפילו לבר, כתב צ"ח הקרב מן תיבות אפילו והוא מוטעה אחר תיבות לבר אוריה בן אפי' לבר כו'. — ואנו גם בד' קראטשין ,,אפי' לבר" והג"ע הוסיף ,,מלא" מדעתו.

~~[illegible]~~ (יבמות פט"ו ה"ג) ותדע לך שאלה היה רוצה להבריחו מנכסיו הרי לדעת וגם ולא צוותה, כתב: תדע לך שאלו (כצ"ל וכ"ה בתוספות מתחלפות) היה רוצה להבריחו מנכסיו הרי לדעת וגם ולא צוותה כ"ש נותנו לה. — אמ'

פירושו מוסבין דברי שאלה על רשב"ג ואין הפרש בין נכסי שבוין לנטושין והנ"ה אין צורך לדברי שאמרתי וכו'
דבריו אינן מחוורין ~~עם~~ הצורך לשבש אבל העיקר דשאלה אמר דבריו על דברי רשב"ג דנטושין ונטושין
[illegible] שמא לבעלים [illegible] היה רוצה שירד לנכסיו היה מצוה שירד ומהא צוה שלא דלא נעשה זוה
ודלא. ומצוי הרבה בירושלמי פעמים "עלה" בלא יו"ד ופעמים "עולה" בוי"ו ועניינם כמו עלוה, ע' פירוש הנ"ה
[illegible] עם [illegible] אלמנה בן [illegible] שהבעלים [illegible] היו [illegible] להתיר דמן
של [illegible] מחוורתו [illegible] פ"ב ה"ב עולה היה רוצה להודות לו, כתב כאן בדלא.
(כתובות פ"ח ה"ה) את סימן היה [illegible] כ' כתב [illegible] אמר [illegible] (לוחך החתן [illegible]) הלא
[illegible] כאן. — תמהין [illegible] בירושלמי. כמו [illegible] של ר' הושעיה נבואה מעוברת".
(שם פ"ב ה"ח) כתב לבנו [illegible] (פי' שתעני [illegible]) [illegible] לבנו [illegible] עזבון [illegible]
חזר בו [illegible] (פי' [illegible]) את הן [illegible] עזבון [illegible] שאמר הבן [illegible]
(פי' [illegible]) הל' חנינה [illegible] זה אותה (פי' [illegible] עזבון [illegible] שכתב לבנו [illegible]
[illegible] היה לו אשה [illegible] אשה [illegible] עזבון [illegible]) ר' [illegible] אמר [illegible] מסתברא אגרין
זה [illegible] (פי' וכי [illegible] מסתבר שיזכרין לו [illegible]) ואסרין לו [illegible] (פי' [illegible]) לו
[illegible] כמו שיזכרין לו [illegible] לו אשה [illegible] החנינים [illegible] על ר' חנינה, [illegible]
כי ר' [illegible] הוא בר [illegible] דר' חנינה, [illegible] כי [illegible] ר' [illegible] והגיה כדי [illegible]
פירוש [illegible] (ופתחתי). וע' בבלי [illegible]

פ"ח (פ"ג ה"ג) ר' זעירה ר' חננאל בשם רב זעירה בשם ר' אבהו בר ירמיה, כתב
כ"ל ר' חננאל בשם ר' זעירה בשם אבהו בר ירמיה. — לפי שיטתו היה טוב יותר למחוק
את "ר' זעירה" הראשון כי ר' זעירה היה תלמידו של ר' יהודה שהיה תלמיד רב וכן ר'
חננאל היה תלמיד רב [illegible] שר' חננאל אומר בשם ר' זעירה, ולפי ~~[illegible]~~ אין למחוק
כל עיקר ועניינו שר' זעירה אמר בשם ר' חננאל שאמר בשם רב וגם אמר ר' ~~זעירה~~ בשם
אבהו בר ירמיה.

~~[illegible]~~ (סוטה פ"ח ה"ה) וישלח אבנר מלאכים אל דוד תחתיו לאמר למי הארץ כותב אבנר
לדוד, כתב ע"ז: המכתבים הקדמונים היו כותבים כן מן פלוני לפלוני, וזה היה כתוב בראש
המכתב וכן אמר כאן התיבה תחתיו "כוונה אחר שכתב מכתב "מן אבנר לדוד" כתב אל דוד
למי הארץ, והוא היה לו לשמוע לאמר אל דוד מכתב מן אבנר: ותיבת "כותב" צ"ל "מכתב".
אין שום צורך להגיה [illegible] כתב (בלא יו"ד וכה בפי' פ"ח ה"ח) מן אבנר לדוד (פי'
אבנר כתב מן אבנר לדוד, ודורש "דוד תחתיו" שהיה דוד כתוב למטה מאבנר).
~~[illegible]~~ (גיטין פ"ח ה"ו) הוא [illegible] שהביא את הגט אינו צריך ליתנה לה בפני שנים כו'
כתב [illegible] להבין [illegible] דצריך לגרוס כאן הוא עצמו שהביא את הגט צריך ליתנו לה בפני
שנים כו'. — ~~[illegible] [illegible] שלא הוא עצמו שהביא את הגט אינו צריך לומר בפני~~
~~[illegible] אבל צריך ליתנו לה בפני שנים" ([illegible] מן "צריך" [illegible]~~
~~[illegible] בירושלמי).~~
צ"ד (שם ה"ב) זה אותו ואתן, כתב לפרש: במה אתם לשון את העיסה כו'. — אין
פירוש שהביא בפירוש הגר"א בפ' ברנשטיין — נכון והעיקר בפירוש הפ"מ במה אתם לותשן הקטן והיו:
[illegible] ועוד, וע' בבלי פסחים מ' א' "יותר ללאותה כו' וגם נגיה בלא לראותה".
~~[illegible]~~ (קדושין פ"ב ה"ז) תנן ששלוחו של אדם כמותו כו' כתב המאמר הזה מוקשה פירוש המפרשים
[illegible] ופ"מ [illegible] אינו עולה [illegible] ולכן נראה כו' כן צ"ל כו'. — פה הוא הגר"א כבר הגיה כן
והגר"א הפי היה לפני אינו.
ר' [illegible] קדושין ומצוית [illegible] פריטין, כתב צ"ל ומצוות. — תמהים אנחנו הלא כן איתא
בד' ברנשטיין אשר היה לפניו.
צ"ד (בב"מ פ"ב ה"ג) ר' אבהו [illegible] שאלה הבעלים משוכר ומתה כדרכה ובדבר השוכר שמתה כדרכה
והשואל משלם לשוכר ואין כיני אפילו [illegible] של [illegible] שלהן אלא אר' יוסי [illegible] הלא עושה
סחורה בפרתו של זה אלא [illegible] לבעלים, כתב, פ"מ [illegible] כדרכה כו' והשואל משלם לשוכר
ואפילו אבלוה השוכר לפרה ג"כ אינו חייב כלום להשיב לבעליה כו' אר' אדיונא [illegible] שלו

202

אכלה כנגד שלו דאבוק שלהן, והראיה כי ר' יוסי שואל הטיק עלה עושה סחורה כו' עי' דת"ע ס"ל
אם אכלה שלו אכלה. — אוחז ואגיה ואחר כך זה אינו מוכיח השאלה „אפי' תצון" מאחר שהשואל
משלם לשוכר בשווי שהיא שלו אפי' לגמלה, אבל פירוש מאמר זה בשווי דאגום דשנים דהשוכר
השאילה לאחר [illegible] הדין אם השוכר השאילה לבעלים ומתה אצל בעלים גם בזה הבעלים
משלמין לשוכר ואע"ג אפי' לא מתה אצל הבעלים אלא הבעלים אכלוה ג"כ יהיו חייבין לשלם
לשוכר, ואמר ר' אבינא שאם אכלוה הבעלים שלהן (לשון רבים כי בעלים הם ג"כ לשון רבים)
אכלו ובפטורין (ואם [illegible] עוד בירושלמי „א"ר יוסי הטיק הדא כו' תחזור פרה לבעלים היא בוסרא.
מתשלומין והיא [illegible] (כמו) זה בוה בירושלמי ע' סוף יבמות „חותך הדברים נעשה ר"ג [illegible]
הרבה [illegible]

~~[illegible]~~ (פי' הנ"ל) מסרה הסתמים לסבל והולך בין בסיותים בין באבן הסתמים חייב הסתמים לסבל והולך
בסיותים הסתמים חייב באבן הסבל חייב, בתוב סתמים שנשבר שם הכונה על הכלי אשר נושא את
האבן מניח בה את האבן לנחתה על כתיפו * והוא נותנה ביד הסבל משאר בידו והכלי ונשבר
נגררים בשם סתמים ואמר אם הולך אחד בין בסתמים (גרסא של „בסיותים") בין באבן כלומר משנה
זה לאות כי אוד הסתמים נגלה וחייב. מסר הסתמים לסבל והולך בסתמים לבד ג"כ הסתמים חייב
דהסתמים תמיד בידו באבן לבד הסבל חייב דהלך אידו נגלה. — ודבה אני בספוי כי ישראל
כי אחר כל המרובות שלו ואחר „כלומר" שלו (ובספר הודה הדבר לעיל בריש בדושין שהמשנים שהמפרשים
בכיבים לפרשו „כלומר" אות הוא כי דוחק יש בזה) אין מרגיעה ובאלוי להבין פירושו כו עיקר.
ואולך זה נפלו שבין ברישה ובין בסיפה אותה „מסרה הסתמים לסבל" ולענין הדין יש הפרש
ביניהם, והעיקר כנוסח התוספתא פ"ו ברישה „מסרה הגמל לסתמים" וביאור „סיתמים"
שדברי האבן הדוים שהחבל בוגע סביב סביב האבן שיהיה לצינן.

~~[illegible]~~ (ד"ב פ"ג ה"ו) תני שעה שם שלשים יום, כתב שלשים שהקשר [illegible]. — אין צורך
לחלוק כי בדפוס קראטשין שלפנינו איתא „שהה".

נ"ל (סנהדרין פ"ג ה"ה) איתא תני שנים לא דנין לכ"ש שבט, כתב: דעת הירושלמי ~~[illegible]~~ אין
דנין כו'. — אין זה דעת הירושלמי בלבד כי משנה שלימה היא שם בבבלי משנה ח' וכה בנ"ע.

מהדורה תניינא

נ"ו (חלה פ"א ה"א) ר' יוסי בשם ר"ש תני ר' ישמעאל בן ר' יוסי ר' לעזר רשב"ל בשם ר' ישמעאל
א"ר חנה אלפים לקיסרין ושמעינה ר' חחוה ור' לעזר ואתא ואמר ליה בשם ר' ישמעאל, כתב:
נראה שחוק התרגום ר' אנא ואולי בירושלמי להעתיק בן ר' יוסי וזה שיעורו ר' יוסי בשם ר"ש תני
ר' ישמעאל בר יוסי, ר' לעזר רשב"ל בשם ר' ישמעאל סתם, א"ר חנה אזלים לקיסרין ושמעינן
ר' חחוה ור' לעזר ואתא הוה אז ג"כ בשם ר' ישמעאל סתם. — כולי האי ואולי, אבל
כאן שהגהתי דשית צח' 122. ועי' הנוסח דפסחים פ"ב ה"ב
נ"ל שם ~~ר' יוסי בשם ר"ש בן לקיש תני ר' ישמעאל כן (פי' כמו שנזכר למעלה) ר' יוחנן ר' לעזר~~
~~רשב"ל בשם ר' ישמעאל (פי' חולק על ר' יוסי וסובר שר' ישמעאל אמר זה בדרך אחר וכן מוכח למטה~~
~~בהלכה בו) א"ר חנה כו' ושמעית ר' חחוה בר לעזר (הוא אהבה ברבה בר' [illegible] [illegible]~~
~~אבא (פי' ר' חחוה אמר „אבא" שהוא ר' לעזר) הוה אמר לה בשם ר' ישמעאל נאמר כו' (ומפני זה~~
~~מתרגם דאור גרוע הוא מוכן רוב אלה שיש בו המשנה מופרי וע' הנוסח דפסחים פ"ב ה"ב).~~

י"א (שבת פ"ה ה"ג) וא"ר יודן אותו מפני שאפשר, כתב: נ"ל שאפשר בספק אכלומר להפי אוחר מפני שהוא
אפשר של הבהמה. — תקנתו קלקלתו והוצרך גם לכלומר (ע' מ"ש ריש קדושין), והעיקר כנוסח דפוס
קראטשין „שאיפשר" ביו"ד והוא בלשון ירושלמי „אי אפשר" פי' שאלא באופן אחר להחביל את הבהמה.

י"ב (רה"ש פ"ב ה"ב) והוינן דמיין דקליות דבבל כוולין חגיית, כתב חגיית או חגביות והחסיר הבות
— ויפה כיון אלא שהיה לו להוסיף שהוא ט"ס ונ"ל „חגביית" ~~וכן כתבנו בספרנו ועיין~~
ע' מש לעיל דף 84
~~[illegible] [illegible] [illegible] ר' הונא (והוא עמון ר' הונא או ר' הונא בירושלמי) בשם ר' [illegible] כלומר~~
~~שהיא [illegible] על ראשו דומה דקליות שלפניו כאלו חגבים.~~

י"ג (ביצה פ"ב ה"ב) ואומר בפני שאומא בטפון לה והוא ר' נחמן בר יעקב הוי בה, כתב: הנ"מ בפני
„ואומר בפני שאומא" לכל הפירושים אין הדפוס סובלתם ולי נראה שהיה הג"ה כו' והאומר בפני שאומא

בטבל לה כלומר, האומר דלא התנא והתנא קאי על דברי שמואל בטבל לה לעדותא אף כה והוה
ר' נחמן בר יצחק בעיב כלומר וכו על זה היה שואל רבינו, הגע עצמך את סתירת אהל וכ'
כאלו — כמה ~~[illegible]~~ חל הדוחק, יש בזה מובן לכל מעיין וגם הוצרך לשני "כלומר" ~~[illegible]~~
~~[illegible] בהשגותיו על המאור ביצה שם [illegible] לשון הירושלמי "אמרין בשם~~
~~שמואל [illegible] לה והוא [illegible] [illegible] דנוסח היותר [illegible] דבבלי שם ר' בר' [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible] וע' [illegible] שם [illegible] [illegible]~~

~~[illegible]~~ (יבמות פט"ז ה"ה) א"ר חגי זכור רבי בשלושי וכמה זקנים היו מתריסין
כנגד ר' הושעיה בידו, נתב: ז"ל זכור רבי בשמונים וחמשה זקנים ומהם שלשים וכמה
נביאים כולם היו מתריסים כנגד ר' הושעיה בידו (כמו נאמר בידו ובבבלי נאמר והוה ר'
חנינה מחרים כוון קבל ר' חגי עי"ש) — הנה סתם דבריו ולא הוסיף טעם להגהתו ועשו
כדבריו והגהות סבר כי טעמו שבבבלי שם קב"ל ר' יוחנן "מעשה באושעיא ברבי שהתריס
עם שמונים וחמשה זקנים אחר להם" ועוד אמר בירושלמי מגילה פ"א ה"ז "שמונים וחמשה זקנים
ומהם שלשים וכמה נביאים היו מצטערין על הדבר הזה אמרו כתיב אלה המצות כו' ומרדכי ואסתר
מבקשים לחדש לה דבר" ועפ"ז הגיה גם פה כן. אבל באמת כי שבח דבר הוא שאמר חגי
זכרנו ולמה לא נאו עוד נביאים בישראל א' ירושלמי סוטה ובבלי סנהדרין יא א'. לכן אין צורך
להגיה כל עיקר [illegible] החכמים כי זה רגיל הרבה שהירושלמי והבבלי מחליפים במספר
וכך אמר הטוב נקבל מהבבלי וז"ל "בשלשים וכמה זקנים היו מתריסין כנגד ר' הושעיה בירבי (בגיטין [illegible])
ומה שהבאה מהבבלי פ"ג ה"ב "והוה ר' חנינא מחרים כוון קבל ר' חגי" גם שם יש לשבש את הכלים
וצ"ל "כל קבל ר' חגי" וע' עי"ש פ"ב ה"ג "ר' חנינה מחרים לקיבליה" (קבל קבל "מצוי הרבה בדניאל") וע'
בבלי [illegible] א' השלמה כי נא נבשוה בר' הונא המתנגדים לקבלו.

~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] פ"ג [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~

02593

Jewish Theological Seminary of America
LIBRARY

במראה הפנים דף [illegible] ד"ה נשאלתי כתב שהרמב"ן כתב בתרוץ אחד שלא זכה הוא צ"ל לשיטת הראשונים
של הירושלמי.

פני משה נזיקין | נדפס פעם א' ליוורנו תק"ל ושנית ברלין תקנ"ב

ב)

~~[illegible] בהשמטות~~

~~[illegible]~~ פ״ט הכ״, (י״ב ע״ב)

אמת דבר לא היה יכול לעמוד בו והרגו בלבו

אברהם אבינו עשה יצר הרע טוב בו׳.) — ~~כל שהוא~~ ידוע כי יש באדם מדות רבות טובות ורעות דבר והפוכו כמו כעס וארך אפים, אהבה ושנאה, רחמים ואכזריות, גבהות וענוות, נקמה ~~ומחילה~~ ~~ובדומה~~ וסליחה ורבות כאלה ולכל מדה ומדה צריך האדם לשקול בדעתו ~~ולכל אדם צריך לשקול ואין דעת~~ מתי ישתמש ~~במדת~~ בכעס ~~הרחמים~~ ומתי ~~במדת האכזריות~~ יאריך אפו

וכן בכל המדות והמתרבה היא ~~[illegible]~~ תפוס במשקל, לכל מדה ומדה שפעמים ~~יש~~ צריך האדם ~~צורך~~ להשתמש במדת ~~הרחמים~~ כמו שנאמר (שמות כב׳ כ׳) וגר לא תונה ~~ולא תלחצנו~~ וגו׳ ופעמים ~~[illegible]~~ צריך להשתמש במדת ~~האכזריות~~ כמו שנאמר (דברים יג׳ ט׳) ולא תחוס עינך עליו ~~ולא תחמול ולא תכסה עליו~~ וגו׳,

וכן באבות (ה׳ י״ז) ואשרה מתלמידות עול ~~ומשונה משליך ברגל~~ וגו׳ ובאבות פ״ה „הוי עז כנמר וקל כנשר ~~[illegible]~~ רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים" אבל אין כל אדם זוכה להיות היכולת בידו לדעת לכוון משקל כפי ~~הצורך~~ האמת והיושר ורק ~~[illegible]~~ אבינו אברהם ~~[illegible]~~ כי היה לבו מלא רחמים ~~[illegible]~~ ורב חסד ידע לשעבד את כל המדות הרעות ~~[illegible]~~ תחתיו ולעבוד בהן את ~~[illegible]~~ קונו כאלו ~~[illegible]~~ הפך למדות אות טובות ~~[illegible]~~ ונתן ~~[illegible]~~ שאמרו בבראשית רבה פל״ד אות י׳ „הרשעים הן ברשות לבן ~~[illegible]~~ אבל הצדיקים לבן ברשותן" ופירש במ״כ שם „לבן יצר הרע" ~~[illegible]~~ כאברהם אבינו (שמרוב חמלתו על לוט בן אחיו ~~[illegible]~~ הפקיר בנפשו ונכנס אחרי ארבעת המלכים ~~הגבורים~~ האדירים ~~והגדולים~~ ~~[illegible]~~ מסר נפשו ~~[illegible]~~ ונעזר ה׳ הכה אותם ולקח בחזקה את כל הרכוש והנפש ~~[illegible]~~ אשר המשפט לו לזכות בהם ~~[illegible]~~ נבוא מאס בהם והשיב ~~הכל~~ את הכל למלך ועד שרוך נעל וגם כאשר ~~[illegible]~~ עקר ~~[illegible]~~ מאד שנה ~~ואת אכזריותו~~ לקיים מצות ה׳, וגם ~~[illegible]~~ להעלות את בנו יחידו לעולה ~~[illegible]~~ הרמב״ם בפ״ו מח׳ פרקים „הענינים המפורסמים אצל כל בני אדם שהם רעות כשפיכת דמים וכגניבה וכגזילה ואונאה וכיוצא באלו אין ספק שהנפש אשר תכסוף לדבר מהם ותשתוקק אליו ויכבוש את יצרו מהן שהיא חסרה ושהנפש החשובה לא תתאוה לאחד מאלו הרעות כלל ולא תצטער בהמנעה מהם" והמדה ~~החשובה~~ הטובה הזאת

2

(היא ~~היתה מדת~~ כבהגה אברהם ~~וגם זה~~ והיא בכלל מה שאמרו "ישה יצה"ר טוב"; אצל דוד מדה אחרת היתה בו,

הוא היה נוטה למדת אכזריות, בעל חמה, ומהיר משפט, ~~ר"ל שמואל פ"ט~~ ואמרו רז"ל (ומדרש שמואל פי"ט) על פסוק והוא

אדמוני (שמ"א ט"ז י"ב) א"ר אבא בר כהנא כאלו שופך דמים ~~אמר~~ כמה ~~דאת~~ דאת אמר ויצא

הראשון אדמוני, ובאמת שדוד בבחרותו לא היה מעצר לרוחו ~~כמו~~ הנה שמצינו ~~לשם~~

[illegible] שנשבע "אם אשאיר מכל אשר לו ~~(...)~~ עד אור הבקר משתין בקיר" ורק

אביגיל בחכמתה ~~[illegible]~~ ויפי תארה ~~[illegible]~~ ומנעה את דוד מבוא בדמים; ~~ואת~~ ועוד כי

הנער המגיד לו כי המית את שאול ~~אשר~~ אחר אחזו השבץ הכהו וימת (ש"ב א' ט"ו)

אף כי הנער רק התפאר ~~[illegible]~~ לפניו (והאחרון הכביד כי אחר אשר בא אל אשת אוריה ~~[illegible]~~ כאשר דוד להם

~~דוד הוסיף כבד~~ שלח אל יואב "הבו את אוריה אל פני המלחמה החזקה ושבתם מאחריו

ונכה ומת" (ש"ב י"א ט"ו). ~~ר"ל אמרו~~ ותנו [ואמרו במדרש שמואל פכ"ב] דרשו (הצילני מדמים אלקים (תהלים נ"א ט"ז)

מדמו של נבל שהיה דוד משלח קורסיות (פי' שלוחים) אחריו לידע אם עבר הוא מדברים,

(כי תלמ"ל יתדו על אופיו של דוד, ואמרו עוד שם)

אילו היה עובר דברים לא היה הורגו? ~~אלא~~ "ואותו הרגת בחרב בני עמון (ש"ב י"ב ט')

דמשמע דכתיב "ואתו" חסר ו"ו דרש

~~ואותו הרגת מגיד~~ שהרבה צדיקים כיוצא בו הרג" ~~(פי' [illegible])~~

כמו "ואתו" דהיינו שנהרגו עמו אחרים כיוצא בו ע"י דוד וגם מה שנהרגו אחרים מפורש

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~על מה שנאמר~~ בכתובים (שם י"א ט"ז) "ויתן את אוריה אל המקום אשר ידע כי אנשי חיל שם ויצאו

אנשי העיר וילחמו את יואב ויפול מן העם מעבדי דוד וימת גם אוריה החתי" והרי

שבסיבתו זה נהרגו גם רבים אחרים

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

ורק את שאול לא הכה אף כי היה לאל ידו "כי ירא לשלוח ידו במשיח ה'" (שמ"א כ"ד ז', כ"ו ט')

דבאמת כי ירא על שכבו ממנו, כי כפי עדות הכתוב (שמ"א ל"א ד') נפל שאול עצמו על

חרבו; ועוד מצינו כי מדד את מואב בחבל ב' חבלים להמית (ש"ב ח' ב'),

ובעבר כתב הרמב״ם ברפ״ב מדעות „ומה היא תקנת חולי הנפשות כל מי שהוא בעל חמה אומרים לו להנהיג עצמו שאם הוכה וקולל לא ירגיש כלל וילך בדרך זו זמן מרובה עד שיעקר החמה מלבו"

ואם דוד נהג את עצמו במנהג הלזה ~~כמנהג הלזה נהג דוד~~ לעת זקנתו הנה כי (בברחו מפני אבשלום בנו) שמעי בן גרא וקללו ~~[illegible]~~

וגם כי אבישי בן צרויה ~~רצה~~ תבע להסיר את ראש שמעי מאליו לא הניחו דוד (ש״ב ט״ז י״ב) וזולתו ~~[illegible]~~ חס ~~[illegible]~~

אבשלום בנו אשר טמא את נשיו ~~ובקש~~ וגם דמה להרוג את ~~דוד~~ אביו ודם כל אלה ~~[illegible]~~ צוה דוד „לאט לי לנער לאבשלום" (שם י״ח ה׳) ואם אחרי מותו בכה ואמר „מי יתן מותי אני תחתיך" (שם י״ט א׳) וגם כאשר שב

אל ביתו ~~ויצא הביתה~~ ואם בראש הראו רצה אבישי ~~בן צרויה~~ להמית את שמעי ~~[illegible]~~ ושוב לא הניחו דוד ~~וגם~~ ואף נשבע לו ~~אשר~~ לא ימיתנו (שם שם כ״ב - כ״ג) אבל ידענו כי נשאר טינא בלב דוד ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ ולא אחל לו בלב שלם כאשר נראה מצואתו לשלמה בנו ~~[illegible]~~ (מל״א ב׳

~~[illegible]~~ מצינו שתים על צירא עבד מפיבשת אשר רימה את ~~[illegible]~~ אדוניו וגם את המלך דוד

(שם ש״ב ט״ז) ונתן לו מחצית ~~[illegible]~~ משדה מפיבשת (שם י״ט ל׳) [illegible]

[illegible] שנה ואשלם ~~[illegible]~~ [illegible] ולקח משדה מפיבשת ונתן לציבא (כיון תוכחתו של נתן הנביא ~~[illegible]~~ ואמרו (בבלי שבת נ״ו ב׳) „בשעה שאמר דוד למפיבשת אתה וציבא תחלקו את השדה (ש״ב י״ט ל׳) יצאה בת קול ואמרה לו רחבעם וירבעם יחלקו את המלוכה". ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ וזה הוא באמת ~~[illegible]~~ שאמרו ~~[illegible]~~ בספק „דוד לא היה יכול לעמוד בו נהרגו בלבו". ואל יתפלא [illegible] מה שכתוב בסוף שמואל (כ״א) [illegible] הגבעונים

~~[illegible]~~ שבעה אנשים מבני שאול להוקיעם מיהר ויתן דוד ~~[illegible]~~ ~~קודם~~ „אני אתן" וגם קיים את ~~[illegible]~~ דבריו (כי לדעתנו אין מוקדם ומאוחר ~~בכתובים~~ באגדה כי מעשה זה אף שכתוב ~~באחרונה~~ בסוף הספר יאינו

כפי סדר ~~[illegible]~~ בכתובים ~~[illegible]~~ סדר עולם פי״ד - ~~[illegible]~~ אפשר אירע זה עוד לפני מרד

אבשלום ומן ~~[illegible]~~ ביאות ~~[illegible]~~ ט״ו א׳ [illegible] [illegible] וכדין זה כתב רש״י ז״ל בשופטים

י״ז א׳ על ב׳ פרשיות האחרונות של פסל מיכה ופילגש בגבעה) ונלה נכין מה ~~וזה הוא~~ ~~[illegible]~~ שאמר

מפיבשת (שם י״ט כ״ט) כי לא היה כל בית אבי כי אם אנשי מות לאדוני המלך, ועם

עוונו אשר לא ידע טרם למנהג דוד והפלא עליו באמת ואמר לו (שם שם ו׳) „בושת היום את פני כל עבדיך וגו׳ לאהבה את שונאיך וגו׳ כי לו אבשלום חי וכלנו היום מתים כי אז ישר בעיניך"

(4)

שמעי בן גרא אומר (שם טז ח) „השיב עליך כל דמי בית שאול", והוא [illegible] מנהג מלכי קדם

שעמד

~~שאם יחדש~~ מלך חדש ~~ממשפחה אחרת~~ היה מאביד את כל זרע המלוכה ממשפחה

וכן נהגו ויהודה

שמלכה לפניו ~~[illegible]~~ מלכי ישראל ויהודה (מא טו כט טז יא) ולא עוד אלא ~~שבמקום~~

שגם ויהרגו מפחדו

~~בזמן~~ היות המלך ~~ירא ופוחד~~ מפני אחיו פן יקום ~~ויורד~~ עליו ויקח לו את המלוכה לכן

הוא שאר הקרוב אליו, את

~~בהקדום~~ ~~זה~~ והרג את אחיו ~~[illegible]~~ ובשרו ~~כמו~~ כאבימלך שהרג שבעים אחיו (שופטים ט' ה')

וגם נתן הנביא אמר לבת שבע

ויהורם שהרג את כל אחיו (דה"ב כא ד') ~~וכן~~ (מא א' יב) „ומלטי את נפשך ונפש בנך

לוא את וכתרגומו

שלמה" ~~אם היה~~ מלך אדניהו בן חגית היה הורג ~~אחיו~~ את שלמה ואמו ~~[illegible]~~ (פסוק כא)

הרג גם הוא מטעם זה וכאשר

והייתי אני ובני שלמה חטאים, ~~אלא~~ והפך הדבר ~~ו~~מלך שלמה ~~[illegible]~~ לאדניהו, ואף כי

המבואר בכתובים סבת הריגת היה

כפי ~~שכתוב (שם ב') שצוה שלמה להרוג את~~ אדניהו מפני שבקש את אבישג השונמית (שם ב)

עמדו חז"ל על אופיו של שלמה ואמרו בירושלמי

~~[illegible] כבר [illegible] חז"ל בזמן הדבר ועמדו כי לא היה זה אלא עלילה על אדניהו~~

~~שכל עיקר הדבר היה במחשבה תחלה כי פחד פן יהרגו עליו~~ פיאה (פא הא

[~~[illegible]~~) ר' זעירא בעא קומי ר' יוסא מפני מה נהרג אדוניהו בן חגית מפני ~~שבקש~~

(פי' שאינו אלא עלילה מפני שרצה למלוך)

את אבישג השונמית ? א"ל שלא היו מבקשין להתיר דמן של בני מחלוקת" ~~ולמלוך~~

ובסבה זו, וגם

~~השביע~~ יהונתן את דוד לעשות חסד עם זרעו (שא כ' יד) ~~וכן~~ השביע שאול את דוד

וכן דוד

שלא יכרית את זרעו (שם כד כב), ~~[illegible]~~ אמר ~~[illegible]~~ (שב ט' א') ויאמר דוד הכי

(אינו כפי סדר הכתובים כי זה היה

יש עוד אשר נותר לבית שאול וגו') ~~[illegible]~~ (אחר שכבר נהרגו שבעה בני שאול

כא' ט'

שלא נשאר מזרעו רק מפיבשת לבד כמבואר בפסוק ~~[illegible]~~ ח') ולכן נתן דוד את כל

השדה

אשר היה לשאול ~~ולכל~~ לבית למפיבשת, וכן קיים דוד את ~~אשר~~ השבועה אשר נשבע לשאול וליהונתן

וגם ~~[illegible]~~ אשר כרתו את בריתם יחד (שא יח ג) ואשר נפלאה אהבתם לו (שב א' כו).

[illegible] קורא [illegible]

בשעה [illegible] עם ליונל [illegible] ליונל ובני [illegible] עד שהלך [illegible] ורדים.

שם [illegible] מתחילי מוקרי קצים אתה כו. — [illegible] מיקרי, קדם אתה (כי' אני אוצה לקרוא לפני כתרים).

שם [illegible] ועוד דאו אותך. [illegible] ובן [illegible] של הרתיק „שער" שהוא נושם [illegible].

יוחנן שסעד נפשה שאלת ר' ירמיה אגב על דאתיה דריש לקיש דדיין תיגזי לך, ואח"כ מתחיל ענין חדש
ושאלה אחרת) נטמא ונראה לו הדבר ספק כו' ויהא חייב תקלוטא דר' יוחנן וריש לקיש [illegible]
(נשאר כל הסוגיא העיקר כמו שהגיה בק"ע וכפירושו, ודלא כפ"מ שהרבה דברים כדי לקיים את דחוקיו
בדבריו ברוב המקומות ולא הועיל כלום כי המבין יראה כי הפרוץ מרובה על העומד).

קדמונים ,ד' מג' הצפירה 1874 גליון ג' שנמצא ראוי פרס לכל אגודה שלם ונשאר מזעיר רגל ותכונתם אין מבינים
יחידות קוים אשר כתובותיהם מרחו על פניהם טיט למען יראו ימים רבים ועד היום הזה הנם בחלקם חומר

השלקין כבוש לאו כרותח הוא" ומוסב על מ"א, ר' יוסי אומר כל השלקין עם התרדין אסורין מפני שהן נותנים את
הטעם" ויש שהיו שונים "כבשין" וא"ר יוחנן שעדות הוא דכבוש אינו כרותח וכעין זה בבבלי חולין קי"א ב'
כי אתא רבין א"ר יוחנן מליח אינו כרותח כבוש אינו כמבושל.

דמירא למטם מילתיה דריש לקיש אמרה כר שאין לו מוכן יש להגיה „מילתיה דר' יוחנן אמרה הקדש במוכב

ודכוותה פדיון תוקפת מ"ט דר"ש ראוי הוא לפדות ולאכלו (פי' ולפיכך ההקדש נעכב להדיוט).

דבבלי (שקלים רפ"ג איתא „ר' תנחום בר חייה בשם ריב"ל כדי שתהא בהמה מצוייה לזולי כהנים" [illegible]
ודין בבבלי בכורות נ"ג ב' בשם ר' תנחום בריה דר' חייא איש כפר עכו). ואף שבבבלי איתא בשמו להפך
מירושלמי כאן הוא דבר הרגיל בשני התלמודים כמ"ש הרמב"ן במלחמות פ"א דסוכה.

אמת שבוונת אבל לא שידרו רבנן בפסוק דהוא זעירא ובחמרק דהוא טבא ובמזוי דהוא רחבה". וכפי שאנו רואים תפס
כאן הזהר את התגל בשני ראשין כי סיפר המעשה בראב"ש בירושלמי כאן (ודלא כבבלי הסתיב שסיפרו אותו מעשה בר' ~~שמעון~~
בר' יוסי) ועשה את ר' יוסי בן ר"ש בן לקוניא לחמיו של ~~[illegible]~~ ראבר"ש כשיטת בבלי ב"מ (פ"ה א') ע"ש ודלא כירושלמי ומדרשות שחמיו
של ר' אלעזר בר"ש הוא ר"ש בן יוסי בן לקוניא וכן עיקר.

ר' נחמן בר נתן והוא ט"ס כי לא נמצא זכרו במקום אחר אבל היוחסין הביאו ע"פ הנוסח המשובש
שבראש בפרק היוחסין להגיה ע"פ הנוסחאות), ומוכח שר' נחמן סתם בירושלמי הוא ר' נחמן בר כהן;
ואין זה ר' נחמן סתם דבבלי, כי ר"נ סתם דבבלי הוא ר' נחמן בר יעקב בירושלמי כנודע; אבל ר'
נחמן סתם דירושלמי הוא בר כהן דבבלי ~~א~~ והיה תלמיד ר' מנא ומאוחר לר' נחמן בר יעקב. אלא
שעומד לנגדי מה שמצינו בבבלי כתובות קו ב' „כי אתא רב דימי אמר דרש ר' נחמן בר כהן".

שבעה [illegible] [illegible] הכל הן יג' פרים ל"ט עשרונים יד' כבשים ויד' עשרונים ב' אלים וד' עשרונים

ושעיר [illegible] סלת [illegible] [illegible] לגרם תמיד של שחר ועשרון אחד וב' כבשים של מוסף שבת ושני עשרונים וכיוצא בג.

לחם ונטופתי, יראה מזה דשלמא היה ראש משפחה גדולה אשר בניה ישבו בשתי ערים בית לחם ונטופה.

שם והיה משה תפוש בטפחיים והקב״ה בטפחיים וטפחיים ריוח באמצע" כיון שחטאו ישראל עמד ביקש הקב״ה לחוטפן מידו של משה וגברה ידו של משה וחטפן ממנו הוא שהכתוב משבחו בסוף ואומר "ולכל היד החזקה" "זו שלמא של ידא דגברת על ימינאי". — ענין זה שכבר אחרי שהיו הלוחות בידיו של משה ורצה לרדת מן ההר א״ל הקב״ה "לך רד" וגו'. פי' שירד מן ההר ולא יקח את הלוחות אתו כי שחת העם ויחר אפי בהם ואכלם וזה הוא ענין "ביקש הקב״ה לחוטפן מידו". וענין "טפחיים ריוח באמצע" היינו שפתח לו הקב״ה פתח למשה ואמר לו "ועתה הניחה לי" בלשון בקשה כאלו הדבר תלוי בו (עי' רש״י שמות ל״ב י״ד ובבלי ברכות ל״ב א׳), ועל ידי זה התפלל משה על ישראל עד שנ׳ ניחם על הרעה ומשה ירד מן ההר ושתי הלוחות בידו, וממשם שמשה אמר בתפלתו "למה יאמרו המצרים" וגו' והקב״ה הודה למשה כדאיתא בברכות שם לכן הכתוב משבחו "בגבורתו "ולכל היד החזקה" ופרש״י שקיבל את התורה בלוחות בידיו.

של ישראל שהיו מניחין אותן להשיא משואות וגם כי כפי המבואר במשנה היה התחלת המשואות בהר
המשחה שהוא הר הזיתים סמוך לירושלים וזה מורה שבאותו זמן היו מקדשין החדש בירושלים, אבל
הזיוף כנ"ל בפנים. וכבר אמרנו במקום אחר כי אותו זקן אשר שם משפחתו "לבן" היה יושב בווינא
העיר ונראה תלונות בא"י ובבבל, וגם כי הכתובה פרחים היה יודע את האותיות ומתכוין למרוד בו.

הלוח מאתים זנד לקסנבר הראשון עלונים של יודעו שמותי ונזה מזינברין צורים שנה אחד של כל שבוע אבל הזורין של יודעה
כל אחת של שלשים ושלש ומחצה שבועות וליסנא של חדש משקלו מאה לורין כאלו ונפל תמיה משך האלו כו שלשים וחמש
עינרי צורי והלוח שבדנים עינרי צורי.

ליתן בו שמן פסול אע"ג שהשמן ג"כ אינו נעשה אלא ראשון לטומאה (דאוכלין ומשקין אינן נעשין אב הטומאה) וכ"ש
בנר כלי חרס שנגע באדם שנטמא במת שאינו נעשה אלא ראשון לטומאה והא דאמרינן לעיל כ"ל מדתניה דאמר יטמא
וטמא ד"ת היינו משום דלדברי הכל איירי כ"ע גבי בנר כלי חרס וסתם נר נמי הוא של חרס.

שם (כ"ב א) הבא שאמר לשמואל. — כג: לשמחתו (ר' להלן פ"ט מט ע"א לשמיעה היה בו אפוטרופ).

ישד

אילו יען היו צריכים לשאול לחכמים (ר"ל שא"א הא"ש ר' יודן נשיא השני שאל מרשב"ל ויען ר' גמליאל שאל מר' אבהו. ועי'
ר' יודן נשיאה הג' או הב' שאל מר' מנא ר' פסחים פ"י ה"א. ומה שקראו להם חז"ל "אדם גדול" היינו מפני שהיו נשיאים)
ומן הדין היה להעבירם ולהעמיד במקומם חכמים גדולים ואלו שהעמידו להלל במקום "זקני בתירה", אלא מפני שעבר
הזמן בני משפחת הלל בנשיאותם יותר משלש מאות שנה ונתחתנו עם משפחות רבות עשירות ומיוחסות ואלה היו מחזיקות
בידם ולא הניחו להעבירם ממקומם לכן נוהגים בכבוד בהם, ובנשיאותם שלא יבאו מחלוקת בישראל. וז"ל "מפני מה
נוהגין בגיות שלמטן בכבוד" ופתח ביתו הוא בית הנשיא ומקומו היה בציפורי שנוהגין לבן מעונה "בית שלמטן"
כש"ס סוטה פ"ב ה"ג ר"ש ור' יודן ור' מנא היו בציפורי (ר"ל שפ"ב ה"ט) שיושבת בעמק וציפורי היא למעלה מהן.

195

*

שם (מהד' ד') וכי יש זדון לשגגה ליחיד כו'. — נ"ל: וכי יש זדון ושגגה ליחיד אלא הוריית ב"ד (פי' ולמה
אמר „ועשו שגג") ר' אימי בשם רשב"ל מתניתא כגון שאוחזן כן ולאו כו' (פי' וכמסיק שהיה יודע
שטעו ב"ד ומ"מ עשה והוא כמזיד אלא שטעה בזה דסבר שצריך לב"ד אפי' שטעו, ודלא [illegible]

להם לאחינו כמ"ש בצ"ד תה"ל בא ~~שמה~~ ~~מן המאשו~~ באו"ה חמ"ר ~~מן~~ קב"ג וזהו שאמרו בגלי' דה' יו"ד א' ת =

אבנים שאין להם לא כתב ולא לשון. ובדר' פט"ל אות ג' בג' דברים קדמה מלכות יון למלכות הרשעה: בנימוסין

ובפנקסין ובלשון וגם יש להגיה „בירר" במקום „גידא'") ולפ' נוסח שלנו הזמן שמתוק יונית [illegible] מתרגם

התורה לארמית. ואולי שזה תרגום אונקלוס בארמית המצוי בידינו.

אע"פ שהביא אחר זמן הרי הוא כסריס לכל דבר, ושיטה אחרת לבבלי פ"א דמן י"ג נעשה איש) מה
פליגי בבן עשרים שמואל אמר למפרעו הוא נעשה איש (פי' מבן י"ט שנים ויום אחד דסבר כעולא
בבלי נדה מ"ז ע"ב שאם לא הביא ב' שערות מבן י"ט שנים ויום אחד נעשה סריס ואפי' הביא אחר
זמן ה"ל סריס מבן י"ט ויום אחד) רב אמר מכן ואילך הוא איש (פי' רב כדעתו שאמר בבבלי
נדה שם עשרים שנה של סריס הן מעת לעת ורק משעה שהביא ב' שערות הוא נעשה גדול) כו'
ניתנו בו שאם יביא ב' שערות בתוך ששה חדשים (פי' שכל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא ששה חדשים
משנעשה גדול כדאיתא בסנהדרין ס"ח, וע' מש"כ בהערותי שם. ואע"פ שאם נעשה סורר ומורה אחר י"ט
שנה ~~שאותו~~ או עשרים שנה לרב יתנו בו בפני שלשה שאם יחזור ויקלקל ויביא ב' שערות בתוך ששה
חדשים והוא נעשה גדול למפרע יהיה נדון כבן סורר ומורה ואע"פ שא"א להקימו טרם שהביא ב'
שערות תנן בסנהדרין ס"ה מה מתרין בו בפני ג' ומלקין אותו חזר וקילקל נדון בכ"ג ואינו נסקל עד
שיהיו שם ג' הראשונים שיאמר בנינו זה זה הוא שלקה בפניכם וד"ל נראה מכאן דהתראה היא עיקרית
אבל מלקות אינו מעכב). כמ"ש שנתר לה סמוך לעשרים שנה (פי' דהוא דמן ואחד בן כ' שלא הביא ב'
שערות היינו מי"ט עד עשרים שנה).

גפנים ויותר נראה להגיה כאן וכצ״ל: ר׳ חייא כו׳ ואין לי דאמק דסק (פי׳ מחולק) כו׳ ואני מקבל (פי׳ אמן) עלי לא
מצינו דדות יוצא מפי קרוז (פי׳ ואפי׳ חכמים מודים שיכול לחזור בו) ריב״א אמר ואפי׳ כו׳ מקבל עלי דילא
היה רוצה להודותו (פי׳ שהיה רוצה להודות לו והיה מתבייש ומצא עילה לומר נאמן עלי אבא כו׳ ולקיים
דבריהם כאלו העדה בעצמו).

תלוי בו לכך שניהן פטורין) ברם הכא שנים (ונשמט מן „שנים" עד שנים") ראוין למשכנו (פי' לכך אפשר שניהן חייבין) ומה דמי ליה (פי' ונראה אופן דומה חטל למשכון, וכיון זה בדוגמא פו' סה"ב „מה דמי לה פיטרי חמורות" ועוד מגלה פא' ה"א).

שם ה"ו אמר לחנוני תן לי בדינר פירות כו' ר' חנינא אמר במחלוקת א"ר יהודה אימתי בזמן כו' מונחות ידי אחד מהן עוד היא במחלוקת. — צ"ל להפסק דמתלה צ"ל: א"ר יהודה אימתי בזמן שהמעות ידי אחד מהן המוציא מחבירו עליו הראיה ר' חנינא אמר במחלוקת. עוד היא במחלוקת. ומיאור זה שדעת הירושלמי שאין דברי ר' יהודה הוא כעין פירוש רכ"ה (ומובא בר"ן וה הרי"ף) שר' יהודה חולק על רישא דחנוני ושולחני ואומר אימתי אני מודה לת"ק שישבע בהב"ב בזמן שבקופה מונחות בין שניהן דנשבע בה"ב ונוטל אבל אם הקופה יוצאת מאחד מהן המע"ה וכן בשולחני שהמעות מונחות בין שניהן; אבל בסיפא דחנוני ושולחני שנתן לו את הדינר ובעה"ב תובע פירות או מעות היה נראה שאין ר' יהודה חולק בה, לכן בא ר' חנינא ופירש שגם בזאת חולק ר' יהודה דכמו שאמר בשכיר ונגזל ונחבל (משנה א' ב' וג') שאין בהן שבועה עד שיהא בהן מקצת הודאה הה"נ בסיפא דחנוני הוא סובר שאין החנוני נשבע אא"כ הודה בעה"ב שנתן לו מחצית פירות ותובע עוד מחצית אז נשבע חנוני ונפטר וכן בסיפא דשולחני מודה בעה"ב שנתן לו בחצי דינר מעות ותובע עוד חצי דינר מעות נשבע שולחני ונפטר, אבל אם אין מקצת הודאה החנוני והשולחני פטורין בלא שבועה.

ביבמות פ"א ה"ב ר' אחא ר' חנינא בשם ר"ש בן לקיש דאת אומרת כו' (ואותו ענין ירוש' פ"ג ה"א דף י"ג ע"ג .. ר' אחא בר חנינא'
והוא ט"ס) ור' חנינה או ר' חיננא זה שר' אחא אומר בשמו אינו ר' חנינא הראשון רבו של ר' יוחנן אלא הוא השני
תלמידו של ר' יוחנן (ע' מ"ש בקידושין פ"ג ה"ב) מדאמר בשם ר"ש בן לקיש (ואפשר דר' חנינא השני הוא אביו של ר' אחא זה
שאמר בשמו) ובכתובות סופ"ב ר' אחא ר' חנינה בשם ר' יוחנן.